

R. 30750

~~6-1-2-3-4-5~~

Caja
A-26

quo gene
tate mibi
in fiamm
Dua me
habunt

Secūdo sūnarū sãcti thome
agnatis ordinis p̄dicatorū

Printed in the United States
of America

Tabula.

Incipit liber secundus magi
stri sententiarum de rerum creatio
ne et formatione corporalium et
spiritualium et aliis pluribus eis
pertinentibus.

Que ad mysterium di
uine unitatis atque
trinitatis licet ex p
te cognoscendum p
tinere noscuntur: quantum valui
mus diligenter executi sumus
nunc ad considerationes cratu
rarum transeamus.

Incipit tabula secundi libri.

Quod unum est princi
pius rerum non plura.
Quid sit creare: quod fa
cere.

Secundum quam rationem dicunt
de deo huiusmodi verba ase
re facere.

Quare rationalis creatura fa
cta sit. i. homo vel angelus.

Quomodo dicitur homo factus propter
reparationem angelici casus.

Quare homo sit ita constitu
tus ut unita sit anima corpori.

Quod angelis quando facti sunt.

Quod nihil factum est ante ce
lum et terram.

Quod simul cum tempore et cum mun
do cepit spiritualis creatura
et corporalis.

Ubi angeli mox creati fuerint.

Quod simul creata est visibili
um materia et inuisibilium na
tura et utraque informis.

Quomodo dixerit lucifer a
scendam in celum.

Quales facti fuerint angeli.

An omnes angeli fuerint equa
les in essentia sapientia: liberta
te arbitrii.

Que condita et equalia habuerunt angeli.

An boni vel mali sint creati:
et an aliqua mora fuerit inter
creationem et lapsum.

De triplici sapientia angelorum
aut casum vel confirmationem.

An aliquam dilectionem dei
habuerint: vel nisi ante casum.

An perfecti et beati creati sint: an
miseri et imperfecti

De confirmatione et conuersio

ne stantius et auersione et lapsu
cadentium.

De libero arbitrio breuiter
tangitur.

An aliquid datum fuerit stati
m quo conuerterentur.

Qua gratia indigebant ange
li et qua non.

An lapsis sit imputanda auersio.

Utrum beatitudines quas ac
ceperunt in confirmatione stan
tes meruerunt per aliquam tunc
appositam gratiam.

Quod de maioribus et minoribus
quidam ceciderunt: inter
quos unus fuit celsior. scilicet lucifer.

Unde et quo detecti sunt:

Quare non est eis concessum
habitare in celo vel in terra.

De prelationibus demonum.

An omnes demones sint in haere
caliginoso vel aliquo in inferno.

De potestate luciferi.

An demones semel victi a san
ctis ultra accedant ad ipsos vel
ad alios.

Utrum boni angeli possint pec
care vel mali recte viuere.

Quod cum utriusque habeat libe
rum arbitrium non tamen ad
utrumque flecti possunt.

Quod boni post confirmationem li
berius habent arbitrium quam ante.

An possunt peccare ex natu
ra sicut ante.

Quibus modis angeli mali
noscant veritatem temporali
um rerum.

Quod magice artes virtute dia
boli et scia valent quam estis a deo.

Quod malis angelis non fuit ad me
ritum materia visibilium rerum.

Quod non sunt creatores li
cet per eos magi raras et alia
fecerint: sicut nec boni et si per
eorum ministerium fiunt creature.

Quod solus deus sic opera
tur creationem rerum sicut in
stificationem mentis.

Quod angeli mali multa pos
sunt per nature vigorem que non
possunt propter dei prohibitionem.

Utrum omnes angeli corporei sint

De formis quibus apparuit

deus: et de illis in quibus an
geli apparent.

Quod deus in specie qua deus est
nunquam apparuit mortalibus.

Quomodo dicuntur demones in
trare in homines.

De ordinum distinctione.

Quid appelletur ordo: et que
sit ratio nominis cuiusque.

Quod nomina illa sumpta sunt a
donis gratie non propter se
sed propter nos eis data.

Utrum hi ordinis ab initio
creationis distincti fuerint.

Utrum omnes angeli eiusdem
ordinis sint equales.

Quomodo dicat scriptura de
cimum ordinem compleri debe
re ab hominibus.

Utrum homines assumentur iuxta nu
merum stantium vel lapsorum.

An omnes celestes spiritus mittantur

An Michael Gabriel et Ra
phael sint nomina ordinum
vel spirituum.

Quod singule anime habeant
angelum bonum ad custodiam
malum vero ad exercitium.

Utrum angeli proficiant in meri
to et premio usque ad iudicium.

De distinctione operum sex
dierum.

Quod alij senserunt omnia simul
facta in materia et forma: alij
per intervalla temporum.

Quomodo per intervalla temporis
res corporales condite sint.

Quo sensu tenebre dicantur
esse aliqui: quo dicantur non
esse aliquid.

Quare illa materia confusa sit di
cta in formis: et ubi ad eam perdidit
et quantumcumque in altum ascenderit.

De quattuor modis diuine
operationis.

De primo distinctionis opere.

De luce facta primo die: si spi
ritualis an corporalis fuerit.

Ubi facta fuerit.

Quibus modis accipitur dies.

De naturali ordine computa
tionis dierum et de illo qui pro
misterio introductus est.

De intelligentia horum verbo

Tabula.

ius dixit deus.
 Ex quo sensu pater dicitur operari in filio vel per filium: vel in spiritu sancto.
 De opere secunde diei quafactum est firmamentum.
 Quod celum tunc factum dicitur intelligi.
 De qua materia factum sit.
 Quomodo aque possunt esse super celum et quales sint.
 De figura firmamenti.
 Quare tacuit scriptura de benedictione operis huius diei.
 De opere tertij diei quando aquae congregatae sunt in unum.
 Quomodo omnes aquae congregatae sint in unum locum cum multa sint maria et flumina.
 De opere quarte diei quae facta sunt luminaria.
 Quare facta sint luminaria.
 Quomodo accipiendum sit illud: sint in signa et tempora etc.
 De opere quinte diei quae facta sunt natantia et volatilia.
 De opere sexti diei quo creata sunt animalia et reptilia terre.
 De venenosis et nocivis animalibus.
 Utrum minima animalia tunc creata fuerint.
 Quare pro omnia factus est homo.
 De sententia illorum qui simul omnia facta esse contendunt.
 Quomodo intelligenda sit requies diei.
 Quomodo accipiendum sit quod dicitur deum implere opus suum septimo die cum tunc requieuit.
 Quoniam omnia a deo dicta sunt facta valde bona.
 De sanctificatione septimi diei.
 De hominis creatione.
 Qualis factus sit homo.
 De imagine et similitudine ad quam factus est homo.
 Quare homo dicitur imago et ad imaginem: filius non ad imaginem.
 De creatione anime: an de alio quo facta sit.
 De inspiratione dei et insufflatione quam sancta fuerit anima: an in corpore: an extra corpus.
 In qua etate factus sit homo.
 Quare homo extra paradisum crea-

tus in paradisum sit positus.
 Quibus modis paradisi accipitur.
 De ligno vite.
 De ligno scientiae boni et mali.
 De formatione mulieris.
 Quare dicitur latere viri et non dicitur alia parte corporis formata sit.
 Quare dormienti viro et non vigilianti subtracta sit costa.
 Quod de costa in se multiplicata sine additamento extrinsece rei facta fuerit.
 De causis superioribus et inferioribus.
 De causis quae in deo simul sunt et in creaturis: et de his quae in deo tantum sunt.
 De anima mulieris quae non est ex anima viri quia anima non sunt extrahere.
 De statu hominis ante peccatum quod sit fuit secundum corpus et quod sit pro peccato.
 Quomodo dicitur homo factus in animam viventem.
 Corpus hominis ante peccatum mortale et in mortale erat: post peccatum mortuum.
 Utrum immortalitas quam tunc habuit fuerit de conditione naturae: an gratiae beneficio.
 Si posset homo vivere semper videretur alijs lignis et in ligno vite deo non mandante ut de ipso ederet.
 De immortalitate corporis prima et secunda.
 De modo procreationis filiorum si non peccassent primi homines.
 Quare in paradiso non coierunt.
 De modo transmigrationis in melius si non peccassent.
 Utrum in perfectione stature et usu membrorum procrearent filii.
 Utrum etiam in sensu parvuli nascerentur.
 De duobus bonis altero hic dato altero promisso.
 De invidia diaboli quae ad temptandum accessit.
 De forma in qua venit.
 De caliditate serpentis.
 Utrum elegerit serpentem ut per eum temptaret diabolus.
 De modo temptationis.
 De duplici temptationis specie.
 Quare peccatum hominis et non

angeli remediabile sit.
 Quod non solum viro preceptus datum fuit.
 De origine illius peccati.
 De electione mulieris.
 De viri elatione.
 Quis magis dilexerit vir an mulier.
 De ignorantia excusabili et inexcusabili.
 An voluntas precesserit illud peccatum.
 Quae deus promiserit hominibus tempore quem sciebat casurum.
 Qualis secundum animam fuerit homo ante peccatum.
 De triplici scientia hominis ante lapsum.
 Utrum homo prescius fuerit eorum quae sibi futura erant.
 De gratia hominis et potentia ante casum.
 De adiutorio homini in creatione dato quo stare poterat.
 De libero arbitrio.
 De sensualitate.
 De ratione et partibus eius.
 De simili ordine peccandi in nobis et in primis parentibus.
 Quod in nobis vir et mulier est et spiritus.
 De spirituali coniugio viri et mulieris in nobis.
 Qualiter per ista tria in nobis consumetur temptatio.
 Quando mulier sola mandata carceribus veritum.
 Quando etiam vir manducet.
 Quando sit veniale vel mortale peccatum.
 Quibus modis accipitur sensualitas in scriptura.
 Diffinitio liberi arbitrii secundum philosophos.
 Qualiter accipitur in deo liberum arbitrium.
 Quod angeli et sancti habent liberum arbitrium.
 Quod liberi erit liberum arbitrium quando peccare non poterunt.
 De differentia libertatis arbitrii secundum diversa tempora.
 De quatuor statibus liberi arbitrii per peccatum.
 De tribus modis libertatis li-

Tabula.

beri arbitrij: & necessitate: a peccato: & a miseria.

De libertate que est ex gratia & que ex natura.

De gra operante & coopante.

Quid sit voluntas.

Que sit gratia voluntatem bonam preueniens.

Quod bona voluntas que preuenitur gratia qdam dei dona preuenit.

Quod cogitatio boi pcedit fide.

Quod intellectus & cogitatione boni & delectationem preuenit.

An pliberu arbitrium opere tur homo bonum sine gratia.

Utrum eadem gratia sit q dicitur operans & cooperans.

Quod gratia meretur augeri.

De tribus generibus bonorum.

In quibus bonis si liberum arbitrium.

De virtute qd sit: & qd actus eius.

De gratia que liberat voluntatem si virtus est vel non.

Quomodo ex gratia incipiat bona merita: & de qua gratia hoc intelligatur.

Quod bona voluntas gratia principaliter est.

Qua ratione dicitur fides mereri iustificationem.

De muneribus virtutum: & de gra q non est: sed facit meritum.

Quod idem est vsus virtutis & liberi arbitrij s; virtus principalis.

Quidam putant virtutes bonos vsus esse liberi arbitrij. i. actus mentis.

De heresi pelagiana.

Quod pelagiani dicit augustinus in vniu testimoniu sui erroris.

Quomodo Augus illa verba determinet in retractionibus.

De heresi Ioviniani & Manichei qis collidit Hieronymus.

Utru ho an peccatus eguerit gra operante & cooperante.

Si homo ante lapsum virtutes habuerit.

De electioe hois de paradiso.

Quomodo intelligendum sit illud: ne sumat de ligno vite & viuat in eternum.

De flameo gladio ate paradisi sum posito.

An ante peccatu homo comederit de ligno vite.

Quod per Adam peccatu & pena transit in posteros.

Utrum illud peccatu qd transit fuerit originale vel actuale.

Quidam putant fuisse actuale.

Quomodo assignat illud intrasse in mundum.

Quod originale peccatum vere fuit qd transit in posteros.

Quid sit originale peccatu.

Quod originale peccatu est culpa.

Quod originale peccatu est concupiscentia.

Quid noie concupiscentie intelligitur que fomes est peccati.

Quod per Adam originale peccatu itrauit in oes. i. concupiscentia.

An sit peccatum originale in quo omnes peccauerunt.

Ex quo sensu dictum est per inobedientiam vnius multos constituit peccatores.

Quod peccatum originale in Adam fuit & in nobis.

Quomodo omnes dicuntur in Adam fuisse quando peccauit: & ex eo descendisse.

Quod nihil extrinsecum conuertatur in humanam substantiam que est ex Adam.

Quomodo peccatum originale a partibus transit in filios.

An secundum animam: an secundum carnem.

Quod per carnes introducatur peccatus & quomodo ostendit.

Quomodo corruptiois carnis ostendit ex qua peccatu sit in anima.

Quare dicitur peccatu esse in carne.

Utru causa originalis peccati que est in carne sit culpa vel pena.

Quare dicitur originare peccatu.

Quomodo originale peccatu dimittitur in baptismo.

Utru feditas quam ex libidine trahit diluatur in baptismo.

Utrum illius concupiscentie deus sit auctor.

Quare illud peccatum imputetur anime.

Utrum illud peccatum sit necessarium vel voluntarium.

Quare deus iungit animam corpori sciens inde maculari.

An anima sit talis qualis a deo creatur.

An anime ex creatione sint in donis naturalibus equales.

An peccata omnium precedentium patrum parum originaliter trahant ut peccatu Ade.

Quomodo in illo primo vno peccato plura reperuntur.

An peccatum Ade sit grauius ceteris.

An peccatum illud sit primis parentibus dimissum.

Quod peccata parentum visitentur in filios: & non visitentur.

De peccato actuali.

Que fuerit origo & causa peccati prima.

Que fuerit secundaria causa malorum.

Quod non nisi in re bona sit malum.

Quod in his fallit dialecticorum regula de contrariis.

Quid sit peccatum.

De peccato.

Utrum malus actus in quantum peccatum est sit corruptio vel priuatio boni.

Quomodo peccatu possit corrumpere bonum cum nihil sit.

Qualiter se homo elongat a deo.

An pena sit priuatio boni.

Quod quedam simul sunt peccatum & pena peccati: quedam peccatu & causa peccati: alia vero peccatum & causa & pena peccati.

An peccatum sit causa peccati in quantum est peccatum.

Quod non omne peccatum est pena peccati.

Utrum peccata aliqua essentialiter sint pene peccati.

Quod cum peccatum etiam sit pena peccati: peccatum est ab homine: pena a deo.

De quibusdam que indubitanter peccata sunt & pene: & in quantum eis patimur peccata non sunt.

Quod aliqui putant malos

Tabula .

actus nullo modo esse a deo.
 Ex quo sensu dictum sit de
 non est mali auctor.
 De voluntate & eius fine.
 Quis sit boni finis. scilicet charitas
 Quod omnes bone voluntates
 unum habent finem: & tamen
 quedam diversos fines sortiuntur.
 De differentia voluntatis et
 intentionis & finis.
 Quare voluntas dicitur peccatum
 cum sit de naturalibus quorum
 nullum aliud peccatum est.
 Quare actus voluntatis sit pec-
 catum si actus altorum poten-
 tiarum non sunt peccata.
 Ex quo sensu dicitur naturaliter
 omnis homo velle bonum.

An ex fine omnes actus pen-
 sari debeant.
 Et ex quo affectu vel fine om-
 nes sint boni vel mali.
 An omnis intentio & actio infidelium
 sit mala.
 Quibus modis dicatur bonum.
 Quomodo intelligendum sit
 illud peccatum a deo est voluntarium.
 Et illud nisi voluntate
 peccatum est.
 Et recte non nisi in voluntate
 peccatur.
 Quod mala voluntas est vo-
 luntarium peccatum.
 An voluntas mala & actio in
 eodem & circa idem sint unum
 peccatum vel plura.

Si peccatum ab aliquo commissum
 in eo sit quousque peniteat.
 Quibus modis accipiatur peccatum.
 De modis peccatorum.
 Quomodo differant delictum
 & peccatum.
 De septem principalibus vitiis.
 De superbia.
 Quomodo superbia dicatur radix
 omnium malorum & cupiditas
 cum superbia.
 Quando sit cupiditas.
 De peccato in spiritum sanctum.
 De potentia peccandi: an sit
 homini vel diabolo a deo.
 An aliquando resistendum sit
 potestati.

Prologus.

Incipit secundus liber sententiarum clarissimi & summi theologorum principis sancti Thomae aquinatis ordinis predicatorum.

Spiritus eius or-

navit celos. & obstetri cæte manu eius eductus est coluber tortuosus. Job. xxxvi. Creaturarum consideratio pertinet ad theologos & ad philosophos sed diversimode. philosophi enim creaturas considerant secundum quod in propria natura consistunt. unde proprias causas & passiones rerum inquirunt. sed theologus considerat creaturas secundum quod a primo principio exierunt & in finem ultimum ordinantur. qui deus est. unde recte divina sapientia nominatur quod altissimam causam considerat quod deus est. unde dicitur eccles. xliij. Mone deus fecit sanctos suos enarrare &c. per modum istum in hoc libro de creaturis agit. unde materia eius ex verbis premissis accipi potest ex quibus tria elicere possumus. scilicet rerum principium: principii ipsius actus: & actus effectus. Ex parte principii duo tanguntur. scilicet spiritus & manus. spiritus bonitatis vel voluntatis sue scilicet manus patris. De hoc spiritu dicitur in psalmo. Emitte spiritum tuum & creabuntur. quod secundum dionysium in iiiij. capi. dicitur di. no. sicut sol radios suos emittit ad corporum illuminationem ita divina bonitas radios suos. id est participaciones sui diffundit ad rerum creationem. & ideo augustinus dicit quod in quantum bonus est summus. istum spiritum negaverunt quod posuerunt deum produxisse res ex necessitate nature & non ex libertate voluntatis pro quos dicit dionysius in iiiij. capi. di. no. quod divinus amor non permisit eum sine germine esse. Sed de manu patris eius in psalmo legitur. aperiente te manatuam omnia implebuntur bonitate. In manu siquidem eius erant omnes fines terre quod ab eterno non nisi in eius potestate erant. Alperita enim manu clave amoris creature prodierunt. hoc est manus de qua dicitur ysaia. lxx. ecce non est abbreviata manus eius quod infinita sua virtute rerum substantiam in esse produxit. hanc manum abbreviare voluerunt qui a deo nihil fieri posse ex nichilo astruxerunt. & sic apparet in productione creaturarum trinitas personarum in spiritu ipse spiritus sanctus de quo dicitur sapientia in spiritu dicitur replevit omnem terram. In manu filius quod etiam brachium patris dicitur Job. xl. si habes brachium sicut deus &c. eo quod ipse est virtus & sapientia dei. i. cor. i. & omnia per ipsum facta sunt Jo. i. sed in pronome eius persona patris ex primis cum sit & filius & spiritus. scilicet de quo dicitur gen. i. In principio creavit deus celum & terram. Sed ex parte actus tangit etiam duo. scilicet ornatum & obstetricationis officium. ornatum pertinet ad dispositionem rerum quod eas varia pulchritudine decoravit ut dicitur eccles. xliij. Magnalia sapientie sue decoravit. De hac est pulchritudine Boetius dicit Mundum mente gerens pulchrum pulcherrimus ipse. Sed obstetricatio pertinet ad providentiam gubernationem qua creaturas per se subsistere non valentes ad modum obstetricis in esse conservat: necessaria in finem ministrat et impedimenta repellit et mala in bonum ordinando. unde dicitur Job. xxxviii. secundum similitudinem methasora. quod pelusit hostijs mare quando erupebat &c. Ex parte effectus duo tangit. scilicet celum & colubum tortuosum. In celo duo considerare possumus. scilicet stabilitatem. puer. 3. stabilivit celos prudentia & indeficiente claritate de qua ecclesiastici. xxiii. ego feci in celis ut ostendat &c. unde per celos intelligere possumus creaturas quod in decore suo firmiter consistunt. Sicut in colubro tortuoso duo considerari possumus. scilicet obscuritate & obliquitate. Primum in nomine colubri. quod

coluber dicitur quasi coleres umbram quod sonat in privationes lucis. obliquitate in hoc quod dicitur tortuosus. distortum enim est quod rectitudine obliquat. Et ideo per hunc colubum tortuosum creature ille intelligi possunt quare pulchritudo est per peccatum obscurata & rectitudo obliquata & precipue diabolum cuius invidia mors intravit in orbem terrarum sapientia. iii. Et de umbratitate eius dicitur Job. xl. sub umbra dormit in secreto calami. & de eius tortuositate dicitur ysaia. xxvii. visitabit dominus igladio suo duro &c. recte ergo celos spiritus ornasse dicitur. quod in creaturis quod suum ordinem servaverunt. & divina bonitas clarius resplendet. & decoris ornatum immutatus non est. Recte etiam dicitur coluber tortuosus manu obstetricante eductus quod in malis relucet etiam divina potentia per hoc quod cobibentur. et divina providentia per hoc quod eorum mala ordinant in bonum. & sic per modum huius secundi libri in quo dicitur institutione creaturarum agit: & lapsu per peccatum angeli vel hominis.

Unum esse rerum principium ostendit non plura: ut quidam putaverunt.

Ratione rerum insinuans scriptura: deum esse creatorem initiumque temporis atque omnium visibilium vel invisibilium creaturarum: in primordio sui ostendit dicens. In principio creavit deus celum & terram. His etenim verbis Moyses spiritu dei afflatus: in uno principio a deo creatore mundum factum refert: elidens errorem quorundam plura sine principio fuisse principia opinantium. Plato namque tria initia fuisse existimavit: deum. scilicet & exemplar: & materiam & ipsa increata sine principio: & deum quasi artificem non creatorem. Creator etenim est qui de nihilo aliqua facit. & creare proprie est de nihilo aliquid facere. facere vero non est non modo de nihilo aliquid operari: sed et de materia. Unde & homo vel angelus dicitur aliqua facere. sed non creare. Vocaturque factor siue artifex: sed non creator. hoc enim nomen soli deo proprie congruit qui & de nihilo quedam: & de aliquo aliqua facit. Ipse est ergo creator & opifex & factor: sed creatoris nomen sibi proprie retinuit: alia vero nomina etiam creaturis communicavit. In scripturis tamen sepe creator accipitur tamquam factor: & creaf sicut facere sine distinctione significationis.

Quod hec verba. facere & agere non dicitur de deo secundum eam rationem qua dicuntur de creaturis.

Primum sciendum est hec verba. scilicet creare: facere: & agere & alia huiusmodi de deo non posse dici secundum eam rationem qua dicuntur de creaturis. Quippe cum dicimus eum aliquid facere non aliquem operando motum illi intelligimus inesse: vel aliquam in laborando passionem: sicut nobis solet accidere sed

eius sempiternae voluntatis nouū aliquē signi-
ficamus effectū. i. eterna eius voluntate aliqd
nouiter existere. Quō dicit aliqd facere: ta-
le est ac si dicat iuxta eius voluntatē vel p eius
voluntatē aliqd nouiter ptingere vel esse vt in
ipso nihil noui cōtingat. Sed nouū aliquid
sicut i eius eterna voluntate fuerat: fiat sine ali-
qua sui motione vel mutatione. Nos vero
operando mutari dicimur qm mouemur. Non
enim sine motu aliqd facimus. Deus ergo fa-
cere vel agere aliqd dicitur qm cā est oīū rerū no-
uiter existētū: dñ eius voluntate res noue eē
incipiūt: q ante nō erāt absqz ipsius agitatioe
vt actus pprie dici n̄ queat: cū v̄ actus oīs
in motu p̄sistat. In deo aut motus nullus ē.
Sicut ergo ex calore solis aliqua fieri p̄tin-
git: nulla tñ in ipso vel i eius calore facta mo-
tione vel mutatioe. Ita ex dei voluntate noua
habēt eē sine mutatioe auctoris q ē vnū & so-
lū principū oīum. Aristoteles vero duo pn-
cipia dixit. s. materiā & sp̄z: & tertiā opatorū
dictū. mundus quoqz semper eē & fuisse.

Quod catholicum est docet.

Orū ḡ & similitū errorem sp̄s sc̄is
eu actans veritatēqz disciplinā tra-
dens deū in principio tēporū mūdum
creasse: & ante tēpora eternalit̄ existisse signifi-
cat ipsius eternitatē & omnipotētā cōmēdā
Qui voluisse facere ē. quia vt prediximus ex
eius voluntate & bonitate res noue existunt.

Inuiditur ergo liber iste i partes duas. In
prima determinat de creaturis in cōi. In
secunda determinat de eis in sp̄ali quan-
tum ad considerationē theologi pertinet
Secūda ibi De angelica itaqz natura. prima in du-
as. In prima determinat de creaturis secundum cri-
tum earum a principio. In secunda determinat de
eis secundum ordinem earum in vltimum finem ibi
credamus ergo rerū creatarum &c. Prima diuidit
in tres. In prima inducit auctoritatem que ostensa
veritate omnium errorem excludit. secundo proseq-
tur errores qui per auctoritatem confutantur ibi pla-
to nāqz. Tertio concludit veritatem ibi horum ergo
& similitum. Circa primū duo facit. primo tangit er-
rorem platonis. secūdo errorem Aristoteli. ibi Aristoteli. ve-
ro &c. Circa primū facit duo primo ostendit quo-
modo per auctoritatem scripturę refellitur error pla-
tonis. tum propter multitudinem principiorum. tum
propter negationem creationis. s̄o remouet quādas
dubitationem ex dictis ibi verumtamen sciēdū ē &c.

Evidentia huius ptis queruntur hic sex
a primo verum sit tantum vnū primum pri-
cipium. Secundo vtrū ab illo principio res
per creationem effluerunt. Tertio vtrum tantū ab
ipso res per creationem prodierint. an etiam ab ali-
quibus principiis secundis. Quarto si non per creatio-
nem. vtrum alio quolibet modo vnū possit esse cā
alterius. Quinto vtrum res ab eterno a deo create
fuerunt. Sexto supposito q non quomodo dicitur de

in principio celum & terram creasse.

Ad primum sic proceditur. videtur q sint plura
prima principia qz secundum p̄m in s̄o ce. & mun-
si vnū contrariariorum fuerit in natura & reliquū. s̄
sūmū malum est p̄rium sūmo bono. sicut & malum bo-
no. ergo cum sit quoddam summum bonū quod est
principium primum omnium bonorū. videtur q sit
& vnū sūmū malum quod est principium primum
omnium malorū & sic erunt duo prima principia.
Preterea omne quod fit vel ipsum est principū
vel est ab aliquo principio sicut i tertio phisicorū
dicitur sed aliquod malum fit in mundo. si ergo ip̄s
non sit primum principium. qz hoc dato haberet p̄
positum. ōz q sit ab aliquo principio. sed non a bono
qz bonum est destructiuum mali & non cā eius. sicut
nec calidum frigidū & eadem ratione illius mali si n̄
sit primum principū erit alterū malū principū p̄mū.
Nō est enim in principiis vel causis procedere in i-
finitum vt p̄bat in s̄o metha. ergo v̄ q ōz duent̄
ad p̄mū malū. qd sit principū oīs mali & sic h̄t p̄posi-
tum. Si dicas q malum nō h̄t principium s̄ accidit
p̄ter intentionē alicuius principij agētis. Cōtra oē qd
accidit p̄ter intentionē agentis. ē causale & in pauio-
ribus. sed malū inuenit̄ vt in pluribus vt in s̄o topi.
d̄ ergo videtur q malum sit intentum & h̄at p̄ se pn-
cipiū. Preterea q sit ab vno principio h̄t p̄formita-
tē adinuicē. qz p̄ncipiātū imitat̄ p̄ncipiū. s̄ i rebus re-
p̄it̄ magna p̄rietas & diuersitas. ḡ ōz ea in p̄ncipia
p̄traria reducere. Preterea mā & agens nunquā
incidunt i idem vt in s̄o phisicorū d̄ nec etiā agēs &
forma i idē numero. s̄ res h̄t p̄ncipia & forma et
mālia & actiua & i singulis ē deuenire ad vnū p̄mū.
vt i s̄o metha. p̄bat. ḡ ōz ponere mltā p̄ma p̄ncipia
Sed contra. omnem multitudinē p̄cedit vnitas. qz
pluralitas ex vnitatē nascit̄. si ḡ ponant̄ plura p̄nci-
pia ōz eis eē p̄us vnū principū. s̄ p̄mo si ē aliqd p̄us
& ip̄osibile ē ponere plura p̄ma p̄ncipia. Preterea q
eunqz conueniunt i aliquo & in alio differunt ōz esse
composita s̄ si ponantur plura p̄ma p̄ncipia ōz ea i
aliquo puenire ex q h̄t rationem principij. & cuz sint
plura in aliquo differre ḡ ōz ea esse cōposita. sed
nulluz cōpositū ē p̄mū ḡ ip̄osibile ē esse plura p̄ma
p̄ncipia. Preterea si eēt plura p̄nci-
p̄ia aut eēt
similia aut p̄traria. si similia. aut vtrūqz p̄ se sufficiens
& sic alteruz superflueret. aut vtrūqz p̄ se i sufficiens
s̄ iuncta sufficerent ad principianduz res & sic nō
essent prima principia tuz quia indigerēt cōiungēte
quod esset p̄us eis. tñ quia agerēt per aliud additū
essentie. s. per coniuñctiones ipsam & nullū tale est
principiū primum. si autē sunt cōtraria omne autē
cōtra^m destruit & impedit cōtrariū suum ergo si sint
eque potentia vnū impedit alteruz adeo q nullū
sequet̄ effectus. si vero alterū fuerit potentius? om-
nino destruit alteruz ergo impossibile est esse plura
prima principia. s̄ dicit̄ q primū dicit̄ dupliciter
s. primum simplr. et primū in genere vel in ordine
aliquo. si secūdo modo sic secūdu genera plura cā-
ruz sūt plura p̄ma p̄ncipia. vt materiale p̄mū qd ē
materia prima & primū formale quod est esse & sic
de aliis & ulterius descendendo ad diuersa rerum
genera inueniuntur diuersa prima principia. in di-
uersis etiā s̄m idēs genus cause. sicut in liquidibus
prima materia est aqua & i aridis terra & in anima-
libus semen vel mēstrū. s̄ p̄mū simplr ip̄osibile
ē eē nisi vnū & hoc tripliciter p̄z. p̄mo ex ipso ordine

vniversi cuius partes inveniuntur ad invicem ordi-
nate esse quasi partes animalis in toto que sibi in-
vicem deseruiunt. talis autem coordinatio plurimum
est nisi vnum aliquod intendat. ergo oportet esse
vnum summum bonum vltimum quod ab omnibus
est desideratum et hoc est primum principium. Aliter
apparet ex ipsa rerum natura. inveniuntur enim in om-
nibus rebus nisi entitas in quibusdam magis nobiliter et in quibusdam
minus. ita tamen quod ipsarum rerum nature non sunt hoc ipsum
esse quod habent. alias esse esset de intellectu cuius
libet quod dicitur quod falsum est. cum quidditas cuius
libet rei possit intelligi esse non intelligendo de ea an
sit. ergo oportet quod ab aliis esse habeant et oportet de venire ad aliqd
cuius nisi sit ipsum suum esse alias in finitum procederet et hoc
quod dicitur esse omnibus nec potest esse nisi vnum cum natura
entitatis sit vnus rationis in omnibus secundum
analogiam vnitas enim causati requirit vnitate in
causa per se et hec est via Avicenne. Tertia via est
in materialitate ipsius dei. oportet enim causam mouen-
tem celum esse virtutem non in materia. ut in viii.
philosophorum probatur. in hijs autem que sunt sine ma-
teria non potest esse diuersitas nisi secundum quod na-
tura vnus est magis completa et in actu existens quam
natura alterius. ergo oportet quod illud quod venit ad
perfectionem complementi et puritatem actus sit vnus
tantum a quo proficiatur omne illud quod poten-
tie ad mixtum est quia actus precedit potentiam et com-
pletum diminutus. ut in ix. methaphisicorum probatur. Circa
hoc tamen tripliciter est erratum. quidam enim vt
primi naturales non posuerunt nisi causam materiales
vnde qui ex eis plura principia materialia posuit plu-
ra principia sibi dixit prima. Quidam vero cum causam mali posue-
runt et causam agere et dixerunt duo prima esse prima agens. scilicet
impedocles vt amicitiam et licet. et huic consonat opinio
pythagore qui diuisit omnia entia in duos ordines
et vnum ordinem reduxit in bonum sicut in principium
et alterum in malum. et ex inde pullulavit huiusmani
cheorum qui ponunt duos deos vnum creatorem bo-
norum inuisibilem incorporeum noui testamenti. ali-
um creatorem visibilem corporalem veteris testi.
Tertius error fuit eorum qui posuerunt agens et ma-
teriam sed agens non esse principium materie qua-
uis sit vnum tantum agens. et hec est opinio ana-
ragore et platonis nisi quod plato super addidit tertium
principium. scilicet fors sepatas a rebus quas exemplaria
dicebat et nullam esse causam alterius sed per hec tria cari-
mundum et res ex quibus mundus constat. Ad primum
mum ergo dicendum quod summum malum non priatur sum-
mo bono secundum rem sed solum secundum vocem propter duo
primo quia summum malum esse non potest. nihil enim est
adeo malum in quo non sit aliquid boni ad minus esse.
et ideo dicit philosophus in iiii. ethicorum quod si esset adeo
perfectum malum quod proueniret ex corruptione
omnium circumstantiarum nec seipsum sustinere pos-
set. sed quia illi bono quod nullo modo potest auferri vel
minui nihil opponitur priuatiue vel proprie. vnde nec
ipsum particulare malum opponit summo bono directe
sed particulari bono quod per ipsum priuatur. et dico
aliquid directe opponi alteri quando opponitur ei
secundum quod huiusmodi. sicut nigredo manus op-
ponitur albedini manus directe sed indirecte oppo-
nitur etiam albedini partes non in quantum est nigre-
do vel albedo huius sed in quantum est albedo sim-
pliciter per quem modum cuiuslibet bono quodlibet
malum opponit non secundum propriam rationem huius vel illius

sed secundum eam rationem boni et mali et sic si malum summo bono
opponat hoc erit indirecte quia non opponit ei in quantum est
tale bonum sed in quantum bonum. Ad secundum dicendum quod malum non
habet causam nisi per accidens dupliciter. primo modo. scilicet secundum quod agens
per accidens dicitur respectu eius quod accidit preter in-
tentionem agens. quia omne agens agit pro fine et intendit bo-
num quod est finis et nulla priuatio est intenta sed sequitur ex
forma inducta cui adiungitur. ignis enim non intendit
a materia priuare formam aeris sed inducere formam pro-
pria. similiter peccator intendit dulcedinem que est bonum
alicuius partis eius. scilicet concupiscibilis et non intendit priuatio-
nem gratie. sed sicut dicitur agens per accidens remouens prohibet.
prohibens enim priuationem est forma vel res aliqua. vnde
remonet illam rem dicitur curare priuationem. sicut qui
extinguit candelam vel portat ex domo dicitur curare tene-
bras. quod ergo dicitur quod omne quod est vel est principium vel a prin-
cipio intelligendum est de illis que sunt aliqd in re sed malum
est priuatio quodammodo et non notat naturam aliquam positiuam.
Ad tertium dicendum quod si loquamur de malo nature
quod malum potest considerari vel respectu totius nature vel re-
spectu alicuius particularis agens in natura. si respectu toti-
ne sic constat quod malum est valde in paucioribus quia non potest esse
nisi in generabilibus et corruptibilibus quorum aggregatio est
pne quantitas respectu totius celi in quo nullum malum
accidit. Si autem consideret respectu alicuius particu-
laris agens in natura. constat quod actio eius semper est se-
cundum debitum nature sue. nisi aliquando impe-
diatur et hoc est raro et ex tali impedimento accidit
malum in natura eius sicut apparet in partibus mor-
struosis. sicut loquamur de malo culpe quod inueni-
tur in eo quod non determinat ad vnam actionem sic omnia
que agunt ex libertate voluntatis. aut hoc est plurius natu-
raz aut vnus tantum. si est vnus nature sicut in angelis sic
constat quod in pluribus est consecuta operatio recta secundum com-
uenientiam nature ipsorum. et peccatum ipsorum fuit vt in
paucioribus. Si autem est plurius naturarum. sicut est hoc quod est
compositus ex natura intellectuali et sensitua. potest con-
siderari dupliciter. vel secundum totam naturam speciei et sic
oportet quod in pluribus actio eius preceat secundum illam natu-
ram cuius actio est multiplicior. et circa bona magis ma-
nifesta nobis. et quia nature sensitive actio est circa dele-
ctabilia sensus que magis multiplicantur quam delectabile
rationis quod est et magis occultum nobis quod cognitionem a
sensu accipimus id est vt plures sequuntur operationes
illas. et ex hoc contingit malum ipsi homini non in quantum est
hoc quia non est hoc secundum quod habet sensum sed secundum quod habet ratio-
nem. vel potest considerari aliquod indiuiduum illius
speciei. et sic contingit quod aliquis per voluntatem determi-
natur ad sequendum operationes ipsius rationis per habitus
virtutis et tunc vt in pluribus bene operatur et deficit vt
in paucioribus. sed quia adheret alteri nature efficiat quod
aliter vt dicitur in ix. ethicorum. vnde tunc est iudicium de ipso
sicut de alijs animalibus in quibus est natura sensitua tan-
tum quia in pluribus operabitur bonum sibi quantum ad id quod
factus est vt leo per crudelitatem vel canis per iram sus pluri-
mum et sic de alijs vt dicit Boetius in libro de consolacione
libro quarto philosophia. tertia. vnde constat quod malum est in paucioribus
sive comparet ad principium totius siue ad aliqd agens
particulare. Ad quartum dicendum quod res habet proprietatem ad in-
uicem quantum ad primos effectus. sed tamen concordat et pri-
ma in vltimo fine ad quem ordinatur secundum armoniam
quam constituunt. sicut patet etiam in mixto quod com-
ponit et ex prijs et hoc sequitur quod agens prima sunt con-
traria licet agens primum sit vnum. quia iudicium de agere
et fine est idem cum hec due cause in idem incidant.

Ad quintum dicendum q̄ quis de nullo mō sit mā nihilominus tamen ipsum esse qd materia h̄ imperfectum put dicitur ens in potētia h̄ a deo ⁊ reduci tur. in ipsum sicut in principium. Similiter ⁊ forma q̄ pars ē rei ē similitudo agentis primi fluens ab ipso. vnde omnes forme reducunt in primū agens sicut in principium exemplare. ⁊ sic patet q̄ est vnum primū principium. similiter quod est primum agens ⁊ exemplar ⁊ finis vltimus.

D s̄m sic pceditur videt q̄ p creatione n̄ nihil a deo possit exire in eē. oē enim qd sit possibile erat prius fieri. q̄ si impossibile erat fieri ⁊ necesse non fieri ab equipolenti. ⁊ ita factum nō esset: sed q̄ quid ē possibile fieri vel moueri est possibile p potentiam passiuam q̄ cum non sit ens per se eris ō q̄ sit in aliquo ente quod est in potentia. sed nihil est ens i potētia ad aliquid quin etia ad aliqd sit in actu ergo oē quod sit fit ex aliquo ente in actu p̄ existente: sed nullum tale creatur. q̄ creare est ex nihilo aliquid facere vt in littera dicitur ergo nihil a deo potest creari. **C** p̄terea in omni mutatioe est aliquid ex quo ē mutatio per se. q̄ omnis mutatio est inter duos terminos: s̄ illud ex quo per se fit aliquid op̄ remanere in eo quod sit vel s̄m totū si fit ex eo sicut ex materia vt cultell⁹ ex ferro: vel s̄m aliquid eius. s̄ s̄m materiā vt si dicat totum fieri ex toto vt caro fit ex cibo: ex albedine enim non dicit fieri nigredo nisi per accidens. i. post albedinem sicut etiam ex nocte dicitur fieri dies. Si ergo dicat ens fieri ex non ente op̄ q̄ non ens vel aliqua pars ei⁹ cum tamen prem non habeat maneat in ente ⁊ q̄ sit simul ens ⁊ non ens quod est impossibile ergo omne quod sit fit ex aliquo ergo videtur q̄ impossibile est aliquid a deo creari. **C** p̄terea nullū permanent simul fit ⁊ factum est. q̄ dum fit non est. ⁊ dū factū est. ē. non autem simul est ⁊ non est. si ergo aliqua res permanes fiat a deo oportet q̄ fieri sit ante suū eē sed factio cum sit accidens non potest esse sine subiecto. ergo ō q̄ omne quod sit fiat ex aliquo i quo sit factio sicut in subiecto: sed nullum tale creatur ergo nihil per creationē fieri potest. **C** p̄terea si creatio est aliquid cum non sit substantia op̄ q̄ sit accis: omne autem accis est in aliquo subiecto non autē potest esse in ip̄o creato sicut in subiecto q̄ hoc ē terminus eius: sic enim creatum creatione esset prius inquantū est subiectum eius. ⁊ posterius inquantū est terminus. ergo op̄ q̄ sit in aliqua materia ex q̄ creatum fiat. ⁊ hoc ē p̄ rationē creationis ergo creatio nihil est. **C** p̄terea si creatio aliqd est. aut est creator vel creatura. sed non creator. q̄ sic esset ab eterno ⁊ ita creature ab eterno. ergo est creatura. s̄ omnis creatura aliqua creatione creatur ⁊ sic creationis est: creatio in infinitum quod est impossibile ut p̄ ex. v. phisicorum. vbi dicitur q̄ actionis non est actio in infinitū. ergo impossibile est creatione eē. **H** s̄ est q̄ dicitur genes. i. i principio creauit de⁹ ⁊ c. **C** p̄terea oē agēs agit s̄m id qd ē i actu s̄ q̄ ē s̄m aliqd sui i actu ⁊ s̄ aliqd i po⁹ efficit rē s̄m aliqd sui. s̄ i ducendo formā i materiā. ergo cum primū ens s̄. deus sit actus sine permissione po⁹. videtur q̄ totam rem efficere possit secundum totam substantia eius. hoc autem ē creare. ergo videtur q̄ deus creare possit. **C** s̄ q̄ creationem esse non tantum fides tenet sed etiam ratio demonstrat. constat enim q̄ oē quod est in aliquo genere imperfectum oritur ab eo

in quo primo ⁊ perfecte reperit natura generis sicut p̄ de calore in rebus calidis ab igne: cu⁹ autem que libet res ⁊ quicquid est in re aliquo modo esse p̄cipet ⁊ admira sit imperfectioni. ō q̄ omnis res s̄m totū id qd in ea ē a primo ⁊ p̄fecto ente oriat. s̄ autē creare dicimus. s̄. producere rem in esse s̄m totā suā substantiam. vnde necessarius est a primo principio omnia per creationem procedere. **C** Sciendum est enim q̄ ad rationem creationis pertinent duo. primum est vt nihil presupponat in re que creari dicit vnde in hoc ab alijs mutationibus differt: q̄ generatio presupponit materiam que non generat. sed p̄ generationem completur in actu forme transmutata. In reliquis vero mutationibus presupponit subiectum quod est ens completum vnde calitas generantis vel alterantis non sic se extendit ad omne illud qd in re inuenit s̄ ad formā q̄ d̄ potētia i actu educitur. sed calitas creatantis se extendit ad omne id qd est in re. ⁊ ideo creatio ex nihilo dicitur esse quia nihil est quod creationi p̄sistat quasi non creatū. s̄m est vt in re que creari dicitur prius sit nō esse q̄ eē: non quidem prioritate temporis vel durationis vt prius non fuerit et postmodum sit: sed prioritate nature ita q̄ res creata si sibi relinquatur consequatur non esse cum esse non habeat nisi ex influencia cāe superioris. Prius enim vnicuiq̄ inest naturaliter qd non ex a⁹ habet q̄ quod ab alio h̄: et ex hoc differt creatio a generatione eterna: sic enim non potest dici q̄ filius dei si sibi relinquatur non habeat esse cu⁹ recipiat a patre illud idem esse quod est patris qd ē esse ab eterno non dependens ab aliquo. Et s̄m ista duo creatio dū dicitur esse ex nihilo tū ita q̄ negatio neget ordinem creatoris in potentia per hanc p̄positionem ex ad aliquid p̄sistens. vt dicatur esse ex nihilo q̄ non ex aliquo est p̄existenti ⁊ hoc quātum ad primum: tū ita q̄ remaneat ordo creationis ad nihil p̄sistens vt affirmatus: vt dicatur creatio esse ex nihilo q̄ res creata naturaliter prius habz si esse q̄ esse. ⁊ si h̄ duo sufficiant ad rationem creationis. sic creatio potest demonstrari: ⁊ sic p̄bi creationem posuerunt. Si autem accipiamus 3^m oportere ad rationem creationis vt. s̄. etiā duratione res creata prius non esse q̄ esse habeat: vt dicatur esse ex nihilo q̄ est tempore post nihil. sic creatio demonstrari non potest nec a p̄bis conceditur sed per fidē supponitur. **C** Ad primum ergo dicendum. q̄ s̄m Alii cennam duplex est agens: quoddam naturale quod est agens per motum: ⁊ quoddam diuinum quod ē dans esse vt dictum est. Et similiter op̄ acciper duplex actum vel factum: quoddam per motum agentis naturalis. ⁊ omne tale fieri ō q̄ p̄cedat tempore potentia non tantum actua sed etiam passua q̄ motus est actus existentis in potentia. Quoddā vero est factum in quantum recipit esse ab agente diuino sine motu: ⁊ si istud factum sit nouum ō q̄ p̄cedat esse eius natura ⁊ duratione potentia actua et non passua: ⁊ ab actua potentia tale factum dicitur possibile fieri. si autem non sit nouum tunc potentia actua non p̄cedit duratione sed nā. **C** Ad secundum dicendum. q̄ creatio non est factio q̄ sit mutatio proprie loquendo. sed est quedam exceptio esse. vnde non oportet q̄ habeat ordinē essentialē nisi ad dantem esse ⁊ sic non est ex non esse nisi inquantū est post nō esse sicut nor ex die. **C** Ad tertium dicendum q̄ nulla res permanens p̄t simul fieri ⁊ facta esse.

si fieri pprie sumat. sed quedā sūt que significāt ipm factū esse p modū fieri. sicut cū dicitur motus terminari. sicut terminat & terminatus est. & sicut sicut illuminat & illuminatus est: eo q illuminatio ē terminus motus ut in. vii. phy. cōmen. dicit. & similiter etiam forma substantia sicut recipit & recepta est. & sicut aliquid sicut creatur & creatū est. Et si obiciat q ante oē factū eē est oē fieri pprie acceptū. Dico q vey ē in oibus q sūt per modū sicut generatio sequitur motū alterationis & illuminationis motū locale: nō autē sic est in creatōe ut dicitur est. C Ad quartū dō q creatio p̄t sumi active et passive. si sumatur acti se sic. idē est q creator: cū creatio significet opationē diuinā que est eētia ei' cū relatione quadā. & sic creatio est substantia diuina. Si autē sumatur passive sic est quodā accidēs in creatura. & sic significat quādam rem nō q sit in p̄dicamēto passionis pprie loquēdo: sed que est in genere relationis: & ē quādam bitudo habētis esse ab alio psequens opationē diuinā. & sic nō est incoēueniēs q sit in ipso creato: qd educit per creatōne: sicut in subiecto: sicut filiatio i petro in q̄tum recipit naturā humanā a p̄e suo: nō ē prior ipso petro. sed sequitur actionēz motū q sūt p̄ora. bitudo autē creationis nō sequitur motū sed actionē diuinā tantum que est prior q̄ creatura. C Ad quintū dicendum q vt prius dictum est in primo. distinctio ne trig: sumā articulo tertio quando creatura refertur ad creatorem: relatio realiter fundatur i creatura & in deo sicut rōnem tñ. vñ ipsa relatio importata in noie creationis nō ponit aliqd i creatore sed in creato tñ. non tamē ois q alia creatione creēt. q illd qd est relatio p eētia nō refert ad aliud alia relatione media: vt ē i p̄mo dictū ē di. xvi. art. iiii. nisi sicut rōnem: & huiusmodi relationes que secundum rationem tantum sunt non est impossibile in infinitis multiplicari.

De tñ sic pcedit. videt q creare etiā conueniat aliis q̄ deo. omne. n. qd nō pducitur in eē per gnationē si de nouo fiat creatur. sed aia rōnalis nō erit in esse per generatōez. ergo a quo cumq; sit creat. sed aia rōnalis erit in eē virtute intelligentiāz. vñ Plato iducit deū sedis diis dicentes. Jenus qd edidistis ad vos recipite: & loquit de anima rōnali. Et sicut in lib. de causis dicit q creatura est aia mediāte intelligentia. & videt q angeli vñ intelligentie creare possunt. C Preterea. cuiuscūq; dignitatis creatura ē capax. h ab eo sibi cōicat qui sume liberalis ē. sed potentia creandi cōicabilis ē creature vt. i. in. 4. di. s. magister dicit. ergo videtur q alicui creature sit cōicatu q̄ creēt. C Preterea q̄to aliqd magis resistit agēti difficili' ē ab eo aliquid fieri. sicut p̄riū ē magis resistens q̄ nō ens simplr. & difficilius ē aliquid fieri ex cōtrario q̄ ex nō ente. Sicut agēs naturale facit cōtrariū ex cōtrario. & videt q etiā ex nō ente sicut aliquid facere possit: & sic p̄t creare. C Preterea sicut q res erūt a deo ita etiā ordinātur in ipz. sed sicut Dio. i plibus locis lex diuinitatis est: vt nūq̄ vltima reducant in finē nisi per media. ergo vt q̄ ē vltima nō mediāte a deo creent sed a causis mediis. C Preterea increatū eē secūde nūq̄ agit causa prima nisi sicut q agit i ipsa causa secūda agente. sicut deus q est causa p̄ma diuini rex cuiuscūq; rei creator est. & quelibet eā sēda in qua deo opando creat creatrix dici dō: & sic creare nō tñ deo conuenit. C Sed cōtra. Dama. anathematizat oēs qui dicūt angelos

aliquid creare: de quibus tamē magis videtur q̄ de aliis. & videt q creare soli' dei sit. C Preterea. ens & non ens simplr i infinitū distāt. sed mouere p distātiā infinitā est potētie infinite qualis est sola diuina potentia: ergo soli' ei' creare ē. C Itē. dō. q̄ circa h est triplex opinio. Quidā enī p̄hi posuerūt q a prima causa imediāte est vnum p̄mum causatū a quo postmodū sunt alia: & sic deinceps. vñ posuerūt vnā intelligentiā causari mediāte alia: & aiam mediāte intelligentia & corporale naturā mediāte spiriuali: qd p heresi condemnat. q̄ hec opinio honorē q deo dōtur creature attribuit. vñ p̄p̄na est ad trabendūz in idolatriā. vñ alij dixerunt q creatio nulli creature cōuenit: nullo etiā cōicabilis: sicut nec effectū infinite potentie quaz erigit creationis opus. Alij dixerunt creationē nulli creature cōicatu esse cōicari tamē potuisse: qd magister asserit in quartolib. Utraq; autē hāz vltimarum opinionū videtur mihi sicut aliqd vera esse. cū enim de ratione creationis sit vñ p̄cri stat aliquid sibi ad minus sicut nature ordinē hoc p̄t accipi vel ex parte creantis vel ex parte creati. Si ex parte creantis sic d̄ illa actio esse creatio q nō fir matur super actōe alicui' eē p̄cedētis. & sic ē actio tñ cause prime. q̄ ois actio scēde cāe firmat: sup actioe cāe p̄me: vñ sicut nō p̄t cōicari alicui creature q sit causa p̄ma: ita nō potest cōicari sibi q sit creās. Si autē sumatur ex parte creati: sic illius pprie est creatio cui nō p̄eritat aliquid in re: & hoc est esse. Unde dicitur in libro de causis: q prima rerūz creatorum est esse. & alibi in eodem lib. dicitur q esse est p creationem: & alie perfectiones superaddite p informatiōem: & in compositis p̄cipue illud esse quod est p̄me partis. s. materie. & ex parte ista accipiendū creatioē potuit cōicari creature: vt per virtutem cause prime operantis in ipsa aliquod esse simplex vñ natura pduceretur. & hoc modo p̄hi posuerunt intelligentias creare quibus sit hereticū. C Ad primum ergo dōm: q in hoc auctoritates p̄horum non sunt recipiende: q̄ in hoc errauerūt. Possent tamen exponi hoc modo omnes ille auctoritates: vt dicerentur creare aias inq̄tum per motū orbūz disponunt corpora ad anime receptionem: sed hoc nō est de intentione eorum. C Ad tertium dōm q̄ quicquid est cōicabile creature de hoc qd est pertinens ad perfectionēz nature ei' cōicatur sibi. non autem est verum de perfectionibus secūdis: sicut non omnis homo q̄ receptibilis est regie dignitatis a deo factus est rex. & sic etiā est de auctoritate creandi sicut illos qui dicūt q creatio potuit creature communicari. C Ad tertium dōm q̄ resistens contrarium non facit difficultatez in agēdo nisi in quantum elongat potentiam ab actu. quia vnum contrarium quanto est magis intensum tanto potentia est magis remota ab altero. & ideo q̄ aliquid fiat ex non ente simpliciter ē maioris virtutis: q̄ q fiat ex contrario: quia in nō ente simpliciter nulla potentia remanet. C Ad quartum dicendum q̄ quamuis ad vltimum finem reducuntur vltima per media nunquam. tamen influentia vltimi finis alicui mediōrum communicatur: ita scilicet vt sit vltimum desideratum. & sic etiā nunquam influentia primi agentis q̄ creatio alicui secundorūz principiorum cōmunicari potest. C Ad quintum dicendum q̄ agens proximum vt generans non operatur in re generata nisi educendo formam de potentia

Secūdu

de potētia materie. Sed operatio cause p̄me i crea-
do ip̄am materiā. ⁊ ideo agens naturale primū ē tā-
rum generās hanc rem. Sed agens p̄mā ⁊ diuinū ē
creans. ⁊ ex hoc patet q̄ sicut operatio artis funda-
tur super operationē nature inquatū natura prepa-
rat arti materiā: ita ⁊ operatio nature fundat̄ supra
creationē inquantūm iurat nature materiā.

D quartū sic p̄cedit: videt̄ q̄ nihil aliud effi-
ciat aliquā rem nisi deus. Agēs. n. qd agit si-
ne medio est p̄fectus? q̄ illud qd medio indiget
i sua actōe. sed deus ē agēs p̄fectissimū. ergo videt̄
q̄ oia nullo mediante p̄ducant. **C** P̄terea iter ali-
as creaturas angeli sūt nobiliores: sed efficiētia rez
nō attribuit̄ angelis. vnus enim angelus nō est cau-
sa alterius: nec est iter cā corporalis creature. ergo
videt̄ q̄ multomin⁹ alie creature sint cause quorū-
dam. **C** P̄terea ideo spē nō p̄ducit̄ a diuersis agē-
tibus s̄m sp̄m. sed p̄ma idiuidua oium sp̄rum ime-
diata a deo creata sūt: supposito q̄ mūdus nō fuerit
semp. ergo videt̄ q̄ nihil possit p̄ducere aliqd simi-
le sibi s̄m sp̄m. **C** P̄terea. illud qd nō ē ex aliqua
materia nō p̄t fieri nisi p̄ creationē. s̄ forme ⁊ acci-
dētia nō hnt materiā partē sui vel eēt in infinitū abi-
re. ergo nō possunt fieri nisi per creationē. Inde sic.
ois cā efficiēs alicui⁹ rei dat sibi formā vl̄ substantia-
lem vel accidentālē. sed huiusmodi nō p̄ducunt nisi
p̄ creationem. ergo nihil potest esse causa efficiēs alicui⁹
rei nisi creator: q̄ tantū d̄s est: vt dictū ē. **C** P̄te-
rea cā efficiēs nūq̄ est deficientior: q̄ effect⁹. s̄ agēs
naturalia nō agut nisi per q̄itates actiuas q̄ sunt ac-
cidētia: quod p̄bat̄ ex hoc: qd nō est possibile aliquid
eē formā substantiālē i vno ⁊ accidentālē in altero. vñ
calor: qui est accidēs hoīs nō p̄t eē forma substantia-
lis ignis: s̄ sic de aliis. q̄ nullū agēs naturale p̄ducit
aliquā formā substantiālē. ⁊ sic idē qd p̄ius. **C** S̄ cō-
tra s̄m **D**ama. cuiuslibet rei ē pp̄ria opatio: sed ois
res que habet pp̄riā operationem actiuam sua ope-
ratione ē causa alicuius. ergo videtur q̄ ignis cale-
faciendo sit causa caloris ⁊ sic de aliis. **C** P̄terea
si de⁹ immediate causaret omnia vna res nō depende-
ret ab alia: sicut causatū a causa. ⁊ sic res non magis
fieret ab vno q̄ ab alio. sed videmus ad sensum q̄
non sit quodlibet ex quolibet: sed ex semine hominis
semp generatur homo. ergo semē patris est cā effe-
ctiua filii. **C** R̄spōdeo. vñ. q̄ circa hanc q̄nē sūt
tres p̄ones quaz vna ē q̄ deus immediate operet̄ oia
ita q̄ nihil aliud ē causa alicui⁹ rei adeo q̄ dicūt q̄
ignis nō calefacit sed deus. nec manus mouet̄ s̄ d̄s
causat motū: ⁊ sic de aliis. Sed hec positio sulta ē:
q̄ ordinē tollit vnuerſi ⁊ pp̄riam operationē a reb⁹
⁊ destruit iudiciū sensus. **C** Sc̄da positio est quorū-
dam p̄hor q̄ vt pp̄rias operationes rez sustineāt d̄s
immediate oia creare negant. sed dicūt q̄ immediate ē
causa p̄mi creati: ⁊ illud est cā alterius. ⁊ sic deiceps.
Sed hec opio erronea ē: q̄ s̄m fidē nō ponim⁹ ange-
los creatores: sed solū deū creatorē oium visibilibum
⁊ inuisibilibū. **C** Tertia positio ē q̄ de⁹ immediate om-
nia operat̄: ⁊ q̄ res singule pp̄rias operatōes habēt
per quas cāe prime rerū sūt: non tamē omnū: s̄ quo-
runda. q̄ enī vt dictū est s̄m fidē nō ponit̄ creatura
aliqua aliā in eē p̄ducere per creationē: nec virtute
pp̄ria nec aliena. iō oium illoz que per creationē in
esse erūt solus deus immediate causa ē s̄mōi autem
sūt que per motū in esse erire nō possūt nec per gene-
rationē. **P**rimo p̄pter simplicitatē essentie sue i qua

subsistūt. q̄ omne qd ḡnatur oꝝ eē cōpositū ex mate-
ria ⁊ forma. vñ nec angeli nec aie rōnales possūt ge-
nerari sed solū creati: secus aut̄ de aliis formis: que
enā si sūt simplices nō habent eē absolutū cū nō sint
subsistētes. vñ erunt in eē nō debet̄ eis: sed compo-
sito hnti talē formā qd per se generari dicit̄ quasi per
se eē habēs. forme vero p̄dicte non dicunt̄ generari
nisi per accēs: ⁊ eadez rōne materia p̄ma q̄ gnationi
subiāt p̄pter sui simplicitatē nō generat̄ sed creatur.

C Sc̄do p̄pter elōgatōnē a p̄rietate vt corpora ce-
lestia. de enim quod generat̄ generat̄ ex contrario.

C Tertio p̄pter necessitatē generantis similis in sp̄e
generato. p̄pter qd p̄me hypotases immediate a deo
create sūt: vt p̄mus homo: p̄mus leo: ⁊ sic d̄ aliis. nō
enī homo generari p̄t nisi ab homine. alr̄ autem est
de illis rebus ad quaz generationē non requir̄ agēs
simile in sp̄e: sed sufficit virtus celestis cū qualitati-
bus actiuis ⁊ passiuis: vt q̄ ex putrefactione generā-
tur.

Alioz vero q̄ per motū ⁊ generationes p̄ducunt̄
creatura causa eē p̄t. vel ita q̄ hēat cālitatem supra
totā sp̄m: sicut sol est causa in generatōe hominis vl̄
leonis: vel ita q̄ hēat cālitatem ad vnū indiuiduum
sp̄e tantū: sicut homo generat hoīem: ⁊ ignis ignem.

Hozū aut̄ causa etiā deus ē magis intima in eis ope-
rans q̄ alie cause mouēt̄es: q̄ ipse est dans esse re-
bus. Cause aut̄ alie sūt. q̄ d̄terminat̄ illud eē. Mul-
tius enī rei totū eē ab aliqua creatura p̄ncipiū sumit
cū materia a deo solū sit: eē at̄ ē magis intimū cuiuslibz
rei q̄ ea per que eē d̄terminat̄. vñ ⁊ remanet illis
remotis: vt in lib. de causis dicit̄. vñ operatio crea-
toris magis pertingit ad intima rei q̄ operatio cau-
saz sc̄daz. ⁊ ideo id qd creatū ē si sit causa ali⁹ crea-
ture nō excludit̄ q̄ deus immediate i rebus omnibus
operet̄ inquantū virtus sua ē: sicut mediū contingēs
virtutē cuiuslibet cāe secūde cū suo effectu. non enīz
virtus alicui⁹ creature posset in suum effectum nisi
per virtutē creatoris a quo ē omnis virtus ⁊ virtutis
cōseruatio ⁊ ordo ad effectū. q̄ vt in lib. de cau-
sis d̄cāltas cāe secūde terminat̄ per causalitatē cāe
prime.

C Ad primū ergo dicendū q̄ non est ex indi-
gentia dei q̄ causis aliis indiget ad creandū: s̄ ex
bonitate ip̄i⁹ q̄ etiā dignitatē causandi aliis cōferre
voluit. **C** Ad sc̄dū d̄m q̄ si ponam⁹ s̄m quorūdam
opinionē angelos d̄seruire deo i motibus orbūz: cō-
stat q̄ angeli cā erūt generatōis ⁊ corruptōis per mo-
tū orbūz. ⁊ ista causalitas i omnes rector̄ quebit̄: q̄
uis nō omnes circa hoc ministeriū occupentur. quia
s̄m **D**io. superiores angeli inferiores illuminant de
ministeriis per eos erequēdis. Si at̄ hoc nō suppo-
nit̄ p̄t dici: q̄ ex hoc q̄ angeli sūt nobiliores nō se-
quit̄ q̄ habeat̄ hāc dignitatē q̄ est causare gnationē
⁊ corruptionē in reb⁹. sed aliā multo digniorem q̄ cō-
sistit in dei cognitione.

C Ad tertiu d̄m q̄ non p̄t
idē eē effectus s̄m sp̄m a diuersis agētibus immediatis
hntibus operatōes d̄terminatas ad d̄terminatos ef-
fectus: sicut ab arte ⁊ natura: sed deus nō habet ope-
rationē d̄terminatā ad aliquē effectū imo vna sua
operatōe p̄t oēs effect⁹ quos vult p̄ducere. vñ eūdē
effectū sp̄e q̄ natura p̄ducit de⁹ p̄t sine natura ope-
rate facere.

C Ad q̄rtū d̄m q̄ circa ritū formarū
vel rerū in esse per generationē: sicut triplex opinio.
Prima sūt ponētū latitatōem. s. anaxagore q̄ pone-
bat oia in oib⁹ ⁊ gnationē fieri per abstractōes. ⁊ sic nō
ponebat verā gnōnē q̄ ē p̄ h̄ q̄ noua forma subalis ac-
grif materie. ⁊ hūc d̄fectū sc̄dit ois opio ātiorū q̄

nō ponebāt veram generationē: sed gnationē esse v'l p cōgregationē ⁊ segregationē: v'l per alterationē tñ ⁊ hoc cōtingebat eis: qz nō ponebāt cām formale sed vel materiale tñ: vel cum hac etiam agentem. Alia opinio huic cōtraria fuit Platonis qui posuit formas separatas quas vocavit ydeas esse inducetes formas in materiis: ⁊ quasi ad hanc opinionem iducit opio Avicēne q dicit q oēs forme sūt ab intelligētia ⁊ agēs nāle nō ē nisi pparās mām ad receptionē forme. ⁊ ista opio pcedit ex hoc q vult vnūqdqz generari ex suo fili: qd frequēter nō inuenit̄ i rebz naturalibz: sicut i his q p putrefactōes sūt. ⁊ ē qz ponebat fieri p se terminari ad formā. ⁊ hoc nō pōt eē: qz p se fieri terminat ad hoc qd hz eē qd ē terminus factōnis: ⁊ hoc ē tātu cōpositū nō forma neqz materia vñ forma nō nisi p accēs generat. C Tertia ē Avicēne media iter has. s. q oēs forme sūt i potētia i materia pma nō at actu sicut ponētes latitōes dixerūt: ⁊ agēs naturale agit nō formā sed ppositū iducēdo materiā d potētia i actū. ⁊ hoc agēs naturale i sua actōe ē qsi istrumētū ipsi dei agētis q ēt materiā cōdidit ⁊ materie potētiā dedit. vñ nō o3 hāc opinionē sustinendo q generās creer formā: v'l q faciat aliqd ex nihilo: qz nō facit formā s3 cōpositū. C Ad qntū ddm q sicut calor nālis agit i virtute aie vt istrumētū ei: vt i sedo de aia dī. ppter qd nō tñ calefacit: s3 agit ad generationē carnis aiate. ita q̄litas actiua agit i virtute forme substācialis. ⁊ iō p illā actionē nō tātz inducitur mā in actū forme accēntialis: s3 ēt i actū forme substācialis. C Ad qntū sic pcedit. videt̄ q mūdus sit eternus. ⁊ ad hoc pnt adduci rōes sūpte ex quatuor. s. ex substātia celi: ex tpe: ex motu: ⁊ ex agēte v'l mouēte. Ex substātia celi sic. oē qd ē igētū v'l icorruptibile semp fuit ⁊ semp erit: s3 materia pma ē igenita ⁊ icorruptibilis: qz oē qd generat generat ex subiecto: ⁊ qd corrupit corrupit i subiectū. materie āt pme nō ē aliqd subiectū. s3 materia pma sp fuit ⁊ sp erit: s3 materia nūqz denudat a forma. s3 materia ab eterno fuit pfecta formis suis qbz spēs cōstituit. s3 vnuerſū ab eterno fuit: cū iste spēs sit pres. ⁊ hec ē ratio Aristotelis i. io. phy. C Preterea q nō hz p̄riū nō ē corruptibile nec gnabile. qz gnatio ē ex p̄rio: ⁊ corruptio i p̄riū. s3 celū nō hz p̄riū cū motu ei: nihil cōtrariet. s3 celum nō ē gnabile nec corruptibile. s3 sp fuit ⁊ sp erit. ⁊ hec ē pō pbi i pmo celi ⁊ mūdi. C Preterea oē qd alicubi ē vbi prius nihil erat ē i eo qd p̄us fuit vacuū. qz vacuū ē i quo pōt eē corp⁹ cū nihil sit ibi. S3 si ē mūdus factus ex nihilo vbi nūc ē mūdus p̄us nihil erat s3 an mūdū fuit vacuū. s3 vacuū eē ē impōtē: vt pbaf i. iiii. phy. ⁊ vt multa expimēta sensitiua demōstrāt i multis igenis q p hoc sūt q natura nō patit̄ vacuū. s3 ipossibile ē mūdū icēpisse. ⁊ h ratio ē cōmētato. i pmo ce. ⁊ mūdū Idē pōt argui ex pte t̄pis sic. oē qd ē semp i p̄ncipio ⁊ fine sui semp fuit ⁊ semp erit. qz post p̄ncipiū ē aliqd ⁊ an finē: sed t̄ps semp ē i eo qd ē p̄ncipiū t̄pis ⁊ finis: qz nihil ē t̄pis nisi nūc: cui⁹ diffinitio ē q sit finis p̄teriti ⁊ p̄ncipiū futuri. s3 vt q semp fuit t̄ps ⁊ semp erit: ⁊ ita motus ⁊ mobile ⁊ tot⁹ mūdus. ⁊ hec ē ratio philosophi i. s. phy. C Preterea oē id qd nūqz pōt demōstrari vt stās: s3 sp vt fluens hz aliqd an se a quo fluit. s3 nūc nō pōt demōstrari vt stās sicut p̄nt: s3 semp vt fluēs: qz ratio tota t̄pis ē in fluxu successiōe. s3 o3 an qdlibz nūc ponere aliqd nūc. s3 ipossibile ē imaginari t̄ps h̄isse p̄mū nūc. s3 t̄pus sp fuit: ⁊ ita ut p̄ri⁹. ⁊ hec ē ratio cōmēta. ibidē.

Ad qntū
articulū

C Preterea. creato: mūdi aut p̄cedit mūdū tātum natura aliq duratōe: si natura tñ sicut cā effectum. s3 qncūqz fuit creator fuit creatura: ⁊ ita mūdus ab eterno. Si āt duratōe. p̄ri⁹ at ⁊ posteri⁹ i duratōe causat rōnem tēporis. s3 ante totū mūdū fuit tēpus. ⁊ hoc ē impōtē: qz tēpus est accidens motus nec est sū motu. s3 impōtē ē mūdū nō semper fuisse. ⁊ hec est ratio Avicēne i sua metha. Idēz pōt ostēdi ex parte motus. impōtē. n. ē nouā relationē eē iter aliqua nisi aliq mutatiōe facta circa altex eoz: sicut p3 i equalitate. nō eni aliqua sūt de nouo equalia nisi altero ex tremoz augmētato v'l diminuto. sed omnis motus i portat relōnes mouētē ad motū que relative opponunt. s3 impōtē ē motū esse nouū nisi p̄cedat aliq mutatio vel in mouēte vel i moto: sicut q vnū app̄oximat ad alterū vel aliqd aliud h̄mōi. s3 ante oēm motū est mot⁹. ⁊ sic mot⁹ ē ab eterno ⁊ mobile ⁊ mūdus. ⁊ hec ē ratio pbi i. viii. phy. C Preterea. oē illd e⁹ motus qncqz est ⁊ qncqz quiescit reducitur ad aliq mōtū cōtinuū qui sp ē: qz hui⁹ successiōis q ē ex vicissitudine mor⁹ ⁊ quietis nō pōt eē cā aliquid eodē mō se habēs. qz idē eodē modo se h̄ns semp facit idē. s3 o3 q cā hui⁹ vicissitudis sit aliq mor⁹ q ē sp. ⁊ sic o3 q h̄at aliq mōtū p̄cedentē: ⁊ cū nō sit abire i infinitū o3 deuenire ad aliq mōtū qui sp est. ⁊ sic idē quod p̄ri⁹. ⁊ hec ratio ē cōmēt. in. viii. phy. C Idē potest etiā extrahi ex v̄bis pbi. Inducit etiā hāc rōnem cōmēta. i. vii. metha. ad ostēdendū q si mūdus esset factus oporetet q hic mūdus esset pars alteri⁹ mūdi: cui⁹ motu accideret variatio i mūdo isto siue i vicissitudine mor⁹ ⁊ quietis siue i vicissitudine eē ⁊ nō eē. C Preterea gnatio vni⁹ ē corruptio alteri⁹: s3 nihil corrupit nisi generet prius. s3 an oēs gnationē est gnatio ⁊ an oēm corrupciōes corruptio. sed hec nō poterūt esse nisi mūdo erēte. s3 mūd⁹ semp fuit. ⁊ hec est ratio pbi i pmo de gene. C Preterea fm pōez si dei suba mūdi ponit̄ icorruptibilis: sed oē icorruptibile ē ingenitū. s3 mūdus ē ingenitus. ergo fuit sepe pbatio me. oē qd est icorruptibile habz virtē vt sit semp. sed illud quod habet virtutez q sit semp non inuenitur quandoqz ens ⁊ quādoqz non ens. qz sequeretur q simul esset ens ⁊ non ens. toto enim tēpore aliquid est ens ad quod virtus sua essendi determinatur. vnde si habet virtutem vt sit in omni tēpore: in omni tempore est. ⁊ ita si ponatur aliquando non esse: sequitur q simul sit ⁊ non sit. ergo nullum in corruptibile est quandoqz ens ⁊ quandoqz non ens. sed omne generabile est huiusmodi. ⁊ hec est ratio philosophi in primo de celo ⁊ mundo. Idem potest ostēdi ex parte ipsius mouētis vel agentis. omnis enim actio vel motus que est ab agente vel mouente non moto oporetet q sit semp. sed primum agens est omnino immobile. ergo oporetet q actio eius ⁊ motus eius sit semp. Prima sic probatur. omne quod agit vel mouet postqz non agebat vel mouebat educitur de potentia in actum. quia vnumquodqz agit fm id quod est in actu. vnde si agit postqz non agebat: oporetet q sit aliquid in actu in eo quod p̄ri⁹ erat in potentia. sed omne quod educitur de potentia in actum mouetur. ergo omne quod agit postqz nō agebat mouet. ⁊ hec ratio potest extrahi ex v̄bis philosophi in octauo phy sicoz. C Preterea. deus aut est agēs per voluntatē aut per necessitatē nature. si per necessitatē nature cum talia sint determinata ad vnum: oporetet q ab eo semp idem fiat. Vnde

si ab eo mundus est aliquando factus necesse est mundum esse eternum. si autem agens per voluntatem. ois autem voluntas non incipit agere de nouo nisi aliquis motus fiat in volente vel ab aliquo impediante quod prius erat et postmodum cessat: vel ex eo quod excitatur nunc et non prius aliquo inducente ad agendum quod prius non inducebat. cum ergo voluntas dei immobiliter eadem maneat videtur quod non incipiat de nouo agere. et ista ratio contra est per in octavo per. et Aug. et commentatoris. **C** Preterea ois volens quicquid agere et quicquid non agere ois quod imaginatur tempus post tempus discernendo tempus in quo vult agere a tempore in quo non vult agere. Sed imaginari tempus post tempus sequitur motionem vel ipsius imaginatiois vel saltem imaginati. quod successione temporis catur a successione motus. ut patet ex. 4. per. ergo impossibile est quod voluntas incipiat aliquem nouum motum agere quem non precedat alius motus. et hoc est ratio commentatoris. i. viij. physicoz. **C** Preterea ois voluntas efficiendi statim producit effectum nisi desit aliquid illi volito quod sibi postmodum adueniat: sicut. si modo habeam voluntatem faciendi ignem cras quando erit frigus. modo illi volito desit potentia frigiditatis qua adueniente statim faciam ignem si possum nisi ad hoc aliquid aliud desit. Sed deus habuit voluntatem eternam faciendi mundum. alias esset mutabilis. et impossibile est quod ab eterno non fecerit mundum nisi per hoc quod aliquid mundo deerat: quod postmodum aduenit. sed non potuit aduenire nisi per actionem aliquam. ergo oportet quod ante hoc de nouo factum precedat aliqua actio mutationem faciens. et ita a voluntate eterna nunquam procedat aliquid nouum nisi si motu mediante eterno. ergo oportet mundum eternam semper fuisse. et hoc est ratio commentatoris ibidem. **Sed contra.** deus autem est causa substantie mundi aut non. sed motus eius tantum. Si motus tantum ergo eius substantia non est creata ergo est primum principium: et sic erunt plura prima principia et plura in creata: quod supra probatum est. si autem est causa substantie celi dans esse celo cum omne quod incipit esse ab aliquo sequatur ipsum in duratione: ut quod mundus non semper fuerit. **C** Preterea de creatura est ex nihilo factum. sed ois quod est ex nihilo factum est ens postquam sit illi nihil. cum non sit simul ens et non ens. sed ois quod celus prius non fuerit et postmodum fuerit. et sic totus mundus. **C** Preterea si mundus fuit ab eterno. ergo in finiti dies precesserunt diem istum. sed in infinita non est transire. ergo nunquam fuisset deuenire ad hunc diem quod falsum est. ergo etc. **C** Preterea cuiuscumque potest fieri additio isto potest esse aliquid maius vel plus. sed diebus qui precesserunt potest fieri dierum additio. ergo tempus preteritum potest esse maius quam sit. sed infinito non est maius nec potest esse. sed tempus preteritum non est infinitum. **C** Preterea si mundus fuit ab eterno et generatio fuit ab eterno tam hominum quam animalium. sed ois generatio habet generans et generatum: generans autem est efficiens generati. et sic in causis efficiendis est precedere in infinitum quod est impossibile ut probatur in secundo metha. ergo impossibile est generatioes semper fuisse et mundum. **C** Preterea si mundus semper fuit homines semper fuerunt. sed infiniti homines sunt mortui ante nos. sed homine moriente non moritur anima eius sed manet. ergo motus sunt infiniti esse in actu ut in tertio per. probatur. ergo impossibile est mundum semper fuisse.

C Preterea impossibile est aliquid deo comparari: sed si mundus semper fuisset compararet deo in durate. sed hoc est impossibile. **C** Preterea nulla virtus finita est ad operationem infinitam. sed virtus celi est virtus finita cum magnitudo eius finita sit et impossibile sit a magnitudine finita esse virtutem infinitam. ergo impossibile est quod motus eius fuerit in tempore infinito. et similiter impossibile est ut esse eius tempore infinito durauerit quod duratio rei non excedit virtutem quam habet ad esse. et sic incipit quicquid. **C** Preterea nullus dubitat quin deus natura precedat mundum: sed in deo idem est natura et duratio sua. ergo duratio deus mundum precedit. ergo mundus non fuit ab eterno. **C** Item dicitur: quod circa hanc questionem est triplex positio. prima est philosophorum qui dixerunt quod non solum deus est ab eterno sed et alie res. sed differenter: quod quidam ante aristotem. posuerunt quod mundus est generabilis et corruptibilis. et quod ita est de toto vniuerso sicut de aliquo particulari alicuius speciei cuius unum indiuiduum corrumpit et aliud generat. et hoc fuit opinio empedoclis. Alii dixerunt quod res fuerunt quiescentes tempore infinito et per intellectum ceperunt moueri extrahentem et segregantem vnum ab alio. et hoc fuit opinio anaxagore. Alii dixerunt quod res ab eterno mouebantur motu inordinato et postea reducte sunt ad ordinem vel causam: sicut ponit Democritus quod corpora indiffinibilia ex se mobilia casu adunata sunt adunice vel a creatore. et hoc ponit Plato ut dicitur in. 3. celi et mundi. Alii dixerunt quod res facte sunt ab eterno secundum illam ordinem quomodo sunt. et ista est opinio aristoteli. et oium philosophorum sequentium ipsum. et hec opinio inter predictas probabilior est: tamen oes sunt false et hereticæ. **C** Secunda positio est dicitur quod mundus incipit esse postquam non fuerat: et sicut dicitur per deum. et quod deus non potuit mundum ab eterno facere non ex impotentia eius: sed quod mundus ab eterno fieri non potuit cum sit creatus. voluit etiam quod mundum incepisse non solum fide teneat sed et demonstratone probet. **C** Tertia positio est dicitur: quod ois quod est per deum incipit esse: tamen deus potuit res ab eterno perdurasse: ita quod mundum incepisse non potuit demonstrari: sed per reuelationem diuinam est habitum et creditum. et hec positio in initio auctoritatis Gregorij quod dicitur quod quidam prophetia est de preterito sicut Moyses prophetizauit cum dixit. In principio. cre. de. et ter. et huiusmodi ponit consentio: quod nihil est quod posse fieri a deo non credam respectu creaturarum nisi quod in se contradictionem implicat: quod nihil est. non autem tale est mundum ab eterno a deo esse productum. **C** Secundo. quod et si esset impossibile non tamen a nobis possit ratio demonstratiua siue ad hoc: sicut nec ad trinitatem: quod trinitatem non esse sit impossibile. et hoc ostendit debilitas rationum que ad hoc inducitur per demonstratib: que oes a philosophis tenentur eternitatem mundi posse sunt et solute. et id potest in derisione que in confirmatione fidei uertitur si quis talibus rationibus inuisum philosophos nouitate mundi probare intenderet. **C** Dico et quod ad neutram partem questionis sunt demonstratones: sed probabiles vel sophistice rationes ad utrumque. Et hec sunt verba per di ceteris in primo topi. quod sunt quedam probabiles de quibus rationes non habemus: ut utrum mundus sit eternus. vnde hoc ipse demonstrare nunquam intendit: quod patet ex suo modo procedendi. quod vbi dicitur hac ratione tractat semper adiungit aliquid persuasione vel ex opinione plurius vel approbatione rationum: quod nullo modo ad demonstratorem pertinet. Causa autem quare demonstrari non potest est ista: quod natura rei variatur secundum quod est in esse perfecto: secundum quod est in primo suo fieri secundum quod erit a causa: sicut alia natura est hominis iam nati et eius secundum quod est adhuc in materno utero. Unde si quis ex conditionibus hominis nati et

perfecti vellet argumentari de p̄dictionibus ei⁹ fm q̄ ē imperfect⁹ i vtero matris eris d̄cipere sicut nar rat rabbi moyses d̄ quodā puero q̄ mortua matre cū esset paucorū mensium ⁊ nutritus fuisset in quadā in sula solitaria pueniens ad annos discretiōis q̄siuit a quodā an homines essent facti ⁊ quomodo. cui cum exponeret ordinē natiuitatē humane obiecit puer h̄ esse impossibile asserēs qz homo nisi respiret ⁊ come dat ⁊ superflua expellat nec per vnum diēz viuere potest. vnde nec in vtero matris per nouē menses viuere p̄t. C Similiter errant qui ex mō fiendi rel in mundo iam perfecto volunt necessitatem vel im possibilitatem inceptionis mundi ostendere. qz qd nunc incipit esse incipit per motum. vnde o3 q̄ mouens p̄cedat duratione. o3 ē q̄ p̄cedat materia et q̄ sint p̄rietates ⁊ hec oia non sunt necessaria in p̄o gressu vniuersi esse a deo. C Ad primū ergo dicē dū ē q̄ materia ingenera ⁊ incorruptibilis non tamē sequitur q̄ semper fuerit qz incipit esse nō per gene rationē ex aliquo s̄ omnino ex nihilo ⁊ similiter pos set deficere si deus vellet cuius voluntate materie ⁊ totū mundo esse cōcatur. C Et similiter dicendū ē ad fm q̄ illa ratio p̄cedit de inceptione p̄ genera tionē ⁊ motū. vñ illa ē rō p̄ emp̄doctē ⁊ alios q̄ po suerūt celū generari. C Ad tertiu dicēdū q̄ an crea tionē mudi nō fuit vacuū sicut neqz post. vacuū enī nō ē tñ negatio s̄ p̄uatio. vñ ad p̄o3 vacui o3 po nere locū vl̄ dimēdēs separatas sicut ponēs va cuū dicebat. q̄ nullū ponim⁹ an mūdū. Et si dicat q̄ possibile erat an̄ factiōnē mudi mūdū futurū esse vbi nūc ē d̄d. ad h̄ q̄ nō erat nisi in p̄tate agentis ut s̄. dictū ē i s̄o articulo i solde primi argumēti. C Ad quartū d̄d. q̄ illa rō ē circularis qd sic p3 fm p̄m p̄ pus ⁊ posterius in motu ē p̄us ⁊ posterius i tpe. vñ qñ d̄ q̄ oē nūc sit finis p̄o3 ⁊ posterioris p̄ncipiū: supponit q̄ oē momētū motus sequat quēdā motū ⁊ p̄cedat quēdam. vnde dico q̄ propositio illa nō p̄t probari nisi ex suppositione eius qd per eam cō cluditur. ⁊ ideo p3 q̄ nō est demonstratio. C Ad qu tum d̄d. q̄ nunc nūq̄ intelligit vñ stans s̄ sp̄ vt flu ens. nō aut vt fluēs a priori nisi motus p̄cedat s̄ i posterius. nec itē i posterius s̄ a priori nisi motus sequat. vñ si nūq̄ sequeret vel p̄cederet mor⁹. nūc nō esset nūc. ⁊ h̄ p3 i motu p̄ticulari q̄ sensibilis incipit cuius qdlibet momētū ē fluēs ⁊ tñ aliqd ē primum et aliquod vltimū s̄ terminū a quo ⁊ i quē. C Ad ser tū dicendū q̄ deus p̄cedit mūdū n̄ tñ nā s̄ ē durōe nō tñ durōe tēporis s̄ eternitatē qz ante mūdū non fuit tempus in rerū natura existēs sed imaginarie tñ qz nūc imaginamur hoc tempore finito ex parte ante deum potuisse multos annos addidisse quibus omnibus p̄is esset eternitas. ⁊ secundum hoc dici tur q̄ deus potuit prius facere mundum q̄ fecerit ⁊ maiore ⁊ p̄tires. C Ad septimū dicēdū q̄ nouitas relonīs contingit non ex mutatione mouēḡ sed ex mutatiōe mobilis vt large mutatio sumatur. p̄ crea tione q̄ proprie mutatio nō est vt dicū est. s̄. in s̄do articulo in solutione quarti argumēti. vñ motū celi p̄ cedit creatio eius ad minus natura creationē at̄ n̄ p̄cedit aliqua mutatio cum nō sit ex nō ente simplr. Si tñ supponeret q̄ ēt celū extitisset anteq̄z moueri cepisset adhuc rō nō p̄cederet. qz itelligēdū ē q̄ du plex ē relatio. qdā ē relatio absoluta sicut i oib⁹ q̄ sit ad aliqd fm ē vt p̄nitas ⁊ filiatio. ⁊ tal̄ relatio nō efficitur noua nisi p̄ acquisitionē illius i q̄ relatio sim

das. vñ si acquirat p̄ motū tal̄ relatio sequit motus sicut similitudo vnius ad alterū sequit alterationē i qualitate supra quā fundat relatio. Si aut acgrat p̄ creationē sequitur creationē sicut similitudo crea ture ad deū fundat super bonitatem que per crea tionem acquiritur per quam creatura deo assimila tur. quedam autem relatiua sunt que simul impo sūt relationem ⁊ fundamētū relatiōis. Nouitas aut̄ taliū relationū erigit acquisitionem illius rei q̄ signi ficatur per nomē sicut ipsius hitus q̄ ē scia. ⁊ h̄r ē de relatiōe quā iporat nomē motus q̄ efficit noua p̄ ac quisitionē ipsius mor⁹ a mouēte i mobili. C Ad octauū d̄d q̄ huiusmodi vicissitudinis q̄ qñz mūdus n̄ fuit ⁊ postmodū fuit nō ē cā efficiēs aliq̄ mor⁹ s̄ aliq̄ rel semp eodē mō se h̄ns. s̄. volūtas diuina q̄ ab eterno fuit. de h̄ q̄ mūdus i eē post nō eē eriret. ⁊ si diceret q̄ idē sp̄ facit idē dico q̄ vuz ē si accipiat p̄ncipiū agēs fm p̄p̄iā rōnē q̄ p̄ducit determinate hūc effe ctū. sicut at̄ agēs naturale determinat p̄ formā p̄p̄iā vt nūq̄ sequat actio nisi fm p̄ueniētā ad formā; il lam ita agens voluntarium determinatur ad actio nem p̄ p̄positū voluntatē. vñ si volūtas nō sit ipedi bilis nec mobilis nō seq̄ effectus nisi fm h̄ q̄ volū tas p̄posuit. ⁊ h̄ ē v̄ez q̄ volūtas diuina i h̄ q̄ sp̄ ē eadē semp fac̄ illud qd ab eterno voluit qz nūq̄ cas s̄at. nō tñ fac̄ vt sua volūta semp sint qz h̄ ipse n̄ vult vñ si hoc faceret qz faceret illud qd ipse n̄ vult esset simile ac si calor faceret frig⁹. C Ad nonū d̄d q̄ p̄ ma idiuina generabiliū ⁊ corruptibiliū nō p̄derit i eē p̄ generationē s̄ p̄ creationē. ⁊ iō nō o3 qdā pre extitisse ex quibus creata sunt vt sic i infinitū abeat. C Ad decimū d̄d. q̄ potētia q̄ nūc ē i celo ad dura tionē nō mēsurat ad determinatū tps. vñ p̄ eā in an̄ ⁊ post potuit infinito tēpore eē si eā semp habuisset. s̄ h̄c potētiā durationis non semper habuit. sed voluntate diuina in sua creatione sibi tradita est. C Ad. xi. d̄d. q̄ ē duplex agēs quodā p̄ necessitate nature ⁊ istud determinat ad actionē p̄ illud qd ē i natura eius. vñ ipossibile ē qd incipiat agere nisi p̄ h̄ qd educit de potētia ad actū vel essentiali vl̄ ac cidēntali. Aliud ē agēs p̄ volūtatē ⁊ i h̄ distinguendū ē q̄ qdā agit actōe media que n̄ ē essentia ipsi⁹ ope rang. ⁊ i talibus nō p̄t seq̄ effect⁹ nou⁹ sine noua ac tōe. ⁊ nouitas actōis facit aliquā mutationē i agē te. put̄ ē extēs. d̄ ocio i actū vt in s̄o d̄ aia d̄. Quod dā vero sine actōe media vel instrō ⁊ tale agens ē deus. vñ suū velle ē sua actio. ⁊ sicut suū velle est eternū ita ⁊ actio. nō tñ effectus sequitur nisi fm for mam volūtatē q̄ p̄ponit sic vel sic facere ⁊ nō erit de potētia in actum sed effectus q̄ erat i potētia agē te efficitur actu ens. C Ad. xii. dicendū q̄ in oibus illis que aguntur propter finem qui est extra volun tatem voluntas regulatur fm illum finem vnde se cundū ea que impediunt ⁊ inuuant ad finem vult quā doqz agere ⁊ quandoqz non agere. sed voluntas dei nō dedit esse ipsi vniuerso propter alium finem ex tēntem extra voluntatem eius sicut nec motum pro pter alium finem vt p̄bi concedunt quia nobilius non agit propter vilius se. et ideo non oportet ex hoc quod non semper agat q̄ habeat aliquid indu cens et retrahens nisi determinationem voluntatē sue que ex sapientia sua omnem sensum excedentem p̄cedit. C Ad. xiii. dicendū q̄ intellectus diuinus intelligit omnia simul. et ideo ex hoc quod in telligit presentia huius temporis et illius non est

aliqua mutatio in intellectu eius licet hoc non possit contingere in intellectu nostro et ideo patet quod ratio sophistica est. similiter nec ponitur aliquis motus ex parte rei imagine. quia deus noluit facere uniuersum post aliquod tempus quia tempus ante non erat nisi imaginarij ut prius dictum est. ¶ Ad. 14^m. dicendum. quod voluntas diuina non ab eterno produxit uniuersum quia aliquid deerat ipsi uolito hoc enim quod uolito potest intelligi deesse propter quod differtur est propositio ipsius ad finem sicut uoluntas hominis differt sumere medicinam quoniam medicina non est proportionata sanitati hominis. et sic dico quod ipsi uniuerso quod fieret ab eterno deerat proportio ad finem quod est uoluntas diuina hoc enim uoluit deus ut haberet eum post non esse sicut natura ita et duratiōe et si ab eterno fuisset hoc sibi de fuisset. unde non fuisset proportio diuine uoluntati quod est finis eius et quia ad rationes in contrarium factas quas dixi demonstrationes non esse inueniuntur philosophorum responsiones ideo quamuis uerum concludat ad eas etiam respondendum est secundum quod ipsi philosophi respondent ne alicui disputanti contra tenentes eternitatem mundi ex improposito occurrat. ¶ Ad primum ergo dicitur. quod sicut dicit commentator in libro de sphaera orbis aristoteles non quare intendit quod deus esset causa motus celi tantum sed etiam quod esset causa substantie eius dans sibi esse cuius enim sit finite uirtutis eo quod corpus est indiger aliquo agente infinite uirtutis aquo et perpetuitate motus habeat et perpetuitatem essendi sicut motus et esse non tamen ex hoc sequitur. quod precedat duratione quia non est dans esse per motum sed per influentiam eternam secundum quod scientia eius est causa rerum et ex hoc quod scit ab eterno et uult sequi res ab eterno esse sicut ex hoc quod sol est ab eterno sequitur quod radius eius ab eterno sit. ¶ Ad secundum respondet Avicenna. in sua metaphisica dicit enim omnes res a deo creatas esse et quod creatio est ex nichilo vel eius quod habet esse post nichil sed hoc potest intelligi dupliciter vel quod designet ordinem durationis et sic secundum quod falsum est. ¶ Aut quod designet ordinem nature et sic uerum est. unicus enim est prius secundum naturam illud quod est ei ex se quod id quod est ei ab alio quolibet autem res preter deum habet esse ab alio ergo oportet quod secundum naturam suam esset non ens nisi a deo esse haberet sicut etiam dicit Gregorius: quod omnia in nichilo deciderent nisi ea manus omnipotentis contineret. et ita non esse quod ex se habet naturaliter est prius quod esse quod ab alio habet et si non duratione et per hunc modum concedunt a philosophis res a deo create et facte. ¶ Ad tertium dicitur. quod infinitum esse actu impossibile est. sed infinitum esse per successiones non est impossibile infinitum autem sic considerati quodlibet acceptum finitum est. transiens autem non potest intelligi nisi ex aliquo determinato ad aliquod determinatum et ita quodcumque tempus determinatum accipitur semper ab illo tempore ad istud est finitum tempus et ita est deuenire ad presens tempus. vel potest dici quod tempus preteritum est ex parte anteriori infinitum et ex posteriori finitum. tempus autem futurum e contrario unicus autem ex parte illa quod finitum est. est ponere terminum et principium vel finem. unde ex hoc quod infinitum est tempus preteritum ex parte anteriori secundum eos sequitur quod non habeat principium sed finem. et ideo sequitur quod si habet incipiat numerare a die isto non poterit numerare

peruenire ad primum diem et e contrario sequitur de futuro. ¶ Ad quartum dicitur. quod infinito non fit additio secundum suam totalem successione quod infinitum est in potentia tantum accipiendi. sed alicui finito accepto in actu et illo nihil prohibet aliquid esse plus vel minus. et quod hoc sit sophistica pars. quod tollit in infinitum in additio numero. ut si sic dicatur aliqua species numero sunt excedentes denarium que non excedunt centenarium. ergo plures species excedunt denarium quam centenarium. et ita cum infinite excedunt centenarium erit aliquid minus infinito. pars ergo quod excessus et additio et transitus non est nisi respectu alicuius in actu vel in re existentis vel actu per intellectum vel imaginationem accepte. unde per has rationes sufficienter probatur quod non sit infinitum in actu nec hoc est necessarium ad eternitatem mundi. et iste solutiō accipiuntur ex uerbis philosophi in. iij. physicorum. ¶ Ad quintum dicendum quod eundem effectum precedere causas infinitas per se vel essentialiter est impossibile sed accidentaliter est possibile (hoc est dictum) aliquem effectum de cuius ratione sit quod procedat a causis infinitis est impossibile. sed causas illas quantum multiplicatio nihil interest ad effectum accidit effectum esse in finitas. uerbi gratia ad esse cultelli eriguntur per se alique esse mouentes. sicut faber et instans. et hoc esse infinita est impossibile. quod ex hoc sequitur infinita esse si multum actu. sed quod cultellus sit factus a quodam fabro sene quod multotiens infra sua renouauit sequitur multitudinem successiuam instans hoc est per accidens et nihil prohibet esse infinita infra precedencia istum cultellum si faber fuisset ab eterno. et similiter est in generatione animalium quod semen prius est causa mouens infra liter respectu uirtutis solis. et quod huiusmodi infra sunt cause secunde generant et corrumpuntur accidit quod sunt infinite et per istum etiam modum accidit quod dies infiniti precesserint etiam istum diem. quod substantia sol ab eterno est secundum eos et circulatio eius quolibet finita. et hanc rationem ponit commentator in. viij. physicorum. ¶ Ad sextum dicendum quod illa obiectio inter alias fortior est. sed ad hanc respondet algazel in sua metha. ubi diuidit ens per finitum et infinitum et concedit infinitas animas esse in actu et hoc est per accidens quod anime rationales erunt a corporibus non habent dependentiam ad inuicem. sed commentator respondet quod anime non remanent plures post corpus sed ex oibus manet una tantum ut. j. patebit. unde nisi hoc positio quam ponit in tertio de anima primo improbaretur ratio contra eum non concluderet. et hanc etiam rationem tangit rabbi Moyses ostendens predictam rationem non esse demonstrationem. ¶ Ad septimum dicendum quod etiam si mundus semper fuisset non equaretur deo in duratione quia duratio diuina que est eternitas est tota simul non autem duratio mundi que successione temporum variatur. et hanc ponit Boetius in quinto de consolatione. ¶ Ad. viij. dicendum quod in celo non est potentia ad esse sed ad ubi tantum secundum philosophum et ideo non potest dici quod potentia ad esse sit finita vel infinita sed potentia ad ubi finita est. nec tamen oportet quod mori localis cui correspondet hec potentia sit infinitus nec motus etiam infinitus duratione ab infinitate uirtutis mouentis a qua fluit motus immobile. et hoc est commentatoris in. xi. metha. tamen hoc quod dicitur quod non habet potentiam ad esse intelligendum est ad acquirendum esse per motum habet tamen uirtute vel potentiam

ad esse vt dicitur. in primo ce. & mundi & hec virtus finita est sed acquiritur duratio infinita ab agente se pato infinito vt ipsemet in libro de substantia orbis dicit. **C** Ad nonū dicendum. q̄ duratio dei que est eternitas eius & natura ipsius sunt vna res: & tamē distinguuntur ratione vel modo significandi. q̄ natura significat quādā causalitatem prout dicitur natura motus principium duratio autē significat quādā permanentiam. & ideo si accipiatur preeminētia nature diuine: & durationis ad creaturam vt vtrunq; est res quedam inuenietur eadem preeminētia. sicut enim natura diuina precedit creaturā dignitate & causalitate. ita & duratio diuina eisdē modis creaturam precedit. non tamen oportet si deus precedit mundum per modum nature vt significatur cū dicitur naturaliter precedit mundum q̄ etiam mundus precedit per modum durationis vt significat cū dicitur deus duratione precedit mundum cum non sit idē modus significandi nature & durationis. & similiter soluntur multe alie siles obiectiones vt in primo libro dictum est.

Dertum sic proceditur. videtur q̄ incōuenienter exponatur. in principio creauit de^o celum & terram. i. in filio. p̄ enim est principium totius diuinitatis vt aug^o. dicit ergo per principium appropriare debet intelligi pater. **P**reterea vt in primo li. dictum est. ex ipso dicitur propter patrem. in ipso propter spiritū sc̄m. ergo per hoc quod dicitur. in principio intelligitur spiritus sanctus & filius. **I**tem videtur q̄ inconuenienter dicat. in principio temporis: q̄ tēpus adiacet ihotui firmamenti: sed firmamentum factum est. sc̄da die ḡ principium temporis fuit post creationem celi & terre: & ita non in principio temporis creata sunt. **P**reterea tempus est vnum de quatuor primo creatis sed tempus non est creatum in principio temporis: q̄ tempus sic esset in indiuisibili quod est impossibile. ergo nec celum nec terra. **I**tem videtur q̄ incōuenienter dicatur in principio. i. ante omnia q̄ sicut dicitur in libro de causis prima rex creaturam est esse & non est ante ipsum creatum aliud: sed celum & terra non sunt suus esse. ergo ante celum & terram aliqd creatum est. **P**reterea ecclesiastici. viiij. dicitur qui viuit in eternum creauit omnia simul. ergo celum & terra nō sunt ante omnia creata. **P**reterea celum & angelus sunt simul facta vs̄infra dices. ergo non ante omnia celum & terra facta sunt. **R**espondeo dicendo q̄ triplex expositio posita conueniens est s̄m. sanctos per quam multiplex error excludit. per primam excluditur error manichei ponens plura principia. q̄ in principio vno effectiuo & non in pluribus res sc̄te d̄r. per secundam excluditur error eternitatis mundi. in hoc q̄ mundus principium durationis habere ponitur. per tertiam excluditur error ponentium visibilia a deo creata mediare sp̄iali creatura in hoc quod ponitur celum & terra esse primo creata. **A**d primum ergo dicendum. q̄ ratio principij effectiuū appropriatur patri: sed ratio principij exemplaris per modum artis appropriatur filio qui est sapientia & ars patris. **A**d secundum dicendum q̄ eē. in. sicut in continente & saluante appropriatur spiritui sancto propter appropriatum bonitatis. sed esse. in. per modum quo artificiatum est in arte & res in sua similitudine appropriatur filio. **A**d tertium dicendum. q̄ secundum illam opinionem que ponit

omnia simul creata in materia informi dicuntur res create in principio temporis quod mensurat motus primi. mobilis non sicut in mensurante creationem sed sicut in adiacente creationi. q̄ simul fuerunt rerū creatio & rex principij: s̄ s̄z aliā opinionē q̄ ponit res formatas per temporum successionem non intelligitur de tempore quod est mensura illius motus: s̄ de tempore quod est numerus illius vicissitudinis qua esse mundi succedit ad non esse. vt eiusdem s̄m alios sumitur tempus pro euo quod simul cum celo & terra creatum est. **A**d quartum d̄d. q̄ sicut numerus non numerat alio numero ita nec tēpus alio tēpore mensuratur nec fieri eius: cum suum esse totū sit in fieri. vnde incipit in principio temporis nō sicut in mensurante esse eius sed sicut in eo a quo incipit eius productio vt aiaa corde & dom^o a fundamento. & linee a p̄cto. **A**d quintū dicendum q̄ loquitur p̄bs de ordine nature prout animal prius homie dicitur: & non de ordine durationis. non enī s̄z fuit eē celi: & terre: ante ipsa tempora. **A**d sextū dicitur q̄ intelligitur: vt s̄m vnam opinionem oia simul creata non in sp̄ibus suis sed in materia informi. sed s̄m alios d̄r omnia creata simul etiam in formis propriis. sed tunc hec ante alia creata d̄r non duratione: sed nature ordine s̄m quod in via generatōis est completum ante completum. hec tamē isra magis inquirētur. **A**d septimum dicendum q̄ p̄ celum etiam intelligitur angelica natura que in celis habitare dicitur & per terram intelligitur tota natura generabilium & corruptibilium. **P**lato nāq; sc̄. sciendum q̄ in hoc plato errauit: q̄ posuit formas exemplares per se subsistentes extra intellectum diuinum: & neq; ipsas neq; materiam a deo esse h̄re. **A**risto. vero sc̄. videtur imperfecte tangere p̄dem eius: q̄ ipse ponit tria p̄tia. in primo phy. materiā formam & priuationē. **P**reterea ipse ponit nō solum cām effectiuā exemplarem q̄ intelligitur p̄ principium operatorium: sed etiam cām finalē. **P**reterea s̄m ipsum forma: & agens & finis incidunt i idē vt in sc̄do phy. dicit: & ita videtur tantum duo principia posuisse. **A**d quod d̄d. q̄ **A**risto. nō errauit in ponendo plura principia: q̄ posuit esse omnium tantum a primo principio dependere: & ita relinquitur vnum esse primum principium: errauit autem i p̄de eternitatis mundi. **A**d primum ergo d̄d. q̄ priuatio ab eo non ponit p̄ se principij sed per acc̄s nec in esse rei: sed in fieri tantum. **A**d aliud d̄d. q̄ s̄m ipsum primum principium agens: & vltimus finis reducuntur in idem numero vt p̄ in. xi. metha. vbi ponit q̄ primum principij mouens mouet vt desideratum ab omnibus. forma autem que est pars rei nō ponitur ab eo in idem numero incidere cum agente sed in idem sp̄e vel similitudine. ex quo sequitur q̄ sit vnum principium primum extra rem quod ē agēs & exemplar & finis. & duo que sunt partes rei. s̄. forma & materia que ab illo primo principio proceduntur. **R**edamus igitur reze creataz celestium ul' terrestrium: visibilia vel inuisibilia cām nō eē nisi bonitatem creatoris q̄ ē deus vnus & verus. **C**ui^o tāta ē bonitas vt s̄me bon^o beatitudinis sue q̄ eternaliter beatus ē: alios velut eē p̄cipies: quā vidit & edicari posse & minui oīno nō posse. **I**llud idē igitur bonus q̄d

ipse erat: et quo beatus erat: sola bonitate et non necessitate alius concitare voluit. quod summe boni erat potest esse: et omnipotentissimi noceri non posse.

Quare rationalis creatura facta sit.

T quod non valz eius beatitudinis participans existere alius nisi per intelligentiam quam quanto magis intelligit tanto plenius habetur: fecit deus rationale creaturam quam summum bonum intelligeret: et intelligendo amaret: et amando possideret ac possidendo frueretur. Etiam si modo distinxit ut per sui puritatem permaneret: nec corpori uniret. scilicet angeli per corpora uniret. scilicet aie Distincta est itaque rationalis creatura in corpore et corpore. Et in corpore quidem angelus: corpore vero homo vocatur ex anima rationali et carne subsistens. Cōditio ergo rationalis creature per quam carnem habuit dei bonitatem.

Quare creatus sit homo vel angelus.

De quo si queritur quare creatus sit homo vel angelus: breui sermone responderi potest per bonitatem eius. Unde Augustinus in libro de doctrina christiana: quod bonus est deus sumus: et in quantum sumus boni sumus.

Ad quod creata sit rationalis creatura.

T si queritur ad quod creata sit rationalis creatura: respondetur ad laudandum deum: ad seruandum ei: ad fruendum eo: in quibus proficit ipsa: non deus. Deus enim perfectus et summa bonitate plenus: nec augeri potest nec minui. Quod ergo rationalis creatura facta est a deo: referendum est ad creatori bonitatem: et ad creature utilitatem.

Breuiissima responsio cum queritur quare vel ad quod facta sit rationalis creatura.

Um ergo queritur quare vel ad quod facta sit rationalis creatura: breuissime respondetur potest per dei bonitatem et suam utilitatem. Utile nempe ipsi est seruire deo et frui eo. Factus ergo angelus siue homo per deum dicitur esse: non quod creator deus et summe beatus: alterutrius id querit officio: quod bonorum nostrorum neget: sed ubi seruiret ei ac frueretur eo: cui seruire regnare est. In hoc enim proficit seruientis: non ille cui seruitur.

Sicut factus est homo ut deo seruiret: sic mundus ut seruiret homini.

T sicut factus est homo per deum. id est ut ei seruiret: ita mundus factus est per hominem ut ei seruiret. Positus est ergo homo in medio ut et ei seruiret et ipse seruiret: ut acciperet utriusque: et refluere totum ad bonum hominis: et quod accepit obsequium: et quod impendit. Ita enim voluit deus sibi ab homine seruire: ut ea serui-

tute non deus: sed homo seruientis iuuaretur. Et voluit ut mundus seruiret homini: et exinde similiter iuuaretur homo. Totum igitur bonum hominis erat: et quod factum est propter ipsum: et propter quod factus est ipse. **D**ia enim ut ait apostolus nostra sunt. scilicet superiora et equalia et inferiora. Superiora quidem nostra sunt. scilicet ad perfruendum: ut deus trinitas. Equalia ad conuiuendum. scilicet angeli: quod si modo nobis sunt superiores: in futuro erunt equalia: quod et modo nisi sunt: quod ad usum nobis sunt. Sicut res dominorum dicuntur esse famulorum: non dominio: sed quod sunt ad usum eorum. Ipsique angeli in quibusdam scripturis locis nobis seruire dicuntur: dum propter nos in ministerium mittuntur.

Quod aliqui dicitur in scriptura homo factus est propter reparationem angelici casus.

Et hominem quoque in scriptura interdum reperitur quod factus sit propter reparationem angelice ruine quod non ita est intelligendum quasi non fuisset homo factus si non peccasset angelus: sed quod inter alias causas precipuas hec etiam nonnulla extitit. Nostra igitur sunt superiora et equalia. nostra et sunt inferiora quod ad seruendum nobis facta.

Quare ita sit homo institutus. scilicet ut anima sit unita corpori.

Non est etiam queri cum maioris dignitatis esse videretur anima si absque corpore permanisset: cur unita sit corpori? Ad quod primo dici potest: quod deus voluit. et voluntatis eius causa querenda non est. Secundo autem dici potest: quod id deus voluit eam corpori uniri ut in humana conditione ostenderet nouum exemplum beate unionis que est inter deum et spiritum. in qua diligenter ex toto corde: et videtur facie ad faciem. Putaret enim creatura se non posse uniri creatori suo tanta propinquitate: ut eum tota mente diligeret et cognosceret: nisi videret spiritum qui est excellentissimam creaturam tam infime. id est carni que de terra est in tanta dilectione uniri: ut non valeat artari ad hoc ut velit eam relinquere: sicut apostolus ostendit dicens. **N**olumus corpore exproliari sed superuestiri. per quod ostenditur spiritum creatum spiritui increato ineffabili amore uniri. **P**ro exemplo igitur future societatis que inter deum et spiritum rationalem in glorificatione eiusdem perficienda erat: animam corporeis indumentis et terrenis mansionibus copulauit. luteamque materiam fecit ad vite sensus vegetare: ut sciret homo quia si potuit deus tam disparem naturam corporis et anime in federatorem unam et in amicitiam tantam coniungere: nequaquam ei in

possibile futurum: rationalis creature humilitate licet longe inferiorum: ad sue glorie participationem sublimare. Quia ergo pro exemplo rationalis spiritus in parte usque ad consortium terreni corporis humiliatus est: ne forte in hoc nimis depressus videtur addidit dei providentia: ut postmodum cum eodem corpore glorificato ad consortium illorum qui in sua persistenter puritate sublimaretur. At quod minus ex dispositione creatoris sui acceptat deditus: postmodum per gratiam eiusdem acciperet glorificationis sic dicitur deus rationales spiritus varie per arbitrio voluntatis sue disponens: illis quos in sua puritate reliquerat: sursum in celo mansionem: illis vero quos corporibus terrenis sociaverat: deorsum in terra habitationem constituit: utrisque regulam proponens obedientie: quatenus et illi ab eo ubi erant non caderent: et isti ab eo ubi erant ad id ubi non erant ascenderent. Fecit itaque deus hominem ex duplici substantia: corpus de terra fingens: animam vero de nihilo faciens. Quod autem unite sunt anime corporibus: ut in eis deo famulantes malorum mereantur coronam.

Post sacramentum trinitatis de creatura triplicitate est agendum et prius de digniori. scilicet angelica.

Ex primis apparet rationale creaturas in angelicam et humanam fuisse distinctam quare altera est tota spiritualis. scilicet angelica altera vero ex parte spiritualis et ex parte corporalis in humana. cum itaque de his tractandum sit. scilicet de spirituali et corporali creatura: et de rationali et de non rationali primo de rationali et spirituali. scilicet de angelis agendum videtur: ut a trinitate creatoris ad cognitionem creature dignioris rationis ista inferat. Deinde ad considerationem corpoream rationis que est rationalis que illius que non est rationalis descendat: ut trinitatis in create sacramentum tripartite creature eiusque secretorum atque principium sequatur documentum.

Redamus ergo reus creaturarum. Dicto eritum rerum a primo principio. scilicet persequi ordine earum in ultimam finem. Et dividit in partes tres. In prima ostendit finem ultimam creaturarum. In secunda ex fine ex permittis apparet. scilicet secunda dividit in tres. In prima ostendit ordinem spiritualis nature in finem. In secunda ordinem corporalem ibi. et sicut factus est homo etc. In tertia ordinem coniuncti ex utroque ibi. solet et queri etc. Circa primum duo facit. primo ex fine claudit spiritualis nature institutionem. Secundo concludit ordinem ipsius in finem ibi. Ideoque si querat etc. Et circa hanc tria facit. primo assignat finem ex parte agentis. secundo ex parte operis ibi. et si quis ad quod etc. Tertio coniungit utrumque ibi. cum ergo querit que et cur. et sic factus est etc. Circa hoc duo facit. primo ostendit finem corporalis creature. Secundo excludit quandam dubitationem ibi. et de hinc quoque etc. Dic quinq; quoniam. primo utrum deo pueniat agere per finem. secundo

utrum finis omnium sit dei bonitas. tertio utrum omnia sint propter hominem facta. quarto propter quid homo ex anima et corpore constitutus sit. Quinto utrum tali corpori anima eius uniri debuerit.

Primum sic procedit. videlicet quod deo non competit agere propter finem. finis enim est terminus motus. unde in hijs que carent motu sicut in mathematicis. non est finis neque bonum: ut in tertio methaphisica dicitur: sed deus non producit res per motum ut prius dictum est. ergo sibi non competit per finem agere. Preterea finis est perfectio agentis. unde sicut materia appetit formam ita agens finem. sed deo non competit ab aliquo perfici cum sit primum movens et perfectio summa. ergo non agit per finem. Preterea unicuique agenti propter finem melius est suum opus esse quam non esse: quod per illud finem consequitur ut per inducendum in singulis: sed non melius imo indifferens est deo utrum creature sint vel non sint: quod bonorum nostrorum non eget. ergo non agit per finem. Preterea actio eius est ultimus finis rerum: quod est sua substantia: sed finis ultimus non est aliquis alius finis. ergo videtur quod actio eius non sit per finem. Sed omne agens quod non agit per finem aliquid operatur est vanum. sed dei opera non sunt huiusmodi. unde per dicitur. nunquid vane. non etc. ergo agit per finem. Preterea secundum philosophum in methaphisica. omne agens per intellectum agit per finem: sed deus est huiusmodi cum sua scientia sit causa rerum ergo etc. Sed dicitur quod agere aliquid per finem est dupliciter vel per finem operis vel per finem operantis. finis operis est hoc ad quod opus ordinatum est ab agente et hoc dicitur ratio operis. finis autem operantis est quem principaliter operans intendit. unde finis operis potest esse in alio: sed finis operantis semper est in ipso sicut per in edificato re que lapides congregat. ad componendum eos. et ista proportio in qua consistit forma domus est finis operis. scilicet utilitas que provenit ex hoc operari est finis ex parte agentis. cum autem deus opus divinum in finem quendam ordinatum sit ostendit quod ex parte operis deus per finem agit. sed quod finis operis semper reducit in finem operantis id est quod etiam ex parte operantis finis actionis eius consideret quod est bonum ipsius in ipso. Sciendum est. quod agere bonum est dupliciter vel per desiderium finis vel per amorem finis. desiderium enim est rei non habite: sed amor est rei que habetur ut Augustinus dicit. et id est omni creature puenit agere per desiderium finis quod unicuique creature a gratia bonum ab alio quod ex se non habet. sed deo competit agere per amorem finis cuius bonitati nihil addi potest. Ipse enim bonitatem suam perfecte amat et ex hoc vult quod bonitas sua multiplicetur per modum quod possibilis est ex sui similitudine ex quo puenit utilitas creature in quantum similitudinem diuine bonitatis recipit. et id est in ista quod deus fecit creaturam propter bonitatem suam considerando finem operantis: et propter utilitatem creature considerando finem operis. et propter hoc et dicit Augustinus. quod in quantum deus est bonus sumus. et deo dicit in iii. c. de divinis nominibus quod divinus amor non dimisit eam sine germine esse. Ad primum ergo dicitur quod secundum Augustinum. sicut est duplex agens. quoddam quod agit per motum sicut naturale. et quoddam quod agit sine motu dicitur esse. ita esse duplex est bonum quoddam acquisitum per motum: et hoc est tantum in rebus naturalibus: et quoddam acquisitum sine motu in recipiendo influentiam agentis sine motu et tale est bonum etiam in rebus immobilibus. Ad secundum dicitur quod illud quod agit propter desiderium finis habet finem extra se quo perficitur aut non puenit deo qui agit propter amorem finis: quia ipsemet est sibi finis a se habitus et amatus. et id dicitur quod divina voluntas non est perfecta quodam alio: sed se

ipsa: q: ipsa volūtas ē bonitas. ¶ Ad tertium dō q: oē id qd agit, ppter desiderium finis per actionē suā ordinat ad psecutionē desiderari. s; nō o; q: h sit apud eū qui agit, ppter finis amorē q: nō agit ad acquirēdū ali- quod bonū. ¶ Ad quartū dō q: actio diuina ē essen- tia eius: et hac parte nō qritur finis eius: s; ex par- te illa qua effectum creature cōicat.

a ¶ s; sic pcedit, v; q: creature nō sint ppe- dei bonitatē sicut, n. i. pmo ce. 2. mun. d; nihil mouet naturalr ppter illud qd pseq nō pōt. s; nullares pōt pseq diuinā bonitatē q: ipsa nō reci- pit vt pfectio alicuius creature vel forma. s; res nō sunt ordinate naturaliter in ipsa. ¶ Preterea in p- mo ce. 2. mun. d; ois res ē pp suā operationē et res se- pterna vel icorporalis ē pp sempiternitatē sui eē. sed esse rei et opatio nō ē extra ipsas. s; v; q: nō sint pp dei bonitatē q: est a rebus sepata et impermixta.

¶ Preterea ois res pducit ab agēte ppinquitus fi- ni q: tūc pōt. s; q: o aliquid ē melius et diuturnius magis ad diuinā bonitatē accedit. s; deus fecit vnū quodq; q: tūc meli' potuit: et ab eterno si facerē pot- uit. q: cū s; sit v; q: bonitas dei creaturaz finis nō sit. ¶ Preterea diuina bonitas ē sua beatitudo: s; beatitudinis eius nō ē capax, nisi intellectual' creatura vt i. l' a d; s; nō ois creature finis ē diuina bonitas.

S 3; hoc pp qd res sit ē finis ei'. s; sicut d; puer bioz. r. vi. vniuersa ppter semetipsum operatus est d; s; g. videt q: ipse sit finis oīum. ¶ Preterea bo- nū h; rōnē finis: vt i. tertio metha. d; s; 7. s; s; s; bonū h; i. deo rōnē finis vltimū: sed diuina bonitas ē sum- ma bonitas. s; ipsa ē vltimus rerū finis. ¶ R. dō q: finis et agē pportio nō adinuitē sicut materia et forma. vñ s; d; rōnē agē ē d; rōnē finis. Est autē du- plex agēs qd d; qd suscipiētī suū effectū ē pportiona- tum. vñ fo: mam eiusdē spēi vel rōnis in effectū idē sicut i. oibus agentibus vniuersis vt ignis gene- rat ignē: et de mus que est in anima artificis causat domum q: ē in materia. quoddā vero agēs nō ē p- portionatū recipiētī suū effectū. vñ effectus nō cōse- quit spēs agē: sed aliq; similitudinē eius qntū pōt sic ē i. oibus agētib' equo. vt sol calefacere d; s; ita ē et est duplex finis qdā pportio natus ei qd ē ad finē et tal' finis acqritur vt pfectio in eo qd ad finem ē. sicut sanitas per operationē medicinz. Est et qdā finis improporcionabiliter excedens illud quod est ad finem: et hic nō acquirif vt pfectō iherēs ei quod est ad finē s; aliqua similitudo eius et talis finis ē di- uina bonitas in infinitum creaturas excedens: et iō nō acqrit in creatura s; ita vt sit forma eius s; aliqua similitudo eius: q: ē in participatiōe alicuius bonitatis. et iō ois appetitus nature vel volūtas tē- dit i. assimilationē diuine bonitatis: et in ipsamet ten- deret si esset possibilis h; vt pfectō essentialis q: est forma rei. Sed tū ipsamet diuina bonitas potest acquiri a creatura rationali vt pfectio que est ob- iectus operationis inqātū rōnalis creatura possibi- lis est ad videndum et amandum deum. et iō singu- lari modo deus est finis in quē tendit creatura rōna- lis preter modum cōem quo tendit in ipsum ois cre- atura inqātū. s; ois creatura desiderat aliquod bonum: quod est similitudo quēdā diuine bonitatis et ex hoc p; q: in omni bono sūmum bonum desiderat. ¶ Ad primum ergo dō q: q: uis res non acquirat di- uinam bonitatem tamen acquirat aliquam similitudi- nem eius: et ex hoc dicitur finis. ¶ Ad secundū dō

q: ipsa operatio est vltima pfectio in qua res exi- sit habitus enim et potentia imperfectionem dnt. et ideo idem est rei esse propter suam operationem et propter diuinam bonitatem ad quā maxime acce- dit s; q: est in actu pfecto. similiter et ipsa sempit- ernessitas essendi est quedam assimulatio diuine boni- tatis. et ppter hoc ppetuitas speciez vocat a p;is diuinū esse. ¶ Ad tertium dō q: finis non ē cā rei nisi s; q: est in voluntate agē. et ideo ipsa bonitas di- uina s; modum: et ordinem quo est ab eo volita est finis rez. et ideo tunc vnaqueq; res maxime ad suū finem accedit qm imitatur diuinā voluntatem s; q: de ipsa re dispositū est a deo. ¶ Ad quartū dō q: cū bonitas dei sit finis rerū ad ipsam res diuersimode se hnt. ipse. n. deus h; eam pfecte s; suū eē vñ sūm- me bonus ē. et etiam s; suā operationem qua pfer- te eam cognosci et amat. vnde beatus est q: beati- tudo est operatio pfecta s; p; m. creatura autē in- tectual nō attingit ad eā s; suū esse vt ipsa sit sūmum bonum sed s; m operationē intelligēdo et amā- do eam. vnde piceps ē beatitudinis et non tū boni- tatis diuine. sed creatura irrationalis accedit ad eā s; m aliq; assimulationem q: uis non pertingat neq; se- cūdū operationē neq; s; m esse vnde ē particeps bo- nitatis sed non beatitudinis.

Tertium sic pcedit v; q: nō oia sunt facta p- pter hoīem: finis enim est intentus ab agēte sed hūana natura non pōt esse intenta a deo q: nullius intērio est ad hoc qd est vilius se. ergo ui- detur q: deus non fecit omnia propter hominem. ¶ Preterea sicut vniuersale agens non est nisi pri- mus agens ita vniuersalis finis non videtur esse ni- si finis vltimus: sed homo non est finis vltimus cre- ature: sed diuina bonitas vt dictum est. ergo non ē finis omnium creaturarum. ¶ Preterea nō ē sapi- entis artificis facere multa et magna instrumēta ppter aliquod paruum: s; hūana natura est quasi. qdā mi- nimū i. vniuerso. ergo v; ridiculum q: totū vniuer- sum ppter hoīem factū sit. ¶ Preterea illud qd nō iuuat ad id ppter quod fit est superfluum: et inane s; multa sunt in vniuerso q: sunt homini nocua vt ser- pentes spine et huiusmodi. multa sunt etiam ex qbus nullum iuuamentum habet sicut aliqui pices in p- fundo maris exsistentes. ergo cū; nihil sit vanum in operibus dei: videtur q: nō omnia propter hominē facta sint. ¶ Sed cōtra est quod dicitur in scdo pby. q: sumus et nos quodāmodo finis omnium. ¶ Pre- terea ordo vniuersi est finis totius creature. sed in homine est quedam similitudo ordinis vniuersi un- de et minor mundus dicitur q: omnes nature quasi i. homine confluunt. ergo videtur q: ipse sit quodā modo finis omnium. ¶ R. dō q: finis alicuius re- dicitur dupliciter vel in quē tendit naturaliter: vel ex eo q: ad ipsum sicut ad finem ordinari dicit vt vtili- tatem aliquam consequatur s; m intentionem et ordi- nem agentis: vt o; autem modo homo finis crea- turarū dicitur: et primus ex parte operis: sed secun- dus ex parte agentis: differenter: tamē homo dicit finis: et diuina bonitas: q: ex parte agentis diuina bo- nitas est finis rerum sicut vltimum intentum ab agē- te. sed natura humana non est intēra a deo quasi mo- uens voluntatem eius: sed sicut ad cuius vtilita- tem est ordinatus effectus eius. Ipse enim duplicē ordinem in vniuerso instituit principalem. s; et secun- darium. principalis est s; m q: res ordinantur in ipm

secundarius est sicut quod una uiuat aliam in perueniēdo ad similitudinem diuinam: unde dicitur i. xi. metha. quod ordo partium uniuersi adiuuēz est propter illum ordinem qui est in bonum vltimum et sic dicitur esse propter aliud omne illud ex quo prouenit ei utilitas. Sed hoc contingit dupliciter aut ita quod illud ex quo prouenit alicui utilitas non habet participationem diuine bonitatis nisi sicut ordinem eius ad hoc cui est utile sicut sunt partes ad totum et accide[n]tia ad subiectum que non habent esse absolutum in alitero: et talia non essent nec fierent nisi illud esset cui ex eis prouenit utilitas sicut quodammodo sicut participationem diuine bonitatis absolutam ex qua prouenit alicui utilitas alicui rei et talia essent etiam si illud cui prouenit ex eis utilitas non foret: et per hunc modum dicitur quod angeli et omnes creature propter hominem a deo facte sunt: et sic etiam homo factus est propter reparationem rume angelice quod huius utilitas consecuta est: et a deo preuisa et ordinata. Similiter ex parte operis ipse creature tendunt in diuinam bonitatem sicut in illud cui per se assimilari intendunt: sed quod optimo assimilatur aliquid per hoc quod simile fit meliori se. ideo omnis creatura corporalis tendit in assimilationem creature intellectualis quantum potest que altiori modo diuinam bonitatem consequitur. et propter hoc etiam forma humana. scilicet anima rationalis dicitur esse finis vltimus intentus a natura inferiori: ut in secundo de anima dicitur. Ad primū ergo dicendum quod homo non hoc modo dicitur esse finis sicut intentum ab agente: quod huius est ratio finis vltimi et principalis: sed sicut ad quod ordinatum est operis agentis aliquo modo ut dictum est. Ad secundū dicitur quod huius non est finis ois creature sicut vltimo intentum ab ois creatura: sicut illud cui prouenit utilitas ex ois creatura et hoc contingit per comparationem eius cum ois creatura ut dicit Gregorius. Ad tertium dicitur quod ois creatura corporalis tendit in magna quantitate est in inferiori ratione intellectus. vnde non est inconueniens. si ois creatura talis est in assimilationem eius tendit in quantum per hoc sicut bonitati assimilatur. sed angeli sunt nobiliores huius sicut participationem nature. vnde non sunt propter hominem predicto modo sed solum sicut ex quibus prouenit homini utilitas sicut si diceretur regem esse constitutum propter aliquem rusticum cui prouenit utilitas pacis propter leges regis. Ad quartum dicitur quod homini non fuerat a principio homini nociua. sed postea per peccatum nociua sibi facta sunt ex quibus tamen aliqua utilitas sibi prouenit dum per hoc humilior fit et in talibus etiam vtilibus gloria et sapientia dei considerat. et sic etiam in utilitatem cedunt ea que in vltimum operis eius non veniunt dum de eis aliquas cognitionem habet vnde in uniuersali vel in particulari. tamen aucto: itas philosophi in 2° physice. in principio inducta intelligitur de rebus artificialibus.

Ad quartum sic procedit vnde quod anima rationalis corpori uniri non debuit. Ea enim que sunt ad finem determinant sicut ratione finis: sicut anima rationalis est per diuinam beatitudinem et bonitatem. ergo cum per corporales impediat a precepto diuine beatitudinis quod per operationes corporales impediat anima a contemplatione spiritualium vnde quod corpori uniri non debuit. Preterea illud quod habet per se esse subsistens non vnitur alteri nisi accidentaliter quod quod aduenit post esse completum est actus: sed anima est quoddam in esse suo subsistens alias post corpus remanere non posset. sicut non est vnibilis ut ex ea et corpore fiat vnus essentialiter. Preterea ea que maxime distat si vni-

unt nisi in maxima coniunctione: sicut anima et corpus maxime distant ut in supra dicitur. ergo cum coniunctio forme ad materiam sit sicut maxima unionem vnde quod anima non sit corpori vnibilis sicut forma materie. Preterea potentie anime fluunt ab essentia eius: sicut principia non potest esse sicut plinius principio a quo fluit. cum ergo quoddam potentia anime nullius corporis actus sit ut intellectus et voluntas vnde quod nec essentia anime rationalis. Sed diuine bonitatis est ois gradus creaturarum in uniuersum complere. sed quoddam creature sunt pure corporales quoddam pure intellectuales. ergo ad completionem uniuersi ois est creatura ex corporali et intellectuali natura composita. Preterea intellectus possibilis sicut per se in tertio de anima est sicut tabula in qua nihil est scriptum: sicut non potest perfici aliquid in eo nisi per species in sensibus receptas. ergo ois quod vnatur corpori organico sensibili. Et dicitur quod cum finalis ipsius coniunctionis anime et corporis assignat in supra a magistro sufficienter. finis enim potest sumi vel ex parte agentis. vel ex parte ipsius operis. ex parte agentis. scilicet dei finis est bonitas eius sicut quod cadit in voluntate ipsius volentis bonitatem suam in res diffundere. et huius est prima ratio quam magister assignat. Ex parte autem operis finis intellectus est pringer in assimilationem diuine beatitudinis. hoc autem est sicut esse eius per ipsam coniunctionem anime et corporis est quoddam similitudo diuine beatitudinis que coniungit species deo: et huius est secunda ratio quam assignat. Et est sicut operationem per se. anima per operationes quas in corpore exercet ad diuinam bonitatem accedit merendo et huius est tertia ratio. Ad primum ergo dicitur quod si anima non esset corpori vnibilis tunc esset alterius nature. vnde sicut hanc naturam quam habet non potest melius ad diuinam bonitatem accedere quam per se vniri corpori. Ad secundum dicitur quod quod aduenit rei subsistenti ita quod ex ipsius aduentu nouum esse constituitur: ois accidentaliter aduenit. quod vnus rei non potest esse nisi vnus esse essentialiter. vnde aliud esse supueniens erit accidentale: sicut corpus adueniens anime trahit in proprium illius esse a quo anima subsistet per se: forma sua esse materie dat quantum alie forme non possunt subsistere in illo esse sicut potest anima. Ad tertium dicitur quod per hanc objectionem plato posuit ut Gregorius nissenus narrat quod anima est in corpore sicut motor in mobili ut nauta in nauis et non sicut forma in materia: vnde dicebat quod homo non est aliquid ex anima et corpore. sed quod huius est anima vtens corpore et per hoc quodam quesierunt quodam media inter animam et corpus ut spiritus corporales animam vegetabilem et sensibilem: et lucem quibus mediatur anima rationalis corpori vnatur que oia absurda sunt sicut philosophi et in probata a philosopho in viii. metha. et ideo dicimus quod essentia anime rationalis immediate vniri corpori sicut forma materie et figura cere ut in secundo de anima dicitur. Sciendum est quod que nature aliquid potest attendi dupliciter aut sicut proprietates nature. et sic anima et corpus multum distat. aut sicut proportionem potentie ad actum: sic anima et corpus maxime proueniunt. et ista prouenientia erigitur ad hoc ut aliquid vnatur alteri immediate ut forma alias nec accis subiecto: nec aliqua forma materie vnatur. cum accidens et subiectum etiam sint in diuersis generibus: et materia sit potentia et forma sit actus. Ad quartum dicitur quod in formis est quoddam gradus nobilitatis et quanto aliqua forma est nobilio: tanto plus materie predominat. vnde forma terre est magis materialis quam forma aeris vel ignis. Inter autem ois formas anime rationalis nobilior est. vnde maxime predominat materie omne autem quod vnatur alteri ut vincens et dominans super illud habet effectum non solum sicut coniunctionem sui ad alterum: sed et per se absolute in quantum non dependet ad illud cui

vnitur sicut p3 in igne candele cuius lumē extendit
vtra ascensionem vaporis et calefactionem. vnde
quedā vires ab aia puenire pnt q̄ sunt corporis ac-
tus: et quedā sunt ab organis corporalibus absolute
quibus enī essentia aie corpori vnias vt forma. nō tñ
sicut forma materialis nō hās esse absolute i quo sub-
sistere possit.

Quātu sic pcedit vř q̄ tali corpori vniri n̄
debit. cū enī forma pportioneſ materie no-
bilissime forme debet nobilissimū corpus: s̄
corpus celeste est nobilissimū corporum. ergo vide
vř q̄ corpori celesti debeat vniri aia q̄ est nobilissi-
ma formaz. **C** p̄terea simplicia forme magis ppo-
tionaf corpus simplex q̄ cōpositū: s̄ aia ē simpli-
cissima formaz. s̄ nō d3 vniri cōposito s̄ simplici.
C p̄terea corpus organitū ē magis difforme q̄
corpus homogeneū: s̄ aia ē simplicissimus motor. s̄
corpus cui vnit̄ sicut mobili d3 ē hōgeneū. **C** p̄te-
rea q̄to corpus est subtilius tanto magis accedit
ad nobilitatē forme: et p̄tinentē. s̄ ignis ē subtilissimū
corpus vñ in sc̄do de generatiōe dī q̄ h3 plus d̄ sp̄e
ergo vř q̄ ad minus s̄m p̄dominū. ignis d3 ē i cor-
pore aiato cuius p̄riū ondit motus grauis que3 h3.
vñ q̄d3. n. mouet motu p̄dianā i ipso vt i p̄mo de
ce. et m̄. dī. **C** s̄ p̄. ē q̄ dī genesis p̄mo formauit
deus hoīem de limo terre. Et h̄ ē ad sensum vi-
demus. **C** i s̄. d̄. q̄ oportuit talē formā. s̄ animā rō-
nalē cōpōri bene cōplexionato vniri cuius rōnē as-
signat Auic. dicēs q̄ o3 ordinē p̄fectibiliū ē s̄m ordi-
nē p̄cōnū iter oēs at̄ p̄fectiōes illa ē nobilissima que
mouet celū cui iter oēs aliquas p̄fectiōes maxime
aia rōnalis assimilaf. et iō corpus o3 q̄ sit similitum
celo. de nobilitate at̄ corporis celestis ē q̄ nō h3 p̄riū
vñ quātitatē corpus s̄ p̄af a p̄riate similitus celo
efficit. h̄ aut̄ nō p̄t ē i generabilib⁹ et corruptibilib⁹
hoc mō q̄ a p̄riū omnimode absoluaf. s̄ calido et fri-
gido: s̄ p̄ hoc. q̄d̄ vueniūt ad mediū q̄ mediū neutrū
extremoz ē actu. et iō illud corpus q̄d̄ venit ad mari-
mā equalitatē mirtionis est similitum celo et tale cor-
pus d3 ē corpus humanū. et inde ē q̄ dicē. et d̄ aia
q̄ hō h3 meliorem tactum ceteris animalibus. et q̄
tō ē meliōris tactus tāto est meliōris intellectus: q̄
subtilitas tactus sequit̄ equalitatē p̄p̄dnis. In s̄m
enim tactus d3 ē i potētia respectu suoz sensibilis
sicut mediū: et nō p̄ p̄uationē sicut pupilla ē potentia
albū et nigrū vt in eodē libro dī. **C** Ad p̄mum ergo
d̄ q̄ corpus celeste ē nobilius q̄ corpus hūanū. vñ
et p̄fectio sua ē nobiliōr q̄ aia hūana. **C** Sed sicut
dic̄t cōmētator: in libro de s̄ba orbis corpus celeste n̄
est generabile neq̄ corruptibile sicut corpus huma-
nū. et iō nō indiget p̄fectione terminare ip̄m sensificā-
do et vegetādo: s̄ qua moueat ipsū in loco: et q̄cūq̄
sit vř illa siue deus siue angelus ē supior i nā q̄ aia
humana q̄ ē motor corporis hūani et corporeitas ce-
li q̄ corporeitas corporis humani. **C** Ad secundum
d̄ q̄ corpora simplicia maxime remouent̄a similitu-
dine celi in quātū in eoz natura est h̄re p̄riū cū intē-
sione. et iō corpori tali aia rōnalis vniri non debuit.
C Ad tertiu d̄ q̄ aia rōnalis quibus sit simplex i eēn-
tia. tñ ē multiplex in potētis et opationibus: et iō o3 q̄
corpus suū multa b̄ta: organa ad diuersas opatiōes
apta et pp̄ hoc natura dedit hoī manus quibus plu-
rimas opationes facere p̄t. et pp̄ hoc. et q̄to aia est
minus nobilis regit minorē diuersitatē in organis
s̄c p3 i plant̄ et i animalibus annulosis. **C** Ad quartū

d̄ q̄ elia quāto plus h̄nt de sp̄e et de qualitatib⁹ ac-
tius tāto plus h̄nt de virtute agēdi. vñ non possit
fieri adēquatio nisi de elto magis materiali est3 pl⁹
s̄m quātitatem vel materiam. **I**ō o3 corpus huma-
manū s̄m quātitatē h̄re plus de et terrestri quibus non
s̄m qualitatē: q̄ in corpore d̄natur calidum. vnde
in libro de aia dī q̄ nihil ē sensituum sine calore: et
q̄ calor ignis et ins̄m anime: et q̄ grauitas et leuitas
que sunt principia motus localis consequunt̄ur quan-
tatem materie iō motus grauis apparet in corpore
humano. **I**ntelligēdo amaret. hic ponūtur quatuor
que se s̄m ordinem h̄nt. **I**ntellectus enim s̄m app̄e-
sionem boni gignit amorem. amor autem vnit̄ ama-
to: et quodāmodo illud suū esse facit possidendo.
et ex hac coniunctione sequitur delectatio que p̄f̄i-
cit rōnē fructiōis: cetera ex p̄dictis manifesta sunt.

Di. Secunda.

Que p̄siderāda sunt de angelis.

Angelica itaq̄ na-

tura hec p̄mo p̄siderāda s̄nt: quā
creata fuerit: et vbi. et q̄ is facta
sit d̄n p̄mo p̄deret. **D**einde quibus effecta auer-
sione quozūdā et p̄uersiōe quozūdā. **D**e ex-
cellētia quoq̄ et ordinibus: et donoz d̄tia: et
de officijs ac nominibus: alijsq̄ pluribus
aliqua dicenda sunt.

Quā facti sunt angeli: prius dicit i quo vi-
dent̄ sibi obuiare auctoritates.

Vedā auctoritates innuere vidētur
q̄ q̄an̄ oēm creaturā creati sunt angeli.

Unde illud. **P**rimo oīum creatā ē
sapiētia: q̄d̄ itelligit̄ de angelica natura: q̄ in
scriptura sepe vita sapia et lux dī. **N**ā sapia
illa q̄ deus ē. creatā nō ē. filius enī sapia p̄ris
ē genita: n̄ facta nec creatā et tota trinitas vna
sapia nō est q̄ sc̄a nec creatā ē: nec genita nec
p̄cedēs. **D**e angelica ḡ vita illud accipiēduz
est: de qua dicit̄ scriptura quā factā ē s̄ p̄mo
oīum. **S**ed rursus alia scriptura dīc̄. **I**n p̄n-
cipio creauit deus celū et terras. **E**t i p̄pha.
Initio tu d̄ne terram fundasti. et o. m. p. t.
s̄. c. **E**t vř q̄dā p̄rietatis oriri ex assertiōib⁹
istis. **N**ā si p̄mo oīuz creatā ē sapia oīa post
ipsam facta vidēt̄. et ita post ipsam facta vi-
dent̄ celū et terra: et ipsa facta an̄ celū et terrā.
Iter si i p̄ncipio creauit deus celū et terras:
nihil factū ē an̄ celū et terrā. ergo nec ipsa sapi-
entia facta an̄ celū et terrā. **L**ū ḡ hec contraria
videant̄: nec in diuina scriptura fas sit senti-
re aliqd̄ esse contrarietatis: requiramus itel-
ligentiam veritatis.

Quid sit tenendum docet p̄missas aucto-
ritates determinans.

Idet̄ itaq̄ hoc ē tenēduū q̄ simul
creata ē sp̄ual̄ creatura. i. angelica et
corporal̄. **S**ec̄m q̄d̄ p̄t accipi illud

Salomonis. Qui viuit i eternū creatit oia simul. i. spūalē & corporalē naturā & ita nō p̄ns tēpore creati sunt angeli q̄ illa corpal' materia quattuor elemētoꝝ: & tñ primo omniū creata est sapia: q̄ & si tempore non precedit: precedit tamen dignitate.

Quod simul creata fuerit corporalis & spiritalis creatura.

Quod autē simul creata fuerit spūalis corporalisq̄ creatura Aug. sup̄ Genesim aperte ostendit dicens. Per celum & terram spūalem corporalēq̄ creaturam intelligi. & hec creata in principio. s. t̄p̄is vel in principio: q̄ p̄mo facta sunt.

Quod nihil factū est ante celū & terrā nec ē tēpus. cū tempore enī creata sūt: s̄ nō ex tpe.

Ante ea enim nihil factū est: nec etiā a tempus factū est ante spūales. s. angelicam naturā: & ante corporalem. s. materiam illā quattuor elemētoꝝ p̄fusā. Illa. n. cū tempore creata sunt. nec ex tpe nec i tpe sicut nec tempus in tempore creatum est q̄ nō fuit tempus anteq̄ esset celum & terra. Unde Aug. i li. de trinitate dicit q̄ deus fuit dñs anteq̄ esset t̄p̄s: & nō i tpe cepit esse dñs: quia dñs fuit t̄p̄is qñ esse cepit tempus. nec utiq̄ tempus cepit esse in tempore: q̄ nō erat tempus anteq̄ inciperet tempus.

Quod simul cū tempore & cū mundo cepit corporalis & spūalis creatura.

Simul ergo cū tempore facta est corporalis & spūalis creatura: & simul cū mundo. nec fuit ante angelica creatura q̄ mundus: q̄ vt Aug. ait. Nulla creatura est ante secula sed a seculis euz qbus cepit. Hieronimus tñ sup̄ eplam ad Titū: aliud videt sentire dicens. sex milia nec dū nostri temporis i plenē annoꝝ: & quātas prius eternitates: quanta tempora: quantas seculorū origines fuisse arbitrādū est: i qbus angelicū troni: dominatōnes ceteriq̄ ordines seruient deo absq̄ temporū vicibus atq̄ mēsuris: & deo iubente substituerunt. Die verbis quidam adherentes dixerunt cum mundo cepisse tempus seculare: sed ante mundus extitisse tempus eternum sine mutabilitate. & in eo imutabiliter & intemporaliter astruunt angelos deo iubente substituisse eiq̄ seruisse. Nos autem quod prius dictus est p̄cautu intelligentie nostre magis approbamus: salua tamen reuerentia secretorū in quibus nihil temere asserendum est. & illud Hiero. dixisse non ita sentiendo: sed aliorū opinio: nem̄ referendo arbitramur.

Ubi angeli moꝝ. x. creati fuerūt in empirreo. s. qd̄ statiz vt factū angel' fuit repletū.

Am ostensum est quando creata fuerit angelica natura. nec attendendus est vbi facta fuerit. Testimonijs quorundam auctoritatum euidenter monstratur angelos ante casum fuisse in celo: & inde corruisse quosdā propter superbiam: alios vero qui non peccauerunt illic perstitisse. Unde dominus in euangelio ait. Videbam sathanam sicut filgur cadentem de celo. Nec appellatur hic celum firmamentum quod secunda die factum est sed celum splendidum quod dicitur empirreum. i. igneum a splendore: non a calore. quod statim factum angelis est repletum: quod est supra firmamentū & illud empirreum quidam expositoꝝ sacre scripture nomine celi intelligi volūt: vbi scriptura dicit. In principio creauit deus celus & terram. Celū inquit strabus nō visibile firmamentuz hic appellat: sed empirreū. i. igneum vel int̄. lectuale: quod non ab ardore sed a splendore dicitur. quod statim factū repletum est angelis. Unde cū me laudaret astra matutina &c. De hoc quoq̄ Beda ita ait. Hoc superius celum qd̄ a volubilitate mundi secretum est: moꝝ vt creatuz est sanctis angelis impletum est: quos in principio cū celo & terra conditos testatur dominus dicens vbi eras cum me laudarent astra matutina & iubilarent omnes filij dei. Astra matutina & filios dei eosdem angelos vocat. Celum enī in quo posita sunt luminaria non in principio: sed secunda die factum est. Ex his liquet q̄ in empirreo omnes angeli fuerunt ante quorundam ruinam. simulq̄ creati sunt angeli cum celo empirreo: & cum informi materia omnium corporaliū.

Quod simul creata est visibilium rerum materia & inuisibilium natura: & vtraq̄ in formis s̄m aliquid: & formata secundum aliquid.

Simul ergo visibilium rerum materia & inuisibilium natura p̄d̄ta ē: & vtraq̄ informis fuit s̄z aliqd̄: & formata s̄m aliqd̄ sicut enī corporaliū materia p̄fusa & p̄mixta q̄ scdm̄ grecos chaos dicta est i illo exordio p̄ditōis p̄marie: & formam p̄fusionis habuit: et non habuit formam distinctionis: & discretionis: donec postea formaret atq̄ distinctas recipet. sp̄s: ita spūalis & angelica natura in sua p̄ditōe s̄m nature sue habituz formata fuit. & tamē illam quā postea p̄ amore & p̄uerfione ad creatorē suū acceptura erat

formā nō habuit sed erat informis sine illa. Unde Aug. multipliciter exponēs premissa verba Genesis. In principio creauit deus celū & terrā &c. Per celū dicit intelligi informē naturā spūalis vite: sicut in se pōt existerē: nō uersa ad creatorē in quo format. p. terrā cor poralē materiam sine omni qualitate que ap paret in materia formata.

Quomō dicat Lucifer sūm Ysaiaz ascēdā in celū & cetera: cū esset in celo.

Se queri solet in celo empirreo fuerunt angeli q̄ statim facti sunt quomō ut legit̄ i Ysaia. dicit lucifer: ascēdam in celū: & ex. so. m. & e. similis altissimo Sed ibi celū vocat deī celsitudinē cui parisci cari volebat. Et est tale: ascendam in celū. i. ad equalitatem dei.

Angelica itaq; nō &c. Dic magister incipit determinare de creaturis i spūali q̄stū ad p̄sideratiōē: theologi p̄t̄. Et diuidit i tres pres. In p̄ma determinat de creatura pure spiritali. In sc̄da de creatura pure corporali. xij. di. ibi de angelice nature &c. In tertia de creatura ex vtraq; p̄posita. xvi. di. hijs excurissimis &c. prima in tres. In prima determinat de angeloz creatione. In sc̄da de separatiōe p̄ auersionē & p̄uersionē. v. di. ibi post hoc cōsideratio adducit &c. In tertia determinat de bonoz dignitate. ix. di. ibi. post p̄dicta superest cognoscere &c. p̄ma in duas. In p̄ma determinat de creatione angeloz: quātū ad illud qd̄ adiacet eis quasi mēsurā. In sc̄da determinat de p̄ditione ipsorū creator. tertia di. ibi ecce ostēsum est &c. p̄ma diuidit i duas. i. p̄ma ostēdit qm̄ creati sūt angeli. in secunda ubi creati sūt ibi. iā ostēdit qm̄ sūt &c. prima in duas. in p̄ma dicit de quo ē intētiō. in sc̄da p̄sequit qōnē ibi qd̄ auctoritates &c. et circa hoc duo facit. p̄mo mouet qōnē ponēdo rōnes ad vtraq; p̄tes. sc̄do determinat eam ibi v̄t vtiq; b̄ esse tenendū &c. Et circa hec tria facit. primo determinat qōnē. sc̄do determinationē p̄firmat ibi q̄ autē simul creata fuerunt &c. tertio obiecta i p̄rium soluit ibi Hieronimus tñ super eplā &c. Itaq; ostēsum est &c. Dic determinat vbi creati sunt angeli. Et p̄mo ostēdit q̄ in celo empireo. sc̄do empilogat ea q̄ dixerat ibi. simul ergo visibilia. tertio obiectū i p̄rium soluit ibi hic queri solet &c. Dic ē duplex q̄stio p̄mo d̄ eno qd̄ durationē angeli mēsurat. sc̄do de celo empireo qui locus angeloz d̄r. C̄ Circa p̄mū tria querunt. p̄mo vtrū eū ab eternitate vel tēpore differat. sc̄do vtrū sit vnū tñ eūuz. tertio vtrū eū mēsurans durationem angeli ante tempus inceperit.

Primum sic p̄cedit. v̄t q̄ eūuz sit idē q̄ eternitas. sicut eni d̄r i libro d̄ causis. intell̄ia p̄ficat eternitati; nō aut̄ nisi sicut mēsuratur mēsure. cū ergo mēsurā angelice durationis ponat eūuz. v̄t q̄ sit idē eternitati. C̄ p̄terea sicut se h̄nt mēsurata ita & mēsure. sed angelus nō ē cā tempalū rex. q̄ nec mēsurā durationis eius cā erit tēporis s̄ tñ mēsurā duratiōis creatōis q̄ ē eternitas. s̄ eūuz ē cā tēporis sicut dicit Boetius de p̄solatiōe. qui tempus ab eūo h̄re v̄bes. ergo eūuz ē eternitas. C̄ p̄re-

terea sicut se h̄nt mobilia adinuicē i successiōe ita se h̄nt imobilia adinuicē i imobilitate: s̄ oium mobilūz est vna mēsurā successiua. s̄ tēpus. ergo & oium imobiliū est mēsurā vna. s̄ eternitas. C̄ Sed contra videtur q̄ eūuz sit idem q̄ tempus. quia s̄m Augu stinum deus mouet spiritalē creaturam per tempus: sed talis creaturarum mēsurā ponitur eūuz. ergo eūuz & tempus idēz sunt. C̄ p̄terea omnis mēsurā durationis creature est diuisibilis: sed partes durationis non sunt simul. ergo eūuz sit mēsurā durationis creature. videtur q̄ in eo sit successiō: sed hec est ratio temporis. ergo videtur q̄ tempus & eūuz sint idem. C̄ p̄terea nullum creatū est actu infinitum: sed angelus in infinitum durabit. q̄ nunquam corrumpetur. ergo sua duratiō non est tota simul. & sic idem quod prius. C̄ p̄terea omne illud cuius duratiō est tota simul non differt i eo esse & fuisse: sed illud quod fuit non potest intelligi n̄ fuisse. nec deus potest facere id non fuisse. ergo non potest intelligi angelum non esse nec deus potest b̄ facere quod est falsum. ergo duratiō angeli non est tota simul. C̄ Respondeo dicendū. q̄ eūuz ponitur mēsurā media. inter tempus & eternitatem de distinctione autem temporis ab eūo est triplex op̄inio. quidam eūuz dicunt q̄ idem est nunc eūuz & tempus mēsurat ipsum mobile in quantum est in motu eo q̄ sicut se habet tempus ad motum. ita se habet nunc temporis ad mobile. videtur in quarto physicozum: sed nunc eūuz mēsurat substantiam ipsius primi mobilis prout in se consideratur. & sic tēpus & eūuz dr̄nt tantum ratione tamen eūo mēsuratur non tantum substantia celū: sed ēt angeli. sed hoc non potest stare: q̄ duratiō respicit esse in actu. non est autem idem actus nec vnus rationis ēē celū quod mēsuratur eūo & moueri ipsius quod mēsuratur. tempore. & ideo secundum rem tempus. et eūuz dr̄nt cum diuersorum generū sint diuerse mēsure: vt ex. r. metha. patet. Ideo alij hoc concedentes dixerunt q̄ eūuz est mēsurā rei permanentis create. sed tempus est mēsurā rei motē. & tamen in tempore est prius & posterius eūuz in nouatione. i. eūo autem est sine in nouatione & in ueteratione. hoc autem nihil videtur dictū. quia vbiq; est prius & posterius oportet intelligi partem priorē & posterio rem: & in nulla duratione partes priorē & posterio res sunt simul. vnde oportet q̄ quando est prius nō sit posterius. & ideo oportet posterius de nouo aduenire cum prius non fuerit. exemplum etiā quod ponunt falsum supponit. dicunt enim. q̄ sicut inuenitur fluvius alicuius ab alio continuus cum in nouatione eo q̄ semper aliud & aliud est quod fluit. sicut in exitu riuū a fonte ita etiam inuenitur fluvius continuus sine in nouatione sicut exitus radij a sole qui semper est idem. Sed hoc non est verum: q̄ in exitu radij a sole non attenditur prius & posterius. primo & perse. q̄ illuminatiō non est motus: & non est in tempore nisi per posterius eo q̄ omne quod illuminatur re ducitur in quēdam motum sicut in causam in quo ē in nouatiō situs. sicut in motu corporis illuminang quod illuminat dum super terram mouetur. esse autem angeli non reducitur in nouationēz alicuius motus sicut in causam. nec in se in nouatur. quia nihil sit quod prius non esset. ergo impossibile. est q̄ aliquo mō sit in prius & posterius. Et idē d̄ q̄ tps ē mēsurā habens prius & posterius. eūuz aut̄ n̄ h̄ns. oz. n. r. d̄nes

mēsure ex mēsurato accipere: eē aut angeli qđ eno mēsurat est idiuisibile variatōe carens. tō eū pū? et posteri? nō hz. sed motus q tēpore mēsurat successio ne quadā pfcif. tō in tempore iuenit puz? posteri? Differt at eū ab eternitate: sicut t eē angeli ab esse diuio i duob?. P̄mo: qz esse diuinū est per se stans qz est id qđ est. in angelo aut est aliud eē t aliud qđ est. Scđo qz eē angeli ē ab alio: s; nō est diuinū. vñ p3 qz sicut eē angeli ē qđam participatio diuini eē. ita etiā eū est quedam participatio eternitatis. t ppter hoc doctores paz loquūtur de dīa cui t eternitatis. vñ Dīo. indifferēter vtroqz vitur. t per hoc p3 respon sio ad primū: qz eternitas ibi esse sup̄ eternitate pri cipata que est eū t deus dī esse sup̄ eternitate: sicut supra ens t supra omne qđ nominat. Et silr dōz est ad scđz qz eūz sumitur ibi p eternitate si tñ sumatur s; qz differt ab eternitate: sic dicit tps ab euo sicut nō effectiue sed exemplariter: qz digniora in entibus sūt quodāmo exemplaria inferiorū in qstū magis ac cedūt ad p̄m crēplar. t ita eū est crēplar tps in qstū eternitati similius est. Ad tertū ddm qz mot? vni uocatur ad mobilita in intēde generis. t iō oib? mo tibz ordinatis adiutē pōr vna mēsurā rīdere. sed nullū eē creatū vni uocaf cū eē increato. t iō o3 pone re duas mēsuras. Ad qrtū ddm qz angelus p̄t cō siderari duplr vlt qstū ad suū esse: qđ est sine vicissit udine: t sic mēsurat euo. vlt qstū ad opationez: t sic ēt qstū ad aliquā operationē euo mēsurat: put. s. intuef res in vbo: qz sic in eius operatione nō est vicissitudo aliqua. s; s̄m aliā opationē i q̄ ē vicissitudo mēsurat tpe. sed. s. qz ituef res per plēs spēs q̄ sunt apud ipm. hoc at tps est aliud a tpe qđ mēsurat motum primi mobilis. qz ista vicissitudo nō ordinat ad illā: nec istud tps ē p̄tinū: sed nūerus discretus vicif situdis nō p̄tinue. p̄tinuitas. n. accidit tpi ex pte mot? nūerati: t nō s̄m sōmā suā q̄ nūerus ē vt dicit p̄mēta. in q̄to phy. Ad qntū ddm: qz ois diuisio durōnis accidit ex motu per que fit successio pōris t posterioris. t iō tps ē mēsurā p modū nūeri. sed eū t eternitas mēsurant actū i quo nō accidit renouatio per motū. t iō sunt idiuisibiles mēsure per modū vnitatis: sicut. n. tēpus ē numer? prioris t posterioris in motu Ita etiam t eū est vnitatis permanētie act? q est esse vel opatio creati: t silr eternitas increati. Ad sextū ddm qz eē angeli nō est infinitū p̄uatiue p modū qstū qz indiuisibile ē cuiusmodi infinitū nō pōt eē i actu. s; ē infinitū negatiue: nō simplr sed respectu alicui? finis q ē termin? durationis quā nō hz. Ad septimū dōz qz pōt deus facere angelū nō eē: qz sicut nō potuit p se i cipere: ita nec durare nisi volūtate ei?. t silr pōt intel ligi nō eē: eo qz sua quidditas nō ē suū esse. nec tamē pōt facere vñ silr sit t non sit. nec hoc pōt itelligi. t sic nō pōt facere ipm nō fuisse. qz hoc possibilitas diuer sificaf ab illa: vt i p̄mo lib. di. liii. dictū ē. t iō obiectio ista non est ad ppositum.

Ad scđm sic pcedit. videt qz eūm nō sit tātū vñū: sicut. n. tps ē nūer? mot? ita t eū vñ eē vnitatis p̄tracta vlt determinata ad rē aliquā. s; talis vnitatis multiplicaf ad multiplicationē eoz qb? puenit eē vñū. s; nō est tñ vñū eū. Ad p̄re. corpora lia t incorporealia cū sint diuersoz genēz nō ē mē sura vna. sed euo mēsurant qđā corpora: sicut subitā tia celi. s; vñ eū ēt quedā spūalia mēsurentur euo qz eūm nō sit vñū. Ad p̄re. oium motū quoz est tēp? vnum est reductio i vnum motus sicut i cām. sed an

geli non reducunt in vnum angelus sicut in cām. s; nō mēsurant vno euo. Ad p̄re. quocunqz angelo re moto: nihilominus remanebit eē alioz angeloz euo mēsuratus. sed q̄cunqz ita se hñt qz remoto vno re manet alter? nō dependēt adiuicē. s; vñ qz eū vñ? angeli nō dependet ad eū alteri?: t sic nō est omniū vñū eū. Ad p̄re. si mēsurent per vñū eū: hoc non est nisi per eū qđ est mēsurā esse p̄mi angeli. sed vt i. dī. angelus qz corruit iter omnes maio: sicut. s; vñ qz esse oium bonoz angeloz mēsuref ad eū demonis qđ est absurdū. s; vñ qz nō sit tñ vñū eū. Ad p̄tra. media hñt naturā extremoz. sed eū mediū ē inter eternitatē t tps. eternitas at ē vna t silr tps. s; eūm est vñū. Ad p̄re. hoc etiā ē vt per hoc qz eū ē simpli cius qz tps: t ita magis vnum. Ad p̄re. dō. qz ponēdo vnitātē eui o3 eā iuestigare ad similitudinem temporis cuius cā triplr assignatur. Quidā enī dicūt qz tēpus ē numerus mot?. vñ sicut idē est denari? quo nūerāt decē canes t decē eq: ita ē ēt idē tps quo nūerant oēs motus. sed hoc ip̄obāt p̄men. in. viii. phys. qz vni tas nūeri diuersoz nūeratoz non est nisi vnitatis numeri mathematice accepti. tps aut nō est qđ mathe maticū: sed naturale. Ad p̄re. oia mathematica mul tiplicant s̄m esse qđ habēt in rebus: sicut nō est eadē linea in cupro t ligno s̄m esse. vñ sequeret qz temp? s̄m esse nūeraretur t multiplicaret ad numerum mo tum. t ita sequeret qz eēt plura tpa simplr: sed vñū tñ imaginarie. Alii dixerūt qz qz tps est mēsurā vari ationis: t ois variatio est ex possibilitate materie: et qz materia est vna iō dicūt tps vñū ab vnitāte mate rie. s; h nō videt vñ. tps enī nō mēsurat variatio nem i potētia sed variatiōne in actu. act? aut variatio nis i materia non ē vñ? sed plēs. si tñ p̄ma potētia ad variatiōne est vna: q̄uis etiā hoc nō sit p se notū imo forte falsū qz oium mobiliū sit materia vna. Ad p̄tērea tēpus de necessitate cū sit nūerus respicit aliqz multitudinē nūerata i materia at p̄ma s̄m eētā nō ē aliqz multitudinē: sed solū s̄m eē t s̄m hoc eē nō ē vna i plib?. vñ nec tps materie s̄m eētā suā respōdet: s; solū esse s̄m qđ variat p motū. vñ ex vnitāte materie nullo mō pōt eē tps vñū. t iō ddm cū p̄men. in. 4. phy sicoz: qz tps ē vñū ab vnitāte mot? p̄mi mobilis. tēp? enī p̄parat ad istū motū: nō tñ vt mēsurā ad mēsurā tū: sicut ad alios mot?: sed sicut accūs ad subiectū qđ ponitur i diffōne ei? ex qz vnitātē vlt multitudinē. vñ p̄mo mēsurat motū diurnū: t p illū mēsurat oēs alios sicut enī dī i. io. metha. vñ qđqz mēsurat p illū qđ ē primū t minimū sui generis. Et silr ddm est de euo qđ est vñū ab vnitāte eē simplicissimi euiternoqz qđ ē primus angelus: qz oportet vñū esse simpliciozē alte ro vt. i. dicit. Ad primū ergo dōz qz mēsurā ē du pler. qđam intrinseca q est i mēsurato sicut accūs in subiecto. t hoc mltiplr ad mltiplicationē mēsurati si cut plures linee sūt que mēsurant lōgitudinē pluriuz corpoz equaliū. Et etiā qđā mēsurā extrinseca: t hāc nō ē necesse multiplicari ad multiplicationē mēsuratoz: sed ē i vno sicut i subiecto ad qđ multa mēsuran tur: sic mlti pāz mēsurant ad lōgitudinē vñū vline. t hoc mō multi mot? mēsurant ad nūerū vñū? primi morus qui nūerus ē tps: t multa pmanētia ad vnitātē vnius permanētis qđ est eū. Ad scđz ddm qz spā alia t corporalia p̄nt in permanētia eēndi assimilari t s̄m h vñā mēsurā hñt q̄uis i aliis mltū distēt. Ad tertium ddm qz quauis vnus angelus non sit causa alterius ē: tamen simplicioz altero. t hoc sufficit ad

ratione mēsure. **C** Ad quartū dōm q̄ si non esset iste prim⁹ angelusq̄ nō ē: eēt ali⁹ p̄m⁹ ad quē alii mēsurarent: sicut si nō eēt hoc primū mobile eēt ali⁹ c⁹ mot⁹ t̄ps eēt mēsurā. **C** Ad q̄ntū dōm q̄ cū eum sit participatio eternitatis q̄to aliqd magis ē i participatōne eternitatis per p̄ mēsurat̄ euo. ⁊ iō cū angelus b̄t̄is magis sit i participatōne eternitatis q̄ ille q̄ p̄ peccatum corruit non sequitur q̄ angelus beat⁹ mēsuraretur ad eum demonis sed econuerso.

D tertiū sic p̄cedit v̄ q̄ duratio angeli an mundū inceperit. **B**re. n. nazan. dixit q̄ de p̄mo excogitauit angelicas subas: ⁊ excogitatio ip̄i op⁹ ei⁹ est. vt dicit Dam. ergo v̄ q̄ an alias creaturas angel⁹ fact⁹ sit. **C** p̄re. creatura corporal nō egparat̄ sp̄iali. s; iō d̄r deū voluisse mūdū ab eterno facere ne mūdus sibi egparari videret. q̄ v̄ q̄ nec creaturā corporalē sil cū sp̄iali facere debuerit. **C** p̄re. nullus p̄t h̄re cognitōne ali⁹ reifide ni si p̄eritat aliqd eē ei⁹. s; fm aug. angelus i v̄bo accepit cognitōne creature per v̄bū fiēde: q̄ coḡ matutia d̄r. q̄ v̄ q̄ aḡls an alias creaturas fact⁹ sit. **C** p̄re. terea fm aliq̄s angeli mouēt celos: sed motor: p̄cedit mobile. q̄ v̄ q̄ angeli p̄cesserūt celos ⁊ alia corpora. **C** S; p̄. quicūq; fuerit angeli destiterūt abinuicem per eētā. s; distātia aliquoz nō p̄t intelligi nisi loco erāte: nec loc⁹ nisi sit corpus. q̄ angeli an corporalia creati nō sūt. **C** p̄re. si angel⁹ an corporalia creati sūt: q̄ nūc creatōis angeli sit p̄ q̄ nūc: creatōis mūdi. sed v̄bicūq; ē nūc p̄ ⁊ poster⁹ ibi est t̄ps. q̄ o; q̄ an mūdū fuerit t̄ps: qd ē impole vt v̄: q; tūc eēt ⁊ mor⁹. **C** R. d̄d. q̄ creatio rez depēdet ex volūate creatoris q̄ t̄ nō p̄t res creare voluit: q̄ q; nobis nota nō ē: iitū creatōis rez rōne iuestigare nō possu mus sed fide tenem⁹: put nobis traditū ē per eos q̄ bus diuinā volūatē reuelatā credim⁹. **C** Sciēdum ē q̄ circa iceptōne rez sci pueniētes i eo qd fidei ē s. q̄ nihil ē ab eterno p̄ter deū varia min⁹ q̄tū ad verborū superficiē dixisse iueniūt i his q̄ de necessitate fidei nō sūt i q̄b̄ licuit ei diuersimode op̄ari sicut ⁊ nobis. **p̄les. n. eoz q̄ Aug. p̄cesserūt: vt Hiero. Hila. ⁊ Brego. nazan. v̄n̄r postuisse āgelos an creaturā corporalē factos: ⁊ corporalē per sp̄ez succē disti ctā. Aug. v̄o ponit corporalē sil ⁊ sp̄ialē creaturā factā ⁊ corporalē sil s; materiā ⁊ sp̄ez: nō t̄n̄ fm̄ idiuīdua q̄ successiōe tēporū ḡnān̄. Sequētes v̄o: vt Breg. Beda p̄cordāt cū Aug. i coeuitate corporal⁹ ⁊ sp̄ial⁹ creaturē. ⁊ cū aliis i successiōe distinctōis corporū per sp̄ez diuersas. ⁊ iō cōiter tenet q̄ āgelus nō ē fact⁹ an corporalē creaturā. hoc. n. pbabili⁹ v̄. tū ex parte diuine oipotētie cui⁹ ē nō successiue operari: tū ad excludendū errorē ne videret̄ angeli corporalē creatores eē: tū alteri sp̄ie p̄iudicandū nō ē: vt i l̄ra d̄r: q; nō est demonstratū nec fide exp̄ssū. **C** Ad p̄mū q̄ d̄d; q̄ si diuersoz d̄cā ad pueniētā reducere volum⁹ qd t̄n̄ necessariū nō ē p̄t dici q̄ auctoritates q̄ coeuitatē negare videntur exponēde sūt: s; ordinem dignitatis ⁊ nō duratōis. **C** Ad sc̄dm dōm q̄ nō ē simile: q; deus p̄cedit creaturā nō solū dignitate s; et cālitatē quā oīdit mūdi ichoatio: q; vt rabi moyses dicit facillima via ad oīdū deū eē: ⁊ ab ip̄o eē oīa ē exsuppōe nouitatis mūdi. ⁊ iō statū ē i lege: vt septia die festū ducerēt i q̄ mūdus p̄sumat⁹ ē: vt per nouitatē mūdi semper i cogne dei p̄maneret. s; sp̄ial⁹ creatura excedit corporalē dignitate nō cālitatē q̄ nec credi poss; creare sil v̄traq; scā est. **C** Ad tertiū dōm q̄ d̄r iā sa-**

cta p̄t accipi cognitio ei⁹ vt fiēde si p̄fidere i causis suis ergibus. p̄cessit: ⁊ sic angeli susceperūt cognitōne rez fiēda: v̄bo qd ē ars opatiua rez. **C** Ad q̄rtū dōm q̄ motor: nō necessario p̄cedit mobile dura tōe s; dignitate: vt p; d̄ aia ⁊ corpore. alie. n. rōes sūt sopbistice: q; eētia angeli nō necessario idiget loco nec eoz distinctio ē fm ordinē v̄l distātia localē s; s; p̄ncipia eētialia. Similiter etiā alia obiectio. p̄cedit de tēpore imaginato: q; f. nūc imaginari an mūdum possumus: sicut et multas lineas eē celum.

Einde q̄rif de celo emp̄i. i quo angeli sci dicunt: d̄ q̄ tria q̄runf. p̄mo v̄ez sit corp⁹. sc̄do q̄le sit. tertio v̄ez iusticiā h̄at sup alia corpora. **C** Ad p̄mū p̄cedit sic. v̄ q̄ nō sit corp⁹. oē. n. corpus nāle ē sensibile ⁊ p̄cipue sensu visus. sed celū emp̄i. n̄ ē visibile s; intelligibile: vt i l̄ra d̄r. q̄ nō ē corp⁹. **C** p̄. celū emp̄i. ē loc⁹ p̄tēlatōis: s; p̄tēlatōi nō debet locus. corporalis q̄ et erātes i corpe a corporib; abstrahit: q; fm aug. q̄ diu aliqd diu mēte p̄cipim⁹ nō i b̄ mūdū sum⁹. q̄ v̄ q̄ celū ep̄ireū nō sit corpus. **C** p̄re. p̄hs p̄bat i p̄mo celi ⁊ mū. q̄ eē p̄mū mobile nō ē aliqd corp⁹: eē. qd t̄n̄ qd d̄mō ponit v̄tā beatā: quā nos dicim⁹ i celo emp̄. eē. q̄ v̄ q̄ nō sit corp⁹. **C** p̄re. corporū nās p̄scrutari sūt p̄bi q̄b̄ et d̄s sua iusticia reuelauit fm apo. ad Ro. p̄mo. s; d̄ celo ep̄i. nullā mentionē fecerūt. q̄ nō ē corp⁹. **C** S; p̄. oē qd mo i loco: ē i loco: q; mor localē ē p̄m motū: vt i. viii. phy. p̄. q̄ v̄ q̄ p̄mū mobile sit i loco. s; loc⁹ ē superficies corpis p̄tinetis. q; o; q̄ h̄at corp⁹ p̄tinetes q̄tū. ⁊ h̄ dicim⁹ celū ep̄i. **C** p̄re. sicut d̄r i sc̄do ce. ⁊ mū. p̄fecti⁹ ē qd acq̄rit bonitatē sine motu q̄ q; p̄ motū acq̄rit. s; di p̄fecta sūt opera. q; o; p̄fectissimuz corp⁹ eē imobile. **C** p̄re. an oē mltiforme est aliqd v̄niforme: vt i. ir. meta. p̄: s; ē aliqd celū difforme: qd p̄t ē diaphonū ⁊ parti lucidū actu: vt celū stellatū. q; o; aliqd eē t̄n̄ diaphonū: ⁊ aliqd t̄n̄ lucidū. qd et p̄cludi p̄t ex p̄p̄o sitōe q̄ v̄t̄ p̄hs i. viii. phy. q; si aliqd iuenit p̄positū ex duob; q̄ v̄nū iuenit per se: o; ⁊ reliquū per se iuenit: s; diaphonū ē sicut potētia resp̄cū lucidi. q; o; p̄mū corp⁹ eē totū lucidū actu: ⁊ h̄ dicim⁹ celū ep̄ireū. **C** R. d̄d. q̄ celum emp̄i. rōne iuestigare non p̄t: q; quicqd de celis cognoscimus: hoc est aut per visum aut per motū. celū aut empireum nec motū subiacet nec visum: vt in l̄ra dicitur. sed per auctoritates est v̄t̄ sit hitatio beatorū: ⁊ hoc magis p̄pter homines quorum etiā corpora glorificabuntur: quibus loc⁹ d̄betur q̄ p̄pter angelos qui loco non indigent. ⁊ q; illa gloria excedit iuestigationem humanā: ad eo et celum empireū. **C** Ad p̄mū ergo dōm q̄ celuz empireum dicit̄ intelligibile: q; nostris visibus non subiacet: sed intellectu t̄n̄ capis: non q; in se nō sit visibile. **C** Ad sc̄dm dōm q̄ celum empireū dicitur locus contemplatōis non q̄tū ad necessitatem s; q̄tū ad congruitatem: sicut etiam dicitur locus orationis. **C** Ad tertiū dōm q̄ probationes philosophi hoc demonstrant: q; extra totum v̄niuersum non sit aliquod corpus: non q; extra hoc celū non sit aliud celum. quia in numero spherarum etiam philosophi dissentire inueniuntur. **C** Ad quartū dōm q̄ ratio iam dicta est: quare demonstratiue philosophi hoc celum nō cognouerunt: quia nec motū nec visum subiacet. ⁊ t̄n̄ multa que de istis dixerūt nō demonstratiue s; pbabilr coguerūt. v̄n̄ ip̄emet p̄hs testat̄ i. ii. ce. ⁊ mūdi. topica solutione se solvere questiones difficiles.

Alie et rōes nō sūt cogētes: q; vltimū celū qd mouet nō ē in loco per se s; per accūs. vt dicit phs i. 4. phy. vbi pmentato: et diuerfas snias pboz de hoc ponit: nec et oz q; id qd sine motu bonitate diuinā picipa: sicut corp: nec itez oz q; multiforme reducāt z vni- forme corporeum.

D scdm sic pcedit. vt q; celū epireū nō sit lu- cidū: q; fm Aluc. cā luciditatis ē pgregatio partū diaphoni: vt pz in cristallo. z h idē di- pmen. i li. d suba orbis. S; celū epireū ē subtilissimū: cū sit nobilissimū corpōz z marie formale. g; celū ē pi- reū nō ē lucidū. C; p; d; tereca ce. epireū ē mai' q; tita te z virtute q; sol. s; sol qui directe nobis opponit fa- cit nobis diē: z a nobis videt. g; cū ce. epireū semper nob opponat directe vt q; si ēēt lucidū semper nob: eēt diē z semper viderem' ipm: qd s; lin ē. Itē vt q; nō sit immobile. oē n. q; tū h; partes distates: s; qd h; partes distates vbi ē vna pars ei': p; tē ēt alia: ita et single partes ei' pnt ēē vbi nō sit: z qd ē h; mōi ē mo- bile fm locū. cū g; celū empi. sit q; tū q; ē corp': vt q; sit mobile. C; p; d; tereca. oē corp' nāle ē mobile: tū q; natura ē p' m' mo': tū q; corp' malle ē corp' ex mate- ria. z materia z mor' ē p; c; quāē. s; celū empi. ē corp' naturale: als ēēt mathematicū z imaginatū. g; celūz empi. ē mobile. Itē vt q; sit diuisibile per dēsitates z raritatē. vor. n. nō pōt formari nisi i tali corpore qd per modū istū diuidit: sicut i aere: s; i celo empi. for- mabit vor: q; erit ibi laus vocalis: vt a mltis d; g; vt q; sit diuisibile. C; p; d; tereca. oē corp' p qd ē mor' ē di- uisibile p rarefactionē z dēditionē: nisi pōant duo cor- pora cē i eodē loco. s; corpora glōsa i ce. empi. moue- bāt: vt d; sapie. 3. fulgebāt iusti z c. g; ē d; s; vbi: z ex h; vltari' p; tē lucidū q; sit g; nabile z corruptibile: q; dē- sitas z raritas sūt qdā p' n' g; nātōis z corruptōis. S; p; i lra dicit: q; d; empi nō abardozē s; a splēdore d; ēt q; a volubilitate mādi secretū ē. d; ēt q; nō h; ar- dorē. z per pns nec aliqūā q; litatē actiua nec passiua. g; ē i corruptibile immobile z lucidū. C; R' d; d; q; cū oēs res determinēt a fine: o; p; d; tōes ce. epirei accipere s; q; puenit statū bonoz ppter qd factū ē: z q; illi sūt i plēa participatōe eterne lucis qetis z eternitatē: id d; cēt ce. ēpi. lucidū immobile z icorruptibile ē. C; Ad p' mū g; d; d; m q; ista rō pcedit d; eo qd ē h; mō lucidum: q; radios emittit sensu i nfo visibiles: ppter qd etiaz ignis i ppa spha nō lucet. sicut ar nō dicim' lucidū a. empi. s; q; i nā sua lucē h; eo q; marie formale ē z per h; p; rātio ad scdm. C; Ad ter' iū d; d; z q; q; tō pur q; tū ē nō d; bēf. ppe loc': nec per pns potētia ad vbi: s; put h; determinatā nām. vū d; i pmo d; gen. q; ma- thematicis siluendarie dā d; us ē tact' z mor'. C; Ad q; r' tū d; d; m q; naturale pōt dupl' sumi. vno mō put di- uidit' ē ens i aia. z sic d; nāle oē illd qd h; ēē s; r' i na- tura. z sic ce. ēpi. z āglū d; n' nālia. Alio' d; r' s; q; diui- dit' ē ens d; m qd abstrahit a mā z motu: z sic nāle d; r' illud solū qd mouet: z ē ordinatū ad g; nōnē z corrup- tionē i reb'. z h; mō ce. empi. nō ē ens naturale s; di- uinū qd ordinatū ē ad gl' iaz bonoz: nec ēt materiā h; determinatā ad motū s; ad finē suū: q; z mathemati- ci nō abstrahūt ab oi materia: s; a sensu tū: vt i. viii. metha. d; r'. vū nō oz vbi cūq; ē materia q; sit mor' sed veyz ē q; i mobilib' z imobilib' est mā equoce. C; Ad q; n' tū d; d; m: q; ce. empi. ē loc' angeloz: alaz z hoim. Angeloz at z aiari ex vtraq; cōstat q; nō erit i celo empi. laus vocalis: s; vtrū hoim' p' resurrectionē su- tura sit ibi ia' vocal: dubitatio ē q; būsā d; d; cētibus nō

futura iē laudē vocalē: s; solū mētalē q; dignior ē: q; nec erit ibi respiratio i q; solū ē vor: vt i scdo d; a a d; r'. Alii vō d; r' futura ēt ibi laudē vocalē: nō ppter aliq; idigentā: s; vt nihil i scis vacet a dina laudē: n; mē- n; ligua q; at ēē possit ita d; r': q; s; i pulmōe z i nstis vocalib' ē aer. z p illū aerē poterūt voces formare: si- cut z a ialia q; hnt spūm p; lātātū: vt d; i libr. d; sop. z vigi. z h; q; tū ad aliqd v' ēē pueniēs: q; ad formatō- onē vocis nō ē necessaria expulsiō v' attractio aeris vū respirādo v' expirādo nō p; tē aial vocē formare vt d; i. ii. d; aia. s; q; ad aliqd v' i sufficēs: q; ad vocē nō tū erigit aer interior s; ēt exterior: ē' formatōe z motu fon' deferat. vū plus addēdū ē vt dicim': q; qdam sensibilia defert' ad sensū s; ēē spūale tū: sicut spēs color. Quedā q; ptingūt organū fm ēē suū materiale: sicut in gustu z tactu. Quedā vō defert' vtroq; mō: sicut spēs odoz cū permittōe sumalis euaporatiōis tū spēs extēdit vltra sumalē euaporatiōnē. Et sūt est de sono z motu: ibi tū spēs soni defert' s; ēē spūale tū vū nō oportebit ēē motū i medio aut p; rictōz aut cō- densiōnē. v' p; tē dicit q; ēt erit cōstrictio celi empi. nec hoc erit ei ignobilitas: q; erit i nstis motū a ligua glo- rificata z materia vocis plate i laudē diuinā. nec p; h; seq' q; sit g; nabile z corruptibile. q; raritas z densi- tas ēē equoce d; cā i isto corpore z i istis corpōib': sicut ēt ponit astrologi iter duas sphaeras q; nō pnt scin- di ēē aliqd spaciū repletū corpore diuisibili: cū in isto spacio sit mor' planetaz fm motū epieici. z per h; p; rātio ad vltimū. Itē p miraciū fieri pōt q; duo cor- pora sint i vno loco q; oz ēē admin' dū corpus glōrio- sū supzā celū empi rēū transferē mediāte celesti corpo- re quod non scinditur. quid aut de his verum sit in- certum est: q; nec fide determinat nec rōne pbat.

q; potest respirari nely q; q; f; b; l; a; l; o; r

D tertū sic pcedit. vt q; ce. empi. influentiā a hēat sup alia corpora: ita. n. ē i aliis elti q; sp cō- tinēs ē saluās pētū: q; vīs sit p' r' i sibi: eo q; ē loc' ei'. z h; sepim: sicut act' ad potētiā: z sicut totūz ad pte diuisū. vt d; i q; rro phy. s; celū ēpi. p; tiner alios celos. g; multo forti' cū nō p; rict eis: vt q; nō ihuat i eos p; tincō z saluādo eos. C; p; d; tereca. fm auic. z alios p; hōs sol h; effectū i istis isferiorib' p lumē suū qd ira- diādo emittit. sed celū em. ē totū lucidū. g; vt q; ihuē- tiāz hēat i isferiora corpora. C; p; d; tereca. i pmo mobili ē dex- trū z sinistrū: z alie pōnes: vt i scdo ce. z mū. d; tereca s; hoc nō p; tē ēē nisi p influentiā alie' supioris. cū ergo nullū corp' sit super' nisi celū empi. vt q; influentiā ei' hēat. C; p; d; tereca. ad nobiliorē formā ē nobilior' dispō- sed ad formā aie vegetabil' disponit lux celi sideret. g; cū aia sensibilis sit nobilior' vt q; ad ipam disponat lux celi cristallini vltari' ad aiaz rōnālē lux celi empi. z sic influentiā h; i isferiora. C; S; p; star. glie ē ali' a statu g; nōis z corruptōis q; ppetit vie. celū at ēpi. oz dinaf ad statū glie. g; vt q; nō ēē eiusdē ordis cū aliis corpōib'. sed ea q; nō sūt eiusdē ordis nō hnt influen- tiā adimicē. g; celū ēpi. nō ihuat i alia corpora. C; p; d; tereca. angeli sūt nobiliores celo ēpi. s; angeli nō hnt cālitā tē super alias res. g; multo min' celū empi. C; R' d; d; q; celū ēpi. nullā h; influentiā super alia corpora q; rō- nabil' poni poss; nō. n. pōim' aliqd corp' b; r' influentiā sup aliū nisi p motū: q; vt i. d; cāis d; r': et aia ab h; ab itell' d; ficit: q; nō ipm i res nisi mo' eas z mlti oim' corp' nullū at corp' mouet nisi motū vt a phis p; dica- tū ē. celū emi per motū suū causat generatōez z corru- pōez i istis isferiorib': vt d; i. viii. phy. q; mot' ei' est sicut vita existentibus omnib' vt dicit rabi moyses:

q̄ celum i vnũuerso ē: z sicut cor in animali: cui? motus si ad horam quiesceret corporis vita finiret. vñ cum celum empireum ponatur immobile non potest rōnabiliter poni influentiā super corpora h̄re. cōstat enī q̄ nō habet influentiā sine motu ad modū creatis nec tñ negat q̄n d̄s potentiā influēdi sine motu ei conserre potuisset. sed q̄ hoc nec auctoritate p̄firmatur nec rōne: iō positio eorū q̄ dicunt celū empireū influentiā sup̄ alia corpora h̄re eadē facilitate p̄tēnē q̄ tenet: z p̄cipue cū in talib⁹ nō querat quid d̄s per miraculū possit facere: sed qd nature rei p̄ueniat: vt dicit aug. sc̄do super gene. **C** Ad primū d̄m q̄ corpus motū motu recto gnabile z corruptibile indiget loco cōtinēre z conseruante. z ita virtus locandi z conseruandi in vno attenditur elementorum respectu alteri? cū virtute celi influētis i estā per motū. corp⁹ at motū circulariter icorruptibile nō indiget ad motū loco extrinsec⁹ p̄tēnē nec et ad p̄seruationē: z q̄ aliquod hmōi corp⁹ h̄eat exteri⁹ p̄tēnēs. h̄ ē p̄ accēs: vt i. q̄rto phy. d̄r. vñ nō depēdet ab eo nisi inq̄tū reuoluūt reuolūtōe ei⁹. icelo at̄ empī. nō p̄nt aliq̄ reuolutio. vñ nō remanet aliq̄ influēdi modus. **C** Ad sc̄dū d̄m: q̄ lux celi ep̄irei vt dictū ē nō ē per modū fulgoris irradiātis i alia corpora: z iō nec et illuminatiōe influit i alia corpora. rō ē: q̄ cū sit vtuosissimū corp⁹: z in rīmū sū lūine solōia illuminat. Et p̄tēra lūm celi nō ē cā effectū i inferiorib⁹: nisi supposito motu q̄ a celo ep̄ireo remouet. **C** Ad tertiu d̄m. q̄ dextrū z sinistrū sūt i celo ex v̄tute motoris sui q̄nq̄ sit iste nō ex influētia alicui⁹ corp⁹: sicut i aiali ē ex v̄tute anime. **C** Ad q̄rtū d̄m q̄ nobilissima dispō q̄ vnq̄ p̄t eē i corpore ad formā ē infra nobilitatē celi. vñ eadē v̄tus celestis ē per quā corp⁹ disponit ad formā elū z miri z aie vegetabilis sensibil rōnalis: nec opz si h̄ celū disponit ad aiaz vegetabilē: q̄ nō possit disponere ad aiaz sensibile: nisi p̄bet q̄ ex hoc eēt v̄tutis ei⁹: qd falsū. vñ p̄z. q̄ ista positio fūdat s̄ tria falsa. p̄mū ē q̄ dispō q̄ ē i corp⁹ hūano ad aiaz nō possit esse ex v̄tute sol. Sc̄dū ē q̄ lux sit corp⁹ material⁹ veniens i p̄pōnē aiati. Tertiu ē: q̄ sit p̄ mediū iter aiaz et corp⁹ q̄ sūt absurda ap̄d oēs q̄ rōnabilr locuti sūt. z iō vno icōueniēti dato alia p̄tingūt: z h̄ nō ē mix. q̄tas p̄us eternitates zc. vñ falsū dicere: q̄ eternitas ē tñ vna. p̄tēte. i q̄ differt seculū tps z eternitas. **C** Ad hoc d̄m: q̄ i angelo ē tria p̄siderare. s. eē ei⁹ e⁹ mēsurā d̄r seculū. q̄ vt d̄r i p̄mo ce. z mun. seculū d̄r finis vniuscui⁹sq̄. Sc̄do opatōz ip̄i i q̄ res i p̄pā natura cogit p̄ spēs inatas i q̄ ē vicissitudo z aliq̄smōd⁹ mot⁹. z sic mēsurat tpe: qd tñ ē aliud ab eo: qd ē nūeruf mot⁹ cell. Tertio operationē q̄ v̄bū ituef. z sic fit i participatiōe efnitāz z btitudis: z h̄z q̄ s̄ m̄te btitudies participatē ita z efnitates q̄uis btitudo eēntialr sit tñ vna. Sz i celū vocat zc. hoc celū nō ē corp⁹: q̄ celū sc̄e trinitatis d̄r eē idē q̄ eēntia maiestatis ei⁹ in q̄ celo nulla creatura p̄t eē: sicut nec equari d̄o: s̄z tñ tres coeternae z coeq̄les i eo sunt persone.

Distinctio tertia.

Quales facti fuerit angeli: quatuor eius attributa sunt in ipso initio sue p̄ditionis.

Ecce ostensum est vbi

fuerit angeli mox vt creati sunt: nūc cōsequēs ē inuestigare q̄les facti fuerit i ipso p̄mordio sue

cōditōis. Et quatuor qdē angelis vidēt eē at tributa i initio subsistētie sue. s. eēntia simplex i. indiuisibilis z imaterialis: z discretio p̄sonalis: z p̄ rōnē naturaliter istā: itelligētia: memoria: z volūtas siue dilectō. libez quoq̄ arbitriū. i. libera inclināde volūtatē siue ad bonū siue ad malū facultas. **P**oterat. n. p̄ liberrū arbitriū sine violētia z coactōe ad vtrumlibet p̄propria voluntate flecti.

An omnes fuerit eq̄les angeli in tribus: s. i eēntia. i. sapia: i libertate arbitrii.

Sc̄dō considerandū ē vtrū i suba sp̄iali z sapia rōnali. i. intellectu z libertate arbitrii q̄ oibus inerat: oēs eq̄les fuerit. **U**t sit prima p̄sideratio d̄ substantia sc̄da d̄ forma: tertia d̄ p̄tate. **P**ersona q̄ppe suba ē: sapia forma: arbitriū potestas: z ad substantiā qdē p̄tinet nature subtilitas: ad formā vero i telligentie perspicacitas: z ad potestātē volūtatē rationalis habitas.

Hic dicit q̄ differētes fuerit in illis.

Ne igit eēntie rōnales q̄ p̄sone rant: z sp̄s erāt: naturaq̄ simplices ac v̄ta imortales: differētes eēntie tenentatē: z differētē sapie p̄spicacitatē: atq̄ differētē arbitrii habitatē eē hūisse itelligunt: sicut i corporibus nō nulla d̄ria est sc̄d̄z eēntiā ac formā z p̄odus. **Q**uedā. n. aliis meliorē z d̄igniorē eēntiā z formā h̄nt z alia aliis leuioza atq̄ agilioza sūt. **A**d hūc ḡmodū credēdū est illas sp̄iales naturas p̄ueniētes sue puritati z excellētē: z in eēntia z i forma z i facultate d̄rias accepisse i exordio sue p̄ditōis q̄b⁹ alii supiores alii inferiorēs dei sapia p̄stituerētur: aliis maiorā aliis miorā d̄ōa p̄stātis. vt q̄ tūc p̄ nātia bona aliis excellebāt: ipsi et p̄p̄ munerā grē eisdē p̄sent. **Q**ui enī natura magis subtiles: z sapia amplī p̄spicaces creati sūt: hi et maiorib⁹ grē mūerib⁹ p̄diti sūt z dignitate excellētiorez aliis p̄stituti. **Q**ui vero natura minus subtiles: z sapia min⁹ p̄spicaces p̄diti sūt: miorā grē dona hūerūt: inferiorēs q̄ p̄stituti sūt: sapientia dei equo moderāni ne cuncta ordinantis.

Sc̄dū qd p̄siderāda est d̄ria facultatis arbitrii: q̄ nec minor tenuitas nature infirmitates: nec mior cognitio sapie ignorātiāz: nec inferior libertas necessitatem inducit.

Ipsa facultate arbitrii d̄ria aiaduertenda ē sc̄d̄z differētē nāe virtutes: z differētes cognitionis z itelligentie vim. **E**t sicut differēs vigor z subtilitas nature infirmitatē nō adducit. minorq̄ cognitio sapie ignorantia nō igerit. sic libertas inferi-

o: nullā arbitrio necessitatis volūtate iponit.

Que coia ⁊ equalia habuerūt angeli.

T sicut i predictis angeli differēbāt
a ita ⁊ quedā coia ⁊ equalia habebāt.

Quod spiritus erāt. q̄ idissolubiles
⁊ imortales erāt cōe oibus ⁊ equale erat. In
subtilitate vero eēntie ⁊ itelligentia sapie ⁊ li-
bertate volūtatis differētes erant. **H**as dis-
cretiones itelligibiles inuisibilū naturaz il-
le solus ꝓprehendere potuit ⁊ ꝓderare q̄ cū-
cta fecit i pondere numero ⁊ mensura.

Stenſo q̄ ⁊ vbi āgeli creati sūt. **H**ic in-
grit āles effecti sūt: ⁊ diuidit i tres par-
tes. In p̄ma ingritur āles effecti sūt
āstū ad perfectionē nature. In scda q̄-
les āstū ad gram vl culpā ibi. **I**llud quo-
q̄ inestigādo ⁊c. In scda q̄les āstū ad gliaz vl misē-
riā. iii. di. ibi. **P**ost h̄ v̄ ⁊c. **P**rima in duas. In p̄ma
ōndit quor fuerūt naturales perfectōes angelis i p̄n-
cipio creatōis collate. Scdo ōndit q̄r adiuicem p̄m
i has operatōes ꝓparentur. ibi h̄ ꝓsiderādū ē ⁊c. **E**t
circa hoc duo facit. p̄mo ōndit q̄b̄ erāt ieq̄les. scdo
ōndit in q̄bus erāt equales. ibi. **E**t insint ꝓdictis ⁊c.
Circa p̄mū duo facit. **P**rimo ōndit eos fuisse ieq̄les
i perfectōib⁹ naturalib⁹. Scdo ōndit q̄ p̄m gradum
naturalū sūt ē in eis grad⁹ gratuitoꝝ donoz ibi.
Ad hūc ḡ modū ⁊c. **H**ic q̄runt sex. **P**rimo vtrū āge-
li sint adeo simplices q̄ n̄ sint ꝓpositi ex materia ⁊ for-
ma. scdo vtrū sit i eis personalitas. tertio vtrū sit i eis
aliquis numerus ⁊ quis est iste. q̄rto vtrū oēs sint
vni⁹ speciei. quinto si non: vtrū sint vnius generis
seruo de d̄tia angeli ⁊ anime rationalis.

D p̄mū sic ꝓcedit. v̄ q̄ āgelus sit ꝓposit⁹ ex
a materia ⁊ forma. q̄cqd. n. ē i ḡne aliq̄ partiei
pat rōne illi⁹ ḡnis. h̄ rō sube h̄z q̄ ē ꝓdicam⁹ ē
q̄ sit ꝓposita ex materia ⁊ forma. **B**oc. n. dicit i cō-
men. ꝓdicamētoꝝ: q̄ **A**rist. relictis extremis. l. mate-
ria ⁊ forma agit d̄ me⁹. i. de ꝓposito: cū de suba decla-
rat. cū ergo angelus sit i ꝓdicamēto sbe. v̄ q̄ ex ma-
teria ⁊ forma ꝓponat. **P**reterea q̄cūq̄ sūt in aliq̄
ḡne vno coicāt vniformiter p̄n̄ illi⁹ ḡnis. sed ꝓncipia
generis substātie sūt materia ⁊ forma. cū ergo corpa
q̄ sūt i ḡne sube cōicent ista ꝓncipia: ita q̄ ex eis ꝓ-
ponit. v̄ q̄ ē āgelus q̄ ē i eodē ḡne ex materia ⁊ for-
ꝓponat. **P**reterea vbi cūq̄ iueniūt ꝓꝓetates ma-
terie iuenit materia cū ꝓꝓetates materie rei nō sūt a
materia separate. sed recipere subire: ⁊ h̄mōi sūt
ꝓꝓetates materie. ḡ cū iueniūt i angelo: v̄ q̄ āgel⁹
sit ex materia ꝓposit⁹. **P**reterea. oē qd ē vl' ē tātū
act⁹ vl' v̄trūq̄. sed āgel. n̄ ē act⁹ pur⁹: q̄ sic nō dif-
feret a deo. nec ē potētia pura: q̄ sic n̄ differet a ma-
teria p̄ma. **E**t ꝓterea. nullā operationē h̄ret. ḡ ē ꝓ-
posit⁹ ex actu ⁊ potētia: ⁊ h̄ ē ꝓponi ex materia ⁊ forma.
ergo ⁊c. **P**re. i. lib. de cāis d̄f. q̄ oē creatū ꝓpositus
ē ex finito ⁊ infinito: s̄ āgelus ē ens creatū. ḡ ex infinito
qd est materia ꝓposit⁹ ē. **I**te di. **B**oc. i. lib. d̄ tri. q̄ for-
ꝓpositus sūm ē nō ꝓr: s̄ āgelus ē sūm ḡe. ḡ n̄ ē tū
forma: s̄ ē h̄z materiā ꝓtē sui. **C** S̄z ḡ ē qd dio. di. i
4. ca. de di. no. q̄ singli angeli itelligūt in materiales
⁊ icorpoꝝales. **P**re. **B**oc. di. ili. d̄ duab⁹ naturis q̄
oīs nā icorpoꝝe sbe nullo mē nitit̄ sūdāmēto: s̄ āgel⁹
ē sba icorpoꝝa. ḡ māz ꝓ sūdāmēto nō h̄z. **C** R̄o. d̄d.

q̄ circa hāc māz tres sūt ꝓnes. qdā. n. d̄nt q̄ iōi sba
creata ē materia. ⁊ q̄ oīs ē mā vna: ⁊ but ꝓn̄is au-
ctor: v̄ fauceb̄d̄ q̄ fecit lib. fōtis vite: quē ml̄i sequūt
C Scda ꝓd q̄ mā nō ē i substātijs icorpoꝝe: s̄ tū ē i
oib⁹ corpi⁹ ē vna: ⁊ h̄ ē ꝓ auicem. **T**ertia ꝓd ē q̄
corpoꝝa celestia ⁊ elta nō coicāt i mā. ⁊ h̄ ē ꝓ auerzo
is ⁊ rabi moȳsi: ⁊ v̄ magis d̄cis aristo. ꝓuenire. ⁊ iō
istā eligim⁹ āstū ad p̄ns ꝓriet dicētes: q̄ q̄cqd sit d̄ cor-
poꝝib⁹ i angelis nullo mō ꝓt ēē mā. tū rōne itellecua
litatis: tū ē rōne icorpoꝝe: q̄. n. nullū itellecua
le sit materiale coiter a ꝓhis tenet. v̄n̄ ē ex imate-
rialitate dina ei⁹ itellecū ꝓcludūt. **E**t rō satis forma
festa ē: q̄ materia ꝓ⁹ recipit formā: nō it̄stū ē forma
simplr: s̄ it̄stū ē h̄. v̄n̄ forma corpi⁹ i materia nō ē in
tellecta nū i potētia: q̄ coḡ ē forme it̄stū ē for⁹. ⁊ iō
si itellecū aliq̄s ponere h̄ns materiā for⁹ exis i eo n̄
ēē itellecra i actu: ⁊ sic ꝓ formā illā nō itelligeret. h̄
ē signū ē q̄ forma material' n̄ efficit itellecualis: n̄
si q̄ a ꝓditionib⁹ materie abstrahit: ⁊ sic efficit ꝓfe-
ctio itellec⁹ ꝓꝓortionata sibi. v̄n̄ oīs itellecū n̄ mate-
rialē ēē. ⁊ h̄ nō seq̄ materiā ex ꝓte allcui⁹ forme: cūz
oīs forma ꝓ abstractionē a ꝓditionib⁹ materie itelligi-
bilis fiat: s̄ ꝓseq̄ eā h̄z se ⁊ vl': sine sit sub for⁹ cor-
pali sine spūali. Scdo icorpoꝝe: repugnat mā cū
eni vni ꝓfectibili debeat vna ꝓfectio ⁊ i materia ꝓ⁹
non sit vlla vn̄itas. oīs q̄ oīs for⁹ ar̄q̄s non possit
i eadē vlla diuersitas nec itelligi inestiat eā totā. sed
ān corpoꝝe: nō ꝓt itelligi aliq̄ diuersitas q̄ diuer-
sitas ꝓsupponit ꝓes q̄ non ꝓnt ēē nūi p̄m elligat di-
uisibilitas q̄ ꝓseq̄ āstū ē q̄ sū corpoꝝe: nō ē. v̄n̄
oīs q̄ tota materia sit v̄sita forma corpoꝝe: ⁊ iō
si aliq̄ ē icorpoꝝe: oīs ē imaterialē: ⁊ tū aliq̄ ꝓd-
qd ē i angelo ponim⁹ q̄ āstū sit sic inestigāda ē i reb⁹ ex
materia ⁊ forma ꝓpositū natura rei q̄ qd d̄itas vl' eēn-
tia d̄ ex ꝓiūctōe forme ad materiā resultat: v̄ hūa-
nitas ex ꝓiūctōe aīe ⁊ corpoꝝis. de rōne āt qd d̄itatis
ināstū ē qd d̄itas nō ē q̄ sit ꝓposita: q̄ nūq̄ iueniret
simplr natura: qd ad min⁹ in deo falsū ē: nec ē d̄ rōe
ei⁹ q̄ sit simplr: cū qdā iueniat ꝓposita v̄ hūanitas
ēē āt h̄z qd d̄ res ēē i actu iuenit ad diuersas natu-
ras vl' qd d̄itates diuersimode se h̄re. qdā eni natu-
ra ē d̄ ei⁹ itellecū nō ē sūū ēē: qd ꝓz er h̄z qd itelligi ꝓt
cū h̄z qd ignoret: an sit: sicut fenicē vl' eclipsum vl' alī
qd h̄mōi. alia āt natura iuenit d̄ ei⁹ rōne ē ip̄z sūū esse
acq̄sitū: imo ip̄z ēē ē sua natura. ēē ānt qd h̄mōi ē non
h̄z ēē acq̄sitū ab alio: q̄ illd̄ qd res ex sua qd d̄ita h̄z
er se h̄z. s̄ oē qd ē ꝓter deū h̄z ēē acq̄sitū ab alio. ḡ i so-
lo d̄o sūū ēē ē sua qd d̄itas vl' natura. In oib⁹ āt aliis
ēē ē ꝓter qd d̄itatē cui ēē acq̄rif. s̄ cū qd d̄itas q̄ seq̄
ꝓꝓonem de ꝓdeat ex ꝓtib⁹: oīs q̄ ip̄z nō sit substātie i
ēē qd sibi acq̄rif. sed ip̄m ꝓpositū qd ꝓꝓositū d̄f. ⁊
iō qd d̄itas ꝓpositi nō ē ip̄m qd ꝓpositū ē: s̄ ē h̄z q̄ ali-
qd ē v̄ hūanitate ē h̄z. s̄ qd d̄itas simplr cū nō sūm
d̄f in aliq̄bus partib⁹: substātie in esse qd sibi a ḡo ac-
quirit. ⁊ iō ipsa quid d̄itas angeli est qd substātie i ip̄z
sūū ēē: quod ē ꝓter suā qd d̄itatē: ⁊ ē id quo ē sicut
motus est id quo aliq̄ denoiatur moueri. ⁊ sic āgel⁹
ꝓpositus est ex eē ⁊ qd est: l' ex q̄ ē ⁊ qd ē. ⁊ ꝓꝓter h̄z i. li.
de causis d̄f: q̄ itelligentia nō ē eē tū sicut cā p̄ma: s̄ ē
in ea eē ⁊ forma q̄ ē qd d̄itas sua. ⁊ q̄ oē qd nō h̄z ali-
quid ex se recipit illud ab alio ē posse vl' potētia res
ꝓectū eius. iō ipsa qd d̄itas ē sicut potētia: ⁊ sūū ēē ac-
quisitū est sicut actus. ⁊ ita ꝓr p̄ns ē icōꝓd ex actu ⁊
potētia. ⁊ si ista potētia vocef materia: erit cōꝓosit⁹
ex materia ⁊ forma: q̄suis hoc sit oīno equocū dicitur

sapientis. n. ē nō curare de nōibus. **C** Ad p̄mū ḡ dōz est q̄ de rōne sube ē q̄ subsistit. q. per se ens. ⁊ iō forma ⁊ materia ḡ sūt pars cōposita cū nō subsistat nō s̄q̄ i p̄dicamēto sube: sicut spēs s̄z solū sicut p̄ncipia. q̄ at h̄ subsistens h̄eat quidditatē p̄positā nō ē de rōne subsistie. vñ nō o3 illd̄ qd̄ ē i p̄dicamēto sube h̄re quidditatē cōpositā: s̄z o3 q̄ h̄eat p̄pōnem quidditatis ⁊ eē. oē .n. qd̄ ē i ḡne sua quidditas nō est suū eē: vt **Aluc.** dicit. ⁊ iō nō p̄t de² i p̄dicamēto sbe poni. vñ **Boe.** intēdit d̄re: q̄ iter materiā ⁊ formā ⁊ p̄positū: ex his solū p̄positū ē i ḡne sube: sicut spēs nō at itēdu q̄ oēe qd̄ sit i genere substantiēst p̄positū: ex materia ⁊ forma. **C** Ad sc̄d̄z dōz q̄ aliqua sūt vñ² generis logice loquēdo q̄ nālī nō sūt vñ² generis: sicut illa q̄ coicāt i mētoe generis quā logicus sp̄icit ⁊ h̄it diuersūz modū eēndi. vñ i. io. metha. d̄f q̄ d̄ corruptibilib² ⁊ i corruptibilib² nihil eōe d̄f nisi cōitate nois. ⁊ iō nō o3 angelos cū corporalib² eadē p̄ncipia cōdicare nisi s̄m intentionē t̄n: put i oib² iuenitur potētia ⁊ act² an a logice t̄n: vt i. m. r. metha. d̄f. **C** Ad tertū dōm: q̄sicut dicit cōmen. i. iii. de aia. recipere ⁊ oia h̄mōi d̄r equoec de materia ⁊ intellectu. materia enī p̄ma recipit formā: nō put est forma simplr sed put est h̄. vñ per materiā idiuuāf: s̄z intellectus recipit formāz i n̄tū est forma nō idiuuāz eā: q̄ forma i intellectu h̄z esse v̄le. vñ ē ⁊ p̄hs ibidē dicit. q̄ intel ligere pari qd̄dā mō est. sed coiter ⁊ equoec dictū. vñ ex hoc nō ponit p̄pō v̄l materialitas sube intellectuālis. **C** Ad q̄rtū iam p̄s responsū per ea q̄ deā sūt. oñsū est. n. q̄ i angelo ē potētia ⁊ actus: nō t̄n sicut pars qd̄ ditatis. sed potētia ⁊ se ex parte quidditatis: eē ē act² eius. **C** Ad q̄ntū dōm q̄ obiectū p̄cedit ex falso intellectu s̄re. non enī ē sensus q̄ ens creatū cōponatur ex finito ⁊ infinito: sicut ex partib² integralib²: s̄z sicut ex partibus subiectiuis: q̄ entis creatū qd̄dā est finitus: sicut icorruptibile ⁊ qd̄dā iinfinitū sicut corruptibile: qd̄ nō est determinatū ad eē t̄n: s̄z q̄nq̄z est ⁊ quādoq̄ non est. vnde i quodā cōmento li. de causis expōnē i finitū. i. potēs eē vel nō eē: v̄l dō. q̄ cōponit ex infinito. s̄. ex potētia ⁊ finito. s̄. ex actu. **C** Ad sc̄tū dōm q̄ forma oio simpler q̄ ē suū eē: sicut eēntia dina de qua **Boe.** ibi loq̄tur. nullo mō p̄t eē subiectū s̄z forma sim plr subsistēs q̄ nō ē suū eē rōe possibilitatis quā habz p̄t subz eē: sed equoec a aliquo mō q̄ materia v̄l materiale subiectum dicitur: vt dicitur est.

D sc̄dm sic p̄cedit. v̄l q̄ i angelis nō possit eē a p̄sonalitas. Indiuuatio. n. ē de rōne p̄sonē: q̄ persona ē rōnalis nature idiuuā s̄ba. p̄ncipiū at idiuuāoīs ē mā. cū ḡ angelus materia careat: vt dictū ē v̄l q̄ ab eo p̄sonalitas excludat. **C** p̄terea. ois forma q̄ntū ē d̄ se cōdicabil² ē ⁊ v̄lis: s̄z āgel² ē forma simpler. ḡ v̄l q̄ sit v̄le: s̄z v̄lla nō dicim² personas: vt d̄: **Boe.** ḡ v̄l q̄ āgel² nō sit persona. **C** p̄terea. perfectio d̄z perfectibili p̄portionari: s̄z forma itelligibil² q̄ ē perfectio itellec² nō h̄z rōnem singularis s̄z magis v̄lis. ḡ nec itellec²: s̄z angeli sūt diuini itellec² ⁊ diuine mētes: vt dicit d̄o. ḡ nō sūt persone **C** p̄terea persona ē rōnalis nature idiuuā s̄ba s̄z a d̄o. ponit āgelus i ordie itelligibiliū q̄ sup̄ rōabiliā p̄sistit. ḡ v̄l q̄ āgelus sit p̄sona. **C** S̄z p̄. persona s̄z magis ē hypostasis p̄p̄tate distincta ad dignitatē p̄tinēte. s̄z āgl̄s cū sit qd̄ s̄b̄sistēs d̄f hypostasis ⁊ e² p̄p̄tates s̄z nobilissime. ḡ v̄l q̄ sit persona. **C** p̄terea h̄ idē h̄r ex l̄ra ⁊ ex d̄ic̄ **Ricar.** d̄ sc̄o vic. q̄ s̄m diuerfas p̄p̄tates diuersimode personā ponit i hoie

āgelo ⁊ d̄o. **C** s̄z. d̄d. q̄ p̄sōalitas ē i āgelo a² t̄n mō q̄ i hoie: qd̄ p̄z si tria q̄ sūt d̄ rōne p̄sōe p̄siderēt. s̄z subsistere rōari ⁊ idiuuā eē subsistit. n. h̄o i partib² suis ex q̄b² cōponit. s̄z āgl̄s i natura sua simplici n̄lō idigēs admicio p̄riet i materie fūdamēto. **Rōnāf** h̄o d̄iscurredo ⁊ iḡredo luie intellectuāli per p̄tinuū et t̄pe obūbrato: ex h̄ q̄ cogitōz a sensu ⁊ imāgie accipit q̄: s̄z ysaac i li. d̄ diffi. rō out i v̄mbra itelligētie. s̄z āgel² lum̄ intellectuāle p̄uz ⁊ ip̄ermitū participat. vñ ēt s̄m i q̄stōe d̄fformer itelligit s̄z d̄o. **S̄m** icōdicabilitas ē i hoie ex h̄ q̄ natura sua recipit i materie fūdamēto māz d̄teriat: s̄z i āgl̄o i se d̄terminata ē ex h̄ q̄ i aliq̄ sicut forma d̄terminabil² recipi n̄ p̄t: ⁊ ex h̄ ip̄o s̄atis cōdicabil² ē ⁊ nō per d̄terminatōez recipiētis sicut ⁊ diuini eē ē p̄p̄tū ⁊ d̄teriatū nō per additionē alie² p̄hētis s̄z per negōnez ois ad h̄it. vñ d̄f i lib. de cāis. q̄ idiuuatio sua ē bonitas pura. i q̄ p̄z q̄ m̄ro nobi lioz ē p̄sonalitas i āgl̄o q̄ i hoie sicut cetera q̄ eis cōueniūt s̄m d̄o. **C** Ad p̄mū ḡ dōz q̄ forma participabil² nō idiuuāf n̄tū per materiā i q̄ accipit eē d̄terminatū. s̄z s̄z q̄ ē receptibil² n̄ idiget mā d̄teriate: s̄z i sua nā d̄teriat ad eē: qd̄ sibi nō ad māz depēdēs acq̄rit sicut s̄oris corruptibilib²: nec i materia: ⁊ si n̄ ad māz depēdēs sicut aie rōalit: ⁊ per h̄ ē p̄z r̄n̄sū ad s̄c̄d̄ū: q̄ for rōez v̄latis h̄z ex h̄ q̄ i p̄l̄b² ē receptibil². **C** Ad tertū dōz q̄ for q̄ ē recepta i intellectu p̄t dupl̄r p̄siderari: v̄l per p̄parationē ad rē e² ē s̄ilitudo: ⁊ sic h̄z v̄litate. nō. n. ē s̄ilitudo hois s̄z p̄ditōes idiuuātes: s̄z s̄z naturā cōez: v̄l per p̄parationē ad itellecū i q̄ h̄z eē. ⁊ sic ē qd̄ idiuuātū quē ad modū i itellecū ⁊ alia nūero spēs itellecū hois ē i itellecū s̄oris: ⁊ alia i itellecū pla. vñ n̄ o3 itellecū nō eē qd̄ d̄terminatū ⁊ subsistens. **C** Ad q̄rtū dō: q̄ rōnale s̄z d̄o. est i angelis ⁊ i deo eminēt: s̄m quē modū ip̄e i itellecū diuini ⁊ angelicū: ⁊ angelicū rō nominaf.

D 3^m sic p̄cedit. v̄l q̄ i angel nō possit eē natura mer² nūc². n. q̄ntitas ē: sed q̄ntitatis s̄b̄m ē materia. cū ḡ i angel nō sit materia vt dictū ē v̄l q̄ nec nūc². **C** i p̄terea s̄z p̄hos i his q̄ sūt sine mā: nō p̄t eē nūc² nisi s̄m cām ⁊ cātū: s̄z vñ² angel nō ē cā alteri². ḡ si sūt s̄m materia nullus nūc² i eis eē p̄t. **C** p̄terea q̄nto aliqd̄ ē p̄p̄iq̄s vñ simpli ci tāto min² diuidit². s̄z iter oēs creaturas natura āgelica d̄o ē p̄p̄iq̄oz s̄z **Aug.** q̄ di. i. li. p̄tel. duo fecisti d̄o mine vñū. p̄p̄e te. s̄. angelū alterū p̄p̄e nihil. s̄. materiā ḡ v̄l q̄ v̄l nō sit i eis nūc² aliq̄s v̄l sit paucissimus. **C** p̄terea. cū partes vniuersi sint ordiate ad iūicē iūnātes se mutuo. illd̄ erq̄ nō p̄cūt v̄litas i partib² vniuersi. v̄l eē frustra l̄yanū: ⁊ sic oio nō eē: s̄z sp̄ūal̄ s̄b̄stātia nō iūnat ad corporālē nisi mouēdo ip̄am. ḡ v̄l q̄ nō sūt p̄les sube separate nisi q̄b² explet motus corporalis creature. ⁊ ita v̄l q̄ nūc² angeloz sit accipiendus s̄m nūc² motū celi: v̄l etiā ip̄oz mobilitūz. ḡ v̄l q̄ nūc² angeloz possit eē nobis notus. **C** p̄terea d̄ angel s̄m d̄o. nihil scire possim² nisi ea q̄ nobis i sacra scriptura tradūt. s̄z danielis. vii. d̄f. milia millū m̄strabāt ei ⁊ c. ḡ v̄l q̄ nūc² eoz sit nobis d̄terminat². **C** S̄z p̄. **Hiero.** dicit: q̄ vna q̄z aia h̄z angelū bonū ad custodiā: ⁊ malū ad exercitiū sibi depuratū: s̄z nūc² hoium i mūdo s̄l̄ v̄iūctū ē nobis ideterminat². ergo ⁊ nūc² angeloz custodum q̄ sūt vñ² ordinis: ⁊ multo fortius numerus omnium angeloz. **C** p̄terea. iob. xxv. dicitur. Nunquid est numerus militum eius. milites autem eius sunt angeli: vt habetur luce sc̄do sc̄a est cum angelo ⁊ c. ḡ videtur q̄

numerus eorum non sit nobis determinatus. **C**irca. 88. quod ratio humana deficit a cognitione substantiarum separatarum quod tamen sunt notissima nature ad quam intellectus noster se habet: sicut oculus noctue ad lumen solis: ut dicitur in secundo methaphysico. unde dicitur in primo de animalibus: quod de eis valde pauca scire possumus per rationem: quoniam illud quod de eis est scitum est valde delectabile et amatum. et ideo philosophi de illis nihil quod demonstrative et pauca probabiliter dixerunt. et hoc ostendit eorum diversitas in ponendo numerum angelorum. Quidam enim posuerunt numerum substantiarum separatarum secundum numerum motuum celi. sicut Aristoteles in primo methaphysico. Quidam secundum numerum spherarum: ut auicenna in sua methaphysica. quodam enim ne gauerunt ideo aliquid esse incorporeum: sicut Empedocles et Democritus et saducei iudeorum. Quidam enim posuerunt unum tantum esse angelum: quod diversa fortiter vocabula sunt diversos actus: sicut quodam heretici. Quidam enim posuerunt angelos non determinato numero: nobis sicut tamen per angelos significari dicitur in scripturis omnem virtutem vel corporale vel spirituale per quam deus ordine sue providentie explet quantum digne voluntatis. nuncium a deo quod vi occupabile noiant angelum concupiscentie: sicut substantias separatas dicunt esse secundum numerum quem philosophi posuerunt: et iste est Rabi moyses. fides autem catholica tenet numerum substantiarum separatarum: quas angelos dicimus esse numerum deo finitum: sed nobis infinitum. Unde Gregorius dicit in glossa da niels. vii. quod excedit omnem materiale multitudinem: ut dicitur in dicitur. i. 4. ca. ce. hierar. et hoc satis est probabile. videmus enim illa corpora que nobis diuinam bonitatem participant celestia excedere. quod sine proportionem corpora gratabilia et corruptibilia. et hoc est quod productionis creaturarum causa est diuina bonitas quam rebus coiccare voluit. unde videtur quod naturas spirituales in quibus materie sua bonitas relucet creauit in numero quasi improportionabiliter excreuantur numerum naturarum corporalium. Quia autem distinguantur adinuicem accipere possumus ex verbis comen. in. iiii. de aia vbi dicitur. quod si natura intellectus possibilis esset nobis ignota non possemus assignare numerum substantiarum separatarum. unde dico quod secundum gradum possibilitatis primarie in natura angelica est eorum distinctio. dicitur enim supra. quod ipsa natura vel quidditas angelica est possibilis respectu esse quod a deo habet. Inuenitur enim natura cui possibilitas admiscet plus et plus distans ab actu. secundum quod recedit a similitudine diuine nature que est actus tantum. illa ergo quidditas est actus completus propter quam non est suum esse. et ista quidditas simpliciter que est proprium per similitudinem ad diuinum esse: minus habet de potentia et plus de actu: et est deo vicinior et perfectior. et sic deinceps quousque veniat ad illam naturam que est in ultimo gradu possibilitatis in substantiis a deo spiritualibus quod non acquirat sibi esse nisi in altero. Quis esse suum ad illud non dependeat. scilicet intellectus humanus quod secundum comen. est ultimum in ordine naturarum intellectuales: sicut materia prima in ordine corporalium. **C**irca primum quod dicitur: quod sicut in primo libro dicitur est. unum dicitur dupliciter secundum quod conuertitur cum ente: quod non determinatur ad aliquod genus: et sicut nec multitudo sequens ad tale unum: et talis multitudo ponitur in angelis que non sequitur diuisione spiritus vel materie: sicut distinctionem naturarum. Alio modo dicitur unum quod est principium numerum que distincta spiritus creatur dicitur ex dione. materie vel coram. et talis non est nisi in materialibus. **C**irca secundum dicitur quod est philosophi quod distinguunt numerum substantiarum separatarum per causam et causatum et causatum non sunt per se distincta: sed secundum eos sequuntur ad principia distinctio: eorum enim distinctio sit per se loquendo per hoc quod est maior vel

minor compositio: et sicut distantia potentie et actus per eos sequitur quod illud quod est plus in actu sit causa eius: quod est minus secundum quem modum dicunt multitudinem ab uno primo simpliciter processisse: quem tamen modum dicit commentator in primo methaphysico. insufficienter probatur: et procedit ab uno primo simpliciter immediate potuisse plura procedere: ita et nos concedimus omnes naturas intellectuales immediate a deo processisse distinctas secundum ordinem sapientie disponendis diversos gradus naturarum spiritualium. et ideo remoto quod infidelitas est. scilicet ordine calitatis ab angelis: et retento quod fidei consonat. scilicet gradu simplicitatis habent eundem modum distinctiois quem ipsi habent. **C**irca tertium dicitur quod ex ratione illa probatur simplicitas angelice nature: et precipue illi quod in ea summa est: sicut pluralitas gradus ab ea non tollitur. **C**irca preterea. non est loquendum de angelis sicut de diuina natura simpliciter cum plures angeli non tantum numero sicut spiritus differat: ut dicitur. **C**irca quartum dicitur: quod angeli non sunt facti propter motum corporalium: quod nihil sit propter vilitatem. vnde si sunt aliquid sube non moueres: non sequitur quod sint superflue: nisi hominum tantum dicitur. quod ex omnibus substantiis illis puenit aliqua utilitas prouidentium in rebus corporalibus: quod inferiores angeli in motu spherarum deo ministrant: sicut a quibusdam dicitur et probabile videtur: cum Gregorius dicat corporale creaturam per spirituale administrari. Illuminatio autem inferiorum angelorum est a deo per primos et medios: ut dicitur dicitur. et ita omnes infirmitatem habet super motum corporalium vel ad minus quantum ad custodiam hominum que pertinet ad ultimum ordinem. **C**irca quintum dicitur quod verba ista aliter a Gregorio et dicitur. exponitur. et quantum ad aliquid eodem modo. hoc enim conueniunt quod angelorum numerum non est determinatus nobis: sicut in hoc differunt: quod dicitur. vult quod dicitur milia milium unum mille multiplicat alio: ac si dicitur milies milia: et sic equalis numerus importatur: cum dicitur milia milium: primo decies centena milia: sed quod habet vna littera. tantum enim est decies centum milia: quantum milia milium. et secundum hoc datur intelligi quasi equalis numerus ministrantium et assistentium: vel secundum aliam litteram que habet milia milium: ministrabant ei et decies milies centena milia etc. datur intelligi quod numerus assistentium excedit numerum ministrantium propter suam nobilitatem: quod conueniat ei: quod supra dicitur est secundum intentionem dicitur. scilicet. nobiliores creature plures sunt. unde dicitur quod in hoc numero marinus numerus apud nos nomen proprium habet scilicet mille multiplicatur per omnes maximos numeros scilicet limites nominatos. scilicet per seipsum: milies milia milium per denarium cum dicitur decies milies per centena rium cum dicitur centena milia: in quo ostenditur materia numerositas excedens nostrum intellectum. Sed Gregorius vult quod sit constructio propria: eorum dicitur milia milium: quasi diceret milia de numero milium. vnde vult quod datur intelligi maior numerus ministrantium quam assistentium per quod administrantes ponitur numerum non deteriat et ad assistentes deteriat. **D**icitur sic procedit. vnde quod sint plures angeli vnde a spiritus: sicut. n. angelus est suba simplex ita et aia: sicut omnes anime rationales sunt vnius spiritus. et omnes angeli. **C**irca preterea. perfectio vnaque spiritus est eorum que in se puenit: sicut omnes angeli sunt perfectibiles vna perfectio per spiritum que est gratia vel gloria. et vnde quod sint vni spiritus. **C**irca preterea. diuine bonitatis ut dicitur est proprium est nobiliora in entibus multiplicare: ut bonitas sua magis diffusat sed in vilius creaturis inuenitur magna multitudo participantium vna spiritum. et vnde quod multo fortius sit in angelis. **C**irca preterea secundum Boetium nullius rei sine consortio potest esse iocunda possessio. sed in angelis est maxima iocunditas: cum delectatio sit de ratione felicitatis secundum primum et primo ethici. et vnde quod

Aliam litteram.

in angelis sit multorum consortiū in vna sp̄e. **C** S; contra multiplicatio indiuiduorum vni⁹ speciei nō est nisi ad conferuandū sp̄i perpetuitatē que in vno saluari non potest. vnde in corporibus incorruptibilibus non est nisi vnum indiuiduum vnius speciei vt sol & luna: sed angelus est substantia incorruptibilis, ergo non sunt plures angeli vnius speciei. **C** Preterea, angelus est perfectior quolibet corpore. s; ali- quod corpus ad tantā perfectionē peruenit: vt nihil sue nature sit extra ipsum: vt patet in his que constant ex tota materia sue speciei: vt patet in celo: vt dicitur i primo celi & mundi, ergo videtur q; multo fortius extra vnu angelū non sit aliqd sue sp̄i. **C** Respondeo dō. q; circa hoc sunt tres opi. Quidā enī dixerunt q; omnes angeli sunt vnius speciei adeo q; et angelus & anima non differunt specie. Alii vero dicunt q; angelus & anima differunt sp̄e & angeli vnius ordinis ab angelis alterius ordinis, sed omnes qui sunt vnius ordinis sunt vnius speciei. Alii vero dnt q; nullus angelus est vnius speciei cum alio, & h; opi. concordat cum dictis philosophorū & etiam Dionysii: qui ponit in .i. c. celest. hierar. in eodem ordine esse primos medios & vltimos, & hoc necessariū est consentire tum ex imaterialitate: tum etiā ex incorporeitate. Si enim imateriales ponuntur cum nulla forma vel natura multiplicet numerum nisi ex diuersitate materie: oportet q; forma simplex & imaterialis non recepta in aliqua materia sit vna tantū: vñ quicquid est extra eam est alterius nature: eo q; dislet ab eo s; formam non secundū materiale principiu: qd ibi nullum est. talis autem diuersitas causat differentiam in specie, vnde oportet quoslibet duos angelos acceptos differre s; sp̄em, hoc etiā de necessitate sequitur: si ex materia cōponantur dūmodo non ponant corporea: qd sic patet, quorumcunq; materia s; eē differre ponitur: oportet si ista materia est eiusdē ordinis in vtroq; sicut materia generabiliū & corruptibiliū est vna: q; due forme s; quas diuersim esse accipit recipiant in diuersis partibus materie. nō enī vna pars materie diuersas formas oppositas & disperatas simul recipere potest, sed impossibile est in materia intelligere diuersas partes nisi p̄intelligat in materia q̄titas dimensua ad minus interminata per quā diuidatur vt dicit cōmen. in lib. de substantia orbis: & in primo phy. q; separata quantitate a substantia remanet in diuisibilis, vt in primo phy. philo. dicit, sed nulla forma recipit in materia sub quantitate intellecta nisi forma corporalis, ergo impossibile est duos angelos cōicare in materia vel in potētia vni⁹ ordinis, sed omnis forma vel natura que recipitur in diuersis gradibus potentiarum recipit s; p̄i⁹ & posterius s; esse, impossibile est autem naturam speciei cōicari ab indiuiduis per prius & posterius: nec s; esse nec s; intentionē: quis hoc sit possibile in natura generis: vt dicitur in .vii. metha. ergo impossibile est duos angelos si sunt incorporei eē vni⁹ speciei. **C** Ad primū ergo dōm. q; q̄uis anima sit forma simplex sicut & angelus, tamen aia non recipit eē a deo: nisi in corpore. q; s; Aug. & infundendo creat & creando infunditur, vnde ex corpore recipit esse indiuiduati: qd q; non dependet ex corpore remanet indiuiduati: et destructo corpore. Ideo augustinus dicit: q; impossibilis est postio illorū hereticorū qui dicūt plures animas ante corpus creatas fuisse, sic aut nō est in angelo, & ideo non est ratio similis. **C** Ad scdm

dōm q; hoc tenet in perfectionib; que sūt de natura re. non autem in perfectionib; superadditis que nō sequuntur ex principio nature: quales sūt gratia & gloria, possunt etiā in corporib; diuersa s; sp̄em vni⁹ sp̄e colorē h̄re. **C** Ad tertiu dōm q; perfectio vniuersi essentialis non attenditur in indiuiduis: quorū multiplicatio ordinat ad perfectionem sp̄i: sed in sp̄ib; per se vnde magis apparet diuina bonitas in hoc q; sūt multi angeli diuersarū specierū q; si sint vni⁹ speciei tm̄. **C** Ad quartū dōm q; delectatio s; p̄m in ethicis: sequit operationē perfectā, & ideo ad iucunditatē cōfortiū erigitur in illa natura in quo nō potest esse in vno perfecta operatio sine alterius adiutorio: vt in hominibus in qbus vnus per seipm non sufficit ad operationē sue sp̄i: quod non potest in angelis poni & ideo h; obiectio est vana, non tamen negamus quin vnus angelus alio iuuetur cū inferioribus per superiores illuminentur, & in hac societate est iocunditas ciuium celestis curie, sed ad hoc non erigitur vni⁹ tas speciei sed conformitas gratie.

D quintū pceditur sic, videt q; angeli nō re-
 a ducant in vnu genū, q̄cunq; enī sunt vni⁹ generis cōicant in vna potētia generis: vt dicitur in metha, sed angeli nō cōicant in vna potētia generis: q; imateriales sunt, ergo videt q; nō sint vni⁹ generis. **C** Preterea, quecunq; erent ab aliquo p diuisionē: erent ab illo & p̄i⁹ erat in illo in potentia, sed angelus nō erit de potētia in actu nisi sumat potētia agentis alias esset generabilis & corruptibilis, nec iterum est ponere aliquod vnu s; rem in plures angelos diuisum, hoc aut nō posset eē: nisi illud vnu esset q̄tum, ergo nō inueniunt plures angelos vnius generis. **C** Preterea, omne genus vni⁹ oē & equaliter predicatur de suis sp̄ibus, sed essentialia angelorū q; cōsequitur naturam eōdem in ipsis: inueniunt in angelis s; magis & minus: vt in ista dicit, ergo videt q; nō sint vnius generis. **C** Preterea q; differt ab alio in sp̄e si cōicant cum eo in genere: oportet eē compositum ex genere & differentia, sed oppositio generis & differentie p̄supponit compositionem forme & materie vt videt: q; s; in thicēnā dicitur sumit ex principio for malibus rei: gen⁹ aut ex materialib; vnde in .v. methaphy. dicit esse genere vnu q; in materia cōueniāt, ergo videtur q; cum angelus non sit oppositus ex materia & forma: & vn⁹ differat in sp̄e ab alio angelo q; nō possit etiā in genere cōuenire. **C** Sed cōtra, genus substantie est tm̄ genus vnu, sed quibet angelus est i genere substantie, s; vñ q; i ḡne vno ueniāt. **C** Preterea dicitur additagni p̄stituit sp̄es, s; incorporeū s; p̄i⁹ ē dicitur substantie, ergo substantia incorporea est speciei substantie, predicatur aut de multis angelis sp̄e differentibus, ergo est genus subalternū, & ita in ign⁹ sub alterno et angeli conueniunt. **C** R^o. dō. q; s; antice nam oē id quod habet esse aliud a sua q̄dditate: opz q; sit in genere: & ita o; q; omnes angeli ponant i predicamento substantie, hec est enī ratio substantie pur ē p̄dicamentū s; thicē, q; sit res q̄dditate habens cui debeat esse per se nō in alio. s; q; sit aliud a q̄dditate ipsa, & ideo ex ipsa possibilitate q̄dditatis trahitur ratio generis, ex cōplemento aut quidditatis trahit ratio dicit s; q; appropinquat ad esse in actu, sed hoc differēter cōtigit i substantiis cōpositis & simplicib; q; in cōpositis possibilitas est ex parte materie: s; cōplementū est ex parte forme, & ideo ex parte materie sumit genus: & ex parte forme dicitur, non aut ita q;

materia sit genus aut forma differentia cuius utriusque sit pars et neutrum predicatur, sed quia materia est materia totius non solum forme et forma perfectio totius non solum materie: ideo totum potest assignari et ex materia et forma et ex utroque. Nomen autem designans totum ex materia est nomen generis et nomen designans totum ex utroque est nomen speciei, et hoc patet si consideretur quomodo corpus est genus animati corporis et animatum dicitur semper enim inveniuntur genus superius ab eo quod materiale est et dicitur ab eo quod est formale: et inde est quod differentia determinat genus sicut forma materiam. In simplicibus autem naturis non sumitur genus et differentia ab aliquibus partibus eo quod complementum in eis et possibilitas non fundatur super diuersas partes additatis, sed super illud simpliciter: quod quidem habet possibilitatem secundum quod de se non habet esse et complementum, put est quidam similitudo diuini esse secundum hoc quod appropinquat magis et minus ad participandum diuinum esse, et ideo quot sunt gradus complementi tot sunt dicitur specificiter. Ad primum ergo dicitur quod non oportet conuenire nisi in una intentione potestatis que est possibilitas recipiendi esse a deo in quo subsistant sine quantitate et materia, et per hoc patet responsio ad secundum: quod non oportet esse unum numero potentiam que diuidatur in omnes angelos vel in quatuor fuerint in potentia et in actu. Ad tertium dicitur quod genus predicatur equaliter de speciebus quantum ad intentionem, sed non semper quantum ad esse: sicut in figura et numero: ut in iii. methaphysice dicitur, sed hoc in speciebus non pertinet ut ibidem dicitur, unde ex hoc sufficienter posset probari quod non sunt unius speciei: non autem quod non sunt unius generis cum conueniant in uno genere ad quod se habent omnes angeli: sicut diuerse species numerorum se habent ad numerum quarum una secundum esse est prior alia. Ad quartum patet responsio per ea que dicta sunt.

Ad tertium sic proceditur, videtur quod angelus et anima specie non differant, quiaque enim conueniunt in ultima dicitur constitutiva sunt eadem specie: quia ipsa est que complet rationem speciei, sed angelus et anima sunt homines, ergo non differunt secundum speciem, probatio minoris, ultima dicitur constitutiva sumitur ad eo quod nobilissimum in re est: cuius se habeat ad genus et dicitur procedentes proportionabiliter sicut forma ad materiam, sed angelus et anima conueniunt in eo quod est nobilissimum in utroque, scilicet in intellectu, ergo conueniunt in ultima dicitur constitutiva. Si diceretur quod ultima dicitur constitutiva angeli est intellectuale quod ab intellectu sumitur, ultima autem dicitur constitutiva anime est rationale: sicut etiam dicitur, videtur distinguere ordinem intellectualium rationabilium. Sed ea que conueniunt coniter in duobus non distinguuntur inter ipsa, sed intellectus non tamen ponitur in angelis sequitur etiam in anima: ut patet in tertio de anima, scilicet et ratio non tamen anime sed etiam angelo conuenit, unde Gregorius in omni epistola, angelum animal rationale vocat: et supra magister creaturam rationalem in angelum et animam distinguit, ergo angelus et anima non differunt penes rationale et in intellectu. Si dicitur quod distinguuntur penes unibile corpori et non unibile. Contra, quicquid consequitur rez habentem esse completum non distinguit eas essentialiter a re alia: quia omnia homines que sic consequuntur rem sunt de genere accidentium: sed unio ad corpus est quidam relatio que consequitur animam habentem in se esse completum ad corpus non dependens alias sine corpore esse non posset, ergo hoc quod est unibile corpori non distinguit essentialiter vel secundum speciem animam ab angelo. Preterea differentia specifica non assignatur alicui rei nisi secundum quod est in genere ut species: quia

differentia est qua habundat species a genere, sed anima in quantum est forma talis corporis non est in genere substantie: ut species sed ut principium, cum ergo unibilis non conueniat anime nisi secundum quod est forma: videtur quod esse unibile non possit esse distinguens secundum speciem animam ab angelo. Preterea, ea quorum est unius finis non differunt specie: cum cuilibet rei, proprius finis respondeat, sed idem est finis angeli et anime rationalis, scilicet beatitudo eterna: ut supra dicitur, prima magister dicitur quod et haberi ex eo potest, quod dicitur matei. xxii. erunt sicut angeli dei in celo, ergo angelus et anima non differunt specie. Sed contra, plus differt anima ab angelo quam unius angelus ab alio, sed unius angelus differt ab alio secundum speciem: ut dictum est, ergo multo fortius anima ab angelo. Preterea, eidem forme vel perfectioni respondet idem perfectibile, sed anima et angelus sunt quedam forme, put coniter omnes substantias a materia separatas formas dicimus: quarum forme materiales sunt imaginatiles: ut Boetius in libro de trinitate dicit, cum ergo anime respondeat hoc perfectibile quod est corpus humanum angelo vero vel nullius vel alterius speciei: ut corpus aereum: secundum quod Augustinus videtur dicere: vel etiam corpus celeste secundum opinionem athenicorum et quorundam philosophorum videtur quod anima et angelus non sunt unius speciei. Contra, dicitur quod circa hoc sunt tres opiniones, quidam enim dicunt quod anima non est in genere substantie sicut species, sed sicut principium cuius forma, unde non proprie dicitur anima specie differre vel conuenire cum alia substantia, sed magis proprie dicitur quod secundum animam compositum cuius alia substantia conuenit specie vel differt, sed hoc non videtur esse necessarium, quia ut auicenna dicit in sua methaphysica ad hoc quod aliquid sit, proprie in genere substantie requiritur quod sit res quidditate habens cui debeat esse absolutum: ut per se esse dicatur vel subsistens, et ideo duobus modis potest contingere quod aliquid ad substantie genus pertinens non sit in genere substantie: sicut species, vel quia res illa non habet quidditatem aliam: nisi suum esse, et propter hoc deus non est in genere substantie: sicut species: ut ipse auicenna dicit, vel quia res illa non habet esse absolutum: ut ens per se dici possit, et propter hoc materia prima et forme materiales non sunt in genere substantie sicut species: sed solum sicut principia, anima autem rationalis habet esse absolutum non dependens a materia, quod est aliud a sua quidditate: sicut etiam de angelis dictum est et ideo relinquatur quod sit in genere substantie: sicut species: et etiam sicut principium in quantum est forma huius corporis, et inde venit ista distinctio quod formarum quedam sunt forme terminales: sicut forme materiales que non sunt species substantie, quedam vero sunt forme et substantie: sicut anime rationales. Secunda opinio est eorum quod dicunt animam et angelum unius speciei esse: quod nullo modo potest esse si ab anima et angelo compositio forme et materie remoueatur: ut supra de angelis dictum est. Et ideo tertia opinio conueniens est: cui assentientium videtur quod anima et angelus specie differunt: quibus autem differentis specificis distinguuntur diuersi modo assignatur, quidam enim assignant eas specie distinguuntur: per hoc quod est unibile corpori et non unibile, alij vero per hoc quod est rationale vel intellectuale esse Tertio secundum hoc: quod est habere intellectum possibilem respectu superiorum tantum: quod conuenit angelo: qui a superiori, scilicet deo vel angelo illuminationem recipit, et secundum hoc quod est habere intellectum possibilem

respectu superiorum et inferiorum: quod conuenit anime humane: que etiam a superioribus illuminatur: et a sanctis in nobis cognitionem recipit. **C** Quarto, secundum hoc quod est habere vertibilitatem immutabilem: quod angelo conuenit: eo quod immutabiliter adhaereat bono vel malo: ad quod se semel per electionem conuertit: vel habere mutabilem vertibilitatem: quod homini conuenit qui de bono in malum mutari potest: et econuerso. **C** Quinto secundum virtutem interpretatiuam quia secundum Damascenum, angelus interpretatur: vel loquitur quibusdam nutibus et signis intellectualibus sine uocis expressione: ut, i. patebit. homo autem loquitur uoce expressa. Nec est mirum quod sic diuersimode angeli et anime differre assignantur: quod differentie essentialis que ignote et innominate sunt secundum philosophum in. vii. metha. designantur differentiis accidentibus que ex essentialibus creantur. sicut causa designatur per suum effectum: sicut calidum et frigidum assignantur differentie ignis et aque. unde possunt plures differentie pro specificis assignari secundum plures proprietates rerum differentium specie ex essentialibus differentiis creatis: quare tamen istis melius assignantur que priores sunt: quasi essentialibus differentiis propinquiores. **C** Cum ergo substantiarum simplicium: ut dictum est de angelis sit differentia in specie secundum gradum possibilitatis in eis: ex hoc anima rationalis ab angelis differt: quod ultimum gradum in substantiis spiritualibus tenet: sicut materia prima in rebus sensibilibus: ut dicit commentator in tertio de anima. Unde quod plurimum de possibilitate habet esse suum et adeo propinquius rebus materialibus: ut corpus materiale possit illud esse participare dum anima corpori unitur ad unum esse. et ideo consequuntur iste differentie inter animam et angelum: unitibile et non unitibile ex diuerso gradu possibilitatis. **C** Item ex eodem sequuntur alie differentie rationale et intellectualis. quod ex hoc quod angelus plus habet de actu quam anima: et minus habet de potentia: participat quasi in plena luce naturam intellectuale. unde intellectualis dicitur. anima uero quod extremum gradum in intellectualibus: et participat nam intellectualis magis defectiue quasi obumbrata. et ideo dicitur rationalis: quod ratio ut dicitur ysaac in lib. de diffinitionibus: oritur in umbra intelligentie. **C** Tertia uero distinctio sequitur ex prima et secunda. ex hoc enim quod anima corporis forma et actus procedunt ab essentia eius quodam potentie organice affixe: ut sensus et homini: ex quibus cognitionem intellectualem accipit: propter hoc quod rationalis est habens cognitionem decurrentem ab uno in aliud. et sic a sensibilibus intelligibilibus uenit. et per hoc ab angelo differt: quod non a sensibilibus discurrendo ad intelligibilia cognitionem accipit. **C** Quarta autem distinctio sequitur ex secunda: quod dicitur quod per hoc quod angelus intellectus deiformem habet: conuertitur ad quodcumque immobiliter. sed quod ab anima dicitur angelus differre quod non intellectu deiformi. sed per inquisitionem rationis cognitionem habet. **C** Quinta etiam sequitur ex prima: quod propter hoc quod anima corpori unitur potest uoce corporale formare non autem angelus. unde per quod ista distinctio prima melior est: quod accipit secundum esse anime: quod primum est. secunda autem et tertia accipiuntur penes uirtutem cognoscitiuam vel intellectiuiam tantum: sicut secunda: vel penes intellectiuiam simul et sensitiuam: sicut tertia. quarta autem accipitur penes uirtutes appetitiuas. quod electio ad appetitum pertinet: ut dicit philosophus in ethicis per quam anima mutabiliter conuertitur. unde cum appetitiua posterior sit cogni-

tiua: hec minus ualeat quam precedentes. Quinta accipitur penes uirtutem motiuam: formatio autem uocis per se motum corporale membrorum: motiua autem posterior est cognitiua et appetitiua: unde minus ualeat inter alias. **C** Ad primum ergo dicitur: quod anima non est nobilitas genere: sicut natura una est nobilitas altera. nec sicut forma una nobilitas est alia: quod anima nullam formam dicitur implicite in natura generis non pertinetur: ut dicitur autem. genus enim non significat partem entis rei sed totum. sed dicitur genere nobilitas: sicut determinatum in determinato: et per hunc modum habere intellectum: sic est nobilitas quam habere intellectum simpliciter: habere sensum sic quam habere sensum simpliciter. et ideo anima et angelus non ueniunt in eo quod per modum istum est nobilissimum in eis. unde non oportet quod ueniunt in anima ultima specificata: et ita sint idem specie. **C** Ad secundum dicitur quod in homine est intellectus: non tamen propter hoc in ordine intellectualium proprie ponitur: quod illa substantia intellectualis dicitur: cuius tota cognitio secundum intellectum est: quia omnia que cognoscit subito sine inquisitione sibi offerunt. non autem ita est de cognitione anime: quod per inquisitionem et discursum rationis ad notitiam reuenit. et ideo rationalis dicitur: quod eius cognitio secundum terminum tantum et per principium intellectualis est. secundum principium: quod prima principia sine inquisitione statim cognoscit. unde habitus principiorum demonstrabilium intellectus dicitur. secundum terminum: quod inquisitio rationis ad intellectum rei terminatur: et ideo non habet intellectum ut naturam propriam. sed per quantas participationem. Ratio autem et de deo et de angelis dicitur: tamen alio modo sumitur: secundum. scilicet quod omnis cognitio imaterialis ratio potest dici potest diuiditur ratio contra sensum et non contra intellectum. **C** Ad tertium dicitur quod uenibilitas non est propria anima essentialis. sed est quedam designatio essentialis dicitur effectum: ut dicitur est. Et per hoc etiam per responsio ad quartum: quod illud quod conuenit anime in quantum est forma est effectus differentie essentialis. **C** Ad quintum dicitur quod ea que differunt specie differunt secundum sine primum quod est permanentia uel operatio rei. ut in secundo capitulo. et minus. de possunt tamen conuenire in fine ultimo: et huiusmodi finis est beatitudo. Et quatuor quidem angelis et ceteris. Videtur inconuenienter numerare. quod dicitur in. xi. ce. hierar. Attribuit tria angelis. scilicet essentialis: uirtutis et operationis hic autem de operatione non fit mentio. **C** Prociencia. i. xi. metha. de a commentatore quod substantie separate diuiditur in uoluntatem et intellectum. et ita ut quod duo tantum debeant esse attributa. **C** Pre. li. ar. est facultas rationis et uoluntatis ergo ut quod non debeat diuidi contra tertium attributum. Item queritur de ratione numeris. **C** Ad hoc dicitur quod hec attributa accipiuntur secundum hec tria: substantia: species: et uirtus que sic differunt. res enim potest considerari secundum quod est principium alteri: et sic inuenitur in re uirtus et secundum hoc attribuitur angelis liberum arbitrium: vel secundum quod est in se: et hoc uoluntatis uel quantum ad ipsam naturam subsistentem: uel quantum ad modum perfectionis eius secundum quam spiritum sortitur. et sic est species. Et tertium attributum quod est nature rationalitas sed quod ratio dicta est in angelis et ceteris. Si uero quantum ad ipsam naturam subsistentem: sic est substantia: et secundum hec duo sumuntur secundum duplicem acceptionem eius. scilicet. put dicitur quod dicitur rei: et sic sumitur primum attributum. scilicet. entis simplicitas. uel secundum quod dicitur hypostasis. et sic sumitur secundum. scilicet. personalitas. **C** Ad per primum ergo dicitur quod operatio principium est ipsemet angelus. et ideo non numeratur inter collata sibi a creatione. **C** Ad secundum dicitur quod ista duo sunt quantum ad due potentie eius. unde reducitur ad ultimum attributum. et ad tertium diuersimode. **C** Ad tertium dicitur quod in

tertio attributo ponitur rō. & volūtas non sūt q̄ sunt potentie consequentes essentiam: sed vt per eas de signatur species essentie ex qua procedūt: sicut etiā rōnale ponitur dñia hominis: sed ad quartū prinet s̄m q̄ sunt potētie. Dñie essentie rō: quomodo hoc sit ex dictis p̄: q̄ quanto quidditas est magis propinqua ad esse diuinum tanto minus habz de potentia: & ita est maior simplicitas: & ita etiam cetera nobilitate erunt inquantū nobilior esse recipiūt: Qui tunc per naturalia rō. quantum ad illos qui ponunt angelos in gratuitis creatos facile ē rōne assignare: q̄ ad nihil aliud potuit gratia mensurari nisi ad capacitates nature. Si autē ponantur ingra: creati tūc cū i naturalibus simul accipiēdus ē conatus s̄m q̄ naturalia dicimus ē illa in que per p̄cipia naturalia possum⁹ put naturale p̄tra gratuitū diuidi: p̄abile ē ē vt cū ius natura est dignior etiam conatus esset maior: in illud ad quod natura ordinabatur. cū nō esset aliqd retardās sicut i nobis corpus quod corumpitur aggrauat animam. & ideo quicquid sit de angelis certum est q̄ nobis non infunditur gratia s̄m mensuram naturalium: sed magis s̄m mensurā conatus.

An boni vel mali iusti vel iniusti creati sunt angeli: & an aliqua mora fuerit inter creationem & lapsum.

Illud quoq; inuestigatione dignū videtur: quod & a pluribus queri solet: vtrum boni vel mali: iusti vel iniusti creati sunt angeli: & an aliq̄ mora fuerit inter creationem & lapsum: vel si ne mora in ipso creationis exordio ceciderūt.

Opinio quorundam dicentium angelos in malicia creatos: & sine oī mora ruisse.

Ut auerunt enim quidam angelos qui ceciderunt creatos esse malos & non libero arbitrio in maliciam declinasse: sed in malicia a deo factos esse: nec aliquam fuisse moram inter creationem & lapsum: sed ab initio apostatasse. alios vero creatos fuisse plene beatos: qui opinionem suam munit auctoritate Augusti. super Genesim ita dicentis. Non frustra putari potest ab initio temporis diabolus cecidisse: nec cum sanctis angelis pacatum aliquando vixisse & beatus: sed mox apostatasse. Unde dominus ait. Ille homicida erat ab initio: & i veritate non stetit: vt intelligamus q̄ in veritate nō stetit ex quo creatus est: qui staret si stare voluisset. Idem in eodem. Non frustra inquit putandum est ab initio temporis vel cōditionis sue diabolus cecidisse: & nunq̄ in veritate stetit. Unde quidam in hanc maliciā libero arbitrio non esse flexum: sed in hac q̄uis a deo putant esse creatum: secundum illud beati Job. Hoc etiam inquit initium signē t̄i dei: quod fecit deus vt illudatur ei ab ange-

lis eius. Et propheta ait. Draco iste quē formauit ad illudendum ei tāq̄ primo factus sit malus & inuidus diabolus non volūate de prauatus. His aliisq; testimoniis vtuntur qui dicunt angelos qui ceciderunt creatos fuisse malos & sine mora corruisse. eos vero qui p̄stiterunt perfectos & beatos esse creatos: astringunt auctoritate Aug. qui super Genesim dicit p̄ celum significari creaturam spirituales: que ab exordio quo facta est & perfecta & beata est semper.

Aliorum sententia probabilis qui dicunt omnes angelos creatos eē bonos: & aliquas fuisse morulam inter creationem & casum.

His autem videtur oēs angelos creatos esse bonos: & in ipso creatōis exordio bonos extitisse. i. sine vitio: iustosq; fuisse. i. innocentes: sed non iustos. i. virtutum exercitium habentes. Nonduz enī predicti erant virtutibus que stātibus apposite fuerunt in confirmatione per gratiā. Aliis vero per liberum arbitriū superbientibus: & ideo cadentibus: aliquam etiam fuisse morulam aiunt inter creationem & lapsum vel cōfirmationem. & in illa breuitate temporis oēs boni erant. non quidem per vsū liberi arbitrii: sed per creatōis beneficium. & tales erāt qui stare poterāt. i. non cadere per bona creationis: & cadere per li. ar. Poderant enī peccare & non peccare: sed non poterant proficere ad meritum vite nisi gratia superadderetur que addita est quibusdam in confirmatione Et ad hoc confirmandum vtuntur testimonio Aug. qui super Genesim dicit angelicam naturam primo informiter creatam: & celum dictam. postea formatam & lucem appellatam: quando ad creatores est conuersa: perfecta dilectione ei inherens. Unde prius dictum est. In principio creauit deus celum & terram: & postea subditur: dixit deus. Fiat lux: & facta est lux: quia primo agitur de creatione spiritualis nature informis: postea d̄ formatione eiusdem. Ratio quoq; obuiat illis qui dicunt angelos creatos fuisse malos. Nō enim potuit creator optimus auctor mali eē. ideo totum bonus erat quod ex ipso illis erat & totum bonus erat: quoniam ex ipso totus erat. Hoc modo probatur q̄ boni erant omnes angeli quādo primo facti sunt: sed ea bonitate quā natura incipiēs acceperat.

Probationem Aug. contra illos inducit qui dicunt angelos factos malos: & verba Job determinat que illi pro se inducebant.

Deoq; Augu. exterminans opinio-
nem eorum qui angelos creatos fuisse
se malos putant: auctoritate & ratio-
ne probat bonos fuisse creatos & verba pre-
missa beati Job que illi pro se inducebant:
quomodo sint intelligenda aperit ita dicens
super Genesim. Omnia inquit fecit de⁹ val-
de bona. Naturam igitur angelorum bonam
fecit. Et quia iniustus est vt nullo merito hoc
in aliquo deus damnet quod creauit. nō na-
turam sed voluntatem malam puniendam eē
credendum est. Nec eius naturam esse signi-
ficatam cum dicitur. hoc est inuitum figmentū
dei &c. sed corpus aereum quod tali volunta-
ti aptauit deus: vel ipsas ordinationes dei in
qua eum etiam inuitum fecit vtilem bonis.
vel ipsius angeli facturam: quia & si deus pre-
sciret voluntate malum futurum: fecit tamen
eum prouidens quanta de illo sua bonitate
esset facturus. Figmentum ergo dei dicitur
quia cum sciret eum deus voluntate malum
futurum vt bonis noceret: creauit tamen illū
vt de illo bonis prodesset. hoc autem fecit vt
illudatur ei. Illudatur enī ei cum sanctis pro-
ficat tentatio eius: sicut & mali homines quos
deus malos futuros prouidens: creauit ta-
men ad sanctorum utilitatem. Illudantur cū
prestatur sanctis eorum temptatione profec-
tus. sed ipse dicitur inuitum: quia precedit an-
tiquitate & principatu malicie. Nec autem il-
lusio fit angelis malis & hominibus per an-
gelos sanctos. qz subdit eis angelos malos
& homines malos: vt non quantum nituntur
sed quantum sinuntur possint. Ecce aperte
ostendit qualiter predicta verba Job intelli-
genda sint: & angelicam naturam bonam crea-
tam asseruit.

Quomodo intelligenda sint verba do-
mini premissa differit euidenter tradēs ange-
los esse creatos bonos: & post creationem ce-
cidisse.

Unde qualiter verba domini que
supra posuit accipienda sint aperit:
vbi etiam sua & que predixit verba de-
terminat euidenter docēs angelos fuisse cre-
atos bonos: & post creationem interposita ali-
qua morula cecidisse ita inquit. Quod pu-
tatur diabolus nūq̄ in veritate stetit: & nū-
q̄ beatam vitam duxisse: sed ab initio cecidit.
se non sic accipiendum est: vt malus a bono
deo creatus esse putetur: quia ab initio non
cecidisse diceretur. Non enim cecidit si talis
.i. malus factus est. a quo enim caderet: fact⁹
ergo prius statim a veritate se auertit pro-

pria potestate delectatus: beateq; vite dulcē
dinem non gustauit: quam acceptam non fa-
stidiuit: sed nolendo amisit. Sui ergo casus
precius esse non potuit: quia sapientia fruc-
tus est pietatis. Continuo autem vt factus
est cecidit. non ab eo quod accepit: sed quod
acciperet si deo subdi voluisset. Ecce hic a-
perte declarat angelos bonos esse creatos et
post creationem cecidisse: & fuit ibi aliqua mo-
rula licet breuissima. Quod Origenes con-
firmat super Ezechielem: dicens. Serpens
hostis contrarius veritati: non tamen a prin-
cipio neq; statim super pectus & ventrem suū
ambulauit. sicut Adā & Eua non statim pec-
cauerunt: ita & serpens aliquando non serpens
cum in paradiso deliciarum moraretur. De-
us enim maliciam non fecit. Ecce h̄ aperte di-
cit post creationem interposita morula ceci-
disse. Ideoq; illa verba sic accipienda videntur:
homicida erat ab initio vel mendax. i. sta-
tim post initium quando sibi dei equalitates
promisit & seipsum occidit: qui homo dicitur
in euangelio: nec in veritate stetit: quia in ea
non fuit: sed ab initio temporis. i. statim post
initium temporis apostatauit. Potest etiam
sic accipi illud. Ab initio homicida fuit vel
mendax. i. ex quo homo fuit conditus quem
per inuidiam in mortem precipitauit & falla-
citer seduxit. Ex predictis igitur liquet oēs
angelos bonos esse creatos: & post creatio-
nem quosdam cecidisse a bono: quod habuissent
si perstitissent.

Quod triplex fuit in angelis sapientia ante
casum vel confirmationem.

Ita queri solet quam sapientiam ha-
buerint ante casum vel confirmationem
Erat i eis naturalis cognitio triplex:
qua sciebāt qd facti erant & a quo facti erāt: &
cum quo facti erant. Et habebant aliquā bo-
ni & mali noticiam intelligentes quid appetē-
dum vel respiciendum illis foret.

An aliquam dei habuerint dilectionem vel
sui inuicem.

Olet etiam queri vtrum aliquas dei
vel sui inuicem dilectionem habue-
rint. Ad quod dici potest. quoniam
naturalem habebant dilectionem: vt memo-
riam intellectum & ingenium: qua deum & se
ali quatenus diligebant: per quam tamen nō
merebantur.

Lud quoque inuestigatione dignū ꝛc. **Hic** magister inquit quales angeli effecti sūt ꝛz culpā vlt' grām. ꝛ diuidit in pres duas. In pria ondit q' angeli nō sūt facti mali in pncipio sue creatōis. In scda ondit qua perfectōe erāt boni. ibi. **Hoc** inq'ri solet ꝛc. **Prima** in duas. In pma ponit qōnes. In scda psequit eā ꝛm diuersas opiones. ibi. **Putauit** eni qdā ꝛc. Et circa hoc duo facit. primo ponit opionē dicentū angelos creatos eē malos. in scda ponit cōtrariā opionē. ibi. **Aliis** at' v' ꝛc. Et circa h' tria facit. pmo ponit opinio. scdo iprobatio pme opinionis ꝛ pfirmatio hui' auctoritate ꝛ rōne. ibi. **Ad** hoc pfirmandū ꝛc. tertio ponit r'isio ad auctoritates prime opinionis. ibi. **Idē** aug. extimās ꝛc. **Primo** exponit auctoritas iob. ii. auctoritas euageliū. ibi. **De** qualiter vba dñi ꝛc. **Hic** inq'ri solet ꝛc. **Hic** ostēditur quā perfectōe habēt anegli i pncipio sue creatōis. ꝛ pmo q̄stum ad cognitionē. scdo q̄stū ad dilectionē. ibi. **Sed** ē queri solet ꝛc. **Hic** tria querūtur. primo: vtrū angelus i pncipio sue creatōis malus fuerit. se cūdo de naturali cognitione angeloz. tertio: de dilectione eorum.

D p̄mū pceditur sic. videt q' angelus in pncipio sue creatōis malus eē potuit. dr. n. ad **Rō. i.** **Alīqd** nō habz p̄tēz figulus ex codē luto facere aliū vas i honore aliud in cōtumeliā. va sa aut' in contumeliā sūt peccatores preparati ad penam. ergo pōt deus quosdam iustos ꝛ quosdā peccatores creare. ꝛ sic potuit angelus i pncipio creatōis sue malus eē. **C** **Pre. isaie. xlvi.** q' de' est faciēs bonū ꝛ creatus malū. sed p̄mū malū iuentū ē in angelo. **g** videt q' a deo creat' sit malus. **C** **Pre. ꝛm aug.** angelus ꝛ hō ad mū' ꝛm animā simul creati sunt. s'z hō factus est ppter reparatiōe ruine angelice non autē hoc eēt angelo adhuc nō ruente. ergo videt q' angelus in pncipio creatōis sue malus esset. **C** **Pre. i naturis cor. palib'** videm' q' statim vt res incipit eē h' opationē suā. vñ idē est instās ad qd terminatur ḡno ignis: ꝛ i quo incipit mor' localis ei'. sed volūtas angeli est virtuosior: q̄ natura corporalis. ergo in pncipio creatōis: volūtas in operationē exire potuit. s'z p operationē suā q̄ indiuisibilis ē. ꝛ ita in instāti ppleri potuit factus est malus. ergo v' q' in pmo instāti sue creatōis potuit esse malus. **C** **Pre. si pri'** fuit bonus ꝛ postea malus: est signare vltimum instans in quo fuit bonus vel innocens. ꝛ p̄mū in quo fuit mal' aut ergo est vñ ꝛ idem instans. ꝛ sic simul est bonus ꝛ malus: aut aliud ꝛ aliud. ꝛ sic cū inter quelibet duo instātia sit vñ tēpus mediū in tēpore isto: neqz erit bonus neqz malus: quoz vtrūqz est impole. ergo angelus nō est factus ex bono malus. sed in pncipio creatōis sue fuit malus. **C** **Sz** ptra. genesis pmo dr: vidit de' cūcta q̄ fecerat: ꝛ erāt valde bona: s'z angelū fecerat. **g** i pncipio sue creatōis bon' erat. **C** **Pre. terea dr:** q' inferiores angeli peccauerūt occasione sumētes ex pctō pmi. s'z hoc nō pōt eē nisi pmo viderint eū bonū. **g** v' q' aliqñ fuit bon'. **C** **Rō. dō.** q' circa h' fuit triplex pō. Quidā eni dixerūt q' angel' a deo creatus est mal'. hoc aut' hereticuz est ꝛ impole. nullus eni effect' p̄tegrur ab agēte nisi ꝛm pditionē agentis. dictū est aut' supra: q' cā creatōis rex ē q' de' bonita tē suā reb' coicare voluit. vñ impole ē q' ab ipso fiat aliqd nisi ꝛm q' sue bonitatis particeps ē: ꝛ h' mōi est bonū ꝛ nō malū. **Id** alii dixerūt: q' angelus in pncipio sue creatōis malus fuit: nō tñ malitiā a deo hūit: s'z ex

actu. p̄p̄e volūta' **Hec** at' positio vana ꝛ erronea ē et falsa. vana: q' nō h'z iudamētū firmū p qd. p̄bet. cum malicia angeli ex volūtae ei' depēdeat. ꝛ iō cū volūtas se hēat ad vtrūlibet rōne inueniri nō pōt. **E** rronca est: quia prime opioni nimis vicina est et a magistris damnata. falsa est: quia impossibile est angelum in primo instanti sue creatōis peccasse cuius impossibilitas hic a quibusdam causa assignat: q' duaruz operationū se psequentiū nō pōt eē vñ termin'. operatio at' angeli p̄tegrur creatōne. vñ nō pōt esse q' idē sit instās i q' pmo est ens qd ē termi' creatōis ꝛ in quo pmo est malus: qd ē termin' operatōis. **Sed** hec ratio nō videt cogens: q' cū operatio volūtatīs angeli nō sit p̄tinua: nō o'z q' vltimū ei' differat a pncipio. pncipiū autē pōt esse simul cū termino creatōis. nec pōt dici q' oporteat actū volūtatīs seq' app̄e hensionē intellect'. nisi ordinē nature. q' de eodē pōt simul esse cognitio ꝛ volūtas. nec itē pōt dici q' opz collationē precedere de appetendo: q' intellect' angeli nō est inq̄stū' vel collatiuus. **E** t' iō aliter dicendum q' cū volūtas nō sit nisi boni: nō p̄t esse aliquid volūtū nisi app̄ehēdat' vt bonū ad appetendū: qd si vere est bonū nō est peccatū in appetitu. ergo oportz q' sit p̄ctū qd ē verū illi bonū ꝛ nō v' bonū. s'z ꝛm aug. in lib. ptra achademicos nō pōt aliquid iudicare vt r'isimile nisi verū sit cognitū. ergo o'z vt intellect' veri boni p̄cedat intellectū verisimilis boni. ꝛ ita appetitus estimati boni quo malus sit angelus nō p̄t sequi primum actū intellectus ꝛm q' p̄siderat verū bonum. sed ꝛm q' p̄siderat verisimile bonū. vnde cū im possibile sit intellectui creato simul plura intelligere nō potuit in primo instanti creatōis eē app̄ctū angeli malus. **C** **Ad** p̄mū ergo dōm q' in vasis cōtumeliē nō facit de' malitiā sed naturā. sed ordinat malitiā ad penā. ꝛ iste ordo designat cū dicit' i p̄tumeliā pōt eni designari ordo v' pene ad culpā: ꝛ hic ordo ē a deo: vel culpe ad naturā. ꝛ hec cōiunctio non est a deo. vnde: in p̄positio tenet' p̄secutiue ꝛ nō causatiue. **C** **Ad** scdm dōm q' hoc intelligitur de malo pene: ꝛ non de malo culpe. ꝛ hoc infra pleni' agetur. **C** **Ad** tertiu' dōm q' etiā supposito q' homo simul cū angelo creatus sit: non opz q' angelo exite malo creatus sit homo: q' nou est p̄ncipalis finis creatōis hominis reparatio ruine angelice: sed qdā utilitas p̄sequēs vt supra dictū est. ꝛ hanc utilitatē deus p̄uidebat: in cui' p̄scientia euent' oium rex erant. **C** **Ad** quartū dōm: q' in instanti sue creatōis aliquē actū volūtatīs h'c potuit nō tñ potuit eē malus: sicut nec p̄ma cognitio falsa. **C** **Ad** q̄ntū dōm q' ꝛm quosdā i eodē instanti angelus fuit pmo bonus ꝛ post malus: ꝛ illd instans q̄uis sit vñ re. tñ differt rōne s'z q' simul ē p̄teriti ꝛ pncipiū futuri. **Sz** diuersa ratio cōparatiōis nō tollit p̄iunctiōe eoz q' sūt i vno instāti. vñ seq̄retur q' inocētia ꝛ malitiā ei' p̄iūgerent: qd ē impole. **I**deo alii dñt q' i toto tpe p̄cedēti fuit bon'. s'z i ist' tpe vltimo instanti ē mal'. ꝛ sicut nō ē assignare immediatū instans an aliū instās: ita nec vltimū instās i quo fuit bonus. sed ista rō bona ē put inducē a p̄bo i. viii. phy. qñ: nūc: p̄tūat tps getis ꝛ mor' q' semp se tenet cū p̄sione q' inest subo mobili tpe getis: sue p̄cedat ges si ue sequat'. **Sz** si ponere instās iter duas getes vno q̄ cū alio. **Mō** aut' dicim' hic q' angelus p aliquē motū p̄tinuū fact' sit malus. ꝛ iō p̄mū instās malicie sue nō est mediū iter quietē ꝛ motū: sed iter duas getes

vñ ratio ista nō est ad ppositū. Sō alr dōm: q est assi gnare vltimū instans i quo angelus fuit bon⁹: ⁊ p̄m⁹ in quo fuit malus. nec iter hec instantia fuit tempus mediū: qz tps formaliter est numer⁹: nec sequit ipsū p̄tinuitas nisi ex parte mot⁹. vñ cū vicissitudo affectiōnū in angelo per quas est bon⁹ ⁊ malus non sit cōtinua nec ordinata ad aliquē motū p̄tinuū: nūer⁹ eaz dicef tempus: qz s̄m p̄m⁹ ⁊ posteri⁹ se habēt: s̄ nō erit p̄tinuum. vñde inter ei⁹ instantia nō necessario acci picē tps mediū: sicut nec iter duas vnitates nūer⁹.

¶ Ende q̄ritur de cognitōe angeloz. ⁊ circa h̄ q̄ritur q̄ritur. p̄mo vtrū angelus cognoscat p spēs. scđo vtrū i superiorib⁹ sint spēs magis vltē tertio vtrū p spēs istas singulariū cognitōnē h̄re possint. q̄rto vtrū possint sil' plura intelligere. ¶ Ad primū p̄cedit sic. videt qz angelus p eētiam suā res cognoscat: ⁊ nō p spēs aliquas. qz s̄m p̄m⁹ in tertio de aia: aia est spēs spēs: sed angelus simplicior: est aia et nobilior. ḡ eētia angeli ē silitudo vel spēs rez. s̄ res pōt in silitudine sui cognosci. ergo videt qz angelus i tuēdo eētiam suam: res cognoscat: ⁊ nō p spēs aliq̄s

¶ Pre. ois spēs vlt est causa rei vlt a re accepta. sed spēs rez i intellectu angeli nō p̄t eē causate a reb⁹: cū angelus carcat potētiam ⁊ organū: q̄b⁹ sit abstractio a sensibilib⁹. nec itē sunt cāe rez cū angeli nō sūt cātores. ḡ videt qz angeli per spēs nō cognoscat.

¶ Pre. s̄m Dio. in. v. c. de diui. no. Mobiliora i entib⁹ sunt inferioroz exemplaria. sed i exemplari res op̄time cognoscat. cū ergo angeli inter res creatas sint nobilissimi: q̄si deo p̄p̄iniores s̄m aug. videt qz natura sua inspecta alias res cognoscat. ¶ Pre. intellectu ⁊ intellectu nō differūt: nisi q̄ vtrūqz eoz est i potētia: vt in p̄mo lib. dictū est. ḡ ois intellectus quē semp in actu nō differt in eo intelligens ⁊ intellectum. sed intellect⁹ substantie separate vtrū semp in actu esse: cū suā intelligere nō sequatur trāsmutationē aliquā: ergo vtrū qz in eo nō differat spēs intellecta: ⁊ substantia intellect⁹: ⁊ ita non per spēs cognoscat. ¶ S; ḡ est qd Dio. dicit. ⁊. ca. de diui. no. qz angeli illūinant per scibiles rez rōnes. he aut nō sūt nisi spēs rez intellecte. ergo per spēs rez cognitōnē habēt. ¶ Pre. in lib. d̄ causis dicit: qz ois intelligētia est plena formis. s̄ ista que sunt in intelligentia: sūt in ea per modū intelligibilem: vt in eodē lib. d̄: q̄ aut sic sūt i ea: sūt in ea ad cognoscendū. ḡ vtrū qz res p̄ formas cognoscat. ¶ R̄o d̄. qz intellect⁹ angelic⁹ est medi⁹ iter intellectū diuinū ⁊ hūanū. ⁊ vtrūqz modo cognoscendi. In intellectu enī diuino silitudo rei intellecte ē ipsa diuina eētia: q̄ est rez causa exemplaris ⁊ efficiēs. In intellectu vō hūmano silitudo rei intellecte ē aliā substantia intellect⁹: ⁊ est sicut forma ei⁹. vñ ex intellectu ⁊ silitudine rei efficiēt vñū p̄pletū: qd est intellect⁹ i actu intelligens. ⁊ hūius silitudo est accepta a re. sed i intellectu angelico silitudo rei ē aliā substantia intelligētis: n̄ tñ ē acquisita a re: cum nō sint ex reb⁹ diuisibilib⁹ cognitōnem p̄gregantes: vt Dio. dicit i. vii. ca. de diui. no. Nec est est cā rei s̄m fidē: sed est influra a deo ad cognoscendū. Et rō hui⁹ sum̄p̄t ex verbis p̄men. i. xi. metha. ip̄e enī dicit qz s̄m ordinē simplicitatis naturaz separataz est ordo distātie sp̄ei intellecte ab intellectu. vñ in p̄ma eētia cui nō admiscef potētia aliq̄ est iōno idem intelligens ⁊ intellectū. in aliis aut s̄m qz plus admiscef de potētia est maior distātia inter sp̄em intellectam ⁊ intellectum. cuius ratio est: qz nihil operat nisi s̄m qz est in actu. vñ illud cui⁹ eētia

est purus act⁹: intelligit sine receptione alie⁹ perficiētis qd sit extra eētiam ei⁹. illud vero in quo est potētia: non poterit intelligere nisi perficiat in actu p̄ aliquid receptū ab extrinseco. ⁊ hoc ē lumē intellectuale naturale: qd a deo in substantias intellectiuas emittitur. ⁊ qz vñūqz recipit i aliquo per modū recipiētis lumen illud qd in deo est simplex: recipit i mente angeli vt diuisū ⁊ multiplicatū. omnis enī potētia receptiua de se diuisibilitatem habet s̄m qz est terminata ad vnum quod sit per actū terminantes. ⁊ ideo dicitur in lib. de causis: qz sicut in natura inferiori multiplicantur singularia: ita ⁊ species intelligibiles i intelligentiis. vtrūqz enī est p̄pter multiplicabiles potētiē. ⁊ iste sunt species p̄ quas angeli cognoscat.

¶ Ad primū ergo dōm qz anima dicit spēs specierū inquantū per intellectum agentem facit spēs intelligibiles actu: ⁊ recipit eas s̄m intellectū potētiē: sicut ibidez dicit s̄m quē modū sensus dicit spēs sensibilib⁹ ⁊ man⁹ organū organoz inq̄tum videlicet oia artificialia per manus efficiuntur. vñde in. xiiii. de animalibus dicitur: qz manus date sunt homini loco cornū: oium quib⁹ alia aialia iuuant. vñde non sequitur qz essentia anime vel angeli sit talis spēs in q̄ oia cognoscantur. ¶ Ad scđm dōm qz silitudines rerū in intellectu angeli existētēs nō sūt a reb⁹ accepte: qz spēs intelligibiles nō accipit a re nisi mediante fantasmate quod se habet ad intellectum: sicut color ad vñum: vt in tertio de anima dicit. nec tamē sunt cāe rerum per modū creationis. sed forte per modū motus si forte ponantur orbis mouere: quoz motus est causa formaz naturalū. nihilominus tamen o3 qz q̄dam cognoscat quoz non sūt cause: sicut ip̄os orbis ⁊ alios angelos. vñde dōm qz ad hoc qz aliquā assimilationē habeant adiuicem: potest contingere dupliciter: vel ita qz vnum sit causa alteri⁹ similitudinem suā illi imprimens: sicut ignis ⁊ aer calefactus: ⁊ hoc modo intellect⁹ diuin⁹ ⁊ humanus habent assimilationem ad res intellectas: s̄ modo conuerso: qz intellectus diuin⁹ imprimi in rem formam per quas res sibi simular. intellectus autem humanus s̄m per quas rei assimilatur a re accipit: vel ita qz vtrumqz sit ab vna causa similem formam vtrūqz imprimente. ⁊ sic intellectus angelicus rebus cognitis assimilatur. qz forme que a deo impresse sunt rebus ad subsistendū. sunt etiā angelo impresse ad cognoscendū. ¶ Ad tertiu dōm: qz res nō cognoscitur p̄fecte i exemplari: nisi a quo dicit s̄m totū qd in ip̄a est. ⁊ hoc mō res cognoscat i primo exemplari: qd imitāt res s̄m eē id quod in re est. sic autē nō est de essentia angeli cū non sit causa vel exemplar toti⁹ qd in re est. s̄ materie ⁊ forme. ¶ Et p̄terea nō est actu exemplar nisi per hoc qz potentia sua cōpletur per lumen a deo immissum: vt dictum est. ¶ Ad quartum dōm: qz intellectus angelicus ⁊ si ponatur semper in actu respectū cognitoz naturalū. non tamen esse in actu habet a se sed ab alio. vñde sicut in ip̄o differt esse: ⁊ quod est: p̄ter hoc qd eē ab alio habet: ita differt in eo intellectus: ⁊ quo actu intelligit: p̄p̄ h̄ intelligere ab alio h̄.

¶ Scđm p̄ceditur sic. videtur qz species superiorum non sunt vniuersaliores speciebus quas h̄nt angeli inferiores: qz s̄m p̄m⁹ in p̄ncipio de anima. animal vniuersale aut nihil ē aut posterius est: non autē d̄r esse posteri⁹ nisi p̄pter abstractionē a reb⁹ in qua cōpletur intentio vniuersalitatē per actum intellectus abstractis. cū ergo inte

lectus. aut nō abstrahat spēs a rebus: vñ q spēs non sint vles i ipō. ¶ **Dre.** si dñr vliozes alio: hoc ē qñtū ad cognitionē aut qñtū ad opationē. nō qñtū ad cogntionē: qz naturalū cāz oēs cognitionē hñt: z sui ipōz z dei: nō qñtū ad opationē: qz nō sūt rez opatores: vt dictū est. g vñ q nullo mō pñt quozūdā spēs vliozes esse. ¶ **Dre.** qñto cognitio est magis ppa: tanto ē magis perfecta. sed supioz cognitio pfectior est: sicut et natura simplicior: vt ex pdictis p. g vñ q superiorū spēs nō sūt magis vles. ¶ **Dre.** q cognoscit vlia nō p. ppa cognoscere nisi acquirat aliquid d. p. rei. si ergo inferiorū angeloz spēs eēt magis ppa: oporteret q superiorē nō reducerent in actū ppe cognitio nis rez nisi per isiores: qd est inconueniēs: cū magis ecōtra: p. g. vt dicit in Dio. g vñ idē qd pñt. ¶ **Sed** ptra est qd Dio. dicit in. xii. ca. ce. hierar. q superiorē angeli hñt sciam magis vlem z inferiores partiariorē z subiectā. ¶ **Dre.** hoc idēz vñ per hoc qd in lib. de causis dicitur: q cū oīs intelligentia sit plena formis in qbusdā sūt forme magis vles. s. i. superioribz z in qbusdā min. s. i. inferioribus. ¶ **Itē.** dd. q fm theologos z p. b. o. s. ponere formas superiorum angeloz eē magis vles. cui? ratio est: qz in oibz sciētis z artibz sine speculatiuis sine opatiuis: opz q illa que est altior z ordinatiua aliaz pñderet rōnes magis vles: eo q pncipia sūt paria qñtare z maria virtute z simplicia ad plurima se extendūt. verbi gratia sub civili scia est militaris: z sub militari equestris. et sic deinceps. ciuilibz aut pñderat rōnez boni humani absolute. militaris aut pñderat hoc idē fm qz determinat ad res bellicas: z sic deinceps. z ppter hoc inferior: accipit pncipia sua a superiorū q est qñ. ppter qd demonstrans. z hoc etiā facit? p. i. in sciētis speculatiuis. qz methaphisica que est ordinatiua altiarū pñderat rōnē entis absolute. alie vero fm determinationē aliquā. hoc autē est in angelis: z fm oēs p. b. o. s. et fm nos: qz superiorē per suā sciam ordinat act? z officia inferiorū illuminātes eos z perficiētes z purgātes. vñ o. s. qz scia superiorū sit vlioz: z spēs vliozes: qd quomō ptingat pōt videri ex verbis pmentato. in. xi. metha. Ipse enī dicit: q fm ordinē differentie inter i telligens z intellectū: est etiā ordo multiplicationis i tellectoz. qz in intellectu superiori qui hz minus de possibilitate: minor est ppositio itelligētis z intellecti z inde est qz sūt in eo pauciores forme intelligibiles: qz qñto minus habet de potentia lumen intellectuale min? diuidit z multiplicat in eo: z ideo oportet qz iste forme sint vliozes formis: magis multiplicatis fm hoc. ergo scia dei est vliissima. qz vna similitudine que est sua essentia oia cognoscit ac si aliqz per rōnē cōezentis oia cogscere possit. z qñto per pauciores formas intelligit: tanto scia ei? est vlioz z similioz diuine sciētie: vt si aliquis cognoscit omnia per intētionē decem generū: z aliquis nō nisi acciperet spēs primas generū. z sic descendēdo vsqz ad spālissima fm multiplicationē spēz inueniret particularia eaz. ¶ **Ad** pñm ergo dōm: q est triplex vle: quoddāz qd est in re. s. i. natura ipa q est in particularibz: qñs in eis non sit fm rōnem vilitatis in actu. Est etiā quoddā vle qd est a re acceptū per abstractionē. z hoc psteri? est re. z hoc mō forme angeloz nō sunt vniuersales. Est etiā quoddā vle ad rem: qd est pñt? re ipsa sicut forma dōm? in mente edificatoris. z per hūc modū sūt vles forme rez in mente angelica eriscentes. non ita qz sint operatiue: sed qz sunt operatiuis simi-

les: sicut aliquis speculatiue sciam operatiua habet. ¶ **Ad** scdm dōm q sūt vliozes: z qñtum ad cognitio nem z qñtū ad operationē. qñtum ad cognitionē tū ex parte ipsaz spēz: qz ad plura se extēdūt: tū ex parte rez cognitaz: qz superiores pfecti? z clari? cognoscūt idē cognitū qz inferiores. vñne illuminant eos: sicut etiā eadem p. b. o. n. ali? demōstratoz: alit? dialectic? cogno scit. nec etiā est remotū quin plura subiaceat cognitio ni naturali superiorū qz inferiorū. Silt? etiā sūt vliozes qñtū ad operationē: tam fm p. b. o. s. ponunt ordi nē itelligentiaz fm ordinē motuū. ex quo o. s. qz causa litas formaz ipi? intelligentie. s. superioris sit vlioz: cui? mor? est vlioz in causādo: qz ēt fm nos qui ponimus eos ordinatos fm diuersa diuina officia. vñ supiores ordinant inferiores in suis officiis: z non e conuerso. vñde remanet nobis eadez via pcedēdi fm traditionē Dio. sicut z p. b. o. s. ¶ **Ad** tertiu dōz q cognitio perfecta non hñt per mediū vle: qz nō est effi car ad cognitionē oium p. b. o. s. Si aut per mediū vle oia ppa efficaciter cognoscereēt: eēt perfectis sima cognitio: qz qñto aliquid est magis vnum z simpliciter: tanto est virtuosius? z nobilius. z hoc modo dicim? qz angeli superiores sufficienter p formas vniuersales cognoscūt res: sicut de? per essentia suā perfecte cognoscit omnia. ¶ **Ad** qñtū dōm q ratio pcederet si forme vles superiorū nō essent sufficientes ad cognitionē p. b. o. s. qd falsū est: qz omnia que cognoscit in ferio: per formas particulares cognoscit superior p vniuersales: vel etiā plura. z qz ex causis vlibz pfirmant p. b. o. s. idē ē qz scia inferiorū pñcipit p superiores.

D tertium pceditur sic. videt q angeli p formas intellectuales particularia nō cognoscūt.

vbi enī inuenit vna natura cōis nō ē diuersitas in operatōe psequente naturā. sed natura intellectualis est in angelis z in nobis. cū ergo intellect? noster nō possit esse singulariū: videt q nec angelicus. ¶ **Dre.** ois cognitio est p assimilationē. sed qdlibet singulare in reb? materialib?: est singulare per materiā. cū ergo spēs rez in mente angelica sint oia a materia z a pditionib? materialib? absolute: cū intellect? angeli non sit min? imaterialis intellectu humano. vñ q nō possit esse pncipiū cognoscēdi singularē: put est in sua singularitate pñs. ¶ **Dre.** si cognoscūt singularia diuersa. ergo aut vno aut plurib?. si vno cum particularia sint infinita videt q in intellectu angeli sit vnum quo cognoscant infinita. z sic equabitur intellectui diuino. Si aut plurib? oportebit esse multitudinē spērū i intellectu angeli exñtium fm multitudinē indiuiduoz que pñt esse. qzta erunt infinite species in actu in mente angeli: quod est inconueniens.

¶ **Dre.** esse multoz singulariū depēdet ex causis cōtingentib? admin? qñtū ad gnōnem: sicut gnatio plato nis ex volūtate pñs ei?: vt. s. cōmiscere ei? mri. si g angeli cognoscunt singularia: videt q cognoscūt futura ptingentia: qd negat? qz hoc solt? dei est. g videtur q singularia non cognoscūt. ¶ **Sed** p. officium quozūdā angeloz est custodire boies: vt a scis traditur. sed hoc nō pōt esse nisi boies quos custodiūt cognoscant. g videt q singularia hoium cognoscūt. z eadem rōne aliaz speciez. ¶ **Dre.** cognitio angeloz est perfectior qz nostra. sed nos scimus non tm vniuersalia sed et singularia. ergo videt q mlto fortius angeli. ¶ **Itē.** dd. qz preter illā pōnem que ponit angelos singulariū cognitionē nō habere q heretica ē z veritati sacre scripture cōtrarie sunt: diuerse opinio

ne: de modo quo angeli cognoscant singularia. Qui
dam enim dicunt quod angeli per formas innatas
solum causas vniuersales cognoscant, sed ex rebus
ipsis accipiunt vnde singularia ex causis vniuersali-
bus producta cognoscant. Sed hoc non videtur
conueniens: quia illud quod est acceptum a re sin-
gulari non ducit in cognitionem singularis ei nisi quod
seruant in eo conditiones materiales indiuiduales. il-
lud quod non potest esse nisi specie exite in organo corpora-
li: ut in sensu et imagine. vnde cum angeli organo cor-
porali careant etiam si a rebus species abstraherent non pos-
sent per huiusmodi species singularium cognitionem habere. Ideo
alii dixerunt quod omnia singularia producantur ex causis vni-
uersalibus ordinatis in natura. vnde cum apud angelos sint
forme ordinis causarum vniuersi, per huiusmodi formas
omnia singularia cognoscere potest. et hec videtur via
Alicenne. Sed tamen non est sufficiens secundum
fidem nostram: quia in causis vniuersalibus non co-
gnoscitur aliquid secundum conditiones indiuidua-
les. ut scilicet cognoscatur prout est hic et nunc et hu-
iusmodi. vnde dicit ipse Alicenna quod deus non co-
gnoscit particularia particulariter. ut scilicet hoc
nunc esse et nunc non esse. et est simile de eo qui cogno-
scit eclipsim in causis suis vniuersalibus qui non co-
gnoscit hanc eclipsim secundum quod est hic et nunc
incipiens: et nunc finiens nisi sensu percipiat. Et ideo
ad hanc positionem quidam addiderunt quod ex applicatioe ha-
rum formarum vniuersalium ad hoc particulare vel illud deter-
minat angeli cognitio: ut hoc singulare cognoscat.
Sed hoc iterum non videtur sufficiens: quia hec applicatio
vniuersalium causarum ad singulare aut est singulare quod est
in intellectu angeli. et sic hec positio supponeret illud
de quo dubitatur scilicet singularia esse in intellectu angeli vel
ad singulare quod est in re: sicut dicere videtur: ut si lux so-
lis esset intelligens intelligeret corpora ad gradum sui
applicans. hoc autem esse non potest: quia cum cognitio non sit nisi
si per assimilationem: impossibile est quod cognitio extendat se
vltra id in quo est assimilatio. si ergo lux solis vel intel-
lectus angeli assimilatur rei quam irradiat hoc non potest esse
nisi vel eo quod illud quod est rei recipit in intellectu aut in
luce solis: et hoc ipsi non ponunt: quia re dicitur prima positio. vel
ex eo quod a sole aliquid circa rem ponitur: et sic non cognosce-
ret de re nisi hoc quod circa eam ponitur. sicut si sol cogno-
sceret materiam luminis et non propriam rationem huiusmodi vel il-
lius coloris que est ex diuersa recipientium proportione. et si-
militer est angelus per huiusmodi applicationem propriam cogno-
sitionem de rebus non haberet: cum propria natura ipsi rei non
conferat. Alii vero dicunt quod ex coniunctioe vniuersalium que cogno-
scuntur resultat cognitio particularis secundum quod ex pluribus for-
mis aggregatis resultat quedam collectio accidentium quam
non est reperire in alio. Sed hec etiam non est sufficiens quia
forme indiuiduatio non est nisi ex materia. vnde quod
tunc quod forme aggregentur semper remanet colle-
ctio illa communicabilis multis quousque intelligatur
per materiam indiuiduata. vnde cognitio huiusmodi for-
mis aggregatis non cognoscitur sicut videtur plato. Et
ideo aliter dicitur quod eadem ratio est cognitionis singula-
rium in deo et in angelis. vnde considerandum est qualis deus
singularia cognoscat. et enim illam virtutem que cognoscit
singulare habere apud se rei similitudinem quantum ad codi-
tiones indiuiduales. et hec est ratio: quare per speciem
que est in sensu cognoscitur singulare: et non per speciem
que est in intellectu: et autem ut apud artificem sit simi-
litudinis rei per arte dicitur inventor illud quod ab artifice p-

ducitur et propter hoc edificatur: per arte cognoscit for-
mam domus. quam inducit in materiam: non autem hanc
domum vel illam nisi per hoc quod a sensu accipit: quia ipse
materiam non facit: sed deus est causa rei non solum quantum ad
formam: sed etiam quantum ad materiam que est
principium indiuiduationis. vnde idea in mente di-
uina est similitudo rei quantum ad vtrumque scilicet
materiam et formam. et ideo per eam cognoscitur res
non tantum in vniuersali sed etiam in particulari for-
me autem que sunt in mente angeli sunt similitudo
rationibus idealibus in mente diuina existentibus: si-
cut deducte immediate exemplariter ab eis. vnde
per eas angeli cognoscere possunt singularia: quia
sunt similitudines rerum etiam quantum ad disposi-
tiones materiales indiuiduales: sicut rationes vel
idee rerum existentes in mente diuina. Ad pri-
mum ergo dicendum quod intellectus humanus est vni-
uersus in gradu substantiarum intellectualium. et ideo
est in eo maxima possibilitas respectu aliarum substan-
tiarum intellectualium. et propter hoc recipit lumen
intelligibile a deo debilius et minus simile lumini
diuini intellectus. vnde lumen intellectuale in eo re-
ceptum non est sufficiens ad determinandum propriam rei
cognitionem: nisi per species a rebus receptas quas oportet
ipso recipi formaliter secundum modum suum: id est ex eis singula-
ria non cognoscuntur que indiuiduant per materiam: nisi per
reflexionem quantum ad intellectus ad imaginatorem et sen-
sum dum scilicet intellectus speciem vniuersalem quam a singulari-
bus abstraxit applicat forme singulari in imaginatorem
seruare. Sed in angelo ex ipso lumine determinatur
species quibus fit propriarum cognitio sine aliquo alio
accepto. et ideo cum illud lumen sit similitudo totius rei
in quantum est exemplariter a deo traductum per
huiusmodi species propria singularium cognitio ha-
beri potest. et ita patet quod secundum gradum nature
intellectualis est etiam diuersus intelligendi modus.
Ad secundum dicendum quod essentia diuina quan-
tuis sit actus purus: tamen est similitudo materie se-
cundum quod omne ens quantumcumque imperfectum a
primo ente exemplariter deducitur. et ita etiam for-
me immateriales que sunt in intellectu angeli: sunt
rerum similitudines etiam quantum ad principia ma-
terialem. Ad tertium dicendum quod sicut ex predi-
ctis patet quanto aliquis angelus est superior: tanto
plura vna specie cognoscere potest. nec tamen est ve-
rum quod oporteat secundum numerum indiuiduorum
species multiplicari: quia per vnam speciem omnia
indiuidua illius speciei cognoscit. et illa species effi-
citur propria ratio huius vel illius secundum respectum
ad hoc vel ad illud per modum quo idee in intelle-
ctu diuino multiplicatur. et ita neque intellectus an-
geli intellectui diuino equabitur: neque infinite spe-
cies in intellectu angeli erunt. relationes autem que
consequuntur actus rationis vel intellectus in infi-
nitum multiplicari non est inconueniens. Ad quar-
tum dicendum quod per species sibi a creatione inditas
cognoscunt angeli causas habentes ordinem in natu-
ra. et omne illud quod in causis illis determinatur:
vel simpliciter vel vniuersaliter frequenter. et quia contingen-
tia futura non sunt determinata in causis suis: sed fa-
cta determinatione causarum efficiuntur in actu pre-
sentia. ideo eorum quantum ad futura sunt cognitionem non
habent: sed hoc solius dei est qui omnes successiones
temporum vno actu intuetur.

Quartū sic pcedit. vñ q angelus simul ac tu plura itelligat: q fm dionisiū angelus hz itellectū dei forme: s; deus i actu siloia itel ligit: q apud ipsū nulla ē transmutatio nec vicissi tudinis oūbratio. Jacobi pmo. s; itellect' ange li ē simul pluriū. C Preterea i patria nō erūt cogira tiōes volubiles: s; sanctis i patria pmittit q erūt si cur angeli in celo d'athei. xiiij. s; vñ q nec angeli i itellectus voluat de vno i aliud: s; simul oia cogno scat. C Preterea fm p̄m felicitas ē i operatōe r n̄ i habitu: s; angeli hnt nobilissimā felicitatē ad mi nus bti. s; vñ q oium cogitōz suoz cognitōnē sil' i actu hēant: r nō successiue. Preterea itellect' ange li nō ē minus nobilis q̄ itellectus agēs aie rōnal: sed de hoc itellectu d' i. iij. de aia q nō q̄ns itelligit: et q̄ns nō: s; semp. s; multo fortius hoc verū ē de itel lectu angeli. C S; p̄. fm Augm deus mouet sp̄alē creaturā p tempus: s; p tempus moueri est p affectō nes r pceptōes itellectus moueri. s; videt q in an gelis sit successio itellectuū. C Itē dō. q cā quare n̄ possunt plura simul itelligi in actu. hec ē quā Alga zel assignat: qz o3 sp̄ itellectū pfigurari actu secūdū sp̄m rei itelligibile quā apud se hz rei itellecte i ac tu vt sit assimilatio vtriusq; q̄ erigū ad cognitōnē rei. sicut aut̄ impossibile ē corpus secūdū eādē prem di uersimode figurari diuersis figuris: ita impossibile est vñū itellectū diuersis simul sp̄ibus ad diuersa itel ligenda actu iformari. r iō considerādū ē q qeūq; in itellectus plura itelligit per plures species o3 q ea non simul itelligat: vt p3 in itellectu humano fm statū vie a rebus accipiēte. itellectus at̄ diuinus: qz vno oia cognoscit. iō simul ē actu oīz: sed itellect' angeli cognoscit res du'. vno mō p sp̄es plures q̄ in itellectu eius sunt r sic o3 q plura nō sil' cognoscat nisi in quātū reducunt ad vñā sp̄m per quā cogno scuntur. Alio mō cognoscūt res i vno quod ē cā eaz r hoc est verbum: r sic p̄t eē simili actu cognitōis oīum. hec autem cognitio est quasi formal' respectu pcedentis a qua nunq; absoluit. r iō frequēter inue nitur traditum a sanctis r p̄bis q in itellectu ip̄oz nō est successio vel renouatio q̄uis sit vicissitudo in quātū itelligunt res in propria natura per species concreatas. C Ad primū dō q itellectus angeloz d' dei formis eo q diuino itellectu cōformis est: n̄ aut̄ in hoc: q vno omnia itelligat: r ita simul: sed in hoc q a rebus cognitōnē non accipit: sed sine inue stigatōne rōnis r sine adminiculo sensus cognoscit. C Ad scdm dō q cognitōnes volubiles dnr̄ in qui bus est etiam reuolutio secūdum discursum rōnis d̄ cātis in causas procedentis aut econuerso vt ex no tis in ignota deueniat: non tamen excluditur succes sio cognitōnū ab angel' r a sanct' nisi fm cōtempla tionem verbi prout in perfectam assimilationem di uinam producantur. r in hoc etiam eorum felicitas essential' p̄sistit. vñ p3 Itē ad tertiū. C Ad quartum dō. q itellectus possibil' r agēs ē i angel' sicut i nob s; diuersimode: qz itellect' possibil' nob ē i po' respe ctu sp̄rū acceptaz a rebus p lumē itellectus agens actu eas itelligibiles faciē: s; in eis ē possibil' respe ctu luminis a deo in eos procedentis. Similiter et̄ lumen itellectus agētis in nobis non sufficit ad di stinctam rerum cognitōnē hñdam nisi secūdū sp̄s receptas quas iformat vt lux colores: sed lumen in itellectuale in angelis sufficit ad distinctā cognitio-

nem rex hñdā: qz hoc ipsum lumē est ex quo forme i tellectuales multiplicant quibus itelligētie plene dicant. Sic ergo itellectus agēs ip̄oz semp d' i ac tu esse qz incessanter ad aliqd actu p̄siderādū lucet in angelis sicut in nob quātū in ipso est: n̄ tñ o3 q sem per ad vnam speciem fiat conuersio ita vt semper vñū itelligatur in actu.

Irea tertiū pncipale q̄rif de dilectōe. s. vñ q angeli si in gratia creati non sunt i illo statu i nocentie deuz sup se r plus q̄ oia dilexerūt. Et vñ q nō. Sic enim deū diligere est actus carita tis qui caritatē non hntis esse non potest: sed angeli in isto statu caritatem non hēbant que sine gratia nō est cum nūq; sit iniformis. s; vñ q non dilexerūt deuz plus q̄ se. Preterea fm Bernardū natura semper in se curua est. sed dilectio angelozum in primo statu nō fuit nisi ex principio naturali. s; tota i amantes re flectebatur vt quicqd diligere angeli propter se ipsos diligere: r ita non deum supra se diligebant C Preterea autē. dic i sua metha. q nulla actio ali cuius nature ē liberalis nisi solius dei ex hoc q om nem actionem aliam sequitur aliquod commodum ipsius agentis: sed dilectio qua aliquis deum super se diligit est maxime liberalis. ergo videtur q hoc non possit alicui conuenire nisi per gratiam. C Pre terea vnumquodq; naturaliter appetit acquirere su um finem: sed omne quod desideratur ab aliquo vt sibi acquirendus propter se: r minus se diligitur. cū ergo angeli in statu naturalium deum sicut sumum finem dilexerint videtur q eum sup se non dilexerūt. C Preterea fm Dionisiū bona naturalia in ange lis remanent etiam post peccatum: sed cōstat q pec cator homo vel angelus non diligit deuz super omnia. ergo videtur q nec in statu naturaliz. Sed cō tra omnis dilectio aut esse vsus aut fruitionis: si er go angeli diligebant deum in statu innocētie. aut vt vtentes aut vt fruētes. Si vt vtentes. ergo vtē bantur re fruenda quod est magne peruersitatis fm Augustinum. r ita esset dilectio peccati r non natu ralis. si vt fruētes. ergo deum propter seipsum di ligebant: qz frui est amorem inherere alicui rei ppter seipsum: C Preterea deum esse super omnia diligā dum cum sit legis naturalis scriptum erat in mente angeli multo expressius q̄ in mente hominis: sed n̄ contingit sine peccato facere contra id quod perna ruralem legem cordi in dictum est. ergo r si deū sup oia si diligebant peccabant: q̄ diu ergo sine pecca to fuerūt deū sup oia dilexerūt. C Itē dō q circa h. ē duplex opinio. quidā enim distingunt dilectōnē cō cupie r amicitie. que duo si diligenter considerem' dnr̄ fm duos actus voluntatis scilicet appetere qd est rei non habite r amare. quod est rei habite secun dum Augustinum. est ergo dilectio concupiscentie qua quis aliquid desiderat ad concupiscendum: qd est sibi bonum secundum aliquem modum r tali di lectione angeli in statu naturalium deum plus q̄ se diligebant vehementius appetendo bonum diu inum q̄ suum: quia hoc erat eis delectabilius. vnde totam hanc dilectionem in se ipsos reuoluebat. Di lectio autem amicitie est qua aliquis aliquid vel si militudine eius quod in se habet amat in altero vo lens bonum eius ad quē similitudinē habet. r ppter hoc p̄bis dicit q est simile simili amicu sicut vñ' vir tuosus alium diligit in quibus tamen est vera ami-

etiam. et tunc dilectione angelum quodammodo diligebant deum supra se: quia ei maius bonum quam sibi optabant. scilicet deus quod sibi non volebant: sed aliquod minus bonum: sed tamen intensius sibi volebant bonum creatum quam bonum diuinum. Sed ista responsio non potest statim oportet enim ponere angelos ad eum habuisse dilectionem amicitie cum secundum bona naturalia similitudo diuina in eis resplenderet hoc autem est ratione amicitie qua quis habeat dilectiones et utilitates anneras non tamen ad has oculus amantis respicit: sed ad bonum amatum. ergo in corde amantis preponderat bonum amatum omnibus utilitatibus vel delectationibus que consequuntur ex amato. Sed nullum bonum erat in angelo quod non esset in ipso amato scilicet deo. ergo plus diligebant bonum amatum omnibus utilitatibus vel delectationibus que consequuntur ex amato: sed nullum bonum erat in angelo quod non esset in ipso amato. scilicet deo. ergo plus diligebant bonum amatum diuinum quam bonum quod ipsi erant vel quod in eis erat: et hec est alia opinio. Ad primum ergo dicitur quod actus caritatis potest dici dupliciter: vel qui est ex caritate: et hoc non est nisi in habente caritatem: vel qui est ad caritatem non sicut meritorius vel generatus: sed sicut preparatus: et sic actus caritatis ante caritatem habitam habet potestatem. sicut facere iusta est ante habitum iusticie. vel potestatem dici quod in amicitia caritatis mouetur animus ad amandum deum ex similitudine gratie: sed in dilectione naturali ex ipso bono nature quod etiam est similitudo summe bonitatis: et propter hoc dicitur quod cum dicitur quod habens caritatem diligit deum propter seipsum. id est propter optatum deo dat habitum finis et efficientis: quia ipse deus superaddit nature. unde in eius dilectionem tendit. sed cum dicitur de carente caritate: quod diligit deum propter seipsum: id est propter denotat habitum finis et non efficiens proximi nisi sicut deus in omni natura operante operatur. Ad secundum dicitur quod natura in se curua dicitur quia semper diligit bonum suum non tamen oportet in bono quiescat intentio quod suum est. sed in hoc quod bonum est. nisi enim sibi esset bonum aliquo modo vel secundum veritatem vel apparentiam nunquam ipsum amaret. non tamen propter hoc amat: quia suus est sed quia bonum est: bonum enim est per se obiectum voluntatis. Ad tertium dicitur quod quis cuiuslibet nec create agere sui actioe pueniat aliquo modo nisi in eo quod illud modo sit intentum: sicut propter amicitiam honestorum. Ad quartum dicitur quod finis est duplex quidam proportionatus rei receptus in ipsa ut perfectio inherens sibi sicut sanitas in operationibus medicine: et quia iste finis non est secundum esse nisi in eo cui acquiritur id absolute non amatur ab aliquo supra se. sed se esse sub tali perfectione amatur supra se esse simpliciter. sed est quidam finis per se subsistens non dependens secundum esse a re que est ad finem et iste finis desideratur qui dem acquiritur: sed amatur supra id quod acquisitum est ab illo: talis finis est deus ut supra dictum est. Ad quintum dicitur quod bona naturalia pro ut in esse nature considerantur remanent integra post peccatum tamen peruertuntur quantum ad rectum ordinem quem habebant in gratia vel virtute: et hanc rectitudinem conseruebatur super omnia deum diligere. Sic quia solus ponitur hic duplex angelorum cognitio: una speculatiua qua cognoscebant deum: seipsum: et alias creaturas. Et alia practica sequens eorum operationem que ad eos pertinebant qua cognoscebant quid est

gere et respuere deberent et hoc erat similis cognitio ni prudentie in nobis.

Di.

Quarta.

An perfectos et bonos creauit deus angelos: an miseros et imperfectos.

Est hec videndum

propter utrum perfectos et beatos creauit deus angelos: an miseros et imperfectos. Ad quod dici potest quod nec in beatitudine nec in miseria creati sunt. Miseri enim ante peccatum esse non potuerunt: quia ex peccato miseria est. nam si non fuisset peccatum nulla esset miseria. Beati quoque nunquam fuerunt illi qui ceciderunt: quia sui euentus ignari fuerunt. id est peccati et supplicij futuri. Si enim lapsi sunt seipsum prescierunt: aut vitare voluerunt: sed non potuerunt: et ita erant miseri: aut potuerunt. sed noluerunt: et ita erant stulti et maligni. Idcirco dicimus quod non erant prescii euentus sui: nec eis data est cognitio eorum que futura erant super eos. Boni vero et qui presciterunt: forte sue beatitudinis prescii fuerunt. An Aug. super Genesim. Quomodo inquit beatus iter angelos fuit: quod futuri peccati atque supplicij prescius non fuit? Querit autem: cur non fuerit: forte de diabolo reuelare noluit quod facturum vel passurum esset. Ceteris vero reuelat voluit quod in veritate mensuri essent. Mis verbis ut Aug. significare quod angeli qui corruerunt non fuerunt prescii sui casus ideoque beati non fuerunt: et qui angeli qui presciterunt beatitudinem sibi affuturam prescierunt: atque de ea certi in spe extiterunt: unde quodammodo iam beati erant: et reuera si ita fuisset: possent dici illos aliquo modo fuisse beatos: alios vero qui nescierunt euentum suum non.

Ad oppinatio hec dixerit: non asseredo. scilicet quod angeli qui presciterunt prescii fuerint sui boni.

Ad hec magis opinatio et credo dicitur Aug. qui asseredo. An et huic opinio in opponens sequenter subdit. Sed que discernentur illi a ceteris: ut deus istis que ad ipsos pertinerent non reuelaret: aliis vero reuelaret: cum non plus sit ipse vltor quam aliquis peccator. si enim datur deus innocentes. Sic versus inuere quod non peccaturis futurum malum: nec premissuris futurum bonum reuelauerit. Idcirco nec illi qui ceciderunt: nec illi qui presciterunt versus ad summationem beati fuerunt: quia beati non poterant esse: si de beatitudine certi non erant: vel si damnationis incerti erant. An Aug. in eodem. Dicere inquit de angelis quod in suo genere beati esse possunt: damnationis vel salutis incerti: quibus nec spes esset quod mutandi essent in melius: nimia presumptio est. quomodo enim beati esse possunt quibus est incerta sua beatitudo?

Summa colligitur predictorum: confirmans omnes angelos ante confirmationem vel lapsum non fuisse beatos nisi quis beatitudinem accipiat illum statum innocentie in quo fuerunt ante casum.

Is predictis consequitur quod angeli qui corruerunt nunquam beati fuerunt nisi si beatitudinem aliquis accipiat illum statum innocentie in quo fuerunt ante peccatum. Illi vero qui persistunt: aut suam beatitudinem futuram deo revelante percipient: et ita spei certitudine aliquo modo beati fuerunt vel incerti extiterunt sue beatitudinis: et ita aliter beati non fuerunt quam reliqui qui ceciderunt. mihi autem quod posterius dictum est probabilius videtur.

Responso ad id quod querebatur an angeli essent creati perfecti: an imperfecti: et de quibus perfecti fuerunt secundum aliquod et imperfecti secundum aliquid.

Hoc autem quod querebatur utrum perfecti vel imperfecti fuerint creati: dici potest quia quodam modo perfecti fuerunt: et quodam alio modo imperfecti. Non enim uno modo dici aliquid perfectum sed pluribus.

Non tribus modis dicitur perfectum secundum tempus: secundum naturam: et uniuersaliter perfectum.

Item namque perfectum tribus modis. Est enim perfectum secundum tempus: et est perfectum secundum naturam: et est perfectum uniuersaliter. Secundum tempus perfectum est: quod habet quicquid tempus requirit: et conuenit secundum tempus haberi. et hoc modo angeli erant perfecti ante confirmationem vel lapsum. Secundum naturam perfectum est quod habet quicquid debitum est vel expedit nature sue ad glorificationem. et hoc modo perfecti fuerunt angeli post confirmationem: et erunt sancti post resurrectionem. Uniuersaliter et summe perfectum est: cui nihil unquam deest: et a quo uniuersa proueniunt bona. quod est solius dei. Prima igitur perfectio est nature condite: secunda nature glorificate. et tertia nature increate.

Predicta tangit breuiter addens quales fuerunt angeli in conuersione et auersione.

Quales fuerint angeli in creatioe ostensum est: boni. scilicet non mali. et iusti. id est innocentes: et perfecti quodammodo: alio vero imperfecti. beati vero non fuerunt vel quoad confirmationem: nisi beatitudo accipiat ut iam dictum est: ille status innocentie et bonitatis in quo conditi sunt.

Ost hoc videndum est. Ostendo quales fuerunt angeli in principio sue creatioe secundum quantum ad naturam et quantum ad culpam et innocentiam. hic inquit quales fuerunt

quantum ad gloriam et miseriam. et diuiditur in partes tres in prima mouet questionem. In secunda determinat eam ibi. Ad quod dici potest etc. In tertia epilogat ea que dixerat ibi quales fuerunt angeli etc. secunda pars diuiditur in. d. secundum duas questiones propositas sibi. quarum primo querebat de beatitudine in secunda de perfectione beatitudini annexa quam ibi determinat. ad hoc autem quod querebatur. Circa primum tria facit. primo determinat questionem quantum ad malos secundo quantum ad bonos. ibi. boni vero qui persistunt. tertio solutionis ueritatem post inquisitionem colligitur ibi ex predictis consequitur etc. Circa secundum duo facit. primo ponit quandam uiam per quam uidetur angelos bonos beatos creatos. secundo excludit eas. ibi. sed hec magis opinando etc. Hic tria queruntur. primo utrum angeli in principio sue creationis beati fuerunt vel miseri. secundo si non: utrum beatitudinem suam vel miseriam prescuerunt. tertio, utrum perfecti gratia creati sunt. **A**d primum proceditur sic. uidetur quod angeli creati sunt beati. primo per Augustinum in libro de ecclesiasticis dogmatibus. qui dicit quod angeli qui in illa in qua sunt creati beatitudine perseuerant non natura: sed gratia president ut non mutantur: sed angeli boni de quibus loquitur perseuerant in beatitudine perfecte glorie. ergo uidetur quod in illa creati sunt: Preterea tota substantia beatitudinis consistit in dei uisione. unde dicitur. Io. xvij. hec est uita eterna etc. sed angeli in principio sue creatioe deum uiderunt alias in uerbo creaturas non cognouissent cognitione maturata quam Augustinus ponit. ergo uidetur quod beati creati sunt. **P**reterea supra dictum est quod angeli in principio sue creationis aliquas cognitiones de deo habuerunt non autem cognouerunt in speculo et enigmate sicut nos modo: ut dicitur. i. cor. xij. quod obscuritas enigmate est rationis obumbrata per continuum tempus in quantum a sensibus et fantasmatis cognitionem inquirendo accipit. ergo cognouerunt per speciem: et ita beati fuerunt.

Preterea venire de posterioribus in priora dicitur in causas: est uirtutis inquirentis et conferentis: sed intellectus angelicus non est huiusmodi quinimo dei formiter intelligit sine inquisitione sicut nos prima precipia: quorum est intellectus. ergo uidetur quod deus non ex creaturis cognouerunt: sed ipsum se: et ita uisionem gloriosam habuerunt. **S**ed contra. de ratione beatitudinis est statum confirmatio. unde boetius dicit. Quid me felicem uocis iactantis amici: Qui cecidit stabili non erat ille gradu. sed angeli in principio sue creatioe non fuerunt confirmati omnes: quod quorundam casus ostendit. nec etiam quidam aliis non confirmatis quod culpam non potuit precedere distinctio in careria beneficiorum que a deo preserebatur. ergo uidetur quod non fuerunt creati beati in principio sue creatioe. **P**reterea si boni angeli effecti sunt beati et mali angeli miseri: et cum mali angeli in principio sue creatioe non fuerint miseri sic nec peccatores: quod nec boni in principio sue creatioe beati fuerunt. **R**espondeo dicens quod beatitudo siue felicitas est in perfectissima operatione habetis rationem et intellectum: intellectus autem perfectissima operatio est in contemplatione altissimi intelligibilis quod deus est. Unde tam dei quam angeli quam etiam hominis ultima felicitas et beatitudo dei contemplatio est non solum secundum sanctos: sed etiam secundum peccatores. hanc etiam operationem non est possibile equaliter in omnibus inueniri. unde beati-

ad articulum primum

itudo vnus cuiusq; assistit inq̄ntū. hāc opationē attigit scdm̄ modū sue p̄fectionis. ⁊ iō diuersimode iuenitur in deo et in angelo ⁊ i homine secundū eorū naturalia consideratis. Ipse enim deus seipsum p̄entiam suam videt: ⁊ non per aliquā sui similitudinem: intellectus autem angeli naturali cognitione ipsam uidet per similitudinem eius acquisitam in ipso. vñ in libro de causis dicitur. q̄ intelligentia scit quod ē supra se in quantum est creata ab eo. vnde similitudinem diuini esse p̄cipat s̄m̄ modum suum: sed intellectus humanus non peruenit ad hanc visionē naturali cognitione nisi per similitudinem ex creaturis receptam in quantum per ea que facta sunt inuisibilia cognoscit vt dicitur ro. i. Et d̄t h̄ triplex visio ut sensibiliter loquamur: sicut oculus uidet lucē existentem in pupilla non per aliquam speciem eius: ⁊ hec est similis visioni exemplariter qua deus videt se. Sed visio qua angelus uidet deū: est similis visioni qua aliquis uidet hominem per similitudinem immediate ab ipso receptam. sed visio intellect⁹ humani qua deum uidet similis est illi visioni qua aliquis hominem videt intuendo speculum in quo hominis imago resultat: ⁊ propter hoc d̄r i speculo videre. i. cor. xiii. ⁊ in hac beatitudine visionis diuine que natura angel⁹ debetur angeli creati sunt. ⁊ hec est perfectio eorum s̄m̄ tempus illud. Sed est aliā p̄fectio in qua per nām suam non possunt deuenire. cuius tamen capaces sunt vt. i. ipsum deū in essentia sua videant non per aliquam similitudinem receptam vt eorum beatitudo diuine beatitudini sit ⁊ formis. ⁊ i hac beatitudine creati nō sunt sed ad eas alijs cadentibus peruenerūt. **C** Ad primum d̄d. q̄ aug⁹ nominat beatitudinem illam visionem dei naturalem per quam tamē nō erāt beati simpliciter. cū maioris perfectiōis capaces essent: sed s̄m̄ quid. s. secundum tempus illud. sicut ⁊ p̄b̄s in p̄mo ethicorū dicit aliquos in hac vita beatos non simpliciter: sed vt homines. **C** Ad scdm̄ d̄d. q̄ videt verbum per similitudinem verbi in eis impressam non tamē i hoc est vltima eorum beatitudo vt dicitur est. **C** Ad tertium d̄d. q̄ non proprie dicitur illa cognitio speculatis: sicut homo nō dicitur videre in speculo illud cuius similitudo in oculo suo relinquitur. nisi ipse oculus speculū diceret i quo species rei resultat. nec tñ est visio beata vt dicitur est. **C** Ad quartum d̄d. q̄ virtutū cognoscitiue est vna conuersio in speciem rei ⁊ in rem ipsam. vnde ex hoc q̄ aliquis per speciem rei quam apud se habet: rem illam cognoscit non dicitur conferre: sed ex eo q̄ ex similitudine vnus rei aliam rem accipit: ⁊ ita p̄ q̄ non oꝝ intellectū angeli ponere collatiuum ⁊ inquisitiuum.

D secundū sic proceditur. videt q̄ angeli suā miserā vel beatitudines p̄sciuerūt. sicut. n. angeli ita ⁊ hominis miserā ē per peccatū: s̄ homini suū peccatū q̄nq; p̄nūtiat. sicut d̄ns petro futurū peccatū p̄dixit vt le⁹ Mathei. xxvi. ergo vt q̄ etiā angel suū casum p̄nūciare debuerit. **P**reterea Bernardus de gradib⁹ humilitat⁹ dicit q̄ diabolus p̄uidit se sup̄ malos p̄ncipatū hīturū. pp̄ hoc i latere aglonis solū suū ponere volebat ut d̄r Ysaie. xiii. sed non ē factus p̄nceps malorū nisi p̄ peccatū. ergo vt q̄ peccatū suū p̄sciuerit. **P**reterea ante peccatū nullius dolo: vel pena p̄cessit in angelis: sed eē incertum de sua salute est sanctis magna cā doloris vt dicit Gregorius sup̄ illud iob

iii. viro cuius abscondita est via ⁊c. ergo videtur q̄ boni angeli certi fuerunt de sua salute. ⁊ ita etiā mali de suo casu. **P**reterea quāto aliquid est magis remotum a cognoscente tanto minus subiacet cognitioni eius: sed magis distant ab angelis ea quorum ipsi non sunt cause: sicut res naturales quarū cognitionem habebant: q̄ motus li. arbitrij quibus sunt ⁊ uersi vel auersi quorum ipsi sunt cause. ergo suā cōuersionem et auersionem p̄sciuerunt. Sed ⁊. qui cumq; est certus de malo futuro non potest simul sperare bonum contrarium. si ergo angeli qui ceciderunt p̄sciuisent suum casum oportebat eos desperare de beatitudine adipiscenda. ergo fuissent desperati anteq̄ peccassent qd̄ est inconueniens. **P**reterea omne quod quis apprehendit oportet q̄ sit vel conueniens sue voluntati vel discordans: sed malum culpe non potest esse concordans voluntati peccantis sine peccato. nec potest aliquid cognitum discordare a voluntate sine dolore ⁊ pena. ergo si casū suum p̄sciuerunt oportet q̄ pena vel culpa in eis p̄cederet primam culpam: quod est impossibile.

C 1° d̄d q̄ aliquid potest p̄cognosci dupliciter vel cognitione certa sicut ea que habent causas determinatas infallibiles vt solem oriri cras. vel cognitione coniecturali sicut ea que habent causas determinatas vt i maiori parte. sicut medicus p̄cognoscit sanitatem futuram ⁊ nauta tempestatem. cui⁹ ergo casus ⁊ confirmatio angelorum dependeat ex libero arbitrio quod non est cā determinata ad vnū non potuit eorum p̄cognitio haberi secundum certitudinem nisi a deo qui p̄sentialiter omnia intuetur. sed tamen s̄m̄ coniecturam poterant p̄sumere omnes se habituros beatitudinem: quia ad hoc eorum natura erat magis inclinata velut ad hoc institata: sed suum casum p̄scire non poterant ex se ipsis. nec per coniecturam nec per certitudinem: sed tantum potentiam cadendi. nec etiam fuit congruū a deo eis reuelari. ne pena culpam p̄cederet. nec iterum bonis suam confirmationes. ne distinctio culpam p̄cederet vt in littera dicitur. Si tamen utriq; reuelatū fuisset recepissent id non secundum certitudinem pro vt in deo erat: sed secundum modus suum quasi ad caurelas dictū. **C** Ad primū ḡ dicens q̄ Petrus etiam domini p̄nūciationem accepit non per certitudinem sed ad cōminationes dictam. **P**reterea non est simile de homine ⁊ de angelo: q̄ homo cadit repabilius. vnde desperare nō cogitur ex p̄scia casus: sed angelus sic: eius enim casus ē irreparabilis. **C** Ad secundū dicendū. q̄ quādo ad aliquod consequens potest per multa diuersa antecedentia veniri contingit consequens scire sine hoc q̄ an̄s determinate sciatur: sicut Joseph p̄uidit suum dominium super fratres: non tamen venditionem ⁊ alia ex quibus dominium consecutus ē. ita ⁊ demon potuit p̄uidere suum principatum super malos sine hoc q̄ casum p̄sciret: q̄ poterat malorum princeps esse etiam bonus cristus. **C** Ad tertium dicendum q̄ i^a coniecturalis cognitio per quā de sua bonitate p̄sumebant omnem dubitationem ⁊ anxietatem ab eis auferebat tamen hoc non erat i eis aliquid ad casum trabens sicut in nobis. **C** Ad quartum dicendū. q̄ effectus naturales qui nō habent causas determinatas ad vnū p̄scire nō possunt in causis suis. sed tantum illa que ex causis naturalib⁹ determinatis ad vnū procedunt: ⁊ ita in se

ipſa cognoſcebant ea que in natura eorum determi-
nata erant. non autem illa que ex lib. arbi. depende-
bant vt dictum eſt.

Tertium ſic proceditur. videtur q̄ angeli
non ſint creati in gratia: ſicut enim dicit Au-
guſtinus per celum quod primo creatū com-
memoratur datur intelligi in formis natura ſpiritu-
alis: ſicut in ſe poteſt exiſtere non conuerſa ad creato-
rem: ſed hec conuerſio per gratiam fit. ergo videtur
q̄ angelica natura creata eſt informis ſine gratia.

Preterea ſicut ſupra in littera habitum eſt per ea
que angeli in principio creationis acceperunt pote-
rant ſtare: ſed non poterant proficere: ſed per gratiā
poteſt aliquis mereri gratie augmentum: ⁊ ita profi-
cere. ergo non fuerunt in gratia creati. **P**reterea
Auguſtinus dicit ⁊ ſupra habitum eſt: q̄ diabolus cō-
tinuo vt factus eſt non cecidit ab eo quod accepit: ſ;
quod acciperet ſi deo ſubdi voluiſſet: cecidit autem
a gratia. ergo gratiam nondum acceperat.

Preterea. ſecundum Auguſtinum per lucem pri-
mo creatam ſignificatur gratia angelorum. ſed q̄ ci-
to facta eſt lux diuiſa eſt a tenebris per quas intelli-
guntur angeli peccantes: cum ergo nullus angelus
fuerat tenebra per peccatum in principio ſue creatio-
nis: videtur q̄ nec etiam fuerunt lux per gratiam.

Preterea. cum in principio creationis non fuerit
diſtinctio in angelis quantum ad gratiam ⁊ culpam
ſi aliqui in gratia fuerint creati: omnes in gratia cre-
ati fuiſſent. ſed illi qui ceciderunt nunq̄ in gratia fu-
erunt. quia cum non fuiſſet in eis aliquid retrahens
impetum gratie ſecuti fuiſſent dirigentis in deum.
ergo videtur q̄ nullus in gratia creatus ſit.

Sed contra. Auguſtinus dicit q̄ deus ſimul erat
condens naturam ⁊ largiens gratiam. ergo in princi-
pio creationis gratiam habuerunt. **P**reterea. ſu-
pra illud **D**ſec tertio. dilexerunt vinacia vuarum di-
cit glo. q̄ demones in magna pinguedine ſancti ſpi-
ritus creati ſunt: qua per peccatum ſunt priuati. ſed
pinguedo. ſ. ſpūs eſt gratia. ergo in gratia creati ſunt.

Preterea. ad diuinam liberalitatem pertinet vt
gratiam infundat omnibus qui ſunt capaces gratie
niſi in eis aliquid reſiſtens inueniatur multo ampli⁹
q̄ cuiuslibet materie diſpoſite formam naturalem tri-
buat. ſed angeli in principio ſue creationis motum li-
ber. habuerunt nec aliquid in eis impediens fuit. er-
go videtur q̄ ſtatim in eis gratiam inſuſcit. **P**re-
terea. gratiam per naturalia nullus mereri potuit: p̄
que tamen ad eam ſe preparare poteſt. ſed prepara-
tio ad gratiam poteſt eſſe etiam per vnum motum li-
beri arbitrii. ſicut p̄ i. p̄ritiōe. ergo videt q̄ cum mo-
tum lib. arbi. habuerint in principio creatiōis ſue q̄
pro nihilo differtur gratie collatio. ⁊ ita videt q̄ ſta-
tim gratiam habuerunt. **R**espondeo dō: q̄ circa
hoc eſt duplex opinio: quidam enim dicunt q̄ angeli
non in gratia ſed in naturalibus tantum creati ſunt. ⁊
hec opinio eſt communior. Alii vero dicunt angelos
in gratia creatos eſſe. harum autem opinioꝝ que
verior ſit non poteſt efficaci ratione deprehendi eo
q̄ creaturarum principium ex ſimplici creatoris vo-
luntate dependet: quam ratione inueſtigare impoſ-
ſibile eſt. tamen ſm conuenientiam ad alia eius opera
poteſt vna pars alia probabilius ſuſtineri. Illa enim
opinio que ponit angelos in naturalibus tantum crea-
eos conſonat illi opinioni que ponit omnia ſimul in

materia: non autem per ſpecies diſtinctas creata. q̄
ſicut ſe habet materia informis ad formas corpora-
les: ita natura angelica ad gratiam. Illa autem opi-
nio que ponit angelos in gratia creatos magis con-
ſonat illi opinioni que ponit omnia in exordio creatio-
nis per ſpecies diſtincta: que opinio mihi magis pla-
cet abſq̄ alterius partis preiudicio: q̄ huic poſitioni
precipue q̄tum ad gratiam angelorum plures ſan-
ctorum auctoritates conſonare videntur.

Ad primum ergo dicendum: q̄ ſm Auguſtinum i
illa diſtinctione operum que in principio Gene. me-
moratur: non deſignatur ſucceſſio temporis: ſed ordo
nature tantum. ſm q̄ in via generationis eſt imper-
fectum ante perfectum ⁊ in eodem potentia ante ac-
tum: q̄uis actus ſimpliciter precedat potentiam.

Ad ſecundum dōm: q̄ dicuntur angeli non potuiſ-
ſe proficere: non q̄ mereri non poterant. ſed quia p̄
ſuam virtutem in gloriā tranſſerri non poterāt: ni-
ſi ſi ampliori lumine inſuſo. **A**d tertium dōm: q̄ op̄
dicere angelos qui peccauerunt ab aliquo quod ha-
buerunt cecidiſſe: ſue in gratia creati fuerint ſue nō
ſaltem ab innocentia vel rectitudine naturali. ⁊ id eo
hoc quod dicitur: q̄ cecidit ab eo q̄ nondum recepe-
rat referendum eſt ad caſum a gloriā. quod patet ex
hoc quod premititur: beate vite dulcedinem nō gu-
ſtauit ⁊c. **A**d quartum dicendum: q̄ ſicut in dia-
phano eſt aliquid de natura lucis ſ; imperfecte com-
pletur autem quando efficitur lucidus in actu: ita eſt
in principio creationis angelorum erat in eis aliquid
de natura lucis vel gratie: vel ſaltem naturalis itel-
lectus tantum. vnde oportet vt per hoc quod dicitur
ſiat lux intelligatur de luce perfecta que eſt gloriā
que non prius bonis inſuit q̄ a malis diuiſi eſſent
ſi tamen intelligatur celum factus prius tempore an-
te lucem. ſi autem intelligatur non prius factum tem-
pore ſed natura: vt Auguſtinus exponit in primo ſu-
per Geneſim: tunc poteſt intelligi de luce: ⁊ per te-
nebras non intelligitur peccatum angelorum ſed in-
formitas corporalis creature que formāda reſtabat:
vt ipſe in eodem exponit. **A**d quintum dicendum:
q̄ ex inclinatione gratie in bonum non poteſt conclu-
di q̄ habens gratiam a bono diuerſi non poſſit etiaſ;
ſi nihil habeat retrahens: niſi ſit perfecta gratia que
ſini coniungat: qualis eſt in beatis: quia habens gra-
tiam non agit ex neceſſitate: ſicut nec neceſſitate na-
ture que in bonum etiam ordinata eſt: ſed ex liber-
tate voluntatis. Qui autem aliam opinionem ſuſtinet
reſpondent ad auctoritates exponentes gratiam nō
pro gratia gratis faciente: ſed pro alia gratia gratis
data: ſicut eſt perſpicacitas ingenii vel aliquid hu-
iuſmodi in hominibus. dicunt autem ad alias ratio-
nes q̄ deus gram diſtulit vt offenderetur q̄ diſtat in-
ter poſſibilitatem nature ⁊ gratie: vt ſic creatura ma-
gis beneficium gratie acceptus haberet. **Q**uia ſui
euentus ingrati fuerunt ⁊c. eſt enim de ratione felici-
tatis vt felix ea que ad ipſum pertinent non ignoret
q̄uis non requiratur ad eam omnium ſcientiam ha-
bere. **U**niverſaliter autem ⁊ ſumme perfectum eſt
⁊c. huic conſonat quod philoſophus dicit in quinto
metaphyſice: illud eſſe ſimpliciter perfectus q̄d h̄z
in ſe omnes perfectiones que in generibus rerum i-
veniuntur: ⁊ hanc perfectionem ibidem **K**ommen-
tator dicit eſſe in deo.

Distin.

Quinta.

De cōfirmatione ⁊ conuersione stārium ⁊ auersione ⁊ lapsu cadentium.

Quæ hęc cōsideratio adducit i
quirere quales effecti sūt
duz diuiderentur auerside ⁊ con
uersione. Post creationē nāq;
mor quidā cōuersi sūt ad creato
rem: quidā auersi. Cōuerti ad
deuz fuit ei charitate adberere auerti odio ha
bere vel inuidere. Inuidie nanq; mater ē sup
bia: q; voluerit se parificare deo: i cōuersis:
quasi i speculo relucere cepit dei sapiētia qua
illuminati sūt: auersi vero excecati sunt. Et il
li quidē cōuersi sūt ⁊ illuminati a deo gratia ap
posita. Isti vero sūt excecati nō i mīsiōe ma
licie: sed ex desertiōe gratie: a qua deserti sūt.
nō ita q; prius dedita subtraheretur. sed quia
nūq; est apposita vt cōuertentē. hęc est ergo
conuersione ⁊ auersio qua diuisi sūt qui natura
boni erāt: vt sint alii supra illud bonū qd ha
bebāt per iustitiaz bōi: alii illo corrupto per
culpam mali: cōuersio iustos fecit ⁊ auersio i
ustos: vtraq; fuit volūtatis: ⁊ voluntas vtrin
q; libertatis.

De libero ar. breuiter tangit qd dicēs sit.

Abebāt. n. oēs li. ar. qd ē libera po
testas ⁊ habilitas volūtatis rōnalis
Poterāt. n. volūtate eligere qdlibz
rōne iudicare. i. discernere: i qbus pstat lib.
ar. Nec creati sūt volētes auerti ⁊ uerti: sed
habiles ad volendum hoc vel illud. ⁊ post cre
ationē spōtanea voluntate: alii eligerūt malū
alii bonū. ⁊ ita discernit de? lucē a tenebris:
sicut dicit scriptura. i. angelos bonos a ma
lis: ⁊ lucē appellauit diē ⁊ tenebras noctem:
q; bonos angelos gratia sua illuminauit: ma
los vero excecavit.

Post creationē aliqd dātū ē stantibus p
quod conuertētur nec merito aliquo. s. gra
tia cooperata.

I aut querit vtrū post creationē con
uersionis aliquid collatus sit per qd
cōuertentē. i. diligerēt deū: dicim?
q; est eis collata gratia cooperās: sine qua nō
pōt proficere rationalis creatura ad merituz
vite. Cadere eni potest per se: sed p̄ficere non
potest sine gratia adiuuante.

Qua gratia indigebat angelus: ⁊ qua non.

On indigebat angelus gratia p quā
iustificaret: q; malus nō erat: s; qua
ad diligēdū deū p̄fecte ⁊ obediendū
adiuaret. Opans qdē grā dicit quā iustifi

cat impi⁹. i. de impio fit pius: d malo bon⁹.
Cooperās vero qua iuuat ad bene volēdū
efficaciter: ⁊ deū p oibus diligēdū: ⁊ ad ope
randū bonū: ⁊ ad p̄seuerādū i bono ⁊ b̄mōi.
de quib⁹ postea plenus agemus. Data ē er
go angelis q p̄stiterūt cooperās grā p quā cō
uersi sūt vt deū p̄fecte diligerēt. Cōuersi er
go sūt a bono qd habebāt nō p̄dito ad mai⁹
bonū qd nō habebāt. Et est facta ista cōuer
sio per grām cooperatē libero arbitrio: que
grā aliis qui ceciderūt apposita nō fuit.

An sit iputādū illis q auersi sunt.

Deocq; a qbusdā obitici solet: nō esse
imputādū illis q auersi sūt ⁊ nō cō
uersi. q; sū grā cōuerti nō poterāt. S; illa
nō ē eis data. nec culpa illoz fuit q nō est
data q; i eis nulla culpa adhuc p̄cesserat. Ad
qd dicit pōt: qm qd apposita ē ipsa grā: non
fuit ex meritis eoz. Alioqn iā nō eēt gratia si
ex merito qd eēt ante grām daret.

Qua culpa grā nō ē data eis q ceciderūt.

Aod vero alius nō ē data culpa eoz
fuit: q; cū stare possent noluerūt quo
usq; grā apponerēt: sicut alii p̄stiterūt
donec illis cadētib⁹ p supbiā eis grā apposi
ta. Ap̄te ergo cadētū culpa i hoc dep̄hēdi
pōt. quia s; sine grā negrent p̄ficere quā non
dū acceperāt: p id m̄ qd eis collatū erat i crea
tiōe poterāt nō cadere. i. stare: q; nihil erat qd
ad casū eos cōpelleret: s; sua spōtanea volun
tate declinauerūt: qd si nō fecissent: quod da
tum est alius: vtriq; daretur ⁊ istis.

Qd angeli i ipsa cōfirmatiōe beati fuerūt
sed vtrum eam meruerūt per grāz tūc sibi da
tā: abiguū ē: d hoc. n. diuersi diuersa sentit.

Ic queri solet vtrū i ipsa cōfirmatiōe
b̄ti fuerint angeli: ⁊ an ipsam beatitu
dinez aliquo mō meruerūt. Qd i ip̄a
cōfirmatiōe b̄ti fuerit: p̄les testant̄ auctorita
tes. ⁊ id p cōstātū habēdū est: vtrū vero p grāz
tūc sibi datā ipsaz b̄titudinē meruerūt ambi
guū est. Quibusdā enī placet q; eā meruerūt p
grām quā in cōfirmatiōe perceperūt: simulq;
in eis meritū ⁊ premiū fuisse dicūt: nec meri
tuz p̄cessisse premiuz tpe: sed cā. Aliis aut vi
det q; b̄titudinē quā receperūt i cōfirmatiōe
p grām tūc appositā nō meruerūt: dicētes tūc
nō fuisse eis collatā grām ad merendū: sed ad
beate viuendū: nec tūc eis datus esse bonus
quo mererēt. s; quo feliciter struerēt. Qd at
i premiuz tūc acceperunt p obseq; nobis ex
hibita ex dei obedientia ⁊ reuerentia mereri
dicuntur: ⁊ ita premiū p̄cesserūt merita. ⁊
hoc mihi magis placere fateor.

Ost hoc consideratio ad dicitur. Et ostē
 so quales angeli creati sunt. hic ostēdit
 eorum dīaz adinvicem per auersionē
 et uersionem: et diuiditur in partes du
 as. In prima determinat de auersione
 et conuersione angelorum. In secunda determinat
 qd̄ que cōsequuntur euerfos et conuersos s̄m opatio
 nem eorum adinvicem. vi. di. ibi. Preterea scire
 oꝝ. Prima in. d. in prima determinat auersionem et
 conuersionem quorundam. In secunda ostendit per
 quid sunt auersi et conuersi ibi habebant omnes et
 et circa hoc duo facit. Primo ostendit qd̄ per liberū
 arbitrium sunt auersi et conuersi. Secundo inquit
 vtrū li. ar. sufficiat ad conuersiones sicut ad auersio
 nem ibi. si autē queritur et. Et circa hoc duo facit. pri
 mo ostendit qd̄ conuersi opposita est gratia quam
 conuerterentur. Secundo inquit vtrū per gratiam
 illam suam beatitudines meruerint. ibi. hic queri so
 let et. Circa primū duo facit. primo determinat ve
 ritatem. Secundo excludit obiectū ibi. Ideoq; a q̄bus
 dam et. **C** Dic ē duplex qd̄. prima de auersione ma
 loꝝ angelorum. Secda de conuersione bonoꝝ.
 Circa primū queruntur tria: primo vtrum ange
 lus peccare potuerit. sedo quid appeten^o peccaue
 rit. tercio ad quod genus peccati eius peccatum re
 ducatur. **C** Ad primū sic proceditur. videtur qd̄ i
 angel non potuit esse peccatum. sicut enim d̄ in. ir.
 metha. In hijs que semper sunt actu non potest esse
 malum. vnde Avic. dicit qd̄ supra speram lune. non
 est maluz: sed adhuc minus est de possibilitate in an
 gelo q̄ in corpore celesti. ergo in angelus nullo mo
 do potest esse peccatum. **C** Preterea qd̄ aliquid sit
 malum postq̄ fuit bonum. hoc non potest ēē sine mo
 tu. sed motus non est sine materia vt dicitur in sedo
 metha. cum ergo in angel non sit materia. vt. s̄. dic
 tum est. videt qd̄ non potuerit in eis peccatum ēē.
C Preterea sicut d̄ in. vij. phy. ois mutatio vir
 tutis: et vicij reducitur in alterationē que est s̄m pas
 siones part̄ sensitue: sed huiusmodi passiones non
 sunt in angel carentibus organis sensus. ergo in an
 gel non potest esse mutatio de virtute in vicium vt
 peccent postq̄ boni fuerant. **C** Preterea voluntas
 non est nisi boni vel appetitis boni. ergo cui non pōt
 apparere bonum nisi quod est bonum non potest vo
 luntas ferri nisi in bonum verum: sed in angelis nō
 potest esse bonum apprensū nisi quod est verum
 bonuz. ergo non possunt desiderare nisi id quod est
 verum bonum. et ita non possunt peccare. probatio
 medie. Intellectus nūquā errat in hijs quozum p
 prie est intellectus sicut in cognitione principioꝝ.
 sed non angeli non habent nisi intellectiuam cogni
 tionem. ergo non possunt in sua cognitiōe errare. vñ
 de. pbs dicit in li. de anima qd̄ intellectus semper est
 rectus. fantasia autem est recta et non recta. hoc idē
 dicit Aug^o super genesis libro. iij. **C** Sed contra.
 est quod dicitur Job. iij. ecce qui seruiunt ei non
 sunt habitabiles et in angel suis re. p. ergo et cetera.
C Preterea vt supra dictum est. angel in sui crea
 tione datum est li. ar. sed li. ar. quod est ex nihilo po
 test etiam in malum deflecti. ergo videtur qd̄ angeli
 peccare potuerit. **C** R^o d̄ qd̄ apud omnes catholi
 cos certuz est angelos peccasse et demones effectos
 esse. quomodo autem peccauerunt difficile est vi
 dere: qd̄ non potest esse peccatum in voluntate nisi
 sit aliquo modo deceptio in rōne. vnde omnis ma

lus est quodammodo ignorans: vt in. iij. ethicoꝝ dicit
 pbs. quod qualiter sit videndū est ad propozite qd̄
 nis intellectum. Ipse enim distinguit in. vij. ethico
 rū opandoꝝ duplicē cognitionē. s. vles et p̄ticulare
 et qd̄ opatides sunt circa singularia id̄ aliquē recte i
 vli opinatē circa singularia peccare p̄tingit. singula
 ria. n. p̄tingit cognoscere du^o. s. i. hitu et i. actu. p̄tingit
 ḡ aliquē peccatē rectam estimatiōē ēē de singula
 ri opabili i habitu habere n̄ tñ i actu. qd̄ in nob̄ hitus
 passioē ligatur ne i actu creat circa p̄sideratiōē p̄ti
 cularis opandi. sicut ebrietate ita et ira et concupia a
 deo vt si verba p̄nūtiat sensuz mēte n̄ teneat iquātū
 iudiciū rōnis vberitūta passioē absorbet: vñ d̄ in
 vi. ethicoꝝ qd̄ electio corūpit estimatiōē prudentie: s̄
 q̄uis h̄ mō in angel iudiciū intellect^o ligari nō
 possit. eo qd̄ tales passioēs i eis nō s̄nt p̄t tñ ligari in
 quātū p̄siderādo vñ retrahit a p̄sideratiōe alteri^o
 eo qd̄ ei^o intellectus simul pluriū nō ē nisi sicut i verbo
 oia cōreplanē. p̄tingit autē aliqd̄ ēē eligendū s̄m vnaz
 p̄dōez rei p̄sideratā qd̄ tñ eligendū nō ē oibus p̄ditio
 nibus p̄currentibus p̄sideratis: et ita potuit i angelis
 error electiois ēē et peccatū. **C** Ad p̄mū ḡ d̄ qd̄ i nā
 angeloz nō ē aliq̄ pō^o respectu alicuius forme quā ac
 grere et amittere possit. sicut ē i ḡnialibus et corruptibi
 libilib^o. et id nō pōt i eis ēē malū nature sicut nec i ḡnā
 libus nec i corruptibilib^o cuiusmodi sit coꝝpa celestia.
 S̄ tñ li. ar. coꝝ ē possibile respectu moꝝ ordinari: et
 ita pōt ēē quātū ad h̄ deordinatio ad maluz. **C** Ad
 sedm d̄ qd̄ sicut passio et receptio dicuntur equoꝝe in
 opibus itellectualibus et naturalib^o ita et motus. vñ
 nō criḡ qd̄ ad talē motū sit m̄. s̄ s̄nt p̄tētia qual
 dicta ē i angelis ēē. **C** Ad tertiu d̄ qd̄ dictū p̄tē est
 intelligendū de virtutibus et vicijis q̄ ē circa passioēs
 et de scia q̄ ē a sensibus acq̄sita et h̄ i angelis nō inue
 nit. **C** Ad quartū d̄ qd̄ quātū intellectus nō possit
 errare ita vt iudicet aliqd̄ huiusmodi qd̄ nō ē quan
 tū ad illud qd̄ de re p̄cipit: nihilominus intellect^o cre
 atus qd̄ nō ē oium simul pōt deficere. ex h̄ qd̄ iudicat
 de re qd̄ sit p̄ueniēs s̄m aliq̄ p̄ditioē rei p̄sideratā
 qd̄ nō est conueniens s̄m alia que non considerat: si
 cut medicus iudicans aliqd̄ ēē expedies vñ egrot
 secādū vnā infirmitatē eius p̄sideratā. qd̄ tñ nō est sibi
 simpliciter expedies pp̄ aliā egritudinē. quaz vel
 non cognoscit vel non considerat.

D̄ sedm sic proceditur. videt qd̄ angelus dei
 a equalitatem non appetierit. qd̄ sicut dicit au
 gustinus de adā loquēs. non est credendū qd̄
 vir spiritali mente p̄ditus esse voluerit. sicut de
 us: Sed angelus multo sapientior fuit homine. ergo
 videtur qd̄ dei equalitatem non appetiit. **C** Prete
 rea illud quod non cadit in apprensionem non cadit
 in voluntatem quia voluntas non est nisi de ali
 quo bono apprensū: sed equalitas creature ad deuz
 non cadit in apprensionem. quia ipse deus omnem
 intellectum creatum sua magnitudine excedit. ergo
 videtur qd̄ dei equalitatem non appetiit. **C** Prete
 rea quātū voluntas sit possibile. et impossibile
 um. tamen electio non est nisi possibile vt dicitur
 in. iij. ethicoꝝ: sed electio angeli fuit de eo quod
 desiderauit. quia quicūq; non peccat per electionez
 peccat per infirmitatem vel ignorantiam vt potest
 haberi a philosopho in quinto ethicoꝝ quale non
 fuit peccatum angeli. Ergo suum desideratum fuit
 possibile: sed cum esse equalē deo est impossibile.
 ergo non fuit suum desideratum.

Ad p̄mū.

Preterea nullus peccat in desiderio sui finis: quia hoc naturale est: sed finis angelis: et cuiuslibet creaturae est assimilari deo: ergo videtur quod non peccant hoc appetendo. **P**reterea quicquid vult assimilari alicui conuertitur ad illud: nullus enim vult esse similis ei quem odio habet: sed angelus peccando non est peruersus sed auersus a deo: et non appetit similitudinem dei vel equalitatem. **S**ed contra. secundum illud psalmi: que non rapui tunc ex soluebas: dicitur glo. quod eua sicut diabolus rapere voluit diuinitatem: ergo videtur quod diabolus dei equalitatem appetiit. **P**reterea ysaia. xiiii. ex persona nabuchodonosor: figura diaboli dicitur in celum ascendam: non autem potest intelligi de celo empireo: quia in illo creatus fuit: ergo oportet quod intelligatur de celo sancte trinitatis: et ita videtur quod equalitatem diuine celsitudinis appetiit. **R**espondeo quod circa hoc triplex est opinio: quidam namque simpliciter et absolute concedunt quod peccatum angeli fuit: et hoc quod deo simpliciter equalis esse voluit: nec obstat quod hoc est impossibile: quia secundum Augustinum ceca ambitio semper presumit plus quam possit: sed hoc non videtur conueniens: quia quis homo possit plus desiderare quam possit habere non tamen plus potest velle quam possit estimare: quia intellectum voluntas sequitur non excedit. **E**t preterea in angelo non est ponere passionem que ex appetitu honoris iudicium intellectus liget sicut est nobis. **E**t preterea nullus vult aliquid vniuersum quo posito eius natura non maneret: si autem angelus deo equalis esset non esset huius nature: sed diuina: et ita suum non esse appeteret. **E**t ideo aliter alij dicunt: quod dei equalitatem directe non appetiit: sed indirecte: quia appetiit aliquid quo habito sequeretur quod deo esset equalis: scilicet nulli subesse: hoc etiam non videtur conueniens: quia totum bonum angeli est in hoc quod deo subest: sicut tota claritas aeris est in hoc quod subicitur radijs solis: et ideo hoc ab angelo non potuit appeti. **E**t ideo aliter est respondeo quod non appetiit equalitatem simpliciter quantum ad substantiam desiderati: ut scilicet vellet tantam bonitatem habere quantum deus habet: sed tantam appetiit equalitatem secundum quid quantum ad modum habendi: bonitas autem siue beatitudo est in deo quam habet per suam naturam: et a qua omnis creature beatitudo: et bonitas transfunditur: videns ergo angelus dignitatem nature sue qua creaturis ceteris preeminebat voluit a se beatitudinem et bonitatem in omnia inferiora deriuari: voluit et per sua naturalia in perfectionem beatiitudinis peruenire: et ideo dicitur quod sine merito habere voluit hoc quod meritis habiturus esset si perstitisset: nec etiam quantum ad modum habendi simpliciter deo equiparari voluit: non enim voluit a se beatitudinem habere nec esse primum in alios transfundens: sed a deo et sub deo secundum quod ipse in omni natura operatur. **A**d primum ergo respondeo quod angelus noluit equalitatem simpliciter fieri: nec homo: sed modo predicto: quidam tamen dicunt quod adam magis fuit preditus spirituali mente quam angelus non tamen quantum ad gradum nature: sed quantum ad diuinam revelationem quam habuisse creditur cum dominus in eum soporem inmisit. **A**d secundum et tertium dicendum quod rationes ille procedunt de equalitate simpliciter quam non dicimus angelum appetuisse. **A**d quartum respondeo quod assimilatio diuina est finis vniuersus creature secundum modum suum a creatore prescriptum: unde sine deordinatione non potest esse quod appetitus tendat in diuinam assimila-

tionem ultra terminum nature sue a deo statutum. **A**d quintum respondeo quod in quolibet peccato auersio a deo est preter intentionem: quia malum non potest esse intentum: sed semper bonum in quo est ad deum assimilatio: et ita preter intentionem ipsorum angelorum fuit quod a deo se auerterent cui assimilari volebant.

Tertium sic proceditur: videtur quod peccatum angeli primum non fuit de genere superbie sed aliud: quia sicut in libro vi. dicitur radix omnium malorum est cupiditas vel auaritia: sed peccatum angeli fuit quasi omnium peccatorum radix: ergo suum peccatum fuit cupiditatis vel auaritie. **P**reterea in littera dicitur quod auerti a deo est odio habere vel inuidere: sed angelus peccando a deo auersus fuit: ergo eorum peccatum fuit inuidie vel odij. **P**reterea fugere laborem in bonis spiritualibus pertinet ad accidiam: sed Bernardus dicit quod in hoc fuit angeli peccatum quod sine labore gloriam habere voluit: ergo videtur quod suum peccatum fuit accidie. **P**reterea quicquid non facit illud ad quod tenetur peccat per omissionem: sed angelus debuit conferre de dei ordinatione ne ultra ipsam appeteret aliquid quod non fecit: ergo per omissionem peccauit. **P**reterea inter virtutes primum locum tenet fides: quasi fundamentum: sed infidelitas fidei opponitur: ergo cum angeli peccatum primum fuerit videtur quod fuerit infidelitas. **S**ed contra. sicut dicitur ecclesiastici. xi. In initio omnis peccati superbia: sed a malicia diaboli omne peccatum originem trahit: ergo videtur quod suum peccatum fuit superbia. **R**espondeo quod superbia tribus modis accipitur: vno modo per summam habitualis: scilicet inclinabilitas vel ex nature inflexibilitate tanquam vel ex fomitis corruptione: ad superbiendum: et sic dicitur superbia initium omnis peccati. **A**lio modo dicitur superbia secundum quod aliquis actualiter se effert extra precepti limites ut precipienti non subiciatur: et sic non est speciale peccatum: sed quedam generalis conditio omne peccatum consequens ex parte auersionis. **T**ertio modo dicitur superbia inordinatus appetitus proprie excellentie: et precipue in dignitate vel honore: et sic est speciale peccatum: vnum de septem capitalibus vicijs: et sic primum peccatum angeli superbia fuit: quod primum ex desiderio: quia eminentiam dignitatem appetiit: tum etiam ex morbo: quia ex consideratione proprie pulchritudinis in peccatum ruit. **A**d primum ergo respondeo quod cupiditas etiam tripliciter dicitur: vno modo secundum quod est radix omnis peccati: et sic est quedam inclinabilitas in desiderio inordinatum cuiuscumque desiderabilis: vel ex corruptione fomitis vel ex corruptione nature: que inflexibilis est propter hoc quod est ex nihilo. **A**lio modo dicitur secundum quod est conditio omne peccatum consequens ex parte conuersionis prout dicitur desiderium actualiter inordinatum cuiuscumque desiderabilis vel honoris vel scientie etc. **T**ertio modo dicitur secundum quod est speciale vicium vnum de septem capitalibus: scilicet inordinatum desiderium habendi ea que sufficientiam in vita promittunt ut pecunia: et alia quorum precium nimisimate mensuratur: et per se constat quod talium desiderio diabolus non peccauit. **A**d secundum respondeo quod odium et inuidia respectu dei presupponunt in angelo voluntatis prauitatem: ut dicit Augustinus super genesis ad litteram. xi. quod sic patet: quia nullius rei potest esse odium nisi quod est dissonum et contrarium voluntati: illud autem quod est optimum nihil defectus habens admittit non est contrarium nisi voluntati non recte. **S**icut iterum inuidia est dolor aliene prosperitatis in quantum est

impeditiva alicuius boni proprii: diuina autem felicitas non est impeditiva alicuius proprii boni nisi quod inordinate desiderat. quod ad eam bonum descendit: et ita odium et inuidia presupponit aliquid peccatum per quod voluntas disorderinat. et sic non fuit peccatum eius odium vel inuidia. **C** Ad tertium dicitur quod angeli in bono deo ministrant et merentur laborem vel reditum non habent. et ideo peccatum accidere eis non competit: sed pro tanto dicatur voluisse sine labore gloriam consequi: quod propria virtute assequi voluerunt secundum quod laboriosum dicitur illud quod facultates operantis excedit. **C** Ad quartum dicitur quod omissione quicquid spatiale peccatum quod. scilicet dimittit aliquid quod fieri debet quod spatiale preceptum est: quicquid vero est peccatum peccatum sequens secundum quod est dimissio alicuius circumstantie in opere obseruando et hoc modo non est inconueniens quod in primo peccato angelum si fuerit ommissio. potest tamen dici quod non tenebat tunc actualiter referre: quod alio modo peccatum vitare poterat. **C** Ad quintum dicitur quod ea que sunt prima in generatione non debent esse prima in destruktionem. unde non sequitur si fides est prima virtutum quod infidelitas sit primum vicium.

Iuxta secundum principale queritur de puerfione bonorum angelorum. et querunt duo. primo verum fuerit eis aliqua gratia appositae ad puerfiones. secundo verum illam gratiam suam beatitudinem meruerunt. **C** Ad primum sic proceditur. videtur quod non indigerint appositione alicuius gratie ut puerterent ad deum. Ad libertatem. n. li. ar. primum: ut ad verumque flexi possit et precipue in bonum: sed in angelum statu creationis fuit li. ar. nullo peccato debilitatum. ergo non indigebant gratia ad hoc ut in bonum conuerterent. **C** Preterea ut superius verbum augmentatum hitum est. deus non distinguit inter angelos ante eorum puerfionem et auersionem: sed illis qui fuerint si non fuit appositae gratia ut in se ad. sed nec illi qui fuerint puerfisi. **C** Preterea ex hoc quod angeli puerfisi sunt a deo gratia repleti sunt. ita quod puerfio ad gratiam est preparatio. Si ergo puerfio non potest esse nisi per gratiam aliquam procedente: nec inter illa gratia sine preparatione aliqua. alio oibus daretur. ut quod per hunc modum sit procedere in infinitum: quod est intellectus et natura respicit. ergo est statim in primo quod. scilicet ad puerfionem non oportuit dari gratiam que ad conuerfionem preparat. **C** Preterea idem habitus est qui cooperatur boni operis eius reddens. et qui operatur in eorum bonum ipsum faciens: sed angelus non indiget gratia operante ut in se ad. sed nec cooperante gratia ad opus puerfionis. **C** Sed per hoc ad meritum virtute nullus sine gratia potest per puerfionem angelum ad vitam profecerunt. sed ad eam gratiam indiguerunt. **C** Preterea puerfio ad deum est amore ei adherere. ut in se ad. si autem inter hoc de amore naturali. quod sic est enim prius dilexerant ut supra hitum est. sed per quod intelligat de amore caritatis. quod sine gratia non est. ergo puerfio sine gratia non potest esse. **C** Item dicitur quod circa hoc est duplex opinio. quodammodo dicitur quod ad puerfionem meritoriam erigitur duplex gratia. una gratia faciens que informat puerfionis actum et meritorium reddit. Alia gratia data a qua elicuntur sicut actus et quod li. ar. inclinatur ad volendum: sed istam gratiam ponere non videtur necessarium nisi ipsa libertas arbitrii gratia dicatur que proculdubio nobis a deo est: vel alias occasiones que quicquid dantur hominibus a deo ad puerfionem: ut instructio legis et castigatio ad humilitatem et alia huiusmodi sine quibus non tamen possibile est gratiam sequi: quod si homo facit quod in se est deus dat ei gratiam. Ad hoc autem faciendum non erigitur aliquid aliud. Illud. n. ad quod non potest per se. li. ar. non est in homine ut faciat illud. illud enim in nobis esse dicitur cum

ius nos domini sumus. unde et per ista implicat predictio nem dum posuit quod ad faciem dum illud quod in nobis est liberum arbitrium non sufficit. **C** Et ideo aliter est dicitur quod ad elicendum actum conuerfionis sufficit. li. ar. quod se ad hanc gratiam per hunc actum preparat et disponit. sed efficaciam puerfionis ad meritum. non potest esse nisi per gratiam. unde vnus et idem motus est conuerfionis. li. ar. in quo gratia infunditur. qui est dispositio ad gratiam secundum quod erit a li. ar. et meritorius secundum quod gratia in formatur. Et simile est etiam in motu puerfionis quo primo iustificatur impius. qualiter autem hoc sit possibile potest videri ex hiis que in natura contingunt. In eodem modo. n. instanti quo primo est dispositio necessitatis in materia forma substantiali inducitur. cum. n. generatio sit terminus alterationis omnia in eodem instanti alterationem terminari ad dispositionem que est necessitas et generationem ad formam substantialem. Sed quod alteratio est motus continuus ideo principium alterationis et medium quo materia disponitur ad formam substantialem tempore procedunt introductionem forme substantialis: motus autem rationis qui disponit ad gratiam est simplex et non continuus. ideo vel primus tantum est sufficiens dispositio ad gratiam vel ultimus inter plures qui agit in virtute omnium precedentium. et ideo cum illo gratia infunditur.

C Ad primum dicitur quod quauis li. ar. de se possit in substantia actus non tamen in forma eius per quam meritorium est. **C** Ad secundum dicitur quod motus auersionis et puerfionis secundum quod sit ex li. ar. procedunt infusiones gratie in quibusdam et casum quorundam non tempore sed natura secundum viam materie et generationis prout dispositio procedit formam et per hoc per solutio ad tertium. **C** Ad quartum dicitur quod aliquid dicitur fieri vel operatum esse dupliciter. vel sicut ex contrario. prout dicimus quod ex nigro fit albus: et hoc modo dicitur gratia operans qua de malo fit bonus. et sic non fuit in angelis ut in littera dicitur. Alio modo dicitur aliquid fieri ex negatione vel privatione sicut ex si luce lucens: et ex non figurato figuratum: sic dicitur gratia operans qua de non bono gratuita bonitate fit tali bonitate bonus et sic gratia operans fuit in angelis.

C Ad secundum sic proceditur videtur quod angeli suam beatitudinem non meruerunt. Meritum. n. precedit primum sicut via terminum sed in angelum non potuit esse meritum: quod ante beatitudinem gratiam non habebant que est radix merendi ad minus si in gratia creati non sunt. ergo videtur quod suam beatitudinem non meruerunt. Si dicatur quod merentur eas per ministeria quibus nobis iubente deo obsequuntur. **C** Contra secundum deo. superiores non mittuntur ad exemplum visum exterioris ministerij. si ergo inferiores per ministerium merentur videtur quod iniuste cum superioribus agatur quibus merendi facultas non conceditur. **C** Preterea. ordo vnus in infinitum non excedit alterum. si ergo inferiores continuo merentur per exterioris ministerium videtur quod quicquid perueniant ad gradum superioris ordinis. et ita esset ordinum confusio. **C** Preterea. efficaciam merendi in operatione est vel propter difficultatem operis vel propter perfectionem: sed non per difficultatem quod angeli sua ministeria replent sine labore omni et difficultate. ergo si propter perfectionem cum operatio qua deum contemplantur sit nobilitas et perfectior videtur etiam quod per illam mereantur. et cum hoc sit commune omnibus beatis et non interrupta. videtur quod facti sint in continuo merito. et ita quod eorum gloria in infinitum crescat. **C** Sed per hoc in quibuslibet in

uenitur perfectio vnius rōnis in eis sunt eadē p̄nci-
pia consequēdi perfectionē illam: sed in angelis & ho-
minibus ē beatitudo vnius rōnis. cū ergo homines
ad beatitudinem sine merito non perueniant videt̄
q̄ nec angeli. ¶ Preterea s̄m Ber. in hoc fuit peccat-
um angeli q̄ glām sine merito habere voluit: nō
autem hoc fuisse ei peccatū si ad hoc ordinatus eēt
vt beatitudines haberet quā nō mereret̄. ergo vide-
tur q̄ non habuerunt beatitudinem sine merito.

¶ Ite dō q̄ sustinendo angelos in gr̄a fuisse creatos
planum est ad hoc respondere q̄ sic certissime meri-
tum primum precessisset. Si autē in gratia creati nō
sunt. sed gratia fuit eis simul data cum glā: tunc sunt
tres opiniones. quidam enim dicunt q̄ summam beati-
tudinem nullo modo meruerūt nec fuit eis data gr̄a
ad merendum sed ad bene viuendum. hoc autē nō
videtur conueniens q̄ beatitudo h̄z rationē p̄mū: p̄-
mum autē sine merito esse nō pōt sicut nec peccata si-
ne culpa. Alii dūt q̄ per opera que sunt p̄ p̄firmatō-
nem quibus nobis ministrant merentur beatitudinē
quā prius acceperunt. sicut aliquis miles meretur
munus sibi a rege collatum posterius militando: sed
hoc ē simpliciter loquēdo nō v̄ p̄ueniens q̄ beati-
tudo h̄z rōnes terminat: meritum autē cum sit tendens
in aliud h̄z rōnē vie. vñ non videt̄ se posse cōpati
vt aliis beatus in statu merēdi existat. Sed s̄m qd
potest sustineri vt. s. mereri intelligantur non p̄mū
essentiale qd est eorū beatitudo. sed p̄mū accidētale
qd ē gaudiū d̄ illis q̄ p̄ eorū officia saluāt. ¶ Et id v̄
cum alijs dō q̄ meritum in eis non precessit p̄mum
tēpore: s̄ natura. quod facile intelligi pōt ex hijs q̄
supra dicta sunt. Sicut enī actus li. ar. est dispō ad
gratiam. ita actus informatus gratia est meritū glo-
rie. vnde idem & vnius conuersionis motus est pre-
paratio ad gratiam s̄m q̄ est ex libero arbitrio & meri-
torius gl̄e. secundum q̄ est gratia informatus. & ite-
rum fruitionis actus s̄m q̄ completur per d̄m gl̄e.
¶ Ad primū ergo dō q̄ nō est necessarius meritū p̄ce-
dere p̄mū tēpore sed natura tñ. quilibet. n. act̄ me-
ritorius h̄z aliqd p̄mū sibi adiūctū sicut & quilibet act̄
inordinatus h̄z penam vt dicit aug⁹ in libro p̄fessio-
num. ¶ Ad sc̄dū dō. q̄ & si superiores nō mittant n̄bi
lominus tñ per eos regulant inferiores in suis mini-
sterijs: & ideo meritum respectu accidētali p̄mū cōe-
st. & per hoc p̄z responsio ad tertium. ¶ Et pre. or-
dines distinguūt secundū gradum. in p̄mo essen-
tiali quod per ministeria non augetur. ¶ Ad quar-
tū dō. q̄ actus ministerij angelorū h̄st efficaciaz me-
rendi rōne effectus. s. salutis hominum quibus mini-
strant de quo redundat in eis gaudiū qd ē accidē-
tale p̄mum. ¶ Auertit odio h̄st. &c. videtur hoc ēē
esse impossibile. quia sicut nihil amatur nisi bonum
vel in ratione boni ita nihil odio h̄st nisi ratione ma-
li: s̄ i deo nulla est ratio mali. ergo odio haberi non
potest. ¶ Sed 3. ē. qd dicitur i psalmis. superbia co-
rū q̄ te odert̄ ascēdit semp. ¶ Ad quod dō q̄ ipsūz
deum s̄m q̄ est nullus odio habere potest: sed rōne
alicuius effectus eius qui contrariatur voluntati in
quantum est punitiuus vel prohibens vel aliquid
huiusmodi. ¶ Ad ita q̄ p̄us dedita subtrahūt: ex quo
videtur. q̄ in gratia creati nō sunt: sed hec sunt ver-
ba magistri qui huius opinionis videtur fuisse.

Di. Sexta.

Quod de maioribus & de minoribus q̄
dam ceciderunt: inter quos vnus fuit celsi

or. s. lucifer.

Preterea sciri oppo-

ret: quomaz sicut de maioribus &
minoribus quidam perstiterunt:
ita de vtroq; gradu quidaz corru-
erunt. Inter quos vnus fuit oibus alijs cadē
tibus excelentior: nec iter stantes alijs fuit
eo dignior: sicut testimonijs auctoritatū mō-
stratur. Aut enim Job. Ipse principū vīaz
dei. Et in Ezechiele legitur. Tu signaculū
similitudinis plenus scientia & perfectiōe de
corus i delictis paradisi dei fuisti. Quod ex-
ponens Gregorius ait. Quanto magis in
eo subtilior est natura eo magis i illo imago
dei similis insinuatur impressa. Item i Eze-
chiele legitur. Omnis lapis preciosus ope-
rimentum eius. i. omnis angelus quasi ope-
rimentum erat: quia vt dicit Greg. In alio
ruz compatione ceteris clarior fuit. Unde &
vocatus ē Lucifer: sicut testat̄ Ysaia. Quo-
mō inquit cecidisti lucifer: qui mane orieba-
ris &c. qui non vnus ordo sed vnus spiritus
accipiendus est. qui teste Iudoro postq̄ cre-
atus est eminentiam nature & p̄: ofunditatez
scientie sue ppendens: in suum creatorem su-
perbiuit in tantuz q̄ etiam deo se equare vo-
luit. vt in Ysaia dicitur. In celum ascendam
supra astra celi: & exaltabo solum meū & ero
similis altissimo. Similis qdē deo eē voluit
nō p̄ imitationē s̄ p̄ equalitatē potentie.

Unde & quo deiectus fuit merito sine su-
perbie.

Tante superbie merito de celo. i. d̄
empireo celo in quo cum alijs fue-
rat deiectus est in istum caliginosuz
aerem cum oibus sue prauitat̄ cōsortibus.
Nā vt Jobes ait i Apocal. Draco de celo
cadens secū tertiā partē stellaz traxit. q̄a luci-
fer alijs maior nō solus cecidit: sed cū eo alijs
multi: qui ei in malicia p̄senserūt: eosq; cadē-
tes hui⁹ caliginosi aeris habitaculū recepit.
Et hoc ad nostrā p̄bationē factum est vt sint
nobis cā exercitatiois. An apl's. Collucta-
tio ē nobis aduersus p̄ncipes & p̄ates mūdi
huius: & aduersus rectores tenebrarū harum
p̄tra spūalia neqtie i celestibus. Quia d̄mo-
nes q̄ sūt spūales & nequā i hoc turbulēto ae-
re nob̄ p̄p̄inquo qd celū appellat̄ habitant.
Unde & diabolus aeris p̄nceps dicitur.

Qd nō ē p̄cessus eis habitare i celo v̄ i terra.
On enim est eis concessū habitare
i celo: quia clarus locus est & ame-
nus. Nec in terra nobiscum: ne bo-

mines nimis infestarent: sed iuxta apostoli Petri doctrinā in eplā canonica traditas: in aere isto caliginoso q̄is q̄si carcer vsq; ad tēpus iudicij deputatus ē. Tūc autē detrudūtur in baratrū inferni: s̄m illud. Ite maledicti i ignē eternū: q̄ preparatus est diabolo ⁊ angelis eius.

Quod demones alij alijs presunt ⁊ hñt etiam alias prelationes.

Sicut iter bonos angelos alij alijs presunt: ita ⁊ inter malos alij alijs p̄lati sunt: ⁊ alij alijs subiecti. Quādiu enim durat mundus: angeli angel⁹ ⁊ homines hominib⁹: ⁊ demones demonib⁹ presunt: sed in futuro oīs euacuabitur p̄latio vt docet apl's. Habent quoq; s̄m modū scie maioris vel minoris p̄latiōes alias maiores vl̄ minores. Quidā. n. vni puincie: alij vni homi: alij vni vitio p̄sunt. Vñ dī spūs sup̄bie: spūs lurie ⁊ huiusmodi: qz de illo vitio maxime pōt hoies tēptare a quo noīatur. Inde ē enā q̄ noīe demonis diuitie vocāt. s̄. māmona. ē enī nomē demonis: māmona: quo nioe vocant diuitie s̄m syrā linguā. Hoc autē nō iō ē q̄ diabolus i p̄tate hēat dare vel auferre diuitias cui velit. s̄ qz eis vtitur ad hominum tēptationem ⁊ deceptionem.

An oēs demones sint in hoc aere caliginoso an aliqui sint in inferno.

Olet autē q̄ri vtrū oēs in isto aere caliginoso sint: an iā aliq̄ sint in inferno.

Qd i infernū quortidie descēnāt aliq̄ demonū verisimile ē: q̄ aias illuc cruciandas deducūt. Et q̄ illic aliq̄ semp̄ sint alternatis forte vicibus nō p̄culē a vero: q̄ illic aias de tinēt atq; cruciāt. Qd autē maloz aie illuc descēdūt atq; ibi puniāt: ex eo p̄stat q̄ x̄ps ad inferos descēdit vt iustos q̄ ibi tenebantur educeret. Si enim iusti illuc descendebant: multo magis iniusti. ⁊ sicut tradit auctoritas cū iustos eduxit: iniustos ibi reliquit. Admordit enim infernū: nonū absorbuuit.

Quidam putant luciferū i inferno religatū ex quo tēptauit x̄pm: ⁊ victus ē quē p̄mū hominē tēptasse ⁊ vicisse dicunt.

Lucifero autē qdā opināt q̄ ibi religatus sit: ⁊ ad nos tēptādos n̄ hēat nūc accessum. qz i apocalipsi legitur.

Cū cōsummati fuerint mille anni soluet sathanas de carcere suo: ⁊ eriet ⁊ seducet gētes. qd erit nouissimo tpe anti x̄pi: qñ erit tāta tribulatio: vt ēt si fieri pōt moueant electi. Quem ibi religatum dicunt ab eo tpe quo tēptauit x̄pm in deserto vel in passione: ⁊ victus ē ab

eo. Ipsum putāt p̄mū hominē tēptasse ⁊ vicisse. ⁊ secūdo deū: s̄ ab eo victus esse. ⁊ ideo in inferno religatum. Alii autē putant ex quo cecidit p̄ peccati sui magnitudine: illic fuisse dimersum.

Qd lucifer mō nō h̄z p̄tatem quam habebit tempore anti x̄pi.

Ed siue in infernum dimerfus sit: siue non credibile est non eum habere facultatem accedendi ad nos: quā habebit in tempore anti x̄pi: in quo fraudulenter ac violenter operabitur. Et ideo forte dicitur tunc soluendus quia tunc dabitur ei a deo potestas temptandi homines quas modo non habet.

Quod demones semel victi a sanctis nō accedunt amplius ad alios.

Lus quoq; qui a sanctis iuste ⁊ pudice viuētib⁹ vincuntur: p̄tās alios temptandi videt adimi. Vñ Diogenes. Puto inquit sane q̄ sancti repugnātes aduersus istos inuentores ⁊ vincētes inuuant exercitum demonū: vel q̄ q̄ plurimos eorum interimant: ne vltra fas sit illi spiritui qui ab aliquo sancto caste ⁊ pudice viuente victus sit: impugnare iterum alium hominē. hoc autem quidam putant intelligendū tñ de illo viuo in quo supatus est. vt si de superbia aliquem virum sc̄m temptat ⁊ vincit: vltorius non liceat ei illum vel alium de superbia temptare.

Reverea sciri oīz ꝛc. C. Ostensa diuisione maloz angeloz a bonis per auersionez ⁊ conuersionē. hic incipit determinare ea que consequuntur auersos ⁊ conuersos s̄m q̄ in eis cōueniunt vel differūt. ⁊ diuiditur in partes tres. In prima determinat ea que cōsequūtur eos quātum ad nature/cognitionez. In secūda ea que pertinent ad potestātē. vii. di. ibi. supradictum est. q̄ angeli perstiterunt ꝛc. In tertia ea que pertinent ad corporum assumptionē. viii. di. ibi. solet in qōne versari ꝛc. Prima in duas. In prima determinat veritatem. In secūda mouet qōnez ex determinatis. ibi solet autem queri ꝛc. Circa primum duo facit. primo ponit eorum p̄ditionē quātuz ad nature gradum ante peccatum. In secūda p̄dōez eorum post peccatum. ibi. ⁊ tante supꝛ ꝛc. ⁊ primo q̄z tum ad locū. secūdo quantum ad p̄lōnis graduz qui gradum naturalū sequitur. ibi. sicut inter bonos ꝛc. C. Solet autem queri ꝛc. hic mouet qōnem quātuz ad ea que dicta sunt de loco. ⁊ primo determinat eā i cōi. sc̄do i sp̄ali. ibi. d. lucifero autē ꝛc. vbi p̄mo determinat eā quātū ad p̄mū angelum. secūdo i quātū ad alios. ibi. aliis quoq; qui a sanctis ꝛc. Dic. v. queritur. primo de quo ordine fuit sup̄remus angel⁹ iter peccantes qui lucifer dicitur. sc̄do qualiter peccatū aliozum. ad eius peccatum se habeat. tertio de loco eis p̄ peccatū debito. quarto si ē iter eos p̄lōnis gradus. quinto de pugna eorum ad nos.

Ad primū sic procedit. vñ q̄ lucifer nō fuit sup
mus oīū: q̄ ad eū s̄m Ezechielē. xxviii. dī.
Tu cherub p̄regēs ⁊ eritū. sed ordo che-
rubin s̄m Dio. ⁊ Grego. non est sup̄remus. ordo. ḡ
videtur q̄ nō fuit de sup̄remo ordine. **C** Preterea
Damas. dicit de ipso q̄ p̄erat terrestri ordini: sed
inferioribus ministerijs s̄m Dionisiū p̄feruntur infe-
riores ordines. ḡ vñ q̄ fuerit de inferioribus ordini-
bus: **C** Preterea natura cuiuslibet angeli ordinata
est ad beatitudinem. sed non est probabile q̄ diuina
ordinaatio i natura nobilissima totius vniuersi frustra
ta sit ergo vñ q̄ iste angelus qui ceteris superior su-
it a beatitudine non cecidit. **C** Preterea peccatum
nō potest esse in natura aliqua nisi hñte possibilitatē
que consequitur eam s̄m q̄ ex nihilo est: sed superior
angelus quāto deo. qui est actus purus vicinior: fu-
it tanto minus de possibili habuit. ergo videtur q̄
peccatum in eo minime locum hñe potuit. **C** Sed h̄c
quod dicitur ezechielis. xxx. oē lignum paradisi dei
non est assimilatum illi neq̄ pulchritudini eius: sed
per lignum paradisi significantur angeli. ergo vide-
tur q̄ angelo peccanti ad quē verba predicta referū-
tur nullus angelorū equari pōt. **C** Preterea Gre-
gorius dicit in littera q̄ in aliorum operatione cete-
ris clarior fuit: sed ordo claritas est secūdu gradū na-
ture. ergo peccās angelus ceteris altior fuit. **C** h̄c
dō q̄ h̄c q̄onem Aug⁹ mouet. xi. super genesis ad
litteram. ⁊ indeterminatam relinquit eo q̄ de hīs q̄
pertinent ad angelos pauca voluit asserendo trade-
re. sed postmodum. Gregorius expresse deteriat q̄
fuit altior: ceteris non solum peccantibus sed etiam
stantibus cui consentit cōis sententia que quidem p̄-
babilis est tūz p̄pter multas auctoritates que hoc
figuratiue expr̄imere videntur: tūm etiam ex hoc q̄
non est pbabile creatoris equalitatez aliquo mō illū
spiritū appetisse q̄ ēt alteri creature subiectus erat.
vñ oīz q̄ ille qui hoc appetit ceteris fuerit altior.
C Ad primū ergo dō q̄ dona inferiorum ordinū q̄-
bus nominantur sunt etiam in superioribus ordinib⁹
eminent. vñ sup̄ior ordo noīe inferioris noīari pōt.
⁊ iō dico q̄ angelus ille nō dī cherub. q̄ de ordine
cherubin fuerit: sed magis de ordine seraphin. dī āt
cherub ad expr̄imendū qualitatem culpe. q̄ enim
per elationis viciū cecidit ideo a scientia noīatur
quam nomen cherub designat. de qua dicit aposto-
lus. i. cor. viii. scientia inflat ⁊c. **C** Ad secundū dō
q̄ s̄m quosdam dama. loquitur recitando opinionēz
quorūdam: ⁊ non veritatem asserendo. vel dō q̄ q̄z
uis inferiorum ordinum sit preferri terrestribus s̄m
hoc q̄ operatiōes imediate exequuntur. tamen etiā
illī qui sunt superiores terrestribus presunt i hoc q̄
inferiores illuminant: ⁊ eorum actus dirigūt. **C** Ad
tertium dō q̄ diuina ordinatio de nulla creatura fru-
strari potest. q̄ etiam si deficiat ab vno ordine rela-
bitur in alium ordinem vt in primo libro dictum est.
C Ad quartum dō q̄ angeli non agunt s̄m necessita-
tem nature. ⁊ ideo ille in quo est minor dispositio ad
peccatū potest plus peccare: ⁊ ideo peccatūz etiā
primi angeli ceteris grauius fuit inquantū in eo mi-
nus fuit flexibilitas ad peccandum.

Ad secundū sic proceditur. videtur q̄ pecca-
tum primi angeli non fuerit occasio peccandi
aliis. illud enim quod est deformatum non
potest occasionaliter mouere ad suam imitationē: s̄z
statim vt angelus peccauit deformatus est. ergo nō

mouit alios ad suam imitationem. **C** Preterea nō
videtur q̄ aliis occidē peccandi daret nisi trahen-
do eos ad consensum sui desiderij quod fuit vt cete-
ris creaturis sicut deus p̄fereretur. sed i hoc alii
non videntur consensisse: q̄ vt sancti dicunt per su-
perbiam peccauerunt. dignius enīz est superiori sub-
esse. i. deo q̄ inferioribus. i. angelis. ⁊ illud quod est
dignius s̄m estimacionem ad minus est magis a su-
perbiente desideratum. ergo videtur q̄ sup̄ior aliis
non persuaserit casum. **C** Preterea inter alias cās
vna assignatur repationis hominis: q̄ per aliu cecidit
vt sic congrue per alium surgeret: sed inferiorū
angelorum casus non est reparabilis. ergo videtur
q̄ non ad suggestionem superioris angeli ceciderūt.

Preterea sicut mali per auersionē ceciderunt. ita
⁊ boni per conuersionem confirmati sunt: sed nō po-
nitur in bonis angelis vnus causa conuersionis al-
terius. ergo videtur q̄ nec ponendū sit i malis vnū
esse eam ruiue alterius. Sed cōtra apoca. xii. dī
q̄ draco de celo cadens secum traxit tertiam partēz
stellarū: sed trahere pertinet ad causam aliquo mo-
do mouentē: ergo videtur q̄ primus angelus alios
ad peccandum cōmouerit. **C** Preterea iob. xl. dicitur
de dia⁹ in figura leuiathan. q̄ super omnes filios
superbie est rex. sed s̄m p̄bm. in. v. metha. rex dicitur
primus inquantum mouet per suam voluntatē
⁊ imperium: sibi subiectos. ergo videtur q̄ primus
angelus alios ad peccandum traxerit. **C** h̄c dō q̄
circa hoc ē multiplex opinio. quidā. n. dicunt q̄ in
peccatum primi angeli ⁊ aliorum non attendit ali-
quis ordo nisi s̄m quantitatem culpe: q̄ peccatum p̄-
mi angeli ceteris grauius fuit. Sed illud non vide-
tur conueniens p̄ hoc q̄ ex modo loquēdi i scriptu-
re designatur aliqua cālitas primi angeli ad pecca-
tum aliorū. Et iō alij dicunt q̄ peccatū tā grauitate
q̄ cālitate ⁊ etiam temporis duratiōe. Sed hoc vñ
inconueniens: q̄ s̄m damas. quod ē in hoībus mors
hoc est in angel casus. vñ sicut morientes in peccatū
statim dānationi subiciuntur. ita etiam angelus pec-
cans statim suam dānationem accepit ⁊ a bonorū
consortio eiectus est: vñ aliquis alios n̄ potuisset
ad peccandum trahere. **C** Et ideo dō q̄ peccatum
primi angeli aliorum peccata precessit non tantum
quantitate culpe: sed etiam cālitate non tamen dura-
tione q̄ quomodo contingat sic potest videri. **C** Ipse
primus angelus vt dictum est prius voluit hoc cō-
sequi vt sicut natura alios precellebat ita eis quodā
modo causa fuisset vltimā perfectionē consequendi.
⁊ q̄ ipse motus desiderij indiuisibilis fuit: ⁊ non cō-
tinuus ideo principium eius non p̄cessit terminum
ipsius. ⁊ iō motus alicuius causatus ab ipso qui ice-
pit in termino eius: simul oīno fuit cum ipso s̄m q̄ h̄
quod desiderauit attentauit vt ad actum produceret
aliis suum desiderium exponendo: ⁊ simul euz h̄
fuit aliorum visio ⁊ peruersus desiderij consensus.
Et simile cōtingit in omnibus operationibus in stā-
taneis quarum vna est causa alterius q̄ sunt simul
tempore sicut illuminatio aeris ⁊ visio coloris: ⁊ di-
feretio rei vñ etiam quantum ad sensibilia per ac-
cidens. **C** Ad primum ergo dicendum q̄ deforma-
tas consecuta est in primo angelo ex actu suo simul
cum actu aliorum. visio autem inferiorum angelorū
non ferebatur in angelum primum s̄m q̄ ex actu in
ipso relinquebatur de formatas: sed secundam q̄ ex
ipso actus procedebat: que enim coniuncta sunt tem-

poze per actum anime separantur et precipue quan-
do vnum naturaliter precedit alterum. **C** Ad secū-
dum dicendum q̄ inferiores angeli etiaz per super-
biam peccauerunt et tamen superiori subesse volue-
runt qd̄ ille obtabat sibi. vnde aliquid appetebant si-
bi ipsis et quo superbiebant vt. s. ipsimet secundum
possibilitate naturalium suoz gloriā acquirerēt.
tamen sub deo et non sub superioribus angelis et q̄
eam in alios angelos inferiores trāsfunderent et ali-
quid appetebant ipsi superiori in quo sibi consencie-
bant vt. s. dictam dignitatem assequeretur: qz eadez
ratio erat de vno et de omnibus. Et est simile de illis
qui pari ratione se habent ad aliquid acquirendū.
et ideo omnes in vnum conspirantes quilibet sibi et
alijs desiderat. **C** Ad tertius d̄d. q̄ ista non est pro-
pria causare peccatum angeli fuit irremissibile:
sed est aliqua congruitas vt peccatus hominis ma-
gis remediatur. **C** Et preterea non est simile: qz hō
peccauit per alium temprantes: sed inferiores ange-
li per alijs occōez prestantem. **C** Ad quartum dicē-
dum q̄ conuersio efficaciam habuit per gratiaz que
non est ex aliqua creatura. s. auersione sufficienti vir-
tus li. ar. causare potest. **C** Preterea non est a veri-
tate remotum quoniam auersio vnus angeli esset occa-
sio et exemplum conuersionis aliorum imo videtur
ex hoc quod d̄r apoc. xij. michael et angeli eius etc.

D tertium sic proceditur. vt q̄ inconuenien-
a ter assignatur locus ipsis angel mal' post casum.
Illi enim qui ex loco nullam impressio-
nem recipit equaliter conuenit omnis locus. sed de-
mones cum sint in corporee substantie non recipiūt
aliquas impressiones locales et corporales: qz nec illi
luminantur corporee nec infrigidantur. ergo vide-
tur q̄ nihil sit dicta q̄ eis vnus locus magis q̄ ali-
us debeat. **C** Preterea peccantibus non debet
nisi locus carceralis: et penalis: sed s̄m p̄m in secu-
do ce. et mun. pictagozas locum ignis dixit esse car-
cerem. ergo videtur q̄ ibi debent esse post pecca-
tum: et non in aere. **C** Preterea locus debet esse p-
portionatus locato: sed demones per peccatus sunt
obtenebrati. ergo vt q̄ debeat eis loc' circa terrā q̄ ē
corp' opacū. **P**re. cū demonib' debeat perpetua pe-
na non debet eis concedi a deo locum quem deside-
rant: quia desiderium completum mitigat peanm:
sed demones libenter uolunt hic esse nobiscum. vnde
leguntur frequenter petiuisse ne in infernum mit-
tantur. ergo videtur q̄ semper debeant in inferno
esse. **C** Preterea peccatus demonis est grauius q̄
peccatum hominis: sed anime dānatorum statim ad
inferna descendunt nec hic nobiscum remanere per-
mittuntur. ergo videtur q̄ nec demones. **C** Pre-
terea vt dicitur Ia. scdo in quadam glo. demones q̄
cūqz vadunt secum ignem inferni portant: sed ignis
ille cum sit corporalis agit necessitate nature. ergo
videtur q̄ ad nos nunqz accedant: qz omnia que cir-
ca nos sunt comburerentur. **C** Preterea quozū ē
vnū pondus in corporibus est vnus locus sicut om-
nium granuz centuz in quod tendunt suo motu: sed
s̄m Augustinum idem est amor in spiritibus qd̄ pon-
dus in corporibus. cum ergo omnes demones per
affectum vnus vicij peccauerint. videtur q̄ vnus
locus tantum eis debeat: sed contra est quod in li-
tera dicitur. **C** s̄m d̄d q̄ angelo s̄m suam essentiam
locus non debetur vt in primo libro dicitur ē di. 37.

Sed solum quantum ad operationem vel permo-
dum congruentie. sicut in opere contemplatiōis vt
per modum necessitatis sicut in hijs que circa nos
operantur. operatio autem angeli s̄m naturam suā
cum sit intellectualis substantia est contemplari. vnde
de omnes in loco contemplatiōi congruenti. s. i. ce-
lo empireo creati sunt. operatio autem glorie nō dis-
fert ab operatione nature eozum nisi sicut perfec-
tum ab imperfecto. Et ideo idem locus debetur an-
gelis conditis et gloriosis: sed quātum ad statum cul-
pe vel miserie potest eozum operatio. tripliciter at-
tendi. aut s̄m lucē nature que in eis remansit q̄uis
obtenebrata per peccatum: vel quantum ad culpe
tenebras et sic debetur eis locus tenebrosus et pena-
lis vel quantum ad ordinez diuine sapientie quo ex
eozum malicijs bonum elicitor causa. s. nostri exerci-
tū: et quantum ad hec tria competit eis aer precipue
quātum ad mediam sui partem: qz in quantum
est diaphonus per naturam lucis consonat eozū na-
ture perfecte: quantum autē ad turbulentiā com-
petit eis ut penalis contra culpam: in quantum ve-
ro propinquus nobis competit ad exercitium. **S**z
inferni locus competit eis contra culpam in quan-
tum est horridus et tenebrosus: nostra autem habitio
competit eis propter nostrum exercitium. **C** Ad pri-
mum ergo dicendum q̄ non d̄r esse in loco: quasi ex
loco corporali aliquid recipientes. sed quasi circa lo-
cuz operantes aliquid proprietatibus loci consonū.
C Ad secundū dicendū q̄ inter alia corpora ge-
nerabilia et corruptibilia ignis est subtilissimus et pl'
habens de luce. vnde angelis obtenebratis non cō-
petit. vnde magis deus et boni angeli s̄m metapho-
ras ab igne sumptas describuntur: vt dicitur in fine
celestis yerarchie. pictagozas autē loquitur de igne
quem in medio vniuersi ponebat vt inde dicitur. et
hunc nos dicimus esse ignem inferni qui est horri-
dus et tenebrosus et locus penalis demonum. **C** Ad
tertius dicendū q̄ pars aeris iuxta terras est luci-
dior et calidior ea que est in media regione aeris. qz
ex reflexione radiorum solis multiplicatur splendor
et calor in aere qui est iuxta terras. vnde vapores re-
soluti ex aqua et terra elcuantur. et vbi inuenitur mi-
nor et calor propter distinctiam a loco reflexionis na-
por ille dimittitur nature sue. vnde infrigidatur et
condensatur. sicut aqua calefacta sepata a calefacte:
et propter hoc locus ille est frigidus et tenebrosus et
ex inde descendunt pluuie et grādines et venti et hu-
iusmodi. Et ideo ratio supponebat falsum. **C** Ad q̄r-
tū dicendū q̄ ex hoc q̄ circa nos sunt nullo modo
eozum pena minuitur nisi q̄ sibi penale estimant nō
posse nobis nocere sicut quando in inferno sunt.
C Ad quintū dicendū q̄ error grecorum est po-
nentium nullam animam ante diem iudicii neqz in i-
fernū neqz in celum ire. et est deriuatus a fabulis
pictagozicis et poetarum qui ponebant animas occi-
sozum circuire sepulcrum vsqz ad vindictam mor-
tis. et iterum non redire ad comparē stellam ante cō-
pletum periodum vite que ante terminum in natu-
rali morte finita est. **C** Sed q̄ statim anime damna-
tozum ad inferna descendant probatur in littera ex
iustis qui illuc descendeant. et Job. ducunt in bonis
etc. et luce. xv. mortuus est diues etc. **C** Et similiter
q̄ sancti statim in celos ascendant probatur. ex hoc
quod h̄r. ij. corinth. v. Scio enī q̄ si terrestris etc.

et tamen utriusque circa nos aliquando apparent ad utilitatem nostram, sicut angeli beati huc ad nos accedunt, nec est simile de animabus damnatorum et de monibus, quia demones secundum gradum nature sue constituti erant supra nos ut ex eis aliqua utilitas nobis proveniret, nec hoc omnino per eorum peccatum deperire debuit: unde dati sunt nobis in exercitium quod animabus non competit. Ad sextum dicendum quod quidam dicunt penam sensibilem ipsorum demonum dilatam esse usque ad diem iudicii: sed hoc videtur esse et contra sanctorum auctoritates et contra rationem divine iustitie que statim animas damnatorum pene infernalis ignis adiudicat, quorum tamen peccatum non est maius peccato demonum. Et ideo alii dicunt quod in igne infernali semper ardent quem etiam semper secum deserunt non tamen ignis ille alia corpora comburit: quod agit ut in strumentum divine iusticie in illa tantum que ad talem penam adiecta sunt. Sed cum sint incorporei non videtur probabile quod ignem corporales secum deponent. Unde dicendum quod semper igne infernali ardet non tamen eis semper presente secundum locum: quod non agit corporali modo calefaciendo et desiccando: sed modo spirituali, unde non requiritur determinata distantia sicut in actione corporali. Ad septimum dicendum, quod dicta tria loca debentur cuilibet demoni secundum diversas sui conditiones ut dictum est.

Ad quartum sic proceditur, videtur quod in demonibus non sit ordo, dicitur enim Job. 1. quod in terra miserie et tenebrarum nullus ordo: sed sempiternus horror inhabitat: illius autem terre demones sunt incole, ergo in eis non est aliquis ordo. Preterea in quibuscumque est ordo prelationis est aliqua concordia pacis, sed demones videntur esse discordes quia ut dicitur prover. 11. inter superbos sepe sunt inurgia, ergo etc. Preterea ordo prelationis cuiuslibet est secundum aliquam regulam voluntatis, sed voluntas demonum nullo iure dirigi potest, ergo non potest in eis esse ordo prelationis. Preterea superiores demones gravius peccaverunt secundum naturalia meliora acceperant per que stare possent: sed illi qui magis peccaverunt gravius debent puniri, ergo non videtur probabile quod prelationem super alios acceperint. Preterea inter homines damnatos non ponitur aliquis ordo prelationis: sed hominum damnatorum et demonum est una damnatio, ergo videtur quod nec in demonibus. Sed contra est quod dicitur Job. 1. de squamis leviathan per quas membra diaboli significantur, quod una uni adheret etc. ergo videtur quod sit inter eos aliqua concordia et ordo prelationis. Respondeo dicendum quod ordinem prelationis in demonibus esse congruit eorum nature: divine sapientie et proprie nequitie. Ex natura enim, quidam alii superiores fuerunt, et quod peccatum naturam non tollit, consequitur ut etiam post peccatum quidam alii superiores remaneant. Ad sapientiam etiam divinam pertinet ut que ab eo sunt ordinata sint ab eo a quo omnis potestas est ut dicitur ro. xiiij. et ideo potestas demonum ad excens homines et puniendum damnatos: a deo est, et ideo ordinata per gradus prelationis debet esse. Similiter: ex nequitia sua humano generi aduersantur: amicos autem esse eos qui unius inimici sunt consequitur, et ideo ut magis hominibus noceant quasi adin-

uicem confederantur ut concorditer et ordinate impugnent: Ad primum ergo sed quod ibi omnino remouebitur ordo in finem beatitudinis a quo irrecuperabiliter ceciderunt: erit tamen in eis ordo potestatis que magis a deo quam ab ipsis est. Ad secundum dicendum quod quantum in ipsis esset demones nunquam concordiam haberent, sed ad aliquid unum efficiendum concordant: non enim est probabile quod benevolentiam aliquam adinuicem habeant: sed solum concordiam ad actum aliquem. Ad tertium dicendum, quod sicut in quolibet malo aliquid boni remanere cum non totum per malum corrumpatur: ita etiam in actibus iustitie potest aliquid ordo iuris remanere sicut patet in latronibus qui alios iniuste spoliantes inter se aliquam sortem iustitie habent dum sibi inuicem fidei seruant, et ita in demonibus esse potest. Ad quartum dicendum quod per potestatem habitam in nullo etiam pena mitigatur quin potius quanto sunt superiores officio tanto etiam grauiori subiecti tormento, unde dicitur sapientie. vi. potentes potentior, etc. nec potestas eis datur in premium: sed in diuine sapientie obsequium. Ad quintum dicendum quod homines non sunt sibi inuicem pre eminentes secundum ordinem nature, et etiam non ordinantur damnati in exercitium aliorum vel in punishmentem: rita non est similis ratio de demonibus et hominibus.

Ad quintum sic proceditur, videtur quod demones qui a sanctis vincuntur non retrudantur in infernum. Infigere enim penam ei qui in pugna succumbit est incitare ad acrimiam impugnantis: sed hoc non pertinet ad dei misericordiam ergo etc. Preterea spiritus efficacius vicit suum temptatorem quam alii sancti: sed lucifer qui spiritum tetrauit non est omnino a temptationis officio seclusus, quod tunc antitripi grauius hoes temptabit, quam multo minus alii. Preterea, quanto pauciores sunt temptatores tanto leuior est temptatio, cum ergo contra sanctis aliqui demones vincantur: si a temptatore qui vincuntur cessarent in fine mundi leuissima esset temptatio quod si est, ergo et primum. Preterea, demones sunt ordinati a deo ad nos struere exercitium, si ergo omnino a temptationis exercitio cessarent omnino ad nihil ordinati essent, quod non oportet diuine sapientie quod nihil inordinatum relinquit, etc. Sed si pugnantibus insitum equalis perditio a iusto iudice, sed demones nos vincentes nostrum exercitium minuunt, ergo videtur quod similiter sit euerfus. Preterea hoc potest probari ex iustitia humana que pugilem victum ad pugnam vltionis non admittit. Respondeo dicendum, quod omnes procedunt demonem victum aliquo modo a temptatione cessare, sed circa hoc sunt qualiter cesset sunt, tres opiniones quodammodo dicunt quod hoc modo repellit quod nec ipsius nec alium temptare possit nec de eodem nec de alio peccato: quodammodo vero dicitur quod potest temptare de alio peccato non autem de eodem nec ipsum vincens nec alios: et hec due ponuntur littera. Alii vero dicunt quod ex quo aliquis perfecte de uno vitio demone temptatus vicit nec potest de eodem vitio ab eo temptari sed de alio potest: alios autem temptare potest et de eodem vitio et de alio, hec autem potestates cum magis manifeste: quod iste deus perfecte diabolus vincere de aliquo vitio in quo omnino vincuntur passiones ad vitium illud inclinates sicut in illis in quibus acquiritur habitus virtutis consuetudinalis: tunc non remanet magna puritas ad peccatum illud, et ideo a diabolo non temptatur de hoc peccato quod vires eius cognoscit, aliarum autem opinionum ratio potest

esse. quia cum causalitas bona opera communia faciat in ecclesia ex victoria vnus omnes aliquod cōmoduz reportant dum eoz hostes vincuntur. Quid tamen horum verius sit ignotum est: q: nec ratione nec auctoritate multum confirmari potest. **C** Ad p̄mum ergo dicendum: q: demonuz voluntas semper manet in eadez obstinatōe ad nocendum hominib⁹ ⁊ ideo magis potest q: remoueantur a pugna: q: per hoc potestas impugnandi compefcitur quorum iniqua voluntas non minuitur: nec augetur. **C** Ad secundum dicendum: q: illi qui etiam ponūt demones ab omni temptatione cessare intelligunt ad tempus determinatum post quod iterum ad pugnam redeūt ⁊ per hoc patet responsio ad tertium. **C** Ad quartū dicendum: q: malum eorum semper est ordinatū per penam quam ⁊ ipsi semper sustinent: ⁊ in inferno dā natis infligunt. **D**racone de celo cadens. ⁊c. per draconem intelligitur ipse lucifer: per caudas suasio qua aliis suum desideriu⁹ exp:essit: per stellas angeli naturali luce fulgentes quaruz tertia pars cecidisse dī non quantum ad numerum: sed quantum ad qualitatem: quia qui remanserunt sunt deo adherentes affi stendo: ⁊ ministrando ⁊ alii per auersionē ceciderūt. **A**dversus principes ⁊ p̄tates ⁊c. Sciēdū q: quibus p̄babile sit aliquos cecidisse de singulis ordinibus nō tamen demones nominant ab illis ordinibus quoz nōia sumunt ex donis gratie gratum facientis: sicut seraphin. nōiantur ab incendio charitatis ⁊ troni ab inhabitatione diuina: sed ab aliis quoz nōia sumuntur ex gratis gratis dātis que ad scientiam ⁊ potētias pertinent. **A**l tēdū durat mūdus ⁊c. **L**ōtra semper remanebunt in diuerso gradu nature ⁊ pene. ergo semper remanebit ordo. **E**t hō q: dicitur cessare prelato bonorum ⁊ malorum spūm quātū ad actus quos circa nos exercēt vel custodiēdo vel tēptādo.

Distinctio.

Septima.

Quod boni angeli sint adeo confirmati per gratiam vt peccare non possint: ⁊ mali ita obdurati in malo vt bene viuere nequeant.

Supra dictum est q: angeli qui perstiterunt per gratiam dei confirmati sunt: et qui ceciderūt a gratia dei deserti sunt. ⁊ boni quidem in tantū cōfirmati sunt per gratias q: peccare nequeunt. **M**ali vero per malitiam adeo sunt obstinati: q: bonam voluntatem habere siue bene velle non valent: ⁊ si bonū sit quod aliquādo volunt. **V**olunt enim aliquando aliquid fieri quod deus vult fieri. ⁊ vtiq: illud bonū est ⁊ iustus fieri: nec tamen bona voluntate illud volūt nec bene illud volūt.

Quod vtriq: liberum arbitrium habent nec tamē ad vtrūq: flecti possunt.

Ed cū nec boni peccare possint: nec mali bene velle vel bene operari: videtur q: iam non habeant liberū arbitrium: quia in vtrūq: partem flecti nō possunt: cum liberum arbitrium ad vtrūq: se habeat. **U**nde Hiero. in tractatu de prodigo filio dicit. **S**olus deus est in quem peccatum cadere non potest. cetera cum sint liberi arbitri in vtrūq: partem flecti possunt. **H**ic dicere videt q: omnis creatura in libero arbitrio constituta: potest flecti ad bonum ⁊ ad malū. **Q**uod si ē: ergo ⁊ boni angeli ⁊ mali ad vtrūq: flecti possunt. ergo ⁊ boni possunt fieri mali: ⁊ mali boni. **A**d quod dicimus: q: boni tanta gratia confirmati sunt: vt nequeant fieri mali: ⁊ mali adeo in malicia obdurati sunt: vt non valeant fieri boni: ⁊ tamen vtriq: hūt liberum arbitrium: quia ⁊ boni non aliqua cogente necessitate: sed propria ac spontanea voluntate per gratiam quidem adiuti bonuz eligunt ⁊ malum respuunt. **E**t mali quidem similiter spontanea voluntate a gratia destituti: bonum vitant ⁊ malum sequuntur. **E**t habent mali liberum arbitrium: sed depressum atq: corruptum q: surgere ad bonuz nō valent.

Quod boni post confirmationem liberi us habent arbitrium q̄ ante.

Boni vero arbitrium multo liberius habent post confirmationē q̄ ante.

Ut enim Aug. tradit in ench. **N**on ideo carent libero arbitrio: quia male velle si possunt: multo quippe liberius est arbitriuz quod non potest seruire peccato. **N**eq: culpanda est voluntas: aut voluntas non est: aut libera dicenda nō ē qua beati esse volunt vt esse miseri non solum nolint: sed nec p̄ozsus velle possint. **N**ō possunt itaq: boni angeli velle maluz: vel velle esse miseri. neq: hoc habent ex nature: sed ex gratie beneficio. **A**nte gratie namq: confirmationem potuerunt peccare angeli: ⁊ quidam etiam peccauerunt ⁊ demones facti sunt. **U**n Aug. in libro contra Maximū. **C**reaturarum natura celestium mori potuit: quia peccare potuit. **N**am ⁊ angeli peccauerunt ⁊ demones facti sunt: quorum diabolus est princeps: ⁊ qui nō peccauerunt peccare potuerunt. **E**t cuiq: creature rationali prestatur vt peccare nō possit nō ē hoc nature proprie: sed dei gratie. **I**deo q: solus deus est qui non gratia cuiusq: sed natura sua nec potuit nec potest nec poterit peccare. **E**cce hic insinuat q: angeli ante cōfirmationem peccare potuerunt: sed post con-

firmationem non possunt. Et quod potuerunt fuit eis ex li. ar. qd̄ ē eis naturale. Quod vero nō nō possunt peccare: nō ē eis ex natura. i. ex libero arbitrio. s; ex gratia ex qua gr̄tia etiam est vt ipsum liberum arbitrium iam nō possit seruire peccato.

Quod p̄ cōfirmationē angeli nō possūt ex natura peccare sicut ante: nō q̄ debilitatū sit eorū arbitriū: sed cōfirmatū.

Qui ergo post cōfirmationē angeli de natura: sicut ante peccare potuerunt: nō q̄ libez ar. eoz debilitatū sit per gratiā: s; ita potius cōfirmatū: vt iā p̄ illud nō possit bonus angelus peccare: qd̄ vtiq; nō ē ex ipso libero ar: sed ex gratia dei. Qd̄ ergo Hiero. ait. Cetera. cū sint liberi arbitrii pos sunt flecti in vtrāq; partes: accipi oportet fm̄ statum in quo creata sunt. Talis enim ⁊ homo ⁊ angelus creatus est quod ad vtrūq; flexi poterat. sed postea boni angeli p̄ gratiam ita cōfirmati sunt: vt peccare nō possint: ⁊ mali ita vitio obdurati vt bene viuere nequeāt. Similiter ē illud Isidori itelligēdū ē angeli mutabiles natura: imutabiles sunt gr̄tia: qz ex natura i p̄mordio sue p̄ditōis mutari potuerūt: siue ad bonū siue ad malū: s; post gratiā ita bono ad dicti sūt vt inde mutari nequeāt. Ad hoc enī repugnat gr̄tia nō natura.

Qd̄ mali angeli viuacē sensus nō perdidērūt: ⁊ quibus modis sciāt.

Licet mali angeli ita p̄ malicias sint obstinati: viuaci tamē sensu nō penitus sunt priuati. Nā vt tradit Isidorus triplici acumine sciētie vigēt demones. s. subtilitate nature: experientia tēporū: reuelatōe supernoz spiritus. De hoc ē Aug. ait. Spiritus mali quedam: vera de temporalibus rebus noscere p̄mittūt: partiz subtilitate sensus: partem experientia tēporū callidiores propter tam magnā lōgitudinē vite: partiz sancti angelis: quod ipsi ab oīpotēti deo discūt iussu eius sibi reuelātibus. Aliquādo autē idē nefandi spiritus: ⁊ que ipsi acturi sunt velut diuinādo predicūt.

Quod magice artes virtute ⁊ sciētia diaboli valēt: que virtus ⁊ sciētia ē ei data a deo: vel ad fallēdum malos vel ad mouēdus vt exercēdus bonos.

Uozum scientia atq; virtute etiā magice artes exercentur quibusdam tamen tam sciētia q̄ potestas a deo data est: vel ad fallēdum fallaces: vel ad monēdum fideles: vel ad exercēdam proban-

damq; iustozum patientiam. Unde Aug. in libro tertio de trinitate. Video inquit infirme cogitationi quid possit occurrere. Cur. s. ista miracula: etiam magicis artibus fiant. Nam ⁊ magi Pharaonis serpentes fecerunt: ⁊ alia. Sed illud est amplius admirandum quo modo magozum potentia que serpentes facere potuit: vbi ad muscas minutissimas. s. cinifes ventum est: omnino deficit: qua tertia plaga egyptus cedebatur. Ibi certe defecerunt magi dicentes. Digitus dei est hic vbi intelligi datur: nec ipsos quidem angelos transgressores: ⁊ acreas potestates in vnam istam caliginem tanq̄ in sui generis carcerem: ab illius sublimis ethere puritatis habitatione detrusos: per quos magice artes possunt quicquid possunt aliquid valere nisi de supra data potestate. Dat autem vel ad fallēdus fallaces: sicut in egyptios et ipsos etiam magos data est: vt in eozum spirituum operatione iudicarentur admirandi a quibus fiebant damnandi: vel ad monēdū fideles: ne tale aliquid facere pro magno desidererent: propter quod etiam nobis in scriptura sunt prodita: vel ad exercēdam probandamq; ⁊ manifestandam iustozum patientiā.

Quod transgressoribus angelis non seruit ad meritum materia rerum visibilium. Et putandum est istis transgressoribus angelis ad meritum seruire hāc visibilia rerum materiam: sed deo potius a quo hec potestas datur quantum in cōmitabilis indicat.

Quod non sunt creatores licet per eos magi ranas ⁊ alia fecerunt: sed solum deus.

Ec sane creatores illi mali angeli dicendi sunt: quia per illos magi ranas ⁊ serpentes fecerunt: non enim ipsi eas creauerunt. Omnium quippe rerū que corporaliter visibiliterq; nascuntur: occulta quedam semina in corporeis huius mundi elementis latent: que deus originaliter eis indidit. Ipse enim creator est omnium rerū qui creator est inuisibilium seminum: quia quecumq; nascendo ad oculos nostros exeunt: ex occultis seminibus accipiunt progrediendi hic primordia ⁊ incrementa debite magnitudinis: distinctionesq; formarū ab originalibus vt ita dicam regulis sumunt.

Sicut parentes non dicuntur creatores filiozū nec agricole frugum: ita nec boni angeli: nec mali: ⁊ si per eozum ministeriū fiant creature.

Sicut ergo nec parētes dicimus creatores hominum: nec agricolas creatores frugum: quibus eorum extrinsecus adhibitus moribus: ista creanda dei virtus interior operetur: ita non solum malos: sed nec bonos angelos fas est putare creatores: sed pro subtilitate sui sensus et corporis semina istarum rerum nobis occultiora noverunt: et ea per congruas temptationes elementorum latenter spargunt: atque ita gignendarum rerum et ac celerandorum incrementorum prebent occasiones: sed nec boni hec nisi quantum deus iubet nec mali hec iniuste faciunt nisi quantum ipse iuste permittit.

Nam iniqui malicia voluntatem suam habet iniustam potestatem autem non iniuste accipit: siue ad suam penam: siue ad aliorum: vel penam malorum vel laudes bonorum.

Sicut iustificationem mentis: ita creationem rerum solus deus operatur: licet creatura exterius seruiat.

Sicut ergo mentem nostram iustificando formare non potest nisi deus predicare autem extrinsecus euangelizans etiam homines possunt. non solum boni per veritatem: sed etiam mali per occasionem. Ita creationem rerum visibilium deus interior operatur. Exteriores autem operationes atque contemperationes siue occasiones ab angelis tam bonis quam malis vel etiam hominibus adhibentur. Sed hec ab hominibus tanto difficilius adhibentur quanto eis defunt sensuum subtilitates: et corporum mobilitates in membris terrenis et pigris. An qualibuscumque angelis vicinas eas ab elementis contrahere: quanto facilius est tanto mirabiliores in huiusmodi opibus eorum existunt celeritates: sed non est creator nisi qui principaliter ista format. nec quod hoc potest nisi vnus creator deus. Aliud est enim ex intimo ac summo carum cardine condere ac ministrare creaturam: quod facit solus creator deus. Aliud autem pro distributis ab illo viribus et facultatibus aliquam operationem forinsecus adiuuere: ut tunc vel tunc: sic vel sic exeat quod creatur. Ista quippe originaliter ac primordialiter in quadam textura elementorum cuncta iam creata sunt. Sed accipitis opportunitatibus prodeunt.

Quod angeli mali multa possunt per nature vigorem quam non possunt per dei vel bonorum angelorum prohibitionem. id est: quod non permittitur.

Illud quoque sciendum est quod angeli mali quedam possunt per nature subtilitates: que tamen non possunt propter dei

vel bonorum angelorum prohibitionem. id est: quod non permittitur illa facere a deo vel ab angelis bonis. Possent utique cinifes fecisse qui ranas serpentesque fecerunt. Quedam vero non possunt facere: etiam si permittantur ab angelis superioribus: quod non permittit deus. Unde Aug. in libro tertio de trinitate. Ex ineffabili potentatu dei fit ut quod possent mali angeli si permitterentur: ideo non possunt: quod non permittitur. neque enim occurrit alia ratio cur non potuerit facere cinifes qui ranas serpentesque fecerunt: nisi quod maior aderat dominatio prohibentis dei per spiritum sanctum. Quod etiam magi confessi sunt dicentes. *Digitus dei est hic*. Quid autem possint per naturam: nec possint per prohibitionem et quid per ipsius nature sue conditionem facere non sinantur: homini explorare difficile est: immo impossibile. Nouimus hominem posse ambulare: et neque hoc posse si non permittatur. volare autem non posse etiam si permittatur. Sic et illi angeli quedam possunt facere si permittantur ab angelis superioribus ex imperio dei. quedam vero non possunt etiam si ab eis permittantur: quod ille non permittit: a quo illis est talis nature modus qui etiam per angelos suos illa plerumque non permittit que concessit ut possint.

Upra dictum est quod angeli etc. Determinatis his que pertinent ad nature conditionem etiam ad bonos et malos angelos communiter. Adie consequenter tractat ea que pertinent ad eorum potestatem et virtutem. Et dividitur in partes duas. In prima determinat eorum potestatem respectu operationum quas in seipsis habent. In secunda respectu illarum operationum quas in alia exercent. ibi. Quorum scientia atque virtute etc. Circa primum duo facit. Primo ostendit eorum virtutem: respectu operationum voluntatis vel lib. ar. In secunda respectu operationis intellectus. ibi. Et 13 mali angeli ira per maliciam etc. Circa primum duo facit. Primo determinat veritatem. Secundo inducit quandam questionem quam primo mouet. ibi. Sed est nihil boni etc. Secundo determinat eam ibi. Ad quod dicimus etc. Circa quod primo confirmat illud verum quod in obiectionem supponebatur. scilicet quod boni angeli et mali habent liberum arbitrium. Secundo respondet ad obiectionem. ibi. quod ergo Hieronymus ait etc. Quorum scientia etc. Adie ostendit eorum virtutem in operationibus quas in subiectam materiam exercent. Et circa hoc tria facit. Primo. n. ostendit huius virtutis principium collatum et finem. Secundo ostendit operandi modum. ibi. Nec putanda est de istis transgressoribus etc. Tertio ostendit impedimentum iterandi sua virtute. ibi. Illud quoque sciendum etc. Circa secundum tria facit. Primo excludit duplicem modum falsum. Secundo ostendit modum verum. ibi. Omnium qui per eorum etc. Tertio proponit exemplum per corporalibus actibus. ibi. Sic ergo nec patet etc.

Secundo in spiritualibus sicut. ergo mentē nostrā. Hic est triplex questio. Prima de statu libe. arbitrii in bonis et in malis angelis. Secunda de cognitione malorum. Tertia de virtute eorum. Circa primū queruntur duo. Primo de confirmatione bonorum angeloz. Secundo de obliuione malorum.

D primum sic proceditur. videtur q̄ angelus si boni possint peccare. quia secundum philosophum potestates rationales sunt ad opposita. sed lib. arbi. quod in angelis bonis manet: est rationalis potestas: quia est facultas rationis et voluntatis secundum Augustinum. ergo videtur q̄ si possunt bene velle q̄ etiam possint peccare.

Preterea. sicut corruptibile nunq̄ mutatur vt fiat eternum: vt dicit philosophus in primo celi et mundi: ita videtur q̄ mobile nunquā fiat immobile. sed lib. arbitrium angeli fuit in statu creationis mobile in peccatum. ergo nunq̄ factum est immobile.

Preterea. quanto aliqua virtus magis est determinata ad vnum minus est libera: sicut patet in virtutibus naturalibus que per necessitatem agunt: sed arbitrium angeli est liberius post confirmationem q̄ ante: vt in littera dicitur. ergo videtur q̄ non sit determinatum tantum ad bonum: sed possit etiam in peccatum. **P**reterea. nulla ratio laudabilitatis subtrahenda est a bonis angelis. sed hec est ratio laudis in hominibus q̄ non peccent cum peccare possint. Eccl. xxi. Qui potuit transgredi et non est transgressus: in laudem boni viri dicitur. ergo videtur q̄ hoc etiam in angelis sit. **S**ed contra. immobilitas est de ratione felicitatis: vt dicit philosophus in primo ethicorum. Non enim estimandum est felicem esse cameluntha. sed si peccauerit moueretur a statu rectitudinis. ergo beati angeli peccare non possunt.

Preterea. motus non est in termino: sed in via ad terminum. angeli autem non sunt viatores. ergo moueri in peccatum non possunt.

Respondeo dicendo: q̄ sicut deus per naturam suam habet q̄ peccare non possit: ita et hoc angelus habet per gratiam confirmationis: quod sic patet. Principium mutationis et causa est rei possibilitas nec defectus esse potest nisi per potentiam incompletam. Illud ergo cui nihil admiscetur de potentia secundum naturam suam: nec mutari nec deficere potest. illud autem cui admiscetur potentia: que tamen tota per actum completur: potest quidem quantum in se est deficere et mutari secundum q̄ esse et completionem suam: non nisi ab alio habet. sed ratione perfecte receptionis que nihil potentie imperfectum relinquit: habet immobilitatem et indeficientiam. huiusmodi autem exemplum sumi potest in naturalibus et intellectualibus. Inuenitur autem in naturalibus quorundam potentia naturalis omnino completa et per suum esse et per suam formam. et ideo esse indeficiens habent: sicut patet in angelis et in corporibus celestibus: quorum potentia non est susceptiua alicuius alterius esse vel forme. vnde elongata sunt a priuatione: et per consequens a corruptione. Sed materia aque non tota completur per formam aque hoc modo vt reducatur in omnem perfectionem possibilem per eam. vnde simul cum forma aque manet priuatio forme aeris: et ideo hec corruptibilia sunt. Et similiter patet in intellectualibus: quia principium inmediate datum naturaliter cognitum determinat potestates

totam rationis. Ante enim q̄ ad ipsum deveniatur per inquisitionem resoluentem: ita adheretur vni parti: vt relinquatur quedam pronitas ad partem aliam per modum dubitationis: sed quando resoluēdo peruenitur ad primum principium per se notum firmatur ad vnum cum impossibilitate alterius. Si militer est de voluntate angeli beati ad quem ita se habet lumen gratie vel glorie et virtus sicut forma vel actus in naturalibus et finis vltimus: sicut principium primum in speculatiuis. vnde cum per lumen glorie perfecte vltimo fini coniungantur per fructum nem plenam eius bonitate affecti toti in contrarium defecti non possunt. **A**d primum ergo dicendum q̄ rationalis potestas dicitur esse oppositorum que sub electione cadunt: quorum proprium est lib. arbi. electio autem non est de fine: sed de his que sunt ad finem: et non eliguntur: nisi secundum regulam finis: que est in extimatione. et ideo de fine non potest voluntas contrarie se habere. voluntas enim nō potest esse de miseria neq̄ de malo in quantum huiusmodi. sed semper est de bono et de beatitudine ad quam tamen consequendam possunt homines diuersas vias eligere: scz secundum q̄ in illis melius estimant se posse felicitate consequi. vnde potest eē error in electione eorum que sunt ad finem ipsum. et ideo apud illos quorum est indeficienter recta extimatio finis: sicut apud angelos qui ipso fine perficiuntur impossibile est esse voluntates alicuius eorum qui a fine deordinantur cuiusmodi est voluntas peccati. Sed tamen possunt velle hoc vel illud: quorum neutrum a fine deordinat: sic saluatur proprietas rationalis potestatis in quantum possunt hoc facere vel non facere: quibus non possunt in hec opposita bonum et malum. **A**d secundum dicendum: q̄ non est possibile vt in eodem subiecto succedant sibi corruptibilitas et incorruptibilitas vel mobilitas et immobilitas: ita q̄ vtrumq̄ reducatur in eius principia naturalia. Et sic etiam dicimus q̄ lib. arbitrium angeli quod per naturam mobile erat: non est factum per naturam immobilem vt per gloriam. **A**d tertium dicendum q̄ potestas angeli nunquā determinatur ad vnum nisi in actibus coniungentibus fini quin possit hoc facere vel non facere: aut hoc vel illud facere. non tamen potest peccare: quia secundum Anselmum in p̄sologion posse peccare non est lib. arbi. nec pars libertatis: quia lib. arbi. est libertas eligendi hoc vel illud eorum que in finem ducunt. **A**d quartum dicendum: q̄ laudabilitas non depēdet essentialiter a potestate peccandi: sed a voluntate adherente bono: alias virtuosus in quo est minor mobilitas ad peccandū esset minus laudabilis in actu suo q̄ carens virtute et bonum operans. sed potestas peccandi est signum laudabilitatis respectu laudantium in quantum ostendit non coacte voluntatem bono adherentem.

D secundum sic proceditur. videtur q̄ demones possint bonum facere et non sint obliuati in malo. Natura enim intellectualis ordinata est ad beatitudinem cuius facta est capax. sed in demonibus manet natura post peccatum. ergo nō sunt adeo obliuati quin possint bonū velle et beatitudinē cōsequi. **P**re. Dion. dicit quarto ca. de di. no. q̄ demones bona appetunt esse viuere et intelligere. h̄ bona appetēdo h̄ q̄ bonā voluntatē. et vt q̄

demonones bonam voluntatem haberi possunt. **P**reterea, si deresis in demonibus non est extincta alias verum conscientie non haberent, sed actus deresis est remurmurare malo, hoc autem bonum est non ergo omnis eorum actus malus est. **P**reterea Jacobi primo dicitur: quod demones credunt et contremiscunt: sed utrumque horum bonum est, ergo eorum aliquis bonus est actus. **P**reterea, omni actu peccati aliquid in malicia crescit et in merito maioris pene. Si ergo demones omni actu suo peccant, videtur quod pena eorum in infinitum crescat cum obstinatio reatum pene non tollit, autem enim ex sua malicia commodum reportarent, ergo pena eorum in infinitum crescit: quod est inconueniens.

Sed contra, Aug. in libro de fide ad petrum dicit, Demones nec mala voluntate carere possunt: nec pena, sed ex mala voluntate nunquam procedit nisi actus malus, ergo videtur quod omnis eorum actus malus sit. **P**reterea, sicut angeli per conuersionem effecti sunt boni: ita demones per auersionem facti sunt mali. Sed angeli beati malum facere non possunt: ut prius dictum est, ergo nec demones bonum. **R**espondeo dicendo, quod in demone est natura bona a deo creata, sed voluntas mala: cuius malicie ipsi sunt causa, et ideo omnis actus nature eorum bonus est, sed actus voluntatis eorum est malus, actum autem malum contingit esse dupliciter: aut quantum ad substantiam actus: sicut malus actus voluntatis est fornicari vel mentiri: aut quantum ad modum agentis: sicut cum quis appetitu laudis dat elemosinas, possunt ergo demones aliquem bonum actum ex genere facere: nullo tamen modo bona voluntate: cuius obstinationis ratio diuersimode assignatur. Quidam enim dicunt, quod liberum arbitrium angeli medium est inter diuinum et humanum: in hoc quod diuinum immobile est ante electionem et post, humanum vero mobile ante et post, angelicum vero mobile ante: sed immobile post, sed hec ratio supponit illud: cuius causa queritur: scilicet immobilitatem post angelorum electionem.

Et preterea secundum hoc non posset assignari ratio confirmationis et obstinationis hominum defunctorum. **A**lia ratio assignatur: quia cum angelus sit indivisibilis ad quodcumque se conuertit totaliter conuertitur, sed hec videtur insufficiens, quia quantum sit indivisibilis in essentia: est tamen diuisibilis virtute secundum quod virtus eius ad multa se extendit, et hoc est secundum obiecta et secundum quod magis et minus alicui applicatur, et hoc est secundum intensionem et remissionem actus. Unde non oportet quod sua operatio procedat ab eo secundum totam suam virtutem: cum sit dominus sui actus.

Alia ratio sumitur per hoc quod homo per alterius ceidit, unde decuit quod haberet reparatorem per quem resurgeret, angelus vero per seipsum, et ideo impossibile est eius ruinam reparari: quia per se non potuit resurgere: nec decuit alium reparatorem habere. Sed hoc etiam non videtur sufficiens: quia per se vel per alium cadere sunt circumstantie peccati: que in infinitum aggravare non possunt: ut peccato recuperabilitas auferatur. **E**t preterea etiam si homo nunquam reparatus esset: non tamen propter hoc obstinatus esset: ut patet in infidelibus qui reparationis beneficium non consequuntur: quorum

non omnes actus peccata sunt: ut infra dicitur distinctione xxxiii. Et ita etiam si casus demonis sit irreparabilis, non ex hoc sequitur obstinatio voluntatis in malo qualis in ipso est. **A**lia ratio est: quia angelus peccauit contra deiformem intellectum: homo autem contra dictamen rationis: ut patet ex diuino in quarto capitulo de diuinis nominibus, et ideo peccatum angeli fuit multo grauius et irreparabilius: quia ratio est intellectus quasi obumbratus secundum quod dicit Isaac in libro de diffinitionibus: quod ratio oritur in ymbra intelligentie, sed hoc etiam non videtur sufficiens: quia intellectus angelicus et ratio humana non improporcionabiliter distant: sicut reparabile et irreparabile: cum utrumque finitum sit. **A**lia ratio assignatur: quia natura hominis tota corrupta est per peccatum eius in quo erat, non autem tota natura angelica, unde magis indigebat reparatione humana natura quam angelica. Sed hoc non videtur sufficiens, quia secundum hoc si primo homine non peccante aliqui de filiis eius peccassent: eorum peccatum irreparabile foret. **E**t preterea in quolibet angelo est natura secundum speciem ab alio differens, et ideo eo peccante tota natura sue speciei viciata est. **E**t ideo oportet aliter dicere: ut inueniatur eadem ratio obstinationis in hominibus damnatis et in angelis peccantibus: quia secundum Damascenum: quod est in angelis casus hoc est in hominibus mors, dicendum est ergo: quod sicut impossibile est a voluntate ideclinabiliter adherente reo fini procedere opus peccati: ita e contrario impossibile est a voluntate adherente inconvertibiliter peruerso fini aliquod rectum opus provenire, peccatus autem voluntatis contingit dupliciter circa finem: vel ex passione deducente rationem ab actuali consideratione recti finis, et talis peccator penitens est passione cessante: vel ex malicia que secundum philosophum in septimo ethicorum est corruptiva finis. Dicitur enim ex malicia peccare: qui ex electione prauit finis peccat: eo quod qualis est secundum habitum: talis finis videtur ei: ut qui habet habitum luxurie delectationem veneream sibi ponit finem: et cum error circa finem in operabilibus sit sicut error circa prima principia in speculativis: circa que errantem non contingit ex aliis magis notis dirigi: oportet quod sit peccans sicut impenitens: ut dicit philosophus ibidem, ergo de peccato nullus potest penitere: nisi vel ex passione cessante vel habitu remoto quo malum finem eligebat. Remoueri autem habitum non est possibile nisi in eo qui est in statu vite et mutabilitatis, unde quodcumque aliquis deuenit ad terminum vite non potest deflecti ab eo sine cui adherit: siue sit bonus siue malus, finis autem vite hominis est mors sua, finis autem angeli est terminus electionis sue qui bono adherit vel malo. Unde sicut homines per bonum in bono confirmantur vel in malo: ita et angeli post conuersionem et auersionem. Datur autem homini longior via quam angelo: quia erat magis a deo distans, et oportebat quod in eius cognitione inquirendo perueniret, angelus autem statim deiformi intellectu sine inquisitione in diuina peruenire potuit. **A**d primum ergo dicendum quod in demonibus remanet naturalis potentia ad bonum: ut remota et indifferens et per contrarium habitum deprauata: qua possent benefacere si vellent: sed velle non possunt.

quia habitus malitiae ab eius voluntate removeri non potest: quia iam in statu viae non est. **C** Ad secundum dicendum: quod cum in angelis natura sit bona: oportet quod naturalis appetitus eorum bonus sit: qui tamen per circumstantias deprauatur: quas apponit deliberativa voluntas in quantum volunt esse et vivere sub tali deformitate peccati. sicut luxuriosus desiderat vivere in sua turpi delectatione. **C** Ad tertium dicendum: quod secundum quosdam sinderosis in demonibus non remurmurat culpe: sed pene et in hoc magis peccant ordinationi divinae iustitiae renitentes. sed hoc non videtur verum: quia impossibile est quod aliquid non renitatur suo contrario. In sinderosis autem sunt universalia principia iustitiae naturalis. unde oportet quod remurmuret omni ei quod contra ius naturale sit. Sed tamen istud murmur est actus naturae. In demonibus enim voluntas perversa repugnat secundum quam claudunt suas virtutes inspectivas ab omni consideratione: ut dicit Dionysius in quarto capitulo de divinis nominibus. **C** Ad quartum dicendum quod quantumvis isti actus si boni sint non tamen bene sunt: quia coacte et non ex electione bonum quodcumque operantur. **C** Ad quintum dicendum: quod quidam dicunt quod eorum culpa et pena crescere potest usque ad diem iudicii. sed hoc non videtur verum: quia cum non sint in statu viae: sicut non in bonum ita nec in peius mutari possunt. Unde dicendum quod eorum culpa vel superbia dicitur crescere: non quantum ad intensionem malitiae: sed quantum ad multiplicatam actus. pena etiam essentialis non crescit. sed accidentalis que est ex multitudinem damnatorum. sicut est etiam de premio bonorum angelorum.

Et deinde queritur de cognitione demonum.

D Et circa hoc queruntur duo. Primo utrum demones vigeant acumine scientie. Secundo de divinatione que per eos fit.

A Primum sic proceditur. videtur quod demones non sunt acuti scientia: sicut in littera dicitur: sicut enim dicit Dionysius in quarto capitulo de divinis nominibus. Malum demonis est furor: irrationalis amens concupiscentia et fantasia proterva. Hec autem omnia hebetudinem cognitionis important. ergo videtur quod scientie acumine non polleant. **C** Preterea secundum philosophos: natura substantiarum intellectualium perficitur intellectu et voluntate. sed sicut voluntas perficitur per appetitum boni: ita intellectus per cognitionem veri: cum ergo voluntas eorum non possit in bonum: videtur quod nec intellectus in verum. **C** Preterea. revelatio supernorum spirituum fit per illuminationem: sed demones cum sint in perpetuis tenebris illuminari non possunt revelatoine bonorum angelorum. **C** Preterea. cognitio per experientiam longi temporis est accipientis scientiam a rebus: quia ex multis memoriis fit unum experimentum: ut in principio methaphysice dicitur memoria vero a sensu oritur. angeli autem cognitio. non est ex rebus accepta. ergo per experientiam longi temporis cognitionis acumen non habent. **C** Sed contra est quod in littera auctoritatis sanctorum probatur: quod etiam eorum nomen ostendit. quia demones dicuntur: quasi sapientes. Item Dionysius dicit quarto capitulo de divinis nominibus. Data autem angelica dona ne-

quaes mutata esse dicimus: sed manere integra et sple didissima. sed inter alia attributa naturae angelorum unum fuit perspicacitas intelligentie. ergo hoc adhuc eis manet. **C** Respondeo dicendo: quod cum peccatus non tollit naturam: sed tantum diminuat habilitatem ad bonum secundum quod facit magis a gratia distare: oportet in demonibus lumen intellectuale perspicuum remanere: quia natura eorum intellectualis est. cognitio autem eorum de rebus est duplex. quedam. n. sunt quorum cognitio per causas naturales: vel signa haberi non potest et talia non nisi revelatione supernorum spirituum cognoscunt. Quedam vero sunt quorum cognitio per naturam haberi potest. et hoc dupliciter. vel per causas determinatas ad effectus naturales. et talia cognoscunt per subtilitatem nature sue in quantum in eis resplendent similitudines totius ordinis universi: vel per aliqua signa ex quibus ut in pluribus potest alicuius cognitio haberi: sicut medici pronosticantur de sanitate vel de morte talia cognoscunt per experientiam temporum secundum quod talibus signis pluries tales effectus concurrerunt.

C Ad primum ergo dicendum: quod furor et concupiscentia et fantasia non sunt in demonibus proprie: sed methaphysice cum pertineant ad sensitivas partes que non est in angelis. omnis enim defectus anime qui in nobis accidit: vel est fantasia quantum ad cognitionem: cuius proprium est falsitas secundum philosophum in quarto methaphysice: vel ex passionibus irascibilis et concupiscentibus quantum ad affectionem. et ideo dicitur fantasia proterva. quia protervus est qui pertinaciter verum impugnat. Irrationalitas autem et amentia furori et concupiscentie important obliquitatem voluntatis a recto iudicio intellectus vel rationis et ignorantiam non speculationis sed electionis: secundum quam omnis malus est ignorans. **C** Ad secundum dicendum quod voluntas est domina sui actus magis quam intellectus: eo quod ipse in veritate compellitur. et ideo secundum actum voluntatis homo dicitur malus vel bonus. quia actus voluntatis est actus bonus: quasi in eius potestate existens. non autem secundum actum intellectus cuius ipse non est dominus. **C** Ad tertium dicendum quod revelatio supernorum spirituum facta demonibus non est per modum illuminationis: ita quod lumen intellectuale demonis vigoretur per applicationem claritatis lustris angelici. sed per modum locutionis: ita quod sibi exponuntur cognitiva quedam per modum quo prius non exponebantur: sicut infra patebit: distinctione undecima. **C** Ad quartum dicendum quod quantumvis cognitionem a rebus non accipiat demon. tamen acuitur eius scientia per longitudinem temporis per speciem rei quam habet innata cognoscit rem et ea que in re sunt antequam determinatur contingens: et precipue ad utrumlibet nec est in eo effectus eius. Unde potest in ipsa cognosci: qui tamen cognita ipsa cognoscitur quando iam ad effectum determinata est.

D secundum sic proceditur. videtur quod per

a demones divinatio fieri non possit. Pre-nunciatio enim futurorum divinitatis est si

gnum. Unde dicitur *Isaie. xli.* Ventura quoque annuncietis et dicemus quod dii estis. Sed demones sunt omnino diuinitatis expertes. ergo per eos diuinitas de futuris fieri non potest. **C** Præterea. bonorum prophetarum est veritatem de futuris predicere: ut dicitur *Jeremie trigesimo octauo:* quod ille est propheta quem misit dominus: cuius verbum euenit. Si ergo homines virtute demonum vera de futuris diuinando prænuunt: videtur quod qui per reuelationem demonum probabiliter prophetent verum pro phete et dei sunt. **C** Præterea. non est cognitio rei nisi per speciem eius. sed species euentus futuri non potest per demonem in anima essentia demon species causare. ergo videtur quod per ipsum diuinitas fieri non possit. **C** Præterea. mentem hominis nullus formare potest: nisi solus deus: ut *Augustinus* in littera dicit. sed non potest cognitio alicuius accipi: nisi mens alicuius aliquo lumine formaretur. ergo videtur quod per demones præcognitio futurorum accipi non possit. **C** Sed contra. in demonibus est potentior virtus intellectiva quam in hominibus sed homo potest alteri denunciare quod scit futurus ergo et demones: sciunt autem quedam futura: cum etiam quorundam futurorum cognitio ab hominibus habeatur: ut ab astrologis et medicis. ergo per demones diuinitas fieri potest. **C** Præterea. quando anima retrahitur a motibus exterioribus circa corpus: ut in somno quorundam futurorum præcognitiones accipit. non enim omnino negandum est diuinitatem fieri in somnis: ut dicit *philosophus* in libro de somno et vigilia. Sed demones circa regimen corporis non occupantur. ergo videtur quod futurorum cognitiones et habere et aliis conferre possunt. **C** Respondetur. quod futurorum quedam sunt determinata in suis causis. quedam vero non habent causas determinatas sicut que sunt ad verumlibet. quilibet autem effectus secundum quod in causa sua determinatur: in ea potest cognosci. Si enim determinetur in ea: ut ex qua necessario contingat certitudinarie cognoscetur. sicut sunt ea que circa motum celi accidunt: ut ortus et occasus: et eclipses et coniunctiones luminarium que omnia multo melius demones sciunt. per species causarum innatas quam astrologus per artem. Si autem determinentur in causis: ut ex quibus frequenter contingat cum potestate tamen efficiendi in minori parte propter impedimentum ex parte agentis vel ex parte recipientis actionum: eorum præcognitio non certitudinalis: sed coniecturalis haberi potest. et hoc modo astrologus predicat quedam futura que consequuntur ex motibus celi in istis inferioribus: que tamen impediri possunt propter defectum inferiorum causarum. et hec præcognitio tanto magis ad certitudinem accedit quanto ad unum effectum plures cause concurrentes cognoscuntur: et quanto virtus cause melius scitur. Unde demones subtilissimi sunt in talium futurorum præcognitione. sed ea que non habent causas determinatas: ut que sunt ad verumlibet vel in minori parte non possunt cognosci in causis suis. sed in seipsis tantum: ut presentia sunt: ut in primo dictum est: distinctione. *trigesima octaua.* Et cui de reuelare voluerit: et talium futurorum cognitionem nec homines nec demones habere possunt: nisi reuelatione superiorum spirituum. Ea vero que ipsi demones præcognoscunt reuelare possunt: non qui-

dem obiciendo se anime: sicut speculum in quo videntur que in speculo relucent ut quidam dicunt: quia anima humana ad minus secundum status vie non videt ea que sunt a materia separata: nisi quantum ex fantasmatibus in eorum cognitionem venit. Nec iterum species que sunt in intellectu angelico: sunt proportionate intellectui humano: cum multo simpliciores sint et vniuersaliores. Unde sicut species que sunt in intellectu imaginatio non potest comprehendere: nec sensus species que sunt in imaginatione: ita nec intellectus humanus secundum status vie: species que sunt in intellectu angelico. sed angelus bonus vel malus aliter ea que cognoscit reuelare potest: scilicet per applicationem luminis sui ad fantasmata: sicut applicatur lumen intellectus agentis: ut ex eis quedam intentiones in intellectu eliciantur. et quanto lumen fuerit fortius et perfectius: tanto plures et certiores cognitiones eliciuntur. Et ideo ex fantasmatibus illustratis lumine angelico resultat aliorum cognitio in intellectu possibili hominis ad quam efficiendam illustratio intellectus agentis humani non sufficeret: cum lumen eius sit debilius lumine angeli. **C** Ad primum ergo dicendum quod futura secundum quod habent determinationem in causis suis accedunt ad rationem præscientiam in quantum iam quodammodo sunt determinata in causis suis. et ideo eorum præcognitio non proprie dicitur diuinitas: ut quando medicus predicat sanitatem futuram: et astrologus eclipsim vel pluiam: et aliquid huiusmodi: nisi forte apud eum quem latet ordo cause ad causatum. unde in illis que omnibus nota sunt nullus dicit diuinationem esse: ut solem oriri cras. Sed diuinitas proprie est eorum que causas determinatas non habent. hec enim præcognoscere solus dei est: a cuius actus usurpatione diuini vocantur: qui futuris prænuunt ad minus intendunt. **C** Ad secundum dicendum quod falsi prophete distinguuntur a veris quantum ad tria ad minus. Primo quantum ad reuelationis auctoritatem: quia boni prophete futura predicunt diuino lumine mediantibus bonis angelis inspirati sed falsi prophete: vel sequuntur spiritum suum nihil intendentes: sed mendacia confingentes: vel per reuelationem immundi spiritus. Secundo quantum ad intentionem prænuuntionis. quia falsorum prophetarum finis est aliquod lucrum corporale. Unde dicitur *Ezech. decimotertio* Violant me ad populum meum propter pugillum ordei et fragmen panis: vel saltem ipsius demonis reuelantis intentio peruersa est qui deceptionem intendit. Sed prophetarum bonorum tota intentio in rectum ordinatur. Tertio quantum ad certitudinem prænuuntionum: quia bonorum prophetia innititur diem præscientie que omnium futurorum euentus intuetur: sed prænuuntio malorum prophetarum innititur præscientie demonum que coniecturalis est. **C** Ad tertium dicendum: quod demon potest aliquod ignotum manifestare sine causatione noue speciei dupliciter: aut ex speciebus in imaginatione seruatis diuersimode compositis et diuisis et fortiori lumine illustratis alias intentiones eliciendo: aut etiam nouas species in imaginatione formando secundum aliquam transformationem organi corporalis. **C** Ad quartum dicendum quod solus deus format mentem hominis in situ non tamen solus in mente intellectuati lumine illustrat: nisi

Intelligatur a lumine conaturali quod a solo deo ē.
C Ad quantum dicendum q̄ astrologi non possunt
 prenunciare euentus: nisi quia reducuntur ad mo-
 tum celi: sicut a d̄ causam: vel per se sicut transmu-
 tationes que accidunt in corporibus: vt tempesta-
 tes ⁊ sterilitates: ⁊ pestilentias: ⁊ huiusmodi: que ta-
 men impediri possunt fortioribus motibus superue-
 nientibus. vt dicit philosoph⁹ in libro de som. ⁊ vig.
 vel per accidens. sicut ad transmutationem corporis
 disponitur anim⁹ ad aliquos act⁹ magis q̄ ad alios
 sicut ex naturali p̄lerione q̄dam sunt prout ad toru-
 riā vel ad irā ⁊ h̄mōi. nō tamen talis dispositio corpo-
 ris anime necessitatem inducit. Unde in his que
 ex libero arbitrio dependent maxime eorum iudicia
 falluntur. **C** Similiter etiam medici ex signis exte-
 rius apparentibus causas interiores cognoscunt ex
 quibus sequitur sanitas vel mors: vel semper: vel i
 maiori parte. ⁊ hec omnia demones precognoscere
 possunt. non autem omnia futura sunt talia. **C** Ad
 serm̄ dicendum q̄ diuinationes etiam que in som-
 niis sunt reducuntur in aliqua signa vel causas natu-
 rales. hoc autem contingit dupliciter. vno modo in
 his quorum causa est in ipso somnante. ⁊ hoc conti-
 git dupliciter. vel ita q̄ ipsum somnium est causa eū-
 tus futuri. sicut quando quis p̄p̄ter hoc quod i som-
 no videt mouetur ad aliquid faciendum. vel est si-
 gnum futuri: cuius causa in ipso est: sicut quando
 quis somniat se comedere dulcia: significat q̄ fleg-
 ma dulce in eo dominetur: ex quo medicus potest ali-
 quem euentum futurum conuicere vel morbi vel salu-
 tis. Si autem neutro modo se habeat: tunc nō est ni-
 si per accidens: sicut contingit per accidens me cogi-
 tante de aduentu alicuius illum venire. Alio modo
 in his que causam habent extra somniantem: ⁊ i his
 euentus frequenter rei somnate se habet ad som-
 nium: vt per accidens. quandoq̄ tamen somnium est
 signum euentus futuri. hoc autem contingit duplici-
 ter. vno modo ex parte illa qua cognitionem a corpo-
 re accipit in quantum imprimitur in ipsius virtus cor-
 poris celestis. ex motibus enim corporum celestium
 relinquuntur quedam impressiones ⁊ motus: q̄ sunt
 signa motuum celestium in corporibus inferioribus.
 ⁊ p̄m q̄ isti motus perueniunt ad imaginationem si-
 gurantur imagines illorum effectuum ad quos dis-
 ponunt motus celestes secundum similitudines ma-
 gis vel minus expressam: p̄m q̄ virtus imprimens ē
 fortior vel debitor. ⁊ p̄m q̄ virtus recipiens est ma-
 gis disposita vel minus ⁊ magis quiesca ab aliis oc-
 cupationibus. ⁊ propter hoc huiusmodi sentiuntur
 in dormiendo: q̄ anima vacat ab exterioribus moti-
 bus: ⁊ precipue in nocte. ⁊ circa horam digestionis
 complete: ⁊ per hunc modum quedam animalia pre-
 cognoscunt. quedam futura secundum q̄ est necessa-
 rium ad eorum sustentationem: sicut pisces tempe-
 statem futuram motibus suis prenunciant dum d̄ lo-
 co ad locum mouentur. ⁊ similiter etiam in somniis
 ⁊ multis aliis animalibus ad sensum patet quorum
 imaginationes sunt magis quiesca q̄ humane p̄pter
 multiplices motus rationis. Alio modo secundum q̄
 anima cognitionem accipit ⁊ influentia luminis sub-
 stantie separate vel dei vel angeli cui uehementius
 coniungitur quanto magis ab occupatione corporis
 cessat. ⁊ propter hoc reuallones in somniis sunt ⁊ i
 illis precipue quorum anima corporis affectionibus
 non subdatur. ⁊ quanto eorum imaginatio magis obe-

De his q̄ somniis videtur.

dit intellectui: tanto figurantur in ea expressiores si-
 militudines. ⁊ propter hoc etiam virtutes morales
 multum faciunt ad scientiam. ⁊ precipue virtus ca-
 stitatis: vt dicit commentator in septimo physicoꝝ.
 castitas enim precipue inter virtutes morales cor-
 pus anime obediens reddit.

Inde queritur de virte demonum in operā-
 do. Et circa hoc queruntur duo. Primo vtrū
 possint aliquos veros effectus operari i ma-
 teria corporali. Secundo vtrum eorum auxilio ⁊ cō-
 silio vti liceat.

Primum sic preceditur videtur q̄ demo-
 nes verum effectum corporalem inducere ne-
 queant. quia dicitur sc̄de thessalo. sc̄do. q̄ an-
 tichristus veniet in signis mendacibus. sed tūc ma-
 ximam potestatem demones habebūt. ergo videtur
 q̄ nullo modo possint aliquem effectum verum indu-
 cere. **C** Preterea. id quod datum est in manifesta-
 tionem ⁊ confirmationem fidei non debet concedi fi-
 dei aduersariis. sed operatio signorum data est ad cō-
 firmationem fidei: vt habetur Mathei ultimo. Si
 li autem profecti ⁊c. ergo videtur quod non subit po-
 testati demonum miracula facere. **C** Preterea. om-
 nis alteratio reducitur in motum localem. vt in sep-
 timo physicoꝝ probatur. quorum primus est mo-
 tus celi. sed demones motum celi variare non pos-
 sunt: quia hoc solius dei est: vt Dionysius dicit i epi-
 stola ad polycarpum. ergo videtur q̄ nullam trans-
 mutationem in corporibus inferioribus facere pos-
 sint de forma in formam. **C** Preterea. id quod sub-
 iacet virtuti corporali non habet virtutem imprimē-
 di in corpore. sed demones subduntur virtutibus stel-
 larum. vnde etiam malefici constellationes determi-
 natas obseruant ad inuocandum demones. ergo vi-
 detur q̄ non habeant virtutem imprimendi in cor-
 pora. **C** Preterea. demones non operantur nisi per
 modum artis. sed ars non potest dare formam sub-
 stantialem. vnde dicitur in ca. de numeris sciant au-
 ctiores alchimie species transformari non posse. ergo
 nec demones formas substantiales inducere possūt.
C Sed contra est quod dicitur Exodi. vii. q̄ magi
 pharaonis virtute demonum operantes virgas in
 serpentes verterunt. **C** Preterea. fortius agit in id
 quod minus est forte. sed virtus demonia est fortior
 virtute corporali. ergo possunt corpora transmutare
 propria virtute. **C** Respondeo s̄d. q̄ circa hoc po-
 test esse duplex error. vnus fuit gentilium qui crede-
 bant demones: quorum virtute magi operabantur
 deos esse. ⁊ ita per modū creatiōis posse nouos effe-
 ctus producere. ⁊ iste est secundus modus quem po-
 nit in littera magister. Alius est Auicenne qui ponit
 q̄ materia corporalis multo fortius obedit concep-
 tioni substantie separate q̄ qualitibus contrariis
 agentibus in natura: quia agentia naturalia sunt tā-
 tum disponētia ad formam que est ex influentia sub-
 stantie separate. vnde ad conceptionem substantie
 separate etiam preter ordinem motus celi sequitur
 aliquis effectus in inferioribus. ⁊ ponit exemplum
 de anima humana: ad cuius conceptionem totū cor-
 pus mouetur: vel in libidine ad imaginationem mu-
 lieris amate: vel ad cauendum ex imaginatione ⁊ ti-
 more casus. ⁊ hic est p̄m⁹ mod⁹ qui tangitur in litte-
 ra: q̄ materia corporalis deseruiat demonibus ad nu-
 tum. huic autem positioni contradicitur ⁊ a philoso-
 phis ⁊ a theologis. Alii philosophis quidem q̄ dicit

q̄ motus celi est instrumentus intelligentie mouentis. Unde non nisi eo mediante potest prouenire effectus in inferioribus ab intelligentia. A theologia etiam contradicitur: quia forme corporales nō sunt ex influentia demonum: sed ex influentia dei: qui eas in potentia materie possit educere in actus sine admitticulo alicuius inferioris agentis s̄m q̄ in actus educantur s̄m cursum nature ex determinatis agentibus naturalibus. vnde huius positionis ē falsum fundamentum. Et ideo dicendum q̄ demones virtute propria nullam formam in materiam influere possunt: nec accidentalem: nec substantialem: nec reducere eam in actum nisi admitticulo proprii agentis naturalis: sicut nec artifex propria virtute sed sicut ignis apposita calcfacit. ita et demones ad determinata passiva possunt coniungere activa: vt sequatur effectus ex causis quidem naturalibus: s̄ preter cōsuetum cursum nature. p̄pter similitudinē et vehemētij virtutis actiue rerum aggregatarū et p̄p̄ habilitatem passivorum. et ideo effectus qui non sunt in potestate alicuius virtutis actiue naturalis p̄ducere nō possunt: vt suscitare mortuos vel aliqd̄ huiusmodi veritate: sed in prestigij t̄m: vt. j. dicitur. ¶ Ad p̄mum ergo dōm: p̄ tempore antip̄si aliqua vera miracula sicut virtute demonum permissione diuina in illis tamen ad que virtus demonis se extendit. tamen dicuntur omnia mendata ex parte finis: q̄ ad decipiendum sunt. ¶ Ad scōm dōm q̄ signa facta p̄ bonos possunt distinguī ab illis que per malos s̄m tripliciter ad minus. Primo ex efficacia virtutis operantis: q̄ signa facta per bonos virtute diuina sunt in illis etiam ad que virtus actiue nature se nullo modo extendit. sicut suscitare mortuos et huiusmodi. que demones s̄m veritatem facere non possunt. Secundo ex virtute signorum: q̄ signa per bonos facta sunt de rebus virtutibus: vt in curatione infirmitatum et huiusmodi. Signa autem per malos facta sunt in rebus nocuis vel vanis: sicut q̄ volant in aere vel reddūt membra hominum stupida et huiusmodi. et hanc differentiam assignat beatus petrus in itinerario clemētis. Tertia differentia est q̄sum ad finem: quia signa bonorum ordinantur ad edificationem fidei et bonorum morum. sed signa malorum sunt in manifestum nocumentum fidei et honestatis. Et q̄sum ad modum d̄nt. q̄ boni operantur miracula per inuocationem diuini nominis pie et reuerenter. sed mali quibusdam deliramentis: sicut q̄ incidunt se cultris: et huiusmodi turpia faciunt. et ita signa per bonos facta manifeste possunt discerni ab his que virtute demonum s̄nt. ¶ Ad tertium dōm q̄ talem alterationē precedit aliquis motus localis inquantū virtutes actiue colligunt: et determinatis passivis apponūt. sed talis motus localis non reducitur in motum celestem: q̄ non est s̄m aliquam virtutem mouentem naturalem: sed inquantū obedit virtuti demonis ad motum localem: quod est virtute nature sue que supra corpora potest non quidem vt aliquam formam isuat. sed vt locali ter moueat. quia motus localis non est s̄m acquisitionem alicuius quod in re sit que mouetur: quia locus est extrinsecus locato. ¶ Ad quartum dōm q̄ corpora celestia non habent aliquam impressionem in demones: vt eis subd̄ntur. Sed ideo aduocari sub certa constellatione veniunt. q̄ sciunt virtutem illius constellationis inuare ad effectum qui requiritur. et p̄pter hoc vt boies inducantur ad venerandum aliquod

nomen in stellis: ex quo idolatrie ritus p̄cedit. ¶ Ad quintum dicendum q̄ ars virtute sua non potest formam substantialem conferre: quod tamen potest virtute naturalis agentis: sicut patet in hoc quod per artem inducitur forma ignis in lignis. sed quedam forme substantiales sunt quas nullo modo ars inducere potest. quia propria actiua et passiva inuenire nō possunt. sed etiam in his potest aliquid simile facere sicut alchimiste faciunt aliquid simile auro quantū ad accidentia exteriora. sed tamen non faciunt verū aurum. q̄ forma substantialis auri non est per calorem ignis quo vtuntur alchimiste. sed per calorem solis in loco determinato: vbi viget virtus mineralis. et ideo tale aurum non habet operationem p̄sequentem sp̄m. et s̄m in aliis q̄ eorū operatione sunt.

¶ Ad scōm dōm p̄ceditur. videtur q̄ vti auxilio demonum in talibus operibus nō sit malū. Ipse enim paulus corinthibus fornicatū tradidit satanā in interitum carnis: vt dicitur p̄mo corint. v. sed in hoc non dicitur peccasse. ergo vti licet obsequio demonum. ¶ Preterea. licet auxilium accipere etiam a peccatoribus: vt clemens vel aliquid huiusmodi. sed in demonibus non est inuenire nisi naturam q̄ bona est et peccatum. ergo videtur q̄ auxilium eorum vti liceat. ¶ Preterea deus contulit virtutes verbis et rebus. sed virtute quorundam verborum et rebus demones aduocantur: et quasi compelluntur. ergo videtur q̄ eorum auxilium vti liceat. ¶ Preterea id quod vergit in aliquam vtilitatem et nulli derogat: non videtur esse peccatum. sed per inuocationes demonum frequenter multa vtilia sunt: sicut patet in inuentione rerum amissarum. ergo videtur q̄ in talibus vti licet eorum auxilio. ¶ Sed cōtra deuteronomii. xvii. Precepit dominus omnes incantatores et maleficos interfici. mors autem corporalis non infligitur sine graui peccato. ergo videtur q̄ grauer peccat qui talibus intendunt. ¶ Preterea. augustinus dicit super genesim libro secundo omnes divinationes esse fugiendas et cauendas. ergo etc. ¶ R. d. q̄ ea q̄ sunt supra facultatem humanam et nature a solo deo regenda sunt. et ideo sicut grauer peccat qui illud quod est dei creature impendit per idolatrie cultum. ita et grauer peccant qui ea que a deo expectanda sunt: auxilio demonum implorant. et huiusmodi est variatio de futuro. vnde dicitur isaie. viii. Nunquid non populus a deo suo etc. Et similiter etiam in aliis operibus magicis: in quibus complementum operis ex virtute demonum expectatur. In his enim omnibus est apostasia a fide per pactum initum cum demone: vel verbore? si inuocatio intersit: vel facto aliquo: etiam si sacrificia desint. non enim potest homo diebus dominis seruire. vt dicitur Mathei. vii. ¶ Ad primum ergo dicendum: q̄ paulus et quidam alii sancti leguntur aliqua per demones fecisse non pacto cum eis inito: sed sicut virtutem diuinam in eis exercētes. sicut etiam potestatum celestium officij dicitur demones arcere. ¶ Ad secundum dōm: q̄ peccatores quādiu in hac vita viuunt: possunt fieri membra christi: quantūcumq̄ videantur in malicia obstinati. et ideo ex charitate diligendi sunt et ab eis beneficia recipi possunt et impendi: dummodo contra caritatem non sint. sed postq̄ a corpore in damnationes decedūt idē ē iudicij de eis et de demonibus. ¶ Ad tertium dōm: q̄ nō est credēdū aliquibus virtutibus corporibus demones subiacerē. et ideo nō cogūt inuocationibus

et factis quibusdam malefactis nisi in quantum per hoc enim eis sedus inicitur secundum quod dicitur isaie .xviii. percussimus sedus cum morte: et cum in inferno fecimus partem. Ad quartum dicitur: quod nulla utilitas esse potest per qua ad faciendum sit: quod in dei vergat iniuria quod contingit: quando illud quod ipsi est non ab ipso queritur sed cum ei aduersario sedus inicitur. Boni vero argumentum etc. Sed contra. li. ar. est quod cogi non potest: sed negationes non recipiuntur et minus magis. ergo nec li. ar. Ad quod dicitur: quod huius negatio secundum illud quod est magis vel minus non recipiat. tamen dicitur intendi et remitti: quod habet causam in subiecto: sicut qui caret substantia oculi magis dicitur cecus quam ille cuius visus dicitur ab humore impeditus ad pupillam fluentem. et ideo dici potest libertas arbitrii maior et minor: sed modum nature in qua est. De cetera quidam scia: etc. Per hec scia intelliguntur virtutes actiue existentes in rebus ex virtute celesti et ex qualitatibus actiuis et passivis: quod semel in secundo philosophi. putat inter causas actiuas.

Distin. octava.

Utrum angeli omnes corporei sint: quod quibusdam visum est: quibus augustinus. consentire videtur dicens omnes angelos ante casum habuisse corpora tenuia et spiritalia. sed in casu mutata in deterius malorum corpora ut in eis possent pati.

Sic etiam in que

stione versari apud doctos: utrum angeli omnes boni. scilicet et mali corporei sint. id est corpora habeant sibi unita. Quod aliqui putant innitentes verbis Augustini. qui dicere videtur quod angeli omnes ante confirmationem vel laesum corpora aerea habuerint de puriore ac superiore aeris parte formata ad faciendum habilia non ad patiendum. et angelis bonis. qui perstitit talia conseruata sunt corpora: ut in eis possint facere et non pati: que tunc sunt tenuitatis ut a mortalibus videri non valeant: nisi super vestita aliqua grossiori forma qua assumpti videntur: de postea videri desinunt. Angelis vero malis mutata sunt in casu corpora in deteriozem qualitates spissioris aeris. Sic enim a loco digniori in inferiori locum id est in caliginosum aerem deieci sunt: ita illa corpora tenuia transformata sunt in deteriora et spissiora: in quibus pati a superiori elemento. id est ab igne. Et hoc augustinus. sensisse videtur super Genesim ita dicens. Demones aerea dicuntur animalia: quod corporum aereorum natura vigent: nec per mortem dissoluntur. quia preualet in eis elementum aptius ad faciendum quam ad patiendum. Ad patiendum enim humor et humus: ad faciendum humor et humus: ad faciendum aer et ignis aptitudines prebent. Transgressores vero angeli cum principe suo

nunc diabolo: tunc archangelo: non mirum si post peccatum in hanc caliginem detrusi sunt. Neque est hoc mirum est si conuersi sunt ex pena in aereas qualitates qua possent ab igne pati. Caliginosa tamen aeris tenere tantum permisi sunt: qui eis quasi crater sit usque ad tempus iudicii. Ecce his verbis videtur Augustinus id tradere quod quidam opinantur de corporibus angelorum. Hoc autem eum aliqui dixisse asserunt. non ita sentiendo sed opinionem aliorum referendo: quod ex ipsius verbis diiudicare volunt: quibus ait demones dicitur aerea animalia. non ait: sunt. Ita enim quidam dicebant. De habitatio vero caliginosi aeris in quem detrusi sunt non opinando sed rei veritatem asserendo eum tradidisse dicunt. quod istius locutionis distinctio ostendit. Dicunt quoque plurimos catholicos tractatores in hoc conuenisse atque id concorditer docuisse: quod angeli incorporei sunt: nec corpora habent sibi unita. Assumunt autem aliquando corpora deo preparante ad impletionem ministerii sibi a deo iniuncti: eademque post expletionem deponunt: In quibus corporibus hominibus apparuerunt atque locuti sunt. et aliquando quidem locuti sunt ex persona dei siue distinctio ne alienius persone. aliquando ex persona patris vel filii vel spiritus sancti.

Quod deus in corporalibus illis antiquis formis apparuit.

Et dubitandum est deum in corporalibus formis apparuisse hominibus: sicut Augustinus in secundo libro de trinitate ostendit: conferens diuersa scripture testimonia: ex quibus deum in corporeis formis hominibus apparuisse probat. et aliquando ex persona dei sine distinctione: aliquando sub distinctione personarum sermonem factum esse eis.

De perplexa questione quam ponit Augustinus. querens an ad exhibendum has corporales apparitiones creatura noua sit formata: an angeli qui ante fuerant missi: et si ipsi missi sunt: utrum seruata qualitate sui spiritualis corporis aliquam spem corporalem de corpulentiori materia assumpserint: an suum proprium corpus mutauerint in species sue actioni aptam.

Et ubi deus hominibus incorporealibus imaginibus apparuisse asserit. perplexam questionem proponit: quam nec soluit querens utrum in illis corporalibus apparitionibus creatura aliqua crearetur ad illud opus tantum: in qua deus hominibus appareret: an angeli qui antecurant ita mitterentur.

ut manentes in suis spiritualibus corporibus assumerent ex corpulentia inferioribus elementorum materia aliquam speciem corporales quae coaptatam quasi aliquam vestem mutarent in quaslibet species corporales: veras quidem an corpus suum proprium verteret in species aptas actionibus suis per virtutem sibi a deo datam. Hic enim Aug. ita in tertio libro de trini. Querendum est in illis antiquis corporalibus formis et visis: utrum ad hoc opus tantum creatura formata sit: in qua deus sicut tunc oportuisse iudicavit: humanis ostenderetur aspectibus: an angeli qui iam erant ita mittebantur: ut ex persona dei loquerentur assumptes corporalem spiritum de creatura corporea in usus ministerii sui: aut ipsum corpus suum cui non subdantur. sed subditum regunt mutantes atque vertentes in species quas vellet accommodatas atque aptas actionibus suis secundum attributam sibi a creatore potentiam. Sed fateor excedere vires intentionis mee: utrum angeli manente spirituali corporis sui qualitate per hanc occultis operantes: assumant ex inferioribus elementis corpulentioribus: quod sibi coaptatum quasi aliquam vestem mutant et vertant in quaslibet species corporales et ipsas veras: sicut aqua vera in vinum verum conuersum est a domino: an ipsa propria corpora sua transformant in id quod volunt accommodatum ad id quod agunt. Sed quod horum sit. quam homo sine nullo experimento comprehendere valeo: sicut angeli qui haec agunt. Attende lector: quia quoniam perpositam non soluit: sed indiscussam relinquit utrum angeli qui mittebant seruatis suis propriis spiritualibus corporibus superestirent aliqua corpulentiori specie in qua possent videri: an ipsum corpus mutarent et transformarent in quamcumque vellet spiritum in qua possent cerni. In quibus verbis videtur Aug. attestari angelos esse corporeos: ac propria et spiritualia habere corpora.

Quod deus in specie qua deus est nunquam mortalibus apparuit.

Ceterum haec velut nimis profunda atque obscura relinquentes: illud indubitanter teneamus. quod deus in specie entitatis suae nunquam mortalibus apparuit: sicut famulo suo Moysi dicit. Non videbit me homo et viuet. Et in euangelio iohannis legitur. Deum nemo vidit unquam. Visibile enim quicquam non est quod non sit mutabile. Ideo substantia sine essentia dei: quoniam nullo modo mutabilis est nullo modo potest per se ipsam esse visibilis. Proinde illa omnia que patribus visa sunt

cum deus illis presentaretur per creaturam facta esse manifestum est. Et si nos later quo modo ea ministris angelis fecerit deus: per angelos tamen esse facta dicimus. Audio iterum fiducialiter dicere: nec deum. patrem nec verbum eius nec spiritum sanctum eius qui est unus deus per id quod est inuariabile atque idipsum est: villo modo esse mutabilem: ac per hoc multo minus visibilem.

Utrum demones intrent corpora hominum substantialiter et illabuntur cordibus: an id per effectum dicatur.

Iud etiam considerationi dignum videtur: utrum demones siue corpori siue incorporei sint: hominum substantialiter intrent corpora: eorumque animabus illabuntur: an a deo intrare dicantur: quia malicie siue effectum ibi exercet dei permissio: ne: opprimendo atque verendo eas vel in peccatum per voluntate sua trahendo. Quod in homines introeant atque ab eis expulsi exeant: euangelium aperte declarat commemorans demonia in quosdam ingressa: et per christum detecta. Sed utrum secundum substantiam fuerit ingressa: an propter mali effectum dicantur ingressa: non adeo perspicuum est. De hoc autem Senadius in distinctionibus ecclesiasticorum dogmatum ait. Demones per inergiam operationem non credimus substantialiter illabi anime: sed applicatione et oppressione viri. Illabi autem menti illi soli possibile est qui creauit: qui natura subsistens in corporeus capabilis est siue facture. Ecce hic videtur insinuari quod substantialiter non illabuntur demones: vel introeant corda hominum vel corpora. Veda quoque super illud locum apostolorum actuum: ubi petrus ait Ananie. Cur tentauit vel improuit sathanas cor tuum. dicit. Notandum quod mentem hominis iuxta substantiam nihil implere possit nisi creatrix trinitas quia tantummodo secundum operationem et voluntatis instinctum: anima de his que sunt creata impletur. Implet ergo sathanas cor alicuius: non quod dem ingrediens in eum et in sensum eius: neque introiens aditum cordis. siquidem patris haec solius dei est. sed calida et fraudulenta deceptio animas in affectum malicie trahens cogitatio et icetina viciorum quibus plenus est. Impleuit autem sathanas cor ananie: non intrando sed malicie siue vires inferendo. Idem. Spiritus immundus flamma virtutum de cordibus fidelium expulsus: doctoribus veritatis venenum persecutionum infudit. His auctoritatibus omnidie quod demones non subtiliter intrant corda hominum: sed propter malicie siue effectum de quibus pelli dicitur cum nocere non sinuntur.

¶ **S**ic etiā in qōne vsari ꝛc. **D**ic determinat magister de angelis bonis ꝛ malis q̄stū ad corporū assūptionē: ꝛ diuidit i pres duas. **I**n prima determinat de eis q̄stū ad assūptionē corporū. scđo q̄stū ad impressionē in nos. ibi. Illud ēt p̄sideratōe ꝛc. **P**rima diuiditur in pres duas. **I**n p̄ma determinat de apparitōe angelorū in corporalib⁹ formis: vtrū sit per corp⁹ assūptūꝝ vel naturaliter vnitū. **I**n scđa determinat de apparitione diuina. ibi. **N**ec dubitādū est ꝛc. vbi duo facit. p̄mo dicit deū appuissē i corporalib⁹ formis. scđo oñdit deū nūq̄ i sua eētia visibilī appuissē. ibi. **L**erer vs hoc velit vn⁹ ꝛc. **C**irca primū duo facit. **P**rimo oñdit deū in visibilibus formis apparuisse. **S**cđo inquirit dicte apparitionis modū. ibi. **S**ed vbi de hōminib⁹ ꝛc. **D**ic ser querūf. p̄mo vtrū angeli habeāt corpora naturalī vnita. scđo si nō hēant vtrum assūmāt. tertio si sic: q̄lter corpora assūmāt. q̄rto q̄s operationes per se exerceant. q̄nto q̄lter in nos impingere p̄nt. scđo quō dō i formis corporalib⁹ appareat.

¶ **P**rimū sic p̄cedit. videt q̄ angeli corpora vnita hēant. **A**ug. eni in lib. de ci. dēi ducit verba apulei diffinientis demones sic. **D**emones sunt gñe aialia animo passiva: mente rōnalia: corpore aerea: tpe eterna: nec hāc diffinitionē improbat: q̄ vident q̄ habeāt corpora aerea naturaliter vnita. **C** Preterea. **G**rego. dicit i omelia epiphantie: q̄ in deis annūciatū xp̄i incarnationē rōnale aial. i: angelus. sed aial est cōpositū ex anima et corpore. q̄ videt q̄ angeli habeāt corpora naturalī vnita. **C** Preterea. illud qd in se est incorporeū respectu nulli⁹ pōt corporeū dici. q̄ hec predicatio est absoluta. qd enim absolute albū est respectu nulli⁹ est nigrum. s̄ fm̄ Damascenū ꝛ **G**reg. angeli i cōpōe dei corporei sūt. q̄ in se incorporei sūt. **C** Preterea. nobili⁹ est qd in se hz vitam ꝛ alteri cōfert q̄ qd alterū nō viuificat: q̄uis in seipso viuat. s̄ vita angeli ē nobili⁹ q̄ aie. ergo videtur q̄ multo fortius habeat corp⁹ vnitū qd viuificet q̄ anima. **C** Sed cōtra est: qd **D**io. dicit q̄rto ca. d̄ di. no. q̄ angeli sicut incorporeales: ita ꝛ imateriales intelligunt. **C** Pre. omnis substantia viuificās corpus nāliter sibi vnitas habz potētias aliquas q̄ sūt act⁹ alicui⁹ partis corporis. si ergo angelus vnitū naturalī corporei tanq̄ viuificans illd: oꝝ q̄ hēat potētias affiras organie: sicut sunt potētie aie sensitiue ꝛ nutritiue: q̄ si in angelo ponantur nō differt angelus ab hōie. **C** R̄ d̄. q̄ angeli neq̄ boni neq̄ mali habent corpora naturalī vnita. hoc eni esse nō potest: nisi eēt forme illoꝝ corporum: vel saltē motores p̄portionati illis corporeibus: ꝛ cū sint p̄fectioris nature ipsis aiaibus: oporteret q̄ corpora nobiliora haberēt: iter corpora: oia autē generalia ꝛ corruptibilia ē nobilissimū corp⁹ humanum: quasi marime accedēs ad similitudinē celestis corporis. p̄pter equalitatē p̄lectionis. vnde oporteret: illa corpora esse corpora celestia: ꝛ sic rediret error philosophorū ponētium angelos esse formas orbis: ꝛ multiplicari fm̄ eoz nūerū: qd tamē longe pbabili⁹ esset: q̄ eos habere corpora aerea naturalī vnita: qd videtur **A**ug. dicere: q̄uis dicatur hoc nō nisi ex hypostasi euz dixisse: vt vtens pōnibus platonicoꝝ p̄tra quos disputabat. **C** Ad p̄mū ergo d̄m: q̄ **A**puleus falsū dicit. nec **A**ug. p̄tra hoc disputabat: q̄ pauca de angelis asserere voluit. **C** Ad secundū d̄m: q̄ fm̄ **D**io. in scđo ca. celestis hierar. p̄p̄icta

tes animales ꝛ humane dñr de angelis per modum eminentiorē: q̄ qd habet natura inferior habet ꝛ superior: nec eodē modo sed eminenti⁹. vnde dicit angelus aial: nō q̄ composit⁹ ex anima ꝛ corpore: sed ex eo qd habet virtutē cognoscendi sensibilia: nō tamen per modū sensibile sed intellectuāle. **C** Ad tertiu d̄m q̄ angeli dicunt corporei in p̄paratione ad deū: q̄ pueniunt cū corporeib⁹ in quadam p̄prietate que ē loco diffiniri i quo corpora a deo distāt: non q̄ aliquo modo naturā corporāle habeant. **C** Ad q̄rtum d̄m q̄ quanto aliquid habet esse vel vitam magis absolute tanto nobili⁹ est. ꝛ ideo cū omnis forma habeat esse in coniunctione ad materiā nobilior est vita illi⁹ qd corpori nō vnitur q̄ id qd corporis forma est: sed quod influit vitam per modum efficientis tñ: ꝛ nō sicut forma cōiuncta hoc nobili⁹ est. sed hoc neq̄ aie neq̄ angelo puenit: sed deo tñ.

¶ **S**cđm sic p̄ceditur. videt q̄ angeli corpora nō assūmant. omnis eni assūptio terminat ad aliquā vnionē. sed angeli nō possūt eē vniti corpib⁹. ergo nec corpora assūmere. **C** Preterea. sicut se habet sp̄s vnitas ad separationē: ita sp̄it⁹ separat⁹ ad vnionē. sed sp̄it⁹ vnit⁹. s. anima non potest separari fm̄ suā volūtatē. ergo nec sp̄it⁹ separatus cōiungitur corporei per assūptionē. **C** Preterea. si assūmāt corpora hoc nō est nisi p̄pter eoz operationes: q̄ ad esse suū corporeib⁹ nō egent: nec q̄stū ad p̄ncipiū nec q̄stum ad finem: sicut anime rationales egent corporeibus q̄stum ad p̄ncipiū: q̄ creantur in corpore: sed non q̄stum ad finem: q̄ remanent post corp⁹. sed omnis virtus quanto magis est a corpore separata: tanto est fortior in operationib⁹ suis: vt patet in anima rōnali. q̄ videt q̄ nullo modo corpora assūmant. **C** Preterea. cū angeli nō possint eē forme corporū: vt dictū est: nō possunt corporeib⁹ cōiungi: nisi sicut motor mobili. sed hoc modo coniunguntur omni ei circa quod operant. ergo si hoc eēt corp⁹ assūmere: quādo cūq̄ essent circa nos corpus assumerēt: quod nō dicit. **C** Preterea. qd cūq̄ corp⁹ assūmit angelus: in illo est. sed omne corpus cum sit diuisibile plures partes habet. ꝛ qd primo ꝛ per se est in aliquo: est in qualibet parte eius: vt pbatur in. vi. phy. q̄ si esset in vna parte tñ: nō dicit in toto esse nisi rōne partis. cū ergo angelus nō possit esse in pluribus locis simul: vt in p̄mo dicim⁹ est. videt q̄ corp⁹ nō assūmat. **C** Sed p̄tra. illud qd per se incorporeū est: videri nō pōt. sed angeli frequenter hominib⁹ visibiler apparuerūt: vt i sacra scriptura legitur: cū ergo sint incorporei: vt dictū est: videt q̄ corp⁹ assūmant. **C** R̄ d̄. q̄ hic est quorūdam error: dicentū angelos nūq̄ corpus assūmere. ꝛ omnia quecūq̄ de apparitionibus angelorū scriptura loquitur i prestigijs facta esse dicunt: vel fm̄ visionē imaginariā. s̄ q̄ sancti cōter dicūt angelos etiā corporali visionē hominibus apparuisse: cui scripture tertius concordare videtur: ideo absq̄ dubio d̄m est angelos quando q̄ corpora assūmere in quib⁹ ab hominibus vidētur. **Q**d qualiter sit videndum est. **L**um enim natura sp̄itualis superior sit natura corporali: oportet q̄ sibi obediā: nō āt quantū ad formā susceptionē: q̄ p̄ma inchoatio formarum in materia fm̄ q̄ in ea dicitur esse habilitates quedam ad formā: est ab opere creationis. sedeductio earum in actum est per virtutem agentium naturalium determinantum. s̄ quantum ad motum localem per quem nulla forma ponit

in re mota obedit corp^o virtuti sp^uali. et fm hoc q^o virtus sp^ualis mouet aliquod corpus coniungit sibi sicut motor mobili. Sed vterius: quando angelus h^o corp^o motum format per motus in precedentibus dictum vt appareat in eo alique pprietates visibiles inuisibilibus eius, pprietatibus congruentes: tunc dicitur illud corpus assumere. vñ qñq^z apparent in figura hominis vel leonis: et huiusmodi: per quor^u pprietates itelliguntur ipse virtutes sp^uales angelor^u. Ad primū ergo dōm: q^o talis assumptio termini natur^o ad aliquā vnionē que est motoris ad motū: vt naute ad nauem: nō aut^o vt forma ad materiā. Ad scdm dōm q^o sp^us p^uinctus, s. anima vnif^o corpori ad vnū esse: vt forma eius. et ideo nō potest separi p^o voluntatem: sed per naturā sacra in dispōne circa corp^o sed sp^uit^u separatus pōt per voluntatē p^ungi corpori: non sicut forma: sed sicut motor instrumento. vñ vt virtute nature sue pōt assumere et deponere illd qñ vult sicut et homo suum instrumentū. Ad tertiu dōm q^o virtus angeli nō impeditur per corp^o assumptus: q^o nō assumit vt materia, p^oportionata forme: nec etiā uatur: sed tamen assumit ad p^olationē eor^u quib^u apparet per instrumentū: vt ex visibilibus in inuisibilibus cognitionē manducant. Ad q^urtum dicendū q^o ad assumptionē corporis nō sufficit mot^u, sed oportet q^o sit formatio: vt dictum est. Ad quintū dōm: q^o angelus assumens corp^o est totus in qualibet eius parte: nec tamē est in plurib^u locis: q^o totū hoc qd vno motu mouetur comparat ad ipsum: sicut vnus locus idiuisibil^{is} q^o non est in loco nisi per operationem: vt i primodictum est.

Ad tertiu sic pceditur. videtur q^o angeli assumant corpora illa fm veritatem que habent illam naturā q^u videt. nūcitas eni veritatis non docet aliqua fictio. sed ostendere illud qd non est verū est quedam fictio. ergo videt q^o veram naturā habeant illaz rerū corpora assumpta. Preterea. pprietates hūane nō inueniūt nisi in vero corpore hūano. sed huiusmodi apparitiones sūt fm Dio. vt ex visibilibus pprietatib^u inuisibilibus instrumur. q^o videt idem qd pri^o. Preterea. non sūt eedez pprietates diuersor^u ordinū. sed assumptio corporaliuz figuraz est ad ostendendū inuisibiles pprietates angelor^u. q^o videt q^o nō debet in eadē figura apparere angeli superior^u ordinū et inferior^u ordinū: vt dictū ē. Pre. q^urit de q^o materia assumant: et videt q^o nō de aere. corpus eni qd angeli assumūt habet determinatā figurā: et est distinctum ab aliis corporibus. sed aer nō est figurabilis nisi fm figuratōē corporis alteri^o: eo q^o cum sit maxime humidū minime suis terminis terminatur. sed alienis. vnde et vna pars aeris alteri continuat: ergo videt q^o nō assumūt corp^o aerū. Item videt q^o nec terrenū. angeli eni appetentes statim disparent: sed hoc nō pōt fieri i corpore grosso terrestri. ergo nō huiusmodi corp^o assumūt. Preterea. pstat q^o inter nos et celū est ignis medi^u q^o est maxime actiuus i inferiora corpora. Si ergo de inferiorib^u elemētis corpus assumere: videt q^o quādo i celū ascendūt corpora eor^u cremarent. Preterea. Dio. in. r. v. cap. ce. hierar. dicit q^o inter alia corpora ignis marie representat pprietates sp^ualiū substantiarū. sed ppter eor^u cognitionē fit corpor^o assumptio vt dicit^u ē. q^o videtur q^o semper de igne corpus assumant. Preterea. corp^o celeste est nobilissimū corpor^o. sed nobili motori debetur nobile mobile. ergo videt q^o corp^o qd

ad motū assumūt sit de natura quinte eētie. **C** Respondeo. q^o qualitas corporis assumpti ab angelis potest dupliciter inquiri: vel q^u ad veritatem nature quam habet: vel q^u ad naturā de qua corpus assumit: Quātū ad p^uimū dōm est q^o corp^o assumptum ab angelo nō habet veritatē illius nature que ostenditur. vnde et si aliquādo angelus bonus et malus moueat corp^o alie^o veri animalis: nō dicit pprie illud assumere: sicut nō dicitur angelus assumpsisse linguam asine per quam locut^u est ad Balaam: nec demon corpus hominis quem verat. cui^u ratio ē: q^o pprietates que fm veritatē sūt: in aliquo corpore ducunt in cognitionem principior^u subiecti: et nō actu in cognitione substantie sp^ualis: que ductio est toti^u finis visibilitū formationū fm Dio. Unde q^urtus ad finem apparitionis oportet vt sint ille pprietates fm similitudinem tū: vt non intelligatur illis subesse aliqua res: nisi angelus vt quasi corp^o angeli esse videtur: et pprietates eius sūt pprietates angeli. Si autem queratur de secundo: quale sit quantum ad materiam. Dōm est q^o materia corporis assumpti ab angelo potest considerari dupliciter: vel q^u ad principium assumptionis vel quantum ad terminum. si quantum ad principium sic dico sicut in littera dicitur: q^o assumit de aere ppter hoc: quia aer maxime transmutabilis est et conuertibilis in quēcumq^z. et huius signum est q^o quidam videntes corpus a demone assumptum scindere gladio vel perferre volentes: id efficere non valuerunt: quia partes aeris diuisi statim continuantur. Sed ppter hoc q^o aliquam figuram recipere possint competentem angelo apparenti: oportet q^o quantum ad terminū assumptionis aer iste sit in aliquo inspissatus: et ad pprietatem terre accedens: seruata tamen aeris veritate qd efficere possunt tam per motum localem congregādo partes tam etiam per se iam in elementis respersa: vt p^o dictum est. Ad primum ergo dōm q^o sicut in locutionib^u metaphoricis non est falsitas: eo q^o non p^oferuntur ad significandum res quib^u nomina sūt imposita: sed magis illa in quib^u dictarum rerum similitudines inueniuntur: ita etiam in apparitionib^u angelorum non est fictio: q^o figure ille non ostenduntur ad significandum esse naturale illius rei: sed pprietates angeli. Ad secundum dōm q^o q^uis pprietares hominis non sūt in corpore naturali: tamen similitudines illarum pprietatum in alijs esse possunt. et tales similitudines sufficiunt ad finem apparitionis. Ad tertium dōm q^o fm Dionisiū in si. cel. hierar. in eadem figura quandoq^z ostenditur superior et inferior angelus: quis vna res habz diuersas pprietates per quaz quasdam potest superiores representare et per alias inferiores. Preterea. eadem et pprietares sūt superiorum et inferiorum: q^uis diuersimode fm Dio. Ad quartum dōm q^o aer aliquo modo inspissatus potest figurari et ab alio aere distingui. Ad quintus dōm q^o est aliquo modo terrestre in quantum habz terre pprietatē per p^oensionē: sed illa densitas subito dissoluit remotis causis densitatis. Ad sextū dōm: q^o cū nō assumūt corpora: a densitate nos non est pbabile q^o corpora assumpta in celum empirium deferant neq^z cis vtantur: nisi quaten^u eporter ad operationes quas circa nos exercent. Ad septimum dōm q^o in corporibus assumptis a bonis angelis apparent pprietates ignis: precipue q^u ad iplendorem: sicut et pprietates hominis: non tamen

oportet q̄ huiusmodi corpora materialia de igne assumantur. Ad octauam dōm q̄ cum corp⁹ celi sit incorruptibile non potest digidi nisi s̄m imaginationē: nec recipit peregrinas impressiones. vnde ex eo nō potest corp⁹ angeli formari.

Quartū sic pceditur. videtur q̄ angeli in corporib⁹ assumptis comedere possunt. Legitur eni genēs. xviii. ca. q̄ abraas angelis sibi apparentibus cibos apposuerit: sed ipse cognouit eos esse angelos: q̄d ipsa collocutio cum eis habita ostendit. ergo videtur q̄ comedere possunt. Sed cōtra hoc est q̄ expressissimū argumentū dominice resurrectionis est ipsius christi resurgentis cōmestio. vñ dicitur actuum tertio. Dedit eum manifestum: fieri nō omni populo: sed testib⁹ p̄ordinatis a deo nobis qui manducauim⁹ et bibim⁹ cum illo. sed act⁹ qui spiritui potest conuenire non est argumentum corporalis resurrectionis. ergo angeli corpora assumptis nō vere comedunt. Item videtur q̄ possunt generare. Dicitur enim genēs. vi. Vidētes autem filii dei filias hominū q̄ essent pulchre etc. Et hoc Iosephus exponit de demonib⁹ incubis. ḡ videtur q̄ generare possunt. Sed cōtra est q̄ ppletur generatio p̄ virtutem formatiuam que est in semine et corpore viuo resoluta. sed corp⁹ assumptum a demonib⁹ et ab angelis non est viuū: vt dictum est. ḡ videtur q̄ generare non possunt. Si dicatur q̄ generant per hoc q̄ idē demon subcubus ad virum est recipiens ab eo quod postmodum in mulierem transfundit fact⁹ incub⁹ ad eam. Contra est: q̄ semen non habet virtutem generandi nisi q̄d calor anime in eo retinetur: quem oportet exalare per magnam distantiam delatum. ḡ videtur q̄ per istum modū generatio fieri nō possit.

Prererea. si fieret generatio talis per modū istius non esset nisi s̄m virtutem illi⁹ seminis. ḡ ex hoc non sequeretur q̄ generati essent maioris virtutis q̄ alii homines: vt inuitur ex his que sequuntur. ibi. Isti sūt potentes a seculo etc. Itē videt q̄ possunt sentire. Al sumunt enim corpora habentia diuersa organa sensibilia. sed hoc frustra esset nisi per oculos viderent et per aures audirent. ḡ etc. Sed p̄tra est. q̄ sentire per organa corporalia est accipientis cognitionem a reb⁹: quod angelis non conuenit vt dictū est. ḡ etc.

Item videt q̄ possunt localiter moueri per id q̄ legitur Tobie. vi. et deinceps de angelo qui comitatur est Tobiam per multa terrarum spacia. Sed p̄tra est: quia quod p̄iungit alicui solum vt motor: si in se sit immobile non mouetur ad motum e⁹: sicut pars in motoribus orbium s̄m philosophis. sed angelus in quantum in se est: est substantia spiritalis immobilis. ḡ vt q̄ ad motū corporis cui sicut motor: t̄i p̄iungitur nō moueat. Itē vt q̄ loquans ex multis scripture locis q̄ frequēter eos hominib⁹ locutos cōmemorat. Sed p̄tra est: q̄ in oī locutōe exprimunt quedam intentiones intellecte. sed h̄mōi intentiones nō possunt puenire de intellectu ad vocē: nisi aliquo mediāte: q̄d est p̄portionatum ad h̄mōi suscipiēda. sicut imaginatio humana. ergo videtur q̄ per corp⁹ inanimatū assumptū vt per corp⁹ brutū loqui nō possit. **R**espondet deo dō. q̄ vt p̄dictum est: angeli corporib⁹ assumptis vitam non influunt: sed tantū motū. et id cōsiderādū est q̄ omnes opones que p̄sequuntur corp⁹ viuū in quantum viuū: nō possunt angelis in corporib⁹ assumptis conuenire: sed t̄i ille que p̄sequuntur corp⁹ mobile in q̄tū huiusmodi: vt mouere: impellere: diui

deret: et huiusmodi. **A**d primum ergo dōm q̄ comedere s̄m completam rationem sui nō dicit solus diuisionem cibi et contritionem in os. sed et istum actus pcedere a viute potente digerere et cōuertere in nutrimentum. ideo angeli non vere comedunt. sed si vera diuisionem cibi et tractio in corp⁹ assumptum qui postmodum nō ē cōuersus in corp⁹ illud. sed virtute angeli aliqua dissolutus est in preiacentem materiam. christus autem vere cōmedit: q̄m cibis conuersus non fuerit quia illa decisio cibi sūt habentis virtutes nutritiua et conuersiua. Abraam autem et si in fine cognouerit eos esse angelos: non tamen est inconueniens q̄ hoc eum in principio latuerit: vel si cognouerit in alicui⁹ miserij cōmendationē eis cibos apposuit. Ad id quod secūdo queritur: dicunt quidam q̄ demones in corporibus assumptis nullo modo generare possunt: nec per filios dei angelos incubos signari dicunt. sed filios seth: et per filias hominū ea que de stirpe cayn descenderunt. Sed quia contrarium a multis dicitur et quod multis videtur non potest omnino falsum esse s̄m philosophum in septimo ethico: et in fine dōm. et vigilia. Ideo potest dici q̄ per eorum actū completur generatio in quantum semen humanum apponere possunt in loco conuenienti ad materiam p̄portionatam. sicut etiam semina aliarū rerū colligere possunt ad complendū aliquos effectus: vt in precedenti distinctione dictum est: vt attribuat id t̄i eis q̄d est motus localis: non autem ipsa generatio: cuius p̄cipium non est virtus demonis aut corporis ab eo sumpti. sed virtus illius e⁹ semen sūt. vnde et cogitatus non demonis sed alicui⁹ hominis filius est. et sic patet responsio ad primum quod contra obicitur.

Ad secundum dōm q̄ cum hic demones velocissime moueantur p̄pter victoriam virtutis mouentis super rem motā possunt aliquid ponere ad cōseruationem seminis ne calor vitalis euaporet. **A**d tertium dōm q̄ demones possunt scire virtutem seminis decisi ex dispositione ei⁹ a quo decisi sunt. et similiter mulierem p̄portionatam ad seminis illius susceptionem et etiam constellationem iuantem ad effectū corporalem. s̄ optime compleuēt in genite: quib⁹ omnibus concurrentibus possibile est sic genitos corpore magno esse vel fortes. **A**d id quod tertio queritur dōm est q̄ angeli nullo modo vident per oculos corporis assumpti. q̄ hec est operatio potente corporis viuētis. vnde partes corporis assumpti non sunt organa sensibilia: sed similitudinem eorū habentia ad ostendendū angelorū sp̄iales virtutes. vnde Dio. in fine ec. hierar. ex omnibus partibus humani corporis docet p̄rietates angelicas considerare. vnde non frustra assumuntur. **A**d id quod quarto queritur dōm est q̄ mouentur per accidens motus corporibus in quibus sunt: quia definitiue sunt in illis corporibus ita q̄ non alibi. deus autem non mouetur ad motū alicui⁹ corporis: q̄ ita est in vno q̄ etiam in alio: sicut anima non mouetur per accidens ad motum manus: sed ad motum totius corporis. Similiter etiam motor debis coniungitur dibi s̄m totum s̄z philosophis et non vni parti t̄i: quia virtus eius p̄io appareat in pte dextra: vnde incipit motus. et ideo non mouetur per accidens: quia totus orbis nō mouetur extra locū suū: nisi hoc modo q̄ sit in alio loco ratione et non subiecto. **A**d id quod quinto queritur: dicendum q̄ loqui p̄prie est per formationes vocū ex percussione aeris respirari determinatis

organis ad exprimendū aliquē intellectū. 7 ideo locutio corporalis angelis conuenire non potest i corporibus assumptis secundū cōpletam significatiōē eius non habeant vera organa corporalia. sed est aliqua similitudo locutiōnis inquantū intelligunt 7 intellectū exprimunt quibusdā sonis: qui proprie nō sunt voces sed similitudines vocum: sicut etiā quedam animalia non respirantia dicuntur vocare etiā per quedā instrumenta: vt dicit philosophus in secundo de anima. Intentiones autē intellecte ab angelo efficiuntur in illis sonis non eedē numero. sed secundū similitudines significatiōnis per motus determinatos ab intellectu: sicut similitudo artis efficitur in materia vt domus.

¶ Quintū sic proceditur. videtur q̄ demones intra corpora hominū esse non possunt.

Dicit enī glossa super illud abbaque. ii. Dominus in templo sancto suo: q̄ demones simulacris exterius presidere possunt: non autē interi⁹ ad esse. ergo multo min⁹ intra humana corpora. ¶ Preterea. duo spirit⁹ creati non possunt esse in eodem loco: vt i primo dictū est. sed anima est in qualibet parte corporis. ergo videtur q̄ in nulla parte ei⁹ possit esse demon. ¶ Preterea. 33 Damascenus angelus ē ubi operatur. sed sicut operatur in corpore: ita etiā habet aliquas operationes circa animas. ergo sicut intra animas non est ita nec intra corp⁹. ¶ Preterea. videtur q̄ in sensibus corporales imprimere non possit prestigis deludendo. Illa enī forma que videtur oportet q̄ sit alicubi: sed non potest esse tātū in sensu: quia sensus non habet aliquas species nisi a rebus acceptas. nec iterū potest esse in re que videtur sic q̄ mulier videatur equa: quia due forme sbales nō possunt esse in eodē. Et preterea. res illa videre tur talis ab omnibus: nec iterū in aere circumstante qui susceptibilis figure non est nec semper vn⁹ 7 idē circa res illas manet: precipue quādo mouetur. ergo videtur q̄ huiusmodi ludificationes per demones fieri non possunt. ¶ Sed contra. videtur q̄ etiā i animam illabi possunt. quia ea que sūt in corde nullus scire potest nisi cordis intima penetrer sed demones sciunt cogitationes malas peccatorū quas ap̄ deum accensant: 7 ex quibus occasione tentandi sumit. ergo videtur q̄ anime illabant. ¶ Preterea. ipsi imittūt malas cogitationes: vt dicitur in psalmis. imissiones per angelos malos. ergo videtur q̄ intellectū penetrare possunt. ¶ Preterea. ipsi etiā dicuntur intētores malorum: sed intendere pertinet ad affectū e⁹ est amare. ergo videtur q̄ etiā in voluntates nostrā imprimere possunt: 7 eas intrare. ¶ Respondeo. dō. q̄ omnes angeli boni 7 mali ex virtute nature sue habent potestates transmutandi corpora nostra: sicut ēt alia corpora naturalia. 7 quia ubi operantur ibi sunt ideo nostris corporibus illabuntur: 7 per consequens etiā impressiones habent in potentias affiras organis: quarū operationes imutantur ad immutatiōē organorum. sicut est sensus imaginatiōis: 7 huiusmodi: sic etiā per accidens eorum operatiō resultat in intellectu: cuius obiectum est fantasia: sicut color visus: vt dicitur in. iii. de anima. sed tamen hoc peruenit vsq̄ ad voluntates: quia voluntas neq̄ q̄tū ad actus: neq̄ q̄tū ad obiectus dependet ex organo corporali: quia obiectus suus ab intellectu accipit secūdu q̄ intellectus apprehendit aliquid in ratione boni.

¶ Ad primū ergo dicendū q̄ demon dicitur non i-

tus ad esse simulacro: quasi virtus coniuncta: ita q̄ ex demone 7 simulacro fiat vnus: sicut ydolatrie putabant aliquid numēs in imaginibus corporalibus eē. ¶ Ad sēdū dō: q̄ aīa non est in corpore sicut in loco: sed sicut forma in materia. 7 ideo non est vnus ratio nis operatiō quas anima in corpus efficit 7 demon. vnde sine confusione operationū vtrūq̄ simul i eadem corpore parte esse potest. ¶ Ad tertium dō: q̄ esse intra aliquid: est esse intra terminos eius: corp⁹ enī habet terminos duplicis rōnis. s. quantitatis et essentie. 7 ideo angelus operans corporales q̄tūtatē corpori illabatur: non autem ita: q̄ sit intra terminos essentie sue: nec sicut pars: nec sicut virtus dans esse. quia esse est per creationem a deo. substantia autē spiritalis non habet terminos q̄tūtatē: sed tanrū eēntie. 7 ideo in ipsas non intrat nisi ille qui dat esse. s. dōs creator qui habet intrinsecā essentie operatiōē. alie autē perfectiones sunt superaddite ad essentiam. vnde angelus illuminans non dicitur esse in angelo 7 in anima: sed extrinsecus aliquid opari. ¶ Ad q̄rtum dō: q̄ forme que videntur i illis prestigis non sunt nisi in sensu. hoc autem potest dupliciter corrigere per demonum operatiōē. vno modo vt species q̄ sunt in imaginatione seruate operatione demonum ad organa sensuum fluant: sicut contingit in somno. et ideo quando ille species que sunt in thesauro imaginatiōnis contingunt organa sensuum exterioris: videntur ac si essent res presentes extra 7 actu sentirent. Alius modus potest esse ex imitatione organorum: q̄ bus imitatis fallitur sensus iudicii: sicut patet in eo q̄ habet gustus corruptus cui omnia videntur amara. hoc autē facere possunt virtute quarundā rerū naturalium: sicut ad vaporatiōem cuiusdam fumi trabes dom⁹ videntur serpentes: 7 multa experientia huiusmodi inueniunt. ¶ Ad q̄ntū dō: q̄ cogitāōes cordis scire solius dei est. possunt tamen angeli ali quas earum conuicere ex signis corporalibus exterioribus. s. ex imitatione vultus sicut dicitur. In vultu legitur: hominis secreta voluntas. 7 ex motu cordis sicut per qualitatem pulsus etiā a medicis passionēs anime cognoscuntur. ¶ Ad sextum dicendum q̄ mali angeli cogitationes imittunt: vt prius dictum est illustrando fantasmatā: vt fm diuersas eorum compositiones possint noue intentōes ab eis accipi: nō tamen intellectus cogitur eas accipere: q̄ preter obiectū 7 potentiā cognoscentē erigit ad actualē cognitiōē intētio cognoscentis: vel per sensum vlt̄ intellectum. sed boni angeli etiā directe i intellectu imprimere p̄nt: q̄ fm aug. operant in intelligētiā nostras miris quibusdā modis. hoc atē in quantum lumen intellect⁹ agentis nostri sfortatur per intellectu ale lumē ipsorū. sed hoc demonibus nō p̄tetur: q̄ quis nāle lumē eorū sit efficacī q̄ lumē intellect⁹ nri: nō lumine gratie nō sunt p̄fecti: sed tenebris culpe obumbrati. 7 id nō intendūt iudiciū rōnis nostre rectificare per sfortatiōē intellectualis luminis: sed aliqua nobis ostendere ex quibus decipiantur quod faciūt fantasmatā illustrando. ¶ Ad septimū dicendum: q̄ demones dicuntur inuentores in quantum faciunt seruere sanguines: sic anima ad cupiscendū disponit: sicut etiā qdā cibi libidine p̄uocant. In voluntatem autē imprimere soli⁹ dei ē qd ē p̄pter libertatis voluntatē q̄ est domina sui act⁹: 7 nō cogit ab obo: sicut intellect⁹ cogit demone. vn⁹ p̄ ex p̄dictis q̄ demones imprimunt in fantasiam: sed angeli etiā in intellectu

deus autem solus in voluntate est.

Dertus sic proceditur. videtur quod ipse deus in corporalibus figuris non apparuerit. huiusmodi enim apparitiones facte patribus in prophetis facte sunt mediantibus angelis: quorum etiam dispositione lex tradita est: ut dicit actus. vii. et ad hebr. eos. ii. Sed ille apparet qui immediate reuelationes facit. ergo videtur quod in huiusmodi formis corporalibus deus non apparuerit. **P**roterea. angelus apparens visibiliter assumit corpus in quo videtur. sed deus nunquam assumpsit corpus: nisi in unitate persone. ergo videtur quod ipse in corporalibus figuris non videatur. **P**roterea. angelus qui apparet in aliquo corpore: est in eo in quo prius non fuerat. sed in illis creaturis in quibus apparere dicitur: non est nisi sicut prius fuerat. scilicet per essentialitatem: presentiam: et potentiam. ergo videtur quod ipse deus non apparet. **P**roterea. si ipse deus appuerit. ergo quod missio visibilis facta fuerit in veteri testamento. sicut etiam in nouo quod a sanctis negatur. **S**ed contra est quod dicit Erod. ix. ubi dominus loquitur ad populum dicens. Non erit tibi alii dum preter me: et frequenter etiam inuenitur: ego dominus. ergo videtur quod ipse deus apparuerit. **P**roterea. Ysaie. vi. dicitur. Vidi dominum sedentem etc. quod non potest conuenire nisi ipsi deo. ergo videtur quod ipsum deum viderit. **R**espondeo. dicitur quod deus secundum essentialitatem suam corporalibus oculis nunquam videri potest: nec est intellectui nisi a beatis. sed in corporalibus formis hominibus apparuit. hec autem apparitio facta est ministerio angelorum: ut dicit Augustinus in libro de trinitate. Quia diuine illuminationes non veniunt in nos nisi mediante celesti hierarchia: ut dicit Dionysius. Unde in omnibus illis apparitionibus corporalibus corpus formatum est: assumptum: et motum ab angelo. sed tamen in corpore assumpto per angelum dicitur apparere angelus: et aliquando deus. formatio enim et apparitio corporis assumpti: ut dictum est fit ad ostendendas proprietates spiritualium substantiarum. quandoque enim angelus qui immediate illuminat homines: vult instruere eum de propria virtute quam ipse habet. et tunc in corpore illo exprimit similitudines sue virtutis. et sic dicitur ille inferior angelus apparere. Aliquando autem vult instruere homines de virtute diuina vel etiam superioris angeli per quam operatur. et tunc format corpus assumptum ad exprimendam eminentiam diuine maiestatis: vel etiam proprietates superioris angeli. et tunc dicitur deus apparere: vel ille superior angelus. et hoc etiam Gregorius dicit in glossa erodi. iii. assignans causam quare angelus qui loquebatur Moysi: quandoque vocatur angelus quandoque dominus. Et per hoc patet responsio ad primum. quia non dicitur apparere ille angelus qui immediate corpus format. sed deus cuius proprietates in figura offensi corporis significatur. Et similiter ad secundum. quod quis angelus corpus format vel moueat: non tamen ipse apparere dicitur: ratione iam dicta: sed deus. **A**d tertium dicitur quod deus erat in illa creaturis nouo modo: sicut signatus in signo. **A**d quartum dicitur quod immisso visibilis diuine persone differt ab apparitione de qua differentia dictum est in primo distinctione. xvi. **A**d pacientiam humorum et humiditatis. videtur hoc esse falsum: quia in aqua dominatur qualitas actiua. scilicet frigidum: et ita videtur magis esse actiua quam aer in quo dominatur qualitas passiva. scilicet humidum. **E**t dicitur quod ista obiectio procedit considerata actione

et passione secundum qualitates actiuas et passiuas. Sed aliter est si consideretur secundum formas substantiales que sunt prima principia actionis: quanto aliquid est magis subtile: magis est actiuum: quia plus habet de forma. et grossum est magis passiuum: quia plus habet de materia. Sed ubi sunt hominibus etc. **N**unc mouetur que sit habens tres partes secundum tres modos: quibus potest diuina apparitio estimari. vnus modus est ut aliqua noua creatura creetur: ad hoc quod in ea deus appareat. et hoc verum est si per creationem intelligatur formatio corporis facta per ministerium angelorum. secundus modus est: ut angeli corpora naturaliter unita diuersimode transformant ad exprimendum diuersas similitudines. tertius modus est ut supra corpora que habent: alia grossiora assumant: quasi indumentum quibus induantur. et vtrumque istorum falsum est: quia supponit angelos habere corpora naturaliter unita. **V**isibile est quicquid non est etc. **I**stud absolute verum non est: si intelligatur de visu exteriori: quia omne visibile est corpus naturale: et omne corpus naturale est mobile: vel secundum locum: vel alio modo. **P**er energuminos etc. **E**nergia dicitur: ab energia: quod est in et ergia: quod est labor: et geos: quod est terra. et conuenit his qui interioribus terreni et melancholico humore laborant: quia tales visum rationis priuantur. ideo energumini etiam dicuntur illi qui interioribus a demone possidentur.

Distinctio Roma.

De ordinum distinctione: et quot sint: et quid sint.

Est predicta superest cognoscere de ordinibus angelorum: quod scriptura tradat que in pluribus locis nouem esse ordines angelorum. pmulgat. scilicet angelos: archangelos: principatus: potestates: virtutes: dominationes: thronos: cherubim: et seraphim. **E**t inueniuntur in istis ordinibus tria terna esse: et in singulis tres ordines ut trinitatis similitudo in eis insinuetur impressa. **U**nde Dionysius tres ordines angelorum esse tradit: ternos in singulis ponens. Sunt enim tres ordines superiores: tres inferiores: tres medii. Superiores: seraphim: cherubim: et troni. **M**edii: dominationes: principatus: potestates. Inferiores: virtutes: archangeli: et angeli.

Quid appelletur ordo: et que sit ratio nominis cuiusque.

Ic considerandum est quid appelletur ordo. **D**einde vtrum ab ipsa creatione fuerit distinctio illorum ordinum. **O**rdo angelorum dicitur multitudo celestium spirituum: qui inter se in aliquo munere gratie assimilantur: sicut et in naturalium dotorum munere conueniunt. verbi gratia. **S**eraphim dicuntur qui pro aliis ardent in charitate. **S**eraphim enim interpretatur ardens vel

succedēs. Cherubin q̄ p̄ aliis i scia eminent. Cherubin. n. interpretat̄ plenitudo scie. Tron⁹ d̄ sedes. troni aut̄ vocat̄ vt b̄t̄s Greg. ait. qui tāta diuinitatis gr̄a replēt̄ur: vt i eis sede at̄ dens: ⁊ p̄ eos iudicia discernat atq; infor/ met. Dominatiōes vocant̄ q̄ principatus ⁊ p̄tates trāscēdūt. p̄cipatus dicit̄ur qui sibi subditis que sūt agēda disponūt: eisq; ad ex plēda diuina misteria p̄cipāt̄ur. Potesta/ tes noiantur hii qui hoc ceteris potēt⁹ i suo ordie acceperūt. Ut virtutes aduersē eis sub iecte eorū refrenēt̄ur p̄tate: ne hoies tētare tā tum valeāt quātū desiderāt. Virtutes vocā/ tur illi p̄ quos signa ⁊ miracula sepe sūt. Archāgeli q̄ maiora nūciāt̄. angeli q̄ minora.

Quod hec noia n̄ propter se: sed propter nos eis data sunt: que sumpta sunt a donis gratie: que non habēt singulariter: sed excel lēter ⁊ a p̄cipuis nomināt̄ur.

Ec noia n̄ propter se illis: sed prop̄ nos data sunt. Qui eni sibi noti sunt cōtemplatione nobis innotescit co/ gnominatōe. ⁊ nomināt̄ur singuli ordines a donis gratiar̄ que n̄ singulariter: sed excellē ter data sūt i participatiōe. In illa enim cele/ sti patria vbi plenitudo boni est: licet quedā data sint excellēter: nihil tamē possidet̄ur sin/ gulariter. Omnia enim i oibus sūt: n̄ quides equaliter: quia alii aliis sublimius possidēt̄: que tamen oēs habent. Cūq; oia dona gra/ tiarum superiores ordines sublimius ⁊ per/ fectius perceperūt: tñ ex p̄cipuis sortiti sūt vocabula: inferioribus cetera relinquētes or/ dinibus ad cognominatiōē: vt seraphin q̄ ordo excellētissimus estimat̄: tā dilectionē q̄ cognitionē diuinitat̄ ⁊ cetera virtutū dona ceteris oibus sublimius p̄cepit: ⁊ tñ ab excel lētiori dono. i. a charitate nomen accepit ille supior ordo. maius enim donū ē charitas q̄ scia. Itē maius est scire q̄ iudicare. scia nāq; informat iudiciū. Ideoq; secūdus ordo a se/ cūdo dono. i. a cognitiōe veritatis appellat⁹ est. s. cherubin. ita ⁊ de aliis itelligēdū ē. Assi gnatur ergo excellentia ordinū s̄m excellētiā donorum. ⁊ tamen sicut Gregorius ait: illa dona oibus sunt cōia. Dēs enim ardēt̄ cha/ ritate: ⁊ scia pleni sunt: sic ⁊ de aliis. Sed su/ piores aliis excellētius vt iā dictū ē ipsa do/ na acceperūt: a quibus ⁊ noīāt̄ur. Vñ Greg. In illa sūma ciuitate quisq; ordo eius rei cē/ setur noie quā plenius accepit i munere. Sz oritur hic q̄stio talis. Si q̄ ordo ab illo do/ no noīatur qd̄ pleni⁹ possidet̄: tūc cherubin i

scia p̄eminet oib̄s qz a scia nominat̄. Sz qui magis diligit plus cognoscit. Tanti eni vt tradit auctoritas cognoscit ibi quisq; quā tum diligit. Itaq; seraphin nō solum i chari/ tate: sed et̄ in scia p̄eminet. Ideoq; auctori/ tas illa sic v̄ itelligēda vt cōpatio nō referat̄ ad oēs ordines: s; ad quosdā. inferiores. Ille enim ordo nō plenius seraphin accipit sciam i munere: sed plenius aliis ordinibus q̄ sūt inferiores. Nec nominatur quisq; ordo ab omni re quā plenius aliis accepit: s; ab aliq̄ rez quas accepit. Sed pōt cōpatio referri nō ad ipsos ordines: sed ad alia dona. nec ad om/ nia alia dona: sed ad qdā: sicut enī homines cū plura habeāt dona: quedā aliis excellēt⁹ possidēt̄: ita forte ⁊ angel i quibusdā muni/ bus magis pollēt̄: ⁊ aliis quibusdā minus.

Utrum hii ordines ab initio creatiōis ita distincti fuerint.

Am nunc inquirere restat vtrūq; isti ordines a creatiōis initio ita distin/ cti fuerint. Qd̄ ita fuerint distincti a primordio sue cōstitiōis videtur testimonio auctoritatis insinuari que tradit de singulis ordinibus aliquos cecidisse. De ordine nāq; superiori lucifer ille fuit quo nullus digni⁹ or/ cōditus est. Apostolus etiam principatus ⁊ p̄tates tenebrarum. nominat: ostendens d̄ ordinibus illis cecidisse: qui cū in malis mi/ nisterium exerceant non tamen penitus no/ minibus suorum ordinum priuati sunt. Sz non videtur illud posse stare. nō enī tūc cha/ ritate ardebāt: nec sapiētia pollebāt: nec in eis dens sedebat. si enim hoc habuissent nō cecidissent. Non ergo tunc erāt seraphin vel cherubin vl̄ troni. Ad quod dicimus quia ante casum quorundam non errant isti ordi/ nes: quia nōdum habebāt dona: in quorum participationibus conueniunt: sed quibus/ dam cadentibus aliis apposita sunt: eisq; qui ceciderunt collata fuissent eadem dona si per/ stitissent. Ideoq; scriptura dicit de ordinib⁹ cecidisse aliquos: non quia fuissent in ordi/ nibus ⁊ postea corruerunt: sed quia si persti/ tissent eorum aliqui in singulis fuissent ordi/ nibus: qui ⁊ in nature tenuitate: ⁊ in forme perspicacitate differentes gradus habebant sicut illi qui perstiterunt. Alii enim vt supra diximus superiores: alii inferiores conditi sunt superiores qui magis natura subtiles: ⁊ sapientia amplius perspicaces. Inferiores qui natura minus subtiles ⁊ intelligētia mi/ nus perspicaces facti sunt. Mas autem inui

fibiles differentias inuisibilium ille solus potest derare potuit: qui omnia in numero et mensura et potestate disposuit. i. in seipso: qui est mensura omni rei modus prefigens: et numerus omni rei speciem prebens: et potestas omnem rem ad stabilitatem trabens. i. terminans et formans et ordinans omnia.

Utrum omnes angelus eiusdem ordinis sint equales.

Reterea considerari oportet utrum omnes angeli eiusdem ordinis sint equales.

Ita esse quibusdam placuit: sed non est hoc probabile: nec assertio dignum. Quia lucifer qui fuit de collegio superiorum: ipsis etiam dignior extitit: qui aliis excellentiores creati fuerat. Ex quo percipitur quod si perstitisset in ordine superiori fuisset: et aliis eiusdem ordinis dignior extitisset. Sicut enim unus est ordo apostolorum et alter martirum: et tamen in apostolis alii sunt aliis digniores: similiter et in martiribus alii aliis sunt superiores: ita et in ordinibus angelorum recte creditur esse.

Quomodo dicat scriptura decimus ordinem ex hominibus compleri cum non sint nisi novem ordines angelorum.

Etandum etiam quod decimus ordo legitur de hominibus restaurandus: sed cum non sint nisi novem ordines: nec plures fuissent etiam si illi perstitissent qui ceciderunt: mouentur lectores quomodo scriptura dicat decimum ordinem compleri ex hominibus. Gregorius namque dicit homines assumptos in ordine angelorum quorum alii assumuntur in ordine superiorum: qui scilicet magis ardens charitate: alii in ordine inferiorum qui scilicet minus perfecti sunt. Ex quo apparet non esse de hominibus formandum decimum ordinem tanquam novem sint angelorum et decimus hominum: sed homines pro qualitate meritorum statuendos in ordinibus angelorum. Quod ergo legitur decimus ordo complendus de hominibus ex tali sensu dictum fore accipi potest: quia de hominibus restaurabitur quod in angelis lapsum est: de quibus tot corruerunt unde posset fieri decimus ordo. Propter quod apostolus dicit omnia restaurari in christo que in celis et que in terris sunt: quia per christum redemptum est humanum genus: de quo fit reparatio ruine angelice. tamen non minus saluaretur homo: et si angelis non cecidisset.

Quod homines assumuntur iuxta numerum statium non lapsorum.

Non enim iuxta numerum eorum qui ceciderunt: sed eorum qui permanserunt homines ad beatitudinem admittuntur. Unde Gregorius. Superna illa ciuitas ex angelis et hominibus constat: ad quam credimus tantum humani generis ascendere: quatos illic contingit angelos remansisse sicut scriptum est in cantico deuteronum. Statuit terminos populorum iuxta numerum angelorum dei.

Quod quidam putant secundum numerum lapsorum angelorum homines reparandos.

Quibusdam tamen putatur quod homines reperientur iuxta numerum angelorum qui ceciderunt: ut illa celestis ciuitas nec suorum ciuium numero priuetur nec maiori copia regnet. Quod Augustinus in epistola sentire videtur non asserens de hominibus plus saluari quam corruit de angelis: sed minus: ita dicens. Superna hierusalem mater nostra ciuitas dei nulla ciuium suorum numerositate fraudabitur: aut uberiori etiam copia fortasse regnabit. Neque enim numerum aut sanctorum hominum: aut immundorum demonum nouimus: in quorum locum succedentes filii catholice matris que sterilis apparebat in terris in ea pace de qua illi ceciderunt sine ullo temporis termino permanebunt sed illorum ciuium numerus: siue qui est: siue qui fuit: siue qui futurus est: in contemplatione eius artificis est: qui vocat ea que non sunt tanquam ea que sunt. Ecce aperte dicit non minus de hominibus saluari quam corruit de angelis: sed plus non asserit.

Est predicta superest cogitare etc. determinatis his que pertinent ad status creationis angelorum et ad distinctiones eorum per conuersionem et auersionem. hic determinat ea que pertinent ad dignitatem bonorum: Et diuiditur in partes duas. In prima determinat de distinctione ordinum. In secunda determinat quosdam actus qui sequuntur ordines distinctos. v. distincti. Hoc inuestigandum est etc. Prima in duas. In prima determinat ordinum angelorum distinctionem. In secunda ostendit quomodo homines assumuntur ad ordines angelorum. Est etiam notandum ibi. Ad diuinus ordo etc. Prima in tres. In prima ostendit ordinum distinctionem. In secunda distinctionis principium quantum ad durationem. ibi. Jam nunc inquirere restat etc. In tertia distinctionis modum quantum ad equalitatem. ibi. Reterea considerari oportet etc. Circa primum tria

facit. Primo ponit ordinem distinctionem. Secundo assignat distinctionem rationem. ibi. Hoc considerandum est &c. Tertio assignat causam nominationis ipsorum. ibi. h. nomina illis &c. Et circa hoc duo facit. Primo determinat veritatem. Secundo excludit objectionem. ibi. sed oritur hic questio &c. Notandum est &c. Sic ostendit quomodo homines ad angelorum ordines assumuntur. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit per quem modum assumuntur vtrius ad vnum ordinem decimum vel ad omnes novem. Secundo ostendit eorum qui assumuntur numerum. ibi. Non enim iuxta &c. vbi duo facit. Primo ostendit veritatem secundo excludit contrarietatem. ibi. Al quibusdam tamen putatur &c. Sic queruntur octo. Primo quid sit hierarchia. Secundo de actibus hierar. Tertio de distinctione hierarchiarum & ordinum. Quarto de nominatione ordinum distinctorum. Quinto de distinctione vel equalitate personarum in vno ordine existentium. Sexto de generatione hierarchiarum. Septimo de principio ordinis. Octavo de eorum restauratione per homines facta.

Primum sic proceditur. & ponitur diffinitio Dionisii quarto capitulo de hierar.

Hierarchia est diuinus ordo & scientia: & actio deiformi quantum possibile est similans: & ad idem ei diuinitus illuminationes proportionabiliter in dei similitudinem conscendens: videtur autem qd sit incompetens: quia diffinitio nihil superfluum debet continere: sed ipse alibi diffiniens hierarchiam dicit. Hierarchia est ad deum quantum possibile est unitas & similitudo. cum ergo in preassignata descriptione preter diuinam similitudinem multa ponantur: videtur qd sint superflua. Preterea. pars non debet poni in diffinitione totius ad minus sicut genus: sed ordo est pars hierarchie cuius vnaqueq; hierarchia tres ordines contineat. ergo videtur inconuenienter dicere hierarchia est ordo. Preterea. in angelis non tantum est ordo secundum scientiam sed etiam secundum alia dona & naturalia & gratuita. que omnia excellentius sunt in superioribus q; inferioribus. ergo sicut ponit scientiam: debuit alia dona ponere. Preterea. actio pertinet administrantes: sed hierarchia est communis ministrantibus & assistentibus. ergo videtur qd describat commune per primum quod est contra artem diffinitionum. Preterea. idem non potest poni in diuersis generibus non subalternatim positus. ergo videtur cum substantia & actio & ordo non subalternentur inuicem qd inconuenienter assignentur hierarchie tanquam genera in predicta descriptione. Preterea. in diuinis personis non est ordo scientie & actionis. cum sit vna scientia: & actio trium: hoc autem pertinet ad rationem hierarchie qd sit ordo scientie & actionis. ergo videtur qd non similes deiforme. Preterea. idem est deiformitas & similitudo diuina. ergo videtur esse verborum inculcatio: cuius dicit in diuinam similitudinem ascendens postquam dixerat deiformem similans.

Respondeo ad id: qd hierarchia dicitur quasi sacer principatus a hieros quod est sacri & archos: quod est princeps. In omni autem principatu requiritur gradus potestatis et finis. vnde in sacro principatu oportet huiusmodi sacra & diuina esse. & ideo sicut in principatu seculari finis est: vt subiecta multitudo

pacifice disponatur ad bonum intentum a principe sicut patet in exercitu: qui secundum philosophum. xi. metaphisice ordinatur ad bonum ducis: sicut ad finem vltimum. Ita quidem in sacro principatu finis est assimilatio ad deum. Nunc autem finem non est possibile angelos consequi nisi per ordinatam actionem ad quam erigitur ordinata potestas: & scientia dirigens. & ideo in diffinitione hierarchie ponitur ordo: in quo exprimitur gradus potestatis & scientie sic dirigens: & actio sicut ad finem inducens: & dei similitudo sicut finis intentus. Ad primum ergo dicendum: qd finis est causa causarum. & ideo diffinitio que sumitur ex fine formalis: est inter omnes diffinitiones: & medium demonstrans eas. & ideo illa descriptio hierarchie est ad deum unitas: & similitudo est sicut diffinitio que est medium demonstrationis. h. autem hierarchia est ordo scientia: & actio si nihil addatur est quasi demonstrationis conclusio: quia includit essentialia principia hierarchie. vnde Dionisius eam ex predicta concludit. sed illa que posita est perfecta est: quia comprehendit vtriusque. vnde est quasi demonstratio positione differens.

Ad secundum dicendum: qd ordo potest sumi dupliciter: vel secundum qd nominat vnum gradum tantum: sicut qui sunt vnius gradus dicuntur vnius ordinis. & sic ordo est pars hierarchie. vel secundum qd nominat relationem que est inter diuersos gradus: & ordo dicatur ipsa ordinatio: & sic sumitur quasi abstracte: & sic ponitur in diffinitione hierarchie. primo autem modo sumitur concretive: vt dicatur ordo vnius gradus ordinatus. Ad tertium dicendum qd si cur anima in corpore quendam effectum inducit immediate in omnibus membris: vt esse: inquantus est forma corporis: alium autem inducit in vno membro mediante alio: vt motum: ita etiam deus in omnibus ordinibus celestis hierarchie immediate inducit vitam nature: ergo & glorie: sed ad executionem officium diuinorum mouet eos ordinate per primos medios & per medios vltimos. & ideo non ponitur natura vel gratia vel gloria in diffinitione hierarchie: sed scientia velut dirigens actionem in diuinis officiis. Ad quartum dicendum: qd actio circa nos exercita est propria ministrantium que non ponitur in diffinitione hierarchie. sed actio communis prout significat transfusiones percepti luminis a deo ab vna in aliam communis est omnibus.

Ad quintum dicendum: qd Dionisius non intendit ordinare diffinitionem sed principia essentialia hierarchie tangere: quorum aliquod est sicut materiale per modum generis se habens: scilicet ordo. alia vero sunt sicut formalia complexione hierarchie per modum differentie: quorum primum est ipsa receptio diuini luminis que in scientia importatur. quia scientia illa est secundum receptionem diuini luminis: & secundum est transfusio in alterum quam designat actio. & tertium est consecutio finis in dei similitudinem: & sic pars que semper sequens est formale respectu precedentis. vnde si debet ordinate tradi diffinitio potest sic dici qd hierarchia est diuinus ordo scientie & actionem &c. Ad sextum dicendum qd similitudo diuinis personis est quedam hierarchia quas dicitur super celestem que attribuitur secundum ordinem nature in personis diuinis quas assimilatur hierarchia celestis angelorum & subcelestis hominum. sed hoc non est conue-

niens nec sibi intentionē Dio. qz in diuinis persona principatum ponere vni^o ad alterū est hereticū. aut qz pater purget filiū vel illuminet vel perficiat vel qz filius patris est recipiat in filio inferiori modo. que tamen requiruntur ad rationem hierarchie sibi intentionem Dio. et sibi vocabuli significationē. Et idē dōz est aliter. s. qz similat deiforme inquantū per lūmē pceptum diuine claritati assimilatur. nō quidem pēparantia: sed sibi suam pportionez. ppter quod dicit quantum possibile est omnis etiaz perfectio creature est similitudo diuine bonitatis: s. quedam expressioz alia. Ad septimum dōm: qz alicui agenti vel impmenti potest aliquid recipiens assimilari dupliciter vel sibi formam tñi: vel sibi formaz et actionē: sicut aliquid illuminatur a sole: vt etiam alia illuminet ad similitudinē solis: sicut luna: et hec ē assimilatio sibi conuenientia in forma et actione aliqua autē illuminant: vt in seipsis luceant. sed lumen in alterum non transfundat: vt terrestria colorata quia color est aliquid lucis: sic etiam assimilantur angeli deo i receptōe diuini luminis: et hāc assimilatio ostenditur in hoc qz dicit deiforme quantum possibile est et. et in transfusio ne eiusdem in alios: et hoc ostenditur cum dicitur ad inditas illuminationes. i. scdm virtutem et regulā dātarum illuminationum ascendens in dei similitudinem operando in alios scdm suam proportionē. et idē nominat ascensum: qz in hoc ē perfectio similitudinis et finis vltimus est dei cooperatores fieri: sicut ibidem dicit Dio. ppter quod etiam philosophi posuerunt finem intelligentiarum mouentium oibez quem in tendunt assimilatiōē diuinam in cādo. et sic p qz pma similitudo videt scie s. scda actioni.

Ad scdm sic proceditur. videtur qz vnus angelus alium non purget. Purgatio enīz noa est nisi per gratiam: sed solius dei ē dare gratiam. ergo ipse solus purgat. Preterea. purgatio non est nisi ab immundicia: sed i angelis bonis post casum malozum nulla remansit immundicia. ergo nō ē ibi purgatio. Item videtur qz nec illuminatio vnus per alterum fiat. quia informare mentem est solius dei vt ait Augu. sed illuminari non potest angelus: nisi mens sua informetur. ergo videtur qz vnus alius nō illuminet. Pre. sicut habetur mathei. xiiii. magister vester vnus est xps. vbi dicit August. qz ipse solus est qui interius docet. sed illuminatio est per modum cuiusdam doctrine. ergo videt qz solus deus mentez angeli illuminet. Preterea. omnes angeli beatitudinem suam habēt et hoc qz immediate vident deum: sed deus est sufficiens medium ad oium cognitionem. ergo videtur qz vnus alium non illuminet. Preterea. si vnus illuminat alius: aut hoc facit creando nouum lumen in mente eius: aut transfundendo lumen a deo receptum. sed primum est hereticum: cum angeli non sint creatores. secundū autē videtur impossibile nisi ponatur aliquid mediū deferens: sicut in illuminatione corporali: quod ibi non est etiam facile fingere. ergo videtur qz vnus alius nō illuminet. Item videtur: qz nec perficiat: qz vt supra in quarta dist. dictum est: perfectio qua possibilis est in angelo: est vel nature condite vel gloriificate. s. ne ultra potest esse in angelo ab angelo. ergo videtur qz vnus alium nō perficiat. Pre. nulla perfectio potest esse in angelo: nisi sibi receptionē diuini luminis.

sed hec receptio ē per illuminationez. ergo perfectio ab illuminatione nō differt. Respondeo dō: qz actō non pōt esse nisi sibi erigentiaz rei: cuius est actio: cū aut hierarchia perficiatur in scientia: vt ex diffinitio ne patet: oportet vt actio hierarchica in transfusione scientie cōsistat. vñ dicit Dio. vii. cap. ce. hier. qz purgatio: illuminatio: et perfectio ē diuine scie assumptō. Ad sciam autē concurrunt duo in sui acquisitione. s. ex pulsio contrarii vel priuationis et consumatio eius: sicut est etiam in acquisitione cuiuslibet forme. s. consumatio scientie in duobus consistit: sicut et visio corporalis ad quam requiritur lūmē sub quo videat vifibile: et consequitur cognitio ipsius visibilis. Similit ter etiam per lumen intellectuale habetur cognitio intellectiua. ergo sicut ad remotionem priuationis est purgatio quantum ad influentiam luminis illuminatio: sed quantum ad cognitionem consequentem i quam dirigit lumen sicut in vltimum terminum est perfectio. et propter hoc perfectiones a Dionisio dicuntur secundum traditionem sacramum doctrinaz. Ad primum ergo dicendum: qz purgatio a culpa est per gratiam: sed a nescientia est per lumen doctrine: et hoc etiam ab alio esse potest qz a deo. Ad secundum dōm: qz purgatio que est in angelis nō est ab immundicia: sed a dissimilitudinis confusione. vt dicitur in tertio ca. ce. hierar. vel a nescientia: vt videtur in. vi. capi. ce. hierar. et hāc duo in idem redeunt. confusio enim intellectus est ex hoc qz est in potentia respectu plurium. tñ hoc dissimilis est a primo intellectu. s. diuino cui nulla possibilitas admiscetur per lumen ergo receptum a deo mediante superiori angelo liberatur intellectus angelicus ab hac dissimilitudinis confusione inquantum terminatur ad vñ cui fortius inheret: quanto magis medium cognitionis efficax est: sicut patet in eo qui nescit quam partes cōtradictōis eligat s. inuento medio probabili magis ad vnam flectitur: sed additio medio demonstratio firmatur in illo. Ad illud quod postea de illuminatione queritur dōm: qz circa hoc contrarie quidam opinati sunt. quidam enim dixerunt angelos inferiores nō ēssentiam dei videre: sed per illuminationem superiorum qui cum immediate vident dei notitiaz capere: cui obuiat quod dicitur Mathei. xviii. angeli eozum semper vident faciem patris mei. vbi loquitur de angelis inferioris ordinis hominibus ad custodiam deputatis. Alii vero e contrario dicunt angelos omnes immediate a deo illuminationem recipere negantes inferiores a superioribus illuminari negantes totum hoc quod Dionisius de angelis tradidit auctoritatibus sacre scripture probatum: et consonum philosophozum doctrine. vnde mediam viam eligentes dicimus omnes quidem angelos essentia diuinam immediate videre: et quo beati sunt. sed non est necessarium qz qui videt causam videat oēs eius effectus nisi ipsam sibi totaz suaz potentia cōmpendat: sicut de seipm cōprehendēs oia cognoscit. Aliorum autē qui ipm vidēdo nō comprehendūt vnusqz qz tanto plura in eo cognoscit quanto ipsum plenius capit frutione glorie sicut etiam ex principis speculationis qui melioris intellectus est plures conclusiones elicere potest. vnde i his diuinis effectibus pertinentibus ad statum nature vel gratie que per angelozum officia dispensantur superiores inferiores illuminant et instrunt vt expresse habetur i septimo

celestis hierarchie. et in principio quarti de di. no. Quod ergo tertio obicitur. q. mentem solus de⁹ for mare potest. dd q. verum est iustificando per gratia sed de hac formatione nihil ad presens. Ad quartum dicendum q. sicut in actionibus naturalibus inferior agens non habet efficaciam in productione effectus nisi per virtutem agentis primi: que vehementius impunit in effectum. ita etiam in intellectualibus inferior illuminans nihil potest efficere nisi per virtutes primi illuminantis. et propter hoc ipse deus est qui omnes docet. nec tamen excludit ab aliis illuminatio. sicut nec ab agentibus naturalibus naturalis actio. Vel dicendum q. docere proprie dicitur qui in cognitionem rei ducit. Sicut autem in cognitionem coloris sensibilem pervenit homo ex duobus: scilicet ex visibili obiecto et ex lumine sub quo videtur unde et uterque dicitur demonstrare rem. s. qui lumen preparat: et qui obiectum representat. ita etiam ad cognitionem intellectualem duo eriguntur. ipsum intelligibile: et lumen per quod videtur. et ideo dupliciter dicitur aliquis docere: vel sicut proponens intelligibile vel sicut prebens lumen ad intelligendum. hoc autem lumen est duplex. vnum in trinfecus vel conaturale intellectui cui similitur lumen quod est de compositione oculi. et per collationem huius luminis solus deus docere dicitur. Secundum lumen est superveniens ad confortationem connaturalis luminis cui similitur in visu corporali lumen solis vel candele. et sic potest angelus alius angelum vel etiam hominem illuminare ad aliquid cognoscendum. non autem homo sic docere potest: cum in eo lumen intellectuale debilissime recipiat. Quidam tamen dicunt q. nullo modo angelus docet sicut lumen prebens. quod expresse dicitur Dionisij contrariari videtur. Similiter etiam intelligibile duplex est: vnum ad quod intelligendum sufficit intellectus alicuius hominis dummodo sibi considerandus proponatur. unde et ipse proponens docere dicitur quasi in cognitionem ducens. sicut in visu corporali monstrans rem eas coram oculis ponit. Aliud est ad cuius cognitionem non sufficit intellectus discipuli nisi in hoc manducatur per aliquid sibi notum. unde et qui hoc magis notum sibi proponit docere eum dicitur huius simile est in visu corporali i hoc q. aliquis alicui rem a longe apparentem digito monstrat et his duobus modis homo docere dicitur: et hoc doctrina est non per modum illuminationis: sed per modum locutionis. Ad quintum dicendum q. quibus deum omnes videant: non tamen ipsum comprehendunt. et ideo non oportet q. omnia omnes in ipso cognoscant. et propter hoc non remouetur quin vnus angelus q. aliquid in verbo dei cognoscit: possit quantum ad hoc alium illuminare angelum qui hoc in verbo dei non cognoscit. Ad sextum dicendum q. sicut in corporalibus illud quod est in actu agit per se quod educit potentiam patientis in actum. ita etiam eum intellectus inferioris angeli sit in potentia respectu quorundam poterit per superiorem angelum qui est in perfectiori actu reduci in actum similem non per creationem alicuius novi luminis. nec per hoc q. idem numero lumen quod est in superiori recipiatur ab inferiori. nec oportet esse aliquod medium deferens virtutem agentis: quia in eis falso imaginatur quis distantiam sitalem. Sed quod est in corporibus situs. hoc est in spiritualibus ordo secundum Augu-

stinum. Ad septimum dicendum q. perfectio. hic dicitur illud ad quod terminatur motus illuminationis que est perfectio glorie vel nature. Ad octavum dicendum q. iste tres actiones quandoque coniunguntur. et ideo non dnt nisi secundum rationem: q. omnis perfectio in hoc quod perficit illuminat et purgat et omnis illuminans purgat sed non convertitur: ut patet precipue in nostra hierarchia s. Dionisium non enim qualibet purgationem sequitur luminis receptione: sed perfectam. et similiter non qualibet illuminationem sequitur perfectio cognitionis sed consummatam.

tertium sic proceditur. videtur q. inconuenienter diuidatur angelica hierarchia in tres hierarchias et in nouem ordines. Aut illa diuisio est per disionem totius integralis in partes vel generis in species. primo modo non diuiditur: q. diffinitio comunis non conueniret partibus sicut diffinitio domus non conueniret parieti. nec item per modum generis: q. non omnes ordines equaliter se habent ad participandum rationem hierarchie. ergo videtur q. nullo modo possit esse competens diuisio. Preterea quanto aliquid est propinquius vni primo tanto est minoris multiplicationis. sed hierarchia angelica media est inter nos et deum. ut in quarto capitulo ce. hierarchie. dicitur. ergo cum hominum sit tantum vna hierarchia. videtur q. angelorum non sint tres hierarchie. Pre. superius et inferius in angelis non est nisi secundum diuersam proportionem ad receptionem diuinorum: s. ordines se habent sicut superius et inferius. s. v. q. sit in eis diuersa proportio ad receptionem diuinorum. et sint hierarchie se habent scd. superius et inferius. ergo v. q. eade sit ratio distinguendi ordines et hierarchias. Pre. ratio hierarchie consistit in ordine potestatis: sed potates definantur per actus. cum ergo actio hierarchica sit triplex ut dictum est. videtur q. sint tantum tres ordines ce. hierar. Pre. ecclesiastica hierarchia ereplata e a celesti s. Dio. s. i ecclesiastica hierarchia s. m. eude sit tm tres ordines. s. videtur q. sint i celesti Pre. vnitas ordinis e vt i lsa d. ex hoc q. multi sps. aueniunt in vno munere gratie: sed dona sps. sancti sunt septem vt h. v. saie. xi. ergo videtur q. sint tantum septem ordines angelorum. Preterea v. esse diuersitas in distinctione hierarchiarum s. m. Gregorium et Dionisium: q. Dionisius ponit vtutes mediu ordinem secunde hierarchie. et principatus p. m. tertie hierarchie. Gregorius at e conuerso. et q. ritur ro huius. Pre. dd. q. angel. inuenit triplex distinctio. vna est hierarchie adinuicem. scda e ordinu i eade hierarchie. tertia e psonar eiu s. d. ordinis et qlibz illarum sumit s. m. diuersam proportionem ad receptionem diuini luminis. Diuersitas enim hierarchiarum est s. m. diuersum modum recipiendi diuinas illuminationes: diuersitas vero ordinum est s. m. diuersos actus quos diuinum lumen perficit s. m. perfectius et minus perfectum: diuersitas vero personarum vni us ordinis est s. m. diuersam virtutem in executione actus minus vel magis efficaci. verbi gratia nostra hierarchia distinguitur ab angelica. in hoc q. nostra perficitur in diuino lumine velato per similitudines sensibiles tam in sacramentis q. in metaphoris scripturarum: sed angelica perficitur lumine simplici et absoluto: et cum dictus modus sit communis omnibus que sunt in nostra hierarchia tamē

eorum sunt diuersi actus secundum quos diuersi ordines distinguuntur. Alius enim est actus sacerdotum: et diaconorum: et in exercitio cuiuslibet horum actuum quidam sunt alij magis idonei angeli autem oēs quibus in hoc modo conueniant: quod sine inquisitione, discursu et sine velamine figurarum diuinum lumen recipiunt. tunc dicitur in hoc: quod quidam eorum recipiunt in maiori vniuersalitate quam alij. unde superiores dicitur habere scientiam magis vniuersalem ut dicitur est. hoc autem non potest nisi tripliciter variari. aut. n. cognitionem diuinorum effectuum recipiunt in ipsa causa prima vniuersali: et hic est modus proprius prime hierarchie que est proportionata ad recipiendum illuminationis in ipso fulgore et diuini luminis et per hoc dicitur circa deum esse. ut oēs ordines eius denominentur ab operatione circa deum. Aut cognoscunt res in vniuersalibus rerum rationibus: et hic est modus secunde hierarchie. et id angelorum huius hierarchie est accipere perfectiores cognitionis illuminatione prime hierarchie in qua se forme materie viles et propter hoc ordines huius hierarchie non denominantur ab operibus circa deum: sed nobis pertinentibus ad potestatem operandi in res in quantum forme per quas cognoscunt se operative ad minimum respectu effectuum in quibus deo ministrant. et quod iste forme sunt viles nominantur a potestate non limitata vel determinata ad aliquem vel ad aliquos. aut cognoscunt res in proprijs rationibus: et hic est modus vltime hierarchie in quo sunt forme particulares et proportionate: ut ab eis recipiatur intellectus nostris. propter quod dicitur angeli hierarchie tertie accipere diuinum lumen secundum conuenientiam hierarchie nostre inde est quod ordines tertie hierarchie denominantur ab actibus limitatis circa vnum hominem vel vnam prouinciam huius autem simile potest videri in terrenis principibus. quod ministrorum qui sunt sub vno rege quidam operantur immediate circa personam regis quasi cubicularij et consiliarij et assessores: et hoc competit prime hierarchie respectu dei. Quidam vero habent officia ad regimen regis in communi non deputati huic vel illi prouincie ut domini regalis curie et princeps militie et iudices curie: et huiusmodi similes sunt angeli secunde hierarchie. Quidam vero preponuntur ad regimen alicuius partis regni ut prepositi et balij: et huiusmodi officiales minores. et huius similes sunt ordines tertie hierarchie et sic patet diffinitio trium hierarchiarum. **Ordinum autem prime hierarchie sic potest accipi numerus et distinctio. secundum tres actus consumatos quibus anima deo fruitur. quorum vnus est comprehendere et tenere. quo perficitur memoria. et secundum hoc accipitur ordo thronorum: quod in eis sedet deus et quiescit dum eos in se qui escere facit. Alius actus est videre quod perficitur intellectus: et secundum hoc accipitur ordo cherubin qui interpretatur plenitudo scientie. Alius actus est amare quo perficitur voluntas. et secundum hoc accipitur ordo seraphin qui interpretatur ardens vel incendens: et quod in hoc actu est completissima vnio ad deum ex ipso: quod amor facit interiora amari penetrari ideo ordo seraphin est primus: secundus cherubin. propter vnitatem assimilationis in qua completur scientia in actu. tertius est thronorum: quod in sessione ipso: tunc vnio secundum contactum solum. **Ordinum vero secunde hierarchie sic potest accipi diuisio et numerus. quod regimen alicuius communitatis est secundum hoc quod ordinate et pacifice bonum commune dispensatur. hic autem ordo pacis disponitur tribus. scilicet aliquo sententiante****

quid vnicuique debeatur et ad hoc est ordo potestatum unde dicitur arcere aereas potestates: et hic non est vltimus finis: sed quietem et vtilitatem bonorum dispensare: sicut potestas secularis suspendit latrocinem ad pacem ciuitatis. sed sententia debet esse efficax: et recta: sed ad hoc ut sit efficax indiget aliquo adiuvante et propugnante: ut nihil sit impossibile exequi quod per sententiam determinatur. et ad hoc est ordo virtutum qui attingit vltimum in operandis omnibus difficilibus pertinentibus ad ministeria diuina. et ideo attribuitur eis miracula facere. quia obviare legibus nature est arduissimum. **Ad hoc autem quod sit recta indiget aliquo dirigente et imperante: et ad hoc ordo dominationis est. ad quem pertinet dirigere in omnibus ministerijs diuinis: sicut architector in mechanicis qui etiam est preceptiuus: et ideo hic ordo est primus secunde hierarchie: quia ab ipso dirigitur: et impatur quicquid in ministerijs diuinis per angelos agitur. et secundus est ordo virtutum a quibus actus potestatum efficaciaz habet. sicut et leges seculares oportet esse armatas: ut habeant vim coactiuam. **Ordinum autem tertie hierarchie sic numerus et ordo accipitur. quia cum habeant potestatem limitatam oportet quod actus eorum vltimitentur ad vnam prouinciam vel ad vnum hominem. si ad vnam prouinciam sic est ordo principum ut princeps persarum qui preerat persis. de quo habetur Danielis decimo. si autem limitatur ad vnum hominem. aut est de hijs que pertinent ad ipsum tantum. et sic est ordo angelorum. unde dicuntur minima nuntiare. quorum est etiam singulos custodire: aut de hijs que pertinent ad bonum multorum. que expletur per actum vnus singularis persone. et ad hoc. est ordo archangelorum. sicut Gabriel qui nuntiavit natiuitatem christi et Joannis baptiste. et ideo nomen eorum compositum est ex duobus ordinibus extremis. dicuntur enim archangeli quasi principes angeli. et propter hoc etiam dicuntur maiora nuntiare: quod bonus gentis est diuinius quam bonum vnus hominis secundum philosophum in primo ethicorum. Numerus autem eorum qui sunt in vnoquoque ordine ignorus est nobis. **Ad primum ergo dicitur quod diuisio hierarchie in ordines est totius potestatum in partes potentiales. sicut anima diuiditur in suas potentias. et hoc totum est quasi medium inter totum vniuersale et integrale. vniuersale enim est secundum essentiam et completam virtutem in qualibet sua parte. unde de omnibus equaliter predicatur. Sed integrale nec est secundum essentiam nec secundum virtutem totam in vnaquoque suarum partium. et ideo nullo modo de parte predicatur: sed totum potentiale adest quidem secundum essentiam cuiuslibet parti: sed secundum completam virtutem est in parte suprema: quia semper superior potentia habet in se completius ea que sunt inferioris. et ista est comparatio hierarchie ad ordines. **Ad secundum dicitur quod omnes homines sunt vniuersales: et ideo in omnibus est vnus modus communis recipiendi diuinas illuminationes. et propter hoc omnium est hierarchia vna: sed angeli sunt diuersarum specierum. et propter hoc in diuersis hierarchijs ordinantur secundum diuersum modum receptionis ut dictum est. Sed verum est quod quelibet natura in angelis est magis vna et simplex quam humana que est vltima natura intellectualis: et per hoc potest respondere ad tertium quod sic humane hierarchie sunt tres ordines ut sic in********

omnibus trinitatis similitudo reluceat sicut principium medium et finem. Ad quartum dicendum quod in nostra hierarchia distinguuntur ordines sicut tres actiones hierarchias: quia ministrorum est purgare: sacerdotum illuminare simul et purgare: sed episcoporum perficere. talis autem distinctio non potest esse in celesti hierarchia: quia minimus ordo angelorum est superior supremo ordine nostre hierarchie. unde potest et perficere et illuminare et purgare. Ad quintum dicendum quod diuersitas proportionum potest sumi multi. aut sicut diuersum generis proportionis sicut duplum et sergalterum quorum prima est multiplex. secundum superparticulare. alia est enim generis proportionis quatuor ad duo quoniam dupla: et trius ad duo quoniam sergaltera. aut sicut diuersas species eiusdem generis sicut duplum et triplum quorum est unum genus proportionis. scilicet multiplex. aut sicut diuersos numeros in eadem specie proportionis ut quatuor ad duo et sex ad tria. et prima diuersitas competit distinctioni hierarchie. scilicet distinctio ordinum. tertia distinctioni personarum vni ordinis. Ad sextum dicendum quod dona sicut que distinguuntur ordines sunt dona perfecti in actibus hierarchicis. et hec variantur ut dictum est. dona autem et virtutes perfectiunt ad actus personales. et ideo sicut ea ordines non distinguuntur. Ad septimum dicendum quod ordinatio Dionisi est rationalior: quia ipse distinguit secundum hierarchiam a tertia sicut vniuersale et particulare non limitatum et limitatum. et ideo virtutes ponit in secunda et principat in tertia. Gregorius autem non multum intendit ordinare: sed numerare nichilominus in ordinatio potest sumi sicut actus exteriores et sicut consilio: mutatem ad nostram hierarchiam: et quia in nostra hierarchia habentur prelationem sunt super personas priuatas. ideo in secunda hierarchia ordinat illos quorum nomina important officium prelationis. scilicet dominationes principatus et potestates. In tertia autem ordines quorum actus sunt etiam personarum priuatarum ut mirabilia facere: quod est virtutum et nuntiare magna: quod est archangelorum. et nuntiare parua: quod est angelorum.

Quarta sic procedit. ut quod nomina angelorum non pueniuntur distinguuntur. Nomine. n. totius non dicitur poni: sicut ordo est per hierarchie. cuius hierarchie sit idem quod sacer principat ut dictum est. ut quod nullus ordo principat debeat dici. Pre. nom. totius non dicitur poni alicui ordini illi natur: sicut omnes celestes spiritus angeli vocantur. sicut ut quod vltimus ordo angelorum non debeat nomine angelorum vocari. Pre. illud quod est superioris ordinis non necessario iuuenit inferiori quibus e conuerso. sicut nomina dicitur reb. cuius omnes angeli dicantur celestes virtutes sicut Dio. ut quod si nomine non debeat nominari medi ordo sede hierarchie: quia nomina superiorum non sunt inferiorum. Pre. ois virtus est media inter essentiam et operationem sed nullus ordo vocatur in angelis nomine essentie vel operationis. sicut nec est nomine virtutis. Pre. per nomina ordinum deuenimus in proprietates eorum sicut Dionysium: sed nulli angelo conuenit per caritatem in mare nec in voluntatem imprimere: quia si solius dei est. sicut videtur quod inconuenienter dicantur seraphim incendentes. Pre. Preterea ardere charitate et videre deum et tenere ipsos. sunt de se beati tudinis: sed omnes angeli sunt beati. sicut nulli ordines debent ab his actibus nominari. Pre. Preterea queris quomodo dicantur hec tria seraph. seraphis et seraphim. et cherub. et che-

rubis et cherubin. Pre. Preterea dicitur quod circa nominationes ordinum attendendum est. quod sicut unusquisque ordo est altior ita etiam a perfectiori nominatur. et quibus ea que sunt superiorum participatur quodammodo ab inferioribus: et e conuerso: non tamen debent esse confusa nomina: sed distincta. Ad hoc enim quod aliquod nomen nominet proprie aliquam rem duo requiruntur. scilicet quod hoc quod significatur per nomen habeatur perfecte secundum completum actum: et ut sit vltima perfectio eius: et quia omnis denominatio est a forma que datur esse et est principium operationis ideo angeli denominantur ab eo quod est in eis loco forme tanquam a digniori. verbi gratia in homine est quedam participatio intellectus: et quia non habet plenum actum intellectus ut sine inquisitione et imaginatione intelligere possit. ideo in ordine intellectualium non ponitur. Similiter etiam quibus sensum habeat sicut completissimam operationum respectu omnium animalium quia sentire non est sicut vltimam perfectionem eius non ponitur in ordine sensitiuorum: sed in ordine rationalium: quia rationis actum plene habet: et est actus eius in quantum est homo. Secundum hoc ergo dico quod donum superiorum est in inferioribus secundum quandam participationem non secundum completum actum. et ideo ab eo non possunt denominari. e contrario vero dona inferiorum sunt in superioribus eminenti. sed in illis actibus non est vltimum completum eorum. vnde ab his non denominantur sicut proprio nomine. et inde est quod dicitur sibi in nominibus cedere ut. scilicet superior ordo ab excellentiori actu proprio nomine sortitur. Ad primum ergo dicitur quod principatus dicitur sumptus ad cuiuslibet prelationis officium intelligit nomine hierarchie. sed principat spatia sumptus ad regionem determinate prouintie est nomen vni spatium ordinis. Ad secundum dicitur quod nomen angeli designat manifestationem cum angelus nuncius dicitur. et n. manifestatum simpliciter conuenit omnibus ordinibus in quantum sicut sicut descendit ordinum lumen intellectuale est in eis minus simplex et magis proportionatum intellectui sequentium. et ideo dicitur Dio. in. x. c. ce. hierar. quod semper inferior angelus manifestat superior omnibus sub se ordinatis. et ideo esse manifestatum omnium superiorum respectu nostri est vltimum ordinis propter quod vltimum ordinem angelorum nomine significamus aliis ordinibus nominatis ab his que designant excellentiorem modum nuntiandi vel manifestandi. et per hunc modum angelus est nomen nature quia conditionem nature exprimit. Sed si nuntiare sumatur sicut exterius ministerium quod exercet sic angelus est nomen officij non nature ut dicit Gregorius. Ad tertium dicendum quod nomen virtutum sicut quod nominat specialem ordinem sumitur a speciali dono vel actu quod est exequi et perficere quicquid est arduum et difficultum in ministerijs diuinis. sed secundum quod conuenit omnibus celestibus spiritibus sumitur a virtute sequente naturam. Ad quartum dicendum quod angelorum nomina quedam sunt communia omnibus ordinibus: quedam autem propria determinatorum ordinum. communia autem quedam sumuntur ab essentia vel aliqua conditione naturali ut quod dicitur celestes essentie et angeli et spiritus et diuinitates et diuini intellectus et celestes animi. quedam vero a virtute ut quod dicuntur celestes virtutes. quedam vero ab operatione. ut quod dicitur angeli: sed nomina specialium ordinum sumuntur a donis superad-

e. 2. optus.

ditis & officiis consequentibus dona. & ideo nomina spaliū ordinum magis possunt equuocari cuꝝ nominibus generalibus que sumuntur a virtute & ab operatione que essentie superadduntur q̄ cum illis que sumuntur a natura que non superadditur: sed substernitur. ¶ Ad quintum dicendum q̄ seraphin non dñr intendentes quasi habitum caritatis insulant: sed quia illuminant de hiis que ad amorem caritatis pertinent. ¶ Ad sextum dicendum q̄ nomina superiorum ordinum non sumuntur simpliciter ab actibus fructiois. sed ab excellentia eorum que tantum in superioribus inueniuntur q̄uis fructio cōis sit omnibus. non enim dñr amantes sed ardentes. i quo cōsumatio charitatis exprimitur. Similiter cherubin non dñr simpliciter videntes vel scientes. s; pleni scientia. vnde per istum modum scientiam habere non est cōmune omnibus quāuis scientia v' visio omnibus sit cōis. & propter hoc non possunt omnes dici cherubin vt dicit Dio. in. xii. c. ce. hierar. ¶ Ad septimum dicendum q̄ nomina ista definitia in: in: vt cherubin: seraphin. sunt neutri generis pluralis numeri: & ponuntur. pro toto collegio vni⁹ ordinis. Definitia autem in: in: sunt. maf. generis & pluralis numeri: et ponūt p pluribus psonis vni⁹ ordinis. s; cherub & seraphi. maf. generis & singularis numeri & significant vnam psonā illius ordinis.

¶ Quintus sic proceditur. videtur q̄ omnes angeli vni⁹ ordinis sunt equales. Maior enim est conuenientia eorum qui sunt vni⁹ ordinis q̄ eorum qui sunt vni⁹ hierarchie: s; dionisius frequenter vocat equipotentes eos qui sunt vni⁹ hierarchie. ergo videtur q̄ sunt equales.

¶ Preterea quecūq; se habent sicut superior & inferior sunt in diuerso gradu vel ordine ordinati. s; quicūq; in angelis sunt equales se hñt sicut superior & inferior. ergo videtur q̄ sunt diuersorum ordinum. ergo si aliqui sunt vni⁹ ordinis videtur q̄ sunt equales. ¶ Preterea dignitas angelorum est s; dona percepta. sed illi qui sunt vni⁹ ordinis perficiunt vno dono vt hñt ex diffinitione ordinis in littera posita. ergo videtur q̄ sunt equales. ¶ Preterea quāto aliquid immediatius coniungitur alteri: tanto minus distat ab illo: sicut tria minus distant a duobus q̄ decem: sed si angeli qui sunt vni⁹ ordinis essent inequales inferior angelus vni⁹ ordinis immediatus se haberet ad primum angelum inferioris ordinis q̄ ad superiorem sui ordinis. ergo angeli diuersorum ordinum magis conuenirent q̄ angeli eiusdē ordinis. quod videtur absurdum. ergo omnes angeli vni⁹ ordinis sunt sibi immediati. ita q̄ se mutuo non excedunt. ¶ Sed contra. vbiq; est primum: medium: & vltimum: ibi est inequalitas: sed in angelis vni⁹ ordinis est inuenire primos: medios: & vltimos s; Dionisium in decimo capitulo ce. hierarchie. ergo angeli vni⁹ ordinis non sunt equales.

¶ Preterea i angelis est summa pulchritudo post deum. sed in diuersorum graduum consonantia ordinata consistit ratio pulchritudinis. ergo videtur q̄ in angelis etiam vni⁹ ordinis est huiusmodi gradum inuenire. ¶ Respondeo dicendo q̄ sicut supra dictum est angeli s; diuersitatem naturalium diuersimode etiam in gratiis perfecti sunt s; que dona in ordinibus distinguuntur. cum autem supradictū sit. q̄ in vna specie non sint plures angeli & species i angelis non possint differre. nisi secundum q̄ magis

& minus habēt de potētiāitate & actu. oportet q̄ vni⁹ us. angeli semper natura sit sublimior: q̄ alterius. et ideo non est accipere duos angelos equales in tota celesti hierarchia. ¶ Ad primum ergo dicendum q̄ angeli vni⁹ hierarchie dñr equipotentes nō simpliciter. sed s; quid: scilicet quantum ad modum accipiendi illuminationes diuinas qui est proprius illi hierarchie & similiter angeli vni⁹ ordinis sunt equipotentes s; conuenientiaz in actu illius ordinis et non simpliciter. ¶ Ad secundum dicendum q̄ non quelibet distinctio gradus facit distantiam ordinum vt supra dictum est. sed illa que est s; diuersos actus. ¶ Ad tertium dicendum q̄ q̄uis omnium sit vnum donum non tamen equaliter omnes illud percipiant sed secundum magis & minus. ¶ Ad quartum dicendum q̄ sicut in naturalibus diuersa quantitas & diuersa intensio qualitatis non facit diuersitatem in specie: sed est dispositio ad diuersam speciem in quantum vnaqueq; species requirit determinatam quantitatem dimensionis: vt dñr in secundo de anima. & similiter ad species ignis requiritur determinata intensio caloris. vnde possibile est vt aliqua minus distent in quantitate vel intensione q̄ licitas que magis distat s; speciem: ita etiā est i ordinibus angelorum. si consideretur distantia secundum rationem quātitatis tantum non est inconueniens q̄ infimus angel⁹ alicui⁹ ordinis pl⁹ distet a supremo sui ordinis q̄ a supremo sui inferioris ordinis: a quo tamen differentia formalis & s; speciem magis distat. in quantum attingit rationem superioris ordinis quam alius non consequitur. sicut si diceretur q̄ frigidissimus vir minus distat a calidissima muliere q̄ a calidissimo viro: cum quo tamen magis conuenit ratione sexus. & hoc vninerſaliter inuenitur. verum in omni re que compatitur aliquam latitudinem diuersorum graduum.

¶ Sextum sic proceditur. videtur q̄ non omnes hierarchie sint connere quorumcūq; n. ratio consistit in distinctione. eorum non est aliqua connerio: quia connerio distinctioni opponitur. sed ratio hierarchie consistit in distinctione superioris & inferioris. ergo earum non est connerio. ¶ Preterea que differunt i eo quod est maxime cōmune non habent vterius in quo cōnectuntur: sicut que specie differunt. genere conueniunt & que differunt generibus generalissimis non vnioocantur in aliquo: sed hierarchia est quid cōmunissimum comprehendens sub se ordines & psonas. ergo diuersę hierarchie in nullo connectuntur. ¶ Preterea in angelis non est inuenire nisi naturalia & gratuita. sed in naturalibus non connectuntur: cum sint diuersarum specierum. nec iterum i gratuita cum diuersis numeribus gratie diuersi ordines perficiantur. ergo videtur q̄ in nullo connectuntur.

¶ Preterea ea que non coniunguntur in aliquo vno termino cōmuni non vnioconnerionem habere sicut discreta. sed hierarchie & ordines non vnioconneriuntur in aliquo vno termino cōmuni. cum non sit vni⁹ ordo diuersarum hierarchiarū. nec vn⁹ angel⁹ diuersorum ordinum. ergo videtur q̄ non sit aliqua eorum connerio. ¶ Sed h̄ est quod Dionisius dicit in. c. x. ce. hierar. assignans cōnexionē ordinū & hierarchiarum. ¶ Preterea dicit cōmētator i. xi. metha. q̄ ordo substantiarū sepataz sub deo & adiunctem: est sicut plurius artium sub vna arte cōi. vñ scientiā dei affirmi

lat methaphisice sub qua sunt oēs scie. & sicut pla of
ficia ordinantur sub principe ciuitatis: s; in oib; his
est aliqua pner. s; q; adinuicem dependēt. s; v; q;
hierarchiarum celestium & ordinum sit conne.

¶ s; dō. q; ordines angelice hierarchie oēs sūt cō
neri adinuicē. & ēt ordinib; nostre hierarchie vt dio.
tradit. Nec autē pner. intelligēda ē admodū ordinis
vniuersi. cuius ptes adinuicē ordinate sunt iquātūz
vna alterā iuuat. ad psecōz sui finis: & etiā ad vlti
mū bonū qd ē finis totius vniuersi. ita ēt & conner
hierarchiarū est. & s; m relationē i vnu finē vltimūz
s; q; oīs hierarchie finis ē vnitas & similitudo ad de
um & scdm ea q; sunt de essentia ipsi; hierarchie. s; s;
ordinē sciam & actionē. s; m ordinē: qd ē iquātū i oibus
inuenitur distinctio. per primum medium & vltimū.
sicut. n. angelica hierarchia mediā ē inē deū & nos. ita
ē accipe i ipsa hierarchia pīmā hierarchiā & mediā &
vltimā. & in vnaquaq; pīmū ordinē mediū & vlti
mū. in quoz vnoquoq; ē accipe primos angelos me
dios & vltimos: & hoc a primo vsq; ad vltimūz. s; m
scientiam vero in quātū irradiatio diuini luminis
extendit a primis vsq; ad vltimos. vt dicitur Job
xxv. nunquid ē numerus militum eius. & super quez
non surgit lumen eius: qd tamē non vniformiter ab
omnibus recipitur. sed a superioribus in maiori sim
plicitate & ab inferioribus in minori. s; m actionē au
tes: q; pīmū hnt actio hierarchiaz i mediot: & medij
in vltimos: & medij manifestant primos & vltimos
eo modo qui supra expositus est: & sic s; m quatuor q; i
diffinitione hierarchie ponūtur quadruplex eius cō
ne. assignatur. ¶ Ad primum ergo dō. q; distō q; est
de ratione hierarchie ē ordinatoz adinuicē & ad
aliquod vnum. & tal' distinctio connerionem non ex
cludit s; ponit. ¶ Ad scdm dō q; pluriū hierarchia
rum est vnus finis cōis & vna cōis perfectio & rō. &
ideo que dnt in hierarchia cōnectuntur in fine vlti
mo: & in cōi ratōe hierarchie: & in lumine perficiente
hierarchiā: s; ordines vnus hierarchie preter hoc
pnectūt in his que sunt propria illius hierarchie
& qui sunt vnus ordinis in proprijs illius ordinis.
¶ Ad tertiu dō q; angeli pficiūt duplici lue. lue
s; naturali pur sunt intellectus quidā: & lue gratuito p
ficiēte ad actus hierarchicos: & vtrūq; lumen est
vnu in oibus ex pte principij a quo est & finis ad quē
ordinat. s; vtrūq; distinguitur. & appropriat diuer
fis scdm capacitātē recipientiū: tamen distinctio or
dinata est. & ipse ordo pnerionem ponit. & iō talis di
stinctio pnerionem non excludit. ¶ Ad quartūz dō
q; inuenitur i hierarchijs & in ordinibus qdam cōis
finis. nō q; vnum sit in diuersis. s; in quātū inueniūt
i vno diuersoz pprietates s; m pueniētā s; m ordinē
sap^o dine q; finē pmoz pūgit principijs for vt dicit
Dio. in. 7. c. de di. no. & s; p; discurreti per singulas
hierarchias. Primus. n. ordo pme hierarchie quo
dāmō scdm marimū excessum accedit ad diuinas. p
prietates. vnde nominatur seraphin ex pprietate
ignis qui maxime significat diuinas. pprietates. vt
dicit Dio. in fine ce. hierar. vltius vero ordo illius
hierarchie habet quandam conglutinationē cū ordi
nibus secūde hierarchie. vñ & non denominat m
ab actu qui est circa deum sed ab actu qui est circa i
feriora. & iō dnt throni in quantum deus in eis sedet
vt omnia iudicās. similitur etiam i scda hierarchia
primus ordo. s; dominationum h; aliquid simile cuz
hierarchia pma. s; pē & nō exeg. ita etiāz primus or

do tertie hierarchie. s; principat^o h; aliquid simile cū
ordinibus scde hierarchie. vñ & nōn er^o plationem
ipotar. Sūt ēt & sūmus ordo nre hierarchie h; ali
qd simile cū vltimo ordine ce. hierarchie. & iō sacer
dos vocat angel^o. Malachie. ij. labia sacerdotū cer
sto. sci. & le. re. ex ordinis eius. q; angel^o dñi ex. ē. & c.

¶ D. vii. sic pcedif. v; q; distinctio ordinū n
a sit a natura ita q; a creatōe inceperit. Con
formitas eni men; ad deū ē p grās. s; hierar
chia est dei forme in quantum possibile est similians
ergo videtur q; ordines hierarchie nō distinguant
nisi p gratiā. ¶ Preterea s; m Dionisiū p noia ordi
nū ostendunt proprietates eoz: s; qdā noia ordinū
exprimunt grām pcpu enom seraphin qd iponit ab
ardore caritatē. ergo v; q; distinctio ordinum sit per
gratiaz. ¶ Preterea nostra hierarchia exemplata
est a celesti. sed in nostra hierarchia nō est distinctio
ordinū per naturā s; solum per gratiā sacramentalē q;
aferit in sacramēto ordinis. s; videt q; nec in celesti
sit distinctio ordinū p naturā. ¶ Preterea ad distin
ctionē ordinū regit grad^o s; m actōes hierarchicas
vt vn^o aliū purget illuminet & pfiat. sed h; nō pōt
ēē nisi p diuū lum i eis receptum. ergo videtur q; an
collationem gratie nulla fuerit ordinū distinctio per
naturā. ¶ Sed p est qd dicitur in diffinitione ordinis
in littera posita q; ordo ē multico celestis spūm q;
conueniunt in naturalibus datis & in munerib; grē
ergo videtur q; etiam per naturam sit distinctio or
dinum. ¶ Preterea vbiq; est diuersitas grad^o
secundum superius & inferius: ibi est diuersus or
do. sed a principio creationis ante infusionem gra
tie si in gratia creati non sunt: sicut in eis gradus supe
rior & inferior secundum q; quidam erant subtilioris
essentie & perspicacioris intelligentie vt supra dictū
est. ergo videtur q; a principio creationis fuerint in
eis ordines distincti. ¶ Respondeo dicendo q; do
num gratie est perfectiūz nature. & ideo distinctio
ordinum est per diuersum donum gratuitum. sicut
per principium formale & per diuersum donum na
turale sicut per principium quasi materiale & dispo
situum. vnde diffinitio ordinis vtrūq; complec
titur comprehendens principia materialia & forma
lia. sic ergo quodammodo a principio creationis su
it distinctio ordinum non tamen secundum vltimūz
complementum. ¶ Ad primum ergo dicendum q;
etiam in natura angelica est quedāz deiformitas s;
q; prima & nobilior est inter naturas creatas & ma
gis accedens ad similitudinem diuinam s; m pprie
tates naturales. s; completa deiformitas est per do
na gratuita. ¶ Ad secundum dicendum q; in ange
lis ante infusionem gratie erat etiam dilectio & co
gnitio naturalis a cuius ardore & plenitudine pos
sent dici Cherubin & Seraphin quibus non s; m com
pletam rationem. ¶ Ad tertium dicendum. q; ho
mines nostre hierarchie omnes sunt vnus specij
& nature formaliter. vnderora diuersitas indiuiduo
rum in eadem specie causatur ex principijs materi
alibus. & ideo secundum naturam non est distinctio
ordinis in nobis sed s; m potestatem gratis concessā:
nec oportet q; in omnibus nostra hierarchia cum ce
lesti conueniat: & si eam secundum modum suum imi
tetur. ¶ Ad quartum dicendum q; si angeli haberēt
naturalia tantum. ad hec lumen vnus excederet lu
men alterius & ita posset esse aliqua illuminatio & p
fectio sed non complete.

D. viij. sic proceditur. videtur q̄ homines nunquam ad ordines angelorum assumant.
q̄ secundum Dionisium. 4. c. ce. hierar. disti- guitur quatuor gradus rerum. s. intellectualium in q̄ comprehenduntur angeli: rationalium in quo sunt homines. sensibilibus in quo sunt bruta animalia. et existentium in quo sunt res in sensibiles: sed sensitiua nūquam possunt perungere ad gradum rationalium. ergo rationalia nunquam possunt perungere ad gradum intellectualium: et ita homines non assumantur ad ordines angelorum. **¶** Preterea plus distat natura hominis a natura angelorum et precipue superiorum q̄ natura vnus angeli a natura alterius: s. angelus inferioris nature nō sicut illi dōdī per quod superiores ordinantur in suo ordine: nec breuiter angelus vnus ordinis potest perungere ad superiorem ordinem. ergo videtur q̄ nec homines ad ordines angelorum assumantur. **¶** Preterea quantum tūcūq̄ intellectus perficiatur lumine gratie vel glorie. semper oportet q̄ intelligat sub lumine naturali. quia gratia non tollit naturam. sed perficit. sed lumē naturale in nobis. est obumbratum respectu luminis naturalis angeli. ergo homo semper magis obscure videbit q̄ angelus: sed tota substantia glorie est in visione. ergo videtur q̄ homo nūquam perungat ad gloriam angelorum. **¶** Preterea quecūq̄ dōnt in hierarchia: dōnt etiam in ordine. sed angeli et homines dōnt in hierarchia. ergo videtur q̄ etiam in ordine. et ita homines non assumantur ad ordines angelorum. **¶** Preterea quicūq̄ est in ordine aliquo h̄ actus illius ordinis. sed actus alicuius ordinis est custodi re homines et mitti in ministerium qui non conuenit animabus sanctis. ergo videtur q̄ homines ad ordines angelorum non assumantur. **¶** Sed 3. est q̄ dominus dicit Mathei. xij. q̄ erūt sicut angeli dei in celo. Dionisius etiam dicit in. c. i. de di. no. q̄ homines angelorum gloriam sortientur. Gregorius et dicit in omelia de centum ouibus q̄ homines s̄m diuersitate meritorum ad diuersos ordines transferentur. **¶** 4. dīcēdo q̄ circa h̄ est triplex pō. quidā enim commentator grecus episcopus eustrachius nomine. dicit in cōmento super sexto ethico: q̄ nullus tantum anime sue profectus sperare potest vt ad operationem intellectuum separatum perungat. et s̄m hoc hominum qui in gloria assumuntur esset vnus ordo decimus inferior. ix. ordinibus angelorum. Sed hec positio est contraria dictis sanctorum: et videtur sapere heresim. cum etiam beata v̄gō super choros angelorum exaltata sit: nisi forte dicitur cōmentatoris intelligatur quātum ad naturalem operationem in quantum. s. ex naturalibus perungere potest. **¶** Alia positio est q̄ hominum quidam assumuntur ad ordines angelorum. Alii vero faciunt vnum ordinem decimum vt sic impleatur similitudo de. r. dragma perdita que ponitur luce. xv. Sed hec diuersimode assignatur. quidam enim dicunt q̄ solū virgines ad ordines assumuntur. eo q̄ cognata ē angelis virginitas vt dicit Hieronimus. Alii vero electi. r. m. ordinem constituunt. sed hoc non videtur verum. cum multi non virgines: vt Petrus et Magdalena. multis etiam virginibus eminentiores sint. vnde alij dicunt q̄ perfecti assumuntur ad ordines angelorum: sed illi qui sunt imperfectorum meritorum decimum ordinem consumabunt: sed eum ex hominibus et angelis futura sit vna eccle-

sia: et vna hierarchia. non est probabile q̄ numerus ordinum qui celesti hierarchie cōpetit p̄ tria tena distinctus vt ipse numerus ordinum exprimat trinitatis in create vestigium per homines augeatur. vnde tertia positio plus mihi placet que etiam dictis sanctorum magis consonat. s. q̄ omnes electi assumantur ad ordines angelorum quidam ad superiores quidam ad inferiores quidam ad medios pro diuersitate suorum meritorum: sed beata virgo maria super omnes. sed vtum assumantur tot de hominibus quot ceciderūt angeli vel quot perstiterunt vt quot fuerunt vtriq̄ vel plures vel pauciores ille scit cui soli cognitus est numerus electorum in superna felicitate locandus. **¶** Ad primum ergo dīcēdū q̄ plus distat ratio a sensu q̄ intellectus a ratione: q̄ sensus et ratio nō cōcitant in vno obiecto cum sensus apprehendat intentiones rerum cum cōditionibus materie: ratio autem et intellectus intentiones a cōditionibus materie separatas. vnde in obiecto conueniunt. dōnt autem in modo: q̄ in cognitionem veritatis ratio inquirendo peruenit. quod intellectus simpliciter intuitu vidit. vnde ratio ad intellectum terminatur. vñ etiam in demonstrationibus certitudo est p̄ resolutionem ad prima principia quorum est intellectus. et ideo non est inconueniens. si homines in suo ultimo gradu ad gradum intellectualium perungunt. **¶** Ad secundum dōd q̄ meritum hominis est efficacius q̄ meritum angelorum propter difficultates que est occasio maioris conatus tū ēt propter continuum augmentum gratie quod potest esse in homine vt dī virtute in virtutem proficiat. cum homo sit diuinius viator: q̄ angelus fuerit: tum etiam in quantum merita nostra efficaciam h̄nt ex merito xp̄i cuius gratia est quodāmodo infinita. **¶** Multū enim angelos apprehendit. sed semen h̄re. heb. i. et ideo magis possunt homines virtute meriti: transferri in gradum altioris nature. q̄ etiam angeli. **¶** Ad tertium dōd q̄ in homine naturalis actio nunq̄ potest attingere ad equalitatem angelorum: sed lumen glorie super h̄ndās oēs vmbra enacuabit. non quidem tollendo naturam. sed perficiendo lumen intellectuale: quod s̄m naturam in nobis defectiue percipitur. **¶** Ad quartum dōd. q̄ s̄m Dionisij sicut se habet nostra hierarchia vel ecclesie ad celestes ita hierarchia veteris legis ad nostram. vnde sicut vetus hierarchia erat via in nostram. et significabat eam. et propter hoc veniente noua: vetus assumpta est in illam et ad ordinem eius. ita etiā nostra hierarchia ē via in celestem et signū eius. vñ in patria nō erit alia hierarchia hominum et angelorum: s. vna et eadē et hoies in ordines angelorum distribuēnt. **¶** Ad quintum dōd q̄ actus angelorum in nos consequit ordines angelorum magis quātū ad gradus nē q̄ angelica nā mediū ē iter deū et nos q̄ s̄m essentiales proprietates ordinis. **¶** 3. sicut aie dānator: si dānt nob in exercitium ita nec aie sanctorum: i. custodiaz. q̄ hoc nō competit eis s̄m gradū nature sue. **¶** Unde Dionisius 7c. Sciendum. q̄ magister in verbis sequentibus partim accipit sententiā dionisij. s. quātū ad numerū ordinū: partim s̄miaz Gregorij q̄ntū ad eorum dispositionē. q̄ s̄m Dionisij principatus sūt de inferioribus et virtutes de medijs: secundū Gregorium e conuerso. sed ordo dionisij est secundum q̄ ipse prius enumerauit incipiēs ab inferioribus ibi. angelos archangelos 7c.

An omnes spiritus celestes mittantur. et ponit duas opiniones et auctoritates quibus mittantur.

De etiam inuestigandum

h dum est utrum omnes illi celestes spiritus ad exteriora nuncianda mittantur. Quidam putant alios quos in illa multitudine esse qui foras pro officio exeunt alios qui semper intus assistunt: sicut scriptum est in Daniele. Adilia milibus ministrabant ei: et decies centena milia assistebant ei. Item Dionysius in hierarchia: quod sacer principatus dicitur de prelatione spirituum ait. Superiora illa agmina ab intimis nunquam recedunt: quoniam ea que preeminet usum exterioris officii nunquam habent. His auctoritatibus nituntur qui angelos mitti nisi inferiores inficiantur. Quibus obiicitur quod Ysaïas ait. Volauit ad me vnus de seraphin qui ordo superior est et excellentior. Ideoque si de illo ordine mittantur: nec est am bigendum quinetiam et de alijs mittantur. Apostolus quoque ait. Omnes sunt administrationis spiritus in ministerijs missi. His testimonijs asserunt quidam omnes angelos mitti. Nec debet indignum videri si etiam superiores mittantur cum et ille qui creator est omnium ad hec inferiora descenderit.

Quod si omnes mittantur cur vnus tantum ordo nomine angelorum censetur.

h Incoritur questio si omnes mittantur et nuncij dei existunt quare vnus tantum inter nouem ordines angelorum nomine censetur. Ad quod quidam dicunt omnes quidem mitti: sed alios sepius: et quasi ex officio iuncto: qui proprie angeli vel archangeli nominantur. Alios vero rarius mitti. scilicet maiores causa extra communem dispensationem aborta: qui cum angelorum ministerijs suscipiunt et nomen assumunt. Unde in ps. Qui facit angelos suos spiritus. quia illi qui natura spiritus sunt aliquando angeli. i. nuncij sunt.

Putant quidam Michaellem Gabrielem et Raphaellem de superiori ordine fuisse. et sunt hec nomina spirituum non ordinum.

e Putant quidam Michaellem Gabrielem et Raphaellem de superiori ordine fuisse. Michael interpretatur quis ut deus. Gabriel

fortitudo dei. Raphael medicina dei. Nec sunt ista nomina ordinum: sed spirituum. et dicunt quidam singulum horum vnus proprie ac singulariter spiritus esse nomen. Alij vero non vnus singulariter et determinate: sed nunc huius nunc illius esse nomen secundum qualitatem eorum ad que nuncianda vel gerenda mittuntur. Sicut et demonum quedam nomina sunt: que quidam putant vnus esse propria: alij vero pluribus communia. Diabolus quippe qui grece ita vocatur: et criminator interpretatur vel deorsum fluens bebraice dicitur satban. i. aduersarius. dicitur et belial. i. apostata et absque iugo. dicitur etiam leuiatan. i. additamentum eorum. et alia plura reperies nomina que vel vnus spiritus sunt propria: vel pluribus communia.

Quomodo determinent premissas auctoritates que videntur aduersari: qui dicunt omnes angelos mitti.

q Si autem omnes angelos mitti asserunt: premissas auctoritates Danielis. scilicet et Dionysij ita determinant. Dicuntur superiora agmina deo assistere: et ab intimis nunquam recedere. non quin aliquando mittantur sed quia rarissime ad exteriora predeunt. neque tunc ab intimis recedunt sed dei presentie et contemplationi semper assistunt. Quod etiam faciunt qui frequenter mittuntur.

Quos alij dicant mitti: et quos dicant non mitti cum determinatione auctoritatum que videntur sibi aduersari.

a Alij vero dicunt tres ordines supremos. scilicet seraphin: cherubin: et thronos ita creatori deo assistere: quod ad exteriora non exeunt. Inferiores autem tres ad exteriora mitti. Tres vero medios inter utrosque consistere non modo dignitate vel loco: sed etiam officio. quia preceptus diuinum a superioribus accipiunt: et deferunt ad inferiores. Ideoque cum supremi medijs: et medijs imis atque hijs hominibus preceptum dei nunciant: merito omnes angelos nominari dicunt. Et ob id forte apostolus dicit omnes spiritus administratores esse filij et mitti in ministerijs. Ut per omnes non singulos ordines: sed inferioribus ordinibus singulos angelos complexus est. Illud vero quod Ysaïas dicit: per verba Dionysij determinant dicentis. hijs spiritus qui mittuntur percipiunt horum vocabulorum quorum gerunt officium. Unde dicunt illius angelum qui missus est ad Ysaïam ut munderet et incenderet labia prophete: fuisse de or-

dine inferiorum sed ideo dicitur esse fore de seraphin: quia veniebat incendere et consume re delicta Isae.

De etiā inuestigandum est et. Post ta distinctione ordinum magister b determinat quosdam actus qui ordines distinctos consequuntur et dividitur in partes. d. In prima determinat de quibusdam actibus qui consequuntur omnes ordines. scilicet assistere et ministrare. In secunda determinat de actu custodie qui specialiter vni ordini competit d. r. Illud quoque sciendum et. Prima in tres sū tres opiniones q̄ in sra ponunt. Secūda incipit ibi. quib⁹ obicit et. Tertia vero. ibi. alij vero dicunt et. Circa secundum tria facit. Primo ponit ea que sunt ad confirmationem secunde positionis contra primam. Secundo excludit quandam questionem. ibi. hic oritur. questio et. Tertio respondet ad probationes prime opinionis ibi. qui autem omnes et. Questio autem quam remouet sumitur ex nomine angeli. vnde primo remouet eam. secundo exponit quedam nomina angelorum ostendens in quibus conueniant ibi. et putantur illi michael et. Hic quatuor queruntur. Primo vtrum angeli assistant. Secundo vtrum omnes ministrent. Tertio si non. qui assistunt et qui ministrent. Quarto vtrum illi qui ministrent per ministerium: a contemplatione retardentur.

Primum sic proceditur. videtur q̄ omnes angeli assistant. Assistere dicuntur regi qui eius vultum presentialiter intuentur. sed Marhei. r. viij. dicitur de angelis ad custodiam deputatis q̄ semper vident facies patris qui tamen sunt inferioris ordinis. ergo videtur q̄ omnes deo assistant. C Preterea sū Gregorium illi dicuntur assistere qui intima contemplatione perfruuntur. sed omnes angeli intime contemplant cum eos a cōtemplationis acumine nec pondus corporis neq̄ culpa retardat. ergo videtur q̄ omnes assistant. C Preterea cuiusq̄ conuenit illud quod maius est: videtur etiam quod minus est sibi conuenire. si vtrumq̄ sit dignitatis: sed inter omnes actus patrie fructio est nobilissima. ergo cum omnes fruuntur: videtur multo fortius q̄ omnes assistant.

Preterea a conspectu dei multo amplius distat mali angeli q̄ boni: sed mali angeli etiam dicuntur deo assistere vt habetur Job. i. q̄ cum venirent filii dei vt as. co. do. assistit inter eos et sathan. ergo videtur q̄ omnes angeli assistant. C Sed contra. Dani. septimo dicitur milia milium ministrabant ei ubi dicit Gregorius q̄ alij sunt qui assistunt alij qui ministrant. ergo non omnes assistunt. C Preterea illi dicuntur regibus assistere qui in eorum palatijs habitant: sed secundum Dionysium esse inuestibilis diuinitatis est proprium prime hierarchie. ergo videtur q̄ illi tantum assistant. C Respondeo d̄ q̄ assistere dicitur in angelis ad similitudinem eorum qui regibus assistunt: assistere autem regi dicuntur qui circa eum sunt. vnde cum proprium prime hierarchie assignet Dionysius circa deum esse: eis tantum conuenit assistere: dicuntur autem circa deum esse in quantum immediate illuminationes percipere pos-

sunt in ipsa simplicitate diuini luminis: et hoc ppter perspicacitatem sive intelligentie. Quanto enim aliquis intellectus est perspicacior. tanto ex principio vniuersali cognito in plures conclusiones: et in plura scibilia potest deuenire: et illi qui minus sunt perspicaces intellectus. non possunt questionum veritates videre nisi in principijs contractis et appropriatis ad materiam illam. Et ideo illi supremi intellectus prime hierarchie secundum Dionysium in ipso primo illuminationum principio omnis illuminationis rationem percipiunt et propter hoc circa deum esse dicuntur et ei assistere. inferiores vero cognitionem accipiunt ex ipso lumine iam diuiso et multiplicato in ipsis supremis angelis respectu diuine simplicitatis. et propter hoc non dicuntur circa deum esse: et sibi assistere. C Ad primum ergo dicendum q̄ q̄uis omnes immediate essentiam diuinam contemplantur. non tamen in ipsa omnes inspicere possunt hoc quod ad eorum ordinem et hierarchiam pertinet. et ideo non assistunt proprie loquendo omnes. C Ad secundum dicendum q̄ intime contemplari potest dici aliquis tripliciter. vel sū q̄ eius consideratio non distrahitur ad exteriora sensibilia: et sic omnes angeli boni et mali intime contemplantur: quia scientiam a sensu non accipiunt: aut per hoc q̄ non indigent exteriori similitudine in qua deum contemplatur que scilicet sit erra essentiam eius: sed eum in essentia sua vident: et sic intime contemplantur omnes beati. non autem in statu creationis nec mali angeli: aut per hoc q̄ non tantum essentiam dei vident sed ipsam penetrantes in ipsa inspicunt eius effectus qui in ipsa per similitudinem relucunt: et sic intime contemplari: est proprie assistere: et hoc solum angelis prime hierarchie conuenit. sū alios vero modus dicitur sū quid assistere. C Ad tertium dicendum q̄ fructio est nobilissimus actus patrie. qui q̄uis omnibus communis sit. non tamen equaliter in omnibus contingit. sed sunt diuersi gradus fructiois: et altissima fructio est in assistendo. vnde non sequitur q̄ omnes fruentes assistant. C Ad quartum dicendum q̄ demones dicuntur inter assistentes in quantum cum eis conueniunt in primo modo intime contemplationis.

Secundum sic proceditur. videtur q̄ omnes angeli in ministerium mittantur. Nulli enim dubium est quin diuine personae excedant omnes angelos in infinitum. sed diuine persone mittuntur. vt filius et spiritus sanctus vt in primo libro dicitur est. ergo multo fortius omnes angeli. C Preterea inter omnes ordines primus ordo est seraphin: sed seraphin legitur missi Isae sexto volauit ad me vnus de seraphin. ergo videtur q̄ multo fortius alij mittantur. C Preterea apostolus ad hebreos intendit probare per ministerium angelorum christum angelus maiorem esse. per hoc q̄ ipse non sicut minister: sed sicut verus heres in domo dei patris est. vnde dicit ad hebre. i. q̄ omnes sunt administratorij spiritus in ministerium missi. sed christus simpliciter omnibus angelis maior est. ergo videtur q̄ sū intentione apostoli omnes angeli in ministerium mittantur. C Preterea omnes celestes spiritus angeli dicuntur: sū angelus id est q̄ nuntius. ergo videtur q̄ oēs ad exteriora nuncianda mittantur. C Preterea q̄ ange-

li ministrant nobis hoc est propter erimiam charitatem eorum in nos. sed quanto superiores sunt tanto maiori charitate seruent. ergo videtur q̄ eis conueniat magis nobis ministrare. ¶ Sed contra. secundum Dionysium. hec est lex diuinitatis immobiliter stabilita q̄ a primis vltima per media perficiantur. sed inter nos: & primos angelos sunt media inferiores. ergo primorum actio immediate non peruenit ad nos. sed est per medios secundos. ¶ Preterea inter agēs & recipiens dicitur esse proportio. sed recipere diuinas illuminationes proportionatas nobis: & per conuenientiam nostre hierarchie conuenit inferioribus angelis. ergo videtur q̄ tantum immediate ipsi ad nos mittantur. ¶ Respondeo dō. q̄ Gregorius istam questionem mouet: sed in neutraque partem assertiue determinat. Quidā vero dicunt aliquos angelos ex officio ad ministerium deputari vt inferiores: sed q̄ aliqua causa extra cōmunem dispensationem exorta etiam superiores in ministeriū mittuntur. Sed istud non videtur necessarium: qz ad quantumcūq; maxima nuncianda vel erequēda: inferiores ordines sufficiunt. ¶ Et preterea quis huiusmodi magna fiant preter cōmunem cursu nature. non tamen sunt preter ordinem gratie s̄m quē ordinem distinctio attenditur. & ideo secundū Dionysium dicendum: q̄ superiores angeli nunq̄ immediate circa nos ministeriū habent. & huius ratio ex tribus potest assumi. primo ex dispositione diuine sapientie cuius ordinatio vel lege sancitū ē: vt a superioribus in vltima per medias actiones perueniant: vt sic sit ordinata conuerio in omnibus partibus vniuersi. & nulli sua nobilitas subtrahatur que est in hoc vt inferiorum quodammodo causa existat quantum ad aliquid. Secundo ex parte illuminationum. Sicut enim in actionibus corporalibus recipitur proportio inter agens & recipiens: quod precipue in sensibus patet qui ab excellenti sensibili corumpuntur. ita etiam est in intellectualibus. vnde intellectus hebes ad subtilissimas veritates non pertingit. cū q̄ lumen intellectuale in supremis angelis sit simplicissimum & vniuersalissimum non est proportionatum intellectui nostro qui est in vltimo gradu intellectualium substantiarum. nisi prius contrahatur & determinetur in ipsis inferioribus qui sunt minoris simplicitatis. Tertio ex parte ipsarum actionum quas circa nos exercent. cum enim actiones ministerij sint pticulares: & circa particularia: oportet q̄ earum consequutio sit per formas maxime contractas & particulares in superioribus. hec autem sunt forme que sunt in angelis inferiorum ordinum. & ideo executio diuinorum ministeriorū pertinet ad inferiores ordines angelorum: & hec est causa quare philosophi posterunt duplices motores orbium animarum quorum conceptiones sunt determinate & pticularizate: & hos etiam Auicē. dicit angelos ministrantes. Alios vero separatos quos intelligentias dicunt in quibus sunt forme simplices et vniuersales. & hos dicit angelos esse assistentes. vnde patet q̄ hec positio rationabilior est. tum quia Dionysius hoc tradit q̄ discipulus pauli fuit & dicitur eius visiones scripsisse. vnde eum frequenter in auctorem inducit. et precipue in diuisione hierarchiarum. & sicut in decimo tertio capitulo cele-

hierarchie innuit. hec positio vulgata erat tempore primitiue ecclesie. tum etiam: quia dictis philosophorum magis consonat vt ab eis ea que contra fides non sunt: accipiamus alijs refectis. ¶ Ad primum ergo dicendum q̄ missio equiuoce conuenit diuinis personis & ipsis angelis. diuine enim persone non mittuntur mutando locum. sed per nouum effectum gratie gratum facientis in sanctis animabus. sed angeli mittuntur mutando locum & operando in nos non sicut agens primum. sed sicut agentia secunda determinata & proportionata respectu propriorum receptorum. et ideo ratio procedit ex equiuocatione. ¶ Ad secundum dicendum q̄ illam obiectionem soluit Dionysius in decimotertio capitulo celestis hierarchie dupliciter. primo vt dicatur q̄ ille qui missus est ad purgandum labia Isaie fuit de inferiori ordine: & dicitur est de seraphin equiuoce: quia per ignem purgare venerat. secundo vt dicatur vere eum fuisse de ordine seraphin. non tamen ille angelus qui visionem reuelabat erat de superiori ordine: sed de inferiori. sed cum virtus hierarchica que est in inferioribus angelis sit. primo a deo et consequenter a superioribus angelis in inferiores descendens: angelus visionem formans reducit prophetam in cognitionem non solum virtutis immediate agentis: sed etiam virtutis diuine. vnde ostendit dominum super solium sedentem. & per cōsequē virtutem supremorum in angelis. vnde ostendit seraphin circa thronum stantia & ostendit virtutē purgatiuam ab eis per inferiores angelos vsq; in homines deuenire. per hoc q̄ seraphin videbatur ad eum volans peruenire. & ponit exemplum de sacerdote qui absoluit ex potestate a pontifice descendente ac si diceret. pontifex te absoluit qui mihi tradidit potestatem absoluendi te. ita & angelus ostendit seraphin purgantem: quia ipse in virtute eius purgabatur. & per hoc etiam patet responsio ad tertium q̄ omnes dicuntur ministrare in quantum inferiores virtute superiorum ministerium erequuntur. vel potest dici q̄ angelus intendit probare preeminentias noue legis ad veterem propter eminentiam christi qui nouam legem dedit ad angelos per quos vetus lex tradita est. vnde loquitur quantum ad angelos vltimi ordinis per quos lex tradita est. vt sic lex noua cuius christus est auctor: legi veteri preponatur. ¶ Ad quartum dicendum q̄ omnes celestes spiritus secundum Dionysium dicuntur angeli non quia ad aliquid nunciandum mittantur. sed quia diuinū lumen quod caligini & tenebris propter sui simplicitatem & immensitatem fulgoris comparatur secundum q̄ est in suo fonte in ipsis recipitur cum minoris simplicitate. Et ideo magis est proportionatum intelligibilibus sequentium: & propter hoc dicunt nunciare vel manifestare lumen diuinū. & sic vnusquisq; q̄ angelus inferior sui superioris manifestatiuus ē. sicut nubes nuntiat lumen solis. quod in suo fonte in spici non potest. Si autem dicantur angeli propter nunciationem exteriorē vt Gregorius dicere videtur: tunc etiam angelis superioribus conuenit in quantum de rebus nunciandis inferiores illuminant. ¶ Ad quintum dicendum q̄ superiores angeli propter charitates quam in nos habent inferiores mouent & dirigunt ad operandum nostram salutem. nec aliquid perfecte charitati detrahunt

si ministerium immediate non exequentur.

D tertium sic proceditur. videtur q̄ omnes angeli secunde hierarchie mittantur.

Omnes enim angeli vel assistunt vel ministrant: sed assistere est propriū prime hierarchie cuius est circa deum esse secundum Dionisium. ergo omnes alii in ministerium mittuntur.

Preterea secundum Gregorium; plures sunt qui mittuntur q̄ qui assistunt: sed si angeli secunde hierarchie non mittantur plures assisterent: q̄ ser ordines: tribus tantum ministrantibus. ergo illi de media hierarchie mittuntur. **P**reterea cum nullus angelus alteri sit equalis quilibet angelus preter primum & ultimum est medius inter aliquos duos. si ergo de ratione medie hierarchie esset q̄ in ministerium mitteretur pari ratione nullus angelus mitteretur in ministerium nisi ultimus tantum quod dissonat & a veteribus scripturis & a dictis sanctorum. ergo videtur q̄ illi de media hierarchie mittantur. **P**reterea omnis potestas est ordinata ad executionem operis. sed nomina ordinum secunde hierarchie imponuntur a gradu potestatis. ergo videtur q̄ eorum sit mitti ad exequendum ministeriū.

Sed contra. Ordines secunde hierarchie videtur esse equipotentes in modo accipiendi diuinas illuminationes. sed dominationibus que sunt media hierarchie non conuenit in ministerium mitti: quia ministrare est contra rationem domini. ergo videtur q̄ nec alij ordines medie hierarchie mittantur.

Preterea lex diuinitatis est vt superiores reducant vltimos per media: sed inter mediam hierarchiam angelorum & nostram est vltima hierarchie angelica. ergo videtur q̄ illuminationes nō perueniant ad nos a media hierarchie. et ita angeli illius hierarchie non mittuntur. **R**espondeo d̄d. q̄ quidam dicunt angelos prime hierarchie nullo modo mitti: sed assistere. angelos vero tertie hierarchie mitti ad nos. s̄ angelos medie hierarchie mitti ad illos de tertia. Et hec opinio tangitur in littera. sed non videtur conueniens. tum quia secundum hoc non esset differentia inter primam & mediam hierarchiam. non enim potest intelligi missio angeli ad angelum nisi per hoc: q̄ vnus alium illuminat. sicut autem secunda illuminat tertiam ita prima secundam: tum etiam quia dictis sanctorum non consonat q̄ assignant ordinibus secunde hierarchie actus qui in executione exterioris ministerij complentur. vt miracula facere demones arcere & huiusmodi. Et ideo sequendo rationes nominum in sacra scriptura nobis traditorum ex quibus s̄ doctrinam Dionisij. ordinum proprietates: & officia colligere oportet dicimus q̄ medie hierarchie duo vltimi ordines: scilicet virtutes & potestates in exteriori ministerio mittuntur. dominationibus autem mitti in ministerium non competit. sed dirigere omnes inferiores in suis ministerijs. hoc enim pertinet ad dignitatem domini. vt ad nutum ei⁹ dirigantur actiones subditorum. & ipse actionibus eorum non admisceatur. vnde Gregorius principibus & potestatibus preesse dicitur. & a Dionisio maior omni subiectione describitur dominationum ordo. & ita relinquitur q̄ ordo virtutum sit supremus omnium ordinum qui mittuntur quasi pertingens ad vltimum i diuinis ministerijs quod nomini competit. quia vir

tus dicitur vltimum in re de potentia vt ponitur in primo celi & mundi. **A**d primum ergo dicendum q̄ nullus ordo medie hierarchie est: proprie loquendo: de dispositione assistentium: sed pertinet ad dispositionem ministrantium. sicut autem in artificialibus inuenitur aliquis artifex: qui tantum manu operatur: exequens preceptum alterius & nulli preparans. sicut ille qui preparat materiam. alius vero q̄ precipit preparanti materiam. & ipse operatur ad inducendam formam. Alius vero qui nihil operatur. sed precipit habēs rationes operis sumptas ex fine cuius est coniectator. & talis dicitur architector q̄ princeps artificis. vel vsualis in quantum vltimo ministerio subditorum ad suum finem vt ex secundo philosophorum habetur. ita etiam in ministerijs diuinis dominationes sunt quasi artifices dirigentes & imperantes. Alij vero sicut exequentes s̄m gradus & modum suum: nihilominus omnes ministri dicuntur. sicut et isti omnes artifices. **A**d secundum dicendum. q̄ secundum hanc positionem verificatur dictum Gregorii: quia plures erunt ordines ministrantium quia ser q̄ assistentium: qui sunt tres vt ex dictis patet. **A**d tertium dicendum q̄ medium in quantum huiusmodi non est immediate operatiuus quia actio est s̄m contactum vel secundum situm in corporalibus. vel s̄m ordinem in spiritualibus. sed si aliquid sit medius quantum ad aliquid & quantum ad aliud vltimum potest immediate agere. hoc autem contingit quando plures s̄ gradus potentie differentes super idē operationē habent. erit enim aliqua actio quāz circa illud potest efficere superior quāz non potest inferior facere. & quantum ad illas actiones illud supremus est vltimus. **A**lia vero actio est quāz poterit inferior facere & in illa est supremus operans: & non vltimus sed medius inter primum dirigens & vltimum operans. vnde hanc actionem non faciet medius nisi mediante vltimo. qd̄ patet in exemplo prius inducto. artifex enim qui inducit formam. in hac operatione est vltimus: quia nullus infra eūz hoc potest. vt verbi gratia. compaginare tabulas ad formam nauis complendam. Et ideo hoc immediate facit. sed preparationem materie per dolationem tabularum facit mediante inferiori artifice in quantum dat sibi regulas quales debeant esse tabule apte ad compaginationem nauis. ita est etiam in ordinibus angelorum. potestates enim habent actum circa ea que pertinent ad tranquillitatem totius vniuersi in quantum habent potentiam non limitatam. & talia ordo potestatum per se facit. **A**lia vero sunt que pertinent ad statum vniuersi prouitue vel regni. & hoc non faciunt potestate nisi mediantibus principibus: qui hec per se exequentur. **Q**uedam vero sunt pertinentia. ad aliquē vel ad aliquas specialiter: & hec etiaz principatus. non exequentur nisi mediantibus angelis. in quibus etiam que maiora sunt fiunt immediate per superiores: & que minora sunt immediate ab inferioribus. **A**d quartum dicendum q̄ ex hoc. q̄ ordines secunde hierarchie nominantur a potentia significatur: q̄ ad ministratiuam dispositionem pertinent. s̄ non oportet q̄ omnes immediate ministerium exequantur. **A**d alia etiam duo patet responsio per ea que dicta sunt.

D quartum sic proceditur. videtur q̄ ange

li per executionem ministerij a contemplatione retardentur: qz vt habetur. Tobie. xij. angelus in ministerio existens dicit. tempus est vt reuertar ad eam qui me misit. sed non reuertitur nisi per contemplationem. ergo videtur qd per ministerium a contemplatione dei abcesserit. **C** Preterea vna potentia finita non potest simul in plures operationes. sed potentia angeli finita est. ergo videtur qd non possit simul contemplari et ministrare. **C** Preterea intellectus creatus non potest simul plura intelligere. sed quando ministrat angeli intellectu considerant ea que agunt. ergo videtur qd tunc diuina contemplari non possunt.

C Preterea locus contemplationis est celum empiricum: sed cum sunt hic sicut Damascenus non sunt in celo. ergo videtur qd exequendo circa nos ministerium a contemplatione retardentur. **C** Sed contra. est quod dicit Gregorius. qd sic ad exteriora procedunt. qd ab intimis nunquam recedunt. ergo videtur qd semper contemplentur vel assistant. si sunt idem ministrantes et assistentes. **C** Preterea beatitudo angelorum non minuitur ex eorum ministerio. sed eorum beatitudo tota est in contemplatione diuinitatis. ergo in nullo per ministerium: eorum contemplatio retardatur. **C** Respondeo dicens qd angeli beati nullam operationem habent que non sit essentialis beatitudini. vel in qua per contemplationem beatam non dirigantur. Et ideo contemplatio eorum se habet ad eorum ministeria que exequuntur. sicut in artifice consideratio regularum artis ad executionem operis. eo qd ipse deus est finis omnium operum hierarchicorum et a fine sumitur ratio cuiuslibet operis. et ita se habet finis ad operabilia: sicut principium ad speculatiua vt in secundo philosophorum dicitur. Et ideo sicut artifex simul considerat rationem artis et exequitur opus ita et angelus simul contemplatur deum et ministrat nobis. **C** Ad primum ergo dicendum qd angelus dicitur discedere a deo non per intermissione contemplationis. aut per locum. qz intra deum currunt quo cuius mittatur vt dicit Beda. eo qd deus vbiqz est. sed per hoc qd ab inuisibilitate recedens visibilis apparet. sicut filius exiit a patre: et venit inmundum visibilis hominibus factus. Jo. xvi. et similiter dicuntur reuerti ad deum quando deposita visibilis specie ad pristinam inuisibilitatem reuertuntur.

C Ad secundum dicendum qd contemplatio angelorum magis se habet per modum receptionis quam actionis: et ideo sicut luna simul recipit lumen a sole et illuminat inferiora corpora: ita etiam angelus simul illuminatur in diuina contemplatione et illuminat inferiorem vel ministrat circa nos. **C** Ad tertium dicendum qd ea que cognoscuntur diuersis rationibus: intellectus non potest simul considerare: qz non potest effigurari diuersis similitudinibus simul sicut nec corpus diuersis figuris. sed ea que cognoscuntur vna ratione vel quorum vnum est ratio alterius nihil prohibet simul intelligi. **C** Ad quartum dicendum qd celum empiricum non est locus contemplationis sicut necessitatem. sed sicut congruentiam sicut et ecclesia domus orationis dicitur: et ideo ratio non sequitur. **C** Item Dionysius etc. Verba que sequuntur sunt Gregorij induentis auctoritate Dionysij non quantum ad verba sed quantum ad sensum. **C** Et putant illi Michael etc. Hoc expresse contra dicit scripture. quia Michael Danielis. x. ponit

in ordine principum. Gabriel autem dicitur de ordine archangelorum secundum ea que circa singulas res personas exercent.

Distinctio

Undecima.

Quod queqz anima habet angelus boni ad sui custodiam delegatum et malum ad exercitium.

Quid quoqz scien-

rum est qd angeli boni deputati sunt ad custodiam hominum ita vt quisqz electorum habeat Angelum ad sui profectum atqz custodiam specialiter delegatum. Unde in euangelio veritas a pusilloz scandalum prohibens ait. Angeli eorum semper vident faciem patris. angelos dicit eorum esse quibus ad custodiam deputati sunt. Super que locum Hieronimus tradit vnamquamqz animam ab exordio natiuitatis habere angelum ad sui custodiam deputatum: inquit ita. Magna dignitas animarum est vt vnaqueqz habeat ab ortu natiuitatis in custodiam sui angelum delegatum. Gregorius quoqz dicit qd vnusquisqz vnum bonum angelum sibi ad custodiam deputatum: et vnum malum ad exercitium habet. Cum enim omnes angeli boni nostrum bonum velint: comuniter qz saluti omnium studeant: ille tamen qui deputatus est alicui ad custodiam eum specialiter hortatur ad bonum. sicut legitur de Angelo Tobie et de angelo Petri in actibus apostolorum. Similiter et mali angeli cum desiderant malum hominum magis tamen hominem ad malum incitat et ad nocendum fortius instat ille qui ad exercitium eius deputatus est.

Utrum singulis hominibus singuli angeli an pluribus: vnus deputatus sit.

¶ Olet autem queri vtrum singuli angeli singulis hominibus an vnus pluribus ad custodiam vel ad exercitium deputatus sit. sed cum electi tot sint quot et boni angeli sunt: plures constat esse omnes simul bonos et malos homines que boni angeli sint. et cum tot sint electi quot angeli boni: et angeli boni plures sint que mali pluresque sint homines mali que boni: non est ambiguum plures esse bonos homines que sint mali angeli. et plures esse malos homines que sint mali angeli vel boni angeli.

Confirmat unum angelum pluribus hominibus deputari: siue simul siue diuersis temporibus.

Ideoq; dici oportet unum eundemq; angelum bonum vel malum pluribus hominibus deputari ad custodiam vel exercitium: siue eodem tempore: siue diuersis temporibus. Ideo autem dicimus eodem tempore vel diuersis temporibus quia videtur quibusdam quod dicimus omnes homines qui sunt simul aliquo tempore singuli singulos angelos habere possunt bonos vel malos. quia licet maior sit numerus hominum computatis in unum omnibus qui fuerunt et sunt et futuri sunt quam angelorum: tamen quia decedentibus hominibus succedunt homines: et ideo nunquam simul sunt in hac vita. Angeli vero nunquam decedunt: sed simul omnes sunt: esse potest ut singuli hominum dum in hac vita sunt singulos habeant angelos bonos vel malos ad sui custodiam vel exercitium destinatos. Letterum siue ita sit siue non: non est dubitandum unumquemque hominem habere angelum sibi deputatum: siue pluribus simul deputatis sit siue vni singulariter. Nec est mirandum unum angelum pluribus hominibus ad custodiam deputari: cum vni homini plurimum custodia deputetur: ita ut eorum quisque suum dicatur habere dominus vel episcopus vel abbatem.

Illud quoque sciendum est quod angeli boni etc. Postquam determinauit de quibusdam actibus que consequuntur omnes ordines. scilicet assistere et ministrare. hic determinat de quodam actu ad quem vnus ordo specialiter deputatur. scilicet custodire homines.

Et diuiditur in partes duas. In prima determinat de angelis quantum ad officium custodie. In secunda quantum ad profectum predictum officium consequentem. ibi. **P**re. illud considerari oportet etc. **C**irca primum duo facit. Primo determinat veritates. Secundo circa determinata mouet questionem. ibi. Solet etiam queri etc. Ubi tria facit. Primo mouet questionem. Secundo excludit alteram partem ibi. Sed cum electi tot sint etc. Tertio excludit reliquam et exponit eam. ibi. Ideo dici oportet etc. **C**irca custodiam angelorum queruntur hic quinque. Primo utrum angeli hominibus ad custodiam deputentur. Secundo cuius ordinis sit custodire. Tertio quorum hominum sit custodiri. Quarto utrum custodes angeli semper custodiant homines quibus deputantur: vel quandoque eos derelinquant. Quinto cum de

salute hominum gaudeant angeli vtrius. e contrario de perditione eorum tristentur.

Primum sic proceditur. videtur quod angeli homines non custodiant. **D**eus enim est custos hominum ut dicitur. Job sexto. sed perfectior est custos qui per seipsum sufficit ad custodiam quam qui custodit mediantibus aliis. cum ergo omne quod est perfectissimum deo sit attribuendum videtur quod ipse nos per angelos non custodiat. **C**ontraria custodia et conseruatio hominum est per gratiam. sed gratiam deus immediate infundit anime: et non per angelos. ergo videtur quod eis non competat custodire nos. **C**ontraria vnde effectus custodie angelorum ponitur quod deserant orationes nostras ad deum. sed hoc videtur omnino superfluum cum deus omnia cognoscat. ergo videtur vanum ponere angelos hominum custodes. **C**ontraria custodia ponitur alicui aut propter imbecillitatem: ut scilicet iuuentur et defendatur: aut propter ignorantiam: ut instruat: sicut mulieribus et pueris doctores et pedagogi dantur: sed homo per se potest cognoscere ea que sunt facienda vel vitanda per legem naturalem cordi impressam et potest etiam erqui propter arbitrii libertatem. ergo videtur quod custodia angelorum non egeat. **C**ontraria custodia est officium retrahere custoditum ab his que sibi sunt nocua. sed angeli non retrahunt homines a peccatis. cum multos in peccata precipitari videamus. ergo videtur quod angeli hominum custodes non sint. **C**ontraria custodia est instruire custoditum secundum modum eius: sed modus hominis est cognitionem a sensibilibus accipere. ergo videtur quod visibilibus apparitionibus nos debent instruire. hoc autem non faciunt nisi forte raro. ergo videtur quod vel non custodiunt vel sunt negligentes in custodiendo. **C**ontraria Sed contra est quod dicitur in psalmo. angelis suis deus etc. **C**ontraria deus est prouisor: ad miserendum quam ad puniendum: sed deus hominibus dedit demones ad exercitium ut habetur ad ephesios. ultimo: non est nobis colluctatio etc. ergo videtur quod multo fortius dederit angelos ad custodiendum. **R**espondeo ad hoc quod secundum Boetium in libro de consolatione: deus prouidentiam suam quam de omnibus rebus habet mediantibus quibusdam causis exequitur. ut autem in primo dictum est: quantum omnium rerum prouidentiam habeat: speciali tamen modo substantie rationales sue prouidentie subdunt. in quantum altiori modo pre ceteris finem diuine bonitatis nate sunt consequi: et per altius principium. quod est voluntas. quia ergo inter deum et homines media est natura angelica: et secundum legem sapientie sue hoc est ordinatum. ut inferioribus per superiora prouideat. ideo ipsi angeli exequuntur diuinam prouidentiam circa salutem hominum adiuvando ad tendendum in finem et liberando ab his que processum in finem impediunt. et hec exequitur diuine prouidentie per angelos: de hominibus vocatur custodia angelorum. **A**d primum ergo dicendum quod deus est custos primus et principalis apud quem summa prouidentia residet. nec est propter suam insufficientiam quod suam prouidentiam de hominibus exequitur per angelos: sed propter ordinem sue sapientie: tum ad

ogruit angelis: vt. s. eis hec dignitas n̄ neget q̄ sint duces hominū reductionis in deum ⁊ in h̄ deū quodammodo imitantur in quantum cooperantur deo in introductione hominum in finem: tum quia congruit hominibus qui sunt in statu imperfectionis: quod pueritie Apostolus comparat. prima Corinth. decimo tertio. Unde eis custodes tanquam pueris assignantur: donec veniente quod perfectum est euacuetur quod ex parte est. **C** Ad secundum dicendum: quod sicut in operationibus artificialibus in quibus instrumenta quodammodo disponunt ad formam: vt ignis mollicando ferrum: ⁊ martellus dilatando. sed forma cultelli inducitur ab artifice per similitudinem artis quam habet. ita etiam deus qui est primus custos inducit vltimam perfectionem coniungentem fini per hoc conseruantem: scilicet gratiam ⁊ gloriam. Sed angelorum est preparare homines ad susceptionem gratie per illuminationes ⁊ alia huiusmodi. **C** Ad tertium dicendum quod non dicuntur deo orationes nostras deferre: quasi ipsum de hoc docentes: sed quasi ipsum orantes pro nobis: sicut etiam sacerdos offert deo orationem populi in quantum sua interuentione effectum orationibus imperet. **C** Ad quartum dicendum quod lumen naturalis cognitionis imperfectum est: et precipue ad dirigendum in illa que naturam excedunt. voluntas etiam eius potest ad malum inclinari multis occasionibus. ⁊ ideo prouidet hominibus angelorum presidium. **C** Ad quintum dicendum quod sicut prouidentie diuine est: sic impedire mala: vt tamen saluetur nature conditio: ita etiam ⁊ angelorum custodie. ⁊ ideo ad angelos non pertinet q̄ homines custodiendo ad virtutem cogant ⁊ a vicijs retrahant: quia sic periret libertas arbitrii ⁊ ratio meriti. **A**d sextum dicendum quod huiusmodi apparitiones visibiles angelorum: eo q̄ sunt supra cursum nature stuporem quendam incutiunt: ⁊ quodammodo violenter incutiunt ad consensum in quo perit aliquod bonum hominis quantum ad conditionem nature: quod est inquisitio rationis. Unde huiusmodi apparitiones non omnibus sunt: sed aliquibus facte sunt ad confirmationem fidei: non multis: sicut etiam miracula: nihilominus tamen per modum nostrum instruunt nos illustrando phantasmata ⁊ confortando lumen intellectus nostri: ⁊ excitando ad aliquid rectius considerandum.

D secundum sic proceditur. videtur qd̄ custodire pertineat ad omnes ordines tercie hierarchie. quia secundum Dionysium tertie hierarchie propriū est lumen diuinum accipere per conuenientiam nostre hierarchie id est proportionatum ad immediate transferendum in nos. sed ille angelus dicitur custos hominis qui immediate ipsum illuminat. ergo videtur quod custodire ad omnes pertineat. **P**reterea. angelus custos defendit hominem ab impugnatione inuisibilis hostis. Sed arcere secundum Gregorium pertinet ad potestates. ergo videtur quod illi ordini precipue conueniat custodire. **P**reterea. misso ordinatur ad custodiam. sed angeli quinque ordinum mittuntur ad erplendum exercitus ministeriū vt dictum est. ergo omnibus conuenit custodire. **P**reterea. in hominibus inueniuntur diuersa offi-

cia: sed secundum diuersa officia distinguuntur ordines angelorum quorum officiorum aliquę similitudines inueniuntur. in officijs humanis vt dicit Gregorius ostendens qualiter homines ad ordines angelorum assumantur. ergo videtur q̄ omnes ordines ad custodiam deputantur. Sed contra. dicit Gregorius angelos esse qui minima nunciant: sed minima sunt que ad singulares personas pertinent quia quanto bonum est communius tanto est diuinius secundum philosophum in primo ethicorum. ergo videtur quod illi qui singulis hominibus presunt: sunt tantum de ordine angelorum. **P**reterea. Bernardus dicit in libro de consideratione. **P**utem? angelos dici qui singulis hominibus preponuntur in ministerium missi propter eos qui hereditatem capiunt salutis. ergo videtur idem quod prius. **R**espondeo dicendo: quod illi angeli dicitur hominum custodes qui immediate illos illuminant ⁊ habent actus limitatos circa humana officia: ⁊ procurant que ad ipsos specialiter pertinent. ⁊ ex hoc quod immediate illuminant: excluduntur a custodia angeli assistentes. ex hoc autem quod habent actus limitatos ad dirigendum in humanis officijs: excluditur media hierarchia: que habet potestatem non limitatā ad humana officia. per hoc. at q̄ per custodiam procurant ea que pertinent ad aliquas determinatas personas: quod est vltimum ⁊ minimum in actibus angelorum deputatur custodia vltimo ordini qui est ordo angelorum. **A**d primum ergo dicendum quod tota tertia hierarchia accipit illuminationes proportionatas ad actus ⁊ officia humana. non tamen ad hanc vel ad illam personam: sed hoc est angelorum. Et ita eis conuenit custodire singulos homines. alijs vero conuenit custodire singulas prouincias vel regna. **C** Ad secundum dicendum quod inferiores angeli participant virtutem superiorum in quantum ab eis illuminantur: sicut secundum Dionysium dicitur inferior angelus purgasse Ysaïam per ignem virtute seraphin. et ita etiam inferiores angeli virtute potestatum demonum cohibent. ⁊ similiter virtute aliorum superiorum ordinum possunt erequi aliqua que ad eos pertinent circa determinatas personas. **C** Ad tertium dicendum: quod omnes angeli custodes mittuntur. non tamen omnes qui mittuntur custodiunt: sed vltimum tantum custodiunt vt dictum est: quia superiores exequuntur ea que ad multos pertinent: ⁊ quanto ad plures tanto est ordo superior. ⁊ ideo virtutes sunt supremi inter exequentes ministeria: quia eorum actus se extendunt non tantum ad res humanas: sed etiam ad res naturales: vt patet in operatione signorum. ⁊ post potestates quorum actus non tantum ad homines sed etiam ad demones se extendunt. et post principes: quorum operatio est circa totam multitudinem. Et vltimi angeli: qui operantur circa determinatas personas. Archangeli vero medii sunt habentes aliquid commune cum vtrisque: vt primo dictum est. **C** Ad quartum dicendum: q̄ oia officia humana pertinentia ad singulares personas cum quibuscunq; ordinibus similitudinem habeant: diriguntur per vltimum ordinem in quantum participat virtutes superiorum vt dictum est. Sed illa officia q̄ ad multitudines pertinent diriguntur per principes

vel archangelos. et ideo homo in prelatione constitutus illuminatur ab angelo inferioris ordinis de his que ad statum persone sue pertinent. Sed ab angelo principe de his que spectant ad regimen multitudinis.

Tertius sic proceditur. videtur quod non omnibus hominibus deputantur angeli ad custodiam. Custodia enim angelorum valde hominibus ad evitandum pericula: et ad instruendam ignorantiam. Sed adam in primo statu ab utroque liber fuit. ergo angelum custodem non habuit. **P**reterea. gratia confirmata in quibusdam hominibus: efficit ut mortaliter peccare non possint. ut patet in sanctificatione in utero. sed contra impedimentum salutis per peccatum principaliter ordinata est custodia angelorum. ergo videtur quod tales ea non indigent. **P**reterea. ante natiuitatem ex utero sacramenta salutis puero conferri non possunt. sed hoc est quod angelus custos in homine promouere intendit. scilicet salutem puerperio animato ante natiuitatem angelorum custodia non debetur. **P**reterea. custodia angelorum est per hoc quod homines illuminando instruunt. sed pueri ante perfectam aetatem non sunt capaces doctrine. ergo videtur quod careant angelorum custodia. **P**reterea. sede thessal. ii. dicitur quod omnis actus antichristi erit secundum operationes sathane. Sed custodia angelorum ordinatur contra tentationes malignorum spirituum. ergo videtur quod frustra ab angelo custodietur. **C** Sed contra videtur: quod etiam christus angelum custodem habuit. **P**rimo per hoc quod dicit Dionysius quarto capitulo celestis hierarchie. quod subdebat paternis dispositionibus mediantibus angelis. sed ut dictum est per custodiam executio diuine dispositionis fit de hominibus per angelos. ergo videtur quod christus angelum custodem habuit. **P**reterea. luce vigesimo secundo dicitur quod apparuit angelus domini confortans eum. ergo videtur quod cum confortare sit vnus actus custodie quod angelum custodem habuit. **R**espondeo dicitur quod sicut in primo libro dicitur est. prouidentia proprie est ad conferendum ea que promouent in finem et remouendum ea que impediunt. **U**ltimus autem in his adiutoris est id quod coniungit fini: quod a solo deo est. et ideo ea que ab angelis custodibus per diuinam prouidentiam circa singulares personas creantur. sunt quedam preparationes iuuantes ad consequendum finem vltimum. preparans autem non habet operationem circa rem nisi que est ordinata ad finem ante finis consecutionem. et ideo omnibus hominibus ab infusione anime rationalis per quam ad finem salutis ordinantur custodia debetur vsque ad mortem quando terminatur via proficiendi in finem. nulli ergo carere custodia angelorum: nisi vel per hoc quod sunt inpenitibiles: ut damnati. vel per hoc quod sine glorie consequuntur: ut beati. **A**d primum ergo dicendum quod quantum in actibus non esset periculum ex aliquo corruptione carnis instigante ad malum. erat tamen periculum ex potentia peccandi: et ex demone oppugnante. et similiter erat debilitatis cognitionis angelus. et ideo indigebat presidio custodis angelici. **A**d secundum dicendum: quod etiam si confirmati peccare non possint: possunt tamen proficere: et ideo

perfectus potest impediri. et propter hoc indiget custodia angelorum ad promouendum in bonum et remouendum impedimentum. **A**d tertium dicendum quod pueri in materno utero non recipiunt sacramenta ecclesie: quia non subditur actibus ministroz sed operibus diuinis et angeloz. et ideo eis ab infusione anime rationalis custos angelus assignatur: per quem prohibetur virtus demonis ab eius nocimento. et propter multa impedimenta quibus potest eius completio deteriorari ut efficiatur priorior ad peccandum: vel etiam pena iustior apparebit: quia beneficia toti nature humane prouisa sibi non subtrahuntur. nec tamen est omnino frustra custodia: quia et si ad bonum non conuertatur: a multis tamen malis cessabit retractus ab angelo custode. hunc enim esse curam ad minus semper consequitur angelus per custodiam in quocumque obstinato. **A**d sextum dicendum quod christus non habuit angelum custodem: tum quia anima sua omnibus angelis superior: fuit immedie a verbo sibi vnico illuminata: tum quia erat verus comprehensor: unde eius bonum nec impediri nec iuuari poterat. **D**icitur vero subdi paternis dispositionibus per angelos quodammodo indirecte quantum angeli instruebant ioseph et matrem eius de his que circa ipsum puerum existentem agenda erant ut habetur Matthei secundo. **A**d septimum dicendum quod angelus dicitur confortasse eum non aliquid in ipsum imprimendum: sed per modum ministerii in quantum congratulabatur fortitudini eius: sicut homo naturaliter in tribulatione confortatur ad presentiam amicorum. et ita per modum quo fuerat vera tristitia: fuit confortatio vera et non apparens tantum ut quidam dicunt.

Quartus sic proceditur. videtur quod angelus quandoque relinquit homines cui deputatus custos. **P**rimo per hoc quod habetur Jeremie. li. Curauimus babilonem et non est curata derelinquamus ergo eam. sed hoc dicitur ex persona angelorum: ut dicit glo. ergo videtur quod relinquit quando a peccato non corrigitur. **P**reterea. Isaie quinto dicitur. Auferam sepem eius et erit in directione: glo. i. custodia angelorum. ergo idem quod prius. **P**reterea. efficacius custodit deus hominem quam angelus. sed deus quandoque relinquit hominem: ut in psalmis dicitur. Quare me derelinquisti etc. ergo multo fortius angelus. **P**reterea. Zacharie primo dicitur. quod reuersus est angelus qui loquebatur ad eum. **E**t similiter etiam Danielis decimo. Sed non reuertitur nisi qui abcedit. ergo videtur quod angelus quandoque hominem relinquit. **P**reterea. angeli quandoque sunt in celo empireo: sed cum sint ibi non sunt circa nos secundum Damascenum. ergo videtur quod aliquando nos relinquit. **P**reterea. medius sapiens infirmum desperatum relinquit. si angeli custodes possunt scire aliquem esse prescitum per reuelationem et videre aliquem obstinatum in peccatis: talis autem est sicut infirmus desperatus. ergo videtur quod etiam ex

angelus qui est quasi medicus spūalis talem relin-
quat. Sed contra. boni angeli sūt magis proni ad
iudiciū q̄ mali ad infestinandū. sed mali nunquam
cessant ab infestatione. ergo nec boni a custodia.

¶ Preterea. de nemie est desperandum q̄ diu ē in
statu vie. sed infirm⁹ nō relinquitur a medico nisi pp
desperationes. ergo videt q̄ angelus non dimittat
homines quantūcūq; peccatores. ¶ Respōdo. dō.
q̄ cuz custodia angelorū sit quedā executio diuine
prouidētie: oportet esse idē iudiciū de vtroq; di-
uina autēz prouidētia nunquā relinquit hominē ex
toro: quia omnino in nihilū redigeretur. sed verum
est q̄ magis ⁊ minus. puidet diuersis fm eorum cōdi-
tionēz. ⁊ ideo oculi dei super iustos dicūt: ⁊ aures
eius ⁊c. quib⁹ adeo perfecte prouider: vt omnia eis
cooperentur in bonū: vt dicitur Ro. viii. Sed ma-
los fm aliquid derelinquit in quantum promittit eas
subiace re tribulationibus: ⁊ quod grauius est etiam
in peccata ruere. Unde ad Rom. pmo. Propterea
tradidit eos deus in reprobūz sensum ⁊c. Similiter
etia; angeli dicuntur aliquos derelinquere fm quid
in quantum exponuntur tribulationibus: vel etia; in
fio dei iudicio ab aliquo peccato non retrahunt: nū-
q̄ tamen ita relinquant quin sit aliquis effectus cus-
todie in quantum aliquod malum prohibent ⁊ ad ali-
quod bonum promouent. ¶ Ad primū ergo dicen-
dum q̄ hoc intelligitur esse vox angelorū disceden-
tium ab homine peccatore in hora mortis: q; tunc p-
mo desperat de eius salute: vel potest dici q̄ de-
relinquunt fm quid: vt dictus est. sicut etia; ⁊ deus.
vnde patet responsio ad scdm ⁊ tertium. ¶ Ad q̄-
tum dōm q̄ angelus ab eo recesserit quātum ad ali-
que; effectus: q; s. ipsum d futuris nō illumauerat
⁊ non quātū ad omne; effectus custodie. ¶ Ad qu-
tum dōm: q̄ quādoquq; aliquod agens imprimit
formē impressionēz remanet illa impressio in par-
tente per aliquod tempus etiam ad absentia; agentis:
vt patet in moribus violentis. ⁊ ita dico q̄ ad vnam
actionem angeli in hominem potest homo bonā dis-
positionēz accipere que manet in eo ad aliquod tem-
pus: vt patet quando aliquis semel deuote orat ad
plures dies remanet inde deuotior: ⁊ ita angelus q̄
uis non semper sit presens potest semper custodire:
in quantum effectus eius manet post actionem suāz.
¶ Ad tertū dōm: q̄ nullus in statu vie est adeo ob-
stinatus quin possit post penitentiam conuerti. vnde
non est de eo desperandū. ⁊ si angelus sciret eū
prescītū. posset tamen multa mala in eo impedire: si
cū de antichristo dictus est.

¶ Quintus sic pceditur. videtur q̄ angeli do-
leant de damnatione hominum quos custo-
diunt. Exterior enim luctus est signum inter-
ioris doloris. sed Ysa. xxxiii. dicitur. Angeli pacis
amare flebunt. ergo videtur q̄ doleāt. ¶ Preterea
amicorum est compati sibi in necessitatibus. sed an-
geli seruentissima charitate nos diligunt. ergo vide-
tur q̄ contristentur hominum damnatione compati-
endo. ¶ Preterea. sapiens est dolere de his q̄ que
suis gaudiūz minuitur. sed per damnationēz hoium
minuitur gaudiūz angelorū: quod esset de conuer-
sione eorum. de quo habetur luce. xi. Gaudiūz est an-
gelis dei super vno peccatore ⁊c. ergo de hominum
damnatione dolent. ¶ Preterea. omne id quod est
contrarium voluto ⁊ repugnans fini est contristans
sed damnatio est contraria salutē quam volūt: ⁊ per

officiūz custodie. pcurant. ergo damnatio hominum
eos contristatur. Sed contra. Apoc. xx. dicitur Qd
in celesti ierusalem: nec est luctus nec est dolor. illius
autēz vrbis ciues sūt angeli. ergo de nullo dolent.

¶ Preterea. perfecta beatitudo non compatitur se-
cum miseriam. sed omnis tristitia ad miseriam perti-
net ⁊ fugienda est: vt i septimo ethicoz philosoph⁹
dicit. ergo angeli beati tristes esse nō possunt. Res-
pondeo dō. q̄ cuz angeli beati sūt in diuine volunta-
tis continua contemplatione cui perfecissime cōfor-
matur nihil potest esse contra voluntate; eorū: sicut
nec contra voluntate; dei. potest tamen esse aliquid
preter voluntatem eorum. sed hoc ipsū in quantum
est permittum adeo ē volūtū ab eis: sicut a deo. ⁊ id
nihil potest accidere de quo doleant angeli: sicut nec
de quo doleat deus. Et ideo simpliciter dicendum
est q̄ neq; de peccatis hominum tristatur neq; de dā-
natione: sed vtroq; letantur de iusta permissione ⁊
punitioe. ¶ Ad primū ergo dicendum q̄ illud se-
cundum litteram intelligit de nunciis Ezechie quos
misit ad pacem ab assiriis querendā: qui audientis
blasphemias Raspaicis scissis vestib⁹ fleuerunt. Al-
legorice vero exponitur de apostolis in glo. Si autē
ad angelos referatur intelligendus est dolor: non p-
prie: sed methaphorice per modum quo etiam fre-
quenter in scripturis: deo attribuitur. ¶ Ad secun-
dum dicendum q̄ compati non potest. quia passibi-
litas non est. Et ideo ex incompassibilitate angelo-
rum hoc accidit q̄ condolere non possunt: nec ex cha-
ritatis defectu. ¶ Ad tertium dicendum: q̄ angelo-
rum gaudiū non minuitur ex damnatione: quia ele-
ctorum numerus minui non p̄potest. Vel potest di-
ci q̄ ipsi semper gaudent de suis bonis operibus que
custodiendo egerunt: licet ille qui custoditus est non
saluetur. ¶ Ad quartum dicendum: q̄ angeli volūt
salutem hominis voluntate antecedente: sicut ⁊ de-
us. sed voluntate p̄ntē voluit hominem damnari
si meruerit. vnde consequens est: vt de eius dam-
natione non doleant. Et vnum malum ad exerci-
tium ⁊c. Videtur iniuste agi cum homine. quia de-
mones multo potentiores sūt hominibus. non enīz
est potestas super terram que ei comparatur: vt di-
citur Job. xl. ergo non iustum est pugnam inter ho-
minem ⁊ demonem constitui. Et dicendum q̄ cuz
liberum arbitrium non possit cogi ad peccandum q̄-
tuncūq; sit demon fortis: homo resistere potest. Un-
de dicitur q̄ debilis est hostis qui non potest vince-
re nisi volentem. ⁊ super hoc homini est presidium
angeli ⁊ auxilium diuinum si suscipere velit.

Distinctio Duodecima.

Utrum angeli proficiant in merito vel in
premio vsq; ad iudiciū.

¶ Preterea illud confide-
re rare oportet: v-
trum angeli boni in merito
vel in premio proficiant vs-
q; ad iudiciū. Qd in meritis
proficiant atq; quotidie magis
ac magis mereāt qbusdā vī ex eo: q; quoti

die hominū utilitatib⁹ inferuiunt eorūq; pfe
ctibus student. Quibusdam etiam nihilomi
nus videtur q̄ in premio proficiant. s. in co
gnitione ⁊ dilectione dei. Licet enīz vt aīsit
in confirmatione beatitudinem acceperint
eternam atq; perfectam. augetur tamen quo
tidie eorum beatitudo: quia magis ac magis
diligunt atq; cognoscunt: ⁊ est eorum chari
tas qua deum ⁊ nos diligunt: ⁊ meritum et
premium. Ad meritum: quia per eam ⁊ per ob
sequia ex ea nobis impensa meretur ⁊ in be
atitudine proficiunt. ⁊ ipsa eadem est premiū
quia ea beati sunt.

Auctoritatibus confirmant qd̄ dicunt.

Quando angeli proficiant i cog
nitione: ac per hoc in beatitudine testi
monis sanctorum confirmant. **Di**
cit enim **Ysaías** ex persona angelorum chri
sti ascendentis magnificentiam ammiranti
um. **Quis est iste qui venit de edon tinctis**
vestibus de bosra? Et in ps. **Quis est iste**
rex glorie. Ex quibus apparet q̄ mysteriūz
verbi incarnati plenius cognouerunt angeli
post impletionem q̄ ante. Et sicut in cog
nitione huius mysterii profecerunt. ita dicunt
eos in deitatis cognitione proficere. Quod
autem in huius mysterii cognitione profece
runt euidenter docet apostolus dicēs. **Que**
sit dispensatio sacramenti absconditi a se
culis in deo: vt innotescat multiformis sapien
tia dei per ecclesiam principibus ⁊ potestati
b⁹ in celestibus. Super quem locum dicit
Hieronymus. Angelicas dignitates prefa
tum mysterium ad purum vel plenum non i
tellerisse: donec completa est passio christi et
apostolorum predicatio per gētes dilata.

Qd̄ in hac sententia videtur **August.** aduer
sari **Hieronymo.**

Is autem videtur contradicere **Aug.**
super eundem locū epistole dicens.

Non latuit angelos mysteriū regni
celorum: quod opportuno tempore reuelatū
est propter salutem nostram. Illis ergo a se
culis innotuit supra memoratūz mysterium:
quia omnis creatura non ante secula: sed a se
culis est. Attende lector quia videtur dissen
tire in hac sententia illustres doctores. Ideo
q; vt omnis repugnantia de medio tollatur:
predicita verba **Aimonem** sequentes ita de
terminemus: vt illis angelis qui maioris sūt
dignitatis: ⁊ per quorū ministeriū illa nunci
ata sunt: ex parte cognita a seculis fuisse: vt
pote familiarib⁹ ⁊ nunciis. Illis vero q̄ mi
noris dignitatis sunt: incognita extitisse di

camus: vsquequo impleta sunt per ecclesiam
predicata. ⁊ tunc ab omnibus angelis perfe
cte fuerunt cognita. **Ed̄** itaq; omnes an
gelos in cognitione diuinorum mysteriorū
scdm̄ p̄cessum temporis p̄cessisse. **Unde** nō
incongruenter ipsi idem dicunt angelorum
scientiam ac beatitudinem augeri vsq; ad fu
turaz consumationem: quando in scientia ac
beatitudine perfectissimi erunt: vt nec auge
atur amplius nec minuatur.

Aliorum opinio qui dicunt angelos i
quibusdam predictorum nō perfecisse.

Li autem dicunt angelos in confir
matione tanta deitatis dilectione at
q; notitia fuisse p̄ditos: vt in his vl
terius non profecerint nec profecturi sint. p
fecerunt tamen in scientia rerum exteriorum
sicut in cognitione sacramenti: incarnationis
⁊ huiusmodi. sed non in contemplatione de
itatis: quia trinitatem in vnitatem: ⁊ vnitatem
in trinitate non plenius intelligunt siue intel
lecturi sunt q̄ ab ip̄a confirmatione percepe
rint. Ita etiam dicunt eos in charitate non p
fecisse post confirmationem: quia eorūz cha
ritas postea non est aucta. ⁊ sic dicūt eos nō
profecisse in meritis. Sed hoc quantum ad
vnum merendi: non quantum ad numerū me
ritorum. **M**ura enim bona fecerunt po
stea que tunc non fecerant. sed eorum chari
tas ex qua illa profecerunt: nec est aucta: ex
qua tantum meruerunt aūquam ista adderen
tur quātm̄ postea his adiectis. Illud vero
quod alii superius dicunt: probabilius vide
tur. s. q̄ angeli vsq; ad iudicium in scientia et
in aliis proficiant.

Qd̄ quedam auctoritates vident̄ obuia
re probabiliori s̄nie.

Uibus tamen videntur obuiare qua
rundam auctoritatum verba. **Aut. ii.**

Isidorus in libro de summo bono.
Angeli in verbo dei omnia sciunt antequā
fiant. sed nec omnes nec omnia perfecte ange
los scire dixit. ⁊ ideo eos in scientia profice
re non remouit. **Gregorius** quoq; in libro
dialogorum ait. **Quid** est quod illi nesciant:
qui scientem omnia sciunt. **Ubi** videtur dice
re q̄ omnia sciunt angeli: ⁊ nihil sit quod ne
sciant. Sed accipiendū est hoc de his quorū
cognitio beatorum facit cognitozem: vt sunt ea
que ad mysterium trinitatis ⁊ vnitatis per
tinent.

¶ Reterea illud p̄siderare oꝝ ꝛc. Hic inq̄
 rit magister vtrum angeli dum officiuꝝ
 custodie durat in merito vel premio pro
 ficiant: ꝛ diuiditur in partes duas. P̄
 mo ponit duas opiniones. Secūdo eli
 git alteram illaz. ibi. Illud quoqꝝ ꝛc. Prima i duas
 s̄m duas opiniones: quarum secūda incipit. ibi. Alii
 autēz dicunt ꝛc. Circa primū tria facit. P̄mo po
 nit opiniones. Secūdo p̄firmat per auctoritates. ibi.
 Et q̄ angeli p̄ficiant. Tertio soluit cōtrarietates. ibi.
 His autēz videtur ꝛc. Illud vero quod alii ꝛc. Hic
 eligit alteraz opiniones. ꝛ circa hoc duo facit. P̄mo
 eligit primaz opiniones. Secūdo respōdet ad
 quasdas auctoritates que sunt in contrariū ibi: i qui
 bus tamen videtur ꝛc. Hic queruntur sex. P̄mo
 vtrum angeli proficiant in cognitione dei que est p̄
 mium essentialē. Secūdo vtrum proficiant in cog
 nitione aliarū rerū per illuminationē superiorū. Tertio
 vtrum accrescat eis aliqua cognitio per mutuā locuti
 ones. Quarto vtrum mysteriū incarnatiōis per eccliam
 didicerint. Quinto vtrum inter eos sit pugna ꝛ cōtra
 dictio. Sexto vtrum ordinūz distinctio maneat post
 diem iudicii.

¶ P̄mo sic p̄cedit. videtur q̄ angeli in vi
 sione dei proficiant. P̄fectio enim virtutis nō
 tollit. sed auget efficaciam merendi. sed i an
 gelis beatis est perfecta charitas que est radix merē
 di: qua omnes eoz actus informantur. ergo videt: q̄ ip̄
 magis ꝛ magis mereatur dinaz visionē i eis augeri.
 ¶ P̄re. s̄z autē. ois actio creature ē ad aliqd cōmo
 duꝝ agentis. vnde liberalitatē purā solius dei p̄p̄riā
 dicit. sed angeli creature sunt. ergo ex actibꝝ eozū cir
 ca nos aliquid ei accrescit. ꝛ ita videt q̄ eozū bonuz
 semper magis ac magis auget. ¶ P̄reterea. quan
 to aliquis intellectꝝ est clarior: tanto perspicacior intue
 tur. sed inferiores angeli continue a superioribus illu
 minantur. ergo videtur q̄ semper limpidiꝝ deum cō
 templantur. ¶ P̄reterea. si non possunt p̄ficere i dei
 visione: aut hoc est: quia peruenerunt ad summā p̄
 fectionē: aut q̄ maioris perfectiōis capaces nō sūt.
 sed p̄mū esse non potest: quia sūma perfectio solius
 dei est: q̄ seip̄s cōprehendēdo videt. similiter nec
 secūduꝝ: q̄ sic homines essent capaxiores inferioribꝝ
 angelis: q̄ homines vt dictum est possunt peruenire
 ad modum cōtemplationis sup̄remozū ordinūz. er
 go videt q̄ angeli etiam in diuina cōtemplatiōe p̄fi
 cere possunt. ¶ Sed cōtra. magister sup̄radixit q̄ p̄
 fectione nature gloriōsitate est quādo habet quicqd̄ na
 ta est habere. sed angeli sunt gloriōsitate. ergo totūz id
 quod nati sunt habere habent. ¶ P̄reterea. i termi
 no motus non contingit esse motūz. sed angeli nō sūt
 in statu vie cui competit motus. sed in termino. ergo
 videtur q̄ ipsi p̄ficere non possunt: cum profectus sit
 motus quidaz. ¶ Respondeo. dd. q̄ s̄z philosophū
 operatio ꝛ motus differunt. operatio enim est actus
 perfecti: vt lucidi lucere. ꝛ intellectus in actu intelli
 gere. sed motus est actus imperfecti tendentis in p̄
 fectionem. ꝛ ideo id quod est in sua vltima perfectiōe
 habet operationem sine motu: sicut deus qd̄ autē dī
 stat ab vltima perfectiōe habet opationē coniunctā
 motui. ꝛ q̄ proficere in beatitudine est quidā motus
 nature tendentis in perfectionē. ideo quando con
 sp̄ngentis vel homo ponitur in vltima sua perfectio
 ne: operatio eius non est meritoria nec proficiens.
 S̄z in hoc quando. s. angelus sit in sua vltima perfe

ctione est duplex opinio. Una quam magister appro
 bat. s. q̄ erit in die iudicii. Alia est que in littera tan
 gitur quod hoc fuit in prima eozum confirmatione. ꝛ
 hec videtur mihi probabilior. tum quia vltima per
 fectione rei est in termino sue vie. terminus autem vie
 angelozum fuit eozum confirmatio: non enim nūc vi
 atores dicuntur: nisi forte secundum quid inquantū
 circa viatores operantur: tum quia idem iudicium ē
 de hominibus post mortem ꝛ de angelis post confir
 mationem vel casum. homini autem statim post mor
 tez vltima sua perfectio cōfertur: nisi forte aliqd pur
 gandum repugnet: nec differtur vsqꝝ ad diem iudi
 cii: vt greci errantes dicunt. ꝛ ideo dicimus q̄ ange
 li statim in confirmatione vltimam perfectionem be
 atitudinis consecuti sunt: nec postmodum in visione
 dei proficiunt in qua eozum beatitudo essentialiter
 consistit. ¶ Ad primum ergo dicendum q̄ perfectio
 virtutis includens finem tollit rationēz meriti ꝛ mo
 tus qui repugnat fini: sed in via ad finem auget effi
 caciā meriti. ¶ Ad secundum dicendum q̄ omnis
 operatio creature ordinata est ad perfectionem eius
 sed quandoqꝝ operatio non est ad alium finem. sed
 ipsamet est finis vt in primo ethicoꝝum dicitur. ꝛ sic
 dico q̄ illuminare inferiores angelis est dignitas eozꝝ q̄
 in hoc maxime consequuntur dei similitudinem. Et
 ideo non oportet q̄ per huiusmodi operationes ali
 quid mereantur. ¶ Ad tertium dicendum q̄ vnus
 angelus non illuminat alium: vt dictum est de his q̄
 ad essentialiam beatitudinis pertinet: sed de alijs. ꝛ id
 non oportet q̄ propter hoc limpidiꝝ videant deꝝ
 sed ea de quibus illuminantur. ¶ Ad quartum dicē
 dum: q̄ angeli summum gradum cōtemplatiōis nō
 attingunt. sed propter hoc dicuntur non posse profi
 cere: quia tota eozūz capacitas plena est: nec ampli
 ari potest illa capacitas angelozum per meritum si
 cut in hominibus qui sunt in statu vie.

¶ Secundum sic proceditur. videtur q̄ an
 geli inferiores per superiorūz illuminationem in cognitionem rerum siue diuinoꝝ
 effectuum non proficiant. omnis enim ope
 ratio angeli aut pertinet ad naturam aut ad meritūz
 aut ad premium. sed in naturali cognitione non profi
 ciunt: quam totam simul in creatione receperunt: nec
 etiam in merito aut in premio proficiunt. ergo videt
 q̄ in eis cognitio diuinoꝝ effectuum non crescat.

¶ P̄reterea. deꝝ est causa rerum per cōtētiāz suam.
 ergo i hoc quod videtur essentia sua cognoscit ipse
 causa ip̄az cause. sed quando cognoscitur aliquid in
 quantum est causa: cognoscitur etiam effectꝝ eius. er
 go videtur: q̄ cum angeli beati essentiam diuināz vi
 deant: q̄ etiam in ipsa effectꝝ eius cognoscant. ꝛ sic in
 cognitione diuinoꝝ effectū non crescit. ¶ P̄re
 terea. nihil est cuiꝝ ratio non sit in dei sciētia siue ver
 bo eiꝝ. qd̄ est ars plena rationum videntium: vt dicit
 Augu. sed angeli beati vident dei verbum. s̄ cognos
 cunt omnes diuinos effectus: ꝛ sic idem quod p̄iꝝ.

¶ P̄reterea. qui videt speculum necessario videt
 formas relucētes in speculo: nisi diuersitas partiuꝝ
 speculi impediā: vt dum intuetur vnam partem spe
 culi formas resultantē in alia parte non videat. sed
 dei verbum: quod est sapientia genita est speculuz si
 ne macula: vt dicitur sapientie. vii. i quo oēs rez ra
 tiones resplendent. ergo cum verbum sit in diuisibile
 angeli intuentes verbum omnia in eo cognoscunt: et
 sic idem quod p̄ius. ¶ P̄reterea. s̄m philosophum

in.iii. de anima. Intellectus cum intelligit difficilia non minus intelligit infima. sed magis altissimum intelligibile est essentia diuina: et eam angeli vident. ergo videtur quod omnia alia cognoscere possunt: et ita eorum cognitio non crescit. Sed contra est quod dicit Dionysius in fine celest. hierarchie. quod multe rationes sacramentorum latent supernas essentias. id est angelos. sed quecumque latent aliquem: ipse potest in cognitionem eorum proficere. ergo possunt etc. Preterea in sermo capti eiusdem libri dicit quod angeli inferiores per superiores a nescientia purgant. sed non liberatur aliquis a nescientia nisi per scientie acquisitiones. ergo videtur quod angeli in acquirendo scientiam proficiant.

Respondetur ad id quod angeli proficiunt in cognitione diuinorum effectuum per illuminationes in inferioribus a superioribus descendentes: et hoc patet sic. Cum enim deus sit vniuersalissima causa omnium entium in visione essentie eius non cognoscuntur omnes effectus ipsius de necessitate: nisi intellectus totam virtutem eius comprehendat: et quanto aliquis intellectus limpidius eas apprehendat tanto plura in eo cognoscere potest: sicut in principis primis speculatiuis: qui perspicacioris intellectus est plures conclusiones in eis videt. et ita superiores angeli plures effectus in essentia diuina cognoscunt quam inferiores: et de illis superiores inferiores illuminare et intruere possunt. et tamen aliqui effectus sunt quos omnes immediate in visione diuine essentie percipiunt quibus etiam hos superiores perfectius cognoscant sicut et diuinam essentiam clarius intuentur: et vniuersaliter quod ordo ex illo nomen et rationem recepit: quod est vltimum sue virtutis ad capiendum cognitionem immediate in visione diuine essentie. Ad primum ergo dicitur quod reuelationes diuinorum effectuum pertinent ad premia: non quidem essentialia sed accidentalia et de premissis accidentalibus ad quod merita directe non ordinantur: sed superadditur ex liberalitate retribuente. Ad secundum dicitur quod per hanc rationem probatur angelorum deum creatorum scientiam habere in quantum suam essentiam cognoscit. non tamen sequitur quod videns essentiam eius omnia sciat: nisi ipsam perfecta cognitione comprehendat. et hoc angelis non conuenit. Et propter hoc patet responsio ad tertium: quod quibus verbum videant non tamen ipsum secundum modum rei cognite vident. sed secundum modum cognoscentium. id est sui ipsorum. et ideo non oportet quod omnia que in verbo sunt cognoscant. Ad quartum dicitur quod sicut dicit Boetius in libro de trinitate. In diuinis non oportet ad imaginationem deduci. Unde non est imaginandum rationes rerum resplendere in speculo eterno: sicut forme visibiles in speculo materiali sed magis sicut causarum rationes preexistunt in sua causa. ut dicitur in libro de diuinis nominibus. non est autem necessarium ut qui causam videt hoc ipso omnes rationes effectuum in ea cognoscant: ut dictum est. et ideo ratio non precedit. Vel ad id quod dicitur quod speculum eternum voluntarius est: quia in eo non videtur nisi quod ipse vult ostendere. secus est autem de speculo materiali quod ex necessitate nature representat formas in eo relucens.

Ad quintum dicitur quod quod nostra cognitio a sensu incipit. ideo de minus notis in magis nota secundum naturam devenimus. et ideo manifestissima nature sunt nobis vltimo nota et difficillima ad cognoscendum. scilicet res materiales: ut videtur et angeli: sed in angelis est e converso: quia ea que sunt magis nota simpliciter: sunt etiam notiora quo ad eos. et ideo habent essentiam diuinam

maxime cognoscant: non tamen ex hoc sequitur quod omnia alia cognoscant: sed secundum quod perfectius ipsam videt ex ea in plurimum effectuum cognitionem procedere possunt.

Tertium sic preeditur. videtur quod angeli non accipiant cognitionem aliquorum per mutua locutionem. Dicit enim Basilius. si nuda et in tecta anima viuerem ex solis motibus intentionum cogitationes alterutrum panderent. sed angeli habent intellectus non obiectum commune. ergo vni alteri cogitationes videt. et ideo mutua locutione non egent.

Preterea. in omni locutione oportet esse aliquod signum: quod mentis occultum conceptus exprimat. sed tale signum in angelis sensibile esse non potest nec intellectuale. non sensibile: quia sensitiuaque cognitionem non habent: nec iterum manens in intellectu tantum: quia hoc esset equaliter ignotum cum alio conceptu mentis qui manifestandus esset. ergo videtur quod in angelis manifestatio per locutionem esse non possit. Preterea. in omni locutione oportet esse aliquod medium per quod intentio loquentis ad audientem deferatur. Sed tale medium in angelis inueniri non potest. ergo nec locutio. Preterea. in locutione corporali sonus ad aures perueniens excitat audientes ad audiendum. sed in angelis non potest poni aliquod tale exercitium: cuius nihil sit in vno postmodum in altero factum. et tamen necessaria esset exercitatio ad attendendum si esset locutio: quia vni angelus non semper alterum considerat. ergo non est ibi locutio. Preterea. a loquente recipitur aliquid in audiente. sed superiores ab inferioribus nihil recipiunt. ergo videtur quod inferioribus superioribus loqui non possunt. Sed contra est quod dicitur per modum corinth. xiii. Si linguis hominum loquar et angelorum. sed locutio est actus lingue. ergo angeli loquuntur. Preterea. angelus est maioris virtutis naturalis quam homo. sed homo potest alteri loquendo suam cogitationem exprimere. ergo multo fortius angelus. Respondetur ad id quod in angelis est quedam locutio que tamen ab illuminatione differt in duobus. Primo quantum ad ea de quibus sunt: quia illuminatio proprie est de his que superiores angelus in lumine diuine essentie comprehendit: quod inferior ibi non videt. vni idigit ut in lumine superioris angeli magis determinato et extracto quam sit lumen diuinum illa cognoscat. sed locutio est de motibus liberari. quos in vno alio non videt. his enim duobus modis aliquid potest esse notum vni angelo et ignotum alteri. Secundo quantum ad modum quo vtrumque per se differenter secundum duo que ad visionem intellectualem requiruntur ad similitudinem visionis corporalis. scilicet ipsa res que intellectui proponitur. et lumen sub quo videtur. illuminatio enim fit per hoc quod lumen intellectus vnius angeli per perfectius lumen superioris confortatur ad aliquorum cognitionem. sed locutio per hoc quod aliqua prius occulta proponuntur: ut cognoscenda sine hoc quod virtus cognoscentis fortificetur. ut patet in recitationibus historiarum in quibus aliquis cognoscit quod prius nesciebat sine hoc quod suus intellectus clarificetur. Qualiter autem aliquid possit proponi angelo ut cognoscendum ab ipso patet ex simili nostre locutionis. Est enim aliquid in homine quod alius homo de ipso naturaliter percipere potest: ut ea que exterioribus sensibus subiaccet aliquid vero quod videri non potest sicut interiores conceptus mentis. Species ergo concepte interioris secundum quod manent in simplici conceptione intellectus in-

elligibilis tñ fm aut q ordinant ab intelligente: vt manifestand alteri habet rōnez verbi: qd dicit verbus cordis: fm aut q aptant & quodammodo ordinantur signis exteri⁹ apparentib⁹. si quide sunt signa ad vñs dicuntur nutus: si vero ad auditū dicitur pprie locutio vocalis: hi eni duo sensus disciplinabiles sūt. Similiter in angelis interior: cōcept⁹ mentis libe. arbitrio subiacens ab alio videri nō potest. quādo ergo ipēm cōceptas ordinat vt manifestandā alteri: dicit verbuz cordis. quādo vero coordinat eas alicui eoz que vn⁹ angelus in alio naturali videre pōt: illō naturaliter cognoscibile fit signū expressivū interioris cōcept⁹. & talis expressio vocatur locutio: nō quide vocalis: sed intellectualib⁹ signis expressa: & vñ⁹ expiendi dicit lingua eozuz. **C** Ad primū ergo ddm q Basil⁹ intendit ab anima separata excludere idētas vocalis locutōis: nō aut spūalis: qualis dicta est in angelis esse. & sic etiā exponēde sūt multe auctoritates filēs: que ad hoc induci possunt. **C** Ad secunduz dōs q illud naturali notū in vno angelo ab alio est quasi signū latentis interi⁹ cognitōis: nō sensibile sed intellectuale. **C** Ad tertiu ddm q angeli nō debēt cogitari vt distātes sūnt: sicut dicim⁹ duo corpora vel duo puncta: q qd facit in corporalib⁹ sit⁹: hoc facit in spūalibus ordo: vt dicit Aug. Unde nō erigit aliqd mediū p qd deferat locutio vñ⁹ ad alterū. s; sufficit ad hoc solus ordo intētionis vñ⁹ ad manifestandū alteri. **C** Vel dōs q oēs cōtinuant in radiatōe diuini lūinis vel naturalis: vt superadditi vt supra dictū est: qd nō fit vñū nūero in oibus. sed ab vno principio & in vñuz sinez: & ordinate in diuersis acceptū. vñ p illō lumē vn⁹ alteri⁹ locutionē cogit sicut & cōntralia. **C** Ad quartū dōs: q angelus p̄cipue beatus sp̄ est i actuali p̄sideratōe sui p̄p̄: & per p̄ns eoz q ad ip̄z pertinet quoz oīuz ipse est ratio cognoscēdi. nihil enī p̄hibet plura itelligi simul q vnā rōne cognoscuntur q̄ cito aut vnus angelus ordinat locutionē suam ad alterū efficiē locutio ei⁹ de p̄nētibz ad illū. & ita ab eo cognoscitur. & inde p̄z: quo mō vn⁹ angelus plures sibi loquētes audire pōt: & vn⁹ sanct⁹ plures euz inuocātes. **C** Ad qntū dōs: q iferius angelus pōt loqui superiorī. sed nō illuminare eū. q: loquēs nō ifit aliquid in audientem: sed solummodo proponit sibi vt cognoscibile.

D quartū sic p̄ceditur. videt q angeli p homines mysteriū incarnatōis didicerūt. **P**rio per hoc qd habet ephē. iii. vt inotescat p̄ncipibus & petestari⁹ in celestib⁹ &c. **P**reterea. superior est illuminare & instruere inferiores. sed quidaz hoies quibusdā angelis superiores sūt: qd p̄bat ex h⁹ quod dicit. ii. corinth. v. **N**ōne angelos indicabim⁹ cōparatione melioris facti fm glo. ergo angeli p homines illuminari possunt & ifruī. **P**reterea. illi q immediate a deo recipiunt cognitōes: alios ifruunt. sed apostoli immediate de mysteriis ecclesie a dei filio ifructi sūt. ergo videtur q de hoc etiā angelos ifruere possint. **P**reterea. **P**aulus dicitur ad tertiu celū rap⁹. ii. corinth. xii. & exponit quedā glo. tertiu celū tertiu angeloz hierarchiaz. sed illi qui sūt in terra hier. archia ascēdendo. i. in sūma: illuminat inferiores angelos. ergo videt q paulus inferiores angelos illuminare potuerit. **P**reterea angeli cognitōne aliquoz accipiunt & per illuminationē & per locutionē. sed loqui etiā possūt iferiores superiorib⁹. ergo videt q angeli ab hominib⁹ & si sūt inferiores:

cognitōne accipere possint. **C** Sed contra est quod Dionisius dicit in q̄rto caplo ce. hierarchie q angeli de natiuitate ch̄risti p̄mo edocti sūt: & per eos ad homines deuenit. ergo ipi ab hominib⁹ nō didicerūt. **P**reterea. mysteriū incarnationis a prophetis est pronunciatū. sed reuelatōes facte patrib⁹ & prophetis mediantib⁹ angelis a deo processerunt: vt sancti cōiter dicūt. ergo videt q ipi p̄cognouerunt mysteriuz incarnationis: & nō ab hominibz didicerunt.

Respōdeo dicendo q in hoc videt esse quedam cōtrouersia inter Hiero. & Aug. & Dionisū. Hiero. enīz ponit duo. s. angelos an incarnationē mysteriuz humanitatis ch̄risti nesciuisse. & quantū ad hoc videtur Augustinus sibi obuiare dicens eos a seculis. i. principio mūdi cognouisse. Secundo ponit Hiero. q hoc per hoies didicerunt. & q̄tum ad hoc videt sibi obuiare Dionis⁹: ponens homines de hoc ab angelis edoctos esse fm ordinez diuine legis inuolubiler cōstitutū. **A**t autē sciat qualiter vnūq̄q; veritatem habere possit: distinguendū est quantū ad p̄mū. q mysteriū incarnationis: dupliciter pōt p̄siderari. vt quatum ad substantiaz facti. & sic omnes a principio cognouerunt. s. incarnationez: passionez & huiusmodi: vel quantuz ad cōditiones circūstantes factuz. s. q sub tali p̄siede vt tali hora & huiusmodi: & hoc a principio non cognouerūt. his etiāz modis differenter enarrant p̄phetaz & euangelista: quia propheta enunciant substantiaz facti. sed euangelista recitat expletionis modum. Quantuz etiāz ad secunduz distinguendū est: q angeli dupliciter accipiunt cognitōne aliquarum rerum: aut per illuminationez. & sic angeli per homines nihil recipiunt: sed inferiores a superioribus illuminantur: & superiores immediate a deo per quem modum multas rationes mysteriorum & celestie edocentur: aut per modum expletionis sc̄di. & sic futura cōtingentia cognoscunt quando actu compleantur. per hoc q eozum cause ad effectuz determinantur: vt in eis cognosci possint. & ita quedā que circa incarnationis mysteriuz nesciebant quādo explebantur predicantibus apostolis cognouerunt: non tamen ab apostolis edocti. **C** Ad primum ergo dicendum: q aug. vult vt dicitur inglosa super eundem locum: q hec determinatio: per ecclesiaz: non determinet hoc verbum innotescat. sed p̄cedens. s. illuminare omnes: vt sit sensus: q apostolo erat data gratia illuminandi omnes per ecclesiam. i. omnes d̄ ecclesia. Hieronimus tamen vult q determinet hoc verbum innotescat. & tunc intelligendum est modo p̄ dicto. vel potest intelligi de ecclesia angelozum: vbi prima fuit ecclesia: & ibi vltimo nostra ecclesia cōgēganda est: vt sit sensus: incarnationis mysteriuz fuit absconditum in deo: ita tamen q a seculis innotuit p̄ncipibus per ecclesiam: id est in ecclesia celesti. & hāc expositionem ponit Augustinus super genes⁹ q̄nto. **C** Ad secundum dicendum q fm conditionem statuz quibus angelus quolibet homine simpliciter viatore maior est. vnde dicitur matthei vñdecimo. q qui minor est in regno celozum maior est illo. s. Joanne baptista: quo tamen nullus maior inter natos mulieru surrexit. sed quantuz ad causas potest d̄cti secunduz quid aliquis homo aliquo angelo maior: inquantuz per gratiaz quaz habet meretur gradum quibusdāz angelis altiozem. **C** Ad tertiu dicenduz q apostoli immediate ifruēbantur a verbo incarnato nō q essentiaz verbi immediate viderent quaz iferiores

angeli videbāt. 7 ideo multo plura a verbo discēbāt
 q̄ etiam ipsi apostoli. **C** Ad quartum dicendum: q̄
 Paulus in illo raptu s̄z quid participauit status cō
 prehensio: non tamen tanta gloria perfectus fuit:
 vt lumen in angelos transfundere posset: quia vt dī
 citur: factus est illi glorie particeps miraculose quā
 tum ad actum: 7 non quantum ad habitum: quod est
 lumen glorie. **C** Ad quintum dicendū q̄ angelus ab
 homine per locutiones quorundam cognitiones acci
 pere potest: eorum scilicet que subduntur libero arbi
 trio hominis. sed talia non sunt mysteria incarna
 tionis.

D quintum sic proceditur. videtur q̄ inter
 a angelos pugna esse nō possit. Omnis discor
 dia 7 pugna repugnat vnitati charitatis. sed
 angeli sunt perfecti in charitate. ergo inter eos pu
 gna esse nō potest. **C** Pre. quoniam p̄cōcīnā prestant
 contrariis causis ita se habent q̄ alter eorum iniustā
 causam defendit: sed hoc sanctis angelis conuenire
 non potest: quorum rectitudo confirmata iniustitiam
 non patitur. ergo videtur q̄ non possint dici contra
 riiis causis patrocinādo pugnare. **C** Preterea. vbi
 cumq̄ est ordinata prelatio non potest esse pugna v̄l
 contrarietas. quia hoc est contra rationem prelatio
 nis vt inferior superior resistat. sed angeli ordinan
 tur omnes secundum superius 7 inferius: vt prius
 dictum est: ergo videtur q̄ vnus alteri nō repugnat.
C Preterea. cum nullus angelus nitatur nisi ad h̄
 quod rectum sibi videtur: oportet q̄ si ad contraria
 nitantur q̄ contrarias opiniones habeant. sed contra
 riarum opinionum altera est falsa. ergo aliquis an
 gelus habebit falsam opinionem. hoc autem est falsū
 quia falsitas in nobis appropriatur fantasie secun
 dum philosophum in quarto methaphysice. qua ta
 men angeli carent. ergo inter eos non potest esse pu
 gna. **C** Sed contra est quod habetur Danielis sep
 timo: q̄ quatuor venti celi pugnabant: per quos s̄m
 glo. intelliguntur quatuor angelice potestates regnis
 principalibus prelate. ergo angeli inuicem pugnat.
C Preterea. hoc expresse habetur Danielis deci
 mo: vbi angelus ad eum loquens dixit. Princeps
 persarum resistit mihi. xxi. diebus. ergo videtur q̄ ē
 longas concertationes adinuicem habent. **C** Res
 pondeo dicendo: q̄ ista verba Danielis vnde tota
 dubitatio oritur a sanctis diuersimode exponuntur.
 Hieronymus enim dicit q̄ ille princeps persarum
 qui resistit liberationi populi: erat malus angelus
 persis prelatus. sicut enī vniciq̄ homini datur ad
 exercitium vnus bonus 7 alter malus: ita sin
 gulis gentibus duo spiritus preponuntur vnus bo
 nus 7 alter malus. Sed in hoc nō est minor dubita
 tio. constat enim q̄ angelus daniel loquens bonus an
 gelus erat. quomodo autem sibi efficaciter tot diebus
 malus angelus resistisset: nisi iustam causam habe
 ret non potest dici. q̄ si iustam habebat: etiam impos
 sibile erat illam resistentiam multo magis per bonum
 angelum fieri. Et ideo dicendum est cū Gregorio:
 q̄ vterq̄ bonus angelus fuit: quod etiam magis lit
 tere consonat: que in eadem locutionis serie princi
 pem persarum nominat: 7 michalem principem iu
 deorum quē constat bonum angelum esse. hec autē pu
 gna sic intelligenda est secundum Gregorium. cum
 enim iudicia dei sint abissus multa: 7 profunditate iu
 dicioꝝ eius angeli comprehendere non possunt.
 Et ideo quid vniciq̄ genti v̄l homini debeatur se

cundum dispositionem diuinam non semper intelli
 gunt nisi eis reuelatur. contingit autem quandoque
 q̄ in diuersis gentibus inueniantur diuerse merita:
 s̄m quorum diuersitatem videtur q̄ vna gens aitre
 ri subesse debeat vel ab eius dominio liberari: sicut
 tunc in iudeis erat. quia Danielis oratio quantum i
 se erat liberationem populi merebatur. sed peccata
 populi 7 etiam utilitas quam iudei faciebant i regno
 persarum: duz per eos dei notitia diffundebat erant
 in contrarium. 7 vnusquisq̄ angelus secundum offi
 cium suum ad examen diuine scientie referebat me
 rita sibi subditorum. 7 ideo relatio contrariorū me
 ritorum secundum diuersos angelos facta diuersam
 finem dinaz expectantes pugna inter angelos voca
 tur. 7 eorum concordia est in diuine illuminationis p
 ceptione per quam de diuina voluntate instruantur
 hoc enim omnes concorditer volunt quod percipi
 unt deum velle. vnde dicitur Job. xxv. de deo q̄ fa
 cit concordiam in sublimibus. **C** Ad primū ergo di
 cendum q̄ secundum philosophum in nono ethico
 rum: amicitie vel concordie non repugnat diuersi
 tas opinionum: sed solum diuersitas voluntatum.
 vnde talis pugna que est secundum iudicia ex diuer
 sis meritis sumpta: non obstat vnitati charitatis euz
 voluntas eoz sit vna vt dina. s. prouidentia exple
 atur. **C** Ad secundum dicendum q̄ non est inconue
 niens contrariarum causarum vtranz aliquid iusti
 tie habere. 7 secundus hoc vtraq̄ a bono defendi po
 test: 7 precipue expectando diuinam sententiam.
C Ad tertium dicendum q̄ ordo prelationis ange
 loꝝ perfectior per illuminationes diuinitus recep
 tas. 7 ideo ea recepta vnus alteri non obstat. Ad
 quartum dicendum q̄ quis in angelis non possit esse
 falsa opinio: potest tamen in eis esse quorundam ne
 scientia: ex hoc q̄ intellectus eorum propter possibi
 litatem admittam non omnino terminatur ad vnū
 7 secundum q̄ eorum que nesciunt cognitiones a do
 vt superioribus angelis expectant interrogare in
 scriptura dicuntur. quia tamen ei quod nesciunt per
 iudicium non adherent: ideo falli non possunt: sed se
 cundum contrarietatem rez que in iudiciis diuinis
 veniunt contrarietates iter eos memorantur.

D scrum sic proceditur. videtur q̄ ordines
 a post diem iudicii non durabunt. Dicitur enī
 p̄me corinth. xv. q̄ cum christus tradidit re
 gnum deo 7 patri: euacuabit omnem principatum et
 potestatem: hoc autem erit in resurrectione. ergo vi
 detur q̄ eadem ratione alios ordines euacuabit.
C Preterea. quidam ordines actum proprium ha
 bent i executione diuinorum ministeriorum: sicut p̄n
 cipes: vt presint regnis 7 prouincijs: 7 angeli vt cu
 stodiant homines. sed ista ministeria cessabūt p̄ diē
 iudicii. ergo ordines. **C** Preterea. maior perfectio
 erit in angelis q̄ in corporibus inferioribus. sed in
 corporibus inferioribus post diē iudicii nō erit actio
 quia cessabit motus primi mobilis: 7 hoc propter p
 fectiōem vniuersi. ergo multo minus in angelis. s̄
 hierarchia est scientia 7 actio. ergo nō erunt hierar
 chie 7 ordines post diem iudicii. **C** Preterea post
 diem iudicii angeli in cognitione non proficiunt. sed
 per purgationes 7 illuminationes superiorum inferior
 res proficiunt in cognitione vt dictum est. ergo non
 erit illuminatio purgatio: 7 ita nec hierarchiaz 7 or
 dinum distinctio. Sed contra. homines assuntur
 tur ad ordines angelorum. sed frustra esset tam dū

eta & ordinata assumptio: si completo numero electorum ordinata distinctio esse desineret. ergo videtur quod ordines post diem iudicii remanebunt. Preterea, ad distinctionem ordinum duo concurrunt. scilicet gradus nature: & distantia gratie: sed utrunque remanebit post diem iudicii. ergo & ordinum distinctio. Respon- deo dicendo: quod distinctio ordinum & hierarchiarum celestium potest considerari vel quantum ad essentialia hierarchie & ordinis. & sic semper erit: quia semper manebunt distincti gradus nature in angelis: et diuerse sortes glorie: & etiam actiones hierarchie: quod unus alium illuminabit: purgabit & perficiet: vel quantum ad actum consequentem secundum quod mediantibus ordinibus angelorum homines reducantur ad deum: & quantum ad hoc prelatio ordinum cessabit cessante statu viatorum. & per hoc patet responsio ad primum: quia secundum hoc ultimum intelligitur auctoritas. Ad secundum dicendum: quod actus essentialis ordinis est principaliter in receptione diuini luminis: & consequenter in transfusione eiusdem in inferiores. sed quod hoc ordinetur ad reductionem hominum viatorum accidit ipsis ordinibus. unde cessante statu vie non oportet quod cesset dispositio ordinum nihil minus tamen remanebit modus recipiendi diuini lumen proportionatum statui viatorum reducendorum si essent. Ad tertium dicendum quod actio corporum que est per motum tollitur: quia motus cessabit & omnis imperfectio euacuabitur. sed actio que est sine motu manebit. semper enim sol illuminabit inferiores aere. ita etiam & actiones hierarchie que sine motu sunt post diem iudicii remanebunt. per hoc etiam patet responsio ad quartum quia si non sit luminatio & purgatio ordinata ad quorundam nouorum cognitionem per modum profectus: & motus cuiusdam erunt tamen continuatio illuminationis secundum inferiores in lumine superiorum rationes secretorum diuinorum cognoscant. Dicit enim Ysaia ex persona angelorum etc. Hanc questionem Dionysius dicit esse superiorum angelorum expectantium ab ipso christo illuminari de secretis mysterii sue incarnationis: non tamen ipsi christo questionem proponunt. sed sibi inuicem ad signandum reuerentiam eorum ad christum: sicut discipuli mutuo disputantes determinationem magistris expectant. Quid est quod ibi nesciant etc. hoc sicut dicit magister potest intelligi de his que ad beatitudinem pertinent. vel etiam quia nihil est ad cuius cognitionem medium illud non sufficit: scilicet diuina essentia. unde non est ex defectu eius ut aliquid lateat ipsam videntes. sed ex defectu videntis qui ipsam perfecte non comprehendit quanto autem intellectus videntis perspicacior est tanto plura in ipso videt. ad altiore autem perspicacitatis gradum non nisi dono ipsius dei ascendit: quod quidem non communicat necessitate sed voluntate. & ideo dicitur illud speculum voluntarium esse ut in se hoc solum quod vult ostendat.

Distinctio decimatertia.

Est considerationem de angelis habitam agitatur de aliarum rerum creatione: & precipue de operum sex dierum distinctione.

ec de angelice natu-
re con-
ditione dicta sufficiant. Nunc
superest de aliarum quoque re-
rum creatione ac precipue de
operum sex dierum distincti-
one nonnulla in medium per-

ferre. Cum deus in sapientia sua angelicos condidit spiritus: alia etiam creauit: sicut ostendit supra memorata scriptura Genesis que dicit: in principio deum creasse celum: id est angelos: & terram scilicet materiam quatuor elementorum adhuc confusam & informem: que a grecis dicta est chaos: et hec fuit ante omnem diem. Deinde elementa distinguit: & proprias atque distinctas species singulis rebus secundum genus suum dedit: que non simul ut quibusdam sanctorum patrum placuit. sed per interualla temporum ad sex volumina dierum ut aliis visum est formauit.

Quod sancti tractatores videntur super hoc quasi aduersa tradidisse: aliis dicentibus omnia simul facta in materia & forma: aliis per interualla temporum.

Ad idam nanque sanctorum patrum qui verba dei atque archana excellenter scrutati sunt: super hoc quasi aduersa scripsisse videntur. Alii quidem tradiderunt omnia simul in materia & forma fuisse creata: quod Augustinus sensisse videtur. Alii vero hoc magis probauerunt atque asseruerunt: ut primum materia rudis atque informis quatuor elementorum commixtionem atque confusionem tenens: creata sit. Postmodum vero per interualla sex dierum ex illa materia rerum corporalium genera sint formata secundum species proprias. Quas sententias Gregorius Hieronymus: Beda: alique plures commendant ac preferunt. Que quidem etiam scripture geneleos. unde prima huius rei cognitio ad nos manauit magis congruere videtur.

Quomodo per interualla temporis res corporales condite sunt.

Secundum hanc itaque traditionem ordinem atque modum creationis formationisque rerum inspiciamus sicut supra memoratum est: In principio creauit deus celum: id est angelicam naturam: sed adhuc informem ut quibusdam placet. & terram. id est illam confusam materiam quatuor elementorum qua nomine terre: ut ait Augustinus. contra manicheos: ideo appellauit. Adoyfes. quod terra inter omnia elementa minus est spe-

ciosa. Et illa inanis erat et incomposita propter omnium elementorum commixtiones. Eandem etiam vocat abyssum dicens. Et tenebre erant super faciem abyssi: quia confusa erat et commixta: specie distincta carens. Eadem etiam materia informis dicta est aqua super quam ferebatur spiritus domini: sicut superferre fabricandis rebus voluntas artificis: quia subiacebat benevolentati creatoris: quod formandum perficiendumque inchoauerat: qui sicut dominus et conditor sperat fluitanti et confuse materie: ut distingueret per species varias quando vellet et sicut vellet. Nec ideo dicta est aqua: quia omnia que in terra nascuntur siue animalia siue arbores vel herbe et similia: ab humore incipiunt formari atque nutriri. His omnibus vocabulis vocata est illa informis materia: ut res ignota notis vocabulis insinuaretur imperitiis et non vno tantum. Nam si vno tantum significaretur vocabulo: hoc esse putauerunt quod consueuerant homines in illo vocabulo intelligere. Sub his ergo nominibus significata est materia illa inuisa et informis: que nulla specie cerni aut tractari poterat. in nominibus visibilibus rerum que inde future erant propter infirmitatem paruulorum: qui minus idonei sunt inuisibilia comprehendere. Et tunc erant tenebre. id est lucis absentia. Non enim tenebre aliquid sunt: sed ipsa lucis absentia. Sicut silentium non aliqua res est. Sed vbi sonus non est: silentium dicitur. Et nuditas non aliqua res est: sed in corpore vbi tegumentum non est nuditas dicitur. sicut et inanitas non est aliquid. sed inanis dicitur esse locus vbi non est corpus. et inanitas absentia corporis.

Quo sensu tenebre dicantur non esse aliquid: et quo dicantur esse aliquid.

Tende quod hic Augustinus tenebras a dicit non esse aliquid: cum alibi tenebre inter creaturas ponantur que benedicunt dominum. unde dicitur. Benedicite lux et tenebre domino. Ideoque sciendum est tenebras diuersis modis accipi. scilicet vel pro lucis absentia qualiter supra accepit Augustinus: iuxta quam acceptionem non sunt aliquid: vel pro aere obscurato siue aeris obscura qualitate. et secundum hoc aliqua res creata sunt. Ideo ergo dicit tenebras tunc fuisse super faciem abyssi. quia nondum erat lux. Que si esset superesset: superfunderetur. Sed nondum lucis gratia opus suum deus venusta uerat: que postea primo die facta est.

Duo hic consideranda sunt quare illa materia confusa sit dicta informis: et vbi adesse

prodiit quantum in altitudinem ascenderit.

E qua prius tractem? duo nobis discutienda occurrunt. Primum quare illa materia confusa informis dicatur. an quia omni forma caruerit. an propter aliud. Secundo vbi ad eam prodierit: et quantum in altum ascenderit. Ad illud vero quod primo positum est breuiter respondentes: dicimus illam primam materiam non ideo dictam fore informem: quod nullam formam omnino habuit. quod non aliquid corporeum tale existere potest: quod nullam habeat formam. sed id non absurde informes appellari posse dicimus: quod in confusione et permixtione quodam subsistens: nondum pulchram aptamque et distinctam receperat formam: quale modo cernimus. facta est ergo illa materia in forma confusione ante formam dispositionis. In forma confusione prius omnia corporalia materialiter simul et semel sunt creata. postmodum vero in forma dispositionis sex diebus sunt ordinata. Ecce absolutum est quod primo in discussione propositum fuit. scilicet quare illa materia dicatur informis.

Hic ad id quod secundo querebatur respondet.

Tunc superest quod secundo proponebatur explicare. vbi scilicet illa materia subsisteret: et quantum in altitudine porrigeretur. Ad quod nil temere asserentes dicimus: quod illa prima rerum omnium moles quando creata est: ibi de adesse videtur produsse vbi nunc formata subsistit. Eratque terrenum hoc elementum in vno loco eodemque medio subsidens: ceteris in vna confusione permixtis: eiusdemque circumquaque in modum cuiusdam nebulae oppansis: ita obuium erat: ut apparere non possit quod fuit. Illa vero tria in vna permixtione confusa circumquaque suspensa: eousque in altum porrigebantur quousque nunc sumitas corporee nature pertingit. et sicut quibusdam videtur ultra locum firmamentum extendebatur illa moles que in inferiori parte spissior atque grossior erat. In superiori vero rarior et leuior atque subtilior existebat. De qua rariori substantia putant quidam fuisse aquas que super firmamentum esse dicuntur. Talis fuit mundi facies in principio priusquam reciperet formam vel dispositionem.

Ostensio qualis fuit mundi facies in ipso primordio: incipit proficere operum sex dierum distinctionem.

Tunc superest ut dispositionem illam qualiter profecta sit ordine proficquamur. Sex diebus sicut docet scriptura genensis: distincte deus in formas redegit proprias cuncta que simul materialiter fecerat: profecitque

opus suum die sexto. et sic deinde die septimo requieuit ab omni opere: idest cessauit nouam creaturam facere. Sed. ii. diebus sex rerum genera distinxit: nihilque postea fecit quod in aliquo illorum non contineatur. Operatus est tamen postea sicut veritas in euangelio ait. Pater meus operatur usque nunc: et ego operor illud.

De quatuor modis diuine operationis.

Quatuor enim modis ut ait Alcuinus super genesim operatur deus. primo in verbo omnia disponendo. secundo in materia informi quatuor elementorum de nihilo eam creando. Unde qui uiuit in eternum creauit omnia simul. omnia scilicet elementa. vel omnia corpora materialiter simul creauit. Tertio per opera sex dierum varias distinxit creaturas. Quarto ex primordialibus seminibus non incognite originis nature. scilicet note septem reformauit ne peccaret.

Et de nature conditione angelice etc.

In parte precedenti determinauit magister de natura pure spirituali: in parte ista determinat de natura pure corporali quantum pertinet ad theologiam considerationem. scilicet secundum quod a deo in operibus. vi. dierum primitus instituta est. diuiditur autem in partes tres. In prima determinat institutionem corporalis nature quantum ad opus creationis. In secunda quantum ad opus distinctionis decimeterre. ibi. Hierarchiarum distinctionis operatio etc. In tertia quantum ad opus ornatus. etc. distinxit. ibi. Sequitur: Dixit dominus fiant luminaria. Prima in duas. In prima determinat de opere creationis secundum se. in secunda per comparationem ad alia opera. ibi. Nunc superest ut dispositionem illam etc. Prima in duas. In prima ponit diuersas opiniones de opere creationis. In tertia sequitur propositum secundum alteram illarum. Secundum hanc itaque traditionem etc. Circa primum duo facit. Primo dicit de quo est intentio: et tangit opinionum diuersitatem. Secundo explicat eas. ibi. Quidam namque sanctorum etc. Secundum hanc utique etc. Hic prosequitur opus creationis secundum alteram dictarum opinionum. Et circa hoc duo facit. Primo manifestat creationem materie primo create quantum ad nomen quod in scripturis nominatur. Secundo quantum ad ipsius conditionem: ibi. De qua prius tractem etc. Circa primum duo facit. Primo manifestat propositum. Secundo dubitationem excludit. Attendit quia hoc dicit Augustinus etc. De qua prius tractemus etc. Hic ostendit materie primo create conditionem: et primo quantum ad formam. secundo quantum ad locum. ibi. Et secundo proponatur etc. Sicut superest ut dispositionem etc. Hic determinat de opere creationis per comparationem ad alia opera: et circa hoc duo facit. Primo ponit operis ueritatem. Secundo ponit duorum operum distinctionem. ibi. Quatuor enim modis etc.

Circa partem istam quinque queruntur. Primo utrum omnium corporum sit una materia. Secundo utrum omnia corpora sint simul creata in speciebus suis di-

stincta. Tertio si simul distinctionem receperunt quo modo accipiendi sunt dies qui in principio genesis numerantur. Quarto si non simul distincta sunt qualis fuit illa informis materia. Quinto de numero quatuor coeuentium.

De primis sic proceditur. videtur quod omnium corporaliu sit materia una. quoru quicquid enim est forma una rationis eorum est una materia communis. eo quod prius actus est in propria potentia sit. ut dicit philosophus. sed forma corporeitatis est una rationis in omnibus corporibus. ergo videtur quod una materia sit superiorum et inferiorum corporum. Contra. Preterea. in littera dicitur: quod ex materia informi primo creata omnia corpora in formas distinctas formata sunt per opus distinctionis ornatus. ergo omnium corporum est una materia. Contra. Preterea. quoru quicquid est resolutio actu vel intellectu in unum et idem: sicut in subiectum primum: eorum est materia una. sed omnia corpora sunt huiusmodi. ergo etc. Probatio mea. illud in quo stat ultima resolutio omnium est simplex materia sine aliqua forma: quod quidem inuenitur aliqua forma in materia contigit ulterius resolueri. sed in materia que est sine omni forma non est aliqua diuersitas: quia principium distinctionis materie est ex parte forme. ergo omnium corporum resolutio stat in uno ultimo. Contra. Preterea. philosophus in primo physicorum: unam tantum materiam primam ponit. cum ergo in illo libro. de mobili in communi determinetur: videtur quod omnium corporum mobiliu sit una materia. Contra. Preterea. secundum methaphysicam. necesse est imaginari materias in re mota. que quecumque ueniunt in aliquo motu: uidentur in materia uenire. sed loci mutatio eorum est superiorum et inferioribus corporibus. ergo et materia. Contra. Sed contra. quoru quicquid non est una potentia nec una materia. quia sicut forma est actus: ita materia est potentia. sed corporum inferiorum et superiorum non est potentia eadem. quia secundum philosophum in. xi. methaphysicam. et in. viii. in inferioribus est potentia ad esse: sed in superioribus tantum ad ubi. ergo uideatur quod non eorum tantum sit una materia. Contra. Preterea. in quocumque inuenitur aliquid oportet inuenire illud a quo nunquam separatur. sed materia prima que est in inferioribus nunquam separatur a parte forme. quia quoad quocumque est sub forma una adiungit sibi partem forme alteri. partem autem adiuncta materie inducit corruptibilitatem. ergo uideatur quod materia prima inferiorum corporum non inueniatur in corporibus celestibus per suam naturam incorruptibilibus. Contra. Item. Sed contra. quod super hoc inuenitur duplex philosophorum opinio: quare utraque sectatores habet. Aluicent. n. uideatur ponere unam materiam esse omnium corporum argumentum ex ratione corporeitatis assumens. que cum sit una rationis una sibi materia debetur. hanc autem opinionem probare intendit in principio etc. et in. vii. in pluribus aliis locis: ex eo quod cum materia quatuor in se est sit in potentia ad omnes formas: nec possit esse sub pluribus. scilicet. quod secundum philosophum est sub una inuenitur in potentia ad alias. nulla autem potentia passiva inuenitur in natura cui non respondeat aliquid potentia actiua: potest eas in actu reducere: aliter talis potentia frustra esset. unde cum non inueniatur aliqua potentia naturalis actiua que substantia celi in actu alterius forme reducatur: quia non habet contrarium: sicut motus ostendit: quia morui naturalis eius. scilicet circulari non est aliquid contrarium: ut dicitur in primo celi et mundi. oportet quod in ipso nihil inueniatur de materia prima inferiorum corporum. nec potest dici quod materie prout est sub forma celi tota potentia terminetur: ita quod nihil remaneat in eadem potentia ad alias

formas non enim terminat potentia nisi per adeptio-
 nez forme ad quam erat in potentia. vnde cum mate-
 ria prima sibi se considerata sit in potentia ad omnes
 formas naturales non poterit tota eius potentia cer-
 minari nisi per adeptionem oium formarum. **Ad. n.**
 vna forma recepta in materia et si sit nobilior et ma-
 gis perfecta tollit potentiam ad formas alias mino-
 bilem. materia enim sub forma ignis existens adhuc
 remanet in potentia ad formas terre. vnde et si for-
 ma celi sit nobilissima: nihilominus tamen recepta in ma-
 teria prima non terminabit totas potentias eius nisi si-
 mul cum ipsa recipiantur omnes alie forme: quod est
 impossibile. Et preterea si poneretur quod forma celi p-
 suas perfectiones totas materie potentias termina-
 ret: ad hoc oporteret quod materia stans sub forma ele-
 mentari esset in potentia ad formas celi: et reduceret in
 actum per actiones virtutis celestis. et ita celum esset gene-
 rabile et corruptibile. et ideo ipse vult quod nullo modo in ma-
 teria veniant superiora et inferiora corpora. et hoc vult p-
 babilius et magis consonus dictis phi. **Hec dico sicut qd**
daz dicitur quod conveniunt in materia si sumatur p- fuda-
 mento. **Primo** quod nec est albu nec e nigrum: vt dicitur p-
 methaphy. sed differunt in materia sibi quod materia de-
 terminatur p- motu. diuersitas enim motus est signum di-
 uersitatis materie et non causa. sed e conuerso: quod motus
 est actus existens in potentia. vnde ois quod vbi inuenit vna ma-
 teria per eentiam inueniat potentia respectu eiusdem mo-
 tus sibi quod materia est in potentia ad plura. **Ad** primus
 ergo dicitur quod corporitas sibi intentione logica vniuocem
 omnibus corporibus inuenitur: sed sibi esse considera-
 ta non potest esse vniuocem in re corruptibili et incorrupti-
 bili. quod non similitur se habent in potentia essendi cum vnu
 sit pole ad esse et ad non esse: et alterum non. et p- modum istud vi-
 citur p- b in. io. metha. quod de corruptibili et incorrupti-
 bili nihil eode dicitur nisi eitate nois. et hoc comen. ibidem
 hac ratione soluit. **Ad** sed dicitur: quod sicut ois res put
 motus sunt in suo plemeto dicitur vnu mundus vel vnus vni-
 uersus. ita etiam put erat in formis ex defectu vltimi co-
 plemeti dicebat vna materia informis: non quod p- p-
 titate tam oia ex vna materia numero facta sint. **Ad**
 tertium dicitur. quod sibi autem. non e querenda dicitur per aliquos
 actus: nisi in illis que in vna potentia conveniunt. species
 enim que conveniunt in vna potentia generis distinguunt
 specificis differentiis. sed ipse differentie que non conue-
 niunt in genere: nec generis est pars eentie earum seipsis distin-
 guunt. similiter etiam genera generalissima non dividuntur
 aliquid differentiis: sed seipsis. Sicut etiam composita
 que conveniunt in materia distinguuntur sibi analogias ad di-
 uersos actus: put in eis diuersa ratio politaris inuenit.
Ad quartum dicitur: quod p- b in lib. phy. nodum pbauerat
 esse gentem eentiam: quod in principio ce. et mundi demonstrat.
 et id in lib. phy. nihil determinat de his que sunt p- pa illi
 eentie: p- p- qd etiam tractatum de infinito replicat: vt
 comen. in primo ce. et mun. recitat. **Ad** quintum dicitur: quod
 sicut in primo de gene. dicitur. materia est immediate subiectus
 generatiois et corruptiois. aliorum autem motuum p- prius et
 posterius: tanto plus quanto illud quod est in materia ma-
 iores perfectiones motus presupponit. et ideo in illis tamen est
 vnitatis materie prime que in generatione et corruptione
 conveniunt. et per omnes etiam illa que conveniunt tribus motibus
 .s. augmento et diminutione et alteratione sibi quod aug-
 mentum et diminutio non est sine generatioe et corruptio-
 ne: que est alterationis terminus est. sed loci mutatio vt
 in. viii. phy. pbat est materie perfecta: quod nihil variat de-
 eo quod est intraneum rei. vnde subiectus huius motus est ens

completum in esse primo et in oibus proprietatibus intraneis
 rei. et talis motus convenit corpori celesti. et id materia
 eius est sicut subiectum p- p- tatem inferioribus: vt dicit
 comen. in lib. de substantia orbis. vnde tenet coitas mate-
 rie sibi analogias tantum.

Ad secundum sic proceditur. videtur quod omnia
 sunt simul creata et per species distincta. **Primo**
 per hoc quod habet ecclesiastici. xviii. qui vivit in eternum creavit omnia simul. **Pre-**
 magis distat spiritualis et corporalis creatura sibi due
 corporales. sed spiritualis et corporalis simul facta esse
 ponuntur. ergo multo fortius omnes corporales.

Preterea. vt dicitur deuteron. xxiii. dei perfe-
 cta sunt opera. nec potest esse ratio: quare perfectio
 ad tempus differat quam creatura per se consequi
 non poterat: nec ab alio: nisi a deo. cum ergo creatu-
 re secundum suas perfectiones in species distinguantur.
 videtur quod a principio sub distinctione specierum
 creata sint omnia. **Preterea**. opus creationis di-
 uinam potentiam manifestat. sed potentia agentis
 minus demonstrat effectus successive completus sibi
 subito in sua perfectione productus. ergo videtur quod
 a principio omnia simul distincta creata sint. **Pre-**
 terea. constat quod deus totum opus vniuocem diei in vno momē-
 to produxit. ergo videtur ridiculum dicere quod in toto
 die ab operando cessauerit vsque ad principium al-
 terius diei: quasi ex opere lassatus. ergo videtur quod
 non per successiones dierum creature distincte sint.

sed a principio creationis. **Preterea**. partes vni-
 uersi dependent adinuicem: et precipue inferiores a
 superioribus. sed eorum que dependent adinuicem
 vnum non est sine altero. ergo videtur inconuenien-
 ter dici primo fuerit aqua et terra: et postmodum
 stelle facte sint. **Sed** contra. Augustinus dicit sibi
 per genisim vndecimo: quod maior est huius scripture
 auctoritas que habetur in principio Genesim que om-
 nis humani ingenii perspicacitas. sed ibi scriptum
 est per senarium dierum creaturas distinctas esse.

ergo videtur quod ita necessarium sit ponere. **Pre-**
 terea. natura imitatur operationem creatoris. sed in
 operatione naturali est processus de imperfecto ad
 perfectum. ergo videtur quod etiam in operatione
 creatoris. et ita videtur quod non omnia simul distin-
 cta sint in ipso creationis principio. **Respondendo**
 dicendo: quod que ad finem pertinent dupliciter di-
 stinguuntur. quedam enim sunt per se de substantia
 fidei: vt deum esse trinum et vnum: et huiusmodi: in
 quibus nulli licet aliter opinari. Unde apostolus ad
 galathas primo dicit: quod si angelus dei aliter euan-
 gelizauerit sibi ipse duocnerat anathema sit. Que
 dam vero per accidens tantum in quantum scilicet
 in scriptura traduntur quam fides supponit: spiritu
 sancto dictante promulgatam esse: que quidem igno-
 rari sine periculo possunt ab his que scripturas scire
 non tenentur: sicut multa historialia: et in his etiam
 sancti diuersa senserunt scripturam diuinam diuersi
 mode exponentes. Sic ergo circa mundi principium
 aliquid est quod ad substantiam fidei pertinet. s. mun-
 dum incepisse creatur. et hoc omnes sancti commu-
 niter dicunt: quo autem modo et ordine factus sit non
 pertinet ad fidem nisi per accidens: in quantum in
 scriptura traditur: cuius veritate diuersa expositioe
 sancti saluantes diuersa tradiderunt. Augustinus
 enim vult in ipso creationis principio quod res p-
 species suas distinctas fuisse in natura p- pa vt elementa

corpora celestia. & substantias spirituales. Alia vero in rationibus seminalibus tantum. vt animalia. plantas. & homines. que omnia postmodum in naturis propriis producta sunt in illo opere quo post se narum illorum dierum deus naturam prius conditam administrat. de quo opere. Jo. quinto dicit pater meus vsq; modo operatur: & ego operor: nec in distinctione rerum attendendum esse ordinem temporis: sed nature & doctrine. nature sicut sonus precedit cantum natura: sed non tempore. & ita que naturaliter priora sunt prius facta memorantur. sicut terra prius q̄ animalia. & aqua prius q̄ pisces. & sic de alijs. doctrine vero ordine sicut patet in docentibus geometriam. quibus enim partes figure sine ordine temporis figuram constituunt tamen geometria docet constitutionem fieri protrahendo lineam post lineam. & hoc fuit exemplum Platonis vt dicitur in principio celi & mundi. Ita etiam & Moyses rudem populum de creatione mundi instruens per partes diuisit que simul facta sunt. Gregorius vero et alii sancti ponunt ordinem temporis in distinctione rerum seruatum. & hec quidem positio est communior: & magis consona verbis littere quantum ad superficies: sed prior est rationabilior. & magis ab irrisione infidelium sacram scripturam defendens: quod valde obseruandum docet Augustinus super Genesim libro primo: vt sic scripture exponantur q̄ ab infidelibus non irrideatur. & hec opinio plus mihi placet. tamen vtramq; sustinendo ad omnia argumenta respondendum est. **C** Ad primum ergo dicendum est q̄ secundum Gregorium dicuntur omnia simul creata per substantiam materie & non per species forme vel etiam in sui similitudine. sicut anima rationalis que angelis similis est non ex materia propaganda. **C** Ad secundum dicendum q̄ corporalia omnia comunicant in materia siue sit vna siue plures & quia materia non precedit compositionem ideo vt ordo temporis ordini nature responderet: prius facta est materia corporalis. & deinde per formas distincta non autem corporalis natura ex spiritali producit. vel sicut ex materia vel sicut ex efficiente. et ideo non est similis ratio. **C** Ad tertium dicendum q̄ sicut creatura non habet esse et se ita nec perfectio. & id ad vtrumq; ostendendum voluit: vt creatura prius non esset & postmodum esset. & similiter prius esset imperfecta & postmodum perfecta. **C** Ad quartum dicendum q̄ in creatione non tantum debet ostendi potentie virtus: sed etiam sapientie ordo vt que prius natura sunt prius etiam instituantur. **C** Ad quintum dicendum q̄ ad ostendendum diuersam distinctionum naturam voluit deus vt vnicuique rerum distinctioni dies vnus responderet: & non ex aliqua necessitate vel lassitudine agentis. **C** Ad sextum dicendum q̄ non est eadem natura rei iam perfecte & prout est in suo fieri. Et ideo quibus natura mundi compleri hoc erigat vt omnes partes essentielles vniuersi sint simul potuit tamen aliter esse ab ipsa mundi factio. sicut in homine perfecto non potest cor esse sine alijs partibus. & tamen in formatione embryonis cor ante omnia membra generatur. **C** Ad septimum dicendum q̄ auctoritati scripture in nullo derogatur dum diuersimode exponitur salua tamen fide. quia maior veritate eam spiritus sanctus secudauit q̄ aliquis homo adinuenire possit. **C** Ad octauum dicendum q̄ hoc est ex imperfectione creatu-

re q̄ ex imperfecto ad perfectionem operando venit. que proculdubio vltimam perfectionem daret quantumcuq; posset. seruata tamen operis conditione. & ideo non oportet q̄ in hoc diuinus opus operationi creature sit simile.

Tertium sic proceditur. videtur q̄ secundum expositionem Augustini dierum distinctio non saluetur. Dies enim nominat quoddam tempus: sed in rerum formatione secundum Augustinum. non fuit successio temporis. ergo nec seruata est distinctio dierum. **C** Preterea cum dies ponat illuminationem quandam oportet q̄ dies intelligantur. vel secundum illuminationes lucis corporalis vel intellectualis: sed non secundum lucem corporalem: q̄ hoc non facit dies nisi pluribus revolutionibus que successione temporum complentur. nec iterum secundum lucem intellectualem: q̄ lux intellectualis creata non influit per modum irradiationis ad creationem rerum: sed ratio diei requirit irradiationem aliquam. ergo videtur q̄ dies illi non puenienter assignentur. **C** Preterea in illuminatione spirituali non est inuenire diuersas partes: sed diei assignantur diuerse partes. s. mane & vespere. ergo vt non possint intelligi dies illi secundum illuminationem lucis spiritualis. Si dicatur q̄ mane huius diei secundum cognitionem rerum in verbis. vespere autem secundum cognitionem rerum in propria natura contra. q̄. in illo dicitur res cognosci a quo similitudo rei accipitur. sed angeli non habent rerum cognitionem per similitudines a rebus acceptas sed per species a verbo in eorum mentes in fluxas. ergo tantum in verbo cognoscunt res creatas: & non in propria natura. & sic habent tantum mane & non vespere. **C** Preterea vbiq; est res ibi potest cognosci. sed res creata habet triplex esse. s. in verbo & in mente angeli & in propria natura. quod significat secundum Augustinum super genesim. i. p. h. quod dicit fiat. Quantum ad esse rei in verbo factum est. quantum ad esse rei in mente angeli fecit quantum ad esse rei in propria natura. huius diei debet tres partes assignari. **C** Preterea sicut quilibet dies vespere & mane. ita & meridiem. s. sicut assignat cognitio matutina & vespertina & meridiana. **C** Preterea omnes dies debent esse vniiformes. sed prime diei non assignatur mane: q̄ mane quod post vespere ponit non potest esse. mane a qua incipit primus dies sed in quo terminatur. Septima autem dies ponitur habere mane ad quod terminatur. Serte dies & non vespere. ergo nec alius diebus mane simul & vespere assignari debent. **C** Preterea de vespere in mane non transitur nisi per noctem. sed de nocte nulla fit mentio. ergo in sufficientur traditur dierum ordo. **R**espondeo dicitur q̄ secundum Augustinum illi sex dies sunt vnus dies sex rerum distinctionibus secundum quas numerat simul positus. sicut est vnus verbum est quo oia facta sunt. s. dei filius quibus frequenter legat. dixit deus. & sicut illa opa salua sunt in oibus sequentibus q̄ ex eis propagantur operatione nature. ita etiam illis sex dies manent in successione tota temporis. quomodo autem hoc sit videndum est. Natura angelica intellectualis est: & lux est & si prope lux est ordo eius illustratio dies dicatur. Angelica autem natura in principio conditionis rerum cognitionem earum accepit. et sic quodammodo lux intellectus eius rebus creatis presentabatur in quantum cognoscebantur. vnde ipsa cognitio rerum dies dicitur. et secundum diuersa genera cognitorum: & ordinem distinguuntur: et ordinantur dies: vt in primo die intelligatur

formatio spiritualis creature per conuersionem ad verbum. In secundo die formatio corporalis creature quantum ad superiorem partem que firmamentum dicitur. In tertia quantum ad inferiores partes. scilicet terre aque et aeris vicini. In quarta superior pars. scilicet firmamentum ornatur. In quinta inferior quantum ad aere et aquas. In sexta quantum ad terram. Cum autem deus sit lux plena: et tenebre in eo non sint. ut in Job. i. cognitio ipsius dei in se est plena lux. sed quia creatura ex hoc quod ex nihilo est: tenebras possibilitatis et imperfectiois habet. ideo cognitio qua creatura cognoscitur tenebris admixta est. potest autem cognosci dupliciter. vel in verbo secundum quod erit ab arte diuina. et sic eius cognitio matutina dicitur: quia sicut mane est finis tenebrarum: et principium lucis. ita creatura a verbo est principium lucis sumit postquam prius non fuerat. cognoscitur etiam prout est in natura propria existens: et talis cognitio dicitur vespertina. propter hoc quod sicut vespere est terminus lucis et tendit in noctem. ita et creatura in se subsistens est terminus operationis ubi. quasi facta per verbum. et de se in tenebras defectus tendens. nisi verbo portaretur. et ideo hec cognitio dies dicitur: quia sicut in comparatione ad cognitionem verbi tenebrosa est. ita est lux in comparatione ad ignorantiam. que omnino tenebra est. sicut vita iustorum presens caliginosa dicitur respectu future glorie que tamen lux est in comparatione ad vitam peccatorum. et sic attenditur quedam circulatio inter mane et vespere secundum quod angelus seipsum cognoscens in propria natura hanc cognitionem retulit ad verbum. sicut ad finem in quo sequentis operis cognitionem sumpsit. sicut in principio. et sicut huiusmodi mane est finis diei precedentis. et principium sequentis: et hec quidem expositio subtilis et congrua est dummodo lux vel dies proprie in spiritualibus dicatur et si metaphorice. ut Augustinus vult super Genesim. iiii. aliter enim esset expositio mistica et non litteralis. Sed quia a pluribus negatur. ideo sustinentes cum Augustino quod omnia sunt simul creata et in species distincta. possumus dicere quod dies accipiuntur secundum illustrationem lucis corporalis. ita tamen quod ordo dierum attendatur. secundum ordinem eorum et distinctiones in que lux corporalis refulget. sicut enim omnium creaturarum naturalium cognitionem angeli acceperunt. ita etiam proprie in spiritualibus dicatur et si metaphorice. ut Dionysius dicit diuersimode in diuersis recepta secundum diuersitatem recipientium. et ideo sicut Augustinus distinguit sex dies secundum penetrationem lucis spiritualis que primo die facta est per rerum generibus. ita secundum presentationem lucis corporalis sex rerum generibus possunt eodem modo sex dies distingui sine distinctione temporis. Et quia periodus uniuscuius rei corporali secundum influentiam lucis presignitur quasi inter duos terminos. cum quelibet virtus corporalis finita sit. ideo illi termini mane et vespere dicuntur ultra quos virtus rei non extenditur. Ad primum ergo dicendum quod dies est pars temporis et lucis effectus distinctio. ergo primorum dierum non sumitur ex parte temporis sed ex parte lucis. secundum quod diuersa per lucem declarantur vel quantum ad cognitionem angelicam vel quantum ad influentiam lucis corporalis in diuersa. Ad secundum dicendum quod lux illa et corporalis et spiritualis potest intelligi. et si intelligatur corporalis dies distinguetur se-

cundum diuersa illuminata: et non secundum illuminationis tempus. Si autem intelligatur spiritualis non est per influentiam lucis ad res creandas: sed per fulgorem lucis ad res cognoscendas. Ad tertium dicendum quod partes diei secundum lucem spiritualem non sunt diuersa cognita. sed secundum diuersos modos cognitionis eiusdem rei. et sicut dies non sunt successui: quia angelus in verbo simul diuersa genera rerum intuetur. ita nec partes diei unius: quia si mul videt in verbo creaturas: et in propria natura. Ad quartum dicendum quod non dicitur cognitio vespertina que est rerum in propria natura. ex eo quod ab ipsis rebus species sumant per quas cognoscant. Sed quia per species quas a creatione receperunt res cognoscunt prout in propria natura subsistunt.

Ad quintum dicendum quod species rerum primus habet esse in arte diuina que est verbum quod esse significatur cum dicitur. dixit deus fiat. id est verbum genuit in quo erat ut fieret. Secundum habet esse in intelligentia angelica quod significatur in hoc quod dicitur: factum est per influentiam verbi. tertius esse habent in rebus quod significatur in hoc quod dicitur fecit. et ideo ista triplex distinctio non ponitur in productione lucis spiritualis nec in formatione hominis quia etiam intellectualis ponitur. et sic etiam angelus triplicem de rebus cognitionem habet: scilicet prout in verbo sunt. prout sunt in mente eius. et prout sunt in propria natura: quibus autem nunquam cognoscit res in propria natura nisi per species quas habet apud se. tamen differt cognitio qua cognoscit prout sunt in seipso et prout sunt in propria natura. potest enim intellectus conuerti ad speciem quam apud se habet dupliciter. Aut considerando ipsam secundum quod est ens quoddam intellectum. et sic cognoscit de ea quod est intellectuale vel vniuersale vel aliud huiusmodi. aut secundum quod est similitudo rei. et sic intellectus consideratio non sistit in specie. sed per speciem transit in rem cuius similitudo est. sicut oculus per speciem que est in pupilla videt lapidem et est simile de imagine lapidea que potest considerari secundum quod est res quedam vel similitudo rei. et ita patet quod due cognitiones dicte differunt. sed vtraque est vespertina. quia esse ipse intellectus angeli creatura est. et in tenebris defectus tendens quantum in se est. Ad sextum dicendum quod cognitio meridiana non potest esse cognitio creature. cui defectibilitatis tenebra admixta est. sed cognitio ipsius dei qui est plena lux. Et ideo in operibus creatoris meridies non nominatur. Ad septimum dicendum quod in prima die secundum Augustinum formatio narratur ipsius intellectualis nature. cuius cognitio esse eius in propria natura natura sequitur. et ideo sui ipsius cognitionem matutinam non habet: sed vespertinam. Similiter et septima dies pertinet ad quietem dei in se ipso ex omnibus operibus que propter se fecit. et hec quies nullo defectu clauditur et propter hoc in die illa vespere non nominatur. Ad octauum dicendum quod si Angelus cognitione creature accepta: tam in laude creatoris si referreret. in ipsa creatura subsistens non in eo fieret. hoc enim esset peruerse frui creatura. hoc autem non conuenit beatis angelis quod per lucem significantur. et ideo in illo dierum senario non commemoratur. vel potest dici secundum aliam viam quod mane et vespere ponuntur quia sunt principia diei et noctis. ibi autem ostenditur institutio principiorum ne ex

quibus omnia propagata sunt. 7 ideo ponuntur extrema relictis mediis.

¶ Quartum sic proceditur. videtur q prima materia informis erat. Illa enim materia comunis erat omnibus elementis. qz ex illa omnia facta sunt: sed elementa non conveniunt nisi in materia informi. ergo prima materia omnino informis erat. ¶ Preterea Augustinus dicit in libro confessionum ad deum loquens. docuit si domine famulam tuam q priusqz ista faceres nō aliquid erat nec species nec color: sc. nec tamen omnino nihil erat: qz informitas quedam erat. ergo prima materia omnino forma carebat. ¶ Preterea si illa materia formam aliquam habebat aut habebat formam corporis mixti. aut corporis simplicis. sed non corporis mixti. qz sic esset mixtum prius corporibus simplicibus quod esset consonum pōi anarago re. ergo oportet q haberet formam corporis simplicis. 7 sic redibit opinio antiquorum naturalium qui ponebant vnum elz omnium vel ignem vel aquas vel aerem. Si dicatur q non habebat aliquam haurum formam: sed aliam. contra. omne quod generatur: generatur ex suo contrario. sed ex ista prima materia exite sub forma corporali facta sunt. et ergo oportet q habuerit contrarietatem ad elementa que ex ea facta sunt. sed contrarietatem primorum corporum non potest extendi ultra quaternarium numerum: vt in secundo de generatione probatur. ergo oportuit materiam illaz esse sub forma alicuius quatuor elementorum: si fuit sub forma aliqua corporali. et ita vnum tantum esset elementum primuz: qd iprobat philosophus. oportuit ergo q materia illa omnino fuerit informis. ¶ Sed contra omne esse ē a forma. si ergo materia prima est ante rerum distinctionem: oportet q formas aliquas habuerit. ¶ Preterea sicut se habet corpus naturale ad diuersas figuras: ita se habet materia prima ad formas substantiales: sed impossibile est esse aliquod corpus absqz omni figura. ergo impossibile est esse materiaz absqz omni forma. ¶ Respondeo dō q materia prima dō dupliciter. vel ita q primum importet ordinem nature: vel ita q importet ordinem temporis. hz q importat ordinem nature materia prima est illud i quo vltimo stat resolutio corporum naturalium quod oēs esse absqz omni forma. qz omne subiectum quod habet formam est diuisibile in formam 7 subiectum forme. 7 ideo qz omnis cognitio est per formas: hec materia prima est scibilis: vt dicit pbs i primo phisicoz fm analogiā tñ prout dicimus illā ēē materiā primaz qd ita se hz ad oia corpora: sicut se habet lignum ad lectum. 7 qz materia prima sic accepta non habet aliquam formam partem essentie sue: nunquaz tñ diuiditur ab omni forma vt probat Auin. in sua methaphisica imo quando amittit vnam formam acquirat aliam fm q corruptio vnius est generatio alterius. 7 ideo materia prima sic accepta non potuit esse duratione ante corpora: ex ea formata. ¶ Alio modo dicitur materia prima secundum q primum i portat ordinem temporis illud. sc. quod duratione p cessit ordinatam dispositionem primum mundi qualis nunc cernitur fm eos qui ponunt mundum nō semper fuisse. nec a principio creationis omnia distincta fore. 7 sic. accipiendo primam materiam: oportet eam habere aliquam formam. Sed circa hoc antiqui philosophi diuersificati sunt. quidam enim posuerunt

eam esse totam sub vna forma: ponentes vnum elementorum omnium primam materiam esse vel aliquid inter ea. 7 ex isto omnia generari constitunt de sitate 7 raritate. ¶ Alii vero posuerunt eam sub pluribus formis: non tamen ordinatis adinuicem. sed quadam confusione per mixtis que creatoris operatione ad ordinem 7 distinctionem reducte sunt. 7 hoc tamen diuersimode posuerunt: vt philosophus narrat. quod ad presens non pertinet. 7 hec omnes positiones 7 philosopho sufficienter improbate sūt. Moderni autem in has duas vias diuiduntur. quidam enim ponunt materiam illam primam totam sub vna forma creatam: sed ne in antiquum errorem labi videantur: ponunt illam formam non esse vnu elementorum: sed aliquid se habet inuia ad eas. vt imperfectum ad perfectum. sicut forma embrionis se habet ad animal completum. sed hoc non potest similiter dici in elementis. quia secundum commentatorem in quinto methaphisice. prima habitas que est materia est ad formam elementi. vnde non inuenitur aliqua forma media inter materiam primam 7 formam elementi. sicut inueniuntur multa media inter materiam primam 7 formam animalis: quarū vna alteri succedit quousqz ad vltimam perfectione veniatur: intermediis multis generationibus 7 corruptionibus. vt Auicem. dicit. ¶ Et preterea cū tunc naturalia principia instituta fuerint oportet etiam nunc in naturali elementorum generatione ad vna aliam formam ante formam elementi quod est sensum. nisi forte dicatur fm positionem libri fontis vite: ēē vna primā formā. 7 sic in materia prima inductam fore formam corporalem comunem 7 postmodū formas speciales distinctas. Sed hanc positionem Auicem. improbat: quia omnis forma substantialis dat esse completum in genere sbe. quicqd autem aduenit postqz res est in actu est accidens. ē enim in subiecto quod dicitur ens in se completum. vnde oportet omnes alias formas naturales esse accidentia. 7 sic rediret antiquus error q generatio esset idem quod alteratio. vnde ipse vult q ab eadē forma per essentiam: ignis sit ignis 7 corpus 7 substantia. 7 ideo tenendo viam aliorum sanctorum qui ponunt successionem in operibus sex dierum: videtur mihi dicēdū q prima materia fuit creata sub pluribus formis substantialibus. 7 q omnes forme substantiales partium essentialium mundi in principio creationis producte sunt. 7 hoc sacra scriptura ostēdit que celus terras 7 aquas in principio commemorat. 7 hoc etiam magister dicere videtur ponens in illa informi materia hoc terreum elementum in medio consistere: et aquas rariores fuisse in modum nebule supra extensas. sed dico q virtutes actiue et passiue nondū in principio partibus mundi colate fuerant. secundum quas postmodū distingui et ordinari dicuntur. 7 hoc esse possibile patet si susline re volumus opinionem Auicem. qui ponit elementa in mixto remanere secundum formas substantiales quantum ad primum esse. transmutari autem quantum ad secundum. scilicet quantum ad qualitates actiuas 7 passiuas. est enim mixtio miscibilium alteratorum vno. vnde possibile est materiam esse sub forma substantiali sine hoc q habeat qualitates actiuas 7 passiuas in sui cōplemento. 7 sic cum esse primum naturaliter precedat esse secundum expressus est ordo nature i successionem tēporis. dū res sus

sunt inesse primo quod perficiantur inesse secundo.
C Ad primum ergo dicendum quod illa materia prima que vna numero est in omnibus elementis ut per se esse eorum: est omnino in formis in sua essentia considerata, sed hoc non potuit esse duratiōe precedere, unde illa materia que duratiōe precessit corporalis fuit non vna per unitatem essentie, sed per similitudinem informitatis quantum ad formas secundas.
C Ad secundum dicendum, quod cum Augustinus non ponat ordinem duratiōis sed nature tantum: secundum ipsum oportet dicere quod materia prima est omnino informis, quod non potest esse secundum aliam positionem sanctorum. **C** Ad tertium dicendum quod non habebat formam vnam sed plures non quidem formas corporum mixtorum: quia hec consequuntur virtutes actiuas et passiuas principiorum mundi: ex quibus essentialiter integratur: et per hoc patet responsio ad quartum.

D Quintum sic proceditur, videtur quod inconuenienter assignentur quatuor coeua, scilicet celum empiricum: angelica natura: materia quatuor elementorum: et tempus, locus enim consequitur generationem rerum sicut et tempus, sed de loco nulla fit mentio inter prima creata, ergo nec de tempore.
C Preterea tempus est accidens quoddam, sed de alijs accidentibus non fit mentio: sed intelliguntur cum suis subiectis creata, ergo videtur quod nec de tempore debet fieri. **C** Preterea tempus est mensura motus primi mobilis: sed primum mobile, scilicet firmamentum factum est secundo die, ergo tempus in principio creationis non fuit. **C** Preterea superiorum et inferiorum corporum eadem est materia, sed in principio creationis instituta est omnium corporum materia, ergo videtur quod debeant esse quinque, scilicet celum empiricum: materia firmamenti: materia quatuor elementorum etc. **C** Preterea in quolibet sex dierum dicitur, dixit deus fiat: ut ostendat opus illius dici per verbum factum esse, cum ergo in formis materia per verbum facta sit, videtur quod in eius creatione debeat dici, dixit deus fiat celum et terra. **C** Preterea queritur, secundum quid numerus horum sumatur. **R**espondeo deo de hoc vltimum, primo quod per opus creationis instituta est tota creatura quantum ad esse suum in forme, unde que non possunt dici ad vnum informem principium quod est materia: faciunt numerum in operatiōe creationis. Substantia enim et accidens non reducuntur in vnam materiam: quia accidens pars materia non est, et ideo non pueniunt in materia ex qua, potest tamen dici aliquo modo accidens conuenire cum subiecto in materia in qua: secundum quod accidens est in subiecto, et ideo illud accidens quod est sicut est mensuratio denotans subiecto connumerat, scilicet tempus. Sicut subiecta spiritualis et corporalis non reducuntur in vnam materiam, cum spiritualia materia careant, et ita connumerat angelus. Sicut etiam corporum celestium et inferiorum non est vna materia, et ideo numeratur celum et materia quatuor elementorum, et sic omnia in creationis opere quatuor predicta connumerari. **C** Ad primum ergo de loco est superficies corporis locantis, et ideo creatio loci cum creatiōe corporalis nature intelligitur. **C** Ad secundum deo quod accidentia quodam denominat illud in quo sunt, sicut Albedo, et talia intelliguntur creata in creatione suorum subiectorum, si sunt de illis que esse primum consequuntur, ut figura et quantitas et huiusmodi, quedam autem denominat et illud in quo non sunt ut in subiecto sic locus, modo, non deus est locus corporis continentis in quo est ut in subiecto: sed

corporis preterea, et tempus est numerus diuisiōis motuum, et si primo eius in quo est ut in subiecto, scilicet motus primi mobilis per quem omnes alii numerantur ut in, et metha, dicitur, sed tamen alia est ratio de tempore et de loco: quia locus est idem per essentiam quod superficies corporis locantis, tempus autem non est idem numero cum alio quo accidente in subiecto fundato. **C** Et preterea loco totum complementum suum habet in re: sed tempus ratio alio modo completur ex actione anime numerantis, vnde magis habet rationem extrinseci quam locus, et ideo potius numeratur primo creatis quam locus vel aliud aliquod accidens. **E**t precipue hoc factum puto ad remouendum antiquum errorem philosophorum qui tempus posterunt eternum preter personam ut in, viii, philosophorum dicitur.
C Ad tertium deo quod motus celi incepit secunda die, sed non omnia simul creata sunt, unde non potest intelligi de tempore quod est numerus motus primi mobilis, sed oportet quod vel per tempus significetur eum ut quidam dicunt vel tempus large sumatur pronumero cuiuscumque successiōis: ut similiter tempus primo creatum dicitur quod mensurat ipsam creationem per quam primo a non esse inesse res prodierunt. **C** Ad quartum dicendum quod firmamentum secundum quosdam est de natura inferiorum corporum, et sic materia eius intelligitur in materia quatuor elementorum, et sic solum celum empiricum erat alterius nature et quinta essentia: sed si dicamus firmamentum esse quintam essentiam tunc per celum intelligitur empiricum celum: et celum christallinum et celum sidereum: sed quantum ad naturam in formem horum duorum, scilicet celi christallini et sideris potest creatio eorum intelligi in creatione quatuor elementorum, celum enim empiricum statim in sua creatione vltimum complementum habuit. **C** Ad quintum dicendum quod verbum proprie loquendo importat rationem forme exemplaris ad creaturas eo quod verbum est ars ut Augustinus dicit, et ideo in senario dierum ubi formatio creature narratur conuenienter mentio de verbo fit, ubi autem narratur productio informis, materie filius ostenditur, ea ut principium, et non ut verbum, unde diuersimode vtrobique loci trinitatis caritas ostenditur. In creatione siquidem informis materie designatur pater nomine dei qui creauit, filius nomine principii, spiritus sanctus nomine proprio, cuius dicitur spiritus domini. In formatione vero rerum significatur pater ut dicens: filius ut verbum: spiritus sanctus ut benignitas qua approbatur quod factum erat eodem namque amore quo deus voluit ut creatura fieret ei placuit ut maneat. **C** Qua nomine terre etc. Sciendum quod secundum Augustinum, qui non ponit in distinctione rerum ordinem temporis oportet quod materia prima intelligatur omnino in formis ut dictum est: et sic vocabitur nomine aque vel terre propter similitudinem tantum, ut dicatur terra propter carentiam forme, terra enim inter omnia est minus habet de spiritu cum sit magis et grossum, aqua vero propter receptibilitatem formam: quia humidum est bene receptibile: et terminabile, sed abissus dicitur ex hoc quod est turpis per accidens ut in primo philosophorum dicitur. Abissus, non dicitur ab aqua: quod est sine terra: bisso: quod est genus lini candidissimi, id est sine candore, et hoc accidit materie ratione priuationis, vel dicitur abissus, quia sine basi de aliquo magna profunditate et proprie aquarum secundum Augustinum, et similiter materia prima abissus dicitur: in quantum priuat forma, per quam esse substanticum recipit. Sed secundum alios sanctos possumus dicere quod ad litteram erat

sub forma substantiali terre vel aque. Tertia autem erat inanis et vacua. Si intelligitur per terram materia informis. sic oportet exponi receptibilitatem materie quodammodo esse similis receptibilitati loci in quantum in una materia manente succedunt sibi diuerse forme. sicut in uno loco diuersa corpora. propter quod plures locum: et materiam: idem esse dicitur. ut in quarto philosophorum dicitur. et ideo ea que sunt loci. similitudinariè materia dicitur. ut materia dicatur inanis et vacua sine carentiam forme. sed vacua in quantum forma implet capacitatem materie inanis in quantum forma est finis in quem tendit appetitus materie. Si autem terra sumatur pro elemento adhuc informi sic ad litteram dicitur vacua et inanis: propter carentiam corporum mixtorum quorum ipsa est locus et ad quem quasi ad finem ordinatur. Sine aeris obscura qualitate etc. Sciendum quod omnis priuatio quantum ad id quod significatur per nomen est non ens: sed tamen oportet quod aliquid presupponatur. quis enim priuatio est negatio in subiecto ut in quarto metaphysice dicitur: presupponitur subiectum et habitus ipsius ad receptionem forme que priuatur. et ideo cum tenebra opponatur luci per modum priuationis potest tripliciter sumi. aut pro ipso subiecto priuato quod est aer obscurus. et sic consistat tenebras aliquid esse et creaturas esse. Secundo modo potest sumi pro ipsa virtute aeris per quam est receptivus lucis. que est a diaphaneitate secundum quod non est perfecta per lucem. et sic tenebra potest dici obscura qualitas aeris. que aliquid creatum est. Tertio modo sumitur proprie pro eo quod significatur per nomen. et sic priuatio est non ens et hoc modo per se loquendo non potest dici creatura a deo sed solum per accidens in quantum fecit naturam opacam et cuius oppositione ad corpus luminosum tenebra relinquitur. sicut dicitur tenebras in domo facere qui claudit fenestram. Primo in verbo omnia disponendo etc. videtur hoc esse falsum: quia nihil quod sit in verbo est factum et ita in verbo deus nihil operatur. Ad quod dicendum. quod secundum quosdam alimus improprie locutus est. et est exponendum operatur in verbo. id est genuit verbum quod est ars omnium operandorum per ipsum. Hoc autem ideo dicunt quia non faciunt differentiam inter operari et facere. cum multum differant. quia facere proprie est actus rei transiens in exteriori materia. unde philosophus dicit in sexto ethicorum artificialia esse factibilia. et sic deus non fecit aliquid ab eterno. Sed operatio dicitur quilibet actus rei etiam si exteriori non transeat. sicut intelligere est operatio intellectus. et potest esse sine motu. unde philosophus in vii. ethicorum dicit quod deus una simplici operatione gaudet et per hunc modum deus ab eterno in verbo operatur. sicut artifex excogitando formas artificillium.

Distinctio Decimaquarta.

Que prima fuerit distinctionis operatio.

Prima autem distinctio

operatio fuit formatio lucis: sicut ostendit scripturar: que commemorata rerum

informitate earum dispositiones a luce ichoavit subdens. Dixit deus: fiat lux: et facta est lux. et diuisit lucem a tenebris. appellauitque lucem diem et tenebras noctem. et factus est vespere et mane dies unus. Logice mundi ornatu natus a luce cepit. vbi cetera que creanda erant viderentur.

Qualis fuerit lux: illa spiritualis: an corporalis.

Queritur qualis illa lux fuerit corporalis. an spiritualis. id respondeamus quod a sanctis traditum legitur.

Dicit enim Aug. quia lux illa corporalis vel spiritualis intelligi potest. Si spiritualis accipitur: angelica natura intelligitur: que prius informis fuit: sed postea formata est cum ad creatorem suum conuersa: ei charitate adhesit. cuius informitatis creatio superius significata est. vbi dictum est. In principio creauit deus celum et terram. Sic vero eiusdem formatio ostenditur cum ait. Fiat lux. et facta est lux. Nec ergo angelica natura prius tenebre et postea lux fuit. quia prius habitus informitatis et imperfectionis: deinde formationis perfectionis. et ita diuisit deus lucem a tenebris. Nam ut ait Aug. super genesim. Huius creature informitas imperfectio fuit antequam formaretur in amore conditoris. Formata vero est quam uersa est ad incorruptibile lumen verbi. Si vero corpus fuit lux illa: quod vtius probabile est: corpus lucidum fuisse intelligitur: velut lucida nubes: quod non de nihilo sed de preceperati materia formaliter factum est: ut lux esset: et vi lucida haberet. Cum quod dies prima exorta est quia ante lucem: nec dies fuit: nec nox. id est tempus fuerit

Quod lux illa facta est vbi sol apparet que inter aquas lucere poterat.

Facit queritur vbi facta est lux illa cum abissus omnem terre altitudinem tegetet: dici potest in illis partibus facta. quia nunc illustrat solis diurna lux. Nec mirum lucem in aqua posse lucere. cum est nautarum operatio sepius illustrantem. qui in profundum meri missi ex ore oleo aquas sibi illustrant. que multo rariores fuerunt in principio quam modo sunt. quia nodum congregate fuerant in uno loco. facta ergo lux illa vices et locum solis tenebat. que motu suo circumagitata noctem diemque discernebat. Vbi ergo prius lucem apparuisse verisimile est. vbi sol quotidia no cursu circumuectus apparet. ut eodem tramite lux circumcurrens. ac primo ad occasum descendens. vespere faceret. Deinde reuocata ad ortum: auroram. id est mane illustraret et ita diuisit deus lucem et tenebras. et appellauit. l. d. et t. n.

Quod dies diuersis modo dis accipitur.

Hic notandum est quod dies diuersis modo dis accipitur in scriptura. Dicitur enim dies lux illa que illo triduo tenebras illuminabat. et dicitur dies illuminatio ipsa aeris. Dicitur etiam dies spatium. xviii. horarum. qualiter accipitur cum ait. Factum est vespere et mane dies vnus. Quod ita distinguendum est. Factum est vespere prius: et postea mane. et ita fuit dies vnus expletus. xviii. horarum. dies. scilicet naturalis qui habuit vespere: sed non mane. Mane enim dicitur finis precedentis et initium sequentis diei: quod est aurora: que nec plenam lucem: nec omnino tenebras habet. Mane ergo primus dies non habuit quia nec dies precesserat qui sequentis diei initio terminaretur. et eo precipue quia luce apparente mox super terram plenus atque preclarus dies extitit: qui non ab aurora sed a plena luce inchoauit: et mane sequentis diei consumatus est. Unde Beda super Genesim. Dicebat ut dies a luce inciperet et in mane sequenti diei tederet: ut ope dei a luce inchoasset et in lucem completa esse figuraretur. Reliqui autem dies mane habuerunt et vespere: quorum quisque a suo mane incipiens usque ad alterius diei mane extendebatur.

De naturali ordine computationis sex dierum: et de illo qui per misterium introductus est.

Hic est naturalis ordo distinctionis dierum: ut distinguantur atque computentur dies a mane usque ad mane. Postea vero in mysterio factum est. ut dies computentur a vespere in vespere: et adiungatur dies precedenti nocti in computatione: cum iuxta naturalem ordinem precedens dies sequenti nocti adiungi debeat. quia homo a luce per peccatum corruit in tenebras ignorantie et peccatorum. Deinde per christum a tenebris ad lucem rediit. Unde apostolus. Eramus aliquando tenebre: nunc autem lux in domino. Primus itaque dies non ab aurora: sed a plena luce incipiens. Et post paulatim vespere occidenti luce excipiens: mane sequentis diei completus est. Unde Beda. occidenti luce paulatim et post spatium diurne longitudinis et inferiores partes subeunte: factus est vespere sicut nunc visitato cursu solis fieri solet. Factum est autem mane eadem super terram redeunte: et alium diem inchoante: et dies expletus est vnus. xviii. horarum. fuitque nox illo triduo omnino tenebrosa: que post creata sidera aliqua luce claruit.

Cur sol factus est si lux illa sufficiebat.

Sollet autem queri quare factus est sol: si lux illa faciente diei sufficiebat. Ad quod dici potest: quoniam lux illa forte superiores partes illustrabat: et ad illuminationem inferiorum solem fieri oportebat. Vel potius ideo quod facto sole diei fulgor auctus est. Ampliori enim multo luce radiavit dies postea quam ante. Si vero queritur quid de luce illa factum sit cum modo non appareat. Potest dici autem de ea corpus solis formatum: aut in ea parte celi esse in qua sol est. non quod ipsa sit sol: sed sic ei unita ut discerni non valeat.

Quomodo accipiendus sit illud: dixit deus: an sono vocis id deus dixerit: an aliter.

Posterea inuestigandum est quod accipiendum sit quod ait. Dixit deus. vtrum temporaliter vel sono vocis illud dixit: an alio modo? Aug. super Genesim tradit nec temporaliter nec sono vocis deum fuisse locutum: quia si temporaliter et mutabiliter. et si corporaliter dicat sonuisse vox dei: nec lingua erat qua loqueretur: nec erat quem opportheret audire et intelligere. Bene ergo vox dei ad naturam verbi per quod omnia facta sunt: refertur. Dixit ergo deus. fiat etc. non temporaliter non sono vocis: sed in verbo sibi coeterno. id est verbum genuit non temporaliter in quo erat et disposuit ab eterno ut fieret in tempore: et in eo factum est.

Quomodo accipiendus est quod dicitur pater operari in filio: vel per filium: vel in spiritu sancto.

Hic queri solet quomodo accipiendus sit quod dicitur pater operari in filio: vel per filium: vel in spiritu sancto. Nec enim scriptura frequenter nobis proponit: ut illud. Omnia in sapientia fecisti domine in filio. Et in principio. id est in filio creauit deus celum et terram. Et illud per quem fecit et secula. Super illum quoque psalmi locum. Verbo domini celi firmati sunt etc. dicit Aug. quod pater operatur per verbum suum et spiritum sanctum quomodo ergo hoc accipiendum est? Putauerunt quidam heretici quod pater velut auctor et artifex filio et spiritu sancto in rerum operatione quasi instrumento vteretur: ex predictis verbis errandi occasionem sumentes quod velut blasphemum atque sane doctrine aduersum abiicit pia fides. Non est itaque intelligendum ideo scripturam frequenter commemorare patrem operari in filio vel per filium tanquam filius non posset facere: si ei non posset

rexisset pater dexterā: vel tanq̄ aliqd̄ instrū
fuerit patris operantis: sed potius illis ver-
bis patrem intelligi voluit cum filio & cū spi-
ritu sancto operari: & sine eis nihil facere.

Contra hanc expositionem surgit he-
reticus.

Ed dicit hereticus hac ratiōe possit
s dixisse filium operari per patres vel
in patre: & spiritum sanctum cū vtro-
q; vel per vtrūq; quia filius cū patre & spūs
sanctus cum vtroq; operatur. Qui breuiter
respondetur: ideo illud dictum esse: & n̄ istud
vt in patre monstraretur auctoritas. Ad. n.
pater a filio sed filius a patre operatur: & spūs
sanctus ab vtroq;. Ideoq; filius etiam p spi-
ritum sanctum legitur operari: quia cū spū
sancto operatur hoc ipsum a filio habenti vt
operetur.

Alia predictorum expositio.

Orest & aliter illud accipi vt dicatur
p pater in filio vel per filium operari:
quia eum genuit omnium opificem:
sicut dicitur per eum iudicare: q; genuit iudi-
cem. Ita & per spiritum sanctum dicitur ope-
rari siue pater siue filius: quia ab vtroq; pro-
cedit spiritus sanctus factor omnium. Unde
Ioannes Crisostomus in expositione epi-
stole ad hebreos sic ait non vt hereticus ina-
niter suspicatur tanq̄ aliquod instrumentum
patris extiterit filius. neq; per eum pater di-
citur. fecisse tanq̄ ipse facere non possit: sed si-
cut dicitur pater iudicare per filium: quia iu-
dicem genuit: sic etiam dicitur operari per
filium quia eum constat opificem genuisse. si
enim causa eius pater est s̄m q; pater est: mul-
to amplius eorum causa est que per filiū fac-
ta sunt. hec de ope prime diei dicta sunt.

Quinta autem distinctionis operatio &c.

Dicto de opere creationis hic psequit̄
p distinctionis opus. Et diuiditur in pres-
tres. In p̄ma determinat de opere pri-
me diei. In secunda de opere se. xiiii.
di. ibi. sequitur dixit deus fiat firmamentum &c. In
tertia de opere tertie diei. ibi sequitur dixit deus cō-
gregentur aque &c. Prima diuiditur in duas. In p̄-
ma determinat primum opus distinctionis per lucis
productionem. In secunda exponit quedā dubia q̄
possent esse in hiis que contra hoc opus dicuntur. &
circa opera sequentia. ibi. Preterea vestigandum
&c. Circa primum tria facit primo determinat lu-
cis productionem. Secundo eius conditiones. ibi
Sed queritur qualis illa lux fuerit &c. Tertio lucis
effectum &c. ibi. Dic notandum est q; dies &c. Se-
cunda in duas. In prima ostendit conditiones lucis
quantum ad eius naturam vel genus. In secunda
quantum ad eius locum. ibi. Si autem queritur ubi

facta est &c. Tertia pars in qua determinat effectus
lucis qui est dies diuiditur in tres. In prima distin-
guit diem quantum ad variam acceptionem. In se-
cunda quantum ad ordinem partium. ibi. Hic ē na-
turalis ordo &c. In tertia quantum ad causam effici-
entem. ibi. Solet etiam queri &c. Preterea inue-
stigandum &c. Hic exponit quomodo intelligendus
sit quod dicitur. Dixit deus. Et primo ponit expo-
sitionem. Secundo mouet dubitationem consequen-
tem. ibi. Hic queri solet &c. Circa quod tria facit.
Primo mouet questionem. Secundo quorundam
errorem ponit. ibi. putauerunt quidam heretici &c.
Tertio determinat s̄m veritatem. ibi. Non ē itaq; i-
telligendum &c. vbi duas ponit solutiones. Quarta
secunda incipit. ibi. potest & aliter &c. Circa p̄mū
duo facit. Primo ponit Responsum. Secundo
excludit hereticorum obuiationē. ibi. Sed dicit he-
reticus &c. Hic querunt. v. Primo de opere distin-
ctionis per differentiā ab aliis operibus. Secundo
vtrum lux proprie in spiritualibus inueniatur. Ter-
tio vtrum lux corporalis sit s̄ba aut accidens. Quar-
to de lucis productione. Quinto quomodo pater di-
citur per filium operari.

Primum sic proceditur. videtur q; post
a opus creationis distinctionis opus necessa-
rium non fuerit. distinctio enim non est ni-
si p̄ius confusorum & cōmixtorum. si ergo
post creationem facta est rerū distinctio oportet res
p̄ius mixtas fore creatas. & sic redibit opinio anar-
gore & anaximandri q; res fiant per extractionē ex
vno confuso & mixto. Preterea creatio termina-
tur ad esse ens enim vt dicitur in libro de causis est
per creationem: sed materia s̄m esse distincta est q̄
uis s̄m essentiam sit vna. ergo videtur q; post crea-
tionem distinctione opus non sit. Preterea eorū
est distinctio quorum potest esse cōmixtio & confu-
sio s̄m locum: sed hec non possunt uenire nisi cōmu-
nicantibus i materia. si ergo superioribus & inferiori-
bus corporibus materia cōmunis non sit videtur q;
superiorum ab inferioribus nulla sit facienda distin-
ctio. Preterea quodlibet corpus est distinctū ab
aliis corporibus. Quia ergo describatur in textu distin-
ctio celi crystallini & celi s̄derei videtur q; inconue-
niēter subtrahatur distinctio celi empirei. Pretere-
rea supra dictū ē in littera q; sex diebus deus creatu-
ras p spēs distinxit. ergo videt q; totū opus sex die-
rū ad distinctionē pertineat. & ita ornatus v̄i a distinc-
tionis ope nō differre. Respondeo dō q; natura in
operibus. vi. diez taliter instituta est vt nature p̄-
cipia tunc p̄dita in se subsisterēt: & ex eis alia p̄pa-
gari possent per mutuā actionē & passionē. & iō oportu-
tuit eis tunc esse cōferri & virtutes actiuas & passi-
uas quas Aug. vocat rōnes feminales quib; ex eis
effectus omnes producerentur. quātū ergo ad eē ip-
sorum principiorum sumitur opus creatōnis per qd
s̄ba elementorum mundi in esse producta est. Sed
virtutum actiuarum & passiuarum quedam sunt mo-
uentes ad determinatas species vt virtus que est
in semine leonis & equi: qdā vero sunt cōes mouen-
tes ad oēm speciem vt calidum frigidū & huiusmo-
di per opus. ergo distinctionis attributa sunt rebus
creatis virtutes actiue & passiue cōes mouentes ad
omnem speciem. Sed per opus ornatus collate sunt
rebus virtutes mouentes ad determinatas species.
sed distinctio non potest nisi tripliciter variari. Quia
b

enim motus alteratōis s̄m quem fit generatio ⁊ corruptio reducatur in vnum primum alterans non alteratum scilicet celum oꝛ enīz in principiis essentialibus mundi esse tria. Primum quod est alterans nō alteratum vt celum: s̄m quod est alterans alteratū vt media elā que sunt ignis aqua ⁊ aer. Tertius qđ est vltimū ⁊ minimū habēs de virtute alterandi. s. terra. Primo ergo oportuit distingui primum ab vltimo: ⁊ h factum est per lucis productionē que quid formaliter est in celo: ⁊ participat in mediis elementis s̄m plus ⁊ minus: Sed vltimū elementum. s. terra caret luce vel minimum de ipsa habet. Secundo oportuit esse distinctionem primi a medio: ⁊ h factū est secunda die quando diuise sunt aque inferiores a superioribus facto firmamento. Tertio ē diuisio mediū ab vltimo: ⁊ h factum est tertia die quando congregate sunt aque in vnu locum ⁊ apparuit arida. Ad primum ergo dicendū qđ distinctio prius mūdi non est intelligenda per extractionem materiales ab aliquo mātō: sed formaliter per h qđ diuersis rebus diuerse virtutes collate sunt. Ad secundum dicendum qđ per opus creationis principia mūdi distincta sunt quātū ad esse primum quod est p formas substantiales. Sed oportuit aduenire opus distinctionis vt distinguerētur etiam quātū ad agere ⁊ pati s̄m diuersas virtutes rebus collatas. Ad tertium dicendum qđ in istis distinctionibus est quedam diuersitas: qz enīz corpora superiora non sunt eiusdē materie cum inferioribus ⁊ per p̄s s̄m locū confundi non possunt ideo prima distinctio que ē p̄mi elementi ab vltimo: ⁊ secūda que est mediū ab vltimo: est tantum s̄m collationem diuersarum virtutum ad agendum ⁊ paciendum. Sed tertia que est mediū elementi ab vltimo que cōmisceri possunt et s̄m locum confundi: est s̄m vtrūqz in quantū elementis collate sunt qualitates que sunt principia alterationis vt calor ⁊ frigus ⁊ huiusmodi. Et illa q̄ sunt principia motus localis vt grauitas ⁊ leuitas. ⁊ iō in tertio die facta est mentio de loco. Cum dicitur congregentur aque in vnum locum ⁊ non in aliis p̄cedentibus. Ad quartum dicendum qđ celus empyreum vt supra dictum est: non habet influentiam super inferiora corpora. ⁊ ideo inter opera distinctionis cōmemorari non debuit per quam rebus virtutes actiue date sunt: sed celum empyreum ordinatū est ad gloriam beatorum. ⁊ ideo in principio creationis sue totum complementum suum habuit. Ad quintum dicendum qđ opus distinctionis supra acceptum est cōmuniter prout dicitur distinctione s̄m quā cuiqz virtutis differentiam: ⁊ sic in se includit etiam ornatum: alio autem modo ab ornatu differt vt dictum est. Et hec differentia potest sumi ex modo loquendi ipsius scripture que in operibus trium dierū quandam diuisionem insinuat.

Secundum sic proceditur. videtur qđ lux proprie in spiritualibus inueniat. Primo p̄ id quod dicit. Jo. i. erat lux vera ⁊c. Quod de deo intelligitur. qui maxime spiritualis est. ergo videtur qđ lux proprie in spiritualibus substantiis inueniatur. Preterea Augustinus. dicit. iiii. sup. Genesim: si christus sic dicitur lux quomodo dicitur lapis sed illud proprie: h vtrūqz figuratiue: non autem christus proprie diceretur lux nisi lux proprie in spiritualibus inueniretur. ergo ⁊c. Preterea inter alias

creaturas spiritualis substantia nobilior ē quasi deo proximior: sed non est probabile scripturam diuinā nobilissime creature creationem subiciuisse. Lux ergo de creatione angelorū mentionem non faciat videtur qđ ad litteram ⁊ proprie per lucis productionē creatio nature angelice fit intelligenda. Preterea luci conuenit maxime actiuum esse. Unde luci attribuitur diffusiuū esse sed actio conuenit verius spiritualibus q̄ corporalibus. ergo ⁊ lux.

Preterea actus proprius lucis est manifestare: sed manifestatio magis proprie est in spiritualibus vbi est nobilior cognitio. ergo videtur qđ ⁊ lux verius in eis inueniatur. Sed contra est qđ dicit Ambro. qui inter ea que transumptiue de deo dicuntur ponit splendorē qui contingit ex multiplicatione luminis. ergo videtur qđ lux in spiritualibus nō nisi metaphorice inueniatur. Preterea Dionysius dicit in quarto capitulo de diuinis nominibus: qđ deus dicitur lumen ex hoc qđ similitudo eius maxime resultat in radio solari quantum ad causalitatem. Sed omne nomen quod dicit de deo p̄ similitudinem a creatura corporali sumptam conuenit sibi metaphorice ergo ⁊c. Respondeo dō qđ in hoc videtur esse quedam diuersitas inter sanctos. Augustinus enim videtur velle qđ lux in spiritualibus verius inueniat q̄ in corporalibus. Sed Amb. ⁊ Dionysius vident velle qđ in spiritualibus non nisi metaphorice inueniatur. Et hoc quidem videtur magis verum: qz nihil per se sensibile spiritualibus cōuenit nisi metaphorice: qz quicquid cōe possit inueniri analogice i spiritualibus ⁊ corporalibus. nō tamen aliquid per se sensibile determinatum: vt p̄ in ente ⁊ calore. ens enim non est per se sensibile: qz vtrūqz cōe est calor: aut quod per se sensibile est i spiritualibus proprie non inuenitur. Unde cum lux sit qualitas per se visibilis: ⁊ species quedam determinata in sensibilibus non potest in spiritualibus inueniri nisi vel equiuoce vel metaphorice. Sciendū tamen qđ transferuntur corporalia in spūalia p̄ quandam similitudinem que qđ est similitudo proportio habitatis: ⁊ hanc similitudinem oportet reducere in aliquam cōitatem vnuocationis vel analogie: et sic est in proposito dicitur enim lux in spiritualibus illud quod ita se habet ad manifestationem intellectuam sicut se habet lux corporalis ad manifestationem sensitiuam. Manifestatio autem verius est in spiritualibus. Et quantum ad hoc verum est dictū August. qđ lux verius est in spiritualibus q̄ in corporalibus non s̄m propriam rationem lucis: sed s̄m rōnē manifestationis prout dicitur in prima cañ. Jo. qđ omne ad manifestatur lumen est. per quem modum omne quod manifestū ē clarū dicitur ⁊ omne occultum obscurum. Ad primum ergo dicendum qđ deus dicitur lux vera quātū ad veritatem eius a qđ sumitur similitudo: ⁊ non quātū ad veram naturā lucis per quem etiam modū dicitur veris natura Jo. ⁊c. Ad secūdū dicendū qđ August. attendit quantum ad rōnem manifestationis magis q̄ ad nomē lucis. Vel dō qđ ea que ibi dicit vt ipse ibidem protestatur non asserendo sed inquirendo dicit. Ad tertium dicendum qđ s̄m Dionysius scriptura diuina proponit nobis spiritualia sub similitudine rerum corporalium. ⁊ ideo non deuit vt creationem angelorū expresse describeret: sed dedit eam intelligere ex pro-

ductione corporalis lucis. Ad quartum dicendum qd ad propriam naturam lucis non pertinet quelibet actio: sed talis que est in corporalibus: et similiter non quelibet manifestatio: sed que est ad sensum visus, unde patet 18° ad quintum.

De tertium sic proceditur. videtur qd lux non sit accidens. Primo per auctoritates Aug. qui dicit in li. de li. ar. qd lux in corporibus tenet primum locum et multa huiusmodi in libris suis dicit: sed nullum corpus est accidens ergo etc.

Preterea quecumque coniunguntur et separantur ab invicem manentia eadem numero non sunt accidentia: quia accidens de subiecto in subiectum non transit nec duo accidentia eiusdem speciei distincta in eodem subiecto esse possunt: sed duorum luminarium lumina coniunguntur et separantur ab invicem ut dicit Dionysius in 11. capitulo de divinis nominibus. ergo lux non est accidens. Preterea quicquid predicatur de genere et de specie: sed secundum philosophum lux est species ignis. Lum ergo ignis sit corpus: et substantia videtur qd si milititer et lux. Preterea nihil movetur nisi corpus ut in septimo philosophorum probatur. sed radii moventur. descendentes de sole ad nos. ergo sunt corpus.

Preterea nihil reverberatur ad corpus nisi corpus: quia accidenti corpus non obstitit: Sed radii solares reverberantur ad corpus solidum ergo etc.

Preterea corporum est ut ex eorum confractione et compressione calor sequatur: sed ex interfectione radiorum solis et multiplicatione sequitur calor. ergo etc. Item nihil agit ultra speciem suam: quia effectus non est altior agente: sed per lumen solis producantur forme substantiales in inferioribus: ut patet ex dyo in quarto capitulo de divinis nominibus ubi dicit qd lumen solare corporum visibilibus generationi confert: et ad vitam ipsam movet. Lum ergo forma substantialis sit ultra naturam accidentis in perfectione et dignitate videtur qd lumen accidens esse non possit. Preterea si accidens est: oportet qd ad aliquod accidentis genus reducatur. nec potest ad aliud reduci quam ad genus qualitatis cuius sibi nulla species competere videtur nisi tertia.

Si ergo in tertia specie qualitatis non sit: videtur qd non sit accidens. qd autem non sit in tertia specie qualitatis sic probatur. In illa enim specie est passio vel passibilis qualitas. sed cuilibet passibili qualitati est aliquid contrarium. cum ergo luci nihil contrarie opponatur: sed solum privative scilicet tenebra: videtur qd lux non sit in tertia specie qualitatis.

Preterea omnis qualitas passibilis introducitur successive in materiam: quia secundum eam contingit alterationis motus qui successivus est: illuminatio aut sit subito. ergo lumen non est huiusmodi qualitas.

Preterea qualitates passibiles impressae in subiecto ab aliquo agente remanent per aliquod tempus: etiam agente remoto: ut patet in aqua calefacta: sed lumen factum in aere statim esse desinit ad absentiam solis illuminantis. ergo etc. Sed contra. est qd dicit Damascenus lucem esse qualitatem ignis: qualitas autem est accidens. ergo et lux. Item Avicenna dicit qd lux est qualitas corporis: incidit in quantum huiusmodi: et qd lumen est qualitas quam mutat corpus dyaphanum a corpore lucido. ergo videtur qd tam lumen quam lux sit accidens. Respondeo

qd ista quatuor differunt. lux: lumen: radius. et splendor. Lux enim dicitur secundum qd est in aliquo corpore lucido in actu a quo alia illuminantur ut in sole. Lumen autem dicitur secundum qd est receptum in corpore dyaphano illuminato. Radius autem dicitur illuminatio secundum directam lineam ad corpus lucidum. Et ideo ubique est radius est lumen sed non convertitur. Contingit enim lumen esse in domo ex reflexione radiorum solis quibus non ex directa oppositione propter aliquod corpus interiacens. Splendor autem est ex reflexione radii ad aliquod corpus tersum et politum. sicut ad aquam et ad argentum vel ad aliquod huiusmodi: ex qua reflexione etiam radii prohibentur. Hiis ergo visis sciendum est qd circa naturam lucis et luminis est multiplex opinio. Quidam enim dixerunt qd lux est corpus quod est ipsa substantia solis ex quo fluunt quedam corpora et illa corpora dicuntur lumen vel radius. Hec autem positio multipliciter a philosophis improbata est. Primo quia sequeretur qd illuminatio esset motus localis corporum a sole fluentium: cum autem motus localis non possit esse subito sequeretur illuminationem fieri successive que successio non posset sensum latere secundum maximum spatium ab oriente: scilicet in occidentem: et a sole ad nos. Secundo quia sequeretur duo corpora esse simul in eodem loco: cum totum spatium quod illuminatur sit plenum aere quibus hoc pro inconuenienti quidam eorum non habeant. omnino sensum negligentes. Alii vero dicunt lumen recipi in poros aeris. Sed hoc ridiculum est oportet enim obtenebrato aere poros suos remanere et aerem non totum illuminari. et multa huiusmodi. Tertio quia illa corpora aut deciduntur de substantia solis: et sic oportet eum concedere quotidie minorari et quandoque consumi: nisi forte dicatur cibari vaporibus ex aqua et terra accedentibus ut sic deperdita restarentur: quod est omnino fabulosum. Aut oportet qd continue illa corpora de nouo fiant: et hoc vel ex materia preiacente: et sic fient corruptis quibusdam aliis. et cum in celo sit illuminatio sequeretur aliqua corpora ibi corrupti ut alia generentur: et multa alia absurda: Aut qd fiant per creationem noue materie et nature: nec poterit esse tunc illuminatio nisi per miraculum a deo. Sequeretur etiam cum corpora creata in nihilum non reducantur qd quantitas mundi semper augmentaretur nouis corporibus quotidie creatis: et huiusmodi multa absurda. Preterea contra Avicennam multas rationes ponit in sexto de naturalibus. unde hec positio tanquam absurda: et etiam extranea relinquenda est non enim potest sustineri nisi aliis principiis naturalis philosophie inuentis. Alii autem dicunt qd lumen quod est receptum in corpore dyaphano est accidens quia post esse completum aduenit et recedit rebus manentibus: sed in corpore lucido lux est substantia: vel ipsum corpus lucidum secundum quosdam. vel forma substantialis eius secundum alios: hinc iterum stare non potest. Illuminatio enim est actio in aliud: quia lucidum illuminat. unde si lumen in hoc aere est accidens oportet qd principium illuminationis in corpore lucido sit accidens. sicut etiam commen. probat qd calor non est forma substantialis ignis quia in corporibus calefactis est accidens.

¶ Preterea nulla substantia est per se sensibilis: quod quod est: obiectum intellectus. Unde oportet quod lux que per se videtur non sit forma substantialis. Et si dicatur quod illud quod videtur non est lux: sed fulgor quidam dicendum quod illud quod nos appellamus lucem est illud quod per se videtur: et si forma substantialis solis dicatur lux non erit nisi equivoce quia accidens et substantia non invocantur in aliquo: et sic nihil prohibet etiam lapidem vocari lucem aut tenebras: quia etiam secundum philosophum in quarto methaphisice non est inconueniens quod eodem nomine apud nos significetur homo: et apud alios non homo. Alij dixerunt quod lux nihil addit supra colorem sed ipsa euidencia coloris vocatur lux vel lumen: et hanc positionem Avicenna multipliciter improbat accipiendo omnes modos quibus intelligi potest. Sensibiliter tamen apparet esse falsum in noctilucis quorum color in nocte occultatur quando lux apparet et quando color videtur in die lux non sentitur: sed verum est quod per lucem videtur color: quia facit colorem esse visibilem in actu. Alij dicunt quod lux non habet esse firmum et ratum in natura: sed est tantum intentio. sicut enim dicitur quod species coloris per aerem ad pupillam delata in aere non habet esse naturale sed spirituale. vnde et per eandem partem aeris species albedinis et nigredinis deferuntur. ita etiam intentio corporis lucidi in aere relicta est lumen. Et hec opinio valde probabilis est. Primo quod cum lumen det esse spirituale colori multo fortius videtur quod ipsum spirituale esse habeat. Secundo quia nulla qualitas habens esse naturale immediate superposita organo visus potest videri: lumen autem videtur contingens pupillam. vnde videtur quod esse spirituale habeat. sed hoc non videtur verum quod quod verum: quia per illud quod habet esse intentionis tantum non sequitur transmutatio nisi secundum operationem anime ut in videndo et audiendo per illuminationem autem videmus sensibilibus naturales transmutationes fieri per caliditates et radios solis consequentem. vnde non potest esse quod habeat esse intentionis tantum. Et ideo dicunt alij quibus consentiendum videtur mihi quod lux est forma accidentalis habens esse ratum et firmum in natura: et quod sicut calor est qualitas actiua ignis: ita lux est qualitas actiua ipsius solis et in alijs est secundum quod magis cum sole communicant qui totius luminis est fons. Unde Avicenna dicit quod nulla actio est a corporibus superioribus in inferiora nisi mediante calore. vnde lux et lumen differunt: sicut calor in subiecto per se calido et in calefacto. Et quia celum est primum alterans inde sequitur quod omnis alteratio que est in inferioribus perficiatur: per virtutem luminis sine sit alteratio secundum esse naturale siue secundum sensum: et hoc habet lux quod omnibus corporibus generationem conferat ut dicit Dionysius. ex hoc etiam est quod coloribus esse spirituale conferat: secundum quod esse: recipiuntur in medio et in organo. vnde et ipsum lumen virtutem spirituales habet. et inde est quod etiam secundum Augustinum lumen est medium in omni sensu: sed in visu primo et immediate qualitates enim visibiles sunt priores ceteris prout secundum esse formale sunt inuente in corporibus inferioribus secundum quod conueniunt cum

corpore celesti: ut patet in secundo de anima et in secundo de generatione: sed aliorum sensuum mediis alijs qualitatibus. Ad primum ergo dicendum quod sicut tenebra sumitur quandoque pro aere obscurato ut supra dictum est ita etiam lux pro corpore lucido sumitur: et sic potest intelligi quod Augustinus lucem alijs corporibus commutat per modum loquendi quo etiam commenta. in secundo de anima calorem naturalem corpus esse probat. nihilominus Augustinus non intendit hoc asserere quasi fidei conueniens: sed sicut vtens dicitur que philosophiam addiscens audierat. Et ideo ille auctoritates parum cogunt. Ad secundum dicendum quod non intelligitur coniunctio et separatio luminum nisi secundum intensionem et remissionem luminis multiplicatis vel subtractis luminaribus quorum radii confusi esse dicuntur propter luminarium distinctionem. Ad tertium dicendum quod illa diuisio ignis sic intelligenda est ut per lucem intelligatur ignis secundum quod in propria materia est: ut sic perpetue sumatur: per alia vero secundum quod est in materia aliena per carbonem quidem secundum quod est in sicco terresti: per flammam autem secundum quod est in humido aere: et sic ipsemet se exponit in libro de anima libus: sed tamen auctoritates Aristotelis que exemplis inductis sumuntur nihil valent: quia ipsemet refutatur in principio de generatione quod in eis non querit subiectum sed modum: nam inducit ea non ad asserendum: sed quia erant suo tempore apud quosdam probabilia. Ad quartum dicendum secundum Avicennam quod cum dicitur radius moueri vel descendere non proprie dicitur sed transumptiue ex eo scilicet quod alteratio illuminationis incipit ab eo quod supra nos est per quem etiam modum possumus dicere calorem ascendere vel descendere.

Ad quintum dicendum quod radius non dicitur reuerberari ad corpus solidum sicut repulsus per motum localem sicut pila quedam: sed in quantum obstitit sua densitate illuminationi per quem etiam modum alie qualitates reflectuntur. Ad sextum dicendum quod ex interfectione radioz non sequitur calor: sicut ex confractione corporum: sed quia ex concurrentibus multis radijs: ad vnum punctum oportet multiplicari lumen et ex hoc multiplicatur calor: in quantum lumen ex hoc quod est qualitas primi alterantis habet quod ad alterationem iuret: et precipue secundum illam qualitatem que est simpliciter et maxime actiua: scilicet calor ac per hoc virtuti primi alterantis maxime conformis. Ad septimum dicendum quod forma substantialis educitur in actus per virtutem celi. et ideo oportet quod lumen quod per celum in inferiora agit generationem rebus conferat: et ad formam substantialem moueat in quantum agit in virtute ipsius celi sicut etiam calor ignis mouet ad formam substantialem ignis secundum quod agit in virtute forme substantialis aqua fluit.

Ad octauum dicendum quod lux: et etiam lumen in genere qualitatis est: ut dicit Avicenna. et quia passiones in sensu inferi oportet quod sit in tertia specie nec tamen oportet quod contrarium habeat eo quod est qualitas illius corporis quod a contrariis natura remouit ut sit vniuersaliter mouens et alterans.

Ad nonum dicendum quod successio que est in alte-

ratione aliarum qualitatuz contingit ex hoc q̄ in patiente est qualitas contraria que resistit actioni alterantis quam oportet successive expelli. Sed cuz lux non habeat contrarium, sicut nec forma substantialis dyaphanam ad presentiam illuminantis statim lumen recipit: sicut materia facta necessitas per alterationem precedentem recipit formam substantialem. Et ideo sicut generatio est terminus alterationis: ita illuminatio motus localis quo illuminans sit presens illuminato vt dicit cōmen. in sexto phisicorum. **C** Ad decimum dicendum q̄ sicut dicit Dionysius in quarto capitulo de diuinis nominibus lumen solis recipitur in diuersis corporibus diuersimodo de secundum diuersam capacitatem eorum, et ideo aliqua sunt que illuminantur in superficie tantum vt corpora opaca: Aliqua vero sunt que illuminantur etiam in profundo sicut dyaphana que tamen lucez non retinent: quia imperfecte lumen recipiunt. Vnde de oportet q̄ lumen in eis cesset absente illuminante: Alia vero sunt que perfectius lumen recipiunt et lumen tenent vt carbonculus et huiusmodi.

D quartum sic proceditur, videtur q̄ inconuenienter lucis productio recitetur. **L**um enim deus lux sit non decet eum vt a tenebris opera sua inchoet: s̄ ante lucē tenebre fuerunt, ergo videtur q̄ lux debeat esse de primo creatis non ad opus distinctionis: s̄ ad opus creationis pertinens. **P**reterea lux inuenitur in puribus corporibus nec omnium corporum est lux vna, ergo videtur q̄ inconuenienter vnus tantum lucis productio describatur in illo tantum loco existētis vbi nunc est sol vt in littera dicitur. **P**reterea dies et nox non fuerunt nisi secundum accessum et recessum luminarium: sed hoc non potest esse nisi per motum circularem lux deferatur, cum ergo firmamentum quod circulariter mouetur secunda die sit factum videtur q̄ inconuenienter in prima die secundum lucem tunc creatam fuisse dies: et nox commemoratur. **P**reterea omne quod fit ex aliquo: fit ex incontinenti id est contrario vt ex primo phisicorum patet: sed soli non est aliquid contrarium, ergo non potest esse q̄ ex luce tunc creata sol factus fuerit. **P**reterea vt in secundo methaurozum habetur nubes et vaporibus congregatur q̄ ex terra et aquis resoluti superius ascendunt: sed corpora superiora non communicant in materia cum inferioribus vt supra dictum est, ergo lux ex qua sol quasi ex materia postmodum factus dicitur nubes esse nō potuit. **S**ed in contrariuz sunt que in littera dicunt. **R**espondeo dicendo q̄ sicut dictus est lux est qualitas actiua corporis celestis, sicut calor est qualitas actiua ignis. Calor autem habet quandam actionez communem in quantum est calor: quia secundum q̄ in diuersis rebus inuenitur determinatur sua actio ad determinatos effectus sicut calor qui ē in homine operatur ad conuersionem cibi in carnem humanā et in planta ad substantiam plante: ita etiam lux quibus habeat actionem consequentem naturam lucis in quantum huiusmodi determinat tamē sua actio secundum q̄ in diuersis recipitur ad diuersos effectus, vnde alium effectum habet radius saturni quā

louis, secundum hoc ergo dico q̄ ipsa lux secundum virtutem communem pertinet ad opus distinctionis sicut et calor: sed ideo inter opera distinctionis primo ponitur: quia primi corporis qualitas actiua est. Sed postea determinatio ad diuersos effectus secundum diuersas virtutes corporibus celestibus collatas pertinet ad opus ornatus. Et id dicit Dionysius in quarto capitulo de diuinis nominibus q̄ lumen solare est illud lumen quod Moyses in primis tribus diebus nostri temporis narrat quibus tunc in formie esset: quia scilicet terminatio virtutis nō aderat. **A**d primum ergo dicendum q̄ circa hoc est duplex opinio. Quidam enim dicunt q̄ opus distinctionis statim cum opere creationis inceptit, et ideo statim lux creata est cum primo creatis. Et sic patet q̄ non a tenebris opus dei inchoauit. Et hoc quidem oportet dicere secundum expositionem Augustini quibus etiam Augustinus velit q̄ productio informis materie intelligatur ante omnem diem non tempore sed natura. Alii vero dicunt q̄ prius tempore fuit opus creationis: et postea per aliquod intervalum temporis formata est lux: tunc dies primo inceptit, vnde dicunt opus creationis ante omnem diem fuisse. Et hoc quidem magis consonat littere Genesis secundum suum sensum planum. Nam enim postea creatione tenebras superfaciem abyssi commemorat: et postmodum de lucis productione dicit: nec tamen est inconueniens tenebras precedentes non in genere priuationis ponere: quia priuatio esse non potuit anteq̄ natura habitus oppositi scilicet lucis corporibus indida esset, sicut nec catus ante nonum diem cecus vel priuatus visu dicitur, vnde per tenebras precedentes lucem imperfectio corporalis nature ostenditur, quam quidem ex deo non habet a quo habet omnino id quod perfectionis est: decens est autem vt ab imperfectione ad perfectum diuina opera adducerentur: vt sic ab ipso omnis perfectio esse ostenderetur, vnde dicit Augustinus in secundo super Genesis, q̄ si aliquid imperfectum deus fecisse dicatur quod postmodum ipse perfecit nihil reprehensionis habet ista sententia. **A**d secundum dicendum q̄ in lucis productione intelligitur proprietates luciditatis et dyaphaneitatis que ad lucis genus reducitur omnibus corporibus lucidis et dyaphanis collata fuisse: sed tamen secundum Dionysium in quarto capitulo de diuinis nominibus sol est principium et fons luminis illuminans superiora et inferiora corpora: et ideo per lucem illam ipse intelligit lumen solis tunc informis, et magister etiam dicit in littera q̄ ex ea formatum est corpus solis. **A**d tertium dicendum q̄ circa hoc est duplex opinio. Damascenus enim dicit q̄ in illo die fiebat dies et nox per contractionem luminis et emissionem, sicut etiam suos radios retrahit in terra egypti cum alibi lux esset vt dicitur exo. decimo. Et similiter in passione domini quando tenebre facte sunt super terram vt habetur Matthei vigesimo septimo. Sed hoc non potest esse quia illuminare est actio a corpore lucente proueniens secundum necessitatem nature: et ideo oportet q̄ semper illuminet corpora sibi directe opposita nisi forte poneretur habere aliqua cooperacula, sicut sunt pal-

pebre oculorum; quibus se tegeter: quod est ridiculus dicere. Aut nisi ponatur hoc virtute diuina fieri et quasi miraculose. et hoc non conuenit ponere in prima institutione nature vt Augustinus dicit. Et preterea exemplum de passione christi non est conueniens quia obscuritas illa non fuit facta per contractionem radioꝝ solis: sed per interpositionem corporis lunaris vt Dionysius in epistola ad polycarpum dicit sicut etiam fit in eclipsi solis quous tunc tempus non esset eclipsis. vnde miraculosa fuit. Et ideo alij dicunt vt in littera dicitur q̄ dies et nox fiebant per motum circulaꝝ illius lucis quo accedebat et recedebat nec est inconueniens substantias spherarum que lucem reuoluerent a principio creationis fuisse quibus postmodum alique virtutes collate sunt in oporibus distinctionis et ornatus. Aut si substantie spherarum non erant suis figuris determinate ipsum corpus lucidum naturaliter circulariter mouebatur euz esset de natura quinte essentie: et ita suo motu circulum describebat sicut lapis suo motu lineam rectam fecit rectius etiam q̄ ars.

Ad quartum dicendum q̄ substantia corporis solaris a principio creationis in sua forma substantia- li fuit. vnde ipsum corpus lucidum substantia solis fuit. sed dicitur ex eo sol quarta die factus per additionem noue virtutis sicut dicitur ex homine non musico fieri homo musicus.

Ad quintum dicendum q̄ non fuit nubes secundum veritatem substantie. sed secundum similitudinem proprietatis: quia sicut nubes lucida recipit lumen a sole in minori claritate q̄ sit in ipso fonte: ita etiam substantia solis habuit primo lumen imperfectum quod postmodum quarta die consumatum e.

Ad quintum sic proceditur. videtur q̄ pater non faciat omnia per filium. Illud enim per quod fit aliquid immediatius se habet ad effectum q̄ faciens per ipsum: sed filius non est immediatus principium rerum q̄ pater cum ambo eque immediate operentur. ergo pater per filium non operatur. Preterea: per: denotat habitudinem cause: sed filius respectu nullius quod est in patre causa vel principium dici potest. ergo filius non est per quem pater operatur.

Preterea secundum Damascenum. ex quoq̄ dicitur dei est opus eius: sed non potest dici q̄ pater sit sapiens per filium vel intelligens. ergo videtur q̄ nec per filium operetur cum idem sit deo esse quod operari. Preterea: per: notat causam mediam filius autem est causa prima. ergo videtur q̄ non conuenienter dicatur pater per filium operari.

Sed contra est quod dicitur ad hebre. i. quem constituit De. vni. per quem fecit et secula.

Preterea quilibet artifex per suam artem operatur. sed secundum Augustinum filius est ars patris plena rationum viuentium. ergo pater per filium operatur. Respondeo dicendo q̄ operari per aliquem dicitur dupliciter. Uno modo operari per virtutem alicuius sicut dicitur baluus operari per regem scilicet per potestatem regis sibi commissam que immediatior est operi q̄ virtus eius: et

hoc modo nec pater per filium nec filius per patrem dicitur operari: quia vna et indiuisibili virtute ambo operantur. Alio modo dicitur aliquis operari per aliquem. sicut per operantem. Et hoc modo rex per baluus operari dicitur. et huius distinctionis ratio est quia cum operatio sit medium inter operantem et operatum causalitas importate per prepositionem: per: potest referri ad operationem secundum quod erit ab operante: et sic dicitur aliquis operari per illum qui est causa et iste operetur et est ille cuius virtute operatur. vel potest referri ad operationem secundum quod terminatur ad operatum: et sic dicitur aliquis operari per illud quod est ab operante ordinatum ad operatum vt causa. vnde designatur auctoritas in operante respectu eius per quem operatur in quo est causalitas respectu operari. sed hoc contingit dupliciter. Uno modo quando illud quod ordinatur ab operante: vt causa operari est causa eius secundum virtutem aliam a virtute operantis quam tamen ab ipso recipit et hoc oportet esse instrumentum operantis in quantum est motum ab operante vel per imperium sicut seruus vel motu corporali sicut res inanimate vt securis. Unde philosophus dicit in octauo ethicoꝝ. q̄ seruus est sicut organum animatum et organa sunt sicut serui inanimati: et hoc modo pater per filium non operatur. sicut heretici intelligebant. Alio modo quando eadem virtute operatur quam tamen ab operante recipit et sic dicimus patres per filium operari: quia est causa ipsorum operatorum vna et indiuisibili virtute cum patre quam tamen a patre nascendo recipit.

Ad primum ergo dicendum q̄ quous deus operetur effectus nature per causas naturales ipse tamen immediate in omnibus effectibus nature operatur vnde multo fortius immediate operatur in hiis que per filium facit cuius est eadem numero virtus que est et patris. Ad secundum dicendum q̄ causalitas prepositionis non refertur ad operantem sed ad operatum vt dictum est. Ad tertium dicendum q̄ cum dicitur pater intelligit non connotatur aliquid respectu cuius filius possit esse principium et ideo non potest dici q̄ pater per filium intelligat vel scit sicut dicitur in illis que effectum in creatura im portant. Ad quartum dicendum q̄ primum dicitur quo non est aliquid prius. illa autem auctoritas patris respectu filij in quantum filius a patre habet et esse et operari ratione cuius pater per filium operatur non facit patrem filio maiorem vel priorem esse. vnde non sequitur q̄ filius non sit prima causa ex hoc q̄ pater per filium operatur. Ad hoc notandum est q̄ dies et. Hic ponit acceptiones diei. vna est secundum quod dicimus diem naturalem qui habet. xiiii. horas et sic sumitur quod habetur Gene. i. factum est vespere et mane dies vnus. Alio modo secundum quod dicitur artificialis: scilicet tempus quo sol nostrum emisperium illuminat. et hoc modo sumitur cum dicitur q̄ tenebras appellauit noctem et lucem diem.

Non ab auroꝝ sed a plena luce et. Videtur hoc esse falsum quia a plena luce que est in meridie vsq̄ in mane alterius diei non sunt viginti quatuor hore: et ita primus dies non habuisset horas sicut in littera dicitur.

Ad quod dicendum: q̄ in primo die dicitur dies non habuisse aurozam: non quia lux illa que suo motu diem faciebat in orientem creata non fuerit. Sed quia prime illi illuminationi tenebre committere non erant: sicut modo est: eo q̄ auroza nunc est finis noctis et principium diei: quod tunc non contingit. Prodest etiam illud accipi et. Hec expositio differt a predicta in hoc q̄ predicta sumebatur secundum operationem quam filius a patre habet. hec vero sumitur ex parte operantis secundum q̄ filius qui est operans a patre est. Si enim causa eius pater est et. Hic communiter et impropre Chrysostomus loquitur. Non enim proprie in diuinis personis causa recipitur sed nomine principii videtur ad signandum originem personarum: et de hoc in primo libro dictum est.

De opere secunde diei qua factum est firmamentum.

Distinctio decima quinta.

Trit quoq; deus

fiat firmamentum in medio aquarum: et diuidat aquas ab aquis. Diuisitq; aquas que erant sub firmamento ab his que erant super firmamentum.

Sciendum est q̄ illi celi hic describitur creatio sicut ait Beda super Genesim: in quo fixa sunt sidera: cui supposite sunt aque in aere et in terra: et supposite alie: de quibus dicitur. Qui tegis aquis superiora eius. In medio ergo firmamentum est: id est sidereum celum: quod de aquis factum esse credi potest. Crispinus enim lapis cui magna est firmitas et perspicuitas: de aquis factus est. Si quem vero mouet quomodo aque natura fluide et in imlabiles super celum possit consistere: de deo scriptum est meminere: qui ligat aquas in nubibus suis. Qui enim infra celum ligat aquas ad tempus vaporibus nubium retentas: post etiam super celi spheram non vaporali tenuitate: sed glaciali soliditate aquas suspendere ne labantur. Quare autem et ad quod condite sint: ipse nouit qui condidit. Ecce ostensum est his verbis q̄ celum factum sit. scilicet illud in quo fixa sunt sidera: id est quod excedit aerem: et de qua materia. scilicet de aquis: et quales sint aque que super illud celum sunt. scilicet vt glacie solidate sint.

Alii putant celum illud esse ignee nature: quibus consentit Augustinus.

Alidam vero celum quod excedit aeris spacium: ignee nature dicunt: asserentes super aerem purum ignem

esse: qui dicitur esse celum: de quo igne sidera et luminaria facta esse coniectant: quibus Augustinus consentire videtur. Utrum vero nomine firmamenti celus quod excedit aerem: an ipse aer hic intelligatur: idem Augustinus querit nec absoluit. Magis tamen approbare videtur celum illud hic accipi: quod spacia aeris hic excedit. aquas vero que super illud celum sunt dicit vaporaliter trahi: et leuissimus suspendi guttis. Sicut aer iste nubilosus ex alatione terre aquas vaporaliter trahit: et per subriles minutias suspendit: et post compulsius conglobatas pluuias re fundit. Si ergo potest aqua sicut videmus ad tantas minutias peruenire: vt feratur vaporaliter super aerem aquis naturaliter leuiorem: cur non credemus etiam super illud leuius celum minutioribus guttis et leuioribus immanare vaporibus. Sed quoquo modo ibi sint ibi esse non dubitamus.

Quales sint aque: et que sit figura firmamenti.

Veri etiam solet cuius figure sit celus. Sed spiritus sanctus quis auctores nostri sciuerint per eos dicere noluit: nisi quod prosit saluti.

Queritur etiam si ster: an moueatur celum. si mouetur inquit: quomodo est firmamentum: si stat: quomodo fixa sidera in eo circum eunt: sed firmamentum dici potest: non propter stationem: sed propter firmitatem vel terminum aquarum intransgressibilem. si autem stat: nihil impedit moueri et circuire sidera.

Quare tacuit scriptura de opere secunde diei: quod in aliis dixit.

Est hec queri solet. quare hic non est dictum sicut in aliorum dierum operibus. Audit deus q̄ esset bonum. sacramentus aliquid hic commendatur. Ideo enim fortassis non est dictum quod tamen sicut in aliis factum est. quia binarius principium est alteritatis et signum diuisionis.

De opere tertie diei quando aque congregate sunt in vnum.

Equitur dixit deus. Congregentur aque in vnum locum: et appareat arida. Tertii diei opus est congregatio aquarum in vnum locum. Congregate enim sunt omnes aque celo inferiores in vna matrice: vt lux que p̄terito. biduo aquas data luce illustrauerat: in puro aere clarior reful-

geat & appareat terra que cooperta latebat :
& que aquis limosa erat fieret arida & germi-
nibus apta. Eodem enim die protulit terra
herbam virentem: lignumq; faciens fructus.
Si autem queratur vbi congregate sunt a-
que que totum tegerant spacium vsq; ad ce-
lum: potuit fieri vt terra subfidēs cōcavas p-
tes preberet vbi fluctuantes aquas recipet.
potest etiam credi primarias aquas rariores
fuisse: que sicut nebule tegerent terras. sed cō-
gregatione esse spissatas: & ideo facile in vnu
posse redigi locus.

**Quomodo omnes aque sunt in vnum
locum congregate: cum multa sint maria et
flumina.**

Unq; constet esse multa maria & flu-
mina: in vnum tamen locum dicit a-
quas congregatas propter continua-
tionem omnium aquarum que in terris sūt.
Quia cuncta flumina & maria magno mari
iunguntur. Ideoque cum dixerit aquas con-
gregatas in vnum locum: deinde dicit plura
liter congregationesq; aquarū propter mul-
tos sinus earū: quibus omnibus ex ma-
gno mari principium est.

Irit quoq; deus: fiat firmamentum &c.
Determinato primo opere distinctionis
quo lux formata est. Hic determinat d
opere secunde distinctionis: quod secu-
de diei competit: in quo firmamentum
esse factum describitur. Diuiditur autem hec pars i
partes duas. In prima ostendit distinctionem secun-
do die factam. In secunda mouet quasdam questio-
nes. ibi. Queri etiam solet cuius figure &c. **C**irca
primum duo facit. Primo determinat op^o prime di-
stinctionis secundum positionem quorundam dicen-
tium firmamentum ex aquis factum esse. Secundo
secundum expositionem eorum qui dicunt firmamen-
tum esse de natura ignis ibi. Quidam vero celus &c.
Queri etiam solet &c. Hic mouet tres questiones.
Primam de figura celi. Secundam de motu ei^o. ibi.
Queritur autem si stet &c. Tertiam quare pretermi-
tatur huius diei benedictio ibi. Post hoc queri solet
&c. Sequitur. Dixit deus &c. Hic ponitur opus ter-
tie distinctionis: ad quod tertia dies deputatur. Et
circa hoc duo facit. Primo describit opus tertie diei.
Secundo mouet quasdam questiones circa hoc
ibi. Si autem queritur &c. Ubi primo queritur de cō-
gregatione aquarū. Secundo de vnitae & plurali-
te earū. ibi. Nunq; multa constat esse maria &c. Hic
queruntur quinq;. Primo vtrum supra firmamen-
tus sint aliquae aque. Secundo cuius nature sit firma-
mentus. Tertio a quo moueatur. Quarto de nume-
ro celorū. Quinto de opere diei tertie.

Primus sic proceditur. videtur qd aque
super celos sint: quia vt dicit Augustinus
maior est sacre scripture auctoritas q̄ om-
nis hūani ingenii perspicacitas. sed scrip-
tura in pluribus locis aquas super celos eē p̄memo-
rat. ergo videtur qd nulla ratione negandum sit.
Preterea. homo dicitur minor mundus: quia in
eo est similitudo totius vniuersi: sed in corpore hūa-
no cerebrum in quo est frigiditas secundus philoso-
phus est positum supra cor: quod est fons totius cali-
ditatis. ergo videtur qd in vniuerso aqua sit supra
ignem collocata & supra solem. **P**reterea secundū
philosophū in secundo celi mundi: corpora celestia
per velocitatez sui motus in inferioribus calorez ge-
nerant. sed saturnus inter alios planetas velocissi-
me mouetur motu diurno: quia partes spherę quā-
to plus distat a centro: tanto velocius mouetur. ergo
oportebit fm hoc qd saturnus sit calidissimū effectus
cuius contrarium ab astrologis dicitur. oportet ergo
ibi esse aquas: per quarum propinquitatem calor sa-
turni minuat. **P**reterea. omne continuum diu-
sibile est in infinitum. sed aqua aliquo modo diuisa p-
rarefactionem ad aliquod spacium aeris ascendit vt
quando vapores eleuantur. ergo tantum poterit di-
uidi: qd supra celum ascendet. & ita videtur aquas su-
per celum esse. **S**ed contra. corpori eiusdem spe-
ciei debetur vnus locus naturalis secundum nume-
rum. vnde in tertio physicorū dicitur qd ad eundē
locum mouentur pars terre & tota terra. sed omnis a-
qua omni aque est eadem secundus speciem: vt phi-
losophus dicit. Cum ergo naturalis locus huius a-
que sit sub aere & super terram: quod motus ei^o posse
videtur qd supra celum locus naturalis aque eē
non possit. **P**reterea. secundum philosophū in
in quarto physicorū. corpus continens se habet ad
corpus contentum: sicut totum ad partem: & sicut for-
ma ad materiam: quia continens inuenitur habere
plus de specie q̄ contentū. vnde in secundo de ge-
neratione dicitur: qd species in terminis est. sed aqua
habz minus de specie q̄ aer & ignis: qd eius grossiti-
es ostendit. ergo videtur qd nullo modo aqua natu-
raliter possit esse super ignem & aerem. **R**espon-
deo dicendo: qd circa hoc varia dicta sunt. Ambro-
enim in libro de spiritu sancto videtur dicere qd per
aquas que supra celos sunt: spiritus sanctus intelli-
gitur. sed hoc magis ad analogicam expositionem per-
tinet q̄ ad litteralem: sine ad spiritum sanctum siue
ad angelos referatur. Alii vero dicūt aquas de na-
tura huius elementi: quod apud nos est super celos
virtute diuina contineri. Sed hoc remouet Augu-
stinus: quia in operibus. vi. dierum quibus natu-
ra instituta est. non queritur quid deus facere possit
sua virtute: sed quid rerum natura patiatur. Augu-
stinus etiam inquirendo tangit alium modum: vt sci-
licet firmamentum dicatur aer iste super quez aque
per vapores ascendunt: sed hoc nō videtur sacre scri-
pture conuenire: que in firmamento celi stellas posi-
tas dicit: nisi forte firmamentum equiuoce sumatur:
sicut Raby moyses dicit: qui etiam hanc expositi-
onem innuit. Sed tamen melius possumus dicere qd
intelligatur de firmamento: quod est celum sydereū:
supra quod sunt aque: non quidem de natura huius
aque que apud nos est. sed de natura quinte essentie
habentes similitudinē cū hac aqua rōne e^o noni aque
scripturae attribuit occulta p̄ sensibilia vocabilia manū

festans. Nec autem similitudo non potest attendi nisi secundum lucidum & diaphanum in quibus inferiora corpora conueniunt cum celestibus: ut in secundo de anima dicitur. Et ideo sicut celum empireum dicitur quod est simile igni in hoc quod est lucidum totum, ita etiam celum crystallinum vel aqueum dicitur in quantum conuenit cum aqua in hoc quod est diaphanum: sine hoc quod sit aliqua pars eius lucens: sicut est in celo sydereo: cuius quedam partes lucet: scilicet stelle. Et aliqua pars est diaphana. huic etiam videtur consonare quod supra dixerat magister: quod per aquas intelligitur prima materia: de cuius subtiliori parte facte sunt aque que super celos sunt: ut sic non cogantur ponere aquas elementum supra celos esse. hoc autem celum aqueum est nona sphaera: ad quam primo reducunt astrologi motum orbis signorum communem omnibus stellis qui est de occidente in orientem: & iterum sphaeram decimam ad quam reducunt motum diurnum: qui est de oriente in occidentem. Ad primum ergo dicendum: quod in hoc nihil auctoritati scripturæ derogatur si diuersimode exponitur: dummodo hoc firmiter teneatur: quod sacra scriptura nihil falsum contineat. constat tamen in scriptura sacra multa metaphorice tradita: que secundum planam superficiem se intelligi non valent. Ad secundum dicendum: quod non oportet esse eundem situm partium in universo qui est in homine: quia in universo ordinantur corpora super nos: secundum quod minus sunt materialia. sed in homine secundum quod expedit ad conseruationem vite & ad conuenientem executionem anime. & propter hoc illud quod est principium vite in homine: scilicet cor: est in medio positum: ut ab omni lesione conseruetur: & vitam proportionabiliter in omnes partes corporis diffundat. sed celum quod propter suam impassibilitatem est conseruans non conseruatum a corpore alio: est in extremo positum: quasi continens: cuius tamen motus est ut vita quedam natura existentibus omnibus: ut in octauo physicorum dicitur ad similitudinem motus cordis in animalibus: ut dicitur Raby moyses. Ad tertium dicendum: quod saturnus habet infrigidare ex propria natura & virtute consequente speciem suam. unde non oportet quod ad eius infrigidationem aque super celos ponantur: quia si ibi essent ipsum non infrigidarent: cum sit de natura quinte essentie: non susceptibilis per egrine impressionis. quod iterum si esset possibile magis infrigidarent stellas octauæ sphaere: velut sibi propinquiores: quarum tamen quedam inueniuntur esse calidissimi effectus. Ad quartum dicendum quod corpora naturalia in infinitum diuidi non possunt: quia omnium natura consistentium: ut in secundo de anima dicitur est terminus magnitudinis: nec tantum in augmento: sed etiam in diminutione. & ideo etiam est inuenire minimam carnem & minimam aquam: ut in primo physicorum dicitur. & ideo in qualibet specie oportet esse terminum quandam rarefactionis ultra quam species non saluatur. Unde vltima raritas ad quam potest perueniri: est secundum quod materia stat sub forma ignis: ut dicit commentator in quarto physicorum. Unde potest aqua tantum rarefieri: quod iam non esset aqua: nec vapor: sed aer vel ignis. Preterea. cum ignis sit maxime actiuus non posset pertransire regionem ignis vapor: ille quin consumaretur: & adhuc minus possibile esset ut substantiam or-

bium penetraret: qui secundum omnes sunt inditibiles: nisi mathematicè diuidi dicantur.

Ad secundum sic proceditur videtur quod firmamentum sit de natura inferiorum corporum. Dicit enim Basilius in exameron. quod est de natura ignis. In littera etiam dicitur: quod est de aqua in modum crystalli congelata: que duo constat esse de natura inferiorum corporum. ergo & firmamentum. Preterea ignis est nobilissimum corporum inter elementa. sed non est probabile ut nobilissimum corpus in operibus creationis pretermittetur. cui ergo scriptura specialem mentionem de igne non faciat: videtur quod nomine firmamenti intelligatur. Preterea. omne agens agit simile sed corpora superiora in inferioribus habent effectum caliditatis & humiditatis. ergo videtur quod qualitibus afficiantur: & ita videtur esse de natura inferiorum corporum. Preterea. proprium ignis est secundum philosophum esse specie subtilissimum corporum. sed nihil corporum est celo subtilius & nobilius. ergo videtur quod celum sit ignis: & sic idem quod prius. Sed contra. Dionysius dicit in quarto capitulo de diuinis nominibus: quod celi & stelle habent substantiam ingenerabilem & inuariabilem. sed inferiora corpora sunt generabilia & variabilia. ergo firmamentum non est de natura inferiorum corporum. Preterea. cum natura sit principium motus & quietis: oportet quod per motum iudicium de natura corporis accipiamus. sed motus circularis naturalis celo est: quia est primus motus. motus autem violentus non potest esse primus nulli autem inferiorum corporum naturalis est motus circularis. ergo oportet quod celum non sit de natura inferiorum corporum nec habens contrarium: sicut nec motus eius. Respondeo dicendo. quod circa hanc questionem fuit philosophorum diuersa positio. Omnes enim ante Aristotelem posuerunt celum esse de natura quatuor elementorum. Aristoteles autem primus hanc viam improbavit: & posuit celum esse quintam essentiam sine gravitate & leuitate: & alie contrariis: ut patet in primo celi & mundi. & propter efficaciam rationum eius: posteriores philosophi consenserunt sibi: unde nunc omnes opinionem eius sequuntur. Similiter etiam expositores sacre scripture in hoc diuersificati sunt secundum quod diuersorum philosophorum sectatores fuerunt a quibus in philosophicis eruditi sunt. Basilius enim & Augustinus & plures sanctorum sequuntur in philosophicis que ad fidem non spectant opiniones platonis: & ideo ponunt celum de natura quatuor elementorum. Dionysius autem fere vbi que sequitur Aristotelem: ut patet diligenter inspicenti libros eius. unde ipse separat corpora celestia ab aliis corporibus. & ideo hanc positionem sequens dico: quod celum non est de natura quatuor elementorum. sed est quintum corpus. Ad primum ergo dicendum: quod alii sancti hoc tradiderunt non quasi asserentes: sed sicut videntes his que in philosophia didicerant. unde non sunt maioris auctoritatis: quam dicta philosophorum: quos sequuntur nisi in hoc quod sunt ab omni infidelitatis suspitione separati. unde potest dici quod sumunt ignem & aquas secundum similitudinem lucis & diaphanitatis. Ad secundum dicendum quod Raby moyses dicit quod ignis intelligitur per tenebras: que in principio creationis commemorantur: ut sic numerus

et ordo elementorum designetur: dum super terram aqua super aquam spiritus. i. aer super spiritum qui est facies abissi tenebre describuntur: eo quod ignis in sua sphaera non lucet: ut a philosophis probatum est. Sed quia haec expositio videtur nimis extranea. Ideo potest melius dici quod ibi non tanguntur nisi creature que habent manifestam apparentiam et utilitatem apud nos omnes. et propter hoc etiam de aere non fecit mentionem: quia aer esse corpus a vulgo non percipitur. Unde quidam vacuum plenum aere dixerunt. Similiter et ignis elementum sed quod in sphaera sua est non sensu: sed ratione deprehenditur. et ideo horum creatio rudi populo explicite non proponitur. sed per aquas omnia tria intelliguntur: quasi medium corpus iter celum et terram. Et dicendum secundum Augustinum: quod aer quantum ad superiorem partem propter tranquillitatem: cum celo computatur: quod est ignis secundum eius positionem. et ideo nos possumus dicere de igne et quo non ponimus celum de natura quatuor elementorum. Ad tertium dicendum: quod quando materia est proportionata ad recipiendam actionem secundum virtutem agentis: tunc agens facit sibi simile in specie. et dicitur agens uniuersum. quando autem materia non est proportionata ad recipiendas actiones secundum virtutem agentis: seruatur quidem aliqua similitudo effectus ad agentem secundum quod dicit Dionysius in secundo capitulo de diuini nominis quod habent causata: causarum suarum contingentes imagines. et tamen non oportet eodem modo inueniri aliquid in causa quo est in effectu: sed eminentiori. et ita etiam calor aliquo modo est in sole non quidem denominans ipsum ut dicatur calidus formaliter sed effectiue secundum virtutes calefaciendi que in eo est. Ad quartum dicendum: quod subtilitas et raritas non inuenitur uniuersum in corporibus celestibus et inferioribus: ut dicit commenta. in libro de substantia orbis. unde ignis dicitur esse subtilissimum corporum secundum illas acceptiones qua subtilitas in inferioribus corporibus inuenitur: tamen auctoritates ex exemplis sumptae parum cogunt.

Tertium sic proceditur. videtur quod motus celi non sit ab anima vel intelligentia. Motus enim celi est motus naturalis: ut in principio celi et mundi dicit philosophus. sed motus naturalis est cuius principium est forma corporis naturalis. ergo videtur quod motus celi sit a forma naturali eius: et non ab aliquo mouente per apprehensionem. Preterea. omnis motus ab anima est cum labore et pena: ut in secundo de celo. et nunquam dicitur: sed motus celi non est huiusmodi: quia non posset esse continuus et uniuersum ergo non mouetur ab anima. Preterea. anima intellectiua non coniungitur corpori: nisi mediante sensu et nutritiuo: ut patet ex comparatione partium anime ad species figurarum in secundo de anima. sed corpora celestia non possunt habere animam sensitiuam vel nutritiuam: quia non habent corpus completionatum quale exigitur ut sit instrumentum operationum anime vegetatiue et sensitiue. ergo videtur quod nec ab anima intellectiua moueri possit. Preterea. omne corpus motum ab anima habet dextrum et sinistrum et alias differentias positionis. sed corpus celeste cum sit totum uniuersum non habet huiusmodi diuersitates in partibus. ergo videtur quod non possit esse motus ab anima. Sed contra est: quia probatur in .viii. phys

corum: quod omne quod mouetur localiter oportet reduci in primum quod ex se mouetur. sed ex se motum non potest esse: ut probatur ibidem: nisi illud cuius una pars est mouens et altera mota. et omnis talis motus est motus virtutis apprehendens. ergo omnis motus celi esse ab aliqua virtute apprehendente. Preterea. omnis motus naturalis est corporis existentis extra ubi sum. hoc autem est impossibile in celo ponere. ergo motus celi est ab aliqua apprehensione. Respondeo dicendo: quod circa hoc est multiplex opinio. Quidam enim dicunt: quod sicut motus aliorum corporum simplicium est ex naturis eorum corporalibus: ita et motus corporis celestis. Istud autem non videtur esse verum: quia omnis motus est ab aliquo motore. In motu autem corporum simplicium: quibus forma naturalis sit principium motus: non tamen est motor. Sed essentialis motor est generans quod dedit formam. et accidentaliter est remouens prohibens. ut probatur in octauo physicorum. que nullo modo competunt corpori celesti. Et preterea motus naturalis est adynam partem tantum et perficitur quiete naturali: et est corporis existentis extra ubi naturale: quod omnia etiam a corpore celesti aliena sunt. Et ideo alii dicunt quod oportet motus corporis celestis esse ab aliquo intellectu et voluntate. sed immediate ab ipso deo: hoc etiam ordini diuine sapientie non congruit cuius effectus ad vltima per media deueniunt: ut Dionysius dicit. Et ideo Gregorius dicit in quarto dialogorum: quod corporalis creatura per spiritualement administratur. et ideo probabile est: quod aliquis intellectus creatus sit motor proximus celi. Sciendum tamen quod philosophi posuerunt diuersos motores diuersis motibus et mobilitibus. unde secundum eorum numerum probauerunt numerum intelligentiarum mouentium uniuersum: tamen ubi assignauerunt duos motores: unum coniunctum quem dixerunt animam orbis. et alterum separatum quem dixerunt intelligentiam: cuius positionis ratio fuit: quod intelligentia secundum eos habet formas uniuersales que non conueniunt: ut immediate dirigant in reuolutionibus diuersis motus celi: et in his que per motum celi educuntur. et ideo oportet habere motorem in quo sint forme particulares dirigentes in motu: et hunc dicunt esse animam orbis. Hec autem positio partim est heretica et partim catholice suscipi potest. Ipsi enim ponunt quod res secundum ordinem creantur a deo: ita quod a causa prima que deus est: creatur immediate intelligentia a qua iterum erit anima orbis et ab illa producatur substantia ipsius orbis. et pro tanto potest dici motor proximus forma eius vel anima quia dat sibi esse sicut causa sibi proportionata. Hoc autem fides nostra non patitur: que solum deum rerum creatorem ponit: ut supra dictum est. Et ideo angelos qui mouent orbis: proxime possumus motores dicere non formas vel animas: quia orbis recipiunt ab eis motum tantum: non autem esse. In hoc autem suscipi potest ut dicamus superiores angelos qui habent formas magis uniuersales esse motores separatos et remotos: angelos autem inferiores qui habent formas magis particulares: ut prius dictum est esse motores proximos. Unde etiam Thimocenna dicit: quod intelligentie apud philosophos sunt: qui in lege vocantur superiores angeli: ut cherubi et seraphin. sic vero orbium dominus inferiores: quod dominus angeli misterii

C Ad primus ergo dicendū: sicut comen. dicit in primo celi & mun. q̄ mot⁹ celi dicitur naturalis. nō quia principium eius actuum sit aliqua forma naturalis. Sed q̄ ipsum corpus celeste est talis nature: vt tale motum natum sit suscipere ab aliquo intellectu? et non habens naturam repugnantem huic motui voluntario: sicut est in nobis. Natura enim non tantum dicitur de forma: sed etiā de materia. **C** Ad secundus dicendū: q̄ p̄hs loquitur p̄ra illos qui ponebant celum de natura inferiorū corporū: tunc enim motus ille esset ab anima contra naturam corporis moti. & ideo oporteret laborem & penas esse in mouendo. Sed si ponatur motus ille ab intellectu secundus conditiones corporis moti: non est ibi violentia nec labor. **C** Ad tertius dicendū: sicut dicit commentator i lib. de substantia orbis: q̄ corpus celeste non est generabile nec est corruptibile: sicut corpus nostrum. & ideo non indiget aliqua forma vegetante ipsum. Similiter etiā: motor eius non acquirit cognitionem a rebus. sed habet scientia: quasi actiuas. & ideo nō indiget anima sensitua. & ideo etiā s̄ philosophos nō dicitur vnioe anima celi & hominis. **C** Ad quartus dicendū: q̄ secundus philosophus in secundo ce. & mun. in corpore celi est assignare differentias positionum: ita q̄ dextrus eius dicitur oriens vnde incipit motus: & sinistrum occidens. & superius polus meridionalis: & inferius polus septentrionalis: & anteriorius superius emisferium: & posteriorius inferius. tamen iste partes vt idem comen. dicit diuersimode assignatur in corpore celesti & in corporibus nostris q̄ntū ad duo. Primo quia in nobis iste partes figura & virtute diuersificantur: non autem in corpore celesti: cum vndiq̄ sit sphericus. Secundo: quia in nobis determinata pars est dextra: que nūq̄ sit sinistra. In corpore autem celi illa pars orbis que nūc est dextra p̄ modum sit sinistra: quia pars que nūc est in oriente postmodum est in occidente. quod contingit ex hoc: q̄ virtus erequens motus in nobis est actus corporis cuiusdam: affixa organis. s. musculis & nervis: q̄ nō contingit in corpore celesti.

Quartum sic proceditur. videtur q̄ inconuenienter arabano numer⁹ celorum assignet.

Respondetur enim septem celos. s. empireum: cri & crystallinum: sydereum: igneus: olympium: ethereum: & aerium. Est enim celum sancte trinitatis in quod lucifer ascendere voluit vt supra dictum est. hec autē ab omnibus enumeratis differt. ergo insufficienter videntur celi enumerari. **P**roterea. sicut in sphaera aeris & ignis differt conuerum & concauum: ita etiā in sphaera celi empirei & crystallini. sed p̄nes conuerum & concauum ignis & aeris sumitur duplex celus vt infra dicitur. ergo similiter in celo empireo debet duplex celum assignari. **P**roterea. preter celū sydereū in quo sunt sydera fixa: sunt etiam orbis septem planetarum: qui etiam celi nomē fortiuntur. cū q̄ q̄ d̄ est mētione faciat: vt insufficienter celos assignari.

Proterea. sicut aer & ignis communicant cum celo in luce & diaphaneitate: ita etiā & aq̄. sed ratione huius conuenientie aer & ignis celum dicitur. ergo videtur q̄ oportuissimè similiter aquas elementū inter celos computari. **S**ed p̄ra. videtur q̄ nō sint tot celi: sed solum tres: per hoc quod legis prime corint. xii. Paulus vsque ad tertium celum raptus.

Respondetur dicendo: q̄ celum celum nominari: aut solū ab aliqua celesti proprietate: aut filia proprietate

te & natura. Natura enim corporis celestis est vt separatu sit a corruptione & a contrariis. proprietates autē ei⁹ precipue attenduntur in altitudine situs & claritatis participatione. Si ergo noiemus celū a natura & proprietate celesti sic est triplex celus: quorū vnū est informe & immobile. s. empireū. Sed vniforme & mobile. s. celū crystallinū. Tertiu difforme in partibus & mobile. s. sydereū. Si autē dicatur celū a proprietatibus celestibus tñ: sic erit multiplex celū. Sunt. n. duo elementa que simul claritate lucis participant & altitudinem sit⁹. s. aer & ignis: in quorum vtroque distinguitur pars superior q̄ntū ad conuerum sphaere ipsius: & pars inferior: q̄ntū ad concauum. pars ergo superior sphaere ignis dicitur celū igneus: eo q̄ ignis ibi purissim⁹ est. propriam naturam seruans. pars autem inferior eius celum olympium dicitur a quodam monte qui nominatur olympus in macedonia qui vltra nubes in altus dicitur porrigi. superior vero pars aeris dicitur celum ethereum propter inflammationem illius partis ex propinquitate ignis. quia vt i primo celi & mundi dicitur nomen etheris designat corp⁹ velle locis motus cito inflamabile vel inflamans. inferior vero pars aeris dicitur celus aerium in qua est aer seruans proprietatem aeris nobis noti: & in vsus nostrum venientis. **C** Ad primum ergo dicendū: q̄ celus sancte trinitatis nominatur methaphorice ipsa celsitudine diuine maiestatis ex transumptua similitudine qualis potest esse corporalium & spiritualium s̄m p̄oportabilitatē. & ideo non oportuit vt in eandē diuisionem cum celis corporalibus veniret. **C** Ad secundum dicendū: q̄ corpus illud quod natura celum dicitur: non est alterabile ea contractū alterius corporis. & ideo eandem naturam retinet in qualibus sui extremitate. & ideo in talibus corporibus non dicitur singulariter duplex celum s̄m superiorem & inferiorem partem: sicut in aere & igne: cuius extremitates ex alteratione corporum contingentium diuersis proprietatibus disponuntur. **C** Ad tertium dicendū: q̄ sub celo sydereo includuntur celi. vii. planetarum: qui omnes in hoc conueniunt cum sphaera stellarum fixarum q̄ habent difformitatem in partibus ex eo q̄ aliqua pars est lucida vt stella: & altera pars diaphana: vt sunt alie partes orbis. **C** Ad quartum dicendū: q̄ quis aqua participet diaphonitatem: non tamen participat altitudinem situs: cum in pluribus sit graue q̄ leue. est enim graue in loco ignis & aeris. leue vero in loco terre tñ. ignis vero est leuis simpliciter aer autem in pluribus leuis q̄ grauis. vt dicitur in quarto celi & mundi. & ideo elementum aque non consequitur nomen celi. **C** Ad quintum dicendū: q̄ p̄ triplex celum intelligitur s̄m glo. triplex genus visionis: vel etiam triplex hierarchia. vel potest dici: q̄ tertiu dicitur empireum vt tñ triplex celum sumatur q̄ naturam celestem habet: vt dictus est. s. empireū crystallinum: sydereum.

Quintum sic proceditur. videtur q̄ inconuenienter oportet tertie diei describatur.

Respondetur enim tertia die facta est distinctio elementū ab vltio: s̄ sub medio elemento includitur ignis aer & aqua: vt dictum est. cum ergo ignis & aer sint nobiliora q̄ aqua: videtur q̄ inconuenienter eorum mentiones pretermisit. **P**roterea cuiuslibet corpori debetur locus naturalis s̄m existentiam sue forme. Unde comen. dicit in octauo phisico: q̄ quanto ignis accipit despecie in generatione

tantum habet de vbi: sed aqua etiam ante tertium diem formam naturalem habuerat: quod patet ex scriptura: que ipsius aque in principio mentionem facit. ergo a principio creationis in suum locum tendebat ergo non videtur 3° diei op^o congregatio aquarum in unum locum. ¶ Preterea. in elementis est talis ordo quod subtili^o se habet ad min^o subtile: sicut continens ad contentum. unde ignis continet aerem: et aer aquam sed aqua etiam est subtilior terra. ergo aqua debet totam terram continere: et non in unam partem eius congregari. ¶ Preterea. a loco in quem mouetur corpus naturaliter: non potest moueri nisi violenter: ut in secundo ce. et mun. habetur. Si ergo aqua naturaliter congregatur in unam partem terre: videtur quod alias partes defluere non possent: nisi violenter. Nullus autem motus violentus est perpetuus: ut in primo ce. et mun. dicitur. Cum ergo ex mari: quod dicitur locus congregationis aquarum: inefficenter aqua ad reliquas partes terre deriuetur: quod ipsa perennis fluuioz ostendit: videtur quod non naturaliter aqua in unum locum congregentur: et ita inconuenienter talis congregatio in institutione nature commemoratur. ¶ Preterea. in loco naturali unumquodque elementum est purum et simplex. sed aqua in mari non videtur esse purum elementum: quod ipsa falsedo ostendit: cum aqua de natura sua sit insipida. ergo videtur quod non naturaliter in locum unum. scilicet in mare aque congregentur. et sic idem quod prius. ¶ Preterea. plantae videntur ad ornatum terre pertinere. sed ad ornatum deputantur tres ultimi dies. ergo in opere tertie diei de productione plantarum mentio facienda non erat. ¶ Preterea. herbe quedam vel plantae non videntur in tertia die esse productae. sed post peccatum hominis. ut habet Gene. tertio. Spias et tribulos germinabit tibi. ergo videtur quod inconuenienter in tertia die dicatur terram herbam virentem protulisse: cum hoc non sit vniuersaliter verum. ¶ Preterea. sicut plantae generantur in terra: ita et corpora mineralia. ergo videtur quod insufficienter rerum productionem determinet scriptura: cum in hac die de mineralibus mentio non fiat. ¶ Respondeo dicendo: quod op^o distinctionis attendit secundum hoc quod corporibus que sunt elementa mundi: conferuntur virtutes vniuersaliter ad naturales effectus: mouentes: cuiusmodi sunt qualitates actiue et passive elementorum. et ideo huiusmodi qualitates in inferioribus elementis tertia die collate intelliguntur: quibus adinuicem et proprietate et situ separantur: eo quod inter qualitates elementares etiam grauitas et leuitas continentur: que sunt principia motus elementorum ad propria loca: etiam quietis naturalis eorum in eisdem: sicut caliditas et frigiditas sunt principia alterationis. et ideo ex collatione talis virtutis dicuntur aque tertia die in unum locum congregate.

¶ Ad primam ergo dicitur: quod ignis et aer sunt elementa magis latentia: eo quod non ita sensu percipiuntur: sicut aqua. et ideo legislator rudi populo legem proponens ex manifestis que tetigit: occulta intelligenda reliquit.

¶ Ad dicitur: ut prius dicitur est: quod aer quantum ad superiorum partem comprehenditur notitie celi: quantum vero ad inferiorum nomine aque. propter similitudinem humiditatis quas cum aqua habet: cuius vaporibus resolutis quodammodo aer inspissatur. ¶ Ad secundum dicendum: quod sicut calor et frigus non sunt forme substantiales elementorum: ita nec grauitas et leuitas: quia non possent esse aliis corporibus accidentales. unde

sicut forma substantialis non est principium alterationis: nisi mediante calore vel frigore. ita nec est principium motus vel quietis localis: nisi mediante grauitate et leuitate. et ideo quibus aqua formas substantiales ex opere creationis habuerit: non tamen ex his proprium locum congregabatur. sed per op^o sue distinctionis intelliguntur hec opera ordinata secundum tempus. sive secundum materiam terram. Verbum autem commentatoris intelligendum est de corporibus secundum quod sunt in sui complemento quantum ad primum et ad secundum esse. ¶ Ad tertium dicitur: quod quanto aliquod elementum est subtilius: tanto est maius in quantitate. et ideo aer est maior quam aqua: et aqua quam terra. et ideo aer complectitur ista duo vndique complens sphericam figuram a quo deficit aqua que quidem terram cingit. si rotam operiens ipsam: complens quidem circulum: sed deficiens a completionem sphaere. et habet etiam requirit necessitatem finis: ut in terra possit esse habitatio animalium respirantium et generatio plantarum. terra vero quasi minima in centro concluditur. ¶ Ad quartum dicendum: quod corpora inferiora preter motus proprios sequuntur quodammodo motum superiorum. et quanto est perfectius corpus inferius: tanto magis consequitur de motu superioris: quod patet ex hoc quod in corporibus celestibus orbis inferiorum preter motum proprium retinet motum superioris orbis quo defertur: ita etiam est in elementis: quod ex motu corporum celestium aliquid consequuntur de motu circulari preter motus proprios naturales: quod euidentissime apparet in reflexu maris qui sequitur motum lune. non tamen hoc fit per motum violentum: quia dicitur comen. in quarto ce. et mun. quod motus quibus elementa sequuntur impressiones corporum celestium: non sunt violenti: cum sit habet naturalem ordinem corporum: quod inferiora impressiones superiorum sequantur: et tanto plus quanto perfectius fuerit in natura corpus inferius. et per hunc modum ex impressione celi mouentur elementa admixtionem aqua subingreditur terram ut sit apta ad generationem mineralium et animalium et plantarum: et ex inde in locum proprium naturali motu reuertitur: ut dicitur eccle. primo: ad locum unde exeunt flumina reuertuntur etc. ¶ Ad quintum dicitur: quod omnia elementa in loco vbi contingunt se alterantur a sua natura: ut sit quidam motus commixtionis in terra. et exinde in mari ea saturantur falsedo ex admixtione vaporis terrestris simul cum aduisione radii solaris: et hoc precipue prope terram et in superficie. In profundo enim pelagi inuenitur aqua dulcis: ut patet ex verbis philosophi dicentis in libro de animalibus quod quidam piscis qui dicitur malarie inuenitur valde magnus in locis pelagiosis: in quibus abundant aque dulces. ¶ Ad sextum dicendum quod de productione plantarum videtur esse diuersitas inter Augustinum et alios sanctos. Augustinus enim videtur vel le: quod cum dicitur producat terra herbas virentes etc. Non intelligitur tunc plantas esse productas in propria natura: sed tunc terre datam esse virtutem generatiuam ad producendum plantas opere propagationis. aliis autem videtur: quod tunc etiam plantae productae sunt. utroque autem modo conuenienter productio plantarum ad opus distinctionis pertinet: quod ad earum pullulationem sufficit virtus celestis loco patris. et virtus terre loco matris: ut philosophus dicit. Et sic principia communia actiua que ad opus distinctionis pertinent sufficiunt ad generationem plantarum: non autem

ad pductionē animalium ad que requiritur virtus formatiua in semine existens. vel quod quilibet res pertinet ad ornatum illius loci in quo mouet: et non in quo quiescit. Plante autem radicibus infixe terre adherent. et ideo ad ornatum eius non pertinent: sed cum ipsa computatur: sicut dicit Augustinus super Genesim. ii. **C** Ad septimum dōm: quod plante nocine simul etiam cum aliis producere sunt: non tamen homini ante peccatum nocine fuissent diuina prouidentia ipsam protegente. sed post peccatum in nocumentum hominis esse ceperunt. vnde signanter dicitur germinabit tibi. **C** Ad octauum dōm: quod generatio mineralium est occulta in visceribus terre. et ideo non oportuit de his populo facere mentionem: sed de his solum quod manifesta sunt. **P**reterea. mineralia non participant aliquem gradum dignitatis in entibus supra elementa cum vita careant: propter quod non oportuit de his specialiter fieri mentionem. Quod de aquis factus esse credi potest et. Hoc intelligendum est quantum ad proprietatem perspicuitatis: et non quantum ad naturam corporis elementaris: sed hoc etiam credi potest: quod contra fidem non est. Sed spiritus sanctus quibus et. Mandatum quod hic auctores nostros nominant eos qui litteras canonicas ediderunt. scilicet apostolos et prophetas: qui hec scribere non curauerunt. sed ab aliis sanctis asseritur et philosophis probatur celum esse spherice figure: quod etiam rationibus naturalibus et etiam mathematicis demonstratur. Quae autem sistet et. hoc etiam apud philosophos est duplex opinio. Aristoteles. n. vult tamen orbem moueri: et non stellas habere. scilicet per hole. vlt stellas proprium motum per motum orbis. Quibus autem utroque modo motus localis celestibus orbibus ascribat. motus tamen varians aliquid in eius substantia ab eo excluditur: ex cuius priuatione firmamentum vocatur. Post hec queri solet et. Preter hanc rationem mysticam que in littera tangitur: aliam litteralem magister in historiis assignat: quam etiam et Rabby moyses tangit. quia scilicet in secunda die medium elementum a supremo distinguebatur. et ita non erat per secula distinctio medii elementi: nisi etiam ab infimo distingueretur. sic patet opus secunde diei in tertia die consummatum esse. et ideo benedictio tertie diei ad utrumque refertur.

De opere quarte diei quando facta sunt luminaria.

Di decimaquinta.

Equit dixit deus Fiat luminaria in firmamento celi:

et diuidant diem ac noctem. In prece-
denti triduo disposita est vniuersitas huius mundi in machinam partibus suis distributa. Formata. n. luce prima die que vniuersa illustraret duo sequentes dies attributi sunt supreme et infime parti mundi: firmamento. scilicet et aeri et terre et aque. **P**ra secunda die firmamentum desuper expansum est. Tertia vero aquarum molibus intra receptacula sua collectis terra est reuelata atque aer serenatus. Quatuor igitur mundi elementa illis diebus suis locis distincta sunt et ordinata. Tribus autem sequentibus diebus ornata sunt illa quatuor ele-

menta. Quarto enim ornatus est firmamentum sole et luna et stellis. Quinta aer in volatilibus et aqua in piscibus ornamenta acceperunt. Sexta accepit terre iumenta et reptibilia et bestias: post que omnia factus est homo de terra et in terra. non tamen ad terram: nec propter terram: sed ad celum et propter celum.

Ante alia de ornatu celi agit sicut prius factus est.

Via ergo celum ceteris elementis specie prestat priusquam aliis factum est. ideo ante alia ornatum in quarto die quo sunt sidera. Que ideo facta sunt ut per ea illustraretur inferior pars ne esset habitabilis tenebrosa. Infirmis hominum pium est: ut circueunte sole potirent homines diei noctisque vicissitudine pro dormiendi vigilandi necessitatem et etiam ideo ne nox indecora remaneret. sed luna ac sideribus consolarentur homines quibus in nocte operandi necessitas incumberet: et quod quaedam animalia sunt que luce ferre non possunt. **N**on autem sub die et sint insignia et tempora et dies et annos: quomodo accipiendum sit queri solet. Ita enim dictum videtur: quasi quarto die cepissent tempora: cum tamen prius triduum sine tempore non fuerit. **I**tem tempora que sunt per sidera non spacia morarum sed vicissitudinem aeris qualitatis debemus accipere: quia talia motibus siderum fiunt sicut dies et anni quos vilitate nouimus. Sunt enim insignia serenitatis et tempestatis et in tempore: quod per ea distinguimus quatuor tempora anni. scilicet ver. estate. autumnum. et hyemem. **V**el sunt in signa et tempora. id est in distinctione horarum temporis. quod per insigne fieret ordo temporum nullis notabat iudicis. vel meridiana hora vel qualibus hora. hec quarta die facta sunt.

De opere quinte die quando creauit deus ex aquis volatilia et natatilia.

Fuit etiam deus. Producat aque reptibile aere uiuentis: et volatille super terram et. **P**rius quante diei est formatio piscium et autem: quibus duo elementa ornantur. et de eadem materia. id est de aquis pisces et aues creauit. Volatilia leuans in aera: et natatilia remittens gurgiti.

De opere sexte diei quando creata sunt animalia et reptibilia terre.

Egitur dixit deus. Producat terra animalia uiuentia: iumenta et reptibilia et bestias terre secundum species suas et. **S**exte diei opus describitur cum terra suis animalibus ornari dicitur.

Utrum post peccatum venenosa animalia noxia facta fuerint an propter peccatum nocere ceperint prius facta innoxia.

Veri solet de venenosis animalibus et
 q et perniciosis vtrum post peccatum ho-
 mini s ad vindictam creata sint: an po-
 tius creata innocua peccatoribus nocere ce-
 perint. Sane dici potest q creata nihil homi-
 ni nocuissent si non peccassent. Puniendo-
 rum namque viciorum et terrendorum: vel proban-
 de et perficiende virtutis causa nocere ceperunt.
 Fuerunt ergo creata innocua: sed per pecca-
 tum facta sunt noxia.

Utrum minuta animalia tunc creata fuerit.

Quibusdam etiam minutis aiantibus
 d questio est: vtrum in primis conditi-
 onibus creata sint: an ex rebus corru-
 ptis postea orta sint. Pleraque enim de humi-
 dorum corporum viciis vel exaltationibus:
 siue de cadaueribus gignuntur. Quedam etiam
 de corruptione lignorum et herbarum et fru-
 ctuum: et deus auctor omnium est. Potest
 autem dici q ea que de corporibus animali-
 um maxime mortuorum nascuntur cum anima-
 libus creata non fuerint: nisi potentialiter et ma-
 terialiter. Ea vero que extra vel aquis nascuntur
 vel ex herbis que terra germinante orta sunt:
 tunc creata fuisse non incongrue dici potest.

Quare post omnia factus est homo.

In omnibus autem creatis atque dispo-
 o sitis nouissime factus est homo tanquam
 dominus et possessor: qui et omnibus
 preferendus erat. Unde sequitur. Vidit deus
 q esset bouum et ait. Faciamus. b. et c. Sed an-
 tequam de hominis creatione tractemus: quod
 supra breuiter tetigimus: plenius versantes:
 clarius faciamus. In hac enim rerum distinctio-
 ne catholici tractatores discesserunt: vt supra di-
 ximus inueniunt. Aliis dicentibus res crea-
 tas atque distinctas secundum species suas per in-
 terualla. vi. dierum. Quorum sententie quod li-
 tera genesis magis inferuire videtur atque ca-
 tholica ecclesia magis approbat. ideo hactenus
 studiose docuimus quomodo ex illa com-
 muni materia prius informiter facta: postea
 rerum corporalium genera per sex dierum vo-
 lumina distinctis sunt formata. Aliis autem vi-
 detur q non per intervalla temporum facta sint
 sed simul ita formata ad esse prodierint. Quod
 Augustinus super genesim pluribus modis
 nititur ostendere: dicens elementa quatuor ita
 formata: sicut modo apparent ab initio exi-
 stisse: et celum syderibus ornatum fuisse. Que-
 dam vero non formaliter sed materialiter tunc facta
 fuisse: que post per temporis accessum formaliter
 distincta sunt: vt herbe: arbores: et forte ani-
 malia. Omnia ergo in ipso temporis initio

facta esse dicunt. sed quedam formaliter et scilicet
 species quas habere cernimus: vt maiores in-
 di partes. quedam vero materialiter tantum. sed vt di-
 cunt Moyses loquens rudi et carnali populo
 locutionis modum temperavit de deo lo-
 quens: a simili hominis qui per moras tempo-
 rum opera sua perficit: cum ipse omnia ope-
 ra sua fecerit. Unde Augustinus: Ideoque in-
 quit moyses diuinitatem refert deum illa opera
 fecisse: quod non potuit simul ab homine dici: quod
 a deo simul potuit fieri. Item potuit diuide-
 re scriptura loquendi temporibus: quod de-
 us operandi temporibus non diuisit. Illi qui
 his auctoritatibus et aliis huiusmodi inheren-
 tes dicunt quatuor elementa atque celi lumi-
 naria ita formata simul esse et habuisse illos sex
 dies: quos scriptura memorat sex rerum ge-
 nera. id distinctiones appellant: que simul fa-
 cte sunt: partim formaliter partim causaliter.

Quomodo intelligendum est deum requi-
 euisse ab omni opere suo.

Am de septime die requie aliqd nos
 i eloqui oportet. Scriptum est quia com-
 pleuit deus die septimo opus suum
 et requieuit die septimo ab vniuerso ope quod
 pararat. Requieuisse dicitur deus septimo
 die non quasi operando lassus: sed ab vniuer-
 so opere requieuit: quia nouam creaturam fa-
 cere cessauit. Requiescere enim cessare dicitur.
 Unde in apocalypsi. Non habebant requiem
 dicentia. Sanctus: sanctus: sanctus. i. dice-
 re non cessabat. Requieuisse igitur deus di-
 citur quia cessauit a faciendis generibus cre-
 ature: quia ultra noua non condidit. Usque
 nunc tamen vt veritas in euangelio ait. Ope-
 ratur pater cum filio: scilicet administrationem
 eorundem generum que tunc instituta sunt.
 Creatoris enim virtus causa subsistendi est
 omni creature. Quod ergo dicitur pater me-
 us vsque modo operatur: et ego operor illud.
 vniuersae creature continuam administratio-
 nem ostendit. Die ergo septimo requieuit:
 vt nouam creaturam non faceret ulterius: cu-
 ius materia vel similitudo non precesserit. sed
 vsque nunc operatur. vt quod condidit conti-
 nere et gubernare non cesset.

Qualiter accipiendum sit q deus dicitur
 compleuisse opus suum septimo die cum tunc
 requieuit ab omni opere suo.

Et queritur quomodo septimo die
 f dicitur deus compleuisse opus suum
 cum ab omni opere illo die requie-
 uerit: nec aliquod genus nouum rerum fecerit.
 Alia translatio habet. Consumauit deus die

septimo op era sua: que nihil questionis affert. quia manifesta sunt que in eo facta sunt & eo die omnium consumatio perfecta est: sicut scriptura ostendit cum ait. *Vidit deus cuncta que fecerat: & erant valde bona.* Omnia quidem naturaliter bona erant: nihilque sui natura viciu habentia. Et sunt bona que condidit deus etiam singula simul vero vniuersa valde bona: quia ex omnibus consistit vniuersitatis ammirabilis pulchritudo in qua etiam illud quod malum dicitur bene ordinatum & loco suo positum eminenti commendat bona vt magis pleceant & laudabiliora sint dum comparantur malis. *Sexta ergo die facta est omnium operum consumatio.* Ideo premissa oritur questio: scilicet quomodo dicatur deus die septimo opus suum compleisse: quod hebraica veritas habet. in quo tamen nihil nouum creasse dicit: nisi forte dicatur die septimo compleisse opus suum. quia ipsum benedixit & sanctificauit: sicut subsicit scriptura. *Benedixit die septimo & sanctificauit illum.* Opus enim est benedictio & sanctificatio: sicut Salomon aliquid operis fecit cum templus dedicauit.

Que sit sanctificatio & benedictio septimi diei.

Nullum autem diem sanctificasse et benedixisse legitur: quia mystica pre ceteris benedictione & sanctificatione eum donauit. Unde in lege dicitur. *Memorato sanctificare diem sabbati.* Et inde est quod numerando dies vsque ad septimum procedimus: & dicimus septem esse dies quorum repetitio omne tempus agit: non quin alius sit ab illis dies octauus & nonus. & sic de ceteris: sed quia in septem diebus rerum genera distincta sunt. Et in septimo licet non fuerit nouum genus rerum institutum. tamen fuit in eo quasi quidam nouus status sanctificationis operum: & requietionis opificis. Potest etiam sic exponi illud. *Compleuit die septimo opus suum.* id est. completum & consumatum vidit.

Equitur dicit deus fiant luminaria &c.

Post opus creationis & distinctiois hic incipit magister prosequi opus ornatum. Et diuiditur in partes duas. In prima determinat de operibus trium vltimorum dierum qui ad ornatum deputantur. In secunda determinat de quiete septime diei. In qua totius operis consumatio ostenditur. ibi. Jam de septime diei requie &c. Prima in duas. In prima prosequitur opus ornatu secundum finem aliquorum sanctorum. In secunda pro-

sequitur sententiam Augustini de operibus sex dierum. ibi. Sed antequam de hominis creatione &c. Prima in tres secundum tres dies quibus opus ornatu perficitur. In prima enim determinat de opere quarte diei. In secunda de opere quarte. ibi. Dicit deus: producat aqua &c. In tertia de opere septe diei. ibi. Sequitur dicit deus: producat terra &c. Circa primam duo facit. Primo distinguit opera ornatu ab inuicem & ab operibus distinctionis. Secundo prosequitur specialiter operem quarte diei. ibi. quod ergo celum &c. Tertio mouet quandam dubitationem & soluit. ibi. Quod autem subditur & sint in signa &c. Sequitur dicit deus &c. Hic describitur opus septe diei. Et circa hoc tria facit. Primo ponit opus quod septe die factum est. Secundo mouet circa hoc duas questiones: vnam de animalibus nociuis ibi. Queri solet de venenosis &c. Aliam de animalibus ex putrefactione generantis. ibi. de quibusdam etiam minutis &c. Tertio assignat rationem ordinis eius: quod vltimo factum est ad opera precedentia. ibi. Omnibus autem creatis &c. Jam de septime die rege &c. Hic magister prosequitur ea que ad septimum diem pertinent. & circa hoc tria facit. Primo ostendit quomodo intelligatur auctoris requies. Secundo quomodo intelligatur operis consumatio. ibi. Sed queris quomodo septima die &c. Tertio ostendit quomodo intelligatur ipsius diei sanctificatio. ibi. Illum autem diem sanctificasse &c. Hic iria querunt. Primo de productione stellarum que ad quartum diem pertinet. Secundo de productione animalium que pertinet ad quintum & sextum. Tertio de quiete opificis que pertinet ad septimum. Circa primum queruntur tria. Primo de ipsa productione stellarum. Secundo de effectu earum in inferiora corpora. Tertio de effectu earum in ea que sunt ex libero arbitrio.

Primum sic proceditur. videtur quod stellarum productio incompetenter describitur. *Et a. n. que sunt priora secundum naturam per prius ab ordinatissimo auctore prodire. sed sol & alie stelle naturaliter preecedunt inferiora corpora: sicut mouens preecedit motum & agens passum. ergo inconuenienter describitur productio solis & aliarum stellarum post distinctionem inferiorum elementorum.* Preterea. secundum philosophum in secundo celi & mundi. Stelle sunt partes orbium immobiles in orbibus permanentes per eorum motum delate. Sed plante dicuntur ad ornatum non pertinere: quod terre affixe sunt: ergo videtur quod nec etiam stelle. Preterea. sicut probant astrologi multe stelle sunt maiores luna. Sed cum dicitur esse duo magna luminaria discretim intelligitur excedens magnitudo. ergo videtur quod inconuenienter h de luna dicatur. Preterea. luminare vsque dici quod est vas luminis sed illud corpus dicitur vas luminis quod a se lumehz: quod lune non oportet. quia a sole illuminari eclipsis lune & augmentatio & diminutio ostendit. ergo videtur inconuenienter luna luminare dici. Preterea. vnumquodque luminare tempore illi preesse videtur in quo appareat. sed luna quandoque est in die apparet. ergo non debet dici solum nocti preesse. Preterea. nobilius nunquam est propter vilius se: sed non nisi absurde dici potest minuta animalia: que lucem solis ferre non possunt: luna & sideribus digniora esse. ergo videtur inconuenienter in littera dici. ideo factam esse lunam & sidera vt lucerent propter talia animalia. Respondeo dicendo: quod sicut

supra dictum est: preter principia communia actiua in tota natura eriguntur determinate virtutes mouentes ad determinatas species: et huiusmodi virtutes populus ornatus rebus indite sunt. Sicut autem actio virtutum inferiorum communiter agentium reducitur in virtutem celestem actiuam vniuersaliter: ita etiam virtutes que sunt in inferioribus mouentes ad determinatas species reducuntur in aliquas virtutes celestes determinatas. et huiusmodi virtutes determinate consistunt precipue in stellis que secundum diversos aspectus et coniunctiones impromunt ad determinatas species vt dicit commentator in vndecimo methaphysice. vnde virtutes inferiores sicut instrumenta virtutum superiorum: vt dicit commentator in octauo physico: et ideo vt ordo ornatus distinctionis ordini responderet primo ponitur ornatus supremi elementi secundum productionem luminariam in quibus determinate virtutes consistunt. secundo ornatus medii elementi per formationem piscium et animalium. tertio ornatus infimi elementi in productione animalium terrestrium.

Ad primum ergo dicendum: quod si dicitur fiant luminaria in firmamento celi: non intelligitur quod huiusmodi corpora luminaria secundum esse suum specificum ex preiacenti materia facta sint. sed eorum substantia prius existente tunc primo virtutes determinate eis collate sunt: ex quo vltimum complementum sui acquirere. De autem determinate virtutes corporum celestium non respondent communibus virtutibus que sunt in elementis: sed propriis que sunt in determinatis rebus: vt sicut lucis productio elementorum distinctionem precesserat: ita luminarium institutio precederet naturalium specierum diuersitatem. Ad secundum dicendum: quod ad productionem plantarum sufficientem communes virtutes elementorum que ex diuersa commixtione elementorum diuersimode speciem sortiuntur: quod in animalibus perfectis accidere non potest: quibus quidam philosophi hoc posuerunt. et hoc est causa quare plante ad opus distinctionis pertinent. Unde non oportet quod stelle pertrineant ad opus distinctionis: in quibus sunt virtutes mouentes ad determinatas species. Vel potest dici: quod stelle et si non mouentur in celo per se mouentur tamen cum orbibus suis. plante vero nec per se nec cum aliis mouentur. Ad tertium dicitur quod sol dicitur magnum luminare et propter quantitatem et propter virtutem. Luna vero dicitur magnum: non tam propter quantitatem veram quam propter quantitates apparentes et propter excessum claritatis respectu aliarum stellarum et propter proximitatem eius ad nos et propter evidentiam effectus que habet in rebus humidis. Ad quartum dicendum: quod sicut philosophi probant: et etiam Dionysius asserit in quarto capitulo de diuinis nominibus. a sole illuminantur omnia corpora et superiora et inferiora: et non tantum luna. nec tamen hoc impedit quin alia corpora luminaria dicantur: quia cum lumen solis vt Dionysius dicit recipiuntur diuersimode in diuersis corporibus secundum eorum proportionem: quedam corpora recipiunt lumen predictus: vt lucentia et radios emittentia: sicut luna et stelle et talia possunt luminaria et vasa luminis dici: quedam autem recipiunt non vt radios ex se emittentia. et hoc dupliciter: vel in profundo vt aer: vel in superficie vt corpora opaca: quorum neutrum luminare dicitur.

ci potest. Ad quintum dicitur quod quibus luna in die apparent: non tamen lumen eius in die dominatur propter preter sentiam maioris luminis: et ideo dicitur nocti preesse non diei. Ad sextum dicitur quod aliquid potest esse propter aliud dupliciter. aut quod ordinat ad ipsum sicut ad finem proprium et principalem: et sic inconueniens est dicere quod aliquid sit propter vilius se: vt luna et stelle propter noctuas et vesperitiliones: cum finis potior sit his que sunt ad finem. Alio modo potest dici aliquid esse propter aliud: cui ex ipso prouenit aliqua utilitas: eo modo quo potest rerum dici propter rusticum: ex cuius regimine prouenit ei par. et per hunc modum est intelligendum quod in littera dicitur. omnes enim utilitates que ex corporibus celestibus proueniunt in inferioribus sunt a deo prouise qui corpora illa instituit.

Secundum sic proceditur. videtur quod corpora celestia non habeant aliquem effectum in inferioribus corporibus. Primo per hoc quod in littera dicitur: quod facta sunt huiusmodi corpora vt sint in signa. Signa autem contra causas diuiduntur. ergo videtur quod non sint cause aliquorum que in inferioribus contingunt. Preterea. Damascenus dicit. Nos autem dicimus quod ipsa. scilicet corpora celestia non sunt causa generationis eorum que generantur neque corruptionis eorum que corrumpuntur. sed generatio et corruptio ad corpora alia pertinent. ergo videtur quod nec in corporalibus effectum habeant. Preterea. necessitas effectus procedit ex necessitate cause vt in quinto metaphysice philosophus dicit. Sed motus corporum celestium et dispositiones eorum sunt de rebus necessariis et inuariabilibus: vt etiam dicit Dionysius in epistola ad Policarpum. Si ergo ex corporibus celestibus causarentur alterationes et motus eorum in inferiorum oporteret quod in inferioribus omnia ex necessitate contingerent. Hoc autem apparet esse falsum. ergo etc. Preterea. omne agens agit sibi simile. sed corpora superiora non afficiuntur qualitatibus inferiorum corporum. scilicet calore et frigore: vt philosophus probat. ergo videtur quod non possint esse causa motuum et alterationum ad has formas. Si dicatur quod causant calorem per motum et per naturam lucis. Contra. vbi est eadem causa et idem effectus. Sed omnia corpora celestia communiter motus et lumen habent. ergo omnia haberent eundem effectum: quod est contra omnes qui ponunt casualitatem corporum celestium super inferiora cum quedam eorum dicantur effectiue calida vt sol: quedam vero frigida: vt saturnus et luna. Preterea. cum mouens et motum oporteat esse simul et agens et passum: vt probatur in septimo physico: non potest ab vno extremo prouenire actio in alterum nisi per impressionem factam in medio. sed inter stellas superiores et corpora inferiora sunt medii orbis planetarum. cum ergo illi orbis non recipiant impressionem caloris et frigoris: non videtur quod ad minus a superioribus stellis aliqua impressio in inferiora corpora fiat: nec etiam ab aliquo planetarum: nisi forte a luna. Sed contra est quod dicit Augustinus in libro de ciuitate dei. Non vltimaque absurde dici potest ad solas corporum differentias afflatus quedam sydereos peruenire. Dionysius etiam dicit in quarto capitulo de diuinis nominibus de radio solari tractans: generationem visibilium corporum perfert: et ad vi-

ram ipsam mouet & auget & nutrit & p̄ficat. h̄ etiā ipse sensus ostendit precipue quantum ad effectus solis & lune. **R**espondeo, d̄ q̄ circa h̄c q̄ōnez sunt multipler error. Quidam enī antiqui naturales non in relligentes aliquam substantiam preter corpora esse ea que sunt nobilissima in corporibus posuerunt esse nobilissima in entibus. vnde etiā scientiam naturalem primam scientiarū dicebant vt in. iiii. metha. d̄. et propter hoc corpora celestia deos appellabāt credentes etiam ea esse animata q̄ & ipsam animā corpus esse dicebāt vt in primo de anima p̄. & id sequebatur corpora celestia habere primam influentiam in inferiora corpora ex se & non ab alio: & hec fuit eā inducens ydolatriam. Sed h̄ positio ostenditur erronea non tantum per scripturas sanctas: sed etiam per rationes philosophorum qui subas intellectuales primas esse probauerunt quarum vnā esse primam omnium ostendunt. s. deum. Alia positio ē quod r̄undam philosophorum qui quidem concedunt non biscum corpora celestia non eē primas cās inferiorum sed ipsa esse ab alio habere & virtutem agendi. dicunt tamen q̄ esse corporum inferiorum procedit a deo mediantibus corporibus celestibus. vnde et materiam elementorum Auicenna dicit a substantia celi causari: & hoc vt ostendat omnia a deo secundū ordinem processisse. s. animas mediantibus intelligentiis & corporalia mediantibus spiritualibus & corruptibilia mediantibus incorruptibilibus. S; hec positio erronea est & contra fidem que ponit deum solū materię & omnium rerum creatorem esse vt supra dictum est. **A**liorum positio est q̄ omnino nullum effectus in corporibus habent. Sed hoc omnino est contra sensum & contra sanctorum auctoritates. Et ideo aliter dicendum est q̄ s̄m Auicennam duplex est agens. s. agens diuinus quod est dans eē & agens naturale quod est transmutans. Dico ergo q̄ primus modus actionis soli deo conuenit: sed secundus modus etiam aliis conuenire potest. & per modum istum d̄ est corpora celestia causare generationem et corruptionem in inferioribus in quantum motus eorum est causa omnium inferiorum mutationum. Sed cuius motus sit actus motoris & moti oꝝ q̄ i motu relinquat virtus motoris & vt mobilis vnde ex ipso mobili quod corpus est habet virtutes mouendi inferiora corpora ad dispositiones corporales: ex parte autē motoris qui est substantia spiritualis quecūq; sit illa habet virtutem mouendi ad formas substantiales s̄m quas est esse specificus q̄ diuinum esse dicitur. relinquatur autem virtus spiritualis sube in motu corporis celestis ad modū quo virtus motoris relinquatur in instrumento: & p̄ hunc modum omnes forme naturales descendunt a formis que sunt sine materia vt Boetius dicit in libro de tri. & cōmen. in. xi. metha. sicut forme artificiorum ab artifice. **A**d primum ergo dicendum q̄ cōtingit aliquando idem esse signum & cām: cām in quantum operatur ad effectum: signum in quantum sensibus representatum in cognitionem effectus ducit. Unde per hoc q̄ dicuntur signa non excluditur eorum causalitas quam tamen scriptura subicit ne ydolatriā aliqua occasio daretur ad quam tunc tēporis homines proni erant. **A**d secundum dicendum q̄ Dama. intendū negare a corporibus celestibus illam causalitatem que ydolatriam inducebat

vt patet ex predictis. **A**d tertium dicendum q̄ impressio alicuius agentis non recipitur in aliquo nisi per modum recipientis: & quia natura inferior est talis que impediri potest & deficere i minori parte. Ideo impressiones corporum celestium non recipiuntur in corporibus inferioribus secundum necessitatem vt semper: ita eueniat sed vt in pluribus. sicut expresse habetur a philosopho in fine de somno et vigilia. **A**d quartum dicendum q̄ similia sunt que in eadem forma communicant: sed contingit q̄ illam formam non vniuniformiter participant quedā quia quod est in vno deficienter: in altero est eminentius. & h̄ oportet inueniri secundum Dionysium in omnibus causis essentialibus. & ideo ipse dicit q̄ sol vniuniformiter pre acceptit in se omnia ea que diuisim per eius actionem in alijs causantur: & secundū hoc dico q̄ calor & frigus & huiusmodi inueniuntur i corporibus celestibus nobiliori modo q̄ in elementis non q̄ in istis qualitatibus afficiantur & denominantur: sed sicut in eis sicut in virtute actiua & talis similitudo sufficit ad actionem agentis non vniuoce. **A**d quantum dicendum q̄ lux quantum est de se semper est effectiua caloris etiam lux lune. Unde dicit philosophus in li. de animalibus q̄ noctes plenilunij sunt calidiores. sed preter naturam lucis que communis est omnibus corporibus celestibus que libet stella habet virtutem determinatam consequentem suam speciem ratione cuius lux eius & motus habet vel in frigidare vel humectare: & sic de alijs sicut etiam & preter motum communem qui est motus diurnus quilibet orbis habet motum proprium. **A**d sextum dicendum q̄ cuiuslibet agentis habetis situm actio prius recipitur in medio q̄ in termino non tamen oportet q̄ recipiatur in vtroq; eodem modo: sed secundum q̄ erigit dispositio vtriusq; sicut ponit exemplum cōmen. in octauo phisicorum de pisce qui retentus in rethi stupefacit manum preter hoc q̄ stupefaciat rethe que stupefactionis capax non est & tamen secundum aliquem modum rethe alteratur ex virtute piscis: ita etiam oportet q̄ virtutes superiorum stellarum prius recipiantur in medijs orbibus q̄ in inferiora corpora quibus non eodem effectus vtrobiq; habeant. **T**ertium sic proceditur. videtur q̄ corpora superiora habeant causalitatem etiam super motus li. ar. Dionysius enim in quarto capitulo de diuinis nominibus de corporibus celestibus tractans ea inquit que sunt in tempore determināt & numerant & ordinant & continent: sed opera que sunt ex li. ar. sunt in tempore. ergo determinantur. & ordinantur virtute corporum celestium. **P**reterea omne quod non est eodem modo se habens oportet reducere in causam semper eodem modo se habentem quia contingentiā procedunt ex necessarijs & disformia ab vniuniformibus: sed actus ex li. ar. dependentes maxime sunt variabiles ergo oportet eos reducere in motus celestes sicut in causas vniiformes. **P**reterea sicut se habet mouens & mobile: ad aliud mouens & mobile: ita se habet motus ad motum: sed motor corporis celestis est nobilior motore corporis humani & potens in ipsum imprimere & similiter corpus celeste in corpus humanum. ergo & motus celestis est aliquo modo causa operum humanorum que ex li. dependent ar.

de p̄ste

Preterea precognitio aliquorum futurorum non potest accipi nisi ex illis in quibus illa futura sunt ali quo modo sicut in causis siue per se cognoscantur cause ille siue per aliquos effectus qui dicuntur eorum signa et per consequens aliorum effectuum: sed precognitiones operum humanorum ex libertate ar. de pendentium accipiuntur ex motibus celestibus. sicut patet ex astrologis qui multa de hiis diuinando predicunt. ergo videtur q. corpora celestia habeant causalitates super ea que ex libertate ar. dependet.

Sed contra. sicut dicit philosophus in tertio de anima agens oportet esse prestantius patiente: sed corpus celeste est multo inferius in ordine entium q. anima rationalis. ergo non potest in ipsa agere ut causet aliquem effectum eius.

Preterea ut probat philosophus in tertio ethicorum in nobis est bonos vel malos esse sed boni vel mali efficitur per actus nostros. ergo in nobis est q. nos actus nostros faciamus. ergo non causantur ex aliqua virtute impressionis celestis.

Respondeo d. q. cu. propria rei operatio sequatur naturam ipsius: illud tantum causa operationis esse potest: quod aliquo modo naturam in esse producit. et ideo cum actus ex libertate ar. procedentes ex hoc q. voluntarij sunt et in potestate nostra actus humani proprie dicantur: non possunt in aliquam causam directe reduci que ipsius anime causa non sit: et ideo secundum diuersas positiones de causalitate rationalis anime consecute sunt diuerse opinioniones de operibus humanis.

Quidam enim antiqui philosophi sensum et intellectum idem esse dixerunt in tantum q. sicut ex transmutatide corporis transmutatur sensus ita etiam amitteretur intellectus ut de Democrito philosophus narrat et cum omnes virtutes corporales ex corpore dependentes reducantur in virtutes primorum corporum sicut in causis: sequebatur q. corpora celestia directe causalitatem haberent super animam rationalem et per consequens supra operationes eius. vnde ponebant q. qualis vnusquisq. est secundum dispositionem quam ex natiuitate sortiebatur secundum impressionem superiorum corporum talis finis videbatur ei: et secundum hoc diuersificabant electiones hominum: quibusdam hoc quibusdam aliud eligentibus. hec autem positio reprobatata est a philosophis et quantum ad causam. quia probauerunt intellectum non esse virtutem corporalem nec actum eius proprium organo corporali expleri: tum etiam quantum ad id quod sequitur ostendentes bonam vel malam electionem in nostra potestate esse alias iniuste darentur pene vel premia. Similiter etiam damnata est a sanctis tanq. fidei contraria.

Alij vero philosophi ponentes intellectum a sensu differre in hoc q. ad corpus non dependet nec corporali organo suum actum explet dixerunt nullam virtutem corporalem causalitatem super intellectum humanum habere: sed omnino ab extrinseco esse: et ideo etiam electionem humanam non dependere ex corporibus celestibus nisi per accidens in quantum videlicet ex dispositione corporis quas impressio celestis relinquit aliquo modo anima inclinatur ad sequendum affectiones corporis per modum quo passiones corporales rationem inclinant: et quando q. deducunt. Sed tamen quia ponunt animas humanas creati a deo mediantibus intelligentijs po-

nunt q. motores orbium causent ipsos motus voluntatis preter ordinem motus ut Auiacen. dicit in fine metha. siue q. varietas operum voluntatis reducitur. sicut in causam in conceptiones vniformes motorum celestium: nec tamen ponunt q. tollatur libertas electionis cum impressio recipiatur per modum recipientis: Nec etiam positio falsa est et contra fidem que immediate animas humanas a deo creati ponit. vnde relinquitur q. electionis humane non sit causa per se loquendo neq. corpus celeste neq. anima eius vel intelligentia mouens ipsum: sed solus deus qui operatur omnia in omnibus.

Ad p. mum ergo dicendum q. actus li. ar. non sunt temporales nisi per accidens in quantum. s. habent ordinem ad virtutes corporales a quibus ratio scientiam accipit et voluntas earum passionibus inclinatur.

Ad secundum dicendum q. motus voluntatum reducitur in vniam causam vniformem: sed illa causa non est motus celestis aut aliqua virtus creata s. ipsa voluntas diuina aqua est omnis voluntas.

Ad tertium dicendum q. actuum qui dependet ex li. ar. quidam in sola electione consistunt sicut inferiores actus et in hos non habent causalitatem celestia corpora nisi forte per modum dispositionis s. q. ex qualitate corporis inclinatur anima ad hanc vel ad illam electionem: et si etiam poneretur q. eent ex impressione superiorum motorum h. esset preter ordinem motus quod tamen falsum est nisi deum immediate celos mouere dicamus. Alij vero motus sunt per organa corporalia completi ut ambulare et huiusmodi: et sup. hos actus non est dubium motus corporum celestium causalitatem habere non quidem a parte illa qua sunt a voluntate impati: s. q. co. sistent in executione corporis cum omnis motus inferiorum reducatur in superiores motus sicut in cas.

Ad quartum dicendum q. sicut dicitur est electio anime multum inclinatur ex completionem corporis. vnde etiam medici iudicant aliquem esse inuidum vel tristem vel lasciuum vel aliqd. huiusmodi quoz iudicia frequenter vera sunt eo q. ut in pluribus ratio passionibus succumbit et ab eis deducitur quibus non de necessitate eo q. ratio imperium super passiones habet. et per hunc etiam modum ex motibus corporum celestium aliqua possunt de operibus humanis presciri cum non sit dubium dispositiones corporis humani impressiones corporum celestium sequi quibus talibus predictionibus non sit tutum nimis intendere ut dicit Augustinus. ij. super Gene. cum plerq. astrologi de futuris vera prenuentiant non tam ex signis celestibus q. ex occulto demonis in y. s. inctu quem humane mentes interdum nescientes paciuntur: et sic cum huiusmodi diuinationibus quoddammodo sedus inicitur.

Ende queritur de productione animalium que ad quintam et vi. diem pertinet. et circa hoc queruntur duo. Primo de materia ipsorum. Secundo de locis que eis ornari dicuntur.

Primo sic proceditur. videtur falsum esse quod dicitur quedam animalia ex ags quedam ex terris materiam suscepisse. Corpus enim cuiuslibet animalis oportet esse sensibile: sed nihil est sensitivum sine ca-

lore vt philosophus dicit in secūdo de anima. ergo in corporibus animalium precipue debet ignis dominari qui est fons caloris. ¶ Preterea inter omnia corpora inferiora sunt nobilissima corpora animalium quod patet ex h: q nobilissimam perfectionem sortiuntur. s. animam. cum ergo corpora rarioza. s. ignis et aer sint nobiliora quasi plus habentia de specie et minus de materia videtur q et ipsis precipue animalium corpora constare debeant.

¶ Pre. vt dicit philosophus i quarto methauroz quecuq; ex calido condensantur terre sunt magis que vero ex frigido aque: sed corpora omnium animalium condensantur ex calore digerēte et humorel in membra conuertente. ergo non videtur esse ali- quod animal in quo dominetur aqua. ¶ Preterea vnicuiq; corpori mirro debetur locus sūm elementū predominans in ipso vt dicitur in primo celi et mundi: sed locus auium est aer vt in littera dicitur. ergo videtur q non aqua: sed aer precipue in auiibus dominetur. ¶ Sed contra est quod in littera dicit q et aqua pisces et aues producantur: et terra autem alia animalia. ¶ Respondeo dō q elementum predominari in aliquo corpore potest intelligi duplici ter vel sūm genus vel quantum ad id quod est proprium illi corpore in genere illo. cum enim alicui generi deputatur aliqua complexio: hoc non est sūm aliquē indiuisibilem gradus: sed sūm latitudines quādam ita q est inuenire aliquos terminos vltra quos non saluatur complexio illius generis: sed inter illos terminos est multa diuersitas sūm q accedit ad vnū vel ad alterum. verbi gratia. complexio debita corpori humano est complexio temperatissima: et tamen sunt multi gradus temperamentis secundum quos qdam dicuntur melancholici quidam colerici: et sic de aliis sūm propinquitatem ad terminos complexionis humane speciei vel in calore vel in frigore. ita tamē q est aliquis gradus caloris vel frigoris que nō trāsit humana complexio. Dico ergo q si loquimur de elemento predominante in corpore animalis quantum ad complexionem consequentem ipsum genus oportet q elementa inferiora grossiora secundū quātitatem excedant elementa subtiliora que tamen excedunt secundū virtutem scilicet sūm calidum et humidum in quo vita consistit que sunt qualitates principales ignis et aeris. cum enim corpora animalium debeant esse aliis temperatiora et magis a cōtrariis remota vt per equalitatez complexionis nature corpori celesti assimilata perfectionem magis similem sortiuntur virtuti que mouet celos: oportet inferiora elementa que sunt minus actiua eo q habent pl⁹ de materia et minus de forma secundum quantitatem excedere vt virtutis defectum suppleat quantitatis excessus: sed tamen cōplexio in qua saluatur natura animalis habet multas diuersitates et sūm q accedit ad vnū extremum vel ad alterum dicitur in altero dominari hoc vel illud elementum.

¶ Ad primum ergo dicendum q ignis dominatur sūm virtutem in corpore sensitivo eo q calor est instrumentum anime non tamen potest esse q ignis dominetur secundum quantitatem materie eo q cum sit maxime actiuus alia elementa consumeret. et ideo si dicitur animalis corpus ex igne materialiter formatum. ¶ Ad secundum dicendum q in quolibet genere tanto aliquid est nobilius quanto magis accedit ad nobilissimum in genere illo. et ideo simplici-

ter loquendo per respectum ad vltimam perfectionem equalis perfectionis in quo secundum quantitatem excedunt corpora grossiora est nobilius corpore ignis vel aeris: quia nihil est corpori celesti similius. sed nihil prohibet quantum ad aliquas virtutes corporales vt calorem: et frigus et huiusmodi subtiliora corpora nobiliora esse. ¶ Ad tertium dicendum q in corporibus omnium animalium simpliciter dominatur terra secundū quantitatem: eo q aqua est quasi continuans partes vt non cōminutionē s3 commixtionē faciant: sed illa animalia que plus habent de aqua aliis animalibus dicuntur ex aqua cōstare pensata eorum propria complexione secundū comparationem ad complexionem debitam generi cōmuni et secundum h ex aqua dicuntur esse pisces quantum ad id quod in ea grossius est Aues autem quantum ad id quod in ea subtilius est quod quidem in vapore resolutum est quasi medium inter aerem et aquam et propter hoc aues in aere eleuantur et pisces gurgiti remittuntur. ¶ Ad quartum dicendum q philosophus loquitur de loco naturali qui ē terminus motus naturalis: et in quo naturaliter quiescit corpus sic etiam aer non est locus auiū quia non in aere: sed in terra quiescunt sed est locus eorum secundum motum alem cuius principium non est gravitas et leuitas.

¶ Secundum sic proceditur. videtur q inconuenienter ornatus trium elementorum secundum tria genera animalium describatur. Ignis enim est principalior inter elementa: sed ei nullus ornatus assignatur. ergo videtur q insufficienter ornatus elementorum assignetur. ¶ Preterea locus naturalis est locus quietis sed aues non quiescunt in aere vt dicitur. ergo videtur q aer auiibus non ornatur. ¶ Preterea reptile est genus terrestriū animalis: sed diuersorum elementorum diuersus est ornatus. ergo videtur q inconuenienter in ornatu aque reptile commemoratur. ¶ Preterea nobiliori corpori debetur nobilior locus: sed animalia gressibilia sunt nobiliora auiibus vel piscibus: q sunt magis completa vt eorum generatio ostendit et membrorum dispositio. ergo cum aer et aqua sint nobiliora elementa q terra videtur q inconuenienter aues et pisces aeri et aque animalia nō gressibilia terre describantur. ¶ Preterea secundū philosophum in libro de animalibus quedam animalia sunt media inter terrestria et aquatica que vt obici morantur. horum autem mentio nulla facta est. ergo videtur in sufficienter elementorum ornatus describi per animalia. ¶ Preterea plus distat homo a gressibilibus q gressibile q volatile: q est in alio gradu entium scilicet rationalium cum omnia bruta in vno gradu entium: scilicet sensibilibus computentur: sed non eadē die producta sunt gressibilia et volatilia. ergo videtur q nec eadem die debuit homo cum aliis animalibus fieri. ¶ Preterea quoum est maior similitudo est etiam maior continuatio: sed vt dicit Auicenna corpus humanum est simillimum corporibus celestibus. ergo videtur q statim post ornatum celozū corpus hominis formari debuit ante alia animalia.

¶ Respondeo dicendo q animalia non dicuntur ornata elementorum nisi secundum q comparatur ad elementa vt locatum ad locum. Comparatio autem corporis ad locum suum est secundum motum et quietem: motus autem animalis est duplex

vnus consequens naturam corporis eius sicut virtutum elementis dominantis in ipso. Alius consequitur apprehensionem et appetitum et hic est motus proprius animalis in quantum est animal. et ideo ad illius elementi ornatum al' pertinere in quo motum animale habet proprius non ad quod mouetur motu nature naturae sui corporis huiusmodi enim motus non sequitur al' in quantum huiusmodi: sed sicut quod ponit ex grauius et leuius. et ideo animalia gressibilia ad ornatu terre pertinere dicitur quod in ea motum animale habet et pari ratione naturalia ad ornatu aque et volatilia ad ornatu aeris. Ad primum ergo dicitur quod quibus ali que res committuntur possunt ad tempus sine lesione in igne seruari: tamen nulla res est que tandem ab igne non consumatur si diu in eo permaneat ut Galienus dicit in libro de simplici medicina. et ideo non est possibile aliqd animal viuere in igne ut in libro de proprietatibus elementorum philosophus dicit nisi forte ad modicum tempus ut de salamandra dicitur. Ad secundum dicitur quod anima auis in motu animali mouetur contra naturam corporis. et ideo talis motus est cum labore et pena ut in secundo de animalibus. et ideo ovis quod quies qua huic labori succurritur sit in loco conuenienti nature corporis ex quo tamen non habetur: quod terra sit pro prius locus auis in quantum est al'. Ad tertium dicitur quod reptilium quedam genera sunt terrestria quedam aquatica. et ideo reptile cum utroque commemoratur. dicitur enim reptile quod se rapit. hoc autem contingit multipliciter. quoddam enim rapit se virtute costarum ut serpentes: quoddam vi quorundam anulorum ut aialia anulosa. quoddam vi oris ut quidam vermes qui ore terre affixo totum corpus post se trahunt: quoddam vero vi penularum quorundam se mouet ut pisces et vlt' omne animal videtur reptile dici cuius corpus non multum a terra eleuatur per instrumenta mortalia. Ad quartum dicitur quod nobilioribus animalibus debetur nobilitas locus per comparationem ad ipsa animalia: quibus autem aer sit nobilitas terra in natura sua tamen terra in quantum competit in dispositionibus aialium est nobilitas aqua vel aer: quod in ea nutrimenta aialium magis habundat et magis competit locus iste equalitati complexionis. Ad quintum dicendum quod aialia magis computantur cum illo extremorum cum quo magis conicant non enim inuenitur aliquod al' quod alterius naturam non magis sapiat. Ad sextum dicitur quod illud hominis quo ceteris aialibus ante ponitur non est aliquid corporale vel corporalis forma sed intellectus: sed quantum ad naturam corporis sui non est inconueniens quod magis conicant cum quibusdam aialibus quod quedam cum aliis sicut materiam. Alia enim deputantur diuersis diebus vel vni sicut materiam ex qua corpus producit: diuersis vero elementis in ornatu sicut diuersum motum qui etiam corporalibus organis completur. Ad septimum dicendum quod in via generationis quanto aliquid est perfectius et magis assimilatum agenti tanto tempore posterius est quod sit prius natura. et ideo quod homo perfectissimum animalium est vltimo inter animalia fieri debuit: et non immediate post corpora caelestia que cum inferioribus corporibus non ordinantur sicut viam generationis cum in materia non conicant cum eis.

Et inde dicitur de hiis que ad vii. diem pertinent et circa hoc queruntur tria. Primo de consumatione operum diuinorum. Secundo de quiete dei. Tertio de sanctificatione. vii. diei.

Primum sic proceditur. videtur quod deus non consumauerit. vii. die opus suum. perfectus. n. numerus consumationis operum diuinorum prout: sicut senarius numerus perfectus est et non septennarius. sicut die fertus et non septies deus opus suum consumauerit debuit. Ad id. consumatio operis attenditur: sicut hoc quod aliquid perfectio operi adicitur: sed nulla perfectio potest rei operari accrescere nisi ex actu operantis. cum ergo deus die septima quiesceret ut scriptura dicit non videtur illa die opus suum consumasse. Ad id. quod diu artifer ab ope suo non cessat opus suum non consumat: sed deus nunquam ab operatione sua cessat cum operatio sua sit essentia sua que eterna est. ergo deus die. vii. opus suum non consumauit. Ad id. Preterea sicut Avicenna omne agens quod non agit per motum non habet actionem in effectu solum quod diu fit sed quod diu in eo perdurat: cum non tantum sit causa fieri sed essendi: sed deus est causa agens rei non per motum cum non requirat materiam ex qua agat quam oporteret esse sicut motus. ergo videtur quod ipse quod diu mundus durat sua actio esse in mundo inuariat: et ita videtur quod. vii. die non cessauerit ab opere: et sic idem quod prius. Ad id. Preterea deus non tantum rerum factor est: sed etiam conseruator: sed non potest dici quod conseruet nisi per aliquam actionem in res. ergo videtur quod quod diu res in esse conseruantur. quod deus in res operetur ergo et cetera. Ad id. Preterea dies septimus creatura quedam est: sed omnis creatura est ex operatione diuina nec prius diem. vii. fecit quod esset quod esse successiuorum est in fieri. ergo videtur quod die septimo nouam creationem fecerit: et ita non ab omni opere cessauit. vnde ut prius. Ad id. Preterea ut dicit philosophus in. xviij. de animalibus frequenter apparent noue species animalium que prius nunquam apparebant: ut patet in illis que ex putrefactione generantur. ergo videtur quod nec etiam ab instituendis nouis speciebus deus die. vii. cessauerit. et sic idem quod prius. Ad id. Preterea quedam sunt in quibus sola diuina virtus operatur. sicut in creatione animarum in infusione gratie et miraculorum operatione ergo videtur quod tunc non cessauerit ab operatione et institutione nouarum creaturarum. ergo et cetera. Contra hoc est quod dicitur Gene. primo quod consumauit deus die. vii. et cetera. Ad id. Preterea in perfectione operis cuiuslibet diei. s. f. significatur. cum dicitur vidit deus quod esset bonum ut dicit Aug. in primo super Gene. sed septennarius numerus. s. f. attribuitur qui septiformis in munere dicitur. ergo conuenienter consumatio operis. vii. diei ascribitur. Ad id. Respondeo dicitur quod sicut magister dicit in littera in hoc disceptat nostra translatio ab alia quam. Aug. exponit. In nostra enim translatione consumatio operum ascribitur diei. vii. in alia vero diei. vi. utraque autem veritatem habere potest siue intelligatur septimus dies sequi alios vi. successione temporis ut alij sancti volunt siue ponant. vii. dies vnus dies ut Aug. vult septempleribus presentatus scilicet cognitio angelica. loquendo enim sicut Augustinum distinguenda est rei duplex perfectio. Una enim est perfectio totalitatis quam res habet ex hoc quod ex omnibus partibus suis essentialibus integrata est et talis perfectio mundi septe diei competit quia post septe primos dies nulla creatura mundo addita est que non aliquo modo in operibus. vi. diei esset ut patet. Alia vero perfectio rei est quam habet ex ratione finis que est vltima perfectio et talis perfectio mundi debet. vii. diei in qua deus ab oibus

operibus requieuit in se sicut in fine sed sequēdo alios sanctos distinguenda est iterū duplex perfectio vna est perfectio prima quam. s. res habet sicut esse suum: et huius perfectio mundi completa est. vi. die quia nulla pars mundi postmodum addita est que in primis sex diebus non precesserit aliquo modo. Alia est perfectio secunda que est operatio rei ut dicitur. ij. de anima et talis perfectio mundi fuit in. vij. die quia ex tunc cessante operatione qua deus naturam instituit incepit operatio propagationis in toto vniuerso sicut quod ex naturis iam conditis res alie producuntur quam operationem in rebus omnibus deus vsque nunc facit Jo. v. pater meus vsque modo operatur et ego operor.

Ad primum ergo dicendum quod senarius numerus ratione primum perfectus dicitur: quia ex omnibus partibus eius aliquoties aggregatis confurgit: et ideo perfectio senarius congruit illi perfectioni mundi que consistit in totalitate partium quantum ad esse primum et sicut partes aliquote senarii ordinatim: et continue sibi succedunt sine alterius numeri interpositione. s. vnum duo tria: ita etiam in productione primum vniuersi si ordo seruatus est ut post productionem prime partitū statim narraretur productio secunde partitū: et sic deinceps vsque ad sextum.

Ad secundum dicendum quod consummatio operum intelligitur sicut aliquid perfectionis ipsius rebus collatum quod est ipsa operatio per quam natura propagatur. Nec autem operatio est a deo et a virtute creature: et ideo et deus dicitur consummasse opus cuius virtute natura mota in operatione erit. nec tamen aliquid nouum in natura efficitur: quia operatio consequitur ex virtute nature prius rebus collata. Consummatio autem que est ex parte finis non est nisi aliquid additum in re.

Ad tertium dicendum quod deus non dicitur cessare ab operatione nisi ex parte effectus tantis. ipse enim non agit aliqua operatione media vel intrinseca vel extrinseca que non sit sua essentia: quia suum velle est suum facere et suum velle est suum esse nec tamen ab eterna operatione sequitur effectus nisi sicut determinatione voluntatis ut prius dictum est. vnde dicitur incipere operari vel ab operatione cessare ex parte effectus.

Ad quartum dicendum quod sicut influentia solis per irradiationem est semper quod diu aer illuminatur ut possit dici sol facit lumen in aere ita diuina bonitas semper esse rebus influit non aliud et aliud: sed vnum et idem. nec tamen res diu semper fieri vel creati vel institui apud nos: sed tunc cum primo esse acceperint. Et ideo dicitur quod cessat creare vel facere mundum.

Ad quintum dicendum quod conseruatio rerum in esse nihil aliud est quam influentia esse rei sicut quod dictum est. s. quod deus quod diu res est causat et efficit esse rei. nec tamen talis conseruatio repugnat predicte cessationi: quia esse rei consequitur principia essentialia sicut operatio virtutem.

Ad sextum dicendum quod dies ille septimus precesserat secundum similitudinem ad minus in primis sex diebus.

Et preterea esse rei causatur a principis naturalibus prius nature collatis: quia motus est causa temporis vel est idem dies cum precedentibus secundum Augustinum.

Ad septimum dicendum quod ille noue species producuntur ex virtute celesti que tenet locum virtutis formatiue in animalibus ex putrefactione generatis: et ideo iste species fuerunt producte in operibus sex dierum in suis principis: scilicet materia et in rationibus seminalibus sicut

etiam alia que per operationes nature producantur.

Ad octauum dicendum quod nihil facit deus in creatura quod aliquo modo in primis diebus non precesserit sed diuersimode. Quaedam enim fuerunt in operibus. vi. dierum ut in principis actiuis et materialibus et secundum similitudinem speciei ut ea que generantur ex sibi similibus in natura: quedam vero sicut in principis actiuis et materialibus: sicut non sicut similitudinem speciei. sicut quedam animalia ex putrefactione generata: quedam vero sicut ex principis disponentibus et non actiuis et secundum similitudinem speciei sicut anima rationalis: quedam vero ut in potentia obedientie tantum sicut ea que per miraculum fiunt.

Secundum sic proceditur. videtur quod inuenienter dicatur deus die septima requieuisse. Opposita enim nata sunt fieri circa idem. Sed quies opponitur motui. ergo cum deus non mouetur Ja. i. Apud quem non est transmutatio etc. videtur quod nec possit dici quiescere. Si dicatur quod quies dicitur de deo non sicut quod opponitur motui sicut sicut quod opponitur labori.

Contra secundum philosophum in. vij. et decimo ethicorum operatio cui non adiungitur motus est sicut se delectabilis et nullo modo laboriosa: quia labor in operatione causatur ex motu in naturalibus sed operatio dei est omnino sine motu quia immobilis manens dat cuncta moueri ut dicit Boetius. ergo nullus labor sibi accidit in hoc quod res creauit. ergo nec quies que opponitur labori sibi conuenit. Si dicatur quod deus dicitur requieuisse in quantum facit nos in se requiescere sicut dicitur cognoscere aliquem quando facit nos illud cognoscere ut Bene: xij. dicit abrahę nunc cognoui quod timeas deum.

Contra reges septime diei cum diuidit per operationes sex dierum sed in sex diebus dicitur deus fecisse quia ipsemet requieuit non solum fecit nos requiescere. Si dicatur quod deus quieuisse dicitur sicut voluntas quiescit in fine.

Contra. sicut quies corporis opponitur motui eius ita quies voluntatis opponitur motui eius ut vtrumque per similitudinem de voluntate dicatur: sed motus voluntatis non potest esse nisi secundum quod procedit de his que sunt ad finem in fine ipsius. cuius igitur talis motus deo non est communitat qui ex rebus aliis nec in sui cognitionem nec in sui amorem venit videtur quod nec quies voluntatis sibi conuenire possit.

Preterea ea que sunt eterna non conuenienter connumerantur inter ea que ex tempore inceperunt: sed quies voluntatis diuine in suo fine est eterna. ergo inconuenienter dies quietis diuine connumeratur diebus creationis rerum que ex tempore inceperunt.

Preterea finis diuine voluntatis non est aliud a deo. Si igitur intelligitur requieuisse propter voluntatem quiescentem in fine videtur inconuenienter dici in die. vij. requieuisse cum dies. vij. creatura sit.

Si dicatur quod non requieuit in die. vij. sicut in obiecto quietis sed sicut in tempore quietis.

Contra illud quod est eternum non est in tempore sed supra tempus: sicut quies diuine voluntatis est eterna igitur non est in. vij. die sicut in tempore.

Preterea sicut quies dei qua in se quiescit non habet finem ita non habet principium sed sicut vespere est finis diei ita mane est principium eius ergo dies. vij. si dicto modo ac

cipiatur quies non debet habere mane sicut nec ha-
 bet vespere. ergo cum assignetur sibi mane non po-
 test dici deus die. vii. modo predicto quiescisse. **C** **S**
 contra deuto. xlii. dei perfecta sunt opera sed om-
 nis artifer perfecto opere suo quiescit. ergo deo post
 nature institutionem que fuit in sex diebus quies die
 septima conuenit. **C** **P**reterea homo bene dispositus
 dicitur ex operibus suis in deo requiescere quia
 opera sua ad dei bonitatem refert. Cum ergo deus
 omnia propter bonitatem suam operetur vt dicit Au-
 gustinus et dictum est in prima d. i. li. videtur qd sibi
 communicat ex hiis que fecit in se ipso requiescere.
C **R**espondeo dō qd quies proprie loquendo mo-
 tui opponitur: quia vero motus causat laborem in
 operationibus nostris vt dicit philosophus inde cō-
 secutum est vt quies labori opponatur: et ex hiis dua-
 bus significationibus quietis transumpte sunt alie
 due: quia enim nostris operationibus motus adiun-
 gitur inde in vsu venit vt omnis operatio motus
 dicatur quies in proprie. et secundum hoc omnis ces-
 satio a quacūq; operatōe quies dicitur et hec signi-
 ficatio transumitur a prima. Sed quia nihil laborat
 nisi ex hoc qd a perfectione proprie nature distat vt
 patet in motibus violentis inde est vt in illo res re-
 quiescere dicatur in quo sufficientia inuenit. et secun-
 dum hunc modum voluntas quiescit in ultimo fine
 et hec significatio quietis transumitur a secunda.
C **C**onstat ergo qd deo non potest quies attribui quā-
 tum ad primam vel secundam significationem: sed
 quantum ad tertiam vel quartam potest. Sed quan-
 tum ad tertiam sciendum vt ex precedenti articulo
 patet qd deus ab operatione cessare non dicitur quia
 si ipsa operatio qua operatur deficiat cum sua ope-
 ratio sit essentia eius: sed ratione effectus h dicitur
 quia operatione eterna facit vt aliquis effectus te-
 poraliter sit. Nec sic tamen ex parte effectus opera-
 tio eius cessare dicitur die. vii. quasi nihil in rebus
 fecerit postea vel saltem in die. vii. quia si operatio
 eius in creatura vel ad momentum cessaret creatu-
 ra esse defineret vt dicit Augustinus. iiii. super Be-
 ne. sed sic dicitur ab opere cessasse. die. vii. qz a die
 vii. et deinceps nouam creaturam non fecit que nō
 aliquo modo in operibus sex dierum precesserit vt
 supra dictum est. **C** **S**ed quantum ad quartum no-
 tandum qd quies voluntatis diuine in fine potest ac-
 cipi dupliciter vel absolute secundum qd in se ipso suf-
 ficientiam inuenit et sic quies eterna est. **C** **A**lio mo-
 do potest intelligi per relationem ad creaturam sicut
 qd creatura deo placet non tamen ita vt ea indigeat
 quasi in ea sufficientiam sue beatitudinis inueniens
 sed eam ad seipsum ordinans in seipso sufficientiam
 inuenit: et sic quiescere dicitur deus proprie a rebus
 conditis quod non potest intelligi nisi rebus iam cō-
 ditis quod est post senarium diem et ita quies dei se-
 cundum duas ultimas acceptiones conuenienter
 vii. diei ascribitur. **C** **A**d primum ergo et secundum
 concedimus quia deo non attribuitur quies opposi-
 ta motui vel labori. **C** **T**ertium similiter procedim⁹ qz
 non solum illo modo dicitur deus quiescisse. vii. die
 sed vt dictum est aliis modis. **C** **A**d quartum dice-
 dum qd motus voluntatis diuine metaphorice di-
 citur non ex hoc qd voluntas eius finem consequatur
 per aliqua media sed quia ea que ab ipso sunt in
 seipsum ordinat. **C** **A**d quintum dicendum qd quies

deus ab eterno in seipso quiescens non tamen quie-
 uit a creaturis conditis in seipso sed solum quiescit
 sic quando iam creature fuerant condite.
C **A**d sextum dicendum qd dies septimus nullo mo-
 do ponitur vt obiectum quietis. sed vel secundum
 Augustinum deus dicitur in. vii. die quiescisse in
 quantum quietem propriam qua in se ipso a rebus
 conditis quiescit nature angelice monstrauit cuius
 cognitionem diem appellat: vel secundum alios san-
 ctos: dies septima significat tempus quoddam non
 ita qd quies diuina tempore mensuretur: sed quia si-
 mul cum tempore est. per quem modum verba tem-
 poralia de deo dicuntur. vnde patet responsio. vii.
C **A**d octauum dicendum qd quies quies dei prin-
 cipium non habeat tamen quies creature a deo se-
 cundum qd in eo stabilitur principium habet. sed non
 finem: qz qualitercūq; creatura mutetur nunquā in nō
 ens simpliciter cedit vt dicit Augustinus. iiii. super
 Gene. Vel aliter dicendum qd etiam ipsa quies qua
 deus quiescit quodammodo principium habet non
 in quantum quiescit in se ipso absolute: sed in quan-
 tum quiescit in se ipso a rebus conditis eis non
 egendo quod tamen finem non habet quia eis nun-
 quā egebit: et ideo dies. vii. habet mane sed non
 vespere.
D **T**ertium sic proceditur. videtur qd dies
 septimus deus pre alijs sanctificare non
 debuit. Operatio enim nobilior est ocio
 vt dicitur decimo ethicorum vnde nec in
 ocio: sed in operatione felicitas consistit sed. vi. die-
 bus deus operatus est. vii. vero die ab opere cessa-
 uit. ergo. vi. dies potius quā. vii. sanctificare debuit.
C **P**reterea sanctificatio et benedictio congrue boni-
 tati respondet sed bonum est comunicatum sui vt
 dicit Dionysius. cum ergo deus in. vi. diebus boni-
 tatem suam comunicauerit res in esse producendo
 videtur qd eisdem. vi. diebus magis quā. vii. sancti-
 ficatio competat. **C** **P**reterea vt dicit Raby moy.
 Observatio sabbati in lege fuit instituta vt in fide po-
 puli firmiter permaneret nouitas mundi ex qua sa-
 cillima probatio sumitur ad ostendendum deum eē
 et omnipotentiam eius et alia huiusmodi. **C** **S**ed
 secundum apostolum i. cor. i. per ea que facta sunt in
 inuisibilia dei deuenimus. ergo potius. vi. dies in q-
 bus creature facte sunt: sanctificari deberetur quā di-
 es. vii. **C** **P**reterea ei cui nihil decrescit in operā-
 do aliquid exterius non est acceptior quies quā ope-
 ratio sed deo nihil decrescit in faciendo creaturas
 quia faciendo non laborat vt dictum est: neqz virtus
 eius exhauritur. quin semper in infinita possit. nec i-
 tellectus eius distrahitur quin semper in sui con-
 templatione perfecte maneat. ergo non debuit ma-
 gis sanctificare diē quietis quā dies in quibus ope-
 ratus est. **C** **P**reterea magis indicat diuinam po-
 tentiam operatio qua deus operatur instituendo na-
 turas quā illa qua operatur in natura operante ad na-
 ture propagationem: sed in primis. vi. diebus deus
 operatus est: naturam instituendo nullo mediante.
I **n**. vii. vero die et deinceps operatus est naturam
 conseruando et mouendo moribus nature et prin-
 cipiis. ergo senarius dierum magis manifestat diuinā
 potentiam quā dies septimus: et ita magis sanctifica-
 ri debuit. **C** **S**ed contra. sanctificatio et benedictio
 bonitati debetur: sed bonum secundum philosophus

in tertio methaphisice dicitur et ratione finis: cum igitur perfectio rerum que est ex ordine ad finem debeat dici. vii. ille dies pre aliis sanctificari et benedici debuit. **C** Preterea vita contemplatiua ac tue preferatur. vnde luc. x. Optimam partem elegit sibi maria, per quam vita contemplatiua signatur: sed senarius dierum attribuitur actioni qua deus res producit: septenarius autem quieti diuine contemplationis qua seipso deus perfruitur. ergo sanctificatio et benedictio precipue diei septime debetur. **C** Respondeo ad q̄ septime diei duo attribuitur: scilicet consumatio operum et quies opificis quantum vero ad primum debetur diei septime benedictio quia secundum Gregorium benedictio dei significat collationem donorum eius et multiplicationem eorundem: multiplicatio autem creaturarum pre supponit duplicem perfectionem rerum illam: scilicet qua vniuersum perfectum est ex omnibus suis partibus essentialibus constans. Unde philosophus in quarto methaphisicorum dicit q̄ perfectum est vnu quodq; quando potest facere alterum quale ipsum est: et aliam: qua scilicet vniuersum perfectum est ex ordine ad finem quia multiplicatio creaturarum per generationem est ad hoc vt diuinum esse quantum possunt percipient vt in secundo de generatione dicitur. omnis etiam creature operatio naturalis ad finem ordinata est: et ideo benedictio diei septime debetur in qua post perfectionem primam vniuersi que sexto die completa est etiam in ordine ad finem vniuersum perfectum est. sed quantum ad secundum quod est quies opificis debetur diei septime sanctificatio. In sacra enim scriptura sanctificatio interdum dicitur et hoc q̄ aliquid ad cultum dei dedicatur: sic enim dicitur tabernaculum sanctificari et vasa eius et ministri: et ita etiam dies septimus sanctificatus est. i. ad cultum dei dedicatus est: vt sicut scilicet deus qui res condidit non in ipsis rebus conditis quasi in fine quiescit: sed a rebus conditis in se ipso in quo beatitudo sua consistit cum non sit beatus et hoc q̄ res fecerit: sed q̄ factis non eget in se ipso sufficientiam habens: ita etiam et nos non in operibus eius aut in operibus nostris discamus quiescere sicut in fine: sed ab operibus in ipso deo in quo beatitudo nostra consistit. propter hoc enim institutum est vt homo sex diebus laborans in operibus propriis septimo die quiesceret eius cultui vacans hec autem quies in deo christianis non ad tempus sed perpetue indicitur quibus indicitur sine intermissione orare. i. i. ref. v. et ideo illa temporalis observatio in lege noua cessat. **C** Ad primum ergo dicendum q̄ felicitas dei non consistit in operatione qua creaturas condidit sed in operatione qua seipso perfruitur creaturis non egens: et hec operatio ad quietem septime diei pertinet. **C** Ad secundum dicendum q̄ quous bonitas dei manifestetur in hoc q̄ esse comunicauit rebus per creationem: tamen perfectio bonitatis ostenditur in hoc q̄ rebus conditis deus non eget sed in seipso sufficientiam habet. **C** Ad tertium dicendum q̄ creature sunt sicut via per quam devenitur in cognitionem creatoris perfectio autem non consistit in via sed in termino vie. vnde non debuit sanctificari dies i quo creature sunt condite sed dies in quo sicut in finem quiescitur. **C** Ad quartum dicendum q̄ quous per operationem qua res in esse producit

nihil deo decreseat tamen h̄ potius apud eum est q̄ aliis non eget in seipso quiescens q̄ q̄ aliis facit: et ideo dies quietis magis benedicitur q̄ dies productionis creature. **C** Ad quintum dicendum q̄ deus eadem virtute qua esse rebus tribuit eas in esse proprio conseruat. vnde non magis ostendit diuinam potentiam productio creaturarum q̄ earum conseruatio. Iumenta et reptilia et bestias. Quid sit reptile dictum est. Iumenta vero dicuntur que adiutorium homini conferunt precipue vebendo ipsum vt equi vel asini et huiusmodi. Bestie dicuntur propter crudelitatem quasi vastite vt leones vt fit: et huiusmodi creata non fuerunt nisi potentialiter et materialiter vt intelligatur tam de potentia actiua q̄ de materiali. Quia non potuit simul ab homine dici et. videtur h̄ nihil esse quia licet non potuerit simul pronuntiare potuit tamen dicere ea que successiue narrabat simul esse facta. Sed dicendum q̄ dicitur non potuisse dicere non quia non simpliciter non potuit dicere simul esse facta: sed quia non potuit h̄ dicere secundum conuenientiam discipline vt facilius quod dicebatur a rudibus caperetur vt faciunt geometre in descriptionibus figurarum lineam post lineam protrahentes que tamen simul figuram constituunt. Alia translatio habet consumauit deus die septimo. vtraq; translatio veritatem continet si vt predictum est completio distinguatur.

Distinctio.

Decimasexta.

De hominis creatioe: vbi considerandum est quare creatus sit homo: et qualiter sit institutus: que duo supra tractata sunt. et qualis factus et qualiter lapsus postremo quomodo sit reparatus: que discutienda sunt.

Is excursus qd̄ supra de hominis creatione pmisimus: effectui mancipare atq; ordine explanare nunc suscipimus. Vbi hec consideranda videtur scilicet quare creatus sit homo.

et qualiter institutus: et qualis et quomodo factus deinde qualiter sit lapsus. postremo qualiter et per quem sit reparatus. Horum autem primo loco et secundo positam causam creationis humane: et modum institutionis superius pro modulo nostre facultatis tractauimus. Ideoque super est vt qualis vel quomodo factus sit. discutiamus. In genesi legitur. faciamus hominem ad imaginem. et si. no. In eo q̄ dicitur faciamus. vna operatio trium personarum ostendit. In hoc vero q̄ dicitur ad imaginem. et si. no. vna et equalis substantia trium personarum monstratur. Ex persona enim patris hoc dicitur ad filium et spiritum sanctum. non vt quidam putant angelis: quia dei et angeli non est vna et eadem imago et similitudo.

Quod imago et similitudo habet a diuersis accipitur varie. a quibusdam in creatura ab aliis creatura et increata vel essentia trinitatis: vel filius et. s. s.

Adago autem et similitudo in hoc loco vel increata intelligitur. i. trinitatis essentia: ad quam factus est homo vel creatura in qua factus est homo: et ipsa homini cōcreata. In creatam enim imaginem que deus est videtur intellexisse. Veda cum dicit non esse unam imaginem dei et angelorum: sed trium personarum: et id personis non angelis fit ibi sermo. Improprie tamen imago dicitur: quia imago relative ad illud dicitur cuius similitudinem gerit et ad quod representandum facta est. sic imago cesaris que ipsius similitudinem proferebat: ipsum quoque quodammodo representabat. Improprie autem imago dicitur id ad quod aliud fit. sicut exemplum proprie dicitur quod sumitur ex aliquo et exemplar ex quo sumitur aliquid. Ponitur tamen aliquando abusive alterum pro altero. Ita et minus proprie accipitur imago essentia trinitatis: si tamen ea nomine imaginis in hoc loco intelligitur.

Opinio eorum qui putauerunt filium per imaginem et similitudinem hic accipi.

Filius vero proprie imago patris dicitur: sicut supra in tractatu de trinitate diximus. An fuerit nonnulli qui ita distinxerunt: ut imaginem in hoc loco intelligerent filium: hominem vero non imaginem: sed ad imaginem factus dicerent quos refellit apostolus dicens. Vir quidem est imago et gloria dei. hec uamque imago. i. homo cum dicitur fieri ad imaginem: non quasi ad filium dicitur fieri. alioquin non diceret ad imaginem nostram: quod enim nostram diceret: cum filius solus patris imago sit? Fuerunt autem et alii perspicacius hec tractantes: qui per imaginem filium: et per similitudinem spiritum sanctum intelligerent: qui similitudo est patris et filii. et ideo pluraliter putauerunt dici nostram id referentes ad similitudinem tantum. ad imaginem vero subintelligendum esse meam. Dominum vero et imaginem esse: et ad imaginem et similitudinem factum esse tradiderunt: et imaginem imaginis esse et similitudinis.

Neque horum sententiam approbat: sed imaginem et similitudinem dei in homine querendam et considerandam docet: ut imago et similitudo creatura intelligatur.

Errantem hec distinctio sed reprobabiliter penitus non uideat: quia tamen de medio motum in auctoritatibus sanctorum non

manet congruentius in ipso homine imago et similitudo dei querenda est et consideranda. Factus est ergo homo ad imaginem dei et similitudinem hominem mentem qua irrationalibus antecellit. Sed ad imaginem hominem memoriā intelligentiā et dilectionem. Ad similitudinem hominem innocentiā et iustitias que in mente rationali naturaliter sunt. Alia imago consideratur in cognitione ueritatis: similitudo in amore uirtutis. Vel imago in aliis omnibus: similitudo in essentia quia immortalis et diuisibilis. Unde Augustinus in libro de quantitate anime. Anima facta est similis deo: quia immortalis et indissolubile fecit eam deus. Imago ergo pertinet ad formam similitudo ad naturam. Factus est ergo homo secundum animam ad imaginem et similitudinem dei. non patris vel filii vel spiritus sancti: sed totius trinitatis. Ita et hominem animam dicitur homo esse imago dei: quia imago dei in eo est. Sicut imago dicitur et tabula et pictura que in ea est. sed per picturam que in ea est simul et tabula imago appellatur. Ita per imaginem trinitatis est illud in quo est hec imago: nomine imaginis uocatur.

Quare homo dicitur imago et ad imagines: filius uero imago et non ad imaginem.

Uo circa homo et imago dicitur et ad imaginem est: filius autem imago: non ad imaginem. quia natus est: non creatus. equalis et in nullo dissimilis homo creatus est a deo: non genitus: non pater equalis: sed quadam similitudine accedens ei. Unde Augustinus in vii. li. de tri. In Beneficentia faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram. Faciamus et nostram pater dixit. Et nisi ex re latius. i. personis accipi non oportet: ut facere intelligantur pater et filius et spiritus sanctus scilicet et imaginem patris et filii et spiritus sancti: ut subsisteret homo imago dei. Sed quia non omnino equalis fiebat illa imago tanquam non ab illo nata: sed ab eo creata: ideo ita imago dicitur quod et ad imaginem quia non equatur paritate. sed accedit quadam similitudine. Filius autem est imago: sed non ad imaginem. quia equalis est patri. Dicitur est ergo homo ad imaginem propter imparitatem similitudinem. et ideo nostram ut imago trinitatis esse homo intelligatur non trinitati equalis sicut filius patri. Ecce ostensam est secundum quid homo sit similis deo scilicet secundum animam. Sed in corpore quandam proprietatem habet que hoc indicat: quia est erecta statura. secundum quam corpus anime rationali congruit quia in celum erectum est.

Is excursus 7c. Determinato de natura pure spūali. i. angelica: 7 d natura pure corporali. Hic tertio multipliciter psequitur de natura cōposita ex spūali 7 corporali. s. de homine. Diuiditur ergo pars ista in partes duas. In prima determinat d homine quantum ad primas sui institutionem. In secūda hūm ad eius casū. rri. di. ibi. Vidēs ergo diabolus 7c. Prima in duas. In pma determinat conditionis humane principiū. In scda ostendit hoīs conditū status. rii. di. ibi. Solent plura queri de pmi hominis statu 7c. Prima in duas. In pma ostendit formationem hominis sūm q̄ erit a sua causa: 7 in similitudine eius vt ostendat quodāmodo esse actio vniūca. In secūda determinat institutionem hominis sūm q̄ ex suis partibus constat. xvii. di. ibi. Hic de origine anime. Prima in tres. In prima ostendit hominem ad imaginem 7 similitudinem dei institutum. In secūda ponit horum expositionem ibi. Imago aut 7 similitudo 7c. In tertia ostendit sūm quam partem hominis esse ad imaginem sibi conueniat. ibi. factus est homo sūm animam. Secūda pars diuiditur in tres. In prima ponit suam expositionem. In secūda excludit alias quorūdam expositiones. ibi. filius vero imago patris dicitur. In tertia supplet quoddam ad suam expositionem quod in aliis expōnibus tāgebatur. s. in quo imago 7 similitudo differant. ibi. Veruntamen hec distinctio. factus est homo 7c. Hic ostendit sūm quam partem in homine sit imago assignanda. Et primo ostendit q̄ sūm animam. Secūdo ostendit q̄ huiusmodi inditum etiam in corpore ostenditur. ibi. Sed in corpore q̄dam hz 7c. Circa primum duo facit. Primo ponit hominem esse ad imaginem trinitatis nō solam p̄ris vel filii: vt alii dicebant: 7 hoc sūm animam. Secundo ostendit quomodo differenter ymago sūm animam homini 7 filio dei conueniat. ibi. Quo circa homo 7 imago. Hic quatuor querātur. Primo vtrum in aliqua creatura imago dei inueniri possit. Secundo in quibus inueniatur. Tertio vtrū in illis in quibus inuenitur: equaliter inueniatur. Quarto de differentia imaginis 7 similitudinis.

D primum sic proceditur. vidēs q̄ nulla creatura possit dici ad imaginem dei esse: cuiuscunq; est aliqua imago creata ei contingit aliquā imaginē ponere. sed deo non contingit aliquam imaginē ponere. Vt. xi. cui similem fecisti deum: aut quā imaginē po. ei. 8 7c. Pre. pprietas vniū non inuenitur in alio: sed imago indicat proprietatem filii vt in primo dictum est: qui in creatis est. ergo nulli creature conuenit.

Preterea. in imagine importat puenientia q̄dam in aliquo vno. vñ dicit Hilari⁹ imaginē esse sp̄m differentē ei⁹ rei ad quā imaginat. sed quecunq; pueniūt in aliquo vno habent aliquid p̄ri⁹ 7 simplicius sc. sive sit conuenientia analogie siue vniūcationis. est. n. ens p̄rius substantia 7 accēte: sicut aīal p̄rius hoīe 7 equo: deo aut nihil est p̄ri⁹ 7 simplicius. ergo nō potest esse eius imago i creatura. Preterea de rōne imaginis est equalitas. Dicit. n. Hilarius imaginē esse rei ad rē coequādam. sed nulla equalitas potest eē creature ad deum. ergo nec imago eius esse potest. Item infini-

te distantium non potest esse indiscretio 7 vniō. s. imago vt dicit Hilarius est similitudo indiscreta 7 vniō. ergo creatura non potest esse ad imaginem dei a quo in infinitum distat. Contra est quod habetur Genesis primo. faciamus hominem ad imaginem 7 similitudinem nostram.

Preterea. ad perfectionem operis erigitur vt perducatur in similitudinem agentis. sed dei perfecta sunt opera. Deutro. xxxii. ergo oportet eē ali quod operum eius in quo ipsius imago representetur. Respondeo dicendo: q̄ imago pprie dicitur qd̄ ad alterius imitationem est: nec quilibet imitatio rationem imaginis perficit: vt si hoc sit album 7 illud album: non ex hoc dicitur eius imago: sed ad rationem imaginis erigitur imitatio in aliquo quod speciem exprimat 7 essentiam. ppter quod ab Hilario dicitur species indifferens. Et inde est q̄ in corporalibus secundum imitationem figure potissimum imago attenditur: quia figura est quasi certum signum ostendens vnitatem 7 differentiam speciei. hec autem imitatio potest eē dupliciter. aut simul quantum ad species 7 signū speciei. 7 sic imago hominis est in filio suo qui ipsum i humana specie 7 figura imitatur: 7 hec est perfecta imago. aut quantum ad signum tantum: 7 non quantum ad veritatem speciei: sicut imago hominis est statua lapidea: hec est imperfecta imago. Et primo modo filius est imago patris: sicut in natura communicans. Secundo autem modo imago dei est in creaturis: 7 ideo creatura potest esse imago dei: licet non perfecta. Ad primum ergo dicendum: q̄ propheta loquitur contra ydolatras qui deum: corporalibus figuris imaginari nitebantur: 7 ideo non est ad propositum. Ad secundum dicendum: q̄ imago secundum perfectas rationem indicat proprietatem filii. 7 sic creature non conuenit: sed secundum imperfectam significationem: vt sic nomen imaginis a filio in creaturas descendat: sicut a patre nomen paternitatis: ad ephesios tertio. Ad tertium dicendum: q̄ conuenientia potest esse dupliciter. aut duorū participantium aliquod vnum: 7 talis conuenientia non potest esse creatoris 7 creature: vt obiectum est. aut secundum q̄ vnum per se est simpliciter 7 alterum participat de similitudine eius quantum potest: vt si poneremus calorem esse sine materia 7 ignem conuenire cum eo: ex hoc q̄ aliquid caloris participaret: 7 talis conuenientia eē potest creature ad deum: quia deus dicitur ens hoc modo: q̄ est ipsum suū esse. s. creatura vero non est ipsius suū esse dicitur ens: quasi esse participans 7 hoc sufficit ad rationem imaginis.

Ad quartum dicendum: q̄ ad rationem imaginis non erigitur equalitas equiparantie cum magis hominis in parua pictura imago exprimitur sed erigitur equalitas proportionis: vt scilicet eadem sit proportio partium ad inuicem in imago 7 ne que est in imaginato: 7 talis equalitas inuenitur i aīa respectu dei. qz sicut ex patre filii⁹ et ex vtroq; .s. .s. ita ex mente notitia: 7 ex vtroq; amor pcedit.

Ad quintum dicendum q̄ vbi est perfecta imaginis ratio: ibi est perfecta indiscretio 7 vnitatis: vt patet in filio ad patrem: creatura aut quantum ad hoc q̄ deum imitatur nō discernitur: sed quodam

modo sibi vnitur vnitate conuenientie: quibus semper remaneat maior differentia: et sic non ex toto tollitur ratio imaginis: sed solum imaginis perfecte.

D secundum sic proceditur. videtur quod non tantum in rationalibus creaturis imago dei inueniatur. Ad rationem enim imaginis qualis in creaturis esse potest non erigitur perfecta similitudo ut dictum est: sed sufficit imperfecta imitatio. sed quilibet creatura ex hoc esse habet: quod diuinam perfectionem imitatur. ergo quilibet creatura dici debet ad imaginem dei. **P**roterea. **P**roterea. dicit Boetius in libro de consolatione. philosophie de deo loquens: Mundum mente gerens similique imagine formans. sed quilibet creatura in esse produit: ex hoc quod in mente diuina per suam ideam gestabatur. ergo quilibet creatura potest dici facta ad imaginem dei. **P**roterea. ubi est expressio similitudo ibi magis saluatur ratio imaginis. sed perfectio diuine bonitatis expressius representatur in toto vniuerso quam in aliqua parte eius. igitur vniuersum magis debet dici ad imaginem dei quam aliqua creatura rationalis. **P**roterea. Dionysius in quarto capitulo de diuinis nominibus. ostendit similitudinem diuine bonitatis maxime apparere in radio solari. sed expressio similitudinis causat imaginem. ergo radius solaris debet dici esse ad imaginem dei. **P**roterea. illud quod maxime exprimit proprietatem altius: maxime videtur ad ipsum conuenientiam habere. sed in fine celestis hierarchie dicit Dionysius quod in igne maxime ostenduntur diuine proprietates. ergo ignis maxime debet dici ad imaginem dei. **S**ed contra. ex hoc anima dicitur imago dei: quia eius capax est: ut Augustinus dicit. sed sola creatura rationalis est capax dei ergo ipsa sola est ad imaginem dei. **P**roterea. quantum aliqua creatura est perfectior: tanto est deo similior. sed inter alias creaturas rationalis natura altissimus gradus tenet. in ipsa ergo precipue imago dei inuenitur. **R**espondeo dicendo quod ut dictum est illa imitatio rationem imaginis constituit que est in aliquo ad speciem pertinente exprimo autem et communi nihil sortitur species. sed ex vltimo proprio: sicut est differentia constitutiva. Consideratis autem diuine bonitatis processibus in creaturis: quibus nature create constituuntur in similitudinem nature increate vltima inuenitur intellectualis dignitatis participatio et que omnes alias presupponat. et ideo intellectualis natura attingit ad imitationem diuinam: in quo quodammodo consistit species nature eius. et inde est quod in eadem operatione ponimus vltimam felicitatem in intellectualis creature: in qua est felicitas dei. scilicet contemplatione intellectuali. et ideo sola intellectualis creatura rationaliter ad imaginem dei dici potest. **A**d primum ergo dicendum: quod quibus quilibet creatura aliquid participet de ratione similitudinis diuine: non tamen potest dici eius imago ratione predicta. **A**d secundum dicendum: quod similitudo operis potest dici ad operantem dupliciter. aut quantum ad id quod habet in natura sua: sicut homo generat hominem. aut quantum ad id quod habet in intellectu suo: sicut artificiatum ab artifice in similitudinem artis sue procedit: utroque modo

procedit erratura a deo in similitudinem eius. **P**rimo modo: quod ab ente sunt entia: et a viuo videntur. **S**ecundo modo: quia procedunt a rationibus idealibus. cum ergo vnaqueque res pertingat ad perfectam imitationem eius: quod est in intellectu diuino: quia talis est: qualem eam esse disposuit. et ideo quantum ad hunc modum similitudinis quilibet creatura potest dici imago idee in mente diuina existentis. Unde dicit Boetius in libro de trinitate: quod forme que sunt in materia potest dici imagines: eo quod ab his formis venerunt: que sine materia sunt. sed quantum ad alium modum sola intellectualis natura pertingit ad vltimum gradum imaginis: ut dictum est. et ideo ipsa sola dicitur imago dei. **A**d tertium dicendum quod similitudo diuine bonitatis quantum ad nobilissimas participationes ipsius non resultat in vniuerso: nisi ratione nobilissimarum partium eius que sunt intellectuales nature: nec per se de toto potest dici: et primo quia non conuenit sibi ratione omnium partium: ut in sermo physicorum dicitur frequenter. et ideo vniuersum non resultat dici imago dei: sed intellectualis natura. **A**d quartum dicendum: quod similitudo radii solaris ad diuinam bonitatem tota attenditur quantum ad causalitatem: et non quantum ad dignitatem nature que ratione imaginis perficitur. **A**d quintum dicendum: quod proprietates diuine ostenduntur in creaturis dupliciter. vel secundum similitudinem analogie sicut vltima: sapientia: huiusmodi: que analogice deo et creaturis conueniunt. et sic diuine bonitates precipue ostenduntur in rationali natura. vel secundum similitudinem proportionis: secundum quod spirituales proprietates corporalibus metaphorice designantur. et hoc modo in genere ostenduntur proprietates diuine: ut in primo libro. dist. xxxiii. dictum est. sed hec similitudo non facit rationem imaginis. vnde Dionysius vocat eam in secundo capitulo celestis hierarchie. dissimilem similitudinem.

Tertium sic proceditur. videtur quod imago non magis in angelis quam in hominibus inueniatur. Ea enim que sequuntur naturam equaliter inueniuntur in omnibus habentibus naturam illam: ut visibile in hominibus. sed esse ad imaginem dei consequitur intellectualem naturam. ergo in omnibus habentibus intellectus est equaliter. **P**roterea. secundum Augustinum eo ipso est anima imago dei quod capax eius esse potest. sed non magis capax dei est angelus quam homo: cum in fructu diuinitatis homines angelis equantur. ergo esse ad imaginem non magis angelis quam hominibus puenit. **P**roterea. ut dicit Augustinus. inter mentem nostram et deum nihil est medium. sed quod magis imitatur deum: cadit medium inter ipsum: et quod minus imitatur ipsum. ergo angelus non magis est ad imaginem dei quam mens humana.

Proterea ad hebreos. ii. dicit glossa: quod natura mentis humane quam christus assumpsit nihil post deum est melius. sed christus assumpsit mentem eiusdem nature cum nostris mentibus. cum ergo vnum quodque tanto sit melius quanto expressiori imagine deum imitatur: videtur quod esse ad imaginem non magis angelis quam hominibus pueniat. **P**roterea. dicit Hieronimus: quod exaltata est super choros

angelorum ad celestia regna. sed hoc non posset esse: si ipsa esset minus ad imaginem dei quam angeli. ergo cum ipsa vere et pure naturam humanam habeat videtur idem quod prius. ¶ Sed contra est quod dicit Gregorius: quod angelus dicitur signaculum similitudinis: quia in eo divine imaginis similitudo magis insinuat expressa. sed secundum hoc aliquid dicitur esse magis ad imaginem secundum quod expressio? imago dei in ipso relictus. ergo angeli sunt magis ad imaginem dei quam homo. similiter etiam videtur quod vir magis quam mulier per id quod prime cor. xi. quidam gradus inter virum et mulierem constituitur dicitur vir imago dei: et mulier imago viri: et ita non in omnibus habentibus imaginem imago equaliter inuenitur. ¶ Respondeo. dicitur quod de imagine possumus loqui dupliciter. aut quantum ad id in quo proprie consistit imaginis ratio: aut quantum ad id ad quod secundario assignatur similitudo imaginis proprie. n. et principaliter imago in intellectualem naturam consequitur. unde oportet quod ubi intellectualis natura perfectius inuenitur: etiam ibi sit imago expressio: et sic cum natura intellectualis multo sit dignior in angelis quam in homine: eo quod propter obumbrationem intellectualis luminis hominis rationalis dicitur: cum ratio sit quidam intellectus obumbratus: oportet quod in angelis sit expressio dei imago quam in anima et in angelis superioribus quam in inferioribus et in viro quam in muliere: quibus ista diversitas sit minor quam prima: quod non sequitur diversitatem nature secundum speciem. assignatur etiam imago dei in homine: sed non ita proprie quantum ad aliquas proprietates consequentes: sicut quod homo dominatur inferioribus creaturis sicut etiam deus in toto universo: et est quodammodo finis earum. et hoc innuitur bene. i. ubi post id quod dictum est: faciamus hominem ad imaginem etc. subiungitur ubi dicitur sicut deus est totus in quibus parte universi: ita anima in qualibus parte corporis. et hoc etiam homini alia nihil prohibet hominem magis ad imaginem dei esse quam angelum: sed hoc est secundum quid et non simpliciter: quod iudicium similitudinis vel diversitatis quod sumitur ab essentialibus rei est multo firmitus. ¶ Ad primum ergo dicitur quod ea que consequuntur naturas equaliter inveniuntur in omnibus habentibus naturas illas equaliter. natura autem intellectualis non equaliter inuenitur in angelis et in hominibus: sed in angelis multo nobilior: ¶ Ad secundum dicendum quod imago inuenitur in homine et in angelo quantum ad naturalia sua non quantum ad habitum gratie vel glorie. Consideratis autem naturalibus angeli et hominis magis est capacitas divine cognitionis angelus quam homo: et quod homo ad equalitatem angelorum perducitur: in divina fructu ne est gratie et non nature: et ideo obiectio non procedit. ¶ Ad tertium dicitur quod inter mentem nostram et deum nihil est medium quasi obiectum beatitudinis: sed immediate in deum nostra mens tendit: a quo etiam immediate per gratiam vivificatur: et tamen est aliquid medium quantum ad gradum nature. scilicet angelica natura: ut patet ex Dionysio in quarto capitulo celestis hierarchie. Augustinus etiam dicit angelum prope deum factus et materiam prope nihil: et ideo obiectio nulla est. ¶ Ad quartum dicitur quod natura mentis humane quam christus assumpsit est multo nobilior quam quibuslibet creatura: sed hoc habet ex unione divinitatis: et non ex propriis essentialibus. et ideo non sequitur similis ratio de mentibus humanis non unius. Assumpsit enim

dei filius humanam naturam: ut Damascenus dicit in athomo. i. in individuo et non in specie: et sic etiam natura mentis humane in gloria predicta accipitur. ¶ Ad quintum dicendum quod exaltatio beate virginis super choros angelorum: non fuit nature sed gratie: et ideo per hoc nihil probatur.

¶ Quartum sic proceditur. videtur quod inconvenienter imago et similitudo in littera distinguantur. Illud enim quod ponitur in definitione alicuius: ut genus non distinguitur ab ipso: sicut animal ab homine. sed secundum Aristoteli imaginatio est rei ad rem coequandam imaginata et indifferens similitudo. ergo imago et similitudo distingui non debent. ¶ Preterea. secundum quorundam opinionem homo in gratuitis creatus non est. sed innocentia et iustitia ad gratiam pertinent. ergo inconvenienter similitudo in qua homo factus est per iustitiam et innocentiam exponitur in littera. ¶ Preterea. cognitio et amor nominantur actus et passionem. sed actus et passio non semper remanent in animo. Cum ergo imago semper maneat: videtur quod inconvenienter imago secundum dilectionem vel cognitionem assignetur. ¶ Preterea. amor ad voluntatem pertinet voluntas autem est pars imaginis. ergo inconvenienter distinguitur similitudo ab imagine: per hoc quod similitudo in amore virtutis consistit. ¶ Preterea. voluntas ad cognitionem non pertinet: et tamen pars imaginis ab augustinus ponitur. ergo videtur quod inconvenienter dicatur imago ad cognitionem veritatis pertinere. ¶ Preterea. natura intellectualis ad essentiam anime pertinet: sed naturam intellectualem sequitur imago: ut dictum est. ergo videtur inconvenienter dici quod similitudo ad essentiam pertineat. imago vero ad alia que sunt in anima. ¶ Respondeo dicendum quod in ratione imaginis includitur similitudo: et non e converso. unde si similitudo contra imaginem distinguatur: oportet specialiter sumi similitudinem que deficit a ratione imaginis: sicut proprium dicitur definitioni nominis commune quod de definitione predicatur. sed secundum illam rationem determinate acceptam qua deficit a perfectione definitionis. cum ergo imago importet imitationem in his que pertinent ad speciem demonstrandam: oportet quod similitudo accipiarur in eo quod deficit a demonstratione specialis nature. hoc autem contingit dupliciter. aut quia est prius et communius quam sit natura speciei: sicut proprietates consequentes naturam generis. aut quia est posterius his que speciem demonstrant: ut accidentia consequentia principia individui. Si ergo accipiarur defectus primo modo: sic est ultima distinctio que in littera assignatur: secundum hoc enim dicitur similitudo secundum convenientiam in illis que consequuntur essentiam in quantum est essentia: et non in quantum est intellectualis: ut incongruibile et indivisibile. et huiusmodi. imago autem attenditur secundum ea que proprie intellectualem naturam consequuntur. Si autem attendatur defectus ex hoc quod est posterius: hoc est dupliciter. quia aut hoc est secundum ordinem potentie naturalis ad potentiam: et sic primum demonstrans naturam intellectualem est potentia cognoscitiva et actus eius: posterius erit voluntas et actus eius que consequitur apprehensionem cognoscitivam veritatis: et sic erit secunda distinctio. quod imago pertinebit

ad cognitionem veritatis que est primum demon-
strans naturam intellectualem. similitudo autem ad a-
more virtutis: aut secundum ordinem potentie ad habitus
et sic erit prima distinctio secundum quod imaginatio pertinet
ad potentias. scilicet memoriam: intelligentiam: et voluntatem. Si
similitudo vero ad habitus pertinet. scilicet innocentiam et iusti-
tiam. **C** Ad secundum ergo dicitur quod similitudo coiter sum-
pta non dividitur contra imaginem. sed similitudo defi-
ciens a ratione imaginationis: sicut proprium contra
diffinitionem. **C** Ad secundum dicitur quod etiam si ponatur homo non
creatus in habitibus gratuitis: constat tamen eum esse
creatum in habitibus naturalibus integris et perfectis: et
quibus ad hoc similitudo attenditur. **C** Ad tertium dicitur
quod potentie innotescunt per actus et passiones. et ideo per
cognitionem et amorem debet intelligi potentia cognosci-
tiva et amativa que est voluntas. **C** Ad quartum
dicendum quod ratio illa non valet quod procedit ex diver-
sis distinctioibus: nec est inconueniens ut secundum unam dif-
ferentiam aliquid pertineat ad imaginem: et secundum aliam
pertineat ad similitudinem: quia in una comparati-
one potest aliquid accipi: ut prius aliquo quod in ani-
ma accipitur. et posterius respectu alterius secundum
quem modus possunt comparari potentie intellectu-
e nature ad habitus: quibus inveniuntur priores.
vel una ad alteram: et sic est una prior altera. Et ita
sicut aliquid est prius et posterius in aliqua compa-
ratione diversimode acceptum: ita etiam potest ad
imaginem et similitudinem pertinere ratione predi-
cta. Et similiter dicitur esse ad quintum. **C** Ad sextum
dicendum: quod intellectualitas quibus pertinet ad eam-
dem naturam intellectualem: non tamen est de ratione ean-
dem inquantum essentia: et ideo non pertinet ad similitu-
dinem que assignatur secundum communes differentias
entis. scilicet simplex et compositum: corporale et incorpo-
rale: et huiusmodi. Quare creatus sit homo. i. causa
finalis hominis: et qualiter instituitur: quia ex anima
et corpore hec duo in prima distinctioe huius libri
dicta sunt. Et qualiter et quomodo factus hic incipit
proficere. Deinde qualiter sit lapsus: hoc proficere
xvi. distinctio. Et deinceps postremo qualiter et cetera. hoc in
tertio libro et in quarto. Que in mente rationali natu-
raliter sunt. hoc potest intelligi etiam de habitibus gra-
tuitis ad quos anima naturaliter est ordinata non quod
per principia nature causentur. vel potest intelligi
de habitibus innatis: sicut philosophus in sexto ethi-
corum ponit etiam quasdam unitates naturales. ima-
gio ergo pertinet ad formam scilicet specialem simili-
tudo ad naturam. scilicet communem: et hoc secundum vlti-
mam distinctionem quas posuit. Quo circa homo et
imago et cetera. Ratio huius est quod hec prepositio: ad:
notat distantiam. quia ut dicit Augustinus. filius est imi-
gatio patris nulla ex parte ei dissimilis. ideo ita di-
citur imago quod non ad imaginem homo autem: quia
ipse deum imitatur in natura intellectuali et a per-
fecta imitatione filii distat in quam tamen tendit ut
potest. ideo imago dicitur et ad imaginem.

Distinctio decimaseptima.

Hic de creatione anime utrum de ali-
quo facta sit: vel non: et quando facta: et quas
gratiam habuerit in creatione.

Sic de origine anime plura
queri solet. sed vnde
creata fuerit: et quam gratiam ha-
buerit in creatione. Sicut homi-
nis formatio secundum corpus de-
scribitur: cum dicitur. Formavit deus homi-
nem de limo terre: ita eiusdem secundum animam de-
scribitur factura: cum subditur. Et inspiravit
in faciem eius spiraculum vite. Corpus enim
de limo terre formavit deus: cui animam in-
spiravit. Vel secundum aliam litteram. flavit vel sus-
flavit. Non quod faucibus susflauerit: vel mani-
bus corporis corpus formauerit. spiritus
enim deus est: nec lineamentis membrorum
compositus est. Non ergo corporaliter pute-
mus deum corporis manibus formasse cor-
pus: vel faucibus inspirasse animam. sed po-
tius hominem de limo terre secundum corpus for-
mavit: iubendo: volendo. i. voluit: et verbo suo
iussit ut ita illa fieret. Et in spi. in fa. eius spi-
vite. i. substantiam anime in qua viveret. cre-
avit: non de materia aliqua corporali vel spi-
rituali: sed de nihilo. Putauerunt enim qui-
dam heretici deum de substantia sua animam
creasse: verbis scripture perniciter inheren-
tes quibus dicitur. Inspiravit vel susflavit et cetera.
Cum flat inquit vel spirat homo: de se fla-
tum emittit. Sicut ergo cum dicitur de se flas-
se vel spirasse spiraculum in faciem hominis
ex se spiritum hominis emisisse intelligitur. i.
de sua substantia. Qui hoc dicunt non capi-
unt tropica locutione dictum esse: susflavit:
vel flavit. i. flatum hominis. scilicet animam fecit.
flare enim est flatum facere. flatum facere est
animam facere. Unde dominus per Isaiam.
Omne flatum ego feci. Non sunt ergo audi-
endi qui putant animam esse partem dei. Si
enim hoc esset: nec a se nec ab alio decipi pos-
set: nec ad malum faciendum vel patiendum com-
pelli: nec in melius vel deterius mutari. Fla-
tus ergo quo hominem animavit: factus est
a deo: non de deo: nec de aliqua materia: sed
de nihilo.

Hic queritur quando facta sit anima: an ante
corpus an in corpore.

Ed utrum in corpore: an extra cor-
pus: etiam inter doctores scrupulo-
sa questio est. Augustinus enim sup
Beneficium tradit animam cum angelis sine cor-
pore fuisse creatam: postea vero ad corpus ac-
cessisse: neque compulsam esse incorporari: sed na-
turaliter illud voluit. i. sic creata fuit ut vellet:
sicut naturale nobis est velle vivere. Male autem
velle vivere non nature sed voluntatis est per

uerse. Alii vero dicunt aiam primi hominis in corpore fuisse creatas: ita exponentes verba illa. Inspi. i. facie eius spiraculum vite. i. animas in corpore creauit: que totum corpus animaret. facies tamen specialiter expressit: quia hec pars sensibus ornata est ad intuenda superiora. Sed quicquid de anima primi hominis estimetur: de aliis certissime sentiendum est quod in corpore creentur. Creando enim infundit eas deus: et infundendo creat. Dicendum est etiam animam illam non sic esse creatam: ut prescia esset operis futuri iusti vel iusti.

In qua etate deus hominem fecerit. i. etate virili factus est homo secundum superiores causas.

Flet etiam queri utrum deus hominem repente in virili etate fecerit: an perficiendorum etates augendo: sicut nunc format in matris utero. Aug. super Genesim dicit quod adam in etate virili continuo factus est. et hoc secundum superiores: non inferiores causas id est secundum voluntatem et potentiam dei: quam nature generibus non alligauit. qualiter et virga moysi conuersa est in draconem. Nec enim talia contra naturam sunt: nisi nobis quibus aliter nature cursus innotuit: deo autem natura est quod facit. non ergo contra dispositionem suam illud fecit deus. Erat enim in prima causarum conditione sic hominem posse fieri. sed non ibi erat necesse ut sic fieret. hoc enim non erat in conditione creature. sed in beneplacito creatoris cuius voluntas necessitas est. Hoc enim necessario futurum est: quod vult et prescit. Multa vero secundum inferiores causas futura sunt: sed in prescientia dei futura non sunt. Si autem aliter ibi futura sunt: potius futura sunt sicut ibi sunt: ubi prescit ille qui non potest falli. Sic ergo factus est adam non secundum inferiores causas: quod non erat in rerum causis seminalibus ut ita fieret. sed secundum superiores non contra naturam operantes: quia in rerum causis naturalibus erat ut ita posset fieri.

Quod homo extra paradysum creatus in paradiso sit positus: et quare ita factus sit.

Bominem autem ita formatam tulit deus ut scriptura docet: et posuit in paradiso voluptatis quam plantauerat a principio. His verbis aperte moyses insinuat quod homo extra paradysum creatus: postmodum in paradiso sit positus. quod ideo factus dicitur: quia non erat permansurus in eo: vel ut non nature sed ut gratie hoc assignaretur. Intelligentur autem paradysus localis et corporalis in quo homo locatus est. Tres enim ge-

nerales de paradiso sententie sunt. Una eorum qui corporaliter intelligi volunt tantum. Altera eorum qui spiritualiter tantum. Tertia eorum qui utroque modo paradysum accipiunt. Tertiam mihi placere fateor: ut homo in paradiso corporali sit positus. Qui ab illo principio plantatus accipi potest: quo terram omnem remotis aquis herbas et ligna producere iussit. Qui et si presentis ecclesie vel future tipum tenet: ad litteram tamen intelligendum est esse locum amenissimum: fructuosis arboribus magnum: et magno fonte secundum. Quod autem dicimus a patre per antiquam translationem dicit ad orientem. Unde voluit quidam in orientali parte esse paradysum longo interiacente spacio vel maris vel terre a regionibus quas incolunt homines secretum et in alto situm usque ad lunarem circulum pertinentem: unde nec aque diluuii illuc peruenerunt.

De lignis paradisi inter que erat lignum vite et lignum scientie boni et mali.

In hoc autem paradiso erant ligna diuersi generis: inter que unus erat quod vocatum est lignum vite: alter vero lignum scientie boni et mali. Lignum vite dicitur est sicut docet Beda et Strabus: quod diuinitus accepit hanc vim: ut quod ex eius fructu comederet: corpus eius stabili sanitate et perpetua soliditate firmaret. nec ulla infirmitate vel etatis infirmitate in deterius vel in occasum laberetur. Lignum autem scientie boni et mali non a natura hoc nomen accepit sed ab occasione rei postea secuta. Arbor enim illa non erat mala: sed scientie boni et mali id dicitur esse: quod post prohibitionem erat in illa transgressio futura qua homo experiendo discerneret: quid est inter obedientie bonum et inobedientie malum. Non ergo de fructu qui nasceretur inde positum est illud nomen: sed de re transgressione secuta. Cognouit enim homo priusquam transgeret hoc lignum bonum et malum. sed bonum per prudentiam et experientiam. malum vero per prudentiam tantum. quod est per experientiam nouit usurpato ligno veritate. quod per experientiam mali didicit quod sit iter bonum obedientie et malum inobedientie. si vero primi peccato obedientes essent nec contra preceptum peccassent. si id tantum mihi diceretur lignum scientie boni et mali. quod hoc ex experientia tactu accideret si usurparet. a ligno ergo homo prohiberetur. quod malum si erat: ut ipsa precepti obsequatio bonum illi esset: transgressio malum. nec melius considerat quantum malum sit inobedientia quam hoc modo: cum id est. si reus factus esse homo intelligit quod prohiberetur tetigit quam si non prohiberetur tetigisset non peccasset nec penam sensisset. si enim venenosa herba prohiberetur tetigeris: pena sequitur. et si nemo prohibuisset sibi sciret.

Si etiam prohibetur res tangi: que non tangenti tantum: sed prohibenti obest: sicut aliena pecunia. ideo prohibitum est peccatus: quia prohibenti est damnosum. Cum vero tangitur quod nec tangenti obest si non prohibetur: nec cuiuslibet si tangatur. ideo prohibetur ut per se bonum obedientie: malum inobedientie monstretur. Sicut primus homo a re bona prohibitus: penam incurrit. ut non ex re mala: sed ex inobedientia pena esse monstratur sicut ex obedientia palma.

Hic de origine anime plura queri solent. **Q**uestio quod homo produit a deo in similitudine eius: sicut a causa quodammodo uniuoca. **H**ic determinat productiones hominis in se secundum quod ex suis partibus constat. Et diuiditur hec pars in duas. In prima determinat productiones virtutum. In secunda productiones femine. xviii. di. ibi. In eodem quoque paradoso 7c. Prima in duas. In prima determinat constitutiones hominis. In secunda determinat locum qui sibi constituto in esse assignatus est: sicut etiam in naturalibus rei generate debetur aliquis locus. ibi. **H**omines autem formatum 7c. Prima. in duas. In prima determinat productionem hominis ex parte anime. In secunda ex parte corporis. ibi. Solet queri utrum deus homines 7c. **C**irca primum tria facit. Primo determinat anime productionem a deo. Secundo excludit circa hoc quorundam errores. Vnus ex parte creatis ibi. Non ergo carnaliter putemus. Alterus ex parte creati. ibi. Putauerunt enim quidam 7c. Tertio determinat quandam dubitationem. ibi. Sed utrum in corpore an extra corpus? **H**ominem autem ita formatum 7c. **H**ic determinat locum qui homini creato est assignatus. s. paradisi. Et diuiditur in duas partes. In prima describit paradysum. In secunda ligna paradisi. ibi. In hoc autem paradoso 7c. **H**ic duo queruntur. **P**rimo de creatioe hominis ex parte anime. Secundo de formatione eius ex parte corporis. **C**irca primum queruntur tria. **P**rimo utrum anima humana sit de essentia diuina. Secundo si non: utrum sit de aliqua materia creata. Tertio utrum anima extra corpus creata sit.

Primum sic proceditur. videtur quod anima sit de essentia diuina per id quod habet. **H**ereticus primo. Inspirauit in facies eius 7c. sed illud quod inspirat aliquid: statim de se emitit. ergo anima est de essentia dei. **P**reterea dicitur Actuum. xviii. Nos enim genus dei sumus. hoc autem non conuenit homini nisi secundum animam qua ab aliis sensibilibus secerne. ergo videtur quod anima sit de substantia nature diuine. **P**reterea. cum naturalis operatio consequatur naturam: oportet ea que in operatione conueniunt in natura vel essentia conuenire. s. anima rationalis conuenit in operatione intellectus cum deo: ut philosophus in decimo ethicorum dicit. ergo communicat cum ipso in essentia. **P**reterea omne quod intelligitur: intelligitur per similitudinem vel identitatem. oportet enim quod intellectus in actu sit intellectum in actu: quod non contingit: nisi vel quod sunt idem per essentiam: sicut deus seipsum intelligit: vel quia similitudo intellecti recipitur in intelligen-

te ut perfectio eius. sed intellectus noster intelligit deum: et similiter materiam primam. sed hoc non potest esse per similitudinem abstractam ab eis: quia a simplicissimo nihil potest abstrahi. ergo oportet quod intelligat ipsa per identitatem. et sic est idem per essentiam deus et materia prima et anima intellectiva.

Preterea. quecumque sunt et nullo modo differunt sunt penitus idem. sed intellectus et materia prima et deus sunt et nullo modo differunt. ergo sunt penitus idem. **P**robatio medie: **Q**stum ad secundam partem: quia prima constat quecumque differunt: aliqua differentia differunt. sed omne quod differt ab altero aliqua differentia: est compositum ex differentia et quodam alio. Cum ergo predicta tria sint penitus simplicia: videtur quod nullo modo differant. **P**reterea. illud quod participatur ad esse cuiuslibet rei est de essentia cuiuslibet rei. Sed sicut dicit Dionysius in quarto capitulo. de diuinis nominibus: participatioe diuine bonitatis anima et omnes alie res sunt bone. ergo videtur quod diuina bonitas sit essentia cuiuslibet anime et cuiuslibet rei. sed diuina bonitas est sua essentia ergo essentia diuina est ipsa essentia anime vel aliquid eius. **C** Sed contra. illud quod est in se tantum actus non est possibile ad speciem alteram vel ad esse aliud. sed essentia diuina est actus purus cui nulla potentia permiscetur. ergo non est possibilis adhuc ut transformetur in naturam anime vel alicuius alterius vel additionem aliquam recipiat. **P**reterea. ei quod est actus purus non amiscetur aliqua priuatio: quia priuatio est eius quod est natum haberi et non dum haberi. sed anime adiunguntur multi defectus vel priuationes: ut ignorantia: malicia: et huiusmodi. ergo anima non est de essentia diuina. **R**espondeo dicendo: quod quorundam antiquorum philosophorum error: fuit quod deus est de essentia omnium rerum. ponebant enim omnia esse unum simpliciter et non differre: nisi forte secundum sensum vel estimationem: ut **P**eremchides dixit: et illos etiam antiquos philosophos secuti sunt quidam moderni: ut **D**avid **L**inaco. Diuisit enim res in partes tres: in corpora: animas: et substantias eternas separatas. **E**t primum indiuisibile ex quo constituuntur corpora: dixit esse. **P**rimum autem indiuisibile ex quo constituuntur anime: dixit esse spiritum vel mentem. **P**rimum autem indiuisibile in substantiis eternis: dixit esse deum. **E**t hec tria esse unum et idem: ex quo iterum sequitur esse omnia per essentiam unum. **V**eruntamen hec positio et sensui contradicit: et a philosophis sufficenter improbat est. **A**lii vero minus errantes dixerunt deum esse: non quidem essentiam omnium: sed substantiarum intellectiuarum considerantes similitudinem operationis et dignitatem intellectus et immaterialitatem eius: quod error: ortum habere potuit ex opinione **A**naxagore qui posuit intellectum mouente omnia. **E**t sicut enim habere potuit ex auctoritate **A**en. primo. inducta male intellecta. hoc etiam fidei contrariatur et philosophorum dictis qui substantias intellectuales in diuersis ordinibus: constituunt et intellectum humanum ultimum in ordine omnium intellectualium: inter quos primum ponunt intellectum diuinum. et hunc quidem esse omnino immobilem et fides tenet et ratio demonstrat. anima autem humana aliquo modo variabilis est. s. secundum virtutes et vicia et scientias et ignorantias. **H**orum autem omnium errorum et similium unum videtur esse principium et fundamentum: quo destructo nihil probabilis remanet. **P**lures enim antiquorum

et intentionibus intellectus iudicium rerum natura-
 lium sumere volunt: unde quecumque inueniuntur con-
 venire in aliqua intentione intellecta voluerunt quod
 communicarent in vna re. et inde ortus est error: Parmenidis et Melysii: qui videntes ens predicari de om-
 nibus locuti sunt de ente: sicut de vna quadam re ostē-
 dentes ens esse vnum et non multa: vt eorum ratio-
 nes indicant in primo physicorum recitate. Et hoc
 etiam secuta est opinio Pythagore et Platonis po-
 nentium mathematica et intelligibilia principia sen-
 sibilium: vt quia numerus inuenitur in his et in illis
 que communicant in numero: sicut in quadam essen-
 tia vna. et similiter quia sortes et plato sunt homo sit
 vnus homo per essentiam qui de omnibus predicat.
 Et hoc etiam procedunt plures rationes: Aliquebro
 in libro fontis vite qui semper vnitatem materie ve-
 natur ex equali communitate predicationis. Et hoc
 etiam deriuatur opinio que dicit vnam essentiam ge-
 neris esse in omnibus speciebus re: non tamen secundum rationes.
 Sed hoc fundamentum est valde debile. non enim oportet
 quod si hoc est homo et illud homo: quod eadem sit humani-
 tas numero vtriusque: sicut in duobus albis non eadem
 albedo numero. sed quod hoc similiter illi in hoc quod
 habet humanitatem: sicut illud intellectus accipiens
 humanitatem: non secundum quod est huius: sed vt est huma-
 nitas format rationem communes omnibus. et ita est
 non est necessarium: quod si in anima est natura intelle-
 ctualis et in deo: quod sit eadem intellectualitas vtrius-
 que per essentiam per quam eandem essentiam vtriusque di-
 catur ens. Ad primum ergo dicitur: quod sicut dicit Au-
 gustinus super Genesim. illa auctoritas non cogit ponere
 aiam de substantia dei esse. Primo: quod hoc quod homo stan-
 do emittit: est de aere exteriori que respiciendo attrahit:
 non de substantia eius. Secundo: quod si esset de substantia
 sufficiens: nullo modo esset de substantia anime. Et si
 etiam poneretur de substantia corporis. deus autem
 hoc modo se habet ad totum vniuersum regendo ipsa:
 sicut anima ad corpus. unde non sequitur animam ho-
 minis esse de substantia dei. Tertio: quod aia in modo
 corpori dominatur. unde statum nominis de corpore fa-
 cere potest. deus autem est supra omnem naturam. unde non
 oportet vt de corporalibus elementis aiam faciat. sed
 de nihilo eam creat in mensurate potestatis sue. vnde
 figuratiue dicitur. stare: quasi statum facere. Iste autem
 l'viii. omnem statum ego feci. Ad secundum dicitur
 quod dicimur nos esse genus dei quantum ad animam: non
 ita quod aia sit de diuina essentia: sed quod participat natu-
 ras intellectualis que etiam in deo est secundum quod etiam dicitur ad ima-
 gines dei. Ad tertium dicitur: quod cum aia non habeat ean-
 dem operationem numero quam deus habet: sed similem: non sequitur
 quod habeat eandem naturam sed similem: nec ex tali similitudi-
 ne vnitatis essentie concludi potest: vt dictum est. Ad
 quartum dicitur: quod intellectus creatur intelligit deum non per
 identitatem nature. sed per vnitatem ad ipsam que est vel per ali-
 quam similitudinem non quod abstractam sed effusam a deo in intel-
 lectum. et hunc modum intelligendi vocat Auicenna per impressionem: effu-
 sione dicitur intelligit in nobis esse: ex hoc quod impressio-
 nes earum in nobis sunt. vel per vnitatem ad ipsam essentiam
 lucis increate: sicut erit in patria. materia autem prima
 cognoscibilis est non per aliquam speciem ab ipsa recepta. sed per
 analogiam ad formam: vt dicitur in primo physice. et id est de
 illis que suo defectu perfecte intelligi non valent: vt dicit
 Boetius in libro de duabus naturis. Ad quintum dicitur: quod per
 philosophum i. r. metha. non est idem esse diuersum et esse differens:
 quod differens ad aliquid dicitur. unde oportet omnino differens per

prae loquendo aliquo differre. diuersum autem absolute di-
 cif. unde quod diuersa sunt non oportet aliquo diuersa esse: sed se
 ipsis. Si enim oporteret omnia diuersa in aliquo differre:
 in infinitum abiret. et id oportet deuenire ad primam simplici-
 tatem que seipsis diuersa sunt: vt patet in differentiis quibus
 species distinguunt. si ergo differens stricte sumatur secundum
 predictam acceptionem. sic propositio falsa est in eo quod ali-
 qua non differunt que diuersa sunt. Idem autem non differe-
 rent: sed diuerso opponitur. Si autem sumatur differens lar-
 ge per diuerso et differenti: sic prima propositio vera est. sed
 media est falsa: vt ex predictis patet. Ad sextum dicitur
 quod creature non dicunt diuinam bonitatem participare quasi
 partem essentie sue. sed quod similitudine diuine bonita-
 tis in esse constituentur secundum quam non perfecte diuinam
 bonitatem imitantur: sed ex parte.

Deo sic procedit. videtur quod anima ex ali-
 qua materia constituta sit. Omne enim quod est
 habet in natura: est propositum ex materia et forma
 vt in secundo de anima patet. sed anima rationalis est huiusmodi. quod est per
 se sine corpore ens ab alia anima eiusdem speciei numero
 distincta. § 7c. Preterea in quocumque inuenitur proprietates
 materie: oportet materiam inueniri: cum proprietates rei a
 re non separentur: sed in anima inueniuntur quodammodo proprie-
 tates materie: vt subijci: recipere: pati: et huiusmodi. ergo
 videtur quod sit ex materia composita. Preterea secun-
 dum philosophum in secundo metha. necesse est imaginari materiam
 in re mota. sed anime mutabilitas ostendit ex hoc quod vi-
 cibus et fallaciis deformis reddit. format autem virtuti-
 bus veritatisque doctrina secundum Augustinum. vii. super Genesim. er-
 go in anima est materia. Preterea secundum philosophum in .viii.
 methaphysice. nulli agentis actio terminatur: nisi ad
 compositum. sed actio creatis terminatur ad aiam quam
 in se producit. ergo est ex materia et forma composita.
 Preterea. nihil viuunt seipso nisi deus. sed anima non tamen
 viuificat corpus: sed etiam viuunt. ergo seipsa non viuunt. sed
 aliquo sunt. sed omne illud in quo est principium vite et reci-
 piens vitam: est ex materia et forma compositum. § 7c. Preterea.
 in omni creato differt quod operatur et quo operatur: quod solu
 primo agenti puenit potentia agere: alius autem per participa-
 tionem alie quod ad essentiam additur. sed anima habet operationes per
 prias: et sic illis operationibus ipsa est operans. § non est quo
 operatur. et sic non videtur esse forma simplex: sed materiam
 habens: quod forma est principium quo operatio producit. C Sed
 contra. hoc aliquid est propter quod vni primo et simpliciter: tanto
 magis est vnum et simplex: vt in libro de causis dicitur. sed in-
 ter formas naturales anima deo est propinquior. § cum alie
 forme sint simplices: multo fortius anima. Preterea. for-
 me substantialis non est forma substantialis: sicut nec quali-
 tatis qualitas. sed oportet quod habeat materiam: habet substantia
 lez formam dante esse materie. cum ergo anima sit forma substā-
 tialis: videtur quod ex materia composita non sit. Preterea.
 Augustinus super Genesim. vii. deducendo per singula ostendit ani-
 mam ex materia non esse factam. Ad .ii. potest facta fuisse ex
 materia spūali rationali. quod si natura rationalis ex qua sit
 beata fuisset non in penis imitata esset: quod materia cum for-
 matur a deo in melius format. Si vero misera fuit: oportet
 quod precesserit culpa: quod est contra apostolum Romanorum. it. cum non dicitur ali-
 quid boni egissent aut mali etc. Si autem nec beata nec
 misera: versus rationis non dicitur habeat: sicut in pueritia con-
 tingit: et sic ociosa erat. Similiter nec ex materia spiri-
 tuali irrationali quod hoc esset propinquum opinioni que
 ponit animarum de corpore in corpus transitus. Et
 peius adhuc: quia illa positio non dicit animam be-
 tie in hominem transire: sed e conuerso. Similiter
 nec ex materia corporali. non enim ex eodem facta est

anima ex quo facta est caro. Et preterea .cursi anima aliquid intelligit ab omnib⁹ corporalibus se retrahit quod non contingeret si de natura corporis esset. sed ex omnibus predictis sic potest argui. omne qd habet materiam s^m Augu. dicitur ex materia factu⁹: q⁹uis materia tempore non precesserit. Si ergo anima nō potest dici facta ex materia vt probatū est anima materiam non habet. **C** Respondeo dicēdo: q⁹ mibi nō videtur in anima materiam vel i aliqua spiritali substantia aliquo modo esse: sed ipsas esse simplices formas et naturas: q⁹uis quidam aliter dicant. Et preter alias rationes quibus hoc de angelis impossibile videtur: vt supra. di. iiii. dictum est etiam quada⁹ speciali ratione: materia a ratione anime secluditur: cum enim anima sit forma corporis: oportet q⁹ vt tota essentia sua sit corporis forma vel p⁹ parte essentie sue. si secundum eēntiam suam totam: impossibile est q⁹ pars essentie sue sit materia: quia id quod in se est potentia pura non potest esse forma vel actus aliquid. omnis autem potentia in genere substantie est potentia pura: quia est immediatum subiectum substantialis forme et generationis: vt in primo de generatione dicitur. Si autem s^m partem substantie sue est forma corporis per quam est in actu: et non s^m altera que est materia eius. sequitur duo inconuenientia: vnus est: q⁹ vnus actus numero est forma diuersarū materialium. s^m materie corporalis et materie spiritalis ex qua essentia anime concluditur. Aliud ē: q⁹ in potentia non vnus generis est vnus actus perficiens. corporalis enim materia spiritalis nō possit esse vnus rationis. **C** Et preterea. illud t^m quod ē actus corporis viuētis animam vocamus. Et simili ratione Auicē. ostendit in sua methaphysica intellectus esse simplices. nec tamen negamus animā rationalem quendam modum compositionis habere. s. x. c. qd est: vt supra di. iiii. de anglis. et in pmo di. viii. de ipsa anima expositum est: qui tamen compositionis modus in aliis formis non inuenitur: q⁹ non possunt esse subsistentes: quasi in esse suo: sed sunt per esse compositi: et in hoc anima deficit a simplicitate diuina. **C** Ad primum ergo dicendum: q⁹ hoc aliqd in natura potest dici ex duobus: aut ex eo q⁹ habet esse subsistens in natura. et sic anima rōnalis est h⁹ aliquid. sed ex hoc nō sequitur q⁹ ex materia componatur hoc. n. subsistenti accidit. s. ex materia componi. Alio modo p⁹ dici b⁹ aliquid per hoc q⁹ aliquid qd ē pars essentie sue indiuidua: et sic anima non est hoc aliqd principium enim indiuiduationis aiarum est ex parte corporis: et tamen etiā post separationem corporis remanent indiuiduata et distincte: vt in primo lib. dictum est. et sic accipit philosophus hoc aliqd in secundo de aia. vnde ibi expresse negat aiaz esse hoc aliqd. **C** Ad scdm dōs: q⁹ pari: et recipere: et oia huiusmodi dicantur de aia et de reb⁹ materialib⁹ equiuoce: vt p⁹ ex p⁹bo in. iiii. de aia et ex p⁹men. ibidem. vñ nō oportet q⁹ materia in aia inueniatur: sed sufficit q⁹ sit ibi aliqd potentialitas qualis autem illa sit supra. iiii. di. de angelis dictum est. **C** Ad tertiu dōm: q⁹ nō requiritur materia eiusdem rōnis ad omnes mot⁹: q⁹ ad motū locale nō requiritur materia que sit in potētia ad eē sed solum que est in potentia ad vbi. Similiter etiaz ad variationem que est de vicio ad virtutem v⁹ eō uerso non requiritur materia que sit in potentia ad esse quasi pars essentie ipsius mobilis. s. requiritur materia t^m: que sit in potentia ad virtutem. et hec ē

ipsa substantia anime. **C** Ad quartum dōm: q⁹ philosophus loquitur de agente naturali qd ex materia operatur: vt rationes sue ostendūt que ex hoc principio procedunt: q⁹ in diuisione oportet esse tria. s. ex quo fit: et id in quod factio terminatur: et ipm facies. et ex hoc concludit q⁹ fieri non est formarum: nisi per accidēs. ista autē principia nō cōcedimus in actione diuina p⁹ quam animas creat. et ideo non oportet aiam v⁹ alia substantiam spirituaalem a deo creatam: ex materia cōpositā esse. q⁹ ē s^m Auicē. agens diuinum nō agit per motum vt materiam erigat. p⁹men. etiam dicit in. ri. methaphysice: q⁹ actio equiuoce dicitur de actione qua deus agit et de actione naturali. **C** Ad quintum dōm: q⁹ s^m p⁹bm in secdo de aia. viuere nihil aliud est q⁹ esse viuētius. vnde sicut anima rationalis ē: nec est illud quo est: ita etiam viuere: nec est illud quo viuere sed sicut illud qd est formalr nō est aliqua forma q⁹ sit pars eēntie eius: sed ipm suū eē: ita id quo viuere formaliter: nō est aliqua forma que sit pars eēntie eius: sed ipm suum viuere. sed id quo est et quo viuere esse et ipe ē ipe de⁹ q⁹ oibus eē: et vitā insluit in reb⁹ quidē p⁹positis mediāte forma q⁹ est pars eēntie eaz in substantiis aut simplicib⁹ p⁹ totā eēntiā eaz. de⁹ aut nō ē nec viuere ab aliquo efficiente principio. s. ipe etiā ē suū viuere et suū esse: et i vtroq⁹ horū deficit anima a perfectione diuine vite. **C** Ad sextū dōm: q⁹ illud quo operatur aia dupl⁹ acceptū differt ab ipsa. Operat⁹ enim anima aliquo influēte sibi eē: viuere: et operari. s. deo q⁹ operatur oia in omnib⁹: que p⁹stat ab anima differre. operat⁹ etiā naturali sua potētia q⁹ est principium sue operationis. s. sensu v⁹ intellectu que nō est essentia eius: sed virt⁹ ab essentia fluens. Neutro autē modo deus operat⁹ a i⁹ a se ipso: quia a se ipso operari h⁹ et ipse est sua virt⁹: nō eni dicitur anima operari aliquo qd non sit ipa: sed pars essentie sue: sicut corpora naturalia operantur forma que est pars eēntie eorum: s. mediante aliqua virtute quasi instrumento: sicut ignis mediante calore.

Et rō querit: vtrū aia extra corp⁹ creata sit.

Et circa hoc querunt duo. p⁹mo vtrū sit vna aia vel intellect⁹ oium hoium: q⁹si qdā substantia separata i oia corpora istius. Secdo si sint plures vtrū sint in corpore an extra corp⁹ creata.

Ad primū sic procedit. videt q⁹ aia rōnalis vel intellect⁹ sit vn⁹ nūero in oibus. Nulla. n. forma multiplicat s^m eē ad diuisionē materie: nisi forma material⁹ s. intellect⁹ vt i. iiii. de aia p⁹bat nō est forma materialis cū nō sit actus corporis cuiusdā qd ex ipso suo actu p⁹bat. q⁹ cognoscit oēs formas materiales: qd nō posset esse si aliquā eaz haberet in natura sua: vel determinaret ad eā ex corpore: cui⁹ esset actus: sicut virt⁹ visiva nō cognosceret oēs colores si pupilla que est organū ei⁹ haberet determinatum colorem. ergo intellect⁹ non multiplicatur s^m esse ad diuisionē materie: et ita manet vn⁹ in oib⁹ indiuiduis hūane spēi: q⁹ nō nisi p⁹ materiā diuidit. **C** Pre. im possibile ē q⁹ principiu sit material⁹ q⁹ principiatum q⁹ principiu o⁹ esse simplic⁹. s. sicut ab oib⁹ procedit: ali que sunt potētie aie rōnalis q⁹ nō sūt act⁹ corporis cuiusdā nec organū affire: e⁹ principiu et radix ē ipa eēntia aie. ergo v⁹ q⁹ nec ipa aia rōnalis corpori vniatur p⁹ eēntiā suā: sicut act⁹ ei⁹: et ita sequet v⁹ videt q⁹ ad diuisionē corporum anima rōnalis non distinguit. **C** Pre. oē qd recipit i aliq⁹: recipit i eo p⁹ modum recipientis et nō p⁹ modū sui: vt ex Dio. et ex lib. de ca

sis hñ. si ergo intellectus indiuiduet ad diuisionē corpo-
 ris: vt sit ali? et ali? diuersorum: qz qz forme intellectuales
 in eo recepte etiā sint indiuiduate. ex quo videntur fe-
 qui duo incōuenientia. vnū ē: cū nullū particulare sit
 intellectū in actu s; in potētia: qz hñōi spēs nō erūt in-
 telligibiles in actu: sed indigebūt intelligi p alias spe-
 cies et sic in infinitū pcedet. Aliud ē qz erit idē modus
 recipiēdi formas i materia pma et in intellectu possibi-
 li: qz vtrobiqz recipiunt: vt sunt iste et nō vt sunt for-
 me simplr: zita sicut materia p nō est cognoscibilis p
 formas quas recipit: ita nec intellectus possibilis vt vi-
 detur. ¶ Dicitur. quecumqz distinguunt adinulce opz
 qz aliquid diuersum sit i natura vtriusqz. sed cū intel-
 lectus nihil sit eoz que sunt ante intelligere: videt
 qz nō sit aliquid diuersū inuenire in eo: nisi s; diuer-
 sitatem spērū intellectiuarum. ergo nō differunt in
 intellectus isti? et illius per eēntiam sed per spēs intel-
 lectas tñ. ¶ Dicitur. in omnib? substantiis per se existen-
 bus et imaterialib? diuersitas s; m nūcra redūdat i di-
 uersitatē spēt: qz si habent eē suū absolutū subsistēs nō
 pnt distingui eēntialiter per aliqd qd sit extra eēntiā
 eaz sup qd deferant: sicut forme corporales sup ma-
 teriā delare. In eēntia aut earū nō est diuersitas for-
 me q diuersitatē speciei inducit. sed nō est dñe qz in-
 tellectus diuersorum hoīum differant s; m spēm: quia
 et ipsi hoīes spē differūt ad diuersitatem suarum for-
 maz. ergo cū aīa rōnalis sit substantia in se subsistens
 alias post corpus nō maneret: et etiā sit immaterialis
 videt qz nec etiā nūcro in diuersis hoīb? differant.
 ¶ Sed ptra est qd impole est plium indiuiduoz esse
 vnā formā nūcro. sed aīa rōnalis est forma cuiuslibz
 hoīs. si eni hō haberet esse a substantia sensitue v? nu-
 tritiue nō posset in hoīe inueniri qstūm ad suū eē pzi-
 mū: vñ alia aīalia excederet: qd ē incōueniēs. ergo i
 possibile ē vnā tñ eē aīaz rōnalez oīum. ¶ Dicitur. im-
 possibile est inueniri diuersitatē quo ad eē scd; i illis
 quoz nulla ē diuersitas quo ad eē pmiū: qz diuersitas
 scd; aruz perfectiōnū et pparietas nō pōt eē simul cum
 vnitate perfectiōis pme: qz sic pparietas eēnt in eodē. sed
 nos inuenim? pfectiōes vltias qstū ad eē scd; eē in di-
 uersis hoīb? diuersas et pparias: quoz quidā sūt stul-
 ti et quidāz sapiētes et quidam vitiōsi: et quidam vir-
 tuosi. ergo oportet pparietatiōē. i. aīam qstūz ad
 esse pmiū i diuersis variari. ¶ Dicitur. aīa est forma
 corporis et moto: s; in corporibus celestib? s; m positi-
 onem philosophoz diuersis corporib? assignatur di-
 uersi motores. ergo videt qz multo forti? in diuersis
 hoīb? sint diuerse anime. ¶ Respondeo dicendo:
 qz circa vnitatem et diuersitatem aīe rōnalis sunt plu-
 res philosophoz opiniones pmissis illis qui po-
 nūt intellectū eē vnū in tota natura intellectuā vel
 qz ponūt intellectū esse idē qd diuina eēntia: ad quaz
 intellectū oīz intelligere qz distinguē s; m philosophos
 tripliciter intellectus. scilicet intellectus possibilis: in-
 tellectus agens: et intellectus in hitu. et dñ intellectus polis
 qz est in potētia ad recipiēdū oēs formas intellectas:
 sicut oculus est in potētia ad recipiēdū oēs colores.
 intellectus autē agens dicit qz facit intelligibilia i po-
 tentia esse in actu: sicut lumen qd facit colores in po-
 tentia visibiles esse actu visibiles. intellectus autem
 in habitu vel formalis ab eis dicitur quando intel-
 lectus possibilis iam perfectus est specie intelligibili: vt
 operari possit. nulla enim potentia passiuā habz ope-
 rationē: nisi per speciem obiecti sui perfecta fuerit: si-
 cut visus non videt ante qz recipiat speciem coloris.

¶ His ergo visis: sciendum est qz i hoc fere omnes
 philosophi concordant post Aristotelez qz intellectus
 agens et possibilis differunt s; m substantiā: et qz intel-
 lectus agens sit substantia qdam separata et postre-
 ma in substantiis separatis: et ita se habet ad intel-
 lectus possibilē quo intelligimus: sicut intelligentie su-
 periores ad animas orbū. sed hoc s; m fidem non po-
 test sustineri. Si eni vt Anselm? pbat reparationez
 hominis per angelū deus fieri noluit ne paritas ho-
 minis et angeli in gloria tolleretur: dum angelus homi-
 nis fieret causa salutis. Similiter si poneretur aīe na-
 tura s; m naturalē operationē depēdere ab aliqua intel-
 ligentia vel angelo nō posset rationabiliter sustineri:
 qz aīa angelis par sit in gloria futura. quia vltima p-
 fectio vniuscuiusqz substantie ē in complemento sue
 operationis. et ideo vniū cum intelligentia agēte po-
 nunt predicti philosophi vltimā felicitatē hominis.
 Et ideo quidam catholici doctores corrigentes hāc
 opinionem: et partim sequentes satis pbabiliter po-
 fuerunt ipsum deum esse intellectum agentem: qz p
 applicationē ad ipm anima nostra beata est. et hoc cō-
 firmant per hoc qd dicit Jo. i. Erat lux vera et c. De
 intellectu aut possibili s; m fuit magna diuersitas in-
 ter philosophos sequentes Aristotē. Quidam enīz di-
 rerunt intellectū possibilem esse diuersum in diuer-
 sis. quidam vero esse vnum in omnibus. Forū autē
 qui posuerunt eum diuersus esse in diuersis: sūt tres
 opiniones. quidam enim dicunt intellectum possibi-
 lem nihil aliud esse qz preparationem que est in natu-
 ra humana ad recipiendam impressionem intellectus
 agentis: et hanc esse virtutē corporālē cōsequētē cō-
 plexiōē humanaz. et hec fuit opinio Alexandri. Sed
 hoc nō potest stare etiam s; m intentionem Aristotē. qui
 vult qz intellectus possibilis sit receptiuus specierū
 intelligibilium. preparatio aut nō est receptiuā: s; ma-
 gis preparatiua. preparatiū autē hac preparatiōe est
 corpus: vel virtus in corpore. et ita illd qd recipit for-
 mas intelligibiles: eēt corpus vel virtus in corpore.
 quod philosophus improbatur. ¶ Preterea. sequeretur
 qz intellectus possibilis non esset virtus cognosci-
 tiua. Nulla enim virtus creata ex commixtione ele-
 mentorum est cognoscitiua: qz sic qualitas elementorū
 ageret vltra suam speciem: quod est impossibile
 Et ideo alii dixerūt qz intellectus possibilis nihil aliud
 est qz virtus imaginatiua s; m qz est nata vt sint in ea
 forme que fuerunt intellecte in actu. et hec est opinio
 Anselmi. Sed hoc etiā est impossibile: qz s; m philoso-
 phum in tertio de anīna. fantasmata que sunt ima-
 ginatiua se habent ad intellectum humanū: sicut colo-
 res ad visum: et ideo oportet qz fantasmata sint mo-
 nentia intellectum possibilem: sicut color mouet visū
 vnde aptitudo que est in intellectu possibili ad intel-
 ligendū: est similis aptitudini que est in patiente in
 potentia: vt si patiens in actu. aptitudo autē que ē
 in imaginatiua est sicut aptitudo agentis in potentia
 vt sit agens in actu. Impossibile autem est qz idēz sit
 mouens et motum: et agens et patiens. ergo impossibi-
 le est qz virtus imaginatiua sit intellectus possibilis.
 ¶ Preterea. adhuc sequeretur qz virtus recipiens
 intelligibilia in actu: que dicitur intellectus possibi-
 lis esset vtens organo corporali: cum virtus imagina-
 tiua habeat determinatum organum. Sciendūz est
 etiam: qz secundūz has opiniones intellectus polis
 generatur generato corpore: et corruptur corrupto
 corpore. et cum non sit diuersus intellectus i diuer-

nis hominibus: nisi intellectus possibilis: quia agens est
 vnus: sequeretur quod illud quod remanet de intellectu ex
 omnibus hominibus post mortem esset vnus numero. s. intellectus agens: et hoc est valde hereticus: quia
 sic tolleretur retributio meritorum post mortem. Et
 ideo tertia opinio est Auiensis, qui ponit intellectum possi-
 bilem in diuersis diuersum fundatum in essentia a-
 nime rationalis: et non esse virtutem corporalem: et cum
 corpore incipere sed non cum corpore finire. unde dicitur
 tum ad intellectum possibilem eius opinio est quam te-
 nemus secundum fidem catholicam quous erret cum aliis
 de intellectu agente ut dictum est. Forum autem qui
 ponunt vnum intellectum possibilem in omnibus du-
 plex est opinio. Vna est Themistii et Theophrasti ut
 comen. eis imponit in tertio de anima. Dicunt enim
 quod intellectus in habitu qui est tertius: est vnus in om-
 nibus et eternus: et est quasi compositus ex intellectu
 agente et possibili: ita quod intellectus agens est sicut for-
 ma eius et per continuationem intellectus possibilis:
 continuatur in nobis intellectus agens: ita quod intelle-
 ctus agens est de substantia intellectus speculatiui:
 qui etiam dicitur intellectus in habitu per quem in-
 telligimus. et huiusmodi signum inducunt: quia illa
 actio intellectus que est in potestate nostra pertinet
 ad intellectum in habitu. Cum ergo abstrahere spe-
 cies a fantasmatibus sit in potestate nostra: oportet
 quod intellectus agens sit intellectus in habitu: sicut for-
 ma eius. Et ad hanc positionem deducunt qui ex de-
 monstratione Aristote. volunt habere quod intellectus pos-
 sibilis sit vnus in omnibus: quia non est hoc aliquid
 nec virtus in corpore: et per consequens quod sit eternus.
 Et dicunt iterum quod intellectus agens similiter sit eter-
 nus: quod impossibile sit effectum esse generabilem et
 corruptibilem si agens et recipiens sit eternum. unde
 posuerunt quod species intellecte sunt eterne. et ideo
 non contingit quod intellectus quous intelligat et quous sit:
 per hoc quod fiant noue species intelligibiles que prius non
 fuerunt: sed ex coniunctione intellectus agentis cum
 possibili secundum quod continuatur in nobis per impressionem suam.
 Sed hanc opinionem comen. improbat: quia sequeretur
 quod forme rerum naturalium que intelliguntur essent
 ab eterno sine materia et extrinsecam: ex quo species ille
 non ponatur in intellectu possibili ut forma eius. quia
 forma intellectus possibilis ponitur ab eis intellectus
 agens. sequeretur etiam quod cum vltima perfectio homi-
 nis sit secundum intellectum in habitu et prima species intellectus pos-
 sibilem: quod homo non differret ab homine: neque secundum vlti-
 mam perfectionem neque secundum primam: et sic esset vnum
 esse et vna perfectio omnium hominum: quod est impossi-
 bile. Et ideo ipse tenet aliam viam quod tam intellectus
 agens quam possibilis est eternus et vnum in omnibus. sed
 species intelligibiles non sunt eterne. et ponit quod intel-
 lectus agens non se habet ad possibilem ut forma eius:
 sed ut artifex ad materiam et species intellecte abstra-
 cte a fantasmatibus sunt sicut forma intellectus possibi-
 lis ex quibus duobus efficitur intellectus in habitu. Et per
 hanc positionem nititur euadere omnia inconuenien-
 tia que contingunt Themistio. Primo: quia ostendit
 quod non est necessarium quod si intellectus agens est eternus et
 recipiens eternus. s. intellectus possibilis quod facta sint
 eterna. s. species intelligibiles. Sicut enim species
 visibilis habet duplex subiectum. vnum in quo habet
 esse spirituale. s. visum. et aliud in quo habet esse
 naturale. s. corpus coloratum: ita etiam species intelli-
 gibilis habet duplex subiectum. vnum in quo habet esse

materiale. s. ipsa fantasmata que sunt in imagine: et species
 hoc esse iste species non sunt eterne. aliud est in quo habet
 esse: materiale. s. intellectum possibilem: et species hoc sub-
 iectum non habet quod sint generabiles et corruptibiles. Sed
 ista responsio nulla videtur: sicut enim non est eadem nu-
 mero species coloris que est in pariete et que est in
 oculo: ita non est eadem numero species que est in imagina-
 tione et in intellectu possibili. unde adhuc remanet quod
 illa species que est in intellectu possibili habeat vnum
 subiectum tantum. et illa que est in imaginatone generabi-
 lis et corruptibilis sit alia numero: nisi forte dicatur
 quod sunt eterne simpliciter. sed non quod ad eum in quo
 ab eterno non sunt fantasmata: quorum similitudines
 sunt apud intellectum possibilem. sed tamen cum nulla
 fantasmata sint eterna: adhuc sequitur quod ille species que
 sunt ab eterno in intellectu possibili non essent abstra-
 cte ab aliquibus fantasmatibus: et hoc est contra inte-
 tionem et verba philosophi. Secundo autem nititur
 ostendere quod ex hac positione non sequitur quod omnium ho-
 minum sit vnum esse et vna operatio secundum quam om-
 nes sint equaliter sapientes. Dicit enim quod cum spe-
 cies intellecte se habeat ad intellectum possibilem: quo-
 dammodo ut forma ad materiam: hoc modo quod ex eis
 quodammodo efficitur vnum completum coniunctio
 eius ad nos est per id quod est formale in dicta con-
 iunctione. s. per speciem intellectam: cuius vnus sub-
 iectum dicitur esse fantasma: quod est in nobis et ad ipsum
 intellectum possibilem. unde cum in diuersis sint di-
 uersa fantasmata diuersis hominibus coniungitur
 intellectus possibilis diuersa coniunctione: et ex hoc
 homines habent esse diuersum: ex hoc etiam vnus scit quod al-
 ter ignorat. quia secundum vnam speciem intellectam con-
 iungitur vni secundum quam non coniungitur alteri: quous
 quedam intentiones intellecte sunt: ut primae concep-
 tiones intellectus: secundum quas omnibus coniungitur a quibus
 intellectus possibilis non quous denudatur hominibus
 ab eterno existentibus: ut ipse dicit. unde concludit quod
 illud quod est in nobis de intellectu quodammodo est cor-
 ruptibile et quodammodo incorruptibile: quia ex parte illa vnum
 multipliciter fantasmata accidit corruptio. s. ex parte intellectus
 possibilis est incorruptibilitas. unde sequitur etiam
 ex hoc quod post corruptionem corruptionem nulla diuersi-
 tas animarum remaneat. Sed hec ratio ostenditur
 esse frivola multipliciter. Primo: quia ut dictum est spe-
 cies que est forma intellectus possibilis non est eadem
 numero in fantasmate et in subiecto. sed est similitu-
 do illius. unde sequitur quod intellectus nullo modo
 nobis coniungatur: et sic per ipsum non intelligamus
 Secundo: quia coniunctio intellectus cum specie intel-
 lecta est per operationem intellectus pertinentem ad per-
 fectionem secundam. unde impossibile est quod mediante
 tali coniunctione acquiratur homini perfectio sua pri-
 ma et esse substantiale: et sic cum homo ex tali coniun-
 ctione sit habens intellectum ut dicunt: homo non esset
 homo in specie determinata per hoc quod est habens in-
 tellectum: quia illud medium. s. species intellecta: cum
 vtroque extremo coniungitur modo accipietis ad sub-
 iectum. s. cum virtute imaginatiua et cum intellectu pos-
 sibili: quod est contra philosophum in octauo metaphysice:
 sic: vbi dicit animam corpori nullo mediante vni-
 nec etiam mediante scientie ut Licoston dicebat in quod
 ista potest redire videtur. Tertio: quia operatio non egre-
 dietur ab obiecto sed a potentia. non enim visibile vi-
 det sed visus. si ergo non coniungitur intellectus nobiscum
 nisi per hoc quod species intellecta aliquo modo habet

subiectum in nobis: sequitur quod hic homo, scilicet, non intelligat, sed quod intellectus separatim intelligat ea que ipse imaginatur et plura alia absurda non difficile est aducere. Et ideo remota omnibus predictis erroribus: dico cum Avicenna intellectum potest incipere quod est in corpore, sed cum corpore non deficere: et in diversis diversum esse et multiplicari secundum divisionem materie in diversis individuis: sicut alias formas substantiales: et supradictum etiam intellectum agentem esse in diversis diversum, non enim videtur possibile quod in anima rationali non sit principium aliquod quod naturalem operationem explere possit: quod sequitur si ponatur intellectus agens: sicut dicitur deus vel intelligentia. Nec iterum dico hoc duo, scilicet intellectum agentem et potestatem esse unam potentiam diversimode nominatam secundum diversas operationes: quod quecumque actiones reducuntur in contraria principia: impositum est eas reducere in eandem potentiam: propter quod memoria a sensu distinguitur, quod recipere species sensibilium: quod est sensus: et tenere: quod est memorie reducuntur in contraria principia etiam in corporibus, scilicet humidum et siccatum. Cum ergo recipere species intellectas: quod est intellectus possibilis: et facere eas intelligibiles actu: quod est intellectus agens non possunt secundum idem convenire, sed recipere provenit alicui secundum quod est in potentia: et facere secundum quod est in actu impositum est agentem et potestatem non esse diversas potentias. Sed quomodo possunt radicari in una substantia est difficile videre, non enim videtur quod in una substantia possit provenire esse in potentia respectu unius forme intelligibilium: quod est intellectus possibilis et esse actu respectu unius illarum: quod est intellectus agens: aliter si posset facere omnes formas intelligibiles: cum nihil agat nisi secundum quod est in actu. Sed tamen sciendum quod non est inconveniens aliqua duo esse: quorum unum est in potentia et alterum in actu: sicut ignis est in potentia frigidus: quod actu aque provenit, et aliqua est in potentia calidus: quod actu est in igne, unde agunt et patiuntur ad invicem. Sicut dico quod se habet res sensibilis ad animam intellectivam, res enim sensibilis est potentia intelligibilis et actu naturam distinctam habens, in anima vero est actu lumen intellectuale, sed determinatio cognitionis respectu huius vel illius nature est in potentia: sicut pupilla est in potentia respectu huius vel illius coloris, et ideo anima virtutem habet per quam facit species sensibiles esse intelligibiles actu: que est intellectus agens: et habet virtutem per quam est in potentia ut efficiatur in actu determinate cognitionis a specie rei sensibilis facta intelligibilis actu, et hec virtus vel potentia dicitur intellectus possibilis: et harum duarum virtutum operationes sequitur omnem nostrum intelligere: tam principiorum quam conclusionum, unde apparet falsum esse quod quidam dicunt habitum principiorum esse intellectum agentem. Ad primum ergo dicitur quod intellectus non negat esse forma materialis quod debet esse materie sicut forma substantialis quantum ad esse primum, et ideo oportet quod ad divisionem materie que est diversa individua sequatur etiam multiplicatio intellectus, id est anime intellective. Sed dicitur immaterialis respectu actus secundum quod est operatio: quia intelligere non expleretur mediante organo corporali, et hoc contingit: quia ab essentiali anime non erit operatio nisi mediante virtute eius vel potentia, unde cum habeat quasdam virtutes que non sunt actus aliquorum organorum corporis: quod quedam operationes anime sunt non mediante corpore. Ad secundum dicitur quod quandoque coniunguntur duo quorum unus est potentia et altero et trahit ad se illud habet aliquam virtutem propter illud quod sibi subicitur:

ut patet in flamma: quod ignis vincens vaporem cui coniungitur habet virtutem illuminandi ultra quam posset se extendere actio vaporis incensi calefaciendo. Unde ergo in coniunctione forme ad materiam forma inveniatur dominans: quanto forma est nobilior et magis vincens materiam: tanto magis poterit habere virtutem preter conditionem materie, unde quedam corpora mixta preter virtutes qualitatum activarum et passivarum que tenent se ex parte materie: habent quasdam virtutes que consequuntur species: ut quod magnes attrahit ferrum: et magis hoc invenitur in plantis: ut patet in augmento quod terminatur per virtutem aie: quod non posset esse per virtutem ignis: ut dicitur secundo de anima, et hoc adhuc invenitur plus in animalibus: quod sentire dicitur esse supra virtutem qualitatum elementarium: et perfectissimum in anima rationali que est nobilissima forma mixta, et ideo ipsa habet quasdam virtutes in quibus nullo modo concipiat corpus: et quasdam in quibus communicat. Ad tertium dicitur quod secundum Avicennam species intellecta potest dupliciter considerari, aut secundum esse quod habet in intellectu: et sic habet esse singulare, aut secundum quod est similitudo talis rei intellecte: prout dicitur in cognitionem eius: et ex hac parte habet univocalitatem que non est similitudo huius rei secundum quod hec res est: sed secundum naturam in qua cum aliis sue speciei convenit nec oportet singulare esse intelligibile tantum in potentia: sicut patet de substantiis separatis: sed in aliis que individuuntur per materiam: sicut sunt corporalia, sed species ille individuans per individuationem intellectus, unde non perdunt esse intelligibile in actu: sicut intelligo me intelligere: quod quis ipsum meum intelligere sit, quedam operatio singularis, patet etiam per se: quod secundum inconvenientem non sequitur quod alius individuationis modus est per intellectum et per materiam primam. Ad quartum dicitur quod sicut commentarius etiam dicitur in tertio de anima, illud quod est receptivum aliquorum non oportet quod sit privatum qualibet natura determinata: sed quod sit denudatum a natura receptorum: sicut pupilla a natura oculo: et ideo intellectus possibilis necesse est habere naturam determinatam an intelligere: quod est per receptionem speciei non habet in natura sua aliquid eorum que a sensibilibus recipit: et hoc est quod dicitur quod nihil est eorum que sunt. Ad quintum dicitur quod quodvis anima non habeat materiam partem sui ex qua sit: habet tamen materiam in qua est: cuius perfectio est ad cuius divisionem multiplicatur secundum numerum et non secundum speciem, secus autem est in illis substantiis immaterialibus que non habent etiam materiam cuius sint forme: quia in eis nulla materialis multiplicatio esse potest: sed tantum formalis que diversitatem speciei inducit. Secundum sic proceditur, videtur quod anima si fuerint create extra corpora. Genesis primum modo dicitur: quod die septimo requievit deus ab omni opere quod paravit: id est cessavit aliquod opus novum facere, sed novum opus est quod nec in se videtur fuisse nec in materia precessit, cum ergo anima immaterialis sit et non possit dici quod secundum materiam precesserit in operibus sex dierum: videtur quod ipsa in se precesserit: aliter deus novum opus faceret in anime creatione, ergo videtur quod anime extra corpora create fuerint: cum corpora singularium ab initio non fuerint. Si dicitur quod quantum anima non precesserit in materia in operibus, videtur: precessit tamen quantum ad rationem seminatam. Contra, si ratio

seminalis anime precesserit: qz q in aliqua creatura precesserit vel corporali vel spiritali, sed illud in quo est ratio seminalis alicui rei est effectiuum eius. vnde pbs in scdo phis. ponit semen in genere cause efficientis. ergo vel angelus eet factor aie vt phi losophi posuerunt: quod falsum est: vel aliqua creatura corporalis: quod e magis falsus. ergo pms est impossibile: C Pre. op creatois pcedit distinctione z ornati. sed aia educit in ee per creatione. q no icipit ee p opera. vi. dieru: in qb res distincte z ornate sut: sic ide qd pri. C Pre. oe illud qd no dependet ab altero fm suu ee pot icipere no incipiente illo sz aia ronalis no dependet ex corpore fm suu esse: cuz destructo corpore remaneat. q no videt incouenies ponere aias extra corpora pri creatas. C Pre. aia z angelus pueniut in natura intellectuali. cu ergo nature intellectualis pditio sit imaterialitas: vt q sicut angelus ex sua creatoe hnt q corpori no vniutur: q similiter aie ronales i sua creatione corpori vnite no sint. C Pre. magis pertinet ad perfectione vniuersi natura spiritalis sz corporalis. Si ergo aie ronales quotidie de nouo creant: videt q a principio vniuersum creatu no fuerit: z quotidie ei perfectoi aditatur: cui cotrariu habet. Ben. ii. igitur perfecti sunt celi z terra zc. C Sz ptra. pprius act est i ppria potentia. sed aia ronalis est pprius act co:poris. ergo videt q no sit nisi in corpore. C Pre. termin moe nunqz precedit motu precipue in generatione: sz aia est terminus generatois humane: sicut quelibet alia forma rei generate. ergo an generationem corporis aia esse no potuit. C Respondeo dd. q quorunda antioqoz opinio fuit aias esse extra corpora a principio creatas: cui erroris occasio fuit q aiam corpori vni-ri posuerut qsi accidentaliter: sicut naua nani: vel si cut hoiem indumero: vt de Plone Bre. nisenus narrat. vn dicebat hoiem esse aiam corpore indutas. Et ideo etia fm pictagoricos de corpe in corpus transibat. Hoc aut Aristo. reprobabat ondens aiam cui debetur esse substiaiale z specificu in tñ q aia q dat esse vni corpori aliud pficere no possit. Siltz Auic. istum errorē reprobabat satis efficace rone: supposita aie imaterialitate. imposit est enim diuersitate i numero sub eadem specie causari nisi ex diuersitate materie. qz ad diuersitate formalii principioz sequitur diuersitas speciez. si ergo aia vt dictu est non habeat materias ex qua sit: no possent plures aie vni spci esse diuersi numero: nisi p diuersitate materie in qua sunt. Unde si ante corp create fuissent oportuisset eas vel esse diuersas in spe: z sic oēs spe disserre ex diuersitate formarum: aut q eet vna tantu in numero: z sic rediret error tact in precedenti articulo. Augu. tamē dicit .vii. super Gen. aiam pmi hois creatam esse an formatione corporis: quod tñ no asserit. C Ad pumum ergo ddm: q p tanto de dicit ab ope septimo die cessasse: qz nihil postea fecit: qd no aliquo modo in primis opibus precesserit: vel fm materia z rone seminalē: sicut corpora que de nouo generant. vel fm similitudine sicut aie que de nouo creant. Sciendū aut q similitudo aie pcessit et i opere creatois aliquo mo cu oia simul creata legant: vt eccle. xviii. dñ. sed bec similitudo fuit in natura coi in qua aia z angelus pueniunt. s. in intellectuali: pcessit et in opibus. vi. die rum huius aie que nūc creat similitudo in specie: qz inter alia sex diez opera etiam homo creatus est: ra-

tionali anima perfecti fm alios sanctos: qz ius secundū Augu. vii. sup Gen. fuerit in illis sex dieb fact homo qstum ad materiam z rationem seminalem ratione corporis. ratione vero anime ipsa pmi hominis anima fuerit in se facta. Et per hoc patet respon- sio ad secundum. qz concedim q ratio seminalis aie ei creationem in nulla creatura pcedat. Ad tertiu ddm: q qdam creatio est q non presupponit materia nec ex qua nec in qua illud qd creatur fiat: z talis est creatio que distinctione z ornatus precessit. sed creatio aie qz ius no sit ex materia tñ preerigit materias i qua creat. z q illa materia no pot disponi vt efficiatur ppria: nisi per actione nature. ideo talis creatio sequitur distinctione z ornati fm que principia actiua in natura constituta sunt vt prius dictum est. C Ad quartum ddm: q sicut Auic. dicit aia qz ius non dependeat a corpore qstum ad suum esse vel qstum ad suum finem: dependet tamen quodammodo qstum ad suum principiu: cui ratio est: quia cu vniuersalia no beant aliqd ee nisi in anima: oportet q quicquid i ee nature producitur: pducatur fm hoc q idiuiduatur: cuz ergo anima esse indiuiduatu no possit habere: nisi fm q coniungitur corpori vt forma ei vt probatur est: oportet q non recipiat esse nisi in corpore. sed tamen in corpore acquiritur sibi esse absolutu non deprehensum vel obligatum ad corpus. ideo etia post destructione corporis manet suum esse indiuiduata z distincta ab alia anima. C Ad quintum ddm: q anima z angelus in hoc conueniunt: q vtrūqz est substia substia substia: ee absolutu hns: z q materia parte sui no habent: ex quib cosequitur intellectualitas in vtroqz. in hoc tamen differunt q cum natura angelica sit sublimior z deo propinquior: acquiri sibi esse alti in cuius participatione nullo modo corpus adduci potest: ac per hoc nec angelus pot forma corporis ee: sed anime acquiritur esse inferius z minus nobile in quo corpus sibi vnitur: vt vnum sit anime esse z corporis: quod est esse coniuncti. z ideo est forma corporis z indiuiduatio sua z corporis est ex vnione eius ad corpus. z de hoc etia in primo lib. di. viii. habitū est. C Ad sextu ddm. q eentialis vninerfi perfectio consistit in speciebus. accidentalibus vero in indiuiduis: cum ergo multiplicatio animarum non sit fm diuersam speciem: sed fm numerum tantu relinquatur q per hoc q multe anime quotidie creantur nihil ad eentialem vninerfi perfectioem adiungitur: sed ad accidentalem tñ: z hoc non est inconueniens.

Et inde queritur de formatione hominis ex parte corporis. Et circa hoc queruntur duo.

Primo de qua natura corpus hominis compositū sit. Secundo de loco corporali in quo positus est scilicet in paradiso.

De primo sic proceditur. videtur q in compositione corporis humani sit aliqua pars d natura corporis celestis. E idem enim forme debetur idem perfectibile. sed forma corporis humani conuenit in natura intellectuali cum forma separata que corpus celi mouet. ergo videtur q aliquid de natura celestis corporis in compositione humani corporis veniat. C Preterea. impossibile est contraria ad maximam equalitatem venire: nisi per aliquid concilietur: sed nihil potest contraria conciliare nisi quod est a contrarietate remotu: quale est inter corpora solum corpus celeste. ergo oportet ad compositionem corporis humani: in quo ad maxi-

nam equalitatem ea perueniunt aliquid de natura corporis celestis aduenire. **C** **P**re. **A**uicē. dicit qd sps qui p mēbra diffundunt sunt de natura lucis: h aut est natura quinti corporis vt pbs dicit in 2° de aia qd lucidum & dyaphonū inuenit in inferioribus corporibus s; qd cōcant cū superiori corpe. s; vt qd i corpore humano sit aliquid de essentia corporis celestis. **C** **P**re. sicut dicit pbs in: rvi. de aialibus: o; qd in semine fit triplex calor. s. calor elaris. s. igneus & celestis & vitalis qui est aie: sed accidētia indicant naturā vt in primo de aia dicitur. s; vt qd pter naturam elarem sit etiā in corpore hois natura celestis & natura aie. **C** **P**re. hō dī minor mūdus: q; in eo omni creaturaz nature occurrunt: sed corp^o celeste est maxima ps vniuersi. s; vt qd aliquid de natura illius corporis veniat in cōpositionē corpis hūani. **C** **S** 3°. Quicquid venit i cōpositionē corporis humani est aliquo mō perfectū ab aia: sed qcqd incipit esse sub aliqua forma substāiali ē generabile & corruptibile aia vero sbal' forma est. cū ergo natura corporis celestis sit incorruptibil' & i generabilis: vt qd ad cōpositionē corporis hūani non veniat. **C** **P**re. vt in primo ce. & mun. pbs dicit: idē est locus natural' loci' corporis & pris ei' : sed loc' corpis celestis ē supra eā. ergo nihil de natura illi' corporis pōt h eē nisi: sicut in loco i nāli: & motū violētū cū mot' ei' circularis p'riū nō hēat vt i pmo ce. & mun. pba: cū tñ oporteat motū violētū nāli hūi eē. s; nihil de nā corporis celestis ad p'pōnē hois venit. **C** **P**re. dō qd aliqd venire i p'pōnē alicui' p'ingit dupl'r. Aut p essentia suā p modū pncipiū mātis vel formal': & sic nullo mō aliqd de nā corporis celestis veniat i p'pōnē humani corporis: q; qd pla corpora veniūt ad p'pōnē vniū h nō pōt esse nisi tribus modis: vt per simplicē aggregationem: sicut ex lapidib' fit acerus: vel per cōpōnem que est cū ordine p'rium determinato & ligamento: sicut ex lignis & lapidib' fit domus: vt per mixtionem: sicut ex elis efficitur murtū. nullo autē istoz mō: pōt aliqua pars corporis de natura celestis corporis in cōpōnē humani corporis venire: q; in p'mis duobus modis: o; vnāquāq; p'rium esse distinctam s'm sitam ab alia: nō aut videm' h i cōpōnē humani corporis qd fit ibi aliquid de natura corporis celestis ab aliis scilicet elis s'm esse distinctū. In tertio autēz mō o; adesse alterationē cōpōnētū: q; mixtio ē miscibiliū alteratoz vno: vt in primo de generatione dī natura autem celestis inalterabil' est. Alio autē mō venit aliquid in cōpōnē alicui' per effectum virtutis sue: & h modo natura corporis celestis venit i cōpōnē corporis humani & omnium mixtoz corporoz q; nihil psequit formā substāiale nisi per virtutem celestem: eo qd corpus celi est primum alterans cui' virtute omnes alterationes regulantur: & ad fines proprios producuntur. Quidaz tñ dicunt aliquid d natura corporis celestis venire in cōpōnē humani corporis essentialiter quasi concilians eā: & h dicit esse lucem quam ponunt corp^o esse. Sed h pō falso fundamento innititur dum ponit lucem esse corp^o ut supra dictuz est: quo remoto veritatem haberet quod dāmodo: q; vt supra dictum est virtutes corp^o celestium participantur ab inferiorib' corporib' medi ante luce: nec tñ adhuc esset de cōpōnē humani corporis corp^o celestis: nec qd illa lux nō ē forma sbalif corporis humani. sed aliquo mō ē eā ei' : & de h supra dicitur est dī. riii. **C** **A**d primū ergo dicendū qd aia q

mouet corp^o humanū nō est eiusdē spēi cum natura que mouet corp^o celeste. Quis sit sūlima sibi inter oēs formas naturales. vnde non o; qd aliquid de celesti corpore sit essentialiter pars humani corporis: sed qd humanū corp^o maxime celo simuletur qd p'ingit in h qd est tēperatissime cōpōnē & marie recedēs a p'rie tate dum ad medium peruenit qd neutriū ē p'rioz. **C** **A**d secundum dicendum qd ad illam eloz conciliationē sufficit effect' virtutis celestis. vnde nō o; corp^o celeste cōpōnē humani corporis essentialit' ingredi. **C** **A**d tertiu' dicendū qd non o; omne quod est lucidum pertinere ad naturam quinte essentie nisi per similitudinē & puenientiā quādā. vnde quāto corp^o fuerit nobilius tanto magis p'icipat p'p'atē ei'. vnde in igne est plus de luce q; in aere: & sic deinceps. nō ergo intendit Auicē. dicere sps esse de natura quinte essentie cum post ipse dicat ex quibus daz cibus vel potibus subtiliores & clariores sps generari. **C** **A**d quartum dicendum qd in semine non est calor celestis corporis qui sit in corpore celesti sic i subiecto sic. n. seqref: corp^o celeste i semine esse: sed qd v'us corpis celestis opaf i seie sic v'us motoris p'mi relinqt in instro. **C** **A**d quintū dicendū qd non oia veniunt in cōpositionē humani corporis per eētā: sed per similitudinē & conuenientiam quandaz vt dicit Gregorius qd homo intelligit cum angelis viuūt cum arboribus: & sic de aliis.

D secundum sic proceditur. videtur qd paradisus de quo fit hīc mentio locus corporal' esse non possit. Homo enim ab aliis aialibus in re corporal' non distinguitur. cū quibus vitā & sensum cōicat: sed in re spiritali. s. intellectu. cum ergo ab aliis animalibus in paradiso dicatur distingui: q; alia animalia ibi posita non fuerunt: videtur qd paradisus sit locus tantum spūal'. **C** **P**re. null' loc' terren' ē vsq; ad lunare globū p'ingēs cū circa lunā sit ignis marie actiu' : & etnei corporis p'sumptiu' : sed i lettera dī qd p'ingit paradisus vsq; ad lunare globū. s; vt qd nō sit loc' terren' : sed spūal'. **C** **P**re. pbi & istorio graphi inueniunt de diuersis terre locis scripsisse d hoc aut loco nullus vnq; scripsit. ergo videtur probabile qd non sit loc' corporalis. **C** **P**re. **D**a. dicit qd fons. vnde dicuntur egredi i flumina paradisi est ipse oceanus: sed oceanus circuit totam terrā non aliquem locum determinatum. ergo videtur qd nullus locus determinatus in terra sit paradisus. **C** **P**re. **D**a. quatuor flumina que scriptura cōmōrat de paradiso egredi ex diuersis fontibus emanant. Lum ergo scriptura in vno fonte qui in paradiso est dicat horum fluminum esse originem videtur qd non possit intelligi de fonte: & fluminibus corruptibilibus: nec alia qd de paradiso dicunt. **C** **P**re. **D**a. lignum vite est sapientia vt dicitur prouer. tertio. Lum igitur sapientia non sit quid corporale: videtur qd nec hec nec alia que de paradiso dicuntur corporaliter accipienda sint. **C** **P**re. **D**a. id quod debetur homini damnato non conuenit proprie nature institute: sed agricultura data ē i penā hōi dāna to Be. tertio. In sudore vult' tui &c. ergo vt qd nō nisi mistice dictū sit hominē in paradiso positum vt operaretur illū. **C** **P**re. **D**a. vbi null' inuasor: time tur nō ē necessaria custodia: sed null' paradisum in uadere poterat. ergo non potest p'be intelligi hominem in paradiso positum ad custodiendū illum. **C** **S** 3° ē qd in ista determinat' & cōis ecc' traditio

tenet. **C** Respondet dō q̄ Origenē posuit paradīsum non esse locum aliquem corruptibile: sed omnia que de paradīso dñr allegorice de paradīso spūali interpretada eē qd̄ p̄ errore reprobāt epiphani⁹ cipri epus i q̄dā eplā p̄ Hiero. trāstata. vñ simpli p̄cedē dū ē paradīso locū quēdā corruptibile ē i deteriora p̄teritū tēperatissimū ⁊ amenū: vt hō nūlts p̄turbationibus ipeditus spūalibus delitus q̄te frueret. Hūc aut̄ locū extimāt sub equinotiali eē verlus partē orientālē eo q̄ qdā p̄bi locū illū tēperatissimū asserunt: quo ē loco nilus vnus de quatuor fluminibus paradīsi fluere vñ. **C** Ad primū ḡ dō q̄ ē in virtute sensitua hō alia alia excedit: q̄ melioris tact⁹ ē: ⁊ magis uigent in eo inferiores sensus: vt p̄ eos operatio intellectus melius completri possit: ⁊ ideo etiā ut quietius operationi intellectuali vacaret locum tranquillum seorsum ab aliis animalibus accepti: nō enim pbabile ē illuc alia aialia peruenire potuissent: ex se ipsis nisi aut virtute diuina ad temp⁹ vt quā adducta sunt aialia ad adā vt videret qd̄ vocaret ea vt legitur Gene. ij. nisi forte: h̄ per interiorē reuelationē factū exponatur: vt etiam operatione de monis: vt p̄ de serpente. **C** Ad scdm̄ dō q̄ non pōt intelligi paradīsus terrestris vsq̄ ad lunare globū: Te credere fm̄ sitū s̄ fm̄ quādā similitudinē p̄p̄ tēperantiam ⁊ incorporationē que loco illi debebat: et habitatoribus eius: a luna vero ⁊ supra neq̄ p̄teritā neq̄ cor⁹ ē. **C** Ad tertiuū dō q̄ locus ille vt in lra dñi ē semotus ē a nostra habitatione aliquibus impedimētis vt adiri nō possit vel mōtibus vel aquis vel etiam aeris intēperie in loco intermedio: ⁊ iō ei⁹ notitia haberi nō potuit nisi per reuelationē scripture. **C** Ad quartū dō q̄ p̄mū p̄ncipiū illoꝝ fluminū: sicut ⁊ ceteraꝝ aquaꝝ ē ocean⁹: s̄ p̄ncipiū primū est font illē qui i illa parte terre surgit. **C** Ad quintū dō q̄ sicut contingit in quibusdam fluminibus: vt fontes a quibus origiē hnt sub terrā intrent postq̄ p̄ aliqd̄ spaciū fluxerūt: ⁊ iterū in aliis locis erūpant: ita etiā dicit Aug. viii. super Gen. h̄ in illis fluminibus cōtinget q̄ p̄mū p̄ncipiū eoz est fons paradīsi q̄ i aliquo loco nob̄ ignoto terrā subintrat: ⁊ deinde i aliis locis aqua illa erūpit vbi vñ illoꝝ fluminū eē p̄ncipiū. **C** Ad sextū dō q̄ sicut p̄ Jerl̄m̄ signat. p̄sens ecc̄ ⁊ ē celestis p̄ria: ⁊ tñ ad lras Jerl̄m̄ ciuitas qdā fuit ita ē t̄ q̄nis per lignū vite sapia significetur nō remouet qn̄ lignū vite arbor qdā ad lram intelligatur. **C** Ad septimū dō q̄ in statu innocētie nō fuisset agri cultura laboriosa: sicut est in statu peccati: sed delectabilis ex cōsideratiōe diuine p̄tēditie: ⁊ nālis vñ. **C** Ad octauū dō q̄ hō ē positus in paradīso ad cōtodiendū ipsum sibi nō s̄ aliquē inuasiōem ne. s̄. per peccatū ipsum amitteret. Vel dō q̄ h̄ non sic intelligēdū ē: quasi hō debeat opari paradīsum vel custodire sed ideo positus est in paradīso vt deus ibi operaretur hominē ⁊ custodiret eū. sicut enim hō opatur terrā vt faciat eam fructiferā: sic deus oparet hominē vt iustus sit ⁊ custodit eū q̄ sine eius adiutorio tur⁹ eē nō pōt vt dicit Aug. viii. sup Gen. Anima cum angelis sine corpe fuisse creatā. Hec pō vñ irrōnal⁹ q̄ eoz q̄ sunt vnus sp̄i ē ⁊ vnus modus originis. vñ si alie aie i corpe creati non pōt rōnabil̄ sustineri q̄ anima p̄mi hominis extra corpus creata sit: q̄ uis Aug. sine asserione: h̄ dicat. vii. sup Gene. deo aut natura est quod facit. Ipse enī p̄ naturā suā oꝝ potens ē: et ipse naturarū institutor ⁊ conditor est.

sicut enim ex operatione hominis forme artificiales proueniunt: ita etiam ab intellectu dei forme naturales p̄fluerent. vnde id quod ab eo fit nature rationem habet. Si aut̄ ibi aliter futura sunt ⁊c. Huius ratio est q̄ cause inferiores impediri possunt vt non omne contingat quod in eis futurū est: sed scientia dei falli non potest: ⁊ ideo non potest esse vt ipse sciat aliquid futurum quod futurū non sit. Vnde nec aque diluuij illuc peruenierunt ⁊c. Hec non tantum fuit propter loci altitudinem q̄ propter loci puritatem qui purgatione non indigebat.

Distinctio Decima octava.

In eodē quoq̄ paradīso mulierē formauit deus de s̄ba viri. sicut post plāta: tum paradīsum hominēq̄ in eo positū. ⁊ post vnīuersa aialia ad eū ducta: suisq̄ noibus designata. subnectit scriptura. Immisit deus soporē i adā. Cūq̄ obdormisset. tulit vnā de costis ei⁹ ⁊ formauit eā i mulierē. Hic attendēdū ē quare si creauit simul virū ⁊ mulierē sic angelos. sed p̄mū virū deinde mulierē de viro. ideo. s̄. vt vnus esset humani generis p̄ncipiū. quatenus in hoc ⁊ superbia diaboli confunderetur: ⁊ hominis humilitas dei similitudine sublimaretur. diabolus quippe aliud a deo. p̄ncipium esse cupierat. Ideoq̄ vt eius superbia recondideretur: hoc homo in munere accepit. quod diabol⁹ peruerse rapere voluit. sed obtinere non potuit. ⁊ per hoc imago dei in homine apparuit. Quia sicut deus omnibus rebus existit p̄ncipium. creationis: ita homo etiam omnibus hominibus p̄ncipium generationis. Ideo etiam ex vno homine omnes esse voluit deus: vt dum cognoscerent se ab vno esse: omnes se quasi vnum amarent.

Quare de latere viri ⁊ non alia corporis parte formata sit.

Am autē his de causis facta sit mulier de viro. non de qualibet parte corporis viri: s̄ de latere eius formata est: vt ostenderetur: quia in consortiū creabatur dilectionis ne forte si fuisse de capite viri facta: viro ad dominationem videretur preferenda. aut si de pedibus ad seruitutem subiicienda. Quia ergo viro nec domina nec ancilla parabatur: sed socię. nec de capite nec de pedibus: sed de latere fuerat producenda: vt iuxta se ponendam cognosceret quam de suo latere sumptam didicisset.

Quare dormienti ⁊ non vigilanti viro costam subtracta est.

Non sine causa quoque dormienti viro potius quam vigilanti detracta est costa de qua mulier in adiutorium generationis viro est formata: sed ut nullam sensisset in eo penam monstraret: et diuine simul potentie opus mirabile ostenderet: qua hominis dormienti latus aperuit: nec eum tamen a quiete soporis excitauit. In quo est ope sacramenti christi et ecclesie figuratum est. Quia sicut in latere viri dormienti formata est: ita ecclesia ex sacramenti que de latere christi in cruce dormienti profuxerunt. scilicet sanguine et aqua: quibus redimimur a penis atque abluimur a culpis.

Quod de illa costa sine additamento extrinseco facta fuerit per dei potentiam sicut quos panes in se multiplicati sunt.

Olet et quod utrum de costa illa sine adiectione rei extrinsece facta sit mulier.

Quod quibusdam non placuit. Letetur si ad perficiendum corpus mulieris: deus extrinsecum augmentum addidisset: maius illud esset quam ipsa costa. Sed potius de illo addito quam de ipsa costa mulier facta deberet dici: de quo plures accipisset sibi partes. Restat ergo ut de sola ipsius coste substantia sine omni extrinseco additamento per diuinam potentiam in semetipsa multiplicata mulieris corpus factum dicatur: eo sane miraculo, quo postea de v. panibus Iesu celesti benedictione multiplicatis, v. milia hominum satiata sunt. Illud est sciri oportet quod cum angelo rui ministerio facta sit mulieris formatio: non eis tamen tribuenda est creatio potentia. Angeli enim nullam possunt creare naturam: ergo nec formare costam in mulierem: nec carnis supplementum in locum coste. Non quod nihil agant vtiliter quid creetur: sed non ideo creatores sunt sicut nec agricolae segetum aut arborum. Solus deus, id est trinitas est creator. Facta est ergo femina a deo etiam si costa ministrata sit per angelos.

Utrum secundum superiores: an secundum inferiores causas ita illa facta sit mulier, id est an ratione seminalis id haberet ut ita fieret, an tamen ut illa fieri possit: sed ut sic fieret in deo tamen esset causa.

Quod queritur an ratio quam deus primis operibus concreauit id haberet ut secundum ipsam ex viri latere feminam fieri necessesse foret an hoc tantum ut fieri posset. Ad quod sciendum est omnium rerum causas in deo ab eterno esse. Ut enim homo sic fieret vel equus vel huiusmodi in dei potentia et dispositione ab eterno fuit. Et hec dicuntur primordiales cause: quod istas alie non precedunt: sed iste alias que sunt cause causarum. Quibus unum sit diuina potentia: dispositio si-

ue voluntas: et ideo una omnium principalis causa: tamen propter effectus diuersos pluraliter dicit Augustinus causas primordiales omnium rerum in deo esse: inducens similitudinem artificis: in cuius dispositione est qualis futura sit arca. Ita et in deo uniuscuiusque rei future causa precessit. In creaturis vero quarundam rerum sed non omnium cause sunt: ut ait Augustinus. Quia inseruit deus seminales rationes rebus: secundum quas alie ex alijs proueniunt: ut de hoc semine tale granum, de hac arbore talis fructus: et huiusmodi. Et hec quoque dicuntur primordiales cause: et si non a deo proprie et vniuersaliter prima est. Ille vero ad res aliquas dicuntur prime: que scilicet ex eis proueniunt. Ideo etiam primordiales dicuntur quod in prima rerum conditione rebus a deo insite sunt: et sicut creature mutabiles sunt ita et hec cause mutari possunt, que autem in immutabili deo causa est mutari non potest.

Distinctio causarum rerum puris. scilicet quedam in deo et in creaturis: quedam in deo tantum sunt.

Ad unum igitur rerum cause in deo sunt: sed quarundam cause et in deo sunt et in creaturis. Quarundam vero cause in deo tantum sunt, et illarum rerum cause dicuntur abscondite in deo: quod ita est in diuina dispositione ut hoc vel illud fiat: quod non est in seminali creature ratione. Et illa quidem que secundum causam seminalem sunt: dicuntur naturaliter fieri, quia ita cursus nature hominibus inouit. Alie vero preter naturam: quorum cause tamen sunt in deo. Hec autem dicit Augustinus esse illa que per gratiam fiunt: vel ad ea signi ficanda non naturaliter: sed mirabiliter fiunt. Inter que mulieris facturam de costa viri ponit: ita dicens ut mulierem ita fieri necessesse foret: non in rebus conditum, sed in domino absconditum erat. Omnis nature cursus habet naturales leges, super hunc naturalem cursum creator habet apud se posse de omnibus facere aliud quam eorum naturalis ratio habet, ut virga scilicet arida repente floreat fructum gignat, id est ut in iuuetute sterilis femina in senectute pariat, ut asina loquatur et huiusmodi. Dedit autem naturis ut ex his etiam hec fieri possent: non ut in naturali motu haberent, habet ergo in se deus absconditas quorundam factorum causas quas rebus conditis non inseruit: easque implet non opere consueto prouidentie quo nature subsistunt ut sint: sed quo illas imminuat ut voluerit, quas ut voluit condidit.

Omniū ergo que ad gratiā significandā nō naturali motu rerū: sed mirabiliter facta sūt: abscondite cāe in deo fuerūt. Quorū vnū erat qd mulier facta est de latere viri dormientis. Nō habuit prima rerū cōditio vt femina sic fieret. s; vt fieri posset: ne ptra causas quas de us voluntarie instituit mutabili voluntate ali quid facere putaretur.

De aia mulieris qd nō ē ex aia viri vt qdā putauerūt dicentes aias esse ex traduce.

Uemadmodū mulieris corpus d vi ri corpore traducrū fuit: ita putauerūt aliqui ipsius aiaz de viri aia pro pagatā: et oēs aias pter primā de traduce esse sicut corpa. Alij at putauerūt simul oēs aias ab initio creatas. Catholica asit ecclia nec si mul nec ex traduce factas eē aias docet: sed i corpib; p coitū feminatū atq; formatū infundi: et infundēdo creati. Vñ in ecclesiasticis dogmatibus aias hoīuz nō eē ab initio inter ce teras intellectuales naturas: nec simul creatas sicut Origenes fingit: dicimus neq; cū corporebus p coitū feminari sicut luciferiani et cirill; et qdā latinoz psumptores affirmāt. Sed dicimus corpus tm p cōiugij copulam feminari. Creationē vero aie solū creatorem nosse: eiusq; iudicio corpus coagulari i vulua: et cōpingi atq; formari: ac formato iā corpore aiam creati et infundi: vt viuat in vtero hō ex aia cōstās et corpe: et egrediat viuis ex vtero plenus i aia et corpe humana substātia. Hieronimus ē anathematis vinculo illos cōdēnat qui animas extraduce dicunt. inducens auctoritatē prophete. Qui finxit sigillatim corda eoz. Hic satis inquit. innuit pphe ta qd non animam de anima facit deus sed sigillatim animas de nihilo creat.

In eodem quoq; paradiso et. Postq; determinauit originez hominis ex parte ipsius viri. hic determinat de origine mulieris. Et diuidit in duas partes. In priā de origine ipsius fm corpus. In secūda de origine ipsius fm animaz. ibi. Quēadmodū mulieris corpus et. Priā in duas: In pma ondit modū pductionis mulieris ex parte corporis. In secūda inquit producti corporis principium. ibi. Solet etiam queri vtrum de costa illa et. Circa pimum duo facit: Primo pponit modū originis. Secūdo assignat ppositoz cās. Vbi primo ondit quare de viro formata sit mulier. ibi. Hic attendendū ē et. Secūdo quare de tali parte. ibi. Cū autē hīs d cās. Tertio quare de viro dormiente. ibi. Nō sine cā quoq; solet et queri et. Hic inquit principia producti corporis. Et pmo inquit principium materiale. Secūdo principium actiuū. ibi. Illud etiam sciri o; vbi primo inquit vtrū corpus mulieris pductū fuerit per actionē angeli. Secūdo vtrū

p actionē nature. ibi. Sed qritur an rō q; deus. Et circa h duo facit. Primo pmitit quedam necessaria ad solutionis manifestationē. Secūdo qōnis solutionē prosequitur. ibi. Omniū rex et. Quēadmodū mulieris corpus et. Hic inquit modum originis mulieris ex parte aie: vbi excludit duas hereses et astruit veritatem catholicā: vt per se patet in litera. Hic est duplex questio. Prima de productione mulieris ex parte corporis. Secūda de origine aie. Circa pimum queruntur tria. Primo vtrum corpus mulieris de costa viri factum fuerit. et q; dicitur hū fuisse factum actiue per rationes feminales: sed primordiales. queretur secūdo de differentia harum rationū. Et q; ea que pter rationes feminales fiunt dñr in lra miraculose fieri. Tertio queret cuiusmodi opera debeant dici miracula.

Primo sic pcedit. vñ qd corp; mulieris de costa viri fieri nō debuit distinctio. n. sexus cōs ē hōi et aliis aialib;: s; i aliis alib; mas et femina sil' pducta sūt: et neutru ab altero sūptū. s; vñ qd nec semina hominis de viro sumi debuit. Circa pma nō pōt trāsmutari de pua quāitate in magna nū vel p rarefactionē: sic ex vno pugillo aq; generā. r. aeris: vel p alteri' additionē. Vñ dicit Aug. r. super Gene. qd ē absurdus q; vllū eē corp; manēte nature sue quāitate. i. sine additione qd vniūq; crescat nō si rarefcat. sed nō potuit eē vt p rarefactionē vna costa i quāitate mulieris extēdat: q; inueniret corpus mulieris ēt ipso aere rariū. s; oportebit h p additio nē exterioris fieri qd oportuit multo ampli' eē q; cōstā ipsaz. cū s; vniūq; denominādū sit a maiori parte vñ qd nō debeat dici ex costa viri corp; mulieris formatū. Circa pma. cū i opibus diuinis nihil sit supflūū: o; qd costa illa de pfectione corporis ade fuerit: s; subtraheretur eo qd ad pfectionē rei pertinet sequit' diminutio. cū s; ois diminutio resurrectione restaret: vñ qd costa illa i corpe ade resurget. si s; de costa illa factū ē corpus eue vñ q; eua nō resurget qd ē incōueniens. nō s; de costa viri scā ē mulier. Circa pma. i corpe sensibili non pōt eē diuisio p̄tinui sine dolore: s; corp; ade pp natur' iustitute integritatē marie sensibile fuit. s; cū nullus dolo: i ipso pcederet culpā: vñ qd ex eius costa mulier formata nō sit. Circa pma. vt dicit Aug. ii. sup Gen. i opib; creatiois nūq; de' facere possit qrit: sed qd rerū natura patiat. cū s; nālis mod' ppagationis mulieris nō sit de costa viri: s; ex femine: q; hūis q; sūt ei' dē sp̄i debet: vñ mod' originis: vñ qd incōuenient ex costa viri mulier scā ponat. Contra ē qd dicit Boetius in libro de ps. necesse ē qd imperfectū a pfectione sumat originē: s; mulier ē vir imperfectus siue occasionatus vt i. r. vi. de alibus pbs dicit. s; pgrūū sūt vt de corpore viri corpus mulieris sumeretur. Circa pma. p̄mū principū et finis idē reducūt. vñ idē ponim' vniuersitatē finē et p̄mū: s; mlti pp vix scā ē: q; i adiutorū viri scā legit' Bene. ii. s; pgrūū sūt vt ēt virmulieris eēt p̄ncipiū: et sic idem qd p̄s. Circa pma. dō qd apud catholicos dubiū eē nō d; qn mulier de costa viri formata fuerit: q;uis iudei d hoc multa sabbuletur: nō. n. magis rōi resistit vñ dīne potentie mulierē ex corpore viri sumi q; corp; viri ex limo terre formari cum vtrūq; a nature virtute separat' sit: mo dū tamē quo id factum est non oēs silr assignāt. Qui dām enim vt magister et Hugo de sancto victore volunt ex costa viri sine alicuius exterioris additione vel noue materie creatione corpus mulie-

ris formatū fuisse. Hoc autē non videt̄ itelligibile. si n. p. multiplicationem materie h̄ factum dicant oportet multiplicationem hanc autē fm̄ quantitatem tantū attendi autē fm̄ essentia materię. Si primo mō sic: o3 vt eadē materia numero q̄ fuit primo sub puis diffinonib⁹ postmodū maiores dimēsiōes recipiat. Hoc autē idē ē qd̄ rarefieri vt er. iiii. phoz p3 ⁊ ita sequere tur corp⁹ mulieris ex costa viri p̄ modū rarefactiōis esse formatū qd̄ expresse ip̄ possibile ē. Si vero multiplicatio essentiam materie attingat: cū nihil aliud sit multiplicari q̄ aliqd̄ fieri qd̄ prius nō erat: o3 q̄ aliqd̄ materie sit sub forma corp⁹: o3 mulieris s̄ qd̄ prius sub forma coste nō erat. Hoc autē alr̄ eē nō pōt nisi vlt̄ p̄ uersionē alteri⁹ corp⁹: i. cor⁹ mulieris cui⁹ mā sub forma ei⁹ remaneat vel p̄ h̄ q̄ aliquid materie sit de nouo creatū: ⁊ ita o3 q̄ p̄ additionē alicui⁹ materie vel de nouo create vel sub forma alteri⁹ corp⁹: p̄ r̄f̄ct̄is ex costa viri corp⁹ mulieris formatum sit ⁊ sic ē panū multiplicatio itelligi pōt. veri⁹ tñ vlt̄ q̄ p̄ additionē materie p̄ r̄f̄ct̄is h̄ factus fuerit: cū oia simul fuisse creata ad min⁹ in materia sancti cōter tradat. C̄ Ad primū q̄ d̄d̄ q̄ vt dicit p̄ h̄ s̄. viii. ethicoz mas ⁊ femina i hoib⁹ nūq̄: nō solū pp̄ plū generationē sicut in aliis aialib⁹: s̄ ē p̄pter cōcātiō nē opoz in vita cōi vt sic sibi sufficiat adinuitē p̄p̄ opera p̄ r̄f̄ct̄is. vñ apparet diuersa eē opera viri ⁊ mulieris: q̄ s̄ in cōcātiōe vite ⁊ regimine dom⁹ vir caput ē mulieris idē mas i hoib⁹ magis h̄ r̄f̄ct̄is p̄nci pū respectu femine q̄ in aliis aialib⁹. C̄ Et p̄terea in littera assignātur due rōnes q̄ per se patēt. C̄ Ad scđz d̄d̄ q̄ per additionē rei exterioris ex costa corp⁹ mulieris factū ē: nec tñ o3 q̄ ex illo adiecto corp⁹ mulieris factū dicat: ⁊ si sit ampli⁹ i quātitate qz illd̄ adiectū nō venit in materia mulieris nisi mediāte costa sicut ēt mēstruū materia embryonis d̄ q̄ uis oportet at ēt ex cibis cōuersis corp⁹ embryonis maiorē quātitate assumere. sicut ēt aq̄ i sanguinē ip̄i trāsser̄ mediāte vino ēt si eēt maior: q̄ r̄f̄ct̄is aq̄ dūmō v̄tute potētioris vini nā aq̄ absorberi possit. C̄ Ad tertius d̄d̄ q̄ aliqd̄ dicitur esse de perfectiōe alicui⁹ dupliciter: vel qz est necessarium ad esse indiuidui: ⁊ sic costa illa non erat de p̄fectione corp⁹: ade: aut qz est necessarium ad cōseruationē sp̄ei: sicut semen in. xv. de aialib⁹ d̄ esse superfluum respectu indiuidui quo tñ indiget ad sp̄ei cōseruationē: ⁊ hoc mō costa fuit de p̄fectione corp⁹: ade in quātū adā erat p̄ncipiū hūmāi generis. ex quo p3 q̄ costa illa resurget i ena ⁊ nō i adā cū sit de perfectiōe corp⁹: ene etiā quātū ad esse indiuidui: ⁊ ita magis ad ipsam pertinet. C̄ Ad quartum dicendum q̄ illud quod ordinatum est ad cōseruationem speciei non soluz sine dolore: sed ēt cum delectatione rescinditur: ⁊ ita non o3 q̄ in sepatione illi⁹ coste dolorem senserit. C̄ Ut d̄d̄ vt magister dicit hoc diuina virtute ⁊ miraculose factum vt dolorem vulneris non sentiret. C̄ Ad quintum dicendum q̄ institutio rerum naturalium potest considerari dupliciter: vel quantum ad modum fiendi: vel quantum ad proprietates consequentes res institutas. Modus quidem fiendi naturalis eē non potuit: cuz non precesserint aliqua principia naturalia quorum actiones ⁊ passionēs sufficerent ad effectus naturaliter producendos: ⁊ id oportuit per virtutem supernaturalem prima principia i naturis p̄stituerē vt q̄ corpus hominis formaretur ex terra ⁊ corpus mulieris ex costa. ⁊ sic de aliis sed propueta

tes consequentes naturas institutas non debent miraculo attribui vt q̄ aque miraculose super celos cōsistant.

a Secundum sit proceditur. videtur q̄ in cōuenienter dicatur rationes seminales materie deus indidisse. quod enim recipitur in materia sensibilis ē in ea per eē nature ⁊ non per eē intentionis. qz materia cognoscitiua non est formarum quas recipit: sed per eas in esse specifico perficitur: sed rō non nominat formā fm̄ esse nature sed per modū intentionis: ergo virtutes rebus sensibilibus indite rōnes dici nō debent. C̄ P̄terea semen vt ex secundo phisicorum habetur p̄ncipiū actiū noiat: potētia autē materie non est actiua sed passiuā: cuz nihil agat nisi s̄ q̄ est in actu. ergo ratio seminalis materie attributa non est. C̄ P̄terea quod est in aliquo non producit ab eo nisi per modum exitus. si ergo oīz rerū semina de⁹ i nā prius posuit: videt̄ q̄ generatio rerū sit p̄ exitū vni⁹ rei ab alia ⁊ sic redibit error: Anaxagore q̄ posuit q̄libz: eē i q̄libz: ⁊ nihil p̄f̄ct̄is ē h̄ vlt̄ illd̄ p̄ os vel caro s̄ vñq̄qz noiar̄ ex p̄domināte: qd̄ i p̄ phisicoz improbat. C̄ P̄terea ad generationē rerū naturalium nō tñ sunt necessarie virtutes actiue sed etiā passiue. cū s̄ i seminalib⁹ rōnibus virtutes passiue nō includāt: videt̄ q̄ p̄ter rōnes seminales etiāz aliē rōnes reb⁹ indite debeāt dici. C̄ P̄terea. i. nā inferiori effect⁹ nō p̄cedūt ex suis causis vt semp̄ vel necessario s̄ vt frequēter. cum s̄ in littera describātur rationales seminales fm̄ quas necesse est aliquid fieri vlt̄ q̄ ad min⁹ in nā inferiori rōnes seminales posse nō sint. C̄ Sed qz vt dicit Gregorius b̄ndictio dei d̄ b̄d̄m eius collatio ⁊ eorū d̄ multiplicatio. cuz ergo deus legat Bene. i. sua opa b̄ndixisse: vlt̄ q̄ eis dederit virtutes q̄bus fieret eoz multiplicatio: h̄ at ip̄ortat rō seminal. s̄ rōnes seminales a deo reb⁹ indite sunt. C̄ P̄terea. deut. xxxij. d̄ dei p̄fecta sunt opa p̄fectū aut vñq̄qz ē vt in. iiii. methauroz dicit qñ pōt alterū tale p̄ducere quale ip̄sum ē. s̄ virtutes q̄bus h̄ fieri possit rebus attribute sunt: ⁊ hec sunt rōnes seminales s̄ r̄. C̄ P̄terea d̄d̄ q̄ emanatio creaturaz a deo ē sicut exitus artificioz ab artifice: vñ sic ab arte artificis effluit forme artificiales i materia: ita etiā ab ydeis in mēte diuina existētibus fluāt oēs forme ⁊ virtutes naturales. S̄ qz vt Dyo. d̄c̄ in. ij. c. de di. no. ea que sunt creatoz habūdāter p̄nsunt cāis forme recepte in materia non adequant virtutes vel artem in creatam a qua procedūt. vñ apud artificem remanet ex arte sua virtus aliquid aliter operandi circa ipsa artificata quibus virtus artis alligata nō est. ⁊ similiter in virtute diuina est vt aliquid rebus creatis addat vel mutet vel abstrahat. in duobus autem differt operatio dei ab operatione artificis. C̄ P̄terea ex parte materie qz cum artifex materiam non producat: sed ex materia data operetur potentiam materie non confert ad recipiendum formas quas materie indidit nec inferre in materiam potest. deus autem qui totius rei auctor est: non solum formas ⁊ virtutes naturales rebus p̄tulit: s̄ ēt potentiam recipiendi illud quod ip̄e in materia facere vult. C̄ Secundo ex parte forme qz forme q̄s inducit artifex non producant sibi similes: qz lectus putrefcens non pullulat in lectum: sed in plantaz vt ex secundo phisicorum patet: forme autem naturales sibi similes producere possunt: et ideo proprietatem seminis habent et seminales dici possunt: forme

ante rerū sūm q̄ in arte diuina existunt primordiales esse dñr: eo q̄ ipse sunt p̄ma p̄ncipia simplr rex pdu cendari: potentia autē q̄ rebus indita est ad suscipiēdū illud in se qd̄ voluntas dei disponit: rōnes obediētiales a quibusdā dñr: sūm quas inest materie vt fieri possit ex ea qd̄ deus vult. Ipse autē virtutes i materia posite p̄ quas naturales effectus consequūtur rōnes seminales dñr: sed qd̄ sint h̄z rē seminales rōnes a diuersis diuersimode assignatur. qdā enim dñt q̄ forma sp̄i n̄ recipit in mā nisi mediāte forma ḡneris: adeo q̄ ē alia forma nūero p̄ quā ignis ē ignis r̄ p̄ quā ignis ē corpus. illa ergo forma generalis in cōpleta rō seminales dñr: q̄ p̄ talē rōmā inest materie quedā inclinatio ad recipiēdū formas specificas. Hoc autē nō v̄ esse v̄ez q̄ ois forma q̄ aduenit p̄ aliqd̄ esse substantiale: ē forma accidentalis. Si enī p̄ esse in genere substantie p̄stitutū aduenit. ergo ea re cedēte adhuc remanet indiuiduū in genere substantie q̄ ē contra rōnes forme substantialis. sicut dñr in sc̄do de aia. **C** Et preterea cū ois forma det aliquod esse: r̄ impossibile sit vnā rē h̄re duplex esse substantiale: ōz q̄ si p̄ma forma substantialis adueniēs materie det sibi esse substantiale q̄ secunda supueniens det eē accidētale: r̄ iō nō est alia forma qua ignis est ignis: et q̄ est corpus vt Auic. vult. Et si cōmen. dicat in secūdo metha. genus nō esse materiā: sed formā mediā inter materiā r̄ vltimā formā. h̄ non dñr ad significandū ordinē formaz h̄z rē s̄ sūm rōnē: q̄ genus q̄ nis significet totū vt Auic. dicit significat tñ vt idīstinctū: r̄ ita p̄pinqz se h̄z ad rōnē materie. **C** Et p̄ seq̄rēt q̄ res signata p̄ gen̄ eēt ps̄ sp̄i p̄sture p̄ formā supadditā r̄ ita de sp̄e p̄dicari n̄ posset. Nec ē h̄ puenit sūm intētiōē Augustini: q̄ ex v̄tute forme generalis nō necessario sequitur forma sp̄alis. vñ nō ē talis virtus sūm quā necesse sit fieri sed sūm quā fieri possunt. Itō alii dicūt q̄ cum oēs forme sūm philosophū de potētia materie educant ōz ipsas formas p̄ existere in materia in cōplete sūm q̄sdam quasi inchoationē: r̄ q̄ nō sunt in esse suo perfecte non h̄nt p̄fectā virtutē agēdi s̄z incōpletā: r̄ iō nō possunt per se eris̄ i act̄ nisi sit agēs exterius qd̄ exciter formā incōpletam ad agendū: vt sic cooperatur agenti exteriori: alii enim non esset generatio mutatio naturalis s̄z violēta q̄ vt in. iij. ethicoz dñr violētū est cuius principium est extra n̄l conferente vim passo. has ergo virtutes incōpletas in materia p̄sistentes rōnes seminales dñt q̄ sunt sūm esse cōpletū in materia sicut uir p̄ formatiua in semine. Hoc autē verū nō v̄ q̄ q̄uis forma educant de potentia materie: illa tñ potentia materie non est actiua sed passiua tantum sicut enīz vt cōmen. dicit in. viij. phisicoz in motu locali ōz eē aliud mouens r̄ motū ita etiam in motu alterationis r̄ ponit exēptum q̄ n̄ corpus naturaliter sanas cor est saluas r̄ alia mēbra saluata. r̄ iō sicut in corporibus simplicibus non dicimus q̄ sint mota ex se h̄z locū: quia ignis nō pōt diuidi in mouens r̄ motus: ita etiam non potest esse alteratus ex se quasi aliqua potentia existens in materia aliquo modo agat in ipsaz materiam in qua est educendo eam in actum: s̄z vtrū q̄ contingit in animatis: q̄ sunt mota sūm locuz ex se r̄ etiam alterata propter distinctionem organozum vel partium quarum vna est mouens r̄ alterans et alia mota r̄ alterata: r̄ ideo nō h̄ modo potest accipi virtus seminalis in aliis rebus sicut in habentibus aiam: nec tñ sequitur si in materia est potentia passiu-

ua tantuz q̄ non sit generatio naturalis: q̄ materia coadiuuat ad generationem non agendo sed in quātuz est habilis ad recipiēdū talē actionez. que etiam habilitas appetitus materie dñr r̄ inchoatio forme. Itō enim eodem modo oēs motus naturales dñr vt i se cundo phisicoz: r̄ in primo ce. r̄ mun. cōmen. dicit: sed quidam propter principū actiū intus exis̄ vt motus localis grauium r̄ leuium: r̄ quidaz p̄pter principium passiuum quod est sūm potentiam ab agēte naturali natam in actum educi vt in generatione r̄ alteratione simplicium corporum. vnde r̄ natura diuiditur in materiam r̄ formam: r̄ ideo concedo q̄ in materia nulla potētia actiua est: sed pure passiua r̄ q̄ rationes seminales dñr virtutes actiue complete in natura cum proprijs passiuis: vt calor r̄ frigus: r̄ forma ignis r̄ virtus solis: r̄ huiusmodi: r̄ dicuntur seminales non propter hoc esse imperfectum quod habeant sicut virtus formatiua in semine: sed q̄ rerum indiuiduis primo creatis huiusmodi virtutes collate sunt p̄ opera sex dierum vt q̄ ex eis quasi ex quibusdam seminibus producerentur r̄ multiplicarentur res naturales. **C** Ad primum ergo dicenduz q̄ huiusmodi virtutes actiue in natura dicuntur rationes non q̄ sint in materia per modum intētiōis sed q̄ ab arte diuina producuntur: r̄ manet in eis ordo r̄ directio intellectus diuini sicut in re artificata manet directio artificis in finem determinatum.

C Ad secundum dicendum q̄ rationes seminales dicuntur materie indite non quia sint intelligende p̄ existere in materia ante aduentum forme complete quasi pertinentes ad essentiaz materie vel ad rationem eius sūm q̄ est materia sed per modum quo etiā forme complete in materia esse dicuntur. **C** Ad tertium dicendum q̄ Anaxagoras ponebat in aere ex quo generabatur ignis p̄existere quasdam partes ignis in actu latentes per quarum exitum r̄ congregationem ignis generari videbatur. Hoc autē nos non ponimus: sed q̄ in materia aeris p̄cessit aptitudo ad formam ignis r̄ in igne generante virtus actiua per quam hec aptitudo in actum reducitur: et h̄ non est inconueniens. **C** Ad quartum dicendum q̄ sub rationibus seminalibz comprehenduntur taz virtutes actiue q̄ etiaz passiuę que p̄fici possunt per agentia naturalia sicut r̄ in generatione animatis semen extēto nomine dicitur non solum sūma: sed etiā menstruum. **C** Ad quintum dicendum q̄ concurrētibus omnibus causis naturalibus ex quibz omnibz vna perfecta causa constat necesse est effectū seq̄ n̄ si aliquid impedit. Et h̄ modo loquitur Aug.

D tertiu sic p̄cedit. v̄ q̄ ea que p̄ter rōnes a seminales sūnt nō oia miracula sint. In opus enī creatiōis virt̄ seminal̄ nature nō potest nec tñ opus creatiōis miraculosz dñr: q̄ miracula si ad manifestationē gratie vt i littera dñr ad qd̄ creatio nō ē ordinata: s̄z magis ad institutionē nature. q̄ v̄ q̄ non sit rō miraculi i hoc q̄ p̄ter cās seminales aliqd̄ fiat. **C** P̄re. creatio aiarū r̄ iustificatio ipiorū cū freq̄nter fiat: miraculosa nō ē: q̄ miraculū ē aliqd̄ arduū r̄ insolitū vt Aug. dicit r̄ tñ isti effect̄ p̄ter rōnes seminales producūt. q̄ idē qd̄ p̄? **C** P̄re. resurrectio mortuoz cū i sp̄e fidelū sit miraculosa nō ē: q̄ miraculū ē p̄ter sp̄e admiratīs apparēs vt Aug. dicit r̄ tñ resurrectio mortuoz p̄ nāz fieri nō pōt. q̄ nō oia q̄ p̄ter virtutes nature sunt. miracula dicuntur. **C** Preterea quedam quandoqz sunt p̄ter rōnes

seminales que facultatē nature non excedunt sicut q̄ aqua conuertatur in vinum vt factus legitur. Jo. sedo. sed miraculum est supra facultatē nature ap- parens vt Aug. dicit. ergo videtur q̄ nō oia que p̄- ter rationes seminales fiunt miracula sint. C̄ Pre. oēs virtutes actiue creaturis collate rationes semi- nales dici possunt: sed angeli ⁊ homines dicuntur mi- racula facere. ergo videtur q̄ non oia miracula pre- ter rationes seminales fiunt. C̄ Pre. monstra in na- tura contingunt ⁊ preter intentionem nature agentis non tamen miracula dñr. ergo non in hoc consistit rō miraculi quod est preter rōnes seminales fieri.

C̄ Sed cōtra. Illa opera miraculosa dicimus que i admirationē diuine virtutis inducunt: sed mutare cursum solitum nature non est nisi illius virtutis q̄ naturam instituit. ergo ea proprie miracula dici de- bent que preter virtutes actiuas in naturam cōtin- gunt. C̄ Respondeo dō q̄ sicut ex verbis philosophi habetur in principio metha. admiratio ex duobus causatur. s. ex hoc q̄ alicuius effectus cā occultatē. ⁊ ex eo q̄ aliquid in re videtur per quod aliter eē de- beret. vnde i h̄ q̄ est dyametrum quadrati non pos- se cōmēsurari lateri: admiratio causatur ex hoc: q̄ hu- ius causa ignoratur: ⁊ ex hoc q̄ ex puitate linearum videtur q̄ vna alteri cōmēsurari possit. contingit ergo aliquid esse ammirabile simpliciter ⁊ aliqd eē ammirabile quo ad hunc ammirabile huic eē id cui⁹ causa occulta est sibi ⁊ cui videtur s̄m suam extima- tionem aliquid obuiare quare non ita esse deberet q̄uis in re nihil sit repugnans nec causa in se sit in- mis occulta: ⁊ h̄ potest dici mirum illi. ammirabile au- tem in se est id cuius cā simpliciter occulta est ita eē q̄ in re est aliqua virtus s̄m rei veritatem per quas aliter debet p̄tingere. huiusmodi at sunt que inme- diate a virtute diuina causantur que est causa occul- tissima: ⁊ alio modo q̄ se habeat ordo causarum na- turalium sicut q̄ cecus iterum videat ⁊ q̄ mortuus resurgat ⁊ huiusmodi: ⁊ hec pprie miracula dñr q̄ in seipsis ⁊ simpliciter ⁊ mira. Hec autem q̄q̄ sunt supra naturam quādnq̄ preter naturas q̄q̄ s̄ natu- rā. Supra nam dicitur esse miraculuz quando natu- ra potest in ipsam substantiam facti: sicut diuisio ma- ris rubri. suscitatio motus ⁊ huiusmodi. illa vero di- cuntur preter naturā fieri in quo quidem natura po- test quantum ad substantias facti: s̄ tamen p̄ter opa- tiones nature s̄nt iussu diuino ⁊ q̄ hec dicantur mira- cula p̄tingit ex tribus prio. p̄ter excessū ⁊ singularem quēdā modū sicut rane p̄ducte in egypto i tāta mul- titudine sicut ārea visū nō fuerat. Secundo pp: hoc q̄ hora determinata p̄tingūt ad inuocationē diuini nominis sicut q̄ manus ieroboā extēsa p̄tra p̄phetā arefacta fuit ⁊ ara eius diuisa. iiii. Ro. xiii. Tertio q̄n aliquid vniuersaliter contingit sicut in veteri. le- ge de aqua zelotipie q̄ post potum illis venter adul- tere diuino miraculo putrescebat. Contra naturam autem dicitur fieri quando in re est aliquid contrari- um ei q̄ fit sicut si graue sursum moueretur ⁊ q̄ vir- go peperit vel aliquid huius ita q̄ miraculo se sequa- tur actus manente contraria natura que. s. est prin- cipium contrariū actus. C̄ Ad primum dicenduz q̄ creatio proprie loquendo non est opus miraculosum q̄ deficit vna conditio miraculi q̄uis enim causam occultam habeat tamen non est in re. vnde aliter eē deberet imo esse rerum naturali quodam ordine a p̄- mo ente producitur q̄uis non per necessitatem na-

ture. C̄ Ad secundum dicendum q̄ nec etiam crea- tio animarum vel iustificatio impiorum proprie mi- racula debent dici: q̄ q̄uis sint preter rationes semi- nales agentes ad perfectionem effectus non tamen est preter eas disponentes. dispositio enim corporis ad receptionem anime ⁊ preparatio voluntatis ad susceptionem gratie est per virtutem creature colla- tam. si tamen sine tali precedente preparatione vel anima infundentur vel gratia conferentur afferre ⁊ vtrūq̄ miraculum dici posset vt patet in formatioe primi hominis ⁊ in conuersione pauli. nec tamen se- quitur ex vi rationis inducte: q̄ insolitum q̄ in diffi- nitione miraculi ponitur non dicit raritatem facti: s̄ excludit solitum cursum nature. vnde si quotidie ce- ci illuminarentur nihilominus miraculum esset: q̄ p̄- ter cursum naturalem qui nobis est consuetus cōtin- geret. C̄ Ad tertium dicendū q̄ resurrectio miraculo- sa erit q̄uis eni sit s̄m sp̄e gratie non tamen s̄m sp̄em nature: ⁊ hec duplex spes distinguitur in glosa Ro. iiii. qui contra sp̄e in sp̄em credidit ⁊c. C̄ Ad quar- tum dicendum q̄ q̄uis conuersio aque in vinum nō fuerit supra facultatem nature quantum ad substan- tiam facti tamen fuit supra eius facultatem quantū ad modum faciendi non enim potest natura aquam in vase existentē subito in vinum conuertere: sed p̄ digestionem: ⁊ maturationem in vite. C̄ Ad quintum dicendum q̄ miracula non faciunt homines ⁊ ange- li quasi cōmū virtute effectus ille agatur: sed homi- nes impetrando precibus: ⁊ angeli per ministeriuz. C̄ Ad sextum dicendum q̄ q̄uis monstra contingat in natura preter intentionē virtutis formatiue que agit in semine: tamen reducuntur in aliquas causas naturales. contingunt enim ex aliqua in dispositione materie sicut ex principio proximo vel ex impressio- ne alicuius signi celestis sicut ex principio remoto.

Inde queritur de formatione mulieris ex pte anime ⁊ circa h̄ queruntur tria. Primo vtrum anima rationalis sit extraduce vel p creationem si non extraduce. querit. Secundo vtrū creetur a deo immediate vel mediantibus angelis. Et tertio queretur vtrum anima sensibilis ⁊ vege- talibilis sit extraduce.

D̄ primum sic proceditur. videtur q̄ anima humana etiam a parentibus traducatur. Di- citur eni Gene. xvii. oēs anime q̄ egressę sunt de femore Jacob ⁊c. Sed non egreditur aliqd ex femore patris nisi per traditionem seminis. ergo videtur q̄ h̄ modo aia filii ex parentibus veniat. C̄ Preterea omne id quod dat cōplementū opera- tionī cooperatur operanti. si ergo deus per hoc q̄ in- fundit animā adulterozū operationē perficeret vi- detur q̄ adulteris cooperetur. ⁊ hoc videtur incon- ueniens: q̄ qui operatur iniquo non est ab iniquita- te immunis. ergo videtur q̄ aia rationalis non infun- datur a deo: sed traducatur a patre. C̄ Preterea si filii a parentibus originale peccatū cōtrahūt vt Apo- stolus docet Ro. v. sed accidens non potest tradi- ci nisi traducatur s̄m eius. ergo videtur q̄ aia ra- tionalis q̄ est s̄m culpe originalis a parentibus tra- ducatur. C̄ Preterea in omni generatione vniuoca generans dat sp̄e suas generato q̄ agens ⁊ finis ge- nerationis incidunt in idem sp̄e vt in secundo phi- sico: vni uocatur: sed cum homo ex homine procedit est generatio vniuoca. cus ergo homo sp̄em habeat ex anima rationali videtur q̄ aiaz rationalē ex parētibus

recipiat. **P**reterea sicut dicit cōmen. in secundo metha. impossibile est vt sint diuersi agentes quoz vnus actio terminetur ad sibi forme et alterius ad formam: qz ad sibi forme actio agentis non terminatur nisi sibi qz recipit formam: sequeretur enim vt ipse dicit qz sibi et forma essent duo distincta ex quibus non fieret vnus si essent termini diuersarum actionum: sed corpus organi cuius est sibi huius forme que est aia rationalis. cum ergo per actionem virtutis formatiue corpus organizetur: videtur qz eius actio se extendat ad ipsam rationalem animam: et sic aia rationalis traducitur. **P**reterea vt in quarto methauroz dicitur perfectio vnūquodqz est quādo sibi simile potest producere. cuius ergo aia rationalis sit perfectior omnibus formis naturalibus videtur qz cū virtute aliarum formarum educantur similes forme in actum: multo fortius aia rationalis huius possit facere. **P**reterea deus die septima a pēditis nouis creaturis cessant sed nouum est: quod nullo modo in p̄eristentibus p̄ertitit. ergo oportet aias singulorum hominum qz mō generantur in operibus. vi. dierum p̄eritisse. cū igitur in propria natura non p̄ertiterint vt heretici dnt videtur oēs aias aia primi hominis extitisse. ergo videtur qz ex eius anima oēs aie traducantur sicut ex eius carne ois caro humana traducitur. **S**ed cōtra est quod dicit philosophus in. r. vi. de animalibus qz intellectus ab extrinseco est et in libro de proprietatibus elementorum dicit qz in nato fit spūs vite iussu dei et ita videtur qz non traducatur a patre. Hoc est auctoritate sacre scripture ostēditur qz Gene. ij. dī. hunc os de ossibus meis et caro de carne mea: m̄ totqz carius amantiusqz dīetur aia de aia mea si sic eet aia d̄ aia: vt caro de carne: et sic. **P**reterea Ysa. xlii. dicitur et persona domini: oēs flatuz ego feci. i. aiam: et sic videtur aia non ex. traduce: s̄ ex creatione esse. **P**reterea eccle. vltimo dī. donec spiritus reuertatur ad deum qui dedit illuz et sic videtur humana aia a deo creata ee. Et hoc Aug. disputando inducit. r. super Gene. ad litteram. **R**espondeo d̄d qz traductio duo importat. s. originē: et decisionē: non enim ignis generatus ab igne generante traduci proprie dicitur. Similiter nec lignum diuisum in partes dicitur qz eius vna ps ab alia traducatur. vnde traductio proprie dicitur i generatione animatorum que est per decisionem feminis: et ideo nō potest dici traduci ab aliquo illud qd ab eo originem non habet nec diuisionem recipit. diuiditur autem aliquid dupliciter. s. per se vt corpus et per accidens vt forma corporalis materie impressa: anima vero rationalis nec corpus est nec virtus corporalis quod ipsa sua operatio ostendit: que sine corpore est: et ideo traduci non potest per modum diuisionis et in hoc consistit ratio Aristo. r. vi. de animalibus vult enim qz quozum principiorum operationes sunt sine corpore illa principia non traducantur per semē. Similiter etiam patet qz nullo alio modo originem potest habere anima filii ex aia patris: aut. n. hoc esset qz intellectus filii ab intellectu patris oriatur mediante virtute generatiua et formatiua aut immediate. Primum autem est impossibile qz effectus non potest esse immaterialis: sua causa. vñ cum virtus generatiua sit potentia materialis nō potest eius actio ad formam immaterialem determinari. Secundum etiam esse non potest qz cum sit duplex agens s̄m Auicen. vnum quod habet causalitatem

respectu totius speciei sicut sol est causa generabilium et corruptibilium: aliud aut quod est causa respectu vnus individui tantum: sicut qz hic ignis est causa h̄: neutro aut modo aia vnus potest esse causa anime alterius. In causis enim que essentialiter habent ordinem ad totam spēm oportet qz causa et causatum nō sint eiusdem ordinis nec eiusdem speciei qz habz di recte causalitatem suam supra essentialiam speciei i quatum huiusmodi. vnde s̄m h̄ non omnes anime rationales essent eiusdem speciei. Similiter etiā non potest esse per aliū modū quo aliquid in vnā spēm ē cā alterius in eadē specie qz h̄ non contingit nisi s̄m h̄ qz agens mouet materiaz ad talē formā: aia aut rationalis non est quid et materia ad minus p̄eristente et forma compositum nec est forma materialis que possit educi de potentia materie: sicut alie forme materiales vt dictum est. vnde relinquitur qz principuz originis ipsius anime rationalis sit aliquod principuz sepatū: et h̄ quidem cōmuniter cōcedit et a theologis et a philosophis. **A**d primum ergo dicendū qz locutio illa est synedomatica. ponitur enim ps p̄ncipalis. s. aia pro toto homine: et hic modus loquēdi consuetus est in sacra scriptura et apud philosophos. vnde philosophus dicit. ii. ethicorum qz totus homo dicitur intellectus per modū quo etiā tota ciuitas dicitur rector ciuitatis. **A**d secundum dicendum qz operatio adulteri potest dupliciter considerari aut s̄m esse mortale: et sic pro vt est de formis nō cooperatur ad ipsam deus: sed prohibet: Aut s̄m qz est in spē naturali: et sic est bonū quoddā. vnde non ē inconueniens vt tali operationi in quantū bona est deus qui in oibus operatur cōplementuz apponat. **A**d tertiu dicendum qz quūis peccatū originale sit in aia sicut in subiecto tamen creatur in aia ex ifecione feminis et est in eo. s. in femine quūis non sicut i s̄bō tū sic i cā: et ideo p̄ traductionē feminis et nō aie peccatum originale traducitur. **A**d quartum d̄d qz hoc qz agens agat sibi simile contingit dupliciter aut qz forma s̄m quā similitudo attenditur per actionē de potentia in actū educitur: aut qz per actionē disponitur materia vt sit necessitas ad receptionē forme: et primus modus est quo ad oēs i formis accidentalibus. Secundus autē est etiā s̄m Auicen. in oibus formis substantialibus qz ipse vult omnes formas substantiales esse a principio sepatō: sed s̄m Aristo. et cōmen. forme substantiales materiales p̄tinent ad primū modū et aia rationalis ad secunduz. et hic modus sufficit ad h̄ qz agens agat sibi simile qz non proprie forma generatur sed cōpositū. **A**d quuz dicendū qz ratio illa procedit de diuersis agentibus non ordinatis. s. quoz vnum non operatur in altero sed in ipsa operatione nature opat deus. vnde non est inconueniens qz actio eius pertingat ad aliquem terminuz in quem non se extendit actio formate virtutis. sicut enim ipse deus in natura operans etiam organizationem corporis facit. vnde est quasi actio continua reducta in vnum agens et que terminatur ad vltimam dispositionem subiecti et que terminat ad formā quūis quantū ad primū cooperatur sibi natura et non quātum ad secundū. **A**d tertū dicendū qz aia rationalis nec ex materia cōposita ē nec est forma materialis quasi in materia impressa: et id non potest produci ab aliquo agente quod accidentalem causalitatem habeat ad ipsam ex parte materie que inducitur ad formas sicut est in aliis formis

materialibus: sed oportet qd pddatur a principio qd hz causalitatez essentialē respectu essentie ei⁹: h n pōt esse vni⁹ speciei. ¶ Ad septimum qd q anime que nunc creant sunt eiusdē speciei cū aia ade que i opib⁹. vi. diez creata sunt: et id vt Aug. dicit. r. super Bene. tunc aiam fecerat quales: et nūc facit: et id nō aliqd nouū creature genus nūc facit qd tūc i suis cōsumas opib⁹ nō creauerit. s. qd quātū ad similitudinē spēi nō pertinet: etiā quodāmodo i illis primis opibus sūm cātes rōnes: qz sicut ibidē subdit Aug. corporib⁹ humanis quoz ex istis opib⁹ pparatio p̄tinuata successione p̄cedit tales congruit animas inferi quales nunc facit atqz conferit.

¶ Secūda sic pcedit. videt qd aia rōnal⁹ pcedit a deo mediantib⁹ angelis. ¶ Primo per hoc qd h̄ i li. de cāis: qz intelligētie prime infuunt sō: mas firmas stantes: sicut ē aia: sed intelligētiās angelos dicim⁹: ergo videtur qd a deo mediantib⁹ angel⁹ producat. ¶ P̄re. a cā infinita nō pōt immediate procedere effect⁹ finit⁹: vt pōt probari per demōstratōes phi in primo ce. et mū. vbi pbat qd corpus infinitū nō pōt agere: sed deus est cā infinite virtutis. ergo cū aia sit quid finitū nō pōt immediate a deo produci. ¶ P̄re. nō minor est ordo i spūalib⁹ q̄ i corporalib⁹: sed videmus in corporalib⁹ superiora inferiorū cās esse. ergo multo fort⁹ h in substantiis spūalib⁹ esse d̄z. ergo cū angeli sint altioris nature q̄ aie: videt qd ab angelis aie pducant. ¶ P̄re. per eadem est redūctus in finē vltimū: et erit a p̄mo principio: sed aia rōnalis i deū reducitur per angelos vt Dy. dicit. ergo videtur qd etiam mediantib⁹ angelis a deo procedat. ¶ P̄re. cū ois opatio sequat naturam rei: ab illo res hz esse cuius virtute propriā operationem participat: s̄ pprie opatio aie rōnalis est operatio intellectualis. cū ergo hec operatio cōueniat sibi ex virtute itelligētie vt i libro de cāis d̄z vt qd ipsa s̄m suū esse mediantib⁹ angelis pducatur. ¶ Sed h̄ est quod Bene. i. dicitur qd inspirauit deus in faciem eius spiraculū vite: h̄ autē est aia rōnalis qua homo viuūt. ergo videtur qd immediate a deo sit. ¶ P̄re. Dama. dicit oēs illos cū parte suo dyabolo maledictos qui angelos aliqd creasse d̄nt: sed aia nō pōt educi i eē nisi p creationē: cū de potentia materie nō educat vt dictū ē: nec ex materia cōposita sit vt possit generabilis esse vel per se vel p acciōis ergo videtur qd mediantibus angel⁹ pducta non sit. ¶ Itē d̄d̄ qd sicut supra dictū ē res sub quodā ordine a primo principio p̄dūisse quidāz phi opinati sunt. posuerūt enī a primo principio qd deus est eo qd est vni⁹: et simplex nō potuisse immediate plā p̄dire eo qd idem natū est facere idē: et id a primo immediate pcedit intelligētia p̄ma i quā incidit ex eo qd ab alio esse hz quedā pl̄tas potētie et actus: et ita ab hac intelligētia s̄m hoc qd intelligit primū principiu d̄nt effluere s̄m intelligētia que ē minoris actualitatis q̄ p̄ma cā cum causatus sit deficientis: et sū cā essentiali: s̄m autē qd intelligit se prout est in actu sicut ab ea aia orbis quem mouet: et s̄m qd cōsiderat se quātū ad id quod est h̄ ipsa potētia sicut ab ea ipsa substantia orbis: et sic deinceps vsqz ad vltimā intelligētia q̄ mouet vltimum orbem quam d̄nt intelligētia agentē: et ab hac dicit Auzicē. effluere aias humanas et oēs alias formas substantiales in istis inferioribus: et materiam generabilis et corruptibilis reducūt: sicut in causaz in substantiam orbis et diuersas variatōes q̄ circa

materia accidunt reducūt: sicut s̄m cā in motus celestes et omnes has causas medias sicut: et primaz ponunt agentia essentialia que causant essentiam rei si ne motu: non autem sunt causa fiendi tantum per motum: sicut cause agentes naturales: et ideo omnibus intelligentiis attribuunt quendam modum creationis s̄m qd eorum actio nihil presupponit ex parte rei que producitur: sed tantū ex parte agentis cuius actio firmatur super actionem cause superioris vt sic sola actio primi principii possit vere dici creatio que non firmatur in alterius actione: sed in ipsa firmantur ceterae actiones. ¶ Hec autem positio debile habet fundamentū: sicut etiam cōmen. ondit i. xi. metha. qz cum dicitur actio de deo: et de rebus naturalibus ē quasi equiuoce dicta: qz i nātibus agentibus actio sequitur intellectū: et ideo sicut diuersa ab vno possunt intelligi ita diuersi effectus ab vno immediate procedere possunt: et s̄m hoc multitudo a deo pcessit prout se intellexit vt ydeam plurium. i. vt p̄cipabile diuersimoda imagine. ipsa etiā pōt veritati fidei non consonat que solum deū creatorē enūtiat in quo ois ydolatria tollitur cui pculdubio maximum sōmentū dca opinio subministrat. vñ s̄m fidē nō pōt poni aliquid eē cā alterius post deū nisi p̄viā motus et generationis: et ideo ois eoz que per generationem non inceperunt: ois deum immediatam cām ponere vt sunt angeli: aie: substantie celoz: et materia elementoz: et prime ypostases i oibus speciebus. dca autē positio tollit honore aiaz factaz qbus p̄mittitur angeloz equalitas. ¶ Mar. xii. in consecutōe vltimi finis qd nō posset esse si cā essentiali aie angelus esset cū esse causati semper dependeat a sua cā essentiali: sicut et Anselmus pbat qd repatio humani generis p angelū fieri nō debuit ne dignitati aiarum derogaretur. Sequeretur etiam aliud inconueniens qd vltima beatitudo aiaz non esset in diuina fruitione: sed posita in fruitione angeloz: qz vltima perfectio ad quam res potest peruenire est h̄: vt coniungatur suo principio. Et ideo a phi ponitur vltimam felicitatem hominis esse in continuatione intellectus possibilis ad intelliā agentem: siue talis continuatio sit inuita s̄m quosdam: siue post hanc vitam: s̄m alios. ¶ Ad p̄mū ergo dicendum qd i hac materia auctoritates lib̄ de causis recipiende nō sunt: qz ille qd lib̄ū illum cōposuit huius erroris auctor: fuisse inuentur nisi quis velit extorere exponere: qd est preter nostrū propositum. ¶ Ad secundum dicendum: qz illa ratio si vim habeat concludit qd nihil a deo immediate causetur: qz omne quod est preter ipsum finitū est nisi fore s̄m aliquem modum substantias separatas infinitas esse ponamus non simpliciter: sed s̄m qd. s. ver sus inferius vt in libro de causis dicitur: h̄ est: s̄m qd eius virtus nō limitatur ad determinatos effectus in hiis que sue operationi subduntur quo etiam modo infinitatem habet anima rationalis tam ex parte intellectus agentis quo est officina facere: qz ex parte intellectus possibilis quo est omnia fieri: et cuius est formam vniuersalem recipere in qua sunt potentia infinita singularia: quod est etiam euidentis argumentū imaterialitatis ipsius anime et qd extrahere non sit: qz omnis forma materialis finita ē vt i. viii. phi sicorum probatur. Et ideo ad rationem illaz d̄d̄ est qd etiam si deus sit infinitus simpliciter: effectus tamen eius dupliciter limitatur primo et principaliter ex ordine sapientie eius que cuiuslibet rei certos ter-

minos prefigit. Secundo ex pte recipientis: qz ifu-
entiam agentis recipit patiens per modum virtutis
sue: 7 non per modum virtutis ipsius agentis.

¶ Ad tertium dicendum qz etiam in corporalibus
non ponimus superius esse causam inferioris nisi p
modum mouentis 7 generantis: 7 h in substantiis spi-
ritualibus non ponimus: qz per generationem 7 mo-
tus inesse non producantur: sed tamen sicut superio-
ra corpora mouent inferiora ad generationem: ita su-
periores substantie spirituales mouent inferiores ad p-
prium operationem sicut qz Dyo. dicit inferiores an-
gelos a superioribus illuminari: 7 homines ab ange-
lis. ¶ Ad quartum dicendum qz quelibet res tendit
in finem vltimum per propriam operationem: 7 id
sicut qz per illuminationem superiorum inferiores illu-
minantur ad proprias operationes dñi per eos i de-
um reduci. Non est enim inconueniens vt vna cre-
atura ponatur causa motus vel operationis alteri?
sed non est similis ratio de exitu rerum a primo prin-
cipio: qz res nō erit a suo principio per h qz aliqd ope-
retur: sed solus per h qz aliquid a principio recipiat.
¶ Ad quintum dicendum qz si intelligatur anima p-
cipare operationem intellectualem ab intellectu hoc
modo qz potentia intelligendi inest anime per virtu-
tem intellectus hereticum est 7 redit in dictum errorem
qz potentia intelligendi sequitur naturam anime: si
autem intelligatur hoc modo qz anima iunetur i sua
operatione per illuminationem angelorum: et hoc nō
potest concludi qz anima sicut suam naturam ab ange-
lis creata sit non enī a quocūqz iuuatur res vel mo-
uetur ad opus ab eo esse habet.

¶ Tertius sic proceditur. videtur qz etiā aia
sensibilis non sit ex traduce. Nulla enim sub-
stantia simplex perfecta in esse que sit hoc ali-
quid: educitur in esse nisi per creationem: sed anima
sensibilis est huiusmodi substantia ergo 7c.

¶ Probatio medie. illud quod est tantum forma: 7 nō
h aliquid non potest esse motor. vnde in .viii. philo-
sophorum philosophus vult qz forma ignis non sit mo-
tor: in motu eius naturali nō enī potest habere persē-
ctā 7 absolutam actionem que debetur motori qui nō
habet esse perfectum: sed anima sensibilis est motor
in animali. ergo est h aliquid habens esse perfectum
7 qz sit simplex per se patet. ¶ Preterea comen. di-
cit in tertio de anima qz non potest esse aliqua virtus
cognoscitiva ex comitione elementorum: sed ea que
producantur per actiones nature in inferioribus ele-
mentis producantur per virtutem qualitatam acti-
uarum 7 passuarum elementorum comitionum: eo
qz nulla virtus actiua est in istis inferioribus nisi per
qualitates elementares vt comen. dicit in .xi. metha.
cum ergo anima sensibilis sit virtus cognoscitiva: ui-
detur qz non per operationem nature traduci possit:
sed per creationem in esse producat. ¶ Preterea
omnis operatio nature inferioris reducitur in virtu-
tem celestem: sicut in virtutem primi alterantis: sed
per virtutem celi anima sensibilis educi non potest
cum corpus celeste inanimatum sit: 7 nihil agat vl-
tra suam speciem: qz effectus non potest esse potior
causa agente. ergo videtur qz non per operationem
nature: sed per creationem in esse educatur. ¶ Pre-
terea eorum que sunt idem sicut sicut non potest vni
creari quin alterum creetur: sed in homine aia sensi-
bilis 7 aia rationalis sunt idem per essentiam. ergo vi-
detur qz cum anima rationalis non traducatur: sed

creatur: qz similiter nec anima sensibilis: sed sicut aiam
sensibilem non differt homo a bruto. ergo videt qz
etiā in brutis aia sensibilis sit per creationem. ¶ Pre-
terea quāto aliquid est nobilius tanto nobilitate cās
h3 vel saltē nō min⁹ nobilitate: sicut aia sensibilis nobilior est
in aialibus perfectis qz in generatib⁹ ex putrefactōe. ergo
cū in generatib⁹ ex putrefactōe nō possit poni aia sen-
sibilis ex aliquo principio naturali produci: cum nō ge-
nerent ex sibi similib⁹: 7 ita oporteat qz a principio su-
pernaturali aiam forziantur: videtur qz multo fortius
h necessarium sit in aialibus perfectis. ¶ Sed p̄ ē qd
dicitur Gene. i. producant aque reptile anime vi-
uentis: sed aque non producant nisi illud qz virtute
nature producit. ergo videtur qz per virtutem se-
minalem rebus collatam anime sensibiles producat.
¶ Preterea philosophus dicit in .xvi. de animalibus
qz intellectus solum ab extrinseco est. ergo vide-
tur qz anima sensibilis nō sit ab extrinseco. ¶ Respon-
deo dō qz circa hanc questionem diuerse inueniuntur
opiniones 7 philosophorum: 7 etiā magistrorum. Qui
dam enī philosophi vt Plato: Auicenna. 7 Themisti⁹
posuerunt omnes animas a principio sepato esse: qd
quidem principius 7 Plato ydeā posuit: Auicenna. itellā
agentem: Et theologī hanc viam tenentes ip̄3 deū.
Ratio autem que predictos philosophos mouit vt
comen. narrat septimo 7 vndecimo methaphisice est
sumpta ex animalibus putrefactis: que etiam obici-
endo tacta est. Et similiter ex hoc qz in naturalibus
nihil inuenitur agens nisi forma accidentalis: vt ca-
lor 7 frigus quorum actione non potest anima pro-
duci cum nihil agat vltra suam speciem. Sed tamē
aduertendum est qz nullas philosophus inter aiam
sensibiles 7 alias formas substantiales distinguit quā-
tum ad originem: qz predicti philosophi omnes for-
mas substantiales eē a principio sepato posuerunt: itā
animam sensibiles qz formā lapidis vel ignis. Alii
vero vt Aristot. 7 comen. eius qui ponunt formas
alias materiales ex potentia materie educi virtute
agentium naturalium: ponunt etiam animam sensi-
bilem 7 vegetabilem extraduce esse: eo qz esse formaz
naturalium non est ipsarum absolute: sed ip̄3 cō-
positorum non enim per se possunt subsistere. 7 ideo
ipsis formis per se loquendo non acquirunt esse: sicut
substantiis compositis. vnde forma per se loquendo
neqz sit neqz generatur: sed componunt: 7 quia om-
ne quod generat: generat ex sibi simili: id est qz gene-
rans vel inducens ad formā sit compositum ex ma-
teria 7 forma: 7 non forma tantum vel substantia se-
parata: 7 in hoc suscitatur Aristot. in septimo metha-
phisice: 7 per eandem rationem ostendit in .xvii. de
animalibus animam vegetabilem 7 sensibilem non
ab extrinseco esse ostendens eas esse formas mate-
riales: ex hoc qz operationes exercent mediante cor-
pore: quod enī3 habet esse absolutum a materia: ha-
bet etiam operationem a materia absoluta. Et ideo
vult qz omnia principia vel virtutes quarum ope-
rationes non exercentur sine corpore non sint ab ex-
trinseco: sed ab agente corporali: 7 intellectus so-
lum sit ab extrinseco: quia eius operatio est sine cor-
pore: 7 etiam eius esse absolutum est. vnde sibi de-
betur factio non tantum per accidens: sed etiā3 per
se vt esse incipiat: 7 oportet tunc qz h sit secundū mo-
dum sibi competentem: 7 a principio separato. Alii
vero philosophi attenderunt ad ipsas formas ac si
eis per se fieri: deberetur: 7 ideo posuerunt omnes

formas esse a principio formali separato. Sed positio Aristot. multo rationabilior est: quia nihil incipit vel fit vel generatur nisi secundum modum quo esse habet. Et ideo concedimus animam sensibiles et vegetabilem ex radice esse. Modus autem translationis talis est. cum enim omne agens uniuersum et proximum inducat speciem suam in patiente: et cibus sicut quod est patiens: et alteratum in nutrimentum corporis cedat: quia nutrit secundum quod est potentia caro: ut in primo de generatione: et in secundo de anima dicitur: oportet quod in fine speciem et virtutem nutrimenti recipiat: ante ergo ultimam assimilationem quando efficitur actu pars de terminata: ut caro ulos est in ea virtus speciei indeterminate ad hunc vel illud: quia determinatio ad hunc vel illud est secundum propriam virtutem determinate partis: et ideo cum semen sit residuum ultimi cibi propinquissimi ad ultimam conuersionem: est in ea potentia tota: et non actu aliqua pars: ante vero quam resoluatur per actum vitis generatiue a reliquo sui generis est in eo potentia illa indistincta: sicut forma totius non est in parte nisi in potentia. quando autem separatur efficitur actu habens talem potentiam vel formam. sicut etiam videmus in animalibus anulos in quibus secundum philosophum: una est anima in actu et plures in potentia: unde quando diuiduntur efficitur quilibet pars animata habens animam distinctam. In hoc tamen differunt: quia propter parvam differentiam organorum in illis animalibus pars est fere toti conuulsi: et ideo in parte remanet anima perfecta: sicut erat in toto: semen autem deorsum non est actu simile toti: sed in potentia propinqua. et ideo non remanet post diuisionem anima in actu: sed in potentia propter quod dicitur. ij. de anima quod semen in potentia uiuit: et non actu. Nec autem potentia non est passiva in semine maris: sicut dicimus ligna: et lapides esse potentia domus. Sic enim est in potentia in mestruo mulieris: sed est potentia actiua: sicut dicimus formam domus in mente artificis esse potentia domus: unde arti comparat eam philosophus i. xviij. de animalibus: et hanc potentiam Auicenna et comen. in septimo methaphisice vocant virtutem formatiuam que quidem virtus quantum ad modum operandi media est inter intellectum: et alias vires anime. Alie autem vires videntur in suis operationibus determinatis organo. Intellectus autem nullo modo autem videtur aliquo corporali in sua operatione quod nondum habet determinatam speciem: subiectum autem et organum: huius virtutis est spiritus vitalis inclusus in semine. unde ad continendum huiusmodi spiritum semen est spumofum: et hec est causa albedinis eius. Huic autem spiritui coniungitur virtus formatiua magis per modum motoris quam per modum forme: et si forma eius aliquo modo sit. unde dicit comen. in septimo methaphisice quod includitur in semine virtus illa quodammodo sicut uniuersum motores orbibus. Illi autem corporali spiritui coniungitur triplex calor: scilicet calor elementaris qui est instrumentum resoluens et consumens: et huiusmodi operans: et calor anime qui est viuificans: et calor celi cuius virtute mouet ad speciem determinatam: et virtute huiusmodi triplicis caloris virtus formatiua. conuertit materiam a muliere preparatam nisi substantiam membrorum per modum quo est transmutatio corporis in augmento ut. xvi. de animalibus dicitur. et secundum

quod proceditur in perfectione organorum secundum hanc anima incipit magis ac magis actu esse in semine quam prius erat in potentia ita quod conceptum primo partem operari vite nutritiue: et tunc dicitur viuere in planta: et sic deinceps donec perueniat ad completam similitudinem generantis. Ad primum ergo dicendum quod anima sensibilis nullo modo est hanc aliquid: quia nec habet aliquam partem sui par quam indiuiduetur: nec habet esse subsistens et absolutum cum nulla eius operatio sit nisi mediante corpore: nec hoc ipsum quod est mouere motu progressiuo facit sine organo corporali. est enim duplex virtus motiua: una impans: et altera imparata. Impans est virtus appetitiua sensitiva cuius actus constat quod non est sine organo corporali. virtus autem motiua impans: et crequens motum est vis quedam musculis et lacertis affixa quorum motu totum corpus mouetur et sic patet quod in motu animalis hec operatio que est mouere non est anime secundum se sensitiue: sed mediante organo corporali. unde non sequitur quod esse absolutum habeat. Ad secundum dicendum quod ex actione qualitatuum elementarium sequitur aliquid dupliciter. vno modo ex ipsis secundum se: sicut sapor et odor durum et molle: et alia que determinantur in quarto methaphisice: et sic nec anima sensibilis nec aliqua forma substantialis ex actionibus earum sequitur: quia sequeretur quod forme substantiales ex necessitate materie inducerentur: ut Empedocles dicit: alio autem modo sequitur aliquid ex eis: sicut ex instrumentis: ut dicit philosophus in secundo de anima quod ignis in motu augmenti: est sicut instrumentum regulatum: sed principaliter agens et regulans est virtus anime dirigens indeterminatam quantitatem. et similiter dico quod ex actionibus qualitatuum actiuarum consequitur anima sensibilis: et alie forme substantiales sed quod in eis ut in instrumentis manet virtus anime vel alterius substantialis forme: et ipsius celi: et ideo non oportet cum non agant in virtute sua tantum: quod ex actionibus earum nihil sequatur ultra earum speciem: quia ex motu instrumenti sequitur effectus sed rationes principalis agentis. Ad tertium dicendum quod supposito sicut fides nostras quod celi sit corpus inanimatum: nihilominus tamen ponimus quod motus eius sit ab aliqua substantia spiritali: sicut a motore: et cum motus sit actus motoris et mobilis oportet quod in motu non tantum relinquatur virtus corporalis ex parte mobilis: sed etiam virtus quedam spiritalis ex parte motoris: et quia motor est viuens nobilissima vita: ideo non est inconueniens: si motus celestis in quantum est in eo intentio: et virtus motoris per modum quo virtus agentis principalis est in instrumento est causa vite materialis qualis est per animam sensibiles et vegetabilem. Ad quartum dicendum quod quibus homo et equus in hoc conueniant quod est sensibile non tamen oportet quod anima sensibilis sit uniuersum rationis in homine et equo: quia homo et equus non sunt uniuersum animal in specie. unde in homine anima sensibilis est multo nobilior quam in aliis animalibus quantum ad principales actus: ut patet in actibus interioribus sensibus: et in operatione tactus qui est principalis sensus: in omni enim toto potestatio potentia inferiori superiori coniuncta perfectior inuenitur: et potestas prepositi multo excellentior est in rege: anima autem sensibilis per essentiam coniungitur anime rationali: et ideo totum est per creationem: sed tamen modus tra

Auctiois feminis est similis in homine et in aliis animalibus: quod in semine hominis est etiam virtus formativa sicut in aliis animalibus: sed quod actio illius virtutis est materialis ut dictum est: non potest actio eius pertingere ad essentiam immaterialem: sed tantum per virtutem huius virtutis primo consequitur conceptus vitam nutritivam: et postea vitam sensitivam. Sed quod ut Avicenna dicit in hoc processu sunt plurime generationes et corruptiones sicut quod semen convertitur in sanguinem: et sic deinceps quando venit ad secundam perfectionem: prima perfectio non manet eadem numero: sed acquiritur simul cum acquisitione secundae: et sic patet quod in infante et sione anime rationalis simul consistit in una essentia anime animam sensitivam et vegetativam: et priorum perfectiones non manent eodem numero. **C** Ad quod tu dicendum quod in animalibus generatis ex putrefactione virtus celi ut comen. dicit in septimo metha. supplet locum virtutis formativae in semine. huiusmodi enim animalia propter sui imperfectionem non requirunt tot ad sui generationem sicut animalia perfectiora in quibus oportet quod cum virtute celesti ad sit in semine virtus anime a patre derivata. est enim virtus celestis in omnibus corporibus inferioribus sicut virtus motoris in moto ut inducat unumquodque in speciem secundum materiam dispositionem: et haec virtutes celestes in elementis recepte vocantur a philosopho in .xvii. de animalibus virtutes anime quibus omnia elementa plena dicit eo quod huiusmodi virtutes sunt sufficientes ad animationem materiam si contingant ad aliquam completionem equalitatem. **C** Aut si de pedibus ad servitutes subicienda. **N**on videtur hoc esse verum per hoc quod dicitur Gene. iii. sub viri potestate eris. Et dicendum quod hoc in pena mulieris inobedientis inductum est. Vel dicendum quod non est sub potestate viri per modum servitutis sed per modum gubernationis. Ideo quod ponimus de illo .xc. **H**ec conclusio non sequitur cuius ratio in objectionibus dicta est. **S**ed scie miraculo. **H**ec similitudo etiam ad probandum eius propositum non valet et quod Augustinus eo modo multiplicationem illam factam dicit super Jo. sicut ex paucis granis educuntur mille segetes quod quidem per attractionem humoris a terra certum est fieri. Angelorum ministerio facta sit .xc. quod quidem ministerium esse potuit in separatione coelestis et in congregatione materiam ex cuius conditione corpus mulieris formatum est. **T**amen pro effectus diversos .xc. Et hoc est secundum quod dicuntur plures et decem sunt diversi respectus ad creaturas: ut supra in primo libro dictum est.

Di.

Decimanona.

De primo hominis statu ante peccatum. scilicet qualis fuerit secundum corpus et secundum animam.

Olet queri plura de primo hominis statu ante peccatum. scilicet qualis fuerit homo priusquam peccaret et in corpore et in anima mortali an immortalis: passibilis: an impassibilis. **D**e termino inferioris vite: et de transitu ad superiorem: de modo propagationis filiorum:

et alia multa quae non inutiliter sciuntur: sed aliqui curiositate querant. **E**t priusquam ad animi qualitatem pertinere persequamur: de qualitate eius secundum corpus et modo propagationis filiorum: et per alios qui huiusmodi inspicimus. **P**rimus igitur homo secundum naturam corporis terreni: et immortalis fuit quodammodo secundum aliquid: quod potuit non mori. et mortalis quodammodo: quod potuit mori. **I**n illo namque primo statu habuit posse mori et posse non mori. et haec fuit prima humani corporis immortalitas. scilicet posse non mori. **I**n secundo vero statu per peccatum habuit posse mori et non posse non mori. quod in hoc statu moriendi est necessitas. **I**n tertio statum habebit posse non mori et non posse mori. quod ad illud statum pertinet moriendi in possibilitate. quod ex gratia erit: non ex natura. **I**n primo statu fuit corpus hominis aiale. id est egens alimoniam ciborum. **A**nde et homo factus est esse in animam viventem: non spirituale. id est in animam corpus sensibiliter: quod adhuc erat aiale: non spirituale. **Q**uod exibat cibis ut per animam viveret. **F**actus est igitur in animam viventem. id est vitam corpori dante: tamen per sustentamenta ciborum. et tunc erat corpus mortale et immortale. quia poterat mori et poterat non mori. **P**ost peccatum vero factum est mortuum: sicut dicit apostolus. **C**orpus propter peccatum mortuum est. id est necessitates moriendi in se habet. **I**n resurrectione vero erit spirituale. scilicet agile et cibis non egens et immortale: non sicut in statu primo tamen fuit. scilicet quod possit non mori: sed et quod non poterit mori. **U**n Augustinus super Genesim. apostolus ait. **C**orpus quidem mortuum est propter peccatum. **P**rius de limo terre formatum est corpus aiale non spirituale: cum quali resurgemus. et renouabimur a vetustate: non in corpus aiale quale fuit: sed in melius. id est spirituale: cum hoc mortale iduet immortalitatem: in quam mutandus erat **A**dā nisi si mortem corporis aialis peccando meruisset. **N**on enim ait apostolus. **C**orpus mortale est propter peccatum: sed mortuum. **I**llud enim ante peccatum mortale et immortale erat. quia poterat mori et non mori. **A**liud est autem non posse mori: aliud posse non mori. ideo factus est per peccatum non mortale: quod erat: sed mortuum. quod non fieret nisi peccaret. animal enim non est hoc corpus sicut primi hominis fuit. sed iam deterius est. habet enim necessitatem moriendi. **E**cce hic evidenter aperit Augustinus quod corpus hominis ante peccatum mortale et immortale fuit: sed non qualiter fuit in resurrectione. **D**e hoc eodem **B**eda super Genesim ait. **N**on est credendum ante peccatum ita fuisse mortua corpora nostra sicut modo. ait enim apostolus. **C**orpus propter peccatum mortuum est. sed licet fuissent

animalia nondum spūalia non tamen mortua: que. s. necesse esset mori.

Utrum immortalitas quam habuit ante peccatum esset in conditione nature: an ex gratie beneficio.

Olet hic queri cum primus homo mortale & immortale corpus habuerit: vtrum ex conditione nature ipsius corporis habuerit vtrumque: an alterum beneficium esset gr̄e: scilicet immortalitas. i. posse non mori. Ad quod dici potest: quia alterum habebat in natura corporis. i. posse mori: alterum vero scilicet posse non mori erat ei ex ligno vite. s. ex dono gratie. Unde Aug. super Genesim. Quodammodo creatus est homo immortalis: quod erat, ei de ligno vite: non de conditione nature. Mortalis erat conditione corporis animalis: immortalis beneficio conditoris. Non enim mortale erat quod omnino mori non posset. quod non erit nisi ubi fuerit spirituale. Aperte dicit quod non ex natura: sed ex ligno vite habebat posse non mori. Propter hoc aliqui dicunt quod nisi illo ligno vteretur: non semper viveret quia peccaret. Peccaret enim si illo ligno non vteretur. quia preceptum erat ei ut comederet de omni ligno paradisi: nisi de ligno sciētie boni & mali. Sicut ergo peccauit comedendo quod erat prohibitum: ita etiam peccaret si non comederet quod erat iussum.

Si non foret preceptum ut de illo ligno ederet: & aliis & non illo vteretur: an posset non mori.

Ed adhuc queritur si non esset preceptum ut de ligno vite ederet & aliis & non illo vteretur: nunquid posset non mori? Si semper viveret non vrens illo ligno: non erat ei ex illo ligno posse non mori. si vero non posset semper vivere: id erat ei ex illo ligno. Aliqui dicunt quod si non fuisset ei preceptum vesci de illo ligno & aliis & non illo vteretur: viveret semper: sic determinātes illud quod supra dixit Aug. s. erat ei de ligno vite: non de conditione nature tantum s. quasi non ex conditione nature solummodo erat ei: sed etiam ex ligno illo. Aliis autem videtur quod ex ligno vite erat ei posse non mori: non ex natura. Ideoque enim dicit potuisse non mori: quia poterat uti illo ligno: de quo edens non moreretur.

Questio Aug. quomodo immortalis factus sit homo.

De hac vero hominis immortalitate qualis fuerit: Aug. super Gene-

sim questionem mouens: sic ait. Queritur quomodo immortalis factus sit homo pre alijs animantibus: & quomodo cum illis comunem acceperit alimoniam. Sed alia est immortalitas carnis quam in Adam accepimus alia quam in resurrectione speramus per christum. Ille factus est homo immortalis ut posset non mori si non peccaret. moret autem si peccaret. Filii vero resurrectionis nec poterunt ultra peccare nec mori. Caro nostra non tunc egebit refectione ciborum: quia nulla poterit esse defectio. Caro Ade ante peccatum ita immortalis creata est: ut per alimoniam adiuta esset mortis & doloris expers. sic ergo immortalis & incorruptibilis condita est caro hominis: ut suam immortalitatem & incorruptionem per obseruantiam mandatorum dei custodiret. In quibus mandatis hoc continebat ut de illis lignis concessis manducaret: & ab interdicto abstineret. per horum edulium immortalitati dona conseruaret. donec corporalibus incrementis perductus ad etatem que conditori placeret multiplicaret progeniem ipso iubente sumeret de ligno vite. quo perfecte immortalis factus. cibi alimonia non ulterius requireret. Ecce his verbis videtur Aug. tradere quod caro primi hominis immortalitatem in se habuerit que per alimoniam ciborum conseruaret usque ad tempus sue translationis in melius quando de ligno vite comederet & fieret omnino immortalis ita ut non posset mori.

Quod ex predicti consequi videtur hominem de natura sue conditionis aliquo modo fuisse mortalem. sed non omnino fieret immortalis nisi si participato ligno vite.

Deo aliqui dicunt quod immortalitatem de natura habebat qua poterat non mori que aliorum lignorum esu poterat conseruari. sed non poterat consumari. nisi per assumptionem ligni vite. quod videtur Aug. sentire super Genesim dicens. Hoc quoque addo talem cibum illam arbozem prestitisse. quo corpus hominis stabili sanitate firmaret non sic ex alio cibo sed inspiratione salubritatis occulta. Hic innuere videtur quod cum alijs cibis possit corpus sustentari. hoc cibo indeficienti sanitate firmaret. Ex quo consequi videtur quod sic in natura sui habuit mortalitatem quandam. s. aptitudinem moriendi ita aliquam immortalitatem in natura sua habuerit. i. aptitudinem quandam: qua non poterat non mori cibis adiutus. sed si per prestitisset immortalitatis perfectio esset ei de ligno

vite. Sed qui hoc tradit quomodo superiora Aug. verba quibus dicitur quod erat immortalis ex ligno vite: huic sententiae non contradicant diligenter inquirant.

Olet etiam queri plura de primi hominis statu etc. Determinata superius institutione humane nature quantum ad utrumque sexus. Hic persequitur conditiones nature institute quantum ad primum statum sui. Dividitur autem in partes duas: In prima determinat ea que pertinent ad conservationem individui in esse per immortalitatem. In secunda ea que pertinent et ad multiplicationem speciei per generationem. etc. etc. ibi. Post hoc videndum est qualiter primi parentes etc. Prima in duas. In prima ostendit immortalitatem hominis quantum ad primum statum. In secunda inquit casum et modum eius. etc. Solet et hoc queri cum homo primus etc. Circa primum tria facit. Primo manifestat intentionem. Secundo proponit hominis immortalitatem. etc. ibi. Primus ergo homo secundum naturam corporis etc. Tertio manifestat differentiam illius primi statum ad duos status sequentes. etc. In primo statu fuit corpus hominis etc. Solet et hoc queri. Hic inquit causam immortalitatis et modum: utrum scilicet esset per gratiam vel per naturam. Et circa hoc tria facit. Primo movet questionem. Secundo determinat eam ex verbis Augustini. etc. ibi. Ad quod dicitur potest etc. Tertio inducit quorundam disceptationem super hac determinatione. etc. ibi propter hoc aliqui dicunt etc. Et circa hoc duo facit. Primo ponit quorundam opinionem qui simpliciter dicte determinationi adherent dicentes solam gratiam esse causam immortalitatis. In secunda obicit contrarium et ponit contrariam opinionem. etc. ibi. Sed adhuc queritur etc. Et circa hoc tria facit. Primo ponit obiectionem contra primam opinionem. Secundo ex hoc inducit opinionem contrariam. etc. ibi. Aliqui dicit etc. Tertio ponit quedam verba Augustini. etc. quibus secunda opinio firmamentum habere videtur. etc. ibi. De hac vero hominis immortalitate. Ubi prius verba Augustini ponit quantum ad potentiam immortalitatis exprimitur. Secundo ex his concludit eam opinionem ad quam firmandam aliam auctoritatem Augustini inducit. etc. ibi. Ideo alii dicunt etc. Hic quoque queruntur. Primo de immortalitate hominis secundum animam. Secundo utrum homo in statu innocentie fuerit immortalis secundum corpus. Tertio utrum fuerit impassibilis. Quarto supposito quod sic: utrum illa immortalitas et impassibilitas fuerit per naturam vel per gratiam. Quinto utrum illa immortalitas sit eadem cum immortalitate resurgentium.

De prima sic proceditur. videtur quod anima hominis corrupto corpore corrumpatur. Primo per hoc quod habetur ecclesiasticum. tertio: unus est interitus hominis: et iumentorum: sed iumenta simul in corpore et in anima intereunt. ergo videtur quod etiam homo. etc. Preterea differentie superiores participatur uniformiter ab hiis que conveniunt in aliquo inferiori: sicut omne animal equaliter se habet ut dicitur corporeus. sed incorruptibile et corruptibile sunt differentie entis. ergo eodem modo conveniunt omnibus que sunt in aliquo determinato genere: sed in omnibus animalibus accidit corruptio per hoc quod forma eorum in non ens secedit. ergo videtur quod similiter etiam in hominibus. etc. Preter-

rea quorumcumque est unum: esse non potest corrumpi unum sine corruptione alterius. cum corruptio sit mutatio de esse in esse. sed forme et materia est unum esse cum esse debeat compositum quod ex utroque resultat. ergo non potest esse corruptio materie sine corruptione forme: sed anima est forma corporis ut in secundo de anima habetur. ergo corrupto corpore etiam anima corrumpitur. Si dicatur quod anima est forma et substantia et post mortem non manet in quantum est forma: sed in quantum est substantia. Contra autem anima est forma per essentiam suam: aut per aliud quod accidens suum. Si primo modo. ergo cum unius rei non sint plures essentie: si anima post mortem non manet in quantum est forma essentie sua penitus annihilabitur. Si autem secundo modo: cum est anima et corpore. non constituitur unum quod est homo nisi in quantum anima est forma corporis sequetur quod homo sit ens per accidens: et non significet aliquid in predicamento substantie. quod est valde absurdum. ergo videtur quod post mortem nullo modo anima remaneat. etc. Preterea ut in primo celi et mundi probat philosophus impossibile est quod aliquid habeat virtutem ad essendum semper quod non semper fuit: quia virtus que est ad hoc ut sit semper determinatur ad tempus infinitum: et quod in tempore infinito potest esse non habet virtutem determinatam ad hoc ut quandoque sit et quandoque non sit. quod invenitur in omni eo quod esse cepit: sed anima rationalis non semper fuit quinimo cum corpore inceptit. ergo nec semper erit: sed cum corpore finietur. etc. Preterea cum nulla sit substantia sine propria operatione ut Damascenus dicit: impossibile est animam separari a corpore si in omni operatione sua indiget corpore: sed in intelligendo corpore indiget: quia non est intelligere sine fantasmate ut in primo et tertio de anima dicitur et huiusmodi intelligere corrumpitur corrupto corpore ut in primo de anima dicitur: de aliis etiam operationibus eius plantum est quod sine corpore non exercentur. ergo animam a corpore separatam remanere est impossibile. etc. Preterea omne quod est ex nihilo ut Damascenus dicit vertibile est in nihil: sed anima cum sit creatura ex nihilo est. ergo videtur quod in nihil vertibilis sit: et ita est corruptibilis. etc. In contrarium est quod dicit philosophus in secundo de anima quod reliquum genus anime scilicet intellectus separatur ab aliis partibus anime sicut perpetuum a corruptibili. Et in primo de anima quod intellectus videtur substantia quedam esse: et non corrumpi. non enim corrumpitur per se. cum etiam inferiores vires ut sensitive de quibus minus videtur debilitentur tantum ex in dispositione organorum: nec etiam per accidens. cum non sit forma super aliud delata: sed substantia quedam per se subsistens. etc. Preterea in. r. ethicorum philosophus probat felicitatem contemplativam activam digniorem esse: quod est dignior: sed felicitas activa extendit usque ad terminum huius corporalis vite. ergo contemplativa remanet et post hanc vitam: non autem in corpore. ergo in anima. etc. Preterea. ad deum pertinet habere curam et providentiam de omnibus que in mundo sunt: et precipue de hiis que circa homines geruntur: et precipue circa bonos et qui sunt deo similes ut habetur ex verbis philosophi. r. ethicorum quod homo sapiens est deo similis: et sibi amantissimus: sed non potest esse sine iniustitia provisoris et gubernantis ut mali non pu-

niantur et boni non premientur. Cum ergo iniustitia i-
 deum cadere non possit: oportet omne malum puni-
 ri: et omne bonum premiari. hoc autem in vita ista non
 contingit: cum frequenter bona malis eveniant: et e-
 converso. ergo videtur quod hoc erit post hanc vitam.
Proterea. ut in tertio de anima philosophus di-
 cit. anima est locus specierum: sed locus conservat lo-
 catum. ergo si similitudo bona est: oportet quod in ani-
 ma intellectiva de qua loquitur: species intelligibiles
 conferentur. sed intellectus potest intelligere presen-
 tibus intelligibilibus: sicut sensus sentire presentibus
 sensibilibus. ergo anima potest per se in actum intelli-
 gendi sine hoc quod aliquid a corpore accipiat. et ita vi-
 detur quod sine corpore esse possit ex ratione quam Aristoteli-
 tiles in principio de anima ponit: quod si anima habet
 operationem propriam sine corpore est separabilis.
Respondeo dicendo: quod circa hoc quatuor sunt po-
 sitiones. Prima fuit antiquorum naturalium qui intel-
 lectum a sensu non discernebant. unde sicut ope-
 ratio sensus dependet a corpore: ita etiam ponebant
 intellectus operationem ex corpore dependere et ani-
 mam intellectivam consequi naturam corporalem. nisi
 quidam ponebant animam esse ignem: quidam va-
 pore: quidam armoniam: et sic de aliis secundum quantum tantum
 sensus et motus animalium considerabant. et ideo secundum
 eos necessarium fuit ponere animam post corpus non
 remanere. Hanc autem opinionem Aristoteles sufficien-
 ter infringit ostendens intellectum habere esse absolu-
 tum non dependens a corpore: propter quod dicitur
 non esse actus corporis. et ab autem. dicitur non esse for-
 ma submersa in materia. et in libro de causis dicitur non
 esse super corpus delata. huius autem probationis medium
 sumit ex parte operationis eius. cum enim operatio non
 possit esse nisi rei per se existentis: oportet illud quod per
 se habet operationem absolutam: etiam esse absolutum per se
 habere. operatio autem intellectus est ipsius absolu-
 te sine hoc quod in hac operatione aliquod organum
 corporale communicet: quod patet precipue ex tribus.
Primo: quod hec operatio est omnium formarum cor-
 poralium sicut obiectorum. unde oportet illud principi-
 um cuius est hec operatio ab omni forma corporali abso-
 lutum esse. Secundo: quod intelligere est virtutum in organo
 aut corporali recipi non possunt: nisi intentiones indi-
 viduate. Tertio: quod intellectus intelligit se: quod non
 contingit in aliqua virtute cuius operatio sit per or-
 ganum corporale: et ratio est: quod si autem. et libro virtutis opan-
 tis per organum corporale ostendit quod organum sit medium in-
 ter ipsam et obiectum eius. Visus enim nihil cognoscit nisi
 si illud cuius species potest fieri in pupilla. Auditus simi-
 liter non percipit nisi quod potest imitare tympanum au-
 ris: sic de ceteris sensibus. unde cum non sit possibile
 ut organum corporale cadat medium inter virtutem ali-
 quam et ipsam essentiam virtutis non erit possibile ut ali-
 qua virtus operans mediante organo corporali cognoscat
 seipsam. Et hec probatio tangitur in libro de causis in
 illa propositione. Omnis sciens qui scit essentiam suam est
 rediens ad essentiam suam reditione completa. Et di-
 citur redire complete ad essentiam: ut ibi commen. expo-
 nit: cuius essentia est fixa stans non super aliam delata.
Et quibus omnibus patet quod anima intellectiva habet esse
 absolutum non dependens ad corpus. unde corruptio
 ex corpore non corrumpitur. Secunda fuit Pythagore
 et platonis qui videntes incorruptionem anime er-
 raverunt in hoc quod posuerunt animas de corpore in cor-
 pus transire. Et hanc positionem improbat philosophus

in primo de anima ostendens quod anima est forma co-
 poris et motus eius. oportet autem ut determinate fo-
 rme determinata materia debeat: et determinate mo-
 tori determinatum organum: sicut quilibet ars in age-
 re utitur propriis instrumentis. unde hec anima non
 potest esse forma et motor nisi huius corporis. Tertia
 positio est eorum qui dicunt animam intellectivam secundum
 quid corruptibilem esse et secundum quid incorruptibilem: quod si
 hoc de anima est huic corpori proprium: corrumpitur
 corrupto corpore: secundum autem id quod omnibus est commu-
 ne incorruptibile est. Non enim intellectus esse
 unum in substantia omnium: quidam agentem: et qui-
 dam possibilem ut supra dictum est et hunc esse sub-
 stantiam incorruptibilem: et in nobis non esse nisi san-
 ctam et illustratam lumine intellectus agentis et mo-
 ventia intellectum possibilem: quibus intelligentes
 sumus secundum quod per ea continuamur intellectui separa-
 to: ex quo sequitur: quod si id quod est proprium deseritur
 tantum coram et remanente quod ex omnibus animabus huma-
 nis una tantum substantia remaneat dissolutis corporibus.
Hec autem positio quibus rationibus innitur et quo im-
 probari possit. supra dictum est. et vii. di. Quarta po-
 sitio est quam fides nostra tenet quod anima intellectiva sit sub-
 stantia non dependens ex corpore: et quod sint plures intel-
 lective substantie secundum corpus multitudinem: et quod destru-
 ctis corporibus remanent separate non in alia corpora tra-
 sferuntur: sed in resurrectione idem corpus numero quod deposuit
 rat unaquodque assumat. **A**d primam ergo dicitur: **S**alo-
 mon ibi loquitur more condonatoris assumens in se di-
 versos hominum sensus et sapientiam et stultitiam ut in fine
 omnium appareat que sit veritas sententia. unde pelu-
 dit quod si animam preterens dicens sine loquendi oes pari-
 ter audiamus. **E**t hoc est unum ex illis quod ab eo in per-
 sona stultorum inducunt. **A**d secundam dicitur quod corrup-
 tio invenitur in omnibus corruptibilibus secundum unam
 rationem communem quantum ad id quod per se cor-
 ruptioni convenit: sed non quantum ad id quod accidit
 ei. cum enim corruptio sit proprie compositi transmu-
 tatio de esse in non esse hoc per se ad corruptionem
 pertinet ut compositum esse desinat. et quia compo-
 situm habet esse ex coniunctione forme ad materia:
 ideo divisio forme a tali materia invenitur in quali-
 bet corruptione. sed quod forma in nihil cedat vel non:
 hoc corruptioni accidit ex ratione propria huius forme
 vel illius. si enim sit forma talis cuius esse sit ab-
 solutum et non dependens: in cuius esse participati-
 onem materia adducitur ex hoc quod perficitur tali for-
 ma contingit: ut ex defectu materie compositum huius
 modi esse amittat secundum hoc quod iproportionata ad ipsius
 efficitur. et tamen ipsa forma remanet in suo esse: et
 sic destructio est compositi forma remanente. si ve-
 ro forma non habeat esse absolutum in quo subsistat
 sed sit per esse compositi: tunc ex quo compositum de-
 finit esse: oportet quod forma etiam esse amittat: et per
 accidens corrumpatur. **A**d tertium dicendum:
 quod sicut dicit commentator in tertio de anima. intel-
 ctus non eodem modo dicitur forma cum aliis for-
 mis materialibus quod quantum ad hoc dico ve-
 rum esse: licet ipse aliud intendat quod anima cum ha-
 beat esse absolutum ut eius operatio ostendit non ha-
 bet esse per esse compositi quoniam ponimus compositum
 per esse eius. et ideo corrupto corpore non cor-
 rumpitur per accidens anima: sicut alie forme que
 non sunt nisi per esse compositi nec aliquam ope-
 rationem habent nisi mediante materia.

C Ad quartum ddm: q anima rōnalis preter alias formas dicit esse substantia: et hoc aliquid fm q h3 esse absolutum: et quod dicitur q anima potest dupliciter considerari. scilicet fm q est substantia et fm q est forma non est intelligendum qstus ad diversa que i ipa sunt quasi aliud sit essentia sua et aliud ipam esse formam: ut sic esse formam accidat sibi: sicut color cor: et porri: sed distinctio accipitur fm eius diversam considerationem. non enim ex hoc q est forma h3 q post corpus remaneat: sed ex hoc q habet esse absolutus: ut substantia subsistens: sicut etiam homo non habet q intelligat ex hoc q est animal: sed ex hoc q est rationalis: qstus utrumq sit sibi essentiale. **C** Ad quintum ddm q ex ratione illa non plus probatur qd hoc. scilicet q id quod habet virtutem ad hoc ut sit semper dñi habet illam virtutem non terminat esse suum ad ali. quod tempus ante vel post: quasi non potuerit p hanc virtutem plusq certo tempore durasse. et hoc etiam in anima verum est: qz per virtutem quaz modo habet: potuisset per mille milia annorum durasse. sed qz hanc virtutem a se non habet: sed ab alio tñc ex hac virtute incepit sua duratio quando hec virtus data est sibi. **C** Ad sextum dicendum: q intelligere cū ali quo vñ sine aliquo dicitur dupliciter. vel hoc modo q illud etiam intelligitur esse particeps operationis sicut organum virtutis visive simul cum virtute visiva videt: quia videre est compositi: et sic intellectus omnino sine corpore intelligit. quia hec operatio nō perficitur mediante organo corporali: vel ita q illud sit obiectum operationis: sicut visus non potest videre sine colore. et hoc modo etiam intellectus in statu viē non potest intelligere sine fantasmate quod se habet ad intellectū: sicut color ad visum: ut phis in tertio de anima dicit. Et ex hoc nō ostenditur q anima intellectiva habeat esse dependens ad corpus: quia operatio egrediatur ab ipsa absolute. sed post mortē alius modum intelligendi habebit: de quo loc⁹ erit inquirendi in fine quarti. **C** Ad septimum ddm q veritabilitas in nihil: nihil aliud ponit in creatura q dependentiam esse eius ad principium a quo esse habet adeo q si influentia ei⁹ cessaret quelibet creatura esse desisteret. sed ex hoc non potest creatura corruptibilis dici: ut in primo libro dictum est: distinctione octava.

D secundum sic procedit. ut q homo in primo statu habet necessitatem moriendi. fm corpus. Quicquid enim sequitur ex necessitate materie: est necessarium necessitate absoluta: ut in secundo phis. habet. sed corruptio compositi ex contrariis sequitur ex necessitate materie. ergo corpus hominis qd ex contrariis compositum erat simpliciter et absolute erat necesse corrumpi. **C** Preterea: qd est corruptibile fm partem: est etiā fm totū dissolubile. sed corpus hominis in primo statu fm aliquam partem dissolubile erat als cibo non vteretur precipue: qz ē formatus in perfecta quantitate: cum nutrimentū sit ad restaurationē deperditi. ergo videtur q etiā totum corpus dissolubile foret. **C** Preterea. ut in quinto methaphysice dicitur. necessitas cibi est de illis sine quibus non potest esse vita. sed homo in primo statu habebat vitam cibis indigentem: ut in littera dicitur. ergo sine cibis vivere non potuisset. et ita videtur q quantum in se erat necessitatem mortis haberet. **C** Preterea. ea que differunt fm genus non sunt transmutabilia inuicē. scilicet corruptibile et incorruptibile

sunt hominū: ut in primo methaphysice dicitur. ergo non potest esse ut homo qui nunc est corruptibilis prius fuerit incorruptibilis. **C** Preterea. mortale est una de differentiis constitutivis hominis. scilicet ut in octavo methaphysice dicitur. qualibet differentia apposita vel amota fit alia species: sicut etiam numeris per additionem et subtractionem unitatis. ergo si homo ante peccatum fuisset immortalis: fuisset alterius speciei: quod est inconueniens. **C** Sed contra. Apostolo. Ro. vi. dicit. Stipendia peccati mors. ergo homo ante peccatum mortuus non fuisset. Idem potest haberi ex hoc q dicitur sap. iii. Deus mortem non fecit: sed impii etc. **C** Preterea. pena non precedit culpam: sed mors ē maxima penarum. unde a philosopho finis terribilium dicitur in tertio ethicorum. ergo ante peccatum mortuus non fuisset. **C** Respondeo ddm. q ut ex secundo phisicorum habetur. Ea que sunt ad finem instituta sunt fm rationem finis: ut patet precipue in artificia libus. cum ergo homo institutus esset ad finem beatitudinis excedentis omnem facultatem humane nature: oportuit q in ipsa sui institutione aliquid sibi collatum fuerit supra facultates principiorum naturalium. et principis autem naturalibus esse perpetuum habere non potest: cum ex contrariis componatur: qd ē causa corruptionis in rebus cum forma materiam perficiat fm eius capacitatem. unde hoc sibi supra conditionem nature sue collatum fuit. ut anima que in tali nobilem finem ordinabatur fm potestatem suā supra communem nature ordinem quo materia recipit esse fm sui conditionem esse perpetuum materie dicatur. Et qz hec pās anime sup corpus consequebat ex ordinatione eius in finē non poterat impediri eius effectus nisi per deordinationē ei⁹ a fine que sine peccato esse non poterat. et qz peccare poterat lib. arbi. non dum i iustitia confirmato poterat impediri eius effectus ut morte esse perpetuum interciperet. et ideo quodammodo erat mortalis inquantū poterat mori: et quodammodo immortalis inquantū poterat nō mori. Sed potentia moriendi nō poterat reduci statim in actū nisi pcedēte imutatione aie fm actum peccati. id simpliciter ddm. erat homo i statu illo immortalis et mortalis nō nisi fm qd. scilicet si peccaret. qz ut in primo methaphysice dicitur. illud dicitur simpliciter esse in potentia ad aliqd qd potest statim reduci in actum vno motore: sicut non dicitur q ex terra possit fieri statua: sed ex cupro: qstus ex terra fiat cuprū. **C** Ad primū ergo ddm: q ratio illa pcederet si compositum esse recepisset fm conditionē materie et nō fm partem forme cui⁹ esse perpetuum est. et hoc idē aie in principio super cōtes nature cursū colorū ē. **C** Ad secundū ddm q qdā dñt q nulla dissolutio vel deperditio scā fuisset i corpore adeo et cib⁹ ab eo non sumebat ad restaurationē deperditi. scilicet ptra hūc defectū cōem oi creature qui ē veritabilitas in nihil. Sed hoc ridiculū vñ: q fm hoc ē corpora celestia cibis indigerēt. et ēt icorprece suostatie nec ptra hūc defectū per cibos subueniē: ut vel tollet deperditia sui eē p cibis vel saltē minuāt. irrationabile at ē q indigneret ppter defectū aliqñ ppter quē illi defectui subueniri non possit. et id ddm. est q cib⁹ sumebat ad restaurationē deperditi et ad augmentū corporis in qstitate perfecta et ad multiplicationē spēi per viā seminale fm q nutritiva augmentatiue et vegetatiue deferuere dicitur. et id oportet ponere q aliqua particularis deperditio in corpore adeo fieret. non tamen poterat subsequi dissolutio in toto propter virtutez regitiam corporis:

que erat ex parte anime vt dictū est: sicut etiā in partibus mundi contingit elemētōrū in partib⁹ corruptiōne fieri. non autem in toto contingit elemēta corrupti ex eo q^d inferiorū corporū ordo virtute superiorū pseruatur. **C** Ad tertiu^m dōm: q^d si Adam non comedisset moreretur: nec tamē mori poterat ante peccatum: q^d hoc ipm qd erat non comedere tpe terminato fuisset sibi peccatū: tūz q^d erat contra pceptū diuinū⁹ p^rmulgatu⁹: quo pceptūz erat sibi vt d^o omni ligno paradisi comederet. **Sen. ii.** tūz q^d non existente pcepto foret contra lege⁹ naturaliter in^ofitāz. tēpus autēz terminatūz comedendi non per experientiam de secus cognouisset: sed iudicio rationis. **C** Ad quartū dōz: q^d ipossibile est q^d de corporali in incorporeale transmutatio fiat vel econuersio: si sumatur vt opposita. i. supra eadem pncipia fundata. In corruptibilitate autēz illa quaz p^rim⁹ homo habuit non fuit in pncipis nature fundata: sed in virtute anime diuinitus concessa. 7 ideo quando nature sue derelictus ē mortez quaz in natura sua habebat: necesse fuit in actum erire: que quide⁹ dicte imortalitati opposita nō erat. **Ande** patet responsio ad quintūz. q^d illa imortalitas pncipia nature in quib⁹ consistit mortalitas nō tollebat. vnde nulla differentia constitutiuā diminiuitur dicebatur enī: hō tunc mortalis: p^rout mortale ē differentia eius secundūz q^d ex pditione nature sue mortem habuit.

Tertiu^m sic proceditur. videtur q^d corpus a. **A**de fuerit passibile. Sentire enīz s^m philo sophūz quoddāz pati est: sed Adā habuit corpus sensibile: ergo 7 passibile. **P**reterea: corpora superiora sunt causa motuū in inferiorib⁹ corporib⁹ sed corp⁹ ade aliquo modo mutabile erat ad min⁹ s^m augmentū. ergo erat receptiuū ipressionū superiorūz corp⁹. sed recipere ipressionē agentis ē pati. ergo habuit corp⁹ passibile. **P**re. somn⁹ est passio q^d dāz 7 imobilitate organoz sensibiliū: vt philo soph⁹ ostendit. sed Adam in p^rio statu dormiuisset. **Ande** **Sen. ii.** imissus i eo sopor a domino d^o. ergo corpus passibile habebat. **P**reterea. augmentū sine alteratione esse non potest: nec alteratio sine passione vt in p^rio de generatione dicit. s^m corpus Ade erat augmentabile: ergo 7 alterabile 7 passibile. **P**reterea. oē molle obuians duro o⁹ q^d cedat sibi. sed ada⁹ habuit i carne sua mollicie. q^d ab aliquo corpe duro vt se curi secari potuisset. Sicut ē viri vt vt ab excellēti calido: 7 sic de oib⁹ aliis passibilib⁹ icorpalib⁹. **S**z p^rtra. ois passio magis facta abicit a substantia: vt dicit p^rph⁹. sed qd abicit a substantia ē via in corruptionē. q^d cū corp⁹ ade fuerit icorruptibile: nō potuit sil⁹ eē passibile. **P**re. cūz sepe patiens sit ignobilis agente passio. n. aliq⁹ defectūz iportat in patiēte. s^m corp⁹ ade nulli defectui subici poterat. ergo passibile non erat. **R**espondeo dōz. q^d pati di⁹ dupli. vno mō coiter. alio mō. p^rrie. coiter dicit pati q^d quid recipit aliquid quocūq⁹ mō. 7 sic cū oē recipiens careat co qd recipit: 7 sit in potentia ad illud. 7 eōuerso oē qd est in potentia ad aliquid sit receptiuū alicui⁹ a tali passibilitate nihil absoluit: nisi illud qo est aer⁹ pur⁹. i. deus. ois enīz creatura passibilis dici potest s^m q^d alicui⁹ perfectionis recepiibilis est. Sed q^d illd qd perfectionez recipit: non. p^rrie dicit passūz vel alteratūz: sed magis perfectūz: vt in. vii. ph^ricoz dicitur. ideo p^rrie dicit pati s^m q^d passio sequit alterationez qua aliquid transmutatur ab eo quod est sibi

s^m naturāz: sicut si aqua calefiat vel aer inspissetur 7 si corpus animalis infirmetur: non autēz si sanetur. **P**rimo ergo modo accepta passio: corpus ade passibile erat. sed secundo mō accepta: tunc dicendūz ē corpus eius fuisse passibile s^m quid. i. si peccaret 7 i⁹ passibile simpliciter: sicut de mortali 7 imortali dictū est. **C** Ad primūz ergo dōz q^d duplex est passio. vna que sequitur actionem nature: quādo. i. species agētis recipitur in patiente secundūz esse materiale: si 7 cut quando aqua calefit ab igne. **A**lia que sequit actionem que est per modūz anime: quando. i. species agentis recipitur in patiente secundūz esse spirituale: vt intentio quedam: secundūz quēz modū res habet esse in anima: sicut species lapidis recipitur i pupilla. 7 talis passio semper est ad perfectionem patientis. vnde talem passionem non excludim⁹ a corpore ade. **C** Ad secundūz dicendūz: q^d cūz mor⁹ su 7 periorum corporum sit vt vita quedam: nō existentibus omnibus: vt in octauo ph^ricoz dicit. passio illa secundūz quaz corpora inferiora superiorum impressionez recipiunt: est ad perfectionez 7 conseruationem eorum. vnde nec etiam talis passio a corpore ade excluditur. **C** Ad tertium dicendūz q^d secundūz quosdāz homo in primo statu non dormiuisset. sed q^d hoc ratione vel auctoritate firmari non potest: p^robabilius videtur: vt erquo vitam animalem habebat ea que tales vitaz consequuntur sibi non deessēt. Somnus autēz quādoq⁹ conuenit ex causa naturali: sicut ex vaporazione alimenti vel ex humiditate cerebri: vt in prima etate: 7 sic videtur vitaz de causa potuisse esse somnum in primo statu. quādoque vero ex causa innaturali: sicut ex labore aut egritudine ne: 7 sic non fuisset ibi somnus. Somnus enim quantum in se est: est passio ad perfectionem totius animalis pertinens: eo q^d in somno intenduntur virtutes naturales: 7 quietantur virtutes animales: vt postmodum fortiores sint in actibus suis. **C** Ad quartū dicendūz: q^d in augmento est alteratio eius qd additur: q^d conuertitur in substantiam eius quod auget: non autem oportet q^d sit alteratio eius cui additur: p^rquam a perfectione nature sue transmutatur. 7 hoc quod augetur est illud cui additur alimentum. vnde ex augmento non potest concludi passibilitas corporis augmentari. **C** Ad quintum dōm: q^d quis caro Ade mollis esset 7 diuisibilis tamen per pudentiā suā continebatur a tali passione duz sibi a nociuis cauebat: quod si non faceret peccaret. sed p diuinā pudentiā ab oi violentia cōseruabatur. illesus.

Quartū sic pceditur. videtur q^d p naturam a. hō in primo statu erat ipassibilis 7 imortalis. **E**iūsdē enī est infundere 7 continuare vitam sed aia naturaliter vitā corpori infundit. ergo ē natural⁹ i ppetuū vitā in corpore p^rtinuasset. **P**re. vt dicit Aug. xii. sup De. 7 p^rph⁹ i. iiii. d aia. **A**gēs est nobili⁹ patiēte. s^m corp⁹ ade nobilissimū corporū erat. q^d a nullo corpe pati poterat vt corrupere⁹ etiā s^m cōditionē nature sue. **P**re. corruptio cōtingit i corporibus mixtis: ex hoc q^d aliquod elementorum p^rdominans armoniam mixtionis dissoluit. sed corpus ade erat temperatissimum. ergo videtur q^d non poterat ibi sequi corruptio naturalis per excessum alicuius contrarii. **P**reterea. corruptio naturalis animalium contingit ex consumptione humoris naturalis. sed in corpore ade si aliquid deperdebatur poterat per cibum assumptum restaurari:

precipue cum ipse quantitatem deperdit et virtutes cibi assumpti cognosceret: et in edendo modum conseruaret. ergo videtur quod nunquam naturaliter corruptus fuisset. Preterea, illa dicimus naturaliter euenire que ex rationibus seminalibus rebus iditis consequuntur. sed per virtutem ligni vite immortalitate consecutus fuisset: vt in littera dicitur. ergo videtur cum lignum illud esset corpus naturale quod naturaliter vitam conseruare potuisset. Sed contra est: quod Dionisius dicit in quarto capi. de diu. nomi. quod data naturalia demones per peccatum non perdidit sed homo non amplius quam demon peccauit. ergo si immortalitatem naturaliter habuisset eam nullatenus amisisset. Preterea, dicitur consequuntur ex principiis essentialibus speciei: sed mortale est differentia hominis. ergo ex naturalibus principiis homo habet quod sit mortalis. cum ergo natura speciei eadem sit ante peccatum et post: videtur quod ante peccatum etiam naturaliter mortalis erat. Respondeo dicendo quod immortalitas illa et impassibilitas quam homo habuit in primo statu non inerit sibi ex suis principiis nature vt dictum est: sed ex beneficio conditoris. vnde naturalis proprie dici non potest. nisi forte naturale dicatur omne illud quod natura incipiens accepit. sed contra multiplices modos corruptionis et causas: pluribus remediis a corruptione conseruabatur. Est enim quadruplex modus quo corpora animalium corrumpuntur. Primus est qui communiter inuenitur in omnibus generabilibus et corruptibilibus ex hoc quod res materiales habent virtutem finitam ad eundem. vnde oportet quod omnes certo periodo corruptantur: vt in secundo de generatione dicitur. Secundus est communis omnibus corporibus mixtis ex casu inordinato alicuius contrariorum. Et contra. vtrumque illorum defectum subueniebatur homini per quandam virtutem anime collatam ad hoc vt secundum conditionem suam materiam perficeret: vt sicut ipsa anima habet esse indeficiens: ita indeficiens esse corpori tribueret et perpetuam equalitatem complectionis. Tertius modus corruptiois proprius habent corpora animata: sicut et proprium modum generationis ex hoc. scilicet quod calor qui est instrumentum anime humidus consumit in quo est vita. et contra hunc defectum subueniebatur sibi duplici beneficio: quod per esum aliorum lignorum paradisi restaurabatur continua deperditio facta in corpore: sicut etiam in nobis fit per cibos quibus vtimur. sed quod illud quod ex nutrimento conuertitur: non est adeo perfecte subsistens virtuti speciei: sicut quod prius ierat: eo quod virtutes naturales semper debilitantur in agendo: ideo in nobis oportet quod in fine sequatur diminutio quando virtus speciei adeo debilitatur: propter mixturem extranei: quod non potest fieri tanta restauratio quanta fit consumptio et sic in fine oportet consumptionem esse: vt philosophus in primo de generatione dicit: et ponit exemplum de vino cui semper admiscetur aqua: quod tandem aquo sum fit. Sed ad hoc subueniebat ei lignum vite: cuius virtute diuinitus concessa alimentum assumptum in perfectam assimilationem adducebatur. propter quod et a quibusdam dicitur: quod ad restorationem huius radicalis deperditio conferebat. Quartus autem modus corruptionis est per violentiam ab aliquo extrinseco agente. sicut per incisionem gladii: vel adustionem ignis: et huiusmodi. Et ab hoc modo corruptionis conseruabat hominem ille sum diuina prouidentia: per

quam decretum erat vt nullum nocumentum homo pateret in corpore: nisi prius a mentis innocentia deus afflet. Ad primum ergo dicitur: quod anime non est naturale infundere vitam: nisi tali corpori. scilicet quod est sic complectio et organizatum. et manente tali dispositione corporis vita continuatur ab anima. sed hac non est possibile semper durare secundum potestatem inferioris nature. vnde non oportet quod immortalitas sit naturalis. Ad secundum dicitur: quod impossibile est aliquid mixtum esse in quo non predominet alterum contrariorum multis de causis. Primo: cum nature elementares se habeant quasi materialiter ad formam mixti non possent mixtum consequi vnam formam simpliciter: nisi elementa aggregarentur in vnum hoc modo: quod vnum sit formale et predominans. Secundo: quod ad mixturem erigitur elementorum alteratio quam esse non contingeret si ponerentur eorum equaliter virtutes: oportet enim quod virtus alterantis virtutem alterati excedat. Tertio: quod nullum locum naturalem haberet si nullum elementum in eo dominaretur: et ita nec motum naturalem in quo deficeret a proprietate corporis naturalis. Quarto: quia in animalibus specialiter calor est instrumentum anime: vt in secundo de anima dicitur. vnde oportet calorem predominari. et sic oportet in quolibet mixto tandem sequatur corruptio. Ad tertium dicitur: quod nihil prohibet illud quod est nobilissimum simpliciter esse minus nobile sed aliquid: sicut caro humana quam quod est natura sue speciei nobilior est gladio. tamen secundum proprietatem duri et mollis: est ignobilior: quod durum noiat potentiam naturalem respectu illius rei: cuius molle in potentiam ducit. et eodem modo est ignobilior quam ignis cum habeat in potentia calorem quem ignis habet actu. actus vero semper potentia est nobilior. et ideo contingit corpus nobilissimum ab ignobiliori pati secundum naturam vt corpus animalis ab igne. Ad quartum dicitur: quod illud quod ex nutrimento in carne conuertitur semper efficitur minus ac minus habet de virtute speciei: tum quod virtus naturalis ex actione debilitatur: eo quod agens simul patitur: vt in vi. phys. dicitur: tum quod perfectius recipit virtutes speciei quam se generat: quam quod generat per amixturem ad alterum: sicut vinum quod generat in vite virtuosius est quam hoc quod aliquid generat ex aditione aque transumpte in vinum: ex cuius etiam amixturene totum vinum debilitatur. tum etiam quod omnis virtus quanto plus est unita tanto efficacior est ad agendum. et quanto materia magis multiplicat: tanto calor naturalis magis diffundit. vnde est minus potens ad conuertendum: sicut etiam in libro de animalibus dicit philosophus quod animalia que habent magnum corpus sunt timida: quod calor in magno corde est dispersus et in paruo congregatus: ideo in puero tamen de alimento conuertitur: quod sufficit non solum ad restorationem deperditio: sed etiam ad augmentum. sed postea conuertitur solum hoc quod ad restorationem deperditio sufficit. tandem vero non tamen natura potest conuertere quantum debet perditur. vnde oportet sequatur diminutio et tandem corruptio. Et ideo per virtutem naturalem hoc non potest contingere: vt per sumptionem cibi vita hominis perpetuo conseruaretur. Ad quintum dicitur: quod lignum vite non erat principalis causa immortalitatis sed coadiuuans ad continuationem vite modo predeterminedato. et ideo immortalitas non est iudicanda naturalis propter virtutem ligni vite. sed magis gratuita propter virtutem anime super naturam collatam quam principalis causa immortalitatis erat. Et preterea. in rebus viuicibus non dicitur aliquid naturale nisi quod ex principio intrinseco sequitur: quibus est per actionem quarundam rerum naturalium extrinsecus agitur aliquid in eis efficiat: vt patet in questione et aliis similibus.

Quintū sic proceditur. videtur q̄ immortalitas Ade non sit eadez cū immortalitate resurgentiū. Primo per hoc q̄ Augusti. dicit q̄ alia est immortalitas quam in Adam perdidim⁹ ⁊ alia quam per xpm̄ in resurrectione speramus. C. Idē. de eodē in idēz nō est aliqua transmutatio: sed infra dicitur q̄ si adam peritisset transferendus erat de immortalitate quam hēbat in spiritualē vitam. ergo immortalitas spiritualis qualis est resurgentiū nō ē eadem cū immortalitate ade. C. Idē. impassibilitas resurgentiū est quedam ipsorū dos. sed adāz in primo statu dotem nō habuit: cūz dos non debeat nisi ei qui traducitur in domum celestis sponsi per modum sponse. ergo ⁊c. C. Idē. ea que causantur ex diuersis principiis oꝝ ē diuersa. sed immortalitas ade cābatur ex innocētie gratia. immortalitas autē resurgentiū causabitur ex bitu glorie in beatis. ergo nō eadē immortalitas est vtrobiqz. C. S3 p̄tra immortalitas corporis consequitur libertatē arbitrii s̄m eius diuersū statuz. sed in eibus statibus ē eadē libertas arbitrii. ergo eadē ē immortalitas corporis in primo ⁊ vltimo resurgentiū statu. C. Idē. vna ⁊ eadē potētia est que p̄a⁹ disposita est ⁊ postmodū efficiē necessitas. sed corp⁹ hominis i p̄mo statu erat imortale: q̄si s3 potētia disposita t̄m: eo q̄ poterat mori ⁊ nō mori. i vltimo vero statu erit imortale s̄m potētia q̄ ē necessitas ad vitam q̄ impōse erit mori. ergo ē vna ⁊ eadē immortalitas. C. Respondeo. dō. q̄ immortalitas dicit potētia quādam ad semp viuendū ⁊ nō moriendū. hec autē potētia i natura hūana ex pte corporis nō inuenit nisi imperfecta q̄si potētia obediētie t̄m: eo q̄ p̄ principia nostre vite sēpiteritas h̄i nō pōt. s3 p̄pletū h̄ potētie ē ex aliquo diuino munere gratis collato. sic ergo immortalitas dupliciter considerari pōt. vel q̄tū ad potētia incompletā naturalē: ⁊ sic est vna ⁊ eadem immortalitas: sicut vna ⁊ eadem natura. vel quantum ad munus gratie: qd̄ ē quasi formale complens dictā potētia. ⁊ sic inuenit differentia vtriusqz immortalitatis ⁊ impassibilitatis. qz p̄ma fuit p̄ gratiā innocētie. vltima vero erit p̄ donū glorie. In p̄mo emz statu talis erit victoria aie sup corp⁹: vt nihil in corpore fieri posset qd̄ aie aduersaret. sed i vltimo statu amplior erit victoria: in hoc q̄ pprietates aie quodā mō i corp⁹ reddū dabunt: vt corp⁹ agile ⁊ lucidū ⁊ spirituale efficiat ⁊ impassibile. Et p̄ hoc p3 r̄sio ad vtrā qz partē. In p̄mo statu fuit corp⁹ hois ⁊c. videt q̄ tale ēt erit in tertio statu cū al gen⁹ hois sit ⁊ semper de hoie predicet. Et dōm: q̄ differt aial: ⁊ aiale q̄tū ad nois significatiōe: qz aial nominat naturā generis q̄ a specie nūqz remouetur: vñ semper hō dicef aial. s3 animale dicit aliqd̄ denoiatum ex natura animalis. cū autē denominatio pprie sit ab eo qd̄ ē formale ⁊ p̄fectiuū rei: illi t̄m animale esse p̄petit in quo pprietates aialis q̄tū ad aliqd̄ dominant. Ide autē sūt i qbus hō cū aliis aialibus puenit. ⁊ iō qui brutales motus sequitur. i. passioēs sensitiue partis aialis hō ab Alpb d̄. i. Cor. ii. qz ergo in primo statu hoiem oportebat occupari circa opera nutritiue ⁊ generatiue sine quib⁹ vitā p̄seruare nō poterat. iō aialem vitāz dicebatur habere. Corpus p̄pter peccatum mortuum ⁊c. videtur hoc esse falsum ⁊ expositio insufficientis q̄ adiungitur: qz quod in futurum necessarium est: nō dum tamen dicitur esse factuz. ergo ⁊ si ex peccato necessitatem mortis homo incurrat: non tamen corpus eius mortuum dici debet. Et dōm s̄m quosdāz: q̄ ho

mo post peccatum est in continuo actu deficiendi vsqz ad mortem secundum q̄ dicitur sapientie quinto. Continuo nati definiuntur esse: ⁊ ideo statim homo mortuus potest dici. Sed hoc videtur redire in opinionem Eracliti qui ponebat omnia moueri semper volebat enim omnem transmutationem que in longo tempore contingit: puta augmenti diuidere secundum omnes particulas temporis: vt in qualibz parte temporis esset assignare aliam partem motus: si / cut est in motu locali: qui solus proprie ⁊ vere continuus est: vt in octauo phisicorum commentator dicit: ⁊ hoc satis a philosophis improbat. C. Idē. rea. si ē impossibile q̄ duo motus cōtrarii sint cōtinui vnde cum generatio ⁊ corruptio sint contraria: oportet inter tempus generationis ⁊ corruptionis eiusdē rei esse aliquod tempus in quo non corrumpitur nec generatur. C. Et p̄terea. adhuc non deberet dici mortuum sed mori. Et ideo aliter dōm est q̄ expositio Augustini est sufficiens: vt. s. ex hoc mortuū dicitur: qz necessitatem mortis habet: quod est in futurum necessarium. ⁊ si nondum sit in actu in seipso: est tamen iam determinatū in causa sua vt quodāmodo possit dici esse. vnde ⁊ de ortu luminariū ⁊ occasu ⁊ eclypsis sunt demonstrationes vt de his que sunt semper: qz causas determinatas habent quas nō p̄tingit aliquomodo deficere. Unde dicit Aug. ii. sup Gen. q̄ hoc mō dicitur corp⁹ hominis p̄ peccatū mortuus sicut a medicis homo infirm⁹ desperat⁹ propter impossibilitatē euadēdi dicif mortu⁹. Qd̄ autē dicif prius nati ⁊c. nō est intelligendū q̄si trāsmutatio corruptio nis hois sit toto tpe vite ei⁹ actu. s3 vel hoc dicif p̄pter breuitatē vite: qd̄. n. pax ē q̄si nihil esse videtur vt dicitur in scdo phisicorū. vel qz dies ad vitā determinati a deo p̄tinuo labuntur. Qderat ei de ligno ⁊c. videtur q̄ hoc dictum redeat in fabulas antiquorum quas p̄bus deridet ⁊ improbat in tertio metha. qui dicebant deos qui gustauerunt de quodam cibo factos esse immortales: alios autem remansisse mortales. Sed dicendum q̄ non est sile: quia illi fabulose toram causam immortalitatis cibo conferebant. Aug. vero nō intēdit q̄ lignū vite ēēt p̄ncipalis causa immortalitatis. s3 qdā ad immortalitē coadiuuās vt dictū ē. Nō q̄ posset nō mori ⁊c. Ad hui⁹ qōnis solutionē sciēdum q̄ si p̄ceptū exteri⁹ nō accepissz tamen iterior ratio dicitur terminato tempore cibum sumendū ēt. ⁊ ideo si cibū nō assumpsisset tam de illo ligno q̄ de aliis contra legem naturalē fecisset. et ideo peccasset ⁊ mortuus fecisset.

Distinctio vigesima

De mō procreationis filioꝝ si nō peccassent: ⁊ quales nascerentur filii.

Qst hoc videndum est qualiter primi parētes

p si nō peccassent filios procreassent: ⁊ quales ipsi filii nascerentur. Quidā putāt ad gignendos

filios primos homines in paradiso misceri nō potuisse nisi post peccatū dicētes cōcubitu sine corruptione vel macula non posse fieri. s3 an p̄ctū: nec corruptio nec macula hoie ēē poterat: qm̄ ex p̄cto hec p̄secuta sūt. ad qd̄

dicendum est q̄ si non peccassent primi ho-
mines sine omni peccato ⁊ macula in paradi-
so carnali copula conuenissent. ⁊ est ibi tho-
rus immaculatus ⁊ mixtio sine concupiscen-
tia atq; genitalibus membris sicut ceteris i-
parent vt ibi nullum motum illicitum senti-
rent. ⁊ sicut alia mēbra corporis aliis admo-
uemus. vt manum orī sine ardore libidinis.
ita genitalibus vterentur mēbris sine aliquo
pruritu carnis. Hic enī letalis egritudo mē-
bris humanis ex peccato inbesit. Genuiffēs
itaq; filios in paradiso per coitum imaculatū
⁊ sine corruptione. Unde Aug. super Gen.
Cur non credamus primos homines ante
peccatum genitalibus membris ad procrea-
tionem imperare potuisse. sicut ceteris i quo
libet opere sine voluptatis pruritu vtuntur.
Incredibile enim non est deum talia fecisse
illa corpora: vt si non peccassent illis mēbris
sicut pedibus imperarentur: nec cum ardore
seminarent vel cum dolore parerēt. sed post
peccatum motum illum meruerūt quem nup-
tie ordinant continentia cohibet. Infirmitas
enim prona in ruīnam turpitudinis excipi-
tur honestate nuptiali: ⁊ quod sanis officiu
ē: egrotis est in remedium. Emissi quidem
de paradiso conuenerunt ⁊ genuerūt. sed po-
tuerunt in paradiso eis eē nuptie honorabi-
les ⁊ thorus immaculatus sine ardore libidi-
nis: sine dolore pariendi.

Quare in paradiso non coierunt duobus
modis soluit.

Ar ergo non coierunt in paradiso.

Quia creata muliere mox transgres-
sio facta est: ⁊ electi sunt de paradiso.
vel quia nondum iusserat vt coirēt ⁊ poterat
diuina expectari auctoritas: vbi concupiscē-
tia non augebat. Deus vero non iusserat: qz
casum eoz presciebat: de quibus homo pro-
pagandus erat. Ecce expresse habes de mo-
do pcreationis filiorum.

Determinatio illius inferioris vite vtruz
nati filii per successiones an simul omnes tras-
ferendi fuissent.

Termino vero temporis quo trans-
ferentur ad spiritualem celestemq; vi-
tam: certum aliquid scriptura nō tra-
dit. ⁊ ideo ambiguum est: vtrum parentes ge-
nitis filius perfectaq; humani officii iustitia
ad meliorem status transferentur non p mor-
tem sed per aliquam mutationem. An patres
in aliquo statu vite manerent ligno vite ven-
tes donec filii ad eundem statum peruenirēt.
⁊ sic impleto numero omnes simul ad melio-

ra transferentur vt essent sicut facti angeli dei
in celis. De quo Augu. ambigue differit su-
per Genesim ita inquit. Potuerunt pri-
mi homines in paradiso filios gignere: nō vt
morientibus patribus succederent filii: sed i
aliquo forme statu manentibus: ⁊ de ligno
vite vigorem sumentibus: ⁊ filii ad eundem
perducerentur statum: donec impleto nume-
ro sine morte animalia corpora in aliaz qua-
litate transirent in qua omnino regenti spi-
ritu deseruirent: ⁊ solo spiritu viuificante si-
ne corporeis alimentis viuerent. Vel potue-
runt parentes filiis cedere: vt per successiones
numerus impleteretur. Qui genitis filiis pfe-
ctaq; humani officii iustitia ad meliora trans-
ferentur: non per mortem sed per aliquā mu-
tationem. Ecce hic habemus de transitu ho-
minis ad meliora. sed incertum nobis relin-
quitur vtrum simul transferentur: an per suc-
cessiones.

Quales procreassent filios vtrum pfectaz
staturam ⁊ vsus membrorum habētes qua-
lis primus homo fuit conditus.

Verò queritur quales si non peccas-
set homo filios genuisset. vtrum vide-
licet sicut ipse primus homo fm sta-
turam corporis ⁊ vsus membrorum perfect⁹
mox conditus extitit: ita etiam eius filii i ipso
natiuitatis exordio perfecti existerēt: qui am-
bulare: ⁊ loqui: ⁊ cetera cūcta facere possent.
Responderi potest q̄ filios paruulos nasci
opportebat ppter materni vteri necessitates.
Sed vtrum mox nati perfectionem stature ⁊
membrorum vsuz haberēt: an paruuli ⁊ i mi-
nori etate constituti vti possent membrorum
officiis: an per intervalla temporum eo mo-
do quo nūc fit: perfectionē stature ⁊ vsuz mē-
brorum recepturi essent: de auctoritatib⁹ dif-
finitum non habemus: Et super hoc Aug.
ambigue loquitur. Adouet nos inquit si pri-
mi homines non peccassent: vtrum tales fili-
os eēt habituri: qui nec lingua nec manib⁹
vterentur. Nam propter vteri necessitatē for-
te necesse erat paruulos nasci. s̄ quis exigua
pars corporis sit costa: non tamen propter
hoc paruulam viro coniugem fecit. Unde et
eius filios poterat omnipotentia creatoris
mox natos grandes facere. Sed vt hic omit-
tam: poterat certe eis prestare qd multis ani-
malibus prestitit: quozū pulli quīs sint par-
uuli: tamen mox vt nascuntur currunt ⁊ ma-
tres sequuntur. e contra homini nato nec ad
incessum pedes idonei sunt: nec manus saltē
ad scalpendum habiles: ⁊ iuxta se māmīs po-

fitis nascentes: magis possunt esurientes flere quod surgere. proprie vero infirmitati mentis congruit hec infirmitas carnis. His verbis videtur insinuari quod filii etiam paruuli officiis membrorum valerent vti.

Quibusdam non absurde placuit quod filii paruuli nascerentur et per accessum temporis in statura et in aliis sicut nunc proficerent: quod non esset vicio imputandum.

Et cum Aug. sub assertionem de his nihil tradat: non irrationabiliter quibusdam placuit primoque parentum filios nascituros paruulos: ac deinde per intervalia temporum eadem lege qua et nunc natiuitatem humanam ordinatam cernimus: stature incrementum et usus membrorum recepturos: ut in illis expectaretur etas ad ambulandum et loquendum sicut modo in nobis. quod vtiq; non est vicio deputandum: sed conditioni nature: sicut a cibo non penitus abstinere valebant. nec tamen illud erat ex vicio: sed ex natura conditionis. Ad hoc autem opponitur ita: si non peccarent nec morerentur. sed non peccarent si non comederent. Propter hoc terant ergo sine alimonia viuere. Ceterum sicut supra diximus non solum peccaret si de ligno vetito ederent: sed et si concessis non vterentur. quia sicut erat ei preceptum non illo ligno vesci ita aliis vesci. Propterea contra naturalem rationem facerent qua intelligebant de illis esse edendum: quod et naturaliter appetebant. Item opponit: cum fames sit pena peccati: si non peccarent famem non sentirent: sed sine fame superfluum videretur comedere. Unde putant quidam eos cibis non indignis ante peccatum. quia non poterant esurire si non peccassent. Ad quod dici potest quod fames vere defectus est et pena peccati. Est enim imoderatus appetitus edendi: cui non subiactisset homo si non peccasset: sed proculdubio peccaret nisi hunc defectum cibo preueniret: habebat enim naturalem appetitum et moderatum: cui ita satisfaciendum erat ne defectum famis sentiret. sicut ergo non ex vicio: sed ex nature conditione erat: quod ante peccatum homo cibis indigebat: ita non ex vicio esset. sed de natura: si hominis conditio in principio suo. id est in primo parente a perfecto ichoata in subsequenti propagatione a modico ad maiora proficeret. ut scilicet per intervalla temporum stature corpore incrementa usumque membrorum susciperet.

Utrum sicut statura corporis ita et sensu mentis paruuli nascerentur: et per accessum temporis proficeret in sensu et notitia veritatis: an mox nati in his essent perfecti.

T cum de corpore humano non sit absurdum vel inconueniens hoc existimare: queri solet: vtrum de sensu anime et cognitione veritatis eodem modo sentientum sit: ut scilicet hi qui sine peccato nascerentur: sensu et intelligentia mentis imperfecti existerent et per accessum temporis in his proficerent usque ad perfectionem: an mox conditi perfectionem sensus et cognitionis perciperent. Illi qui sentiunt paruulos natos in statura corporis et usu membrorum per accessum temporis profecturos: non dissentent eosdem in eorum ordio natiuitatis sensu imperfectos existere et per intervallum temporis in sensu et cognitione proficere usque ad perfectum. Ad quod quidam opponunt dicentes. Si mox nati non haberent perfectionem sensus et intelligentie ignorantia in eis esset. ignorantia autem peccati est pena. Sed qui hoc dicunt non satis diligenter considerant: quia non omnis qui aliquid nescit: vel minus aliquid perfecte scit statim ignorantiam habere siue ignorans est dicendus est. quia ignorantia non dicitur nisi si cum id quod sciri et non ignorari debet nescitur: talisque ignorantia pena peccati est: cuius mens vicio obscuratur ne cognoscere valeat ea que scire deberet.

De hominis translatione in meliorem statum et de duobus bonis altero hic dato altero promisso.

Alis erat hominis institutio a peccatum secundum corporis conditionem De hoc autem statu transferendus erat cum vniuersa posteritate sua ad maiorem dignioremque statum: ut celesti et eterno bono in celis sibi parato fruereetur. Sicut enim ex duplici natura compactus est homo. ita illi duo bona conditor a principio preparauit. Unum temporale: alterum eternum. Unum visibile: alterum inuisibile. Unum carni: alterum spiritui. Et quia primum est quod est animale: deinde quod spirituale est. temporale ac visibile bonum prius dedit. Inuisibile autem et eternum promisit et meritis querendum proposuit. Ad illius autem concordiam quod dederat: et ad illud merendum quod promiserat: naturali rationi in creatione anime hominis indite qua poterat inter bonum et malum discernere: preceptum addidit obedientie: per cuius obseruantiam datum non perderet: et promissum obtineret: ut per meritum veniret ad premium.

Ost hoc videndum est qualiter primi pa-
 rentes etc. Postq̄ magister determinavit
 de immortalitate. Adde per quas esse indi-
 vidui perpetuum conservabatur. Hic de-
 terminat de generatione filiorum per quā
 species multiplicantur in individuis. Dividitur au-
 tem in partes duas. In prima determinat ea que p-
 tinent ad statum generationis. In secunda ostendit
 in quem statum post hoc transferendus erat. ibi. Ta-
 lis erat hominis institutio etc. Prima dividitur i du-
 as. In prima determinat conditionem generationis
 ex parte generantis. In secunda determinat quali-
 tatem generatorum. ibi. Si vero quare quales si nō
 peccassent etc. Circa primū tria facit. Primo ostē-
 dit modum generationis: quia per concubitum sine
 pruritu libidinis. Secundo ostendit generatiōis p-
 cipium: quia non in paradiso coniuncti sunt ante pec-
 catum ad generationem. ibi. Cur ergo i paradiso etc.
 Tertio inquitur generatiōis terminum. ibi. De ter-
 mino vero temporis etc. Si vero quare etc. Hic in-
 quirat qualitatē generatorū. Et primo q̄tum ad cor-
 pus. Secundo q̄tum ad animas. ibi. Et cur de corpo-
 re humano etc. Circa primū duo facit. Primo de-
 terminat qualitatem natorum in primo statu. Secū-
 do mouet quasdam obiectiones ibi. Ad h̄ opponit etc.
 Circa primū tria facit. Primo mouet questionē.
 Secundo ostendit eas esse dubitabile ex verbis Au-
 gustini. ibi. Et super hoc Augu. ambigue loquitur.
 Tertio determinat ipsas p̄sentēdo i alterā pte. ibi.
 S3 cur Aug. etc. Ad h̄ at oppo- etc. Hic mouet obie-
 ctōes q̄ determinata. Et p̄io ostēdo q̄ comestione
 non indigebant. Secundo q̄ cibum non sumebant:
 q̄ superfluum non fuisset. ibi. Item opponitur etc. Et
 vtriusq̄ patet solutio i littera. Et est de corpore hu-
 mano etc. Hic ostendit qualitates natorū ex parte a-
 nime. Et circa hoc tria facit. Primo mouet questio-
 nem. Secundo determinat eas. ibi. Illi qui sentiunt
 etc. In tertio mouet obiectionem in contrarium: q̄ sol-
 uit. ibi. Ad quod quidam opponunt etc. Hic querun-
 tur duo. Primo de generatione primorum parentū.
 Secundo de qualitate natorum. Circa primū que-
 runtur duo. Primo an generatio fuisset in primo sta-
 tu. Secundo quis modus generationis fuisset.

De primū sic proceditur. videtur q̄ in statu
 innocentię generatio non fuisset. Generatio
 enī non est nisi ad multiplicatiōem indiuidu-
 orum. sed sicut dicit Dam. Poterat deus gen^o hoc
 .s. humanū sine generatione multiplicare. cur ergo
 via compendiosior semper eligenda sit: videt q̄ ge-
 neratio non fuisset. C Preterea. s̄m philosophum
 omne generabile est corruptibile: et eoduerso: vt pro-
 bat in primo ce. 7 m̄. sed corpora humana i p̄io sta-
 tu erant incorruptibilia. ergo videtur q̄ per genera-
 tiōem in esse non producerentur. C Prete. finis ge-
 neratiōis vt philosophus in secūdo de anima ostē-
 dit: ē vt id quod non potest conservari in esse perpe-
 tuo idēz in numero perpetuetur in esse s3 idē in sp̄e.
 sed corp^o humanū s̄m idē in nūero in p̄petua vita cō-
 seruari potuisset in statu innocentię. ergo videt q̄ ge-
 neratio nō fuisset. cū in operatōib^o dei nihil sit frustra
 Preterea. corpus que sūt idē in specie: est etiam vnus
 modis originis. sed primi parentes non sūt produ-
 cti in esse per generatiōem naturalem sed p̄ operatiō-
 nem diuinā. ergo et eoz posteritas sine generatiōe na-
 turali propaganda esset. C Sed contra est qd̄ dici

tur Gen. primo. Crescite et multiplicamini et reple-
 te terram. sed imperium ad aliquos factum non est:
 nisi de actibus quorum ipsi sunt causa. ergo multipli-
 cationis humani generis primi parētes naturali ge-
 neratōe causa fuissent. C Preterea. imago diuinita-
 tis in hoīe per innocentiam nullo diminuta fuisset.
 sed in hoc quodammodo homo diuine imaginis sili-
 tudinem gerit: q̄ oīum sui generis principū est. ergo
 in statu innocentię per generatiōem naturalem p̄ci-
 pius fuisset posterior. C Respondeo dō. q̄ per pecca-
 tum natura sp̄e variata non est. vnde quęcunq̄ ad p-
 fectionem humane speciei pertinent: oportet homi-
 ni in statu innocentię attribueri. In omnibus autem
 per naturam in generabilibus et corruptibilibus ad p-
 fectionem pertinet vt vnūquodq̄ tale alterum face-
 re possit quale ipsum est: vt in quarto methauroz di-
 cit philosoph^o. et ideo oportet in natura humana po-
 nere aliquem statum naturalis generatiōis: etiam
 si in ea nunq̄ peccatum fuisset: q̄ est status innocen-
 tię p̄iūs q̄ homines transferendi erant in statu glo-
 rię: vbi omnino generatiōis cessat officium: vt dici-
 tur Matthei. xiii. in resurrectione neq̄ nubent neq̄
 nubentur. C Ad primū ergo dōm: q̄ q̄uis deus po-
 tuisset sine operatione alicuius naturalis principū hu-
 manū genus multiplicare: tamen hoc magis con-
 gruum ex ordine sue sapientię decreuit: vt reb^o om-
 nibus operationes p̄prie conferret: in quibus earum
 perfectio consistit. q̄ tanto in eis diuina bonitas ma-
 gis relucet q̄to res perfectiores sunt. C Ad secū-
 dum dōm: q̄ corpus humanū q̄uis in statu innocen-
 tię fuerit incorruptibile per gratiam innocentię: erat
 tamen corruptibile per naturam. et ideo naturali vir-
 tute ad generandum non p̄uabatur. quia r̄si quodā
 modo immortalis esset vt posset non mori. alio t̄m
 modo mortalis erat. q̄ poterat etiā mori. C Ad ter-
 tiū dōm: q̄ oīne perpetuum est per se intentum i na-
 tura. vnde s̄m q̄ aliqua se habent ad perpetuitatem
 hoc modo sunt de intentione nature. Quędam igitur
 sunt que non habent perpetuitatem nisi ratione spe-
 ciei: et in his multiplicatio indiuiduorum non est per
 se intenta a natura: sed per accidens: prout. s. in tali
 multiplicatiōe speciei perpetuitas conservatur. vñ
 in his non est generatio: nisi vt conservetur idem vñ
 speciem: quod s̄m numerum idem conservari non po-
 rest. in hominibus autem secus est. q̄ q̄tū ad aliquā
 partem sui. s. animam in corruptionem habent etiam
 s̄m naturam. et ideo hominum multiplicatio est p̄ se
 intenta etiam sine hoc q̄ ad conservatiōem speciei
 pertinet. C Ad quartum dōm: q̄ in primis operib^o
 natura instituenda erat. et ideo oportebat illa opera
 immediate a principio supernaturali esse. sed postmo-
 dum natura instituta in proprios effectus per natu-
 ralem operatiōem peruenire poterat. et hoc de per-
 fectione ipsius erat.

De secundo sic proceditur. videtur q̄ in p̄-
 mo statu non fuisset generatio per coitū. Nō
 enim pōt esse coitus sine virginitatis corrup-
 tiōne. sed indecens erat in primo statu virginitatis
 corrupcionem fuisse: quando humana natura omni-
 no integra erat et nulla dignitate p̄uāda. ergo vide-
 tur q̄ non fuisset ibi generatio per coitum. C Prete-
 rea. in meliori natura maior est delectatio: q̄ et ma-
 ior consensus conuenientis cum conuenienti et quo
 causatur delectatio. sed natura humana in primo sta-
 tu purior erat q̄ post peccatum. cum ergo post pec

eatuz delectatio que est in coitu ppter suam magnitudinem vsu rationis absorbeat: videtur q̄ multo to amplius in statu innocentie fuisset: et ita fuisset perueritas ordinis in partibus anime quam originalis iustitia non patiebatur. Si dicatur q̄ ratio poterat illam delectationem comprimere. Contra. generatiua et nutritiua potentia et augmentatiua ad eandem partez anim e reducuntur: qz sunt potentie vegetabilis anime. sed ratio imperare non poterat nutritiue et augmentatiue: vt sine cibo homo nutriri et augeri posset: ergo nec generatiue: vt delectatio actus eius conueniens remitteretur. **C** Preterea generatio que est per coitum completur per ascensionem feminis: sed in corporibus naturalibus decisio est inductiua corruptionis. ergo cum corpus humanum in p̄io statu incorruptibile foret talis generationis modus ibi esse non poterat. **C** Preterea. fm̄ philosophum in .xv. de animalibus: Semen est superfluum alimentis. sed omnis superfluitas nutrimenti assumpti inordinati attestatur que in primo statu esse non poterat: ergo nec talis generationis modus. **C** Preterea. alie superfluitates alimenti: vt egestiones vrine: et huiusmodi vt videtur i primo statu non fuisset cum turpitudinem quandam habeant que sine p̄ca esse non potest. ergo cum eadem sit ratio de vno superfluo et de aliis: videtur q̄ nec generatio per feminis decisionem ibi fuisset. euz semen semper sit superfluum vt dictum est. **C** Sed contra est quod dicitur Gene. primo. mas. et fe. creauit eos. sed distinctio sexuum est ordinata in animalibus ad generationem que est per coitum. ergo talis modus generationis ibi fuisset. **C** Preterea. fm̄ id quod commune est non attenditur aliquorum differentia. sed in virtute generatiua homo conuenit cum aliis animalibus. ergo cum in animalibus perfectis quibus perfectio est homo: sit generatio per coitum: videtur q̄ etiam hominibus talis modus generationis connaturalis sit. **C** Respondeo dicendo: q̄ ad quilibet generationem oportet duo concurrere. scilz agens quod iducit formam et patiens qd̄ offert materiam nec h̄ duo in idē reducuntur: cum nihil patiatur vel moueatur a seipso in hominibus enim viuētibz perfectis in quibus est sexus distinctio femina se habet vt patiens et materiam ministrans et mas se habet vt agens: et ad formam inducens: vt in .xv. de animalibus dicitur. vñ non poterat cōpleri generatio humana nisi per coniunctionem maris et femine: ppter qd̄ mulier in adiutorium viri facta dicitur. Gen. ii. **C** Ad primū ergo dōm: q̄ ad perfectionem virginis duo cōcurrunt. scilz integritas carnis cū integritate mētis: quoz alterum. scilz integritas carnis cum integritate mentis honorabilius est reliquum virginis essentialius. dōm ergo q̄ in omni cōcubitu soluitur virginitas q̄tum ad integritatem carnis etiam in primo statu. scilz integritatem mentis contingit solui dupliciter. vñ q̄tum ad habitum et sic soluitur per illicitum concubium qui tollit habitum castitatis. vel quantum ad actum. et sic in statu post peccatum soluitur etiaz per cōcubium matrimoniale: eo q̄ ppter vehementiam delectationis ratio in ipso actu absorbetur. In primo vero statu neutro modo integritas mentis soluta fuisset. sed sola integritas carnis cui preponderasset fecunditas prolis. **C** Ad secundum dicendum: q̄ quāritas alicuius pot attendi dupliciter vel absolute. vel fm̄ propo:tionem. dōm ergo q̄ absolute loquēdo ma-

ior delectatio coitus fuisset in primo statu q̄ etia mo do sit. sed secundum proportionem ad rationem fuisset multo minor: qz ratio in suo actu fortiter persistēs delectationi penitus dominaretur. et ideo non fuisset superabundans vel feruens delectatio: sicut modo est: quia fm̄ philosophum in secdo ethicozum abundātia et defectus in operibus humanis sumitur fm̄ proportionem vt aliquis cibus est moderatus vñ q̄ eēt superfluus alteri. **C** Ad tertium dōm: q̄ potētie anime vegetabilis in actibus p̄p̄is non obediunt rationi: vt in primo ethicozum dicitur. sed quidam actus sunt sensitue partis vel motiue ordinati ad actus vegetatiue. et isti actus subiacent rationis imperio. delectatio autem non est per se ad generationem perti nens: sed ad sensitiuam. qz fm̄ diffinitionem Platonis: delectatio est generatio sensibilis in natura. i. nature conueniens. **C** Ad quartum dōm: q̄ emissio feminis non est per decisionem alicuius quod fuerit in actu pars: qz sic corumpet et nō h̄ret virtutē speciei. vt in .xv. de animalibus dicitur: sed est p̄ quandam resolutionē cuiusdā humiditatis. p̄p̄in quissime ad vltimā p̄uersionē que non est actu pars sed potentia totum. vnde per hoc nihil corporis h̄iani corumpēbat.

C Ad quintū dōm: q̄ sicut p̄bs dicit in .xv. de animalibus. Semē est superfluum quo indiget: qz superfluo de eo quod per actum nutritiue in substantia mēbrozū cōuertit. vñ superfluum dicitur: et tñ indiget eo ad generationem. vñ tale superfluum inordinatā cibi sumptio nē nō dicitur: tñ .n. hō ordinate d̄ cibo sumere poterat q̄tū necessariū erat ad actū nutritiue: augmētatiue et generatiue. **C** Ad sextū dōm q̄ quedā superfluitates sūt que attestant defectui nature: vt putredines: sudores: et huiusmodi. tales superfluitates in p̄mo statu eē nō poterāt. qd̄ vero superfluitates nature perfectionē ostendūt: sicut semē et egestiones: et huiusmodi: q̄ fm̄ cursū naturalē sūt: tanto meli⁹ q̄to robusti⁹ or: natura fuerit. vnde etia ad virtutē naturalē reducūt. scilz expulsiua. tales superfluitates in primo statu fuissent l̄ absqz omni seditate.

Et circa h̄ querūtur tria. Primo quales fuissent secundum corpus. Secūdo quales fuisset fm̄ intellectū i cognitionē veritatis. Tertio quales fuisset fm̄ affectionē in amore virtutis.

C Ad primū sic p̄cedit. videt q̄ hoies in statu innocentie statim nati omnem perfectionē corporis habuissent: et q̄tū ad virtutē: et q̄tū ad naturā et q̄tū ad seruum. Sicut enī p̄bs dicit in .xvi. de animalibus. mulier est vir occasionatus. illd̄ autē occasionatū dicitur: qd̄ nō est p̄ se inētum: s̄ ex aliqua corruptione vel defectu pueniens. Lū ergo in primo statu nullus defectus naturalis operatōis fuisset: videtur q̄ omnes nati fuissent in perfecto seruo. scilz virili.

C Preterea. agens perfectum inducit similitudinē suam in patiente nisi sit defectus ex parte recipiētis. s̄ i gnatioe hoium semē maris ē agēs: et sāguis mulieris ē materia et patiens. cū ḡ er neutra parte i statu innocentie aliqs defectus fuisset: vñ q̄ semper. ples i similitudinē p̄ris pducta fuisset i seruo virili. **C** Pre. magis dī fiat lim⁹ terre ab h̄iano corpore: q̄ materia a muliere administrata ad formationē cōceptus i naturali generatione. sed p̄m⁹ hō de limo terre format⁹ statim i perfecta q̄titate et virtute mēbrozū pduct⁹ est. ḡ multo fortius filii qui ex eo nascerent. **C** Pre. Augu. dicit in l̄ra: q̄ infirmitas carnis q̄ est i puris p̄gruit i: mitatu

virginitati
q̄ essentiali
integritas
mētis sit
honorabilis

mētis. s; i statu inocētie nulla fuisset mētis infirmitas. ergo nec in tali infirmitate carnis pueri nati forent.

C **P**re. oīum aialium nobilissimū ē hō. s; quozūda; aīalium filii naturalr statim nati officia mēbroz hnt. ergo defecit q; i pueris nūc videtur accidere: nō est naturalis: sed ex pctō inducitur. ergo an peccatū nō fuisset. Sed h. oīs virt' materialis multiplicata mā roborat. s; m debita pportione: q; in maiori q̄ntitate maior ē virt'. s; pueros oportebat paruulos nasci. ppter materni vteri necessitatē: vt i lra dicit. q; oportuit vt eoz virt' motua q̄ malis est iperfecta eēt. **P**re. in pueris o; expectari tps ad generandū quousq; ppletur tps augmenti: q̄s diu. n. ē augmētū in suo vigore: sicut i duob' primis septēniis gñatiua op' suū nō h; q; digestio ppleta nō ē vt semē debito mō maturari possit. tū ē q; qd residuū ē ab opere nutritiue cedit i vsum augmētatiue. s; sicut generatiue deseruiunt q̄ clam mēbra: ita et aliis aīe viribus. ergo et per eandē rōnem nec alioz mēbroz vñ habuiss;: ad quoz act' erigit aliquoz mēbroz fortificatio et ppletio. **P**re. dō. q; in hoīs vita est qdā circulatio: eo q; a defectu incipit in statu debite perfectōis deueniens ex quo itez i defectū terminat. vñ et incipiū hoīs qdā effectus psequuntur in pueritia: et filii finē i senectute. hō at an pctū et si vite termino caruiss;: tamē hūisset vite incipiū per naturatē. vñ hos defect' qui ordinatur ad vite terminū: vt egritudines et defect' seniles nō hūisset. defect' aut illos q; principū originis cōsequit' nihil phibet eū hūisse: vt magister in lra dicit nec hoc fuisset ei in penā: q; ex hoc nullū incōmodū sentiret diuina pudentiā eū gubernāte. Quidā vero dnt alr inentes verbis Augu. q; in lra ponunt. Sed cū augu. de his nihil asserat vt in lra dī: pbabili' s; hincib; illd qd naturalis cursus h; vbi scripture auctoritas nō repugnat. Ad p̄mū ergo dōm: q; q̄uis mulier sit pter intentionē nature particularis q; agit in hoc semine itendēs. plem adducere in perfectam silitudinē generatōis nō tū ē pter intentionē nature vñ sicut nec corruptio: q; sine semina nō poss; eē gñatio: vt peperuitas sp̄i saluare ē. et iō ē p diuinā pudentiā ad officū generatōis mulieres aliquas nasci oportebat et ineq̄li nūero cū viris vt vna vni' eēt.

Ad scōs dōs: q; gñatio mulieris ptingit: vt i. r. viii. de aialibus dicit ex hoc q; semen viri nō pōt vincere sup materiā mlieris: vt digerat ipam vltima digestione et imperfectū serū adducat. h' mōi at ipotētie cā pōt eē triplex. vna ē ex defectu natural' pncipiū agentis cū semine: q; calor ē diminit' i seie ppter ei' i digestione. vñ an tertiu septēniū: vt pbs dicit viri vt i plib' feminas gñant. et talis cā nō multū fuiss; i pmo statu: q; tps in quo ē pfecta gñatio nō anticiparet. Alia cā est ex vte imaginatiua quā sequūt ēt virtutes corporales: sicut p; q; ad imaginē alie' terribilis torū corp' cōcutit et tremet: et ita videm' q; filii frequetē nascunt filies illis quos parētes imaginant i actu cōceptōis. sicut et Hiero. narrat de quadā muliere que peperit filiu' ppter hoc q; in tpe coit' vidit imaginē nigrā. et talis cā gñationis femine potuit eē in statu inocētie: vt filii nascerent in hoc vel in illo serū s; m volūtatē parentū: et precipue ppter magnam obedientiā corp'is ad aīam in statu illo. Tertia cā est ex alio pncipio extrinsecō: q; parua imutatio vt pbs dicit in. r. viii. de aialib' vñ vti. vel tps vñ huiusmodi serus variationē facit. Unde dicit q; exptus est apud pastores: q; qū stat vent' septētrionalis con-

cipiūt mares. et qū stat meridionalis p̄cipiunt femine. ppter abūdantiā humiditatis. Et ēt si in tēpore coitus aspiciat ad partē septētrionalē vel meridionalē sequit' etiā dicta diuersitas: vt frequēter et talis casual' potuit esse in statu illo. **C** Ad tertiu dōm: q; corp' primi hoīs formatū est vte diuina: cui' est statim ad perfectū adducere cū voluerit: s; ppagatio filioz fuisset per virtutē nature: cui' nō est subito operari. et iō p successiōes tēporū i vltimā perfectōis statu ples perducta fuisset. **C** Ad q̄rtuz dōm: q; infirmitas carnis nunc in pueris duo cōplectit'. s. defectū vñs mēbroz: et hoc pgruit naturali infirmitati mētis in quantum adhuc non peruenit ad vltimū complemētum scientie vel virtutis: qd etiam in primo statu esse potuit. cōplectit' etiā quadam penā in esurie et sicut. et talis infirmitas pgruit infirmitati culpe. vñ neutru' horum in pmo statu fuisset. s. nec pena nec culpa. Ad quintū dōm: q; hoc ē ex nobili pplexione hoīs q; defectum talē in pueritia p̄ quibusda aialib' patit. q; enī ē mollis pplexio: iō mēbra puerilia ex sui mollicie sūt in potētia ad suos actus exercendos et etiam propter humiditatē abūdantē in pueritia: qd contungit in hominibus p̄ quibusda animalibus: tū ex magnitudine cerebri qd homo mai' p̄ aliis aialibus h; s; m pportio nem sui corporis: tū etiā ppter qualitatē complexōis a quasi in humidiorē recedat ppter pplexionem etatis inueniet super habūdans humiditas que precipue impedit motū neruorum. Unde aialia sicce complexionis: vt capre nascuntur cum mēbris ad motum habilibus.

D scōm sic pcedit. vñ q; pueri mor nati perfecti in cognitōe fuissent. Dis. n. virt' cuius act' ipedit ex iperfectōe corporis ē virt' materialis. s; intellect' nō est actus corporis cuiusda; vt pbs dicit. ergo naturalr nō impedit a suo actu ppter defectū corporis. s; videt' q; in statu integritatis nature pueri perfectā cognitōnē habuissent et si defectū mēbrozū paterent. Si dicat' q; intellect' ipeditur per actus et impedimēto corporis inq̄tum indiget accipere a virtutib' corporalib'. **C** Lōtra: q; superiores vires ab inferiorib' accipiāt: vt eē peruerfitas ordinis. sed in primo statu nulla deordinatio in partib' anime erat. ergo intellectus nō accipiebat pfectionem suam ex viribus sensibilibus. **C** **P**re. itellectus nō indiget sensu nisi ad acquirendā sciām. vñ qui priuatur visu sciām de colorib' retinet quaz per vñsum accepit. sed i primo statu habitū sciētie homo habuisset imediate ex diuina influētia et forte per ministeriū angeloz. ergo ad intelligendū et sciendum in actu sensibus non indigebat: et sic idem quod pri'. **C** **P**reterea. sensus pueroz in primo statu non fuissent imperfectiores q̄ modo sunt. sed modo pueri perfecte possunt videre et audire: et sic de aliis. ergo et tunc: et ita per defectum sensibilib' vñrum actus i intellectus non impeditur. **C** **P**reterea. perfectiois cognitiois s; m suam naturam aliis animalibus est homo. sed alia animalia mor nata habent cognitio nem quarundam rerum que p̄sunt eis vel nocent. vnde agnus sequitur matrem et fugit lupum. ergo multo fortius hoc homo secundum suam naturā habere debet. et ita videtur q; defectus cognitiois qui est in pueris non est naturalis sed ex peccato inducitur: et ita videtur q; ante peccatum perfectam cognitio nem habuissent. **C** Sed contra. vt dicit philosophus. vii. physicoz. In quietēdo sit anima sciēs

z prudens. sed i pueritia nō pōt esse perfecta quies corporis ppter multos motus z precipue ppter augmentum. ergo nec perfectam cognitionem sūm naturam habere potest. C Preterea. ad hoc anima infusa est corpori vt in ipso acquirat perfectionem scientie z virtutis. sed hoc nō esset si per seipsam sciam perfectam haberet: quamper tēporum successionez. in corpore acquireret. ergo non statim dum corpus infunditur perfectam cognitionem habet: sed experimento indiget z tempore intellectualis virtutis vt philosophus in secūdo ethicoz dicit. C Respondeo dicendo: q̄ sicut magister dicit in lūtera opz q̄ positio de perfectione intellectus consonet positioni de perfectione corporis. vnde cum posuerimus pueros in principio non habituros fuisse membrorum vsū: oꝝ ponere q̄ nec vsū perfecte cognitionis habuisset: qui aut membrorū perfectionē concedūt: perfectum vsū rationis etiam concedere possunt. Inter alia enim membra corporis cerebrum humidissimum ē. vnde si poterit humiditate etatis membrorū aliorū officio pueri habere non poterant multo minus plenus vsū imaginatiue virtutis: cuius organū est in anteriori parte cerebri hūc poterat. Abundantia enim humiditatis confusionem quādā fantasmatū creat: sicut patet in ebriis ex multo vapore ad caput ascendente. fantasmata autem vt interitio de anima dicitur se habent ad intellectum sicut colores ad vsū. vnde sicut ad confusionem colorū sequitur indeterminationis z confusio in actu virtutis vsiue: ita ad confusionē fantasmatum sequitur quedam confusio in actu virtutis intellectiue. z inde est q̄ pueri in principio confusam cognitionem habent vniuersalium quorūdam z posmodum per successiones temporis distincte vnumquodq̄ cognoscunt. vnde in primo physicoz dicitur: q̄ pueri in principio appellāt omnem virū patrem posterius autem determinat vnumquodq̄. C Ad primū ergo dicendum q̄ operatio intellectus non impeditur ppter defectum corporis per se. sed peccatōes vt dictū ē. s. ex defectu virtū a qb̄ intellectus accipit. Ad scdm̄ ddm̄ q̄ perfectio intellectus possibilis est per receptionē obiecti sui qd̄ est species intelligibilis in actu: sicut autem in obiecto visus est aliquid quasi materiale qd̄ accipitur ex parte rei colorate: s̄ cōplementū formale visibile in q̄tū hūmōi ē ex parte lucis q̄ facit visibile in potētia eē visibile in actu. ita etiā obiectū intellectus quasi materialiter administratur vel offertur a virtute imaginatiua. sed i esse formali intelligibili completur ex lumine intellectus agentis. z sūm hanc formā h̄z q̄ sit perfectio i actu intellectus possibilis. z ita nō sequitur deordinatio in partibus anime si intellectus possibilis perficiatur p species a fantasmatibus acceptas in quantum illustratur intellectus agentis que est potentia altior q̄ intellectus possibilis. C Ad tertium ddm̄: q̄ cum fantasmatū sit obiectum intellectus possibilis vt dictum est sūm statum vie anime ad suum actum fantasmatibus indiget: non solum vt ab eis scientiaz accipiat s̄ motum qui est a sensibus ad animam: sed etiam vt habitum cognitionis quam habet circa species fantasmatum ponat sūm motum qui est ab anima ad sensus vt sic inspicit in actu quod per habitum cognitionis tenet in mente. vnde etiam Dionysius dicit in epistola ad Titum: q̄ illi qui intellectuales reuelationes accipiunt: eas quibusdam figuris circūponunt. vnde lesa imagine per lesionem organū: vt est in frene-

tis intellectus impeditur ab actuali consideratione etiam eorum que prius sciebat. C Ad quartū dicendum q̄ exteriorum sensū actus in pueris distincti sunt: sed imaginatio confusa est ppter cerebri humiditatem excedentem. z ita etiam oportet q̄ operatio intellectus sit confusa. non enim intellectus immediate ab exterioribus sensibus accipit sed ab interioribus. C Ad quintum ddm̄: q̄ alia animalia non psequuntur pueniens z fugiunt nocuum per rationis deliberationem: sed per naturale instinctum extimatione virtutis. z talis naturalis instinctus est etiam in pueris. vnde etiam mamillas accipiūt: z alia eis conuenientia etiam sine hoc q̄ ab aliis doceantur.

D tertū sic pceditur. videtur q̄ in statu innocentie pueri in gratia nascerentur. q̄ sūm cōsiderationem philosophi si ppositum in pposito z oppositum in opposito. sed homo corruptus per peccatum transmisit peccatum in posteros. ergo etiam z gratiam z iustitiam quam habuit in posteros transmisisset. C Pre. bonum est potentis q̄ malum: q̄ malum non agit nisi virtute boni: vt dicit Dionysius. iiii. capi. de diuinis nominibus. Si ergo malū primi hominis a deo fuit potens vt totum humanū genus interficeret: multo amplius eius gratia totū humanum genus iustificasset. C Preterea. adaz nō solum sibi sed etiam nobis demeruit. q̄ per vnū hominem peccatum z mors in mundum intrauit. Itō. v. Sed meritum z demeritum ab eadem potētia pcedunt. ergo z ipse si persistisset oibus mereri potuisset. z ita oēs per eius meritū primā gratiā cōsecuti fuissent. C Pre. impossibile est esse penam sine culpa. sed pena peccati originalis est carentia visionis diuine. ergo cum in statu innocencie homines sine peccato originali nati fuissent habuissent meritum visionis diuine. sed hoc non potest haberi nisi per gratiā ergo nati fuissent i iustitia gratuita. C Preterea. homo per peccatū necessitate peccandi incurrit. ergo si persistisset iniustitia confirmatus fuisset. Sed s̄ Anselmum oportuit vt qualis ipse fuit tales etiam filios genuisset. ergo z omnes iniustitia confirmati fuissent inoz a natiuitate sua vt peccare nō possent. C Sed contra. illd̄ qd̄ infundit immediate a deo: vt aia rationalis non transfundit a parentibus. sed gratia ē huiusmodi: vt in primo libro probatum est di. xiiii. ergo gratiam vel iustitiam in posteros non transfundisset. C Pre. Hugo de sancto victore dicit q̄ hō si persistisset generasset filios sine peccato. s̄ tamen non necessario paterne heredes iusticie. z ita videtur q̄ iustitia vel gratia non transfundisset. C Respondeo dicendo: q̄ sicut dicit p̄s in secdo de generatione. In generatione est quedam circulatio que tamen nō redit in idem numero: sed ad idem sp̄. homo enim generat hominem: nō fortes fortem. z inde est q̄ generatū generanti assimilatur in oibus illis que ad naturā speciei pertinent nisi adueniat impedimētum vt in monstris apparet. nō aut oportet q̄ assiletur in proprietatibus que consequuntur indiuiduum ratione indiuidui z si aliquando cōtingat q̄ in aliquibus proprietatibus ē personalibus assiletur filius patri: hoc tñ accidit in accitibus corporalibus: sicut q̄ albus generat albi: et podagricus podagricū nō aut i perfectioib̄ anime generat sibi sicut sūm actū vt grāmaticus grāmaticū: sed forte sūm aptitudinē tñ: sūm q̄ ex complexionē corporis vn̄ est habilior alio ad sciam vel doctrinā: vel virtutem. Sciendum est ergo q̄ duplex iustitia

primo homini poterat cōuenire, vna originalis que erat sūm debitu ordinē corporis sub aia ⁊ inferior: ū vī rīū sub superior: ⁊ superioris sub deo: ⁊ h quidē iustitia ipsam naturā humanā ordinabat i sui primordio ex diuino munere, ⁊ ideo talē iustitiā in filios transfūdit. Et sicut alia iustitia gratuita q̄ actus meritorios elicit: ⁊ de hac ē duplex opinio. Quidā. n. dicūt q̄ p̄m hō in naturalib⁹ tñ creat⁹ ē ⁊ nō in gratuitis. ⁊ s̄ b̄ videt q̄ ad talē iustitiā requirebat quedā p̄paratio p̄ act⁹ personales. vñ s̄m h̄ talis gr̄a p̄prietas personalis erat ex parte aie. ⁊ id nullo mō transfusa fuisset nisi s̄m aptitudinē tñ. Alii vero dñt q̄ hō in gr̄a crea⁹ ⁊ tus ē: ⁊ s̄m hoc vñ q̄ donū gratuite iustitie ipi humane nature collatū sit. vñ cū transfusione nature simul etiā infusa fuisset gr̄a. Ad primū ergo dōm q̄ peccatū originale ē p̄m ⁊ p se pctm nature: ⁊ per posterius p̄one. actuale at est p̄prie pctm persone qd p actū personale incurrit. Et id sicut pctm originale transfūdatur ⁊ non peccatū actuale: ita etiā iustitia originalis naturalis transfusa fuisset ⁊ forte non gratuita.

Ad secundū dōm sicut ad p̄mū. Ad tertiu dōm: q̄ pctm nō transit in posteros a p̄mo parēte per modum demeriti q̄si ipse oibus mortē meruerit ⁊ infectionem peccati: s̄ per modū tractationis p̄ntis tractationē nature. nō. n. vñ? persone act⁹ toti nature mere ri vel demereri pōt nisi limites hūane nāe transcendant: vt p̄s in r̄pō q̄ d̄s ⁊ hō ē. vñ a r̄pō nascimur filii gr̄e nō p̄ carnis translationē: s̄ per meritū actōis ab adā vō nascimur filii ire p̄ p̄pagationē nō p̄ demeri ⁊ tū. Ad quartū dōm: q̄ carētia vīfōis dīne pōt dupliciter itelligi vñ negatiue: ⁊ sic nō ē pena s̄ defect⁹ natural⁹, cui⁹. n. nature create cōuenit vt ex se nō habeat vñ i diuisione ascendere possit vñ priuatiue: ⁊ sic ē pena s̄m q̄ ipozitat q̄sdā obnoritate ad nō videndū dēū. Ad quintū dōm: q̄ p̄abile vñ q̄ si adā in p̄ma tētatōe p̄stitisset: nōdū statī p̄firmationē iustitie fuisset adept⁹. s̄ q̄i i spūalē vitā fuisset trāstlat⁹ sil' immortalitate accepisset: i corpore ⁊ iustitie cōfirmationē i aia: qd ergo dicitur: q̄ q̄ tetationi succubuit peccatū necessitate incurrit. vñ ē de pctō veniali qd gr̄e nō opponit: s̄ quidā accēti gratie. s̄. feruori. s̄ necessitate peccatū mortali hō ē in pctō exiisset nō h̄z nisi peccare itelligat i pctō ēē: sicut videre dicit h̄re vīū. Ad. n. q̄ in pctō ē pōt p se nō ēē in peccato: vt possit a pctō p se sine gr̄e infusione resurgere. nec tamē sequit si hō post peccatū nō pōt in pctō nō esse: q̄ in gr̄a eris nō possit in gratia nō esse: q̄ hō per seipm peccare pōt: s̄ nō p se resurgere. Si tñ cōcedat q̄ adā p̄firmatus fuisset statī post victoriā tētatōis: adhuc nō sequit q̄ filios p̄firmatos in iustitia genuisset: q̄ hoc sequeretur actus personales ei⁹: ⁊ ita erat perfectio ad p̄sō nā pertinens quā nō ois in filios p̄pagari: sicut si adā donū p̄bie habuit vel miracula faciendi nō ois q̄ filii eius hoc habuissent. Ad aliam etiā p̄s de plano solutio: q̄ nō itelligit gr̄a in posteros p̄pagari a parentibus q̄si p virtutē seminalē gr̄am filii psequeretur: sed q̄ cū transfusione nature cui ex p̄uisione diuina gratia debebat simul gratia infusa fuisset s̄z vna opinio. Alia etiā auctoritas inducta itelligitur de iustitia gratuita ⁊ nō de originali s̄m vñā opinio. Et pōt itelligi de operibus iustitie. q̄ si cum gratia nati fuissent poterant per li. ar. a iustitia parētum deuiare. Excipit de honestate nuptiali hoc modo vt. s̄. q̄ sine nuptiis turpitudinem elpe ⁊ pene haberet per honestatem mixturpitudinem pene re

manente turpitudine pene tollat. S̄z potuerūt i paradiso ēē nuptie honorabiles. q̄ i statu illo nuptie sim p̄lir v̄ginitate honorabiliores fuisset: eo q̄ i nullo ite gritate mētis lesa fecunditas carnis i m̄monio sublimitati v̄ginitatis preualuissent. Vel q̄ deus non dum iusserat: videtur hoc ēē salum: q̄ actum matri moniale preceperat deus dīcēs: Crescite ⁊ multiplicamini ⁊c. Sed qd dicitur hic pōt itelligi de speciali v̄sione ad terminatum tēpus. Responderi ipōt: q̄ filios paruulos. In hac responsione magister vñā asserit. s̄. q̄ oportet pueros in principio natiuitatis paruos q̄ritate esse. sed tria sub dubio relinquit quorum vnum est. si statim post natiuitatem in perfectaz q̄ritatem transformati fuissent. sed hoc non potuit fieri operatione nature: sed solum diuino miraculo. Secundum est: an essent paruuli per aliquod tempus: ita q̄ defectum quantitatis haberent: sed non virtutis quātum ad membrorum officium: Tertium si in vtroq̄ per aliquod tempus imperfecti fuissent. s̄. ⁊ quantitate ⁊ virtute.

Distinctio Agesimaprima.

De inuidia diaboli qua ad hoīem tentandum accessit.

Idens igitur diabolus hominem per obediētie humilitate posse ascendere. vñ ipse per superbiam corruerat: inuidit ei. Et q̄ pri⁹ p̄ supbiā fuerat diabol⁹. i. de deorsū lapsus: zelo inuidie fact⁹ ē sathā. i. aduersarius. An ⁊ mulierē tētauit: in qua min⁹ q̄ i viro rationē vigere nouit. ei⁹ enim malicia ad tentandū virtutē timida: hūanā naturā in ea pte vbi debili⁹ videbat aggressa ē. At si forte illic aliquaten⁹ p̄ualeret. postmodū fiducialit⁹ ad alterā q̄ robustior erat pulsandā: vel potius subuertendā accederet. Primum igitur solitariam feminam explorauit vt i ea p̄mū oēm sue tentationis vim expiret.

Quare in aliena forma venit

Ad q̄ illi p̄uolentiā nocere nō poterat: ad fraudē se uertit: vt dolo hominē supplāret que virtute supare negret. Ne at̄ fraus illi nimis manifestaret: i sua spē nō venit: ne apte cognosceret: ⁊ ita repelleret. Itēz ne nimis occulta foret fraus illi⁹ q̄ cauere nō possit. ⁊ hō sil' videret iniuriā pati si talī circūueniri pmitteret: cū de⁹ vt p̄ cauere nō posset. i aliena qdē forma pmissus ē venire diabolus. sed i tali in qua ei⁹ malitia facile possit deprehēdi. At igitur p̄pria forma nō veniret: voluntate sua factū ē. At aut̄ forma sue malicie cōgruenti veniret: diuinitus factum ē. Venit ergo ad hoīes in serpentem qui forte si permitteretur in colūbe specie venire maluisset. sed non erat dignum vt spiri

tus malignus illam formam homini odiosam faceret: in qua spiritus sanctus appariturus erat. Non ergo nisi per serpentem temptare permittus fuit diabolus: ut per illud quod foris erat: astutiam temptantis animaduerte re femina quiret. Diabolus enim per serpentem temptabat in quo loquebatur. Ideoque serpens dictus est esse calidior cunctis animabus terre. Quia ut ait Aug. mali angeli licet superbia deiectione: nec tamen sunt excellentiores omnibus bestiis propter eminentiam rationis quam serpens non rationali anima sed spiritu diabolico possit sapientissimus dici. Non ergo mirum si diabolus spiritu suo implens serpentem sicut nates implebat sapientissimum reddiderat omnium bestiarum: quem tamen ad temptandum non elegit diabolus. sed per quod animal permittus fuit: temptavit. Unde Aug. super Genesim. Non est putandum quod diabolus serpentem pro quem temptaret elegerit: sed cum decipere cuperet non potuit: nisi per quod animal posse permittus est. Hoc enim voluntas inest cuius a se: sed potestas a deo. Sic autem loquebatur diabolus per serpentem ignorantem: sicut per inerguminos vel per phanaticos loquitur. Serpente enim vult organo est usus: mouens naturam eius ad exprimendos sonos: verborum et signa quibus suam monstraret voluntatem. Serpens ergo nec verba intelligebat: nec rationalis est factus calidissimus tamen dictus est propter astutiam diaboli. Locutus est autem sicut asina Balaam. sed hoc diabolicum: illud angelicum fuit. Boni enim et mali angeli similiter operantur. Hic queri solet quare mulier non horruit serpentem: Quia cum noverit creatum esse: etiam officium loquendi a deo accepisse putavit.

De modo temptationis.

Emptatio autem hoc modo facta est
 t Stans coram femina hostis superbus: non audent in verba persuasionis exire metuens deprendi. Sed sub interrogatione eam aggreditur: ut ex responsione colligeret qualiter in malitia procedere posset. Tur inquit precepit vobis deus ut non comederetis de omni ligno paradisi? Cui respondit mulier. De fructu lignorum que sunt in paradiso vescimur. De fructu vero ligni quod est in medio paradisi: precepit nobis deus ne comederemus: et ne tangeremus: ne forte moriamur. In quo verbo dedit locum temptati: cum dixit ne forte moriamur. Unde mox diabolus dixit ad mulierem. Nequaquam moriamini. Scit enim deus quod in quocumque die comederetis ex eo: aperientur oculi vestri: et eritis sicut dii: scientes bonum et malum. Attende ordinem ac progressum humane conditionis. Primo deus dixerat: quocumque die comederetis ex eo morte moriamini. Deinde mulier dixit. Ne forte moriamur. Nouissime autem serpens dixit. Nequaquam moriamini. Deus affirmavit. Mulier quasi ambigendo illud dixit. Diabolus negavit. Que igitur dubitavit ab affirmante recessit: et neganti appropinquavit. De versutia diaboli: quod ut facilius persuaderet malum remouit et bonum in pollicito duplicavit. Ut ad suam persuasionem plenius suffulciendam. id est ut malum quod intendebat libere persuaderet: et malum quod mulier timuit: negando remouit et promissionem addidit. et ut eius persuasio citius reciperet promissionem duplicavit. Unam nempe comestionem suadens: duo in premio proposuit: similitudinem dei scientiamque boni et mali spondens. Ubi tribus modis hominem temptavit. scilicet gula in persuasione cibi: cum dixit. In quocumque die comederitis. Inani gloria in promissione deitatis cum dixit. Eritis sicut dii. Auaricia in promissione scientie: cum dixit. Scientes bonum et malum. Gula est immoderata cibi auaritia. Vanagloria est amor propriae excellentie. Auaricia: immoderata homini cupiditas. que non est tantum pecunie: sed et altitudinis et scientie cum supra modum sublimitas ambit.

De duplici temptationis specie.

Orro sciendum est duas esse species
 p temptationis. interiorum. scilicet et exteriorum. Exterior temptatio est quando nobis extrinsecus malum visibiliter suggeritur verbo vel signo aliquo: ut ille cui fit ad consensum peccati declinet. et talis temptatio tantum fit ab aduersario. Interior vero temptatio est quando invisibiliter malum nobis intrinsecus suggeritur. Et hec temptatio aliquando fit ab hoste: aliquando a carne. Nam et diabolus invisibiliter mala suggerit. et ex carnis corruptione suboritur motus illicitus et titillatio prava. Ideoque temptatio que est ex carne non fit sine peccato. Que autem est ab hoste nisi ei consentiatur non habet peccatum sed est materia exercende virtutis. Temptatio autem carnis interior difficilior vincitur. quia inuicem oppugnans: de nostro contra nos roboratur. Homo igitur qui sola exteriori temptatione pulsatus cecidit. tanto grauius ple-

etendus erat: quanto leuiori impulsu fuerat prostratus. Et tamen quia aliquā licet modicā cadēdi occasiōem habuerit: idcirco per dei gratiā iuuari potuit ad veniā: vt qui per aliū ceciderat: p aliū erigeret. Qui ergo incitatorē habuit ad malū: nō iniuste repatozem habuit ad bonū. Diabolus vero q sine alicuius tēptatōe peccauit: p aliū vt surgeret iuuari nō debuit: nec p se potuit. et id irremediabile peccatū eius extitit. Peccatū vero hoīs sicut per aliū habuit initium ita per aliū nō incongrue habuit remedium.

Quare hō non angelus sit redēptus.

Reterea angelica natura qm̄ nō tota pierat: sed ex pte persisterat: non ē redēpta. humana vero tota pierat: et id ne penitus perderetur: ex pte ē redēpta: vt in de ruina suppleret angelica. Unde Augu. in ench. Placuit vniuersitatis creatori, et moderatori: vt qm̄ non tota multitudo angelozū deum deserendo perierat: ea que perierat in ppetua perditione remaneret. Que aut cum deo illa deserente psterat: de sua certissime cognita se semp felicitate gauderet. At vero creatura rōnalis q̄ in hominibus erat: qm̄ peccatis atq̄ suppliciis tota pierat: ex pte reparari poterat. vnde angelice societati suppleret qd̄ ruina illa minuerat. hoc enīz promissus ē scīs q̄ erunt equales angelis dei.

Qd̄ nō soli viro pceptum fuit datum.

Et id etiam notandum est q̄ non solum viro pceptum videtur esse datum: cum ipsa mulier testes sibi etiam esse mandatū dices. Precepit nobis deus et. Supra tamen legit. Ante factā mulierē: desi dixisse viro. De ligno scie boni et mali ne comedas. non dixit ne comedatis. Forte q̄ facturus erat mulierē: sic pcepit vt p virum ad mulierē perueniret mādātū. q̄ mulier q̄ subiecta viro fuit: nō nisi mediāte viro diuinum debuit accipere pceptū. Unde ait apl's. Si quid voluerint discere mulieres domi viros suos interrogent. Si queritur quomodo loqui potuerunt vel loquentem intelligere: qui non didicerant inter loquentes crescendo vlt magisterio. dicimus quia deus eos tales fecerat: qui possent loqui et discere ab aliis si essent.

Idens ergo diabolus et. Postq̄ de terminauit magister institutiōez humane natur. Dic determinat lapsus ei per peccatum. Et diuiditur in duas partes. In prima derminat humane nature lapsum in primis parenti-

bus quantum ad actuale peccatum ipsorum. In secunda determinat lapsum humane nature in posteris di. xxx. vii. In superioribus insinuatū est et. Prima in duas. In prima determinat principium peccati in primis parentibus. In secunda autē principium quo contra peccatum iuuabatur. circa medium xxxiii. di. ibi. Et quidem secundus animaz rōnalis fuit homo. Prima in tres. In prima determinat temptationem hostis qui fuit principium peccati exterius. In secunda inquit quod fuit principium intrinsecū. xxi. di. ibi. Sic videtur diligenter investigandum. Item inquit de permissione diuina que fuit causa sine qua non. xxi. di. ibi. Preterea queri solet et. Prima in duas. In prima determinat modum et ordinem temptationis. In secunda ex modo temptationis concludit grauitatem culpe. ibi. Porro sciendum est duas esse species temptationis.

Circa primum tria facit. Primo ostendit motiū ad temptandum. Secundo temptationis ordinem ibi. Unde et mulierem temptauit. Tertio temptationis formam. ibi. Temptatio autem est. Circa secundum duo facit primo ostendit quare per mulierē virum temptare voluit. Secundo quare mulierē per serpentem. ibi. Sed quia illi per violentiam et. Circa qd̄ duo facit. Primo assignat victi rōnem. Secundo remouet duas dubitationes: vnam. ibi. Ideoq̄ serpens dicitur et. Alterā. ibi. Sic queri solet quare mulier. Circa tertius tria facit. Primo ostendit astutiam temptantis investigando conditionem temptati. Secundo persuasionem sui propositi ibi. Quia ad persuasionē suam et. Porro sciendum est et. Sic ex ipsa temptatione ostendit modum culpe. Et circa h̄ tria facit. Primo distinguit tēptatiōis modos: et quis eorum sit grauior: quia ille qui est a carne. Secundo ostendit q̄ principū Ade grauitatem quandam habet: quia tantum exteriori temptatione pulsatus cecidit: et tamen remissibile est: q̄ per alium temptatus fuit. ibi. Homo ergo qui solo exteriori. Tertio remouet quādam dubitationes. ibi. Et id etiam notandum et. Circa secundum duo facit. Primo ponit rationem quam principaliter intendit quare peccatum hominis sit remissibile: ex predictis deductam. Secundo adiungit quādam aliam. ibi. Preterea angelica natura et. Circa tertium duo facit secundum duas questiones quas mouet que per se in littera patent. Secunda incipit ibi. Et queritur quomō loqui potuit. Cuius est duplex questio. primo de temptatione in cōmuni. Secundo de temptatione primorum parentum. Circa primum queruntur tria. Primo cuius sit temptatio. Secundo vtrum omnis temptatio passive accepta cū peccato sit. Tertio vtrū tēptatio sit appetēda.

Irea primum sic procedit. v̄ q̄ dei non sit tēptare. Tēptatio enī ē ad sumēdū expimētū alienius quod nescit: sed deus nihil ignorat. ergo temptare sibi non competit. Item videtur q̄ nec demoni. Intentio enim demonis est ad fallendum: sed temptatoris in quantum huiusmodi non est fallere: sed experiri. ergo demonis proprie officium non est temptare. Item videtur q̄ nec carni cōmunicat. Caro enim cognitionis particeps esse non potest: sed et ei qd̄ nō cognoscit non puenit expiri vel temptare. ergo nullus proprie ad peccandum a carne temptatur. Item videtur q̄ nec a mundo. Angelus enim temptat eum quem abiectum reputat:

quia temptatio de dubiis fit: sed mundus sanctos q̄ si abiectos reputat. ergo mundus non temptat eos. **C** Preterea p̄ma thess. iiii. d̄r. Ne forte temptauerit vos is q̄ tēptat. s. solus dyabolus cuius officiu est tēptare. q̄ v̄r q̄ nec mūdus nec caro nec et̄ deus tēptat. **C** S̄z p̄ ē qd̄ dicit̄ Gene. xxiij. temptauit deus abrahā 7c. **I**ḡ Ja. ii. d̄r. vnusq̄sq̄ tēptat a p̄cupi scētia sua. p̄cupiscētia aut̄ ē peccatū qd̄ i carne habitat. ergo est aliqua tēptatio a carne. **R**espondeo d̄d q̄ ad perfectā rōnē tēptationis tria cōcurrunt. **P**rimo vt per tēptationē alicuius dubii cognitio accipitur. **S**ecundo vt h̄ sit intentū ab eo q̄ tēptat. **T**ertio vt ip̄emet qui tēptat cognitionē illius rei accipere velit. 7 s̄m hūc modū inuenit̄ tēptatio in hominib⁹ s̄m q̄ hō hominē tēptat vt experimētū sumat sciētie vel alterius qd̄ in ip̄o est. **A**lia vero d̄r tēptatio in qua saluant̄ duo ex hīs. s. manifestatio ignoti: 7 intentio eius: 7 h̄ nō tēptare d̄r de⁹: vt p̄z i tēptatōe abrahę. p̄ceptū enī de inolatōe filii tēptatio ei⁹ d̄r: qz per h̄ manifestabat̄ qualis eēt in obediētia 7 fide. **H**ęc ē manifestatio deus intendebat: s̄z tertiu p̄dictoz huic tēptationi defuit: nō enī ad h̄ temptauit deus abrahā vt fidei eius cognitionē acciperet quā p̄uus sciebat: sed vt alius manifesta esset in exemplū. **A**lia vero tēptatio est in qua saluat̄ vnū tñ d̄ictoz. s. manifestatio tēptati: 7 sic dicit̄ caro tēptare vel mūdus qz in hīs cognoscit̄ manifeste virtus vel infirmitas mentis: sicut in bello cognoscit̄ virtus militis: q̄uis hostes nō ipugnet vt cognoscit̄: s̄z vt vincant. **V**n̄ ipsa ipugnatō virtutis tēptatio d̄r. **H** aut̄ ē vel a principio intrinseco. s. ex corruptōe carnis: 7 sic d̄r temptatio a carne. vel a principio extrinseco. 7 h̄ dupl̄r: qz illud qd̄ exterius ē vel ipugnat p̄ modū obiecti: et sic ē tēptatio a mūdo cuius rebus corda hominū allēciunt̄ ad peccādū: vt p̄ modū agētis q̄ trahit ad peccatū p̄suadēdo terredō blandiēdo: 7 sic de aliis: 7 sic d̄r esse tēptatio ab hoste. s. dyabolo: 7 ab hīs qui sūt mēbra eius. **A**d primū ergo d̄d q̄ deus nō tēptat vt sibi aliquid̄ ignotū manifestū fiat: sed vt alius manifestet̄ vt dicit̄. **E**. **A**d secūdū d̄d q̄ in tēptatione demonis est duplex finis. **U**nus vltimus. s. inducēt ad peccatū: 7 quātū ad h̄z rōnē tēptationis s̄m q̄ q̄libz ipugnatō d̄r tēptatio. **A**lius est finis prim⁹. s. expiri ad quod virtū quīsq̄ marime p̄n⁹ est: vt ad illud ipugnatō trahat: 7 sic saluat̄ ibi rō tēptationis quātū ad p̄mū modū. **V**n̄ **H**ugo de sancto victore d̄r finiens dyaboli tēptationē dicit sic. tēptare ē caidē expiri: 7 ante violentiā ipulsionē quasi quibusdā blādis conatibus p̄bare. **A**d tertiu 7 quartū p̄z solutio p̄ illud quod iam supra d̄ictū est: qz non saluat̄ ibi tēptatio s̄m q̄ includit̄ oia tria p̄dicta. **A**d quintū d̄d q̄ solus dyabolus d̄r tēptare: nō qz ip̄e sit semp̄ mediat̄ tēptator: s̄z qz ip̄e p̄mo tēptauit homines ex qua tēptatōe pata est alius tēptantibus via. **V**el alit̄ d̄d q̄ dyabolus solus d̄r tēptare: qz illi soli 7 mēbris eius puenit̄ ipugnare virtutē cū irētione occidē di hominē p̄ peccatū: h̄ aut̄ caro nō itēdit: sed delectabili cognito p̄frui: vel qz ip̄e v̄tis rebus mūdi 7 carne: sicut instrumentū ad temptandum hominem.

D secūdū sic p̄cedit̄. vt q̄ tēptatio q̄ ē ab hoste etiam sit peccatū. **P**otestas enī minor nō p̄t̄ intentionē p̄tatis maioris repellere: sed p̄tās demonis ē maior q̄ p̄tās hoīs vt d̄r **J**ob. xl. n̄ est p̄tās super terrā que ei. po. cō. q̄ cū intentio d̄mo nis sit vt inducat hoies ad peccādū: vt q̄ hō semp

q̄ ab eo tēptat peccet. **P**re. cū violentiā excuset peccatū: vbi ē maior violentiā ibi min⁹ peccatū: s̄z sic i l̄ra d̄r grauior tēptatio q̄ ē a carne q̄ ab hoste. q̄ cū illa q̄ ē a carne sit peccatū vt in l̄ra d̄r multo apti⁹ illa q̄ est ab hoste peccatū erit. **C** Pre. illud qd̄ vitari nō p̄t̄ n̄ ē in p̄tate nostra: sed q̄ diu in hac mortali vita viuimus nō oīno tēptationē carnis vitari possum⁹: q̄ nō ē in p̄tate nostra: 7 tñ peccatū ē. q̄ 7 tēptatio q̄ ē ab hoste q̄uis in p̄tate nostra: nō sit peccatū erit cuz in idem illicitū tēdat. **C** Pre. dyabolus tēptare nō p̄t̄ nisi aliquid in hominē imprimēdo: sed cum ip̄e sit pater iniquitat̄ 7 mēdatij. **J**o. viii. Ip̄e est mēdat̄: 7 pater eius impressum ab eo nō p̄t̄ eē nisi peccatū. ergo videt̄ q̄ semp̄ quando temptat in hominem peccatum imprimat. **C** Preterea motus vis concupiscibilis in illicitum tendens tēptatio carnis est que peccatum in l̄ra d̄r: sed vis concupiscibil̄ cū sit affixa organo corporali: cogi p̄t̄ 7 immutari per i mutationem organi. ergo vt q̄ demon tēptando nos possit facere in nobis peccatum esse: 7 ita temptatio que est tantum ab hoste peccatum erit. **S**contra vt d̄r **M**at. iiii. christus a dyabolo temptatus fuit: sed in eo locus peccati non fuit. vnde ip̄e dicit **J**o. xiiii. ue nit princeps mundi huius 7c. ergo non omnis temptatio que est ab hoste peccatus est. **C** Preterea vt **A**ugu. dicit nullus peccat in eo quod vitare non potest: sed homo nullo modo vitare potest quin hostis eum temptet. ergo temptatio que est ab hoste non ē peccatum. **R**espondeo d̄d q̄ peccatum vnusq̄ nō consistit in actu alterius: s̄z in actu proprio prout d̄r **E**zechielis. x. viii. anima que peccauerit ipsa morietur. **I**n temptacione autem carnis ip̄e appetitus illicitus s̄m quem aliquis temptari dicit̄ est actus ei⁹ qui temptat: non enim sola caro cōcupiscit̄: sed cōiūctum: 7 ideo talis temptatio est peccatum in eo qui temptat. temptatio autem que est a mundo vel ab hoste est a principio extrinseco. vnde actus non pertinet ad temptatū: sed passio tantum. 7 propter hoc non est peccatum in tali temptacione nisi per delectationem consensus: quia tunc temptatus incipit cooperari temptanti. **A**d primū ergo dicendum q̄ q̄uis potestas demonis sit simpliciter maior q̄ potestas hominis: tamen quantum ad aliquid non est maior. s. quantum ad actus li. ar. qui cogi non possunt: quia horum actuum ip̄e homo domin⁹ est: 7 non demon: 7 ideo potest homo temptationi eius resistere. **A**d secundum dicendum q̄ temptatio carnis p̄ tanto dicit̄ esse grauior: quia est ipsi temptato p̄ximio: secundum q̄ per eam quodammodo in diuersa desideria diuidit̄ interioris 7 exterioris hominis: nec tamen est ibi violentia absoluta: quia interior homo non cogitur sequi motus exterioris hominis. vnde adhuc remanet ratio peccati: 7 magis q̄ in temptacione hostis secundum q̄ ipsū desiderium est actus ipsius temptati: 7 quodammodo in potestate eius. **A**d tertium dicendum q̄ q̄uis homo non possit vitare omnem temptacionē carnis: ita q̄ nullam habeat potestatem vitare hanc vel illam singulariter: 7 ita quodammodo est in potestate eius: s̄z temptatio q̄ est ab hoste nullo modo. **A**d quintū dicendum q̄ demon potestatem habet imprimēdi in imaginem vel representando aliqua sensibilia exterius vel etiam turbando imaginez interioris: 7 quo modo hoc fit supra in tractatu de angelis dictum ē. 7 ideo s̄m q̄ hoc modo imprimat in nos temptare

S3

Quartū.

dicitur: h̄ autē impressio ad h̄ nō h̄z rōnē peccati. cūz nō sit in appetitu: sed i appetitōe tantū: sed est ten dens in peccatum quantum est de ratione tēptantis. **C** Ad quintū dō q̄ mot⁹ vis p̄cupiscibil⁹ pōt duplī insurgere. vel ex qualitate organi: sicut calefacto cor pore i surgit motus libidinis sine aliqua imagine: et ille motus est pure natural⁹ nec rōnē peccati h̄is: et ad hoc pōt virtus demonis ex potestate sue natur⁹ q̄ i trāsmutationē corporaliū pōt nisi virtute diuina cohibeaf. **A**li⁹ mot⁹ p̄cupiscibil⁹ ē q̄ insurgit ex appetitōe delectabil⁹: et ex pte illa appetitus p̄cupiscibil⁹ h̄z quādā libertatē: ad minus i hoie: s̄z q̄ pōt obedir impio rōnis phibētis: et sic in p̄cupiscibili pōt eē peccatū: s̄z h̄ic motū dyabolus ertor: quere nō pōt.

D tertiū sic pcedit. v̄f q̄ tēptatio sit appetēda. **P**rimo p̄ hoc qd̄ d̄r̄ J̄a. i. d̄r̄ gaudiū erit. et. s̄z illud de quo gaudēdū ē q̄ h̄ ē appetēdū cū nō h̄etur. s̄ tēptatio ē appetēda. **P**re. illud in quo manifestat bonū alicuius ē appetēdū: sed virtus mentis in temptatōibus ostēdit: et ibi quodā mō refloret. s̄z idēz qd̄ prius. **P**re. illud qd̄ ē materia et organū virtutis est appetēdū: s̄z sicut dicit Aug. tēptatio cui nō p̄sentit: ē materia exercēde virtutis. s̄ est appetēda. **P**re. illud sine quo nō pōt perueniri ad regnū ē sumo studio appetēdū: s̄z tēptatio ē huius: qz nō coronabit nisi q̄ legitie certauerit. ii. thi. ii. certamē autē spūale sine tēptatōe n̄ ē. s̄ tēptatio ē appetēda. **P**re. v̄f scribit. ij. cor. xii. **P**aul⁹ petiuit stimulū carnis a se remoueri p̄ quē carnis tēptatio in telligir: s̄z ibi dicit glosa q̄ ipse hoc petēs nesciuit qd̄ peteret. s̄z v̄f q̄ nō ē desiderādū extra tēptationē eē. **C** Sed p̄ illud qd̄ debemus orare debem⁹ desiderare: s̄z d̄ns Mat. vi. docet nos orare dicens: et ne nos inducas in tēptationem. ergo debemus desiderare tēptationes a nobis remoueri. **P**re. sic volūtas n̄ra d̄z diuine volūtatē eē p̄formis: ita a volūtate hostis d̄z eē discordās: s̄z hostis vult et petit nos tēptare vt h̄r̄ Luc. xxi. Ecce sathan erpetiuit nos et. s̄ tēptationē velle nō debem⁹. **R**espōdeo dō q̄ cū bonū sit obiectū volūtatē et desiderij eo mō aliquid est adamādū quod bonū. Inter bona autē inuenit aliqd̄ qd̄ ē bonū simpliciter: et p̄ se: sicut bona honesta q̄ tāq̄z fines appetitū sui grā: et si aliud ducāt: qz i oib⁹ honestis vtilitas honestati coincidit nisi in vltimo qd̄ est finis finū qd̄ p̄ se t̄m appetēdū ē. aliqd̄ t̄m ē qd̄ in se bonitatē h̄z nō t̄m appetitū: si absolute confide ref: s̄z ex ordine ad finē bonitatē quādā fortis q̄ vtilitas noiatur: et h̄ sunt t̄m pp̄ aliud appetēda vt sec tio memb pp̄ sanitatē et huiusmodi. **S**z sciēdū q̄ ad finē aliquē consequēdū p̄tingit aliqd̄ duplī ordinari p̄ se. i. et accidēs. p̄ se dico q̄ quātū ē in se. i. finē debitū ductū ē. p̄ accidēs autē qd̄ quātū in se est i aliud duceret: s̄z ex p̄cursu alteri⁹ cause ducit ad finem ip̄s: sicut q̄ comedit venenū: vt moriat⁹: et p̄tingit ex h̄ sanitas. **L**ū s̄z cā p̄ accidēs nō sit p̄portio nata ad effectum: s̄z solū cā p̄ se ex ordine ad finē q̄ ē p̄ accidēs nō erit dō aliquid bonum vel appetibile simplr̄ acceptū: s̄z solū p̄currētib⁹ oib⁹ q̄ ad h̄ic effectū determināt. **D**ico s̄z q̄ tēptatio p̄ se ordinata ē ad hois p̄ditionē: ad salutē vero nō ordinat nisi p̄ accidēs. i. ex h̄ q̄ vincit p̄ auriliū grē diuine: et iō tēptari simplr̄ nō ē appetēdū: s̄z tēptari et vincere sil acceptū: appetēdū ē. s̄z qz pp̄ nostrā fragilitatē victoria nimis dubia ē: iō securius fugit q̄z q̄rat. **C** Ad primū dō q̄ beat⁹ Jacob⁹ loq̄ de tēptatiōe tribulationū ad qua

rū patiētā hortat: vt iter eas equanimitatē et gaudiū mentis seruent. nō em̄z alr̄ eas vincere possunt nisi p̄ paciētāz. v̄f ip̄m gaudiū victoria qd̄ ē. qd̄ q̄ dem est nō de tēptationibus s̄m se: s̄z de paciētā q̄ tēptationē vincit. **C** Ad scdm̄ dō q̄ in tēptationib⁹ nō relucet bonū hois nisi p̄supposito quodā alio. i. earū victoria cū qua appetēde sunt. **C** Ad tertiū dō q̄ n̄ sunt materia virtutis tanq̄z p̄ se ad virtutē ordinate: s̄z p̄ accidēs t̄m. **C** Ad quartū dō q̄ tēptatiōes nō sūt necessarie vt pueniat ad regnū: nisi necessitate p̄dationata sic. i. vt si tēptatōes adueniāt non veniat ad regnū nisi vincant: s̄z tēptationes aduenire non est necessariū absolute nisi s̄m corruptionē status p̄ntis ex qua sequit pugna carnis aduersus spiritū q̄ tēptatio d̄r. **C** Ad quintū dō q̄ **P**aulus petēs a se stimulū carnis remoueri recte petiit hita p̄siderare ip̄s suis stimuli absolute: sed qz cōsiderato euentū pugne in qua victor futurus erat: remotio stimuli nō sibi expediebat qui tā euentus sibi certus non erat. p̄ tanto d̄r̄ nescisse quid peteret. v̄f certificatus de victoria v̄f bo domini dicens: sufficit tibi gratia mea: paciēter stimulum sustinuit. **Q. 3.**

Einde queritur sp̄aliter de tēptatiōe p̄mor d̄ parentū. **E**t circa h̄ querunt tria. **P**rimo d̄ p̄gressu tēptatiōis. **S**ecundo d̄ quātitate peccati tēptationē sequētis. **T**ertio v̄trū **A**dā potuerit peccare venialiter anteq̄ mortaliter.

Primū sic pceditur. v̄f nō fuisse talis tēptatiōis p̄gressus qual in littera describitur. **I**nvidia enim respectu superioris ē. v̄f d̄r̄ Job. 5. puulū occidit inuidia: s̄z **A**dā nō erat supior: demōe ad minus reputatiōe demonis qui fuit sup̄bissimus ergo nō est ex inuidia stimulat⁹ ad tēptādū. **P**re. terea in p̄mo statu aia corpi oio impabat. ergo diuer sitas q̄ erat ex pte corpi nullo mō i aiaz redūdabat: s̄z mulier differēbat a viro s̄m corpi dispōnē. vnde p̄bs in. x. metha. dicit q̄ mas: et femina differunt dif ferentis materialibus. s̄z tunc tēporis nō oportebat q̄ femina esset minus sapiens vel fortis q̄z vir: et ita nulla rō v̄f quare pro muliere ad virū tēptando trā fierit. **P**re. tēptatio est assimilatio boni ad fallen dū vt **L**assi. sup̄ra p̄s dicit. Si ergo iniquus p̄suasor tēptare hominē disponebat formaz boni p̄suasoris. i. angeli assumere debuit. Si dicat q̄ nō fuit p̄missus ne homo quasi violēter deciperetur. **C** **L**ōtra. **A**d piū custodem permittit magis infirmis maioris defensionis auriliū exhibere. cū ergo post peccatūz q̄ natura humana est infirmior: non cohibeatur sathanas quin in angelum lucis se transformet vt dicitur. ij. Cor. x. multo minus t̄m cohiberi debuit.

Preterea consideratio precepti in actu a peccato retrahit: et sic tēptatiōis effectū ipedit: si ergo temptator ad trabēdū in peccatum venerat: videtur q̄ inconuenienter mulierem in memoriam precepti ad duxerit. **C** Sed contra est quod dicitur sap. iij. Inuidia dyaboli et. Et ita videtur q̄ ex inuidia dyabolus commotus fuerit ad temptandum. **P**reterea vt Aug. dicit ordo temptatiōnis interioris qui in nobis nunc agitur presentat ordinem temptatiōnis in primis parētibus seruatum: sed in nobis temptatio a sensualitate a sentiente incipit: et per inferiorē rationem in superiorē producit. cum ergo sensualitas serpentem representet: et inferior ratio mulierem: et superior virum: videtur q̄ decentissimus fuit talis ordo temptatiōis i primo peccato

vt i eo possit peccatorum sequentiū similitudo ostendi.
C Respondeo dō q̄ sicut magister dixit. vii. di. de
 mones quedāz possunt per nature sue potestātē que
 non possunt propter dei vel angelorum cohibitionē
 ita ē t̄ eorū astutia intellectus t̄ nequitia voluntatis
 i multis ipe dicitur: vt nō faciant oē qd volūt etiā qd
 ad finē sue intentionis conueniens astute vident. vñ
 in temptatione primorum parentum dyabolus ali-
 quid fecit quod voluit vt. s. a muliere temptationē
 inciperet: t̄ vt in aliena forma veniret. q̄ autem in
 forma serpentis veniret: non sponte e legit: sed ex
 permissione diuina que cum alias species in quib⁹
 magis posset latere assumere prohibebat vt i lra dī.
C Ad primum ergo dō q̄ dyabolus homini inuide-
 bat quē sibi superiorē futurū putabat si illuc ascenderet:
 vñ ipse descēderat: t̄ in h̄ ipso tā superiorē q̄ ad bonū il-
 lud habendū paratus erat homo: quod ipse demon
 in perpetuum amiserat: nec in h̄ aliquid eius supbie
 derogatur: q̄ superbia potius est in appetitu excel-
 lentie q̄ in extirpatione nisi prout extirpatione ex appe-
 titu excellentie nascitur qui oculos mentis claudit.
 Unde superbi frequenter alios se superiores in mul-
 tis extirpant que tamen multa sibi magis digna esse
 cogitant propter alia bona i quibus alios excedere
 videntur: t̄ ideo ex ipsa superbia inuidie zelus orit̄.
 Unde dicit Aug. xi. super Gene. amando quisq̄ ex-
 cellentiam suāz vel paribus inuidet q̄ ei coequant̄.
 vel inferioribus ne sibi coequentur vel superiori-
 bus q̄ ei non coequentur. **C** Ad secundum dicen-
 dum q̄ alia est obedientia corporis ad animam in
 primo statu t̄ alia in vltimo. In primo enim statu sic
 erat subiectio corporis anime vt nihil in corpore cō-
 tingeret e posset qd cōtra bonū anime foret vel quātū
 ad esse: vel quātū ad opationē nec tñ remouebat qn
 etiam tunc s̄m diuersitatem corporū diuersa fuisset
 dignitas animarum cum oporteat anime ad corpus
 proportionem esse vt forme ad materiam: t̄ motoris
 ad motum: t̄ ideo mulier etiam quantū ad animam
 viro impetior: erat. In vltimo vero statu tal̄ erit
 subiectio: vt etiam qualitas corporis sequatur vir-
 tutem mentis. vñ s̄m diuersitatem meritorū erit aia
 vnus alia dignior: t̄ corpus gloriosius. vnde n̄ erit
 dīa propter seruum diuersum. **C** Ad tertium dō q̄ si
 cur in littera dī aliam speciem in qua appareret: et
 precipue boni angeli libenter eligisset: sed pmissus n̄
 fuit. **C** Ad quartum dicendum q̄ quis homo in pri-
 mo statu esset fortior: tamen post peccatum factus est
 cautior: per experientiam mali. vnde fraudibus ho-
 stis quas quotidie experitur melius resistere nouit.
 vel q̄ in penam peccati h̄ consecutum est: vt homo
 qui dyabolo se sponte subiecit: violentius ab eo ipu-
 gnetur. **C** Ad quintum dicendum q̄ s̄m philosophū
 in tertio t̄ in septimo ethicorum omnis malus quo-
 dāmodo ignorans est. o3 enī q̄ estimatio rationis
 in peccante corrumpatur qui malus pro bono eligit.
 Hoc autem cōtingit dupl̄titer. vel i vniuersali. vt
 in particulari. rectam autem estimatiōem in parti-
 culari corrumpit delectatio: vt philosophus in sexto
 ethicorum dicit. t̄ etiāz alie passionēs que tunc in cē
 homini non poterant p̄ter regulam ratiōis: t̄ ideo
 oportet vt in vniuersali estimatio corrumperetur. t̄
 ideo preceptum ad memoriaz reducit temptator: vt
 estimatiōem rectam falsis suasionibus corrumperet
 t̄ sic ad peccandum inclinaret. Vel dicendum vt di-
 cit Aug. xi. super Gen. Ideo prius interrogauit ser-

pens t̄ responderet h̄ mulier: vt suaricatione esset i ex-
 cusabilis nec villo modo dici posset illud quod prece-
 perat deus oblitam fuisse mulierem: q̄ q̄ t̄ oblitio
 precepti maxime vnus ad maximam culpam dam-
 nabil negligentie pertineret. verum tamē euidētior
 eius transgressio est cum memorie retinetur: t̄ tanq̄
 in illo deus assistens presensq̄ cōtētur.

D secundum sic proceditur. videtur q̄ pec-
 a
 catu3 ade grauius fuerit omnibus aliis pec-
 catis q̄ sicut dicit Aug. i libro de ciui. dei ma-
 gna est enim in peccando iniquitas cui tanta est in
 nō peccando facultas: sed Adam facilius potuit vi-
 tare peccatum q̄ aliquis sequentium. ergo ipse gra-
 uius peccauit. **C** Preterea Aug. dicit q̄ ex hoc ali-
 quid est malum: q̄ adimit bonum: sed peccatu3 pri-
 mi hominis plus de bono adem̄: totaz naturaz hu-
 manam corrumpens: q̄ aliquid peccatorum sequē-
 tium. ergo peius alijs fuit. **C** Preterea maiori cul-
 pe maior pena debetur: sed peccatum ade graui-
 me punitum fuit a deo. q̄ ad omnes posteros eius
 pena extēditur. ergo grauius alijs fuit. **C** Preterea
 videtur q̄ etiāz irremissibile fuerit: q̄ bonus gratie
 excedit bonus nature: angelus quēz per peccatu3 a
 statu naturalī tantūz cecidit s̄m opinionēz illorum
 qui dicunt eos in naturalibus tantūz creatos: homo
 autēz etiāz a statu gratie cecidit. Qu3 ergo tantūz ca-
 sus sit grauior q̄ tū gradus sit altior: videtur q̄ irre-
 missibilis fuerit peccatu3 ade q̄ etiam demonis.
C Preterea bonus est potius q̄ malus: sed adāz p
 peccatu3 totaz naturaz humanaz corrupit: q̄ in eo
 originaliter erat. si ergo penitere potuisset: t̄ sic re-
 mediūz peccati sui habere videtur q̄ totaz naturaz
 humanaz reintegrare potuisset quod falsūz est: q̄ h̄
 solus filius dei potuit. ergo idēz quod prius. **C** Cō-
 tra illud quod habet plures rationes mali: magis ē
 malus: sed adāz peccauit faciendo illud qd erat ma-
 lus solus: q̄ prohibitu3: multo autēz peccant faciedo
 illud quod est vtroq̄ modo malus t̄ s̄m se: t̄ q̄ pro-
 hibitu3. ergo videtur q̄ multoz peccata grauiora
 sint peccato ade. **C** Preterea peccatu3 quod est ex
 certa malitia grauius est peccato quod est per igno-
 rantiaz: sed peccatu3 primūz hominis fuit quodam
 modo per ignorantiaz vt isra patebit. ergo videtur
 q̄ eo multa grauiora sint que ex certa malitia gene-
 rantur. **C** Respondeo dō q̄ in peccato possunt mul-
 ta considerari: ex quibus peccatu3 grauitatez trabe-
 re potest: t̄ contingit q̄ illud peccatu3 quod secundū
 vnus est grauius secundū aliud leuius inueniatur.
 illud tamen simpliciter grauius considerandūz est
 quod secundum plura t̄ potentiora grauius inueni-
 tur: t̄ precipue secundūz species peccati: quia quan-
 titas consequens speciem peccati est peccato essen-
 tialior q̄ que circumstantias peccati segt. Sedm h̄
 ergo dicendū q̄ peccatu3 ade quantūz ad hoc gra-
 uius alijs fuit q̄ minori temptatione pulsatus ceci-
 dit: t̄ q̄ facilius resistere potuisset: sed quantum ad
 speciem peccati: t̄ quantum ad alias circumstantias
 que peccatu3 magis exaggerant multa grauiora pec-
 cata sunt secuto. et per hoc patet responsio ad p̄mū.
C Ad secundum dicendum q̄ hoc fuit per accidēs
 q̄ maiorem lesionem intulit ex hoc q̄. s. naturam in
 tegrā inuenit. vnde non sequitur q̄ grauius ceteris
 fuerit: q̄ hoc idem etiāz sequentia peccata fecissent
 si talem naturam inuenissent. sicut t̄ s̄m peccatū mor-
 tale gratiam non priuat: q̄ eam non inuenit: sed p̄i

uaret si inueniret. **C** Ad tertium dicendum quod pena peccati Ade dupliciter dicitur. vna que debet sibi in quantum est quoddam singulare peccatum et personale: et sic multis aliis peccatis grauior pena debita fuit. Alia que debet sibi indirecte ratione infectionis originis peccati ex ipso create: et sic maxima pena ipsius primi peccatum secuta est: sed grauitas huius pene non commensuratur quantitati primi peccati: ut fuit quoddam personale peccatum: sed secundum quod corrupta natura. **C** Ad quartum dicitur quod quibus gratia excedat naturam: tunc quod potentia naturalis est que substantiam actus animi nistrat qui ex gratia informatur: ideo defectus naturalis boni magis excusatur peccati actum quam etiam careria gratie. gratia enim non eleuat hominem: ut statim elicitur actum intellectus deiformis quod tamen angelus ex natura habet: et ideo magis facit ad irremediabilem peccati superioritatem nature quam excessus gratie. Causa tamen quare peccatum angeli est irremissibile et non peccatum hominis supra in tractatu de angelis dicta est. **C** Ad quintum dicendum quod sicut homo per se gratiam amittere potest nec tamen per se potest gratiam recuperare: quod gratia virtutem nature excedit ita etiam homo potest integritatem innocentie amittere que conditionem nature excedebat ut dictum est nec tamen potuit eam recuperare nisi ille qui supra naturam erat: nam gratia que postmodum ad reditum creditur non nisi ad actus personales se extendebat. unde naturam in illud quod supra se esse eleuare non poterat. scilicet in originalem iustitiam et impassibilitatem que supra conditionem principiorum nature humane erat.

Tertium sic proceditur. videtur quod Adam in primo statu venialiter peccare potuit. dispositio enim precedit perfectionem: scilicet veniale est dispositio ad mortale. ergo videtur quod prius venialiter quam mortaliter peccauerit. **P**reterea licet. ar. se habet ad opposita: et precipue si confirmatum non sit: scilicet licet. ar. hois in primo statu confirmatus non erat. sic poterat non peccare venialiter: ita et poterat peccare venialiter. **P**reterea. quicquid potest id quod plus est potest illud quod minus est: sed plus est peccare mortaliter quam venialiter. cum ergo potuit peccare mortaliter potuit peccare venialiter. **P**reterea mortale peccatum magis repugnat rectitudini et gratie quam peccatum veniale: sed rectitudo innocentie non impediatur quomodo mortaliter peccare posset. ergo multo minus impediatur quin etiam venialiter peccaret. **P**reterea impossibile est quod aliquis credat vel extimet illud de cuius contrario certus est. sed Adam ut dicit Augustinus credidit peccatum quod ipse committeret veniale esse. ergo ipse nesciebat se non posse venialiter peccare: sed si non potuisset se nescire se non posse: quod hoc nobilitatis in eo erat: et inconueniens est nos habere nobilissimos habitus et nos lateant ut philosophus dicitur secundo posteriorum. ergo Adam venialiter peccare potuit. **S**i dicatur quod non potuit peccare venialiter: quod non poterant inferiores vires auerti nisi prius ratio superior auerteretur. **C** Contra in ratione superior non tantum est peccatum mortale: sed et veniale. ergo potuisset deordinario aliqua in superiori ratione fuisse per veniale peccatum sicut et quando aliquis aliquem motum infidelitatis sentit. **S**ed contra. peccatum veniale in nobis creatur ex pronitate ad peccandum: et ex quadam impulsione carnis corrupte: sed hoc totum per peccatum secutum est. ergo

videtur quod ante mortale peccatum veniale peccatum esse non potuit. **P**reterea prius motum non commouet magnam virtutem: sed veniale peccatum prius habet motum in quo appetitus non ut in fine quiescit. ergo cum virtus humana in primo statu esset fortissima videtur quod per veniale peccatum commoueri non poterat. **H**oc dicitur quod sicut supra dicitur est taliter prius status relictus ut superior per rationis deo subiceret cui subiceret inferiores vires quod subiceret corpus: ita quod prima subiectio erat causa secunde: et sic deinceps manente autem causa maneret effectus. vnde sicut quod dicitur homo erat subditus deo nihil in corpore partibus contingere poterat contrarium anime ita etiam nihil in viribus anime contingere poterat quod superior ratio non ordinaret in deum. quod autem in deum recte ordinatum est veniale peccatum non est: ita veniale peccatum in primo statu contingere non poterat: sicut nec mors nisi prius ordo metis ad deum tolleretur quod sine peccato mortali fieri non potuit. **C** Ad primum ergo dicendum quod duplex est dispositio. quedam est que necessaria est ad esse eius ad quod disponit: et habet semper precedit illud ad quod disponit: sicut calor formam ignis. quedam vero dispositio ordinatur ad facultatem eius ad quod disponit quod quidem sine ea esse potest: sed non ita de facili: sicut quod ligna per funditur oleo ut inflammetur citius: et sic veniale peccatum est dispositio ad mortale. **C** Ad secundum dicendum quod Adam in primo statu habebat licet. ar. ad peccandum venialiter: sed habet non poterat in actus errare nisi prius peccaret mortaliter: et ratio huius dicta est. ut potest dici quod comparando licet. ar. ad obiectum suum confirmatum non erat: sed comparando vnum ordinem ad alium habebat quandam confirmationem ut. scilicet inferior ordo superiorem inuolabiliter sequeretur. **C** Ad tertium dicendum quod differt in potentis actiuis et passiuis: quod in potentis actiuis quod potest in plus etiam in minus potest ut qui potest ferre lib. potest etiam ferre. r. In potentis autem passiuis est conuerso: qui enim potest pati a paruo potest etiam pati a maiori: ut si aliquis potest vinci ab vno potest etiam vinci a duobus: sed non conuertitur: et talis potest est peccandi. qui enim peccat a peccati sui concupiscentia vincitur. **C** Ad quartum dicendum quod recitudo originalis iustitie in tantum repugnabat culpe mortali: ut simul cum ea esse non posset tamen culpa mortalis que ei opposita erat ipsa priuare poterat. Venialis autem culpa nec priuare iustitiam originalem poterat cuius principium erat in ordine superioris prius in deum a quo veniale peccatum non separatur nec simul poterat cum ea esse propter ordinem inferiorum sub superiori. **C** Ad quintum dicendum quod Adam si peccare non posset venialiter tamen poterat de hoc certus non esse. quod enim habitus nobilissimus non si lateant intelligitur de habitus cognitue prius de quibus perfectio certitudo est non autem de habitus affectiue que lateant ut in caritate patet. **E**t preterea si seiuisset in vniuersali poterat in particulari non considerare. **V**el melius dicendum quod veniale dicitur tripliciter. scilicet veniale ex genere ut verbum otiosum veniale ex causa: ut quod ex infirmitate vel ignorantia geritur quod excusabilitatem quandam habet et est veniale ex euentu: sicut culpa precedentem mortalem confirmationem sequens veniale facit ut Ambrosius dicit: quod relinquit reatus temporalis pene. cum ergo Augustinus dicit quod creditur peccatum esse veniale intelligitur veniale ex causa

quod quandoq; etiam mortale est simpliciter. **C** Ad
ferum dicendum q; sicut in pre intellectiva specula
tiva suprema pars est que principiis per se notis in
heret: ita in ratione practica suprema ps est que fini
adheret: q; finis in operabilibus est sicut principius
primum indemonstrabile in speculatiuis vt in sexto
et septimo ethico: pbus dicit et hec ps non potest
deordinata esse nisi per peccatum mortale quod sine
hriū ponit ab ordine aut huius ptis totus ordo origi
nalis iustitie dependebat: et ideo nisi prius mortali
peccasset nulla inordinatio in eo esse potuisset. Dia
bolus per serpentem temptabat in quo loquebatur.
Modus i quo angeli boni vel mali i assumptis cor
porib; loqui possunt supra. d. viii. tactus ē. Serpens
dictus est esse callidior et videtur hoc esse falsus: q;
quodcuq; al' Diabolus assumpsisset eandem calidi
tatem habuisset: si propria caliditate astutus nō erat
vt ipse subdit. Sed dō q; in hīs que visibiliter ge
rebantur ea que non videntur intelligi poterāt. serpens
autem: et si astutiam ad nocendū hōi spūaliter ex se nō
hret habz tamen astutiam ad nocendū sibi corporali
ter. vnde astutia exterior: serpentis astutiam spūales
demonis designat. et iō callidior alius aiantibus dici
tur ppter astutiā demonis qua mouebat p quā: et dia
bolus designabat. Sicut per energuminos et phana
ticos Energumini dicunt quasi interius laborantes
ab en quod est in et erge quod est labor phanatici di
cuntur et hoc q; in phanis vel templis ydolorum a
demonibus responsa accipiebant: sed vtrūq; hic pro
areptis a demone accipitur Auaritia imoderata hū
di cupiditas et c. Hoc quod hic dicitur de auaritia si
est intelligendū de ea fm q; est spāle vitium vñ de
vii. capitalibus: q; sic non differt a superbia que est
appetitius imoderatus proprie excellentie. sed sumi
tur hic auaritia prout est generale vitium ad omnia
peccata que in appetitu quorūcuq; bonoz naturalū
consistunt vt curiositas superbia et huiusmodi vt di
stinguit Aug. xi. super Gene.

Di.

Vigesimasecunda.

De origine illius peccati.

Ic videtur diligentē i
uestiganduz
b esse que fuerit origo et radix illi
peccati. Quidam putant quan
dam elationem in animo homi
nis precessisse: ex qua diaboli suggestioni cō
sensit. Quod videtur Aug. innuere sup Ge
nesim ita dicens. Non est putandum q; hō
deiceret nisi precessisset in eo quedam elatio
comprimenda vt per humilitatez peccati sci
ret q; falso de se presumpserit: et q; non bene
se habet natura si a faciente recesserit. Item i
eodem. Quomodo verbis temptatoris cre
deret mulier deum se a re bona et vtili probi
buisse: nisi inesset eius menti amor ille pprie
potestati: et de se superba presumptio? Que
per temptationem fuerat conuincēda aut pi
mendā. Deniq; non contenta suasionē ser

pentis: asperit lignum bonum est: decoruz
aspectu: nec credens se inde posse mori forte
putauit deum alicuius causa significationis
illud dixisse. Ideo comedit et dedit viro suo
fortassis cum aliqua suasionē quam scriptu
ra intelligenda reliquit. Vel forte nō fuit sua
deri necesse: cum eam mortuam esse illo cibo
inuideret vir. Sicut ergo non est permittus
diabolus temptare feminam nisi per ser
pentem: ita nec virum nisi per feminā. At sic
preceptum dei per virum venit ad mulierem
ita diaboli temptatio per mulierem ad virum
transiret.

Quod aliter locutus est diabolus mulie
re q; in serpente.

In muliere vero que rationalis erat
non est ipse locutus vt in serpente: s;
persuasio eius quis instinctu adiuua
ret interius: quod per serpentem gerebat ex
terius. Ex predictis temptationis mod; at
q; progressus insinuat. Nec non etiam quod
prediximus innui videt. s. q; temptationem
precesserit quedam electio et presumptio in
mente hominis.

Obiectio contra illos qui dicunt elatio
nem precessisse in mente.

Quod si illa fuerit: non igitur alterius
suggestione postorius peccauit: cum
auctoritas tradat: ideo peccatum dia
boli incurabile esse: quia non suggestione: s;
propria superbia cecidit. hominis vero cura
bile quia non per se: sed per alium cecidit. et
ideo per alium surgere potuit. Quocirca pre
dicta Aug. verba pium ac diligentem lecto
rem efflagitant: que sic itelligere sane quim?
Nō deiceret homo. s. in actu illius pecca
ti vt scilicet lignum vetitū ederet: et in has mi
serias per temptationem diaboli: nisi elatio
comprimenda precessisset: non vtiq; tempta
tionem: sed oppus peccati. Talis enim fuit
ordinis processus. Diabolus temptando di
xit. Si comederit erit sic dii: scientes bonū
et malum. quo audito statim menti mulieris
subrepsit elatio quedam et amor proprie po
testati. Ex quo placuit ei facere quod diabo
lus suadebat: et vtiq; fecit. Suggestione igitur
peccauit. quia temptatio precessit ex qua in
mente eius orta est elatio: quam peccatū ope
ris secutum est et pena peccati.

Que fuit elatio mulieris.

Talis quidem elatio in mente mu
e lieris fuit p certo: qua credidit et vo
luit habere similitudinez dei cū equa
litate quadam putans illud esse verum quod

diabolus dicebat. & ideo specialiter mulierem commemorat Aug. inquitens. Quomodo crederet mulier diabolo nisi esset in mente eius de se superba presumptio. Et quod ibi sequitur. scilicet que per temptationem fuerat convincenda vel perimenda: ad mulierem referendum est: ut intelligat: que mulier non elatio fuerat per temptationem &c.

Que fuit elatio viri: an crediderit & voluerit quod mulier.

Olet queri vtrum illa talis elatio et amor proprie potestatis in viro fuerit sicut in muliere. Ad quod dicimus quia Adas non fuit seductus eo modo quo mulier. Non enim putauit esse verum quod diabolus suggererat. In eo tamen fuisse seductum credi potest quod commissum veniale putauerit quod peremptorium erat. Sed nec prior seductus fuit: nec in eo in quo mulier: ut crederet deum illud lignum idcirco tangere prohibuisse: quia si tangerent fierent sicut dii. Verumtamen prevaricator fuit Adam ut testatur apostolus. Potuit ergo aliqua elationi eius inesse illico post temptationem ex qua voluit lignum vetitum experiri: cum mulierem non videret mortuam esca illa percepta Unde Aug. super Genesim. Cum apostolus Adam prevaricatorem fuisse ostendat dicens in similitudinem prevaricationis Adae: seductum tamen negat. Ubi ait Adas non est seductus: sed mulier. Unde & interrogatus non ait: mulier seduxit: me sed dixit. de dit mihi & comedi. Mulier vero inquit. serpens seduxit me. Hanc autem seductionem proprie vocavit apostolus per quam id quod suadebat cum falsum esset: verum putatus est. quod deus lignus illud ideo tangere prohibuerit: quia sciebat eos si tetigissent sicut deos futuros tanquam eis diuinitatem inuideret: qui eos homines fecerat. Sed & si virum proprie aliquam mentis elationem que deum latere non poterat: sollicitauit aliqua experendi cupiditas: cum mulierem videret: accepta illa esca non esse mortuam. non tamen eum arbitror si ias spirituali mente peditus erat vlllo modo credidisse quod diabolus suggererat.

Quis plus peccauit Adam vel Eva.

Ex quo manifeste aduertiri potest quis eorum plus peccauerit: Adam. scilicet vel Eva. Plus enim videtur peccasse mulier que voluit usurpare diuinitati equalitatem & nimia presumptione elata: credidit ita esse futurum. Adas vero nec illud credidit: & de penitentia & dei misericordia cogitauit dum

uxori morem gerens eius persuasioni consentit: nolens eam contristare: & a se alienatas relinquere: ne periret. arbitratus illud esse veniale: non mortale delictus. Unde Aug. apostolus inquit. Adam non est seductus. Quod vtiq; ita accipi potest: ut intelligat non esse seductus prior. scilicet vel in eo in quo mulier ut. scilicet crederet illud esse verum. Eris sic dii. Sed putauit vtrunq; posse fieri: ut & uxori morem gereret. & per penitentiam veniam haberet. Vbi nus ergo peccauit qui de penitentia & dei misericordia cogitauit. postquam enim mulier seducta manducauit: eiq; dedit ut simul ederet noluit eam contristare: quam credebat sine suo solatio contabescere: & a se alienatam omnino interire. Non quidem carnali victus concupiscentia. quam nondum senserat: sed amicabilem quadam beniuolentia. qua plerumq; fit. ut offendant deus ne offendant amicus. quod eum facere non debuisset. diuine sententie iustus exitus indicauit. Ergo alio quodammodo ipse etiam deceptus est. Inexpertus enim diuine severitatis in eo falli potuit. ut veniale crederet esse commissum. sed dolo illo serpentina quo mulier seducta est. nullo modo arbitror illum potuisse seduci. Ex his datur intelligi quod mulier plus peccauerit in qua maioris tumoris presumptio fuit. Que etiam in se & in proximum & in deum peccauit. Vir autem tantum in se & in deum peccauit. inde etiam colligitur quod mulier plus peccauerit. quia grauius punita est. Cui dictum est. in dolo rapies filios &c.

Quod predictae sententiae aduersari videtur.

Ad hunc videtur contrarius quod Aug. super Genesim de viro & muliere peccatum suum excusantibus ait. Dixit Adam. Mulier quae dedisti mihi. dedit mihi & comedi. Non dicit peccavi. Superbia enim habet confusionis deformitatem: non confessionis humilitatem. Nec etiam mulier confitetur peccatum. sed refert in alterum dicens. Serpens decepit me. & comedi. in impari sexu: sed pari fastu. Ecce hic dicit Aug. quia parem fastum habuit mulier cum viro. Pari ergo superbia & pari peccauerunt. Sed hoc ita determinari potest ut dicamus pariter vtriusque fuisse fastum in excusatione peccati & in esu ligni vetiti. sed disparem & in muliere multo maiorem in eo quod credidit & voluit esse sic deus. quod non vir. Verumtamen & de viro legitur quod voluit esse sic deus. dicit enim Aug. super illum locum psalmi. Quando rapui tunc exolebam. Rapuit enim Adas

Et Eva presumens ut diabolus de divinitate. Rapti voluerunt divinitatem et perdidit felicitatem. Item super illud locum psalmi. Deus quasi similis tibi. Qui pro se vult esse ut deus: puerse vult esse similis deo. ut diabolus qui noluit sub eo esse et homo qui ut servus noluit teneri precepto sed voluit ut nullo sibi dominante esse quasi deus. Item super illud locum epistolae. non rapinam arbitratus est esse se equalem deo. Quia non usurpavit quod suum non esset: ut diabolus et primus homo.

Quorundam sententia quod Adam ambierit esse ut deus: sed non credidit esse possibile.

Deo quibusdam videtur quod etiam Adā ambierit esse sic deus: non tamen id credidit posse fieri. et ideo falsum est quod diabolus promittebat: cognovit. et licet divinitati equalitates concupiverit: non tamen adeo exarsit: nec tanta est affectus ambitione: sic mulier quae illud posse fieri putavit. et ideo magis illud ambiendo superbiuit. Virum autem aliqua forte ambitionis. subreptio movit: sed non ita ut illud putaret verum vel possibile fore. Aliis autem videtur ideo dictum esse quod Adā illud voluerit: quia mulier de eo sumpta illud voluit sic inquitur peccatum dicitur per unum hominem intrasse in mundum. id est in humanam naturam: cum tamen mulier ante virum peccaverit: quia per mulierem intrauit de viro factam. Vel potius ideo per hominem dicitur intrasse: quia etiam peccante muliere: si vir non peccasset humanum genus minime peccati corrupti periret. Adinus ergo peccavit vir quae mulier.

Obiectio contra id quod dictum est virum minus peccasse.

Is autem opponi solus hoc modo tribus modis ut ait Isidorus peccatum gerit. scilicet ignorantia infirmitate et industria. Et gravius est infirmitate peccare quam ignorantia. Graviusque industria quam infirmitate. Eva autem videtur ex ignorantia peccasse: quia seducta fuit. Adam vero ex industria: quia non fuit seductus ut apostolus ait. Ad quod dicitur: quia licet Eva in hoc pro ignorantia deliquerit: quae putavit verum esse quod diabolus suadebat: non tamen in hoc quin noverit illud dei esse mandatum: et peccatum esse et contra agere. et ideo excusari a peccato per ignorantiam non potuit. Est enim ignorantia que excusat peccantem: et est ignorantia que non excusat. et est ignorantia vincibilis: et est ignorantia invincibilis. Excusatio omnis tollit ubi mandatum non ignorat.

De triplici ignorantia quae excusat et quae non.

St autem ignorantia triplex eorum scilicet qui scire nolunt cum possint. que non excusat: quia et ipsa peccatum est. et eorum qui volunt: sed non possunt. que excusat et est pena peccati et non peccatum: et eorum qui quasi simpliciter nesciunt: non renuentes vel proponentes scire. que neminem plene excusat: sed sic fortasse ut minus puniat. Unde Augustinus ad valentinum. eis auferet excusatio qui mandata dei noverunt. quae solget habere homines de ignorantia. et licet gravius sit peccare scienter quam nescienter. non ideo tamen confugiendum est ad ignorantie tenebras ut in eis quisquam excusationem requirat. Aliud est enim nescisse. aliud scire noluisset. quia in eis qui intelligere noluerunt ipsa ignorantia peccatum est. In eis vero que non potuerunt pena peccati. Ignorantia vero que non est eorum qui scire volunt. sed eorum qui tanquam simpliciter nesciunt nullum sic excusat ut eterno igne non ardeat. sed fortasse ut minus ardeat. Non igitur mulier excusationem habuit de ignorantia cum et mandatum noverit: et peccatum esse secus agere non ignoravit.

Unde processerit consensus illius peccati cum natura hominis esset incorrupta.

Olet etiam queri: cum sine vitio esset natura hominis: unde consensus mali processerit? Ad quod responderi potest. quia ex libero arbitrio proprie voluntatis fuit. et in ipso enim et in alio causa extitit. ut fieret deterior. In alio quia in diabolo: qui suavit. in ipso quia voluntate liberi arbitrii consensit. et cum liberum arbitrium sit bonum. ex re utique bona. malus ille consensus provenit. et ita ex bono malus manavit. De hoc autem in sequenti plenius tractabitur. cum origo mali. et in qua re calefcat: investigabitur.

An voluntas processerit illud peccatum.

Quero queritur utrum voluntas illud peccatum processerit: Dicimus quia peccatum illud. et in voluntate et in actu consistit. et voluntas actum processit. Sed ipsam voluntatem alia hominis voluntas mala non preit atque ex diaboli persuasione et hominis arbitrio. illa voluntas mala prodiit. qua iusticiam deseruit. et iniquitatem inchoavit et ipsa voluntas iniquitas fuit.

Se diligenter videtur inuestigandus
 7c. Postq̄ determinauit principium
 humani casus ex pre temptatoris.
 Hic determinat principium intrinse
 cum ex pre ipsius hominis peccatis.

Et diuidit i pres duas. In prima inq̄
 rit quod fuerit in homine primum peccatum origo 7
 radix peccatorum sequentium. In secunda inquit
 quid fuerit principium illius primi peccati. ibi. So
 let etiam queri 7c. Prima diuiditur in partes tres.
 In prima dicit q̄ primum peccatū i hoīe fuit elatio.
 In secunda ostendendo q̄ diuersimode fuit in viro
 7 muliere. ibi. Et talis quidem elatio. In tertia ex h
 concludit peccatum mulieris grauius peccato viri
 fuisse. ibi. Ex quo manifeste animaduerti potest. Cir
 ca primum tria facit. Primo ponit quorūdam opinio
 nem 7 rōnis eorum ponentium superbiam in corde
 hominis etiam temptacionem demonis precessisse.
 Secundo obicit incontrarium. ibi. Quod si ita fue
 rit 7c. Tertio determinat veritatem. ibi. Quod cir
 ca predicta Aug. Et tal quidā 7c. Hic ostendit qual
 fuerat elatio viri a mulieris. Et pmo qual fuerit ela
 tio mulieris. 2º qual fuerit elatio viri. ibi. Solet q̄ri
 vtrū tal ex q̄ māifeste 7c. Hic claudit ex p̄dictis q̄ pec
 catū mulieris graui⁹ fuit peccato viri. Et pmo ostendit
 ppositū. Secundo obicit incontrarium. ibi. Sed h
 videtur contrarium. q̄ autem peccatum mulieris
 grauius fuerit ostendit tripliciter. Primo ex moti
 uo ad peccandum: q̄ ex maiori superbia. Secundo
 ex offensa: q̄ in plures peccauit. ibi. Que etiam se.
 Tertio ex pena: quia grauius punita est. ibi. Inde et
 colligitur. Sed h videtur contrariū 7c. Hic obicit
 hoc quod dictum est. Et primo ostendit equale fuis
 se peccatum. Secundo ostendit peccatū viri fuisse gra
 uius. ibi. Hic autem opponi solet. C Circa p̄mum
 duo facit s̄m q̄ duas auctoritates contra definita in
 ducit. Secunda incipit. ibi. Verumtamen 7 de viro
 7c. Quelibet autem istar p̄tū diuidit in obiectiones
 7 responsionem. Solet etiam queri 7c. Hic inquit
 quod fuerit principium illius peccati: 7 diuidit i duas
 pres s̄m q̄ duas mouet q̄ones. Secunda incipit. ibi.
 Si vero queritur 7c. Hic duo querunt. Primo de
 peccato primi hoīs. Secundo de ignorantia. C Cir
 ca primum querunt tria. Primo quod fuerit primū
 peccatum s̄m genus. Secundo qd hō peccando ap
 petiit. Tertio qd plus peccauit vtrū vir vel mulier.

Primum sic pcedit. videt q̄ supbia nō fuit
 primū hoīs peccatū. Dissidere enim verba
 diuina peccatū infidelitatis est: sed peccatus
 hoīs ex hoc pcessisse: vt q̄ verba dei discedit: vel
 de eis dubitauit vt supra dictū est. ergo p̄mū pecca
 tū hoīs fuit infidelitas. C Pre. in sp̄iali edifitio pri
 mū fundamentū est fides vt heb. xi. d̄r: sed fidei oppo
 nit infidelitas. ergo etiā in p̄gressu p̄ditionis huma
 ne p̄mū peccatū fuit infidelitas: 7 nō supbia. C Pre.
 Ro. v. d̄r per inobediētiā vnus hoīs peccatores
 constituti sunt multi: 7 loquit̄ ibi de peccato p̄mi hoīs
 per peccatū enī mors in mūdū intrauit. ergo p̄mum
 peccatū est inobediētia. C Pre. species peccati de
 terminatur ex motiūo ad peccandū: sed mulier mo
 ta fuit ad peccandum ex delectabili s̄m gustum. vn
 de dicitur Gene. iii. videns. ergo mulier lignū 7c.
 Cum ergo circa delectabile ad esum sit gula: videt̄
 q̄ primum hominis peccatum non gula. C Pre. re.
 promisso demonis mulierem ad peccandū i nstiga

uit: sed demon promisit perfectionem scientie. ergo
 ex appetitu scientie peccauit: sed imoderatus appe
 titus sciendi ē curiositas. ergo p̄mū peccatū ē curio
 sitas. C Pre. re. quicūq̄ non facit illud qd̄ facere
 tenet peccat peccato omissionis: sed tenebat homo i
 temptacione conferre de precepto iniuncto: q̄ si con
 sultisset non peccasset. ergo videtur q̄ peccato omis
 sionis primo peccauerit. C Pre. re. primum pec
 catum hominis fuit radix: 7 origo sequentium pecca
 torum: sed sicut d̄r. i. Thi. vult. Ad adū diuim maloz
 est cupiditas. s̄ vt q̄ p̄mū peccatū fuit cupiditas: et
 non supbia vel electio vt in l̄ra d̄r. C Sz. p̄. ē qd̄ d̄r
 eccle. xi. initium d̄is peccati superbia est: sed in p̄mo
 peccato hoīs oē peccatū initium sumpsit. ergo pecca
 tū fuit superbia. C Pre. diabolus temptas hominē
 sui imitatorē coactus est reddere: sed demon per su
 perbiā peccauit vt supra dictū ē. ergo 7 hō. Respon
 deo d̄d q̄ contingit q̄nq̄ i vno actu pluriū peccatorū
 deformitates inueniri: sed illa deformitas est: sed in
 paliō: 7 formalitor cōplēs sp̄ez peccati que ex princi
 pali motiūo relinquit̄ in qd̄ ordinant̄ alia. q̄ finis ē
 id qd̄ p̄mū cadit in voluntate ex qua est origo pecca
 ti: 7 ex fine actus morales specificant̄. vnde p̄bs d̄r
 i. vi. ethicor q̄ si aliquis mechaf: vt accipiat lucrū
 magis auarus seu iniustus q̄ mechus est. s̄m hoc di
 co q̄ in primo peccato hoīs multe deformitates ap
 parent. vnde magister supra in eo notauit gullā ina
 nē gloriā 7 auaritiā merito propter quod vnum pecca
 tū multiplex potest dici: nihilominus tamen sunt oia
 alia materialia respectu superbie: q̄ ad finē excellē
 tie cōtinere omnia ordinant̄ sic promisso demonis ē
 que ad peccatum instigauit dicit enim: Eritis sicut
 dii Gene. iii. 7 merito vtriusq̄ peccatum 7 demonis
 7 hominis incipit: q̄ omnium aliorum peccatorum
 defectus aliquis occasio solet esse sola vero superbia
 est que fundamentum et perfectione fuit. vnde
 Aug. dicit q̄ etiam bonis operibus insidiatur vt pe
 reant. C Ad primum ergo dicendum q̄ non credi
 derunt deum falsum dixisse h̄ enim simpliciter infi
 delitatis fuisset: sed crediderunt forte alio modo in
 telligendum fore verba. vel ad aliquid significādū
 dictum. Vel d̄d q̄ ex ipsa electione qua illud qd̄ pro
 mittebatur appetebant oculis mentis impeditus fu
 it ne actualiter veritatem diuini dicti attenderēt s̄m
 q̄ ois mal⁹ aliquo modo ignorans est: s̄ talis igno
 rantia vel dubietas etiam credendo: um infidelita
 tem non facit. C Ad secundum dicendum q̄ ordo cō
 positionis est contrarius ordini resolutionis: q̄ qd̄ ē
 primum in compositione est vltimum in resolutione
 7 ideo non sequitur q̄ si fides ē prima in compositio
 ne edificat̄ spiritalis q̄ infidelitas sit prima in reso
 lutione eiusdem. C Ad tertium dicendum q̄ inobe
 dientia dupliciter sumitur. quandoq̄ enim est sp̄ale
 peccatum quando. s̄. ex contemptu precepti. aliquis
 specialiter peccat: quandoq̄ autem sumitur prout ē
 conditio generalis consequens omne peccatum mor
 tale. cum enim preceptum legis actus omnium vir
 tutū ordinat̄ p̄ns est vt quodlibet vitū transgressio
 nem annexam precepti habeat 7 inobediētiā: 7 sic
 dicitur per inobediētiā vnus 7c. C Ad quartū
 dicendum q̄ motiūo gule non fuit principale motiūū
 s̄ secundariū 7 ordinatū ad aliud vt dictum ē. C Ad
 quintū d̄d q̄ n̄ peccauit mulier i hoc q̄ appeteret sciaz
 eoz q̄ ad ipsam nō p̄tinebāt: q̄ h̄ curiositas fuisset: s̄
 in hoc q̄ in scia omnētā desiderauit vt in hoc quo

dāmodo deo equare. **C** Ad. vi. dō. q̄ nō tenebat
tūc p̄ferre: q̄ ē sine collatōe poterat tēptationi resi
stere. Vel dō melius q̄ fuit ibi omissio nō put ē spāle
peccatū: s̄ put ē oīs oē peccatū. In oi. n. p̄to cōe ē
h̄ q̄ aliquis nō facit qd̄ in se est ad resistendum pec
cato quod si faceret non peccaret. **C** Ad. vii. dō q̄
cupiditas triplr̄ sumitur. Uno mō put est spāle pec
catum: et h̄z materiā spālem. s. bona ad vsum vite p̄
tinētia prout possident: et sic non est radix oīs pecca
ti nisi p̄m q̄ infra magister dicit q̄ nō est aliqd̄ gen^o
peccati qd̄ non interdū ex auaritia oriatur. Secūdo
mō d̄r cupiditas vt est generale peccatum prout est
imoderatus appetitus habendi quodcūq̄z vel sciaz
vel possessionē vel quodlibet aliud: et hoc mō similr̄
dicit in p̄mo peccato hoīs esse auaritia: et hos duos
modos ponit Aug. xi. super Gene. Tertio modo p̄
ut non est peccatū: sed radix peccati prout dicit quā
dā p̄nitentem appetitus vt inclinē ad aliquid inor
dinate apertendum in actu: et constat q̄ primo modo
vt cupiditas est speciale peccatum homo ex auari
tia non peccauit.

D secūdū sic p̄cedit. videt q̄ peccatū hoīs
a non fuerit in hoc q̄ appetit esse sicut deus
cōpleta enī volūtas prudētis de impossibili cō
nō pōt: et p̄cipue de illo qd̄ in apprehensione non cadit:
sed aliq̄a creaturā eē sicut deus ē impossibile nec in
tellectu capi pōt. q̄ h̄ mō non appetit cū prudentiaz
et reliquas virtutes h̄t vt infra magister dicit. Si
dicat q̄ non appetit esse sicut deus p̄ equalitatem: s̄
p̄ similitudinē. **C** d̄tra. sicut dicit Aug. amor est eozū
que habent: sed appetitus eozū q̄ nō habent. cū ergo
hō in sui creatione ad dei similitudinē factus sit: vt
q̄ h̄ hō nō appetit. **C** p̄re. constat q̄ malū p̄ expien
tiā deus scire nō pōt: sed scia boni et mali intelligitur
de malo p̄ expientia que prius erat per cognitionez
rū. ergo vt q̄ ex h̄ q̄ appetit sciam boni et mali dei
similitudinē non affectauit. **C** p̄re. p̄bs dicit in. r.
ethicoz q̄ debemus nos in diuina trahere quantuz
possumus: qd̄ ipse nobis diuina nō inuidet vt quidā
poeta mentiebat. **D**yo. aut̄ Aug. dicit q̄ ad deum
accedit nō loco: sed similitudine. cū ergo ad ipsuz ac
cedere debeamus vt in p̄s. d̄r accedente ad eum et
illu. vt q̄ non peccauit in hoc q̄ dei similitudinē ap
petiit. **C** p̄re. nullus peccat in appetendo illud qd̄
naturaliter desiderat: sed oēs homines vt p̄bs dic
natura desiderat scire. cū q̄ nō appetit diuinā simili
tudine nisi in scia vt verba serpentis ostendūt: vt q̄ i
appetēdo dei similitudinē nō peccauit. **C** Sz̄ est
qd̄ in l̄ra d̄r p̄ Aug. qui peruerse vult esse sicut deus
peruerse vult eē filis deo vt diabolus et hō. **H**oc etiāz
vt ex ipsope dei qd̄ Gene. iii. ponit ecce Adā qua
si vnus ex. no. r̄c. **C** Respōdeo d̄r q̄ hō quantuz
ad aliqd̄ appetit eē sicut deus quātū vero ad aliqd̄
nō. Si enī sicut dicat equalitatem in aliq̄ p̄fectione sic
hō noluit q̄ ipse h̄tēt tāta sciētia: vel potētia: vel bo
nitate quātā h̄z deus: qz hoc ipm̄ impossibile et incogi
tabile ē: sed quātū ad aliq̄nē modum habendi voluit
deo parificari tam homo q̄z diabolus vt. s. vterq̄z ha
beret perfectionem: sibi datam sicut habet deus p̄m
aliquem modum: sed differenter: quia superbus an
gelus appetit talem equalitatem in potestate: s̄z ho
mo in scientia: cuius ratio est: quia primus angelus
inter alias creaturas excellentior erat. vnde quodā
modo ex ordine sue nature influentiam super alias
creaturas habebat: voluit. ergo dignitati sue nature

inīus vt ipse principium quoddam creaturaruz se
quentium existeret: et gubernationis: et cālitatis cuius
dam modi: tamen sub primo principio a quo suā po
tentiam recognoscebat: sed hoc p̄m dignitatem natu
re sue adipisci p̄sumebat non ex diuino munere su
peraddito. homo vero qui creaturis inferioribus su
perpositus erat vt eas regeret: et eis vteret non tā
per potentiam q̄z per prudentiam: hoc modo appe
tur vt per nature sue conditionem: et ligni prohibiti
edulium tantam scientie plenitudinem consequere
tur vt ex lumine propzie rationis quod tamen a deo
sibi collatum esse credebatur: et seipsum regeret in om
nibus: et inferiora sibi subiecta. Unde Aug. dicit q̄ nō
luit vt seruus teneri esse p̄cepto quasi ab alio regu
la per lumen naturali lumini superadditum. Et h̄ ē
verba serpentis ostendunt: qui promisit scientiā bo
ni et mali quod ad actiones pertinet: et ad guberna
tionem rerum. **C** Ad primum ergo dicendum q̄ elat
io in tantum cecat oculos mentis vt illud estimet
esse possibile: quod possibile non est. vnde potuit esse
vt ad verba serpentis homo excellentiam inordina
te appeteret in cōi: ex illo appetitu vero excecatus
peruersum iudicium de impossibili proferret: et sic
appetitus declinaretur ad hunc excellentie modum.
Vel d̄r q̄ equalitatem equipantē quod impossibile
est et cogitari non potest non appetit: sed assimilatio
nem quandam vt dictum est quam cogitare potuit.
C Ad secundum dicendum q̄ similitudinem natu
ralis dignitatis quam in creatione accepit appeten
do non peccauit: sed quia ipse super h̄ aliam simili
tudinem appetit vt. s. sicut deus lumine sue nature
omnia regit et gubernat: ita etiam homo per natura
le lumen rationis sibi subdita gubernaret: et seipsum
sine adiutorio exterioris luminis. **C** Ad tertium di
cendum q̄ homo non appetit mala per experientia
scientie: sed per iudicium. sed hoc consecutum est ex
peccato suo q̄ malum per experimentum cognosce
ret vt sic: et demonis promissio verificaret in cōple
ta cuius p̄suetudo est vt dubiis verbis homines fal
lat: et vt nomen arbori impositū non frustra videat.
C Ad quartum dicendum q̄ ad dei similitudinē
accedendum est p̄m modum et ordinem vterq̄z a
deo prestitum: sed qui proprio motu ad dei similitu
dinē accesserit peruerse vult esse similis deo vt Aug.
dicit in littera. omnis enim peccator appetit simili
tudinem dei cum nihil sit appetibile nisi prout eius
similitudinē habet: sed in hoc peccat: qz querit
eius similitudinē inordinate: et in quo q̄renda n̄ ē.
C Ad quintum dicendum q̄ non peccauit in hoc q̄
scientiam appetit: sed quia inordinate appetit vt
dictum est.

D tertium sic proceditur. videtur q̄ mulier
a grauius q̄z vir non peccauerat. **V**terq̄z enīz
elationis vitio peccauit: sed elatio illa nō su
it nisi in hoc q̄ dei similitudinē peruerse appetit /
runt. ergo vertitur q̄ vterq̄z idēz appetit: et sic equa
liter peccauerunt. **C** p̄terea. infirmitas peccatū
excusat: sed mulier infirmior fuit viro propter quod
diabolus vt dictum est supra eam primo aggressus
est. ergo videtur q̄ ipsa minus peccauerit. **C** p̄re
terea. propter hoc peccatū demonis grauius iudica
tur q̄z peccatum hominis q̄ eminentiorem cognitio
nem de deo habebat: sed vir magis erat p̄ditus
spirituali mente q̄ mulier vt in littera dicitur. ergo
videtur q̄ ipse grauius peccauerit. **C** p̄terea. re

gimen mulieris ad virum pertinebat. vnde & supra dictum est q̄ per virum ad mulierem preceptus de latum est. ergo videtur q̄ etiam peccatum mulieris viro imputandum sit & magis agrauandum.

Preterea. peccare ex consideratione misericordie diuine videtur esse peccatum presumptionis que est species peccati in sp̄m sanctum quod est grauissimū cum ergo vir peccauerit cogitans de dei misericordia vt i s̄a d̄r: vt q̄ ip̄e graui⁹ peccauerit q̄ mulier.

Sed contra. Peccatum a diabolo peruenit i mulierem: & a muliere in virum: sed diabolus grauius peccauit. q̄ mulier. ergo & mulier grauius q̄ vir.

Pre. ad idē sunt ea que in littera adducuntur.

Respondeo d̄d q̄ sicut supra dictum est nō ē inco ueniēs q̄ duoz peccatoz vnū sit altero grauius di uersis circūstantiis cōsideratis illud tñ simpliciter grauius. d̄d est qd̄ in pluribus sine potioribus p̄pon derat: illud autem potissimum in quolibet peccatō ē quod ad peccatum mouet vt prius dictū ē: & iō s̄m hoc maxime grauitas peccati attēdēda ē. & s̄m h̄p̄ q̄ peccatum mulieris grauius est: mulier enim ex so la elatione mentis ad peccandum mota fuit: vir aut non ex sola elatione: sed simul cu; hoc ex quadā amī cabili benignitate ad vroz q̄ quod aliquo modo pec catum eius mitigat: Item elatio que mouit mulierē maio: fuit q̄ elatio que mouit virū. In muliere. n. talis fuit elationis progressus vt ad verba serpentis tantum exclamatione appetit vt iudicium rationis puerteret & crederet hoc possibile: & veruz quod diabolus dicebat: & propter hoc dicitur esse seducta. In viro autem nō tantum exeruit in principio amor proprie excellentie vt iudicium eius per uerteret quasi crederet hoc esse futurum: sed quia il lud vellet si possibile foret: & ideo non dicitur fuisse seductus: sed tamen talis elatio ad experiendum ip sium incitauit. vnde aliquam dubitationem elatio in eo fecit que in muliere firmam opinionem conceperat: & ideo etiam voluntas mulieris perfecta conse cuta est in appetitum diuine similitudinis: sed viri imperfecta. s. sub conditione si possibile foret.

Ad primum ergo dicendum q̄ sicut ex predictis patet licet id quodammodo vterq; appetierit: non tamen equaliter. quod enim creditur esse possibile completum desiderium habet: id vero quod impos sibile credit esse possibile vel d̄ cuius possibilitate dubitatur habet desiderium conditionatum tantum quia homo illud vellet si possibile foret. q̄ ergo mēs mulieris per elationem ad verba serpentis concep tam in tantum excecata est vt illud possibile crede ret quod diabolus promittebat completum deside rium habuit vir vero incompletum: quia hoc possi bile non credit. **C** Ad secundum dicendum q̄ in muliere non erat tanta debilitas quin peccato resi nere posset: vñ quis debilitas mulieris sit aliqua circūstantia diminuens peccatum ipsius per com parationem ad virum: non tamen simpliciter min⁹ peccatum fecit. Et similiter d̄d ad tertius & quartū.

Ad tertū dicendū q̄ cogitare de dei misericordia cum proposito penitendi & resiliēdi a peccato non fa cit presumptionis peccatum: sed magis peccatum al leuar: sed cogitare de dei misericordia sine propo sito penitendi hoc presumptionis est: & contemptus di uine iustitie nec sic adā de misericordia cogitauit.

Inde queritur de ignorantia de qua fit mē d̄ tio in littera. Et queruntur duo. Primo. an

ignorantia peccatum sit. Secundo an peccatum ex cuset.

Primū sic proceditur. videtur q̄ ignoran tia peccatum non sit. Omne enim peccatuz vt Aug. dicit est in voluntate ignorantia au tem est in intellectu. ergo non est peccatum. **P**re terea. omne peccatum est originale vel actuale: sed ignorantia non est originale peccatum: sed magis cō cupiscentia vt infra dicitur: nec etia; est actuale: q̄ non est dictum vel factum vel concupituz contra le gem dei. ergo ignorantia non est peccatuz. **P**re. omne peccatum consistit in defectu alicuius actus: & non in defectu alicuius habitus: alias aliquis doz miendo peccaret: ignorantia autem magis opponit̄ habitui q̄ actui. ergo idē quod prius. **P**re. igno rans in ignorantia sua continue manet. si ergo ipsuz ignorare peccatū esset: videt̄ q̄ continue peccaret: n̄ enim appareret rō quare magis n̄ sit peccatū q̄ pri us: sed h̄ vt graue dicere. ergo vt q̄ ignorantia non sit peccatum. **P**re. Aug. dicit q̄ oē peccatū ē vo lūtariū: ignorantia aut nō ē volūtariū cū ab hominib⁹ naturaliter scia desiderat s̄m p̄bm. ergo non est pec catū. **S**z h̄ ē qd̄ p̄ma cor. xiiii. d̄r. qui ignorās igno rabis. & loquitur de ignorantia reprobationis: s̄z nul li debet reprobatio nisi p̄ peccato mortali. ḡ ignorā tia ē peccatum mortale. **P**re. Ysa. v. d̄r p̄pterea captiuus ductus est populus meus: q̄ nō ha. sci. sed pena nō debetur nisi culpe. ergo carere scia ē culpa.

Respondeo q̄ quidam dixerunt nullam ignorantiam quan tum in se est culpam esse: sed ratione alicuius anneri vel precedentis vel sequentis: precedentis vt cāe s̄. negligentie ad discedendi: sequentis vt effectus. s. ali cuius inordinati actus qui ignorantiam sequitur: s̄z quia de ratione culpe non est plus nisi q̄ sit priuatio alicuius quod debitum est habere in potestate eius qui priuatur existens: ideo etiam ipsam ignorantiaz s̄m se possumus culpam dicere: si tamen ignorantia priuatiue: & non negatiue accipitur. & dico ignoran tia priuatiue acceptam, que est eius quidē qd̄ quis natus est addiscere: quicquid sit: illud non enim idē est quod omnes scire tenentur: cum ad plura sciēda quidam magis aliis teneatur. vnde aliqua ignoran tia est peccatum vni que non est peccatū alteri. vni cuiq; enim peccatū ē ignorantia eoz q̄ ad bonos mo res: & fidei veritate prinēt: s̄z alicui i officio constitu to est etiam peccatū ignorantia eoz que ad suū offic ium pertinent. nec est mirum: si h̄ ipsum q̄ est scia ca rere peccatū ē ei q̄ pot̄: & tenet h̄re cū ēt carere aliq̄ corporali ad officiū prinētē peccatū sit vt tonsura ul veste ad offiū accomodata. & ista in se peccata sint: pena ondit̄ q̄ priuatis iuste infligit. **C** Ad primum: ḡ dicendū q̄ eē in volūtate ptingit dupliciter: vel sic in s̄bo: h̄ mō nō oē peccatū i volūtate ē aliq̄d cui in cō cupiscentia vel irascibilitate est: & sic de aliis viribus: vt sicut in cā vt. s. ipsa volūtate sit d̄na eius q̄ in ea esse d̄r quasi in eius p̄tate eris: & h̄ mō oē peccatū in vo lūtate ē ēt ignorantia. ipsa enī volūtate imparat aliis viribus: & intellectui. vñ actus aliaz viriū sunt i po testate voluntatis: & defectus earum. s. solum illi qui rationi obediunt. **C** Ad secundū d̄d q̄ ignorantia nō est originale peccatum non enim ignorantia iputaf puero i peccatū anq̄ ad tēpus deputatum venerit: sed peccatū ē actuale eo modo quo omissio peccatū actuale dicitur: & eodē mō puenit peccati actuali de scriptio ignorantie: sic omissio qd̄ ql̄ sit isra dices.

C Ad tertium dicitur: quod si quis scientia cui opponitur ignorantia non sit actus qui est operatio: sed habitus tamen per operationem aliquam que est in parte voluntatis acquiritur. et ideo hoc ipsum quod est scientia habet voluntati subiectum est: et per se habet quod est scire carere: et ideo est quod culpe rationem habet. **C** Ad quartum dicitur quod peccatum omissionis non habet rationem culpe nisi ex hoc quod opponitur precepto affirmativo legis naturalis vel scripte. Preceptum autem affirmativum obligat semper sed non ad semper. et ideo omnis omisio in illo tempore est peccatum in actu in quo quis per preceptum obligat et quotiens illud tempus reuertitur totiens peccatum multiplicatur. **C** Ad quintum dicitur: quod si quis omnia habet naturaliter scientiam desideret et scientiam velit: non tamen omnes volunt id quod ad scientiam pertinet: et sic quodammodo ignorantia voluntarium efficitur: non per se sed per accidens: sicut et quodlibet malum.

D secundum sic procedit. videtur quod ignorantia peccatum non excuset. Primo per hoc quod dicitur glossa ab eodem. **R**o. ii. Gravissime peccas si ignoras: sed quod aggravat peccatum non excusat. ergo ignorantia non excusat peccatum. **P**re. quod per ebrietatem hominem occidit: stat quod per ignorantiam peccat. sed secundum philosophum in tertio ethicorum talis meretur duplices maledictiones. ergo ignorantia non excusat sed aggravat. **P**re. peccatum additum peccato non excusat sed aggravat. sed ignorantia peccatum est ut dicitur est super peccatum quod non excusat. **P**re. illud quod sequitur de peccato non potest excusare vel alleviare peccatum: quod sic de quolibet excusaret: sed ignorantia sequitur de peccato: quod omnis malus est ignorans secundum philosophum in iii. ethicorum. **S**ed quod potest. **P**re. ut Beda dicit quatuor sunt penalesitates que nos peccato primi hominis sequuntur. scilicet ignorantia: infirmitas: concupiscentia: et malicia: sed malicia non excusat sed aggravat peccatum nec est concupiscentia: sed videtur quod nec ignorantia nec infirmitas. **C** Contra est quod apud Lyman. ii. dicit. Misericordia sequitur si quis ignorat. sed nihil provocat ad misericordiam nisi peccatum excuset vel alleviet. ergo ignorantia excusat vel alleviat peccatum. **P**re. de peccato est voluntarium secundum Augustinum. **S**ed quod tollit vel diminuit rationem voluntarii excusat vel alleviat peccatum. sed ignorantia est huiusmodi: quod voluntarius per ignorantiam creat. ut philosophus in quarto ethicorum dicit. **S**ed ignorantia vel excusat vel alleviat peccatum. **R**espondeo deo dicitur quod ignorantia quodammodo ex toto excusat peccatum: quodammodo vero alleviat in parte. quodammodo vero nec in toto excusat nec in parte alleviat. **E**t ad huiusmodi evidentiā sciendum est quod ignorantie divisio triplici potest sumi. Primo ex parte ipsius scientie: quod quodammodo est in parte scientie et hoc de ignorantia vincibilis vel affectata. quodammodo autem non est in parte scientie. et hoc de invincibilis. **S**ed hoc quod ignorantia sit in parte scientie quod ignorat contingit dupliciter. quod vel est in parte scientie sed sicut qui ignorat aliquod preceptum quod statim scire posset. vel est in potestate eius quantum ad suam causam sed non in se ut patet in eia sicut non autem ignorantia consequens: cum ignorantia ebrii. quia ebrietas que est causa ignorantie in potestate versus rationis impeditur. Secundo sumitur divisio ignorantie ex parte scibilis. est. n. quodammodo ignorantia est quod quis scire tenetur. et hoc de philosophum in philosophum ignorantia velis: et secundum iuris peritos ignorantia iuris: et hoc variat in diversis ut supra dictum est. quod quodammodo tenetur scire vnum que non tenetur scire alius. Quodammodo vero ignorantia est eius quod quis scire non tenetur. et hec est scientia particularium circumstantiarum in actu quam philosophus vocat ignorantiam particularis in iure vero ignorantiam facti. Tertia divisio sumitur ex ordine ad actum. quedam enim ignorantia est que est

causa actus: quod si non ignoraret non faceret: et tunc dicitur per ignorantiam peccare: et huius signum est peccatum in actu. quedam vero est ignorantia que non est causa actus: sed per actum se habet ad actum. **E**t sic habet ut philosophus in quarto ethicorum dicit. non dicitur aliquis per ignorantiam facere: sed dicitur. unde in actu talis non penitet: ut si aliquis credens accedere ad vinam mulierem accedat ad aliam ad quam tamen accederet si eam non ignorasset. Quedam vero ignorantia est que quodammodo affectum peccati consequitur: ut quando ex concupiscentia peccati quod voluntas non reprimat absorberetur iudicium rationis et particulari operabili secundum quod dicitur in sexto ethicorum. quod delectatio corrumpit estimationem prudentie et hec est ignorantia electionis secundum quam omnis malus dicitur ignorans. **C** His ergo visis sciendum est quod ignorantia non excusat nec minuit peccatum nisi secundum quod causat in voluntarium: non enim potest esse voluntarium quod est ignoratum. Ignorantia autem que non est causa actus non causat in voluntarium: ut philosophus dicit in tertio ethicorum: unde illa modo excusat nec diminuit peccatum sed solum illa que est causa actus. **H**ec autem potest excusare peccatum vel in toto vel in parte. si enim sit talis ignorantia cui nullo modo amisceatur ratio culpe: ex eo quod ignorantia est sic excusat in toto sicut ignorantia invincibilis et ignorantia particularis adhibita tamen debet diligentia. Ignorantia vero que rationem culpe habet excusat quidem quantum ad aliquid. scilicet in quantum ignorantia est: quia sic habet quod in voluntarium causat: non autem excusat in quantum culpa est: quia sic rationem voluntarii retinet. et ideo ignorantia vniuersalis excusat peccatum sequens non ex toto sed a tanto. Similiter etiam et ignorantia vincibilis siue sit secundum se vincibilis siue secundum causam suam tamen rei illicite operam non dedit quando ignorantiam incurrit. si. n. operam rei licite dedisset moderate ignorantia sequens culpam non haberet. et ita post sequens peccatum ex toto excusaret: ut patet in his qui exercitio spiritualium operationum in amentiam vertuntur. **C** Ad primum ergo dicendum quod ignorans dicitur gravissime peccare: non propter quantitatem peccati sed propter periculum: quia deus morbum non cognoscit medicina non querit. **V**el dicendum: quod Ambrosius loquitur de gravitate peccati quod est ignorantia ipsa beneficiorum dei: quod est gravissimum inter species ingratitude: cum. scilicet. homo beneficium non recognoscit. **C** Ad secundum dicendum: quod ebrius homicida duobus peccatis peccat. scilicet ebrietate et homicidio: propter quod dicitur duplices maledictiones mereri: nihil tamen prohibet quin quantitas sequentis peccati per ignorantiam ex precedenti consequente minuatur. unde in processu argumenti est figura dictionis que mutatur discretum in continuum. **C** Ad tertium dicendum: quod ignorantia omnis que est peccatum est etiam in intellectu: sicut in subiecto et in voluntate sicut in causa ut supra dictum est. unde secundum hoc quod est in intellectu: dicitur scilicet prout directam scientiam in actu minuit quantitatem sequentis peccati nec ex eo habet quod peccatum sit: sed prout est in voluntate: sicut in causa habet quod peccatum sit: et sic non habet quod excuset: sed quod ad peccatum adferat: et potest esse quandoque quod plus ponderat

ipsum peccatum igno rante q̄ illud quod per igno rantiam de sequenti peccato minuitur. ¶ Ad quartum dicendum: q̄ ignorantia que consequitur omne peccatum non est causa peccati vt dictum est. ⁊ ideo non excusat nec dimiuit peccatum. ¶ Ad quintum dicendum: q̄ ignorantia ⁊ infirmitas habent q̄ excusent peccatum vel in toto vel in parte ex hoc q̄ causant in voluntarium. malicia vero ⁊ concupiscentia magis voluntarium augent. ⁊ ideo non excusant s; aggrauant peccatum. ⁊ hoc dico si concupiscentia sumatur pro actu voluntatis. si vero sumatur pro passione concupisibil' trahente voluntatem quodam modo renitentem: sic concupiscentia excusat. qz quāto aliquis maiori tentatōi succumbit minus peccat: sed hoc ad infirmitatem reducitur. Que per tentationem fuerat conuincenda aut perimenda. s. spiritu ali mente vel etiam corporali: vel a se: vel a viro: v' a deo. si de muliere intelligatur vt magister exponit. In eo tamen fuisse seductum credi potest: q̄ eommissum veniale ⁊c. Hoc intelligitur vt supra dictum ē de veniali ex causa ⁊ non ex genere. putauit enim qz fecit vt vxoris morem gereret q̄ peccatum suum excusationis causam haberet ⁊ veniam de facili acciperet: ⁊ huiusmodi seductionis causa videtur fuisse elatio mentis que ad suggestionem mulieris sup' repit: ex qua voluit lignum veritum experiri. Cum enim experimentus non sit nisi de dubiis: patet q̄ elatione in quadam dubitatione adductus est eius i quo etiam mulier seducta fuit. Tribus modis vt ait Isidorus ⁊c. videtur q̄ insufficienter enumeret: qz quoddam peccatum est etiam ex concupiscentia: de qua mentionem non facit. Et dicendum q̄ peccatum ex concupiscentia proueniens ad peccatum ex infirmitate reducitur: non enim tunc solum est ex infirmitate peccatum quando aliquis aliquo exteriori impulsu peccat: sed etiam quando per tentationes carnis in peccatum labitur. Que etiam ipsa peccatū est ⁊c. Hoc verum est si sit eorum que quis scire tenetur: alias non: quia etiam habere voluntatem non sciendi geometriam peccatum non est ei qui illā nō proficetur per officinam magisterii.

Distinctio Vigesimatertia.

Quare deus pmiserit hoicm tentari sciēs eum casurum.

Refereat queri solet quare deus hoiez tentari pmiserit quē decipiēdū eē p̄sciebat. S; non eēt laudabile hōi si ideo bñ vivere poss;: quia nemo male. vivere suaderet: cū in natura posse: ⁊ i p̄tate haberet velle. nō cōsentire suadenti deo iunāte. ⁊ est gloriosius non p̄sentire q̄ tentari nō posse. Mouentur et qdā dicētes: cur creauit de⁹ quos futuros malos p̄sciebat. Qz p̄uidet qd boni de malis eoz eēt facturus. Sic. n. fecit eos: vt relinqueret eis vñ aliqd faceret. ⁊ si culpabiliter aliqd facerent illum de se laudabiliter operantē inuenirēt: a se

habebāt volūtate malā: ab illo naturā bonā ⁊ iustā penam. frustra ergo dicit: nō deberet deus creare quos p̄sciebat malos futuros. Sciebat. n. bonis profuturos ⁊ iuste pro mala volūtate puniendos. Addunt etiā tales de beret hominem facere qui nollet oīno peccare. Concedimus quidē meliorem naturā eē quo oīno peccare nollet. Lōcedāt ⁊ ipsi non esse malam: que talis facta est vt possēt nō peccare si vellet: ⁊ iuste punitam que volūtate nō necessitate peccauit. Cū ergo hec bona sit: il la melior: cur non vt rursus faceret vt vberius laudaretur de vt rursus: Illa enim de sanctis angelis: hec de hominibus est. Item inquit. Si deus vellet ⁊ isti boni essent: ⁊ hoc quod dem cōcedimus: sed meli⁹ voluit vt quod vel lent essent. Et boni quidem non infructuose male vero non impune essent. Item inquit. Possēt deus voluntatem eorum vertere in bonum quia omnipotens est: Possēt reuera: cur non fecit: qz noluit. cur noluit: ipse nouit: non debemus plus sapere q̄ oportet sapere. Et quidem secundum animum rationalis fuit homo habens discretionem boni et mali. Scientiam quoqz rerū creatarum ⁊ cognitionem veritatis que prime perfectioni congruebat mox cōditus non incongrue accepisse putatur: ⁊ ad illam non studio vel disciplina alia per intervallum temporis profecisse: sed ab exordio sue conditionis diuinitus illam percepisse.

Qd triplicem cognitionem habuit homo ante lapsum. s. rerum p̄pter se factarum ⁊ creatoris ⁊ sui.

Vt itaqz homo primus ante lapsus triplici cognitione p̄ditus: rerum s. propter se factarum: ⁊ creatoris et sui. Rerum quippe cognitionem hominē accepisse perspicuum est. cum non ipse creator vel angelus aliquis: sed homo omnibus animantibus nomina imposuerit: homo ipse habuit. Que enim propter illum creata erant: ⁊ ab illo regenda ⁊ disponenda erant: horum omnium deus illi ⁊ scientiam tribuit ⁊ prouidentiam atqz curam reliquit. Quia vt ait Apostolus. Non est cura deo de bobus. Quorum aliorumqz animalū deus homini curam reliquit ⁊ prouidentiam: vt domi nationi eius subicerentur ⁊ rationi ipsius gubernarentur: vt sciret illis necessaria prouidere a quibus emolumentum debebat recipere. Hanc autem scientiam homo peccando nō pdidit: sicut nec illā q̄ carnis necessaria p̄uidēt. Et iccirco in scriptura homo d̄ hu

iusmodi non eruditur: sed de scientia anime quam peccando amisit.

De cognitione creatoris.

Cognitionem quoque creatoris primo homo habuisse creditur. Cognouit enim a quo creatus fuerat: non eo modo cognoscendi quo ex auditu solo percipitur: quomodo a credentibus absens queritur: sed quadam interiori inspiratione qua dei presentiam contemplabatur. non tamen ita excellenter sicut post hanc vitam sancti viri sunt. neque ita in enigmate qualiter in hac vita videmus.

De sui cognitione.

Ordo sui cognitionem idem homo talem accepisse videtur: ut quid deberet superiori: et quid equali et quid inferiori non ignoraret. Conditionem quoque suam et ordinem. scilicet qualis factus esset: et qualiter incedere deberet: quid agere: quid cauere intellexit. Si horum noticiam non habuisset: non esset reus preuaricationis neque seipsum cognouisset.

Utrum homo prescius fuerit eorum que sibi futura erant.

Autem queritur utrum homo scientiam habuerit eorum que circa eum ventura erant. id est si ruinam suam prescuerit: et similiter si prescuerit bona que habiturus fuisset: si in obedientia persistisset. Responderi potest quod ei magis facienda indita sunt quam futura reuelata. Accepit enim scientiam et preceptum eorum que facienda fuerant: sed non habuit prescientiam eorum que futura erant. Non fuit ergo homo prescius sui casus: sicut et de angelo diximus. Quod Augustinus super Genesim asserit: ratione utens quas supra posuimus. hec de scientia hominis quantum ad primum statum pertinet dixisse sufficiat.

Reterea solus querit. Postquam diffiniuit magister principium humane perdito et nis et ex parte tentationis: et ex parte peccantis. In parte ista determinat de permissione diuina que quodammodo principium peccati dicitur: sicut causa sine qua non. Si enim deus non permisisset homo non peccasset. Et diuiditur quinque partes secundum quinque questiones quas mouet. Secunda incipit. ibi. Mouentur etiam quedam. Tertia. ibi. Ad dunt etiam talem hominem. Quarta. ibi. Item inquirunt: Si deus vellet. Quinta. ibi. Item inquirunt: Posset deus etc. Deinde accedendum ad partem alteram: in qua ostendit quam perfectionem anime habuit adam ex qua posset peccato resistere que incipit. ibi. Et quidem secundum animam. Et diuiditur ibi per. iii. In prima ostendit

qualis fuit factus secundum animam quantum ad scientiam. In secunda quantum ad naturalem potentiam. xlii. distin. ibi. Nunc diligenter inuestigandus. In tertia ostendit qualis fuerit quantum ad gratias. xxvi. di. ibi. Hec est gratia operans et cooperans. Prima in duas. In prima ostendit quorum cognitionem homo in principio sue conditionis accepit. In secunda ostendit qualem de his noticiam habuit. ibi. Rerum quippe cognitionem homo accepisset etc. Et circa hoc tria facit. Primo ostendit qualem cognitionem habuit de rebus creatis. Secundo qualem de deo. ibi. Cognitionem quoque creatoris. In tertia qualem de seipso. ibi. Porro sui cognitionem. Et circa hoc duo facit. Primo determinat veritatem. Secundo mouet dubitationem et soluit. ibi. Si autem queris utrum homo scientiam habuit etc. Hic est duplex questio. Prima de permissione diuina respectu peccati primi hominis. Secunda de cognitione primi hominis quantum ad primum statum. Circa primum queruntur duo. Primo utrum deus potuerit conferre alicui nature create ut peccare non posset ex nature conditione. Secundo utrum deus debuerit permittere hominem tentari et peccare.

Primum sic proceditur. videtur quod alicui nature create conferri potuit ut conditione sue nature peccare non posset. Primo per hoc quod Augustinus dicit in littera. scilicet quod illa natura que peccare non potest est de sanctis angelis. hec autem que peccare potest est de hominibus. nec potest dici quod angelice nature per gratiam conueniat: quia in hoc ab homine non differret cui etiam per gratias hoc conuenit. ergo videtur quod per conditionem nature sue angeli habeant quod peccare non possunt. Preterea. natura spiritalis est nobilior quam natura corporalis: sed aliqua natura corporalis est in qua nullo modo peccatum vel error accidere potest etiam secundum nature sue conditionem. scilicet celestis. ergo multo fortius est aliqua spiritalis in qua nullo modo peccatum accidere posset secundum nature sue conditionem. Preterea. ut Damascenus dicit: ex hoc quod creatura est ex nihilo duplex varietas sequitur ipsam in diversis. una secundum esse sicut in his que corrumpuntur. alia secundum electionem: sicut in his que peccant: sed alicui rei secundum nature sue conditionem conferitur ut sit inuariabilis quantum ad esse: sicut substantiis spiritalibus et corporibus celestibus. ergo alicui nature conferri potest: quod secundum naturalem conditionem sit inuariabilis quantum ad electionem. Preterea. constat quod voluntas diuina hoc naturaliter habet quod peccare non potest. cum ergo ipse sit summe bonus et summe potens: videtur quod alicui creature contulerit vel conferre poterit suam similitudinem ut per naturam suam non possit peccare. Preterea. constat quod alicui creature hoc conferri per gratiam quod peccare non possit sed potuit deus facere ut ille habitus gratie qui confirmationem in bono creat alicui nature pars essentialis esset vel etiam aliquid illo habitu perfectius. ergo videtur quod si esset talis natura secundum naturale sibi principium haberet confirmationem in bono. ergo videtur quod alicui creature conferri potuit ut peccare non posset. Sed contra. Perfectio vniuersi in hoc consistit quod omnes bonitates creaturarum communicales in genere communicantur. sed hoc quod est peccare non posse ex natura propria nulli nature communicatum

quia nec hoi nē angelo qđ vtrunq; peccatum probat. ergo videt qđ hoc creature cōcabile nō fuit.

Præterea. confirmatio in bono videtur consequi ex perfecta adhesionē finis: sed finis ille ad quez rectitudo voluntatis ordinatur et potestatem et intellectum et desiderium cuiuslibet creature excedit. ergo videtur impossibile qđ aliqua creatura sit que natu-raliter habeat qđ peccare non possit. **R**espondeo dicendo: qđ nulli creature cōcabatum est nec communcabile fuit qđ peccare nō posset per pditionez nature sue. cuius ratio est: qđ cum omne creatum dependeat sicut a causa sui esse adeo opz qđ si sibi relinquatur deficiat qđ diu autem cāe influentiam recipit conseruetur. sed applicatio causati ad causam suā pōt esse dupliciter: vel ita qđ sit i potestate causati a causa sua recedere qđtum ad aliquid vel non recedere: vel ita qđ non sit in potestate eius. et primum pertinet ad li. ar. qđ hoc est essenziale li. ar. vt possit facere vel nō facere: si autem cause sue non inheret oportet qđ deficiat. Unde dicit Aug. viii. super Gene. Homo sibi presente illuminatur absente autē continuo tenebrabitur. et ideo impossibile fuit vt seruata libertate ar. bitrii alicui creature conferretur vt fm conditionez sue nature peccare non posset. est enim quasi quedaz contradictionis implicatio: qđ si est lib. ar. opz qđ cause sue possit inherere vel non inherere. et si nō pōt peccare non potest cause sue non inherere et sic sequitur contradictio. sed nature diuine que ex se rectitudinem habet conuenit per conditionem nature sue vt deficere non possit sicut accidit esse ita nec a rectitudine bonitatis ex quibuscuq; hoc confertur: vt p gratiam confirmetur in bono habent per donuz gratia per quod filii dei efficiuntur et quodammodo diuine nature consortes. **A**d primum ergo dōm: qđ Aug. non intendit dicere qđ angeli hoc habeant: vt peccare non possint per conditionem nature sue sed per donum gratie: in hoc tamen ab omnibus scernuntur qđ gratuitam confirmationem quasi a principio creationis acceperunt que hominibus per longum tempus datur. **A**d scđm dōm: qđ natura spiritalis etiam in esse inuariabilis est sicut natura corporalis sed hz electionem: vt possit fm hoc in ea esse peccatum. vñ qđtum ad potentiam electionis non stat cōparatio inter corporale et spūalem creaturas. **A**d tertiu dōz: qđ quelibet res habet pncipia determinata ad suū eē et proprietates naturales que pncipia nō sunt de illis que sue potestati subiacet. et ideo aliqua creatura in illis inuarietatem hz sed electio est eoz que sunt i potestate eius. vnde qđ in his creatura rōnalis aliquo modo sibi relinquatur: vt dicitur eccle. xvii. relinquit eum in manu filii sui ideo deficere potest. **A**d qrtum dōm: qđ non est ex imperfectione potentie diuine vt creature conferre nō possit qđtum ad hoc suam similitudinem: sed ex imperfectione creature: partim ex hoc qđ recipere non potest: et partim ex hoc qđ est qđdam impossibilitas in implicatioe contradictioez vt dictum est. **A**d quintum dōm: qđ alicui nature puenit aliqd accidens ex influentia superioris nō potest natura inferior: illud accidens per se habere nisi efficiatur nature superioris: sicut si aer illuminatur i actu per ignem non pōt esse qđ sit de natura sua lucidus in actu nisi fiat ignis. Dico ergo qđ cum cōfirmatio in bono insit creature rationali solum per gratiam que est quoddam spirituale lumen et similitudo creati luminis nō pōt esse qđ aliqua creatura ex natura

sua pfirmationem habeat vel gratiam nisi efficiere diuine nature: quod est omnino impossibile.

D scđm sic pcedit. videt qđ deus nō debuit a permittere hominez peccare vel tentari. Sapientis enim artificis est facere vnūqdq; qđtuncunq; pōt fini cōpetentius. homo autem ad beatitudinem sicut ad finem factus est. cum ergo competentior beatitudini fieret sine peccato: videt qđ non debuit pmittere eū in peccatū cadere. **P**re. qđbus datur idē finis debet dari eadem facultas pueniendi ad finem illum. sed homo et angeli ppter vnū finem creati sūt. s. ppter beatitudinem participandam: vt prima di. dictum est: cum ergo naturam angeli fecerit deus que peccare nō posset: vt in littera dicit: vt qđ naturā hoīs talem facere debuit. **P**re. ad puidenciam sapientis pertinet vt impedimenta remo-ueat sui operis: cum ergo per tērationē demonis homo a sua rectitudine impeditus fuerit et puidencia diuina sit omnium creaturarum et precipue rationalium: videt qđ hominem tentari pmittere nō debuit. **P**re. qđto aliquid efficitur ppendiosius tanto certius et melius est. vnde et oium linearū inter duo pūeta recta breuissima est: sed compendiosior: fuit via pueniendi in beatitudinē qđ homo nō peccat qđ qđ hō post pctū d pctō eruat in beatitudinē transferret. ergo vt qđ deo nō debuit pmittere hominem peccare. **P**re. minus malū p maiori malo dimittendū est. hz minus malū est diminutio alicuius laudis qđ ipm pctū quia minori bono opponit. ergo vt qđ non fuerit rō sufficiens pmissionis diuine que in littera assignat. s. qđ gloriosius ē nō consentire qđ tentari nō posse. **S**z cōtra est id ex quo apparet deus laudabilis nō dōz penitus impediri hz i pctis etiā apparet laudabilis dōz cuz p misericordiā parcat et p iustitiā punit. ergo vt qđ nō debuit omnino peccatū impedire. **P**re. omne bonuz potentius est in sua bonitate qđ malū in sua malicia. ergo non est pueniens vt aliqd malum taliter impediat. qđ per hoc aliqd bonū tollatur: sed si deus nō permitteret hoīem peccare tolleret libertas arbitrii que coactionē nō patit. ergo cōuenienter pmissus ē homo peccare. **R**espondeo dōz: qđ ad puidenciā diuinā pertinet vt vnūqdq; in sua natura relinquatur. qđ vt Dio. dicit. liii. ca. de di. no. puidencia non est corruptiua nature sed saluatoria: cuius ratio est: qđ bonū vnuersi excedit bonū particulare cuiusq; nāe create: sicut ē bonū genis excedit bonū hoīs: vt in primo ethicozum dicit. si autem aliqua natura a suo gradu translata in altiorē per puidenciam mutetur. qđuis aliquod bonum illi nature excreseret tamen bonitati vnuersi aliquid detraberetur dum nō omnes gradus bonitatis impleti eēt in illo gradu ex quo natura illa translata erat vacuo remanente. Dico ergo qđ si peccatum omnino impediretur per hoc multū gradus bonitatis tollerentur. tolleretur enim natura illa que potest peccare et non peccare que quidez bona est. tolleretur etiam hoc qđ est de peccato posse resurgere et multa huiusmodi: quibus ablati boni nitati vnuersi multum detraberetur. et ideo ad puidenciam diuinā pertinet et hominem tentari permittere peccare si vellet. **A**d primum ergo dōz: qđ sapiens artifex non tantum pōderat qđ competat parti edificii fm se accepte sed etiā fm pportionem ad totum edificium: et idē vnā partem aliam meliorem facit: ita etiam deus vnūquodque

facit in illa proportione ad finem sibi q̄ competit nature sue in ordine ad totum vniuersum. **C** Ad scđm dđm: q̄ nec etiam angeli de natura sua habet q̄ peccare non possunt qđ aliquorum peccatum monstrant sed per gr̄as confirmatōis quam statim post principium sue conditionis acceperunt confirmati sunt vt peccare non possunt. ita etiam homo cum ad terminum vie recto tramite peruenerit eandē confirmationem consequitur: sed q̄ angelo breuior assignata est via q̄ homini diuersitas naturarum facit: vt supra dictum ē: nec est necesse vt omnibus ordinatis in vnum fines assignentur eadem perducantur in finem ⁊ eodē modo: sed vnicuiq̄ sibi suam conditiones. **C** Ad tertium dicendum: q̄ sapientia est remouere hoc modo impedimentum q̄ natura rei non tollatur: qđ non fieret si hominem vel angelum in peccatum cadere non permitteret qđ diu est in statu vie. **C** Ad quartū dđm: q̄ nō semper via breuior eligenda est: nisi qm̄ per eam oia que ad rem pertinent cōuenienter saluant. ⁊ hoc non fieret si hominem in peccatum non permetteret cadere. **C** Ad quintum dđm: q̄ non tñ ppter phibitionem peccati violentia tolleretur laus sed etiam naturalis ordo rerum: qđ nullo modo puidencia diuina perturbetur.

Einde queritur de cognitione quam homo in primo statu habuit. Et circa hoc queruntur tria. Primo vtrum deus per essentiam viderit. Secūdo vtrum rerum omnium scientiam habuit. Tertio vtrum pouerit falli.

D primum sic pceditur. videtur q̄ adam deum per essentiam videbat. visio. n. imēdiata dei dicitur visio per essentiam. sed adam in primo statu videbat deum sine medio: vt in principio quarti magister dicit. ergo videtur q̄ videbat deum per eēntiam. **C** Preterea. Augustinus dicit: q̄ inter mentem nostram ⁊ deum nihil est mediū s̄ naturam mentis. sed omne medium cognoscendi est medium inter cognoscentem ⁊ cognitum. ergo videtur q̄ cum in primo statu homo esset in integritate nature sue: q̄ deum immediate ⁊ per essentiam viderit. **C** Preterea. vt Apostolus prime Corin. xiii. dicit. Videmus nunc per speculum in eni. tunc autem face. ad fa. sed adam in primo statu non videbat in enigmate: q̄ nulla obscuritas in eo erat. ergo videtur q̄ tunc videbat facie ad faciem. **C** Preterea. quicūq̄ non habet illud quod desiderat affligitur: sed in primo statu non erat aliqua afflictio: q̄ pena non potuit culpam precedere: cum ergo naturaliter visione diuine essentie homo desideraret: videtur q̄ deus per essentiam videbat. **C** Preterea. illud quod est naturaliter ordinatum ad aliquid non caret eo nisi per aliquid impediatur sicut lapis q̄ sit deorsum. sed intellectus hominis naturaliter ordinatus erat ad videndum deum per essentiam cum ergo non esset ibi aliquod impedimentum: q̄ nec culpa nec pena videtur q̄ deum per essentiam videbat. **C** Sed contra est quod dicit Jo. i. Deum nemo vidit vnq̄. Et sicut dicit quedam Glo. Ysa. vi. i. nullus homo in statu vie existens. sed adam erat viator: q̄ peccare poterat. ergo videtur q̄ deum per essentiam non videbat. **C** Preterea. vt dicit Augustinus. visio deitatis per essentiam est tota merces. sed constat q̄ homo in statu innocencie mercedem beatitudinis non habebat. ergo ⁊ deum per essentiam non vidit. **C** Respondeo dicendo: q̄ sicut in littera dicitur: mod⁹ quo

adam deum cognouit: mediū fuit inter cognitiones vie qua nunc deum videmus: ⁊ cognitionem patrie qua sancti eum in gloria videbūt. **U**n ad huiusmodi euidentiam videndum est quot modis deus possit videri. Sciendum autem q̄ tripliciter videri potest. Vno modo per suam essentiam. alio modo per effectum aliquem eius effluentem in intellectum videntis. Tertio modo per effectum aliquem extra in intellectu videntis in quo diuina similitudo resultat. huius autem exemplum in visione corporali inspicere potest. lux enim non videtur ab oculo per aliquam similitudinem sui in ipso relictam: sed per suam eēntiam oculum informans: ⁊ huic cōparatur prim⁹ modus diuine visionis qui est per essentiam: ⁊ hic quidem modus ex conditione nature sue nulli nature debetur nisi diuine in qua est idem sciens ⁊ scitum. **L**apis autem videtur ab oculo corporali per similitudinem suam in ipso oculo relictam: ⁊ huic comparatur secundus modus qui est per effectum relictum in intellectu videntis: ⁊ hic quidem modus videndi conuenit angelo sibi cōditionem nature sue: q̄ vt i. lib. d. causis dicitur. omnis intelligentia scit qđ est supra se per illud qđ est causa ei. vnde cognoscens ipm̄ lumen nature sue qđ est similitudo luminis in creati: deum videt. vultus autē hominis relucens in speculo videtur ab oculo non quidem per similitudinem ei⁹ immediate in oculo relictam sed per similitudinem relucētē in speculo ex quo resultat in pupilla: ⁊ huic comparatur illa visio qua deus videtur per effectum extra intellectum videntis siue per effectum naturalem: sicut p̄ cognitionem creaturaz naturali cognitione p̄bi in deū deueniunt siue per effectum spiritualem sicut est in visione fidei illius qui adheret his que aliis reuelata sunt p̄ influentiā sp̄ialis luminis. ⁊ id dicitur nūc in speculo videre sibi Aplm̄. **M**odus autē iste competit hōi sibi additionē nature sue. q̄ intellectus noster nec seipm̄ intelligere potest nisi p̄ sp̄es rez quas apud se habet: q̄ p̄biecta venit in cognitionē actiua ⁊ p̄ act⁹ in cognitionē potentiaz. **C** Ad primū ergo modū visionis qui soli deo ex conditione nature sue debetur eleuatur angelus ⁊ homo per gloriam. vnde illa est visio beatorū quā hō in p̄mo statu non habuit. **C** Ad scđm vero modum q̄ est naturalis ipsi angelo ⁊ supra naturam hominis eleuatur homo p̄ gr̄am etiam post statū culpe sicut etiā in viris cōtemplatiuis p̄ q̄ reuelationes diuinas merentur: ⁊ multo amplius fuit in primo statu per gratiam originalis iustitie. **T**ertius autem modus est cōiter viatorum etiā post statū culpe. vnde patet: q̄ modus quo adam in primo statu deum videbat mediū est inter vtrūq̄. **Q**uidā vero aliter dicentes errant ponentes deum nunq̄ per essentiam nec in patria nec in via videri: quod hereticum est ⁊ scripture contrarium. vt patet. i. Quinz. xiii. Et. i. Jo. iii. **Q**uidam vero e contrario dicunt deum per essentiam in omni statu videri ⁊ his etiaz auctoritates sanctorū repugnant: quia Dionysius dicit: q̄ si aliquis videns deū scit quid vidit nō ipsum vidit: sed aliquid eoz que sunt eius. **E**t Bre gorius dicit: q̄ quantūcūq̄ homo in statu vie profecerit ad statum tamen illum contemplatōis q̄ de⁹ per eēntiam videt nō pertingit. **C** Ad p̄mū ergo dicendū: q̄ adam in p̄mo statu d̄ deū sine medio vidisse: non quia ipsum per essentiam videret: sed quia nō per medium argumentationis ex creaturis sensibilibus procedens in cognitionem eius deueniebat ⁊

sed mediante effectu spiritali in intellectum eius resiliante: sicut et angeli in primo statu videbant. Et ideo dicitur: qd post peccatum necessaria fuerunt sacramentalia signa vt ex sensibilibus hoi spūalia panderent. **C** Ad scdm ddm: qd cum dicitur nihil eē mediū iter deū et mentē nostrā: intelligendū ē: nō fm natura dignitatē: qd natura mētis angelice supra naturā mētis humane est: vt Dio. expresse dicit. iiii. ca. cel. hierar. et Greg. in omelia de L. ouibus. Et Aug. super Jo. nec etiam per modum informantis priuatur mediū: qd charitas creata est mediū pūgens mentes deo: s; intelligitur qd ipse imediate eā beatificat sicut et creat. **C** Ad tertiu dōz: qd enigma importat obscuritatē quandā cognitionis: eo qd enigma ē s; Donatum questio verborū obscuritate inuoluta. obscuritas aut triplex pot accidere alicui intellectui. Prima ex hoc qd ex nihilo ē: qd in hoc deficit a claritate intellectus icreati: et fm hoc oīs intellectus creat⁹ enigmaticus est. Secda ex hoc qd intellectus intelligit inq⁷ tendo et p cōtinuū et tps. et talis obscuritas accidit intellectu humano in pparatōe ad intellectū angelicū qui deiformis est. Intellect⁹ vero humanus est rōci natiuus et acceptiuus cognitōis a sensibilib⁹ fm cōditionē sue nature: et fm vtrunqz modū ē in pmo statu hō in enigmate vidisset. Tertia vero obscuritas intellectū cōsequitur humanū ex pctō psecuta ex corruptōe carnis aggravātis aiām sapie. ir. et sic in enigmate nūc homo videt tūc autē non vidisset. **C** Ad qrtum ddm: qd non facit afflictionem vel pctiū carētia cuiusqz desiderati: sed eius tm quod debet haberi: et cū est tempus habendi. et ideo adam in primo statu et si deum nō videret qd sūme desiderabat: non tamen ideo affligebatur: qd nondum erat tēpus ad illū perueniēdi: als sequeret qd eis qui intendit venire ad aliquem finē quem nōdum consequitur: penā haberet. **C** Ad quintum ddm: qd aliquem actum potest aliqd impedire dupliciter. vno modo per modū cōtrariū: sicut calor violentus impedit aquā ne infrigidet: et per hūc modū culpa et pena impediunt visiones dei. et tale impedimentum homo in primo statu non habebat. Alio mō p modū simplicis negatiōis: sicut ruffiens impedit ab actu geometricādi: ex hoc qd habitū geometricū nō hō. et ita ē adam ab actu visōis defipediēbatur: qd nōdū intellect⁹ erat ad hunc actum per habitum glorie subleuatus.

D scdm sic pcedit. vt qd adam non habuit a creatōe rex pfectā cognitionē: qd fm Ansel. qualis fuit adam in primo statu: tales etiam filios gnasset. sed sup habitū ē qd pueri nō fuissent nati pfecti in scia fm vnā opinionē cui magister magis assentire visus est. di. xi. ergo nec adam in scia pfectus fuisset. **C** Pre. aug. dicit. viii. sup Benefim: qd adam ideo posuit est ad opandū in paradiso vt naturas rex expiret. s; experimētū est pncipiū cognitionis accipiēde a sensibilib⁹ et p inuentionē. ergo videtur qd nō statim in pncipio pfectā rex cognitionē habuisset. **C** Pre. fm pfm in tertio de aia. Intellect⁹ nihil ē in actu eoz qd sūt ante qz intelligat: sed nō pot intelligere sine fantasmate vt ibidē dicitur: sicut nec visus videre sine colore: cum igif nihil sit eorum que sunt nisi fm qd perficitur actu habens speciem alicui⁹ rei in natura existentis: videtur qd cognitionez a sensibilibus accepisset mediante sensu et imaginatione: et sic non statim fuisset perfectus in sciencia. **C** Pre. ete. fm pfm et sicut etiam magister supra dixit. i. dist. aia

infusa est corpori vt in ipso perficiatur sciencia et virtutibus: et ad hoc sunt dati sensus et membra. sed hoc frustra esset si per operationem sensus intellectus perfectionem non acquireret. Cum igitur nihil sit frustra in nature operibus et precipue in ppositōe humani corporis: vt qd hō a sensibilib⁹ cognitionē rex accepisset: sicut et nūc et non statim pfectaz sciām habuisset. **C** Pre. illi qui est in scia perfectus nō est necesse vt alio illuminatē pfiat. sed adā in pmo statu etiā per angelos fuisset illuminat⁹: als perisset naturalis ordo creaturaz fm quē natura angelica inter diuinā et humanā ponit ab vna accipiens et i aliā refundēs vt in quarto ca. cele. hierar. dicit. ergo non fuisset in scia perfectus. **C** Sed contra. nomina iponuntur i rebus ex pparatibus eaz sumpta: qd vnaqueqz res noiat ab eo qd in ipsa est nobilius. s; adam aialibus nomina imposuit vt Ben. ii. dicit. ergo in pncipio sue creationis animalium naturas cognouit: et p consequens aliarum rex. **C** Pre. quanto aliqd est nobilius tanto minus decet esse defectum in eo. sed in corpore ade nulla fuit imperfectio in statu innoētie ergo multo minus fuit imperfectio in intellectu ei⁹. **C** Respondeo dicendo: qd illam scienciam necesse ē homini nobis in primo statu attribuire sine qua im⁷ perfectus fuisset et nihil amplius. tunc autem alicuius sciencia imperfecta dicitur quando non nouit aliquid eorum que ad ipsum pertinent. et ideo nulla notitia eorum que ad hominem pertinebant i primo statu homini defuisset. pertinebat autem ad ipsum dispositio sui ipsius in actibus propriis. et ideo dicitur cognitionem perfectam habuisse eorum que ab ipso agēda vel vitanda erant. similiter etiam ad ipm pertinebant alie creature inquantum propter ipsum facte erant. vt vel ab ipsis emolumentum acciperet: vel eis preesset et ea gubernaret. et ideo tantum de vnaquaqz re cognoscebat qstū ad vsum hominis pertinebat. nec oportet plus cognitionis sibi ascribere in primo statu. Hanc autem cognitionem aliter adam habuit: et aliter ad eam eis posteri peruenisset quia natura a perfectis exordium sumit: vt Boeci⁹ dicit: Et dei perfecta sunt opera: vt Deutro. xxi. dicitur. Ideo adam tanqz pncipiū totius humani generis omnem perfectionem que nature humane competit in suo primo: die accepit: sicut secunduz corpus ita et secundum animam vt esset potens ad pagandum alios corporaliter et instruendum intellectum. filii autem eius quia cum originali iustitia nascebantur que sine prudentia esse nō potest: sicut nec aliqua virtus: vt in sexto ethicorum philosophus dicit: ideo oportuit qd statim nati habitum habuissent cognitionis illius per quam cognoscere possēt quid agere et quid vitare deberent: qz vis forte vltis ratio nis impediretur secundum vnam opinionem ppter organozum indispositionem. sed habitus cognitōis aliarum rerum non est necesse qd in sui natiuitate habuissent sed per inuentionem et doctrinam vt tantuz simul cum perfectione corporis et perfectio cognitionis complectur. Unde philosophus in sexto ethicorum dicit: qd prudentia et habitus ad cognitionem rerum a nobis agendarum pertinentes sunt nobis magis naturales qz sciencia aliarum rerum. Quidā vō dicunt qd etiā habitus cognitōis oium rex mor nati accepissent. sed hoc nō videt necessariū neqz qstū ad integritatē nature: neqz quantū ad originalem iusticiam. **C** Ad primum ergo dicendum: qd vt supra

dictum est nō oportuit vt filii adē sibi filiaerent nisi in his que ad speciem humanam pertinebant vt ex conditione nature vel ex dei beneficio. hoc autem q̄ adā in primordio sue p̄ditōis habitū omniū rex accepit non conueniebat sibi in q̄tū hō: s̄ in q̄tū hō hūani generis principū. vnde non oportet q̄ aliis cōuenisset. **C** Ad sc̄dm d̄m: q̄ aliquis experit̄ aliqd̄ dupliciter. vel vt ex sensibilibus quorū experientia habitum cognitionis acquirit: sicut in nobis fit qui ex multis experimentis vnum vniuersale colligimus: quod est p̄cipium artis vel scientie: et sic adam experimento non indigebat. Alio modo vt illud quod quis per habitum cognitionis tenet etiam in rebus videat: hoc enim scienti delectabile est: et sic adam experimenta d̄ naturis sup̄sisset. **C** Ad tertium d̄m q̄ intellectus n̄ vt supra dictū est indiget fantasmatē: quod est obiectum eius in duobus. s̄ in accipiendo sciam fm̄ motum q̄ est a rebus ad animam: et i circūponendo illd̄ qd̄ apud se tenet fantasmatibus: sicut in quibusdam exemplis patet fm̄ motū qui est ab anima ad res. Dico ergo q̄ intellectus adē in p̄mo statu non indigebat fantasmatē q̄tū ad p̄mū modū sed q̄tū ad sc̄dm. nec oportebat q̄ illd̄ fantasma esset a sensu acceptus: als non potuisset itelligere nisi rez quam p̄m̄ vidisset. cōtingit aut̄ p̄ operationē interiorum virtutum formari in imagine aliqd̄ fantasma qd̄ nunq̄ per sensū est acceptū. **C** Ad quartū d̄m q̄ nō p̄pter hoc operatōes sensū in adam frustra fuisset: si per eas cognitio rez ad se pertinentium non accepisset. q̄ per operationē sensus expertus fuisset exteriorius quod intellectus interior tenebat per habitum cognitionis innate. **C** Et p̄terea hoc sibi supra cōditionem nature sue collatum fuerat: vt scientiā non a sensibilibus acciperet. et ideo oportebat vt ea q̄ ad nature perfectionē fm̄ sui p̄ditionem cōueniunt ei nō subtraherentur: sicut homini resurgenti membra apta ad cōmestionē non subtrahunt: q̄suis cibis vltari non vtantur. **C** Ad q̄ntū d̄m q̄ adam non hoc modo fuit in scia perfectus q̄ oia sciret. et id̄ in his que nesciebat per angelos illuminatus fuisset: sicut et inferiores angeli a superioribus purgantur a nescia: vt i. vi. cele. hierar. Dionisius dicit.

D tertiu sic p̄ceditur. videtur q̄ homo i p̄mo statu decipi potuerat. q̄ sicut **A**plius dicit. i. Tim. iiii. Mulier seducta est. adam vero q̄uis non fuerit seductus in hoc in quo mulier: tamen in aliquo seductus est: vt veniale crederet qd̄ mortiferum erat vt in precedenti dictum est. ergo in statu innocentie decipi potuit. **C** P̄terea. maḡ supra di. xxi. dicit: q̄ mulier ideo serpentē nō horuit q̄ quem a deo creatum scivit: ab eo etiam loquendi vsū accepisse credidit: hoc autem falsū erat: q̄ loqui non est nisi intelligentis p̄rie: videtur igitur q̄ decipi potuerit. **C** P̄terea. constat q̄ adam in p̄mo statu secreta cordis alterius hominis scire nō potuisset: cum nec angeli hoc sciant: sed solus deus potuit aut̄ cōtingere vt aliquis diceret se illd̄ cogitare: qd̄ non cogitabat: nec adam eū mentiri credidisset cū hoc certitudinaliter non cognouisset. ergo videtur q̄ deceptus fuisset. **C** P̄terea. sensus q̄nq̄ nunciant aliquid aliter q̄ sit. sicut qd̄ a remotiori videt̄ min⁹ vt. sed de sensibilibus cognitionem per sensus habuisset. ergo videtur q̄ ibi quodammodo decipi potuerit: cum decipi nihil aliud sit q̄ falsum verū estimare. **C** Contra. **A**ugu. dicit: q̄ falsa p̄veris approba-

re non est natura hominis infirmi. sed pena damna ti: cum igitur homo in p̄mo statu omni pena caruisset: videtur q̄ decipi non potuerit. **C** P̄terea. deceptio sine ignorantia non est. Ignorantia autem vt **A**dugo de sancto victore dicit: est et culpa et pena. hoc autem in p̄mo statu esse non potuit: ergo nec aliqua deceptio. **R**espondeo dicendo: q̄ sicut supra dictū est. perfectio totius hominis pendeat ex superiori parte mētis qua homo deo per rectitudinem iustitie inhererebat: et ideo illa permanente deo coniuncta: sicut nec defectus in corpore aliquis vt passio et mors ita nec deceptio in anima esse potuit. vnde sicut supra dictum est. q̄ adam quodammodo potuit mori. s̄ si q̄ us peccaret: erat tamen quodammodo immortalis: q̄ in actu potentia moriendi non exisset nisi p̄ius peccasset. ita et hō i statu innocentie consideratus poterat quidem decipi si p̄ius peccasset non tamen ante peccatum. **A**d p̄imum ergo dicendum: q̄ sicut supra dictum est: q̄ elatio quedam mentem mulieris inuasit post verba serpentis per quam verū credidit quod serpens suadebat: ita seductio illa secuta ē elationem que fuit peccatum p̄imum: et similiter est de viro vt dictum est. **A**d sc̄dm d̄m q̄ mulier credidit serpentem vsū loquendi diuinitus accepisse nō quidem per conditionem nature: sed per ministeriū spiritualis creature: nec contulit vtrū hoc fieret virtute boni vel mali angeli: aut vtrum fieret deo per mittente vel deo iubente. **A**d tertium dicendum: q̄ sicut diuina p̄ouidentia corpus hominis seruasset illesum ab omnibus exterioribus lesuris: ita etiam seruasset intellectum hominis indeceptum in omnibus que suam cognitionem impediabant vt statim itelligeret si quis falsum pro vero sibi diceret. **A**d quartum d̄m: q̄ q̄uis a sensibus fuisset ei aliquid alio modo representatum q̄ rei natura haberet: non tamen in eo fuisset illa deceptio nec quantum ad sensum qui hoc modo recipiebat fm̄ proportionē suā ad sensibile: nec q̄tū ad intellectum: cuius iudicio subiacebat illa discreptio que iter sensum et rem erat vt. s̄ sciret quare aliter res videretur q̄ eēt. **S**z nō esset laudabile homini et c. **V**idetur hoc esse falsum: quia tunc si nec angelus nec homo peccasset: actus hominis laudabilis non fuisset cum tunc nullus eēt ad malum persuasor. **E**t dicendum q̄ hoc non est intelligendum: ita q̄ laus humani actus dependeat a suasionē mali: sed a potentia resistendi: suadēdi: que potentia manifestari potuit si tentatus fuisset et vicisset. **U**nde signanter dicit. **E**t ideo et c. vt quasi causa bene viuendi ostendatur hoc q̄ nullus ad malum persuadet. **E**t est gloriofius non consentire et c. **V**idetur hoc esse falsum: q̄ cum deus et angelus tentari si possint aliquid esset in homine gloriofius q̄ in deo. **E**t dicendum q̄ hoc intelligendum est supposita cōditione humane nature per quam pōt homo peccare et nō peccare. vel exponatur vt p̄mū. **M**deat autē scia hō et c. **V**idetur falsū quia nunc non habemus cognitionem omnium rerum: sicut adam habuit. **E**t d̄m: q̄ etiam ista scientia aliquo modo per peccatū diminuta est: sed non a deo q̄ per hoc homo a via salutis impediatur. et ideo in salutari doctrina de huiusmodi instruendus non erat. **S**ed non habuit p̄scientiam eorum et c. **V**idetur falsum: quia cum nos quorundam futurorum p̄scientiam habeamus: cognitio eius fuisset imperfectior q̄ nostra. **S**ed dicendum q̄ nos non cognoscimus futura nisi p̄out quo-

damodo sunt presentia in suis causis que sunt dererminate ad tales effectus: vel de necessitate vel in maiori parte. et sic etiam adam in primo statu futuro rum cognitionem habuit multo plenius q̄ nos: non tamen eor̄ q̄ cas̄s determinatas non habent sicut ea que ex liber. ar. dependent vt casus suos.

Di.

Vigesimaquarta.

De gratia hominis et potētia ante peccatū.

Hanc diligentem inuestigari oportet quam gratiam vel potentiam habuit homo ante casum. et vtrum per eam potuerit stare vel non. Sciendum est igitur q̄ homini in creatione sicut de angelis diximus: datum est per gratiam auxilium et collata potentia per quam poterat stare. i. non declinare ab eo quod acceperat. s̄ non poterat proficere in t̄m vt per gratiam creationis sine alia mereri salutem valeret. Poterat quidem per illud auxiliū gratie creationis resistere malo. s̄ non proficere bonū. Poterat tamē illud bene viuere quodamō: q̄ poterat viuere sine peccatō Sed nō poterat sine alio gratie adiutorio spiritaliter viuere: quo vitam mereretur eternā Unde Augustinus in ench. Sic fact⁹ ē homo rectus vt remanere in ea rectitudie possit: non sine diuino adiutorio et suo fieri peruersus arbitrio: vtrumlibet horum elegisset: dei voluntas fieret vel ab illo vel de illo. Et q̄ suam maluit facere voluntatem q̄ de illo facta est voluntas dei. Item in eodem. Sic oportebat prius homines fieri vt et bene possent velle et male. Nec frustra si bene: nec impune si male: idem quoq̄ in libro de correctione et gratia ait. Si hoc adiutorium vel angelo vel homini cum primum facti sunt defuisset. Quoniam si talis natura facta erat vt sine auxilio possent manere si vellet: non vtiq̄ sua culpa cecidisset. Defuisset quippe adiutorium sine quo manere non posset. Idem dederat deus homini bonam voluntatem: in illa quippe eum fecerat rectum. Dederat adiutorium sine quo non posset in ea manere si vellet et per quod posset. vt autem hoc vellet: in eius dimisit arbitrio. In eodem acceperat posse si vellet: sed non habuit posse quo vellet. Nam si habuisset perseuerasset. His testimoniis euidenter monstratur q̄ homo rectitudinē et bonam voluntatem in creatione accepit: atque auxilium quo stare poterat. Alioquin nō sua culpa videretur cecidisse.

Qualis fuerit illa rectitudo et bonitas voluntatis in qua creatus est.

Vigesimaquarta.

Ed quomodo rectam et bonam voluntatem habuit homo: si per eam nec mereri vitam valuit: nec ea stare voluit. Quia nec aliquid mali ea tunc volebat. et ad tempus stare voluit. sed non perseueranter. et ideo recta et bona fuit tunc voluntas hominis. Ad hoc autem quod diximus homines non potuisse proficere vel mereri per gratiam creationis: solet opponi sic. per illud auxilium gratie creationis potuit stare in bono quod acceperat. Potuit ergo resistere tentationi. Sed resistere tentationibus atq̄ suggestionibus malis meritum est ac bonum remunerabile. Omne autem bonum meritum profectus est. Per gratiam igitur creationis proficere potuit sine adiectione alterius gratie. Ad quod dicimus: quia resistere malo et non consentire tentationi: non fecisset illi meritum et si non consensisset: quia nihil in eo erat quod ad malum impelleret. Sicut angelis qui non ceciderunt: nec fuit meritum quod steterunt. i. quod non corruerunt. Nobis autem meritum est aliquando si malum non facimus sed resistimus. Vbi duntaxat vbi causa subest: que nos facere id mouet: quia ex peccati corruptela proueniunt ad lapsus gressus nostri. Vbi autem non interuenit causa nos ad malum impellens: non meremur si ab eo declinamus. Declinare enim a malo semper vitat penas. sed non semper meretur palinam.

De adiutorio homini in creatione dato quo stare poterat.

Ic considerandum est quod fuerit illud adiutorium homini datum in creatione quo poterat manere si vellet. Illud vtiq̄ fuit libertas arbitrii ab omni labe et corruptela imunitatis atq̄ voluntatis rectitudo et omnium naturalium potentiarum anime sinceritas atq̄ viuacitas. Liberum vero arbitrium est facultas rationis et voluntatis: qua bonum eligitur gratia assistente vel malum eadem desistente. et dicitur liberum quod ad voluntatem que aduersus libet flecti potest. Arbitrium vero quantum ad rationem cuius est facultas: vel potentia illa cuius est discernere inter bonum et malum. et aliquando quidem discretionē habēs boni et mali: quod malus est eligit aliquando vero quod bonum est. sed quod bonum est nisi gratia adiuta non eligit. malum vero per se eligit. Est enim in anima rationali voluntas naturalis qua naturaliter vult bonum licet tenuiter et exiliter nisi gratia iuuat que adueniens iuuat eam et erigit vt efficaciter velit bonum. per se autem potest velle malum

efficaciter illa igitur rōnalis anime potentia qua bonū vel malū velle potest vtrūq; discernit libet arbitriū nācupatur: quod bruta animalia non habēt q; rōne carēt. hūit tamē sensum et appetitum sensualitatis.

Quod bruta animalia non habent lib. arbitrium sed appetitum sensualitatis.

Si enim sensualitas quedam vis anime inferior: ex qua est motus qui intenditur in corporis sensus atq; appetitus rerum ad corpus pertinentium. Ratio vero est vis anime superior: que ut ita dicamus duas habet partes vel differentias: superiorem et inferiorem. Secundum superiores superius cōspiciendis vel consulēdis intendit. Secundum inferiorem ad tēporaliū dispositionē prospicit. Quicquid ergo in anima nostra nobis considerantibus occurrit: qd nō sit commune cum bestiis ad rationem pertinet. Quod autē in ea repereris cōmune cum bestiis ad sensualitatem pertinet. et ubi nobis gradatim in consideratione partium anime progredientibus: primum aliqd occurrit qd non est commune cū bestiis: ibi incipit ratio. Hec autē Aug. docet in. xii. lib. de tri. ita dicens. Videamus ubi sit quasi quoddā hominis interioris exteriorisq; confinium. Quicquid. n. habem⁹ in aīo cōmune cū pecore: recte dicitur ad exteriorē hominem pertinere. Non enim solum corpus homo exterior deputabitur. sed adiuncta quadam vita sua qua cōpages corporis omnes sensus vigēt quibus instructus est ad exteriora sentiēda. Ascendentibus igitur introsum quibusdam gradibus considerationis per anime partes ubi incipit aliquid occurrere quod nobis nō sit cōmune cum bestiis: ibi incipit ratio: vbi homo interior iam posse agnosci. Rationis autē pars superior eternis rationibus cōspiciendis vel consulēdis adherescit. Portio inferior ad tēporalia gubernanda deflectitur. et illa rationis intentio qua contemplamur eterna: sapientie deputatur. Illa vero q̄ bene vtumur rebus et tēporalib⁹ scie deputatur. Cū vero differim⁹ de natura mentis humane: de vna quadam re differim⁹ nec eā in hec duo q̄ memoravi: nisi p̄ officia geminamus. carnalis autem vel sensualis anime motus qui in corporis sensus intenditur: nobis cum pecoribus communis est: qui seclusus est a ratione sapientie. Rationi autem scientie vicinus est.

Qd talis ē ordo peccādi vel cadēdi in nobis qualis fuit in primis hominibus.

Illud quoq; p̄mittēdū nō est: q; talis nunc i vnoquoq; homine ē ordo tentationis et p̄gressio: qualis tūc in primis precessit parentib⁹. vt. n. tunc serpens mulieri malū suavit: ipaq; consensit: deinde viro suo dedit: sicq; consumatū est peccat⁹: ita et nunc in nobis p̄ serpēte. est sensualis motus anime. pro muliere inferior portio rōnis. p̄ viro superior rōnis portio. et hic est vir q̄ s̄m aplm dicitur imago et gloria dei. et illa ē mulier que s̄m eundem dicitur gloria viri. Atq; inter hunc virum et hanc mulierem est velut quoddā spirituale coniugium naturalisq; contractus: quo superior rationis portio quasi vir debet p̄cesse et dominari. Inferior vero quasi mulier d; subesse et obedire. Ideo vir s̄m aplm nō d; habere velamē: s; mulier. Et sicut in cunctis animalibus nō est repertum homini adiutoriū simile sibi: sed de illo sumptum qd ei formaretur in cōiugium: ita i partibus anime quas cū pecoribus habemus cōes nullū mētī nostre simile est adiutoriū. Unde Aug. in eodē. Illud nostrū qd in actōe tēporalium tractādoz ita versatur: vt nō sit nobis commune cū pecore: rōnale est quidē: sed ex illa rationali mente qua subheremus itelligibili et incōmutabili veritati tanq̄ duct⁹ et inferioribus tractandis gubernandisq; deputatū est. sicut. n. i oib⁹ pecorib⁹ non ē inuentum viro adiutoriū simile illi: nisi d̄ illo detractum qd ei in coniugium formaretur: ita menti nostre qua supernā cōsulimus veritatē: nullū est ad vsum tēporaliū rez q̄rū nature hominis satis est simile adiutoriū ex anime partibus quas cōes cū pecorib⁹ habem⁹. Ideoq; rōnale nostrum nō ad vnitatis diuorū sū separatū: sed i auxiliū societatis quasi deriuatū in suo dispartitur offd. Et sicut vna caro est duoz in masculo et in femina: sic itellectū nostrū et actionē siue rōnem et appetitū rōnalē. vel si aliquo mō significātius dici possunt vna mentis natura complectitur. vt sicut de illis dictum est: erunt duo in carne vna. sic de his dici possit duo in mente vna. Ecce ex his intelligi potest qualiter i anima hominis existat imago illius coniugii: et qualiter in singulis nostrum spiritualiter sint illa tria. s. vir: mulier: serpens.

Qualiter per illa tria in nobis consummetur tentatio.

Tūc superest ostendere quomodo p̄ illa tria in nobis consummetur peccatum vbi agnosci poterit: si diligēter intendatur q; sit in anima mortale vel venia

le peccatum. vt enīz ibi serpens persuasit mulieri et mulier viro: ita et in nobis sensualis motus cum illecebrā peccati cōceperit: quasi serpens suggerit mulieri. s. inferiori parti rōnis. i. rōne scientie. Que si cōsenserit illecebre mulier edit cibum vetitum. Post de eodem dat viro cum superiori parti rationis. i. rōni sapientie eandem illecebram suggerit. Que si cōsensit: tunc vir etiam cum femina cibum vetitum gustat. Si ergo in motu sensuali tñ peccati illecebra teneatur. veniale ac leuissimum est peccatū. Si vero inferior pars rōnis cōsenserit: ita vt sola cogitatōis delectatione sine voluntate perficiendi teneatur: mulier sola manducauit: non vir: cuius auctoritate cohibetur voluntas ne ad op^m vsq; pueniat. Si vero adsit plena voluntas perficiendi: vt si adsit facultas ad effectū pducatur: vir quoq; māducat: qz superior pars rōnis illecebre cōsentit. et tūc est dānabile et graue peccatū. Quando autē mulier sine viro gustat: aliquando ē mortale: aliquando veniale peccatū. vt. n. dictum ē tūc mulier sine viro gustat: cū ita delectatōe cogitationis peccatū teneat vt faciendū nō decernat. vel cū quidā termin⁹ et mensura peccati adhibeat a viro vt nō liceat mulieri effrenata libertate in peccatū p̄gredi. Si ergo peccatū nō diu tenea delectatione cogitatōis. sed statim vt mulierē tetigit viri auctoritate repellat: veniale est. Si vero diu in delectatōe cogitatōis teneat. et si voluntas perficiendi desit: mortale est. et pro dānabile simul vir et mulier. i. tot⁹ homo: quia tūc vir non sicut debuit mulierē cohibuit vnde potest dici cōsensisse.

Repetitio summam perstringens.

Itaq; vt breuiter sumā pstringā: quā peccatum ita in aia concipit. ut illud facere disponat vel etiā pficiat. aliud frequēter. aliud vel semel. vel et quādo cogitationis delectatione diu teneat mortale est. Cum vero in sensuali motu tñ est vt p̄diximus: tūc leuissimū ē peccatū: qz rō tunc nō deieccatur. Id autē supra dixi: aliud frequēter aliud semel: qz vt quibusdā placet: quedā sūt q̄ si tñ semel fiat vel faciēda disponantur damnant. quedā vero nō nisi sepius fiant vel faciēda decernant: vt de ocioso verbo: et huiusmodi. hec autē Aug. in. xii. li. de tri. tradit ita Sicut in illo cōiugio primorū hoīum serpens manducandū persuasit mulier aut non manducauit sola: sed viro suo dedit et simul manducauerūt. ita et in quodā secreto cōiugio qd in vno hoīe gerit et dinoscitur: cū rōni scientie que in rebus tpalib⁹ agēdis rōcinādi. vi-

nacitate versatur. aialis sensus igerit quādas illecebrā. tūc velut serpens alogitur feminā. huic autē illecebre cōsentire de ligno vetito ē edere. S; iste cōsensus si sola cogitatōis delectatione cōtēpt⁹ ē. superiori vero auctoritate ita retinent mēbra vt nō exhibeant arma iniquitatis peccato: sic habendum estimo velut si lignū vetitū mulier sola comederit. Si autē in cōsensu illo ita decernit qd qz peccatū: vt si ptās sit et ope impleatur: intelligēda est mulier dedisse viro suo sicut edendū illicitū cibū. neq; enī pōt peccatū nō solū cogitandū suauiter: verum etiā p̄petrādū efficiat mēte decerni: nisi et illa mētis intentio penes quā sumā potestas est: membra in op^m mouēdi vel ab ope cohibēdi male actōi cedat. Nec sane cū sola cogitatōe mēs oblectat illicitis: nō qdē decernens eē faciēda. tenēs. tñ et volēs. i. delectans libēter que statim vt attingerūt animū respui debere: negandū eē peccatū. sed lōge min⁹ q̄ si et ope statuat implendū. et id de talib⁹ quoq; cogitatōib⁹ venia petēda est: peccatūq; p̄cuciedū et dicendū. Dimitte nobis de. no. si. et. n. di. de. no. Neq; n. sicut in illis duobus primis hoīb⁹ personā suā quisq; portabat. et id si sola mulier cibū illicitū edisset: sola vtiq; mortis supplicio plecteret. Ita pōt dici in hoīe vno si delectationib⁹ illicitis a quibus continuo se debet auertere: cogitatio libēter sola pascat: nec faciēda decernant mala: s; tñ suauiter in recordatōe teneant: quasi mulierem sine viro posse damnari. Absit hoc credere. Hic quippe vna p̄sona est. vno hō est. totusq; dānabilis: nisi hec que sine voluntate operandi. sed tñ cū voluntate aīuz talibus oblectandi: soli⁹ cogitatōis sensus eē peccatū: p̄ mediato ris grām remittant. Idē quoq; in li. p̄tra manicheos de hoc eodē sic ait. Apl's dicit. Secundū principem potestatis aeris hui⁹ spūs q nūc opat in filiis diss. dētie. Nūqd ergo visibiliter eis apparet: aut q̄si corporeis locis accedit ad eos et operat. Sed miris modis p cogitationē suggerit qcqd pōt: qb⁹ suggestiōibus resistendū est. Ad. n. ignoram⁹ astutias eius. Quo. n. accessit ad iudā q̄ ei psuasit vt dñm traderet. Nūqd in locis aut p hos oculos ei visus est. Sed vtiq; vt dñs ē in cor ei⁹ itrauit. Reppellit autē illū hō si paradisi mentis custodiat. Posuit. n. hoīem de⁹ in paradiso vt operaret et custodiret. Et sic ecclesie dicit in cāticis cāticorū. Or⁹ cōclusus font signatus. Quo vtiq; nō admittit peruersitatis ille psuasor: s; tñ p mulierē deceptit. Ad. n. et rō nra deduci pōt ad cōsensionē pecca-

ti: nisi cū delectatio mota fuerit i illa pte ani-
mi q̄ d̄ obipare rōi tāq̄ rectori uiro: et i vno
quoq; nostrū nihil aliū agit nūc cū ad pctm̄
q̄s; dilabit q̄ tūc actū ē in illis tribus: serpen-
te: muliere ⁊ viro. Nā primo fit suggestio si-
ue p cogitationē siue p sensus corporis v̄ vi-
dendo vel tangendo uel audiendo gustādo ul
olfaciendo. Que suggestio cū facta fuerit si
cupiditas nostra non moueat ad peccādum
excludit serpētis astutia. Si aut mota fuerit
quasi iam mulier persuasum erit. sed aliquan-
do rō uirilr etiā cōmotā cupiditatē refrenat
atq; cōcupiscit. Quod cū fit non labimur in
pctm̄: sed cū aliquāta luctatōe coronamur.
Si aut rō cōsentiat: ⁊ quod libido cōmoue-
rit faciēdum esse decernat ab omni beata ui-
ta tanq̄ de paradiso expellit homo. Jam. ii.
peccatum imputat etiam si non subsequat
factum: quando rea tenet in consensioe con-
scientia. Nec de anime partibus interserui-
mus ut ipsius anime natura plenius cogno-
sceret: ⁊ fm̄ quam sui portionem in ea sit li-
berum arbi. intelligat. s. fm̄ rōnem quo om-
ne mortale peccatum geritur. sed non omne
uemale illud. s. q̄ in solo intuitu uel motu sen-
sualitatis existit.

Quod sensualitas sepe in scriptura alr q̄
supra accipit. s. ut inferior portio rōnis eius
nomine intelligatur.

Non est autem silentio p̄tereundum
q̄ sepe in scriptura nomine sensuali-
tatis: non id solum in anima quod ē
nobis commune cum pecore: sed etiam infe-
rior portio rationis: que temporaliz; dispō-
ni intendit intelligitur. Quod diligēs lector
in locis scripturē ubi de ipsa fit mentio vigi-
lanter annotet.

Unc diligenter inuestigari oportet ⁊c.
Postquā determinauit de scia quā ho-
mo i p̄mo statu habuit. Hic incipit deter-
minare de potētia naturali per quā pec-
catū vitare poterat. Et diuidit in par-
tes duas. In prima parte ostendit q̄ hō hūit. naturalē
potentiā p quā poterat peccatū vitare. In scda ostē-
dit que sūt illa. ibi. Hic p̄siderandū: qd fuerit adiuro-
riū. Circa qd mouet duas dubitatōes. Prima. ibi.
S; ⁊ quō rectā ⁊ bonā uolūtātē. Scda. ibi. Ad hoc
aut qd dixim⁹. Hic p̄siderandū ē ⁊c. Hic ostēdit q̄ fue-
rit illa potētia naturalis. Et dicit q̄ li. ar. Et diuidi-
tur in partes duas. In p̄ma ostēdit qd sit lib. arbi. In
scda ostēdit qd sit li. ar. p̄ditōes. rr v. di. Jam ad p̄posi-
tum redeam⁹. Prima diuidit in duas. In p̄ma de-
terminat qd ē lib. arbi. In scda notificat quasdam vi-
res anime ut ostēdat in qb⁹ lib. ar. p̄tineat. ibi. Est. n.
sensualitas ⁊c. Circa p̄mum duo facit. Primo ostē-
dit q̄ illa potētia qua pctō resistere potuerit ē lib. ar.

Secdo diffinit ipm̄ ibi. Liberū uero arbi. ⁊c. Est enis
sensualitas ⁊c. Hic notificat quasdam potētias aie. Et
circa hoc duo facit. Primo notificat eas. Secdo on-
dit qualr in eis pōt ee peccatū. ibi. Illud quoq; p̄-
mittēdum nō ē ⁊c. Et p̄. pars cū p̄cedētib⁹ est p̄-
sentis lectōis. Circa quā duo querūtur. Primo d. li.
ar. Secdo: de potētis li. ar. āneris. C Circa p̄mum
quatuor querūtur. Primo utrū lib. ar. sit potētia uel
habitus. Secdo: si est potētia: utrū sit vna uel p̄les.
Tertio: si est vna utrū sit distincta a rōne ⁊ uolūtate.
Quarto utrū homo in p̄mo statu per lib. arbi. pec-
cato resistere potuit.

D p̄mū sic p̄cedit. uidef q̄ li. ar. sit habit⁹.

a Primo p hoc qd dicit Bernardus: q̄ li. ar.
est habit⁹ animi liber sui. ⁊ ita uidef esse ha-
bit⁹ ⁊ nō potētia. C P̄re. potētia nō efficit facili-
ad actū nisi ex habitu. sed lib. arbitriū dicit in littera
esse facultas uolūtatis ⁊ rōnis: cū igit facultas habi-
litate quandā noiet: uidef q̄ li. ar. sit habit⁹. C P̄re.
terea. sicut ifra dicit: p̄bi diffiniūt lib. ar. liberū d vo-
lūtate iudiciū. iudiciū aut nō noiat potētia s; magis
habitū. ergo uidef q̄ nō sit potētia. C P̄re. Aug. di-
cit: q̄ hō male p̄tes lib. arbi. ⁊ se p̄didit ⁊ ipm̄. s; per
peccatū nulla potētia naturalis tollit. ergo li. ar. nō
est potētia sed habit⁹. C P̄re. nulla potentia recipit
magis ⁊ min⁹. sed lib. arbi. intendit ⁊ remittitur. vñ
⁊ supra di. vii. dictū est q̄ boni angeli lib. arbi. hūit p̄
cōfirmationē q̄s; an. ergo lib. arbi. nō est potētia s; ha-
bit⁹. C Sed p̄ra. ois potētia determinat p̄ habitū
ad aliqd vñ uel simplr: sicut p̄ habitū scie ad vñz
uel ad min⁹: ut magis vñ inheret sicut opinio. sed
per li. ar. homo equaliter se habet ad vtrumlibet. er-
go li. ar. non est habitus. C P̄re. habitus nō pōt ee
subiectū alterius habit⁹. sed lib. ar. est subiectū gra-
rie que ad ipm̄ p̄parat: sicut fessor ad equū: sicut Au-
gusti. dicit. ergo lib. ar. nō est habitus. C Respondeo
dicēdo: q̄ circa hoc qdā dicit li. ar. fm̄ q̄ in vsuz lo-
quentiū uenit nomē habitus ē q̄uis eodē nomine ⁊
potētia ⁊ actus significet: sicut patet in noie intel-
lectus: qd ⁊ potētiam ⁊ habitū ⁊ actum significare po-
test. hinc aut habitū quem nomen li. ar. designat nō
dicunt esse aliquā qualitatē potētie superuenientem
sed ipsam habilitatem potētie ad actū uel facilitatez;
quā habet vna potentia er adiutorio alterius. p̄pter
qd fm̄ eos facultas uolūtatis ⁊ rationis dicit. sed
hec opinio nō recte utitur noie habitus: qz habit⁹ se-
cundum proprietatem sui nominis: significat qua-
litatez quanda; que est principū act⁹ informatiue
⁊ p̄ficiētē portētiā. vnde oportet si p̄prie acci-
piatur q̄ sit superueniens potētie: sicut p̄fecto p̄
fectibili. C P̄reterea. si consideretur rō ⁊ uoluntas
nō potest esse nisi triplr. aut q̄ vtrunq; s; se conside-
retur: ⁊ sic constat q̄ vtrūq; est potētia: ⁊ ita qd cūq;
eorum ponat li. ar. erit potētia. uel q̄ consideretur
vñ in respectu alteri⁹. nec sic pōt esse q̄ vñz sit ha-
bitus alterius: qz potētia nō est habitus alteri⁹: qz
potētia nō est habitus potētie. uel consideret relatio-
vñius ad alterū: nec hoc noū habit⁹ habere potest.
vnde non uidetur rationabiliter dictum q̄ lib. ar. sit
habitus. Et ideo qdam dicit q̄ lib. ar. nominat potē-
tiam nō absolutā sed habituatē. i. p̄t est per habitūz
quendam p̄fecta: non quidem acquisitum uel infu-
sum sed naturalem per quem habitum facit est i suuz
actum: in tantum ut dominium sui actus habere di-
catur. Illud etiam nō uidetur conueniens: qz q̄ vo-
p iiii

luntas habeat dominus sui actus ex ipsa natura potentie habet prout est imperans aliis et a nullo imperata unde hanc facultatem ex se habet et non ex alio habitu. Et preterea. vnusquisque habitus se habet ad actum vt quo non simpliciter efficitur actus. sed bene efficitur. lib. aut arbi. ad electionis actum se habet vt quo talis actus efficitur quandoque bene quandoque male et indifferenter. unde non videtur habitus aliquem designare si habitus proprie accipitur: sed illam potentiam cuius proprie actus est eligere: quod lib. arbi. est quo eligitur bonum vel malum: vt Augustinus dicit. Ad primum ergo dominus quod Bernardus large videtur nomine habitus pro habitu quodam: ex hoc. n. lib. arbi. in hoc dicitur: quod hoc modo se habet eius animus vt sui actus liberam potestatem habeat. Ad secundum dominus quod scilicet dominus dominus quod ultas finem dominus versus loquendi significat potestatem qua aliquid habetur ad nutum: unde et possessiones facultates dicuntur: quia in domino sunt possidentis. et ideo lib. ar. facultas dicitur non quasi habitus quidam: sed quod actum suum in libera potestate habet: unde et liberum nominatur. Ad tertium dominus quod iudicium proprie loquendo non nominat potentiam nec habitum: sed actum. non autem inuenitur vnus habitus per quem omne iudicium elicitur cum per diversos habitus in diuersis iudiciis procedat: nisi forte dicamus habitum illum primorum principiorum: quorum cognitio naturaliter est insita nobis secundum quod in omnibus iudiciis dirigimur quem nullus lib. arbi. diceret: quod non est proprium et primum directum in electionis actum. potest autem ad vnam potentiam reduci omne iudicium electionis. et ideo congruentius hoc nomine actus datur intelligi potentiam quam habitum. Ad quartum dominus quod homo dicitur lib. ar. amisisse non quod dem essentialiter: sed quia quandam libertatem amisit que quidem est a peccato et a miseria vt infra dicitur. Ad quintum dominus quod omnis potentia in suo actu vigoratur aut debilitatur per habitum superuenientem et impedimentum adueniens. unde lib. arbi. non dicitur liberius vel minus liberum: quod ipsa potentia in se intendatur et remittatur. sed quod vel impeditur per corruptionem peccati vel expeditur per habitum gratie et glorie.

Ad secundum sic proceditur. videtur quod lib. ar. non nominet vnam potentiam sed plures.

Augustinus enim dicit: cum de lib. arb. loquimur non de quadam parte anime dicimus sed de tota anima. totalitas autem anime in pluralitate potentiarum consistit. ergo lib. arbi. plures potentias colligit. Preterea. ratio et voluntas sunt diuersae potentie. sed lib. arbi. est facultas voluntatis et rationis vt in littera dicitur. ergo in se plures potentias colligit. Preterea. potentie distinguuntur per actus vt in secundo de anima philosophus dicit. sed lib. arb. se extendit ad actus plurium potentiarum: quia sicut Damascenus dicit: lib. ar. inquit: disponit. et sic de aliis. ergo videtur quod plures potentias colligat. Preterea. electio nihil aliud est quam duobus prepositis appetit: cum quolibet potentia conueniens appetat et nocivam refutet. ergo cuiuslibet potentie est eligere: sed eligere assignatur proprie actus lib. arb. in littera. ergo videtur quod lib. ar. non sit determinata potentia. Preterea. virtus et viciu non nisi in lib. arbi. esse potest. inuenitur autem in omnibus viribus anime quod in concupiscibili est temperantia: et in irascibili est for-

titudo et vicia opposita. ergo videtur quod lib. arbi. determinatam potentiam non nominet sed plures.

Sed contra. actus determinatus est determinate potentie: sed eligere est quidam determinatus actus qui lib. ar. assignatur ergo lib. ar. est determinata potentia. Preterea. nihil quod est vnum simpliciter in natura constat ex pluribus nisi illa vel alterum eorum a sui natura transmutetur. si ergo lib. ar. ex pluribus potentis conficiatur vel non erit aliquid vnum vel hoc erit vnum cum corruptione quarundam potentiarum anime quorum vtrumque est inconueniens. ergo lib. ar. non colligit diuersas potentias. Respondeo dicendo: quod quidam posuerunt lib. ar. non esse determinatam potentiam sed colligere omnes vires rationalis anime: sicut totum vniuersale suas partes. hoc autem non videtur conueniens: cum quia oportet quod multiplicatis potentis lib. arb. multiplicaretur secundum esse: multi enim homines sunt multa animalia et non vnum. cum quia oportet quod ratio lib. arb. in illis potentis saluaretur: quod non potest esse: quod actus qui lib. ar. assignatur: non est cuiuslibet potentie sed alicuius determinate. Et ideo alii dicunt quod lib. arbi. colligit plures potentias: sicut totum integrale partes suas. nec hoc iterum conueniens videtur: quod due potentie non possunt esse partes integrales alicuius vnus si accipitur vnum simpliciter: nisi forte dicatur vnum quod est aggregatione vel ordine vnum. lib. autem arbi. non oportet sic esse vnum: sed simpliciter sibi vnus actus attribuitur. Quidam autem dicunt quod lib. ar. colligit plures potentias voluntatem et rationem: sicut habitus vtrumque propter quod facultas voluntatis et rationis dicitur. Sed et hoc improprie dicitur: quod si nomen habitus proprie sumatur: non potest esse immediate vnus habitus duarum potentiarum: quod vnus habitus ad vnum actum ordinatur qui est vni potentie. Et idem aliter dicitur: quod aliquid dicitur colligere plura dupliciter. Vno modo essentialiter: sicut totum colligit partes suas. Alio modo virtualiter: sicut quod virtus plures rerum in vno participat. secundum hoc ergo dico quod lib. ar. non colligit plures potentias essentialiter sed virtualiter quod vna potentia determinata. Sic. n. est in potentis anime: quod cum omnes ab essentia anime oriatur: quasi proprietates ab essentialibus rei. est in quodam modo huiusmodi originis: vt. scilicet. origo vni potentie originem presupponat quod immediate quodam modo ab essentia anime proceditur: quod ex actibus non considerari potest. Actus enim vnus potentie necessario actum alterius presupponit: sicut actus appetitus et actum apprehensiuum. et ideo est quod sicut virtus essentialis anime in potentia relinquatur: ita etiam virtus vni potentie precedentis relinquatur in subsequenti. et inde est quod aliqua potentia virtutes plurium potentiarum in se colligit: et sic est in lib. ar. quod ex actu eius patet. Eligere enim quod actus eius ponit importat discretiorem et desiderium. unde eligere est alterum alteri preoptare. hec autem duo sine virtute voluntatis et rationis effici non possunt. vnde per quod lib. ar. virtus voluntatis et rationis colligitur propter quod facultas vtrumque dicitur. Ad primum ergo dicendum: quod contingit aliquam potentiam esse determinatam in se que tamen vniuersale imperium super omnes actus habet sicut patet in voluntate. unde lib. arbi. propter hoc dicitur: non pars anime sed tota anima: non quia non sit determinata potentia: sed quia non se extendit per imperium ad terminatos actus: sed ad omnes actus hominis qui libero arbitrio subiaccit.

C Ad secundū dō q̄ actus aliquis attribuitur alicui potentie dupliciter: vel q̄ elicit ipsum sicut propriū actum sicut visus videre et intellectus intelligere: et sic li. ar. assignatur actus ille qui est eligere. Aliomō q̄ impat ipsum: hoc mō actus oīum uirū obedientium rationi possunt voluntati attribui que est motor oīū virū: et ita etiā actus diuersarū virū li. ar. attribuantur: **C** Ad tertium dō q̄ li. ar. dī facultas volūtatī et rōnis: nō q̄ vtrāq̄ essentialiter comprehendat: sed virtualiter vt dictū ē. **C** Ad quartū dō q̄ eligere non pertinet ad omnes vires: sed ad aliquā determinate quāuis vnaqueq̄ vis in suum conueniens tendat: et contrariū refugiat. h enim non fit ipsa vi eligente: sed vel propter ordinem naturālē potētie ad obiectum: sicut lapis naturaliter descendit. vt per electionem li. ar. q̄ sicut dicit Aug. intelligentia non solum sibi intelligit: sed toti anime et similiter voluntas non solum sibi vult: et sic de aliis. **C** Ad quintū dicendum q̄ virtus et vitium dñr esse in aliquo dupliciter: vel sicut in cā: et hoc modo sunt in li. ar. et volūtatē, vel quantum ad habitum: sicut in acquisitis habitibus: vel saltem quantum ad actus quantum ad insusos. Alio modo vt in subiecto: et h modo cōtingit in diuersis potentis anime virtutes: et vitia esse vt supra dictum est.

D tertium sic pceditur. videtur q̄ li. ar. sit potentia distincta a volūtatē et ratione. Actus enim cuiuslibet potentie denominatur ab ipsa potentia: sicut velle a voluntate et intelligere ab intellectu: sed eligere neq̄ a voluntate neq̄ a ratione denominatur. ergo cum sit actus li. ar. videtur q̄ li. ar. sit potentia ab vtrāq̄ disctā. **C** Preterea. li. ar. importat: et iudiciū: et libertatem: sed vtrūq̄ istorū simul: nec voluntati conuenit cuius non est iudicare nec rationi que violentia argumenti cogitur. ergo li. ar. est potentia ab vtrāq̄ disctā. **C** Preterea. vt philosophus dicit in tertio ethicozum voluntas est finis: electio autem non est finis: sed eorum que sunt ad finem. ergo cū eligere sit li. arbitrii: li. ar. erit alia potentia a voluntate. **C** Preterea. vt philosophus dicit in sexto et septimo ethi. In operatiuis finis se habet per modum principii in speculatiuis: sed non ad eandem virtutem pertinet principia: et conclusiōes in speculatiuis: q̄ intellectus principium est: et sciētia cōclusiōum. ergo nec in operatiuis ad eandē virtutē p̄tinet finis: et id qd est ad finem: et ita voluntas cuius obiectum est finis et li. ar. quod est ad electionem eius quod est ad finem non sunt vna potētia **C** Preterea. potentia que habet iudiciū de actibus aliarum est discreta ab eis: sicut sensus cōis a se sibus particularibus: sed li. ar. habet iudiciū de actibus omnium potentiarum quod etiam ipsūz nomē sonat a iudicando impositum: et etiam super actus ipsius voluntatis cum philosophi li. ar. diffiniant esse liberum de voluntate iudiciū. ergo videtur q̄ li. ar. sit potentia discreta a voluntate: et ab aliis viribus. **C** Sed contra. per virtutes affectivas et apprehēsiuas sufficienter diuiduntur vires intellectiue p̄tis sed voluntas et ratio comprehendunt sufficienter apprehensionem et affectionem et intellectiua. ergo li. ar. non est aliud ab vtrōq̄. **C** Preterea. cōmen. dicit super. xi. matha. q̄ sbe separte diuiduntur in voluntatē et intellectū solū mō: p̄tāt āt q̄ i substantiis separatis ē li. ar. sic i deo: et i angel. g li. ar. n̄ est po^a separata a voluntate et ratione et intellectu. **R**espondeo dō

q̄ quidam dicunt li. ar. esse potētiā distinctā a voluntate et ratione. Ad h autem ponendum diuer si diuersis viis mouentur. Quidā emiz ponunt li. ar. esse vnam potētiā habentem iudiciū super actus omnium potentiarum propter quod li. ar. nominatur quod iudiciū importat. Sed h non videtur quia iudicare de actibus omnium potentiarum non potest conuenire alicui potētie que sit aliud q̄ voluntas: vel ratio precipue cum Anselmus dicat q̄ voluntas est motor omnium virum oportet enim vt ea que est libertima super alias dominium et imperium habeat. Alij vero alia via ad h mouetur magis ydonea. s. ex diuersitate actuum. vident emiz eligere quod est actus li. ar. esse aliud q̄ velle simpliciter: et aliud q̄ ratiocinari: et ideo inducunt hunc actum in quandam potētiā: a voluntate et ratione distinctam quam li. ar. nominant. quod ponunt quodā modo medium inter voluntatem et rationem: et quodammodo postremum vtrōq̄. s. in enim ordinē nature et dignitatis oportet q̄ vtrāq̄ sequatur. s. volūtatē et rationem cum li. ar. sit ab essentia anime procedēs presupposita rōne et volūtatē que etiam ipse actus ostendit: q̄ eligere nō ē nisi prius apprehēsiō sine p̄rōne: et desiderato p̄ volūtatē. deficit ē a dignitate volūtatē cuius obm ē p̄ncipale bonū. s. finis. li. ar. obm est partū bonū qd ē eligibile ad finem. s. quantum ad p̄cipationem proprietatis vtriusq̄ naturā mediū h: vt ex rōne beat iudiciū: et ex volūtatē desiderii s. m q̄ virtutes p̄cedētū potētiāz in sequētib⁹ relinquunt vt dictū ē. sed istud vt extraneū: et si p̄ba biliter dicat. q̄ p̄i qui potētiāz aie subtiliter scruta ri sunt nullā potētiā i intellectiua p̄te p̄ter volūtatē et rōnē siue intellectū posuerūt. et id nō vt mihi q̄ li. ar. sit alia potētia a volūtatē et rōne qd ēt ex suo actū p̄. dicit enim p̄s in sexto ethicozum q̄ electio vel est intellect⁹ appetitiū vel appetit⁹ intellectū. et h magis videntur sua verba sonā q̄ electio sit act⁹ appetitus et volūtatē s. m tñ q̄ manet in ea virtus rōnis: et intellectus qd sit p̄. q̄nōq̄ emi ē eligēs act⁹ alicui⁹ potētie s. m q̄ manet i ea virtus alterius semp ille act⁹ illi potētie attribuit ex q̄ immediate p̄ducit. vbi ḡra intellectus p̄ncipioz ē: rōnē at p̄pe vt Ysaac dicit est factus currere cām in cātum. vnde p̄s act⁹ rōnis est deducere p̄ncipiū i p̄clusiōnē. h ḡ qd ē p̄clusiōes elicere ē act⁹ rōnis s. m q̄ manet i ea v̄tus intellect⁹. vñ magis p̄pe attribuitur rōni q̄ intellectui: ita ēt electio nō p̄cedit p̄siliū vt i. iii. ethicoz dī sic disputatio cōclusiōnē. ē eni electio p̄siliati appetit⁹: et ita eligēs erit p̄ncipalr act⁹ volūtatē: nō tñ absolute: s. s. q̄ manet i ea vt intellect⁹ et rōnis p̄siliatis. vñ sic p̄sideratā volūtatē noiat li. ar. et si absolute. **C** Ad p̄mū ḡ dō q̄ act⁹ q̄ ē absolute act⁹ po^a denoiat ab ipsa po^a: act⁹ vo q̄ ē vni⁹ s. m ordinē ad aliā nō denoiat ab aliā eā rā sic scire neq̄ a rōne neq̄ ab intellectu noiat. ita etiā eligere neq̄ a volūtatē neq̄ a rōne. **C** Ad s. m dō q̄ quāuis iudiciū non pertineant ad volūtatē absolute iudiciū tñ electionis que tenet locū conclusiōis ad voluntatē pertinet s. m q̄ in ea virtus rōnis manet. **A**d tertium. dō q̄ vnaqueq̄ potentia diffinit ex eo q̄ est per se obiectū eius et formaliter. cū autē obiectū volūtatē sit bonū p̄p̄ h a fine p̄ncipaliter describit q̄: h. p̄ se rōnē boni. Id autē qd est a fine non est bonū tñ quantum huiusmodi absolute: s. ex ordine ad finē: s. tñ s. m h q̄ p̄cipat rationem boni est obiectum volūtatē s. m q̄ in voluntate est ius rationis ordinantis.

Electio

C Ad quartum dicendum qd quibus principia et conclusiones pertinent ad diuersos habitus aie non tñ pertinent ad diuersas potentias. Vel melius dd qd si etiam rō et intellectus diuerse potētie ponantur: n̄ tamen propter hoc sequitur qd voluntas et li. ar. sint diuerse potentie. nihil enim diuiditur essentialiter p id quod est accidentale sibi: sed per id quod est essentialē. Conferre autem et ordinare virtuti apprehensivæ per se conuenit: appetitiuæ autem non nisi s̄m accidens: s̄m qd est vis apprehensivæ et ideo virtus apprehensivæ conuenienter diuiditur in virtutem qd absolute accipit vnum sicut est intellectus: et cū collatione sicut est rō: sed appetitiua non d̄z diuidi i eas que accipit bonum absolute: et in eam que accipit bonū i ordine ad aliud: qd ille ordo nō est a. voluntate: sed a rōne. vnde volūtas est magis ordinati vel collati q̄ conferens seu ordinās. **C** Ad qntū dd qd non o3 qd iudiciū actus cuiuslibet potētie p̄tineat ad aliā potentiam: qd sic abiretur in infinitum: sed est deuenire ad sumas potentias que super suos actus reflectuntur sicut est voluntas: et rō: ideo nō o3 qd sit alia potentia iudicans de actu volūtat̄is et rōnis: iudiciū autē li. ar. intelligit iudiciū electionis. vñ nō d̄r libez de voluntate iudiciū: ly: de non denotat cām materialē quasi volūtas sit id de quo est iudiciū: sed originē libertatis: qd qd electio sit libera hoc est de natura volūtat̄is.

D quartū sic proceditur. videtur qd Adaz i primo statu p li. ar. nō poterat peccatū vitare. qd sicut dicit Aug. in li. de vera innocētia natura humana: et si in illa integritate in qua cōdita est permaneret nullo tñ mō seipsū sine creatore ad iuuante seruaret: sed sua p̄seruatio erat vt sine pctō maneret. ergo videtur qd per li. ar. peccatū vitare n̄ poterat. **C** Pre. li. ar. vt in lra d̄r est quo malū eligi gr̄a desistente: sed Adā in primo statu gratiā non habuit al̄s proficere potuisset ad meritū vite. s̄ vt qd oportebat ipsum malum eligere. **C** Pre. vincenzi debet corona: s̄ resistere tēptatiōi est tēptatē vincere. si ergo per li. ar. potuisset tēptationi resistere vt qd per li. ar. coronam mereri potuisset qd falsum est: et in littera negatur. **C** Preterea. vitare peccatū est quoddam laudabile: sed per opus laudabile proficitur ad meritum vite: qd opus laudabile ē actus virtutis. si ergo peccatum vitare potuit per se: etiam potuit ad meritū vite proficere quod in littera negat̄. **C** Sed contra. Nulli imputandum est si facit illud quod vitare non potest: sed homini imputatū est ad penam qd peccato nō restitit. ergo peccatū vitare potuit. **C** Preterea in rebus naturalibus simul datur rei generate forma specifica et virtus se se cōseruandi in esse specifico: sed opera dei sunt perfectiora q̄ opera nature. cum ergo homini rectitudinem volūtat̄is dederit: vt qd dedit ei potentiam cōseruandi se in sua rectitudine: sed h̄ non potuit nisi peccatum vitando. ergo videtur qd li. ar. peccatum vitare potuit. **C** Respondeo dd qd h̄ qd aliquis non possit vitare peccatū potest intelligi dupliciter: vel ita qd ad peccatum per violentiam impellatur: et h̄ omnino libertati arbitrij repugnat quod coactionem non patit̄. Alio modo quia li. ar. ad malum inclinatur: vel per habitum aliquem: vel per passionem illius potentie cui li. ar. subcūbit: neutro autem modo potest dici de primo homine qd peccato resistere nō posset: qd et verum li. ar. habebat et integrum. vnde nec passiones

inerant que ad malum impellerent nec habitus peruersus nature corruptens que omnia ex peccato cōsecuta sunt: et ideo non solum habuit qd peccato resistere posset: sed qd etiam illud facile potuit: quod etiam peccatum eius aggravauit vt supra dictum est. **C** Ad primum ergo dicendum qd deus operatur in voluntate et natura: sicut prima causa in causis secundis: et ideo sine ipso adiuvante nec lapis in esse cōseruaretur nec deorsum tenderet: similiter etiam nec humana natura sine eo: vel consistere potest: vel reatum morū voluntatis habere non tamen propter h̄ sequitur qd aliquo aliquod dono naturalibus superaddito quod. s̄ in sui conditione acceperit indigeret vt peccatum vitaret. **C** Ad scdm dd qd h̄ duplex opinio. quidam enim dicit qd homo in gratia creatus est: et isti dicunt qd est duplex perfectio vn̄ ad meritum: et hunc habere poterat per id quod iaz acceperat: et alius ad confirmationem beatitudinis: et hunc per id quod tunc acceperat habere non poterat. sed supposito etiam s̄m aliam opinionem qd gratiam gratum facientem non habuit adhuc non sequitur qd non potuerit peccatum vitare. cum enim dicit qd li. ar. eligi malū gratia desistente nō intelligit obligatio liberi. ar. sine gratia cōsiderati ad malum: sed ostendit qd li. ar. per se sine gratia potest in malum non autē sine gratia potest in bonū meritorij. **C** Ad tertium dicendum qd non cuius victoria debetur corona vite eterne: sed ei que est gratia gratum faciente informata: firmiter enim etiam peccatores alicui tēptationi resistunt per quod tamen vitam eternam non merentur. **C** Ad quartum dicendum qd non omnis actus laudabilis est virtute informatus: qd et actus qd sunt ad virtutē: vel sicut cātes acquisitaz: vel sicut disponentes ad infusam sunt laudabiles: nec etiam actus quacūqz virtute informatus est meritorij: sed ille tantū que informat virtutē gratie gratum facienti et caritati coniuncta.

E inde queritur de virtutibus li. ar. annexis **d** Et querit̄ quatuor. Primo. de sensualitate quid sit. Secundo. de superiori et inferiori parte rationis. Tertio. de desiderij. Quarto. de cōscia. **D** primum ergo sic procedit. videt̄ qd inueniēter notificet in lra sensualitas. Differt enim sensualitas a ratione vt in lra dicit̄: sed inferior portio rationis est quedam vis ex qua procedit appetitus rerum ad corpus pertinentium: qd tēporalibus administrandis intendit vt in lra d̄r. ergo inconuenient p h̄ sensualitas describit̄. **C** Preterea vt in lra d̄r qcqd cōe cum bestiis habemus h̄ ad sensualitatem p̄tinet: sed vires sensitivæ apprehensivæ nobis peccatoribus cōes sunt. ergo ad sensualitate p̄tinet: sed ei apprehensivis non precedit appetit̄ et motus. ergo inconuenient p h̄ sensualitas describit̄. **C** Preterea. s̄m p̄m in secūdo. clēchor̄ eadez est rō rei: et vnus rei: s̄ sensualitas nō est vna vis aie qd si colligit app̄hensivās et appetitivās: p̄stat qd plures sunt. s̄l̄t̄ et si colligit appetitivās tātz: qd appetitus sensibilis qui nobis et peccatoribus cōmunis est in duo diuiditur. s̄ in desiderium: et animus vt in tertio de anima dicitur siue irascibilem et concupiscibilem quod idem est. ergo videtur qd inconuenienter dicat sensualitate esse viz anime quādā. **C** Pre. vnus virtutis est vnus actus: sed ipse sensualitati duos actus attribuit. s̄ appetitum et morum. ergo inconuenienter eam describit: sicut vnam quādā viz.

C Preterea. si sensualitas est vna vis non potest esse nisi q̄ sit appetitus sensibilis: sed appetitus nō est ex appetitu. ergo videtur q̄ incoūuenienter dicat sensualitatem esse ex qua est appetitus rerū ad cor- pus pertinentium. **C** Respondeo dō q̄ differt sensualitas: & sensibilitas. Sensibilitas enim omnes vi- res sensitiue pris comprehendit: & az apprehensiuas de foris: q̄z apprehensiuas de intus: q̄z etiaz apper- tituas. Sensualitas autē magis proprie illam tantūz partem nominat per quam mouetur al' in aliquid appetendum vel fugiendum. sicut autem est in intel- ligibilibus: q̄ illud quod est apprehensum nō mouet voluntatem nisi apprehendatur sub ratione boni v' mali: propter quod intellectus speculatiuus nihil di- cit de imitando vel fugiendo: vt in tertio de anima dicitur: ita etiam est in parte sensitiua: q̄ apprehensio sensibilis non causat motum aliquem nisi apprehen- datur sub ratione conuenientis vel inconuenientis. Et ideo dicitur in secundo de anima q̄ ad ea q̄ sunt in ymagine hoc modo nos habemus ac si essemus p̄- siderantes aliqua terribilia in picturis que passio- nē non excitarent vel timoris vel alicuius huiusmo- di. vis autem apprehendens huiusmodi ratios cō- uenientis: & non conuenientis: videtur virtus estima- tiua per quam agens fugit lupum & sequitur matrem que hoc modo se habet ad appetitum sensibilem: si- cut se habet intellectus practicus ad appetitum vo- lunratis. vnde proprie loquendo sensualitas incipit ex p̄finito estimatiue & appetitiue sequentis: vt hoc modo se habeat sensualitas ad partē sensitiuā: sicut se habet voluntas & li. ar. ad partem intellectuam. b̄ autem conueniens quod sensualitatem mouet: aut ratio sue puenientiē est apprehensa a sensu: sicut sint delectabilia s̄m singulos sensus que alia per se se- quuntur: aut est non apprehensa a sensu: sicut ini- micitiā lupi neq; videndo neq; audiendo ouis p̄ci- pit: sed stimando tantum: & ideo motus sensualitatis in duo tendit in ea. s. que s̄m exteriores sensus dele- ctabilia sunt. Et h̄ est quod dicitur q̄ ex sensualitate ē motus qui intenditur in corporis sensus. aut ad ea q̄ nociua vel conuenientia corpori s̄m solam estimatio- nem cognoscuntur: & sic ex sensualitate dicitur eē ap- petitus rerum ad corpus pertinentium. **C** Ad p̄mū ergo dicendum q̄ ex ratione inferiori est etiam mo- tus & appetitus eoz que ad corpus pertinet non t̄i sicut ex proximo principio: sed sicut ex remoto in quā- tum vires sensibiles per imperium mouet que sunt aliquantulum obediētes rationi: vt in primo ethicoz dicitur. Vel dō q̄ ratio huiusmodi motum eāt nō cō- siderando intentiones p̄ticulares: & materie cōcrea- tas sicut sensualitas: sed magis vninerfales: & a ma- terie appetitu sepatas. **C** Ad secundum dicendum q̄ ad sensualitatem aliquid pertinet dupliciter. vel sicut existens de essentia eius: & sic videtur tantum appetitiuam partem continere: vel sicut p̄ambulū ad ipsum: sicut ratio ad li. ar. pertinet vt dictum est: & hoc modo etiam vires apprehensiuē sensitiue per- tinēt ad sensualitatem: sed s̄m quandam ordinez. qz estimatiua proxime se habet ad eam: sicut ratio prac- tica ad li. ar. que etiam est mouens ymaginem s̄m 7- pliciter: & vires p̄cedentes se habent magis remo- te: sicut ratio speculatiua ad voluntatez. **C** Ad ter- tium dicendum q̄ sensualitas non nominat simplici- ter vnā potentia: sed vnā s̄m genus. s. appetitiuā sensitiuā que tamen in irascibilem & concupiscibilem

diuiditur. **C** Sed t̄i sciendū q̄ ratione differūt sen- sualitas: & irascibilis: & concupiscibilis. Cum enī vt Dyo. dicit. vii. c. de di. no. natura inferior: in sui sup- mo attingat infimum superioris nature. natura sensi- tiua in aliquo sui quodamō rationi coniungitur. vñ & quedaz pars sensitiua. s. cogitatiua alio nomine rō dicitur propter confinium eius ad rōnez. sic ergo di- co q̄ irascibilis: & concupiscibilis: nomināt appetitūz sensitiuū s̄m q̄ completus est & per diuersa distinct? & versus rōnem tendens: vñ & in homine irascibilis & concupiscibilis rōni obtēperant. sensualitas autem nominat sensitiuum appetitiuum s̄m q̄ est incopter? & indeterminatus & magis depressus: & id d̄r q̄ i ea non potest esse virtus: & q̄ est perpetue corruptiois & ex ipsa sua indeterminatione quandam vnitatem habet vt quedam vis dicatur. **C** Ad quartū dō q̄ si per motum intelligatur motus progressiuus exteri- or nō inconuenienter motus & appetitus sensualita- ti attribuuntur etiam si sit vnā potentia: qz sunt act? non eque primi: sed ordinez adinūcem h̄ites: appe- tius enim interior: motus exterior: ē cāt: & sic vn? me- diante altero a sensualitate procedit. si autē p̄ motum intelligat motus interior: appetitus: tunc distinguūf isti duo actus s̄m diuersa obiecta que t̄i potētiā non diuersificant s̄m genus: & hoc quomodo sit dictūz ē. **C** Ad quintū dō q̄ appetitus est nomen potentie & nomen actus. vnde non est inconueniens q̄ ex ap- petitu potentie procedat appetitus actus.

D secundūz sic proceditur. videtur q̄ rō su- a perior & inferior: nō sint vna potentia: sed di- uerse. In p̄ribus ei aie non accipit supius et iferi? aie s̄m sitū: s̄ sedm dignitatē: s̄ iter p̄tes aie in- tellectiue ē inuenire vnā p̄te alia digniorē: qz itellec- tus agens est nobilitior possibilis: vt in tertio de aia d̄r: q̄ diuerse potētie sunt vt supra dictū ē. s̄ vñ q̄ id qd ē supius rōne & id qd ē iferius: sint diuerse potētie. **C** Pre. eternū: & necessariū: idē eē vñ: & p̄tingens: & tēporale: s̄ p̄tes in. vi. ethicoz dicit q̄ scientificū aie circa necessaria ē rōcinatiuū: aut circa p̄tingētia ope- rata a nobis: s̄ vñ q̄ scientificū sit illud idē qd rō supe- rior: q̄ eterna conspicit: & rōcinatiuum idem quod rō inferior: que t̄palius inheret vt in l̄ra d̄r: sed & rōci- natiuū & scientificū: vt ibidē d̄r sunt diuerse potētie. ergo videtur q̄ & rō supior: & inferior. **C** Pre. i supe- riori p̄te anime est ymago deitatis vt in primo dictū est: sed superior pars anime est superior: pars ratio- nis. ergo in superiori ratione est ymago: sed ymago colligit tres potentias memoriā: intelligentiam: & voluntatem. ergo ratio superior: & inferior: non dicūt vnā quandam potentiam: sed plures. **C** Pre. rea. regulans & regulatum: & impans & impatus: non possunt esse idem sicut nec agens & patiens: sed ratio superior se habet ad inferiores: sicut regulans ad regulatum. ergo non possunt esse vna potentia. **C** Pre. terēa. potentie distinguūt per actus: sed of- ficium actum nominat vt Tullius dicit. s̄ vñ q̄ cuz rō supior & inferior: p̄ diuersa officia geminent q̄ sint diuerse potentie. **C** Sed contra. Diuersitas poten- tiāz p̄stituit diuersitatē rei: sed in littera dicitur q̄ cū de superiori & inferiori ratione loquimur: de vna qua- da re dicimus. ergo videtur q̄ non sint diuerse po- tentie. **C** Pre. potētia p̄ diuersos habitus nō diuer- sificatur: s̄ rō supior d̄r put dono sapientie p̄ficitur: inferior: prout dono scie: vt in l̄ra dicitur. ergo videt q̄ superior: et inferior: ratio non sint diuerse potētie.

Respondet dō q̄ ratio hic accipitur que hoc modo se habet ad voluntatem et li. ar. sicut se habet apprehensio sensitiva ad sensibilitatem. sicut enim dicitur est: nullus appetitus mouetur in suum obiectum nisi fiat apprehensio alicuius sub ratione boni vel mali conuenientis vel nociui. hanc autem rationem conuenientis et boni aliter homo percipit aliter brutus. brutum enim non conferendo: sed quodam naturali instinctu sibi conueniens: vel nociuum cognoscit. homo autem per inuestigationem quandam et collationem huiusmodi rationes considerat: et ideo uis illa per quam in huiusmodi rationum cognitionem uenit conuenienter ratio dicitur que inuestigatiua est: et deductiua unius in alterum: quod uero tota ratio potentiarum ex obiectis sumitur quorum specibus conformantur: id est quod oportet in ratione quedam gradum constitueri secundum ordinem eorum quibus intendit. In rebus autem quas ratio considerat talis inuenitur distinctio et ordo: ut quedam eterna et necessaria a temporalibus differant eis proponantur. unde et ratio ex hoc quedam gradum consequitur quod hiis vel aliis intendit: scilicet quod ita est in ordine rerum quod superior est directum inferioris: et cum inde est quod per eterna in hiis que temporalia sunt diriguntur: sicut id quod uno modo se habet est mensura eius quod multis: me est ut ex. r. metha. accipitur. Et secundum hoc patet quod ratio eternis dupliciter inherere potest: vel considerando ipsa in se: vel considerando ipsa secundum quod sunt regula temporalium per nos disponendorum et agendorum. Et prima consideratio est non extra limites speculatiue rationis. secundum autem ad genus practice rationis pertinet. unde patet quod ratio superior prius est speculatiua et prius practica: et ideo in littera dicitur quod superius conspicendis in quantum est speculatiua: et in quantum est practica superius consulendis intendit. unde ex hoc patet quod ratio superior prout contra inferiorem diuiditur: non distat ab ea sicut speculatiua et practicum quasi ad diuersa obiecta respiciant de quibus fiat rōcinatio: sed magis distinguuntur secundum media. unde ratiocinatio sumitur. ratio enim inferior: consiliatur ad electionem tendens ex rationibus rerum temporalium ut quod aliquid est superfluum: et diminutum: utile: honestum: et sic de aliis conditionibus quas moralis philosophus pertractat: superior uero consilium sumit ex rationibus eternis et diuinis: ut quod est contra preceptum dei uel eius ostensionem pariter uel aliquid huiusmodi: diuersitas autem mediorum ex quibus ad idem genus conclusionis proceditur: non potest facere diuersas potentias: sed quandoque diuersum habitum: et ideo ratio superior et inferior non distinguuntur: sicut diuerse potentie: sed magis secundum habitum: uel quem iam actu habet: uel ad quem naturaliter ordinantur. ratio enim superior perficitur sapientia. et inferior scientia. Ad primum ergo dicendum: quod ratio superior et inferior non differunt: sicut agens et possibile. quod sic patet: quod ut in littera dicitur ratio superior et inferior habent actus respectu diuersorum: agens autem et possibile semper concurrunt ad idem obiectum et medium: quod impossibile est nos in intellectiuam operationem pergere sine operatione possibili et agentis. ideo enim ut species sanctificatum que sunt obiecta intellectus nostri efficiantur in actu intelligibiles quod ad agentem pertinet et intellectui coniungantur in eo recepte quod pertinet ad possibilem. unde ex diuersitate possibili et agentis non sequitur diuersitas superioris et infe-

rioris rationis: sed ex diuersitate medii uel obiecti. Ad secundum dicendum quod scientificum et rōcinatiua non omnino distinguuntur: sicut ratio superior et inferior: quod scientificum nullo modo ad praxi pertinet sicut pertinet ratio superior ut dicitur est in quantum. scilicet eterna consilium et preter hanc scientificum ad quedam ex extendit quorum non est ratio superior quod hic accipitur scilicet ad res creatas necessarias: quod per scientificum autem in tantum sapientia que diuino est proprie: scilicet scientia: et intellectu que creatorum sunt in sermo ethico perfici docet: cognitio autem rerum temporalium siue quantum ad ea que ad nos agenda pertinent siue quantum ad ea que in hiis necessariis demonstrationibus considerant ad rationem inferiorem pertinet quam scientia quam Aug. extendit tam ad speculatiua quam practica consideratione rerum temporalium. unde distinctio superioris et inferioris ratiois: non est idem cum distinctione scientifici et rōcinatiua quibus scientificum cum aliquid sui cum ratione superiori ueniat: et ratio inferior cum rōcinatiua. Ad tertium dō quod ratio superior non est ideo idem cum illa parte mentis in qua consistit ymago: sed includit eam et excedit. quod sic patet. ymago enim potest me distinguere secundum hanc quod mens tendit in obiectum quod deus est ut in primo dictum est. unde potentie imaginis prout ad imaginem pertinent respiciunt eterna solam ut obiectum: ratio autem superior considerat ea dupliciter. scilicet ut obiectum in quantum conspicit ea et ut mens in quantum ipsa consistit: nihilominus tamen si ymago plures potentias essentialiter colligat non oportet quod ratio superior in pluribus potentis consistat: quod ymago comprehendit: et cognitionem et affectiuam: sed ratio comprehendit imaginem per cognitionem tamen: et excedit ut dictum est. et ideo ratio superior: et mens in quo est ymago se habent ut excedentia et excessiva. superior enim ratio est speculatiua et practica: sed mens per se in ea est ymago tamen ad speculatiua pertinet: quod obiectum imaginis non est aliquid operabile a nobis: et sic ratio superior excedit mentem: et exceditur a mente in quantum mens comprehendit affectionem: et cognitionem. cum ratio cognitionem tantum importet. Ad quartum dō quod diuersitas regulantis et regulati non demonstrat diuersas potentias: sed diuersos habitus. unus enim habitus est regis alterius: sicut per in scientificis speculatiuis quod omnes scientias sapientia mathe. dirigit: ita etiam ratio superior inferior dirigere dicitur. Ad quintum dō quod non quelibet diuersitas actus ostendit diuersitatem potentie: sed quandoque etiam ostendit tantum diuersitatem habitus: sicut geometrizare et syllogizare: quandoque autem neutrum. ista autem sic patent: quod substantia uniuscuiusque potentie est secundum quod est nata operari circa proprium obiectum: ut de sensu dicit philosophus in secundo de anima: ideo actiones que differunt secundum diuersa obiecta ostendunt diuersitatem potentiarum: ut tamen accipiat differentia obiectorum secundum id quod ad propriam rationem obiecti pertinet. homo enim et lapis differunt genere: sed conueniunt secundum quod sunt obiectum visus in colore: et ideo visio hominis et lapidis pertinent ad unam potentiam: sed sentire sonus et colores pertinent ad diuersas potentias: quia sonus: et color secundum proprias rationes quibus aduicem distinguuntur: sunt propria obiecta sensus. Quandoque autem diuersitas actuum catur ex diuersitate medii uel principii ex quo peruenitur ad idem genus obiecti: et talis diuersitas actuum ostendit diuersitatem habituum. diuersa enim scientie et diuersis principii procedunt: etiam si eadem conclusiones demonstrant: sicut astrologus et naturalis diuersis me-

diis rotunditatem terre offendunt: vt dicitur in secundo phisicorum. Similiter etiam virtutes morales distinguuntur ex diuersis finibus qui sunt in operatiuis: sicut principia inspeculatiuis: quandoque vero diuersitas actuum causatur ex eo quod est accidens actionis vel ex parte agentis sicut quod est potentius vel infirmius in agendo: sicut hebetudo vel subtilitas ingenii que differunt sicut velocitatem et tarditatem ad descendendum: vel ex parte medii: vt credere et opinari que differunt sicut efficaciam et debilitatem medii: vel ex parte obiecti: sicut videre hominem et lapidem. accidit enim colorato esse hominem aut lapidem: et talis diuersitas actionum neque potentiam diuersam neque diuersum habitum requirit: quia illud quod est per accidens non causat differentiam in specie. officium autem rationis superioris et inferioris non differunt penes diuersam rationem obiecti. cum utraque operabilia consideret: sed penes diuersam rationem medii: quia ratio inferior procedit ex rationibus temporalibus: sed ratio superior ex rationibus eternis: et ita etiam hec diuersa officia non oportet quod diuersas potentias demonstrant: sed diuersos habitus vt dictum est.

Tertius sic proceditur. videtur quod findere
sis sit potentia et non habitus. Ea enim que
 veniunt in eandem diuisionem videntur esse
 vnus rationis: sed findere sis diuiditur contra alias
 anime potentias. scilicet contra rationalem et concupis-
 cibilem et irascibilem: vt patet ex glo. Hieronimi 3e.
 ergo videtur quod sit potentia. **Preterea.** Hieroni-
 mus dicit Malach. ij. sup illud custodite spiritum
 et c. spiritus dicitur non pars alius: que non percipit ea
 que sunt dei: sed rationalis: hanc autem vocat findere-
 sis: sed rationalis pars potentiam vocat. ergo videtur
 quod sit potentia. **Preterea.** habitus non inscribitur
 nisi potentie: sed Augustinus dicit quod vniuersalia iuris
 precepta in naturali iudicatio sunt quod est findere sis.
 ergo cum vniuersalium iuris sit aliquis habitus videtur
 quod findere sis cui inscribuntur sit potentia que-
 dat. **Preterea.** ex idempnitatem actuum colligitur
 idempnitatem potentiarum: sed vt ex inducta auctori-
 tate patet ad findere sis pertinet iudicium. cum
 ergo li. ar. a iudicando nominatur: videtur quod findere-
 sis sit idem quod li. ar. sed li. ar. est potentia. ergo et
 findere sis. **Preterea.** habitus amittitur per obli-
 uionem vel alio modo: sed findere sis semper manet
 que etiam post mortem peccato remurmurat cuius
 murmur vermises dicitur. ergo findere sis nominat po-
 tentiam et non habitum. **Sed contra.** potentia
 rationalis se habet ad opposita: sed findere sis se ha-
 bet determinate ad vnum: quia nunquam errat. ergo videtur
 quod non sit potentia sed habitus. **Preterea.**
 opposita in idem genus reducuntur: sed findere sis
 oppositio fomes. sic enim fomes spiritus ad malum instigat: ita et findere-
 sis semper in bonum tendit. cum igitur fomes sit
 habitus quidam vt in littera dicitur: videtur etiam
 quod findere sis habitum nominet. **Respondendo ad**
quod sicut est in motu rerum naturalium quod omnis motus
ab immobili mouente procedit vt dicit Augustinus. viii. super
Gene. et philosophus probat in septimo et octa-
uo phisicorum et omne dissimiliter se habens ab vno
eodemque modo se habente: ita etiam oportet quod sit in
processu rationis. cum enim ratio varietatem quan-
dam habeat: et quodammodo mobilis sit secundum
quod principia in conclusiones deducit: et in conferendo
frequentem decipit oportet quod omnis ratio ab aliqua

cognitione procedat que vniformitate et quiete quidam habeat quod non fit per discursus inuestigatiuis: sed subito intellectui offerunt. sicut enim ratio in speculatiuis deducitur ab aliquibus principis per se notis quorum habitus intellectus dicitur: ita etiam oportet quod ratio practica ab aliquibus principis per se notis deducatur: vt quod est malum non esse faciendum. preceptis obediendum fore: et sic de aliis. et horum quidem habitus est findere sis. vnde dico quod findere sis a ratione practica distinguitur non quidem per substantiam potentie: sed per habitum qui est quodammodo innatus menti in se ex ipso lumine intellectus agentis: sicut et habitus principiorum speculatiuorum: vt omne totum est maius sua parte et huiusmodi: licet ad determinationem cognitionis eorum sensu et memoria indigeamus: vt in secundo posteriorum dicitur. Et ideo statim cognitis terminis cognoscuntur vt in primo posteriorum dicitur: et ideo dico quod findere sis vel habitum tantum nominat vel potentiam saltem subiectam habitui sic nobis inato.

Ad primum ergo dicendum quod findere sis diuiditur
contra alias potentias non quasi diuersa per sub-
stantiam potentie: sed per habitum quemdam: sicut
si intellectus principiorum contra speculatiuam ra-
tionem diuideretur. **Ad secundum dicendum quod**
rationalis pars non simpliciter vocatur findere sis:
sed sicut talem habitum concernit. **Ad tertium dicen-**
dum quod vniuersalia iuris non inscribuntur findere
quasi habitus potentie: sed magis quasi collecta in
habitu inscribuntur ipsi habitus: sicut principia geo-
metricalia geometrie inscribuntur. **Ad quartum**
dicendum quod iudicium non eodem modo li. ar. et findere
conuenit: quia ad findere sis pertinet vniuer-
sale iudicium secundum vniuersalia iuris principia
semper enim de conclusionibus per principia iudi-
catur. vnde et scientia resolutiua iudicandi ars dicitur:
sed ad li. ar. pertinet iudicium particulare de hoc
operabili quod est iudicium electionis. vnde findere
sis non est idem quod li. ar. Ad quintum dicen-
dum quod habitus naturalis nunquam amittitur. sicut
patet de habitu principiorum speculatiuorum quem
semper homo retinet: et simile est etiam de findere sis.

Ad quartum sic proceditur. videtur quod con-
scientia non sit actus. Origenes enim dicit
 quod conscientia est spiritus corrector et pedago-
 gus anime sibi sociatus quo separatur a malis et ad-
 heret bonis: sed spiritus: vel nominat potentiam vel
 etiam ipsam essentiam anime. ergo videtur quod con-
 scientia non sit actus. **Preterea.** conscientia secun-
 dum quod a quibusdam describitur est dictamen ratio-
 nis quo iudicat et ligat ad faciendum et non facien-
 dum: sed iudicium de hoc faciendo vel non faciendo
 vt dictum est pertinet ad li. ar. ergo conscientia est
 li. ar. sed li. ar. non est actus: ergo nec conscientia.
Preterea. i. glo. 3e. i. dicit Hieronimus postquam
 de findere sis locutus est. hanc autem conscientiam in
 terdem precipitari videmus ergo videtur quod con-
 scientia sit idem quod findere sis: sed findere sis non no-
 minat actum: sed potentiam vel habitum. ergo videtur quod
 conscientia sit idem quod findere sis: sed findere sis non no-
 minat actum: sed potentiam vel habitum. **Preterea.**
 conscientia est scientia quedam: sed scientia
 nominat habitum ergo et conscientia. **Preterea.**
 omnis actus vel generat habitum vel saltem ex
 aliquo habitu est productus. si igitur conscientia est
 actus quidam oportet quod multiplicatis actibus ge-
 neretur habitus qui conscientia dicatur vel quod saltem

tales actus ex habitu aliquo procedant quod in idē reddit. **C** Sed contra. Conscientia peccatus aggrauare dicitur: sed aggrauatio peccati esse non potest nisi per hoc: quod contradicit actuali rationis considerationi. ergo videtur quod conscientia actualem rationis considerationem nominet. **C** Preterea Dam. dicit quod conscientia est lex intellectus nostri: sed lex intellectus est ipsa lex naturalis que est habitus principiorum iuris. ergo videtur quod conscientia sit habitus et non actus. **C** Preterea ut dictum est: conscientia a quibusdam dictamen rationis inscribitur: sed dictamen actum quandam nominat secundum quod ratio aliquid faciendum diiudicat. ergo videtur quod conscientia actum nominet. **C** Respondeo dicitur quod conscientia multis modis accipitur. quandoque enim dicitur conscientia ipsa res percipitur et sic sumitur. **i.º** Thymo. **i.º** caritas procedit de conscientia bona glo. **i.º** spes: quod ex merito quod conscientia tenet motus spei insurgit. Quandoque vero dicitur habitus quo quis disponitur ad faciendum: et secundum hanc ipsam lex naturalis et habitus rationis consuevit dici conscientia. Quidam etiam dicunt quod conscientia quandoque potentiam nominat: sed hanc nimis extraneam est: et in parte dictum quod patet si diligenter omnes potentie anime inspiciantur nullo autem modo conscientia sumitur secundum quod in usum loquentium venit prout dicitur ligare vel aggrauare peccatum. nullus enim ligatur ad aliquid faciendum nisi per hoc quod considerat hoc esse agendum. unde quandam actualem considerationem rationis per conscientiam ceteri loquentes intelligere videntur: sed que sit illa actualis rationis considerationem videntur. Sciendum est igitur quod sicut in sermo ethicorum philosophus dicit. ratio in eligendis et fugiendis quibusdam syllogismis utitur. In syllogismo autem est triplex consideratio secundum tres propositiones ex quarum duabus tertia concluditur. ita etiam contingit in proposito dum ratio in operandis et vniuersalibus principijs circa particularia iudicium assumit: et quod vniuersalia principia iuris ad sinderesim pertinent rationes aut magis appropriate ad opus pertinent ad habitus quibus ratio superior et inferior distinguunt sinderesim in hoc syllogismo quasi maiorem ministrat cuius considerationem est actus sinderesim: sed maiorem ministrat ratio superior vel inferior: et eius consideratio est ipsius actus. scilicet consideratio conclusionis elicite est considerationem conscientie. Verbi gratia. sinderesim hanc proponit: omne malum est vitandum: ratio superior hanc assumit: adulterium est malum: quod lege dei prohibetur siue ratio inferior assumeret illam est malum: quod iniustum siue in honestum: conclusio autem que est: adulterium hoc esse vitandum: ad conscientiam pertinet: et in differenter siue sit de presenti vel de preterito vel futuro: quod conscientia: et factis remurmurat: et faciendis contradicit. et inde dicitur conscientia quasi cuius alio scientia: quod scientia vniuersalis ad actum particularem applicat vel etiam: quod per eam aliquis sibi percipitur est eorum que fecit vel facere intendit: et propter hoc etiam dicitur sententia et dictamen rationis: et propter hoc etiam contingit conscientiam errare non propter sinderesim errorem sed propter errorem rationis: sicut patet in heretico cui dicitur conscientia quod prius permittat se comburi quam iuret: quod ratio superior peruersa est in hoc quod credit iuramentum simpliciter esse prohibitum: et secundum hanc modum patet qualiter differant: sinderesim: lex naturalis: et conscientia: quod lex naturalis nominat ipsa vniuersalia principia iuris: sinderesim vero nominat

habitum eorum seu potentiam cum habitu: conscientia vero nominat applicationem quandam legis naturalis ad aliquid faciendum per modum conclusionis cuiusdam. **C** Ad primum ergo dicendum quod spiritus quandoque sumitur pro spirituali quadam operatione: et pro spirituali dono: et hoc modo sumitur hic spiritus: et non per naturam anime. **C** Ad secundum dicendum quod iudicium ad lib. ar. pertinet ad conscientiam et sinderesim: sed diuersimode: quod ad liberum ar. pertinet iudicium quasi precipitane: quod per se voluntatis non est iudicare. unde ipsum iudicium electionis li. ar. est: sed iudicium per se vel est in vniuersali: et sic pertinet ad sinderesim: vel est in particulari: rament infra limites cognitionis persistens: et sic pertinet ad conscientiam. unde de tam conscientia quam electio conclusio quedam est particularis vel agendi vel fugiendi: sed conscientia conclusio cognitiua tantum electio conclusio affectiua: quod tales sunt conclusiones inoperatis ut in septimo ethicorum dicitur. **C** Ad tertium dicendum quod tota virtus conclusionis ex primis principijs trahitur: et inde est quod conscientia: et sinderesim frequenter pro eodem accipiuntur: et iudicium vtriusque attribuitur: et precipue iudicium vniuersale quod per delectationem peccati non corrumpitur: sed magis iudicium in particularibus: et ideo non dicitur sinderesim precipitari: sed conscientiam. **C** Ad quartum dicendum quod conscientia: et actum et habitus nominare potest. est enim scire in habitu et scire in actu. unde et conscientia diuersimode accipi potest ut dictum est. **C** Ad quintum dicendum quod conscientia secundum quod accipitur pro habitu potest dici lex naturalis: quod ex habitu illo precipue actus conscientie elicitur. **C** Ad sextum dicendum quod habitus ille ex quo nascitur actus conscientie non est habitus seipatus ab habitu rationis et sinderesim: quod non alius habitus est principiorum et conclusionum que eliciuntur ab eis: et precipue earum que sunt circa singularia quorum non est habitus scientie nisi secundum quod continentur in principijs vniuersalibus. **C** Sed nunc precise bonum. intelligendum est de bono meritorio: quia nihil in eo erat: quod ad malum impelleret. videtur hanc causa esse insufficientis: quod in ipso est nihil sicut ad malum impellens: et tamen resistendo malo meruit. Et dicitur hoc quod hoc intelligitur non de quolibet merito sed de meritis satisfactionis: ad quas pena requiritur. sed hoc non videtur esse ad propositum: quod Ad meritum satisfactionis non indigebat. Et ideo aliter potest dici quod ratio meriti ex duobus potest sumi. vel ex habitu informante: et sic omnis actus vel facilis vel difficilis gratia informantis merito est. vel ex conditione actus precipue in quo est difficultas: et hanc rationem merendi in resistendo peccato non habuit.

Quid quoque pretermittendum non est quod talis in vnoquoque homine etc. Dicitur diuersitate quadam prius anime hic ostendit quomodo contingat in eis peccatum esse. Et diuiditur in partes tres. In prima ostendit qualiter in vna quaque parte anime possit esse peccatum mortale et veniale. In secunda assignat huiusmodi disgregationis quam fecit causam. ibi. Hic de partibus anime seruimus. In tertio remouet quandam dubitationem que posset accidere distinguendo sensualitatis nomen. ibi. Non est autem silentio pretereundum etc. Prima diuiditur in duas. In prima adaptat per quamdam similitudinem processum peccati in viribus anime peccato priorum parentum quantum ad virum

z mulierem z serpentem. In secunda ostendit quater in singulis ptingat esse peccatum. ibi. Nunc sup est ostendit re zc. Et circa hoc tria facit. Primo ostendit qualiter ptingat in peccatis aie peccatum mortale vel veniale esse. Secundo summatim colligit ea q dixerat. ibi. Ita q vt breuiter sumam perstringat zc. Tertio inducit auctoritates ad pfirmandu. ibi. Hic aut Aug. in libro xii. de trinitate zc. Sic queruntur. vi. Primo quis motus sit sensualitatis z ronis inferioris z superioris. Secundo vtru motus sensualitatis possit esse peccatum. Tertiu vtru in rone possit esse peccatum. Quarto vtru delectatio rationis inferioris aliquid mo pot sit esse mortale: si diu permaneat. Quinto vtru in rone superiori possit esse peccatum veniale. vi. vtru veniale per multiplicationem vel alio modo possit esse mortale.

Primum sic proceditur. videtur q insufficienter z inconuenienter distinguantur littera motus sensualitatis z inferioris z superioris rationis. Dis enim virtus naturaliter in sua obiecta mouet: sed virtus generatiua: z nutritiua est quedam naturalis virtus. ergo habet aliquem motum naturalem in actum generationis z comestitionis: z ita pter motum sensualitatis z ronis oz ponere motum naturales. C Pre. motus specificat per terminum: z actus per obiectum sed aliquis actus peccati e actus generatiue: z obiectum alicui actus peccati e obiectum generatiue z nutritiue. ergo motus in istud obiectum ad generatiua pertinet: z no ad sensualitatem z rone: z ita insufficient motus anime diuidunt. C Pre. diuersarum potentiarum diuersa sunt delectabilia: sicut z diuersa operationes delectatio enim operationem sequitur vt in x. ethicorum dicitur: sed sensualitas: z inferior rone. sunt de uerse potetie ergo delectationem no habet circa idem: z ita inconuenienter ponitur circa idem delectari in quo delectatur sensualitas. C Pre. sicut supra dictum e rone superioris z inferioris non differunt per essentia potentie: z in respectu eiusdem obiecti per diuersa media negociari habet: si ergo rone inferiori attribuitur delectatio circa sensibilia ex hoc q de sensibilibus negociari habet p rones ciuiles: z a rebus creatis sumptas: vt q etia superioris rone possit aliquid delectatio circa sensibilia ascribi. Ex hoc q de eis per rones diuinas negociatur sicut q intendit eternis consulendis vt dictum est. C Pre. consensus pertinet ad eum cuius est iudicium: sed eiusdem est uidecare z regulare. cum igitur rone superioris sit regula inferioris vt q consensus in delectationem ad rone superioris non pertinet: sed ad inferiores. C Pre. eiusdem potetie no sunt diuersi actus: sicut rone inferioris e vna potentia. ergo videtur q inconuenienter assignetur sibi duo motus. s. delectari. z consentire in delectatione. C Sed h e qd in littera determinat. C Pre. dicit q motus vt dicit philosophus: est via in ens. vnde in peccatis aie motus proprie dicitur inclinatio ad aliquid: z id quibus viribus inclinatio non conuenit eis proprie motus non attribuitur. Inclinatio autem est in appetitu qui mouet in aliquid agendum: z ideo actus appetitiuarum virtutum motus vocatur: non autem proprie actus appetensiuarum. Est autem in nobis triplex appetitus. s. naturalis sensitiuus z rationalis. Naturalis quidem appetitus puta cibi est quem no imago gignit: sed ipsa qualitates naturalium dispositio quibus naturales vires suas actiones exercent. Hic autem motus in nullo rationi subiaceret: nec obediunt. vnde nec in eo peccatum esse potest. z ideo hic p

terminatur. Appetitus autem sensitiuus est qui ex pcedenti imagine vel sensu consequitur: z h vocatur motus sensualitatis. Appetitus autem rationalis est qui sequitur apprehensionem rationis: z h dicitur motus rationis qui est actus voluntatis. sed rationis appetitus dupliciter esse potest. vna simpliciter: z absoluta quando. s. statim sine discussione apprehensum diu dicat: z talem apprehensionem sequitur voluntas q dicitur non deliberata. Alia est inquisitiua quando. s. roneinando bonum vel malum pueniens vel nocuum inuestigat: z talem apprehensionem sequitur voluntas deliberata. rone ergo inferior que disponendis intendit vtroque modo motum voluntatis circa terrena elicere potest vel quando subito apprehendit h esse conueniens vel nocuum corporis: z tunc sequitur motus rationis inferioris qui dicitur delectatio: q tunc accipit illud quod corpori delectabile est vt faciendum: vel quando inquirendo deliberat: z tunc non potest sequi appetitus ante deliberationem finitam: z tunc consentire dicitur indelectationem. ratio autem superior qz per se rebus terrenis non intendit: sed solum sicut q regulatur rationibus eternis non sequitur ipsam aliquis motus nisi deliberatus respectu. s. horum terre nox: z ideo respectu eorum non attribuitur sibi delectatio: sed solum vltimus consensus qui est consensus in executione operis. C Ad primum dicendum qz sicut dictum est motus naturalis: ideo pretermittitur: qz in ipso peccatum esse non potest. C Ad secundum dicendum est q cum vires superiores aliquo modo ordinentur inferiores circa actum generatiue z nutritiue contingit esse actus etiam aliarum vt sensus vel rationis. verbi gratia. maturatio seminis z organizatio prolis z huiusmodi absolute ad generatiua pertinent: z qz generatiua nullo modo rationi obedit: ideo in hiis actibus nullo modo contingit esse peccatum: sed appetitus delectationis z delectatio ipsa que in coitu accidit: z alia huiusmodi que ad virtutem sensitiuam z motiuam pertinent possunt ordinari a ratione vel vitari. vnde in his peccatum est que nec ad potentiam generatiuam vel nutritiuam pertinent. C Ad tertium dicendum qz sicut contingit idem esse apprehensum per sensum z rationem ita etiam contingit idem esse desideratum per vtrumque: z ideo quis non sit eadem operatio vtriusque tamen potest esse circa idem: z per consequens etiam delectatio que operationem consequitur. vnde non est inconueniens si circa idem sensus: z ratio delectatur non tamen eodem modo: sed sensus delectatur in eo sub ratione delectabilis in sensu. ratio vero inferior sicut q accipitur in ratione boni vel conuenientis ad regimen corporis. C Ad quartum dicendum qz sicut dictum est ratio superior non habet motum circa res temporales nisi deducendo ad eas per modum consilij rationes eternas: z ideo non se habet nisi vt deliberans de eis: z ideo sibi delectatio in hiis non attribuitur que nominat quandam complacentiam non deliberatam: sed tantum consensus qui deliberationem consequitur. C Ad quintum dicendum qz ratio superior regulat inferioris: z ratio inferior sensualitatem: z etiam seipsam aliquo modo dirigere potest: quando autem sunt plura principia ordinata semper ordinatio in vltimum attribuitur primo: z sumo sicut patet in artibus subalternatis: quia ciuiliis considerat vltimum finem humane vite militaris aut vicioziam que est circa hunc finem: z sic de aliis: z sicut

hoc dico qd rationi superior: reservatur iudicium re
spectu ultimi quod est executio operis: et ideo attri
bitur sibi consensus i opus. rationi vero inferiori at
tribuitur iudicium respectu aliquorum ad opus ordi
natorum: et ideo attribuitur sibi consensus in delectatio
nem: non tamen est dubium quin etiam superior iudi
care possit de hoc de quo iudicat inferior. vnde et cō
sensus in delectatione superioris esse potest si fiat in
quisitio per rationes eternas. ¶ Ad sextum dicen
dum qd delectatio et consensus in delectationem non
sunt diversi actus s̄m genus qui diversitatem poten
tie erigant: sed differunt per deliberatum et non deli
beratum vt dictum est. vnde non est inconueniens
vtrūq; rationi inferiori attribui.

¶ Secundum sic proceditur. videtur qd i sen
sualitate non possit esse peccatū. Sensualitas
enim nobis peccatoribus cōmunis est vt supra
dictum est: sed in peccatoribus non est peccatum vt de
peccato agimus. ergo nec nobis s̄m sensualitate pec
catum conuenit. ¶ Preterea. omne peccatū in vo
luntate est s̄m Augustinum. sed sensualitas a volun
tate seclusa est. cum voluntas sit in ratione s̄m phi
losophum. ergo in sensualitate non est peccatum.

¶ Preterea. virtus et vitium cū sint contraria sunt
in eodem: sed sensualitas cuius sit perpetue corruptio
nis s̄m statum presentis vite subiectam virtutis esse
non potest. ergo nec in ea peccatum esse poterit.

¶ Preterea. nulli imputatur aliquid ad culpam qd
in eius potestate non est: sed motus sensualitatis nō
est in potestate nostra cum deliberationem rationis
precedat. ergo non potest esse peccatum. ¶ Prete
rea. actus proprius et naturalis alicui nō potest esse
peccatum: sed moueri in delectabilia secundum car
nem est actus proprius et naturalis sensualitatis. cuius
sit motus potentie in proprium obiectum. ergo in hō
potest esse peccatū.

¶ Preterea. peccatū post mor
tem etiam in anima manet: sed sensualitas non ma
net: qd solus intellectus sepatur vt philosophus di
cit in secundo de anima 2. ri. metha. ergo in sensuali
tate non est peccatum. ¶ Sed contra. Aug. dicit. qd
nonnullum vitium est cum caro aduersus sp̄m concu
piscit: sed hō non contingit nisi s̄m inordinatos motus
sensualitatis. ergo in ea est vitium et peccatum. hoc
etiam expresse habetur per hoc quod in littera dicitur

q̄ si in motu sensualitatum peccati illecebra teneat
tur veniale ac leuissimum peccatum est. ergo videtur
q̄ saltem veniale peccatum in sensualitate esse possit
¶ Respondeo dō qd omnes primi motus qui sensua
litati ascribuntur vt verba Aug. asserunt peccatum
sunt: sed motus precedentes quos supranaturales
diximus qui imaginem non sequuntur: sed soluz natu
ralium qualitatium actionem ratione peccati carent
s̄m qd potest verificari quorūdam dictum qui dicunt
q̄ motus primo primi non sunt peccatum: sed motus
secundo primi sunt peccatum vt per primo primos
motus naturales: per secundo primos motus sen
sualitatis intelligamus in qua peccatum est etiam si
cut in subiecto quod sic patet. Peccatum enim vt p
tinet ad presentem considerationem non est aliud q̄
inordinatus actus ad gen^{us} moris pertinens nullus au
tem motus ponitur in genere moris nisi habita cōpa
ratione ad voluntatem que principium est moralium
vt ex. vi. metha. p3: et ideo ibi incipit gen^{us} moris vbi
primo dominium voluntatis inuenitur: h3 aut volū
tas i quibusdā dñis completur in quibusdā vero cō

pletum: cōpletum dominium habet in illis actibus qui
ex imperio voluntatis procedunt: et huius sunt actus de
liberationem sequentes qui rationi ascribuntur: sed
incompletum dominium habet in illis actibus qui nō
per imperium rationis procedunt: sed tamen volun
tas eos impedire poterat: vt sic quodammodo vo
luntati subiaceant quantum ad hō quod est impediri
vel non impediri: et ideo inordinatio que in huius ac
tibus contingit rationem peccati cōtamen comple
ti: et ideo in huius actibus peccatum leuissimum et venia
le est non autem mortale qd est perfectum peccatum de
formitas autem cuiuslibet actus illi potentie attribui
tur vt subiecto que actus principium est: et ideo cum
sensualitas sit principium horum actuum conueni
enter in ea peccatum esse dicitur vt in subiecto.

¶ Ad primum ergo dicendum qd quis sensualitas
nobis peccatoribus cōis sit tamen aliquid conuenit
sensualitati in nobis quod non conuenit sibi in brutis
s̄. esse aequaliter subiectam rationi ratione cuius in
sensualitate humana potest esse peccatum non autem
in sensualitate brutali. ¶ Ad secundum dicendum qd
omne peccatum est in voluntate non sicut in subiec
to sed sicut in causa: sed voluntatem esse causam ali
cuius peccati contingit dupliciter vel per se: vt quā
do actus peccati ex imperio voluntatis procedit vel
quasi per accidens quādo non impedit quod impe
dire potest sicut dicitur aliquis facere id quod non
impedit cum impedire possit: et hoc modo est causa
primorum motuum. ¶ Ad tertium dicendum qd
electio est principale in virtute vt philosophus i ethi.
dicit. vnde oportet omnem actum virtutis ex electio
ne procedere propter quod etiam virtus habitus
electiuus dicitur in secundo ethi. et ideo virtus non
potest esse nisi in illis actibus qui ex imperio volun
tatis procedunt quibus etiam sint sensitiuorum primum p̄p̄
quod in irascibili et concupiscibili ponimus esse vir
tutes: et similiter etiam est de eo qd perfectā rōne pec
cati h3 qd per se virtuti opponit: et ideo irascibilis et
concupiscibilis potest esse actus virtutis: et peccati mortalis: sed
sensualitas vt supra dictum est noiat per se sensitiuam
s̄m qd magis ad carnem depressa est put nō sequitur in
operando imperium voluntatis: sed mouet p̄prio motu: et ideo
in ea nō potest esse actus virtutis vel peccati mortalis: qd
quiddā incompletum i generemoris qd est peccatum veniale.

¶ Ad quartum dō qd motus isti quodammodo sunt in p̄tate
nostra: et alio modo nō sunt. si. n. quibus eorum sigillatim p̄si
deret sic i p̄tate nra sunt qd quilibet eorum pueniendo
impedire possumus: si autem dēs sil p̄sideret sic i p̄tate nra
nō sunt: qd dū vni obuiare nitimur ex alia pte potest motus
illicitus subreperere nō. n. potest esse sil intentio remittens
voluntatis diuersa i actu. ¶ Ad quintum dō qd aliquis actus
potest esse prius sensualitatis simplicitate qd nō est prius sen
sualitatis s̄m qd hūana est quā sensualitatis hūane est vt ei
motus nō sit p̄ rectitudinem rōnis. vñ sequitur qd aliquis actus
in brutis est laudabilis qd i homine est vitiosus. ¶ Ad sextum
dicendum qd quis potentie sensitiue s̄m quorūdam opinio
nē p suā essentiam nō maneat post mortem manent tñ in
sua radice. si. i. cēntia aīe a qua potentie fluunt: et sic ma
net peccatum sensualitatis in anima s̄m qd pecca
tus vni potentie in totum reducat.

¶ Tertium sic procedit. vt qd rōne nō possit esse
peccatū. Ad enī potentia cognitiua noiat: s̄
peccatū ad effectum p̄tinet. si rōne peccatum
nō est. ¶ Preterea. i. tertio de aīa dicit p̄s qd intellectus sem
per rectus: sed vbi est rectitudo p̄petua ibi nō potest esse pec

cati curuitas. Et in ratione quod ad intellectum pertinet peccatum esse non potest. **C** Pre. Dyo. dicit. iiii. c. de di. no. peccatum esse in ratione. si in ratione esset peccatum in ratione aliquid in ratione existere quod est impossibile. Et per primum. si in ratione peccatum esset. **C** Pre. superior ratio habet hunc actum ut contemplationis eternis inherere sicut supra dictum est: et ex hoc quod aliquis eternis inheret non peccat. ergo in ratione ad minus superior non potest esse peccatum. **C** Pre. in primum aie inuenit aliqua perpetue corruptio. scilicet sensualitas: inuenit et aliqua in qua potest esse: et peccati curuitas: et virtutis rectitudo. Et ad perfectionem potentiam: aie oportet esse aliqua que sit perpetue rectitudinis: sed hoc nulli congruentius ascribitur quam superiori rationi. Et in ea non potest esse peccatum. **C** Sed per. Eligere ad rationem pertinet: sed contingit esse electionem rectam et non rectam. Et videtur quod in ratione posset esse peccatum. **C** Pre. sic se habet ratio speculativa ad scibilia: ita se habet ratio practica ad operabilia: sed in scibilibus contingit esse peccatum in ratione speculativa ex eo quod quod non recte rationatur. Et videtur quod et in operabilibus contingat esse in ratione peccatum ex eo quod non recte eligitur. **C** Respondeo dicitur quod rationis peccatum potest dici dupliciter. Uno modo ex eo quod est ipsi rationis finis se: et sic dicimus esse in ratione peccatum quando iudicando errat sine sit in speculativa sine in operatiua: et hoc est peccatum in cognitione ex eo quod male syllogizatur. Alio modo dicitur esse peccatum in ratione ex parte voluntatis que per iudicium rationis regulatur: ut tunc in ratione peccatum esse dicitur quando sequitur peruersa electio. Sciendum est igitur quod da philosophi posuerunt quod secundo modo non contingit esse in ratione peccatum nisi est primo modo ratio errat dicentes oportet peccatum ignorantia esse et sciens peccare non posse quorum primum fuit socrates ut in vii. ethi. dicitur hac ratione inducit quod non videtur auertere ut nobilissimum quod est scia ab ignobilibus passionibus vincatur. Vnde si scia esset in nobis passiones viles non sequeretur: quod quod ad sensum falsum apparet: sed philosophus in eodem libro ostendit quod contingit sciens peccare distinguens sciam in vltima particulari: et similitur sciam in habitu et actu: et in habitu dupliciter: quod habitus aliqui ligatus est ne in actionem erreat ut in ebriis quibus autem non est ligatus. dicit ergo quod contingit peccare esse sciens in vltima: et in actu in particulari autem non contingit esse sciens in actu: sed in habitu tamen ligato passione vel ire vel concupiscentie ne ratio in recta electionem protrahat sed motum passionis sequatur: et si etiam ore quis passioni subditus ea que sunt recta rationem sunt profertur in particulari: non tamen mente id tenet sicut ebrius sapientia vbi potest ore profertur que intellectu non capit: et ideo cum ratio in operandis quodammodo syllogizet inuenit iudicium rationis rectum in maiori proponere quod vltima est minori autem proponere quod particularis est amiserit passio que circa particulari viget. Vnde sequitur corruptio rationis in conclusionem electionis. vbi gra. si dicatur nulla fornicatio est committenda in hoc iudicium rationis perfectum est: id est: proponatur alia omnis fornicatio est delectabilis sub quibus quibus assumatur vna particularis h. scilicet accedere ad hanc mulierem est fornicatio si ratio sit fortis: vel nec etiam in particulari passione vincatur inducit conclusionem negatiuam eligens fornicationem non committere: si autem passione vincatur elicitur conclusionem affirmatiuam eligens in fornicatione delectari: et sic sumitur hoc esse peccatum in ratione quando. scilicet post rationis deliberationem eo quod ratio in particulari corrumperit per passionem sequitur prava electio: et si quidem deliberatio fiat per rationes diuinas dicitur esse peccatum in superiori ratione ut si procedat ex hoc quod omne prohibitum lege dei est vitandum: si vero per rationes

causatas dicitur esse peccatum in superiori ratione ut si procedat ex hoc quod omne in quod transcenditur medium virtutis est vitandum vel aliquid huiusmodi. **C** Ad primum ergo dicitur: quod ratio cuius sit cognitua potentia tamen est directiua voluntatis. vnde non potest esse peccatum in voluntate nisi sit aliquo modo in ratione precipue cum voluntas non sit nisi boni vel appetentis boni. vnde malam voluntatem aliquo modo precedit falsa estimatio. sed peccatum contingit esse in ratione dupliciter ut dictum est. **C** Ad secundum dicitur: quod intellectus non est idem quod ratio: Ratio enim importat quedam discursum vnius in aliud. Intellectus autem importat subito apprehensionem alicuius: et idem intellectus proprie dicitur quod statim cognitioni se offerat ex quibus ratio conclusiones elicit que per inquisitionem innotescunt. vnde sicut in speculatiua in intellectu principiorum non potest esse error: sed in deductiue conclusionum ex principis: ita est in operatiua intellectus semper est rectus: sed ratio recta et non recta. **C** Ad tertium dicendum: quod corrupta ratio non est ratio sicut falsus syllogismus proprie non est syllogismus: et ideo regula humanorum actuum non est ratio quelibet: sed ratio recta: et ideo philosophus in tertio ethi. dicit quod homo virtuosus est mensura aliorum. vnde ex hoc non sequitur quod in ratione non sit peccatum: sed quod non sit in ratione recta. **C** Ad quartum dicendum: quod sicut supra dictum est ratio superior non tantum inheret eternis aspiciendis per preparationem sed etiam consulendis ad directionem operis contingit autem quod deductio rationis que est ex rationibus eternis corrumperatur per passionem sicut etiam illa que est ex ciuilibus rationibus. vnde in vtraque peccatum esse potest. **C** Ad quintum dicendum: quod in anima est aliquid quod est perpetue rectitudinis. scilicet indereesis que quidem non est ratio superior: sed se habet ad rationem superiorem sicut intellectus principiorum ad ratiocinationem de conclusionibus.

D quarta sic proceditur. videtur quod in delectatio inferioris rationis non sit peccatum mortale. Non enim est peccare mortaliter nisi eius est aduertere rationem diuini precepti. cum peccatum mortale determinetur ex eo quod est contra legem diuinam: sed aduertere preceptum diuinum non est inferioris rationis: sed superioris que eternas rationes commisit. ergo peccatum mortale non potest esse in ratione inferiori: sed tantum in superiori. **C** Pre. ut dicitur dicitur nulla circumstantia peccatum aggravat in infinitum quod quantitas que ex accideute relinquitur non potest esse maior quam essentialis quantitas peccati: sed delectatio rationis inferioris si non diu teneatur est peccatum veniale ut in littera dicitur. Et per hoc quod diu tenet non efficitur mortale peccatum. Si dicatur quod non dicitur vltima mortale a morte temporis: sed ex presentu adueniente. **C** Contra. Consensus in veniale non est nisi veniale sed delectatio per se sumpta est veniale ut dictum est. ergo consensus in ea non erat mortale. **C** Pre. non est mortale quod non est prohibitum lege diuina: sed consentire in huiusmodi delectationes dummodo in opere non consentiatur non est prohibitum lege diuina. ergo non est peccatum mortale. **C** Pre. maius est peccatum homicidii quam fornicationis: sed si aliquis cogitet de occisionibus multorum et in cogitatione delectetur et in delectatione consentiat: non videtur peccare mortaliter. ergo videtur quod nec etiam si consentiat in delectationem carnis dummodo in actu non consentiat. **C** Contra est quod in littera dicitur in

pluribus locis. **C** Preterea, sicut vir poterat peccare mortaliter: ita et mulier in coniugio primorum parentum: sed inferior ratio mulieris figuram exprimit ergo in ea mortale peccatum esse potest: sed non secundum subitam delectationem. ergo secundum delectationem mortuosam. **C** Respondeo dō q̄ sic supra dictum est delectatio rationis inferioris nihil aliud est q̄ complacentia voluntatis in eo quod apprehenditur cōueniēs per inferiorem rationem: hec autem delectatio est vt in littera dicitur si statim vt mentem attigerit auctoritate viri expellat veniale peccatum h enim contingit quando talis complacentia sequit subitam rationis apprehensionem si vero diuturnatur peccatum mortale est. Hec autem diuturnitas n̄ est ex quantitate temporis iudicanda: sed magis ex deliberatione rationis: si enim post deliberationem rationis inferioris adhuc delectatio illa placeat mortosa delectatio dicitur: et tunc erit in delectationem consensus: et tunc mortale peccatum est: vt magister dicit: et verba Aug. sonare videntur: Quis quidam in h̄ magistro contradicant auctoritates Augustini exponentes. Sed opinio magistri valde probabilior est et securior. quod sic patet. quedam enim operationes sunt que ex suo genere peccata mortalia sunt ut fornicatio: furtum: et huiusmodi: q̄ autem aliquid horum peccatorum mortale non sit non potest esse nisi per accidens in quantum. s. eius subiectum peccati mortalis capax non est: philosophus autem vult i. r. et h̄. q̄ idem iudicium est de operatione et delectatione. vnde si operatio est per se bona: et delectatio est per se bona et econtrario: q̄ ergo delectatio consequens per operationem que est per se peccatum mortale non sit mortale: h̄ non est nisi per accidens. s. ex defectu subiecti: vnde quando cūq̄ mala delectatio vel operatio reducitur ad h̄ in quo potest esse perfecta ratio peccati vel virtutis de necessitate incipit esse peccatum mortale: perfecta autem ratio virtutis vel peccati mortalis non potest esse sine electione rationis consultantis et deliberantis: et ideo quicquid fornicationis ante h̄ inuenitur: statim peccatum mortale esse incipit. vnde etiam si vsus exteriorum membrorum: et delectatio eorum esset sine voluntate tali: peccatum non esset sicut beata Lucia dixit si inuitam me violari feceris castitas mihi duplicabitur ad eorum: sed consensus adueniens actui exteriori facit peccatum mortale. Similiter appetitus sensualitatis et delectatio consequens appetitum ante consensum rationis deliberantis peccatum mortale non est: sed post consensum rationis deliberantis peccatum mortale incurritur. **C** Ad primum ergo dicitur q̄ sicut ratio inferior regit vires sensibiles: ita ratio superior regit inferiorem. vnde sicut in viribus sensibilibus est virtus: et vitium ex h̄ q̄ participant regimen rationis: ita etiam in inferiori ratione potest esse peccatum mortale ex hoc q̄ regitur a ratione superiori cuius est aduertere diuina precepta.

C Ad secundum dicendum q̄ sicut dictum est non dicitur diuturna delectatio propter mortam temporis: sed ex consensu rationis deliberante.

C Ad tertium dicendum q̄ consensus in veniale quod est veniale ex genere vt verbum otiosum non est mortale: sed consensus in illud veniale quod est veniale per accidens bene potest esse mortale: quia per talem consensum remouetur illud accidens qd

rationem peccati mortalis auferebat. s. deliberationem rationis non attingere. **C** Ad quartum dicendum etiam q̄ interior delectatio diuino precepto prohibetur vt per hoc quod dicitur non concupisces re proximi tui. si tamen nullus tale preceptum esset ad huc rō non sequitur: quia ex hoc ipso q̄ aliqua operatio prohibetur designatur esse per se mala in quo cūq̄ sit tam ipsa q̄ delectatio eius nisi per accidens prohibeatur. **C** Ad quintum dicendum q̄ secundum diuersitatem operationum est diuersitas delectationum. vnde alterius nature est delectatio que sequitur operationem appetitiue virtutis: et delectatio que sequitur operationem cogitatiue sicut enim cogitatio de homicidio vel luxuria sine appetitu aliquo nō reducitur nisi inordinata sint ad genus luxurie vel homicidii: sed ad aliud genus quod est curiositas vel vanitas: ita etiam delectatio consequens tales cogitationem non pertinet ad genus homicidii vel fornicationis. vnde consensus in talem delectationem non est peccatum mortale sed veniale: quia eius vanitas cogitationis non est mortalis ex genere suo etiam delectatio consequens appetitum homicidii vel fornicationis reducitur ad idem peccati genus sicut et appetitus ipse. vnde sicut in fornicatione si aliquis consentiat in delectationem que appetitum concupiscibilis respectu fornicationis sequitur erit peccatum mortale: ita etiam: et multo amplius si consentiat in delectationem que appetitum irascibile respectu homicidii sequitur erit peccatum mortale.

D quintum sic proceditur. videtur q̄ in superiori parte rationis non possit esse peccatum veniale. Peccatum enim superioris rationis non est nisi per hoc q̄ defleat a rationibus eternis: sed ab eis deflecti nō cōtingit nisi per peccatum mortale. ergo in ratione superiori non erit peccatum nisi mortale. **C** Preterea contemptus peccati mortale facit: sed nō potest esse q̄ aliquis post deliberationem in actum peccati consentiat sine contemptu. ergo cum superior ratio sine deliberatione non peccet videtur q̄ in ipsa nunq̄ sit nisi mortale peccatum. **C** Preterea. consensus in actum peccati mortalis semper est mortale peccatum: sed motus superioris partis rationis dicitur esse consensus in actum. ergo ad minus in genere mortalis peccati superior ratio nunq̄ venialiter peccat. **C** Preterea. in partibus anime inuenitur aliquid in quo non potest esse nisi veniale peccatum. s. sensualitas inuenitur etiam aliquid in quo potest esse et veniale et mortale scilicet inferior ratio. ergo ad completionem partium anime oportet esse aliud in quo non possit esse nisi peccatum mortale. h̄ autem non est findereffis: q̄ in ipsa non est peccatum. ergo relinquatur q̄ ipsa sit superior ratio. **C** Preterea. peccatum veniale ex corruptione carnis oritur: quia sic supra probatur ex Adam in primo statu venialiter peccare non poterat: sed superior ratio est in summo remotiois a carne. ergo in ipsa peccatum veniale esse non potest. **C** Contra. Consensus in actum venialis peccati non est grauior q̄ ipse actus: sed quidam actus sunt venialia peccata vt loqui otiosa: et huiusmodi. ergo consensus in huiusmodi est etiam veniale: sed consensus in actum pertinet ad superiorem rationem. ergo in ipsa potest esse peccatum veniale.

CPre. sicut aliorum peccatorum contingit esse aliquos motus subitaneos ex surreptione ita et in fidelitatis: sed non est dominus tales motus esse peccata mortalia: cum ergo non sint motus nisi superioris partis rationis: cuius est divina conspiciere: videtur quod in ipsa veniale peccatum esse possit. **R**espondeo quod aliquem motum esse veniale peccatum contingit ex duobus. aut ex ipso genere actus quod veniale est: sicut verba occiosa. aut ex parte eius cuius est motus: in quantum videlicet motus ille electionem precedit: in qua principalitas virtutis et vicii procedit. Sciendum est igitur: quod unaqueque potentia quam aliquo modo possibile est elevari ad illud quod est supra se potest habere aliquem subitum motum in id quod sibi convenit: et alium motum habere potest in id quod sibi convenit ratione eius quod est elevari in aliquid superius: sicut in appetitu sensibili per se ipsum subitum motum habet in id quod est conveniens secundum sensum: in quantum autem est regulatus ratione et perfectus habitu virtutis habet motum post deliberationem in id quod est secundum rationem conveniens. sicut autem appetitus sensibilis elevari per regimen rationis in id quod est supra se: ita etiam ratio superior elevari per lumen fidei in id quod est supra naturalem suam cognitionem. et ideo subitus motus apprehensionis superioris rationis est secundum naturalem suam cognitionem quod si in aliquo fidei obviat erit motus infidelitatis ex surreptione: et ita propter defectum deliberationis erit veniale peccatum secundum hoc ergo distinguendum est: quod aut motus superioris rationis est in id quod est veniale ex genere: et sic etiam motus eius venialis erit. aut est in id quod est mortale ex genere: et hoc contingit dupliciter: vel illud est proprium obiectum eius: et sic hoc circa illud duos motus. unum subitum: quod procedit deliberationem: et hoc erit veniale peccatum alium deliberatum: et hoc erit mortale ut in motibus infidelitatis per se. aut est obiectum inferioris potentie sicut sensualitatis: ut per se delectabilis secundum carnem. et sic superior non habet motum in illud nisi consultationis quasi ministrans medium quod de illa re syllogizari potest: et ita circa illud non habet motum nisi deliberatum. et in talibus motibus superioris rationis semper est mortale peccatum. alius autem ducit modum in ea contingit veniale peccatum esse. **A**d primum ergo dominum: quod peccatum superioris rationis est per hoc quod dicitur erit aliquo modo a rationibus eternis: sed hoc contingit dupliciter vel simpliciter: sicut in mortali peccato per quod defectus est a lege dei actu et habitu non tamen facies propter eam sed contra eam: vel secundum quod sicut in veniali peccato quoque relinquitur legem dei actu sed non habitu. non contra eam: sed propter eam faciens. **A**d secundum dominum quod deliberatus consensus in veniale non semper procedit ex tali precepto ut mortale peccatum faciat. quoniam non hoc modo in veniale presentis ut si contra legem dei nullo modo fieret manet intra limites venialis peccati etiam si vertat esse veniale peccatum. si autem hoc modo in ipsum consentiat ut etiam si prohibitu esset precepto nisi per hominum fieret talis consensus in veniale: ex genere et mortalitas esset. **A**d tertium dominum: quod in illud mortale quod pertinet ad omnem inferioris potentie non habet superior ratio alium motum nisi consensum deliberatum: eo quod ad ipsam non pertinet secundum se considerare convenientia corporis: sed solum per se considerari de his: et in talibus non peccat nisi mortaliter. secus autem est in illis mortalibus quod circa proprium obiectum committuntur: ut super dictum est. **A**d quartum dominum quod si sensualitas non peccat nisi veniale est ex imperfectione eius sed peccatum veniale non tamen capitur ex imperfectione agentis: sed est ex ipso genere actus. et in id non oportet quod potentia contingat sic

perfecta quod motus eius non potest esse venialis. sequeretur autem si tamen ex imperfectione agentis veniale careret. **S**ic enim per oppositum imperfectione perfectissimum condiceret. **A**d quintum dominum: quod veniale peccatum non est ex corruptioe carnis: sicut ex causa prima: sed sicut ex causa prima. quod per hoc quod caro corrupta traducit omnes anime potentie quodammodo corrumpuntur. et ita corruptio reducat in ipsam rationem superioris quod a carne fit remotissima.

Sextum sic procedit. ut quod veniale possit fieri mortale. **I**ta enim dicit Augustinus super i. canon. 30. de venialibus loquens. **I**ta levia noli negligere si presentis quoniam poteris ex parte esse quoniam nuncas levia multa faciet unum grade multe gutte implent fluvium multa grana faciunt massam sed grade non dicunt nisi peccata mortalia. et ex multis venialibus fit unum mortale.

Sed Augustinus in libro de r. cordis. **N**olite presentere venialia: quod minima sunt: sed timeate quod plura sunt. plerumque enim bestie minute multa necant. **S**i picia quod locum pulicibus pleminu: quod non morit ibi: et mirissima sunt grana arena: sed si arena amplius in navim mittat mergit illam ut peat: et minute sunt gutte pluvie: nonne pluvie implent flumina et domos delcunt: timenda est ergo ruina multitudinis et si non magnitudinis. **P**re. de finibus in finito proportionabile est. sed placetia qua aliquis in peccato mortali ad bonum commune convertitur finita est. ergo proportionabilis est placetie qua aliquis in peccato veniali convertitur ad communicabile bonum. ergo multiplicatum veniale unum mortale facit. **P**re. delectatio autem deliberationem rationis est veniale peccatum. sed post presentem deliberatum efficit mortale. et veniale peccatum potest fieri mortale. **P**re. ut in quinto per y. dicitur: motus est unum quod est primum. sed contingit aliquem motum inordinatum presentem in prima parte sui non in contentu dei fieri et sic est venialis: et postmodum in presentem dei et sic erit mortalis. et illud quod primum fuit veniale potest fieri mortale. **P**re. dispositio fit habitus: ut in predicamentis per se dicitur: sed veniale est dispositio ad mortale. et veniale potest fieri mortale. **P**re. eadem est distantia mortalis ad veniale et venialis ad mortale. sed mortale per professionem fit veniale. ut Alberto dicit. ergo et veniale potest fieri aliquo mortale. **A**d hoc est quod in littera dicitur: quod quidam non dantur nisi sepius fiant vel scienda decernant: ut de ocioso verbo et homini. sed damario non est nisi per peccatum mortale. et si verbum ociosum sepius uteretur: erit peccatum mortale. **S**ed contra. eorum que in infinitum distat unum non potest in alio transmutari: sed mortale et veniale in infinitum distat: quod eorum pena ostendit: quod veniali debet pena temporalis: et mortali eterna. ergo veniale non potest fieri mortale. **P**re. iteratio actus non diversificat speciem: sed veniale et mortale diversa genera peccatorum sunt. ergo per hoc quod veniale multiplicat non fiet mortale. **R**espondeo dominum. quod eius querit an veniale possit fieri mortale: triplici potest intelligi. aut ita quod unum et idem numero actus quod sit veniale: et post modum fiat mortale. et hoc esse non potest. quod unum actus non est nisi semel. ex quo enim semel transit iterum resumere non potest idem numero. et in si semel fiat veniale nunquam erit mortale. **A**d ita quod aliquis actus quod ex genere suo venialis est aliquo modo mortalis fiat: et hoc possibile est si tamen placeat ut finis in eo constituat: cum enim impossibile sit esse duos fines ultimos quodcumque ponitur aliquod bonum communicabile finis ultimus vite oportet quod deus non pro fine habeatur: et cum finis maxime

fit dilectus: oportet quod illud in quo finis constituitur supra deum diligatur: quod constat peccatum mortale esse. huiusmodi autem complacentie expressissimum signum est quando aliquis alicui rei etiam non prohibite tantum adheret ut consentiat si etiam esset prohibitum illud se non relicturum: ut precipue patet in quibusdam ebriosis qui totam vitam suam in vino possunt. et in histrionibus qui verba ociosa sectantur. Alio modo potest intelligi ut multa venialia pertingat ad quantitatem peccati mortalis. et hoc quidem per se loquendo est impossibile: quia reatus et macula mortalis peccati in infinitum distat ab ea que est venialis cum peccatum mortale priuet infinitum bonum: quod est bonum increatum. per veniale autem peccatum tollatur aliquod catum ut seruo charitatis distantia autem priuationum mensuratur ex his que priuantur. vni etiam eorum debetur pena eterna et alteri temporalis. Sed per accidens possibile est: cum enim veniale sit dispositio ad mortale ex hoc quod aliquis frequenter venialiter peccat: fit in eo etiam prinitas ad peccandum mortaliter. quanto enim magis consuevit in aliquo opere tanto magis placet illud: quia signum habitus est delectatio operis: ut in secundo ethicorum dicitur. hoc tamen non de necessitate contingit quantumcumque enim exerceat prinitas ad peccandum per iterationem venialium semper tamen manet libertas in voluntate ne in peccatum mortale delabatur. et sic patet responsio ad duas primas auctoritates. Non enim intelligit quod multa venialia faciant vnus mortale per se sed per accidens: ut dictum est. Ad tertium dicendum: quod non oportet omnium inferiorum accipere proportionem aliquam: sicut linee et numeri nulla est proportio: quia ut in quinto euclidis dicitur: proportio est certitudo mensurationis duarum quantitatum eiusdem generis: et ita quibus complacentia mortalis sit finita: non tamen oportet ut sit proportionata complacentie venialis quia est alterius rationis. alia enim ratione placet finis et alia ea que sunt ad finem. semper enim plus placet finis. vnde quantumcumque multiplicetur complacentia venialis non adequabit complacentiam mortalem. Vel dicendum quod complacentia mortali peccati potest considerari dupliciter: vel ex parte eius cui placet: et sic finita est: quia ex potentia finita non potest procedere actus infinitus vel ex parte eius quod placet: et sic infinita est: quia placet ut finis qui desideratur ut infinitum bonum: quia propter finem vltimum omnia desiderantur. Ad quartum dicendum quod motus delectationis qui est in sensualitate nullo modo fit mortalis. sed consensus rationis adueniens qui est alius cum diuersarum potentiarum non sit vnus actus numero. vnde non sequitur quod actus qui prius fuit venialis postea sit mortalis. Ad quintum dicendum: quod ille actus continuus quibus fit vnus secundum esse nature consideratus: tamen non est vnus consideratus in esse morali: imo pro duobus actibus computatur. Ad sextum dicendum: quod dispositio proprie dicitur illud quod se habet ut incompletum in motu ad perfectum: quod est terminus motus: sicut qui adiscit habet dispositionem scientie quam perficitur in termino motus discipline. contingit autem terminum motus esse duplicem: quia vel eiusdem generis vel alterius. verbi gratia. alterationis terminus est qualitas sicut eiusdem generis sed forma substantialis: sicut alterius generis. si ergo dispositio con-

paretur ad id quod est terminus motus eiusdem generis sic constat quod dispositio potest fieri illud ad quod disponit sicut calor imperfectus fit calor perfectus si autem accipiat terminus motus alterius generis hoc nunquam contingit sicut calor imperfectus contingit quod exerceat nunquam sit forma substantialis ignis. Dico ergo quod veniale non est dispositio ad mortale sicut ad terminum eiusdem generis sed alterius. et ideo veniale nunquam fit mortale. Ad septimum dicendum: quod est equiuocatio in veniali: cum enim dicitur quod culpa mortalis per confessionem fit venialis: non intelligitur de veniali ex genere sed hic de veniali loquimur: sed intelligitur de veniali ex euentu quod quidem dicitur veniale per quandam similitudinem ad veniale. quia scilicet manet reatus ad penam temporalem pro culpa mortali quam confessio deleuit: non ita quod culpa in culpam mutetur. Ad octauum dicendum: quod hoc quod dicit magister intelligendum est non per se sed per occasionem in quantum scilicet venialia frequenter occasionaliter imortale inducunt in quantum faciunt prinitatem ad illud. Et ideo de talibus cogitationibus etc. Videtur hoc esse contra illud quod prius determinatum est. quia percussio pectoris: et pater non fieri: valent ad dimissionem peccati venialis: et est satisfactio propria venialium. ergo videtur quod mortalis delectatio de qua hic loquitur sit veniale peccatum. Et dicendum quod quibus huiusmodi sit sufficiens satisfactio pro veniali peccato et non pro mortali tamen etiam ad dimissionem peccati mortalis valent vnde pro mortalibus pater noster dicere debemus et peccatis condere. Non enim ratio nostra deduci etc. Videtur hoc esse falsum: quia quedam peccata spiritualia sunt in quibus non est aliqua carnis delectatio. Sed dicendum quod hoc intelligitur in genere peccatorum carnalium quorum appetitus ad sensualia tempore pertinet. Non est autem silentio pretereundum etc. Hic per scripturas non canonem bible: sed dicta sanctorum signat: ratio autem dicti est propter conuenientiam sensualitatis et inferioris rationis: quia vtraque attendit ea que ad corpus pertinent: scilicet ratio inferior: sub rationibus vltibus: et sensualitas sub rationibus particularibus et materie concretis.

Distinctio

Vigesimaquinta.

Redit ad liberi arbi. considerationem.

Am vero ad propositum redeamus. scilicet ad libere arbi. tractatum. Quod philosophi dissidentes dixerunt liberum de voluntate iudicium: quia potestas ipsa et habilitas voluntatis et rationis quam supra diximus est liberum arbitrium: libera est ad vtrumlibet: quia libere potest moueri ad hoc vel ad illud liberum. ergo dicitur ar. quod ad voluntatem. quod voluntarie moueri et spontaneo appetitu ferri ad ea potest que bona vel mala iudicat vel iudicare valet.

Ad liberi arbi. non pertinet nisi ad futurum: nec ad omne futurum.

h **O**c autem sciendum est q̄ liberum arbitrium ad presens vel ad preteritum non referitur: sed ad futura contingentia. Quod enim in presenti est determinatum est: nec in potestate nostra est: vt tunc sit vel non sit quando est. Potest enim nō esse vel aliud esse postea. sed non potest non esse dum est: vel aliud esse dum id est quod est. Sed in futuro an hoc sit vel illud: ad potestatem liberi arbitrii spectat. Nec tamē omnia futura sub potestate liberi arbitrii veniunt: s̄ ea tantum que per liberum arbitrium possunt fieri vel non fieri. Si quis enim tale quid velit ac disponat facere quod in eius nullatenus sit potestate: vel quod sine ipsius dispositione eque fieret: in hoc liberum arbitrium non habet.

Quod supra posita descriptio liberi arbitrii nō conuenit deo: nec his qui glorificati sunt.

e **T**quidem secundum predictam assignationem in his tm̄ videtur esse liberar. qui voluntatem mutare et contraria possunt deflectere. In quorum. s. potestate est eligere bonum vel malum: et vtrumlibz secundum electionem facere vel dimittere. secundum qd̄ nec in deo nec in his hominibz qui tanta beatitudinis gratia sūt roborati vt iam peccare nequeant liberum arbitrium esse nequit. Sed q̄ deus liberum arbitrium habeat. Augustinus docet in libro. xxii. de ciui. dei: ita in quiens. **L**erte deus ipse nunquid quoniam peccare non potest. ideo liberū ar. habere negandus ē. Ambrosius quoq; in lib. de trin. ait: Paulus dicit q̄ omnia operat̄ vnus atq; idem spiritus: diuidens singulis prout vult. i. pro libere voluntatis arbitrii non pro necessitatis obsequio.

Qualr in deo accipit̄ liberum arbitrii.

f **E**d alr accipit̄ liberum arbitrii in creatore q̄ in creaturis. Dei etenim liberum arbitrii. dicit̄ eius sapientissima et omnipotens voluntas: que non necessitate sed libera voluntate omnia facit prout vult. Ideoq; Hieronymus attendens non ita esse liberum arbitrii in deo sicut ē in creaturis ab ipso videtur excludere li. ar. in omelia quadam de p̄digo filio dicens. Solus deus est in quē peccatum non cadit nec cadere potest cetera cum sint liberi. ar. in vtrinq; partem flecti possunt. Dum ait cetera: indicat liberum arbitrii. sicut ē in ceteris non esse in deo.

Quod angeli et sancti qui iam beati sunt libero arbitrii non carent.

a **A**ngeli vero et sci qui tam dum domi no feliciter viuunt: atq; ita gr̄a beatitudinis cōfirmati sunt: vt ad malum flecti nec velint: nec possint. li. ar. non carent. Unde Aug. in libro. xxii. de ciui. dei ait. Sicut prima immortalitas fuit quam peccando adam pdidit posse nō mori: ita primum li. ar. posse nō peccare nouissimū nō posse peccare. Idem i ench. Sicut oportebat prius hominem fieri vt bene velle possz et male. postea vero sic erit vt male velle non possit. nec id carebit li. arbi. Adulto quippe liberius erit arbitrium: quod omnino nō poterit seruire peccato. neq; aut voluntas nō est: aut libera dicenda nō est: qua sic bti esse volumus: vt esse miseris nō solū nōllim⁹: s̄ neq; velle prorsus possimus. Sicut ergo aia nostra et nunc hz nolle infelicitatē: ita nolle iniquitatē semp bitura ē. Sed ordo seruandus fuit: quo dsvoluit ostēdere q̄ bonū sit aial rōnale q̄ etiam peccare possit quantum sit melius quod peccare non possit. Ecce his verbis euidenter astruit̄ q̄ p̄ b̄titudinis cōfirmationē: erit in hoīe lib. arb. quo peccare nō poterit: et nūc in angelis est et in sanctis qui cum domino sunt et tāto vtiq; liberius quanto a peccato immunius et ad bonum pronius. Quo enim quisq; ab illa seruitute peccati de qua scriptum est: qui facit peccatū seruus est peccati. lōgius absistit: tanto in eligendo bonū liberius habet iudiciū. Unde si diligenter inspicat̄ liberum videbitur dici arbitrium: quia sine coactione et necessitate valet appetere vel eligere: quod ex ratione decreuerit.

De libertatis ar. differentia s̄ diuersa tpa.

e **P**redictis p̄spicū fit q̄ maior fuit libertas arbi. prima q̄ sc̄da. et tertia multo maior q̄ sc̄da vel prima. Prima. n. libertas ar. fuit in qua poterat peccare et non peccare. Altra vero erit in qua poterit nō peccare: et non poterit peccare. A Media vero est in qua potest peccare et non potest nō peccare aī reparationem etiam mortalr: p̄ reparationem vero saltem venialr.

De quatuor statibus liberi ar.

T possunt notari in hoīe quatuor status li. ar. aī p̄tm̄. n. ad bonū nil impediebat ad malū nil ipellebat. **N**ō habuit infirmitatē ad malum: et habuit adiutorium ad bonum. Tūc sine errore rō iudicare et voluntas sine difficultate bonum appetere poterat. **P** peccatū vero aī repationē gr̄e p̄mit̄ a cōcupia et vincit: et habet infirmitatem in malo. sed non habet gratiam in bono.

Et ideo potest peccare et non potest non peccare etiam damnabiliter. Post reparationem vero ante confirmationem premitur a concupiscentia: sed non vincitur. et habet quidem infirmitatem in malo: sed gratiam in bono: ut possit peccare propter libertatem et infirmitatem et possit non peccare ad mortem propter libertatem ad gratiam adiuuantem. Nondum hinc posse oio non peccare vel non posse peccare propter infirmitatem nondum perfecte absorptam et propter gratiam nondum perfecte consumatam. Post confirmationem vero infirmitate penitus consumpta et gratia consumata: nec vinci poterit nec premi: et tunc habebit non posse peccare.

De corruptione liberi arbitrii per peccatum.

Ad manifestum est quod preter alias penalitates pro peccato illo incurrit homo penam in corruptionem et depressionem liberi arbitrii. per illud namque peccatum naturalia bona corrupta sunt in homine: et gratuita detracta. hic est enim ille qui a latronibus vulneratus est et spoliatus. Vulneratus quidem in naturalibus bonis quibus non est priuatus. Alioquin non posset fieri reparatio. Spoliatus vero gratuitis: que per gratiam naturalibus addita fuerant. Hec sunt data optima et dona perfecta: quorum alia sunt corrupta per peccatum. i. naturalia ut ingenium memoria intellectus. Alia subtracta id est gratuita: quantum et naturalia ex gratia sunt. Ad generalem quippe dei gratiam pertinet. Sepe tamen huiusmodi distinctio fit: cum gratie vocabulum ad speciem non ad genus refertur. Corrupta est ergo per peccatum libertas arbitrii et ex parte perditam. Unde Augustinus in enchiridion. Libero arbitrio male utens homo: et se perdidit et ipsum. Cum enim libero arbitrio peccaret victore peccato ammissum est et liberum arbitrium. A quo enim quis devictus est huic seruus additus est. Ecce liberum arbitrium. dicit hominem amisisse: non quia post peccatum non habuit liberum arbitrium. sed quia libertatem arbitrii perdidit: non quidem omnem: sed libertatem a miseria et a peccato.

De tribus modis libertatis arbitrii.

Sunt namque libertas arbitrii triplex. scilicet a necessitate: a peccato et a miseria. A necessitate et ante peccatum et post eque liberum est arbitrium. Sicut enim tunc cogi non poterat: ita nec modo. Ideoque voluntas merito apud deum iudicatur: que semper a necessitate libera est: et nunquam cogi potest. Ubi necessitas: ibi non est libertas. Ubi non est

libertas: nec voluntas: et ideo nec meritum. Hec libertas in omnibus est tam in bonis quam in malis. Est et alia libertas a peccato. scilicet de qua dicit Apostolus. Ubi spiritus domini ibi libertas et veritas: et in euangelio. Si filius vos liberauerit: vere liberi eritis. Hec libertas a seruitute peccati liberat et seruos iustitie facit. sicut econuerso seruitus peccati liberat a peccato serui facti estis iustitie. Et item. Cum serui essetis peccati liberi fuistis iustitie. Hanc libertatem homo peccando amisit. Ideoque Augustinus dicit quod homo male utens libero arbitrio et se perdit et ipsum: quia perditam est per peccatum libertas non a necessitate sed a peccato. Qui enim facit peccatum seruus est peccati. Istam libertatem que est a peccato illi soli nunc habent: quos filius per gratiam liberat. et reparat: non ita quod penitus sint sine peccato in hac mortali carne. sed ut peccatum in eis non dominetur neque regnet. Et hec est vera et bona libertas que bonam parit seruitutem: scilicet iustitie. Unde Augustinus in enchiridion. Ad iusticiam faciendam non erit aliquis liber nisi a peccato liberatus esse iusticie ceperit seruus. et ipsa est vera libertas propter recte facti letitiam. simul et pia seruitus propter precepti obedientiam. Est alia libertas non vera male seruituti adiecta. que est ad malum faciendum: ubi ratio dissentit a voluntate iudicans non esse faciendum quod voluntas appetit. Ad bonum vero faciendum concordat ratio voluntati. et ideo ibi vera libertas est et pia. De libertate autem ad malum et seruitute mala: ait Augustinus in enchiridion. Serui additi peccato. id est que potest esse libertas nisi quando eum peccare delectat. Liberaliter enim seruit qui sui domini voluntatem libenter facit: ac per hoc ad peccandum liber est qui peccati seruus est.

Questio de libertate ad malum: an sit ipsa libertas liberi arbitrii. an alia.

Ita queri potest. utrum hec libertas qua quis liber est ad malum: sit libertas arbitrii. Si enim libertas arbitrii est: bonum quidem est. quia libertas arbitrii bonum naturale est. Quibusdam videtur quod sit ipsa libertas arbitrii que semper bona est. sed propter peccati seruitutem ad malum fit liberior et pronior: et ideo dicitur non vera est libertas: quia ad malum est. Aliis autem videtur quod hec libertas arbitrii ad malum quam supra commemorauit Augustinus: non sit ipsa libertas arbitrii. sed sit quedam pronitas

peccandi: et curuitas que ex peccato est et mala est
fit *Questio alia de libertate ad bonum an ipsa
libertas liberi arbitrii vel non.*

Similiter etiam queri solet utrum et il
la libertas vera que est ad iustitiam fa
ciendam sit ipsa libertas arbitrii. *Qui
dam dicunt illam eandem esse: sed per gratiam
reparatam qua iuuante libera est ad bonum
sine gratia vero non est libera ad bonum. unde
Augustinus in ench. Ista libertas ad bene
faciendum: unde erit homini addito et vendi
to: nisi eum redimat ille qui dicit. Si filius
vos liberauerit vere liberi eritis. Quod antequam
fieri incipiat in homine: quomodo quisquam
libero arbitrii gloriatur qui nondum est liber
ad operandum bene: Ecce aperte ostendit li
berum arbitrii per gratiam liberari: ut per illud
bene operetur quis. Ideoque dicunt illam li
bertatem veram que est ad bene faciendum cu
ius supra meminit Augustinus. esse libertatem
ipsam arbitrii gratia dei liberatam et adiutam.
Alii vero putant non esse ipsam arbitrii liber
tatem: sed aliam quandam que ex gratia et li
bero arbitrio in mente hominis deo opera
te incipit esse cum reparatur.*

*certa determinatio utriusque questionis qua
dicitur libertas ad bonum et ad malum esse li
bertas arbitrii.*

Erum nobis magis placet ut ipsa li
bertas arbitrii sit: et illa qua quis li
ber est ad malum: et illa qua quis liber
est ad bonum faciendum. *Ex causis enim va
riis sortitur diuersa vocabula. Dicitur enim
libertas ad malum faciendum antequam per gratiam
sit reparata. Sed cum per gratiam fuerit repa
rata dicitur libertas ad bonum faciendum.
quia ante gratiam libera est voluntas ad malum:
per gratiam vero libera fit ad bonum. Sem
per igitur voluntas hominis aliquo modo li
bera est: sed non semper bona est. Non enim
est bona nisi a peccato liberata. Est tamen a
necessitate libera. Unde Augustinus in lib.
de gratia et libero arbitrii. Semper in nobis volun
tas libera est: sed non semper bona est. aut. n.
libera est iusticie quando seruit peccato: et tunc
est mala: aut et peccato libera est quando ser
uit iusticie: et tunc est bona.*

De libertate a miseria.

Si iterum libertas a miseria de qua
apostolus ait: et ipsa creatura libera
bitur a seruitute corruptionis et liber
tatem glorie filiorum dei. hanc libertatem ho
mo ante peccatum habuit: qui omni carebat
miseria: et nulla tangebatur molestia: et pleni

habebit in futura beatitudine: ubi miser esse
non poterit sed in hac vita que est inter pri
mum peccatum et ultimam confirmationem
nemo a miseria liber est quia pena peccati non
caret

*Repetit de corruptione liberi arbitrii
ut addat alia.*

Et predictis iam apparet in quo per
peccatum sit imminutum vel corrup
tum liberum arbitrium. *Quia ante
peccatum nulla erat homini difficultas: nul
lumque impedimentum de lege membrorum
ad bonum: et nulla impulsio vel instigatio ad
malum. Nunc autem per leges carnis ad bo
num impeditur: et ad malum instigatur ut non
possit velle et perficere bonum nisi per gratiam
liberetur et adiuuetur. Quia ut ait apostolus.
Peccatum habitat in carne. liberus ergo ar
bitrium cum semper et in singulis sit liberus
non est tamen pariter liberum: et in bonis et
in malis: et ad bona et ad mala. Liberius tam
est in bonis ubi liberatum est quam in malis ubi
liberatum non est. Et liberius est ad malum
quod per se potest quam ad bonum quod nisi gra
tia liberetur et adiuuetur non potest.*

*De libertate que fit ex gratia: et que ex
natura.*

Libertas ergo a peccato et a miseria
per gratiam est. Libertas vero a ne
cessitate per naturam utramque liber
tatem nature scilicet et gratie notat apostolus
cum ex persona hominis non redempti ait.
Velle adiacet mihi: perficere autem non inue
nio: ac si diceret: habeo libertatem nature: sed
non habeo libertatem gratie. Ideo non est
apud me perfectio boni. Nam voluntas ho
minis quam naturaliter habet non valet eri
gi ad bonum efficaciter volendum vel opere
implendum: nisi per gratiam liberetur et adiu
uetur. liberetur quidem ut velit et adiuuetur
ut perficiat. Quia ut ait apostolus non est vo
lentis velle neque currentis currere: id est ope
rari: sed miserentis dei qui operatur in nobis
velle et operari bonum. Cuius gratiam non
aduocat hominis voluntas vel operatio: sed
ipsa gratia voluntatem preuenit: preparando
ut velit bonum: et preparatam adiuuat: ut
perficiat.

*Alia ad propositum redeamus. Postquam
determinauit de libero arbitrii ostendendo quod
sit et consequenter de alius potentis aie:
ut ostenderet in quibus lib. arbitrii. pone
retur. Hic determinat quasdam liberi
arbitrii. conditiones. Et diuiditur in partes duas. In*

Prima ostendit quorum sit lib. arbi. vt obiectorum.
 In secunda quorum sit vt subiectorum .ibi. Et qui-
 dem fm predictam assignationem. Circa primū duo
 facit. Primo ostendit q liberuz arbitriū se habet ad
 vtrunqz oppositorum fm q est tantum futuro:ym cō-
 tingentium .ibi. Hoc autem sciendum est ꝛc. Et qui-
 dem secundum predictam assignationem. D. vidit
 hec pars in duas. In prima ostendit quorum sit lib.
 arbi. quia dei. angelorum: ꝛ hominum. In secunda
 quomō in hominibꝫ diuersimode iuenitur fm diuer-
 sos status .ibi. Et predictis perspicuum sit ꝛc. Circa
 primū duo facit. Primo inducit obiectiones q li. ar. nō
 sit i deo nec in beatis. Secōdo determinat veritatē ibi.
 Sed q de? li. ar. ꝛc. Et circa hoc duo facit. Primo
 determinat qm ptinet ad deū. Secōdo qm ptinet
 ad angelos .ibi. Angeli vero ꝛ sci ꝛc. Circa primū duo fa-
 cit. Primo ostendit q li. ar. est in deo. Secōdo q nō eo-
 dē modo ē in deo sicut in aliis .ibi. Sꝫ alit accipit ꝛc.
 Et predictis perspicuum sit ꝛc. Hec pars diuidit in duas
 In pma ostendit quō fm diuersos status li. ar. crescit vt
 minuitur in oibus. Et q hoc ratione diuersarū liber-
 tatus cōtingit. iō in scda parte distinguit libertatē ar.
 .ibi. Est namqz libertas ar. ꝛc. Circa primū tria facit.
 Primo ostendit ex predictis q libertas ar. qnqꝫ ma-
 ior qnqꝫ minor inuenitur. Secōdo distinguit statꝫ hois
 fm quos libertas variat .ibi. Et posset notari in ho-
 mine ꝛc. Tertio inducit qdādam correlarium ex dictis
 ibi. Unde manifestum est q ppter alias ꝛc. Namqz li-
 bertas ꝛc. Diuidit hec pars in duas. In pma ostendit
 multiplicē ar. libertatē. In scda ostendit q sit cā vni-
 uscuiusqꝫ .ibi. Libertas at a peccato. Prima diuidit
 in duas. In pma ponit libertatis distinctionē. In se-
 cūda inducit quādā pclōnem ex predictis ibi. Ex pre-
 dictis iam apparet ꝛc. Circa primū tria facit. Primo
 distinguit triplicē libertatē ꝛ psequit de primo men-
 bro qd est libertas a coactione. Secundo prosequit
 de secūdo membro qd est libertas a peccato .ibi. Est
 et alia libertas a peccato ꝛc. Tertio prosequitur de
 tertio membro: quod est libertas a miseria .ibi. Est
 iterum libertas ꝛc. Circa scdm tria facit. Primo ostendit
 q sit libertas a peccato. Secōdo quozuz sit .ibi. Inā
 libertatem ꝛc. Tertio mouet qdā dubitationē .ibi.
 Hic queri pōt ꝛc. Et circa hoc duo facit. Primo mo-
 uet dubitationē ꝛ ponit opiniones ad vtrāqz partē.
 Secōdo determinat fm suā opinionē .ibi. Verum nob
 placet ꝛc. Itē circa p:imū duo facit. Primo mouet q
 tionem de libertate ad malū. Secōdo de libertate ad
 bonū .ibi. Silt et queri solet ꝛc. Hic querunt quinqz
 Primo in quibus inueniat lib. ar. Secōdo vtrū li. ar.
 semp sit li. ar. a coactione: ita q cogi nō posset. Tertio
 vtrū ad oīa opera hūana li. ar. se extendat. Quarto
 vtrū li. ar. augeatur vel minuat. Quinto de disti-
 ctione libertatis que in littera tangitur.

D primū sic pcedit. videt q li. ar. non sit
 a in deo: q vt in lib. de som. ꝛ vigil. dicit pbs:
 cui? est potētia eius ē act? ꝛ eōuerso. sꝫ act?
 li. ar. q est eligere deo nō cōuenit cū electio sequatur
 consiliū: vt in tertio ethi. dicit. Consiliū aut inquisi-
 tio quedam est cum quodam rōnis discursu: qd deo
 non ppetit. ergo videt q in deo nō sit li. ar. C. Pre.
 in his q fm naturā sūt derminata ad vnā partē nō
 est li. ar. Ad. n. dicimꝫ q lapis libero arbi. deorsū rē-
 dat: sed deus ex nature sue conditione semp determi-
 nate bonū vult. ergo videt q li. ar. careat. C. Pre.
 videt q nec in aliquibus creaturis sit: ad libertates

eni li. ar. pertinet vt aliqꝫ sit dñs sui actus. sed cuius-
 cunqꝫ agentis actus ab aliquo priore agente causat
 ipse agens nō est dñs sui actus: cū igit cuiuslibz crea-
 ture act? in cām priore redicatur q est ipse de? q oīa
 opera nostra in nobis operat: vt Ysa. tr. vi. dicit: vi-
 detur q li. ar. in creatura nulla inueniat. C. Pre. vi-
 detur q saltem in beatis non sit: quia electio est eorū
 que sunt ad finem. sed veniēte fine cessant ea q sunt
 ad finem. cum ergo beati fini vltimo pūcti sint: vi-
 detur q ad eos nō pertinet electio: ꝛ per pns nec lib.
 arbi. Itē videtur q nec in viatoribꝫ sit: q electio
 eorum que sunt ad finem ex ratione finis trahitur: sꝫ
 sicut in tertio ethi. pbs dicit: Qualis vnusqꝫ est ta-
 lis etiam finis videtur ei. sed qualitas alicui? est de-
 terminata ex natura. ergo videtur q electio eorū q
 sunt ad finem determinetur alicui? ex natura sua. ergo
 videtur q li. ar. non habeat hoies ad eligendū ea
 que ad ipsos pertinent. C. Extra. videtur q etiam
 in brutis sit: quibuscunqꝫ enim est voluntarium in ill-
 li. ar. est. sed vt in tertio ethi. philosophus dicit: vo-
 luntario ꝛ pueri ꝛ alia aialia comunicant. ergo videt
 q alia aialia li. ar. habeant. C. Pre. li. ar. pstitit i sele-
 ctione puenientū ꝛ refutatione nociuozuz. sꝫ alia ani-
 malia fugiūt nociuū: ꝛ psequitur pueniens. ergo vi-
 detur q li. ar. habeant pcpue cū spōte illd faciant.
 C. Respōdeo dicēdo: q nihil agit nisi sꝫ q est i actu.
 ꝛ inde est q oī omne agens esse determinatū ad alte-
 ram partem: qd enim ad vtrūlibet est equaliter se ha-
 bens est quodammodo potentia respectu vtriusqꝫ. ꝛ
 inde est vt dicit pmentator in. scdo physi. q ab eo qd
 est ad vtrūlibet nihil sequitur nisi determinat. deter-
 minatio autem agentis ad aliquam actionem oportet
 q sit ab aliqua cognitiōe prestituente finē illi acti-
 oni. sed cognitio determinans actionem ꝛ prestituēs
 finē in quibusdā quidē coniuncta ē. sicut hō fines sue
 actionis sibi prestatuit. In quibusdā vero separata ē:
 sicut in his que agunt per naturam. rerum eni natu-
 ralium actiones non sunt frustra: vt in scdo physicoꝝ
 pbarur. sed ad certos fines ordinate ab intellectu na-
 turam instituentē vt sic totū opus nature sit quodam
 modo op? intelligentie: vt philosoph? dicit. sic ergo
 patet q hec est differentia in agentibus: quia quidā
 determinat sibi finem ꝛ actum in finem illum: quidā
 vero non: nec aliquod agens finem sibi prestituere
 pōt: nisi rationem finis cognoscat ꝛ ordine in eius: qd
 est ad finem ipm qd solum in habentibus intellectuz
 est. Et inde est q iudicium de actione ppra est soluz
 in habentibꝫ intellectum: quasi in potestate eorū cō-
 stitutum sit eligere hanc actionem vel illam. vnde ꝛ
 dominium sui act? habere dicuntur. ꝛ ppter hoc i so-
 lis intellectum habentibꝫ li. ar. inuenitur: non autem
 in illis quorum actiones non determinant ab ipsis
 agentibꝫ: sed a quibusdam aliis causis prioribus.
 C. Ad primū ergo ddm: q ea que dicuntur de deo ꝛ
 creaturis: vt in primo lib. dicuntur est semper eminē-
 tius in ipso inueniuntur. ꝛ ideo electio saluatori i deo
 hoc modo q abiciat id qd iperfectōis est: retento eo
 qd ad pfectionē ptinet. q. n. post inquisitionē pslit ele-
 ctio fiat: hoc iperfectōis est ꝛ accidit li. ar. put ē i na-
 tura ignorāte. vñ fm hoc i deo nō saluat: sed qstū ad
 hoc q determinatio sui actus non est sibi ab alio sed
 a seipō: vnde ipse verissime sui operis dominus est.
 ꝛ ppter hoc etiā in sra dicit: q li. ar. alit i deo q alit
 inuenit. C. Ad scdm ddm: q ad rationem li. ar. nō p-
 tinet vt ideterminate se habeat ad bonum vel ad ma

lum: q. li. ar. per se in bonum ordinatum est: cum bonum sit obiectum voluntatis: nec in malum tendat: nisi propter aliquos defectus: quia apprehendit ut bonum: cum non sit voluntas aut electio: nisi boni aut apparentia boni: et ideo ubi perfectissimum est li. ar. ibi in malum tendere non potest: quia imperfectum esse non potest: sed hoc ad libertatem ar. pertinet ut actionem aliquam facere vel non facere possit: et hoc deo puenit. bona enim que facit potest non facere: nec tamen malum facere potest. **C** Ad tertium dicitur: quod deo operatur in omnibus: ita tamen quod in vnoquoque secundum eius conditionem: unde in rebus naturalibus operatur sicut ministrans virtutem agendi: et sicut determinans naturam ad talem actionem. In libero autem ar. hoc modo agit ut virtutem agendi sibi ministret et ipso operante li. ar. agat. sed tamen determinatio actionis et finis in potestate lib. arb. constituitur. unde manet sibi dicitur sui actus: sed non ita sicut primo agendi. **C** Ad quartum dicitur: quod illud quod est ad finem est duplex. quoddam enim est distans a fine: et quoddam est coniunctum fini: ut patet in generatione naturali. Imperfectus enim calor qui est dispositio ad formam ignis dum est in alteratione precedente non coniungitur ipsi fini: sed caliditas ultima que est in termino alterationis coniungitur forme substantiali nec excluditur per eam: ita dico quod quedam ordinata sunt ad finem ultimum beatitudinis que ipsi fini coniunguntur: ut videre: amare: et huiusmodi: et respectu horum erit sempiterna et libera electio: non autem imperfectorum que a fine distant. ut fides: spes: et huiusmodi.

C Ad quintum dicitur: quod qualitas alicuius est duplex. quedam ex habitu: et quedam ex naturali complexione. et secundum illam que est ex habitu videtur alicui finis talis qualis est ipse: verbi gratia. ei qui habet habitum luxurie videtur optimum delectabile venereum quod est secundum situm suum actus. sed eius quod est tales esse vel non tales est in potestate nostra: quia vel opera causant habitum: sicut in agnitione: vel saltem sunt dispositiones ad habitum: sicut in infusis. qualitas autem que est ex naturali complexione non est ad hoc quod faciat finem videri huiusmodi: sed sicut est dispositio ad illud: sicut patet in illis qui ex naturali complexione ad luxuriam proni sunt: quod non omnes delectabile venereum presequuntur: sed eos ad hoc quodammodo naturalis complexio inclinet. **C** Ad sextum dicitur: quod philosophus accipit voluntarium large: non secundum quod dicitur a voluntate: sed secundum quod diuiditur contra violentum. unde cum violentum sit cuius principium est extra voluntarium erit cuius principium est intra: et inde est quod animalia que mouentur ex seipsis motus voluntarios habere dicuntur: nec tamen electionem habent aut voluntatem: sicut philosophus ibidem ostendit: unde nec li. ar.

C Ad septimum dicitur: quod animalia non apprehendunt rationem puenientis per collationem sed per quandam naturalem instinctum. et ideo animalia habent estimationem: sed non cognitionem: sicut et habet memoria: sed non reminiscencia: quibus omnia huius partis sensitiva sunt. et ideo ex determinatione nature actus suos exercent: non autem ex propria determinatione agentis. unde omnia eiusdem speciei similes operationes faciunt: sicut omnia aranea similes facit telas: quod non esset nisi ex seipsis quasi per arte operantes sua opera disponerent et propter hoc in eis non est lib. arbi.

Secundum sic procedit. videtur quod li. ar. cogi possit.

Quod enim imitatur ab aliquo agere cogit ab illo. sed ut dicitur glo. ad Rom. Deo potest imitare voluntatem hominum in quibus voluerit. ergo videtur quod voluntas a deo cogi possit: et ita li. ar. **C** Preter omne

agens quod non potest aliter operari quam ab altero sibi determinat cogit ab illo: sed li. arbi. non potest aliter operari quam deo presciuit vel predestinauit. ergo videtur quod li. arbi. a deo cogatur. **C** Preter. virtus superior potest cogere inferiorem: sed in ordine vniuersi que dam virtutes sunt superiores quam li. ar. ergo ipsum cogere potest. **C** Preter. intellectus est alioquin potentia quam voluntas. sed intellectus cogit in demonstrationibus: ut ex quinto metaphysice apparet. ergo videtur quod etiam voluntas et lib. ar. cogi possint. **C** Preter. motus inferiores regulantur secundum motus superiores: quia omne quod non vniiformiter se habet regulatur per aliquid vniiformiter se habens. sed motus lib. arbi. maxime difformiter se habet. ergo videtur quod indigeant regulari per actiones vniiformiter se habentes. huiusmodi autem inuariabilia non sunt nisi motus celi. ergo per motus siderum regulantur opera lib. ar. et per eorum positionem cogi possunt: quod patet ex his que astrologi per cursum siderum aliqua de operationibus libero arbitrio subiectis prenuunt. **C** Preter. omne quod vincit ab aliquo cogit ab illo: sed in continentibus qui ducuntur passionibus vincuntur: ut ex septimo ethicorum patet. ergo videtur quod lib. ar. cogi possit.

C Preter. difficilius est aliquem priuare oio suo actu: quam suum actum imitare. sed versus lib. arbi. potest per violentiam impediri: ut in freneticis patet. ergo etiam videtur quod per violentiam cogi possit ad aliquid agendum **C** Contra. ut dicit Augustinus contra Iulianum in libro de ciuitate dei. Quod est necessarium non est voluntarium. sed lib. ar. in ratione sua voluntarium habet: cum sit facultas rationis et voluntatis. ergo videtur quod non possit per necessitatem cogi. **C** Preter. quicquid cogit non habet dominium sui actus. sed ex hoc li. ar. in nobis dicitur: quod dominus sumus nostrorum actuum. ergo videtur quod hoc sit contra rationem li. ar. quod cogatur. **C** Respondetur dicendo: quod est duplex coactio quedam sufficiens que compulsio vocatur. quedam vero insufficientis que vocatur impulsio. Sciendum est igitur quod in partibus anime quedam sunt que compelli possunt. sed hoc dupliciter. quedam enim compellentur ex subiecto: sicut ille vires que sunt organice affixe: cum enim sine organice operationes habere non possint compulsis organice ipse virtutes prohibentur et compelluntur earum actibus violenter extorsis. quedam vero sunt que quidem subiecto non compelluntur: quod organice affixe sunt: compelluntur tamen obiecto: sicut intellectus ipse enim non est actus alicuius partis corporis: ut philosophus dicit in tertio de anima: et tamen demonstrationis vigeat. voluntas autem neque subiecto cogi potest cum non sit organice affixa neque obiecto: et tunc quicquid enim aliquid ostendatur esse bonum in potestate eius remanet eligere illud vel non eligere. Quis ratio est: quod obiectum intellectus est verum obiectum aut voluntatis est bonum. Inuenitur autem aliquid verum in quo nulla falsitatis apparatus admisceri potest. ut patet in dignitatibus. unde intellectus non potest subterfugere quin illis assentiat. Similiter etiam inuenitur aliquid falsum: quod nullam veri apparentiam habet: ut patet in oppositis dignitatibus. unde illi nullatenus intellectus assentire potest. Similiter etiam si ponatur voluntati aliquid bonum quod completam boni rationem habeat: ut ultimus finis propter quem omnia appetuntur non potest voluntas habere non velle. unde nullus non potest non velle esse felix aut velle esse miser. In his autem que ad finem ultimum ordinantur nihil inuenitur adeo malum: quin aliquid bonum admixtum habeat nec aliquid

odio bonum quod in omnibus sufficiat. vñ quātun-
 cūq; ostendatur bonum vel malum : semper potest
 adherere & fugere in contrarium ratione alterius qđ
 in ipso est: erquo accipitur si malum est simpliciter:
 vt apparens bonum. & si bonum esset simplr vt appa-
 rens malū. & inde est q; in omnibus que sub electiōe
 cadunt voluntas libera manet in hoc solo determina-
 tiōe habens q; felicitatem naturalr appetit & nō de-
 terminate in hoc vel illo: q̄suis autem cogi non possit:
 nihilominus tñ pōt inclinari ad agendum aliqd
 per aliquas dispōnes & habit⁹ ex quibus p̄rior effici-
 tur ad eligendū alterā partē. ¶ Ad primū ergo dđz:
 q; de⁹ operatur in voluntate & in lib. ar. s̄m eius eri-
 gentiam. vnde etiam si voluntatem hominis in aliō
 mutet nihilominus tamen hoc sua oipotentia facit vt
 illud in quod mutatur voluntarie velit: & ita coactio-
 nis ratio tollitur: alis esset contradictionis implicatō
 si diceretur nolle illud in qđ mutatur & cogi ad illud
 q; necessitas coactionis voluntati contraria est: vt i
 quinto metaphysice p̄hs dicit. ¶ Ad scđm dđz: q;
 diuina prescientia necessitatē lib. ar. non imponit: q̄s/
 uis hoc qđ prescītū est impossibile sit non euenire: & h
 quō esse possit in primo lib. ostensum est. ¶ Ad ter-
 tium dđm: q; ad actum li. ar. nulla virtus est eo supe-
 rior: nisi deus: q̄suis forte aliqua alia virt⁹ creata sim-
 pliciter potentior sit. vnde nulla virtus cāta li. arbi.
 cogere nec imitare potest. de⁹ aut pōt quidez imita-
 re: sed nō cogere eo modo quo dicitur nō posse face-
 re vt duo contradictoria sint simul. ¶ Ad quartum
 dicendum: q; q̄suis intellectus sit superior virtus q̄s
 voluntas ratione ordinis: q; prior est & a voluntate
 presupponitur: tamen voluntas etiam quodāmodo su-
 perior: est s̄m q; imperium habet super omnes anime
 vires p̄pter hoc q; eius obiectum est finis. vnde cō-
 uentientissime in ipsa sūmum libertatis inuenitur. Li-
 ber enim dicitur qui causa sui est: vt in p̄mo metha-
 physice dicitur. ¶ Ad quintum dđm: q; motus cele-
 stis se habet ad li. ar. sicut inclinans ad aliquid agē-
 dum in quantum ex impressione corporis celestis re-
 linquitur aliqua dispositio in corpore s̄m quā anima
 efficitur p̄na ad hanc actionem vel illam sicut ex na-
 turali completionē quidam sunt magis p̄ni ad vnū
 vicium q̄s alii: & hoc modo possunt astrologi p̄nunci-
 are aliquid ex his que ex li. ar. dependent cōiectu-
 raliter & non per certitudinem scientie: q; virtutem
 coactam sufficienter super li. ar. non habent corpora
 celestia. Vnde etiaz Ptolemeus dicit: q; homo sapi-
 ens dominatur astris: q; per sapientiaz suā potest vi-
 tare ea ad que astra disponunt. Auicenna tamen vi-
 detur velle: vt supra dictum est: q; motus voluntatis
 reducatur: sicut irregularis in animas corporuz ce-
 lestium: q; ponit q; anime inferiores sunt ex animab⁹
 superioribus. vnde non est mirum si impressiones h
 abet anima superior in aiām inferiorem: sed s̄m fidez
 catholicaz hoc stare nō pōt que ponit aiās imediate
 a deo creati. vnde ipse solus in voluntate operari po-
 test & in ipsam imprimere. & ideo diuersitates huma-
 ne voluntatis in vniformitatem voluntatis diuine re-
 ducuntur: sicut in primam regulam. ¶ Ad sextū dđz
 q; incontinens dicitur vinci a passionibus non quasi
 cogentibus: sed vehementer inclinantibus ad aliqd
 agendum. ¶ Ad septimum dđm: q; vsus lib. ar. non
 impeditur per se sed per accidens: in quantum. s. ad
 vsus li. ar. requiritur vsus rationis: & ad vsus rati-
 onis requiritur vsus imaginatiue virtutis qui per le-

sionem organi impeditur.
 D tertium sic pceditur. videf q; li. ar. nō se
 a extendat ad omnia opera humana. Li. n. ar.
 cogi nō pōt vt dictum est: sed quedam opera
 humana cogi possunt. impeditur. n. homo a motu p
 violentiam. ergo non omnia opera humana sunt lib.
 ar. ¶ Pre. in primo ethi. dicit q; qđam opera huma-
 na sunt fines: electio aut nō est finis: vt i tertio ethi.
 dicit. cū igitur eligere sit actus liberi arbitrii : videf
 q; li. ar. non sit oium humanozum actuum. ¶ Pre-
 rea. omnes actus li. ar. sunt in potestate nostra: sed q
 dam actus sunt in nobis non in potestate nostra exi-
 stentes: sicut actus generatiue: nutritiue: & augmen-
 tatiue. ergo non omnes actus nostri sunt lib. arbi.
 ¶ Pre. potentia determinata est ad determinatos
 actus. si igitur li. ar. esset omnium humanozū actuum
 non esset determinata sed vñs potentia: quod supra
 falsum esse dictum est. ¶ Pre. illud quod est preter
 voluntatem est etiam p̄ter li. ar. cum li. ar. sit factas
 voluntatis & rationis: vt supra dictum est. Sed vt
 Dionysius dicit quarto cap. de diu. no. malum ē pre-
 ter voluntatem. ergo li. ar. hominum ad mala ope-
 ra non se extendit. ¶ Sed p̄trarium est qđ Dama-
 scenus dicit in scđo lib. q; homo libero arb. ingrit: eli-
 git: impctū facit ad opus: & sic de aliis. ergo videtur
 q; ad ipm p̄tineant omnes actus humani. ¶ Pre-
 rea: vt s̄ dictū est li. ar. ē volūtas: sed oēs act⁹ huma-
 ni sūt volūtarii. ergo sūt et li. ar. ¶ Respōdeo dđ. q;
 actus alicuius potētie vel habit⁹ pōt esse dupli. vt
 q; elicit ipm: vt q; imperat eū. Ille at actus p̄prie a
 potentia elici dicitur: qui imediate ab ipa potentia p-
 cedit: sicut ab intellectu intelligere: & hoc modo non
 oēs actus humani sunt li. ar. sed p̄prie actus eius
 qui eligere: vt supra dictum est. sed per imperium vo-
 luntatis & li. ar. mouentur et alie potētie in suos act⁹
 vnde virtus appetitiua dicitur mouens : q; imperat
 morum: & virtus motiua affira musculis & nervis et
 equitur. & per modum istum omnes actus hūani sūt
 li. ar. quasi ab ipso imperati. ¶ Ad primū ergo dđm:
 q; li. ar. nō potest cogi in suo actu proprio q; est elige-
 re: sed tñ pōt cogi in aliquibus actionibus imparis ab ipso
 p̄pter coactionem virtutū erequentiū. ¶ Ad scđz di-
 cendū: q; illd qđ est finis respectu quozundam pōt eē
 terminatū ad vltioriē finem nisi sit vltim⁹
 finis. nulla aut opatio humana est finis vltim⁹: nisi
 per accidens: in quantum. s. fini vltimo cōiungit. & iō
 diuinū operationū humanarū pōt esse electio nō qđaz
 in quantum est finis sed in quantum sunt ad finē: q̄suis
 eni n vincere sit finis militaris potentie : ordinat tñ
 ad vltioriē finem. vnde sub electione cadere po-
 test. ¶ Ad tertium dicendum: q; homo ex hoc dicit
 homo q; rationem habet: vnde illi tñ actus dicunt
 actus humani qui sunt virtum rationalium : vel p
 essentiam: vel per participationem: sicut actus con-
 cupiscibilis & irascibilis. virtutes autem nutritiue
 partis nullo modo rationem participant: vt i primo
 ethicorum dicitur. vnde earum actus operationes
 humane non dicuntur. ¶ Ad quartum dicendū: q;
 ratio illa sequeret si omnia opera humana essent li.
 ar. quasi elicita ab ipso qđ nō est vñ vt dictum ē.
 vnde nō sequit q; sit vñs potētia. ¶ Ad quintū dđz
 q; malū in eo q; malū est preter voluntatē est. s; ope-
 ratio humana in q̄tum apparet bona sub voluntate
 cadere potest. & ita potest esse eius electio & libero ar-
 bitrio subiaccere.

D quartū sic pcedit. videt q̄ libertas arbi-
 a triū nō augeatur neq̄ minuitur. Illud enim
 qd̄ pertinet ad rationē potētiē nō variatur p
 actus vel habitus cū priora a posterioribus nō vari-
 entur: sed eis subiaceant. sed libertas pertinet ad ra-
 tionē potētiē que li. ar. dicitur. ergo nō pōt p̄ actus
 vel hūis virtutis aut vicu augeri z̄ minui. C̄ p̄re.
 illud qd̄ sequitur naturā aliquā equaliter inuenitur i
 omnibus habentibus naturā illam: sed li. ar. confeg-
 tur naturā intellectiua: vt dictū est. ergo in eis nō au-
 getur nec minuitur. C̄ p̄re. li. ar. dicitur ex eo q̄ co-
 gi nō potest: sed negationes nō recipiunt magis z̄ mi-
 nus in diuersis: nec in eodem s̄m diuersos status.
 C̄ p̄re. illud qd̄ est fortius nō vincitur nec in serui-
 tute deducitur ab eo quod est debilius. sed li. ar.
 est fortius q̄ sint passiones peccati: q̄ eis resistere p̄t
 z̄ sibi subiugare. ergo videtur q̄ non resistitur li. ar.
 per seruitutem peccati. C̄ p̄re. in illud qd̄ quilibet
 per se pōt vnus nō est altero liberior: sed in malum
 quilibet per se potest z̄ in gratia z̄ sine gratia. ergo vi-
 detur q̄ li. ar. aliquid non sit liberius ad malū q̄ al-
 terius: ita videt: q̄ li. ar. non augeatur vel minua-
 tur. C̄ Sed p̄tra est qd̄ dicitur ad Ro. vii. nō q̄ vo-
 lo bonū h̄ ago. h̄ autem persona hominis damnati di-
 citur vt vna glo. exponit: cum ergo in statu innocen-
 tiē nihil ad bonum impediret. videtur q̄ lib. ar. au-
 geatur z̄ minuitur. C̄ p̄re. non redimitur nisi quod
 in seruitutem fuit. sed per sanguinē christi de pecca-
 to redempti sumus: vt prima p̄tri. i. dicitur. ergo
 per peccatū in seruitutē trahimur: ita libertas mi-
 nuitur. C̄ Respondeo d̄. q̄ li. ar. dicitur ex eo q̄ co-
 gi nō pōt: coactio aut vt p̄ri^o dictū ē: est duplex. vna
 p̄pellens z̄ alia inducens vel impellens. h̄ autem est
 naturale z̄ cōtiale li. ar. vt sufficienter nō cogat co-
 actione compellente: z̄ h̄ sequitur ipsum in quolibz̄ sta-
 tu. vnde nō auget talis libertas nec diminuitur per
 se: sed per accidens tñ. Omnis enim p̄prietas que
 confegitur naturam aliquā q̄to natura illa nobilius
 inuenitur in aliquo: tanto etiam p̄prietas illa p̄fer-
 etius participatur ab eo s̄m quē modum homo dicit
 minus intelligens q̄ angelus: ita etiā libertas a ne-
 cessaria coactione nobili^o inuenitur in deo q̄ in ange-
 lo: z̄ in vno angelo q̄ in alio: z̄ in angelo q̄ in homi-
 ne. Libertas aut illa q̄ ē ab impellētibus z̄ disponen-
 tibus in vna parte auget z̄ minuit: z̄ acquiritur z̄ amit-
 titur s̄m q̄ illa disponētia augetur z̄ minuuntur z̄ acq-
 runt z̄ amittunt. vñ libertas talis per se etiam auget
 z̄ minuit in hoīe s̄m diuersos status. C̄ Ad primum
 ergo dicendum: q̄ libertas a necessitate est que con-
 sequitur naturā potētiē. z̄ ideo p̄ actū z̄ habitum non
 variat: s̄ libertas a disponētibus sequitur habitū z̄ ac-
 tū. z̄ ideo s̄m diuersitatem actū z̄ hūis variatur.
 C̄ Ad scdm̄ d̄. q̄ in gbus inuenit natura vna equa-
 liter inuenitur et equaliter illud qd̄ p̄sequit naturas
 illas: sed natura intellectiua nō inuenit equalit̄ in deo
 angelo z̄ hoīe. vñ nec etiā libertas a coactiōe equa-
 liter in oibus est. C̄ Ad tertiu^o d̄. q̄ q̄uis negatio p̄
 se non recipiat magis ac minus tñ per accidens iten-
 dit z̄ remittit. s̄. per intentionē z̄ remissionem sue cāe
 sicut dñr maiores tenebre quanto est maius obstacu-
 lum lucis: vnde etiam s̄m q̄ causa libertatis que est
 natura intellectiua inuenitur nobilior: z̄ minus nobi-
 lis s̄m h̄ etiam ipsa libertas intenditur quodāmodo
 z̄ remittit. C̄ Ad quartū d̄. q̄ li. ar. nunq̄ ita vin-
 ditur aut seruituti subiugatur passioib^o peccati vt ad

peccandū cōpellatur: q̄ iam sibi in peccatū nō impu-
 tare: sed dicit eē subiectū pctō inq̄tū ex pctō incli-
 natur ad peccandū: sicut a disponēte: nō sicut a cōpel-
 lente. Ad quintū d̄. q̄ q̄uis quilibet per se pos-
 sit in malū: nō tñ pōt quilibet eodē modo malū facere:
 sicut ille q̄ h̄ habitū malicie. vnicuiq̄. n. habēti ha-
 bitū est delectabilis operatio que est s̄m habitu illam
 z̄ iō illi qui habēt habitū corruptos opa abominabi-
 lia delectabiliter z̄ sine abhoiatiōe exercēt. z̄ iō libe-
 re illud facere dicunt inq̄tū per habitū corruptū re-
 p̄mitit p̄tradictio rōnis rōne obtenebrata: qd̄ nō pōt
 eē in illis qui rōlibus habitib^o carēt. z̄ iō dicit p̄bs in
 quinto ethi. q̄ iustus nō pōt statū facere opera iniusti-
 tie: sicut iniustus facit.

D quintū sic pcedit. videt q̄ incōuenienter
 a distinguit li. ar. tripl̄: s̄m enim diuersos stat^o
 libertas ar. variatur. status at hoīs quatuor
 in littera assignant: ergo z̄ quatuor libertates ar. di-
 stinguit debet. C̄ p̄re. plus differt pctū a iustitia q̄
 peccatū a miseria: cū p̄ma se habeant vt opposita. se-
 cūda vt cā z̄ effectus. si ergo assignat alia libertas a
 pctō z̄ a miseria: multo fort^o debet assignari: vt eē
 alia libertas a pctō z̄ iustitia. C̄ p̄re. Ansel. dicit: q̄
 posse peccare neq̄ est libertas neq̄ pars libertatis.
 sed libertas a iustitia est s̄m h̄ q̄ est posse peccare. z̄
 videt q̄ incōuenienter libertatē talem assignet.
 C̄ p̄re. sicut differt peccatū z̄ iustitia: sic differt glo-
 ria z̄ miseria. si ergo p̄tra libertatē a pctō ponit liber-
 tatē a iustitia: videt q̄ etiā p̄tra libertatē a miseria de-
 beret ponere libertatē a glia. p̄re. necessitas qdā
 miseria est: sed ps nō debz̄ diuidi p̄tra totū. ergo icon-
 uenienter libertatem a necessitate diuidit z̄ libertates
 a miseria. C̄ p̄re. Ber. distinguit triplicē libertates
 .s̄. libertatē ar. libertatē p̄siliū z̄ cōplaciti: cū igit̄ hoīz̄
 magister mentionē nō faciat: videt insufficiens in li-
 bertatis distinctione. C̄ Respondeo d̄. q̄ libertas in
 sui rōne negationē coactionis includit oīs aut priua-
 tio distinguit s̄m ea que p̄uant. vñ s̄m ea q̄ cogere
 possit vel impedire: oīs libertatis distinctionē sumi-
 vt aut p̄ri^o dictū est: duplex est coactio qdā perfecta
 q̄ quidē simplr̄ coactio dici pōt. z̄ qdā que est imper-
 fecta q̄ poti^o impulsio q̄ coactio d̄. Si ergo p̄sidere
 tur libertas s̄m q̄ remouet p̄fecta coactio. sic erit li-
 bertas a coactiōe z̄ necessitate q̄ quidē per se z̄ semp
 li. ar. sequit. vnde in littera dicit: q̄ in omnib^o inueni-
 tur sine qua pctū iputari nō possz̄. Si aut dicitur li-
 bertas p̄ remotionē ipellētis seu ipediētis h̄ ē dupl̄:
 q̄ hoc qd̄ ipellit li. ar. aut ipedit z̄ facit h̄ p̄ se: sicut ha-
 bit^o z̄ disponēs que sūt i ipsa aia: z̄ sic ē libertas a pec-
 cato. vel p̄ accidēs sicut impotētiē z̄ penalitates que
 sūt ex pte corporis vsū li. ar. ipediētēs: z̄ sic ē libertas
 a miseria. C̄ Ad primū q̄ d̄. q̄ libertates nō disti-
 guunt s̄m diuersos stat^o hoīs: cū vna libertas in di-
 uersis statibus p̄ticipet. libertas. n. a necessitate om-
 nib^o statib^o cōis est. Libertas aut a pctō ē tribus sta-
 tib^o cōis. s̄. p̄mo statui innocētiē z̄ terrio q̄ ē p̄ reparati-
 onē gr̄e. ergo z̄ q̄to q̄ ē in glia: tñ s̄m magis z̄ minus
 sicut in l̄ra designat. libertas aut a miseria duob^o sta-
 tib^o cōis. s̄. statui innocētiē z̄ statui glie. C̄ Ad scdm̄
 d̄. q̄ li. ar. q̄uis possit in bonū z̄ in malū: tñ per se
 in bonū ordinatū ē. z̄ iō illd̄ qd̄ ipedit ip̄m a bono s̄m
 pliciter ipeditiū ip̄i^o ē z̄ corruptiū. z̄ p̄pter hoc li-
 bertas ab eo q̄ ipedit a bono simplr̄ libertas d̄: que
 est libertas a peccato: qd̄ aut ipedit illd̄ a malo q̄ cor-
 ruptio ei^o est: nō est impeditiū ei^o nisi s̄m qd̄: sicut z̄

cu3 corruptis ignorantia in hoie dē corruptio sūm qd. h autem quod a peccato impedit est iustitie rectitudo i rōne etiā: et inde ē qd libertas a iustitia n̄ ē libertas simpliciter: sed sūm qd. Et ideo inter principales pres libertatis assignari non d3: sed tñ reducitur ad illam libertatem que est a peccato pp̄ similitudinem i mō: sicut enim peccatū p se ipedit a bono p modū hirtus: et dispositionis: ita etiā iustitia ipedit a malo. Ad tertiu dō: qd nō ē simpliciter vt dictū est libertas a iustitia: sed sūm quid: pp̄ h etiā nō cōputat inter pres principales sed quasi p p̄ns reducitur ad alteraz libertatū vt dictū ē. Ad quartū dō: qd de rōne beatitudinis: et glorie est vt aliqs oia hēat que vult: et nihil mali velit: vt dicit Aug. et ideo glia i nullo ipedit vsūm li. ar. et pp̄ h non assignat aliqua libertas agliā nulla enī volūtas miserā querit: et gloriā fugit cū oēs naturaliter beati esse velint. Ad quintū dō: qd coactionē illā que p libertatē necessitatis excludit miseria nō icludit eo qd nūq̄ ad tantā miserā devenit vt li. ar. cogi possit. et id nō ē incōueniēs: si libertas a necessitate libertatē a miseria distinguat. Ad sextū dō: qd magister vt ex dictis p3 distinguit li. ar. s3 ea a qbus est libertas: et hec est per se diuisio eius vt dictū ē. Bernardus at̄ distinguit libertatē sūm terminā ad quem: et h est illud qd sub electōe cadit: cum igit̄ nihil cadit sub electōe nisi sūm qd h3 aliq̄ rōnē boni sūm diuersos gradus bonitatis i hūanis actibus diuersas libertates distinguit enī aliqd in hūanis actibus qd ē licitū: qd nulla lege phibet: et respectu huius modi dicit libertatē arbitrii: qd in iudicio n̄o cōsistit vtrum h sequamur vel nō: vltius est aliqd qd n̄ tñ est licitū: sed etiā vtile est: qd omnia licent: s3 nō oia expediunt vt apostolus ait: et sūm. h assignat libertatem consilii: qd consilium ē de meliori bono qd est expediēs ad salutē: est et aliqd qd delectat: et respectu huiusmodi assignat libertatē cōplaciti. vnde dicit qd libertas ar. discernere h3 qd liceat: libertas aut̄ p̄sili probare qd expedit: libertas aut̄ cōplaciti experiri qd libeat. Quod p̄bi diffinitio dixerunt et. Sciendum qd illa non est vera diffinitio: sed que dā notificatio. vñ large diffinitionē sumit: differt at̄ a p̄dicta superius assignata: qd illa data ē sūm h ad quod est li. ar. qd. s. in bonum et malū: h aut̄ dat sūm libertatis cām. vñ cū d̄ liberum de voluntate et. h p̄ positio de libertatis cām notat: qd volūtas vt prius dictū est totius libertatis finis est. Et qd sūm p̄dictā assignationem et. non sūm illam p̄hoz quam ponunt sūm suam expositionem quam addidit dicens qd libera est ad vtrūlibet et. Et sūm illā quam supra ex verbis Aug. accepit. Non potest non peccare ante reptationē et. Intelligendū quantū ad presens pertinet quia de hoc infra quare non peccare. i. non in peccato esse: sicut etiā videre dupliciter sumitur pro habere vsūm: et pro vni vsū. Corrupta est ergo et. Corruptam dicit propter libertatem a necessitate que naturalis est: sicut etiā alia bona naturalia per peccatūz corruptūtur licet semper maneant: perditam vero ostendit propter libertates a peccato que quidem ex toto adueniente peccato tollitur sicut: et alia innocentie et gratie bona. h queri potest: et vtrū libertas et. Sciendum est qd si libertas dicat facultatem ipsius potentie: sic eadem est libertas arbitrii et a peccato et a iustitia que quidem per illa: sicut per quosdam habitus disponitur: si autem dicat facultatem habitus tunc alia libertas est a peccato et a iustitia:

et vtrāq̄ superadditur libertati arbitrii: sicut habitus potentie. vnde secundum aliquid vtrāq̄ opinio verum dicit. Liberior est ad malū: videtur hoc esse falsum: quia vt dictum est ad malum non est libertas nisi secundam quid: et quod est simpliciter est magis eo quod est secundum quid. Et dō qd hec cōparatio non attenditur secundum proprietatem libertatis: quia libertas ad bonum magis est libertas q̄ libertas ad malum: sed attenditur sūm sufficientiā li. ar. quod quidem per se in quodlibet malum potest non autē in quodlibet bonum.

Distinctio

Vigesimasexta.

De grā operāte et cooperāte

Ec est gratia operās et cooperās. Operās enī grā preparat hoīs volūtatē ut velit bonū. Grā cooperās adiuvat ne frustra velit. An̄ Aug.

in li. de gratia et li. ar. Cooperādo deus perficit i nob. quod operādo icipit. Quia ipse vt velimus operatur icipiēs: quod volētibus cooperatur perficiēs. vt ergo velimus operatur. Cum autem volumus et sic volumus vt perficiamus: nob cooperat. Tamē sine illo vel operat vt velimus: vel cooperāte cū volumus bōa pietatē opera nihil valeamus. Ecce his verbis satis aperitur q̄ sit operās grā et que cooperās. Operās enī est que preuenit volūtatē bonam. Ea enim liberatur et preparatur hominis volūtas: vt sit bona bonūq̄ efficaciter velit. Cooperās vero gratia volūtatē iam bonam sequitur adiuvādo. Unde Augu. cōtra Julianum hereticūz qui bonam volūtatē ex libero ar. tātum esse dicebat: atq̄ hominem per liberum arbitrium posse bonum velle et operari sine gratia asserbat: ait. Apertam de cōmēdatōe gratie apostolus protulit sētētiā cū ait. Nō est volētis neq̄ currentis: sed miserentis dei. hoc si attenderes Juliane non extenderes cōtra gratiam merita voluntatis humane. Nō enim ideo miseretur deus allicuius quia voluit et cucurrit: sed ideo voluit et cucurrit quia misertus est deus. Preparatur enim hominis voluntas a deo: et a domino gressus hominis diriguntur. Ideoq̄ congrue ait. Non est volnetis neq̄ cur. sed. mi. dei. Non quia hoc sine nostra voluntate agatur sed quia voluntas nostra nil boni agit nisi diuinitus adiuetur. Unde alibi Apostolus ait. Non autem ego: sed gratia dei mecum. Non ideo hoc dicit quia nihil boni agebat sed quia nihil boni agebat si illa non adiuuaret. His testimonijs aperte insinuat: quia

uoluntas hominis gratia dei preuenitur atq; pparatur ut fiat bona: n̄ ut fiat uoluntas. Quia ⁊ ante gratiā uoluntas erat: sed nō erat bona ⁊ recta uoluntas. Uoluntate ipsam Augu. in li. de duabus aiabus ita diffinit. Uoluntas est ai motus cogente nullo ad aliquid nō admittendum uel adipiscendum. Hec autem ut n̄ admittat malū uel adipiscatur bonum: preuenitur ⁊ preparatur dei gr̄a. Unde apostolus. gratiam preuenientem ⁊ subsequentes comēdans. i. operantem ⁊ cooperātem: uigilanter dixit. Non est uo. neq; cur. sed mi. dei. ⁊ nō eōuerso. Non est misericordis dei: sed uolentis ⁊ currentis. Nam si ut quibusdam placuit: quod dictus est ita accipiatur. Nō ē uo. n. cur. sed mi. dei. tāq; diceretur. Non sufficit sola uoluntas hominis: si non sit etiam misericordia dei econtra dicitur. Nō sufficit etiam misericordia dei si nō sit uoluntas hominis. At per hoc si recte dictū est illud: qz id uoluntas hominis sola non implet: cur non etiam econtrario recte dicitur. non miserētis ē dei: sed uolentis est hominis: cuz id misericordia dei sola n̄ impleatur. Homo enim credere uel sperare nō poterit nisi uelit nec per uenire ad palmam nisi uoluntate currat. Restat ergo ut ideo ita recte dictum intelligatur: ut totū de tur deo qui hominis uoluntates bonam puenit ⁊ preparat adiuuandā: ⁊ adiuuat pparatā uolentem preuenit ut uelit. uolentem subsequit ne frustra uelit. Ecce his uerbis ⁊ aliis premissis euidenter traditur qz uoluntas hominis preparatur ⁊ preuenitur gratia dei ut bonum uelit: ⁊ adiuuatur ne frustra uelit.

Quod bona uoluntas comitatur gratiā.

i Taq; bona uoluntas comitatur gratiam: non gratia uoluntatem. Unde Augu. ad Bonifacium papam scribens contra pelagianos inquit. Cum fides impetrat iustificationem: sicut unicuique deus partitus est mensuram fidei: non gratias dei aliquid meriti precedit humani: sed ipsa meretur augeri ut aucta mereatur perfici uoluntate comitante: non ducente: pedissequa non preuia. Ecce hic expresse habes qz gratia preuenit bone uoluntatis meritum: ⁊ ipsa uoluntas bona pedissequa est gratie non preuia.

Que sit gratia uoluntatem preueniens. s. fides cum dilectione.

e Si diligenter intendas: nihilominus tibi monstratur que sit ipsa gratia uoluntatem preueniens ⁊ preparans. s. fides cum dilectione. Ideoq; Augu. in eodem tractans quomodo iustificati su-

mus ex fide: ⁊ tamen gratis utrunq; enim dicit Apostulus qz dicit iustificati ex fide. Alibi ait. iustificati gratis per gratiam. Hoc enim ideo dixit: ne fides ipsa superba sit: ne dicat sibi. Si ex fide iustificati: quomodo gratis? Quod enim fides meruit cur non potius red dicitur qz donatur? Non dicat iste homo fidelis: quia cum dixerit habeo fidem ut merear iustificationem: respondetur ei. Quid habes quod non accepisti? Fides enim qua iustificatus es: gratis tibi tradita est. Dic apte ostenditur qz fides est causa iustificationis: ⁊ ipsa est gratia ⁊ beneficium quo hominis preuenitur uoluntas ⁊ preparatur. Unde Aug. in .i. li. retractationum. Uoluntas est qua ⁊ peccatur ⁊ recte uiuitur. Uoluntas uero ipsa nisi dei gratia liberetur a seruitute qua peccati serua facta est: ⁊ ut superet uitia ⁊ adiuuetur: recte pieq; uiui a mortalibus non potest. et hoc beneficium quo liberatur nisi eaz preueniret: iam meritis daretur: ⁊ non esset gratia: que utiq; gratis datur. Preuenit ergo bona hominis uoluntas illo gratie beneficio quo liberatur ⁊ preparatur. ⁊ illud beneficium recte fides xpi intelligit. Sicut Aug. in ench. ostendit dicens. ipsum li. ar. liberandū est post illas ruinas a seruitute peccati. nec oio p seipsuz sed per solam dei gratiam: que in fide xpi posita est liberaf ut uoluntas ipsa preparetur. Ecce aperte dicit gratiam per quam liberaf arbitrium: ⁊ preparatur uoluntas posita esse in fide xpi. Fides enim xpi ut in eodem ait i petrat quod lex impat.

Quod uoluntas bona que preuenit gr̄a quedam dei dona preuenit.

i Ipsa tamen eadē uoluntas quedam gratie dona preuenit. Unde Aug. i ench. Precedit bona uoluntas hominis multa dei dona: sed non omnis. Que autem non precedit: ipsa in eis est: ⁊ ipsa iuuat. Nam utriq; legitur in sanctis eloquijs ⁊ pueniet me: ⁊ misericordia eius subsequet me. Uolentem quippe preuenit ut uelit: uolētē subsequit: ne frustra uelit. Cur. n. admonemur orare p inimicis nostris nolētib; pie uiuere: nisi ut deus i eis operet ⁊ uelle. Itēq; cur admonemur petere ut accipiamus: nisi ut ab illo fiat qd uolumus: a quo factus ē ut uelimus. Unde apostolus ait: Nō est uolentis neq; cur: s; mi. dei. Ex his apparet qz bona hois uoluntas quedam dei dona preuenit qz eam comitatur gr̄a adiuuans: ⁊ quibusdam puenitur: qz eam preuenit gr̄a operans. s. fides cum charitate.

Que p̄dictis vident̄ contraria. s. q̄ videt̄ di
ci fidem esse ex voluntate.

Quoniam t̄m̄ ignorādū quod alibi Aug.
n significare videt̄: q̄ ex voluntate fit fi
des. de illo verbo apl̄i. s. corde credit̄
ad iustitiā. Ita sup̄ Joānē tractās. Jō n̄ sim
pliciter apl̄s ait credit̄: sed corde credit̄: q̄ ce
tera p̄t̄ hō nolēs: credere aut̄ nō nisi volēs.
Intrare ecclesiaz: ⁊ accedere ad altare p̄t̄ no
lens: sed nō credere. Itē sup̄ Genesim: vbi la
ban ⁊ batuel dixerūt. Vocemus puellā ⁊ q̄
ramus eius voluntates: dicit̄ expositor. Quia
fides ē voluntatis: non necessitatis. Ad q̄d n̄
dentes dicimus nō hec ita accipiēda fore: vt
ex voluntate hoīs fides intelligat̄ puenire: cū
ipsa sit proprie dei donuz: vt ait apl̄s. ⁊ ex ea
bona hoīs merita incipiāt. p̄ hāc enim vt ait
Aug. super sp̄almum. lxxvi. Iustificatur impi
us. i. de impio pius fit: vt deinde ipsa fides i
cipiat per dilectionē operari: vnde oīa bona
merita incipiūt. Sed potius hec iō dicta sūt
q̄ nō est fides: nisi in eo qui vult credere. cu
ius bonam voluntatē fides p̄uenit: nō tēpo
re: sed eā ⁊ natura. Unde Aug. supra cōgruē
ter dixit: q̄ bona voluntas in eis donis est: q̄
non precedit: ⁊ ipsa iuuat: q̄ ea iuuat quibus
p̄uenit: dū eis p̄sentit ad effectū boni: ⁊ in
eis ē: q̄ tēpore ab eis nō precedit̄.

Quedam adducit addit que grauiorem faci
unt questionem. s. q̄ cogitatio boni precedit
fidem.

Ceterum hanc questionē magis acu
unt ⁊ vrgente verba Augu. quibus
in li. de predestinatione sanctorum
vtitur: pertractans illud verbū apostoli. Nō
q̄ sufficientes simus cogitare aliquid a nobis
quasi ex nobis. Attendant inquit hic ⁊ ver
ba ista perpendant qui putant ex nobis esse
fidei inceptum: ⁊ ex deo esse fidei sup̄lemētuz
Comēdans enim istam gratiam que nō da
tur secunduz aliqua merita: sed efficit oīa bo
na merita: inquit. nō q̄ sufficientes simus co
gitare aliquid boni. s. ex nobis. Quis autem
nō videat prius eē cogitare q̄ credere: Nul
lus quippe credit aliquid nisi prius cogitave
rit esse credendum. Si ergo cogitare bonum
non est ex nobis: vt hic apostolus tradit nec
credere: q̄ q̄ ⁊ ipsuz credere nihil est aliud q̄
cum assensione mentis cogitare. Nō videt̄
insinuare q̄ cogitatio bona precedat fidem. ⁊
ita bona voluntas p̄ueniat fidem: non p̄e
ueniatur. quod p̄dictis aduersari videt̄. Ad
hoc autē dicimus q̄ aliquando cogitatio bo
na siue voluntas p̄uenit fidem: sed non ē il

la bona voluntas vel cogitatio qua recte viu
tur. Illa enī sine fide ⁊ charitate nō ē. Nam
vt ait Aug. ad Anastasium. Sine sp̄u nō ē vo
lūtas hoīs libera: cū cupiditatibus vincat̄. n̄
est libera: ad bonū nisi liberata fuerit. nō autē
liberat̄ nisi p̄ spiritū charitas diffundat̄ i cor
dib⁹. Nō ē libera volūtas nisi eā liberet gr̄a
p̄ legē fidei. i. nō ē libera sine fide opante p̄ di
lectionē: ⁊ illā sufficiēter habere bonū ē. Nō
est enim fructus bonus qui de radice chari
tatis non surgit. Si vero ad sit fides opans p̄
dilectionem: fit delectatio boni.

De illa cogitatione boni que precedit fi
dem plene differitur.

Ula autem cogitatio siue voluntas q̄
i fidem charitatem aliasq̄ iustificatio
nes precedit: non sufficit ad salutem
nec ea recte viuatur: ⁊ hac voluntate cupiscit̄
tur illa bona voluntas que est magnuz bonū
ista vero non. Alia ergo est illa volūtas siue
cogitatio: alia ista. Et sicut illa istā precedit:
ita illam p̄uenit intellectus. Unde Augu.
istā distinguens super illuz locū psalmi. Cō
cupiuit aīa. m. d. ius. tuas. cōcupiuit desidera
re inquit. non desideravi videmus enim rōe
nonnūq̄ q̄ vtilis sunt iustificationes dei: s̄
infirmitate p̄pediti aliquādo non desidera
mus. P̄ueniat ergo intellectus: sequit̄ tar
dus aut nullus affectus: scimus bonum: nec
delectat agere. ⁊ cupim⁹ vt delectet. Sic iste
olim desiderare concupiscebatur: que bona eē
cernebat: cupiens eorum h̄re dilectiones:
quorum potuit videre rationem. Ostēdit vti
q̄ quibus quasi gradibus ad eas perueniat̄.
prius enim est vt videatur q̄ sint vtilis ⁊ ho
neste. deinde vt eaz desiderū cupiscat̄. po
stremo vt p̄ficiēte gr̄a delectet earū opatio:
quarum sola ratio delectabat. Attende hunc
ordinē gr̄az quē hic distincte assignat Aug.
qual̄. s. intellectus bonoz precedit cōcupiam
eorū: ⁊ ipsa concupiscentia delectationem
que fit per fidem ⁊ charitatem. qua habita ve
re bona est voluntas qua recte viuatur. ipsaq̄
fidei comes ⁊ non p̄uua. Qui verba Aug.
p̄missa s̄m hanc distinctionem considerat:
nullam illi repugnantiam fore animaduertit:
non ignorans etiam ante gratiam p̄ueniē
tem ⁊ operantem: qua voluntas bona prepa
ratur in homine: precedere quedam bona ex
dei gr̄a ⁊ li. ar. quedā etiā ex solo lib. ar. q̄bus
tamen vitam non meretur: nec gratiā q̄ iusti
ficatur. Illius enī gr̄e p̄cipiēde q̄ voluntatem
hoīs sanat: vt sanata legē impleat: nulla merita
p̄cedūt. Ipsa ē enim qua iustificat̄ impius. i.

fit iustus qui prius erat impius. meritis autem impii non gratia: sed pena debet. nec ista est gratia. si non daretur gratuita. daret autem gratuita: quia nihil boni aut feceramus nisi hoc mereremur. Non negamus tamen multa aut hanc gratiam: et preter hanc gratiam ab hominibus bona pro lib. ar. ut tradit Aug. in responsionibus contra pelagianos: ubi dicit homines per lib. ar. agros colere: domos edificare et alia plura bona facere sine gratia cooperante.

Utrum una eadem que sit gratia que dicitur operans et cooperans.

Et considerandum est cum predictum sit per gratiam operantem et preuenientem voluntatem hominis liberari ac preparari ut bonum velit: et per gratiam cooperantem et subsequentem adiuuari ne frustra velit: utrum una et eadem sit gratia. id est unum munus gratis datum quod operetur et cooperetur: an diuersa: alterum operans et alterum cooperans. Quibusdam non irrationabiliter videtur quod una et eadem sit gratia: idem donum eadem virtus: que operatur et cooperatur. sed propter diuersos effectus dicitur operans et cooperans. Operans enim dicitur in quantum liberat et preparat voluntatem hominis ut bonum velit. Cooperans in quantum eandem adiuuat ne frustra velit. id est ut opus faciat bonum. ipsa enim gratia non est ociosa: sed meretur augeri ut aucta mereatur et perfici.

Et est gratia operans et cooperans etc. Ostendo quam sciam et quam potentiam homo in primo statu habuit. Sic ostendit quam gratiam accepit. Et diuidit in partes duas.

In prima determinat de gratia in se. In secunda determinat de ea in compatione ad statum primi hominis. 29. di. Post hoc considerandum est etc. Prima diuidit in duas. In prima determinat de gratia secundum veritatem. In secunda remouet quosdam errores circa gratiam. 22. di. b. vero in concussione: et incunctanter etc. Prima diuidit in duas. In prima determinat gratie potestatem distinguens eam per compationem ad lib. ar. In secunda ingreditur genus gratie et quod gratia mereri dicatur. 22. di. b. Si vero queritur quod ipsa gratia preueniens etc. Prima diuidit in duas. In prima diuidit gratiam in operantem et cooperantem que quidem diuisio sumitur secundum effectum que gratia lib. ar. habet. Secundo inquit de partibus diuisionis utrum diuidatur gratia per essentiam vel secundum rationem trium. ibi. Sic considerandum est cum predictum sit etc. In prima ponit gratie distinctionem. In secunda remouet quasdam dubitationes. ibi. Non est tamen ignorandum etc. Prima diuidit in duas. In prima distinguit gratiam in operantem et cooperantem. In secunda ostendit ordinem gratie ad bonam voluntatem. ibi. Ideoque bona voluntas etc. Circa primum duo facit. Primo diuidit gratiam in operantem et cooperantem. Secundo exponit diuisionis membra. ibi. Operans enim est qua preuenit etc. Ita bona voluntas etc. Et hoc

ostendit ordinem gratie ad bonam voluntatem. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit quod quodammodo gratia que operans vel preueniens dicitur bonam voluntatem precedit. Secundo quod quodammodo gratia que subsequens vel cooperans dicitur a bona voluntate preuenit. ibi. Ipsa eadem tamen etc. Circa primum duo facit. Primo ostendit quod gratia bona voluntatem precedit. Secundo ostendit quod sit ipsa gratia. ibi. Sed diligenter intendas etc. Non est tamen ignorandum etc. Sic soluit quod predictis predicere videtur. Et diuidit in duas partes secundum quod duas auctoritates inducit que videntur predictis aduersari. Secunda incipit. ibi. Ceterum quod non habet etc. Et utraque diuidit in obiectionem et rationem. Sic quodammodo ser. Primo utrum gratia ponat quid creatum in anima. Secundo si ponit utrum sit substantia vel accidens. Tertio si est accidens in quo sit sicut in substantia utrum in essentia anime vel in potentia. Quarto utrum gratia sit virtus. Quinto de diuisione gratie in operantem et cooperantem vel preuenientem et subsequentem. Sexto utrum gratia diuidatur per essentiam in diuersis virtutibus et donis et huiusmodi modi.

Primum sic procedit. ut quod gratia nihil creatum in anima ponat. Gratia acceptationem quandam ponit in eo qui habet gratiam dicitur ut. scilicet sit acceptus ei cuius gratia habet: sed ex hoc quod aliquis dicitur acceptus alicui nihil ponit in acceptato: sed in acceptante. Et ex hoc quod homo gratiam dei habere dicitur nihil in eo ponit. Circa hoc. ut dicitur sap. 11. deus diligit omnia que sunt: sed gratia non aliud quam acceptationem dilectionis significat. si ergo in homine aliquid ponit supra sua naturalia per hoc quod gratiam habere dicitur: videtur quod in omnibus creaturis aliquid supra sua naturalia ponendum sit per hoc quod a deo diligi dicitur. Circa hoc. quanto natura perfectior est tanto expediri suum finem potest: sed non humana iter alias creaturas ad minus inferiores perfectior est. si igitur alie creature sola dei prouidentia sine aliquo supposito suis naturalibus finem proprium consequi possunt: videtur quod multo fortius hec rationalis creatura consequi possit. ergo nullo supposito naturalibus indiget quod gratia dici possit. Circa preterea. eius est recreare cuius est curare: sed ipse deus solus sine medio animam creauit. ergo eius solius est recreare: si igitur gratia recreare dicitur videtur quod gratia nihil creatum dicat. Circa preterea. sicut anima est vita corporis: ita deus est vita anime: sed anima viuificat corpus nullo medio. ergo deus viuificat animam immediate non. ergo gratia aliquid creatum in anima est cum per gratiam anime viuere dicantur. Ad hoc etiam possunt induci quedam rationes que supra posite sunt in primo libro. 22. di. de caritate. unde hoc dimittatur. Sed contra. Ysidorus dicit quod gratia est diuine misericordie donum per quod bone voluntatis fit eritus: sed dona que a deo percipimus quid creatum in anima ponunt. Et videtur quod gratia sit quid creatum in anima. Circa hoc. nullus dicit esse gratus alicui: si ille in diligendo non errat nisi per hoc quod aliquid boni in ipso est: sed deus in diligendo non errat. ergo per hoc quod aliquis gratiam dei habere dicitur aliquid in ipso prealiter significatur. Circa Respondeo deo deo: quod nomen gratie quandam liberalitatem importat. unde ex hoc quod gratis datur gratia dicitur. liberaliter autem donatio principium est amor: et inde est: quod nomen gratie dupliciter sumitur. uno modo per ipsam acceptationem amoris secundum quod aliquis gratiam alterius habere dicitur qui eum diligit. Alio modo pro ipso dono quod liberaliter datur ex amore. unde gratia dicitur donum quod gratis datur utrolibet autem modo gratia sumatur oportet quod aliquid creatum in anima sit.

gnificetur. si enim pro ipsa diuina dilectione gratia accipitur: patet quod aliquem effectum eius in anima ponit: sicut enim scientia dei a nostra differt in hoc quod nostra scientia causatur a rebus: ipsa autem est causa rerum: ita etiam noster amor ex bonitate dilecti catur quod ad amorem sui trahit. Amor autem diuinus bonitatem rebus profundit. vii. Dyo. dicit. iiii. c. de di. no. q. diuinus amor non permittit eum sine germine esse: vii. p. b. q. deus dicitur aliquem diligere: significat effectus diuine dilectionis in dilecto esse. Similiter et si accipiat gratia donum gratia daturus quod aliquid carum intelligatur. est enim quoddam donum gratia datum quod quidem increatum est scilicet. s. f. Sed quod donum nunc habeat cum prius non haberetur hoc non ex sui mutatione contingit: sed ex mutatione eius cui datur. vii. q. 3. ex hoc ipso quod. s. f. aliquid datur aliquid ipsi creature accrescat: quod prius non habebat: sed cuius adeptio ipsam scilicet habere dicitur. vii. q. gra. q. li. tertiūque significet ostendit aliquid creatum in anima esse quod gratis datur: quibus etiam nomine gratie aliquid increatum significari possit. unde vel ipsa diuina acceptio: vel etiam daturus increatum quod est spiritus sanctus potest dici gratia. Ad primum ergo dicitur: quod quoniam aliquis acceptus huius dicitur aliquid in huius figura. unde acceptus sed tamen huius non est causaturus semper ab acceptatione imo est acceptationis causa: sed cum aliquis deo gratias vel acceptus dicitur: significat aliquid in ipso quod ex dei acceptatione causatur. Ad secundum dicitur: cum dilectio dei bonitates creature caret secundum diuersos gradus bonitatis in creaturis: diuersimode deus aliqua diligere dicitur nulla diuinitate in ipso intellecta. vii. et diligere omnes creaturas dicitur secundum bonam nature omnibus tradit: sed illa est simpliciter. et perfecta dilectio quasi amicitie similis quod tamen diligit creaturam sicut artifex opus: sed etiam quod dicitur amicitie similitudine sicut amicus amicum in quantum trahit eas in societate sue fructuositas ut in hoc eorum sit gloria et beatitudo quo deus beatus est: et hec est dilectio qua sanctos diligit quod anthonomatice dilectio dicitur: et id est effectus huiusmodi dilectionis anthonomatice gratia vocatur quibus: et omnes naturales bonitates gratie dici possunt: quod gratis a deo dantur. Ad tertium dicitur: quod si finis huius non esset alio: sine ad quem perueniunt cetera creature sequeretur quod huius imperfectior alius esset si finis suus per naturam suam consequi non posset quod cetera possunt: sed quod finis ad quem huius pertingit excellentior est omni fine quod nature alie consequuntur: et omnem facultatem nature excedit huius ipso quod huius tale finem consequi potest licet non per se: sed aliquibus auxiliis diuinitus collatis inuenit ceteris dignior: sicut ille qui per sanctam sanitatem consequitur multis exercitiis melioris nature est quod ille qui non nisi modicam sanitatem pauco exercitio consequitur ut in secundo eorum. et mun. dicitur. Ad quartum dicendum: quod creare et recreare effectiue dei est. unde sicut creando formam substantialem rei confert per quam in esse naturali subsistit: ita etiam recreando formam gratie confert per quam in esse gratie permanet: non enim potest intelligi quod aliquis sit agens nisi aliquid in effectu suo faciat vel formam aliquam inducat vel substantialem vel accidentalem. unde gratia dicitur recreare formam: sed deus effectiue. Ad quintum dicendum: quod anima quodammodo. similiter se habet ad corpus ut deus ad animam: et quodammodo dissimiliter. In hoc enim similitudo tenet quod utraque rationem cause efficientis habet: sed in hoc differt quod anima est etiam causa formae materiae corporis. unde immediate corpus viuificat

cum inter materiam: et formam non sit aliquid medium ut in. viii. metha. philosophus dicit: deus autem non est forma materiae nisi exemplaris. vii. q. 3. quod mediante aliqua forma in esse gratuito eam viuificet.

Ad secundum sic procedit. vii. q. gra. non sit accensio
a
Accensio enim non transit de substantia in substantiam
tionem a substantia habet: sed gratia de substantia in substantiam transit ut dicitur numeri. xi. Tollam de spiritu tuo: et dabo sententibus etc. Et iterum. iiii. h. ij. spiritus helye requieuit super helye seu. g. vii. q. gra. non sit accensio. C. Pre. o. accensio habet aliquid quod substantiam cuius per se accensio est cum o. quod est per accensio ad per se reducatur: sed gratia non est assignare aliquid substantiam per se cum o. accensio per se ex principijs subiecti caret: gratia vero nihil carum sit causa nisi solus deus. g. vii. q. gra. non sit accensio. C. Pre. nullum accensio est dignitas suo substantia: sed gratia dignior est: quod ipsa anima: quod per ipsam gratiam summo bono iungitur. g. vii. q. gra. non sit accensio. C. Pre. nullum accensio agit in substantia in quo est: et si in aliud exterius agit: sed gratia agit in ipsam animam gratificando eas: et mouendo in opus. g. etc. C. Pre. cetera omne accidens quod amitti potest et corrupti potest: sed gratia amittitur non tamen corrumpitur: cum sit expressio similitudo dei quod etiam naturalis similitudo anime ratione cuius anima incorruptibilis dicitur. ergo videtur quod gratia non sit accensio. C. S. sup. illud per: ut exilaret facies in oleo dicitur glo. gratia est nitore anime concilians sanctum amorem: sed nitore accidens nominatur. ergo videtur quod gratia sit accensio. C. Pre. cetera. omne quod intenditur et remittitur est accidens: quod substantia non recipit magis: et minus ut in per dicitur dicitur: sed gratia est huiusmodi ut ex littera per: quod meretur augeri ut aucta mereatur: et per fieri. ergo est accensio. C. Respondeo dicitur: quod ex quo gratia creatum quid ponitur: necesse est ipsam in genere accidentium poni. cuius ratio est: quia omne illud quod aduenit alicui potest esse completum accidens taliter se habet ad ipsum. unde cum gratia post esse anime sibi adueniat non est aliquid de essentia eius unde oportet quod accidentaliter ad ipsam se habeat: sed tamen aliquid accidentaliter ad aliud se habet quod tamen in se substantia est: sicut indumentum ad corpus sicut etiam e converso aliquid substantialiter ad alterum se habet quod tamen in se accidens est sicut color ad albedinem: et sic non potest de gratia accidere cum enim ponatur: gratia esse coniungens animam fini ultimo: hoc non potest intelligi nisi vel per modum forme vel per modum efficientis. Si per modum efficientis sic oportet aliquam substantiam creatam esse mediam inter animam: et deum que eas coniungeret: et sic anima non immediate a deo gratificaretur: et glorificaretur quod est alienum a fide oportet enim quod sicut anima immediate a deo creatur effectiue: ita et immediate ab ipso recreetur. si autem intelligatur formaliter tunc oportet quod gratia sit forma anime et cum adueniat post esse completum: de necessitate erit accidens non enim inuenitur aliqua forma in genere substantie que alteri accidentaliter adueniat. Ad primum ergo dicendum: quod gratia eadem numero non transit de subiecto in subiectum: sed talis modus loquendi intelligitur in scripturis propter similitudinem gratie ad similes actus in specie. Ad secundum dicendum: quod quedam accidentia sunt per se que semper actu consequuntur suum substantiam: quedam autem non semper in actu semper autem in habilitate. unde cum illud quod per se in esse semper in sit subiectum aliquando dicitur esse per se substantiam respectu ipsius accensio

sicut ignis est per se subiectum caloris: tale accidens ex principiis subiecti datur non solum quantum ad habilitatem: sed etiam quantum ad essentiam accidentis. Aliquando respectu habilitatis tamen sicut aer qui non semper illuminatur in actu semper tamen illuminabilis est: hec illuminabilitas ex principiis subiecti causatur quibus lumen ab extrinseco est: sed receptibilitas gratie semper subiectum consequitur: et ex principiis subiecti causatur: sicut etiam per se in hoc quod est discipline preceptibile. Ad tertium dicitur: quod simpliciter esse suo consideratum subiectum accipere nobilius est: sed quo ad quod nihil prohibet accipere subiecto melius esse quantum ad esse accidentale. semper enim illud quod se habet per modum actus nobilius eo quod se habet per modum potentie in quantum huiusmodi: sicut autem forma substantialis est actus materie in esse substantiali: ita accipere est actus subiecti in esse accidentali. unde secundum hoc albedo est nobilior corpore et gratia anima. Ad quartum dicitur: quod agere aliquid dicitur dupliciter. scilicet formaliter sicut albedo facit albus parietem et hoc modo accidens in subiectum agere potest: sic gratia in animam agit mundando ipsam et gratificando. Alio modo effectiue: sicut pictor parietem album facit: et hoc modo nec gratia nec aliquid accipere in subiectum suum agit. Ad quintum dicitur: quod ymago dei: et similitudo dei de anima et de gratia: sed diuersimode: quia anima dicitur ymago secundum hoc quod deum imitat: sed corpus dicitur ymago: sicut illud quo anima deum imitat: sicut corpus figuratum: alio modo dicitur ymago quod figura ipsa. unde cum non eodem modo anima et gratia dicantur ymago non sequitur quod si anima est incorruptibilis quod gratia non corrumpatur imo cum corrumpitur simul etiam in nihilum redit.

Ad tertium sic proceditur. unde quod gratia sit in potentia anime sicut in subiecto. Illud enim quod naturalibus superadditur inter naturalem causam: et effectum medium non cadit: sed gratia naturalibus superadditur: cum igitur potentia sit effectus naturalis ipsius essentie: unde quod gratia non cadat medium inter essentiam et potentiam: et ita non sit in essentia: sicut in subiecto: sed magis in potentia. Preterea illud quod est immediatum principium actus est potentia: quod sicut potentia ab essentia: ita operatio a potentia procedit: sed gratia immediate ordinatur ad actum quod ex diffinitione eius patet: unde enim gratia meritum dei donum quod bonum facit habitem: et opus eius bonum reddit. ergo unde quod gratia sit in potentia: sicut in subiecto. Preterea Aug. dicit in libro quod gratia preparat voluntatem non autem nisi sicut accidens preparat subiectum: alibi etiam dicit quod gratia se habet ad libitum. sic scilicet ad equum. Cum igitur voluntas siue libitum sit potentia unde quod gratia sit in potentia sicut in subiecto. Preterea gratia opponitur culpe sed omne vitium ad minus actuale est in aliqua potentia sicut in subiecto: cum igitur opposita sint circa idem videtur quod gratia etiam sit in potentia anime sicut in subiecto. Preterea habitus infusi: et acquisiti non differunt nisi secundum principium efficiens constat enim quod ad eundem actum in specie ordinatur: sed habitus acquisiti sunt per se in potentia unde quod in essentia non enim sunt in essentia nisi mediante potentia. ergo et habitus infusi non igitur gratia est in essentia anime sic in subiecto: sed magis in potentia. Sed si gratia dicitur esse vita anime: sed vivere in virtutibus est esse unde in secundo de anima philosophus dicit esse autem essentiam respicit. ergo et gratia per se essentiam quod potentiam respicit. Preterea nullum accidens extendit in agendo ultra actionem: sui subiecti cum agens non proprie dicitur accipere: sed subiectum accipere: sed gratia non determinatur ad aliquem ac-

tum cum omnis actus humanus meritorius esse possit nec habet posse esse nisi a gratia que merita bona in nobis causat: unde in libro dicitur: cum igitur omnis potentia se habeat ad determinatos actus: videtur quod gratia non sit in potentia anime sicut in subiecto. Respondetur dicitur: quod ab omnibus contra dicitur quod gratia respicit essentiam anime virtus autem potentiam: sed qualiter hoc intelligendum sit a diuersis diuersimode traditur. Quidam enim habet accipere voluntatem secundum proprietatem quandam et non proprie dicitur: cum enim virtus dicitur id quod operationis principium est: operatio autem potentiam sequatur puenientem virtus ad potentiam: respicitur. gratia autem effectus est unde deo acceptum facit. habet autem per prius respicit ipsam animam quod opera eius. unde Gene. iiii. dicitur quod respicit deus abel: et ad munera eius quasi per prius acceptans offerentem quod ea que offerebant. Quidam vero habet accipere proprie dicitur dicentes quod proprium: et subiectum primum gratie est essentia anime: virtus autem potentia: et habet rationabilis est et dicitur Dionysii consonat. Cum enim nullius operatio supra facultatem nature operantis extendatur oportet quod si operatio alicuius supra id quod nature potest extenditur quod etiam quodammodo. scilicet seipsam eleuet. cum igitur actus meritorii facultate humane nature excedant non potest isti actus ab homine procedere: quod in eos solis naturalibus homo non potest nisi quodammodo natura humana etiam altius esset sublimata. Et ideo dicit Dionysius secundo. c. celestiarum. quod sic in rebus naturalibus est quod illud quod non habet spiritum per generationem adeptam non potest habere operationes speciei debitas: ita ille qui non est adeptus diuinitatem non potest per spirituale generationem non potest participare diuinas operationes: ergo quod primum donum quod gratia habet hoc dicitur hanc habeat effectum unde ipsam essentiam anime i quod dicitur diuinum esse eleuet unde idonea sit ad diuinas operationes et ideo quod unum quod simpliciter dicitur quod per prius dicitur sic substantia ens: ideo tale donum quod essentiam anime nobilitat principaliter gratia vocatur: tamen etiam: quod non determinatur per aliquem specialem actum. unde spirituale nostrum fortiter: et ideo proprie: et per se gratia respicit essentiam anime sicut subiectum. Ad primum ergo dicitur: quod quibus gratia sit in essentia anime sicut in subiecto non tamen sequitur quod intercidat media inter potentiam et essentiam nisi esset eiusdem ordinis. scilicet unde sic gratia esset ab essentia: ita potentia a gratia per quem modum potentia cadit media inter essentiam et operationem: sed habet non est ita: quia potentia non est per gratiam: sed per naturam. unde obiecto non procedit. Ad secundum dicendum: quod sicut potentia non habet quod sit principium talis operationis nisi secundum quod manat a principis talis essentie: ita etiam perfectio potentie habet quod informat actum et virtute gratie perficiens ipsam essentiam: et ideo gratia non tantum dicitur gratificans essentiam anime: sed etiam opus gratum reddens non quidem sicut proximum informans: sed sicut primum quod naturam in altius esse eleuat. Ad tertium dicitur: quod inter potentias anime voluntas: et libitum. maxime contra dicitur eo quod eius imperio actus aliarum potentiarum subiacet unde dicitur est: et quod gratia non respicit aliquem determinatum actum cum sit in essentia que ad nullam operationem determinatur: ideo gratia immediatum voluntatem vel libitum. respicit cum omnes actus gratia informati quodammodo sint voluntatis: et libitum. non tamen sequitur quod sit in voluntate vel libitum. sicut in subiecto: sed ex gratia voluntas: et libitum. habet unde actum meritorium educere possit.

C Ad quartum dicendum: q̄ culpa actual' non ē per infusionem vel immissionem: sed per aliquēz determinatum actum nobis aduenit: q̄z omnis operatio respicit determinatam potentiam que est eius p̄ncipiū inde ē q̄ culpa p̄ pri^o ē i po^o q̄ i essentia. si erga ēt n̄ acquiratur p̄ act^o n̄fos: s̄ a supiori infundit. vnde illud quod superius anime est. s. essentiam que est origo omnium potentiarum per prius respicit. Et p̄ h̄ etiā pater. 1° ad quintum q̄z habitus acquisiti per actus nostros aggranant: ita ad potentiam immediate pertinet. vnde magis proportionantur virtuti q̄z gratie. Similiter est culpa immediatius virtuti q̄z gratie opponitur s̄m q̄ in actu consistit.

D quartus sic proceditur. videtur q̄ gratia sit virtus. Cum enim sit in genere accidētis ad nullum genus reduci potest nisi ad qualitatem. nec inter qualitatis species nisi ad primam vt deducendo in singulis patet: erit igitur gratia v̄l scientia: vel virtus. non enim inter habitus: et d̄spōnes corporales computatur: si conueniat q̄ non est scientia. ergo de necessitate est virtus. **P**reterea. philosophus in septimo phisicorum dicit q̄ virtus nihil aliud est q̄ dispositio p̄fecti ad optimum sed h̄ precipue gratie comperit que animam q̄z perficit ad optimum disponit. s. ad vltimum finem. ergo ipsa est virtus. **P**reterea i primo ethi. philoph^o dicit q̄ h̄ est virtus vniuscuiusq̄z q̄ bonum facit habitentem: et opus eius bonum reddit: sed gratia bonas facit animam: et opus eius. cuius vtrūq̄z gratificet: nec aliquid deo possit reddi acceptum nisi per hoc q̄ bonum sit. ergo videtur q̄ gratia sit virtus. **P**reterea in littera dicitur ab Aug. q̄ gratia p̄ueniens est fides per dilectionem operans: sed fides est virtus. ergo et gratia. **P**reterea. caritas dicitur esse forma omnium virtutum: mater. cum igitur informatio virtutum sit per gratia per quam opera meritoria redduntur: videtur q̄ gratia sit idem quod caritas: sed caritas est virtus: ergo et gratia. **C**ōtra. Si virtus est sicut in subiecto in aliqua determinata potentia: gratia autēz non: sed essentiam anime respicit. ergo videtur q̄ gratia non sit virtus. **P**reterea. illud in quo conueniunt diuersa in specie: et illud in quo eadem distinguuntur nō possunt esse idē per essentiam: sed omnes virtutes conueniunt in h̄: q̄ est opera meritoria reddere. distinguuntur autēz in hoc q̄ determinatos actus educunt. ergo illud q̄ est p̄ncipiū merendi est aliud p̄ essentia ab eo q̄ est p̄ncipiū distinctionis actuum: sed p̄ncipiū merendi est gratia vt in littera dicitur. p̄ncipiū autem distinctionis in actu est determinata species virtutis: q̄ qualis est virtus tales habitus reddit. ergo gratia: et virtus per essentiam differunt.

Respondeo d̄d q̄ circa h̄ sunt diuersę opiniones. Quidam enim dicunt q̄ gratia: et virtus sunt omnino idem per essentiam s̄m rem: sed differunt tantum ratione: q̄z gratia dicitur s̄m q̄ deo homines acceptū reddit. virtus autem dicitur s̄m q̄ est p̄ncipiū recti operis. Sed h̄ non videtur conueniens: q̄ si virtus ab eodem h̄ret q̄ esset virtus: et q̄ gratū deo redderet: oportet q̄ omnis virtus hoc faceret: et cū que dam virtutes per actus acquirantur sequeretur s̄m heresim pellagii q̄ er li. ar. homo gratus deo effice/retur. Si autem ab alio habet q̄ sit virtus: et q̄ gratū deo d̄dat oportet q̄ gratia et virtus non sint omnino idem s̄m rem diuersis enim effectibus qui diui

sim inueniunt diuersa p̄ncipia respondēt. **E**t iō alij dicunt q̄ virtus et gratia realiter differunt: non ita q̄ sint diuersa per essentias. sed q̄ ex gratia et virtute efficitur vnum sicut ex forma: et eo cuius est forma. dicunt enim q̄ h̄ modo se habet gratia ad virtutem: sicut lumen manifestans colorem ad colorem ipsum. vnde sicut lumen efficitur quodammodo vnum cum colore existente cum eo in eodem subiecto: ita ēt dicunt q̄ gratia coniungitur virtuti in eodem subiecto vt informans ipsam. Ponunt enim q̄ proprie loquendo subiectum gratie est potentia. Sed istud ēt non videtur conueniens. quia cum dicitur q̄ ex lumine et colore efficitur vnum aut accipitur lumen q̄ est de compositione coloris: cuius ypostasis coloris sit lux: et sic rediretur in primam opinionem. s. q̄ gratia et virtus essent idem s̄m rem non enim lumen quod est de compositione coloris re differt a colore: sicut accipitur lumen quod est in aere circumstante: et h̄ cōueniat q̄ in alio subiecto est a colore: et per essentiam ab eo differt. Similiter etiam si accipitur lumen p̄ ut participatur in superfite corporis terminati i qua est color de necessitate per essentiam a colore differet q̄ patz ex hoc q̄ adueniente et recedente lumine nihilominus color idēz manet q̄ non esset nisi per essentiam differret a colore. Similiter etiā oportet q̄ vel virtutes efficiantur deo grate per aliquod a deo infusum: et sic oportet id per essentias differre a virtute cum etiam quedam virtutes infuse vt fides et spes recedētē gratia remaneāt informes: vel oportet q̄ virtutes deo sint grate sine h̄ q̄ aliquid addatur a deo infusum: et sic vel gratia nihil causatum in anima ponet vel nihil aliud realiter a virtute distinctum. et ideo alij dicunt q̄ gratia essentialiter a virtute differt oportet enim perfectiones perfectibilibus proportionatas esse. vnde sicut essentia anime est a qua fluūt potentie ab ipsa essentialit̄ differentes sic accidens a subiecto: et tamen oēs vniunt i essentia anime vt in radice: ita etiam a gratia est p̄fectio eēt̄ie vt dictum est: et ab ea fluunt virtutes q̄ sunt perfectiones potentiarum ab ipsa gratia essentialiter differentes in gratia tñ coniuncte sicut in sua origine p̄ modum quo diuersi radij ab eodem corpore lucente procedunt: et h̄ s̄m p̄dicta conuenientius videtur. **A**d primum ergo dicendum: q̄ gratia ad genus qualitatis reducitur: et ad primam speciem qualitatis nec proprie tamen naturam habitus habet cum non immediate ad actus ordinet: sed est velut habitudo quedaz sicut sanitas se habet ad corpus. Et iō dicit Arhyso. q̄ gratia est sanitas mentis. vnde non computatur: nec inter scientias: nec inter virtutes: nec inter alias qualitates quas philosophi numerauerunt quorum non fuit tractare nisi habitus naturales et acquisitos. **A**d secundum dicendum: q̄ virtus dicitur dispositio p̄fecti ad optimum in quantum elicit operationem per quam res suum finem consequitur. vnde per hunc modum gratia non est dispositio p̄fecti ad optimum cum non primo operationē respiciat sicut effectum proximum: sed potius ēt quodam diuinum quod anime confert. **A**d tertium dicendum: q̄ bonitas q̄z virtus habenti confert est bonitas perfectionis in comparisonē ad opus: sed gratia confert anime perfectionem in quodaz diuino ēt et non soluz respectu operis s̄m q̄ quodammodo gratiam habentes: deiformes constituuntur propter q̄ sicut filij deo grati d̄nr. **A**d quartum d̄d: q̄ gratia

preueniens dicitur fides non quod per essentiam gratia a fide non differat: sed quod in iustificatione quod gratia creat primus motus fidei inuenitur: et ideo cum habitudines et habitus per effectus nobis innotescant illud in quo gratia manifestatur est fides: et propter hoc fidei gratiam peruenientem dicitur. **C** Ad quintum dicitur: quod caritas alio modo dicitur forma virtutum quod gratia. caritas enim est forma virtutum et pre actus in quantum. scilicet omnes actus virtutum in suum finem conuocant eo quod eius obiectum est finis ultimus: sic enim est in omnibus potentiis: et actibus ordinatis quod illa que altiore finem respicit largitur formam arti que sub ipsa est cuius actus in suum finem ordinatur: sicut patet: quod gubernator ostendit factori nauis qualis debeat esse forma timonis. unde caritas informat alias virtutes: sicut virtus virtutem: sed gratia informat per modum originis: quod scilicet ex ipsa gratia quodammodo formaliter oriuntur habitus virtutum per diuersas potentias diffusi. Illud autem quod ab alio ordine formam et spiritum ab eo trahit: et in suo vigore consistit quod diu origini continuatur: et ideo non oportet quod gratia sit ideo quod caritas quod eius caritas nunquam possit esse sine gratia.

D quantum sic proceditur. videtur quod inconuenienter gratia per operantem et cooperantem diuidatur: quod videtur dicitur est gratia non per se respicit opus: sed vnumquodque diuidendum est secundum hoc quod sibi per se conuenit vt in septimo metha. dicitur. ergo videtur cum opans et cooperans respectu operis dicantur quod inconuenienter: gratia per hec duo distinguatur. **C** Preterea. si gratia est operans ideo quod aliquid in anima operetur aut. ergo seipsam aut aliquid aliud: sed seipsam non facit cum nihil sui ipsius causa sit nec est signare aliquid aliud quod in anima operetur. ergo videtur quod inconuenienter aliqua gratia operans dicatur. **C** Preterea nullum opus est tantum gratie quod etiam licet non sit. si ergo gratia cooperans dicitur per hoc quod simul cum libero arbitrio operatur: videtur quod gratia quelibet cooperans dici debeat. **C** Preterea. illud quod cooperatur alicui non se habet: sicut principale in operatione: sed in omni operatione in qua licet. ar. et gratia conuenienter: gratia principalitatem optinet. ergo inconuenienter gratia cooperans nominatur. **C** Preterea. Aug. dicit in libro de natura: et gratia quod gratia preuenit vt pie viuam? et nos preuenit vt vocemur et subsequitur vt cum illo super viuamus: et tunc subsequitur vt glorificemur: et illa gratia preueniens statum presentis vite respicit: et gratia subsequens statum glorie: cum igitur operans et cooperans ad presentem vitam pertinent: videtur quod gratia operans et cooperans non sint idem quod preueniens et subsequens vt magister inquit. **C** Respondeo dicitur: quod gratia habet in nobis diuersos effectus ordinatos. Primum enim quod facit est hoc quod dat esse quoddam diuinum: Secundus autem effectus est opus meritorium quod sine gratia esse non potest: Tertius effectus est premium meriti. scilicet ipsa vita beata ad quam per gratiam peruenitur. In actibus etiam est quidam ordo: quia primum est opus interius voluntatis. Secundum est opus exterius quo voluntas completur: et secundum hoc quatuor. Aug. diuersimode: videtur accipere gratiam preuenientem et subsequentem: quia considerato ordine meriti ad premium quod sequitur nominat gratiam preuenientem quod principium est merendi gratiam vero subsequentem secundum habitum glorie qui in nobis beatam vitam effi-

cit vt patet in auctoritate inducta: secundum vero ordines actus interioris ad exteriorem ponit gratiam preuenientem que creat motum bone voluntatis gratiam vero subsequentem que opus exterius complet. unde dicitur quod preuenit voluntatem vt velit bonum subsequitur vt compleat sue persistat: et sic quasi in littera: videtur per totum accipere preuenientem et subsequentem: secundum vero ordinem esse quod dat ad actum qui est operatio: sic ponit gratiam preuenientem que anime quoddam esse salubre confert: et gratiam subsequentem que opus meritorium caret. unde dicitur quod preuenit vt sanetur: et subsequitur vt sanati negotiemur. Sed distinctio gratie operantis et cooperantis proprie accipitur tantum prout pertinet ad statum vite presentis. unde dupliciter distingui potest. vno modo vt per gratiam operantem significetur ipsa gratia prout esse diuinum in anima operatur secundum gratiam facit habentem: et per gratiam cooperantem significetur ipsa gratia secundum quod opus meritorium creat prout opus hominis gratum reddit. Alio modo secundum quod gratia operans dicitur prout caret voluntatis actum et cooperans secundum quod caret exteriorem actum in quo voluntas completur: et perseverantiam in illo: et vtroque modo cooperans et operans dicitur idem quod preueniens et subsequens. **C** Ad primum ergo dicendum quod quoduis non immediate gratia ad opus referat tamen est per se causa operis meritorij licet mediante virtute: et ideo non est inconueniens si per operantem et cooperantem distinguatur. **C** Ad secundum dicendum: quod gratia operans secundum vnam acceptionem dicitur operari in anima non effectiue: sed formaliter secundum quod quelibet forma facit esse aliquid in se sicut albedo facit esse album. unde per hunc modum gratia dicitur operans: quod formaliter hominem deo gratum facit secundum vero altam acceptionem dicitur operans effectiue secundum quod habitus effectiue caret opus: ita enim gratia motum meritorium voluntatis operatur eliciendo ipsum licet mediante virtute propter quod operans dicitur. **C** Ad tertium dicendum: quod si accipiatur gratia operans secundum primam acceptionem tunc planius est quod effectus quod operatur formaliter ipsa sola operatur: sicut enim sola albedo formaliter facit album parietem: ita sola gratia formaliter gratum facit: sed secundum aliam acceptionem verum est quod ipse motus voluntatis non est a gratia sine licet. ar. et tamen quod se habet gratia vt principale: quod inclinatur in talem actum per modum cuiusdam nature: ideo ipsa sola talem actum dicitur operari non quod sine libero arbitrio operetur: sed quia est principalior causa: sicut grauitas dicitur operari motum deorsum. **C** Ad quartum dicendum: quod si dicatur gratia cooperans secundum quod caret quocumque motum vel extrinsecum vel intrinsecum: sic dicitur cooperans non quia non sit principalis causa in agendo: sed quia licet. ar. ministrat sibi actus: et a gratia est forma per quam meritorium est. unde illud quod gratia ministrat effectus ultimum complementum: et propter hoc dicitur cooperans quasi complementum illud quod per licet. ar. vt preiacens exhibetur: Si autem accipiatur cooperans prout respicit actum exteriorem tantum sic dicitur cooperans non proprie principalitatem licet. ar. ad gratiam: sed propter principalem actus ad actum actus enim interioris in moralibus potiores sunt exterioribus vt in decimo ethicoz philosophus dicit unde conuenienter gratia secundum quod caret principalem actum dicitur oper-

rans: et secundum quod est secundarium de cooperans. Ad quintum dicendum: quod quibus quantum ad illum modum acceptionis gratie preuenientis et subsequenter operans et cooperans preuenienti et subsequenti non respondeat tamen secundum alias acceptiones penitus idem sunt: et hoc modo magister in littera sumit.

De sextum sic proceditur. videtur quod gratia in anima multiplicetur. Diuisiones enim gratiarum sunt vt. i. Cor. xii. dicitur: sed diuisio est causa numeri: et multi: uinis. unde secundum Ysid. numerus dicitur quasi nutus memoris. i. diuisionis. ergo videtur quod in vna anima inueniantur multe gratie. Preterea. non potest idem esse prius et posterius precedens et subsequens. ergo euz in vno homine inueniatur gratia: preueniens et subsequens videtur quod oporteat plures gratias in vno et eodem homine esse. Preterea. omnis forma multiplicatur secundum differentiam eorum que informat euz diuersorum diuerse sint forme: sed gratia est forma virtutum. ergo videtur quod cum virtutes sint diuerse quod oporteat gratias esse multiplicatas. Preterea. ea que differunt secundum genus non reducuntur in idem principium: sed virtutes a donis secundum genus differunt: et similiter a gratiis sacramentalibus. ergo videtur quod a diuersis gratiis oriuntur. Preterea. gratia datur in diuersis sacramentis: et vna habita non habetur alia: quecumque autem hoc modo se habent quod vnum est sine altero oportet esse numerata et distincta. ergo videtur quod gratia non manet tantum vna: sed per essentiam multiplicatur.

Sed contra. Perfectio proportionatur perfectibili: sed gratia perficit immediate essentiam anime vt dictum est. Cum igitur essentia anime sit vna non multiplicata in potentijs: videtur quod etiam gratia sit vna non multiplicata in virtutibus. Preterea. illud quod conuenit diuersis secundum eandem rationem oportet quod ab vno principio procedat: sed eadem ratio merendi est in omnibus actibus meritorijs: euz igitur gratia sit principium merendi: videtur quod gratia sit vna tantum non multiplicata. Respondeo ad hoc: quod secundum illos qui dicunt quod gratia et virtus realiter non differunt: sed solum ratione necesse est ponere quod gratia multiplicetur per essentiam secundum numerum virtutum quibus possint dicere quod multiplicitas non contingit in virtutibus secundum quod habent rationem gratie: sed secundum quod habent rationem virtutum nihilominus tamen oportet dicere quod sint plures gratie per esse diuerse. Sed secundum opinionem que ponit gratiam a virtute differentem est multiplex modus dicendi. Quidam enim qui ponunt gratias non esse sicut in se in essentia anime necesse habent ponere quod sint plures gratie secundum numerum virtutum distincte non enim potest esse vt idem accidens numero in diuersis subis sit. Si autem gratia ex eo quod est forma virtutum ponitur in eodem se in quo est virtus necesse est quod sit in qualibet potentia in qua est virtus vel per prius vel per posterius secundum quod quedam virtutes per prius a gratia in formantur et alie: non enim potest dici quod sit idem lumen numero quod colores diuersorum corporum informam nisi secundum quod accipitur in vno se continuo quod est aer. Si enim consideretur: vt receptum in superficiebus diuersorum corporum oportet de necessitate quod secundum numerum multiplicetur cum accidens multiplicetur mul-

tiplicato se. Quidam vero dicunt quod gratia sicut in subiecto in essentia anime in qua omnes potentie sicut in centro colligatur: unde sicut linee: et radij in centro vniuntur: et secundum quod magis a centro elongantur plus ab inuicem diuiduntur: ita etiam gratia secundum quod in essentia anime consistit est vna multiplicatur: autem secundum quod in diuersas potentias diffunditur in quibus rationem virtutis accipit. Sed ista opinio: videtur sub ponere quod gratia et virtus non differant secundum species vel rationes: sed solum secundum diuersitatem subiecti. Si enim alterius rationis est virtus a gratia tunc et multiplicatione virtutum in potentijs non sequeretur multiplicatio gratie: quod diffusiones gratie in potentijs nomen et rationem gratie amitterent sicut si lumen a centro diffundatur per diuersos radios quod diu manet in ratione luminis dicitur lumen multiplicari et diuidi: sed si secundum diuersas lineas diffusiones luminis rationes diuersorum colorum acciperent tunc diceretur et lumen esset tantum vnum. scilicet quod est in centro: et quod colores in in diuersis lineis creati essent multi nisi forte dicatur quod diffusio gratie in potentias est preter essentiam virtutum: sicut diffusio lucis super colores qui efficiuntur per eam visibiles actu secundum quodam opinionem est preter essentiam coloris vt dicitur est: vt sicut lux super colores diffusa preter coloribus quod sint visibiles actu: ita diffusiones gratie que si quidam radij eius prebeant virtutibus efficaciam merendi: sic enim radius gratie receptus in potentia retineret rationem lucis et differt a gratia que est in essentia anime: sicut lumen a luce: et ita gratia prout esset in essentia anime esset vna: sed gratie diffuse in potentias essent multe: sed hoc non potest stare: quia ad actum meritorij non requiruntur nisi duo: vnum est vt agens actum dignus vita eterna habeatur: et ad hoc sufficit gratia que est in essentia anime animam gratificans. Aliud est vt actus ipse sit in debito finis relatus: et debito circumstantiis vestitus: et ad hoc sufficit virtus. unde ad eliciendum actum meritorij non requiritur aliquid preter gratiam que est in essentia: et virtutem que est in potentia anime quasi aliqua diffusio gratie ab essentia anime perueniat in potentiam preter virtutem. Et ideo alii melius dicit quod gratia est vna tantum non multiplicata virtutes autem sunt multe que quidem virtutes in aliud generantur a gratia procedat: sicut etiam potentie anime ab vna essentia procedunt: nec tamen est eadem ratio potentie et essentie: et ideo potentie multiplicantur: sed essentia manet tantum vna que omnes conueniunt in hoc quod conuenit eis secundum quod sunt in tali essentia distinguuntur autem secundum diuersas rationes potentialium: ita etiam: et virtutes habent etiam rationem merendi que conuenit eis secundum hoc quod a gratia oriuntur differunt autem: secundum prius rationes in quantum virtutes sunt.

Ad primum ergo dicendum: quod Apostolus large accipit gratiam pro quolibet dono quod nobis gratia a deo offert: et hec quidem dona plura: et diuisa sunt. Sed nos hic loquimur de gratia prout est primum donum gratiam faciens animam. Ad secundum dicitur: quod quocumque modo distinguat maxime quod ad duas distinctiones operans et cooperans preueniens et subsequens non differunt per essentiam: sed ratione tantum. vna enim forma est que dat esse: et que est principium operis vnus etiam habitus est qui elicit actum extrinsecum et intrinsecum

unde eadem gratia est operans et cooperans nec dicitur preveniens et subsequens propter ordinem gratie ad gratiam: sed propter ordinem effectus ad effectum. Ad tertium dicendum: quod ratio illa procedit de forma que est intrinseca rei et quasi constitutiva eius: sic autem gratia non dicitur esse forma virtutum: sed quasi principium a quo virtutes formaliter oriuntur. Ad quartum dicendum: quod diversitas virtutum et donorum accipitur tantum secundum diversitatem actuum: conveniunt autem actus in ratione merendi. unde ostenditur quod primum principium a quo rationem merendi habent sit unum: et quod diversitas eorum in genere et in specie sit ex diversitate actuum et obiectorum. Ad quintum dicendum: quod gratia in diversis sacramentis datur ad diversos effectus secundum quod plures infirmitates ex peccato consequuntur. In quibus precipue gratie sacramentales ordinantur. et ideo sic dicitur virtus a virtute per hoc quod ordinatur ad diversos actus: ita etiam differt una gratia sacramentalis ab alia per hoc quod ad diversos effectus ordinatur. unde sic ex multiplicatione virtutum non sequitur multiplicatio gratie ita etiam ex multiplicatione sacramentorum non sequitur multiplicatio illius gratie de qua nunc loquimur: quia ille perfectiones que in diversis sacramentis conferunt quedam emanationes sunt illius gratie de qua nunc loquimur: sic et virtutes. Sed quia non habent propria nomina: ideo communiter nomine gratie nuncupantur. Hec est gratia operans et cooperans etc. De qua supra mentionem fecit cum dicit ipsa gratia preveniens etc. Voluntas est cum motus etc. Sciendum quod hic non diffinit voluntatem que est potentia: sed voluntatem que est actus. hoc enim commune est fere in omnibus potentis anime ut eodem nomine potentia: et actus nominetur: et sic fere per totum hic voluntas accipitur. Sed ipsa mereatur augeri etc. De augmento gratie eodem modo potest disputari: sicut de augmento caritatis de quo supra dictum est primo libro de divinis. Cetera potest homo volens etc. Intelligentur est de actibus exterioribus non autem de interioribus: quod diligere nullus potest nisi volens. Sequitur tardus aut nullus affectus etc. Hic affectus est per modum operationis procedens habitum virtutis que ex sola deliberatione rationis procedit: sed affectus perfectus qui delectationem habet est in operatione que sequitur habitum: quod signum oportet habitum accipere sicut in opere delectationem ut in secundo ethici philosophus dicit.

Distinctio.

Vigesima septima.

Quid sit ipsa gratia et quomodo mereatur augeri queritur.

Iuero queritur quomodo illa gratia preveniens mereatur augeri cum nullum meritum sit sine libero arbitrio. et quid sit ipsa gratia: an virtus: an non. Et si virtus: an actus vel non. At hoc aperte insinuari valeat: premittendum est tria esse genera bonorum. Alia namque sunt magna. alia minima. Alia media: ut Augustinus ait in primo libro de retractationibus. Virtutes inquit quibus recte vivitur magna

bona sunt. Species autem quorumlibet corporum sine quibus recte vivitur potest: minima bona sunt. Potentia vero animi sine quibus recte vivitur non potest media bona sunt. Item virtutibus nemo male utitur. Ceteris autem bonis. id est mediis et minimis: non solum bene sed etiam male quisque uti potest. et ideo virtute nemo male utitur. quia opus virtutis est bonus usus istorum: quibus etiam non nisi bene uti possumus. nemo autem bene vivendo male utitur. non solum autem magna: sed etiam media et minima bona esse presertim bonitas dei. Ecce habes tria genera bonorum distincta.

In quibus bonis sit liberum arbitrium.

Veritatem autem in quibus bonis continentur libere arbitrio. de hoc Augustinus in primo libro retractationum ait ita. In mediis quidem bonis invenitur liberum voluntatis arbitrium. quia et male illo uti possumus: sed tamen tale est ut sine illo recte vivere nequeamus. Bonus autem usus eius iam virtus est: que in magnis reperitur bonis: quibus male uti nullus potest. et quia bona et magna et media et minima ex deo sunt sequitur: ut ex deo sit etiam bonus usus libere voluntatis qui virtus est: et in magnis numeratur bonis. Attende diligenter que dicta sunt et confer in unum. Sic enim aperietur quod supra querebatur. Dicitur equidem opus virtutis esse bonum usum illorum bonorum: quibus etiam non bene uti possumus. id est mediis. in quibus posuit liberum arbitrium cuius quoque bonum usum dicitur esse virtutem. quod si est: non est ergo opus virtutis quod supra dicitur. quia aliud est virtus: aliud opus eius.

De virtute quid sit et quid actus eius.

Ic videndum est quid sit virtus et quid sit actus vel opus eius. Virtus est ut ait Augustinus. bona qualitas mentis: qua recte vivitur: et qua nullus male utitur. quam deus solus in homine operatur. ideoque opus dei tantum est. sicut de virtute iusticie Augustinus docet super illum locum psalmi. Feci iudicium et iustitiam: ita dicens. iustitia magna virtus animi est: quam non facit in homine nisi deus. Ideoque cum ait propheta ex persona ecclesie. Feci iustitiam non ipsam virtutes quam non facit homo. sed opus eius intelligi voluit. Ecce aperte insinuat hic quod iustitia in homine non est opus hominis. sed dei. quod et de aliis virtutibus eundem intelligendum est.

De fide itidem dicit quod non est ex homine: sed ex deo tantum.

Az de gr̃a fidei ephesiis scribēs apo
 stolus: sicut fidei nō ex hoīe: s; ex deo
 tñ eē asserit iquiens. gr̃a estis saluati
 p̃ fidē. ⁊ hoc nō ex vob. dei enī donū ē. qd̃ a
 sanc̃i ita exponit hoc. i. fides nō ē ex vi natu
 re n̄re. qz donū dei pure ē. Ecce ⁊ hic mani
 feste tradit qz fides nō ē ex libertate arbitrii:
 siue ex arbitrio voluntati. qd̃ superioribus cō
 sonat: vbi dictū ē gr̃am p̃ueniētē vel operatē
 eē virturē q̃ voluntatē hoīs liberat ⁊ sanat. *Uñ*
Augu. in li. de spū ⁊ lra ait. Iustificati sum⁹
nō p̃ liberā volūtātē: s; p̃ xp̃i gr̃am. nō qz sine
volūtate n̄ra fiat: sed volūtās n̄ra ostendit in
firma p̃ legē: vt sanet gr̃a voluntatem: ⁊ sana
voluntas impleat legem.

De gr̃a que liberat volūtātē que: si virtus
 ē virtus nō ē ex li. ar. ⁊ sic nō ē motus ment̃.

Igit̃ gr̃a q̃ sanat ⁊ liberat volūta
 tē hominis: virtus ē v̄l vna v̄l plures
 cū ip̃a gr̃a nō sit ex arbitrio volūtati
 s; eā potius sanet ac p̃paret vt bona sit: cōse
 quit̃ vt virtus non ex libero sit arbitrio. ⁊ ita
 nō sit motus vel affectus ment̃: cū oīs mor⁹
 vel affectus ment̃ sit ex li. ar. s; bonus ex gr̃a
 ⁊ li. ar. mal⁹ vero ex li. ar. tñ. *Uñ. ait Aug.*
in. i. li. retractationū. Nō sp̃d̃re ⁊ li. ar. cadere
potuit nō ēt resurgere. Itē in li. de duabus
aiabus. Anīme si libero ad faciendū ⁊ nō fa
ciendū motu aĩ carent: si deniq; his abstine
di ab opere suo p̃tās nulla concedit: eaz pec
catum tenere non possumus. Nō aperte oñ
dit̃ qz motus aĩ siue ad bonum siue ad malū
ex libero ar. est. Ideoq; si gr̃a vel virtus mo
tus ment̃ est: ex li. ar. est. Si vero ex li. ar. vel
ex parte est: iam non solus deus sine hoīe eā
facit. Propterea quidā nō inrudite tradūt
virtutē esse bonā ment̃ qualitātē siue formā
que animam informat. ⁊ ipsa non est motus
vel affectus aĩ sed ea li. ar. iuuat̃ vt ad bonum
moueat̃ ⁊ erigat̃. ⁊ ita ex virtute ⁊ libero ar.
nascit̃ bon⁹ mot⁹ v̄l affect⁹ aĩ. Et exinde bo
nū op⁹ p̃cedit exterius. Sic pluuia rigat̃ ter
ra vt germin⁹ ⁊ fructū faciat. nec pluuia ē ter
ra nec germē nec fruct⁹ nec terra: germē v̄l fru
ct⁹. nec germē fruct⁹. Ita grat̃ terre mēt̃ n̄re
i. arbitrio voluntati infundit̃ pluuia diuine
benedictionis. i. inspirat̃ gr̃a. quod solus de
us facit. non homo cum eo qua rigat̃ volun
tas hominis vt germinet ⁊ fructificet. i. sena
tur ⁊ preparat̃ ut bonum uelit secund⁹ qd̃
dic̃t̃ operans. ⁊ iuuat̃ ut bonum faciat. secū
dum: quod dic̃t̃ cooperans ⁊ illa gr̃a virtus
non incongrue nominat̃. quia voluntatē ho
minis infirmam sanat ⁊ adiuuat.

Quo sensu dicunt̃ ex gr̃a incipere bona
 merita: ⁊ de qua gr̃a hoc intelligat̃.

Am vero ex gr̃a dicunt̃ esse bona
 c merita ⁊ incipere: aut intelligit̃ gr̃a
 grat̃ dans. i. deus vel potius gratia
 grat̃ data: que voluntatem hominis preue
 nit. Non enim magnum esset si hec a deo di
 cerent̃ esse: a quo sunt omnia: sed potius ei⁹
 gr̃a grat̃ data intelligit̃ ex qua bona merita
 incipiunt. que cuz ex sola gr̃a esse dicant̃: nō
 excludit̃ liberum ar. quia nullum meritum ē
 in homine quod non sit per liberum ar. Sed
 in bonis merēdis causē principalit̃as gr̃e at
 tribuit̃. qz p̃ncipalis cā bonoz meritoz est
 ipsa gr̃a qua excitat̃ li. ar. ⁊ sanat atq; iuuat̃
 voluntas hominis vt sit bona.

Qd̃ bona volūtās gr̃e principalit̃ ē ⁊ et̃
 gr̃a est: sic ⁊ omne bonum meritum.

Ae ipsa et̃ donuz dei est: ⁊ hoīs me
 q ritum: immo gr̃e. qz ex gr̃a p̃ncipa
 lit̃ est ⁊ gr̃a est. *Uñ Aug. ad sextū*
p̃b̃m. Quod est merit⁹ hominis aī gr̃az?
Eum oē bonū n̄m merit⁹ non in nob̃ fac̃
nisi gr̃am? Ex gr̃a enim vt dictū est que pre
uenit ⁊ sanat arbitriū hoīs: ⁊ ex ip̃o arbitrio
p̃creat̃ i aīa bonus affectus siue bonus mo
tus ment̃: ⁊ hoc est primū bonum hominis
meritum. Sic verb̃ gr̃a ex fide virtute ⁊ ho
minis arbitrio generat̃ in mente motus qui
dam bonus ⁊ remunerabil̃. s. ipsuz credere.
Ita ex charitate ⁊ li. ar. alius quidam motus
prouenit. s. diligere bonus valde. Sic de ce
teris virtutibus intelligendum est. ⁊ isti bo
ni mot⁹ vel affectus nisi merita sunt ⁊ dona
dei: quibus meremur ⁊ ip̃orum argumen
tationē ⁊ alia que p̃sequenter hic ⁊ in futuro
nobis apponunt̃.

Ex qua rōne dic̃t̃ fides mereri iustifica
 tionem ⁊ alia.

Am ergo dic̃t̃ fides mereri iustifica
 c tionem ⁊ vitam eternaz: ex ea rōne di
 ctū actum accipit̃: quia per actuz fidei me
 ret̃ illa. Similiter de charitate ⁊ de iusticia ⁊
 de aliis accipit̃. Si enim fides ipsa virt⁹ pre
 ueniens dicere ē esse ment̃ actus qui est me
 ritum: iam ipsa ex libero ar. originez habet̃
 quod qz si est sic dic̃t̃ esse meritū: quia act⁹
 ei⁹ est meritum: si tamen adsit charitas sine q̃
 nec credere nec sperare meritum uite est. *Uñ*
de apparet uere quia charitas est sp̃s sc̃us:
que anime qualitates informat ⁊ sanctificat
ut eis anima informet̃ ⁊ sanctificet̃. Sine q̃
anime qualitas non dic̃t̃ virtus. quia non
ualet sanare animam.

De muneribus virtutis et de gratia que non est: sed facit meritum.

Ex muneribus itaque vel actibus virtutis boni sumus et iuste vivimus: et ex gratia: que non est meritum: sed facit: non tamen sine liberio arbitrio. proueniunt merita nostra. scilicet boni affectus eorumque progressus atque bona opera que deus remunerat in nobis et hec ipsa sunt dei dona. Unde Augustinus ad Sixtum presbiterum. Cum coronat merita nostra: nihil aliud coronat quam munera sua. Unde vita eterna que in fine a deo meritis precedentibus redditur: quia et eadem merita quibus redditur non a nobis sunt: sed in nobis facta sunt per gratiam. recte et ipsa vita gratia nuncupatur: quia gratis datur. Nec ideo gratia: quia non meritis datur: sed quia data sunt per gratiam et ipsa merita quibus datur. Ex premisiis iam innotescere nobis aliquatenus potest: qualiter gratia preueniens mereatur augeri: et alia: et quid ipsa sit: an virtus: an aliud. Et si virtus: an sit actus vel non. Ostensus est enim supra ex parte quorundam quod ipsa est virtus: et virtus non est actus: sed eius causa: non tamen sine liberio arbitrio. unde quod supra Augustinus dixit bonum usum liberi arbitrii esse virtutem ita accipi potest in actum virtutis. Alioquin sibi contradicere videretur qui etiam opus virtutis supra dixit esse bonum usum eorum quibus nos bene vti possumus: in quibus posuit etiam liberio arbitrio. Si vero bonus usus liberio arbitrio opus virtutis est: iam virtus non est. Cum ergo bonum usum eius virtute esse dixit nomine virtutis ipsius usum significauit.

Quod idem usus est virtutis et liberi arbitrii. sed virtutis principaliter.

Idem nempe usus bonus ex virtute est et ex liberio arbitrio. sed ex virtute principaliter. et bonus ille usus in magnis bonis annumerandus est. Illa autem gratia preueniens que et virtus est non usus liberio arbitrio est: sed ex ea potius bonus usus liberio arbitrio. que nobis est a deo: non a nobis. usus vero bonus a deo est et ex nobis. et ideo bonum meritum est. Ibi enim solus deus operatur. hic deus et homo. hoc meritum ex illa purissima gratie prouenit: quod apostolus notauit dicens. Gratia dei sum id quod sum: et gratia est in me. u. n. fuit. Super quem locutus est Augustinus. ita ait. recte gratia noxiat. primum enim sola gratia datur deus: et non nisi gratiam noxiat: cum non precedunt nisi mala merita. Sed post per gratiam incipiunt merita bona. et ut ostenderet etiam liberio arbitrio. addit et gratia eius in me uacua non fuit. et ne ipsa uoluntas sine gratia dei putetur aliquid boni posse: subdit non autem ego solus

sine gratia: sed gratia del mecum. i. cum libero arbitrio. Plane cum data fuerit gratia incipiunt esse nostra merita bona: per illam tamen quia si illa defuerit cadit homo.

Aliorum sententia hic ostenditur qui dicunt uirtutes esse bonos usus liberio arbitrio. i. actus mentis.

Vero dicunt uirtutes esse bonos usus naturalium potentiarum non tamen omnes: sed tantummodo interiores que in mente sunt. exteriores vero que per corpus geruntur: non virtutis esse dicunt: sed opera virtutis. et id quod Augustinus dicit opus virtutis esse bonum usum naturalium potentiarum: de usu exteriori accipiunt. Quod uero dicit bonum usum liberi arbitrii virtutem esse: et in magnis numerari bonis. de usu interiori intelligunt et uirtutes nihil aliud esse quam bonos affectus vel motus mentis asserunt: quos deus in homine facit: non homo. quia licet illi motus sint liberio arbitrio. non tamen quantum nisi deus ipsius liberet et adiuuet gratia sua operante et cooperante. quam dei gratuita uoluntate accipiunt: quia deus est qui et operatur in nobis uelle et operari bonum.

Quibus auctoritatibus muniat quod dicunt.

Quod autem uirtutes sit motus mentis testimonijs sanctorum astruunt. dicit enim Augustinus super Joannem. Quid est fides? credere quod non uides. credere autem motus mentis est. Idem in libro tertio de doctrina christiana. Charitatem autem uoco motum animi. si uero charitas et fides motus animi sunt: uirtutes ergo motus animi sunt. Quibus alij respondentes premissa uerba Augustini ita intelligenda fore inquit. Fides est credere quod non uides. i. fides est uirtus qua creditur quod non uis. Item charitas est motus animi. i. gratia qua mouetur animus ad diligendum. et que hec et his similia ita accipienda sunt. ex his conuincitur que alibi Augustinus ait. Nam in primo libro. questionum euangelii inquit. Est fides qua creduntur ea que non uidentur. que proprie dicitur fides. Idem in xiiii. libro. de tri. Alia sunt ea que creduntur. aliud est fides qua creduntur. Ex quibus uerbis sic argumetando procedunt. Aliud est credere aliud est illud quo creditur. Predictus est autem fides esse id quo creditur. Sic ergo credere non est fides. quia credere non est id quo creditur. Addit quoque uirtus opus dei tantum est: quam ipse solus facit in nobis. Ipsa ergo non est usus vel actus liberi arbitrii. sed credere est actus liberi arbitrii. non est itaque uirtus. Premissis alijsque rationibus ac testimonijs innituntur utriusque horum autem iudicium diligentis lectoris reliquo examini ad alia properans.

I vero querit quomodo ipsa gratia etc. Postquam diffinitur gratia in operantem et cooperantem. **H**ic querit ad quod genus reducatur virtus, scilicet sit actus vel qualitas mentis ponens eandem rationem de gratia et virtute: vel quod eadem ratio est de utroque: et forte: quod huiusmodi opinionis fuit quod gratia a virtute non differt. **D**ividit autem in partes duas. **I**n prima mouet dubitationes. **I**n secunda determinat eam. **H**ic videndum est quid sit virtus etc. **U**bi etiam secundum quosdam, xvii, diffinitio incipit. **C**irca primum duo facit. **P**rimo mouet questiones. **S**ecundo ostendit rationem dubitationis sibi. **U**t autem aperte insinuari valeat etc. **U**bi quaedam contrarietate ex dictis Augustini colligit. **P**rimo non ponit verba eius in quibus dicitur opus virtutis esse bonum versus li. ar. **S**ecundo ibi inquit in quibus bonis etc. ponuntur quedam verba eiusdem in quibus dicitur bonum versus li. ar. esse virtutes, que duo aduersantur: quod opus virtutis non est virtus, unde si versus li. ar. est virtus non est opus virtutis. **H**ic videndum est quid sit virtus etc. **H**ic determinat dubitationes et primo determinat secundum unam opinionem quod virtus sine gratia non sit actus. **S**ecundo determinat secundum aliorum opinionem quod virtus sit actus. **A**lij vero dicit virtutes esse etc. **P**rima pars diuidit in duas. **I**n prima ostendit quod virtus seu gratia non est actus, quo supposito ostendit secundo quomodo per gratiam quis mereri debeat, quod dubium ex predicta determinatione relinquitur cum omne meritum in actu consistat. **I**bi. **C**um ergo ex gratia dicitur esse etc. **C**irca primum intendit rationem virtutis causa deus in nobis est: et non nos sed cuiuslibet actus nostri causa nos sumus, ergo nullus actus est virtus, si ergo gratia est virtus vel aliquid simile virtuti gratia non est actus. **C**irca hoc aliter hoc modo procedit. **P**rimo probat hanc quod virtutem solus deus in nobis operetur. **S**ecundo assumit hanc quod actus quilibet in nobis datur ex li. ar. ibi. **S**i igitur gratia que sanat etc. **T**ertio concludit propositum. **I**bi. **P**ropterea quod datur non in erudite tradunt etc. **P**rimo ostendit triplex. **P**rimo de virtute in communi per eius diffinitionem. **S**ecundo de virtute iustitie per auctoritatem Augustini. **I**bi. sicut de virtute iustitie etc. **T**ertio de virtute fidei quam etiam gratia nominari dicit. **I**bi. **M**ax de gratia fidei ephephus scribens etc. **C**um ergo ex gratia dicitur etc. **O**stendo quod gratia non sit actus. **H**ic ostendit quod per eam quis mereri debeat. **E**t diuidit in partes duas. **I**n prima ostendit propositum. **I**n secunda ex dictis colligit dubitationis solutionem. **I**bi. **E**x premissis iam innotescere nobis etc. **C**irca primum tria facit. **P**rimo ostendit quod principalem causa meriti est gratia. **S**ecundo ostendit quomodo per eam quis mereri debeat inquantum videlicet per eius actum quis meretur. **I**bi. **C**um ergo dicitur fides mereri etc. **T**ertio concludit propositum. **I**bi. **E**x muneribus itaque virtutis etc. **A**lij vero dicunt etc. **H**ic determinat questionem secundum aliam opinionem in contrariam prem. **E**t hoc tria facit. **P**rimo ponit eorum opinionem. **S**ecundo ponit probationes ipsorum. **I**bi. **Q**uidam virtutes sint nutus etc. **T**ertio ponit probationes ad illas probationes secundum primam opinionem. **I**bi. **Q**uibus aliis respondentibus etc. **H**ic queruntur. **V**i. **P**rimo in quo genere sit virtus virtus, scilicet in genere actus vel habitus. **S**ecundo de diffinitione virtutis quare Augustinus in littera ponit. **T**ertio virtus contingat secundum actum virtutis et gratie ex condigno vitam eternam mereri. **Q**uarto utrum possit aliquis sibi mereri gratiam. **Q**uinto utrum possit aliquis sibi

mereri gratie augmentum. **S**exto utrum unus possit alii primam gratiam mereri.

D primum sic proceditur. videtur quod virtus non sit habitus. **V**ltimum enim rei non ponitur in alio genere quam res ipsa: sed ut in primo celi et mundi philosophus dicit: virtus est vltimum in re de potentia, ergo non est in genere habitus: sed in genere potentie. **P**reterea, potentie naturales non sunt magis perfecte quam potentie rationales: sed potentie naturales possunt in suos actus sine habitibus mediis ut patet in duro et molli, ergo multo fortius hoc possunt rationales potentie: ergo virtus vel est potentia vel est actus. **S**i dicatur quod in potentis rationalibus requiruntur habitus ut potentie determinetur ad unum. **C**ontra. **P**otentia determinata ad unum semper est in suo actu nec in alteram partem inclinari potest: sed potentia rationalis perfecta per virtutem morales non est semper in suo actu cum non contingat semper agere secundum philosophum in primo de somno et vigilia: quibus etiam esse in alio actu potest nihilominus in contrarium, actum inclinari, ergo potentia rationalis non determinatur ad unum per habitum. **P**reterea, premium respondet merito: sed meritum est ipse actus bonus li. ar. cum igitur virtuti et gratie debeatur premium: videtur quod virtus vel gratia sit actus. **P**reterea medium est eiusdem generis cum extremis: sed virtus est media inter passiones ut in secundo ethico: rum patet, ergo videtur quod virtus non sit in genere habitus: sed in genere passionis vel actus: nam et actiones anime passiones dicuntur ut in. vi. prim. dicitur. **I**n contrarium est quod philosophus in secundo ethico dicit quod virtus est habitus electivus immediate consistens etc. **P**reterea, ex virtutibus sumus boni: sed bonitatem gratuitam non habemus ex actibus, ergo virtus et gratia non est actus. **R**espondeo quod: quod cum effectus proportionetur sue cause: oportet actum potentie rationalis ipsi potentie proportionatum esse. **I**n actibus autem virtutis non solum consideratur substantia ipsius actus: sed etiam modus agendi non enim qui casta operatur quocumque modo castus est: sed qui facilius et delectabiliter, ut ex primo ethico, habetur delectatio autem ex convenientia creatur sicut: et in sensibilibus patet quod coniunctio convenientis cum convenienti facit delectationem. **O**portet ergo quod actus virtutis procedat a potentia adaptata et assimilata ad hunc actum. **H**oc autem potentia rationalis non habet ex se ipsa cum sit ad virtutem. **O**portet ergo aliquid potentie superaddi ut perfectionem eius per quod tale actum educat undecumque causetur: et hoc dicimus esse habitum virtutis: et ideo dicit philosophus in secundo ethico, quod signum generati habitus oportet accipere scientem in opere delectationem: hinc etiam est quod potentia perfecta per habitum virtutis tendit in actum consimilem per modum cuiusdam nature propter quod dicit Tullius quod virtus est habitus modo nature rationi consentaneus: sicut enim gravitas decorum tendit: ita castitas casta operatur: hinc etiam est quod in natura completa cuius potentia ad malum flexa non potest non requiruntur habitus quo mediante agat: quia ipsa potentia ex se ipsa proportionata est ad actum perfectum ut in deo patet: et sic patet: quod prima opinio veritatem continet secunda vero: et a dictis sanctorum discordat: et philosophus non convenit: sed ex quibusdam auctoritatibus prave intellectis ortu habuit.

C Ad primū dōm: q̄ vltimū qd̄ est aliquid rei nō re-
ducitur in aliud gen^o. sed ē in eodē genere: vel p̄ se:
sicut vltima pars linee: vel per reductionē: sicut pun-
ctus ad lineam: sic aut virtus nō est vltimū potētie:
sed dicitur vltimum eius per respectum ad actum
q̄ altissimū in qd̄ potētia eleuari pōt: est actus quem
virtus elicit. **C** Ad scd̄m dōm: q̄ potētie naturales
sūt determinate ad suos actus ex seipsis: vnde nō in-
digent habitu determinante: sicut potētie rōnales q̄
ad vtrūlibz sūt. **C** Ad tertiū dōm: q̄ qdā dicit q̄ vir-
tutes habēt quosdā actus q̄ cōtinui sūt: nec in eis est
interpollatio q̄uis a nobis non sentiatur: nō enī vir-
tutes posse ociosas ēē extimāt. s; actus est duplex. s.
p̄m^o v̄t ēē est actus forme. ⁊ talis actus virtutis cō-
tinuus est: manēt enī castitate continue manet esse
castū. Et actus scd̄us qui ē opatio: ⁊ hūc nō cōtingit
cōtinuū esse. **I**dic. n. act^o nō t̄m est virtutis s; potētie
quā perficit. sicut nulla forma q̄ nō ē per se subsistēs
habet operationē p̄ter coicationē subiecti: nec con-
tingit actū aliq̄ue esse vel operationem ex li. ar. ⁊ p̄-
cipue cū electione sine qua virtutis act^o esse nō pō-
test quin a nobis p̄cipiatur. Et ideo alr dōm est: q̄
natura potētie per habitū non tollitur. potētie autē
rōnal^{is} nulla est vt cogi ad vnum nō possit. vñ eitam
si virtute perficiatur in ipsa erit agere vel nō agere
vel hoc aut cōtrariū agere. ⁊ nō oportet q̄ cōtinue
sequatur inclinationē virtutis. habet enī actus vir-
tutis aliqd a potētia: vt. s. ex necessitate nō fit aliqd
ab habitu: vt. s. facili fiat. **C** Ad q̄rtū dōm: q̄ alio mō
respondet p̄mū gratie ⁊ merito: gratie enī respōdet
⁊ virtuti sicut ei: vñ in actu est efficacia merēdi. vñ
p̄m^o q̄ ex maiori gratia p̄cedit actus virtutis efficaci-
or ē in merendo. ipsi aut actui qui meritus dicit respōdet
sicut ei quo per se meremur: q̄ vt in primo
ethicorū dicitur: q̄ quēadmodū in olimpiadib^o nō op-
timi ⁊ fortissimi coronant. s; agonizātes: horū autem
quidā. s. qui vincūt: ita ⁊ eorū qui in vita bonorum ⁊
optimorum operātes illustres sūt: qd̄ ēt s̄c̄e Alpo-
li p̄gruit. ii. Tym. ii. Non coronabitur nisi qui legitī-
me certauerit. **C** Ad sextū dōm: q̄ mediū dicitur de
virtute duplx. s. cōtialr ⁊ effectiue. cōtialr quidem
nō est mediū iter duas passiones sed iter duos habi-
tus viciosos: quib^o aliqualiter ad passiones nos ha-
bem^o: nec hoc esse cōtiale virtuti: cū aliqua virtus
inueniatur que hoc mō nō est mediū. s. iustitia: vt ex
q̄nto ethi. p̄. Iustitie. n. quasi equalitati ⁊ medio op-
ponitur in iustitia vel superabundātia eius qui plus
habet q̄ iustum. sit qui ex hoc ipso iniustus est viciuz
iniustitie habens: ⁊ etiā defectus illi^o qui defrauda-
tus ē: qui defectus viciū in eo nō est. ⁊ ita iustitia
non est mediū inter duo vicia. Effectiue vō d̄r me-
diū iter passiones: q̄ i passionib^o mediū inuenit. vñ
non oportet q̄ sit in genere passionis:

D scd̄m sic p̄ceditur. videt q̄ Aug. incōue-
nienter virtutem diffiniat. Sicut enī i scdo
ethopi. dicit. Nullum genus denominatiue p̄-
dicatur de sua specie: sed bonitas est genus virtutis
est enī virtus vt p̄hs in p̄mo ethi. dicit: qua quis bo-
nus est: ⁊ que op̄s bonū reddit. ergo inconueniēter
dicitur virtus bona qualitas. **C** p̄re. illd̄ qd̄ tran-
scēdit genus nō d̄z poni vt d̄rā generis: sed bonum
trāscēdit gen^o qualitatis cū sit cōuertibile cū eñre.
ergo inconueniēter ponit vt d̄rā qualitatis cū di-
citur bona qualitas mentis. **C** p̄re. subiectū qd̄ po-
nitur in diffinitōe alicuius accit̄s d̄z ēē cōuertibile

cū illo. sed mens nō hoc mō se h̄z ad virtutes. nō. n.
ois virtus est in mente sicut i subiecto: sed qdā incō-
cupiscibili: qdā in irascibili: ⁊ sic de aliis. ergo incō-
ueniēter ponit mēs vt subiectū cōe virtutis in ei^o dif-
finitōe. **C** p̄re. illud qd̄ est alicuius sp̄ei p̄p̄riū non
d̄z poni in diffōne generis: sed rectitudinē approp̄ri-
at sibi iustitia. **U**n Ansel. dicit q̄ iustitia est rectitudo
volūtatis p̄pter se seruata. ergo incōueniēter i
diffinitione virtutis cōis ponit qua recte viuūt.

C p̄re. q̄cūq; sup̄bit de aliqua re: male v̄t̄ ea. s;
multi de virtutib^o superbiūt. q̄ vt Aug. in reg^o dicit
superbia etiā bonis operib^o insidiatur vt pereant. s;
falsū est qd̄ dicitur qua nullus male v̄t̄tur. **C** p̄re.
q̄cūq; recte viuūt nō male v̄t̄tur: cū ergo dicitur vir-
tutē ēē qua recte viuūt sup̄bit addidit q̄ nulls ma-
le v̄t̄tur. **C** p̄re. Aug. dicit qui creauit te sine te nō
iustificabit te sine te. sed iustificatio non ē nisi per vir-
tutē. ergo falsū est qd̄ dicit: quā de^o in nobis sine no-
bis operat. **C** p̄re. cuiusq; diffinitio p̄uenit ⁊ diffi-
nitū. s; grā non ē virtus: vt sup̄ra dictū est. ⁊ t̄m huius
modi diffinitio p̄uenit sibi. ergo hec nō est diffinitio
virtutis. **C** p̄re. vñ^o rei vnica d̄z esse diffinitio: si-
cut ⁊ vnū esse. si ergo qdā alie diffinitiones de vir-
tute assignant si ille p̄ueniētes sūt: videt q̄ ista sit in
competens. **R**espondeo d̄d. q̄ Aug. hic non intē-
dit diffinire quālibet virtutē s; virtutē insulā: ⁊ hanc
p̄pletissime diffinit ponēdo fo: malia ipsius. s. genus
⁊ d̄rā cū dicit bona qualitas ⁊ subiectū qd̄ ē mate-
ria in qua cum dicit mentis ⁊ actum qui est etiam si
nis virtutis: cum dicit qua recte viuūt ⁊c. Et cām ef-
ficientē: cū dicit quā de^o i nob^o ⁊c. **C** Ad p̄mū q̄ d̄z: q̄
alr est in noibus illis q̄ exprimūt formas gnāles: ⁊ q̄
exprimūt formas sp̄iales. forma. n. sp̄ialis q̄ fo: mat sub-
iectū aliquid non in fo: mat alia fo: ma eiusdē ratio-
nis: sicut color nō in fo: mat colore: s; forte luce. vnde
nō pōt dicit color: colorat^o: sed forte clarus. Et simili-
ter nec albedo colorata. contingit aut q̄ illud quod
est perfectio vñ^o p̄m vnā rōnem sit perfectum ab
alio per rōnem aliam: sicut lux perficit colorem ⁊ co-
lor: perficit superficiem ⁊ superficies corpus: ⁊ ter-
minus est. ⁊ ideo perfectio pōt dici perfecta. Et sicut
in oibus aliis que exprimūt perfectionem in commu-
ni: sicut est hoc nomen bonum. ⁊ inde est q̄ virtus q̄
dicitur bonitas anime p̄m q̄ perficit eam potest dici
bona p̄m q̄ est perfecta quodam alio vt ordine ad fi-
nem ⁊ regula rationis a quibus formam habz ⁊ i spe-
ciem trahitur. **C** Ad secundum dicendum. q̄ q̄uis
bonum conuertat cum ente: tamen quodam speciali
modo inuenitur in rebus animatis ⁊ habentibus ele-
ctionem: vt in q̄nto metha. p̄hs dicit. Lūis ratio ē
quia bonum dicitur ratione finis. ⁊ ideo q̄uis inue-
niatur in omnibus in quibus est finis: tamen speciali
us inuenitur in illis que finem sibi p̄stituant ⁊ inten-
tionem finis cognoscunt. ⁊ inde est q̄ habitus electi-
ui ex sine speciem sortiuntur. ⁊ p̄pter hoc horum ha-
bituum bonum ⁊ malum sunt differentie constitutiue
non quidem p̄out cōmuniter sumuntur: sed per mo-
dum iam dictum. **C** Ad tertiū dōm: q̄ in diffinitōe
accidentis non debet poni nisi per se subiectuz eius
q̄uis autem contingat virtutem in aliqua potētia
vt in subiecto esse que essentialiter mens nō est: non
tamen habet q̄ sit subiectum virtutis nisi in q̄tū ali
qd̄ mēt̄s ⁊ rōnis participat. vñ p̄hs in p̄mo ethi. di-
cit: q̄ rōnale est subiectū virtutis vel rōnale essentī-
aliter: vel rationale per participationem.

Ad quartū dōm: q̄ Ansel. videtur diffinire iustitiam nō que est spālis virt⁹: sed iustitia generalē que a p̄ho legalis dicitur: 7 est idē subiecto cū virtute differens rōne tñ: vt ex q̄nto eth. p̄3. Si tñ pro iustitia spāli sumat: sciendūz est q̄ rectitudo pōt accipi dupliciter. vel s̄m cōmensurationē rei ad rem. 7 sic rectitudinē vendicat sibi iustitia q̄ equalitatē in datis 7 acceptis constituit: vt in q̄nto eth. dicit. aut s̄m cōmensurationēz act⁹ ad finem 7 ad iudiciū rōnis. 7 sic rectitudo cuiuslibet virtuti convenit: 7 ita sumit hic. **A**d q̄ntū dōm: q̄ vt̄i aliquo dicit duplici: v̄t sicut forma q̄ est p̄ncipiū vsus. 7 hoc mō virtute null⁹ male vitur: q̄ ex hoc ip̄o q̄ est vsus virtutis malus eē nō pōt: vel sic obiecto: 7 hoc mō virtutibus male vt̄i cōtingit: sicut patet in illis q̄ de eis sup̄biunt. **A**d sextū dōm: q̄ recte viuere cōtingit duob⁹. s. virtute 7 li. ar. sed li. ar. cōtingit male vt̄i. 7 id ad d̄riam ei⁹ additur qua nemo male vitur: q̄uis enim recte viuunt nō male vt̄at: nō tñ quocūqz recte viuunt: tale ē vt eo nullus male vt̄at. **A**d septimū dōm q̄ de⁹ nō iustificat nos sine nobis p̄sentibus: q̄ non cogit ad virtutem: vt Dama. dicit. Iustificat tñ nos sine nobis virtutē causantibus. **A**d octauum dōz: q̄ si stricte accipiat hec diffinitio gratie non convenit: q̄ per hoc q̄ dicitur: qua recte viuunt offendit virtus esse p̄ncipiū recte operationis: nō enī sumitur h̄ recte viuere s̄m q̄ est esse viuētis: s̄ s̄m q̄ est operatio rei vine. gratia aut̄ nō est p̄ncipiū recti operis: nisi mediante virtute: 7 ideo non est illud quo immediate recte viuunt. **A**d nomum dōm: q̄ si accipiat diffinitio rei que cōplectitur totum esse rei s̄m q̄ ex oibus causis constituitur que est p̄fecta diffinitio tū vnus rei nō pōt esse nisi vna diffinitio. dicta aut̄ diffinitio virtutis cōplectit oēs causas eius: vt dictum est. inueniuntur aut̄ 7 alie que aliquas harum exprimit: sicut illa philosophi. habitus electius ime p̄ diate consistens 7c. que exprimit formalia virtutis 7 actum eius: 7 illa que est in. vii. p̄phys. dispositio p̄fecti adoptiuum exprimit ordinē ad finem: 7 diuersas descriptiones diuersas conditiones virtutis exprimit: 7 sic non est inconueniēs si de virtute plures diffinitiones dantur.

Tertiu sic p̄ceditur. videtur q̄ aliquis nō possit ex condigno vitam eternam mereri p̄ actus virtutis. **P**rimo per id qd̄ habetur ad Ro. viii. non sunt cōdigne pas. 7c. sed per passiones quas sancti sustinent maxime merentur. ergo videtur q̄ nullus ex condigno vitam eternam mereatur. **P**re. condignum importat equalitatez dignitatis. sed impossibile est q̄ actus humanus equetur in dignitate premio vite eterne: qd̄ est ipse deus. ergo videtur q̄ nullus ex condigno vitam eternam mereri possit. **P**re. ille qui reddit quod debet nō meretur. **P**re. ille qui reddit quod debet nō meretur. **P**re. q̄ quocūqz quis meretur. sed deus non pōt nobis effici debitor. ergo apud ip̄m nihil ex condigno mereri possumus. **P**re. nullus meretur premio apd̄ eū qui eius ope nec iuuatur nec iuuari pōt. sed de⁹ nostris bonis operib⁹ nō iuuatur: q̄ bonoz nō stroz nō egit: vt in psal. d̄. ergo vt̄ apd̄ ip̄m mere-

ri nō possum⁹. **S** 7c. p̄tra: nihil ex iusto iudicio redditur nisi qd̄ quis meretur. sed vita eterna q̄ corona iusticie dicit: q̄ pro ea redditur ex iusto iudicio: sicut depositum redditur secunde Tymo. quarto. In reliquo reposita est m. 7c. ergo aliqz coronā iusticie meretur. **P**re. sicut se habet culpa ad penam: ita et opus virtutis ad gloriam. sed culpa ex condigno penam eternam meretur. ergo 7 actus virtutis ex condigno vitam eternam meretur. **R**espōdeo dicendo q̄ circa h̄ sunt due opiniones. Quidā enim dñt q̄ aliquis vitam eternam nō pōt mereri ex cōdigno sed ex congruo. Alii vero dicunt q̄ etiam ex condigno potest quis vitam eternam mereri per actus virtutis. dicitur ergo aliqz mereri ex condigno qm̄ inuenitur equalitas inter p̄miū 7 meritū s̄m rectā estimationem. Ex congruo aut̄ tñ: qm̄ talis equalitas nō inuenitur: s̄ solū s̄m liberalitate dantis mun⁹ tribuit: quod dantē decet. videtur aut̄ vtriqz q̄stū ad aliquid verum dicere. Est enim duplex equalitas. s. q̄ritatis 7 equalitatis proportionis. s̄m quāritatis equalitatem ex actibus virtutum vitam eternam ex condigno nō meremur. nō enī tñ bonū est i q̄ritate act⁹ virtutis q̄stū premiū gl̄ie qd̄ ē finis ei⁹. s̄m at equalitatez p̄portōis 7 ex cōdigno meremur vitā eternam. Attendit enim equalitas p̄portōis qm̄ equali se habet h̄ ad illud: sicut alius ad alterū. nō aut̄ maius est deo vitam eternā tribuere q̄ nobis actū virtutis exhibere: s̄ sicut nobis h̄ p̄grui: ita illud illi. 7 id quēdam p̄portōis equalitas inuenit iter deū premiantez 7 hoīem merentē: dū tñ premiū referat ad idē genus in quo est meritū: vt si premiū est qd̄ oēm facultatez humane nature excedit: sicut vita eterna: meritūz ē fit per talē actū in quo resurgat bonū illius habitus qui diuinitus infundit deos nos consignans. Illi tñ q̄ dñt nos ex condigno vitā eternā posse mereri vt̄ dicere videtur. Quā enī sit duplex spēs iusticie: vt in q̄nto eth. p̄b. dicit. s. iustitia distributua 7 commutatiua q̄ est in p̄tractibus: vt in emproze 7 veditore. Iustitia commutatiua respicit equalitatē arithmetica q̄ tendit in equalitate q̄ritatis. Iustitia vero distributua equalitatē respicit geometricā q̄ ē equalitas p̄portōis. In redditione aut̄ premiū ad merita magis seruat forma distributōis: cū ip̄e vnicuiqz s̄m opera sua reddat q̄ commutationis cū de⁹ a nobis nihil accipiat: q̄uis a factis q̄iqz inueniat metaphorice dictū q̄ bonus operib⁹ regnū celoz emitur in q̄stū deus accipit opera nostra vt acceptans ea. 7 ideo verius dicit q̄ ex condigno meremur q̄ q̄ nō ex cōdigno. **A**d primū ergo dōm: q̄ Apl̄s per dictū suū intendit excludere equalitatē q̄ritatis: q̄ nō ē tanta acerbitas p̄ntiū passionū q̄ gaudiū future glorie. **A**d sedm̄ dōm: q̄ nō requiritur ad cōdignitatē distributue iusticie equalitas q̄ritatū s̄ p̄portōis tñ: vt dictum est. **A**d tertiu dōm: q̄ etiā reddēdo qd̄ debet meretur aliqz. in hoc enī aliqz apd̄ deū meretur in quo ē vite laudabilis apd̄ hoīes p̄stuit: act⁹ aut̄ iusticie est laudabilis sicut 7 aliaz virtutū. vñ etiam actus iusticie meritorius est: q̄uis qdam hoc negauerunt: et tñ actus iusticie reddēdo debuit ē qd̄ homini meretur cōsistit: q̄uis enī illd̄ quod reddit q̄ debitum est alteri suum nō sit: nihilomin⁹ tñ modus operationis quo fundatur 7 ius merēdi 7 laus ipsius reddentis est qui voluntarie 7 propter bonum iustie reddit. **A**d quartū dō: q̄ d̄a nō efficit de bitoz nobis: nisi forte ex p̄misso: q̄ ip̄e d̄a op̄atib⁹ p̄miū repromisit.

et id non est inconueniens si ab ipso quod mereri possit: ex quo aliquo modo debitor est. Vel dicitur: quod iniustitia commutativa ille apud quem quis meretur efficit debitor: et quod meretur: ut patet in illis qui operationes suas locant in seruitium aliorum. sed iniustitia distributiva non requiritur ratio debiti ex parte eius qui distribuit: prout enim ex liberalitate aliqua distribuere in quorum tamē distributio iustitia erigitur secundum quod diuersis prout eorum gradus erigit proportionaliter tribuit. Ad quintum dicitur: quod illud tenet iniustitia commutativa: sed in distributiva non est necessarium.

¶ quartum sic proceditur. videtur quod quis gratiam mereri possit. Iustificatio enim non fit nisi per gratias. sed in littera dicitur quod fidelis meretur iustificationem. ergo per actus fidei aliquis gratiam meretur. **¶** Respondeo. aliquis bene utendo re se potest quam ab aliquo domino accipit meretur rem prius acceptam: ut equum aut aliquid huiusmodi. sed usus gratie non est minoris efficacie in merendo quam usus rei temporalis. ergo aliquis bene utens gratia quam accipit ipsam meretur. **¶** Respondeo. oratio qua quis orat pro se: de his que expediunt ad salutem meretur ex audientia deo. ut Augustinus dicit. sed si aliquis in gratia existens orat ut si contingat eum a gratia de cedere quod gratia sibi reddatur pro se petit maxime expediens ad salutem. ergo meretur gratiam recuperare. **¶** Respondeo. si deus dat alicui gratiam: aut dat digno aut indigno. Si dat indigno insipienti et iniustus est: quod impossibile est. ergo dat digno: sed nullus est dignus habere aliquid nisi quod hoc meruit. ergo quicumque accipit gratiam prius meruit eam. **¶** Respondeo. non est minor oratio iustitie apud deum in distributio gratie quam in distributio bonorum naturalium. sed Plato dicit quod forme non dantur a datore nisi secundum merita materie. ergo nec gratia infunditur nisi secundum merita recipientium. **¶** Contra. illud quod meritis redditur non gratis datur. sed quod gratis non datur non est gratia. ergo gratia meritis non redditur. **¶** Respondeo. illud quod est principium omnis meriti non cadit sub merito. sed gratia est huiusmodi: ergo etc. **¶** Respondeo dicitur. quod in omni quod meretur erigitur ut actus eius sit aliquomodo proportio natus ad id quod meretur. nullus enim meretur nisi id quod secundum suam conditionem potest eum contingere: sicut seruus non meretur aliquid a domino ut in hereditate filiorum admittatur: sed ut mercedem suam recipiat. gratia vero omnino conditione humane nature excedit: quod patet ex eius effectu: quod ducit in finem quem nulla creata natura per se attingere potest: propter quod dicitur primo Cor. ii. quod oculus non vidit etc. Unde donum gratie nullo modo sub merito cadere potest et qui in puris naturalibus est et multo minus eius qui peccato deprimitur. sed tamen opera bona ante donum gratie facta premio suo sibi proportionato non carent: causant enim quandam habilitatem ad gratiam et secum etiam quandam honestatem et iocunditatem et pulchritudinem habent: in quibus precipue eorum premium consistit et aliqua etiam per accidens creant: ut bonorum temporalium affluentias aut aliquid huiusmodi: quod frequenter ut Gregorius dicit dicitur in hoc mundo remunerat eum qui premium future glorie non meretur: ut sic nullum bonum irremuneratum inueniatur. **¶** Ad primum ergo dicitur: quod per talem fides dicitur mereri iustificationem: quod in iustificatione primo appetit motus fidei. oportet enim accedentem ad eum credere: quod est hebr. xi. Non autem ita quod iustificatio sub merito cadat. **¶** Ad secundum dicitur: quod in iniustitia commutativa

contingit quoad quod premium vel id quod est loco premium. procedat meritum: ut patet in emptione et venditione qui enim rem emptam prius accipit quam premium saluat quodammodo premium ante meritum accipit: quod est magis patet in eo qui prius accipit premium laboris sui quam laborem impendat in obsequium alicuius. in iniustitia autem distributiva hoc non potest accidere: eo quod ibi premium reddatur secundum gradum et dignitatem persone. et id secundum illud quod precedit meritum oportet quod premium attendatur: ex quo quidem constituitur in tali dignitate. unde cum gratia per modum iustitie distributive diuersis hominibus a deo datur: non potest esse quod aliquis ex sequentibus actibus mereatur gratiam prius acceptam.

¶ Ad tertium dicitur: quod sic orat non meretur sibi gratiam restitui post amissionem: quod per sequens prout oratio procedens mortificatur: sicut et alia bona merita. nec oratio efficitur est ad petendum: quod non instanter orat: sed orationem peccato interrumpit. **¶** Ad quartum dicitur: quod indignus potest sumi dupliciter. vel negatiue tamen. et sic dat gratiam indignis: quod his que non sunt sufficienter ad hoc digni: sed tamen habent aliquam dispositionem ad recipiendum ex quo dominus quodammodo ex proprio gratias mereri: nec ex hoc sequitur quod sit iniustus sed liberalis. Vel sumitur prout dicitur indigni qui habent voluntatem resistentem gratie: et talibus gratias non infundit: quod ad virtutem non cogit: ut Damascenus dicit. **¶** Ad quintum dicitur: quod potentia materie est proportionata ad receptionem forme et ideo dispositiones ipsius et habilitates puenienter possunt merita nominari. sed gratia excedit omnem proportionem nature. unde actus naturales non possunt merita respectu gratie dici: sed dispositiones remote tamen.

¶ Quintum sic proceditur. videtur quod aliquis non possit gratie augmentum mereri. Efficacia enim merendi attenditur secundum firmitatem radicis. sed si aliquis per actum minoris gratie maiorem gratiam meretur efficacia merendi excederet radicem gratie. ergo non contingit augmentum gratie mereri. **¶** Respondeo. quilibet actus meritorius meretur: hoc quod sub merito cadit. si ergo contingerit augmentum gratie mereri sequitur quod quolibet actu meritorio gratia augmentabitur: quod falsum est. **¶** Respondeo. ex eisdem principis est ex quibus aliquid nascitur et augmentatur. Cum igitur principium gratie sub merito non cadat: videtur quod nec augmentum eius. **¶** Respondeo. nullus meretur illud quod est in eius potestate. sed in potestate habitus gratiam est ut non tamen in eo quod est persistat sed ut in melius perficiat. ergo ipsum perfectum gratie non contingit mereri. **¶** Respondeo. actus remuneratus non expectat ulterius premium. sed si contingeret augmentum gratie mereri: gratia augmentata actus ille remuneratus foret. ergo ei ulterius premium non deberetur: quod est inconueniens. **¶** Contra est quod Augustinus dicit: quod gratia meretur augeri ut aucta mereatur et proficiat: et ita augmentum gratie sub merito cadit. **¶** Respondeo. maius est gratiam perfici quam gratiam augeri. sed gloria cadit sub merito que nihil aliud est quam perfecta gratia. ergo et augmentum gratie sub merito cadit. **¶** Respondeo dicitur: quod sicut et peccata redduntur duplex pena. una que committatur ipsam culpam ut peccata remorsus: et huiusmodi secundum quod Augustinus dicit in libro confessionum. quod inordinatus animus sibi ipse est pena alia que infligitur exterius a iudice deo vel homine: ita et duplex est premium respondens merito unum quod committat ipsum actum meritorium: ut ipsa delectatio boni operis et alia: alio quod pro bono opere reddatur a deo vel homine: ut vita eterna et quicquid hoc modo redditur. Ad hoc autem duplex premium diuersimode actus meritorius ordinatur: quia ad prout

num premium est proportionatus secundum formam suam. verbi gratia. ex hoc ipso quod est actus ab habitu perfecto procedens delectabilis est. unde in principia actus reducitur sicut in causam: sed ad premium quod exterius redditur: ordinatur secundum proportionem dignitatis tantum: ut qui tantum meruit tantum remuneretur in quocumque bono: et qui tantum peccavit tantum puniatur. secundum hoc ergo dico quod per actum meritorium contingit mereri augmentum gratie: sicut premium concomitans naturam actus meritorii cum naturae sit ut omnis actus possit in acquisitionem vel augmentum similis haberi: vel effectiue: vel dispositiue. **C** Ad premium gratie dicitur: quod quicquid premium quod meretur sit maius quam gratia qua meretur: non tamen sequitur quod sit maior: efficacia merendi in actu quam erigat gratia informans actum. Constat enim quod per actum meritorium charitate informatum meretur quis charitatem perfectam qualis est charitas patrie que longe maior est charitate vie elicente actum meritorium. Quis enim dicitur quod efficacia merendi in actu meritorio respondet quantitati gratie non intelligitur commensuratio quantitatis premii ad principium merendi sed equalitate. sed proportionalitas quodammodo actus meritorii ad premium merendi: quod quanto charitas et gratia maior est tanto contingit per actum meritorium maius premium mereri. **C** Ad secundum dicitur: quod quando actus meritorius se habet ad premium solum in ratione meriti. tunc verum est quod sicut quis per unum actum eiusdem rationis meretur premium: ita et per alium. Secus autem est quando actus meritorius se habet ad premium non solum ut meritum: sed quodammodo ut causa: et sic se habet actus meritorius ad augmentum gratie. unde non oportet quod quilibet actus meritorius augmentum gratie mereatur: quia non in quolibet actu meritorio inuenitur illa conditio per quam ex actu consequitur augmentum habitus: sed solum in illo actu quo quis videtur accepta gratia secundum proportionem suarum virtutum ut in nullo gratie dei desit per negligentiam: ut in primo libro dist. xvii. dicitur est. **C** Ad tertium dicitur: quod tam augmentum gratie quam etiam ipsius infusio est a deo: sed tamen aliter se habent actus nostri ad infusionem gratie: et augmentum ipsius: quia ante infusionem gratie homo non dicitur esse participes diuini esse. unde actus sui sunt omnino proportionati ad merendum aliquid diuinum quod facultate nature excedat: sed per gratiam infusam constituitur in esse diuino. unde iam actus sui proportionati efficiuntur ad promerendum augmentum vel perfectionem gratie. **C** Ad quartum dicitur: quod homo habens gratiam non dicitur posse perficere in melius quasi ipse gratiam sibi augmentet cum augmentum gratie a deo sit: sed quod homo potest per gratiam acceptam augmentum gratie mereri disponendo se: ut maioris gratie capax fiat. **C** Ad quintum dicitur: quod premium concomitans actum non excludit ulterius premium quod per actum redditur: sicut per hoc quod aliquis delectationem ex actu virtutis sentit non amittit vite eterne premium: cum non sit eadem ratio premii utrobique: ita etiam per hoc quod ad actum meritorium sequitur augmentum gratie non impeditur remuneratio que consistit in adoptione glorie.

Sextum sic proceditur. videtur quod unus non possit alteri primam gratiam promereri. Accidens enim non extendit se ultra suos subiectum. sed gratia que principium merendi est accidens est ergo efficacia merendi in alium non transit: ut si unus alteri gratiam mereri possit. **C** Preterea. christi me-

ritus fuit perfectissimus. si ergo per alicuius meritum alicui gratia acquiratur: multo fortius hoc per meritum christi continget. Cum ergo meritum christi sit sufficientissimum: videtur quod quibus per meritum christi gratia non acquiratur quod nullius meritis gratia acquiratur precipue quod pro omnibus passus est qui vult omnes homines salvos fieri. **C** Preterea. inter alios actus maxime oratio meritoria videtur: sed una conditio orationis quae Augustinus ponit: est ut homo pro seipso oret. ergo videtur quod nullum meritum valeat nisi ei qui meretur.

C Preterea. actus hominis magis potest operari quam alius. Sed homo sibi ipsi primam gratiam mereri non potest: ergo multominus alius. **C** Preterea. illud quo posito vel remoto nihilominus aliquid accideret non est causa eius. sed si iste parat est ad gratiam consequens eam. et si non est parat non habebit siue alius mereatur siue non. ergo videtur quod bonus actus unus non sit causa meritoria gratie alteri. **C** Contra est illud quod Augustinus dicit in libro de predestinatione sanctorum: quod unus alii primam gratiam meretur. **C** Preterea. Jac. vi. dicit. Orate pro invicem ut saluemini: sed saluus non est sine gratia: cum igitur oratio ecclesie causa esse non possit: videtur quod unus gratiam alteri mereri possit. **C** Respondeo dicendo: quod insufficientia causa ex duobus contingere potest: vel ex imperfectione cause: ut quando ignis est parvus qui calefacere non potest: aut ex impedimento quod accidit circa effectum: ut si ligna aqua huc tractantur et ita cum meritum quodammodo sit causa premii dupliciter contingit: ut actus meritorius non sufficiat ad premium consequendum. una ex imperfectione actus alia ex impedimento eius qui premium consequi debet. Sed imperfectio actus potest esse duplex. aut ita quod actus sit extra genus talis perfectionis que meritum caret: sicut sunt actus gratiam precedentes. et hoc modo dicitur quod actibus talibus non meretur quis gratiam sibi ex condigno: sed solum ex congruo. aut est in genere talis perfectionis: que tamen propter sui parvitatem non sufficit ad merendum: et hoc modo dico quod actus hominis gratiam se habet ad consequendam gratiam alteri. sufficit enim gratia ad hoc ut homo pro eam sibi ipsi mereatur. sed quod alteri mereatur ad hoc non sufficit nisi sit perfectissima gratia que quodammodo in alios redundet. Et propter hoc dicitur quod christus de cuius plenitudine omnes accepimus. Jo. i. omnibus ex condigno meretur. sed nullus alius alteri ex condigno meretur: sed solum ex congruo: ita tamen quod est hoc plus de ratione meriti: quam quando aliquis dicitur sibi mereri gratiam ex congruo. Quam tuncumque autem gratia perfecta sit que opus meritorium creat potest impediri effectus meriti vel premium dummodo dicatur unus alteri mereri. sed dicitur aliquis alteri vel alius dupliciter: vel secundum subiectum: sicut sunt diverse persone: et hoc modo constat quod etiam meritum christi nec dum merita aliorum in multis effectum non consequitur propter eorum indispotionem. aut secundum accidens et hinc rationem sic dicitur quod fortes in foro est: alter a seipso in domo si fuerit ipse hodie est. alter a seipso cras. et inde est quod quando aliquis hodie meretur vitam eternam ut habeat eam in fine vite sue: licet meritum sit sufficiens quantum in se est: tamen potest impediri ne effectum consequatur per peccatum quod interuenit cras et post cras: ratione cui dicitur precedens mortificatum meritum esse. sed premium illud quo quis sibi meretur quod est premium meritum impediri non potest. sed hoc ergo patet ex dictis quod aliquis alteri gratiam mereri potest: ex congruo et non ex condigno: nec tamen necessarium est quod ille

gratiam accipiat: cū aliquis gratiaz meretur. Ad primū ergo dōm: q̄ cum dicitur q̄ accidens non excedit suū subiectū nō intelligit q̄ accidēs nō possit esse principium actūs in aliud subiectū tendētis: q̄ hoc etiam falsum est in omnibus actionibus naturalibus sed quia accidens non habet esse extra propriū subiectū: nec etiā habet virtutem agendi: nisi s̄m conditionem sui subiecti. Ad sc̄dōm dōm: q̄ meritū xp̄i est sicut radix omnium meritorum a quo oīum merita efficaciam trahūt. vñ est quodāmodo sicut causa vniuersalis quam oportet ad effectus determinatos applicari per cās p̄ticulares: sicut sūt sacramēta et ordines ecclē. et inde est q̄ nō tm̄ xp̄m oram⁹: sed etiam sanctos eius: quoz meritis et precib⁹ auxiliū ei⁹ pericipimus. Ad tertium dōm: q̄ Aug. ponit conditiones orōnis q̄ necesse est modis omnib⁹ exaudiri et q̄ oratio que p̄ altero fit: p̄t impediri per indispotionem alterius. inde est q̄ orationis conditiones ponit vt p̄ se quis orat: nec tamen sequitur q̄ oratio vnius alterum non iuuat si impedimentum non interueniat. Ad quartum dōm: q̄ quibus plus profit alicui suum op⁹ q̄ alienum: dummodo sit equalitas in vtroq̄: tamen opus alienus informatū gr̄a plus accedit ad meritum condigni: in quantum ex radice gratie p̄cedit q̄ opus proprium: quod ex puris naturalibus creatur. Ad quintum dōm: q̄ frequenter contingit: q̄ per orationes sanctorum hominib⁹ offeruntur occasiones: vt se ad deum conuertant et ad gratiam recipiendam preparent: qua preparatione facta gratia eis infunditur. Quāuis autem sanctis non orantibus homines saluarentur si se preparant ad gratiaz non tamen sequitur q̄ etiam preparatis suffragia sanctorum non conferant: quia de hoc modo preuidit et ordinauit: vt per horum merita illi gratiam accipiat. P̄mittendum est tria esse genera bonorum et c. Sciendum est q̄ ista diuisio boni est s̄m quantitates ipsius non absolutam: sed in comparatione ad hominem. vnde contingit q̄ idem s̄m diuersas comparationes sub diuersis mēbris cadat. potentie enim naturales hominis comparate ad ip̄m: cuius media bone sunt: quia sine eis non recte vti non viuunt contingit tamen eis recte comparate vero ad alium cadunt sub minimis bonis: quia sine auxilio alterius hominis homo potest bene viuere. Sumitur ergo diuisio ista s̄m diuersos gradus in approximatione ad vltimam perfectionem hominis que consistit in operatione perfecta secundum quam contingit recte viuere: ad quam homo quibusdam iuuatur quasi organice et instrumentaliter: vt philosophus dicit in primo ethicorum: sicut sunt bonafortune que quidem non pertinent ad necessitatem recte viuendi: cū sine eis recta vita esse possit: sed sunt sicut expedientia ad rectam vitam: vt homo facilius operetur his quasi ad ministris subuentus. Quaedam vero sunt que per se conferunt ad rectam vitam: sicut ministrantia substantiam actus et huiusmodi computantur in tertio media bona: sine quibus nullus recte viuunt. quibus tamen aliquis potest etiam peruersē viuere: alia quoque sunt que conferunt ad rectam vitam: quasi dantia perfectionem ipsi actui recte informādo ip̄s: sicut sunt habitus virtutum et gratiarum: et hec magna bona dicuntur: q̄ propinquissima sunt operationi perfecte in qua est vltima hominis perfectio. Virtutibus nemo male vitur verum est quasi habitu iorante vsum: vitur tamen eis aliquis male qua-

si obiecto. Et bonus vsum libere voluntatis qui virtus est et c. i. actus virtutis: vt magister in fine exponer. Si igitur gratia que sanat et liberat et c. Dicet et p̄ se videtur magister: huiusmodi opinionis esse q̄ gratia et virtus sint idē nisi forte hoc exponeretur: quia gratia in operationem non nisi mediante virtute procedit sed tamen supposito q̄ gratia non sit virtus eadem magistri ratione virtus erit. non enim minus est manifestum de gratia q̄ de virtute q̄ a solo deo in nobis sit. vnde apparet vere: q̄ charitas est spiritus sc̄s et c. Dic loquitur magister secundū suaz opinionem quam in primo libro supponit. sc̄ charitatē in nobis nihil aliud q̄ spiritum sanctum esse: non aut oportet hoc de charitate opinari: q̄ ipsa virtutes informat: sanctificat sicut hic concludere videtur. hoc enim contingit ex hoc q̄ charitas obiectum est finis vltimus. vnde ipsa mediante omnes virtutes in finem vltimum ordinantur.

Distinctio Vigesima octava.

Predicta repetit vt alia addat diffinitā assertionem ponens de gratia et libero arbitrio contra pelagianos.

Verō inconcussē et incūctanter teneamus

li. ar. sine gratia preueniente et adiunante non sufficere ad iustitiam et salutem obtinendas: nec

meritis precedentibus gr̄am dei aduocari. sicut pellagiana heresis tradidit. Na vt ait Augustinus in primo libro retractationū. Noui heretici pellagiani liberū sic asserunt voluntatis arbitriū: vt gratie dei non relinquerēt locū quē s̄m merita n̄ra dari asserunt. Pelagianorū .n. heresis oīum recentissima a Pelagio monacho est exorta. hī dei gr̄e qua p̄destinati sumus: et qua meruim⁹ de p̄tate tenebrarū erui in tm̄ inimici sūt vt sine hac credant hoīes posse facere oīa diuina mādāta. Deniq̄ Pelagiū a fr̄ibus increpatus q̄ nihil tribueret adiutorio gr̄e dei ad ei⁹ mādāta faciēda: non ea lib. ar. p̄ponebat s̄ infideli caliditate supponebat dicēs ad hoc eam dari hoībus vt q̄ facere per lib. ar. iubenē facili⁹ possit implere per gr̄am. Dicēdo itaq̄ facili⁹ possit implere per gr̄am: voluit credi et si difficili⁹: tamē posse hoīes sine gr̄a facere iussā diuina. Illa vero p̄ gr̄am dei sine qua nil boni possum⁹ facere n̄ esse dicūt nisi in libero ar. qd̄ nullus suis precedentib⁹ meritū ab illo accepit n̄ra natura. Ip̄sot n̄ ad hoc iuuāte nos p̄ suā legē atq̄ doctrinā vt discam⁹ que facere et q̄ sperare debeamus. Ad aut̄ ad hoc per donū sp̄s sc̄i: vt q̄ didicerimus eē faciēda faciam⁹. Ac p̄ hoc diuinit⁹ dari nobis sciam⁹ cōfitemē q̄ ignorātia pellit. Charitatē aut̄ negant diuinitus dari qua p̄le viuunt. vt sc̄licet sit donum dei

scientia que sine charitate inflat: et non sit donum dei ipsa charitas: que ut scientia non in fieri edificat. Destruunt etiam orationes, quas facit ecclesia: siue pro infidelibus et doctrine dei resistentibus ut conuertantur ad deum, siue pro fidelibus ut augetur eis fides et perseuerent in ea: hec quippe non ab ipso accipere, sed a seipsis homines habere contendunt gratiam dei qua liberamur ab impietate dicentes secundum merita nostra dari paruos etiam sine vilo peccati originalis vinculo asserunt nasci.

Hic ponit ea quibus suum confirmat errorem verbis Aug. contra ipsos vites.

Ad vero dicunt sine gratia hominem per liberum arbitri omnia iussa implere: huiusmodi inductionibus muniunt. Si inquirunt non potest ea facere homo que iubentur non est ei imputandum ad mortem. Sicut tu ipse Augustine in libro de libero arbitri. asseris. Quis inquis peccat in eo quod nullo modo cauere potest. Peccatur autem cauere: igitur potest hoc testimonio Aug. Pellagius vsus est disputans aduersus eum: imo aduersus gratiam, sicut Aug. in libro retractationum: et illud et alia huiusmodi retractans commemorat inquirens. In his atque huiusmodi verbis meis quod gratia dei commemorata non est de qua tunc non agebatur putant pellagiani suam nos tenuisse sententiam: sed frustra hoc putant. Voluntas quippe est qua peccatur et recte viuunt: quod his verbis egimus: sed ipsa nisi gratia dei liberetur: et ut vicia superet adiuetur: recte a mortalibus viuere non potest. Ecce aperte determinat ex quo sensu illa dixerit inimicos gratie refellens.

Aliud testimonium Aug. quo Pellagius pro se utebatur.

Similiter et innitebatur Pellagius verbis Aug. contra gratiam: que in libro de duabus animabus dicit. Peccati inquit reum tenere que quod non fecit quod facere non potuit: summe iniquitatis et infamie est. His auditis exillit Pellagius dicens. Cur ergo paruuli et illi qui non habent gratiam sine qua non possunt facere mandata diuina rei tenentur. hoc autem qua occasione dixerit in libro retractationum Pellagius respondens aperit. Id enim contra manicheos dixit. Qui in homine duas naturas esse contendunt: vnam bonam ex deo: alteram malam ex gente tenebrarum: que nisi bona finit nec bonum velle potest. Quod si esset non vi-

deretur ei imputandum esse si non bonum faceret.

Aliud quod videtur contradicere gratie dei addit.

Libi etiam August. dicit que huic gratie contradicere videntur qua iustificamur. Aut enim in libro contra adamantium manichei discipulum. Nisi quisque voluntatem suam mutauerit bonum operari non potest: quod in nostra potestate esse positum: dominus docet: vbi ait. Aut facite arborum bonam etc. Quod Aug. in retractationibus non esse contra gratiam dei quam predicamus ostendit. In potestate quippe hominis est mutare in melius voluntatem. sed ea potestas nulla est nisi a deo detur: de quo dictum est. Dedit ei potestatem filios dei fieri. Cum enim hoc sit in potestate nostra: quod cum volumus facimus: nihil tam in potestate quam ipsa voluntas est: sed preparatur a diuina voluntate. eo ergo modo dat potestatem.

Aliud testimonium eiusdem quod videtur aduersum.

Et etiam intelligendum est quod in eodem ait. si in nostra potestate esse ut vel inseri bonitate dei vel excidi eius seueritate mereamur. Quia in potestate nostra non est nisi quod nostram sequitur voluntatem. Que cum preparatur a domino: facile sit opus pietatis et quod impossibile difficile fuit. In expositione quoque quarundam propositionum epistole ad romanos: quedam Aug. inserit. que videntur huic doctrine gratie aduersari. ait enim quod credimus nostrum est. quod autem bonum operamur illius est qui credentibus dat spiritum sanctus. Et paulo post. nostrum est credere et velle. illius autem dare credentibus et volentibus facultatem bene operandi per spiritum sanctum. Que qualiter intelligi debeant Aug. in libro retractationum aperit dicens. Verum est quidem a deo esse quod operamur bonum. sed ea dem regula vtriusque est: et volendi. scilicet facienda. et vtriusque ipsius est: quia ipse preparat voluntatem. vtriusque nostrum: quod non fit nisi volentibus nobis. Illa itaque profecto non dixissem: si iam scirem etiam ipsam fidem inter spiritus sancti munera reperiri. Illud etiam diligenter est inspiciendum quod Aug. in libro sententiarum prosperi ait. scilicet quod posse habere fidem sicut posse habere charitatem natura est hominum. habere autem fidem sicut habere charitatem gratia est fidelium: quod non ita dictum est tamquam ex libero arbitrio valeat haberi

fides vel caritas: sed quia aptitudines natura lem habet mens hominis ad credendum vel diligendum: q̄ dei gratia p̄uenta credit et diligit quod sine gratia non valet.

Testimonio Hieronimi astruit qd tenē dū sit de gratia et libero ar. vbi triplex heresis indicatur. s. Ioviniani: manichei: pelagii:

D ergo de gratia et libero ar. indubitatē tenemus. quod Hiero. i. ex platione fidei catholice ad Damasū papam ioviniani et manichei ac pelagii errores collidens docet. Liberum inquit sic cōfitemur arbi. vt dicamus nos semper indigere dei auxilio. Et tam illos errare qui cū manicheo dicunt hominem peccatum vitare nō posse: q̄ illos qui cū Ioviniano asserunt hominem non posse peccare. At ergo tollit arbitriū libertatem. Nos vero dicimus hominem semper et peccare et non peccare posse: vt semper nos liberi confiteamur esse arbitrii: hec ē fides quam in catholica ecclesia didicimus: et quam semper tenuimus.

D vero incōcussē et incunctanter teneamus. Postq̄ determinauit de gratia s̄m veritatē. Hic excludit quosdam errores circa gratiam. Et diuiditur in partes duas. In prima excludit errorem Pelagii qui gratie derogabat. In secunda excludit errorem Ioviniani et manichei qui negabant li. ar. ibi. Ad ergo de gratia et li. ar. etc. Prima diuidit̄ in duas. In prima narrat pōnes Pelagii. In secunda inducit rationes ipsius ibi. Quidam vero dicunt hominem sine gratia etc. Ponuntur ergo quatuor positiones: quarum prima est q̄ sine gratia potest homo perfecte legem dei implere ex solo li. ar. Quis gratia ad hoc detur: vt facilius homo impleat ad quod etiam nos deus iuuat instruendo per suam legem. Secunda positio consequens ex prima est q̄ nō oportet orare neq; pro fidelibus neq; pro infidelibus: eum ex seipsis homines bene vel male operari habent. Et hoc ibi destruitur et orationes etc. Tertia ē quia dicunt q̄ homo ex propriis actibus gratiaz dei meretur. ibi. Gratiam dei qua liberamur ab impietate etc. Quarta est: q̄ homines sine peccato originali nasci dicunt: et hoc ibi. Paruos etiā sine vllō etc. Quid vero dnt etc. Hic ponitur cōfirmatio p̄dictarū pōnum. Et diuiditur in partes sex s̄m sex auctoritates Augu. que inducuntur: ex quibus error Pelagii p̄firmari videtur. Sc̄da incipit. ibi. Aliter etiam innitebatur etc. Tertia. ibi. Alibi etiam Aug. dicit etc. Quarta. ibi. Sic etiam intelligendū etc. Quinta. ibi. In expōne quoq; etc. Sexta. ibi. Illud etiam diligenter etc. Hic quinq; querunt. Primo vtrū sine gratia homo aliquod bonum facere possit. Secundo vtrū sine gratia possit homo vitare peccatus. Tertio vtrū homo sine gratia possit mandatum legis implere. Quarto vtrū sine gratia saltem gratis data possit se homo ad gratiam preparare. Quinto vtrū sine gratia possit homo scientiam veritatis habere.

D primum sic proceditur: videtur q̄ homo sine gratia nullū bonū facere possit: quia sicut Jo. xv. dicitur a xpo discipul' sine me nihil potestis facere: sed deus non habitat in nobis nisi p̄ gratiam. ergo videtur q̄ sine gratia homo nihil bonū facere possit. **C**ōtra. cogitatio boni precedit operationem eiusdem: sed vt dicitur. ii. Cor. iii. Mō sumus sufficientes aliqd cogitare a nobis quasi ex nobis. ergo videtur q̄ nullatenus sine gratia bonū operari possumus. **C**ōtra. sicut dicit Aug. ad Bonifaciu papam. Non pōt homo aliquod bonum nisi iuuetur a deo qui malū velle nō potest sed adiutorium ei⁹ qui malum velle non potest. scilicet dei est gratia ipsius. ergo homo sine gratia nihil bonū vel nec facere potest. **C**ōtra. nō potest homo esse iustus et bon⁹ sine gratia. sed in hoc q̄ aliquis bona et iusta operat̄ iustitia et bonitas hominis attenditur. ergo homo sine gratia non potest aliquod bonum facere. **C**ōtra. nihil potest in effectum qui est vltra suam perfectionem. sed boni actus excedunt bonitatem naturalium potentiarum: q̄ computantur inter magna bona: cū potētie inter media bona cōputent̄. ergo hō p̄ potentias naturales sine additione gratie nō pōt in bonaz operationē. **C**ōtra. nulli fit admonitio vel preceptum de eo quod facere nō potest: sed quotidie homines admonentur vt bona faciant. ergo bona facere ē in eoz potestate etiam sine gratia. **C**ōtra. s̄m Da. Nulla res destituitur ppria operatione: s̄ bona operatione hois est q̄ est ppria eius. i. s̄m rōnem ordinataz sicut et malū hominis est p̄tra rationem esse: vt Dio. q̄rto ca. de diu. no. dicit. ergo homo per se sine gratia adiuncta potest in bonam operationem. **C**ōtra. Respondeo dicēdo: q̄ cū virtus eētiam cōsequat̄: oꝝ q̄ s̄m diuersitatē naturaz sit diuersa facultas ad operandum: qd̄ qdaz non attendētes pari modo operationē li. ar. et rez naturaliu determinauerūt credētes q̄ sicut lapis de necessitate suā operationē habet vt eat deorsum nisi aliquid impediat: ita etiā homo necesseario operationes suas exerceat s̄m congruentiā aliquid nature in ipso existentis. et q̄ in homine consideratur duplex natura. vna. s̄m intellectualis: ex qua inest homini inclinatio ad appetendū p̄ se desiderabilia et honesta. et altera sensibilis s̄m quā prius est ad appetendū et ad cōcupiscendū ea que sunt delectabilia s̄m sensū. ideo ad hec duo respiciētes heretici cōtrarias hereses ex eadem radice procedentes confiterunt. quoz qdam. s. Ioviniani attendētes ad intellectualem naturam hominem de necessitate bñ operari et nunq; posse peccare asserbant. Alii vero. s. Manichei respiciētes ad naturam sensibilem: quam s̄m se malam esse dicebant: et a malo deo origines habuisse dixerunt q̄ homo de necessitate peccat nec bonum facere potest. In hoc penitus li. arbi. vtriq; destruent̄. nō. n. est homo li. ar. nisi ad eum determinatio sui operis pertineret: vt ex proprio iudicio eligeret hoc aut illud: vt supra dictum est. Et ideo alii naturam li. ar. saluare volentes in alium errorem p̄ lapsi sunt. s. pelagiani facultatem li. ar. ampliātes dicunt enim q̄ q̄ li. ar. de se non est terminatus ad aliquod opus: sed ex ipso p̄det determinatio cuiuscunq; operis. ideo homo per li. ar. in quodlibet bonum opus potest sine aliqua gratia superaddita etiā in opus meritorium. non attendentes q̄ opus meritorium nō determinet genus act⁹ s̄m efficaciam. Genera enī actū distinguuntur s̄m diuersitatē obiectozū: et q̄

li. ar. ad nullū obiectū determinatū est: iō in qđlibet genus act⁹ ex se pōt: vt. v3. facere fortia ⁊ iusta: ⁊ hu iustitiam. S; act⁹ meritoriu⁹ h; efficacā excedentem naturalē virtutē: in qđtū est efficac ad illud premium psequendū: quod facultatē nature excedit. ⁊ iō qđ op⁹ sit meritoriu⁹ nō potest li. ar. ex se ipso nisi subleuetur p habitum: quī etiā nature facultatez excedat qđ gratia dicitur. ⁊ ideo fm fidem catholicam in medio cōtra riarum heresum inspiciendum est: vt. s. dicam⁹ hominem per li. ar. ⁊ bona ⁊ mala facere posse: non ta / men in actum meritorium exire sine habitu gratie: si cut etiam nō potest homo sine habitu virtutis acqui site talem actum facere qualē facit virtuosus ad mo dum agendū: s; possit talem facere qđtū ad genus operis: vt ly per se: non excludat diuinam cālitatem fm qđ ipse deus in omnibus operatur: vt vniuersalis causa boni: vt dicitur Isa. xxvi. Omnia opa nostra operatus es in nobis domine. Sed excludit habituz aliquem causatum naturalibus superadditum.

¶ Ad primum ergo dicendū: qđ sicut supra dicit ma gister. Gratia dupliciter dicitur. Uno modo donum gratuitū. alio modo ipse deus gratis dans. Dona at gratuita proprie dicuntur que naturalibus superad dita sunt: sine quibus donis homo multa bona facere potest: qđtū non meritoria: nihil tamen boni potest facere sine gratia dei fm qđ intelligitur gratia ipse ds gratis dans: eo qđ ipse est principium omnis boni: nō tantum in hominibus: sed etiam in aliis creaturis: ⁊ sic intelligendum est quod dicitur Sine me nihil po testis facere. Et sic etiam potest intelligi qđ Aposto lus dicit: qđ non sumus sufficientes cogitare ⁊c. Vel intelligendum est de cogitatione illorum que ad fidē pertinent: que capacitatem naturalis rationis ex ce dunt. ⁊ ad hoc homo sufficiens non est sine gratia si / dei. Unde patet responso ad secundum. ¶ Ad ter tium dicendum: qđ deus non tantum iuuat nos ad be ne agendum per habitum gratie: sed etiam interius operando in ipsa voluntate: sicut in qualibet re ope ratur etiam exterius occasiones ⁊ auxilia prebendo ad bene agendum: ⁊ sine his omnibus nullus bene facere potest. oportet enim qđ sicut motus dissi mes regulantur a motu vniformi: ita voluntates nostre qđ in bonum ⁊ malum flecti possunt diriguntur ab illa vo luntate que non nisi recta esse potest. Vel dicen dum: qđ intelligit de bono meritorio. ¶ Ad quartum dicendum: qđ aliquis potest dici iustus dupliciter. vel iustitia civili: vel iustitia infusa. Iustitia autem civili potest aliquis iustus effici sine aliqua gratia na turalibus superaddita. non autem iustitia infusa neu tra tamen iustitia consistit in hoc qđ est iusta operari: non enim quicumq; iusta operatur iustus est. sed qui hoc operatur sicut iustus: vt in secūdo ethi. dicitur. Unde non sequitur: qđ si etiam iustitia civilis sin gra tia haberi non possit: qđ homo per li. ar. non possit ius ta operari. ¶ Ad quintum dicendum: qđ bonus op⁹ dicitur dupliciter. vel opus quod est a virtute proce dens ea informatum: ⁊ hoc opus bonuz perfectionē rationis excedit: siue sit virtus acquisita siue infusa. vnde talis actus non eligitur a potentia nisi sit p ha bitum virtutis perfecta: est aut aliud bonum op⁹ etiā virtutem antecedens quod virtutem acquisitā cau sat ⁊ ad infusam disponit: vt patet in eo qui iusta ope ratur: non sicut iustus: qđ indelectabiliter: ⁊ talis ope ratio naturalem perfectionem rationis non excedit: qđ tota rectitudo huius operis est fm regulam ratio

nis in qua sunt principia iuris quibus opus bonuz regulatur: nisi forte fm qđ quelibet operatio excedit potentiam sicut complementum eius.

¶ Secundum sic proceditur. videtur qđ hō sin a gratia nō possit peccatū vitare. Primo p hoc quod supra magister dicit: qđ hō ante repara tionem gratie per li. ar. non pōt nō peccare etiā mor taliter. ergo sine gratia hō vitare nō potest peccatuz ¶ Pre. per peccatū in aliquo libertas ar. imutata ē sed homo in pmo statu hoc habuit qđ bonū facere po terat: sed nō meritoriu⁹: in statu naturaliū ergo saltem in hoc per peccatū etiam imutatum est li. ar. qđ homo vitare peccatū nō possit. ¶ Pre. Augu. dicit in lib. de vera relig. qđ natura superba necesse habet alii in uidere: eadem aut rationē qui est in vno peccato ne cesse habet in aliud peccatum cadere: sed quantum ad presentem statum quilibet homo vel est in pecca to vel in statu gratie. ergo videtur qđ si nō est in gra tia qđ peccatum vitare non possit. ¶ Pre. habēs pe dem claudum non potest ambulare nisi claudicando sed peccatum est sicut quedam curuias voluntatis. ergo homo in statu peccati existens non potest non peccare. ¶ Pre. moys ex peccato consecuta est: vt Ro. v. dicitur. ergo vbi est necessitas moriendi ibi est necessitas peccandi. sed in statu isto inest nobis necessitas moriendi: ergo ⁊ necessitas peccandi.

¶ Pre. quicumq; tentationi resistit tentantem vin cir: sed vincenti premium eternū pmittitur. Apoc. ii. ⁊. iii. Cum ergo ad premiū eternū nullus sine gratia venire possit: videtur qđ nec sine ea aliquis possit tē tationi resistere peccatū vitando. ¶ Contra. Greg. dicit: qđ debilis est hostis qđi non potest vincere nisi volente: sed qđ est p voluntatem nō est per necessita tem. ergo homo non necessario a peccato superatur: sed illud vincere potest. ¶ Pre. vbiq; est neces sitas agendi: ibi est virtus actiua determinata ad vnu sed hoc est ptra rationem li. ar. ergo homo in pecca to existens non habet necessitatem peccandi: sed pec catum vitare potest. ¶ Respondeo dicendo: qđ vt su pra dictū est: quidam heretici posuerunt in nobis na turam quandam esse malam que hominem necessa / rio ad peccandum impellit. Dic autem error: vt di / eum est omnino li. ar. excludit ⁊ naturam rationis ⁊ voluntatis. vnde nec fidei nec philosophie consonat. Alii vero naturam li. ar. seruare volentes: dicūt qđ dem qđ homo fm naturalem suam virtutem hoc mo do conditus est: vt peccatum vitare possit: sed per peccatum virtus illa adeo immutata est: vt homo in peccato existens vitare peccatum nō possit: sed in aliud peccatum precipitetur nisi per gratiam libere / tur. ne autē omnino peccatum necessariū ponere vi deant: dicūt quidaz qđ homo in peccato mortali eri stens potest hoc vel illud peccatum vitare: nō tamē oia: sicut etiā de venialib⁹ dicit. Dicit et qđ pōt hō in pctō mortali exis ad tps stare ne in pctm cadat: s; nō diu. Ista at pō multipl⁹ apparet falsa. Primo: qđ cū peccatū bona naturalia nō tollat: s; diminuat il / lud qđ ad naturā potētie naturalis pertinet: hō per pctm amittere nō pōt: ⁊ si in illo infirmes. Cū igitur libera electio vl fuga boni seu mali ad naturā li. ar. pertineat: nō pōt eē vt pctm subtrahat hōi facultas fugiendi pctm: s; solū qđ minuat ita. s. qđ illd peccatū qđ hō an vitare de facili poterat: postmodum diffi culter vitet. Sicut et qđ inducūt de peccato veniali nō est sile. qđ eni nō possum⁹ oia venialia pctā vitare

sed singula precipue, ppter primos motus dicit ad quos
 non requirit deliberatio consensus. s; sunt quidam su-
 biliti motus: unde dicitur homo vni obstar nititur ex alia
 parte alius motus insurgit, sed peccatum mortale requirit
 consensum determinatum. vñ si potest vitare hoc et illud: po-
 test eadem ratione vitare omnia, nec ita potest dici quod ad te-
 pus vitet et non diu: quod li. ar. resistens malo non efficitur
 firmus ad malum vitandum: sed multum fortis. vñ multo
 magis postea potest vitare peccatum quam ante. Et ideo cum
 aliis dicitur: quod vitare peccatum intelligi potest dupliciter,
 aut peccatum iam commissum: aut peccatum mittendum. Si
 intelligat de peccato iam commissum: sic homo in peccato mortali
 etiam non potest peccatum vitare sine gratia: quod non potest se a
 peccato preterito absolueret et a reatu culpe: nisi per gra-
 tiam liberet. et in hoc errabat Pelagius estimans ho-
 minem propriis operibus sine gratia posse se a peccatis pre-
 teritis absolueret: satisfaciendo: peccatum autem committendum
 potest homo vitare et sine gratia. Et tunc quod in peccato mortali
 existat. Si tamen gratia intelligatur aliquis habitus in-
 fusus et non ipsa diuina voluntas per quam omnia bona cre-
 antur: et mala repelluntur. Ad primum ergo dicitur: quod si
 cur videre dicitur dupliciter. i. habere visum et vti visum: ita
 peccare: vñ cum dicitur quod homo non potest non peccare nisi repara-
 tionem intelligit non habere peccatum. s; non potest intelli-
 gi quod non possit non vti peccato. Ad secundum dicitur: quod li-
 bertas arbitrii inuitata est per peccatum: s; non ablata. Quod autem
 dicitur ut li. ar. oino non possit quod potest poterat habere abla-
 tionem facultatis designat et non solum diminutionem: sed
 hoc ad diminutionem pertinet: ut quod potest facile pote-
 rat: postmodum non sine difficultate et pugna possit. Quod tamen
 ad vitacionem mortaliu. s; venialia omnia non potest vitare per
 preter rebellionem carnis ad spiritum. Ad tertium dicitur quod
 verbum Augustini non est intelligendum de necessitate absolu-
 ta s; conditionata que est necessitas finis. vir. n. superius
 si fini suo inherere vult: ut. s. propria excellentia gratia:
 necesse habet ut inideat excellentie aliorum quam propria excellen-
 tie derogat. s; quod semel per superbia peccauit mortaliter: non
 potest hoc necesse habet ut semper in actu superbie ere-
 gat. potest. n. de vno peccato in peccatum transire: vel
 in bonum ex genere: et ideo non est necessarium quod inuideat.
 Ad quartum dicitur: quod non illa tenet in illis que agunt per
 necessitatem nature: in quibus de necessitate opera-
 tio sequitur secundum exigentiam perfectionis et defectum operan-
 tis. non autem tenet in voluntariis: quod homo habens virtutem potest
 non vti virtute: s; in contrarium visum erire: et sibi habere
 habitum viciosum: potest non vti habitu isto. Ad quintum
 dicitur: quod mors non respondet per peccatum cuius peccato: s; peccato pre-
 tergressione: equitota natura infecta est. unde
 sicut a necessitate moriendi homo non liberatur nisi per gra-
 tiam: ita et a necessitate subiacendi illi peccato per originem
 apparentibus et posterius transfuso: non tamen oportet quod homo ne-
 cessario in peccatum mortale actuale labatur. Ad sextum
 dicitur: quod aliud est resistere peccato et aliud victoriam de
 peccato habere. Quicumque enim vitat peccatum peccato resistit. unde
 hoc potest fieri etiam sine gratia: nec oportet quod tunc homo resistendo
 peccato mereatur premium eternum. s; ille proprie vincit peccatum
 quod potest pringere ad habere. Contra: quod est pugna peccati: hoc autem
 non potest esse nisi in eo quod operatur meritoque operatur. vñ talis vi-
 ctoria vitam eternam meretur et si in gratia non sit.

De tertium sic procedit. vñ quod homo sine gratia de-
 precepta implere non possit. Quod. n. mandata dei
 sunt vitam eternam meretur ut dicitur Mat. xii. Hec
 fac et viues: s; hoc non potest homo sine gratia. ergo nec man-
 data legis implere. De. charitas non potest sine gra-

tia haberi. s; dilectio charitatis est in precepto: Mat. xii.
 ergo precepta non possunt impleri sine gratia. De. ut supra
 Augustinus probauit virtutes in nobis solum de operatur. sed
 actus virtutum sunt in precepto. ergo precepta ex nobis ipsis
 impleri non possumus. De. expresse hoc videtur per illud
 Actuum. xv. habet onus quod neque nos neque patres no-
 stri etc. sed omnia illa sunt precepta legis. ergo precepta legis
 homo per se implere non potest. De. nullus damnatur
 nisi per peccatum omissionis vel transgressionis. s; nullus da-
 natum qui precepta legis implet. si ergo homo potest sine gra-
 tia precepta legis implere: cum etiam possit sine gratia:
 ut dictum est peccatum mortale vitare vñ quod homo possit
 sine gratia damnationem penitus vitare: s; quicumque non damnatur
 est in gloria. ergo homo sine gratia poterit ad gloriam peruenire
 quod est oino hereticum. De. contra. Hieronymus dicit: quod deus
 precipere impolita anathema sit: s; ipse est hoc illud quod
 implere non potest. ergo mandata dei homo per se implere potest
 De. deus non est magis crudeliter quam homo: s; homo im-
 puratur crudelitate si obliget aliquem per preceptum ad id quod
 implere non posset. s; hoc de deo nullo modo est estimandum:
 et ita sine gratia homo per se legis precepta implere
 potest. De. Respondeo dicendo: quod de preceptis
 legis dupliciter contingit loqui: aut quod ad id quod directe ca-
 dit in precepto: aut quod ad intentionem legislatoris. De
 recte autem cadit in precepto actus virtutis quod ad substan-
 tiam operis: et non quod ad modum agendi: quem circa ip-
 sum virtus ponit: hoc enim directe alicui precipitur quod sta-
 tum in ipso est: ut faciat illud. non autem est in homine ut
 actus virtutis: eo modo quo virtuosus factus per se virtute
 habeat vel acquirat vel infusa. s; intentio legislatoris est:
 in seculo etiam dicitur: ciues facere bonos et per assuetudi-
 nes operum que precipiunt inducere ad virtutem. et huic con-
 sonat verbum apostoli Tim. i. finis precepti charitas est ad
 hoc. n. data sunt precepta legis: ut homines in dilectionem
 dei et primi instituantur. est ergo intentio legislatoris non
 tamen ut hec opera fiant: s; ut ex charitate fiat. De
 ergo quod precepta legis quod ad id quod directe sub pre-
 cepto cadit potest aliquis implere per se. ar. sine gratia gratia
 data et gratia faciente. si tamen gratia accipiat per aliquo habi-
 tu infuso: s; quod ad intentionem legislatoris sine gratia
 impleri non possunt. quod donum charitatis non est nobis ex nobis
 sed a deo infusum. sed si gratia per diuina voluntate gratia
 in nobis omnia bona causante accipiat: tunc dicitur: quod neu-
 tro modo homo sine gratia precepta implere potest. et ideo
 Pelagius errauit quod simpliciter impleri precepta le-
 gis posse sine gratia posuit. Ad primum ergo dicitur:
 quod precepta legis non qualitercumque obseruata in vitam
 inducunt: sed solum secundum quod opera que precipiuntur faciat
 te informata sunt secundum quod cadunt sub intentione legislatoris
 et hoc modo planum est quod sine gratia seruari non pos-
 sunt. Ad secundum dicitur: quod sicut aliarum virtutum
 actus dupliciter considerari possunt. vel secundum quod sunt a virtute.
 vel secundum quod antecedunt virtutem: ita etiam est de charitate: potest enim ali-
 quis etiam charitatem non habens diligere. primum
 et deum: et super omnia ut quidam dicunt: et hoc dili-
 gere intelligitur actus charitatis sub precepto directe
 cadere: et non solum secundum quod a charitate procedit.

Ad tertium dicitur: quod actus virtutum non sunt
 in precepto secundum quod a virtute procedunt. sed quantum
 ad substantiam operis ut dictum est secundum quod con-
 tingit aliquem facere iusta etiam si non faciat.

Ad quartum dicitur: quod hoc dicitur est propter
 multitudinem preceptorum veteris legis: precipue
 quantum ad ceremonialia que nunquam multitudo populi

li obstruatur: et non nisi cum magna difficultate obseruari poterant. **C** Ad quantum dicitur quod homo et si nunquam transgrediretur vel omitteret: nihilominus tamen peccato originali subiectus esset: a quo non nisi per gratiam liberari potest pro quo merito subiret damnationem et etiam ad legitimam etatem deveniens in hoc ipso peccaret quod se ad gratiam non prepararet. unde etiam pro tali negligentia puniretur. Si autem prepararet se faciendo quod in se est proculdubio gratiam consequeretur: per quam vitam eternam mereri possit.

D quantum sic proceditur. videtur quod homo non possit se preparare ad gratiam sine aliqua gratia. **P**rimo per id quod dicitur **Je. x.** Non est in homine via eius nec viri est ut dirigat gressus suos. sed nullus preparatur ad gratiam: nisi gressus eius dirigantur et viam salutis querat. ergo non est in potestate hominis ut se ad gratiam prepararet. **C** **P**re. illud quod est in potestate hominis non est necessarium ut homo ab alio petat: sed quod homo preparatur ad gratiam petendum est a deo: ut patet in psal. **D**educ me domine etc. ergo preparatio ad gratiam non est in potestate hominis. **C** **P**re. illud quod visibiliter factum est in quibusdam quod gratiam consecuti sunt probabile est etiam in aliis saltem invisibiliter fieri: cum eadem ratio sit de uno et de omnibus. sed quidam cum etiam gratie resisterent per speciale munus gratie ad gratiam preparati sunt: ut patet in conversione **Pauli.** ergo etiam alii sine gratia saltem gratis data ad gratiam preparari non possunt. **C** **P**re. **Heb. x.** oportet accedere ad deum credere: quia est: sed fides non potest haberi nisi per gratiam. dei enim donum est ut ad **Ephe. ii.** dicitur. ergo cum nullus se ad gratiam prepararet nisi accedendo ad deum videtur quod sine munere gratie homo se ad gratiam preparare non possit. **C** **P**re. **Aug.** dicit: quod timor servilis inducit charitatem: sicut fera linum. sed timor servilis est donum. scilicet. ergo per gratiam gratis datam homo preparatur ad gratiam gratam facientem.

C **Contra** **Jach. i.** dicitur **Convertimini ad me et ego convertar ad vos.** sed conversio quam nobis indicit non videtur esse aliud quam preparatio ad receptionem gratie. ergo homo primo a nobis erigitur: ut ad gratiam preparemur et quod deus ad nos gratiam infundendo convertatur. **C** **P**re. **Ansel.** dicit: quod aliquis non habet gratiam non est ex hoc quod deus non velit eam dare: sed quia homo non vult accipere. ergo si homo vult accipere: deus eam dabit. sed illud quod in voluntate hominis constitutum est in potestate **li. ar.** est ergo in potestate **li. ar.** et ut homo ad gratiam se prepararet. **C** **R** si deo dicendo: quod gratia dupliciter potest accipi: vel ipsa divina providentia qua omnibus rebus gratis impendit ex sua bonitate ea que ipsis conveniunt: vel aliquod donum habituale in anima receptum: quod gratis a deo confertur. Si ergo primo modo accipitur gratia: nulli dubium est quod homo sine gratia dei non potest se preparare ad habendum gratiam gratam facientem: ut. **n. i. viii. ph. vi.** ostendit mutatio voluntatis effici non potest sine aliquo mouente per modum erigantis. et enim motum necesse est ab alio moveri: nec differt quod sit illud quod huiusmodi variationis occasiones prebeat: quasi voluntates erigendo: siue sit admonitio hominis vel egritudo corporis: vel aliqd homini: que omnia consistunt divine providentie subiecta esse et in bonum electorum ordinata. Unde quicquid illud fue-

rit quod hominem erigat ad convertendum se: vel gratiam gratam facientem accipiat gratia gratis data dici potest. et sic sine gratia gratis data homo se ad gratiam non preparat: et etiam si gratia gratis data dicatur ipse actus **li. ar.** quem deus in nobis facit: quod ad gratiam gratam facientem preparamur. Si autem accipitur gratia pro aliquo munere habituali anime infuso: sic duplex est opinio. Quidam enim dicunt quod nullus potest se ad gratiam gratam facientem preparare: nisi per aliqd lumen menti infusum: quod est donum gratie gratis date. **I**stud autem non videtur conveniens: quia preparatio que est ad gratiam non est per actus qui sunt ipsi gratie equandi equalitate proportionis: sicut meritum equatur premio. et ideo non oportet ut actus quibus homo se ad gratiam habendam preparat: sint naturam humanam excedentes: sicut enim natura humana se habet in potentia materiali ad gratiam: ita actus virtutum naturalium se habent ut dispositiones materiales ad ipsam: unde non erigitur ad hoc ut homo ad gratiam se preparat aliquid aliud lumen gratie procedens. Et preterea secundum hoc esset abire in infinitum: quia illud etiam lumen gratie gratis date non datur alicui: nisi quod ad illud recipiendum preparavit alius oibus daretur: quod non potest intelligi nisi forte gratia gratis data dicatur naturale lumen rationis: quod pertinet ad bona naturalia et non ad gratuita nisi largite accepta. Si autem preparatione indiget talis gratia gratis data: tunc redibit questio de ista preparatione utrum in eam possit homo ex se vel non: et sic vel abiret in infinitum: vel erit devenire ad aliquam gratiam ad quam homo per se preparare potest se: et non est ratio efficax quare hoc magis in una gratia sit quam in alia. Et ideo aliis consentiendo dicimus quod ad gratiam gratam facientem habendam et solo libero arbitrio se homo potest preparare. faciendo enim quod in se est gratiam a deo consequitur: hoc autem solum in nobis est quod in potestate **li. ar.** constitutum est.

C **A**d primum ergo dicitur: quod directio gressus specialis non potest esse: nisi a deo: sine cuius providentia nullum bonum contingit: nec tamen oportet quod hoc per aliquem habitum infusum fiat si directio gressuum ad preparationem ad gratiam gratam facientem procedentem referatur. **C** **A**d secundum dicitur: quod homo non potest se ad gratiam preparare nec aliquod bonum facere sine dei auxilio: et ideo rogandus est ut nos ad se convertat et etiam alios: nec tamen oportet quod illud auxilium semper sit per aliquem habitum infusum: sed potest esse per multa que exterius sunt salutis occasio: et per ipsum actum interiore quem deus in nobis facit. **C** **A**d tertium dicendum: quod claritas illa que circumfulsit **Paulum:** fuit claritas corporalis que fuit quedam occasio que ipsum induxit ut se ad gratiam habendam prepararet deiciendo ipsum et conterendo: et cum se ad gratiam preparavit gratiam consecutus est: non tamen oportet quod ante quam gratiam gratam facientem acceperit sibi aliquod lumen gratie gratis date infusum fuerit. unde non dicitur quod in ipso fulserit claritas: sed quod cum circumfulsit quasi exterius: ita etiam aliis qui ad deum convertuntur occasiones salutis deus preparat.

C **A**d quartum dicitur: quod et ad fidem huiusmodi alius se preparare potest per id quod in naturali ratione est. unde dicitur quod si aliquis barbarus natus nationibus quod in se est faciat deus sibi revelabit illud quod est necessarium ad salutem

vel inspirado vel doctore mittendo. vñ nō o3 q̄ hitat
fidei pcedat preparationē ad grāz gratuz faciēte: s3 sil
hō se prepare pōt ad fidē hñdā: r ad alias virtutes
r grām hñdā. ¶ Ad quintū dō: q̄ q̄ntis p̄ timorē sui
lē charitas inducat tñ nō est necessariū vt timor sui
lis charitatē pcedat. timor enim seruilis semp cū pec
cato mortali habet multi autem charitatem consecu
ti sunt qui nunq̄ mortaliter peccauerunt. vnde obie
ctio nihil probat ad proposituz.

¶ Quintū sic procedit. videt q̄ sine grā hō
a nihil vey scire possit. Primo p̄ id qd̄ dī. i.
cor. xii. Memō pōt dicere dominus ihs nisi i
spū sc̄to vbi dicit Amb^o. q̄ oē vey a quocūq̄ dicatur
a spū sancto ē: sed spū sanctus nō hitat i nobis nisi p̄
grāz. s̄ nullū verū dici aut sciri sine grā p̄t. ¶ Pre.
reuelatio dina nō fit nisi p̄ infusionē alicuius luis gra
tis dati: sed Ro. i. dī q̄ de^o illis. s. p̄bis reuelauit ea
que etiā naturali ratione cognouerunt. s̄ nulla cogni
tio veritatis potest esse sine aliquo lue grē infuso.
¶ Pre. faciliōr via est cognoscendi aliquid per do
ctrinā q̄ per inuentionem: sed sicut Aug. in li. de ma
gistro dicit: nullus pōt dicere exterius nisi interi^o de
us doceat. vñ p3 q̄ p̄ doctrinā cognitionē veritatis
hō hñe nō pōt nisi p̄ gratiē aurilium interius opar
tis. ergo multo minus per inuentionē: r ita nullo mō
q̄: oē qd̄ quis nouit discēs vel inueniēs nouit vt p̄bis
dicit. ¶ Pre. sicut se h3 lux corp̄al^{is} ad visuz ita se h3
lux spūal^{is} ad intellectū: sed nihil pōt videri corp̄orali
ter nisi p̄ influū lūis corp̄al^{is}: r precipue marime lu
centis qd̄ est sol. ergo nihil pōt intelligi nisi per influ
rum luminis spūal^{is} a deo: r h est grā. ergo nullū vey
sine gratia sciri pōt. ¶ Pre. q̄cūq̄ sunt in genere ali
quo reducūt: sicut in cām in vñū p̄imū quod est ma
rimum in genere illo: sed p̄imū in genere intellec
tūoz est ipse deus. ergo est marime intelligens: r cā
intelligendi oibus intelligentibus: sed nō cāt aliqd̄
in nobis nisi aliqd̄ influendo. ergo nō possum^o ali
quod verum intelligere sine infusione alicuius grē.
¶ Cōtra. Dam. dicit q̄ nulla res destituit propria
operatione: sed intelligere verum est propria opatio
intellectus. ergo sine omni gratia superaddita veri
cognitionem habere potest. ¶ Preterea. nō est po
tentior intellectus i intelligendo q̄ sensus in sentien
do: sed sensus sine gratia potest sentire sensibilia. er
go r intellectus sine gratia potest intelligere intelli
gibilia. ¶ Respondeo dō: q̄ verozum quedam sunt
naturalī rationi proportionata. quedam naturalem
rationem excedunt. Illa naturalem rationem exced
dunt que nō possunt concludi ex primis principijs
per se notis. cum enim pp̄ria principia sint sicut in
strumenta intellectus agentis vt cōmentator dicit i
terto de anima oportet ea esse proportionata virtu
ti eius sicut organa corporalia sunt p̄portionata vir
tuti motiue. vnde que ex primis principijs conclu
di nō possunt naturale lumen intellectus excedunt
huiusmodi autem sunt ea que fidei sunt r futura con
tingentia r huiusmodi. r ideo horum verozum cogni
tio sine lumine gratie gratis date haberi nō potest
sicut est lumen fidei: r etiam prophie r aliquid huius
modi. Si autem loquamur de illis veris que natu
rali ratione proportionata sunt: sciendum est q̄ circa
h est duplex opinio. Quidam enim dicunt vt supra
dictum est q̄ intellectus agens est vnus omnium: in
tellectum agentē deū esse dicentes: r cū intellectus
agens se h̄eat: hoc mō ad intelligibilia: sicut luciduz

ad visibilia volūt q̄ sicut nō pōt videri aliquid vis
bile nisi per emissionem radii corp̄al^{is}: ita nō possit in
telligi aliqd̄ intelligibile sine noua emissioe radii spū
lis qui ē grā gratis data. Sed hec pō pueniēs nō ē
vt supra dictū est. nō enim intellectus agēs ē aliqua
sba sepata: vel deus: vt quidā theologi dicunt: vel
intellia vt plures p̄horum vt supra dictū est: sed nat
ural^{is} virtus ipsius rōnalis anime: nec tñ oporteret
hac positione supposita vt semper noua infusio grē
fieret in cuiuslibet veri cognitionē eo q̄ infusio r ema
natio spūalium donoz nō est successiua per modū mo
tus: sed est fixa: r p̄manens. vñ p̄m vñ irradiationē
spiritualem intellectus possibilis ad oia sibi propor
tionata cognoscenda p̄ficeret. Alioz vero opinio est
q̄ intellectus agēs sit qdā potētia aie rōnal^{is}. r h sub
stinēdo nō pōt rōnabiliter poni q̄ oporteat ad cogni
tionē veri tal^{is} de quo loquimur aliquid aliud lumen
supinfundi. Quia ad hoc vey intelligendū sufficit re
cipiens sp̄m intelligibilem: r facies sp̄m esse intel
ligibile i actu: r vtrūq̄ ē p̄ virtutē nālē ipsius aie rō
nol^{is} nisi forte dicat: q̄ intellect^o agēs insufficientes ē ad
h: r ita natura humana aliis iperfectior: eēt q̄ nō sibi
sufficeret i naturalib^o opationibus. Et id dō ē q̄ hec
vera sine oi lue grē supaddito p̄ lūmē nālē intellec
tus agēs cognosci possunt. ¶ Ad p̄mū dō: q̄ sic de^o
opaf in nā r p̄tinet virtutē nālē: ita et opaf in intellec
tu r p̄tinet virtutē intellectiuam. vnde sicut nulluz
opus naturale est nisi in deo sicut incontinente nec
ambulatio: nec aliqd̄ huiusmodi: ita et nec cognitio
veritag^{is} ē nisi i spū sancto q̄ i intellectu opaf: r ipm con
seruat. ¶ Ad scdm dō: q̄ sic ibidē i glo. exponit pro
tāto dī eis de^o reuelasse: q̄ nālē rōnē eis dedit: r ca
turas p̄didit i qbus maiestas cātoris cognosci pote
rat: r nō p̄ aliqd̄ lūmē grē nālī lūmini superaddituz.
¶ Ad tertiu dō: q̄ sicut dicit Aug. in p̄mo de doctrina
xp̄iana ille q̄ docet filius ē ei q̄ mouet digitū ad aliqd̄
oñdēdū. vnde sicut hō pōt exterius mouere digituz
vt aliqd̄ oñdat nō aut pōt p̄ferre virtutē visūā per
quā ille qui docet doctrinā visibile aduertat: ita etiā
pōt hō exterius verba p̄ferre que sunt signa veritag^{is}
nō tñ veri intelligēdi virtutē p̄bere q̄ a solo deo ē. p̄
tāto. s̄ dī ipse solus deus docere: q̄ vim intelligēdi
in nobis continet r cāt nō: ex hoc q̄ in qualibet cogni
tione veritatis nouum lumen gratie superinfundat:
qualiter autē diuersimode deus angeli: r hō docere
dīr dictum est supra di. ii. ¶ Ad quartuz dō: q̄ ipm
lumen intellectus agentē ē quedam irradiatio prime
lucis s̄m q̄ Dyo. iiii. c. de di. no. dicit q̄ omnes boni
tates i creaturis p̄cipate sunt quidam radii diuine
bonitag^{is}. r ideo nō op3 q̄ huic irradiationi aliud lu
me supaddat in hīs que naturali rōni sunt subdita.
¶ Ad quintum dicendum: q̄ ipse deus est cā cuiuslibet
nostre cognitionis nō tamen op3 q̄ h fiat per in
flum alicuius gratie: sed per influm natural^{is} lu
minis qd̄ qdem lumen ab ipso ē vt sine hac credant
hoiem posse fecere oia dei mia r. Intelligebant vt
simpl^{is} ipleri possint s̄m q̄ sunt efficaciat ad vitā eter
nam p̄merendā. Ad h tamen iuuante nos per suaz
legem r. Et hoc patet q̄ p̄delagius ponebat eozū
que in lege sunt aut que ad fidem pertinent cognitio
nem a nobis habere nō posse per naturalem virtu
tem rationis: r in hoc recte sentiebat. Recte a mor
talibus viuī nō potest r. Et intelligatur rectitudo
que est necessaria ad opus meritoriu: nec tñ sege
si h nō potest homo sine gratia q̄ nō possit cauere

transgressionem futuram: sicut pelagius videbat arguere ex vno alio volens concludere. Id enim manicheos dixit et. vñ q̄ hec r̄ nihil valeat: q̄ dicitur Aug. et si obuiat positio istoz nihilominus potest firmare positionē quā pelagius astruere videbat et vñ q̄ obuiet p̄ rōnē eādē. Sed q̄ non sequit: q̄ opinio manichei erat q̄ voluntas erat determinata ad vñ faciendū: q̄ si esset ab ea rō culpe et laudis et vituperii auferret: sicut ab illis q̄ agunt p̄ necessitatem nature: sed q̄ fides catholica ponit hoīem non posse se a peccato liberare q̄ incurrat vñ p̄ actū pp̄riū vel p̄ originē viciatū non est ex determinatiōe voluntatis ad vñ: s̄ ex eius insufficientia ad p̄ se acquirendū illud sine quo a peccato liberari nō potest nec diuina mādāta implere p̄fecte sine gratia. vñ nō eodē modo auctoritas Aug. vtriq̄ obuiat. In p̄tate q̄ppe hominis et. Sciendum q̄ imutatio voluntatis i melius dupl̄ potest intelligi vel s̄m bonitatem ciuilez: et sic hō per p̄tatem naturalem quaz a deo accepit p̄ voluntatem mutare in melius: sicut in predicamentis dicitur p̄tatis ad meliores exercitatiōes deductus: et doctrinas perficiet vt melior sit: vel s̄m bonitates gratuitam vt. s. acquirat gratiam quaz prius non habuit: et hō nō potest ex p̄tate naturali: sed ex p̄tate gr̄e p̄ quā meretur gr̄e augmentū et cōsumationem.

Di. Vigesima nona.

Utrum homo ante peccatum eguerit gr̄a operante et cooperante. et q̄ operante et cooperante gr̄a eguerit: sed operante non eguit secundum omnem modum quo ipsa operat.

Sed hec considerandū ē: vt p̄ hō ante peccatū eguerit gr̄a operante et cooperante. Ad quod breuiter dicimus: q̄ non cooperante tantuz: sed et operante gr̄a indigebat: non quidem s̄m oēm operandi modum operantis gr̄e. Operatur enim liberando et preparando voluntatē hominis ad bonum. Egēbat itaq̄ homo ea: non vt liberaret voluntatem suam que peccati serua non fuerat: sed vt prepararet ad volendū efficiaciter bonum quod per se non poterat. non enim poterat bonū mereri sine gratia vt Aug. in ench. euidenter tradit. Illam inquit imortalitatem in qua poterat non mori natura humana perdidit per li. ar. Hęc vero in qua nō poterit mori acceptura est per gr̄atiam quam fuerat si non peccasset acceptura per merituz. Quis sine gratia. nec tunc vlluz meritum esse potuisset: q̄ et si peccatū in solo erat arbitrio constitutum non tamen iustitie habende vel retinende sufficiebat li. ar. nisi diuinum p̄beretur adiutorium. Ecce his verbis satis ostēditur q̄ ante peccatum homo indigebat gr̄a operante et coopante. Nō. n. hēbat quo pedes mouer̄ posset sine gr̄e operantē et coopantē auxilio. habuit tamen quo poterat stare.

Quod hō ante lapsum virtutes habuerit.

Reterea q̄ri solz vtruz hō aī lapsum virtutē hūerit. Quibusdā vñ q̄ non hūerit: id ita pbare conātū. Iustitiaz inquit nō hūerit: q̄ p̄ceptū dei cōtēpsit. nec p̄uidentia: q̄ sibi nō p̄uidit. neq̄ t̄pantia: q̄ aliena appetiit. nec fortitudinē: q̄ p̄raue suggestioni cessit. Quibus r̄identes dicim⁹ eū q̄ dē nō tūc habuisse has virtutes q̄n peccauit: s̄ aī: et tūc amisisse. Nō multū testimonijs s̄ctoz p̄probat. ait. n. Aug. i q̄dā omelia. Adā pdita charitate mal⁹ iuent⁹ ē. Itē. P̄nceps vicioz dū vicit Adā de limo terre ad imaginē dei sc̄m: pudicia armatū: t̄pantia cōpositū: charitate splēdidū: p̄mos p̄ntes illis donis ac tantū bōis expoliavit pariterq̄ pemit. De hoc eodē Ambrosi⁹ ad sabinū ait. Quī Adā sol⁹ erat nō ē p̄uaricat⁹: q̄ ei⁹ mēs deo ad hēbat. Sup̄ psalmū quoq̄ dicit q̄ hō ante peccatū b̄tissim⁹: aurā carpebat ethereā. sed quō sine virtute b̄tissim⁹ erat: Augu. quoq̄ sup̄ Genesim dicit. Adā ante peccatū sp̄iali mēte pditū fuisse. Nō ē ergo dubitandū hominē ante peccatū virtutibus fulcisse sed illis per peccatum spoliatum fuisse.

De eiectione hominis de paradiso.

Illi⁹ quoq̄ peccati penā eieci⁹ ē de paradiso i istū miseriarū locū sic i geneſi legit̄. Nūc ḡ ne forte mittat manū suā: et sumat de ligno vite: et comedat: et viuat i eternū: emisit eū de paradiso voluptatū. His verbis insinuari vñ q̄ nūq̄ moreretur si postea de illo sumpsisset ligno.

Quō intelligendū sit illud ne sumat de ligno vite et comedat et viuat i eternuz.

Ed q̄ p̄ peccatū iā mortuū corp⁹ hēbat: illa verba ex tali intellectu accipi possūt. De⁹ mō irati loquēs d̄ hoīe sup̄bo ait. Videte ne forte mittat man. su. et. i. caute vos angeli ne comedat de ligno vite quo idign⁹ ē. De quo si p̄stitisset comederet et viueret i eternū. S̄z mō pp̄ inobediētia idign⁹ ē comedere. Et sic verbo dixit ita ope exhibuit. Emisit. n. eū de paradiso voluptatū i locū sibi p̄gruū. sic plerūq̄ malus cū inter bonos viuere cepit: si i melius mutari noluerit: de bonoz cōgregatione pellit̄ pondere p̄raue consuetudinis pressus.

De flāmeo gladio aī paradysum posito.

Et vero possz ad illud accedere collocauit de⁹ aī paradysū Cherubin: et flāmeū gladiū atq̄ versatilē ad custodiēdā viā ligni vite. q̄ iuxta litterā potest hō mō accipi: Quia p̄ misteriiū āgeloz ignea custodia illi p̄stituta fuit. Hoc. n. p̄ celestes p̄tates in

paradiso visibili factum esse credendum est: ut per angelicum ministerium ibi esset quedam græa custodia: non tamen frustra: sed quia aliud quid significat de paradiso spirituali. Cherubin enim interpretatur plenitudo scientie. hec est charitas. quia plenitudo legis est dilectio. Gladius autem flammæus pene temporales sunt que versatiles sunt. quoniam tempora volubilia sunt. Illa ergo ad custodiam ligni vite ideo posita sunt ante paradisum: quia ad vitam non redit nisi per Cherubin. scilicet plenitudinem scientie. id est charitatem: et per gladium versatilem. id est tolerantiam passionum temporalium.

An homo ante peccatum comederit de ligno vite.

Est autem queri utrum de ligno vite ante peccatum comederit homo de hoc Aug. in li. de baptis. paruulorum sic ait. Recte profecto intelliguntur primi homines ante malignam diaboli persuasionem abstinuissent a cibo vetito: atque vix fuisse concessis. His verbis ostenditur quod de ligno vite ante peccatum sumpserint: quibus preceptum erat ut de omni ligno paradisi comederet: nisi de ligno scientie boni et mali.

Quare non sunt facti immortales si comederint de ligno vite.

Quare ergo perpetua soliditate et beata immortalitate vestiti non sunt: ut nulla infirmitate vel etate in deterius mutarentur. Hanc enim virtutem naturaliter illud lignum habuisse dicitur. Sed forte non hoc conferebat: nisi sepe de illo sumeretur. Potuit ergo fieri ut de illo sumeret semel et non sepius: qui per aliquam moram in paradiso fuisse intelligitur: cum scriptura dicat eum ibi soporatum fuisse quando costa de latere eius assumpta est: et inde formata mulier. et animalia ante eum ducta: quibus nomina imposuit.

Quod si considerandum est utrum homo etc. Postquam determinauit de gratia absolute. Hic determinat de ea per comparisonem ad statum primi hominis in primo statu. Et diuidit in partes duas. In prima inquit an homo in primo statu gratiam habuerit. Secundo determinat quam penam pro peccato incurreret. ibi. In illius quoque peccati pena etc. Circa primum duo facit. Primo inquit an homo in primo statu gratia egerit. Secundo an virtutes gratuitas habuerit. ibi. Primum queri solet etc. In illius quoque etc. Hic determinat penam quam homo incurrit pro peccato quo gratiam et virtutem amisit. Et diuiditur in duo. Primo determinat penam. Secundo ostendit veritatem cuiusdam questionis ex predictis occasionate. ibi. Potest etiam queri etc. Circa

ca primum duo facit. Primo ostendit quod Adā peccato et locum deliciarum et cibum saluberrimum amisit. Secundo quomodo impeditus est ab eius recuperatione. ibi. Ne vero posset ad illud accedere etc. Circa primum duo facit. Primo ostendit penam ex verbis scripture. Secundo mouet quasdam dubitationes ex verbis illis quibus. Primo mouet. ibi. His verbis insinuare etc. Secundo soluit. ibi. Sed quia peccatum etc. potest autem queri etc. Hic mouet quasdam dubitationem ex predictis occasionatam. scilicet an homo ante peccatum de ligno vite comederit. Et primo determinat quod sic. Secundo mouet iterum dubitationem contra hanc ortam et determinat eam. ibi. Quare ergo perpetua soliditate etc. Hic. v. queruntur. Primo an homo in statu innocentie gratia indigerit. Secundo an gratiam habuit. Tertio si habuit utrum gratia humani generis si in innocentia peritisset fuisset maior quod modo sit. Quarto utrum actus humani fuissent efficaciores ad merendum. Quinto de pena que in littera ponitur hominem propria transgressione consecuta.

Primum sic proceditur. videtur quod homo in statu innocentie gratia non egerit. Ad h. n. gratia datur hominibus ut deo sint accepti: sed cum humana natura integra erat sine aliqua corruptione peccati homo ex bonitate naturali deo acceptus erat: omne enim bonum et precipue malo in primo mirum deo acceptum est. ergo gratia superaddita non indigebat. Preterea. gratia diuiditur in operantem et cooperantem: sed non indigebat in statu illo gratia operante: quia impius non erat: cuius tamen effectus gratie operantis sit de impio facere piū nec sterum cooperante: quia nullam difficultatem ad bonū agendum patiebatur: gratia vero cooperans ad hoc datur: ut homo bonū facile facere possit. ergo nulla gratia indigebat. Preterea. ut dicitur de utro. xxiij. dei perfecta sunt opera non autem erit in diuinit operibus perfecta si aliquis gradus nobilitatis possibilis est i creaturis quod instituitur a deo non est. sed omnis gradus bonitatis possibilis i creaturis i rebus non inuenitur: sed poterat deus talem naturam condere que per propria naturalia vitam eternam mereretur: alias non esset omnipotens: cum igitur nulla alia creatura habet magis habere videatur: quam homo vel angelus: videtur quod hoc eis conueniat: et ita si natura humana pura esset: sicut in primo statu erat homo: gratia non indigeret ad vitam eternam promerendam. Preterea. pena nunquam precedit culpam cum sit effectus eius: sed carentia visionis diuine est pena originalis culpe. ergo si in natura humana non fuisset culpa nec etiam ibi fuisset carentia diuine visionis: sed poterat homo in statu innocentie omni culpa carere absque gratia. ergo gratia non indigebat ad hoc ut ad dei visionem pueniret. Preterea. ad hoc gratia datur homini ut per eam deo configuret et assimiletur: sed ex conditione nature sue homo ad imaginem et similitudinem dei factus est. ergo si natura in eo integra maneret alia gratia non indigeret. Contra: Ro. vi. dicitur. gratia autem dei vita eterna: sed necesse erat homini ut ad vitam eternam pueniret. ergo indigebat gratia per quam ad eam pueniret. Preterea peccatum naturam humanam non mutauit: sed eadem manet ante et post: sed meritum vite eterne excedit virtutem nature post peccatum. ergo et excedebat vires eius ante peccatum. ergo indigebat gratia per quam vitam eternam mereret.

Respondeo dō q duplex est necessitas. Una absoluta que est ex prioribus causis vt ex materiali et formali: ex quibus componuntur res vt q ordine cōposita ex contrariis necesse corrumpitur ⁊ huiusmodi. Alia vero est conditionata ex suppositione finis vt si terra debeat facere ferre hōe. s. sectionem necesse est eam dentes ferreos hōe. Nec autem necessitas est duplex: quedam. s. sine qua non potest hōi finis intentus: sicut sine cibo non potest haberi conseruatio vite: quedam vero sine qua non potest aliquis ad finem de facili pertingere: sicut dicitur equus necessarius homini ad pagēdū iter: ⁊ nomen utilitatis cōe est vtriqz modoz necessitatis vltimo positoz: sed nomen indigentie magis se habet ad primuz modum eozum. Illo enīz proprie dicimur indigere sine quo finēz consequi non possumus. s. h dico q homo ante peccatum gratia indigebat: q sine gratia sinez vite eterne nullo modo consequi potuisset: ad finem enim non peruenitur nisi per opera proportionata fini. vita autem eterna est finis omnino nature humane facultatem excedens. vnde etiam intellectus ⁊ desiderium superat. i. cor. Oculus non vidit ⁊ auris nō audiuit ⁊c. Ideo oportet q opera per que ad vitam eternam peruenitur vires nature humane excedant. vnde in ea homo non potest sine aliquo dō nō naturalibus addito: ⁊ ideo quātūcūqz natura humana sit integra: nihilominus homo gratia indiget ad vitam eternam consequendam. **A**d primuz ergo dicendum: q vnumquodqz bonus deus acceptat s. mensurā sue bonitatis: sed illud simpliciter a deo acceptari dicitur cui ab ipso preparat illa gloria quā ipse gloriofus est. s. visio eius per essentiam. **A**d secundum dicendum: q homo ante peccatum ⁊ operante ⁊ cooperante gratia egebat: gratie enīz operati aliquid per se conuenit: ⁊ aliquid per accidens. p se enim sibi conuenit vt hominem iustum formaliter faciat: ⁊ deo gratum: sed hoc accidit sibi vt iustus ex iniusto faciat ex pte subiecti in quo iustitia inuenitur. h etiam per se est sibi conueniens vt ex non iusto iustum faciat vel ex non grato gratum: sicut albedinis est ex non albo facere album: sed h albedini accidit vt ex nigro album faciat. Similiter etiam gratie cooperantis non est vt solam facultatem faciat in operando. h enim heresis pelagiana ponebat: s. vt efficaciam ⁊ virtutem quādam nouam operibus hominum prebeat. s. merendi vitam eternam. **A**d tertium dicendum: q non potest esse aliqua creatura q ex propriis naturalibus vitam eternam promereri possit: sicut non potest esse aliqua creatura que nature diuine equetur: nec h omnipotentie dei derogat. Et h patet ex his que supra dicta sunt. **A**d quartum dicendum: q carentia diuine visionis potest intelligi dupliciter. vel negatiue: ⁊ sic non est pena: s. defectus naturam creatam consequens. nulla enim natura creata ex se sufficiens est ad dei visionem: et sic fuisset carentia diuine visionis in homine an peccatum si gratiam non habuisset. Alio modo potest sumi priuatiue ne intelligatur aliqua obnoxietas ad carendum dei visione: ⁊ sic est pena peccati ⁊ i primo statu non fuisset. **A**d quintum dicendum: q similitudo dei que continet homini qm sua naturalia est alia ab illa que homo assimilatur deo per gratia: nec est inconueniens vt homo in pluribus deo assimilatur eo q secundum quēlibet gradum bonitatis superadditū noua similitudo i creaturis ad deū cōsurgit.

Secundum sic procedit. videtur q homo ante peccatū gratiam non habuerit. Qui cūqz enim habet gratiam potest proficere ad meritum vite eo q per gratiaz meretur quis augmentum grē ⁊ eius cōsumationē: s. vt supra magister dicit. xiiii. di. homo in primo statu nō habuit. vnde ad meritum vite proficere posset. ergo gratiam non habuit. **P**roterea. maior est potestas gratie qz nature: sed quāto peccans est maioris potestatis tāto grauius est peccatum eius. si ergo homo a statu gratie cecidisset cum angelis. ante lapsum gratiam non habuerit vt multi dicunt: videtur q peccatuz hominis grauius qz peccatuz demonis fuisset quod supra negatum est. **P**roterea. gratia magis conuenit cum gloria qz cum natura: sed gratia tempore in homine gloriam precedit. ergo multo fortius natura gratiaz ⁊ sic in primo statu gratiam non hūit. **P**roterea. gratia quātum in se est hominem in deum promouet cum igitur in homine ante statum peccati nihil esset trahens ipsum inferius: videtur q si gratiam habuisset q nunqz peccauisset: peccatuz autem: igitur gratiam non habuit. **P**roterea. ea que homo per peccatum amisit sibi restituta non sunt: sicut impassibilitas ⁊ huiusmodi. si ergo gratiam in statu innocentie habuisset eam per peccatum amissam per penitentiam non recuperasset: hoc autem falsum est: qz sic totum humanum genus periret. ergo gratiam in primo statu non habuit. **C**ontra. Nullus spoliatur illis q nō habet: sed homo per peccatuz fuit vulneratus in naturalibus ⁊ spoliatus gratiis vt dicitur i glo. lu. x. ergo gratiam habuit. **P**roterea caritas nunqz est in formis in littera autem probatur q Adam in primo statu charitatem habuit. ergo ⁊ gratiaz sine qua non est caritas. **R**espondeo dō: q circa h est triplex opinio. Quidam enim dicunt q homo in primo statu gratiam non habuit: nec virtutes gratuitas. omnes autem auctoritates sanctorum quas magister i littera inducit ad probandum homini virtutes i suis se exponunt de virtutibus naturalibus que in ipso ppter integritatē humane nature excellentissime erāt. Sed hoc non videt auctoritatibus conuenire i quibus ponit q Adam charitatem habuit que sine gra nō habet: ⁊ plura alia dicunt que non nisi forte ad virtutes naturales referri possunt. Alij vero distinguunt innocentie in duos status. dicunt enim q homo in principio creationis sue sine gra creatus est i naturalibus tñ: postmodum vero an peccatum graz consecutus est: ⁊ hanc distinctionem varia dicta sanctorum ⁊ doctoroz concordare nitunt. Sed istud non videt conuenire dictis sanctorum ⁊ doctorum q de statu innocentie quāsi de vno statu non distincto loquunt. ⁊ ideo hec positio non magne auctoritatis ē. Ideo alij dicunt q homo in principio creationis sue i gra creatus est: ⁊ hec quidem positio sag congruere videt opinioni Aug. qui ponit res simul tempore pferas fuisse creatas in materia ⁊ in forma. Prima vero opinio magis congruere videt opinioni aliorum sanctorum qui dicunt per successionem temporis res creatas pfectas fuisse. Que tamen harū opinionum verior sit multum efficaci rōne probari non potest sic nec aliquid eozum que ex voluntate dei sola dependent. h tamen probabilius est vt cum homo creatus fuerit in naturalibus integris q ociosa eē nō poterāt q i pmo instanti creationis ad deū pfectus graz pfectus sit. ⁊ ideo hanc opinionem sustinēdo dō est.

Ad primū dō q̄ sicut s̄m Aug. distinctio horū dicitur attendit s̄m ordinē nature: et nō s̄m successione tēporis: ita ē s̄m ordinē nature status in nālibus puris ad statū eius in gratia p̄fē: et nō s̄m ordinem temporis: et sic intelligendum ē q̄ hō in statu naturalī intel lectum nō hūit. vñ p̄ficere possēt: q̄ etiam dū grām h̄z nō h̄z hoc ex naturalibus: s̄z ex gratuitis. Vel dō q̄ h̄ intelligendū ē q̄ homo non potuit p̄ficere per se etiam habita gratia vt habitudinem consequeret et h̄ supra magister dixit p̄ficere ad meritū vite.

Ad secundū dō: q̄ s̄m tertiam opinionēz tā hoies q̄ angeli in gratuitis creati sunt: et iō contra eam nō est huiusmodi obō. Sed contra secundā quā sublinētes dō ē q̄ potentia naturalis: hoc mō se h̄z ad grām q̄ ipsa subministrat s̄bam actus: et gratia p̄bet efficacitā merendi in formā actū: et sicut maioris perfectionis est forma actus q̄ ipsa s̄ba eius: ita eōrio maior defectus ē deficere in ipsa s̄ba actus q̄ deficere in forma ipsius: q̄uis autē ponat hō grāz habuisse: et in hoc angelo supiorē fuisse: tñ debiliōz fuit in po^o nāli: et iō defectus po^o nālis magis excusat peccatū hominis q̄ defectus grē peccatū angeli. vñ simpliciter peccatum hominis minus q̄ peccatū angeli iuenit.

Ad tertū dō: q̄ per gratiam aliquis meret glīam et iō puenienter grā tpe glīam p̄cedit: sed p̄ naturam non meret gratiā. vnde nihil impedit vt simul cum natura gratia infundatur. Ad quartum dicendū q̄ in illis que agunt per necessitatem nature oportet q̄ agens de necessitate agat s̄m erigentiam forme q̄ in ipso est vt per calidū calefaciat hoc autem in voluntariis non tenet. vnde etiam si homo gratiam habuerit nihilominus p̄t in contrariū actum transire. Ad quintū dō: q̄ actus personales non attingūt naturā: sed personam: et iō adā per penitentiā quam de peccato egit potuit recuperare illa bona que sibi ad actus personales data erant sicut gratiam et virtutes. non autem illa que toti nature collata erant ut immortalitas corporis: et obedientia inferiorum viri um ad rationem et huiusmodi.

De tertū sic p̄cedit. vñ q̄ in primo statu hō nō tñ de grā habuisset quātum post peccatū.

Et enim p̄bs dicit in .x. ethi. Ridiculum est temperantiam et fortitudinem in diis ponere cum in eis passiones innate et illare non sint circa quas fortitudo et temperantia medium cōdicant: sed in p̄mo statu adā huiusmodi passionibus caruisset. ergo et p̄ p̄ns hīs virtutibus quas tñ hō post peccatū habuit gratuitas non ergo tot gratias homo ante peccatum habuisset. sicut post hūit. Ad p̄re. perseverantia quedā virtus est quā multi post peccati statū habēt: hec autē adam defuit vt eius casus ostendit. nō igitur virtutes hūit quot homines in peccato nati hūit: et sic idē qd̄ prius. Ad p̄re. plus indiget de^o plus tribuit: q̄: misericordiam intuet vt dicit Ber. s̄z hō plus indiget grē auxilio post peccatū q̄ ante: cū magis in naturalibus infirmet. s̄ plus d̄ grā post peccatū hōi conferat q̄ ante contulisset. Ad p̄re. deus cum sit sūme bonus vt Aug. dicit: mala esse non p̄mitteret nisi esset adeo potens vt ex mal^o bonū eliceret: sed non ostendit p̄fecte diuina bonitas nisi bonū quod ex malo deus elicit excederet illd̄ bonū qd̄ p̄ malū p̄uat. s̄ bonū hoīs qd̄ ex peccato eius deus elicit excedit illud bonū qd̄ ante peccatū erat: et est post modū per peccatū priuātū: et sic maior est grā post peccatū q̄ an. Ad p̄re. tota plenitudo gratie humani generis ex virtute incarnatio

nis et passionis xp̄i procedit. vñ d̄ Jo. i. de plenitudine eius oēs accepimus: sed si adam nō peccasset xp̄s non fuisset incarnatus vt quidāz dicunt vel saltem non fuisset passus vt oēs d̄nt. ergo non tāta plenitudo gratie fuisset in humano genere ante peccatum: sicut post. Contra. Mat. xx. v. dedit vnicuiq̄ s̄m propriam virtutem. et exponitur i glo. de collōne gratiaz: virtus autē hominū naturalis maior erat ante peccatū q̄ post. ergo et plus d̄ gratia p̄secuti fuissent ante peccatū q̄ post. Ad p̄re. nullus ex peccato reportat cōmodū: sed si hō post peccatū maiorē gratiaz hēret q̄ ante cōmodum ex malo reportaret. ergo et c. Ad respondeo dō: q̄ donorum gratiorum quedaz ordinantur absolute in perfectionem eius cui conferuntur. quedā autem ad vtilitatem aliorum vt d̄. i. cor. xii. vnicuiq̄ d̄at manifestatio. s̄ ad vtilitātē. vti libas autem quedam est vt defectibus proximorum subueniat: sicut per operationē signorum infidelitati succurrit: q̄ signa data sunt non fidelibus sed infidelibus. Et similiter est etiam de generibus linguarum: et de aliis huiusmodi donis. Et q̄ huiusmodi defectus in primo statu non fuissent: ideo etiā nec talia dona hōi collata foret q̄ hō defect^o ordinat. Dona vero absolute in perfectionem recipientis ordinata sunt ea quibus homo in actibus propriis perficit: et s̄m animā et s̄m corpus sicut est gratia gratū faciēs virtutes: donum sciē: et sapiētie: et huiusmodi: et ipasibilitas corporis: et in hīs hō in primo statu simpliciter loquēdo magis habuisset q̄ i secūdo statu p̄ peccatū. s̄z iste excessus p̄t p̄siderari dupl̄ vel int̄ siue vel ext̄siue. Ext̄siue quidē q̄z plura de huiusmodi hō i primo statu q̄ i secūdo habuisset. hūit. n. ipasibilitatē corporis et p̄fectā obedientiā inferiorū viriū ad rōnē et huiusmodi q̄ in hoībuz post peccatū nō inueniunt. S̄z verū ē q̄ et qdā dona post peccatū sūt que i perfectionē annerā hūit que aut in primo statu si fuissent oio: aut si fuissent s̄m alius modus et alios actus fuissent: vt tñ hoc intelligat de imperfecte nō q̄ naturam consequit: sed q̄ ex peccato p̄secuta ē. fidei enim p̄fectionē h̄z cōsequentem naturam: cuius ē diuina quasi in speculo intueri: et h̄ etiaz homini in p̄mo statu congruisset s̄z vidisset clarius diuina vt supra dictum est. Et iō fides in primo statu fuisset etiā s̄m eiusdem generis actum q̄uis perfectior q̄ modo sit continentia vero que importet imperfectionem in repugnantia passionum ex peccato creata s̄m q̄ p̄s philosophus p̄tinentiā accipit in .vii. ethi. in primo statu non fuisset: et similiter penitentia si sp̄alis virtus ponatur: ad minus s̄m eosdem actus quos nunc habz: et similis ratio est de aliis similibus. Si autem excessus intensiue consideretur: et precipue quātū ad dona gratū faciētia sic cōsiderādō statū ad statū vn̄uersaliter hō ante peccatū ampliorē gratia p̄ditus fuisset q̄ post: sed tñ nō est inconueniens q̄ aliq̄ p̄ statu peccati multo maiorē gratiā hēat q̄ aliq̄ habuissent etiam in primo statu eo q̄ gratie non tñ dāt s̄m mensurā naturalē virtutis seu capacitatis: s̄z s̄m conatū que contingit esse maiorē in eo q̄ minoris virtutis est: sicut et d̄ de cōpatione hominū noui et veteris testamēti. Ad primū ergo dō: q̄ q̄uis angeli quos p̄bs deos vocat: sicut et d̄ro. huiusmodi virtutes cardinales nō hēant s̄m eosdē act^o quibus in nobis sunt: hūit tñ eas s̄m quosdā eminentiores actus: et precipue s̄m q̄ p̄stituit eorū act^o circa finem: et h̄ modo in homine etiam ante statum peccati fortitudo et

temperantia esse potuisset. tamen sciendū est q̄ alia rō est de homine an peccatū: et de angelo: et de hoīe gloriificato. hō enim in primo statu q̄uis huiusmodi passionibus actu nō subiaceret tñ naturam hēberat q̄ q̄tū in se est hīs passionibus subicibil' erat: et possib'le erat eis subici si peccaret. nōdū hoīe p̄firmato: sed hō gloriificatus: et si naturā hēat cuiusm se cōsiderate nate sup huiusmodi passiones in esse tñ p̄ bituz glorie oīo additus hīs passionibus tollit: angel' vero nec naturā nec passibilitatē respectu hāz passionū hz. vñ p̄ q̄ huiusmodi virtutes quantū ad actus q̄ sunt vīe nūc i nobis magis remotē sunt ab angelis q̄ ab hominib' gloriificat: et ab hoīibus gloriificat magis q̄ ab eis in primo statu existibus. **C** Ad secundū dō: q̄ perseverantia dupliciter dr'. Uno enim modo est spāl' virtus: cuius actus est hīc propositum semper in bono p̄mācēdī: et talem virtutē Aldā habuit: et multi qui post corruerunt. Alio modo est quedā circumstantia p̄is virtutes alias: et sic non ponit spāl'es virtutem: sed continuationem quanda' virtut' vsqz ad mortem: et sic Adam in primo statu perseverantiā non habuit. **C** Ad tertium dicendum: q̄ plus indigenti deus plus tribuit dummodo sit magis ad recipiendum dispositus: alias non est verum. tamen sciendū est q̄ cum indigentia dicatur respectu finis vt dictum est non est dō: q̄ homo post peccatum magis eguerit gratia q̄ ante. Illud enim ad quod per se gratia est ordinata. s. gloria supra vires hominis est siue ante peccatum siue post peccatum. vnde quātū ad h non magis indiget post q̄ ante: sed quātū ad h ad quod per accidens gratia ordinat quod est remotio mali magis homo post peccatū indiget: et per respectum ad gloriāz arramen dicitur mensura gratie: qz per gratiam maiorem maiore qz gloriā mereret nō autem respectum ad remotionem peccati: et infirmitatis: qz minima grā sufficit ad delendum oīa peccata. vnde non maiori gratia indiget hō post peccatū q̄ ante: sed vix est ad plura grā indiget que tñ plura q̄ talibus gratia facere pōt. **C** Ad quartum dō: q̄ deus ex malo semper maius bonum eligit: non tamen illi de necessitate in quo malum esse permittit: sed in cōparatiōe ad vniuersum: cuius plenitudo p̄sistit ex hoc q̄ mala esse sinuntur: bonū aut vniuersi p̄pondeat bono particularis rei: sicut bonum gentis est diuinius q̄ bonum hominis vt in primo ethi. p̄bus dicit. **C** Ad quintum dicendum: q̄ r̄ps ad hoc fuit passus: vt hominis naturam repararet. vnde p̄ passionem r̄pi non apparet q̄ maiorem gratiam homo consecutus sit post peccatū: q̄ ante fuisse sine ea loquēdo de gratia in ordine ad p̄mium essentialē: qz ali quod p̄mium accidentale homo per passiones r̄pi consequitur quod ante peccatū non habuisset. s. gaudium de victoria r̄pi.

D quartū sic proceditur. videt q̄ post peccatum opera hominis fuissent magis efficacitā ad merendum q̄ ante peccatum. In primo enīz statu homo sicut nec ad malū impellens aliquid habebat: ita nec a bono retrahens: s. s. xliiii. di. magister dicit q̄ primus homo resistendo temptationi non meruisset: quia nihil erat quod ad malum impelleret. ergo similiter faciendo bonum vel nihil vel minus meruisset: quia nihil erat quod a bono impedit. **C** Præterea. dicit apostolus. ij. Thym. ij. non coronabitur nisi qui legitime certauerit: sed homo in primo statu non ita impugnabatur: sicut post

peccatum. ergo nec ita coronā efficaciter merebat. **C** Præterea. vt philosophus dicit in secundo ethi. virtus est circa difficilia: sed difficilius est homini post peccatum bonum operari q̄ ante. cum ergo ex virtute procedat efficacitā meriti: videtur q̄ an peccatus actus hominis fuerint minus efficaces ad merendum q̄ post. **C** Præterea. homo in primo statu fuit quasi medius inter statum angelorum et statum nostrum: vt ex hīs que. xliiii. di. dicta sunt p̄ s. operationes angelī non sunt: ita efficaces ad merendū: sicut operationes hominis: quod patet ex hoc q̄ inferior angelus mereri gradū superioris non potest: sed homo potest mereri vt ascendat ad supremum ordinem angelorum vt ex dictis Bre. patet i omel' de centum ouibus. ergo et homo in primo statu habuit opera minus efficacitā ad merendū q̄ post peccatum. **C** Præterea vt i prima di. ij. magister dicit homo factus est ad reparationē ruine angelice: sed d quolibet ordine angelorum aliqui ceciderunt vt supra. vi. di. dicitur est. ergo oportet q̄ qualitercūqz vadat humana natura: siue in statu innocentie: siue in statu peccati ad singulos ordines angelorum aliqui homines transferantur: cui ergo hō nō fiat nisi ex virtute meriti: videtur q̄ salte' nō maioris efficacitā ad merendū fuerint opera hominis in statu innocentie q̄ post peccatum. **C** Contra. Quanto aliquid est purius magis in genere alio tanto magis habet virtutem illius generis: sicut ignis purus q̄ ignis commixtus: sed merita nostra sunt admixta alicui de merito quod patet ex hō q̄ dicitur Ysa. lxxiii. quasi pannus menstruatus omnes iustitie nostre. Cum igitur in primo statu absqz omni permissiōe demeriti fuissent videtur q̄ tunc fuissent efficaciora ad merendum. **C** Præterea. quanto voluntas promptior: et ad operandum tanto homo magis meretur. ij. Cor. viii. s. voluntas prompta est secundum id quod habet: accepta est non secundum id quod non habet: sed in primo statu voluntas promptior erat ad bene agendū quia minus impidebatur. ergo opera hominis magis erant efficacitā ad merendū. **C** Respondeo dō q̄ cum meritum non consistat in habitu: sed in actu nec in actu quolibet: sed in eo qui per habitum gratie informatur actus autem omnis meritorius ex voluntate procedat operet q̄ meritum aliquid habeat a gratia: et aliquid a voluntate: et aliquid et ab obo actus. vnde species actus trahitur. et ideo ex his tribus efficacitā merendi mensurari potest ex gratie voluntate et obo. Quanto enim maiori charitate et gratia actus informatur: tanto magis est meritorius similiter etiam quanto magis est voluntarium plus habet de ratione meriti et laudabilis. Similiter etiam quanto magis obiectum est arduum tanto magis est actus meritorius semper intelligat p̄paratio de vno ceteris paribus. Quod autem aliquid arduum augmentet rationem meriti non habet ex difficultate laboris: sed ex bonitate: quia quanto aliquid melius est tanto supra vires hominis operantis est magis eleuatum. quia ergo homo in primo statu vt dicitur est maiorē gratiam cōmuniter habuisset q̄ post peccatum: et promptior fuisset voluntas ad operandū quæ essentiam non habebant sequitur q̄ opera hominis in primo statu simpliciter magis erant efficacitā ad merendum q̄ post: dummodo circa idē obiectum operatio consideretur vtrubiqz: q̄uis maior difficultate circa illud operetur homo post peccatū

ante. Non enim arduum opus auget ratione; merito nisi ratione bonitatis: et non ratione difficultatis nisi per accidens in quantum videlicet in id quod difficile est maiori attentione aliquis confurgit et cum maiori conatu voluntatis. Ad primum ergo dicendum: quod non consentire temptationi in primo statu: si homo in naturalibus tantum consideretur ut magister hic loquitur non fuisset homini meritorium: sed hoc contingit: ex hoc quod gratias non habebat: sicut ex causa per se: et non ex hoc quod nihil ad malum impellebat nisi per accidens in quantum videlicet: ex hoc quod homo non habebat impellens ad malum magis poterat conseruari a casu in peccato sine gratia quam post. Vel dicitur: quod non consentire temptationi dicitur dupliciter: vel ita quod importetur negatio tantum: et ita cum non relinquatur aliquis actus non remanebit ratio meriti: et hoc potuisset contingere in primo statu propter hoc quod homo non cogebatur temptationem exterioriorem discurrere: cum interiori temptatione non vigeretur: vel ita quod importat actum voluntatis temptationi repugnantem: et sic resistere peccato semper est meritorium in eo qui gratias habet. Ad secundum dicendum: quod quis homo in primo statu non habuerit certamen interius habuit tamen certamen exterius. Unde et victoriam habere potuit qua coronam merebatur: nec tamen est de necessitate meriti certamen contra aliquem impugnantem: quod sic in angelis meriti non inueniremus: sed de necessitate meriti est certamen quo quis contendit apprehendere aliquid quod supra se est sicut quod aliquis quasi viribus suis luctatur nec oportet ut ubi est maius certamen ibi sit maius meriti: sed ubi est magis legitimum: contingit autem in minori impugnatione magis legitimum certamen esse. Ad tertium dicendum: quod aliquid potest dici difficile dupliciter: vel ex arduitate operis: et sic virtus intelligitur circa difficile esse quod. si se difficile est et arduum: vel ex imperfectione operantis et sic virtus circa difficile non est: sed talem difficultatem virtus tollit: quanto enim aliquis virtuosior est tanto facilius opera virtutis exercet: nec tamen dicitur quod quanto virtuosior sit minus mereatur: et per hunc modum est difficultas maior in operibus hominis post peccatum ex imperfectione operantis. Ad quartum dicendum: quod hoc quod opera alicuius angeli sint minus meritoria quam alicuius hominis non contingit ex imperfectione angelorum: sed ex conditione gratie que: quis in angelis sit maior secundum statum: quia propinquior fini cum sit minor via angelo data quam homini ut supra dictum est. tamen gratia hominis potest esse maior in virtute merendi: angelis enim data est gratia ad determinatum gradum secundum determinatum ordinem promerendum: et ideo ulterius premium per gratiam illas mereri non possunt: homo autem cum ex conditione nature ad nullum ordinem determinetur: sed indifferenter ad omnes se habeat accipit gratiam indifferenter ordinantem ad promerendum gradum cuiuslibet ordinis secundum genus suum. et ideo non oportet quod ratione ista homo in primo statu minus mereri potuisset quam post peccatum. Ad quintum dicendum: quod quis homo non ad eundem terminum perveniat ad quem pervenisset ante peccatum: non oportet tamen ut equalem efficacitatem in merendo habeant actus eius: quia quod tunc ex paucis actibus mereri potuit nunc oportet quod ex multis actibus mereatur: ita quod per exercitium ac-

tuum in quandam perfectionem crescat secundum quam sibi competat meritum tanti premii quam prius habuisset.

Ad quintum sic proceditur. videtur quod pena hominis inconuenienter in littera determinatur pro peccato prime transgressionis. Illud enim quod propter hominem factus est in aliquo homini seruire debet: sed paradus terrestris propter hominem factus est sicut alie creature: cuius igitur homini inde eiecto in nullo seruiat: videtur quod inde expelli non debuerit. Preterea propter peccatum hominis tota natura deteriorata est que propter hominem facta est ut dicitur glo. Ro. viii. multo ergo magis locus ille in quo peccatum commissum est. scilicet paradus terrestris iusti debuit: sed hoc eiecto debet locum esse. Et post peccatum paradus terrestris expelli non debuit. Preterea ut supra magister dicit di. x. vii. paradus terrestris de se locus inaccessibilis est. ergo frustra apponuntur custodie ne homo ad illum accedere possit ad quem etiam sine illis pervenire non valeret. Preterea homo post peccatum statim necessitati mortis additus fuit: sed ex quo necessitate moriendi habuit non poterat non mori, ergo frustra dominus dicit. videte ne forte sumas de ligno vite etc. Preterea legnum vite non habuisset maiorem effectum in hominem post peccatum quam ante: sed homo ante peccatum de ligno vite edidit ut in littera dicitur: nec tamen in eternum vivit. ergo etiam licet post peccatum de eo comedisset in eternum vivisset. Si dicatur quod lignum vite hunc effectum non habebat nisi frequenter sumptum. Contra. Causa multiplicata non variat effectum secundum speciem. si ergo semel sumptum immortalitatis causa non erat: videtur quod nec etiam si frequenter sumeretur. Contra id quod innocencie debebatur non debuit remanere innocentia amissa: sed locus ille: et cibus innocentie debebatur. ergo post peccatum homo utroque privari debuit. Preterea magis erat proprius locus angeli celum empyreum in quo creatus est quam hominis paradus terrestris in quo post peccatum de celo empyreo deiectus est. ergo et homo post peccatum de paradiso terrestris expelli debuit. Respondeo dicitur: quod ad felicitatem seu ad beatitudinem aliquid pertinet quod est de se eius: sicut visio dei gaudium et huiusmodi: aliquid autem coram spondet sibi per modum congruentie: sicut beatitudinis sancto: respondet locus excellentissimus qui est celum empyreum. Ita etiam ad statum innocentie in qua quodammodo homo beatus erat ut dicit Aug. xij. de civitate dei quedam pertinebant quasi essentialiter: sicut immortalitas et obedientia virtutum inferiorum ad rationem et huiusmodi: sed quedam alia pertinebant per modum cuiusdam congruentie. Immo tali enim vite: et ab omni inquietudine segregate debebatur locus temperatissimus et delictis plenus qualis est paradus terrestris. unde sicut post peccatum deiectus est a statu illo innocentie in quem elevatus erat supra conditionem nature sue absolute considerate: ita etiam: et locum amisit qui illi excellentie debebatur: et in locum ubi formatus fuerat deiectus erat. Ad primum ergo dicendum: quod paradus terrestris: quis non seruiat homini quasi in usum eius: veniens seruit: tamen sibi ad instructionem eius proficiens: sicut homo ex hoc ipso quod in scriptura cognoscit se tali loco per peccatum privatum ad peccatum vitam

dum incitatur: ad miseriam suam cognoscendam.
C Ad secundus dō: q̄ sicut peccati infectio non ve-
 nit ad creaturas alias: nisi per creaturā rationalem
 peccantes: ita etiā illa infectio & corruptio non irra-
 tionalis creature penam ordinatur. vnde non oportet
 q̄ locus ille per peccatū inficiatur: in quo homo
 & angelus peccauit. s. paradisi terrestres & celū em-
 pireus. sed illa loca q̄ peccantibus deputata sunt p̄
 peccatū. **C** Ad tertiu dōm: q̄ illa impedimenta rati-
 one quorū inaccessibilib: s̄ paradisi terrestres forte
 hoc gladius flāmens vocatur: q̄ precipue locus
 ille inaccessibilis videtur. p̄pter intēperatum calorem
 in locis intermediis. & ideo nō sequitur q̄ huiusmo-
 di impedimenta superflua sint: **C** Ad quartū dō: q̄
 quis homo post peccatum lignum vite sumpsisset:
 mortem euadere nō potuisset. potuisset tamen mortē
 differre: ita vt vita eius auxilio ligni vite prolongare-
 tur: sicut de Enoch & Metha creditur: & hoc homini
 non expediebat: vt tam diu in hac misera vita p̄ma-
 neret. Et verba illa domini s̄t magis accipienda
 per modū cōpassionis q̄ insultationis. Vel potest di-
 ci sicut dicit magister in littera. **C** Ad quintū dō: q̄
 si homo ante peccatū de ligno vite sumpsisset nō
 tamen immortalitate consecutus fuit quā lignū vite
 conferre nō potuit: nisi frequenter sumpserit. Et ideo
 dō. **C** Ad sextū q̄ lignum vite non erat causa per
 se immortalitatis vt exp̄dictis patet: sed potius
 erat vt dispositio quedam: dispositio autem non per-
 ducit ad effectum nisi multiplicata: sicut pars in qua-
 litatibus actiuis & passiuis que sunt dispositiōes ad
 formam elementis: non enim inducitur forma elemen-
 ti nisi quando perducitur materia ad intensiōes q̄
 litatum illarum operatur liberando & preparādo &c.
 vt liberatio referatur ad expulsiōem peccati. & pre-
 paratio ad informātionem anime. Non tamen iustitie
 habende vel retinende. Contra. s̄ dictum est q̄
 quis hō n̄ heret. vñ p̄ficere posset hūc tñ vñ possi-
 stare. s̄ li. ar. sufficiebat ad iustitiam retinendas. Et
 dō: q̄ ab eadem causa est esse rei & conseruatio eius.
 vnde sicut esse iustitie gratuite non est nisi adeo: ita
 etiā & conseruatio eius. Sed verus est q̄ homo ha-
 bens gratiam non indiget alia gratia ad eius conser-
 uationes. Et propter hoc dicitur. q̄ homo potest per
 se stare. quibus respondentes dicimus &c. videtur
 hoc falsum: q̄ si quando peccauit non habuit: tunc p̄-
 us amisit q̄ peccasset quod videtur falsum. S̄ dō:
 q̄ ante intentionem peccati habuit virtutes: sed si-
 mul ista duo fuerunt cōmissio peccati & amissio virtu-
 tis: sicut vnum est instans in quo expellitur nigredo
 & in quo inducitur albedo: Homo ante peccatū bea-
 tissimus &c. non est intelligendum de patrie beatitu-
 dine: sed s̄m q̄ beatitudo includit talem perfectionē
 qualis illi statui cōgruebat: & capiebat auram et̄caz
 in quātū seruis in diuinorum contemplatione mane-
 bat. Atq̄ vñ fuisse concess. ex hoc non sufficienter pro-
 batur: quia homo in statu illo de ligno vite comēde-
 bat preceptum enim affirmatiuū nō obligat ad sem-
 per. vnde & si preceptū sibi fuerit q̄ lignis cibis cō-
 cessis vteretur: potuit tamen esum alicuius eorū dif-
 ferre vsq̄ ad terminum sibi a deo p̄chinitum: & ideo
 a quibusdam non conceditur quod magister h̄ deter-
 minat: sed quid verius sit determinari non potest
 cum scriptura non determinet nec ratione probari
 possit.

Distinctio

Trigesima.

Quod per Adam peccatum & pena tran-
 siuit in posteros.

In superioribus insi-

tuat: licet ex parte non enim
 perfecte sufficimus qualiter; pri-
 mus homo deliquerit & quam
 pro peccato penam subierit. quibus adiciē-
 dum est peccatum simul ac penam per eū trā-
 sisse in posteros: sicut Apostolus ostendit in
 quiens. Sicut per vnum hominem in hunc
 mundum peccatum intrauit: ita & in omnes
 homines mors pertransiit.

Utrum illud peccatū fuerit originale: an
 actuale.

In primo videndum est quod fuerit
 illud peccatum: originale. s. an actua-
 le. & si de originali intelligat: conse-
 quenter quid sit originale peccatum: & quare
 dicat originale & quomodo pertransierit vel
 pertranscat in omnes: diligenter inuestigan-
 dum est. Quibusdam placuit de peccato actu-
 ali ade illud accipere: asserentibus hoc aplm
 sensisse cum inferius ait. Sicut per inobedi-
 entiam vnus hominis peccatores constitu-
 ti sunt multi: ita &c. Euidenter inquam etiā
 ipso nomine exprimit apostolus peccatum:
 quod per vnum hominem intrauit in mun-
 dum. s. inobedientia. Inobedientia vero pec-
 catum actuale est. Hoc autem dicitur intrasse
 in mundum: non traductione originis: sed si-
 militudine preuaricatōnis. Omnesq̄ in illo
 vno peccato peccasse dicunt. quia omnibus
 ille vnus peccandi exemplū extitit. Hoc ma-
 le senserant quidam heretici: qui dicti sunt
 pelagiani. de quibus Aug. i. i. li. de baptismo
 paruulorum cōmemorat dicens. Sciendum
 est hereticos quosdam: qui nominati sunt pe-
 lagiani: dixisse peccatum prime transgressio-
 nis in alios homines non propagatione: s̄
 imitatione transisse. vnde etiam in paruulis
 nolunt credere per baptismum solui origina-
 le peccatum: quod in nascentibus nullū esse
 omnino contendunt. Sed eis dicitur quia si
 apostolus peccatum imitationis: non propa-
 gationis intelligi voluisset: eius principē nō
 Adam: sed diabolum diceret. de quo i libro
 sapientie dicitur. Inuidia diaboli mors intra-
 uit in orbem terrarum. & quia non vult intel-
 ligi hoc esse factum propagatione: sed imita-
 tione: continuo subiunxit scriptura imitanē
 autem eum qui sunt ex parte ipsius. Imitatē

quidem Adam quotquot per inobedentiā transgrediuntur mandatus dei. sed aliud est quod exemplum est voluntate peccantibus: aliud quod origo est cum peccato nascentibus. non est igitur accipiendum peccatum ad eum transisse in omnes imitationis tantum exemplo: sed propagationis et originis visio.

Hic aperit illud esse peccatum originale quod transit in posteros.

Test illud peccatum originale ut aperte Angu. testat: quod per adam transiit in omnes: per eius carnes vicia tam: concupiscentialiter generatos.

Quid sit originale peccatum hic inquirent:

Quod diligenter inuestigandum est quod sit. De hoc enim sancti doctores sub obscuritate locuti sunt: atque scolastici lectores varia senserunt. Quidam enim putant originale peccatum esse reatum pene pro peccato primi hominis. i. debitum vel obnoxietatem. quia obnoxii et addicti sumus pene temporalis et eterne pro primi hominis actuali peccato: quod pro illo ut autem omnibus debet pena eterna nisi per gratiam liberentur. Iuxta horum sententiam oportet dici originale peccatum nec penam nec culpam esse. Culpam non esse ipsi fatentur. pena quoque sine eos esse non potest. quia si debitum pene originale peccatum est cum debitu penam non sit pena: nec originale peccatum est pena. Quod etiam quidam eorum admittunt dicentes in scriptura peccatum sepe nominari reatum. et reatum illi intelligunt ut dictum est obnoxietatem pena. Et ea ratione asserunt peccatum originale dici esse in parvulis quia parvuli pro ipso primo peccato rei sunt pene. sicut pro peccato iniqui pentis aliquando exulant filii sine iustitiam fori.

Quod originale peccatum culpa sit auctoritatibus probat.

Ed quod originale peccatum culpa sit: pluribus sanctorum testimonio edoceat. super exodum ubi dicitur: primo genitus asini mutabatur ovis: gregorius ait. Omnes qui in peccato nati sumus et ex carnis delectatione concepti: culpam originalem nobis contraximus. unde et voluntate nostra peccatis implicamur. Ecce culpam originalem dicit nos trahere. unde constat originale peccatum culpam esse. Aug. quoque in libro de natura et gratia de hoc eodem sic ait. Desunt autem apostolis peccauerunt. utique vel in seipsis vel in adam: quia sine peccato non sunt: vel quod originaliter attraxerunt: vel quod malis moribus addiderunt. Peccatum enim primi hominis non

solum ipsum: sed omne nocuit genus humanum: quod ex eo damnationem simul et culpam suscepimus. Idem super psalmum quinquagesimum. quod de corpore mortuo seminat cum vinculo peccati originalis nascitur et morti. ideo igitur se iniquitatibus conceptum dicit David. quod in omnibus trahitur iniquitas ex Adā et vinculum morti. nemo enim nascitur nisi trahens penam et meritum pene. Meritum autem pene peccatum est. ois ergo qui nascitur per carnis concupiscentiam peccatum trahit. peccatum itaque originale culpa est quia omnes concupiscentialiter concepti trahunt. An in ecclesiasticis dogmatibus scriptum est. firmissime me tene et nullatenus dubites: omnem hominem qui per concubitus viri et mulieris concipitur cum originali peccato nasci: impietati subditum: mortisque subiectum. et ob hoc natura ire nasci filium: a qua nullus liberatur nisi per fidem mediatoris dei et hominum. His aliisque auctoritatibus evidenter ostenditur peccatum originale culpam esse: et in omnibus concupiscentialiter genitum trahi a parentibus.

Quid sit quod dicitur originale peccatum. scilicet fomes peccati. i. concupiscentia.

Unc superest videre quid sit ipsius originale peccatum: quod cum non sit actuale non est actus sine motus anime vel corporis. Si. n. actus est anime vel corporis actuale utique peccatum est. Sed actuale non est. non est igitur actus vel motus quod igitur: originale peccatum dicitur fomes peccati. scilicet concupiscentia vel concupiscentia: que dicitur lex membrorum sive languor nature: sive tyrannus qui est in membris nostris: sive lex carnis. Unde Aug. in li. de baptismo. parvulorum Est in nobis concupiscentia que non est permittenda regnare: Sunt et eius desideria que sunt actuales concupiscentie: que sunt arma diaboli que veniunt ex languore nature languor autem iste tyrannus est qui movet mala desideria. si ergo vis esse victor tyranni atque inermem inimicum invenire: non obedias concupiscentie male. His verbis satis ostenditur fomitem peccati esse concupiscentiam.

Quid nomine concupiscentie intelligitur quod dicitur fomes peccati.

Omine autem concupiscentie non actum concupiscentie: sed viciū primum significavit cum ea dixit legem carnis. unde illud in tractatu de verbis apostoli sic ait. Semp pugna est in corpore mortis huius: quod ipsa concupiscentia cum qua nati sumus finire non potest. quoad vivum quotidie minui potest: finire non potest. Que autem est concupiscentia cum qua nati sumus: viciū utique est quod parvulum habile concupiscere facit: adultum et concu-

piscentem reddit. sic enim in oculo ceci in nocte vitium cecitati est: sed non apparet. nec discernit inter videtur et cecum nisi luce veniente: sic in puero vitium esse non apparet: donec etatis provecutionis tempus occurrat. Ex his datur intelligi quod sit originale peccatum. scilicet vitium concupiscentie: quod in omnibus concupiscentialiter natos per adam intravit: eosque maculavit. Unde augustinus in libro de baptismo par. Adam propter imitationis exemplum occulta etiam tabe carnalis concupiscentie siue: tabificavit in se omnes de sua stirpe venturos. Unde apostolus recte ait. In quo omnes peccaverunt. circumspecte et siue ambiguitate dicit hoc apostolus. Siue. n. intelligatur in quo homine siue in quo peccato: sanum est. In adam enim omnes peccaverunt ut in materia. non solum eius exemplo: ut dicunt pelagiani. Res. n. ille unus homo fuerant. id est in eo materialiter erant. Manifestum est itaque omnes in adam peccasse quasi in massa. Ipse enim per peccatum est corruptus quos genuit omnes nati sunt sub peccato. Ex eo igitur constituti sunt peccatores. ita et in illo uno peccato quod intravit in mundum: recte omnes dicuntur peccasse: quia sic ab illo uno homine: sic ab eodem uno peccato imunes esse non possunt: nisi ab eius reatu per christi baptismum absoluantur. alia ergo propria sunt peccata: in quibus tamen peccant quorum peccata sunt: aliud hoc unum in quo omnes peccaverunt. id est ex quo omnes peccatores constituti sunt.

Quod sit peccatum in quo omnes peccaverunt. scilicet originale quod ex inobedientia processit.

b Deest originale peccatum quo peccato res nascuntur omnes concupiscentialiter geniti: quod ex adam siue ex eius inobedientia emanavit: et in posteros demigravit. Unde apostolus consequenter per inobedientiam unius hominis multos dicit esse constitutos peccatores: que est actuale peccatum. Cum ante dixerit per unum hominem peccatum intrasse in mundum: et in eo omnes peccasse: quod de originali dictum est oportere accipi.

Ex quo sensu dictum est per inobedientiam unius multos constitutos peccatores.

q Quod ergo ait. per inobedientiam unius multi constituti sunt peccatores: eo sensu dictum esse intelligendum est: quia ex inobedientia ade. scilicet ex peccato actuali ade: processit originale peccatum: quo omnes peccatores nascuntur: ut et in illo esset: et in omnes transiret.

Quod peccatum originale in adam fuit et in nobis est. Unde augustinus. Juliano heretico nullus peccatum in parvulis esse ostendit respondens apte asserit peccatum originale ex voluntate ade processisse: ac per eius inobedientiam in mundum

dum intrasse. Querit enim iulianus per quid peccatum inuenitur in parvulo: ita ingens. Non peccat iste qui nascitur. non peccat ille qui genuit. non peccat ille qui dedit. Per quas igitur rimas iter totum perfidia innocentie peccatum fingis in gressibus? Et respondet ei sancta pagina. per unum hominem peccatum intravit in mundum. per unius inobedientiam ait apostolus: quod querit amplius: quod querit aptius? Respondeo iulianus. Si per hominem unum peccatum in mundum intravit. peccatum vel ex voluntate vel ex natura est. Si ex voluntate est: mala est voluntas que peccatum facit. si ex natura est: mala est natura. Qui respondeo ex voluntate peccatum est. Querit forte utrum originale peccatum ex voluntate sit: respondeo prorsus et originale peccatum ex voluntate esse: quia hoc ex voluntate primi hominis seminatum est: ut in illo esset: et in omnes transiret.

Obiectio quorundam contra id quod supra dictum est omnes homines in adam fuisse.

a De hoc autem quod diximus in adam fuisse omnes homines: quodam verborum sectatores sic obiciunt dicentes. Non omnis caro que ab adam traducta est: in eo simul existere potuit quia multo maioris quantitate est: quam fuerit corpus ade. In quo nec tot etiam athomi fuerunt: quot ab eo homines descenderunt. Quocirca verum non esse asserunt substantiam uniuscuiusque in primo fuisse parente.

Responso ubi aperitur qualiter in adam secundum rationem seminalem: et quod ex eo descenderunt. scilicet propagationis lege.

q Tribus modis potest quod materialiter atque casualiter: non formaliter dicitur fuisse in primo homine: omne quod in humanis corporibus naturaliter est. Descenditque a primo parente lege propagationis: et in se actum et multiplicatum est: nulla exteriori substantia in id transeunte: et ipse in futuro resurget. Fomentum quidem habet a cibis: sed non convertitur in cibis in humanam substantiam que secundum propagationem descendit ab adam. Transmissum enim adam modicum quid de substantia sua in corpora filiorum quam eos precreavit. id est quod modicum de massa substantie eius divisum est et inde formatum est corpus filii: cuiusque multiplicatione sine rei extrinsece adiectione augmentum est. Et de illo ita augmentato aliquid item separatur. unde formantur posteriorum corpora: et ita procreditur procreationis ordo lege propagationis usque ad fines humani generis. Itaque diligenter ac perspicue intelligentibus patet: omnes secundum corpora in adam fuisse per seminalem rationem: et ex eo descenderunt per propagationis lege.

Auctoritate et ratione probatur nihil extrinsecum conuertitur in humanam substantiam que ab adam est.

Quod vero nihil extrinsecum in humanam corporis naturam transeat: veritas in euangelio significat dicitur. Omne quod intrat in os in ventrem vadit: et in secessum emittitur. Quod etiam ratione ostendi potest hoc modo. Puer qui statim post ortum moritur: illa statura resurget quam habiturus erat: si viueret usque ad etatem. xxx. annorum nullo vicio corporis impeditus. Unde ergo illa substantia que a deo parua fuit in ortu: in resurrectione tam magna erit: nisi sui multiplicatioe in se? Unde apparet quod etiam si viueret: non aliunde: sed in se augmentaretur illa substantia. Sicut costa de qua facta est mulier: et sicut panes euangelici. Non inficiamur tamen quod cibi et humores in carnem et sanguinem transeant: sed non in veritatem humane nature quam a primis descendit parentibus. Que sola in resurrectione erit reliqua vero caro in quam cibi transeunt tanquam superflua in resurrectione deponetur. Que tamen ciborum aliarumque rerum fomentis coalescit.

In superioribus insinuat est et. Postquam determinauit lapsus humane nature quam ad peccatum primorum paratum. In pre ista incipit determinare quod natura humana vitata est posteris. Et diuidit in partes duas.

In prima determinat de peccato quod a primis paratum in posteros eorum transtulit per carnis originem. scilicet de peccato originali. In secunda determinat de peccato quod transtulit in posteros per imitationem operis. scilicet de peccato actuali. lxxviii. di. post predicta de peccato actuali et. Prima diuidit in duas. In prima determinat de peccato originali ostendendo an sit et quod sit. In secunda determinat quasdam obiectiões eius. lxxi. di. sicut superest investigare et. Prima diuidit in duas. In prima determinat de peccato originali secundum veritatem. In secunda excludit quasdam obiectiões quibus peccati originalis traductio pugnat. ibi. quod ergo ait per inobediētiam et. Prima diuidit in duas. In prima ostendit aliquid peccatum a primis parentibus in posteros transtulit. In secunda inquirunt quid sit illud. ibi. h. primo videndum est et. Et diuidit in partes duas. In prima inquirunt an sit peccatum actuale vel non quod dicit apostolus per unum hominem in terram transiisse. Ostendens quod est peccatum originale et non actuale. In secunda iterato inquirunt quid sit illud originale peccatum quod diligenter investigandum est et. Circa primum tria facit. Primo mouet quoniam. Secundo excludit falsas opinionē quorundam h. exponētium de peccato actuali tamen. ibi. Quibusdam placuit et. Tertio ostendit h. intelligi de originali peccato. ibi. Et est illud peccatum originale et. Ad diligenter investigandum est et. Die inquit quod sit peccatum originale. Et diuidit in partes duas. In prima inquirunt quod sit secundum genus mortis. In secunda quod sit secundum genus nature. ibi. Nunc superest videre et. Circa primum duo facit. Primo ponit quorundam

opinionem qui peccatum originale reatum tamen esse dicebant et non culpam. Secundo ostendit peccatum originale culpam esse. ibi. Sed quod originale peccatum et. Ad ergo ait per inobediētiam et. Sic excludit obiectiões peccatum originale impugnantes. Et diuidit in duas. In prima excludit obiectiões que impugnant directe peccatum originale. In secunda excludit obiectiões que impugnant peccatum originale quantum ad causam eius que est carnis traductio. ibi. Ad h. autem quod diximus et. Circa primum duo facit. Primo excludit obiectiões pelagii ex auctoritate procedente. Secundo excludit obiectiões duas iuliani quod rocinando originale peccatum impugnabat. Quare prima incipit. ibi. Unde Augustinus iuliano et. Secunda. ibi. Inquit iulianus et. Ad h. autem quod diximus et. Sic excludit obiectiões eorum que peccatum originale impugnant ex parte cause eius que est carnis traductio ex vno in quo omnes materialiter fuerunt. Et circa h. tria facit. Primo mouet obiectiões. Secundo ponit responsionem. ibi. Quibus responderi potest et. Tertio ponit responsionis confirmationem. ibi. quod vero nihil extrinsecum et. Sic est duplex quod. Prima de peccato originali. Secunda de traductioe carnis. Circa primum queruntur tria. Primo an per peccatum primorum parentum in nos isti defectus deueniunt quos sentimus sicut necessitas moriendi et huiusmodi per modum quo pena consequitur culpam. Secundo vtrum defectus aliquis ex primis parentibus in nos deuenire poterit: qui ratione culpe habeat. Tertio supposito quod sic querit quod sit originalis culpa que a parentibus contrahitur.

Primum sic proceditur. videtur quod defectus quos sentimus non sint nobis quasi pena per peccatum primi hominis inflecti. Sicut enim dicit seneca. mors est hominis natura non pena. iter omnes autem defectus mors maior est. vni et finis terribilior a phobos in. iii. ethi. dicitur. g. nec est alius defectus pene debere dicitur quod natura humana sequitur. Circa preterea. quibus inueniunt in aliquibus ex eisdem principiis creatura per rationem vnam in illis inueniunt cum ex unitate principiorum pendeat vnius rei: sicut mors fames sitis et huiusmodi inueniunt ex eisdem principiis in homine et quibus in aliis animalibus. sicut ex pugna primorum ex quibus corpus componitur: cum igitur in aliis animalibus non sint sub ratione pene nec in homine tanquam pene erunt. Circa preterea. non magis peccauit homo quam angelus imo minus ut supra dictum est. lxxi. di. sicut angelus per peccatum nihil amisit de bonis naturalibus sibi collatis ut dicitur d. de di. no. dicitur. g. nec homo. si igitur de natura hominis esset ut corpus suum esset incorruptibile et passibile h. per peccatum non amisisset: cum igitur amisisset: videtur quod non fuerit nature: sicut ergo et priuatio horum non sicut pena naturam consequitur: sed sicut naturalis defectus. Circa preterea. omnis virtus naturaliter tendit in suum obiectum: sed virtutis concupiscibilis obiectum est delectabile secundum sensum. ergo quod concupiscibilis moueat in illud h. non est pena: sicut hominis natura: et similiter de irascibili: et de aliis viribus: sicut hoc causa pugna virtutum inferiorum ad superiores quod vnaqueque virtus in suum obiectum mouet videtur: ergo quod huiusmodi pugna sit naturalis homini et non pena eius sic dicitur. Circa preterea. nulli dicitur esse pena si non attingat ad illud quod vires nature sue excedit: sicut quod homo non potest volare non est sibi pena: sicut peringere ad videndum deum in sua eternitate omnes vires humane nature excedit alias homo ex naturalibus in illud venire posset. ergo nec carceris visionis diuine pena hominis dicitur: et ita nihil eorum quod pena esse dicitur primi peccati

eam rōnē pene hēre vident. **C**ōtra. Dis passio in
 volūtaria pena ē: sed mors est passio maxime inuolū
 taria adeo q̄ nec senectus volūtate moriēdi peccato
 abstulerit vt Jo. vltimo in glo. dī. ergo mors: et alia
 huiusmodi sunt pene. **C**ōtra. vt pbs dicit i. ij. phi
 sicor: et primo de aia actus proprius sit i proprie mā
 vñ os pfectionē perfectibili pportionatā esse: s; aia
 rōnal que est perfectio corpis humani s̄m suā nām
 incorruptibilē est. ergo et corpus humanū naturaliter
 incorruptibile ē. si ergo corruptū h̄ erit defectū natu
 re: et ita erit pena. **C**ōtra. potentius nō vincit a mi
 nus potēte: q; agens est nobilius paciēte vt pbs in
 iii. de aia dicit: sed corpus humanū est nobilius ina
 nimatis corporibus. si ergo ab eis paciat hoc erit p
 infirmitatē nature eius infirmitas aut: et defectus ei?
 qd̄ s̄m naturā in hoīe est pena est: ergo passibilitas a
 talibus corporibus est i hoīe quasi pena. **C**ōtra. Respon
 deo dō: q; ea q̄ sunt ad finē disponūt s̄m necessitatez
 finis vt ex. ij. pbs itoz p̄ finis aut ad quē hō ordina
 tus ē: est vltra facultatē nature create. s. beatitudo q̄
 in visione dei consistit soli enī deo h̄ cōnaturale est vt
 ex dictis in. xlii. di. p̄. vñ oportuit naturā humanā
 taliter institui: vt nō solū hēret illud qd̄ sibi ex princī
 piis nālibus debebat: sed et aliqd̄ vltra per qd̄ faci
 le in finē pueniret: et q; vltimo fini amore inherere n̄
 poterat: nec ad ip̄m tenēdū puenire: nisi p̄ sup̄emaz
 ptē suā q̄ ē mēs: et intellectus: seu rō: i qua ymago dei
 insignita ē: ideo vt illa ps i deū tēderet subiecte sunt
 sibi vires inferiores vt nihil in eis accidere posset qd̄
 mētē retineret et ipediret ab itinere in deū: et pari rō
 ne corpus hoc mō dispositū ē vt nulla passio in eo ac
 cidere posset per quam mentis contemplatio impe
 diret: et q; hec omnia ex ordine ad finem vt dictus ē
 homini inerant: ideo facta deo ordinatione a fine per
 peccatum hec omnia in natura humana esse desiere
 et relictus est homo in illis tantum bonis que euz ex
 naturalibus principiis cōsequūtur. Et hoc expresse
 Dionysius dicit. iii. c. ce. Yerar. sic inquis. p̄ priū
 aut principiū hīs hō in generationibus corruptibili
 bus merito ad principiū p̄ntē ductus ē finē. i. hoc ex
 peccato meruit vt cū ex principiis suis ex qbus cō
 positus est sibi corruptio deberetur q; reduceretur
 per peccatum ad talem finem q; suis principiis con
 grueret: et h̄ accipitur ex hoc q; dictum est Gen. iii.
 terra est: et in terraz ibis. Scdm̄ h̄ ergo dico q; isti de
 defectus possunt ad naturam humanam dupliciter cō
 pari: vel ad eam s̄m q; in principiis naturalibus suis
 tantum consideratur: et sic procul dubio non sunt
 pene eius: sed naturales defectus: sicut etiam eē ex
 nihilo vel indigere cōseruationes est defectus quid
 dam naturalis omnem creaturam consequens: et nul
 li est: pena: vel ad eam prout instituta est: et sic p̄cul
 dubio pena sunt sibi: q; etiam ex priuatione eius qd̄
 gratis alicui conceditur postq̄ concessum est puniri
 dicitur alicui. **C**ōtra. Ad primū ergo dicendū: q; Sen
 et alii p̄bi considerauerunt naturam humanam s̄m
 ea q̄ ex principiis suis naturalibus ipsaz consequunt
 statum enim illum prime conditionis scire nō potue
 runt: q; non nisi fides tenet. et ideo de morte nihil ni
 si facit de naturali defectu locuti sunt: q; uis etiaz na
 turalis defectus aliquo modo pena dici possit.
Cōtra. Ad secundū dicendū: q; animalia alia nō sunt
 ordinata in finem qui facultatem naturalem ipsoruz
 excedat: et ideo in illis tantum bonis creata sunt que
 eis ex principiis naturalibus debentur. vnde non ē

similis ratio de homine et de aliis animalibus. **C**ōtra
 tertium dicendū: q; bona naturalia dicuntur dupli
 citer vel prout sunt in se cōsiderata s̄m q; nature de
 bentur ex propriis principiis: et sic nec homo nec an
 gelus peccatum aliquid naturalium amisit: vel i ali
 quo diminutus est: quia Dionysius etiaz integra da
 ta naturalia in angelis peccantibus p̄manere di
 cit: vel s̄m q; ordinantur in finem vltimū. et hoc mo
 do in ytroq; bona naturalia diminuta sunt non qui
 dem penitus amissa in quantum vterq; factus ē mi
 nus habilis: et magis distans a finis consecutione: et
 propter hoc etiam homo gratuitis spoliatus dicitur
 et in naturalibus vulneratus Luc. x. in glosa. **C**ōtra
 quartum dicendū: q; quodocūq; multa conueni
 unt ad constitutionem alicuius alicui eorum potest
 aliquid s̄m se conuenire naturaliter s̄m naturam p̄
 priam: et aliquid conuenit sibi s̄m naturam totius. si
 cut patet de elementis in mixturem corporis veni
 entibus. s̄m h̄ ergo dico q; vis concupiscibilis natu
 rale habet h̄ vt indelectabile s̄m sensum tendat: sed
 s̄m q; est vis concupiscibilis humana habet vltimū
 vt tendat in suum obiectum s̄m regimē rationis: et
 ideo q; in suum obiectum tendat irrefrenate hoc nō
 est naturale sibi in quantum est humana: sed magis
 contra naturam eius in quantum huiusmodi et s̄m h̄
 rationes habere pene potest maxime considerata na
 tura humana s̄m q; tota est sub regimine rationis vt
 in prima conditione fuit. **C**ōtra. Ad quintum dicendū
 q; quis natura humana per se non possit in visione
 dei pertingere potest tñ ad eam peruenire euz adiu
 torio gratie: et ex se habet habilitatem vt in illaz per
 ueniat. et similiter etiam ex hīs que sibi gratis in pri
 ma conditione collata fuerit maiorem habilitatē ha
 bebat cuius hereditatis diminutio pena est hominis
 si ad institutionem eius refratur: sic carentia diu
 ine visionis pena dicit s̄m q; nō nominat negationē
 tantum: sed etiam priuationem quandam cum qua
 dam obnortate vt supra dictum est. Et quia alie ra
 tiones videntur. concludere q; etiam humana natu
 re in suis principiis considerate isti defectus sint pe
 na: ideo ad eas etiam respondendū est. s̄d. ergo ad
 sextum q; inuoluntariorum illa tantum rationem pe
 ne habent que sunt voluntati subiectibilia voluntas
 enim non tantum est possibile: sed etiam impossi
 bile: et ideo si alicui sit inuoluntarium illud quod
 potestati voluntaz n̄ subiacet n̄ p̄ h̄ rōnē pene h̄ sic
 q; aliq; ē breuis mū? i statū vt aliqd̄ huiusmodi: et
 hoc modo mors: et alia huiusmodi inuolūtaria sunt.
Cōtra. Ad septimum dicendū: q; inter animam: et cor
 pus oportet esse proportionem sicut potentie ad ac
 tum non autē sic conuenientium in eadem natura seu
 proprietate non enim oportet si anima est sine quan
 titate q; etiaz corpus sit huiusmodi: similiter nō oportet
 q; si anima est ir. corruptibilis naturaliter q; cor
 pus etiam huiusmodi sit. **C**ōtra. Ad octauum dicendū
 q; quis corpus hominis simpliciter nobilius sit cor
 pore ignis vrentis vel ferri secantis in quantum est
 nobiliori forma perfectum nihil tamen prohibet illa
 corpora nobiliora esse s̄m quid in quantum. s. h̄ ha
 bent in actu quod corpus humanum habet in poten
 tia vt caliditatem vel aliquid huiusmodi.

Ad secundū sic proceditur. videtur q; nullus de
 a defectus in nos per originē veniens rationē cul
 pe habere possit. Ex hoc enī aliqd̄ culpabile
 et vituperabile est si malū sit qd̄ est in potentia eius

qui de hoc culpatur: non enim vituperatur nisi ex his que in nobis sunt: ut philosophus in tertio ethi. dicit. sed illud quod per originem trahitur non potest esse potestate eius quod illud originale trahitur. ergo implet est aliquid per originem tractum rationem culpe habere.

C **P**re. sicut Augustinus dicitur: peccatum est voluntarium a deo: quod si non est voluntarium non est peccatum. sed illud quod per originem trahitur non potest esse voluntarium: quia actus voluntatis originem voluntatis non preedit. ergo implet est aliquid per originem tractum esse peccatum vel culpam. **C** **P**re. nullum accensum potest traduci nisi subiectum suum traducat. sed subiectum culpe est anima rationalis que cum non sit extraduce: ut supra probatum est: videtur quod nec aliquid per originem tractum ratio nec culpe habere possit. Si dicatur quod traducitur peccatum per translationem feminis. **C** **C**ontra. nihil datur alteri vel efficitur in altero quod ipsum non habet: sed semine non potest esse subiectum infectionis culpe. ergo nec ex eo culpa in animam devenire potest. **C** **P**re. nobilior non patitur a minus nobili. sed anima est nobilior corpore. ergo corpus non potest agere in animam inficiendo ipsam. **C** **P**re. iniustum est ut culpa patris in filium reducat: et quod filius pro patre puniatur. sed si ex hoc quod adam peccavit in omnes culpa redundaret originale sequeret filium pro transgressione patris puniri. ergo hoc diuine iustitie non competit. **C** **C**ontra. ii. ad Ephe. dicit Apostolus. Erasmus natura filii ire. sed nullus est filius ire nisi pro hoc quod culpam habet. ergo homo ex ipsa natiuitate culpam contrahit. **C** **P**re. sicut dicit Augustinus. homo si persistit iustitiam originalem in qua creatus est in filios profusa disset. sed sicut se habet iustus ad iustos: ita et peccator ad peccatores. ergo etiam quod peccavit culpam suam in alios generando transfudit. **C** **R**espondeo dicendo: quod circa hanc materiam duplex error tangitur in littera. unus est eorum qui simpliciter peccatum originale negabatur: sicut error Juliani et Pelagii: et hic error veritati fidei non consonat: quia sacramentorum necessitatem et redemptionem tollit: que contra seruilitatem peccati in qua nascimur ordinata sunt. Alius est error eorum qui peccatum originale nomine preedentes sed re negabatur dicentes in puero nato nullam culpam esse sed solum obligationem ad penam. Et hoc manifeste iustitie diuine repugnat ut si aliquis obligetur ad penam quod culpam non habet cum pena iuste non nisi culpe debeatur. Et ideo huius euitatis simpliciter concedendum est etiam culpam per originem trahi ex parentibus vitiatam in pueris natis quod qualiter sit inuestigandum est. Sciendum est igitur quod tria defectus: malum: et culpa: ex superadditione se habent. defectus enim simplicem negationem alicuius boni importat: sed malum nomen priuationis est. unde carentia alicuius etiam si non sit natum habere defectus potest dici: sed non potest dici malum nisi sit defectus eius boni quod natum est haberi. unde carentia vite in lapidem potest dici defectus: sed non malum homini vero mors est et defectus et malum. culpa autem super hoc addit rationem voluntarii. ex hoc enim alicuius culpam quod deficit in eo quod per suam voluntatem habere potuit: unde ostenditur quod si aliquid rationem culpe habet sicut ratio voluntarii in ipso reperitur: sicut autem est quoddam bonum quod respicit naturam: et quoddam quod respicit personam: ita etiam est quoddam culpa naturae: et quoddam persone. unde ad culpam persone requiritur voluntas persone: sicut patet in culpa actuali que per actum persone committitur. ad culpam vero nature non requiritur nisi voluntas in natura illa. Sic ergo dicitur: est: quod defectus illius originalis iustitie que homini

in sua creatione collata est ex voluntate hominis accidit. et sicut illud nature donum fuit et fuisset in totam naturam propagatum homine in iustitia persistente: ita etiam et priuatio illius boni in totam naturam perducitur: quasi priuatio et vicium nature ad idem enim genus: priuatio: et habitus referuntur: et in quolibet homine rationem culpe habet: ex hoc quod per voluntatem principii nature. id est primi hominis inductus est talis defectus. **C** **A**d primum ergo dicendum: quod peccatum originale cum non sit vicium persone ut persona est. sed quasi per accidens in quantum persona habet talem naturam. ideo non oportet quod sit in potestate huiusmodi persone hunc defectum habere vel non habere: sed sufficit quod sit in potestate alicuius qui est in natura illa: quia ex hoc quod habens aliquam naturam peccavit natura infecta est: et per consequens inficitur in omnibus illis qui ab illo naturam trahunt. Et ideo potest dici culpa nature: cum aliquis in natura illa subsistens per voluntatem defectum istum in totam naturam creauerit: Et per hoc etiam patet responsio ad secundum. **C** **A**d tertium dicitur: quod peccatum originale non traducitur per translationem sui subiecti: quod est anima rationalis: sed per translationem feminis: quod ex quo anima patris per peccatum infecta fuit: sequitur etiam inordinatio in corpore subtracto illo ordine quem natura instituta prius acceperat: et ita etiam ex femine illo generatur corpus tali ordine destitutum. unde et anima qua tali corpori infunditur in ordinationem culpe contrahit ex hoc ipso quod huiusmodi corporis forma efficitur: cum oporteat perfectionem perfectibili proportionatam esse: sicut propter aliquam corruptionem feminis contingit non tamen defectus in corpore proles ex illo semine generare: ut lepra: podagra: vel aliqua huiusmodi infirmitas. sed etiam defectus in anima: ut patet in his qui a natiuitate naturaliter sunt stolidi. **C** **A**d quartum dicitur: quod si semen non habeat in se infectionem culpe in actu: habet tamen in virtute sicut et patet quod ex semine leprosi generatur filius leprosus: quod in ipso semine non sit lepra in actu. et non in semine virtus aliquid deficiens: per cuius defectum contingit defectus lepre in plebe: sicut et ex hoc ipso quod in semine est talis dispositio que priuat illa impassibilitatem et ordinabilitatem ad animam quam in primo statu corporis humani habere sequitur quod in plebe que est susceptiua originalis peccati efficiatur originale peccatum in actu. **C** **A**d quintum dicitur: quod anima non inficitur per infectionem corporis quasi corpe agente in animam: sed per quandam collimationem vniuersalem ad alterum: quod forma recipit in materia sed per additionem ipsius materie: cum ostenditur quod est in altero sit in eo per modum recipiendi. et id est hoc ipso quod corpus illa virtute priuat qua perfecte defectus corpus subditum regat: et talis erat subicibile anime. sequitur etiam quod anima illa virtute careat que perfecte originalis iustitie culpa est nature: prout considerat prius ex voluntate alicuius habitus naturae: ex quo natura traducta est. **C** **A**d sextum dicendum: quod iniustum esset quod filius pro peccato patris penam sentiret: nisi et peccatum patris in filium transiret: ut iam filius non peccet prius: sed per peccatum patris quod originale trahitur puniatur.

D **T**ertium sic preedit. videtur quod originale peccatum non sit concupiscentia: ut in littera dicitur: nihil enim est causa concupiscentie: ut patet ex verbis Apostoli: **R**o. vii. peccatum occasione accepta per mandatum operatum est in me omnem concupiscentiam. ergo peccatum originale non est concupiscentia. **C** **P**re. nihil naturalium potest dici peccatum vel malum. sed concupi-

scibilis vis in homine est virtus naturalis. ergo ipsa non potest dici peccatum originale: sed ipsa est per quam homo habilis est ad concupiscendum. ergo concupiscentia qua sumus habiles ad concupiscendum non est peccatum originale: ut in littera dicitur. **C** **P**re. sicut per motum concupiscibilis perturbat iudicium rationis: ita et per motum irascibilis. sed peccatum originale consistit in deordinatione ipsius anime: sicut quod inferiora superioribus non obediunt. ergo non solum concupiscentia: sed etiam irascendia peccatum dici debet originale. **C** **P**re. defectus qui ex origine tribuitur rationem culpe non habet ut dictum est: nisi sicut quod ex voluntate habetis naturam consequitur. sed multi defectus corporales ex voluntate illa consequuntur: ut necessitas moriendi et huiusmodi. ergo non solum concupiscentia: sed quodlibet istorum debet dici peccatum originale. **C** **P**re. inter alia que homo per peccatum amisit etiam scientia illa privatus est qua in primo statu pollebat: sed defectus scientie ignorantia dicitur. ergo ignorantia originale peccatum dici debet et non solum concupiscentia. **C** **C**ontra est quod dicitur in glo. **R**o. vi. non regnet peccatum in vestro mortali corpore. i. s. omnes peccati. fomes autem peccati concupiscentia est. ergo peccatum videtur ipsa concupiscentia esse. **C** **P**re. sicut se habet concupiscentia actualis ad actuale peccatum: ita se habet concupiscentia originalis ad originale peccatum. sed concupiscentia actualis est ipsum actuale peccatum. ergo et concupiscentia que per originem trahitur est originale peccatum. **C** **R**espondeo dicitur: quod in quolibet peccato est inuenire aliquid quasi formale et aliquid materiale. Si. n. consideremus peccatum actuale ipsa substantia actus deordinati materialis in peccato se habet. sed deordinatio a fine formale in peccato est: quod ex hoc ratione mali precipue habet. unde dicitur quod uersio ad bonum commutabile est ibi: sicut materiale et uersio a bono incommutabile est sicut formale: et hoc contingit ex hoc quod etiam in actu perfectio virtutis ex ordine ad finem est forma actus: sicut autem peccatum actuale consistit in deordinatione actus: ita et peccatum originale consistit in deordinatione nature. unde ostenditur quod ipse vires deordinate: vel deordinationi virium sunt: sicut et materiale in peccato originali: et ipsa deordinatio a fine sit ibi sicut formale. Illa autem pars que per se natura est coniuncta sunt ipsa voluntas que habet ordinem finis omnibus aliis partibus imponere et una desinitio ipsius voluntatis ab illa rectitudine ad finem: quam habuit in institutione nature in peccato originali formale est: et hoc est principium originalis iniustitie. vires autem appetitus sensibilis sunt nature recipere ordinem ad finem ab ipsa voluntate sicut quod sibi subiecte sunt: et ideo subtractio illius virtutis: quo quodammodo sub potestate voluntatis recte detinebat materiale in peccato est. Ex hac autem subtractione sequitur quod unaqueque vis in suis obiectum inordinate tendat concupiscendo illud. et ideo concupiscentia que habiles sumus ad male concupiscendum peccatum originale dicitur: quasi materiale in peccato originali eris. est enim considerare materiale et formale in actibus moralibus: sicut in rebus artificialibus: in quibus materia de toto potest dici: ut possit dici cultellus est ferrum. Et sicut de peccato predicari potest illud quod est materiale in ipso. et hoc modo peccatum originale concupiscentia dicitur. **C** **A**d primum ergo dicitur: quod concupiscentia dicitur dupliciter. scilicet ipse actus concupiscendi et ipsa habilitas ad concupiscendum et actus ex habilitate datur. unde non est inconueniens si peccatum originale quod concupiscentia actualis creat habitualis concupiscentia esse deatur. **C** **A**d secundum dicitur: quod differt dicere potentem et habilem: quod enim aliquis sit potens concupiscere est ex potentia concupiscibilis. sed quod sit habilis

ad concupiscendum est ex aliquo habitu: vel ex eo quod per modum habet se habet. **C** **C**ontingit. n. ut etiam privatio aliqua habilitate quaedam relinquitur: in quantum privatur aliquid quod impedimentum prestare posset: et ita dicitur concupiscentia habitualis esse peccatum originale: non quidem vis concupiscibilis: neque iterum aliquis habitus qui aliquid positive dicat. sed ipsa habilitas que relinquitur in inferioribus viribus ad inordinate concupiscendum ex hoc quod ab appetitu subtrahitur retinaculum rationis quo detinebat ne effrenare possit in sua oba tendere.

C **A**d tertium dicitur: quod concupiscentia non dicitur esse male in peccato sicut quod denotatur ovis concupiscibilis que est irascibile dicitur: sed sicut quod sumit ab appetitu sensualitatis que in vtriusque viui diuiditur. scilicet irascibilem et concupiscibilem.

C **A**d quartum dicitur: quod ut in secundo philosophi dicitur peccatum contingit in hiis que ad finem ordinata sunt sed quod a suo fine deficient. et ideo in partibus anime in illis precipue est peccatum hominis sicut quas homo ordinatur in finem: et quod appetit est tendens in finem: ideo in appetitu precipue peccatum consistit: ad finem autem hominis ordinatur appetitus rationis qui est voluntas immediate appetitus autem sensibilis mediate in quantum. scilicet ordinem finis ex voluntate rationis recipiunt propter quod dicuntur aliquantulum rationi obaudibiles: ut philosophus dicit in fine. i. ethi. et ideo defectus ordinis in appetitu voluntatis est formale: et completium originalis peccati quod est privatio rectitudinis voluntatis que inerat sicut originale iniustitiam: defectus autem ordinis in appetitu inferiori est naturaliter in peccato se habens: et hoc est concupiscentia ut dictum est. et ideo nullus alius defectus nature ex parte rationis nec ex parte sensibilis partis originale peccatum dicitur nisi concupiscentia sicut materiale: et privatio originalis iniustitie: sicut formale. **E**x quo patet quod ad quintum: quod ignorantia non per se respicit voluntatem. unde etiam defectus ille: sicut et alii retinent rationem penne sed non culpe. et si inueniatur ignorantia originale peccatum dici intelligendum est de ignorantia privante illam scientiam que includitur in originali iniustitia. nullus enim est iustus vel temperatus qui non sit prudens ut in sexto ethicorum dicitur: et ad hoc attendens Socrates dixit omnem virtutem esse scientiam: et omne vitium esse ignorantiam ut ibidem narrat.

Ende queritur de translatione carnis a partibus in ventribus per quam originale peccatum trahitur. **E**t circa hoc queruntur duo. **P**rimo. vtrum alimentum in veritate humane nature vertatur. **S**ecundo. vtrum ex alimento semen decidatur.

Ad primum sic procedit. vtrum alimentum in veritate humane nature non trahatur. **Q**uicquid enim superfluum emittit ad veritatem humane nature non pertinet que semper eadem manet: sed omne quod per os sumitur in ventrem vadit: et in secessum emittitur ut dicitur **M**at. xv. ergo nutrimentum quod per os sumitur in veritatem humane nature non transit.

C **P**reterea. veritas vniuersalis rei est in eo quod sicut speciem est illud autem quod per modum nutrimenti aduenit per modum materie se habet: ut in secundo de generatione dicitur sicut sicut caro sicut materiam non fit caro sicut speciem: ut ex primo de generatione patet. **S**ed nutrimentum in veritate humane nature non transit. **C** **P**re. illud ad veritatem humane nature pertinet in quo calor conueniens radicatur: sed tale humidum ut medici dicunt consumptum non restauratur: ut patet in hiis qui

Tertia specie eth^o laborant que incurabilis est eo qd tale humidum non restauratur. Num igitur omne illud in quod alimentum couertitur post psumptionem restaurari possit: videtur qd nutrimentus in id qd pprie ad veritate humane nature ptenet no mutaf. **C** Pre, omne id i quod cibus couertitur et p calore pnuo agente dissoluitur: vt fluens et refluens idem iudicet: s; no pot esse qd totu qd est in corpore sit fluens et refluens: vt pbabitur. ergo oportet aliquid in corpore ee manens in quod alimentu no couertatur h aut precipue ad veritate humane nature ptenet. ergo alimentum in id qd per se est de veritate nature no mutaf. **P**robatio medie. si no eet aliquis pmanens firm in corpore humano: tuc cotingeret qd que libet ps eius posset euanescere aliquo alio in ei^o locu substituto: et per eandem ratione sic cotingeret in toto: si cur i qualibet ei^o parte. cotingeret ergo qd de illa materia que pmo fuit in corpore alicuius hominis nihil in fine remaneret. sed veritas in diuidui est ex veritate materie. ergo non esset vnus numero homo in fine vite et in principio quod est absurdum. **P**re, nulla virtus naturalis debilitat multiplicata materia sibi conuenienti: sed solum per admutionem alicui^o extranei. sed virtus conuersua in homine debilitatur in fine vite: als homo in infinitum posset augeri et vi uere. ergo hoc contingit per admutionem extranei: sed nihil admiscetur ad materiam illam in qua virtus conuersua prius fundabatur: nisi qd ex alimen / to generatum. ergo hoc qd est ex nutrimento generatum est extraneum ei in quo veritas nature fundatur: et sic idem quod prius. **C** Preterea, natura facit vnumq; qd facilio modo quo fieri potest. deus autem multo ordinatius q; natura operatur: cu igitur facilioz modus augmentandi aliquid sit per multiplicationem materie q; per conuersionem alterius in id quod augetur: videtur qd iste modus diuine p uidentie comperat: vt. f. corpus humanum augetur / tur nullo exteriori in illud transeunte: sed sola eius materia multiplicata: et sic idem quod prius. **C** Preterea, ea que sunt vnus speciei per eandem rationem suam complementur; consequetur: sed quidam parvuli defuncti in resurrectione perducentur in completam quantitatem: non per additionem nutrimenti: sed per multiplicationem materie. ergo et hoc modo alii homines in quantitatem completam perducentur: et sic idem quod prius. **C** Contra est: qd fm pbm primo de generatione: nihil nutrit carnes: nisi qd est po^o caro. sed omne qd est i potetia ad aliquid mutatur in id per actionez eius qd est in actu. ergo nutrimentu in illam carne q ad veritate nature ptenet trāsmutatur. **C** Pre, nutrimentu in pncipio est dissimile: sed in fine est simile: cu nihil nisi suo sibi nutritur et foueat. sed illa sūt filia q eandem formam comunicant: cu igitur veritas nature a forma sit: videt qd illud qd nutrit in fine ad veritate nature ipsi^o nutriti perducatur. **C** Respondeo dd. qd circa hoc sūt multe opiones. Quidā posuerit vt in lra magister sentire videt: qd illd qd ex partib^o declinū ē: est illud solū in quo veritas hmoi nati pstitit. hoc aut in maiorem q̄titate erescit oino saluatū: ita qd nihil sibi addit vt maior q̄titate recipiat. sed tota quantitas hominis completi per multiplicatione illius materie efficitur: et hoc tm esse dnt qd in resurrectione resurget. Reliqui autem quasi superfluu deponet. **P**onat etiā alimenti sumptione necessariā esse no qd

dem ad augmentu vt nutritiua augmentatiue deseruiat: neq; itez ad restoratione deperditū: s; solū i fomentu caloris naturalis: sicut quando liquefit aurum admiscetur sibi plumbū ne aurum psumat: s; solum plumbum. **H**ec aut positio irrationalis videt ex duobus. f. ex parte eius qd augetur: et ex parte alimenti quod aduenit. nō. n. pot fieri augmentu: nisi s; hoc qd materia que pmo est terminata sub paruis dimensionibus: postmodum ad maiores dimensiones pducitur. hoc aut non pot fieri nisi dupliciter. vel ita qd de materia tm sit sub magnis dimensionibus q̄tum sub paruis. et talis mutatio de paruo in magnū necessario fit per rarefactionem. **D**ensum. e. et rax in hoc differunt: qd in raro est parū de materia sub magnis dimensionib^o. et in denso multū sub paruis: vt ex q̄rto phy. p3. vel ita qd plus de materia sit sub magnis q; sub paruis. hoc aut no pot cotingere nisi vel qd materia de nouo creata. vel per hoc qd illud qd erat materia alterius corporis efficitur materia huius h hoc illo corpore trāsmutato. vnde etiā Augu. super Gen. ad litterā. li. r. dicit: qd nihil est absurdi q; putare vllū esse corpus: qd manente nature sue quantitate vndiq; crescat nisi rareseat: cu nullū fiat augmentum corporis nisi per additione vel rarefactionem. augmentu aut corporis humani pstat qd p rarefactionem non fit: nec iterum per additionem materie de nouo create: qd materia omnium simul creauit deus vt sancti dicunt. **R**estat ergo vt fiat augmentu huiusmani corporis per hoc qd addit materia que liberat forme alteri^o corporis illo corpore in corpus humanū fm veritate pueris: et hoc est nutrimentum: nec potest exponi dicit Aug. vt qdā dnt qd Aug. loq̄tur fm eodem modū quo res crescit: qd fm hoc pbatio sua Tertulianū nihil valeret qd ponebat aiām crescere: s; nullo modo diminui. **M**agis aut eois est modus augmenti quo corpus humanū crescit q; quo anima cresceret: simul eni etiā fm Tertulianū crescete corpore crescit aiā. nec itez pot dici sicut dicit: qd facienda est vis in hoc qd dicit manete sua q̄titate: vt sit sensus: corp^o manes in sua q̄titate: ita qd q̄titas ei^o non sit augmentata neq; per additione neq; p multiplicatione no crescit nisi per rarefactione. **L**ū igitur augmentu pprie sit q̄titas no pot intelligi qd corpus crescat et maneat ei^o q̄titas fm eandem dimensionem s; os intelligi qd dicit manente q̄titate nature sue: vt nulla q̄titas addiciat: vel qd eiusde nature sit: sicut aurū adiungit auro. vt qd eadē naturā in ipa cōiunctio ne accipiat: sicut cibus aduenit carni. vn per hoc dicit: manete etc. no remouet nisi additio similis in natura. **S**i. n. intederet remouere multiplicatione: tuc pbatio sua nihil valeret: qd multo pbabilus poss; dici si anima eet corp^o qd p multiplicatione qua ponit cresceret q; dicit de corpore hois: qd spūalioz ē. **E**x parte at ei^o qd addit apparet et falsitas: qd sicut sumptio alimēti no eet per se intenta a natura: s; per accidēs tm: vt. f. alicui nocuo occurreret. f. calori naturali digerenti: et si trāsmutato cibi no eet per se necessaria ad corpus humanum: tunc calor couertens eet superfluu: et sic in operibus nature a deo insitute multa superflua inuenirent. **S**ubstantes tamē hanc positionem tres modos adinuenient in eius assertionem: quorum quēlibet facile est confutare. **Q**uidā nāq; dnt qd h tal multiplicatio sit miraculose opatde diuina: sicut etiā panes euāgelici multiplicati sunt. **S**ed istud expressam continet falsitatem duz

opus nature in miraculum cōuertitur. Et preterea. etiā in illaz panum multiplicatione non est remotus imo forte est necessarium factam fuisse additionē materie per conuersionem aliozum corporum in panes virtute diuina. Istam autē conuersionem cibi in carnem veram natura facere potest que trāsmutat id qd est in potētia in actu: quous successiue compleat quod deus subito facit quod antez nature possibile ē operationi nature a deo cōmittitur qui vnicuiqz dat perfectionem sūm qz capax est. vnde non oportet ad miraculum confugere. Alii dicunt qz cum in corpore humano sit multum de quinta essentia: qz multiplicatio corporis humani est sūm qz multiplicatur quinta essentia. vnde sicut lux solis multiplicatur i seipsa diffusa per aerem: ita etiam corpus humanum sine additione alicuius extrinseci. Sed hec adinuentio continet duas falsitates. Prima est: quia corpus quinte cēntie non venit in compositione humani corporis: nisi secundum virtutem tū: cum neqz sit commiscibile neque diuisibile: neque extra locum propriuz possit esse. Secunda est: qz diffusio lucis non est p multiplicationem alicuius materie: cum lumen nō sit corpus: sed est multiplicatio formalis tū: sicut est etiaz in qualibet alteratione et generatione qz agens multiplicat formam suam in materia. C. Alii vero aliu modum adinueniunt. dicūt eni qz materia prima: qz tū in se est caret omni quantitate et forma. ergo eqliiter se habet ad recipiendum omnes quantitates: sicut ad recipiendum omnes formas. vnde qz tūnc qz parum sit de materia prima in quouis paruo corpore potest recipere qz tamlibet qz tūnc: adeo qz ex grano multo totus mundus fieri pōt. nec mirum cum ex materia punctali totus mundus sit factus: cū eniz materia quantitate caret indiuisibilis est: admodū puncti se habens. Iste autē modus multipliciter deficit. Primo: qz imaginatur indiuisibilitatē materie ad modum puncti: vt sic ex materia mūdus sit factus per quandam quasi extensionem: sicut si res parua i magna extendatur. hoc autem nō est verum. Materia. n. dicitur indiuisibilis per negationē totius generis quantitatis. Punctus autem est indiuisibilis: sicut qz tūnc principiu situm determinatum habens. vnde ex materia res quanta efficitur non per extensionem loquendo de materia. Secundo cum extensio non sit nisi eius quod alicuius quantitatis erat: sed per quantitatis susceptionem. Secundo et si prima materia put in se consideratur nullam quantitatem habeat: nō tamen sequitur qz sit in potentia respectu cuiuslibet quantitatis imaginabilis: cum enim quantitates determinate et omnia alia accidentia sūm erigētiam forme materiam recipiant: eo qz subiecta materia cum forma est causa eorum que insunt: vt in pmo physico: dicitur: oportet qz ad nullam quantitatem sit i potentia nisi que competat forme naturali que in materia esse potest. materia vtro prima non est in potētia ad alias formas: nisi illas que sunt in rerum natura: vel per principia naturalia educi possunt. Si enim esset aliqua potentia passiuā in materia cui nō responderet aliqua potentia actiuā in rerum natura illa potentia passiuā esset superflua: vt Lōmentator dicit. et ideo materia prima non est recepitibilis maioris quantitatis qz quantitatis mundi. ppter quod i tertio physico: um dicitur: qz non est possibile magnitudinem augeri in infinitum loquendo naturaliter. Tertio: quia si materia eadez qz primo sub paruis di-

ensionibus erat: sub maioribus dimensionibus fiat: non pōt hoc accidere nisi per rarefactionem: vt dictum est: et iste modus non cōpetit in augmentatione corporis humani. vt per se patet. Quarto: quia quādo loquimur de materia existente in hac re: iaz dimitimus cōsiderationem materie absolute. non eni pōt accipi illud materie: quod est in hac re: nisi sūm qz est diuisum ab illa parte materie que est in re alia diuisio autē non accidit materie: nisi sūm qz consideratur sub dimensionibus saltes interminatis: qz remota qz tūnc vt in pmo physico: um dicitur: substantia erit ens indiuisibile. vnde consideratio materie huius rei est consideratio nō materie absolute: sed materie sub dimensione existenti s. vnde non oportet vt qz cōuenit materie inquantuz ē absoluta et prima qz cōueniat materie existenti in hac re: put accipitur vt in hac re existens: quia ex hoc ipso receditur a cōsideratione materie prime. vnde materia que est in hac re etis non est in potentia ad totam quantitatem mundi: s; vsqz ad determinatum quid quantū per rarefactionem potest consequi: et hoc nō excedit raritatem ignis quia nulla raritas potest esse maior: vt Lōmentator in quarto physico: um dicit. et sic patet qz hec positio tā in se falsitatem continet qz etiam in modis adinuentis ad eius expositionem. et ideo alioz positio est cōcedentium quidem cū primis qz aliquid est in humano corpore. et similiter in aliis corporibus que nutriuntur: per quod quidez semper manet fixum toto tēpore vite sūm determinatam partem materie in quo principaliter veritatez humane nature consistere dicunt. aliquid autez est aliud quod superfluit et refluit. i. aduenit et consumitur: hoc autē est quod ex cibo generatū est. Differunt tamen a primis in hoc qz dicunt sumptionē alimentis: non solum in sumentum caloris naturalis necessarias esse: sed etiam in augmentum quantitatis: non enim posset illud quod primo a generantibus decifum est: quod quidem permanens esse dicunt in tantam quantitatem extendi quanta ē quantitas humani corporis nisi adderet aliqua materia que simul euz materia preexistente quantitates totā reciperet sine aliqua rarefactione. Et h qdē qd ē pmanēs dī diffūdi p totū. et sūm illud qd est adueniēs et recedēs ad modū qz ptingit i mixtione vini et aque. vinū eni nō excrefcit i maiorē qz tūnc: nisi p additionē nē aq. qz qdē in vino quertit: ita tū qz viret vinū semp in illa pre materie manet magis qz prius sub forma vini ierat. et sūm hoc ponūt isti qz illud qd ex alimento generatū nō est oīno alienū a veritate humane nature: sicut pmi dicebāt: s; ē scōario ad ipsū primēs sūm qz ē necessariū ad debite qz tūnc plementū. vñ nō totū h i resurrectione deponet qd ex alimēto cōuersū ē: sed reseruabit tū qz tūnc expedit ad pfectionē qz tūnc: et hōi pōnis pmi auctoz inuenit Alexander Lōmē. vt Querrois i lib. de gñatōe dicit. S; utd nō vñ veritate hē: cū. n. de natura caloris sit vt humore psumat caloris dico ignei: os qz caloz ignis qz est insūm aie vegetabilis: vt i scō de aia dī idifferēter qz tūnc in se est oē humidū psumat: vñ nō pōt efficat ratio inueniri: quare aliqd hūidū signatū pmaneat i tota vita. Et pterea s; h suprio alimēti nō eēt pmo et p se necessaria ad restaurationē deperditi: sed solū ad augmentum. pstat tū qz opus augmēti presupponit opus nutrimentū: et illud tū nutritur in quo deperditio facta est qd per nutrimentū restauratur. vñ si nō esset cōsumptio: nisi eius qd ppter augmentum principaliter assumitur

nutrimentum non esset nisi per augmentum. Et
 præterea, concedi potest: quod illud quod in carnes convertit
 per virtutem formativam in principio generatōis ad ma-
 iorem perfectionem speciei perducitur: quod illud quod
 postmodum per actum nutritivum convertitur: cum sem-
 per inveniatur generatio alicuius quod per se gene-
 ratur esse perfectior: quod illa qua aliquid accipit spem alicuius
 per immersionem ad illud: quod quod immiscetur aliquo
 modo alterat naturam: cui admisceat: ut patet in vi-
 no quod in vite generatur: et quod ex admixtione aque ad
 vinum accrescit. Et sic etiam videmus quod ex humido
 nutrimentali adveniente imutat corporis nutritum: ut asse-
 quatur in aliquo conditione ciborum: ex quibus nutri-
 tur. Potest tamen ad hoc fieri nutritio vel augmentum
 quod h carnis quod ex cibis generatur esse cum carne præex-
 istente misceatur. Quandoquidem autem fit mixtio aliquo
 rum differentium: vel h contraria qualitate: vel h pu-
 ritate et puritate eiusdem mixture completa non retinet
 vnaqueque qualitate propria: aliam admixtio esset ex rebus
 salutaribus: esset compositio tamen, sed oportet ut totus sit
 vna forma accipiat que est medium: ut patet in mixtio-
 ne vini et aque: quod post mixture non remanet ibi ali-
 qua pars signata habens completam virtutem vini: et habens
 aliquid eam debilitat: sed totum est habens eam me-
 diocriter. Unde nec est possibile ut completo actu nu-
 tritivum et augmentativum remaneat aliquid signatum com-
 plete participans naturam speciei: et aliquid incomplete: sed
 totum uniformiter. Assumit etiam in assertionem sue opi-
 nionis distinctionem philosophi de carne secundum spiritum et secundum mate-
 riam et medicorum de humido nutrimentali et radicali. Sed
 quod neutra eorum per se faciat in ratione ad ad argumen-
 ta patebit. Tertia positio est quam ponit Averroes in pri-
 mo de generatione dicens: quod nihil materie potest acci-
 pi in corpore signatum quod sit firmum et permanens: sed to-
 tum quicquid est in corpore potest dupliciter considerari vel ex
 parte materie: et sic non est permanens vel ex parte
 forme et speciei: et sic est permanens. Comparat enim Aristoteles
 in primo de generatione transmutationem cibi in carne ad-
 uctioni lignorum. Eisdem enim, si ignis accendat et con-
 tinue ligna addantur secundum quod alia consumuntur quod forma ignis
 semper manebit in lignis: sed tamen materia quolibet consum-
 mitur alia materia sibi succedente in qua species ignis
 saluabitur: et secundum hoc etiam illud quod prinet ad speciem
 et formam carnis semper manebit: quibus illud quod recipit
 hanc formam continue consumatur et restauratur. Hec au-
 tem positio differt a duabus primis in hoc quod non po-
 nit aliquid materie posse signari quod semper maneat:
 sed quolibet pars signata ex hoc quod est materie in ipsa
 habet quod suat et restaurat: ita tamen quod illud quod est forme
 semper maneat. Primum vero opinioniones ponebat aliquid ma-
 terie signatum semper esse permanens: in quo primo princi-
 paliter veritas humane nature consistebat: et etiam in hoc
 differt: quod prima opinio ponebat alimentum nullo modo
 in veritate nature pueri. Secunda autem ponebat pueri quod
 id quod est, secundo de veritate humane nature: sed non primo. Hæc
 Tertia ponit pueri in illud quod simpliciter et primo est de veritate
 humane nature: quibus, n. illud quod primo in carne pueri est
 perfectius sit species carnis affectum: quod illud quod ex cibis ag-
 gnatur. tamen adveniente cibo in fine digestionis fit admixtio vel
 totum uniformiter veritate speciei suscipiat nisi aliqua di-
 stinctio: et h h et h quod o3 in resurrectione tamen de eo quod ex
 alimento aggnatum est resurgere quantum prinet ad comple-
 mentum debite existitatis: et huic ponitur iter omnia magis con-
 sentio sine iudicio aliarum. Ad primum ergo dicitur: quod ex illa
 auctoritate non potest haberi quod de eo quod per os assumitur nihil

remaneat quod in veritate carnis transeat: quod hec dictio
 ois non designat totum integrale: sed totum in existitatem. vñ
 non o3 quod totum per secessum emittat: sed quod de quolibet ali-
 quid secedat: et hoc est necessarium: quod o3 puri ab ipso separa-
 tionem fieri, nullus autem cibum assumit in quo non oporteat ali-
 quid impuritatis esse ex hoc quod in principio est dissoluta. vñ si ad
 similitudinem reduci debeat: o3 quod tollat ille partes sed qual-
 dissimilitudo erat. vbi. g. Si in cibo dominentur partes ter-
 restres magis quam in eo quod nutritur: o3 id quod terrestre
 est remoueri: et quod subtilius est assumit: et sicut et quantum par-
 tes magis dominentur. Ad secundum dicitur: quod secundum tertiam
 opinionem non est diuersa caro sed materia dissoluta quod de ca-
 ro sed materia et caro sed spiritum. sed eadem secundum numerum caro
 de secundum spiritum in quantum participat formam et proprietates con-
 sequentes species sed materia de quantum ex materia consistit.
 Et quod hoc sit intellectus Aristotelis. per ex verbis pomen. ex
 ponentis hoc modo. et textus ex verbis philosophi in littera postis
 dicit enim quod hoc modo est distinguere: quod est secundum species et h3 ma-
 teriam in carne et offe: sicut et in vno quocumque alio quod h3 for-
 mam in materia. Constat autem quod talis distinctio non potest fieri
 in lapide et aqua: ut dicat pars secundum spiritum quod ex primis
 generantibus tracta est: et pars secundum materiam que ex nu-
 trimento aduenit: et ita patet quod nec in carne, et offe, h
 intelligendum est: sed modo predicto: unde obiectio procedit ex
 malo intellectu vbi philosophi. Ad tertium dicitur: quod secundum me-
 dicos humidum quod ex primis generantibus trahitur non oportet ut di-
 cat radicale: quod spiritus remanet dissolutum secundum materiam pro-
 portate ab humido ex alimento aggnato: sed quod calor natura-
 lis in illo humido prius existit: et illud quod permisceat non parti-
 cipat spiritum nisi ex virtute illius humidum cui permisceat. vñ
 est quantum radit totum illi quod postmodum ex alimento convertit:
 non autem ita quod vtriusque humidum post finem digestionis ultime
 distinctum remaneat: sed totum permixtum accipit vnam proprie-
 tatem et vtriusque materia. s. que per se liberat primo humido et
 secundo aduenienti equaliter se h3 ad hoc quod transcat et ad hoc quod
 virtutem speciei participet: nec de assumi humidum radicale
 propter diffusum talis materie: sed propter hoc quod non perma-
 net proprietate quam totum mixtum habet ex virtute primi humi-
 di. tunc enim non potest fieri restauratio: quod virtus speciei non man-
 ner: sicut etiam si tota manus amputetur non restauratur per
 nutrimentum: quod non manet virtus speciei determinata hu-
 ic organo: et propter hanc etiam causam dicunt quidam membra
 et humidum radicale compositum: non quod nihil nutrimenti in
 substantia illorum membrorum transeat: cum quodlibet membrum cor-
 poris proportionabiliter augetur: sed quod in illis membris prin-
 cipaliter virtus speciei consistit quod est ex humido radicali nec potest
 aliquid abscessit ab eis fieri quod auferat virtus speciei quantum
 ad aliquam partem determinatam: et propter hoc etiam talia mem-
 bra decisa non sanantur. Ad quartum dicitur: quod cum illud quod ad-
 uenit ex alimento aggnatum sit permixtum ei quod prius erat: et
 similiter vnum effectum ex ambobus sit semper sit deperditio
 in vtroque proportionabiliter. vñ o3 quod de vtroque remaneat
 proportionaliter: et ideo nunquam contingit quod totum
 illud quod prius erat abscedat: ita quod nihil prioris
 materie remaneat: sed semper manet aliquid: et illud
 quod aduenit est vnum cum eo quod præerat ef-
 fectum. et ideo est materia vna et individuum vnum
 per totam vitam: sicut patet etiam in igne qui nutri-
 tur: ignis semper enim manet vnum numero ignis:
 quantum aliquibus lignis appositis alia consumantur
 tur: quia illud quod aduenit semper efficitur vnum
 cum eo quod præerat: et magis esset simile si fieret com-
 mixtio secundum totum: sicut patet in nutrimento. Se-
 cus autem esset si ex materia adueniente generaretur
 tur ignis vel caro seorsum: tunc enim propter omni-

mopam diuersitatem materie esset etiam diuersitas secundum numerum. **C** Ad quintum dicendum: quod illud quod ex nutrimento aggeneratur: non ita perfecte consequitur naturam speciei: sicut illud quod primo per virtutem formatiuam in carnem et os conuersum est: tum quia prima generatio erat carnis secundum se. Secunda autem est carnis in alio: quasi per comitionem: tum etiam quia quanto virtus anime magis diffunditur et spargitur debilio: redditur: ut patet in corde quod quanto maius est tanto minus calidum est. unde animalia habentia magnam caliditatem naturaliter: ut philosophus in libro. viii. de animalibus dicit. et ideo aliquo modo est extraneum et propter hoc permittitur ei quod prius erat est causa debilitatis virtutis: sicut aqua admixta vino: ut ponit exemplum philosophus in primo de generatione: et ideo ad ultimum oportet quod sequatur diminutio et corruptio. **C** Ad sextum dicendum: quod modus ille. scilicet per multiplicationem materie non est possibilis ad minus nature: que quoniam non secundum se tota agit: sed secundum formas terminum. ideo multiplicat tantum formam et non materias. et propter hoc ut opus nature seruaretur oportuit modus illum in augmento esse qui virtuti nature competat. **C** Ad septimum dicendum: quod omnia que sunt eiusdem speciei operatione naturali vno modo suam perfectionem consequuntur: si tamen vnus naturaliter id consequatur et aliter per miraculum non erit ideo modus: sicut in ceco nato qui per miraculum illuminatur qui alio modo habet visum ab eo qui videns nascitur: ita etiam illi qui pueri moriuntur per miraculum ad debitas quantitates perueniunt: nec tamen oportet quod illud miraculum fiat per multiplicationem materie: sed per additionem exterioris materie: qui autem versus ad perfectam etiam vim viuunt naturali operatione ad perfectam quantitatem perueniunt: unde non oportet quod sit vtriusque ideo modus: et si esset ideo non sequeretur quod hoc esset per multiplicationem materie.

D secundum sic proceditur. videtur quod semen non sit ex eo decisum quod ex alimento aggeneratur est. Augustinus enim dicit: quod secundum copulentiam substantiarum omnes fuimus in adam et etiam secundum seminales rationes preter christum qui in eo tantum secundum copulentiam substantiarum fuimus. sed copulenta substantia nostra non venit a partibus nisi mediante semine. ergo oportet quod semen quod ex proximo parente traducitur: non sit ex eo decisum quod ex alimento conuersum est. sed ex eo quod ipse alio parente acceperat: ut sic copulenta substantia nostri corporis a primo parente decisa inueniatur. **P**reterea secundum Damascenum. generatio est opus nature ex substantia generantis producens id quod generatur. sed illud quod est superfluum alimenti non est de substantia generantis. ergo si ex hoc terminum generatio fieret in hominibus non esset vera generatio. **P**reterea. ex subtractione alicuius superflui non sequitur alicuius debilitatio sed magis alleviatio ex semine autem emissionem debilitatur generans. ergo semen non est ex superfluo alimenti: sed ex ipso humido radicali decisum. **P**reterea. filius pro tanto assimilatur patri magis quam alii homini: quia generatur ex semine quod ab eo traducitur. Sed natus quandoque non solus patri: sed etiam auo assimilatur vel patre etiam versus ad multas generationes: ut philosophus in. i. v. de animalibus dicit. ergo oportet quod se-

men erit non solum a patre: sed etiam ab auo et proauo. sed humidus nutrimentale nunquam fuit: nisi in patre. ergo non est ex humido semen decisum: sed magis ex illo radicali quod pater ab auo trahit: et auus a proauo. **P**reterea. id quod est de substantia alicuius magis est proximum sibi quam hoc quod est ab eius substantia alienum. sed id quod est ex alimento conuersum non fuit radicaliter de substantia ipsius generantis: fuit autem de substantia radicali alicuius animalis: cuius carnes comestunt: ut bouis et porci. ergo maior erit cognatio et similitudo ad bouem et porcum quam ad patrem suum: hoc autem inconueniens est. ergo semen non est ex humido nutrimentali decisum. **P**reterea. sit ita quod aliquis tantum ex carnis humore vescatur: et ut questio sit grauior ponatur etiam quod ex ipsis embryis etiam generet aliquos: qui etiam si simili modo nutriantur: inde sic arguo. humidus radicalis vniuscuiusque hominis est illud quod ex parentibus trahit. si ergo semen ex quo conceptus est iste natus ex humido nutrimentali sit humidum radicale eius oportet quod sit de substantia aliorum quorum carnes comestunt. Si ergo secundum Augustinum resurget caro cornuta ab aliquo in eo in quo primo fuit: tunc totus humidus radicalis resurget in illis: quorum carnes a patre eius comestunt. Et similiter humidus nutrimentale: quorum carnes ipse comedit. ergo nihil istius resurget: et sic non omnium esset resurrectio: quod est contra fides nostras. ergo impossibile est quod semen ex humido nutrimentali sit decisum: et ita non videtur esse superfluum alimenti. Sed contrarium huius ostendit philosophus in. xv. de animalibus: duabus rationibus: et tribus signis. **P**rima ratio est per diuisionem: sic: quicquid est in corpore animalis vel est naturaliter vel occasionaliter: siue per accidens in eo: sed semine non est occasionaliter: sicut sunt putredines et sanies vulnerum. quia illud quod est per accidens non consequitur totam speciem: sicut semine in omnibus inuenitur. ergo est ibi naturaliter. sed omne quod est naturaliter in corpore: vel est pars: sicut caro et neruus: vel est superfluum: sicut lac et vrina: et huiusmodi. sed semine non est pars: cum non sit nec pars organica: quia semen est simile in toto et in parte. quod partibus organicis non conuenit: nec iterum est de partibus consimilibus: cum in constitutione membri non veniat: sicut partes consimiles in constitutione membrorum organicorum. restat ergo quod sit superfluum alimenti. Secunda ratio est: quia si semen non est superfluum oportet quod sit dissolutum a membrum. omne autem resolutum vel diuisum ex animalis: corumpitur et amittit naturam suam. ergo semen amitteret naturam membrorum: ex quibus decideretur et virtute. et ita virtute seminis non posset generari aliquid simile illis membris: quia oportet quod forma generati sit in generante ad minus virtualiter. Item ponit tria signa ad hoc ibidem: quorum vnum est: quod nullum dissolutum a corpore habet locum determinatum in corpore: sed vagatur per corpus. semine autem habet determinatum locum in corpore: sicut alie superfluitates. scilicet vias seminales: et quasi in eadem parte corporis in qua sunt loca aliarum superfluitatum. ergo semen est superfluum et non decisum de substantia membrorum. Secundum signum est: quia natura alleviatur per emissionem superflui nunquam autem per dissolutionem eius qui est de substantia membri sed quandoque alleviatur natura per emissionem seminis. ergo semen non est quicquid dissolutum a membris

sed superfluum tertium signum est qd vbi inuenitur minus de superfluo alimenti ibi inuenitur minus de semine: et propter hanc causam in pueris non est semen: quia superfluum nutrimenti in argumentum conuertitur. pp hanc g cas etia pingues hoies sunt pauci seminis: et pauce generationis: quia superfluum alimenti conuertitur in pinguedinez propter hoc etia aialia maioris qstiratis habent minus de semine fm proportionem corporis sui: et sunt pauce generatōis: quia indigent multo nutrimento. et ideo parum potest in eis esse superfluum: vt patet in elephante. Si autem esset semen dissolutum: deberet esse econtrario. quia ex maiori corpore potest fieri maior dissolutio. ergo semen non est quid dissolutum: sed superfluum alimenti. **C** Respondeo dicendo: qd circa hoc sunt tres opiniones. Una opinio est: qd semen. est quedam pars decisa ab eo quod est de substantia membri: ita qd tota substantia feminis est ex humido radicali: ex quo primo et principaliter substantia membrorum componi dicunt qd ex substantia generatis tractum est. et quia supra substantiam feminis nihil in generato accidit: qd si ad veritatez nature ipsius pertinens: ideo secundum eos tantum id quod est de veritate nature in filio fuit in patre de veritate nature eius existens: et sic ascendendo sequitur: qd quicquid est de veritate nature in hominibus omnibus totum fuerit actualiter in Adā. Hec autē positio a quibusdam philosophis antiquitus posita est: etiam a quibusdam theologis: vt de magistro in littera. patet: alia tamē et alia ratione ad hoc inclinati. Quidam enī antiquorum philosophorum: sicut precipue Anaragozas ponebat generationez alicui? nō fieri nisi per congregationem similium partium que prius inerat in eo ex quo fit generatio: ita qd nihil in naturam carnis transfret: qd prius caro non fuerit. vnde oportebat ad hoc qd generaretur caro et os in nato: qd aliquid ex patris carne et ossibus resolveretur: et sic de aliis partibus et membris. Quidam etiam qui totam virtutem agendi materie attribueret: quam solam naturam rerum esse dicebant: vt in secūdo physicorum pater: non poterant inuenire causam assimilationis filii ad patrem in singulis membris: nisi per hoc qd materialiter aliquid de singulis membris resolveretur: ex quibus corpus pueri constituitur: sed harum rationum radices a philosophis sequentibus sufficiens improbate sunt. s. qd non solum ex extractioe et congregatione fit generatio: sed etia per hoc qd materia transmutatur de forma in formaz: vt sic qd prius naturaz carnis non habebat: postmodum caro fiat. si militer etia virtus actiua non est ex parte materie: sed magis ex parte formalis principii. vnde causa assimilationis filii ad patrem non est conuenientia in materia vt oporteat membrum fieri de materia que ex membris patris resoluitur: cum etiam sit similitudo filii ad patrem in illis ex quibus nullo modo semē deciditur: sicut in vnguibus et capillis: sed causa similitudinis est virtus formatiua que in semine relinquatur ex operatione virtutis formalis ipsius patris agentis in semen. Magister vero et alii theologi hoc ponentes ad hanc positionem inducunt propter translationem originalis peccati: quasi in similem errorem cum prioribus declinantes: vt non possit esse transductio originalis peccati in filios a parentibus nisi secundum hoc qd materia ipsius corporis filiorum fuit in ipsis parentibus prius quando peccauerunt vt

fit assimilatio i corruptōe peccati sit hz puenientiā i mā: et nō fm rationem virtutis actiue: cuius contrariam ex preesse Augustinus asserit dicens: qd non propter hoc in nobis originale peccatum est: quia ex adam secundum corpulentam substantiam propagati sumus: quia sic etiam in christo originale peccatum fuisse: sed qd secundum seminalem rationem concupiscentialiter ex eis descendimus. vnde patet qd rationes: quibus hec opinio asseritur falsum fundamentum habent. Ipsa etiam positio in se falsa est. Quod enim illa substantia humani corporis que i primis parentibus fuit: in tot diffunderetur. hoc non potest esse nisi tribus modis: vel per multiplicationem materie: vt quidā dicunt: vel per diuisionem: quia continuum in infinitum diuisibile est: sicut alii ponunt. vel etiam per mixturem secundum alios: sicut augmentatur vinum per admixtionem aque: sed multiplicatio materie ita qd nulla superadditio fiat: sicut ipsi volunt: non potest esse nisi per modum rarefactionis: vt in precedenti articulo probatum est. vnde sequeretur qd filius rarius corpus haberet qd pater: et qd tandem generatio naturaliter finiretur: quia non potest esse rarefactio in infinitum: nisi metaphorice loquendo vt in quarto physicorum Commentator dicit. idēz etia sequeretur si per diuisionem illa materia que in corpore ade fuit in tot distributa esset. Corpus enim naturale non est diuisibile in infinitum: sed solum corpus mathematicum: vt ex libro physicorum: ex verbis Commentatoris et philosophi habetur. Unde oporteret qd necessario deficeret generatio. **E**t dicitur corpus mathematicum corpus consideratum secundum dimensiones quantitas tantum. et hoc est corpus in genere quantitatis. Hoc enim in infinitum diuidi potest: quia in ratione quantitatis p̄tinue non est aliquid quod diuisioni repugnet. Corpus autem naturale dicitur quod consideratur secundum aliquā determinatam speciem et virtutem. et hoc non potest diuidi in infinitum: quia quelibet species determinatam quantitatem requirit et in plus et in minus: sicut dicitur in secundo de anima: Omnium natura constantium positus est terminus et ratio magnitudinis et augmenti: et ideo est inuenire minimam aquam et minimam carnem: vt dicitur in primo physicorum: que si diuidatur non erit ulterius aqua et caro. Constat autē qd corpus humanum naturale corpus est: vnde in infinita diuidi non potest: vt in infinitum generatio dureret. **P**reterea. dato qd corpus naturale diuidatur in infinitum: sicut mathematicū hoc non posset esse fm eandem quantitatem: sed secundum eandem proportionem. si enī a quocunq corpore finito remoueretur quātūcunq parua ps illa aliquoties sumpta mensurat totum et etia excedit. vnde os semper tali p̄t sumpta per diuisione totum corpus tandem consumi. Si autē accipiatur aliquid a magnitudine semper seruata eadē proportionē. verbi gratia. vt primo a tota magnitudine abscidatur tertia pars: et deinde a residuo tertia pars non totius magnitudinis: sed illius residui: et sic deinceps nunq cessabit diuisio in infinitum: sed tunc oportet qd illud quod accipitur in secunda decisione sit fm quantitatem minus eo quod auferebatur in p̄tia primū enim subtractū erat tertia pars toti? hz autē tertia ps p̄tis et sic deinceps. vnde si hoc modo fiat decisio humiditatis radicalis ex quo semen secundum eos deciditur oportet qd in semine ex quo generatur filius

fit minus de humido radicali quod erat de veritate nature quod in femine ex quo generabatur, pater: et ita semen filii non poterit producere generatum in tantam quantitatem: sicut potuit semen patris, quia omnis virtus naturalis dividitur ad divisionem subiecti: ut in minori magnitudine sit minor virtus: et ita sequeretur quod filius semper esset minoris quantitatis quam pater. unde homines iam peruenissent ad minimam quantitatem etiam si primum homines fuissent gigantes: sequeretur etiam quod filii semper debiliores parentibus essent, quia quanto aliquis minus habet de eo quod ad veritatem nature sue pertinet debilius est. Similiter etiam non est possibile quod per mixturem talem talis augmentatio fiat humane nature: quia quasi aliquid paruum alicui maximo admiscetur non facit mixturem: ut in primo de generatione dicitur, sed soluitur species parui quod magno additur: sicut si gutta vini mille miliis aphezis aque addatur, unde iam in nobis nihil de veritate humane nature mansisset sed totum euauisset: quod de veritate humane nature erat per maximam extranei admixturem.

¶ **A**lia opinio est que semen non tantum ex humido radicali esse asserit quod ex parentibus decisum est, sed et hoc simul cum humido nutritionali quod fit superfluum alimenti in patre, et hoc totum erit humidum radicale in filio et ad veritatem nature humane in ipso pertinens, primo modo: et sic aliquid de eo quod in nobis est de veritate humane nature: fuit et de veritate nature in patre et in patre patris, et sic usque ad Adam: per quem modum omnes nos in adam secundum corpulentam materiam fuisse nos asserunt: sed quod huiusmodi opinio euadat quedam inconuenientium que ad primam consequuntur non tamen omnia euadere potest. Primo: quia rationes et signa philosophi inducta euidenter ostendunt: quod semen nullo modo est aliquid ex membris resolutum, unde eiusdem rationibus improbat opinio ponens totum semen esse quod resolutum vel partem eius. Secundo: quia per modum istum: ut ipsi ponunt esset augmentatio veritatis humane nature per admixturem: et sic sequeretur inconuenientia que ad duos modos supra positos sequuntur: esset enim tunc minus de veritate humane nature in filio quam in patre: quod patet si alicui vino admisceatur aqua et amisceatur iterum parti diuise ab illo vino commixto iterum aqua ut perueniat ad eandem quantitatem: et sic deinceps, constat enim quod semper minus de vino remanebit in secundo quam in primo et sic tandem vinum annullaretur, unde patet: quod etiam sequeretur ad hanc positionem quod generatio naturaliter deficeret: et quod in nobis iam quasi veritas nature humane et infectio peccati euauisset. ¶ **T**ertia opinio est philosophi quod semen sit tantum de superfluo alimenti, vult enim quod semen non est aliquid resolutum a toto, sed illud quod est habens naturam ut sit conueniens toti: quod sic potest contingere. Cum enim omne agens assimilet sibi patiens quantum potest oportet quod cibus per virtutem anime agentem in ipsum assimilatur in naturam corporis quod ab anima est perfectum: et quanto amplius digeritur: tanto magis erit virtutes anime participans, quando igitur venit ad ultimam digestionem antequam sit in membra conuersus: quasi perfectam similitudinem totius consecutum est virtute et si non actus: et ideo in eo est virtus per quam potest formari totus corpus. Quando ergo nutritiua pars ex alimento hoc modo assimilato assumpserit in

nutrimentum membrorum illud quo ad nutrimentum indiget vel ad augmentum residuum: quod dicitur virtute digestionis superfluum administrat nutritiua virtuti generatiue: et hoc est substantia feminis: ut sit semen: et sit superfluum in quantum residuum est ab opere nutritiue: et sit tamen necessarium in quantum indiget eo virtus generatiua, unde dicit philosophus in .xv. de animalibus quod semen est superfluum quo in dicitur: et ita hoc semen per virtutem generatiuam ministratur: et preparatum habet naturam: ut ex eo generetur totum cum admixturem eius quod ex matre ministratur quicquid sit illud et huic opinioni consentio que rationabilior ceteris videtur. ¶ **A**d primum ergo dicendum: quod hunc esse in adam secundum corpulentam substantiam potest intelligi dupliciter, aut ita quod corpus illius fuerit in adam: sicut quedam corpulenta substantia: et hoc modo est impossibile: nec sic Augustinus intelligit, aut ita quod corpulenta substantia homini fuerit in adam aliquo modo: et hoc verum est: quia materia propria et quod corpus humanum formatum est: fuit in adam virtute sicut in principio effectiuo originali, unde secundum hoc patet qualiter differt esse in adam secundum corpulentam substantiam tantum: et secundum rationem seminalem. Ad hoc enim quod corpus humanum constituitur oportet duo aduenire, scilicet materiam et qua formaretur corpus que dicitur corpulenta substantia et virtus formans que dicitur ratio seminalis: et utraque originata est ab adam, et ideo illi qui ex coitu viri et mulieris generantur: dicuntur fuisse in adam originali secundum feminalem rationem: et secundum corpulentam substantiam: christus autem cuius corpus virtus, scilicet forma uir de Maria uirginis: administrata dicitur in adam fuisse secundum corpulentam substantiam tantum. ¶ **A**d secundum dicendum: quod si dicitur Dama, intelligatur uerbaliter de omni genere: non oportet quod generatum sit de substantia generantis materialiter: sed formaliter tantum: non quidem secundum unam formam in numero: sed secundum unam formam in specie. Si autem intelligatur specialiter de generatione uiuentium: sic generatum est ex substantia generantis: quia ex alicuius decisione quod fuit conueniens in substantiam generantis transire, sanguis enim aliquo modo dicitur esse de substantia generantis: et multo amplius semen quod est ad ulteriores digestionem productum. ¶ **A**d tertium dicendum: quod si per coitum emitteretur solum illud seminis: quod residuum est ab opere nutritiue et augmentatiue nunquam sequeretur debilitatio: sed ex immoderato coitu aliquando emittitur etiam id quod necessarium erat ad membrorum nutrimentum: adeo quod propter imoderantiam coitus: ut in .xv. de animalibus dicitur: loco seminis aliquis sanguinem emittit: ideo oportet quod debilitatem nature sequatur: nec mirum cum etiam ex superflua egestionem et urina debilitetur corpus: sicut ex moderata alleviatur. ¶ **A**d quartum dicendum quod assimilatio non est propter conuenientiam in materia sed propter motum virtutis actiue quo mouet in suam similitudinem, et quia aliquando corrumpitur motus patris in semine nascitur filius similis auctori et pauo: cuius motus manet: ut .xviii. de animalibus philosophus ostendit: et non propter hoc quod materia corpore nati ex quo et pauo traducatur, Et per hoc patet responsio ad quintum: quod similiter procedebat ex hoc quod cognationis causa esset magis ex parte materie quam ex virtute actiua: cuius contrarium philosophus ostendit in quinto methaphisice: dicens magis homo est de ge

nere patris sui & matris: cuius a patre formam recipiat
 & a matre materiam. Ad fertur ddm: q in corpo
 re hominis & in corpore embrionis sunt diuerse hui-
 ditates magis & minus ad perfectam participatio-
 nem sp̄i accedentes sicut sanguis & hūiditas in quā
 vltimus sanguis digestus conuertitur: & vltimus ca-
 ro & os. Sciendum est ergo q vnumq̄d̄ resurget i
 eo in quo magis fuit perfecte participans naturam
 speciei: & si in vtroq̄ fuit perfecte naturam speciei p-
 cipians: resurget in eo in quo primo fuit. s̄ hoc ergo
 ddm est: q̄ quicquid fuit in illis carnibus quas pater
 pueri comedit: quod iam vltima conuersione assimi-
 larum erat membr̄is resurget: in eo cuius carnes co-
 meste sunt: Sed qd̄ fuit in illis carnibus de humidi-
 tatibus & humoribus a perfecta assimilatione distan-
 tibus: resurget in puero qui ex illo semine generatur
 & in vtroq̄ illud supplebitur quod deest ex virtute
 diuina. hoc t̄ ad tractatū de surrectōe magis p̄tinet.
 Hoc male senserunt quidam heretici &c. Pelagius
 ad h̄ inducitur p̄pter hoc q̄ p̄tatem li. ar. amplia-
 bat nimis: vt nullum peccatum esse in homine possit
 nisi ex eius li. ar. proueniret & q̄ nulla gratia indige-
 bat homo ad h̄: vt a peccato immunis existeret. origi-
 nale peccatum dicitur fomes peccati &c. hic ponit
 tur nouē noia originalis peccati: quorum differentia
 sic accipi potest. p̄t. n. hoc peccatū nominari: vel p-
 comparationē ad modū quo creat in nobis: vel per
 comparationem ad subiectum in quo est: vel per cō-
 parationem ad peccatum actuale: in quod inclinat
 & q̄ per originem viciatam in nos peruenit. ideo ex
 modo quo creatur in nobis: nominatum dicitur origi-
 nale peccatū. In petō at̄ actuali duo p̄siderā. s. dese-
 ct̄ seu deformitas pcti: & s̄ h̄ noia fomes pcti q̄ si fo-
 mentum p̄bens ad peccandum: sicut siccitate ligno-
 rum fouetur ignis. & iterū delectatio que consistit in
 conuersione ad bonū cōmutabile: & sic dicitur cōcupi-
 scentia q̄ t̄ ad deordinationē actu existentem in par-
 tibus anime subtracto retinaculo iustitie originalis.
 vel in ordine ad actum concupiscentie ad quez pec-
 catum originale inclinat: & sic dicitur concupiscentia.
 Subiectū autē in quo originale peccatum confi-
 sit: est homo qui ex duabus naturis p̄ueniat rōnali &
 sensitua: potest ergo originale peccatū nominari: v̄
 p̄ p̄tationē ad rōnale: v̄ p̄ p̄tationē ad sensitua. Si p̄mo
 nō sic ex pte eius qd̄ ē formale i originali petō. s. de-
 bite iustitie carentia dicitur lāgor. nature ex parte ve-
 ro eius qd̄ est materiale. s. inordinatio inferiorum vi-
 rium dicitur tyrannus inquantū per inordinationez
 inferiorum virium iniuste & quodammodo tyrānice
 ratio in seruitutē pcti trahitur. ex parte autem sensi-
 tiue que est potētia organ̄is affira: dicitur lex carnis
 ex eo q̄ per traductionem carnis traducitur: & dicit
 lex membrorum inquantū in membris completis do-
 minat: & quodāmodo s̄m cōdinationem eoz inclinat in
 actum: vt. s. indelectabile membr̄is homo inclinet:
 qd̄ est eis conueniens. In eo materialiter erāt &c. nō
 ita q̄ illud qd̄ fuit materia corporis. Adde sit postmo-
 dū materia omnium hominū. sed q̄ materia omnium
 hominū originaliter ab adā traducta est sicut a prin-
 cipio effectiuo: primo in humana natura. materia. n.
 humani corporis est menstrū: vel ēt semē simul vt
 quibusdam placet. Qd̄ aut̄ semē & menstrū causerit
 in nobis: hoc nō est nisi per virtutē naturalē que in
 nos ex parentibus venit: & ita tota materia corpo-
 ris humani originem habet ab adam: nō quasi ab eo

decisa: sed quasi a virtute que ab ipso descendit pre-
 parata. Qd̄ etiam oridi p̄t &c. Ista ratio non valet
 q̄ p̄cedit a maior: afirmando: magis enim videtur
 q̄ in resurrectione que tota miraculosa erit aliqd̄ di-
 uina virtute fiat. vel per multiplicationem: vel etiā
 aliquocunq̄ modo: q̄ in naturali augmento qd̄ acti-
 one nature cōpletur. Ad inficiamur t̄ &c. Istud vi-
 detur inconueniens: q̄ magister hic ponit: q̄ v̄ ca-
 ro & sanguis ex cibis generata distincta erāt ab illa q̄
 a parentib⁹ descendit: & sic nō tota q̄ritas humani cor-
 poris saluaret in carne q̄ ex parentib⁹ descendit vel cō-
 mirta illi: & sic oportebat q̄ ex eis vnu qd̄ generaret
 qd̄ neutrum illorum esset: sed mediū inter ea: & sic totū
 equaliter ad veritatē nature p̄tineret: nisi forte pone-
 retur eē mirtio s̄m minima saluata: vt quidam posue-
 runt: quod etiam in primū modū rediret.

Distinetto. Trigesimaprima.

Quomodo peccati originale a patribus
 transeat ad filios: an s̄m animā: an s̄m carnē.

Hanc superest iuestigare: q̄li
 ter illd̄ peccatū a patri-
 bus traducat̄ in filios. s. an s̄m
 solā aiā: an s̄m carnē: siue s̄m
 vtrūq̄. Putauerūt qd̄az s̄z ani-
 mā trahi origiale peccatū: nō so-
 lū s̄m carnē: q̄ nō solū carnē: s̄z & aiāz extra-
 duce eē arbitrati sūt. Sic. n. i generatōe plis
 de carne paterna substātiā r̄ trahit̄ caro: ita &
 de gignētis aiā: aiā geniti eēntiā r̄ deduci ab
 his extimatur. Ideoq̄ sicut de corrupta car-
 ne caro corrupta seminā: ita etiā de aiā pec-
 catrice: aiā peccatrix corruptione originali in-
 secta ab illis trahi dicitur.

Predictā opinionē dānat: & q̄ per carnē
 traducat̄ peccatus dicit: & quo mō ostendit.

Hoc autē fides catholica respuit: & tā-
 q̄ veritati aduersū dānat: que nō ani-
 mas: s̄z carnē solā sicut superius dixi-
 mus extraduce esse admittit. Non igitur s̄m
 aiā: sed s̄m carnē solā peccatū originale tra-
 hitur a parentibus. Est enī peccatū origina-
 le vt supra diximus: cōcupiscentia: non qd̄ez
 actus: s̄z viciū. Unde Augustin⁹ ad Valerīū
 Ipsa cōcupiscentia est lex mēbroz vel carnis:
 q̄ est morbidus qd̄ā affect⁹ vel lāguoz: q̄ com-
 mouet illicitū desiderīū. i. carnalē cōcupiscen-
 tiā: que lex peccati dicit: que dicitur manere
 in carne: nō qui in aiā sit: s̄z q̄ per corruptio-
 nem carnis i anima sit.

Causam corruptionis carnis ostendit ex
 qua in anima peccatum sit.

Aro enī per peccatum corrupta fuit
 in Adam a deo: vt cum ante peccatū
 vir & mulier sine incentiuo libidinis

et concupiscentie feruore possent conuenire essetq; thorum immaculatum iam post peccatum non valeat fieri carnalis copula absq; libidinosa concupiscentia: que semper viciū est et etiam culpa: nisi excusetur per bona coniugii. In concupiscentia igitur et libidine concipitur caro formanda in corpus prolis. Unde caro ipsa que concipitur in viciosa concupiscentia polluitur et corrumpitur: ex cuius tractu anima cum infunditur maculatur trahitur qua polluitur: et fit rea. i. viciū concupiscentie: quod est originale peccatum.

Ad propter corruptionem carnis que est causa peccati dicitur peccatum esse in carne.

Deoq; ipsum peccatum dicitur manere in carne. caro igitur que in concupiscentia libidinis seminatur: nec culpā habet: nec actum culpe: sed causam. In eo igitur quod seminatur corruptio est in eo autem quod nascitur concupiscentia viciū est. Unde Ambrosius de verbis Apostoli sic ait. Quo modo habitat peccatum in carne cum non sit substantia: sed priuatio boni. ecce primi hominis corpus corruptum est per peccatum. Ipsaq; corruptio per conditionem offensionis manet in corpore: robur tenens diuine sententiae date in adam cuius consortio anima maculatur peccato: per id ergo quod facti causa manet inhabitare dicitur peccatum in carne: hec est lex carnis. Idem non habitat peccatum in anima: sed in carne: quia peccati causa ex carne est: non ex anima quia caro est ex origine carnis peccati. et per traducere omnis caro fit peccati. anima vero non traducitur: et ideo in se causam peccati non habet. Augu. quoque ex carne peccatum animam trahere in sermone quodam de verbis apostoli ostendit dicens. viciū concupiscentie est quod in anima: sed ex carne trahit. Natura quippe humana non ope dei cum vicio primitus est instituta: sed ex voluntatis arbitrio priorum hominum venienti vicio est sauciata: ita ut non sit in carne bonum: sed viciū quo inficitur anima.

De causa originalis peccati que est in carne: vtrum sit culpa: an pena.

Ita queri solet: vtrum causa peccati originalis que dicta est esse in carne: culpa sit: vel pena: siue aliquid aliud. Culpa esse non potest: quia culpa non est in re irrationali. Sicut enim culpa esset in carne ante infusione anime: actualis esset vel originalis. Sed actualis ibi non est nec originalis culpa est: quia ipsa causa est originalis peccati. Si autem pena est qua est illa passibilitas vel mortalitas: vel alia corruptio. hoc enim defectus carni in esse constat.

Hic aperitur quid sit. scilicet feditas tracta ex libidine coeuntium: que viciū vel corruptio dici potest.

Quod dici potest: quia multiplex defectus carnis et precipue pollutio quedam: quam ex feruore coitus parentum et concupiscentia libidinosa contrahit caro dum concipitur: causa est originalis peccati: que recte viciū siue corruptio carnis appellari potest. que feditas maior esse videtur in carne concupiscentialiter traducta: quam in ea vnde traducitur. Et quod viciū vel corruptio sit in carne ante coniunctionem anime: effectus probatur cum anima infunditur: quam ex corruptione carnis maculatur. Sicut in vase dignoscitur vitium esse cum vinum infusum accessit.

Inductu ostendit similitum non absurde filios trahere peccatum a parentibus eo modo dici.

Et autem meremur et in intellectu turbemur: audientes peccatum originale filios traducere a parentibus: iam per baptismum ab illo peccato mundatis: diuersarum similitudinum inductione id posse fieri insinuat Augu. in libro de baptismo paruulorum ita inquit. Quomodo preputium per circumcisionem auferitur: manet tamen in eo quem genuerunt circumcisi. Quomodo etiam palea que opere humano tanta diligentia separatur: manet tamen infructu qui de purgato nascitur tritico. ita peccatum quod in parentibus per baptismum mundatur manet in eis quos genuerunt. Ex hoc enim signum quod adhuc vetustum trahit non ex hoc quod lex in nouitate promouit eos inter filios dei. Non enim generant parentes filios secundum illam generationem: quia denuo sunt nati: sed potius secundum illam qua carnaliter et ipsi primum sunt generati.

Quare dicatur originale hic dicitur cum epilogo.

Am ostensum est quid sit originale peccatum: et qualiter a parentibus in filios et per carnem in animam transeat. Ex quibus etiam innotescit quare dicatur originale peccatum: ideo. scilicet quia ex viciosa lege originis nostre in qua concipimur. scilicet carnis libidinosa concupiscentia traducitur ut supra dictum est. Non enim quia ex carne traducta ab Adam concepti sumus: ideo peccatum traximus: quia et christi corpus ex eadem carne formatum est: que ab Adam descendit: sed eius conceptus est celebratus: non

lege peccati. i. concupiscentia carnis. unde et caro eius peccati non fuit: imo operatio spiritus sancti. Noster vero conceptus non fit sine libidine: et ideo non est sine peccato. Quod euidenter Augustinus ostendit in lib. de fide ad Petrum sic dicens. Quia dum sibi inuicem vir mulierque miscentur sine libidine: non est parentum concubitus. ob hoc filiorum eorum carne nascentium non potest sine peccato esse conceptus. ubi peccatum in paruulos non transmittit propagatio: sed libido: nec fecunditas nature humane facit homines cum peccato nasci: sed feditas libidinis: quam homines habent ex illius iustissima condemnatione peccati. Ideo beatus David propter originale peccatum: quo naturaliter obstricti sunt filii ire dicit: In iniquitatibus conceptus sum et in peccato conceptus mater mea. Ex hoc itaque apparet ex lege conceptionis traduci originale peccatum: quia nisi corruptio sic fieret in carne: anima ex carnis coniunctione concupiscentie viciu non traheret.

Obiectio quorundam nitentium probare peccatum non traduci ex lege coitus.

Ad hoc opponitur hoc modo. In ipso conceptu ubi dicitur transmitti peccatum propagatur caro: nec tamen tunc infunditur animam secundum physicos: sed iam effugiato corpore: quod etiam moyses in exodo aperte significat: ubi ait de percussura mulieris pregnantis. Si quis inquit percusserit mulierem pregnantem et abortus fecerit: si ad huc informe fuerit puerperium: multuabitur pecunia. Si autem formatum fuerit reddat animam pro anima. Formatum vero intelligitur propria anima animatum: et informe quod nondum habet animam. In ipsa ergo conceptu cum caro propagatur: nondum infunditur anima. Quomodo ergo ibi peccatus transmittitur cum peccatum non possit esse ubi anima non est. Ad quod dici potest: quod in illo conceptu de peccato transmittitur: non de peccato originale sibi fit: sed quod caro ibi contrahit id ex quo peccatum fit in anima cum infunditur et utrumque vocatur conceptus. scilicet et cum caro propagatur formatumque corporis humani recipit: et cum anima infunditur: quod aliquando etiam de natiuitate. An quod natum est in te. Pro parte autem natiuitate de in lucem editio.

Unc superest inuestigare qualiter illud peccatum. Ostenso quod peccatum originale est et quid sit: hic persequitur quasdam aditiones ipsius. Et diuiditur in partes tres. In prima determinat de peccato

originali quod ad eius principium ostendens quomodo tradu-

catur. In secunda determinat de eo quod ad eius terminum ostendens quomodo per baptismum remittatur. xxxii. di. quod supra dictum est et cetera. In tertia determinat de eo quod ad eius nunc inquirens an sit vnum vel plura. ibi. Predictis adiciendum videtur et cetera. Prima diuiditur in duas. In prima mouet pro hanc quandam dubitationem. ibi. Sed ad hoc opponitur hanc modo et cetera.

Prima diuiditur in duas. In prima determinat modum quo peccatum originale in nos peruenit. In secunda et ipso modo concludit rationem. ibi. Itaque ostendendum est quod sit originale peccatum et cetera. Prima diuiditur in tres. In prima mouet questionem: utrum scilicet peccatum originale per translationem anime vel per translationem carnis in nos deueniat. In secunda excludit sententiam illorum qui per translationem anime peccatum originale in nos deuenire dicebant. ibi. Putauere quidam secundum animam et cetera. In tertia ostendit qualiter per translationem carnis originale peccatum traducatur. ibi. est enim peccatum originale: ut supra diximus et cetera. Et diuiditur in partes tres. In prima ostendit quod propter feditatem que est in carne cum translatione carnis sit culpa vel pena traducitur. In secunda inquirunt de illa feditate quid sit: utrum scilicet culpa vel pena. ibi. Hic queri solet et cetera. In tertia ostendit quod illi qui ab hac feditate purgati sunt peccatus originale transmittere possit. ibi. Ne autem miremur et intellectu turbemur et cetera. Hic querunt duo. Primo de translatione originalis peccati. Secundo de subiecto eius.

Circa primum querunt duo. Primo: utrum per translationem carnis originale traducatur. Secundo: utrum in omnes homines necessarium sit originale peccatum transire.

De primo sic procedit. videtur quod per originem carnis originale a primo parente in posteros transire non possit. Actio enim persone non extenditur ad naturam quia persona inferior: et minus est potens quam natura in qua subsistit: sed origo carnis debet ipsi nature cum generatio sit ordinata ad preservationem speciei et non individui. ergo peccatum primi parentis per originem carnis in posteros transire non potuit: quod hoc esse non potuit: nisi per actionem persone natura inficeretur.

Preterea contrariorum quod esse idem subiectum: sed infectio culpe perfectioni virtutis opponitur cum ergo semen subiectum virtutis esse non possit nec infectio culpe subiecti poterit. caro autem non traducitur nisi mediante semine. ergo per modum istum mediante semine non poterit per translationem carnis originale peccatum traduci. Si dicatur quod per libidinem coitum semine inficitur illa infectio est causa culpe originalis. Contra. libido secundum Augustinum dicitur improba voluntas. sed improba voluntas peccatum est. ergo si ratione libidinis culpa originalis creatur in nato tunc natus traheret peccatum originale a primo parente et non a primis parentibus. et hoc est contra id quod infra magister determinat. Preterea. illa infectio seminis defectus quidam est. omnis autem defectus in nobis videtur vel culpa vel pena esse: aut igitur est culpa aut pena. Culpa non potest esse: quod semine subiectum culpe esse non potest. nec etiam pena: quod pena culpa prederet: culpa ex pena crearetur: quod est inconueniens. ergo nullo modo poterit infectio seminis peccatum originale in nato creati.

Preterea. etiam post baptismum quod originale culpa deletur: remanet tamen concupiscentia in corpore per modum pene. si ergo infectio concupiscentie in semine animam inficere posset culpa originalis et postquam homo a peccato originali mudatur esset per concupiscentiam in corpore remanentes anima sibi inficeretur: et ita peccatum originale de necessitate

rediret: qđ est incōueniens: qđ oportet etiā de ne-
cessitate ⁊ penā ei⁹ redire qđ est carētia vñsōis diuie.
ergo nō ē pole qđ infectio seminis infectionē culpe in
aia cāet. Cōtra est qđ Apłs dicit ad Rō. v. Per
vñū hoīem peccatū in mundū intravit. s; nō potuit ex
vno hoīe humanū gen⁹ infici: nisi eo mō quo totū ge-
nus humanū ex vno hoīe peccatū. hoc at̄ fuit p̄ origi-
nē carnis. ergo hoc mō peccatū originale a primis pa-
rētibus in nos trāsit. Cōtra. sicut se h; psonale pec-
catū ad actū persone: ita se h; peccatū nature ad actus
nature. s; peccatū psonale. i. actuale ex actu psonē cā-
tur. ergo ⁊ peccatū nature. s. originale ex actu nature
in nobis efficitur. s; act⁹ nature ē actus generationis
p̄ quē ipa natura sp̄i saluat. ergo p̄ actū generatiōis
peccatū originale in nos trāsit. Cōtra. Respondeo d; qđ in p̄-
gressu originalis talis ordo seruetur qđ psona naturā
infecit per actum peccati ⁊ nature infectio in perso-
nam sēdario transfuit: que a persona peccante propa-
gat: quod qualiter sit videndū est: sicut. n. p̄ dī-
ctum est. h; deus humane nature in sui principio su-
pra additionem suoz principioz contulerat: vt ess; in
ratione recitudo quedam originalis iustitia quam si-
ne aliqua resistentia inferioribus viribus imprime-
re posset: ⁊ qđ hoc gratis collatū fuerat. ideo iuste p̄
ingratitude in modo dicente subtrahit. vnde factū
est: vt primo homine peccante natura humana
que in ipso erat sibi ipsi relinqueretur: vt cōsisteret s; cō-
ditionem suoz principioz: ⁊ per modū istū ex actu
personē peccantis in ipsam naturam defect⁹ trāsiuit
⁊ qđ natura deficiens ab eo qđ gratis impensū erat nō
pōt creare hoc qđ supra naturā collatū erat: cū nihil
agat vltra suā sp̄m. ideo sequitur qđ ille qđ generat ab
habente naturā hoc mō deficiente naturā in simili de-
fectu suscipiat: qđ act⁹ personē s; conditionē sue na-
ture. pcedit ⁊ vltra nō se extendit: inde est qđ defectus
in ipsam personā generatā redūdat. sed ratio culpe
inde venit: qđ illd qđ collatum fuit gratis ade. s. origi-
nali iustitia non fuit sibi collatū psonaliter: sed in q̄-
tū talē naturā habebat: vt oēs. s. in quib⁹ talis ab eo
accepta natura inueniretur tali dono potirentur. ⁊ iō
cū ppagatōe carnis ēt illa originalis iustitia ppaga-
ta fuisset. In p̄tate ergo nature erat: vt talis iustitia
semp in ea p̄seruaretur: sed p̄ voluntatē personē exi-
stentis in natura factum est vt hoc perderetur. ⁊ iō
h; defectus cōparat⁹ ad naturā rationē culpe habet in
omnibus in quibus inuenitur cū natura accepta a p-
sona peccante. ⁊ qđ per originē carnis defect⁹ iste na-
turali generatione traducitur simul cū natura. ideo
etiam ⁊ culpa originalis per originem carnis traduci
dicitur. ⁊ qđ per voluntatē personē ratio culpe ad
naturā trāsit. ideo dicitur psonā naturā ifecisse: qđ ve-
ro in personis alijs est originale peccatū a p̄ma p̄so-
na generantis nō est ratio culpe ex ipsis: cū nō pp̄ria
voluntate peccatū tale incurrant: sed in quantum ta-
lem naturā cū ratione culpe recipiunt. inde est: qđ se-
cundo natura personam inficere dicitur. inde etiam
est qđ ista infectio ex inordinata voluntate primi pa-
rentis in ipso qdem primo parēte fuit dupl̄. s. p̄ mo-
dū peccati actualis in quantum eam p̄ pp̄ria voluntate
cōtraxit: ⁊ etiā vltim⁹ per modū peccati naturalis: in
quantū nā i eo infecta ē. In sequentibus aut̄ nō est nisi
peccatū naturale. Cōtra. Ad primū ergo d; qđ quis
natura absolute p̄siderata immobilis sit: tamen s; esse
suū p̄siderata oportet qđ ad variationem personē va-
rietur per accidens. p̄stat enī qđ deficiente hoc hoīe de

ficit humana natura qđ in ipso est: ⁊ ita ēt peccatū per-
sonale. Ad in naturam humanā trāsiuit s; qđ in ipso
esse habebat. Ipso enim peccatū priuat⁹ est his que
sibi rōne nature sue gratis concessa erant: ⁊ eo priua-
to etiā natura priuata fuit: put in ipso erat: ⁊ per p̄ns
in alijs qui ab ipso naturā accepturi erāt. Cōtra. Ad se-
cundū d; qđ semen nō ē actu subiectū culpe: s; vir-
tutē tñ: hoc mō enī se habet semen ad peccatū origi-
nale: sicut ad naturā humanā. vnde sicut in semine
non est natura humana nisi in virtute: ita etiam nec
originalis culpa: qđ per virtutē que est in semine ge-
neratio ad naturam humanam terminatur infectam
originali peccato. Cōtra. Ad tertium d; qđ libido tri-
bus modis dicitur. vno modo secundum qđ consistit
in actu voluntatis illucite ⁊ inordinate aliquid desi-
derantis. ⁊ hoc modo libido est actuale peccatum.
Alio modo dicitur libido que consistit magis in dele-
ctatione sensualitatis: ⁊ precipue in actu generatiue:
vbi supereredit delectatio: ⁊ sic est quiddam ex peccato
derelictum: non quia sine peccato non esset de-
lectatio: sed quia inordinata non esset: quod nomen
libidinis importat. Tertio modo potest sumi libido:
quasi habitualiter pro illa inordinatione virium nō
quia: ex qua est in nobis pronitas ad inordinatē con-
cupiscendum. Ad primū igitur libidine mens cuiuslibet
iusti generantis liberatur cum contingat actum
matrimoniale sine omni culpa ⁊ mortali ⁊ veniali
exercere. vnde constat qđ non intelligitur illa libido
trāsmittere originale peccatū i plē nec itē illa que est
inordinata delectatio sensualitatis: ⁊ si enim per mi-
raculum a tali inordinatione delectationis coit⁹ ali-
quorum purgaretur: nihilominus eorum nati peccatum
originale contraherent. vnde patet qđ libido ter-
tio modo dicta intelligitur esse peccati originalis causa.
omne enim generans generat sibi simile i natura.
vnde cum hec sit cōditio nature humane iustitia ori-
ginali destitute: vt talis inordinatio virium anime
in ea existat: constat qđ etiam talis conditio in prole
remanebit: ⁊ si seruo: coitus inueniatur dici causa
originalis peccati hoc non propter se dī: sed in quan-
tū ē signū eius qđ ē nature cā: qđ ex inordinatione vi-
rium inordinata delectatio in coitu p̄cedit quasi si-
gnum ⁊ effectus cām suā indicās. Cōtra. Ad quartū d; qđ
illa infectio que est in semine: sicut nō h; rōne culpe
proprie loquendo ante infusionē aie ita nec pene.
o; enim esse idem s; culpe ⁊ pene. ⁊ ideo sicut i re-
bus irrationalibus nō proprie est pena que de se ordi-
nē ad culpam h;: ita etiam nec in semine pena pōt
esse: sed est defectus quidā i quātū similitudo naturę
generātis i semine virtualiter manet p̄ modū ēt quo
lepra in semine leprosi nō est egritudo. si tñ pena ēē
posset ēē cā culpe nō in quātū huiusmodi: s; s; qđ ex
culpa creatur virtus enim cāe manet in effectū. vnde
qđ p̄ peccatū p̄mi hoīs ista infectio p̄secuta est i tota
natura humana: iō vbi inuenit subiectū susceptiuū
culpe h; rōne culpe in actu: sicut in puero iam nato
vbi vero h; non inuenit manet in tali infectione vir-
tus culpe vt sic cā culpe esse possit. Cōtra. Ad quātū d; qđ
cum peccatū originale per se loquendo sit nature
vitiū non pōt creari per id quod est persone per se
s; solū p̄ id qđ nature debet. Conseruatio aut̄ iunctio-
nis corporis ad animam pertinet sp̄aliter ad esse
huiusmodi psonē in nā hūana subsistētis: ⁊ iō talis cō-
iunctio infectionē originalis peccati nō facit i aia nisi
adiungatur aliquid qđ p̄ se ad nāz p̄tinet: ⁊ h; est ac

eus generationis qui p se nature conseruande debe-
tur. 7 ideo ex concupiscētia que remanet post baptismū
non inficitur iterato anima illius qui baptizatus est:
sed per generationem in filium suum traducitur vt
in originali nascatur.

¶ Secūdu sic proceditur. Videt q nō sit ne-
cesse oēs homines i peccato originali nasci.

Baptismus enim reddit regeneratis per ip-
sum hoc quod per Adam perditum fuit: qz donum
christi excedit delictum ade vt dicitur Ro. v. sed si
adam non peccasset homines in peccato originali si-
lios non generassent. ergo 7 homines baptizati in fi-
lios peccatum originale non transmittunt. C. Pre-
terea mors ē pena originali peccato debita. ergo vbi
non erit mors ibi non erit originale: sed Hieronymus
ponit quosdam in fine mundi non mortuos. ergo vi-
detur q illi in originali non nascantur. C. Preterea
sicut deus ex costa viri mulierem formauit: ita etiaz
potens est nunc ex digito hominis vel alio membro
corpus humanum formare constat autem q ille qui
sic formatus esset non descenderet ex adam sū rōne
seminali: cum igitur hec fuerit causa vt Aug. dicit
quare rps originale non contraxit: qz non fuit in adā
peccante sū seminali rōne: videtur q iste origi-
nale non habeat: 7 ita non est necessarius in omnes
originale transire. C. Preterea. Si muliere peccan-
te que ante virum peccauit: vir in li. ar. remansisset
poterat etiam non peccare: sed si adam nō peccasset
etiaz muliere peccante non fuissent: ex eis homines
in originali geniti. ergo cum hoc fuerit possibile non
est necessarium vt peccatum parentis prime. s. Eue
in omnes posteros eius transeat. C. Pre. vt Augu.
dicit in littera: concupiscētia libidinis que est i actu
coitus originale peccatum creat. sed qualitercumqz
sumat concupiscētia potens est deus ab ea hoīem liber-
rare per miraculū. ergo ptingit aliques sine peccato
originali nasci. C. Contra est qd Apollolus I. Co. v. di-
cit: Peccatū in oēs hoīs trāsīuit. C. Pre. ille q non
est peccato obnoxius redēptōe non idiget. si ergo ali-
qs q nō in pctō originali nasceret pter rpm inuenire-
tur aliqs q redēptione facta per rpm nō idigeret: 7 sic
rps nō eēt caput oīum hoīum: qd nō est cōueniēs sū
fidē. ergo nec ponere q aliqs sine pctō originali na-
sci possit. C. Respōde dō: q necessariū ē oēs qui ex
Adam generant p viā coitū pctū originale trahere:
cui ratio ex dictis accipi pōt. ad eē. n. originalis duo
cōcurrunt. s. defectus qdā pncipia nature humane cō-
sequēs. 7 itez q fuerit i pte nature: vt isto defectu
careret: vel nō: sine quo ratio culpe i hoc defectu nō
eēt. vtrūqz aut necessariū est inueniri in illis qui ex
Adam p modū dictū generant. Si. n. defectus ille nō
traducitur: nō posset cōtingere: nisi p hoc q natura
generātis pfecte reintegrata esset. nō enī pōt cōtin-
gere: vt virtute nature deficientis aliqd in natura
nō deficientis genere. natura vero humana in statu
huius vie nō reintegrat qstū ad id qd nature ē. 7 si
p gratiā reintegrat qstū ad hoc q ad psonā pntinet. s. i
in futuro pfecte reintegrabit i beatis. vñ oq q sū to-
tū decursū h^o vite defectus iste ex parētib^o in filios p-
pagetur. s. i. et 7 rō voluntariū q culpā cābat i natura i
oēs hoīs q ab adā naturā accipiūt trāsīt. erat. n. vt
sup: a dictū ē tali cōditione sibi iustitia originalis con-
cessa: vt oēs q ab eo naturā humanā acciperēt simul
cū natura 7 iustitiā psequerēt. vñ q illi q ab ipso na-
tū sūt tali iustitia careāt ex voluntate ipsi^o ade psecutū

est. vñ ratio voluntarij in oēs qui ab eo naturā huma-
nam accipiūt simul cū defectu trāsīt. 7 qz genitus na-
turā recipit a generāte 7 paties ab agente. id oēs qui
sū seminalē rōnem q est virtus actiua ab adam de-
scendūt: oq q in culpa originali nascant. C. Ad p^o
ergo dōm: q redētio rpi totū nobis reddit qd i adam
pdidim^o: nō tū simul: sed vñ qd qz tpe suo. nō enim p
rpi in primū statū inocentie perducimur vt sūm^o im-
mortales in hac via: sicut 7 Adam fuit. sed h^o rpi
i patria cōsequi speram^o. 7 id per baptismū 7 alia sa-
cramēta que ex passione rpi virtutē sortiuntur expur-
gatur homo qstū ad id qd persone ē: 7 etiā qstū ad
naturā in his que psonē sūt comparata: vt ipse homo
in actib^o personalib^o pctō nō seruiat: sed nō in qstū ad
naturā in his que p se nature debent. 7 id opz vt per
actū etiā nature infectio originalis in plem trāsseat:
qstū ēt pater sit a culpa originali immunis sūm q ad p-
sonam suā spectat. sicut enim peccatū originale quili-
bet trahit particulari gnatione sua 7 nō per generati-
onem patris sui: ita ēt opz q 7 mudationē suā conse-
quatur p spālem regenerationem suā: 7 nō p hoc q
pater suas regenerat. C. Ad sedm dōm: q hoc nō cō-
cedatur ab oibus q aliqui in fine mundi inueniantur:
q nō moriant: imo Aug. 7 Ambro. cōtrariū dicūt: 7 di-
ctum Hieroni. magister exponit in. xliii. di. quarti li-
bri hoc mō: q dicant illi q inuenient viri nō mori ex
eo q statim resurgent: 7 mors eoz breuissimo tpe erit
si tū def q nō morient: non sequitur q sine culpa origi-
nali nascant. hoc enī ex spāli dispōsitione dei agitur
vt hanc penā remittat ex sua liberalitate: qz voluntas
7 pās ei^o nō est subdita ordini culpe ad penā: multo
etiā minus qz ordini materialis cause ad effectū. pōt
enī facere 7 facit quāqz deus vt ignis nō cōburat: vt
in tribus pueris p Daniel. iij. vnde nō est incōueni-
ens si faciat vt nati in originali moriant: 7 picipue cū
mori in actu nō sit directe pene originali rōdēns: sed
necessitas moriēdi. Illi aut hoīes necessitatē morien-
di i natura sua habebūt. sed hac pōne facta ab hac ne-
cessitate nature per spālem gratiā liberabūtur: sicut
necesse est sū causas inferiores ignē cōburere a qua
tamē necessitate pueri in camino per gratiā liberatū
sunt. C. Ad tertiu dōm: q si aliquis diuina virtute ex
cōdigito formaretur originale nō haberet: haberet nō
hilomin^o omnes defectus quos habet q in originali
nascūtur: tū sine rōne culpe: qd sic p: poterat deus a
pncipio quādo hoīem pdidit etiā aliū hoīem ex limo
terre formare quē in cōditione nature sue relinque-
ret: vt. s. mortalis 7 passibilis esset: 7 pugnam concu-
piscētie ad rōnem sentiēns in quo nihil humane na-
ture derogaretur: qz hoc ex pncipijs nature conse-
quitur. non tamen iste defectus in eo rationem clpe
7 pene habuisset: qz nō per voluntatem iste defectus
causatus est. similiter dico q in isto qui ex digito ge-
neratur tales defectus essent si pncipijs sue nature
relinqueretur nisi dominus gratis hoc sibi vellet cō-
ferre quod primo homini contulit: nec isti defectus ex
voluntate primi hominis procederent: qz defectus
non causantur ex voluntate primi parentis: nisi i eis
qui ab eo naturam accipiunt: non autem aliquis acci-
pit naturam a materia: sed ab agente. vnde cum iste
sit ab adam solum materialiter: non autem sicut a pnci-
picio actiuo ab eo descendat: constat q naturam hu-
manam ab eo non accipit nec culpam originale: per
eum incurrit: nec predictos defectus: 7 ideo rationē
culpe vel pene non habebunt: cum non comparētur:

Vide m^o di. xix.
av. i. q. 3.

ad voluntatem sicut ad causam. **C** Ad quartū dicitur quod si mulier peccasset viro non peccante: forte illa in peccato suo mortua fuisset et deus viro aliam virorem prouidisset: si tamen et ea filios genuisset dicitur quod illi filii passibilitatem et defectus corporales contraxissent: non autem originale culpam et defectus qui sunt ex parte anime: cuius ratio in euidenti est: quia secundum philosophum in .vi. de animalibus: corpus non est nisi ex femina: anima autem est ex mari: non ita quod anima rationalis traducatur: sed quia in semine est virtus formatiua per quam in aliis animalibus inducitur anima sensibilis in homine vero organizatur corpus et preparatur ad receptionem anime rationalis. Si autem euerteret adam peccasset muliere non peccante filii ex utroque concepti utrunque haberent et defectus anime et corporis: quod ex defectu anime etiam defectus corporis causantur: deficiente .n. priore necesse est et posterius deficere: sed non conuertitur. **C** Ad quantum dicitur: quod hoc non posset esse ut concupiscentia habitualis que in ordinatione viri anime consistit tolleretur ex toto: nisi natura penitus reintegraretur. et hoc quidem nulli dubium est quod deus facere posset: et si hoc fieret proculdubio geniti sine originali nascerentur.

Inde queritur de subiecto originalis peccati. Et circa hoc queruntur duo. **P**rimo utrum originale sit in essentia anime: sicut in subiecto vel in aliqua potentia eius. **S**ecundo: utrum generatiua pre aliis viribus infecta sit.

Primū sic proceditur. videtur quod originale sit in aliqua potentia sicut in subiecto. Illud .n. quod est a corpore absolutum et immateriale non vnitur corpori nisi mediante aliquo materiali: scilicet anima rationalis absoluta est a materia: et immaterialis ut in tertio de anima philosophus probat. ergo oportet quod vnatur corpori mediantibus potentiis sensitivis et nutritivis partis que sunt materiales et organice affixe. sed peccatum originale transit in animam ex hoc quod corpori coniuncta est. ergo per prius inuenitur in potentiis sensitivis et nutritivis partis. **P**re. originale per originem traducitur. origo autem humane nature est per actum generatiue potentie. ergo in ea primo et principaliter est originale: sicut in subiecto et non in essentia anime. **P**re. concupiscentia sine habitualiter siue actualiter sumatur ad vires sensitivas pertinet. sed in precedenti distinctione magister dixit originale esse concupiscentiam. ergo est in potentiis illis: sicut in subiecto et non in essentia anime. **P**re. sicut Augustinus dicit. omne peccatum in voluntate est: sed originale peccatum est. ergo in voluntate est: voluntas autem potentia est anime. ergo est in potentia sicut in subiecto. **P**re. pena responderet culpe: sed pena originalis. scilicet carentia diuine visionis est in ratione. ergo et peccatum originale: ratio autem potentia quedam est. ergo originale etc. **C** Contra. per originale omnes potentie anime inficiuntur: sed potentie non vnuntur nisi in essentia. ergo originale per prius essentiam respicit. **P**re. originale est culpa et infectio nature: sed ad naturam per prius comparatur essentia quam potentia: quia essentia est pars essentialis nature. ergo in ea originale principaliter est. **R**espondeo dicendo: quod peccatum originale est in essentia anime sicut in subiecto: quod sic patet: philosophus in .viii. metaphysice ostendit quod vnio forme et materie non est per aliquod vinculum medium imo per se

vnū alteri vnū alias non esset vnio essentialis: scilicet accidentalis: anima autem forma corporis est. vnio igitur vnio vnice per essentiam suam immediate corpori ut ex causa: corpore efficiatur vnū: sicut est ex cera et sigillo ut in secundo de anima dicitur: et quod originale causa est anima ex coniunctione eius ad tale corpus prout forma est sic enim ex vtriusque coniunctis talis natura resultat quod in essentia anime sit primo et principaliter: sicut in subiecto originale in potentiis autem per prius: sicut et supra de gratia dictum est. **C** Ad primum ergo dicendum: quod anima rationalis potest comparari ad corpus ut motor secundum quod est principium aliquorum operum: et vnio forme. si primo modo cum actus quarundam potenciarum inueniantur sine instrumentis corporalibus exerceri aliarum vero cum corpore instrumentis illas potentias que in sua actione organice corporali non indigent: scilicet intellectivas mediantibus? sensitivis corpus mouere: sicut plane in tertio de anima ostenditur quod ab appetitu intellectus non sequitur motus nisi mediante appetitu sensitivis: et sic verus est quod anima rationalis vnitur corpori mediantibus viribus sensitivis partibus. Si vero consideret in quantum est forma sic immediate corpori vnitur: quod esse quod est actus forme coniuncti est. ex anima et corpore originale autem non transit in animam secundum quod coniungitur corpori ut motor: scilicet secundum quod coniungitur sibi ut forma: quod sic humanam naturam constituit. **C** Ad secundum dicendum: quod hoc modo per actum generatiue virtutis originale traducitur sicut et natura humana. vnde sicut non oportet quod principalitas humane nature in potentia generatiue consistat: ita nec quod ipsa sit primū subiectū originale: sed magis essentia anime que naturā humanā integrat et constituit. **C** Ad tertium dicendum: quod ut supra dictum est: concupiscentia non est totum esse culpe originalis: sed solum id quod materiale in originali est: quod vero in eo formale est ex parte voluntatis attenditur: et id in viribus superioribus et inferioribus simul originale saluatur: hoc non posset esse nisi per hoc quod defectus et infectio primo in essentia anime inuenitur que vtriusque potenciarum principium est: ut sic ex ea in omnes potentias corruptio originalis trahatur. **C** Ad quartum dicitur: quod peccatum originale in voluntate est: non tamen semper est in ea: sicut in subiecto: cum etiam concupiscentia et irascibilis subiectus peccati esse possit et hoc modo est originale in voluntate est sicut in causa: quod ex voluntate primi parentis in omnes transiit. **C** Ad quantum dicitur: quod per visionem dei non solum ipsa ratio glorificatur: sed et totus homo. vnde carentia diuine visionis non est pena tantum rationis: sed totius hominis neque oportet quod sicut diuina visio est primo in potentia rationis ita: et rationale in potentia primo existat: quod originale consequitur naturam. sed beatitudo anime in opere quadam consistit. operatio autem potentie debetur: sed natura essentiam respicit. et propterea ad visionem beatam anima peruenire non potest sine lumine gratie: cuius subiectum est essentia: ut supra .xxvi. dicitur est.

Secundum sic proceditur. videtur quod generatiua non sit pre aliis viribus infecta. Illud enim quod non est aliqualiter obediens rationi non potest virtute perfici vel culpa inquinari. sed potentia generatiua est huiusmodi. igitur in ea infectio peccati esse non potest. **P**re. potentie infecte non contingit esse actum sine peccato. scilicet actum generatiue virtutis sine peccato esse contingit: ut patet in actu matris et moniali. ergo generatiua infectio peccati infecta non est. **P**re. infectio originalis peccati est per fomitem. fomes autem est in sensualitate. igitur infectio in ea principali est et non in generatiua.

Preterea, infectio peccati est in eo quod est subiectum peccati: sed subiectum originalis est essentia anime: et non potentia: ut dictum est. ergo in ea est infectio: et non in generatiua. **P**reterea, nutritiua augmentatiua et generatiua ad eandem partem anime pertinent. scilicet vegetabilis: sed nutritiua non ponitur infectiua originali peccato: nec iterum in augmentatiua aliquod peccatum ponitur. ergo nec generatiua debet dici prealiter viribus specialiter infecta. **C**ontra. Infectio originalis consistit in resistantia carnis ad animam hec autem resistantia precipue in actu generatiue sentitur. ergo ipsa maxime infecta est.

Preterea, illud quod est causa alicuius maxime precipitat illud. sed generatiua est causa infectionis originalis: quia per actum eius traducitur. ergo ipsa maxime infecta est. **R**espondeo dicitur: quod infectio originalis peccati tribus attribuitur: quia inter partes anime attribuitur generatiue: et inter sensus tactui: et inter vires appetitiuas attribuitur concupiscibili. cuius est ratio: quia originale peccatum est nature ut dictum est. unde infectio eius ad illas potentias principaliter pertinet que aliquem ordinem habent ad actum quo natura traducitur. actus autem ille duo habet. scilicet substantiam actus et delectionem: delectatio autem ad sensum tactus pertinet: substantia vero actus virtuti generatiue attribuitur sicut erequenti: sed virtuti concupiscibili sicur impati: quia eius est tendere in id quod est conueniens: et delectabile secundum sensum: et ideo diuersis rationibus hiis tribus viribus talis infectio precipue ascribitur. **A**d primum ergo dicendum: quod peccatum actuale quod consistit in actu eius qui peccat: et voluntate non potest esse in illa parte que rationi non obedit: nihil tamen prohibet quin in illa parte que principium naturalis operationis est infectio nature saluet. Sciendum tamen est quod etiam actuale peccatum in generatiua esse dicitur non quidem sicut in subiecto: sed materialiter in quantum. scilicet concupiscibilis actum generatiue impat. **A**d secundum dicitur: quod infectio generatiue est infectione nature. vbi si oportet quod ex ea relinquatur infectio peccati per actum eius in persona generante: sed solum in persona generata. **A**d tertium dicendum: quod in sensualitate etiam est infectio in quantum ordinat et disponat actus generatiue: sed in generatiua est immediate secundum quod ipsa est immediate principium traductionis nature: sed verum est quod infectio somitis in sensualitate principaliter ostenditur secundum quod infectio nature redundat in infectione persone per actuales concupiscentias. **A**d quartum dicendum quod infectio est in essentia anime: sicut in primo subiecto: sed in generatiua: sicut in cuius actu precipue manifestatur essentia enim non est principium actus nisi mediante aliqua potentia. unde sic ex infectione actus natura dicitur essentia esse infecta sicut hic de infectione loquimur. **A**d quintum dicendum quod generatiue ascribitur: et originalis et actualis peccati infectio. Originalis quidem in quantum est principium actus naturalis quo natura traducitur: sed actualis est quod habet aliquos actus exteriores ad generationem ordinatos qui ad virtutem motiuas sensitiuas pertinent: et quia nutritiua similiter quosdam tales actus habet ut apponere cibum ori masticare: et delectationem sentire et humifundere ideo sibi etiam actualis infectio attribuitur quasi materialiter non autem originalis: quia ipsa non est principium illius actus quo natura traducitur nisi a remote in quantum generatiue deseruit: augmen-

tatiue vero nulla infectio attribuitur: quia nec ad actum naturalis propagationis ordinatur: nec iterum habet actus exteriores qui per motus sensituius prius experiantur. **A**d quod dicitur potest et. Sciendum quod magister hoc soluit negando vtriusque premissam. scilicet quod illa infectio non est culpa nec pena: sed defectus quidam et dicitur de seruoze coitus parentum causari: non sicut ex per se causa: sed sicut ex signo cause. Et que seditas maior esse videtur et. videtur hoc esse fallum: quia sic originale magis habundaret in filio quam in patre. Sed dicitur quod hoc intelligitur quantum ad istum actum tantum qui quidem propter concupiscentiam ingenerare non est nisi infectio penalis: sed in genito est infectio culpe non autem maior quam fuerit in patre secundum quod ex alio genitus fuit. Iniquitatis ceptus sum et. hoc non deferendum est ad iniquitatem concipientis quod sine omni peccato actuali concipere potest: sed ad iniquitatem originale precepti: que vtriusque sit vna vel plures: et quare pluraliter dicatur infra dicitur. 33. dis.

Distinctio. Trigesima secunda.

Quomodo originale peccatum dimittatur in baptismo: cum postea sit illa concupiscentia que dicitur originale peccatum.

Quia supra dictum est originale peccatum esse vitium concupiscentie: assignatumque est quomodo a parentibus trabatur: et originale dicitur: superest inuestigare quomodo in baptismo dimittatur: cum etiam post baptismum remaneat concupiscentia: que ante fuerat. unde videtur: vel peccatum originale non esse concupiscentia: vel non remitti in baptismo. Manet quippe ut ait Augustinus in corpore mortis huius carnalis concupiscentia: cuius vitiosis desiderijs non obedire precipimur: que tamen concupiscentia quotidie minuitur in proficientibus et continentibus. Sed licet remaneat concupiscentia post baptismum: non tamen dominatur et regnat sicut ante. immo per gratiam baptismi mitigatur et minuitur: ut post dominari non valeat nisi quis reddat vires hosti eundo post concupiscentias. nec post baptismum remanet ad reatum: quia non imputatur in peccatum: sed tantum pena peccati est. ante baptismum vero pena est et culpa.

Quod originale peccatum duobus modis dimittitur scilicet extenuatione sui et solutione reatus.

Aplici ergo ratione peccatum originale dicitur dimitti in baptismo: quia per gratiam baptismi vitium concupiscentie debilitatur atque extenuatur: ita ut iam non regnet: nisi si consensu reddantur ei vires: et quia reatus

ipsi soluit. *Uñ Aug. i li. de baptismo par. Gratia p baptismū id agit vt vetus hō crucificatur & corpus peccati destruatur: nō vt ī ipsa viuente carne concupiscentia resperfa & imata repēte absumatur: & nō sit: licet ne ob sit mortuo que inerat nato. Nam si post baptismum vixerit in carne habet cōcupiscentiam cum qua pugnet: eamq; adiuuante deo superet: si tamen non in vacuū gratiam eius suscepit. Nō vtiq; hoc prestatur ī baptismo nisi forte miraculo ineffabili creatoris: vt lex peccati que est in membrīs: prozsus extinguitur & non sit: sed vt quicquid mali ab homine factum dictum cogitatumq; est: totum aboleatur: ac velut factum non fuerit habeatur. Ipsa vero concupiscentia soluto reatus vinculo: quo per illam diabolus animam retinebat: & a suo creatore separabat: maneat in certamine. Ecce hic aperte ostendit ea ratione dimitti ī baptismo non quia non remaneat post baptismum: sed quia reatus ī baptismo aboletur. Deinde ipse ostēdit eo modo etiā dimitti: quia baptismi gratia cōcupiscentia ipsa mitigatur & minuitur in eodem li. ita dicens. Lex carnis quas Apostolus appellat peccatū euz ait. Nō regnet pctm̄ ī vestro moz. coz. nō sic manet ī mēbris eozū: qui ex aqua & spiritu renati sunt: tāq̄ nō sit eis facta remissio: vbi oīo plena fit remissio peccatorum. sed manet ī vetustate carnis tāq̄ superatus & perēptus: nisi illicito cōsensu quodāmodo reuiuiscat: & ī regnū propriuz dominationēq; reuocetur. hic aperte insinuatur ī baptismo cōcupiscentiā debilitari: ex quo & dī dimitti: nō solū ideo qz reatus ibi absoluit̄ quē remissiois modū alijs etiā pluribus testimonijs scriptura edocet. Aut enim Aug. tra iulianū. Lex que ī tenebris est: viciū carnis ē: quod ex pena peccati & ex traduce mortis p̄uenit. Sed lex ista que est ī mēbris remissa ē ī regeneratōe spūali: & manet ī carne mortali. remissa ē: qz reatus solut̄ est sacramento: quo renascuntur fideles. Manet autē: qz operat̄ de sideria tra q̄ dimicāt & fideles. Idē ī sermone quodā de cōcupiscentia carnis. per gratiam baptismatis & lauacrū regeneratōis solutus est & ipse cōcupiscentie reatus: cū quod eras natus: & quicquid antea p̄sensisti male cōcupiscentie siue cogitatōe: siue locutiōe: siue actione. Idem in libro de nuptijs & cōcupiscentia. Cōcupiscentia carnis licet ī regeneratis iam nō deputetur ī pctm̄ quecūq; tamen proles nascit̄ obligata est originali peccato. Item dimittitur concupiscentia carnis ī baptismo. nō vt*

nō sit: sed vt nō imputetur ī peccatum. Hoc ē enim: non habere peccatū & nō esse reū peccati. Quomodo ergo alia peccata pretereunt actu & remanēt reatu vt homicidiū & similia: ita ecōuerso fieri pōt: vt cōcupiscentia pretereat reatu & remaneat actu. Ex p̄dictis euidēter mōstratur quomodo peccatū originale ī baptismo remittatur.

De feditate quas caro ex libidine trahit coitus: vtrū ī baptismo diluatur.

Olet autem hic queri vtrum etiā ipsa caro ī baptismo ab illa feditate purgetur: quam ī cōceptiōe ex concupiscentia libidinosa cōtraxit. Quibusdam videtur qz sicut anima areatu purificatur: ita et caro ab illa pollutione purgatur: vt sicut duobus completur ministeriū baptismi. scilicet aqua & spiritu: ita ibi duo purgetur anima. scilicet a reatu: & caro ab illa cōtagione. quod quidem probabile est. Alij vero putant tantum animam ibi mundare: carnem vero non ab illa feditate purgari. si vero remanet illa feditas vsq; ad procreationem filiorum: que fit ī concupiscentia carnis: videtur natura carnis magis ac magis corrumpi: & magis videtur corrupta caro prolis q̄ parentis: quia de carne pollutionem quam habuit a conceptu retinenti trahitur polluta: & ī concupiscentia concipitur: vnde & polluitur: & ita ex duplici causa cōtaminatur. Unde maior videtur pollutio carnis ī prole q̄ fuerit ī parēte. Ad quod illi dicunt: quia licet caro prolis ex carne feda seminetur: & ī concupiscentia concipiatur: nō tamen feditatem maiores trahit q̄ caro vnde seminatur habuit. Quāuis etiā si fetidior atq; imūdiōr sit caro prolis: & ideo magis corrupta q̄ caro parentis non tamen vt aiunt: fit p̄iudicium veritatis: quia nec absurdū esse dicunt: nō carnis natura magis ī posterioribus corrupta trahatur: neq; ex ipsa magis corrupta: magis anima inficitur.

Ex quo auctore sit illa concupiscentia deo vel alio.

Reterea queri solet vtrum concupiscentia que post baptismum remanet: & tantum penalitas est: ante baptismum vero pena erat & culpa: ex deo auctore sit: vel ex alio. Ad quod breuiter respondetes dicimus: quia in quātum pena est deum habet auctorem. in quātum vero culpa est diabolum siue hominem habet auctorem.

Qua iusticia anime munde ex creatione illud peccatum imputetur: cum non possit vitare.

Solet etiam queri qua iustitia teneat illo pctō anima innocens a deo creata: cū nō sit in potestate sua illud vitare. Nō enī p liberū ar. illud cōmittit: qz non prius est aīa q̄ illi pctō ē obnoxia. Ad hoc qdā dicit id illā aīam ream esse illius peccati: lz munda a deo sit creata: qz cū infundit̄ cor porī p̄delectatur carni ex quo pctm̄ p̄trahit. Quod si esset: iam non originale sed actuale diceretur. Porius ergo ideo recte potest dici: illi imputari anime illud pctm̄ quod ex corruptione corporis inenitabiliter trahit: quia vt ait. Aug. in li. de ciuitate dei. Nō fuit corporis corruptio que aggravat animas cā p̄mi peccati: sed pena. Nec caro corruptibilis animā peccatricē fecit: sed peccatrix aīa carnes corruptibilem fecit.

Utrum illud pctm̄ sit voluntarium vel necessarium.

Illud etiam nō imerito queri potest vtrum pctm̄ originale debeat dici voluntarium vel necessarium. Et necessarium potest dici: quia vitari nō potest. Unde prop̄ha. de necessitatibus meis erue me. Et voluntarium nō incōgrue appellatur: quia ex voluntate p̄mi hominis processit. Unde Augu. in. i. li. retractationum ostēdit dicēs: illud quod in parulis dicitur originale peccatum cum adhuc n̄ vtātar libero arbitrio voluntatis: non absurde vocatur voluntarium: quia ex p̄ma hominis mala voluntate p̄tractum: factum est quodammodo hereditarium.

Quare deus animā corpori p̄iūxit sciēs eam ide maculari: et ideo dānari.

Svero queritur cur deus qui fecit aīam ipsum sine macula: et scit eaz ex corporis p̄iūctōe maculam peccati p̄trahere: et aliquādo ante baptismus seiungi ab ipso corpore: et sic dānari: eam corpore p̄iūngit: Respōdemus ex altitudine iudiciorum dei id provenire: nec iniuste hoc a deo fieri. Ipse enim nō incōgrue humane p̄ditōis modum quem a p̄cipio instituit: lz peccata hominum itercesserint sine mutatiōe p̄tinue seruat: corpora de materia a p̄ncipio sine vitio facta fungēs: animasq; de nihilo creās eorumq; p̄iūctōe hominem perficiēs. Quz igitur vtraq; hoīs natura a deo sine vicio sit instituta: lz a se peccato sit viciata: nō id imutabilis deus humane p̄ditōis p̄mariam legem mutare debuit: siue ab hominum multiplicatiōe desistere.

An aīa sit talis qualis a deo creatur.

Hec a quibusdam queri solet vtrū aīa talis sit ante baptismū qualis a deo creatur. Quod nō esse probare conatur hoc modo. anima i corpore creatur: i cuius p̄iūctōe peccato maculatur: q̄ cito igit̄ est peccatus habet: nec prius fuit q̄ pctm̄ habuerit. Nō est igitur talis qualis a deo creatur. Creatur enim a deo innocēs et sine vitio: et nūq̄ talis est. Ad quod dici potest: qz nō oīo talis est qualem eam deus fecit. Deus enim eam bonam fecit: et bonitatem ei sine corruptione indidit: et d̄ illa naturalis bonitas quam i creatiōe a p̄ditore suscepit. quam bonitatem per pctm̄ penitus nō amisit: lz vitia tam habuit: quam deus tamē sine vitio fecit. Si. n. res bona nō eēt aīa: in ea malū eēt neq̄ret cū n̄ possit malū eēt nisi i bono: vt post dicitur. Non igitur oīo talis est aīa qualis est a deo creata. Sicut qs pollutas habēs manus nō tale habuit pomū quale ego dedi mūdīs manibus. ego enim dedi mūdum.

An anime ex creatiōe sint equales i donis naturalibus.

Illud quoq; n̄ incōgrue queri solet: vtruz omnes anime ex creatiōe equales sint: an alie aliis excellentiores.

Pluribus non irrationabiliter videtur qd ex ipsa creatione alie aliis excellant in naturalibus donis: vt i essētia. alia aliis sit subtilior et ad intelligendum memorandumq; habilior: vtpote acutiori ingenio et perspicaciori intellectu p̄dita. Quod non improbabiler dicitur cum in angelis ita fuisse constat. et licet naturalibus donis alie p̄realis polleant: tamen ante baptismum a corpore discedentes parem penam: et post baptismum statim equalem coronam sortiuntur: quia ingenii acumen vel tarditas premium vel penam in futuro nō collocat.

Quoniam supra dictum est peccatum originale etc. Postq̄ ostendit qualiter originale peccatū tractat a parentib;. Hic ostendit qualiter per baptismum dimittatur et diuiditur in partes duas. In p̄ma ostēdit fm̄ quid originale in baptismo tollat: et sz qd maneat. In secūda inquit que sit cā illius concupiscentie que per baptismum non tollitur: sed post baptismum manet. ibi. p̄terea solet queri vtrum concupiscentia etc. p̄ma diuiditur in duas. In p̄ma ostendit quō p̄ baptismū originale remittat quātū ad aīam. In secūda inquit vtrū etiaz purgetur homo a seditate carnis. ibi. Solet queri vtrum ipsa caro etc. p̄ma diuidit in tres. In prima mouet dubitationē. In secunda ponit solutionē ostēdēs qd duobus modis originale tolli d̄. ibi. Sed lz remaneat

concupiscentia ꝛc. In tertia modos magis explicat ꝛ auctoritati bus confirmat. ibi. Multiplici vero rōne ꝛc. ꝛ pmo ostēdit q originale peccatū p baptismū solui dꝛ: inquantū reatus eius tollit. Secūdo q solui dꝛ: inquantū concupiscentia ipsa mitigat. ibi. De inde idem ipse ostēdit ꝛc. Præterea solet queri ꝛc. Hic inquit. vtrum concupiscentie remanētis post baptismum deus sit eā ꝛ ꝛcupia illa simul cū reatu: ꝛ infectione macule trahat. Ideo circa hoc tria facit. Primo inquit vtrū illius concupiscentie deus sit actor. Secūdo inquit vtrū diuine iustitie hoc pueniens sit vt pro peccato parētis natus reatū pene scur rat. ibi. Solet etiam queri. Tertio inquit quomō diuinā sapiam deceat vt eius opus. s. aia statiz i sua creatioe inficiat. ibi. Si vero querit. ꝛc. Circa secūdū duo facit. Primo determinat pncipalē qnē. ꝛ qz reatus sequitur volūtariū in peccato sine quo nullus ad penā obligat. Itē secūdo ostēdit quomō originale peccatū necessariū ꝛ volūtariū dici possit. ibi. Illud etiā nō imerito ꝛc. Circa tertiu tria facit. Primo ostēdit quomō diuinā sapiētā deceat hoc q aia statim macula originali inficit ex corporis sui pūctioe. Secūdo inquit vtrū aia aliqū in sui puritate pma neat qualem deus creauit an statiz in primordio sue creatōis maculetur. ibi. Hoc a quibusdā queri solet ꝛc. Tertio inquit supposito q non vtrum vna aia alteri ex ipsa sui creatioe in bonitate naturali pferatur. Illud ergo non incongrue queri solet ꝛc. Hic est duplex questio. Primo quomodo per baptismū originale diuinitus tollatur. Secūdo de causa eiꝫ vtrum etiam similiter diuinitus hoc sit q homo originale incurrat. Circa primū querūtur tria. Primo vtrum culpa originalis per baptismū soluitur. Secūdo vtrum pena originale culpā consequēs post baptismum remaneat. Tertio vtrum originalis concupiscentia in quibusdā maior ꝛ in quibusdā minor inueniatur.

De primū sic pcedit. Videtur q p baptismū originalis culpa non tollatur. Pꝛiuatio enīꝫ non tollitur nisi habitus oppositus restituat: sed originalis iustitia cuius pꝛuatio est originale peccatum per baptismum non restitui cum non remaneat debitus ordo inferiorum virium ad rationem. ergo nec originale peccatum per baptismum tollitur. Præterea. in baptismo est duplex res vna que ē res: ꝛ signum. s. caracter: ꝛ alia que est res tantū. s. gratia. si ergo baptismus peccatum originale delet aut hoc erit virtute caracteris quem imprimi: aut virtute gratie quaz confert. si virtute caracteris: cū igitur caracterem consequantur et sic accedentes sequeretur q eis etiam originalis culpa dimitteret: ꝛ sic aliquis i mortali existens peccato: a culpa aliq purgaretur quod est inconueniens. si autēꝫ virtute gratie: gratia autem post baptismum frequenter per peccatum mortale amittitur. ergo oportet q originale per quodlibet sequens mortale rediret: sed peccatum originale non nisi per baptismum potest purgari. ergo oportet q quādo cūqꝫ aliquis de peccato mortali pꝛiam agit simul etiā pꝛa peccatū originale baptizetur. Præterea. sicut se hꝫ acrus in peccato actuali vt materialiter deformitati substās: ita etiā ꝛcupia in originali vt supra dictum est: hꝫ nō pōt esse q deformitas peccati tollat manente actu peccati: qz tales actus sunt qui bene fieri nō possunt ergo ꝛ manente talē concupiscentia non potest origi-

nalis culpa deleri. Si dicatur q non manet intensa sed diminuitur. Contra. Magis ꝛ minus non diuersificant speciem: sed pena ꝛ culpa nominant diuersas species mali. ergo non potest esse vt intensa concupiscentia sit culpa ꝛ remissa sit tantum pena.

Præterea. si dicatur q non soluitur nisi quantum ad reatum. Contra. Reatus consequitur deformitatem: qz ad hoc pena infligit vt culpe deformitas ordinetur per penam que i se deordinata est. si ergo originale peccatum quantum ad deformitatem macule non tollitur: videtur q nec etiam quantum ad reatum solui possit. Præterea. quales sunt habitus tales actus reddunt vt in secundo ethicorū dꝛ. sed concupiscere quod procedit ex concupiscentia inordinata est peccatum post baptismū sicut ꝛ ante. ergo ꝛ ipsa concupiscentia per baptismum rationem culpe non amittit. Contra. Ro. vi. qui mortuus ē peccato iustificatus est a delicto: sed baptizatus per baptismum cōmoritur ꝛ conspeliatur christo vt ibidem apostolus dicit. ergo oportet q per baptismum omne peccatum præterite vite deleatur nisi effectꝫ baptismi ex parte baptizati impediatur. Præterea. non potest aliquis esse simul filius gratie: ꝛ filius ire: sed per originale peccatum nascimur filii ire: vt ephe. ij. eramus natura filii ire ꝛc. per baptismū autem regeneramur in filios gratie. ergo non potest eē q post baptismum originalis culpa remaneat.

Respondet dō: q de remissione culpe originalis oportet nos loqui proportionaliter ad remissionem culpe actualis: ex actu enim peccati duplex effectus in peccante relinquuntur. s. pꝛuatio gratie ex ratione auersionis a fine: ꝛ dispositio quedam ad similem actum quam actus peccati inducit ex ratione cōnersionis: ꝛ ex hoc ipso q gratia pꝛiuatus est pꝛopria voluntate reatum pene incurrit. vnde gratia sibi restituta simul: ꝛ macula illa tollitur que in defectu gratie consistebat: ꝛ obligatio ad penam que reatus dicitur: dispositio vero ex actu peccati inducta non ex toto statim tollitur: sed minuitur: inquantum gratia inclinatur ad contrarium illius dispositionis: sed post modum per consuetudinem bonorum operum etiaz illa dispositio tollitur: ꝛ in contrarium mutatur. Si militer etiam ex actu nature qui est carnis propagatio relinquuntur quedaz dispositio inclinans ad malū in ipsa natura generata que concupiscentia: ꝛ sōmes dicitur: ꝛ ex hoc ipso q illa nature corruptio in se virtutem peccati ex quo cāta est continens personam attingit ipsam indignam dei gratia efficit. vnde relinquuntur macula defectus gratie i anima: ꝛ per hoc etiam ad reatum pene obligatur vt. s. premio illo careat quod gratie debebatur. per baptismum autem gratia confertur cuius virtute illa infectio ab homine tollitur que ex natura in personam deuoluebatur ꝛ sꝫ hoc anima purgatur a macula culpe: ꝛ per consequens soluitur reatus pene. Illa autem dispositio ad malum que sōmes: ꝛ concupiscentia dicitur non ex toto tollitur: qz illa dispositio sequitur conditionem nature baptismus autem non purgat naturam nisi quantum pertinet ad infectionē persone. ꝛ ideo illa dispositio ex toto non tollitur vsqꝫ ad statum beatitudinis quo natura perfecte curabitur: sed tamen dispositio illa per baptismum minuitur inquantum gratia quam quis in baptismo consequitur in contrariū inclinatur ei ad qd sōmes disponebat: ꝛ ita virtus sōmitis in nobis minuitur per auxilium gratie.

C Ad primum ergo dicendum: q̄ in originali iustitia erat aliquid quasi formale. s. ipsa rectitudo voluntatis: & secundū hoc sibi opponitur culpe deformitas erat in ea et aliquid quasi materiale. s. ordo rectitudinis impressus in inferioribus viribus: & quātū ad h̄ opponitur sibi p̄cupia & fomes: quibus ḡ nō restituitur originalis iustitia: quātū ad id qd materiale in ipsa erat restituitur. tñ quātū ad rectitudinē voluntatis er cuius privatione rō culpe inerat: & p̄ hoc id qd culpe ē tollitur p̄ baptismū: sed aliquid penale remanet. **C** Ad secundū d̄d: q̄ baptismus virtute gratie quā p̄fert ex qua rectitudo voluntatis est originale culpā delz non tñ sequitur q̄ subtracta gratia originalis culpa redeat. Cum enim oīum peccatorū mortaliū genera h̄ cōe h̄eant: q̄ gratiam tollūt: non tñ oīum ē vna macula: s̄ diuerse s̄m q̄ defectus gratie ad diuersas cās referuntur. vnde defectus gratie ex actu luxurie pueniens est macula illius peccati: & sic de aliis. vnde non redit macula alicuius quātūcūq; gratia subtrahat nisi p̄ reiterationē cause: cā autē p̄ quā macula originalis linquebatur in aīa erat ipsa p̄pagatio hūane nature quā impossibile est reiterari circa eundē hoīez. & ideo macula originalis redire non potest: sed defectus ille gratie qui peccatū mortale: incidit erit macula: et luxurie & homicidii: & sic de aliis. **C** Ad tertium d̄d: q̄ non eodē mō se h̄z p̄cupia: & fomes ad originale maculā: sicut actus peccati ad maculam actualem: p̄cupiscentia enim: & si quodāmodo ad maculā originalem materialiter se habeat: nō tñ est: cā eius secundū q̄ in eodem subiecto inueniuntur: sed actus peccati est actualē maculā. & id nō potest p̄tingere: vt actus maneat: & maculā: & reatus transeat: sicut in originali manente concupiscentia transit reatus & macula. **C** Ad quartum dicendum: q̄ intensio & remissio nūquam speciei diuersitatem causant: sed quandoq; ex speciei diuersitate consequuntur. quando enim intensio & remissio super vnam naturam fundantur ḡ de cresecit & proficit: tunc nec diuersitatem speciei causant: nec ab ea causantur: vt patet quando eadez albedo intenditur & remittitur: quandoq; vero super diuersas naturas intensio & remissio fundatur: & tūc intensio & remissio: ex diuersitate speciei proueniunt: sicut dicitur angelus homine intelligitior: & sicut dicitur color illustratus visibilior ḡ sine lumine: q̄ lumen est illud per quod efficitur visibilis in actu: ita etiam intensio & remissio fomitis super diuersam naturam fundantur: dicitur enim intensus s̄m q̄ ad sūm formale coniungitur quod est defectus iustitie: & remissus secundum q̄ a tali defectu separatur. **C** Ad quintum dicendum: q̄ sicut transit reatus: ita etiam macula transit. vnde hoc concedendum est q̄ obiectio concludit. **C** Ad sextum dicendum: q̄ etiaz in peccatis actualibus contingit dispositionem peccati remanere gratia adueniente: & tunc. si ex dispositione illa aliquis actus sequatur peccati rationem habebit: quibus dispositio illa qua actum causat culpa non esset: ita etiam quibus concupiscere quod est actus fomitis post baptismum sit culpa: non tamen oportet q̄ fomes post baptismum sub ratione culpe remaneat: nec oportet esse similitudinem inter actum & habitum: sicut culpe ad culpam: sed ex parte conuersionis vt actus ad illud obiectum terminetur ad quod habitus inclinabat.

a **D** secundum sic p̄cedit. Videt q̄ pena originalis peccati post baptismum remane

re non debeāt. Iniustum enim est vt sine culpa aliquos puniatur: sed per baptismū originalis culpa tollitur vt dictum est. ergo iustum esset q̄ pena remaneret. **C** Preterea: iustitia gratuita potentior est q̄ originalis: sed originali iustitia manente in anima nihil penale in ea erat: nec rebellio carnis ad spiritū: nec etiam corruptio & passibilitas. cum ergo per baptismum gratuita iustitia conferatur: videtur q̄ pena remanere non debeat post baptismum. **C** Preterea. generatio spiritualis potentior est q̄ carnalis: quia nō sicut delictum: ita & donum immo multo amplius vt Ro. v. dicitur: sed generatio carnalis inducit corruptionem culpe & pene. ergo generatio spiritualis que est per baptismum vtrūq; tollere dicit. Si dicatur q̄ non est ex defectu baptismi quā pena tollatur: sed quia est vtile: & expediens & promouens in salutem. **C** Contra. Anumquodq; iudicandum est secundum id quod per se sibi conuenit magis q̄ secundum id quod per accidens debetur: sed fomes per se ad malum inclinatur: nō autem nisi per accidens in bonum promouet in quantum aliquis resistendo eontr: vel secundum q̄ aliquis humilior redditur. ergo magis esset expediens homini fomitem nō habere q̄ q̄ ipsum habeat. **C** Preterea. gratia que in baptismo confertur fomitem diminuit: sed augmentata causa crescit effectus. ergo si maior gratia infundatur fomes plus minorabitur. ergo tantum poterit gratia augmentari q̄ fomes ex toto tollet. **C** Contra. Galat. v. caro concupiscit aduersus spiritū &c. & tamen illis loquitur qui per baptismum renati erant. ergo per baptismum talis rebellio non tollitur. hoc etiam habetur per illud Ro. vii. non ego operor illud sed quod habitat in me peccatum. i. fomes peccati vt glossa dicit. **C** Preterea. ex concupiscentia parentis procedit originale in prolez vt supra dictum est. si ergo baptizatus concupiscentia fomitis non haberet post baptismum nullus in peccato originali filium generaret: & hoc supra improbatū est a magistro. ergo baptismus concupiscentiam non tollit ex toto. **C** Respondeo d̄d: q̄ peccatū originale est primo et per se infectio nature & per consequens inficit personam s̄m q̄ dispō nature in personam redundat: & h̄z hoc duplex pena originali debetur. vna in quantum p̄sonā inficit. s. carentia diuine visionis. visio enim diuina actū quēdā designat: actus autē oīs persone est: q̄ actus individuorum sunt vt p̄bs dicit. vnde & carentia visionis ad personam referenda est cum opposita sint circa idem: alia pena debetur sibi in quantum naturam inficit: sicut necessitas moriendi passibilitas & rebellio carnis ad spiritum: & huiusmodi que omnia ex principiis nature causantur: & speciez totā consequuntur nisi miraculose aliter cōtingat. d̄d. ē. ḡ q̄ baptismus infectionem originalis mundat secundum q̄ infectio nature in personam redundat. & ideo per baptismum illa bona tollitur que persone debetur. s. carentia diuine visionis: non autēz baptismus remouet infectionem nature secundum q̄ ad naturam per se referuntur: sed hoc erit in patria quando nostra natura perfecte libertati restituetur. & ideo oportet q̄ remaneat illa pena post baptismum que culpe originali debetur secundum q̄ naturam inficit: & huiusmodi est fomes necessitas moriendi & huiusmodi. **C** Ad primum ergo dicendum: q̄ s̄m hoc q̄ culpa deletur etiam pena sibi respondens tollitur: vt ex dictis patet. & ideo nihil iniustum consequitur.

Ad secundum dicendum: q̄ in omni effectu quod per se iustitie est potentior est gratuita iustitia q̄ originalis: sed excludere huiusmodi penalitates n̄ ē effectus iustitie in quantum iustitia est: sed fuit effectus originalis iustitie ratione cuiusdam accidentis sibi annexi in quantum. s. fuit continuata: & non intercisa in natura humana: de cuius enim: vt sicut anima sine interruptione in deum dirigebatur per iustitiam: ita etiam corpus aie sine interruptione totaliter obediret. & ideo non oportet q̄ ille effectus gratuite iustitie conueniat cum facta fuerit interruptio rectitudinis humane nature ad deum. **A**d tertium dicendum: q̄ generatio sp̄ualis efficacior est in eo ad quod ordinatur q̄ generatio corporalis generatio autem corporalis terminatur per se ad naturam: q̄ forma est terminus generationis: sed generatio spiritualis terminatur ad perfectionem persone que est per gratiam. & ideo plus mundat generatio sp̄ualis personā q̄ generatio corporalis inficere possit. Generatio enim corporalis non potest inficere personam nisi in sectione originali. sed generatio sp̄ualis purgat personam a culpa originali & actuali. sed huiusmodi de seccus penales. principia nature consequuntur vt dictum est. vnde se habet magis generatio corporalis ad eos inducendum q̄ generatio spiritualis ad eos curandum. **A**d quartum dicendum: q̄ simpliciter loquēdo melius esset homini fomite carere q̄ ipsius habere constat enim q̄ ex habundantia gratie fit in aliquibus q̄ a fomite liberantur: sed quo ad quid: et quantum ad aliquem statum hominis expedit fomitem habere ne in superbiam elatus cadat: & hoc etiā obiectio concludebat. **A**d quintum d̄d: q̄ quantum cūq̄ de gratia baptismali in baptismo infundatur nūquam tamen pōt hoc efficere vt ex toto tollat fomitem q̄ gratia illa non est ordinata nisi ad curandum infectionem persone ex infectione nature precedentē: posset tamen deus alterius generis gratiam infundere per quam totum tolleretur: vt sic simul & persone & nature infectio gratie cederet.

Tertium sic proceditur. Videtur q̄ fomes & concupiscentia in quibusdā plus & in quibusdā minus inueniatur. Multiplicata enim causa multiplicatur effectus: sed ex seditate coitus infectio fomitis causatur: cum ergo quanto magis homo a primo generante distat tanto plures tales actus inficientes inueniantur: videtur q̄ semper in prole inueniat maior infectio fomitis q̄ in parēte. **P**reterea fomes nihil aliud dicit q̄ pronitatem quandā ad inordinate concupiscendum: sed ex naturali complexione. vnus alio pronior nascitur ad luxurias vel ad iram vel ad quodlibet aliud genus peccati. ergo vnus nascitur cuz maiori infectione fomitis q̄ alius. **P**reterea ex consuetudine actus & dissipitudine relinquitur in agente per voluntatem maior facilitas & difficultas ad aliquid agendum: sed contingit aliquos concupiscentie operibus operam dantes ēē alios autem ab eis retrahi honestis exercitiis occupatos. ergo in quibusdā inuenitur fomes intensior q̄ in aliis. **P**reterea sicut corruptio fomitis ex peccato primi parentis procedit: ita etiam: & alie penalitates vt passibilitas & mortalitas: & huiusmodi: sed alie penalitates semper in homine crescunt quanto humana natura a primo parēte longius recedit per successionem generationis: q̄ cōter dicitur q̄ homines sunt nūc breuiores vite: & minoris virtutis q̄ an-

tiquitus: ergo & simili ratione corruptio fomitis magis in filiis q̄ in parentibus inuenitur. **P**reterea constat q̄ alie penalitates intenduntur & remittuntur p̄m diuersas complexiones corporis ex qua causat: q̄ quidam sint alius passibiliores & breuiores vite. si ergo per eandem causam inuenitur in nobis fomes per quam: & alie passibilitates: videtur q̄ p̄m diuersas complexiones hominum intendatur & remittat. **C**ontra. **C**ōsequens naturā equaliter inuenitur in omnibus habentibus naturam: sed fomes consequitur humanam naturam: sicut corruptio eius sicurditum est. ergo cum omnes homines equaliter humanam naturam participant: videtur q̄ etiam equaliter corruptionem fomitis incurrant. **P**reterea. equalitas pene debet respondere equalitati culpe: cū ergo non sit maior culpa originalis in vno q̄ in alio: q̄ vnus pena omnibus pro illa culpa debetur. s. carētia visionis diuine: videtur q̄ etiam infectio originalis non sit in vno magis q̄ in alio. **R**espondeo d̄d: q̄ cum corruptio fomitis sit per se infectio humane nature oportet idem esse iudicium de intensione eius & de intensione humane nature: natura autem ipsa potest considerari dupliciter: vel quantum ad rationem speciei: & sic equaliter in omnibus inuenit: vel in quantum redundat perfectio nature in perfectionem indiuidui per modum quo ex principii speciei sequuntur operationes indiuiduorum: & p̄m hoc vnus homo alio est potentior in explendis operationibus speciem concernentibus. vnus enim alio promptior est: ad intelligendum vel ad ratiocinandum: & sic de aliis. similiter est etiam de corruptione fomitis: q̄ si consideretur p̄m q̄ per se naturas respicit: sic procul dubio equaliter in omnibus inuenitur: & h̄ est absoluta consideratio eius: quod enim subtrahatur rectitudo illa que omnes vires anime in vno cōtinebat hoc omnibus equaliter conuenit: q̄ priuatio quantum in se est non suscipit magis & minus: sed si consideretur p̄m hoc q̄ infectio originalis reducat in infectionem persone in quantum potentie sua rectitudine carentes in turpes operationes inclinans: sic in vno ē maior corruptio fomitis q̄ in alio. s. in quantum vel per naturalem complexionem vel per consuetudinem concupiscibilis vel irascibilis in vno est efficacior & feruentior ad suum actum q̄ in alio: & per hunc etiā modum fomes dicitur post baptismum diminui in quantum gratia retardat impetum concupiscibilis & irascibilis in contrarios actus inclinans. **A**d p̄mum ergo dicendum: q̄ causa inducens originale peccatum non est actualis dilectio que est in coitu: s̄ cōcupiscentia habitualis que est in generante: illa autē non potest maiorem concupiscentiam inducere in prole q̄ si in parēte: q̄ generas generat sibi simile. & ideo non sequitur q̄ post multas generaciones aliquis magis sit infectus originali peccato: sed eodez modo sicut & omnes proprietates naturas consequentes eodem modo in tota natura inueniuntur. **A**d secundum dicendum: q̄ diuersitas complexionis est: ex diuersa dispositione materie que principii indiuiduationis est que quanto magis est disposita tanto perfectius naturam speciei consequitur p̄m quod ē principium personalium operationum: & per hunc etiam modum potest esse fomes in quibusdā intensior in comparatione ad operationes que indiuiduo debentur: non autem absolute prout naturas respicit: & per hoc patz solutio. **A**d tertium q̄: et illa facilitas que

ex consuetudine relinquuntur est s̄m hoc q̄ potētie in clinātur ad actus indiuidui. Ad quartum dicendum: q̄ alie passibilitates non sunt modo magis i homine q̄ antiquitus fuerint a tempore diluuii. vnde etiā dauid de hominibus sui temporis loquitur dies annorum nostrorum in ipsis septuaginta annis: s̄ verum est q̄ ante diluuium homines diuicius vivebant virtute diuina hoc faciēte ad generis humani multiplicationem. Ad quintum dicendum q̄ alie passibilitates vt mortalitas: et huiusmodi non intenduntur et remittuntur ex diuersitate completionis s̄m q̄ naturam respiciunt. vnde mortale prout est differētia naturam speciei constituens non recipit magis et minus: sed solum s̄m q̄ ad consistentiam et operationes indiuidui cōparantur.

Inde queritur de causa originalis infectionis et circa hoc queruntur tria. Primo. vtrū a deo sit. Secundo. vtrū diuinam sapientiam deceat q̄ hoc modo permittit animam maculari. Tertio. vtrū anime ex sua creatione sint inequales vt magister in littera dicit.

Primum sic proceditur. Videtur q̄ infectio originalis a deo sit. Anima enim dū creatur infundit vt aug. dicit: sed anima i infusione maculatur. ergo et creatione: et sic a deo maculam habet. Preterea. magister supra dixit: q̄ si angelus in primordio sue creationis malus fuisset sequeretur deum mali esse actore: sed anima in principio sue creatōis maculata est. ergo sequitur q̄ illius macule deus sit causa. Preterea. vt Aug. dicit omnis pena a deo est: sed hec infectio precipue secundū q̄ post baptismum remanet pena quedam est. ergo a deo est. Preterea. quicquid cōsequitur principia nature procedit ab auctore nature: sed huiusmodi deo: dinatio ex principiis nature consequitur vt supra dictum est in quantum quilibet vis naturaliter in suum obiectum tendit. ergo a deo qui est. actor nature procedit. Preterea. nihil est ordinatum ad bonum nisi quod a deo est: sed s̄m est promouens ad bonum maxime s̄m q̄ post baptismum remanet. ergo a deo est. Contra. Damascenus dicit q̄ r̄ps assumpsit quod in natura nostra plātauit: sed corruptionem fomitis non assumpsit. ergo s̄m in natura nostra ab ipso non est. Preterea. Aug. dicit q̄ illud quo homo fit deterior non potest esse a deo: sed per infectionem fomitis tota humana natura deteriorata est. ergo talis infectio a deo nō est. Respō deo d̄d: q̄ in infectione originalis peccati est cōsiderare rationem culpe et pene. Culpe siquidem rationem habet in quantum ex voluntate inordinata primi pentis talis defectus consecutus est. vnde sicut actuale peccatum ipsius ade per quod volūtas ei⁹ deordinata est non habet deum auctorem: ita etiam nec ab ipso est totus defectus consequens s̄m q̄ rōnem culpe habet. si autem consideretur s̄m q̄ deficit ab aliqua perfectione: sic pena est: et huiusmodi pene quidem deus causa est. Sed sciendum est: q̄ non eodem modo est causa omnis pene. Quedam enim pena est per inflictionem alicuius contrarij affligētis vel corrumpentis: et talis quidē pena est a deo agēte a quo omnis actio s̄m q̄ ordinata est et passio per consequens principium sumit omnis autē pena cū iusta sit ordinata est. Quedaz vero pena est que simpliciter in ablatione vel defectu consistit: sicut ē subtractio gratie et aliquid huiusmodi: et hec quidem pe-

ne a deo sunt non quidem sicut ab agente aliquid: s̄ potius sicut a non influente talem perfectionem: q̄ in ipso est influere et non influere et vtriusq̄ sua voluntas causa est. si ergo consideretur s̄m quod ē pena non dicitur aliquam penam inflictam: q̄ super naturalia principia non supponit aliquid positive in homine: sed pertinet ad illud genus penarum quod in solo defectu consistit: ex hoc enim concupiscentia et s̄m inordinate inclināt quod suberactuz ē vnculum originalis infirmitate inferioris vires i obidietia rationis conuertens: et s̄m hoc dicitur huiusmodi pene deus causa esse in quantum illam originale iustitiam non confert homini nato quam primo homini creato contulerat. Ad primum ergo dicendum: q̄ creatio et infusio licet simul sint respectu anime tamē differunt: q̄ creatio dicitur s̄m respectū ad principium a quo ē anima tantuz infusio vero dicitur s̄m respectum ad duo. scilicet ad principium a quo procedit: et ad materiam q̄ perficit: cum ergo dicitur aia creatione maculatur ablatius iste potest denotare habitudinem alicuius cause: et sic falsa est: q̄ creatio anime non est causa q̄ maculatur nihil enim ex creatōe anima habet quod a deo non sit vel potest denotare concomitantiam: et sic vera est: q̄ dū creatur maculatur: ex quo tamen non sequitur q̄ deus macule actor sit. Cum vero dicitur anima infusione maculatur: si ablatius concomitantiam designat absolute vera est. si autē denotet habitudinem cause duplex est: q̄ vel intelligitur infusio esse causa macule ex parte principii a quo: et sic falsa est vel ex parte termini ad quem: et sic vera est. Ad secundum dicendum: q̄ non est simile de anima et de angelo angelus eni cretus est si vt forma alterius corporis. vnde non poterat ex parte materie defectus incidere: s̄ oportebat q̄ si in principio creationis peccati maculam habuisset quod ex parte creatis esset anima vero creatur vt actus cuiusdam corporis ex cuius coniunctione potest aliquam maculam contrahere: nec sequit q̄ macule illius deus principium sit. Ad tertium patet responsio per ea que dicta sunt. Ad quantum dicendum: q̄ q̄uis ferri in delectatione carnis sit d̄ natura ipsius concupiscibilis absolute considerare: non tamen est de natura eius s̄m q̄ est humana. i. p̄ rationis iudicium nata ordinari: et precipue secundū hoc q̄ natura humana potuit esse talis perfectio in ratione qua concupiscibilis penitus ordinaret: et s̄ quando preter ordinem rationis in suum obiectum fertur ex defectu quodaz contingit: et causa istius defectus in quantum culpe rationem habet ex deo non est vt dictum est. Ad quintuz dicendum: q̄ s̄m s̄m se in malum inclinaret sed q̄ in bonum promoueret hoc est per accidens. vnde non sequitur q̄ quolibet modo consideratus ex deo sit: q̄ ex quolibet malo aliqua bona per accidens proueniunt.

Secundum sic proceditur. Videtur q̄ diuinam sapientiaz non deceat q̄ anima corpori infundatur ex quo maculam contrahit. Nullus sapiens ponit thesaurum suum in loco i quo inquinatur: sed anima p̄ciosissimus thesaurus dei ē imagine dei insignita. ergo nō deceat diuinam sapientiam vt tali corpori infundatur ex quo maculam contrahat. Preterea. si deus aliquem in inferno poneret sine propria culpa non esset decens iustitie ei⁹ et sapientie: sed ex hoc q̄ aia ex infusione maculatur tū infernal pene incurrit. s̄ nō deceat deū vt tali corpi

eam infundat. **P**reterea infectio spiritualis est peior quam corporalis: sed consilium infectis lepra corporali ut a coitu abstineant ne filios infectos generent. ergo et multo fortius et deus instituire debuit ut homines a carnali opere cessarent ex quo per coitum genitos maculam originalis culpe contrahere necessesse est. **P**reterea nullus artifex sapiens facit tale opus ex quo sua intentio perfici non potest: sed finis propter quem deus fecit hominem est ut eius beatitudine perseveretur: cum ergo per hoc quod anima tali corpori infunditur reatum incurrat ut visione careat dei: videtur quod hoc sapientia dei non deceat. **P**reterea: ut fulgentius dicit deus illius rei est ultor: cuius non est auctor. ergo eadem ratione illius rei non est auctor ex qua de necessitate persequitur hoc cuius est ultor. sed ex unione anime ad tale corpus de necessitate sequitur infectio originalis culpe cuius deus est ultor. ergo tali corpori animam unire deum non deceat. **C**ontra. Non est decens ut deus opera sua mutet: sed deus sic instituit ut homines per servum primitionem generarentur: et quod corpori per coitum se in anima infundatur. ergo non deceat ut deus hoc mutaret. **P**reterea. non est sapientis inducere maiorem defectum ut minor defectus vitetur: sed maior esset defectus si humanum genus non multiplicaretur per cuius multiplicationem electorum numerus impletur quam quod puer in culpa originali nascitur. ergo non deceat deum ut multiplicationem naturalem humani generis cessare faciat ad originalis peccati infectionem vitandam. Respondet dicitur: quod sicut bonum gentis divinius est quam bonum hominis ut in primo ethicorum dicitur: ita etiam bonum uniuersi prepollet bono particularis rei: et specialis naturae. unde etiam defectus in uniuersis redundans deterior est. Si autem humani generis naturalis multiplicatio tolleretur in defectum totius uniuersi redundaret: quod vel subtraheretur natura aliqua de uniuerso quod ad perfectionem uniuersi confert vel etiam sicut in uniuersis sua naturalis perfectio tolleretur secundum quod uniuersis quodammodo est sibi simile generare et utrumque de defectum uniuersitatis redundaret. et ideo non debuit intermitteri humane generationis processus naturalis ut infectio originalis vitaretur. Et preterea iste est ordo naturalis in rebus ut posteriori remoto id quod prius est remaneat: nec ad eius remotionem tollat sicut quando remoues vitium remanet esse ut in libro de causis dicitur. Bonitas autem naturalis preexistit omni superaddite bonitati: et acquisita et gratia collate. unde subtracta illa bonitate quam deus humana nature gratis contulerat. si originalis iusticia non congruit ordini quem diuina sapientia rebus instituit ut aliquid eorum que ad naturalem bonitatem pertinent imutetur: et precipue cuius remaneat in natura facultas ad recuperandum illud quod deperditum est vel aliquid eo excellentius. Ad primum ergo dicendum: quod sicut non est sapiens qui thesaurum in loco mundo conseruabilem in imundo reponeret: ita esset valde insipiens qui thesaurum non aliter conseruabilem non etiam in imundo loco collocaret: et precipue si emendandi thesaurum possibilitas remaneret: dico etiam quod anima habet talem naturam: ut tali corpori uniat. unde si tali corpori non uniret oporteret quod vel omnino anima non crearetur vel quod alterius nature esset: et si alterius nature esset: et si hanc naturam non esset. unde constat quod hanc naturam con-

seruari impossibile est nisi per hunc modum.

Ad secundum dicendum: quod pena inferni est duplex quedam est que pro peccato actuali debetur: et ista est corruptio alicuius boni quod etiam ex naturalibus principii naturam humanam consequitur. unde iniustus esset ut aliquis talem penam subiret nisi per hoc quod propria culpa illam meruisset: quedam vero pena est originalis dicitur que nihil subtrahit eorum que nature ex principii suis debentur: sed aliquid humanam facultatem excedens tollit in quod tamen ordinata erat pro aliquid nature gratis collatum. unde nulla iniuria isti homini fit si non sibi datur quod sue nature non debetur secundum quod eam accepit. Ad tertium dicendum: quod lepra est corruptio illius boni quod principia nature consequitur: et sanari non potest. sed originalis infectio est corruptio illius boni quod principia nature non sequitur et curabilis est. et ideo non est similis ratio de utroque.

Ad quartum dicendum: quod ad hoc deus creaturam facit ut vnaqueque de sua bonitate participet quantum possibile est. meliusque est: ut secundum aliquem modum participet per nullo modo. dico ergo quod quantum illi qui in peccato originali nascuntur sunt obnoxii ut priventur illa participatione diuine bonitatis que beatos efficit in patria tamen participant: et facultatem participandi habent secundum modum qui possibilis nature est secundum suorum principiorum conditionem. unde patet quod non penitus deficit opus dei a fine in quem ordinatum est: et precipue cum venient in ulteriores participationes facultas non tollatur. Ad quintum dicendum: quod originali culpe debetur pena secundum hoc quod culpa est et hoc non habet ex unione anime ad corpus: sed ex voluntate primi parentis quod culpa sit. unde quantum deus animam corpori uniat non sequitur quod sit causa illius cuius ultor est.

Ad tertium sic proceditur. Videtur quod anime ex sui creatione non sint inequales. Differentia formalis diuersificat speciem: sed anima est forma corporis. cum ergo omnes homines unius sint speciei videtur quod ex parte anime nulla sit differentia in hominibus.

Preterea. Gregorius dicit quod omnes homines sunt natura pares: sed dignitas reiproprie attendit secundum formam suam. si ergo vnus homo habet animam ex creatione anime alterius nobiliores. vnus homo etiam secundum naturam alii preponderet quod est contra auctoritates iduictam. **P**reterea. ut in secundo de generatione dicitur. Idem semper est natum facere idem. unde oportet quod ab agente vniuersi sit effectus vniuersi: sed anima immediate a deo creatur: cum ergo in deo nulla sit diuersitas: videtur quod anime inequales ex creatione non sint. Si dicatur quod quibus non habeant diuersitatem ab agente habet tamen ex materia. Contra forme que secundum diuersitatem materie diuersificantur de potentia materie educuntur ut in formis corporalibus patet. sed anima rationalis non educitur de potentia materie: quod ut in xvi. de animalibus dicitur intellectus est ab extrinseco. ergo nec etiam ex diuersitate materie inequalitas in animabus esse potest. **P**reterea. in tertio methaphisicorum dicitur quod in diuiduis vnus species non est predicatio secundum prius et posterius: sed in diuersis speciebus contingit esse huiusmodi predicationem: ut si genus de eis secundum prius et posterius predicetur: tunc autem precipue videtur quod species per prius generis predicationem recipiat. quando nobiliores forme: et differentia nature generis precipue. ergo in diuiduis hoc non contingit ut vnus homo nobiliores forme

quod alius possideat. ergo videtur quod nec vnus homo animam ex creatione nobiliores habeat quam alius.

Contra in secundo de anima commentator dicit quod diuersitas materie et diuersitate forme preedit: sed videmus in hominibus et parte corporis magnam diuersitatem secundum quam vnus alio ad bonum et malum propior est ut patet in diuersis hominum complexionibus. et opus quod eorum aie ex sua creatioe diuersitate habeant. **C** Preterea videmus ad sensum quosdam homines esse melioris intellectus quam alios: sed bonitas intellectus non potest carere ex parte corporis: quia intellectus a corpore absolutus est ut in tertio de anima probatur. et opus quod hoc contingat ex diuersitate quam aie a sua creatioe habent. **C** Respondeo dicens: quod de anima et angelo est duplex opinio. Quidam enim dicunt animam et angelum ex materia et forma compositum: vel ex aliquo duobus quod sunt partes essentie eius: et secundum hoc potest forte aliquis modus inueniri quo assignat diuersa animarum et angelorum: ut sint plures in specie vna et ex se ipsis: quia vnitas speciei erit ex principio formali in ipsis: diuersitas autem indiuiduorum est ex diuersitate materialis principii: et ex hoc et potest in eis gradus quidam nobilitatis attribui: et hoc versus verba magistri sonare qui dicit ex modo in animabus esse diuersam quod est in angelis est: sed quia supra dictum est secundum aliam opinionem: quod anima et angelus nature simplices sunt: et non est in eis compositio nisi ex esse. ideo opus quod quocumque diuersa in eis est ex se ipsis: quod sit diuersa formalis et speciei diuersitatem inducens: et propter hoc etiam tactum est quod in angelis tot sunt species quot indiuidua. et ideo non est possibile: ut diuersitas animarum ponatur ad modum illum quo distinguitur gradus in natura angelica cum omnes aie rationales vnus speciei sint duntaxat aut numero solo omnes aut talis diuersitas ex materia caratur. et ideo cum anima non habeat materiam partem sui opus quod diuersitas et distinctio gradus in animabus cauetur ex diuersitate corporis: ut quanto corpus melius complexionatum fuerit nobiliores animam fortatur: cum omne quod in aliquo recipitur per modum recipientis sit receptum: et hoc quidem duplici signo patet. primo ex his que diuersi generis sunt: quia vnus quodam inuenitur nobilior generis animarum principare quanto corpus eius ad mobilem generationem complexionis pertingit ut in hominibus brutis et plantis. vnde etiam in his que sunt vnus generis ex hoc contingit diuersitas animarum quod est in corporibus diuersitas: et hoc etiam patet ex signo boni intellectus quod probatur in secundo de anima dat intelligere dicens eos qui sunt boni tactus: et molles carne aptos mente esse: bonitas autem tactus ex equalitate complexionis contingit: quod opus ut in sensu tactus inter contraria tangibilia sit medium: et quanto magis peruenit ad medium tanto melior erit tactus. vnde patet quod ex diuersitate corporis animarum diuersitas resultat. **C** Ad primum ergo dicens quod diuersitas formalis est duplex quedam que est forme per se secundum id quod ad rationem forme pertinet: et talis diuersitas forme diuersitatem speciei inducit. Est autem quedam diuersitas forme non per se: sed per accidens ex diuersitate materie resultans secundum quod in materia melius disposita digni forma principat et talis diuersitas speciem non diuersificat: et hoc est diuersitas animarum. **C** Ad secundum dicendum: quod Gregorius loquitur de pitate et imparitate que attenditur secundum diuersitatem et subiectionem: quia vnus homo ex natura sua non habet quod dominetur alii. vnde patet quod non est ad propositum. **C** Ad tertium dicens: quod quis deus sit vnusagens in quo nulla est diuersitas: tamen quia per voluntatem agit

potest multiformes effectus producere per libitum sue voluntatis. sed hoc esse non potest quod aliqua in specie conuenientia in forma habeant diuersitatem: quia hec contradictionem implicant. et ideo oportet quod diuersitas que est in animabus eiusdem speciei in diuersitate materie reeducatur. **C** Ad quartum dicendum: quod quod anima rationalis non educatur de potentia materie tamen creatur in materia ut actus ipsius. et ideo oportet quod in ea secundum modum materie recipiatur. **C** Ad quintum dicens: sicut ad primum. **C** Ad sextum dicens quod diuersitas materie potest accipi dupliciter vel diuersitas primum speciei id est primum speciei distinctum: siue formaliter ut manus pes et huiusmodi: et talis diuersitas causatur ex parte forme: quia ex hoc quod forma est talis opus quod corpus sit sibi sic dispositum: est autem quedam diuersitas materialis tamen que ad speciem non pertinet sed ad indiuiduum tantum: et ista redundat ex materia in formam et non e conuerso. **C** Ad septimum dicendum: quod quis intellectus sit absolutus a corpore quantum ad proprias operationem que corporali organo non expletur tamen coniunctionem habet ad corpus dupliciter. scilicet ex parte essentie anime que forma corporis est et ex parte inferiorum potentiarum ex quibus intellectus recipit: et per istum modum diuersitas corporis in diuersitate intellectus redudat. **C** Ut post dominari non valeat et c. videtur ex hoc quod aliquis etiam post concupiscentias dominium originalis peccati reuocet: et ita ex actuali culpa originalis redit: sed dicens quod peccatum actuale dupliciter dominium concupiscentie reuocatur: tum quia gratia tollitur que impetum concupiscentie mitigabat: tum quia per peccatum actuale promittas in peccatum augetur: neutro autem modo originale redit: ut ex predictis patet quia et sit gratia subtrahitur: non tamen per actum originis. vnde non originalis macula: sed actualis consequitur. similiter etiam nec ex hoc quod promittas per consuetudinem augetur: quia hoc non pertingit ad id quod nature est quod per se originale rescipit: sed personam consequitur ex actibus personalibus relicta. **P**reterea reatu et maneat actu: et c. actus non sumitur: hic pro operatione: quia sic originale peccatum in actu non consistit: sed per modum quo actus contra potentiam diuiditur ut id quod iam presens est actu esse dicatur: sicut tectitas in actu esse dicitur quando aliquis actu cecus est. Quibusdam videtur quod si cut anima et c. vtraque opinio vera est secundum aliquid intellecta: quia si accipitur pollutio carnis quantum ad hoc quod personam respicit sic in baptismo mundatur: ut iam per illam pollutionem anima illius hominis infici non possit in quantum vero respicit naturam: sic non purgatur: quia infectio illa in prolem ex actu nature propagatur: non tamen ut aiunt sit preiudicium veritatis et c. verum est si intelligatur de veritate fidei: quia contrarium fidei non est tamen est contra veritatem: quam ratio ad inuenire potest et experientia docet. Quia cum infunditur corpori delectatur carni et c. hoc non potest esse: quia illa delectatio aut diceret operationem aliquam: et sic esse peccatum actuale ut magister dicit aut diceret naturalem inclinationem qua anima corpori coniungitur: et in hoc non potest esse peccatum: quia quod naturale est malum esse non potest.

Distinctio.

Trigesima tertia.

An peccata hominū pcedētū patrū puuli originaliter trahant vt peccatum ade.

Redictis adiciendū videt: an peccata pcedentium patrum ad puulos trāseāt: sicut illud primi hoīs delictū i oēs carnaliter genitos diximus redūdasse. Et si peccata parētū trāseant i puulos: vtrū oīuz q fuerūt ab adā vsq; ad ipsos: in aliquoz ⁊ nō oīum. De hoc Aug. in ench. ambigue disse- rit. Viderē enī approbare peccata parētū pcedētū iputari puulis: nō oīum tñ q fuerūt ab adā: ne iportabili ⁊ nimia sarcina i pena eter- na grauarent puuli: s; tñ eoz parētū: q eos a quarta generatiōe pcesserūt. Qd̄ firmat il- lis verbis quibus i exodo dñs ait: Ego suz deus visitās iniquitates patrū vsq; i tertiam ⁊ quartā generatiōē: quasi peccata parētū primoz tñ puulis iputet: ⁊ nō alia. qd̄ ē p moderationē diuine miseratiōis. Et q nō il- lud solū primi hoīs delictū puulos teneat: s; ēt alia: illi qb̄ ita v̄r ex eo firmat: q ēt puuli nō mō maiores dicūtur baptizari i remissio- nē peccatoz p pluralē numez nō p singularē in remissionē peccati. Et dauid de legitimo matrimomo pcreat⁹ dicit. In iniquitatibus pceptus sū ⁊ i. p. con. m. m. m. Nō dic̄ iniquitate vl̄ peccato. An̄ putat: nō tñ illud vnū pec- catū originale: s; ēt plura q i peccato ade repi- ri possūt: ⁊ alia parētū peccata puulis iputari Quod in illo vno primo peccato plura reperiuntur.

Quod vero in actuali peccato ade plu- ra notari valeāt peccata: Aug. i ench. insinat. Possunt iquit intelligi pec- cata plura i vna trāsgressiōe ade: si i sua quasi i mēbra diuidat. Nā ēt supbia ē illic qz hō i sua potius esse q̄ dei p̄tate dilexit. Et sacrile- giū: qz deo nō credidit. Et homicidiū: qz se i mortē p̄cipitavit. Et fornicatio spūalis: qz integritas mētis humane serpentina psuasio- ne corrupta ē. Et furtum: qz cibus phibitus vsurpatus ē. Et auaritia: qz plus q̄ sufficere illi debuit appetiuit. Et si quid aliud in hoc vno inueniri pōt. Deinde de parētū pceden- tū peccatis vtrū puulis iputent: magis opi- nando q̄ asserēdo disceptat ita ingens. Pa- rentū peccatis puulos obligari: nō solū pri- moz hominū: s; ēt ipsoz de quibus ipsi na- ti sunt nō i probabilitate dī. Illa quippe diui- na snia. Reddā peccata patrum i filios: tenet eos ante regenerationē: vsq; adeo vt ēt de le-

gitimo matrimonio procreat⁹ dicat. In ini- quitatibus conceptus sum: ⁊ in. p. con. m. m. m. Non dixit iniquitate vel in peccato: cuz ⁊ hoc recte dici possēt. sed iniquitates ⁊ pec- cata dicere maluit: qz ⁊ in illo vno qd̄ in oēs hoīes p̄trāsīt. atq; tam magnum est vt eo mu- taretur humana natura: reperiuntur sicut su- pra disserui plura peccata. ⁊ alia parentū que non ita possunt mutare naturam: reatu obli- gant filios: nisi gratia dei subueniat. Sed de peccatis aliozū parentum quibus ab ipso Adam vsq; ad patrem suum progeneratiōi- bus suis quisq; succedit: nō i merito discepta- ri potest: vtrū omnium malis actibus ⁊ mul- tiplicatis delictis originalibus: qui nascitur implicetur: vt tanto peius quanto posterius quisq; nascatur. An propterea deus in tertiā ⁊ quartam generatiōem de peccatis parētū posteris eoz cōminef. qz irā suā quātū ad p- generatoz culpas nō extēdit vterius mode- ratione miseratiōis: sue ne illi quibus rege- nationis gratia non confertur: nimia sarci- na in ipsa eterna dānatiōe premeret: si cogē- rētur ab ipso initio generis humani omniuz pcedentiu parentū suoz originaliter pec- cata cōtrahere: ⁊ penas pro eis debitas pen- dere. an aliquid aliud de re tāta scripturis san- ctis diligētius perscrutatis ac tractatis: vale- at vel non reperiri: temere affirmare non au- deo. Ecce perspicuum sit lectori Aug. supe- riora dixisse non asserendo: sed diuersozū opinionones referendo.

Ostendit Augu. sibi fore contrarium si id sentiret.

Uoquin sibi ipsi contradicere osten- deretur: qui in eodem libro omnium mitissimam dicit esse penam puulo- rum: qui originali tantum tenentur peccato. His verbis mitissima sane penateozū erit: qui preter peccatum quod originale traxerūt nullum insuper addiderunt. ⁊ ceteris qui ad- diderunt tanto quisq; ibi tollerabiliozem ha- bebūt dānationem quanto hic minorem ha- buit iniquitatē. Ecce hic apte dicit puuloz penam omniū aliarum penarū esse leuissimā. Quod si ē: nō igiē peccatis patrū pcedētium obligant nisi ade. si enim pro peccatis actua- libus parentum eternaliter punirētur: ⁊ pro suo originali: non iam minus: sed forte ma- gis q̄ ipsozū parentes punirentur. Nō igi- tur pro peccatis parentū actualibus: nec ēt pro actualibus primi parentis: sed pro origi- nali quod a parentibus trahitur: paruuli dā- nabunt: pro eo nullā aliam ignis materialis

vel conscientie vermis penam sensuri: nisi q̄
 dei visione carebūt in perpetuū. Uno igitur
 ⁊ nō pluribus peccatis paruuli obligati sūt.
 Unde etiā ea quibus illa opinio muniri vi
 detur. s. q̄ peccata ⁊ iniquitates in paruulis
 aliquādo scriptura esse. significat: vtens plu
 rali numero: ita determinat Aug. in eodē li
 bro: quia in scriptura per singularē numerū
 pluralis numerus sepe significari solet. vt ibi
 Ora ergo ad deum vt auferat a nobis serpē
 tem: non ait serpentes quos patiebatur po
 pulus. Et econuerso per pluralem significa
 tur singularis numerus. vt in euāgelio Ado
 rui sunt enim qui querebāt animas pueri nō
 ait mortuus est: cui loqueret de herode. In
 exodo. Fecerūt deus aureos: cum vnum fe
 cerint vitulum de quo dixerūt. Isti sunt dū
 tui israhel. Ita ⁊ illud originale vnum plurali
 numero significat: cū dicimus puulos i pec
 catoꝝ remissionē baptizari: ⁊ in peccatis vel
 iniquitatibus concipi.

An actuale peccatum Ade sit grauius
 ceteris.

Ic queri solet vtrū peccatus trāsgres
 sionis ade: ex quo processit originale
 ⁊ in quo plura superius notata sunt
 peccata: grauius fuerit ceteris peccat. Qui
 busdam ita esse videt: qz illud peccatum totā
 humanā naturā mutauit. sic Aug. i ench. dic
 illud vnum peccatum in loco ⁊ habitu tāte
 felicitatis ammissum: tam magnum est vt in
 vno homine originaliter: ⁊ vt ita dixerim ra
 dicabiliter totum genus humanum dānaret
 Idem in libro de ciuitate dei. Tanto maio
 riori iniusticia violatū ē illud mādatū quanto
 facilioꝝ poterat obseruātia custodiri. Non
 dus enim volūtati cupiditas resistebat: quod
 de pena trāsgressiōis postea securū est. His
 aliisq̄ nitūtur auctoritatibus: qui illud pecca
 tum ceteris aliorum hominum peccatis gra
 uius esse dicunt. Quod etiā rōne ostēdere la
 borāt hoc modo. Magis nocuit illud pecca
 tū q̄ aliquod aliorum: qz totum humanū ge
 nus viciāuit ac mortū vtriq̄ subdit: qd nullo
 alio peccato factum est. Maiorē ergo effectū
 mali habuit illud peccatū q̄ aliquod aliud.

Responso contra illos vbi alia peccata
 ostenduntur illo maiorā.

Quod dici potest: qz licz illud pec
 catum humanā naturam mutauerit
 in necessitate mortis: ⁊ in totum ge
 nus humanum reatus diffuderit: n̄ est tñ pu
 tandum grauius fuisse peccato in spiritu san
 cto: qd neqz b neqz i futuro vt veritas ait di

mittitur. Quod vero totam humanam natu
 ram corrumpit: non ideo ē: quia grauius fue
 rit cūctis aliis peccatis: sed quia ab homine
 cōmissus est: quando in vno homine tota hu
 mana natura consistebat. ⁊ ideo tota i eo cor
 rupta est. Maioremq̄ effectum mali intulit
 quantum ad multiplices defectus: qui ex eo
 manauerunt: sed non in quantum ad penam
 eternam: quam grauiorē non meruit q̄ plu
 res postea meruerint per alia peccata: immo
 alios grauiorē promeruisse credimus iram
 q̄ adam meruerit.

Ad illud peccatum sit primis parenti
 bus dimissum.

I vero queritur an illud peccatū pri
 mis dimissum fuerit parentibus: di
 cimus eos per penitentiam veniam
 consecutos. Unde Aug. in lib. de baptismo
 paruulorum. Sicut illi primi parentes pos
 tea iuste viuendo: credunt per domini san
 guinem ab extremo liberati supplicio: nō ta
 men in illa vita meruerunt ad paradysum re
 uocari. sic ⁊ caro peccati etiam remissis pec
 catis: si homo in ea iuste vixerit: non continuo
 meretur eaz mortem non perpeti: quā traxit
 a propagine peccati.

Quod peccata parētum visitentur i filios
 ⁊ q̄ non sunt aduersa que deus dicit in exo
 do ⁊ in ezechiele.

Licet peccatis parentum nisi Ade
 paruuli non obligentur: non est tam
 diffidendum peccata parentum in fi
 lios redundare. sicut dominus in exodo ad
 Moyses ait. Ego de⁹ fortis zelotes visitās
 iniquitates patrum in filios vsq̄ in tertias ⁊
 quartam generationem: his qui oderūt me.
 His verbis aperte insinuat q̄ de⁹ reddit
 peccata patrum super filios tertios ⁊ quartos
 huic autem videtur aduersari quod domin⁹
 in ezechiele ait. Quid est quod inter vos pa
 rabolam vertitis i prouerbum istud dicen
 tes. Patres comederunt vnam acerbam: et
 dentes filiorum obstupescunt. Vno ego di
 cit dominus. si erit vobis vltra parabola hec
 in prouerbiū. Dēs aīe mee sunt: vt aīa p̄ris:
 ita ⁊ aīa filij mea ē. Et aīa q̄ peccauerit: ipsa
 moriet. filius nō portabit iniquitatē p̄ris: ⁊ p̄
 nō portabit iniquitatē filij. Iustitia iusti super
 eū erit: ⁊ impietas impij super eū erit. His verbis
 v̄ de⁹ corrigere p̄ p̄bas qd male dixerit i
 lege. Si enī peccata patrum reddit in tertiam ⁊
 quartā generationē: iniustitia v̄ eē dei: vt ali
 us peccet: ⁊ alius punit. Quomō enī iusti
 est alij peccare: ⁊ alij peccata lugere.

Determinatio premissarum auctoritatus
conuenientiam ostendens.

Ed vt ait Hiero. ne lex & prophete. i.
s exodus & Ezechiel: immo ipse deus
qui & hic & ibi locutus est: in senten-
tiis discrepare videantur: attendamus siue
illius auctoritatis exodi. Dico enim reddas
iniquitates patrum in filios: addit his qui
oderunt me. per quod euidenter ostendit nō
ideo puniri filios: quia peccauerunt patres
sed quia eis similes quodam hereditario ma-
lo deum oderunt. Illud ergo quod in exo-
do dominus dicit: sicut Hiero. tradit: nō id
sonat quod multi existimant. nec est simile
huic prouerbio: Patres comederunt uuas
acerbam &c. Illud enim exodi Hiero. super
Ezechielem: & Augu. super psalmum. De-
us laudem meam ne tacueris: de filijs pecca-
cata patrum imitantibus accipiendum cen-
sent. super quos dicitur deus reddere pecca-
ta patrum: quia punit eos: eo q̄ imitātur pec-
cata patrum: non quia patres peccauerunt.
Nō itaq; corrigat dominus in p̄p̄ha quod
ante dixerat in lege. sed quomodo intelligen-
dum sit aperit. Unde & illos qui prauē intel-
ligebant: arguit: qui dicebant. Patres co-
mederunt &c.

Quare dixerit in tertiam & quartam ge-
nerationem: & quare patres tantum comme-
morat.

Erumtamen si de imitatoribus ma-
lorum illud accipitur: quare tertiā &
quartam generationem tantum com-
memorauit. cum in qualibet generatione rei
teneantur qui peccata patrum imitantur. Et
quare patres commemorauit: cum & illi om-
nes mali sint qui quorūlibet malorum pecca-
cata imitantur. Sed ideo patres spiritualiter
nominauit: quia maxime patres filij imitari
solent: quos precipue diligunt. Et tertiam &
quartam generationem ideo memorauit: qz
solent parentes interdum tandiu uiuere. do-
nec filios tertios & quartos habeant: qui pa-
trum iniquitates videntes: eorum impietatis
heredes per imitationem efficiuntur. Secun-
dum hunc modum recte intelligitur ad litte-
ram quod in exodo dicitur.

Quomodo illud exodi intelligi debeat
secundum misterium.

Quod etiam mystice intelligendum eē
ostēditur ex eo q̄ parabola dicitur.

Si enim parabola est vt ait Hiero.
aliud verbis sonat: aliud sensu continet. An-
de aliqui ita edisserunt: patrem in nobis esse

dicunt: leuem punctum sensuum. s. primum
motum suggestionis vel cogitationis. Fili-
um vero si cogitatio conceperit peccatus. in
quo notatur consensus & delectatio mulieris
Nepotem si quod cogitaueris atq; conce-
peris: opere compleueris vel complere decre-
ueris. in quo notatur consensus viri siue pa-
tratio peccati. Pronepotem autem si non
solum feceris: sed si in eo gloriaris: & hec est
quarta generatio. Non quia tres precesse-
runt: sed quarta dicitur: quia quarto loco a
primo motu qui est quasi pater enumeratur.
Deus igitur primos & secundos motus. i.
stimulos cogitationum quos greci propa-
theis vocant: sine quibus nullus hominum
esse potest. non punit eternaliter. sed si cogi-
tata quis facere decreuerit: & que fecerit cor-
rigere noluerit: que sunt mortalia peccata: et
tertia & quarta generatio.

Per quid probetur q̄ primus motus nō
puniatur eternaliter.

Probandum vero vt ait Hiero. q̄
a primus pulsus cogitationis nō punia-
tur eternaliter. a deo illud de genesi
offerēdū ē. Cham enī peccauit irridēs nudi-
tatem patris: & suam nō ipse: s; fili⁹ eius cha-
naam accepit. Maledictus chanaan: seruus
erit fratrum suorum. Que enim iusticia ē vt
pater peccauerit & filius punitus sit. Sed in
misterio illud dictum est.

Redictis adiciendus esse videt &c.

Postq̄ deteriorauit de peccato origi-
nali quātū ad p̄cipiū & quātū ad ter-
minum ostendens quomō a pentibus p̄-
batur: & quomodo per baptismum di-
mitatur. hic determinat de eo quan-
tum ad numerum inquirens vtrum
originale sit vnus vel multa & diuiditur in duas. In
prima inquit si peccatum originale sit vnum q̄si ex
vno peccato cātum & inductum an multa q̄si ex pec-
catis omnium precedentium parentum relictum et
ostendit q̄ ex peccato primi parentis inducitur tan-
tum. In secunda inquit si ex peccato proximorum
parentum aliqua pena in filios redundet. ibi. Et li-
cet peccatis parentum &c. Prima diuiditur i duas.
In prima ostendit q̄ ex solo peccato primi parentis
tota posteritas originali inficitur. In secunda inqui-
rit de illo peccato primo cuiusmodi fuerit. ibi. Hic
queri solet vtrum peccatum &c. Prima diuiditur in
tres. In prima mouet questionem. In secunda indu-
cit probationem ad partem falsam ad ostēdum pecca-
ta precedentium parentum in paruulos trāsire. ibi.
De hoc Aug. i encheridion &c. In tertia iducit ad p-
tē verā. ibi. Deinde de pentū precedentium peccatis.
Quod autem peccatum originale ex pluribus pecca-
tis causetur: & non ex vno tantum primi parentis
tripliciter. In sc̄sa parte. ostēdit. Primo ex auctoris

te Exodi. xx. Ego sū de⁹ te. Secūdo ex hoc q̄ in scrip-
tura originale pluraliter significatur. ibi. Et q̄ non
illud solus te. Tertio ex multiplicitate peccati ipsius
ade. ibi. Quod vero in actuali te. Deinde de paren-
tum te. Hic inducit ea que sunt ad contrariam par-
tem. Et primo ostendit q̄ etiam ea que predicta sūt
ab Augustino per modum dubitationis tradita sunt.
Secundo ostendit q̄ etiam eius sententie contradi-
ceret si ita poneretur. ibi. Alioquin sibi contradice-
ret te. Ubi etiam soluit ea que pro parte alia indu-
cuntur. ibi. Querit solet te. Hic inquit quale fuerit
illud vnum ade peccatum quod totam humanā na-
turam infecit. Et diuiditur in partes duas. In p̄ma
inquit de gravitate eius: vtrum. s. ceteris peccatis
gravius fuerit. In secūda inquit de remissione ipsius
vtrū. s. ceteris parētibus remissus sit. ibi. Si vero q̄
ris an id peccatū te. C̄ Circa p̄mū tria facit. Primo
mouet q̄nē. secūdo iducit quādā opinionē et pbatio-
nē eius. ibi. Ad q̄busdā: ita eē v̄ te. In tertia indu-
cit solutionē illius pbationis. ibi. Ad q̄d dicit p̄t te.
Et h̄ peccatis parētū te. N̄tēs q̄ peccata proximorū
parentum in filios non redundant quātum ad
infectionē originalis macule. Hic inquit vtrum in
eos redundēt aliquo modo quantum ad aliquam pe-
nam. Et diuiditur in partes duas. In prima mouet
dubitationē. In secūda determinat eam. ibi. S̄ vt
ait Hieronimus te. Et diuidit in duas. Quia p̄mo
determinat eam exponēdo auctoritates ad l̄as. In
secūda exponēdo eas mistice. ibi. Quod etiaz
ce intelligēdū esse ostendit te. C̄ Circa primū duo
facit. Primo ponit auctoritatem et expositionem per
quam ad concordiam reducunt. Secundo etcludit
quādā obiectionē. ibi. Verūtānē s̄ de imitatoribus
te. q̄ etiam mistice te. Hic determinat dubitationē
p̄m misticā expositionē. Et primo ponit expositionē.
Secūdo inducit pbationē eius q̄d supposuerat. ibi.
Ad probandum vero vt ait Hieronimus te. Hic ē
duplex questio. Prima de vnitare originalis pecca-
ti. Secundo de pena eiusdem. C̄ Circa primū q̄-
runtur tria. Primo si peccata proximorum paren-
tum in filios transeant quantum ad infectionem ma-
cule originalis. Secundo dato q̄ non si eos ad ali-
quam penam obligant. Tertio si originale peccatum
est vnum vel multa.

Primum sic proceditur. Videtur q̄ ex proxi-
mis parentibus aliquis cōtrahat maculam
originaliter. In successiva enim generatiōe
hominū quāto accipit generās primus tanto effica-
cius similitudinem suam in genito inducit. vnde filij
magis assimilantur patribus q̄ auis et proavis: et
sic deinceps: sed traductio originalis fit secundum
assimilationē generātis ad genitū: q̄ in originali na-
tus ēt in originali generat. q̄ magis h̄bit natus ori-
ginale peccatum proximi parentis q̄ peccatū ade.
C̄ Pre. ex libidine coitus vt supra dicit Aug. relin-
quitur originale in prole. sed libido illa ē proximi pa-
rentis qualiter cūq̄ sumatur. ergo ex peccatis primi-
morum parentū proles originaliter inficit. C̄ Pre.
omnium cōuenientū in specie est eadē relatio ad na-
turā sp̄i: sed oēs hoīes in specie conueniunt. si ergo
adam per actum proprium naturam humanā corrup-
per potuit: v̄ q̄ etiā alij p̄ actualia peccata humanā
naturā in seipsis corrup̄ar: sed filius accipit naturā
humanā a patre. ergo oēs q̄ ex peccato actuali primi
parentis sequatur infectio originalis culpe in ple.

Si dicatur q̄ hoc nō p̄t eē: q̄ ex quo natura huma-
na corrupta est p̄ p̄mum parentem vterius p̄ sequē-
tia nō corrupitur. Cōtra p̄mū peccatum non ex toto
naturam humanam corrumpit: sed quod non ex to-
to corruptum est adhuc corruptibile remanet: et ma-
gis q̄ primo fuit. ergo humanam naturam possibile
est etiam per sequentia peccata corrumpi: et preci-
pue: cum alia sint eque graua vel grauiora: q̄ pri-
mum fuit. Si dicatur: q̄ ideo per actum ade natura
corrumpi potuit: quia ipse principium nature sue fu-
it quod aliis non conuenit. C̄ Contra. Ponatur q̄
aliquem alium hominem deus ex limo terre forma-
ret constat q̄ istius adam principium non esset: sed
illud quod est nature principium habet habitudines
principij ad oīa participantia naturam illam. ergo
v̄ q̄ ade non per se conueniat q̄ sit principium hu-
mane nature: sed per accidens tantum. Illud autē
quod est per accidens non causat variam habitudi-
nem indiuidū ad naturam speciei in quantum speci-
es est. ergo ex hac non sequitur q̄ Adam potuerit
inficere naturam humanam cum: et alij possent.

C̄ Contra. Ro. v. per vnum hominem peccatum i
hunc mundum intrauit: et loquitur de peccato origi-
nali vt supra dicit Aug. ergo tantum ex primo parē-
te traducitur peccatum originale: et non ex peccatis
proximorum parentū. C̄ Preterea. originale ex ac-
tu originis causatur: sed actus originis est vniformis
et vnum in tota natura humana. ergo oportet q̄ infe-
ctio que ex eo consequitur non indiuerfa principia:
sed in vnum tantum reducat. C̄ Respondeo d̄d:
q̄ sicut supra dictum est nullus defectus traducitur
de necessitate ex parente in prolem maxime qui ex
parte anime se teneat nisi qui naturam speciei respi-
cit defectum autem ad naturam pertinentē solus p̄-
mum peccatum induxit: ipsum enim discontinuauit
adhesionem hominis ad deum: et hoc autem q̄ conti-
nue homo deo adhebat: hoc virtus illi indita erat
vt sub obedientia rationis continue subderentur in-
feriores vires: et sub obedientia anime corpus pp̄
hoc. s. q̄ ratio suo superiori continue subdita fuerat i
tercisa autem prima obedientia per hoc q̄ ratio p̄mū
hominis a deo auersa est per peccatum consecuta ē
disturbatio ordinis in inferioribus viribus ad ratio-
nem et corporis ad animam: sequentia autem pec-
cata non sunt causa huius intercisionis. s. rōnis hūa-
ne ad deū: q̄ siue alij homines peccaret siue n̄ semp
hoc remanebat in natura humana q̄ aliqui rō homi-
nis a deo auersa fuerat: s̄ ex aliis peccat̄ relinquit̄
defectus et corruptiōes p̄sonā respiciētes in quantum q̄
peccat efficit p̄rior ad peccatū. et id peccata actua-
ia primorū parētū nullo mō in filios trāseunt. C̄ Ad
p̄mū ergo d̄d: q̄ assimilatio generātis ad genitū per
se loquendo est in natura speciei: q̄ generans vniuo-
cum generat sibi simile in specie contingit autem q̄n̄
q̄ etiam in accidentibus indiuidū sit assimilatio
filij ad patrem: sed hoc non est nisi in accidentibus
corporalibus vt q̄ podagricus generet podagricus
nō aut̄ i accidētib⁹ aie. non enī muscus generat mu-
sicū: s̄ rōnals rōnalē peccata aut̄ primorū parentū
nihil i naturam corruptionis inducunt in quantum na-
tura est: q̄ natura iam corrupta est p̄m q̄ corrupi po-
tuit p̄ peccatū primi hoīs. et id nā cū illa corruptiōe p-
uenit ad primos pentes: et cū illa corruptiōe nām tra-
ducit. et id d̄ q̄ oīs hō generat iquātū ē adā: et ita p̄
q̄ ex solo peccato p̄mū parētis originale contrahitur

CAd secundū dōm: q̄ libidō proximī parentis p̄r quam peccatū originale in prolem inducitur quocūq̄ q̄ modo sumatur nō habet virtutem inficendi prolem macula culpe: nisi s̄m q̄ consecutum est ex voluntate inordinata p̄imi parentis, & ideo tota causa infectionis in peccatū p̄mi parentis retorquet̄.

CAd tertiu dōm: q̄ in adam fuit natura itēgra dota ta munere qd̄ deus humane nature gratis p̄ulerat, vnde per peccatū ipsius potuit natura humana corrumpi in ipso: & per p̄sequens in omnibus qui naturā humanam ab eo acciperent: quia genitum accipit naturam a generāte qualem generās h̄z. In aliis autē hominibus inuenitur natura iam corrupta, vnde il lius corruptōis vltim⁹ istud peccatū cā eē nō pōt̄. si cut q̄ semel mortuum est iterum non occiditur: i quo cūq̄ autem hoīe fuisset inuenta humana natura in regra per peccatum ipsius poterat corūpi in eo & in his qui ab eo descenderent, vnde p̄z q̄ seruat̄ eadē relatio oīum hoīum ad naturam communes.

CAd quartū dōm: q̄ per peccatū p̄sone nō corūm pitur in natura illud quod ex principiis nature relin quitur: nisi forte q̄stūm ad personam illam pertinet, sed corūmpitur solum q̄stū ad id bonitatis quod na ture superadditum fuit. hoc autem totū per primum peccatū subtractū est. vnde illd̄ nature quod integrū remanet per alia peccata corūmpibile nō fuit nisi q̄stūm ad personam peccantis: p̄r in eo relinquit̄ mir nor habitas ad consequendū gratias, & talis corrup tio ab vno in alterū non transfūditur. **C**Ad quintū dōz: q̄ principiu alicuius nature potest accipi dupli citer: vel s̄m q̄ natura p̄sideratur absolute s̄m rōnez sp̄ci. & hoc mō adam nō fuit p̄cipiu nature humane nisi per accidens: nec sic etiā tota naturā humanā in fecit. q̄ si aliquis de limo terre itēz formaref origi nalem maculam non haberet: aut p̄rout habet esse natura cōis i diuī diuis: & hoc mō qd̄libet generans est quodāmodō nature principiu in genito: & secun dum hūc modū ille hō ex quo omnes hoīes geniti sūt nature humane principiu dicitur esse.

D scdm sic p̄ceditur, videtur q̄ culpa p̄ri morum parentum in filios redūdet quantum ad penam. **P**rimo per id qd̄ dicit̄ Erod. xi. capi. Ego sum deus zelotes visitans iniquitates pa trum in filios: & loquit̄ ibi de visitatione correctionis que per penā fit, ergo p̄ p̄ctis parentum filii puniuntur. Si dicatur q̄ intelligitur tantū de imitatib⁹ peccata patrum vt in littera dicitur. **C** Adtra. **I**psa imitatio qua quis peccatōē imitatur peccatū quoddaz est nec est peccatū imitati sed imitantis. si ergo pro h̄ puniantur filii q̄ peccata patrum imitantur: nec pec cata patrum in eis visitat deus: vt scriptura dicit, sed peccata propria. **C** **P**re. non magis peccat qui imitatur patrem in aliquo genere peccati q̄ ip̄e pa ter peccauerit in eodem peccato imo forte min⁹: s̄m q̄ habet magis inclinans ad peccandum, s̄ exemplū patris: sed qui plus nō peccat plus nō debet puniri, si ergo pater pro illo peccato temporāliter punit⁹ non fuit iniustū est: vt pro eius imitatione filius puniat̄. Si ergo punitur: videt̄ q̄ pro vtroq̄ peccato filius puniatur, s̄ p̄p̄io & patris. **C** **P**re. iustitia humana exemplata ē a diuina: s̄ s̄m humanā iustitiā filii pro peccato parentū hereditantur, ergo & s̄m diuinā iustitiā filii pro peccatis patrum puniuntur. **C** **P**re. magis est p̄iunctus filius patri q̄s populus regi. sed pro peccato regis populus punitur legitur: secundi

Regum vltimo: qm̄ David populūm numerauit, er go multo fortius pro peccato parentū filii puniuntur **C** **C**ōtra. **E**zech. xviii. filius nō portabit iniquitatē patris: portaret autem si pro eius peccato penā subi ret, ergo filii pro peccatis parentū non puniuntur. **C** **P**re. pena respondet culpe, s̄ culpa patris actua lis non transfūdif in filium, ergo iniustū est q̄ p̄cul pa patris filius puniatur. **C** **R**espondeo dō: q̄ filius potest dupliciter cōsiderari vel inquantū ē persona quedam: vel prout est quedā res parentis: q̄ ad felicitatē ciuile inter alia bona fortune que conferuntur organice ēt proles cōferre dicitur ethico. p̄mo a p̄bo **E**st autē filius res qdam parētis q̄stūz ad corp⁹ qd̄ a patre habet: & q̄stūm ad res mūdi de qbus filius pa trem iuare tenet: s̄ q̄stū ad aiām que imediate a do creatur nō est res parētis sed ipsius dei: & hoc signifi cat̄ Eze. xviii. Sicut anima patris mea est: ita & anima filii. Sciendū est ergo: q̄ peccatūz consequit̄ duplex pena: vna p̄ se q̄ ad animum pertinet & in p̄y senti: vt amissio gratie & turbatio p̄sciētie & h̄mōi: & in futuro: vt pena inferni & h̄mōi penam nūq̄s filius pro peccato patris punitur: q̄ ista pena nō attingeret ip̄ sum s̄m q̄ est res patris: alia pena consequitur pec catum quasi per accūs: sicut infirmitates corporales & alie pene tēporales, vñ nec ēt semp̄ peccantibus ta les pene infliguntur: sed s̄m moderationē prouiden tie diuine cūcta gubernantis: & tali pena quandoq̄z punitur filius pro peccato patris: nisi fiat impedimē tum ex parte filii: vt contrarius peccato patris exi fiat per bonam vitam. h̄ enim pena contingit ipsum s̄m q̄ est res patris: sicut etiam p̄ peccato hominis quandoq̄z occiduntur aialia & effodiuntur domus in quibus nulla est culpa. **C** **A**d primum ergo dōm: q̄ auctoritas ista intelligitur de pena tēporali & in illis qui imitando peccatum parentū nō prestant impedi mentū vindicte. **C** **A**d scdm dōm: q̄ imitatio nō ponitur cā prima p̄ qua pena tēporalis infligatur: sed quasi cā media p̄ quā influentia cause p̄me ad effec tū cōinngitur, virtus eni peccati peng nō puenit in istum si peccato repugnet: sed per imitationem quo / dammodo continuatur. vñ ex hoc non tollitur quis pro peccato patris aliquo modo puniat̄. **C** **A**d tertiu dōm: q̄ in filio imitante peccatum patris est du plex ratio: quare tēporāliter puniatur: tūz q̄ ip̄emet peccat imitādo p̄rem: tum q̄ res patris est & decet: vt pro peccato patris puniatur in q̄stūm est res ei⁹. In patre autem erat vna ratio t̄m. & ideo magis pu nitur filius q̄s pater: & p̄cipue q̄ contingit vt filii q̄ peccata patrū imitantur liberius peccant quasi i his nutriti & in plura peccata se p̄cipitant cū immori cō sciētie remorsū propter p̄suetudinē & auctoritatem maiorum suorum. **C** **A**d quartū dōm: q̄ iustitia hu / mana nō punit filium p̄ peccato patris in eo etiā qd̄ ex patre iam accepit: sed in eo quod ex patre acceptu rus esset: vel quantum ad corpus vel etiam q̄stūm ad possessiones: non enim q̄ pater peccat filius iam natus truncatur: neq̄ filius emancipatus ex hereda tur: sed per accidens penam patris redundat in fi lium quando patri aufertur id quod in filium ex pa tre tranfire debebat vt hereditas vel etiam mem brum: quia ex truncatis truncatus nascitur.

Ad quintū dōm: q̄ populus est rex regis & punit̄ populus vt in pena eius rex puniatur: & hoc p̄ci pue contingit: vt Gregorius dicit qm̄ peccata popu li merentur vt super eos rex peccator constitua

tur vel in peccatis labi promittatur: vt Job. xlii. qui regnare facit ypocritam propter peccata populi. 7 sic patet qd populus etiam pro peccato ppo punif.

D tertium sic proceditur. videtur qd peccatum originale non fit vnum tantum. Quod. n. pluraliter significatur vnum esse non potest: sed sancti de originali loquentes pluraliter ipsum significat: vt Rabanus qui dicit qd homini in peccatum redeunti non solum peccata que post baptismum egit imputabuntur ad penam. sed originalia q in baptismo ei dimissa sunt: vt quarto li. sicut. xlii. di. ergo originale peccatum non e vnum tm. **C** Pre. impossibile est qd vnum habitus inclinet ad omnes actus peccati precipue cu quidam eorum adiuuicem contrarientur. sed fm Ansel. originale est pntas ad omne malum. ergo impossibile est qd fit vnu tm. **C** Pre. terea. vni culpe debetur vna pena. sed peccato originali multiplex pena debetur vt carentia visiois diuine necessitas moriendi 7 huiusmodi. ergo no e tantum vna culpa. **C** Pre. impossibile est idem accns i anima 7 corpore esse sicut in subiecto. sed feditas originalis ex carne resultat in animam: 7 tamen postea animam insecerit in carne esse non desinit. ergo non est vna tantum infectio: sed plures. **C** Pre. terea. diuersarum potentiarum diuerse sunt priuationes 7 habitus: sed per originale omnes potentie anime sunt corrupte. ergo originale impossibile est vnum esse.

C Contra est Ro. v. in glo. vnus homo vnum peccatum misit in mundum 7 loquitur de originali. ergo originale est vnum. **C** Pre. subiectus originalis est essentia aie vt supra dictu e: sed essentia aie e tantum vna. q originale e tm vnu. **C** Respondeo dd: q in aliquo hnt plures ptes pot ee corruptio i pibus duplex vel ex eo q soluitur illa equalitas ex qua omnia partium bona habitudo erat: vel ex eo q soluitur aliquid eorum quod determinata partem seruabat: vt p in corpore: contingit enim debilitatem fieri in pibus corporis: ex eo q soluitur equalitas complexionis ex qua erat vigor in omnibus partibus corporis sicut in febre accidit. 7 ideo vna febris est qua partes omnes corporis debilitantur: 7 non singule in singulis partibus contingit etiam partes corporis debilitari p hoc q defectus e alicuius in quo virtus membri consistebat: 7 tunc opz q diuersis partibus diuerse corruptiones respondeant: sicut q oculus est lippus 7 pes est claudus: 7 sic de aliis. similiter contingit ee corruptiones in partibus anime dupliciter. aut ex eo q vniuscuiusq partis anime fit corruptio quantum ad id quod proprium est sibi: sicut est in peccato actu ali: q per proprium actum potentie inducitur praua dispositio 7 habitus in ipsa. 7 secundum hoc oportet vt plurimum potentiarum sint plures corruptioes. no enim eodem habitu peccati corrumpitur concupiscibilis 7 irascibilis: 7 sic de aliis. sed sicut diuersis habitibus virtutum perficiuntur: ita etiam diuersis habitibus vicioz corrumpuntur: aut ex eo q tollitur illud quod omnes partes anime in recto ordine conferuabat. 7 talis corruptio est per originale peccatum. pma e per actuale peccatum: qd e puatio qd est pncipiū originalis iustitie. 7 so peccatum originale quo oēs partes anime corrumpuntur est vnu tantu in hoie vno: i plibz autem nūero differit. **C** Ad pnu ergo ddm: q peccatum originale quodammodo e actualia peccata incliat. ois autem effectus fm virtutē est in sua causa. pntu

ergo originale per centia est vnu: sed virtute multiplex. 7 ideo pluraliter significari potest: vel per multos defectus comadentes. **C** Ad scd ddm: q sicut mouens est duplex vnum per se 7 aliud per accns: quod est mouens: prohibens: ita etiā inclinans ad peccatum inuenitur in anima duplex vnum per se: scilicet habitus 7 dispositio ex pctō relicta: q fm similitudinem dispositionis est actus ad que dīspō inclinatur aliud per accidens: quasi mouens: prohibens. 7 si peccatum originale ad omnia actu alia inclinat inq̄tum remouet originale iustitiam per quam vires a lapsu in peccatum continebantur. Et ideo no oportet q secundum diuersitatem peccatorum actualium diuersificatur originale. cōtingit enī: q idē mouens prohibens est causa per accidens p̄trarioz motuuz sicut p3 in corruptōe corporuz mixtoz: quia abeunte virtute que miscibilia in vnu continebat quodlibet elementorum in suum locū tendit. **C** Ad tertiu dd: q pena que per se originali culpe respondet est carentia visionis diuine alie autem pene consequuntur ipsum quasi per accidens: q ex quo subtracta est originalis iustitia que corpus anime subiciebat o3 q vita hominis permaneat secundum exigentiam corporis. Inde sequit necessitas moriendi: q corpus ex cōtrarius compositū est. Et similiter est de aliis. **C** Ad quartum dicendū: q subiectū originalis culpe no est caro: sed anima o3 enim q in eodem subiecto sint priuatio 7 habitus. vnde sicut illa originalis iustitia q in anima erat continebat corpus a morte virtute anime iustitiam habentis: ita etiam ex priuatione que e in anima resultat defectus omnis qui est in corpore. nec defectus iste erat in carne ante infusionem anime in actu: sed virtute tantum vt supra dictum est.

C Ad quintū p3 responsio per id quod supra dictū e. Unde queritur de pena originalis peccati: **D** Et circa hoc duo querunt. Primo vtrū pctō originali post mortē debeat pena sensibilis illis qui in originali tantum peccato decedunt. Secūdo. vtrū aliquē iteriore dolorē sentiāt i aia spūales q p peccato originali tantum puniuntur.

D primum sic proceditur. Videtur q pctō originali fm se debeat pena sensibilis. Dicit enim Aug. de fide ad p̄terum. firmi sume 7 nullatenus dubites: paruos qui sine sacramēto baptismatis de hoc seculo transferunt eterno supplicio puniendos: sed supplicium penam sensibilem nominat. ergo paruuli qui pro solo originali puniuntur sensibilem penam sustinebunt. **C** Pre. terea. maiori culpe debetur maior pena: sed originale est maius peccatum q̄ veniale: quia plus habet de auersione eo q gratiam subtrahit: veniale autem gratiaz secum compatitur: 7 iterum eterna pena punitur originale sed veniale spali. cū ergo veniali peccato debeat pena sensibilis multo amplius originali.

C Pre. grauius puniunt peccata post hanc vitam q̄ in vitā ista vbi est misericordie locus. s3 i hac vita respondet originali pena sensibilis. pueri enī q solum originale habent multas penas sensibiles sustinent: nec iniuste. ergo 7 post hanc vitam pena sensibilis sibi debetur. **C** Pre. sicut in peccato actuali est auersio 7 conuersio: ita 7 i peccato originali aliquid auersioni respondet. s. priuatio originalis iustitie: 7 aliquid conuersioni. s. concupiscētia: s3 pctō actuali rōne auersionis debetur pena sensibilis. 7 originali rōne concupiscētie. **Pre.** corpora pueroz post resurrectionem

aut erunt passibilia aut impassibilia si impassibilia et nullum corpus humanum potest esse impassibile: nisi vel per dorem impassibilitatis: sicut est in beatis: vel ratione originalis iustitie: sicut in statu innocencie. ergo corpora puerorum vel habebunt dotem impassibilitatis: et sic gloriosa erunt: et non erit doria inter pueros baptizatos: non baptizatos: quod est hereticum vel originale iustitiam habebunt: et sic originali peccato carebunt: nec pro peccato originali punientur: quod est sicut hereticum. si autem sint passibilia: oportet autem passibile de necessitate patitur actiuo parte. ergo presentibus corporibus sensibilibus actiuus sensibilem penam patient. **C** Contra. Aug. dicit penas paruulorum qui originali tamen tenent omnium esse mitissimam. sed hoc non esse si sensibili pena torquerentur: quia pena ignis inferni est grauissima. ergo penam sensibilem non sustinebunt. **C** Preterea. acerbitas pene sensibilibus delectationi culpe respondet. Apoc. xviii. quatuor glorificauit se: et in delictis fuit etc. sed in peccato originali non est alia delectatio: sicut nec operatio: delectatio enim operatione consequitur: ut ex. r. ethi. patet. ergo peccato originali non debet pena sensibilibus.

C Respondeo dicitur: quia pena debet esse proportionata culpe: ut dicitur Isa. lxxvii. In mensura contra mensuram cum affecta fuerit in eam. defectus autem qui per originem traducit rationem culpe habens non est per subtractionem vel corruptionem alicuius boni quod naturam humanam consequitur ex principiis suis. sed per subtractionem vel corruptionem alicuius quod nature supernaturalium erat. nec ista culpa ad hunc hominem pertinet: nisi secundum quod talem naturam habet: que bono quod in eo natum erat esset possibile conseruari destituta est. et ideo nulla alia pena sibi debetur nisi si priuatio illius finis ad quem donum subtractum ordinabat: ad quod per se natura humana attingere non potest. hoc autem est diuina visio. et ideo carentia huiusmodi est propria et sola pene originalis peccati post mortem. si enim alia pena sensibilibus pro peccato originali post mortem infligeretur puniretur iste non secundum quod culpam habuit: quia pena sensibilibus pertinet ad id quod persone proprium est: quia per passionem huiusmodi particularis talis pena est. vnde sicut culpa non fuit per operationem eius: ita nec pena per passionem ipsius esse debet. sed solum per defectum illius ad quod natura de se insufficiens erat: in aliis autem perfecti omnibus et bonitatibus que naturam humanam consequuntur ex suis principiis: nullum detrimentum sustinebunt pro peccato originali damnati. **C** Ad primum ergo dicitur quod supplicium non nominat in auctoritate illa penam sensibilem: sed solum penam damni que est carentia diuine visionis: sicut etiam nomine ignis frequenter in scriptura quelibet pena figurari consuevit. **C** Ad secundum dicitur quod inter omnia peccata minimum est originale: eo quod minimum habet de voluntate: non enim est voluntarium voluntate istius persone: sed voluntate principii nature tamen: peccatum autem actuale et etiam veniale est voluntarium voluntate eius in quo est. et ideo minor pena debetur originali quam veniali. nec obstat quod originale non comparatur secus gratiam. priuatio enim gratie non habet rationem culpe sed pene nisi in quantum ex voluntate est. vnde ubi minus est de voluntario minus est de culpa. similiter et non obstat quod peccato actuali veniali temporalis pena debetur: quia hoc est per accidens in quantum de cedens in veniali tantam gratiam habet virtute et pena purgata est. si autem veniale peccatum sine gra-

tia in aliquo esset perpetuam penam haberet.

C Ad tertium dicitur: quod non est eadem ratio de pena sensibili ante mortem et post mortem: quia ante mortem pena sensibilibus consequitur virtute nature agentis: siue sit pena sensibilis interior: ut febris: vel aliquid huiusmodi: siue etiam sensibilis pena exterior: ut visio et siue aliquid huiusmodi: sed post mortem nihil agerit virtute nature: sed secundum iustitiam diuine ordinem tamen: siue iustitiam separatum in quas constat quod ignis naturaliter agere non potest siue etiam in corporum post resurrectionem: quia tunc actio naturalis cessabit cessante motu primi mobilis qui est causa omnis motus et alterationis corporalis. **C** Ad quartum dicitur: quod dolor sensibilis respondet delectationi sensibili que est in conversione actualis peccati. concupiscentia autem habitualis que est in originali peccato delectationem non habet. ideo dolor sensibilis non respondet sibi pro pena. **C** Ad quintum dicitur: quod corpora puerorum non erunt impassibilia ex defectu potentie ad patiendum in ipsis: sed ex defectu exteriorum agentium in ipsa: quia post resurrectionem nullum corpus erit agens in alterum precipue ad corruptionem inducendam per actionem nature: sed erit actio tamen ad puniendum ex ordine diuine iustitie. vnde illa corpora penam non patiuntur quibus pena sensibilibus ex diuina iustitia debetur. corpora autem sanctorum erunt impassibilia: quia deficiet in eis potentia ad patiendum. et ideo impassibilitas est in eis non autem in pueris.

C Secundum sic proceditur. videtur quod pueri non baptizati afflictionem spirituales in anima sentiant: quia sicut dicit Chrysostomus in damnatis grauior erit pena quod dei visione carebunt quam quod igne inferni cremabuntur. sed pueri visione diuina carebunt. ergo afflictionem spirituales ex hoc sentiant. **C** Preterea. carere illo quod quis vult habere sine afflictione esse non potest. sed pueri vellent visionem diuinam habere: aliam voluntas eorum actualiter peruersa esset. ergo cum ea careant videtur quod ex hoc afflictionem sentiant. Si dicatur quod non affliguntur quia sciunt se non culpa propria ea esse priuatos. **C** Contra. immunitas a culpa dolore pene non minuit sed auget. non enim si aliquis non propria culpa hereditatur vel mutilatur propter hoc minus dolet. ergo etiam huiusmodi pueri non propria culpa tanto bono priuentur ex hoc: eorum dolor tollitur. **C** Preterea: sicut pueri baptizati se habent ad meritum christi: ita non baptizati ad meritum Ade: sed pueri baptizati ex merito christi consequuntur premium vite eterne. ergo non baptizati dolorem sustinent ex hoc quod per demeritum Ade eterna vita priuantur. **C** Preterea. absentari a re amata non potest esse sine dolore: sed pueri naturalem cognitionem de deo habebunt: et eadem ratione naturaliter eum diligunt. ergo cum ab eo sint in perpetuum separati: videtur quod hoc sine dolore pati non possint. **C** Contra. si pueri non baptizati post mortem dolorem interiorum habeant: aut dolerent de culpa aut de pena: si de culpa cum a culpa illa ulterius emundari non possint: dolor ille erit in desperationem inducens. sed talis dolor in damnatis est vermis conscientie. ergo pueri vermem conscientie habebunt. et sic non esset eorum pena mitissima: ut in littera dicitur. Si autem de pena dolerent. ergo cum pena eorum iuste a deo sit voluntas eorum diuine iustitie obuiaret et sic actualiter de formis esset: quod non conceditur. ergo nullum dolorem interiorum sentiant.

C Pre. rō recta nō patitur vt aliq̄ pturbet d̄ eo qđ in ipso non fuit: vt vitaretur. p̄pter quod Seneca prabat: q̄ perturbatio in sapientem non cadit. sed in pueris est ratio recta nullo actuali peccato obliquata. ergo non turbabuntur de hoc q̄ talem penam sustinent: quam vitare nullo modo potuerunt.

C Respondeo dō. q̄ circa hoc est triplex opinio. Quidam enī dicunt q̄ pueri nullum dolorem sustinent: qz in eis a deo ratio obrebrata erit: vt non cognoscant se amisisse quod amiserunt: quod probabile non videtur: vt anima ab onere corporis absoluta ea non cognoscat que saltem ratione inuestigari possunt & etiam multo plura. Et ideo alii dicunt q̄ in eis est perfecta cognitio eorum que naturali cognitioni subiacent & cognoscunt deum & se eius visione priuatos esse. & ex hoc aliquem dolorem sentient: tamen mitigabitur eorum dolor in quantum non propria voluntate culpam incurrerunt pro quadam nati sunt. hoc etiam probabile non videtur: q̄ talis dolor paruus esse non potest de tanti boni amissione: & precipue sine spe recuperationis. vnde pena eorum non est iustissima. **C** Pre. & omnino eadem ratione qua dolorem sensibili ex exteriori affligente non punientur etiā dolorem interiori non sentient: quia dolor pene delectationi culpe responder. vnde delectatione remota a culpa originali omnis dolor ab eius pena excluditur. Et ideo alii dicunt q̄ cognitionem perfectam habebūt eorum que naturali cognitioni subiacent: & vita eterna se priuatos esse cognoscent: & causam quare ab ea exclusi sunt: nec tamen ex aliquo modo affligentur quod qualiter esse posset videndus est. Sciendum ergo q̄ ex hoc q̄ caret aliquis eo quod suam proportionem excedit non affligitur si sit recte ratio nis: sed tantum ex hoc q̄ caret eo ad quod aliquo modo proportionatus fuit sicut nullus sapiēs homo affligitur de hoc q̄ non potest volare sicut auis: vel qz non est rex: vel imperator: cum sibi non sit debitus affligeretur aut si priuaretur eo ad quod habendum aliquo modo aptitudines habuit. dico ergo q̄ omnis homo vsū liberi arbitrii habens proportionatus est ad vitam eternam consequendam: qz potest se ad gratiam preparare per quam vitam eternam merebitur. & ideo si ab hoc deficiant maximus erit dolor eis: qz amittunt illud quod suū esse possibile fuit pueri autem nunquā fuerunt proportionati ad hoc q̄ vitam eternam haberent: qz nec eis debebatur ex principiis nature cum omnem facultatem nature excedat: nec actus proprios habere potuerunt: quibus tantum bonum consequerentur. & ideo nihil omnino dolebūt de carētia vniūsiū diuino imo magis gaudebūt de hoc q̄ p̄cipiebant multum de diuina bonitate et perfectionibus naturalibus. nec potest dici q̄ fuerūt proportionati ad vitam eternam consequendam: quāuis non per actionem suam tamē per actionem aliorum circa eos: qz potuerunt ab aliis baptizari sicut & multi pueri eiusdem conditionis baptizati vitā eternam consecuti sunt: hoc enim ē super excedentis gratie vt aliquis sine actu proprio premiatur. vnde de seculis talis gratie nō magis tristitia causat in pueris decedentibus non baptizatis q̄ in sapientibus hoc q̄ eis multe gratie non sunt que in aliis similibus facte sunt. **C** Ad primum ergo dicendum q̄ in damnatis pro culpa actuali quī vsū liberi arbitrii habuerunt fuit aptitudo ad vitam eternam cōsequendam. non autem in pueris vt dictum est. & ideo non

est similis ratio de vtrisque. **C** Ad secundum dicendum: q̄ quāuis voluntas sit possibilem et impossibilem. vt in tertio ethicorum dicitur. tamen voluntas ordinata & completa non est nisi eorum ad que quis aliquo modo ordinatus est. & si in voluntate deficiant homines dolent: non autem si deficiant ab illa voluntate que impossibilem est: que potius veletas q̄ voluntas debet dici: non enim aliquis illud vult simpliciter: sed vellet si possibile foret.

C Ad tertium dicendum: q̄ ad habendum propriū patrimonium vel membra corporis sui quilibet ē ordinatus. & ideo non est mirum si dolet aliquis d̄ eaz amissione siue pro culpa sua siue aliena eis priueretur vnde patet q̄ ratio non procedit ex simili. **C** Ad quartum dicendum: q̄ donum christi excedit peccatum. **A**de: vt ad Ro. v. dicitur. vnde non oportet q̄ pueri non baptizati tantū habeant de malo: quātū baptizari habent de bono. **C** Ad quintum dō. q̄ quis pueri non baptizati sint separati a deo q̄tum ad illam coniunctionem que est per gloriā: non tamen ab eo penitus sunt separati imo sibi coniungunt per participationē naturalium bonorum: & ita etiā de ipso gaudere poterūt naturali cognōde & dilectōe. **C** Ad vero in actuali peccato etc. Sciendum est q̄ in aliquo peccato possunt notari deformatas plurium peccatorum dupliciter. aut proprie: sic in peccato ade apparet deformitas superbie: gula: & inobedientie: & huiusmodi: aut quasi metaphorice: & sic in eo ostenditur deformitas homicidii: quia seipsum spiritualiter occidit & fornicationis: quia spiritualiter fornicatus est a deo recedens: & tamen est vnū solum peccatū has deformatas ex diuersis circumstantiis habens speciem peccati ex vltimo fine retinens. & ideo etiā non oportet q̄ peccatum originale ex eo causatus sit multa. Non est putandum graui⁹ fuisse etc. **C** Contra. homo primus habuit minus impellens ad peccatū q̄ sequentes q̄to autem aliquis minores tentationes cadit grauius peccat. ergo primus homo graui⁹ peccauit ceteris sequentibus. **C** Preterea. magis malum est quod magis nocet: illud autem peccatū plus ceteris nocuit. ergo peius fuit: & dicendum q̄ aliquod peccatum esse simpliciter leuius altero. quod q̄tum ad aliquam circumstantiam grauius est vt supra dictum est: cum de peccato Ade ageretur. eo q̄ peccatum simpliciter grauius esse dicitur qđ ex specie sua grauitatem maiorē h̄z vel ex plūbus circumstantiis magis aggrauatur. vel q̄ ex vna circumstantia magis actum deformante. vnde multa alia peccata simpliciter grauiora sint primo peccato ade. tum qz ex maiori contentu: tum quia ex sua specie maiorem turpitudinem habent. sed quo ad hanc circumstantiam q̄ sola exteriori tentatione pulsatus cecidit grauius ē illis peccatis: ad que etiam exterior tentatio impellit. vnde patet responsio ad primum.

C Ad secundum dicendum: q̄ hoc est per accidens q̄ tale nocumentum nature humane intulit: qz scilicet fuit primum peccatum quod naturam humanam viciavit: & ordinem anime ad deum interrupit in illo et quo omnes homines per coitum generati naturam humanam traxerunt: quodcūqz autem aliud peccatum fuisset: hoc modo primum etiam similem effectum habuisset siue fuisset peccatum operis siue voluntatis: quāuis quidam aliter dicant dicentes si adam alio modo peccasset non incurrisset eum necessitatem moriendi: qz hec pena illi tantum culpe

videtur ordinata esse a deo: cum dicit: Quicumque die comederit etc. Sed in hoc ostenditur etiam si alia peccata commiserit: quod similem penam sustinuerit quasi a minori. grauius est enim preceptis preterire naturalis legis quo prohibetur illud quod in se est malum quam preterire preceptum discipline quo prohibetur quod non est malum: nisi quia prohibitum. Si vero queritur an illud peccatum primi parentis etc. videtur quod primi parentes pro peccato non satisfecerunt: quia cum bonum sit potentius quam malum: ut probat Dio. quarto capi. de diuinis nominibus. Si peccato proprio totum genus humanum primi parentes infecerunt: multo fortius satisfactione propria maculam quam inducerant abstergerent si satisfecisset. Sed dicendum est: quod primum peccatum interrompere potuit rectum ordinem humane rationis in deum: ratione cuius inducta est necessitas ut interrupteretur ordo corporis ad animam per mortem: et sic vicius persone in naturam potuit redundare. sed eius penitentia non potuit facere ut ordo ille non fuisset interruptus: quia quod factum est pro in facto habet. non potest unde non potuit instituire quod peccatum abstulerat quantum ad naturam: sed solum quantum ad personam que a reatu actuali purgabatur per penitentiam non enim potest natura in statum altiore reuocari: nisi per id quod naturam totam excedit. et ideo oportuit ad curationem nature ut esset deus et homo qui naturam perfecte curaret. sed hoc ad tertium librum magis pertinet. Si homo in ea iuste vixerit etc. hoc ideo contingit: quod quis per iustitiam hominis purgetur in sectio originalis culpe secundum hoc quod ex natura in personam redundat. non tamen purgatur quantum ad ipsam naturam absolute. et ideo pene que ipsi nature debentur non remittuntur sed diu in tali natura infectio maneat etiam si ceteris moreretur homo in pristinum statum resurgeret: semper enim manente infectione nature manet obligatio ad penam.

Distin. Trigesimaquarta.

Que de peccato animauertenda sint.

Quod predicta de peccato actus ali diligentem indagine quam dam consideranda sunt. scilicet que fuerit origo et causa primi peccati: vtrum res bona: an res mala. postea in qua re sit peccatum. Deinde quid sit peccatum: et quot modis fiat. et de differentia ipsorum peccatorum.

Que fuerit origo et causa peccati prima.

Ausa et origo prima peccati res bona extitit. quia ante primum peccatum non erat aliquid malum unde oriretur. Cum enim origines et causas habuit: aut ex hoc bono: aut ex malo habuit. Sed malus ante non erat. Ex bono igitur ortus est. Primum enim in angelo ortum est peccatum: et postea in homine. Et quid erat angelus nisi bona natura dei. Non ex deo ortum est malus quod fuit in angelo: non ex alio quam ex angelo ex bono igitur ortus fuit. Unde Augustinus

in responsionibus contra Julianum hereticum qui dixerat. Si ex natura peccatum est tunc mala est natura: ait. Queso ut si post respondeat: manifestum est ex voluntate mala tantum quam ex arbore mala fieri omnia opera mala tantum quam fructus malos: sed ipsam malam voluntatem: unde dicit ex ortum: nisi ex bono. Si enim ex angelo: quid est angelus nisi bonus opus dei: Si ex homine: quid erat ipse homo nisi bonum opus dei. Immo quid erant hec duo antequam oriretur in eis mala voluntas nisi bonum opus dei: et bona et laudanda natura. ergo ex bono oritur malum: nec fuit unde oriri posset nisi ex bono. Dico ergo quod voluntatem malam nullum malum precessit: sed ex bono originem habuit. Sic aperte docetur primam causam et originem mali: bonam fuisse naturam: et nihilominus ostenditur cuius peccati fuerit causa. scilicet male voluntatis.

Quod mala voluntas secundaria causa fuit malorum.

Mala autem voluntas illa angeli et hominis causa est etiam malorum subsequentium. scilicet malorum operum et malorum voluntatum. Unde Augustinus in encheiridion. Nequaquam dubitare debemus: rerum bonarum que ad nos pertinent causas non esse nisi bonitatem dei. Malorum vero ab immutabili bono deficientem boni mutabilis voluntatem prius angeli: postea hominis: hoc primum est creature rationalis malum. id est prima priuatio boni. Ecce habes primam voluntatem boni mutabilis. id est angeli vel hominis deficientem ab immutabili bono. id est a deo: causam esse malorum rerum ad nos pertinentium: quod causa est tam peccatorum quam penarum: quibus premitur humana natura. Primum igitur origo et causa peccati bonum fuit: et secunda malum: quod ortum est ex bono.

In qua re sit peccatum: an in bona: an in mala: et dicitur quia in bona tantum.

Stensa origine mali: superest videre in qua re sit malum. scilicet an in re bona: an in re mala. Qui recte acutemque sapientem non nisi in bono malum esse intelligit. id est natura bona. Malum enim est corruptio vel priuatio boni. ubi autem bonum non est non potest non esse priuatio vel corruptio boni. Peccatum igitur non potest esse nisi in re bona. Sicut enim morbis ac vulneribus corumpuntur corpora: que ut ait Augustinus in encheiridion. sunt priuationes eius boni quod dicitur sanitas. Ita et animorum quecumque sunt vitia: naturalium sunt priuationes bonorum. Quid est enim.

aliud quod malum dicitur nisi priuatio boni. Bonum enim minui malum est: quis quod tuncunq; minuatur necesse est ut aliquid remaneat si adhuc natura est. Non enim consumi potest bonum quod est natura: nisi et ipsa consumatur. Luz vero corrumpitur ideo malum est eius corruptio: quia eam qualicunq; priuat bono. Nam si nullo priuat bono: non nocet. Nocet autem cum admittit bonum: Quandiu itaq; natura corrumpitur inest ei bonum quo priuetur. Ac per hoc nullum est quod dicitur malum si nullum sit bonum. sed bonum omnino carens malo: integrum bonum est. Cum vero inest malum viciatum vel viciosum bonum est. nec malum unquam potest esse vllum vbi est bonum vllum. Unde res mira conficitur: ut quia omnia natura inquam natura est bonum est: nihil aliud dici videatur: cum viciosa natura mala natura esse dicitur: nisi malum esse quod bonum est: nec maluz esse nisi quod bonuz est. Hac contextione vel ostensione euidenter insinuatur maluz non posse esse nisi in re bona. Vbi etiam licet absurduz videatur: manifeste dicitur esse maluz quod bonum est.

Quod ex premissis sequitur. scilicet quod cum dicitur malus homo: dicitur maluz bonuz.

Ex quo colligitur nihil aliud significari euz dicitur homo malus: nisi bonuz malum. Unde Augustinus in encheridion subdit. Quid est malus homo: nisi mala natura. Quia homo natura est. Porro si homo aliquod bonuz est: quia natura est: quid aliud est malus homo nisi maluz bonuz. Tamen cum duo ista discernimus inuenimus nec ideo maluz quia homo est: nec ideo bonum quia iniquus est. Sed bonum quia homo: maluz quia iniquus. Omnis itaq; natura etiam si vitiosa sit: in quantum natura est: bona est. in quantum vitiosa est: mala est.

Quod regula dialectoru de contrariis fallit in his. scilicet bono et malo.

Deoq; in his contrariis que mala et bona vocantur: illa dialectorum regula deficit: qua dicunt nulli rei duo simul inesse contraria. Nullus enim potus aut cibus simul dulcis est et amarus. Nullum simul vbi album ibi et nigrum et hoc in multis ac pene in omnibus reperitur in contrariis ut in vna re simul esse non possint. Cum autem bona et mala nullus ambigat esse contraria: non soluz simul esse possunt: sed mala omnino sine bonis: et nisi in bonis esse non possunt. et hec duo contraria ita simul sunt. ut si

boni non esset: in quo esset pro: sus: nec malum esse potuisset: quia non modo ut consisteret: sed vnde oriretur corruptio non haberet nisi esset quod corrumpetur. quoniam nihil est aliud corruptio quam boni exterminatio. Ex bonis igitur mala orta sunt: et nisi in bonis non sunt: nec fuit pro: sus vnde oriretur vlla mali natura: nisi ex angeli et hominis natura bona: vnde primitus orta est voluntas mala.

Epilogum facit ad alta transiturus.

Ex his aperitur quod primo et secundo supra diximus inuestigandum. scilicet que fuerit origo mali et in qua re sit. Ex bona enim re ortum et in bona re consistere premissis testimoniis comprobatur.

Sententie illi qua dictum est bonum esse malum opponitur de prophetia que ait: ve his qui dicunt bonum malum.

De hoc autem quod dictum est malum esse quod bonum est quidam sic opponunt. Si bonuz maluz esse dicimus: et malum bonum: incidimus in illam sententiam propheticam vbi legitur. Ve his qui dicunt bonum malum et malum bonum. igitur si hanc maledictionem vitare volumus: nullatenus dicere debemus: bonum esse maluz: et e conuerso. hoc autem Aug. in eodem libro determinat dicens. Id quod dictus est in prophetia intelligendum est de ipsis rebus quibus homines mali sunt: non de hominibus vnde qui adulterium dicit esse bonuz in euz cadit illa propheta destinatio: et in euz qui dicit malum esse bonum: vel bonum esse iniquum. Qui enim dicit homines in quantum homo est: maluz esse: et bonitatem esse iniquitatem: opus dei culpat quod est homo: et vituz hominis laudat quod est iniquitas.

Est predicta de peccato actuali etc.

Postquam determinauit de peccato originali quod a primis parentibus in posteros transit per carnis originem. Hic incipit determinare de actuali: quod a parentibus in posteros transit per imitationem operis: Et dividitur in partes duas. In prima determinat de peccato actuali quantum ad rationem mali. In secunda determinat de eo ex parte actus in quo deformitas fundat per quam malum dicitur esse actuale peccatum. ibi. Postquam hoc videndum est quod sit peccatum etc. Prima dividitur in duas. In prima determinat de malo veritatem ostendens. In secunda excludit quamdam obiectionem: ut in hoc autem quod dictum est etc. Circa primum tria facit. Primo dicit de quo intendit. Secundo prosequitur suum propositum.

ibi. *Causa et origo primi peccati etc.* In tertia epilogat que dicta sunt. ibi. Et his aperitur quod primos et secundos etc. Prima diuiditur in duas. In primam ingrit causam mali. In secundam subiectum eius. ibi.

Ostensa origine mali etc. Circa primum duo facit. Primo ostendit primam causam propriam mali culpe que extra genus mali est. Secundo ostendit causam proximam que est quasi uniuoca in eodem genere. ibi. Mala autem voluntas etc. Ostensa origine mali etc. Hic inquirat subiectum mali: et primo ostendit quod subiectum mali est bonum. Secundo: ex hoc inducit quandam conclusionem. ibi. Ex quo colligitur nihil aliud etc. Tertio ostendit in hoc regulam artis diuinitate fallere. Ideoque in his contrariis: hic quinq; queruntur. Primo: an malum sit. Secundo: quid est malum. Tertio: si bonum est causa mali. Quarto: si malum est in bono: sic in subiecto. Quinto si per malum totum bonum corrumpitur.

D primum sic proceditur. omne quod est est existens vel est in existentibus: quia vel est substantia vel est accidens: sed malum neque est existens neque in existentibus ut probat Dio. quarto ca. de sti. no. q. malum non est. **C** Pre. o. q. esse dicitur vel est ens rationis vel est ens nature. omne autem quod est ens rationis: vel est existens vel non existens: ergo quod non est existens neque non existens nullo modo potest dici esse: sed malum distat ab existente et adhuc plus distat a non existente: ut Dio. quarto ca. de diuinis nomi. dicit. ergo nullo modo potest dici malum esse. **C** Pre. deus prehabet in se omnem affirmationem et negationem: ut in lib. de musica theologia dicit Dio. oportet enim omnium positiones in eo ponere: et ad hoc omnium negationes in eo negare: sed malum nullo modo preexistit in deo. ergo malum neque est affirmatio neque negatio. sed inter affirmationem et negationem nihil est medium: ut in quarto methaphysice probatur. ergo malum nullo modo est. **C** Pre. quecumque positio seipsam destruit impossibile est eam poni: sicut qui negat veritatem ponit veritatem esse ut dicit Augustinus. et Anselmus. et qui negant demonstrationem ponunt de demonstratione esse: ut in quarto methaphysice dicitur. sed malum destruit seipsum: ut in quarto ethice dicitur. ergo malum non est. **C** Pre. unusquisque artifex prouidens a suo opere appellat malum quantum potest. sed diuina prouidentia omnia reguntur: ut in primo li. habitus est. ergo cum deus sit omnipotens ab uniuerso malum omnino expellit. ergo malum non est. **C** Contra. sicut appetit non est nisi bonum: ita fuga non est nisi mali: sed multa sunt que secundum rectam rationem fugiuntur. ergo malum est. **C** Pre. nihil indistincte prohibetur neque puniuntur iuste: nisi malum. sed constat prohibitiones discretas multas esse et punitiones iustas. ergo constat malum esse. **C** Respondeo d. q. philosophus in. v. methaphysice ostendit quod ens multipliciter dicitur. vno. n. modo dicitur ens quod per decem genera diuiditur: et sic ens significat aliquid in natura existens: siue sit substantia ut homo siue accidens ut color. Alio modo dicitur ens quod significat veritatem. propositum put dicitur quod affirmatio est vera quando significat esse de eo quod non est: et negatio quando significat non esse de eo quod non est: et hoc ens compositionem significat quam intellectus componens et diuidens adinuenit. quecumque ergo deus est entia quantum ad primum modum sunt entia quantum ad secundum modum: quod esse quod habet naturale esse in rebus potest significari propositum affirmatiuum esse ut cum dicitur color est vel homo est. non autem omnia

que sunt entia quantum ad secundum modum sunt entia quantum ad primum: quod de priuatione ut de cecitate formatur vna affirmatiua propositio: cum dicitur cecitas est: nec tamen cecitas aliquid est in rerum natura. sed est magis aliquid cuius entis remotio. et ideo etiam priuationes et negationes dicuntur esse entia quantum ad secundum modum. sed non quantum ad primum. ens autem secundum utrumque istorum modorum diuersimode predicatur: quod secundum primum modum acceptum est predicatum substantiale: et pertinet ad questionem quid est: sed quantum ad secundum modum predicatum accidentale: ut Lommen. ibidem dicit: et pertinet ad questionem: an est. sic ergo accipiendo ens secundo modo dicitur potest questio querebat simpliciter dicimus mala esse in uniuerso. hoc enim et experientia docet et ratio ostendit: quod ut Dio. probat quarto capi. de diuinis nomi. malum nihil aliud est nisi bonum imperfectum. Si autem nullum bonum esset in aliquo diminutum omnia bona equalia essent: et sic pulchritudo uniuersi deperiret que ex gradibus bonitatis colligitur: periret etiam ordo essentialis causarum in partibus uniuersi sicut quod nobiliora in minor nobiliora influunt. In idem etiam rediret inconueniens si poneretur quod nulla res perfectio sibi debita carere posset: quod tunc esset equalis stabilitas bonitatis in omnibus entibus: nec essent omnes gradus bonitatis impleti si non essent quedam bona que suis perfectionibus priuari non possent: et quedam suis perfectionibus priuabiles propter distantiam a summo bono. **C** Ad primum ergo dicitur: quod Dio. accipit existens secundum primum acceptum entis: et per hunc modum malum non est existens neque in existentibus: quod neque ipsum est natura quedam in uniuerso: neque est aliquid in existente sicut pars perfectionis eius. sic enim procedunt sue probationes: quibus sigillatim ostendit in nullis existentibus: sicut priuationes in subiecto ut cecitas in oculo. **C** Ad secundum dicitur: quod Dio. accipit non existens illud quod nullo modo est: et ab hoc quidem magis distat malum quam etiam ab existente: quod in existente malum est tanquam in subiecto: quod quibus ipsum malum in se non sit existens: sed a non existente magis absit: quod simpliciter non existens non potest priuationis subiectum esse: nec etiam ipsa priuatio est absolute non existens: sed est non existens in hoc: quod priuatio est negatio in subiecto: ut in quarto methaphysice dicitur: cecitas autem nihil aliud est quam negatio visionis in eo quod natum est videre. **C** Ad tertium dicitur: quod quibus negationes omnium creatorum in deo verissime sunt propter eius excessum. tamen nulla priuatio in eo est: quod nihil est naturae habere quod non habeat. malum autem dicitur esse secundo modo dicens ens sicut negatio: non quidem absolute: sed que est priuatio aliquid omnia mala essent: quod nihil est a quo aliquid negari non posset. **C** Ad quartum dicitur: quod philosophus non dicit simpliciter quod malum seipsum destruat: sed quod malum si integrum et perfectum sit seipsum destruat: quod non potest esse malum integrum nisi corrumpat omne bonum: et si corrumpat omne bonum corrumpit illud ens quod mali subiectum esse potest. subiecto autem corrupto est priuatio que in subiecto erat esse de finit: unde ex hoc efficaciter concluditur quod summum malum esse non possit: non autem absolute quod non sit malum. **C** Ad quintum dicitur: quod philosophus artifex non expellit ab opere suo malum nisi saluata conditione sui operis: cum autem quedam sint res a deo create de quarum conditione est ut defectu malicie incurrere possent vel in alia inducere si simpliciter malum ab eis prohiberet destrueret operis esse conditione. et ideo decet ut mala facere permittat: quorum tamen actor non est de hoc in primo libro dictum est.

Secundum sic proceditur. videtur quod malum sit ens sicut natura quedam primo modo accipiendi ens ut ea que positive aliquid predicant. Omne enim genus est natura quedam: quoniam non entis non sunt neque species neque differentie ut philosophus dicit: cum tamen omne genus in species per differentias dividatur: sed bonum et malum sunt genera aliorum ut in predicamentis dicitur. Sed malum est aliquid positive predicans. **Preterea**, omne contrarium est natura quedam: quod contraria in eodem genere sunt et nihil est in genere ut species nisi sit natura quedam: sed bonum et malum sunt contraria: ut in littera dicitur. ergo malum est natura quedam. **Preterea**, omnis differentia que constituit speciem est aliquid positive predicans: sed malum et bonum sunt differentie in prima specie qualitatis constituentes diversas species habitus. ergo malum aliquid positive predicat. **Preterea**, nihil pugnat aut corrumpit nisi agendo: nihil autem agit nisi habeat naturam aliquam: cum ergo malum corrumpat bonum et pugnet contra illud: videtur quod malum sit naturam quadam habens. **Preterea**, omne quod corrumpit generat aliquid: quia corruptio unius est generatio alterius: ut in primo de generatione dicitur: sed mali est corrumpere: ut dicitur quarto capitulo de divinis nominibus. ergo eius est etiam generare: sed nihil generat nisi habens naturam aliquam quam generato tradat: ergo malum est naturam aliquam habens. **Contra**, omne quod est a primo bono bonum est: cum ex hoc omnia bona sint quod ab eo sunt ut infra libro de eodemodibus boetius dicit. sed omnis natura a deo est qui est summum bonum. ergo malum non est natura aliqua vel ens aliquid positive dicitur. **Preterea**, nihil appetit suum contrarium. sed omnis natura appetit bonum: quod unumquodque appetit sui ipsius perfectionem: ergo cum malo sit bonum oppositum malum non erit ens natura aliqua habens. **Responsio** dicitur. quod Avicenna in sua metaphysica ponit perutile divisionem quandam mali que ex verbis eius colligi potest. dicit enim quod malum dicitur aliquid dupliciter vel per se vel per accessum. per se malum dicitur ipsa privatione perfectionis qua aliquid malum est et a quibusdam malum abstracte sumptum dicitur. hoc autem est duplex: quod illa privatio vel est privatio perfectionis que est necessarium in esse primo rei: et ista privatio omnibus est malum: ut privatio pedis et manus et hominis: vel est privatio alicuius perfectionis secunde: sicut privatio geometrie et hominis: et talis privatio non semper cuiuslibet est malum: sed ei tantum qui ad eam habendam operam dedit vel eam habere debet. malum autem per accessum est duplex: vel id quod est subiectum talis privationis vel id quod talem privationem in altero causat: utrumque istorum est malum concrete sumptum. Illud autem quod est subiectum privationis potest accipi quadrupliciter. quia vel est actio vel habitus vel passio vel substantia. Actio quidem si privationem diti finis et dicitur circumstantie habeat rationem mali culpe habebit. et quod ex similibus actibus similes habitus generantur: inde contingit quod habitus ipsi qui ex talibus actibus relinquantur mali sunt sicut habitus viciose passio autem privationem habet per quam aliquid in patiente corrumpitur. et talis passio malum pene dicitur vel defectus nature in illis in quibus non potest esse culpa nec etiam pena esse. et quia nullum accidens potest esse subiectum alicuius quod privative vel positive dicitur nisi gratia substantie que ei subiicitur. id oportet

quod ulterius intelligatur subiectum huius privationis que per se malum est substantia esse secundum quod dicitur homo malus et anima mala. Si autem dicatur malum per accidens: quod causat talem privationem habet potest esse dupliciter. quia causa privationis debet per se perfectionis: vel est ex parte materie que est indisposita ad perfecte recipiendam virtutem agentis: sicut est defectus in monstris et in aliis que ex defectu materie contingunt. aut est ex parte agentis: et hoc contingit dupliciter. quia vel agens est coniunctum agens in contrarium perfectionis debet: sicut ignis adurens et gladius secans. et ex hoc sequitur malum quod dicitur pena sensus in sentientibus in quibus culpa et pena esse possunt. quod tale agens quod parat perfectionem dicitur: eo quod coniunctum est sentitur. aut est agens non coniunctum impediens influentiam cause perfectientis: sicut dicuntur nubes male in quantum impediunt lumen solis ne ad nos perveniat. et quia talis causa non sentitur ex ipsa perfectionis subtractione cum non tollat perfectionem agendo id quod privatur: sed magis impediendo agentem ex hoc quod perfectionem subtrahit: cum remota sit. sed forte sentit alio modo per accessum: sicut quia nubes videntur. Ideo malum quod est habet sequitur non dicitur pena sensus: sed pena damni. in illis tamen que pene susceperunt sunt. in malis ergo hoc modo dicitur est talis ordo: quod id quod est per se malum primo malum dicitur: et omnia alia per relationem ad id: et secundum gradum tenet malum per accessum quod est subiectum mali: quod dicitur malum ex hoc quod privationem que per se malum est in se habet et in tertio gradu est id quod dicitur malum per accessum: sicut causa inducens malum. hoc enim non habet in se de necessitate privationem: sed facit aliquid esse privationem habens. unde primum dicitur absolute malum: et secundum in ordine ad primum: et tertium in ordine ad secundum. Ad id ergo quod malum nominat non ens. unde illud quod per se malum est non ponit aliquid: sed dicitur esse ut privatio. malum vero quod est subiectum privationis est aliquid positive: sed non ex eo quod malum est: sicut oculus est aliquid: sed non ex eo quod cecus est: quia cecitas non est in eo: nisi ut negatio visionis. Quod autem dicitur malum si causa mali in se quid est consideratum est aliquid. sed in ordine ad effectum: ratione cuius malum dicitur etiam privative dicitur. Dicitur enim malum ex hoc quod privationem inducit: et sic etiam ratio non entis in ipsis redundat causaliter sicut et ratio mali.

Ad primum ergo dicendum quod genus dupliciter potest accipi. uno modo proprie put predicatur de pluribus in eo quod quid est. et sic neque bonum neque malum sunt genera. quia sunt de transcendentibus: quia bonum et ens convertuntur. Alio modo communiter ut genus dicatur omne id quod sua communitate multa ambit et continet. et sic bonum et malum dicuntur genera omnium contrariorum: quia ut in primo physica dicitur: omnia contraria hoc modo se habent quod alterum est nobilius et alterum vilius. ita quod vilius privationem in se includit: sicut nigrum in respectu ad album: et frigidum in respectu ad calidum: propter quod in xii. de animalibus dicitur quod frigus est privatio caloris. et per hunc modum semper alterum contrarium pertinet ad bonum et reliquum ad malum. unde etiam Pythagoras ponebat. duos ordines rerum. unum boni sub quo colligebat omnia perfecta ut deustum triangulum equilaterum et similia: et alterum ma

si sub quo ponebat omnia que imperfectionem impli-
cant: vt sinistrum feminam ⁊ huiusmodi.
¶ Ad secundum dōm: q̄ si consideretur malum per
se siue in abstracto: sic malum opponitur bono: vt
privatio: si autem consideratur malum per accidēs
sicut est in actione vel in habitu: sic opponitur bono:
vt contrarium vt prodigalitas liberalitati: ⁊ timidi-
tas fortitudini. ¶ Ad tertium dōm q̄ maluz per se vt
abstracte sumptum non est differētia specifica: s; ma-
lum per accidens vel concrete acceptum: omnia eni
moralia ex fine speciem consequuntur. ex ordine autē
ad finem debitum specificatur bona actio ⁊ bon⁹ habi-
tus: ratione cuius bonum dōia specifica ponit habit⁹
⁊ actionis moralis. Mala vero actio specificatur ex
ordine ad finem indebitum cui admiscetur privatio
finis diti: ex quo ratio mali incidit. vnde patet q̄ nō
sola privatio specificat malum habitum ⁊ actionem.
sed positio ordinis ad finem quendam cum privatio-
debiti finis: ⁊ sic patet q̄ malum s̄m quod differētia
non est malum per se sed per accidens vel p̄reterite
sumptum. ¶ Ad quartum dicendum: q̄ malū potest
intelligi corrupte dupliciter vt formaliter vel effectue
sicut enim formaliter albedo facit album: ita etiā for-
maliter privatio priuar: ⁊ corruptio corrumpit: malū
vero per se sumptum est ipsa privatio vel corruptio
vnde non sequitur q̄ sit ens positue dictum: q̄ non
priuar: ⁊ corrūpit agēdo: si autem sumatur effectue
sic non potest intelligi de malo per se vel abstracte
sumpto: q̄ privatio nihil efficit: sed o; vt sumatur de
malo per accidens quod est subiectum ⁊ cā mali: ⁊ B
quidem efficit aliquid non quidem in quantum priua-
tū est: sed in quantum est quoddam ens quod agere
pōt. ⁊ id dicit Dyo. q̄ malum nihil agit nisi virtute
boni ⁊ ipsum bonum non posset impugnare nisi ex bo-
ni virtute: nihil enim prohibet vnum bonum alteri⁹
contrarium esse: vt calor frigor. ¶ Ad quintū dōm:
q̄ corruptio ⁊ generatio quibus semper coniungantur
non tamen sunt idem per se: sed per accidens. qd p; ex
earum terminis ex quibus motus ⁊ mutatiōis spe-
cificantur. terminus enim generationis est forma: q; est
mutatio ad eē. terminus vero corruptionis ē priua-
tio: q; ē mutatio ad non esse. forma autē vnus ⁊ p̄-
uatio alterius vt forma ignis ⁊ privatio aeris sunt q̄
dem idem subiecto: sed dīnt ratione. ⁊ id etiā illud
quod corrūpit: ⁊ generat: non ex eodē habet q̄ ge-
nerat ⁊ corrūpit: sed ex eo q̄ formam suā inducit ge-
nerat: ⁊ sic in quantum ens generat: ex eo autē. q̄ for-
ma sua necessario cōiungitur privationi alterius for-
me corrup. vnde p; q̄ in eo q̄ privationē h; vel non
ens ē aliquid corrup. ⁊ p; hoc Dyo. dicit q̄ boni ē p̄
se loquendo generare ⁊ saluare. ⁊ mali est corruppe-
re. vnde n̄ sequit q̄ maluz in eo q̄ malū est: aliqd sit.
D tertius sic proceditur. Videtur q̄ mali cā
a bonus esse non possit. Boni eni vt dicit Dyo
nisius est saluare ⁊ producere: sed malum est
corruptio quedam. ergo mali causa bonum non est.
¶ Preterea. vnum oppositorum non est cā alterius
nisi per accidens sicut frigidum quod ammodo cale-
facit vt in. viii. phisicorū dicitur: sed malum nō tñ
h; cām per accidens: sed per se: q; quod ē p̄ccidēs
est vt in p̄uatio:ibus: malum autem videtur esse vt
in pluribus. ergo o; q̄ prima causa mali sit malum.
¶ Pre. omnis effectus cause secunde reducitur in
causam primam: sed omne bonum est effectus cause
prime. si ergo aliquod malum ab aliquo bono causa-

tur tunc causa prima que deus est mali causa erit. et
sic aliquo modo malus esset deus quod est absurdū.
¶ Pre. oportet vt effectus sequatur conditionem
sue cause: sed omne malum defectiuum est. ergo op; q̄
in causa eius aliquo modo defectus sit. aut ergo ē
in ea defectus in actu aut in potentia si defectus in
actu omne autem quod deficit in actu malum est. er-
go causa mali non erit bonum sed malū: nec hoc erit
primum malum cuius causam quesiuimus. Si autē
defectus est in cā in potentia tantus. id autem quod
est in potentia tantum non sufficit vt educat aliquid
in actu: q; in secundo phisicorū dī edificatio i actu
est causa edificari in actu ⁊ edificatio in potentia est
causa edificari in potentia. ergo ex tali causa maluz
actu oriri non poterit. ¶ Pre. Dyo. dicit in quar-
to de di. no. q̄ malum non habet causam: sed quod a
bono causatur habet causam. ergo maluz non ē ex bo-
no. ¶ Contra. quicūq; facit aliquid ad quod alterū
de necessitate consequitur etiam illius causa est: sed
res bona est causa alicuius boni ad quod malum cō-
sequitur ex eo quod ex illius aduentu alterum bonū
priuar: sicut patet in igne adurento. qui formam su-
am inducens formam rei aduste tollit: tamen vtra-
q; forma bonum quoddam est. ergo bonum est causa
mali. ¶ Preterea. omne quod est per accidens re-
ducitur ad per se: sed malum non causat nisi per ac-
cidens: quia non agit nisi virtute boni: vt Dionisi⁹
dicit. ergo oportet vt causalitas mali in bonuz redu-
catur: sicut in primam causam. ¶ Respondeo dōm: q̄
nihil agit nisi s̄m q̄ est in actu nihil autem est in actu
nisi s̄m q̄ formam vel perfectionem aliquam habet.
vnde oportet q̄ omne quod agit in quantum p̄-
fectum est: ita in quantum est bonum. Cum omne
perfectum in quantum huiusmodi bonuz sit. intentio
autem cuiuslibet agentis est similitudinem suam i al-
tero efficere. ⁊ ideo id quod est per se intentū ab agē-
te est quo aliquod bonū efficiatur. vnde bonum per
se causam habet: sed defectus incidit p̄ter intenti-
onem agentis: hoc autem contingit tripliciter: aut ex
parte eius quod intentum est ab agente quod cū non
comparatur secum quandam aliam perfectionem
excludit eam: vt patet in generatiōe naturali. Ignis
enim intendit formam suam in materiam inducere
sed quia forma ignis non compatitur formam aeris
inde sequit p̄ter intentionē agentis privatio forme ae-
ris: aut ex parte materie recipientis actionem que i
disposita est ad consequendam perfectionem quam
agens intendit inducere: vt patet in naturalibus in
partibus monstruosis: ⁊ in artificialibus in ligno no-
doso quod non dirigitur ad actionem artificis. vnde
remanet artificiatum aliquem defectum habēs: aut
ex parte instrumenti: vt patet in claudicatione: q; a
virtute gressiva sequitur gressus distortus propter
curuitatem cruris. Malum autē culpe ex duobus
horum modorum contingere potest. s. vel ex parte
eius quod inrentum est. vel ex parte instrumenti: ex
defectu enim materie culpe malum non accidit: q; operationes morales non sunt factiones: vt per eas
aliquid in materia constituatur vt i serto ethicorū
dicitur: sed sunt actiones in ipsis agentibus perma-
nentes ⁊ eos perficientes aut corrumpentes: in om-
nibus enim peccatis que per deliberationem ratio-
nis procedunt malum incidit ex parte eius quod in-
tentum est: sicut enim in naturalibus non possunt eē
due forme substantiales vltime actu p̄ficiētes eādē

partem materie: ita nō possūt eē duo vltimi fines voluntatis. vnde sicut agens naturale ex hoc q̄ iducit vnā formā causat defectū alteri? forme: ita etiā voluntas ex hoc q̄ alicui tanq̄ vltimo fini inheret q̄ debitus sibi finis nō est aueritur a fine vltimo sibi dīto ī quo cōpletur ratio mali culpe p̄ter intentionē voluntatis. p̄tā vero q̄ p̄ter deliberationē rōnis p̄cedūt vt p̄mi motus incidunt ex defectu instrumenti. i. inferiorū virtū: que sūt sicut instrumenta voluntatis: aut rationis: sicut p̄ in primis morib⁹. sic ergo p̄ q̄ eo mō quo malū cām habere pōt bonū efficiens cām mali est. s. per accidēs: nō aut id qd̄ ē p̄fectū r̄ sūmū bonū: qd̄ p̄ per similitudinē in agentib⁹ naturalib⁹ in qb⁹ inuenitur aliqd̄ agēs vlt̄ r̄ aliqd̄ particulare. Agens particulare qd̄ h̄z actionē determinatā ad vnāz formam: sicut est cā forme illi? ita ē cā p̄uatiōis forme alterius: vt p̄ in igne vel aqua. sol aut cū sit cā agens vlt̄ ad oēm formā inferiorē nō est cā p̄uatiōis forme nisi per suā elōgationē: vt dicit sc̄do. de ḡratōe. Si militer ēt illd̄ qd̄ est bonū particulare cādo aliquod bonū determinatū: excludit bonū alterūz qd̄ nō se cū illo cōpatitur. bonū aut cōpletūz qd̄ vniuersaliter omnis boni causa est: nō est cā defectus alicui? boni neq̄ etiam per suā absentia: qz ip̄m q̄stum in se est: semper p̄sens est vicissitudinē nō patiens absentie r̄ p̄sentie. Ad primū ergo d̄bz: q̄ boni effectus per se est saluare r̄ p̄ducere: s̄ ē corruptio vel p̄uatio pōt esse per accidēs effectus boni vt dictū ē. Ad secundū d̄bz: q̄ bonū in toto vniuerso cōtingit vt ī pluribus: malū aut vt in paucioribus: p̄les enīz sūt partes vniuersi in qbus malū nature accidere nō pōt. s. superiora corpora q̄ ille in qbus malū nature accidit. s. inferiora corpora in quib⁹ ē malum nature vt ī paucioribus est: qz cause naturales nō deficiunt a suis ordinatis effectibus nisi in minori parte. Similiter etiam est in voluntariis si accipiatur completa causa que est voluntas per habitum perfecta: qz hec ab actu virtutis: vt in minori parte deficit. voluntas aut nondum per habitum perfecta est in cōpleta causa: qz se ad vtrumlibet habet. r̄ sicut mala plurib⁹ modis contingunt q̄ bona ita in pluribus flexitur ī mala q̄ imperfecte bona. In nullo enī voluntas hoc modo deficit: vt saltem in aliqua bona nō cōuertatur: qz malum si perfectum sit seip̄m destruit: vt in quarto ethi. dicitur. Ad tertiu d̄bz: q̄ cā sc̄da h̄z p̄ se effectū fm̄ q̄ est sub causa prima. r̄ ideo talis effectus qui per se est eius in causam primā inducitur. sed si sit aliquis defectus eius per accidēs inquantū erit ab ordine causē prime: non oportet q̄ effectus ille in causam primāz reducatur: sicut patz in aure claudicante quicqd̄. n. de rōne: gressus est in claudicatione totū efficiē mediāte crure a virtute gressiua: s̄ crur ī quantū est improporionatū virtuti gressiue inducit deformitatē que est in claudicatōe. vñ nō oq̄ talis deformitas sit effect⁹ virtutis gressiue: ita ēt bona particularia nō sūt cause per accidēs aliquoz defectū: nisi fm̄ q̄ deficiunt a perfectione summi boni. vnde non oportet q̄ defectus illi qui cōsequuntur in summum bonū sicut in causam reducantur. Ad quartū d̄bz: q̄ in voluntate creata inuenitur duplex effectus. vnus qui est potentialis causa mali. s. ex nihilo: ex hoc enim q̄ ex nihilo est potest deficere peccando fm̄ veritabilitatē electionis: non tamē iste defect⁹ est actualis causa mali. quia sequeretur q̄ voluntas deficeret sicut crur claudum semper claudicat: ali-

aut est defect⁹ actualis fm̄ q̄ actu deficit: r̄ quod p̄cedit ab ip̄a. p̄t sub isto defectu stat totū ē malū iū aut defectus q̄ est in actu voluntatis nō oq̄ sit causa aliq̄s ali? defectus in voluntate p̄ris actu: qz sic in infinitū iretur. s̄ ip̄amet voluntas fm̄ se cōsiderata illius defect⁹ cā est. Ille. n. defect⁹ in voluntate ē h̄z q̄ voluntas ad aliqd̄ aliquo idebito mō cōuertit. Eius aut qd̄ est cōuerri ad bonū creatū idebito mō voluntas d̄nium habet: qz ad vtrumlibet libera ē. nō enīz est simile de voluntate r̄ agēte naturali. agens enī naturale ē determinatū ad vnū ex sua natura. vñ nō pōt eē cā actōis iordinatē: nisi p̄ h̄z q̄ aliquis defectus in ip̄so agente. voluntas aut nō est determinata ad vnū sed seip̄sa determinat fm̄ q̄ huic vel illi adheret: r̄ ī tali adhesionē primū malū voluntatis p̄sistit. vñ primū mali culpe qd̄ ē in actu voluntatis res bona. s. voluntas cā est: sed per accidēs vt dictū ē: sed aut mali qd̄ ē ī actu exteriori ip̄a voluntas tā mala p̄teriori actūz cā est. Ad quintū d̄bz: q̄ malū nō h̄z cām per se: sed p̄ accidēs: vt dictū est. r̄ hoc Dio. intendit: r̄ sic per accidēs bonū mali cā esse pōt.

Ad quartū sic p̄cedit. videt q̄ malū nō sit in bono: sicut ī subo. Sicut. n. dicit Dio. iiii. ca. de di. no. malū neq̄ ē eris neq̄ in erite: sed p̄p̄rissime dicit eē in altero qd̄ est in eo sicut ī subo. ḡ eris nō ē subiectū mali: s̄ oē bonū est eris. ḡ malū nō est in bono: sicut ī subiecto. C̄ p̄re. malū se h̄z ad bonū: sicut nō ens ad ens. s̄ ens nō est subiectū nō eris: qz simul eē nō possūt. ḡ nec bonū est subiectū mali. C̄ p̄re. nullū p̄trariū ē subiectū sui cōtrariū. s̄ bonū r̄ malū sūt p̄traria. ḡ bonū nō ē subiectū mali. p̄ma p̄z ex hoc qd̄ primo p̄hy. dicit: q̄ subiectū nentū p̄trariū est. Si dicat q̄ regula ista fallit in his cōtrariis q̄ sūt bonū r̄ malū vt in littera d̄r. C̄ d̄tra. in posteriori semp̄ p̄i? includit: s̄ p̄ma oppō est affirmatiōis r̄ negatiōis. ḡ affirmatiō r̄ negatiō includit in oibus cōtrariis. sed affirmatiō r̄ negatiō nō p̄t eē simul vera. ergo nec aliqua cōtraria: subiectū at simul ē cū eo cuius est subiectū. ḡ bonū mali subiectū eē nō pōt. C̄ p̄re. illud qd̄ ē p̄ se subiectū alicui? ē etiā per se causa ei? qz sicut dicit Auicē. subiectū ē ens in se cōpletū p̄bens alteri occasionē eēndi. s̄ malū non causat p̄ se ex principiis boni. ergo bonū nō est vlt̄ r̄ per se subiectū mali. C̄ d̄tra. omne qd̄ ē subiectum est ens. sed omne ens in q̄stū h̄mōi bonū est: qz ens r̄ bonū cōuertūtur. ḡ oq̄ q̄ subiectū mali sit bonum.

C̄ p̄re. p̄s dicit i. tr. metha. q̄ nō est p̄ter res malū: eēt aut p̄ter res si in rebus nō eēt. ergo malū est ī reb⁹ sicut ī subiecto: s̄ ois res in q̄stum h̄mōi bona ē: qz p̄ se malū nulla res est: sed p̄uatio vt dictū ē. ergo bonū est subiectū mali. C̄ Respōdeo d̄bz: q̄ p̄ se malū vt dictū est ex dictis Auicēne ē p̄uatio. p̄uatio aut vt in quarto methaphy. dicit: est negatiō in substantia ī substantiā h̄z subiectū. negatiō aut que subiectum nō determinat p̄uatio dici nō pōt: s̄ simplex negatiō vñ oq̄ q̄ malū aliquod ens subiectū habeat. omne ē ens in q̄stū h̄mōi bonū est. vnde oq̄ q̄ subiectū mali sit bonū. Sed sciendū q̄ nō oē bonū subiectū mali eē pōt. est. n. qd̄dā bonū cui nihil bonitatis deest: qz perfectū ē nec deesse pōt. qz oēs bonitates ī eo vnū sunt vt vna ab altera separari nō possit: qz simplex est: r̄ ī tali bono malū nec esse nec cogitari pōt. r̄ hoc est summū bonū qd̄ deus est. Est aut qd̄dā bonum quod q̄uis nō oēm bonitatē perfecte colligat: sed in aliquo a summo bono deficiat: tamen nō potest sibi deesse ali-

quā bonitas que debita est sibi: vt patet in angelis ⁊ in corporibus celestibus que bonitatem naturalem nullo modo amittere possunt: ⁊ tale etiam bonū subiectum mali esse nō potest. non enim omnis carentia bonitatis malum est: sed illius tantum est quam nata est res habere ⁊ debita est ei. carere enim visu nō ē malum in lapide: sed in oculo. hoc enī est commune priuationi omni: q̄ aptitudinem ad actus in subiecto requirat. Est autem quoddam bonum quod nec omnem perfectionem consequitur. ⁊ propter distantiam a summo bono illa etiam que debita est sibi carere potest ⁊ quam natum est habere. ⁊ tale bonum est subiectum mali quicquid sit illud. Unde Dionisius dicit quarto capi. de diuinis nominibus: q̄ bonum particulare est subiectum mali. hoc autem bonū quid sit q̄ malo subicitur considerandum est ex perfectiōe que per malum priuatur: eo q̄ priuatio ⁊ habitus sūt circa idem. est autem quedam perfectio. s. secunda: cui⁹ subiectum est ens actu completum ⁊ in potentia: ⁊ hoc idem ens illi malo subicitur: per quod ista perfectio priuatur: sicut anima culpe per quam gratia tollitur: est autem quedam perfectio prima: vt forma substantialis: subiectū cui⁹ est ens in potētia tñ. s. materia prima: que sicut est ens incompletum ⁊ in potentia: ⁊ ipsa etiam subicitur priuationi substantialis forme: vt dicit philosophus in primo physicor. q̄ materia non est malum per se sed per accidens. s. ratione priuationis cui subicitur. ¶ Ad primum ergo dōm: q̄ Dionisius intelligit esse in existēte: sicut aliqua pars perfectionem existentis constituens: ⁊ hoc modo in nullo existente malum est: sed sicut priuatio in subiecto. ¶ Ad sedm dicendum: q̄ malum non se habz ad bonum: sicut non ens absolute sumptum ad ens: non ens enim absolute sumptum est negatio pura que sibi subiectum non determinat. malum autem est non ens quoddam quod est priuatio. ⁊ ideo oportet q̄ habeat determinatum subiectum quod non potest esse nisi ens ⁊ bonum. ¶ Ad tertium dicendum: q̄ non qd liber malum contrariatur cui libet bono directe. sed nec cui libet virtuti quodlibet vicium: sed illi tantis bono: cuius perfectio per malum priuatur. malū autē non est sicut in subiecto in illo bono quod per malū tollitur: sicut vita naturalis hominis non tollitur per malum culpe. vnde malum culpe non opponitur huic bono: quod est vicium vite naturali. ⁊ ideo non est inconueniens si hoc malū in hoc bono sit sicut in subiecto. ¶ Ad quartum dicendum: q̄ oppositio mali ad bonum potest considerari dupliciter: vel secundū determinatam rationem huius boni ⁊ illius mali: ⁊ sic non fallit in istis oppositis bonum ⁊ malū dialectico rū regula que prohibet contraria simul esse nō posse: q̄ vt dictum est: sic accipiendo oportet positionē boni ⁊ mali malum non opponitur illi bono in quo est sicut in sbo: potest etiaz considerari oppositio mali ad bonum s̄m rationem eōdem vtriusq̄: ⁊ sic malū simpliciter opponitur bono simpliciter: sicut huic bono hoc malum: ⁊ per hunc modum fallit dialecticorum regula in istis contrariis: q̄ malū est in bono: ⁊ ratio quare fallit est ista: quia bonum nō importatur ab aliqua determinata perfectione: sed a perfectione in cōmuni. vnde quicquid perfectionis res habeat cōmune rationem boni consequitur. Similiter et quacūq̄ perfectione priuatur eōdem rationem mali incurrit. contingit autem vt aliquid habeat primam perfectionē ⁊ priuetur secunda: ⁊ ita simul habebit rationem bo-

ni ⁊ mali: sed secundum diuersa: ⁊ ex hoc non sequitur q̄ contradictoria sint simul vera. ¶ Ad sextum dicendum: q̄ malum non habet subiectum: sicut per se accidēs: sed sicut priuatio perfectiōis. ⁊ ideo nō o3 q̄ per se ex principiis sui subiecti causetur: s̄ sufficit q̄ tantum in subiecto aptitudines ⁊ debitū requirat.

¶ Quintum sic proceditur. Videtur q̄ malū bonum totum corrumpere possit: quia vt in primo physicorū dicitur omne finitū consumitur ablato quodam: sed bonum creatum quod solum subiectum mali esse potest finitum est. ergo per multiplicationes mali potest ex toto consumi. si dicatur q̄ quīs sit finitum in actu est tamen infinitum in virtute ⁊ potentia. ¶ Contra. quātitas virtutis vel potentie mensuratur ex obiecto: sed obiectum potest habere infinitatem vel s̄m rationem quantitatis cōtinue vel s̄m rationes quantitas discrete: sed neutro modo per peccatum diminuitur potētia vel virtus boni naturalis: quia sicut ante peccatum erat anima capax infiniti boni quod deus est: ita etiā ⁊ post. Similiter etiam sicut ante peccatū poterat in infinitos actus: ita etiam post: nec alicuius actus potentia ab ea aufertur ad minus remota. ergo diminutio boni p malum non attenditur s̄m quantitatē virtutis. ergo nec infinitas virtutis consumptionem boni vel mali excludere potest. Si dicatur q̄ diminutio boni p malum non est semper s̄m eandem quantitates: sed s̄m eandem proportionem: sicut in diminutione continui. ⁊ ideo semper in infinitum diminuitur: nec ex toto aufertur. ¶ Contra. quando cūq̄ est diminutio s̄m eandem p̄portionem semper illud quod secundo aufertur est minus eo quod primo auferebatur: q̄ si primo ablatum fuit tertium totius secundo ablatum erit tertium residui: ⁊ sic deinceps. sed secundū malum non tollit minus de bono q̄ primum malum auferebat: quia potest esse malum tam magnum: nec bonum est fortius ad resistendum: sed debilius. ergo nō est diminutio boni per malum semper s̄m eandem p̄portionem. ¶ Preterea ex hoc malum dicitur q̄ bonum corrumpit. ergo q̄ diu malum durat continue corrumpit: sed qd continue corrumpit eandem ad nō esse perducit: quia sicut nullius rei generatio est infinita: ita nec corruptio. cum tempus corruptionis cuiuslibet rei tempori generationis eius equale sit vt i secundo de generatione dicitur. ergo necessarium ē q̄ bonum ex toto per malum tollatur. ¶ Preterea. si malum diminit bonum aut illud bonum quod est ei subiectum aut illud bonum quod est ei oppositum sed non illud quod est sibi subiectum cum nullum accidens suū subiectus diminiuat. ergo intelligitur diminui illud bonum quod sibi opponitur. ergo cui⁹ illud bonum ex toto priuet: q̄ opposita non possunt esse simul: videtur q̄ bonum quod per malum diminitur ex toto tollatur. ¶ Contra. Inter alia mala peius est malum culpe: sed hoc non ex toto tollit bonum: dicit enim Dyo. in quarto. c. de di. no. q̄ bona naturalia in angelis peccantibus integra permanserunt: cum tamen peccatum eorum sit grauissimū. ergo malum non ex toto tollit bonum. ¶ Preterea. phis dicit quarto ethicorū q̄ malum si sit integrum seipsum destrueret: sed malum quod ex toto tollit bonum erit interq̄ malum. ergo etiam seipsum destrueret s̄m quod seipsum destruit impossibile ē eē. ergo impossibile est esse aliquid malum quod ex toto corrumpat bonum. ¶ Respondeo dicēdo: q̄ sicut ex dictis p3 ma-

Sum per se acceptum priuatio quedam est. ad rationem autem cuiuslibet priuationis tria requiruntur. scilicet habitus oppositus: et subiectum ad habitum quod priuationis: et habitus in subiecto ad receptionem habitus. et ideo triplex bonum potest considerari. scilicet bonum quod est perfectio opposita ipsi malo: et subiectum illius perfectionis et priuationis oppositae: et etiam ipsa habitus ad perfectionem illam. que cum sit quedam quasi inchoatio eius etiam bonum quoddam est. verbi gratia malum culpe habet pro subiecto ipsam naturam anime que bonum quoddam est: et pro opposito ipsam gratiam quod iterum anime inest habitus quedam ad gratiam habendam. Sciendum est ergo quod malum culpe bonum gratie sibi oppositum ex toto tollit. de ipsa vero natura anime que est sibi subiectum nihil auferitur ipsam vero habitatem diminuit: et hoc est bonum nature quod per culpam diminuitur. Diminutio autem huius habitatis non est per subtractionem alicuius partis eius. sicut enim qualitates et forme non augentur per additionem: ut in primo dictum est distinctione. et vii: sed per intensionem: ita etiam si diminuitur per subtractionem: sed per remissionem: remissio autem huiusmodi habitatis est: sicut quod elongatio est ab actu. scilicet ab ipsa gratia: quanto enim potentia est magis propinqua actui tanto completior est. contingit autem istam habitatem in infinitum elongationem ab actu fieri: ita quod semper remanebit habitus eo quod quilibet actus peccati facit aliquam elongationem a gratia. unde semper remanet minor et minor habitus et magis a gratia distans et post primum peccatum non tollitur potentia ad secundum peccatum imo est maior potentia. et ideo potest fieri maior elongatio nunquam tamen habitus ad gratiam ex toto tollitur: quia habitus ista causatur ex principiis nature que principia: ut dictum est: culpa nec tollit nec minuit. et simile esset in naturalibus si esset aliquis calor qui in infinitum posset calefacere: et plus semper tamen remaneret materia que ex natura sua haberet habitatem ad frigus et eam nullo modo amitteret: sed tamen illa habitus semper fieret magis et magis longinqua ab actu. ¶ Ad primum ergo dicitur quod ista diminutio non fit per subtractionem sed per elongationem ab actu ut dictum est. ¶ Ad secundum dicitur: quod nihil subtrahitur de quantitate virtutis vel potentie: ita ut non fit post peccatum in potentia ad tantum bonum sicut ante vel ad tot bona sicut prius: sed tamen per quodlibet peccatum elongatur potentia ab actu: et in hoc infinitatem habet ut dictum est. sicut quod in infinitum hoc fieri contingit ut dictum est. ¶ Tertium conceditur: quia illa solutio nihil valet. ¶ Ad quartum dicendum: quod malum. scilicet ipsa priuatio que est in subiecto aliquo non corrumpit aliquid effective in subiecto illo ut fiat consumptio continua sicut humidum per calidum consumitur: sed corrumpit formaliter loquendo. id est ipsa corruptio qua corruptum est: et ideo ratio non procedit. ¶ Ad quintum dicitur: quod illud bonum nature quod per peccatum diminuitur est medium inter animam que est subiectum culpe et gratiam que est oppositum culpe. scilicet ipsa habitus que quidem radice radicatur in anima et perficitur per gratiam. et ideo ex parte illa qua ad gratiam opponitur culpe ratione cuius per culpam diminuitur: ut semper elongatio: a gratia fit: sed ex parte illa qua in substantia anime radicatur non opponitur culpe: sed est subiectum eius. et ideo semper manet in anima quod diu manet natura. ¶ Manifestum

est ex voluntate mala etc. Hoc dicit ad excludendum quaedam obiectionem ex verbis domini croata Martini vii. non potest arbor bona etc. ex quo videtur sequi quod res bona causa mali esse non possit. Sed dicitur: quod arbor est causa prima fructus causa vero prima in genere illo est vel sol vel terra: et causa prima est communis et bonis et malis arboribus et bonis et malis fructibus: ideo ipsa natura voluntatis: sicut causa prima est principium bonarum et malarum voluntatum et bonorum et malorum exteriorum actuum una et eadem: sed voluntas mala que comparatur arbori est causa mali actus exterioris prima qui comparatur fructui. Ecce habens primam voluntatem boni mutabilis etc. hoc non dicitur quia si angelus primus: et homo non peccasset quin alii sequentes peccare potuissent: sed quia ex illis primis peccatis sequentia concomitata sunt. ubi autem bonum non est etc. hoc non est intelligendum de bono quod per malum priuatur: quia sic ratio sua non valeret. hoc enim bonum ante aduentum mali est: sed post aduentum mali non remanet: sed intelligitur de bono quod est subiectum mali quod quidem corrumpitur in quantum dicitur perfectione priuatur. quod si esse desisteret priuari non posset: et ita nec corrumpi. Naturalium sunt priuationes bonorum etc. hoc intelligendum est de bono naturali vel ad quod natura est ordinata: sicut gratia vel virtus vel de ipsis habitatibus ad bonum. si enim intelligeretur de bonis naturalibus que sunt de esse nature vel naturam consequens: sic falsum esset: quia talia bona post peccatum integra manent ut dicitur quarto capitulo de diuinis nominibus. Illa dialecticorum regula deficit etc. quomodo deficit et quomodo non dicitur est: sed sicut intellectum quo proponitur ut regula nunquam deficit quibus aliquo modo deficit in bono et malo quod non deficit in aliis contrariis que spirituales formas designant ut dictum est. De ipsis rebus quibus homines etc. id est de peccatis que etiam in quantum res sunt bonitatem quandam habent: sed in quantum deficient mala sunt.

Distinctio.

Trigesima quinta.

Quid sit peccatum.

Est hoc videndum est quid sit peccatum. Peccatum est ut ait per Augustinum. Omne dictum vel factum vel concupitum quod fit contra legem dei. Idem in libro de duabus animabus. Peccatum est voluntas retinendi vel consequendi quod iusticia vetat. in utraque assignatide de actuali peccato agitur: et mortali: non veniali. Ex prima descriptione ostenditur peccatum esse voluntas mala siue locutio et operatio prava. id est actus malus tam interior quam exterior. Ex altera vero ostenditur esse actus interior. Voluntas enim ut in superioribus dictum est motus anime est actus ergo interior est. Ambrosius quoque in i. li. de paradiso ait. Quid est peccatum nisi preuaricatio legis diuine et celestium inobedientia preceptorum ergo in preuaricatione peccatum est: sed in mandate

culpa non est. Non enim cōsisteret peccatus preuaricatiōis susterdictio non fuisset. Nō cōsistente autem peccato non solum malitia: sed etiam virtus fortasse non esset. Que nisi aliqua malitie fuissent semina: vel subsistere vel eminere nō posset. Ecce preuaricationem legis et inobediētiā diffinit Ambrosius esse peccatum.

Diuersorū sententias de peccato ponit. Vocirca diuersitas huius verborū occasione de peccato plurimi diuersa senserunt. Alii enim dixerunt voluntatem malam tantum esse peccatum: et nō actus exteriores. alii voluntatē et actus. Alii neutrum: dicentes omnes actus esse bonos et a deo et ex deo auctore esse. Malum autem nihil esse: vt ait Augu. super Joannem. Omnia per ipsum facta sunt et sine ipso factus est nihil. i. peccatum quod nihil est. et nihil sunt homines cum peccant. Supra etiam dixit Augu. q. malum est priuatio boni vel corruptio boni: quod etiam in li. lxxxiij. questio- num ait. Summum malum nullum modus habet. caret enim omni bono. At modus aliquid boni est. nō igitur est: quia nulla spē cōtinetur. totumq; hoc nomen mali de speciei priuatione repertum est. Item in dogmatis ecclesiasticis dicitur malus vel malicias non esse a deo creatam: sed a diabolo inuentam. qui et ipse bonus creatus est. Idem etiam in li. contra manicheos: quid sit peccare ostēdit dicens. Peccare quid aliud est: nisi i veritatis preceptis: vel in ipsa veritate errare. Quod si non voluntate faciunt: peccatores iuste indicantur. Quid igitur i hac tāta varietate tenendum? Quid dicendum?

Vera sententia de peccato hic proponitur.

Ante dici potest et libere tradi debet peccatum esse actum. malum interio- rem et exteriorē. s. malam cogitationem: locutionem: et operationes. Precipue tamē in voluntate cōsistit peccatum: ex qua tāq; ex arbore mala procedunt opera mala tāq; fructus mali. Quidam autem diligenter verba Augu. attendentes: quibus supra et i aliis scripture locis vititur: nō indocte tradunt voluntatem malam in actus malos inquantum sunt: vel inquantum actus sunt: bona esse. Inquantum vero mala sunt: peccata esse: qui voluntatem et actum quēcūq; bonam dei naturam esse dicunt inquantum actus est vel voluntas: et ex deo auctore esse. Inquantum vero inordinate et contra legem dei fit et sine debito caret: peccatum est: et ita inquantum pecca-

tum est nihil est. nulla enim substantia est: nulla natura est.

Auctoritatibus probant voluntates et actus oēs esse bona inquantum sunt.

Quod autem voluntas ois et actio bonum sit inquantum est: ex eo probant quod ait Augu. i li. de lxxxiij. questionibus. Deus tantummodo boni causa est. Quocirca mali auctor nō est quia oium que sunt auctor est. que inquantum sunt itatum bona sunt. Idem probas nihil casu fieri i mundo ait i eodem. Quicquid casu fit temere fit. quicquid temere fit: nō fit dei prouidentia. Si ergo casu sunt aliqua i mundo: nō prouidentia vniuersus mundus administratur. Si nō prouidentia vniuersus mundus administratur: aliqua natura vel substantia est: que ad opus prouidentie dei nō pertinet. Omne autem quod est: inquantum est: bonum est. Summum enim bonum est illud bonum cuius participatiōe sunt cetera bona. et omne quod mutabile est: nō per se sed boni illius participatiōe inquantum est bonum est: quod diuinā etiā prouidentia vocamus. Nihil igitur casu fit i mundo. His testimoniis inuitur ad ostēdēdū oē quod est inquantum est bonum esse. Vn̄ Augu. i li. i. de doctrina christiana ait. Ille summe ac primitus est qui omnino incommutabilis est: et cetera que sunt nisi ab illo esse nō possunt: et itatum bona sunt inquantum bona accipiunt vt sint. Ex predictis colligitur atq; inferitur quia si mala voluntas et mala actio inquantum est bona est. sed quis est qui diffusetur malis voluntates esse et malas actiones? Mala igitur voluntas siue actio inquantum est: bonum est: et inquantum voluntas est: vel bonum similiter est. sed ex vitio mala est: quod vitium a deo nō ē: neq; aliquid est. Quod Aug. notasse videtur i li. de lxxxiij. questionibus dicens. vitium est. voluntatis quo est homo deterior: quod vitium longe abest a voluntate dei vt ratio docet. Ex hoc loco probant voluntatē inquantum viciosa est: nō esse a deo et inquantum viciosa ē peccatum esse. Et peccatus est vt aiunt inquantum non habet ordinem nec finem debitum. ita et actio inquantum ex malo procedit: et ordinē nō habet: et ad malum tendit.

Alia probatio q. omnis actus inquantum est bonus est.

Item et aliter probant omnem actum interiozem vel exteriorē inquantum est esse bonum: quia non esset actus malus nisi esset res bona: quia non est aliqua res mala nisi eadem res bona sit. Unde Augusti. in enche. Omnis natura bonum

ē: nec res aliqua mala esset: si res ipsa que mala est: natura non esset. Non igitur potest eē malum: nisi esset aliquod bonum. Quod cuz dici videatur absurdum: conuersione tamen ratio cinatiōis nos compellit hoc dicere. Ex predicis testimonijs asserunt omnes actus in quantum sunt: esse res bonas nec aliquid eē malum. i. peccatum: nisi idem quoq; secundū aliquid bonum sit. et omnium que sunt inquantum sunt: deus auctor et predicat: et eius voluntate omnia esse quecūq; sunt: que inquantum sunt nature sunt.

Obiectio cōtra illos qui dicūt oēs actus inquantum sunt esse bonos.

Uibus opponitur si omnia que sunt in quantum sunt: bona sunt et nature sunt: ergo adulterium et homicidium et similia: in quantum sunt: bona sunt: et nature sunt: et de volente sunt. Quod si est: tunc illi qui faciunt illa: bona agunt. Quod penitus absurdum est. His vero sic illi respondēt. Dicunt equidem adulterium homicidium et huiusmodi non simpliciter actus denotare: sed actuum vicia. Actusq; ipsos adulterii et homicidii in quantum sunt: vel in quantum actus sunt: a deo esse et bonas naturas esse: sed non in quantum adulterium et homicidium sunt. Et ideo non sequi dicunt: si actus qui homicidia et adulteria sunt a deo sunt: q; homicidia et adulteria a deo sint. Item aliter eis opponitur. Si aliquid non est malum quod non sit natura vel res bona: quomodo igitur peccata sunt: non credere in deum: nō ire ad ecclesiam: et huiusmodi: cum ista non sint nature: immo omnino non sint. Non est enim aliquid vel res aliqua: non ire ad ecclesiam: vel non credere et huiusmodi. Ad quod dicunt his atq; huiusmodi dictionibus que videtur priuationes simpliciter notare et nihil ponere: quia per negationem dicuntur: vere aliqua poni: actusq; per eas significari. Nō credere enim in christum incredulitatem dicunt: et nomine incredulitatis malum mētis actum significari. Ita etiam cum dicūt. Nō ire ad ecclesiam malum est: non euntis contemptus significatur. i. voluntas mala vel propositus. hoc est enim declinare a bono: et ideo malum est: sicut econuerso declinare a malo bonum est. Sicut igitur declinatio a malo quandoq; aliquid ponit. s. voluntatem et propositum vitandi malum. Non enim potest esse bonum quod omnino nihil est. ita declinatio a bono aliquid quod est significat. s. voluntatem et propositum mali. et secundum hoc

vera est et generalis illa peccati mortalis descriptio quam supra posuit Aug.

Utrum malus actus inquantum peccatum est sit priuatio vel corruptio boni.

Orest est etiam queri ab eisdem cum peccatum sit ut supra dictum est priuatio vel corruptio boni: et omnis actus malus sit peccatum: utrum sit priuatio vel corruptio boni in quantum peccatum est: vel non. Si enim in quantum peccatum est corruptio boni est: cum corruptio vel priuatio boni pena sit homini: in quantum igitur peccatum est: pena est. Quod si est: tunc in quantum peccatum est bonus esse videtur et a deo esse. Si autē non in quantum peccatum est corruptio boni est: queritur secundum quid corruptio sit. Si enim corruptio est: et nō in quantum peccatum est: cum non sit nisi bonum preter quod in eo quod peccatum est: ergo in quantum bonum est corruptio vel priuatio boni est. Ad quod etiam ipsi dicunt actus malus non in quantum est nec in quantum bonum est: esse priuationem vel corruptionem boni: sed in quantum peccatum est. non tamen in quantum peccatum est pena est: vel aliquid quod ex deo sit. Ut enim ex verbis Aug. premissis colligitur: peccatum dicitur corruptio vel priuatio actiue: non passive. Nam ideo malum vel peccatum dicitur corruptio boni: quia naturam bonam qualicūq; priuat bono. Nam si non priuat aliquo bono non nocet ut supra Aug. ait. Nocet autem adimit igitur bonum. Non autem nocet nisi in quantum peccatum est. ergo in quantum peccatum est priuat bono. Itaq; in quantum peccatum est priuatio est vel corruptio boni.

Quomodo in quantum peccatum est possit corrumpere bonum cum nihil sit.

Ed cum nihil sit in quantum peccatum est: quomodo potest bonum corrumpere vel adimere Aug. de hoc docet in libro de natura boni dicens. Abstinerere a cibo non est aliqua substantia: tamen substantia corporis si omnino abstineatur a cibo: languescit et frangitur. Sic non est substantia peccatum: eo tamen natura anime corrumpitur.

Quod peccatum proprie corruptio anime est: et quomodo.

Peccatum vero i. culpa proprie anime corruptio est. Si autem queritur in quo possit corrumpi anima: in parabola illius qui incidit in latronibus: qui eum spoliauerunt et vulne-

rauerunt: clarescit. Incidit enī hō in latro-
nes: quando per peccatūz ī potestatez diabo-
li trahitur. ⁊ tunc per peccatūz spoliatur gra-
tuitis donis. i. virtutibus: ⁊ in naturalibus
bonis vulneratur: que sunt ratio: intellectus
memoria ⁊ ingenius ⁊ huiusmodi. que p pec-
catūz obtenebrantur ⁊ viciantur. per pecca-
tūz etiā priuatur illo bono cuius picipatōe
cetera bona sunt. Quo tāto magis priuatur
quādo magis se ab eo elongat.

Qualiter hō se elonget a deo. s. per dissi-
militudinē quā facit peccatū.

Beo autē se elongat per peccatūz:
a nō loci distātia: quia vbiq; totus et
presens est omnibus: ⁊ omnia ī ipso
sūt: vt ait Aug. ī li. d. lxxxiij. questiōibus: ⁊
ipse locus nō est. Locus tamē dei abusiue di-
citur templum dei. nō q; eo cōtineatur: sed
q; ei presens sit ⁊ inhabitans. Id autē anima
munda intelligitur. per peccatum igitur non
secundum locum aliquis longe sit a deo: ⁊ in
eo longe sit q; ab eius similitudine recedit: et
tanto longius quāto sit dissimilior. Illa autē
vt ait Aug. ī li. de lxxxiij. questiōibus. que
participatōe similia sunt deo: recipiūt dissi-
militudines. At ipsa similitudo nullo modo
ex aliqua parte potest esse dissimilis. Vñ sit
vt cū similitudo patris filius sit: ex nulla par-
te patri possit eē dissimilis: cuius picipatōe
similia sūt quecūq; deo similia sūt: ⁊ illa pos-
sunt recipere dissimilitudinē. Nihil est autē
q; hominē a deo dissimilē aciat quēadmodū
peccatū. Cū autē peccatū sit corruptio vel p-
uatio boni que est in anima: est etiam priua-
tio ⁊ corruptio boni corporis. sicut corpus
hominis priuatum beneficio illius immorta-
litatez ⁊ impassibilitatez quam habuit ante
peccatum.

An pena sit priuatio boni.

Veri autē solet vtrūq; ⁊ pena sit p-
uatio vel corruptio boni. Ad qd
facile respōderi potest si predicta ad
memoriam reuocentur. Diximus enim su-
pra priuationem vel corruptionem boni ac-
cipi actiue vel passiue. i. secundum efficiētiam
vel effectum. Ideoq; priuatio vel corruptio
boni dicitur ⁊ peccatum ⁊ pena. Sed pecca-
tum sū efficiētiam: quia priuat vel corrup-
pit bonum. Pena autē sū effectum. i. se-
cūdum passionem que est effectus peccati.
Aliud est enim pena. Aliud culpa. Alterū ē
dei. i. pena. Alterū diaboli vel hominis est
i. culpa.

Nō hoc videndum est quid sit peccatū
⁊ c. Quia in peccato actuali duo cōside-
rantur. s. defectus ex quo rationem ma-
li habet ⁊ sba actus sū quā actuale pec-
catum dicitur determinato de peccato

actuali sū q; habet rōnem mali. Hic incipit deter-
minare de eo quātū ad sūbām actus in qua defectus
fundat sū quē malū dī. ⁊ diuiditur ī ptes duas. In
pma determinat de peccato quātū ad actū. In secū-
da de potētia que est ad actūz peccati. xliij. distinc.
Post p̄dicta p̄sideratōe dignū ⁊ c. Prima diuidit ī
duas. In pma determinat de peccato ī generali. In
sc̄da descēdit ad peccatoz dīas. xliij. di. Cū at volū-
tas mala ⁊ c. Prima diuidit ī duas. In pma deter-
minat de actu peccati generali: s; q; act⁹ peccati vel
ē interior volūtatis vel ē exterior. In sc̄da pte de-
scēdit ad vtroq; actus. xxxviii. di. Post p̄dicta de
volūtate eiusq; sine ⁊ c. Prima diuidit ī duas. In
pma psequitur opinionē quozūdā dicētū actus pec-
catoz a deo eē. In sc̄da ponit opinionē p̄ria. xxxvii.
di. Sunt aut alii plurimi aliter longe ⁊ c. Prima di-
uidit ī duas. In pma psequit opinionē eoz q; dicūt
oēs actus ex deo eē. In sc̄da ex icidētū: q; h̄ dispu-
tatio mota erigebat iterponit de opatiōe peccati ad
penā vtrū peccatū pena eē possit. xxx. di. Sciendūz
ē tñ qdā sic eē peccata ⁊ c. Prima diuidit ī tres. In
pma ponit diffinitōnē peccati. In sc̄da iducit di-
uerfas opinionē ex datis descriptiōibus occasiona-
tas. ibi. Quo circa diuerstatas huiusmodi vboz oc-
casiōe ⁊ c. In sc̄da psequit illā opinionē q; oēs act⁹
a deo sunt. ibi. Quidā diligēter attēdēt ⁊ c. Circa
sc̄dm duo fac. p̄tio narrat diuerfas opinionē. Secdo
breuit̄ dicit qd d̄ eis tenēdū sit. ibi. Sane dici p̄t ⁊ c.
Tertia ps diuidit ī pres tres. In pma ponit opinio-
nem. In sc̄da ponit opiniois p̄firmatio p rōnes. ibi. q; autē
oīs volūtas ⁊ actio ⁊ c. In tertia ponit r̄fūto ad ea q;
ī p̄riū obici p̄nt. ibi. Quibus opponit si oia q; sunt ⁊ c.
Circa sc̄dm duas rōnes ponit. P̄ria accipit ex rōne
entis. Secda ex hitudine mali ad bonū ī quo necessa-
rio ī sbo malū p̄sistit. ibi. Item ⁊ alii pbant ⁊ c. P̄ria
rō talē oē ens inquātū ens bonū ē: ⁊ a deo ē: sed oīs
actio est ens ergo ⁊ c. P̄rimo pbat maiorē. Secdo
pponit minorē: ⁊ iducit p̄clusionē. ibi. Ex p̄dictis collī-
git atq; inferit ⁊ c. Quib⁹ opponit si oia ⁊ c. Hic exclu-
dit obiectiones q; h̄c opinionē p̄nt esse: ⁊ diuidit.
In tres sū tres obiectiones. P̄ria sumit ex h̄is acti-
b⁹ q; mor noīari ī malū sonāt vt homicidiū ⁊ c. Secda
ex omissionib⁹ q; actū h̄re nō vidēt. ibi. Itē alii eis op-
ponit ⁊ c. Tertia ex cōpātōe pene ad culpā. ibi. Etiā
q̄ri pōt ⁊ c. Et diuidit ī ptes duas. In pma ponit ob-
iectionē ⁊ soluit eā onidens q; alii ē corruptio boni cul-
pa q; pena. In sc̄da mouet quasdā qōnes ex solutiōe
occasionatas. ibi. S; cū nihil sit ⁊ c. Et circa h̄ duo
facit. P̄rimo inquīt quomō culpa possit eē corruptiō
actiue. Secdo quomō pena sit corruptio passiue. ibi.
Queri autē solet ⁊ c. Circa primū facit tria. P̄ri-
mō ondit bonum quod malum culpe actiue cor-
ruptio dicitur. Secdo ondit cuius boni sit corruptio
ibi. Peccatum vero. i. culpa ⁊ c. Tertio exponit qd
dā quod dixerat. s. qualis aliq; a deo elongetur. ibi.
Ab eo se elongat per peccatū ⁊ c. Hic. v. queruntur.
P̄rimo: de diuisiōe mali ī culpam ⁊ penam. Secdo
de diffinitōe culpe. Tertio: si oīs culpa ī actu p̄sistit.
Quarto: si ī actu interiori tantū vel ī exteriori. Quin-
to: si culpa est corruptio potentiarum anime.

D primum sic proceditur. Videtur quod non sufficienter malum per culpam et penam dividatur. Malum nihil aliud est quam defectus boni. sed omne quod inuenitur alio minus bonum non est sine defectu alicuius boni. ergo omne quod est minus bonum est etiam malum: sed omnia creata sunt minus bona. cum ergo multe creature sint in quibus non est pena neque culpa: videtur quod malum non sufficienter per penam et culpam dividatur. **¶** Præterea. in illis que non habent dominium sui actus malum culpe esse non potest. In quibus autem culpa non est: nec pena est quod pena culpe debetur. cum ergo multa sint que voluntatem non habeant: et ita nec dominium sui actus in quibus: non est aliquod malum ut in rebus insensibilibus patet videtur quod malum non sufficienter per penam et culpam dividatur. **¶** Præterea. Aug. dicit quod malum: ideo dicitur: quod nocet: sed omne quod nocet pena est. ergo omne malum aliqua pena est. ergo non convenienter aliquod malum contra penam dividitur. Si dicatur quod pena nocet passive: sed culpa nocet active. **¶** Contra. Passio est effectus illationis actionis. si ergo pena est nocumentum passive: et culpa nocumentum active: omnis pena erit illatio quedam culpe: et ita omnis qui penam infert culpam perpetrabit quod hereticum est: quod sic ordo iustitie deperiret. **¶** Præterea. aliqua pena est que tantum in negatione consistit: ut carentia visionis diuine: sed passio non est tantum negatio imo est aliquod ens positive dictum cum sit unum de decem generibus. ergo non omnis pena est nocumentum passive dictum. **¶** Præterea. quedam culpe sunt in quibus nullus actus consistit: ut patet precipue in culpa originali: sed nihil nocet active nisi per actionem aliquam. ergo non omnis culpa est nocumentum active. **¶** Contra est quod Aug. dicit omne malum nostrum: est vel quod agimus vel quod patimur: sed malum quod agimus culpa est malum quod patimur pena est. ergo malum per culpam et penam dividitur. **¶** Respondet ad hoc: quod sicut supra dictum est malum per se loquendo privatio quedam est alicuius boni bonum autem in perfectione et actu consistit. unde oportet fieri distinctionem perfectionis distinctionem malorum esse. Est autem duplex actus vel perfectio. scilicet actus primus et secundus: actus primus est ipsa prima forma actus secundus est operatio. et ideo ex privatione utriusque perfectionis diuersi mali diuersi consurgunt. Si enim privetur aliqua forma vel perfectio alicuius rei naturalis dicitur esse malum nature. si autem privetur perfectio operationis dicitur esse peccatum: quod ut in secundo philosophorum dicitur peccatum est in hiis que nata sunt finem consequi cum non consequitur quelibet autem res per suam operationem finem suum nata est consequi. unde oportet quod peccatum in operatione consistat secundum quod non est directa ut finis erigit secundum quod non recte scribit. nec parat recte medicus potionem: sed in utroque. metaphisice dicitur bonum et malum quodam spali modo est in hiis que per electionem agunt que rationem finis cognoscunt et finem sibi determinare possunt: et ideo peccatum in talibus vltiorem quamdam mali rationem accipit ut scilicet peccatum in eis est culpa dicitur. unde peccatum in pluribus quam culpa est quod ut ex secundo philosophi habetur peccatum est: et in hiis que secundum naturam sunt in hiis sunt secundum artes: sed culpa non potest esse in hiis nisi que per voluntatem sunt nihil enim culpe rationem obtinet nisi quod vituperabile est. neque

vituperium alicui debetur propter inordinatum actum nisi ille actus suo dominio subiacet. bene autem dominium super suos actus ut scilicet possit facere et non facere voluntatis proprium est. unde culpa super peccatum addit ut sit voluntatis actus. similiter etiam malum nature in electionem habentibus specialem quandam rationem mali accipit. scilicet rationem penę in quantum voluntas defectui dissentit. unde omnis pena malum nature est dicitur enim pena malum ut Aug. dicit: quod nature bene nocet in quantum subtrahit sibi id per quod natura perficitur vel in suo esse naturali ut cecitas vel in nature superadditis ut subtractio gratie vel huiusmodi. Quidam tamen dicunt quod etiam in brutis defectus naturalis rationem penę sortitur: sed melius videtur ut pena non sit nisi ubi culpa esse potest: et ita patet quod malum rationalis creature sufficienter et convenienter per penam et culpam dividitur. **¶** Ad primum ergo dicendum: quod nomen defectus potest sumi vel negative vel privative. si sumatur negative: sic non omne quod habet defectum alicuius boni continuo malum est: quod malum privatio est. unde non est nisi defectus eius quod quis natura est: et debet habere. Si autem privative: sic patet quod non omne quod caret aliquo bono defectum habet non enim est defectus in lapide quod non videtur. unde patet quod ratio procedit ex equivocacione huius nominis defectus. **¶** Ad secundum dicendum: quod culpa et pena non sunt diuersi mali absolute sumpti: sed mali secundum quod est in habentibus electionem ut dictum est. **¶** Ad tertium dicendum: quod nocere dicitur dupliciter. scilicet effective: et formaliter. formaliter autem nocere dicitur ipsum nocumentum siue ipsa ademptio boni vel privatio: sicut albedo facit album: et sic omne quod nocet pena est in hiis que nata sunt penam subire. si autem sumatur effective: sic dicitur nocere id quod causat privationem alicuius perfectio in re et hoc modo culpa nocet quia per actum deordinatum auferatur aliqua perfectio. scilicet gratia: et tamen ipsa privatio gratie pena est: et hoc est quod magister dicit quod culpa est corruptio boni active: quod scilicet malum culpe consistit in defectu actus secundum quod deficit a debito fine: et debitis circumstantiis: et iste actus deficientis agit vel efficit in anima privationem gratie: et ipsa privatio gratie passiva accepta pena est. **¶** Ad quartum dicendum: quod omnis pena quedam corruptio est ab aliquo agente inducta: et quantum culpa sit quid actuum corruptionis: non tamen omne actuum corruptionis culpa est. et ideo non oportet quod omnis qui penam infert culpam incurrat. **¶** Ad quintum dicendum: quod passio potest sumi dupliciter vel quantum ad naturam rei prout logicus: et naturalis passionem considerat: et hoc modo non oportet omnem penam passionem esse: sed quandam. scilicet penam sensus: vel quantum ad modum significandi prout grammaticus considerat: et sic illud passive dicitur: quod a verbo passivo derivatur. unde privatio qua aliquis privatur aliquo dicitur privatio passiva: et privatio qua aliquis privatur dicitur privatio activa: et hoc modo sumendo passionem omnis pena est corruptio vel privatio passiva. **¶** Ad sextum dicendum: quod non dicitur culpa corruptio activa: quod in actu consistat: sed magis: quod corruptionem agit. et ideo obiectio non procedit contingit enim per id quod non est actus effici vel induci privationem passive dictam. utrum tamen in omni culpa operatio requiratur prout dicitur.

D secundum sic proceditur. Videtur quod peccatum inconuenienter in proposito diffinitur. Illud enim quod diffinitur oportet aliquid esse: quod questio an est precedit questionem quid est: iterum omne quod diffinitur essentiam habet cum diffinitio essentiam rei significet: sed secundum Augustinum peccatum nihil est et nihil sunt homines cum peccat. ergo diffiniri non potest. **P**roterea diffinitio per se conuenit cum diffinitio: sed diffinitiones hic date de peccato non conueniunt de peccato ut in littera dicitur. ergo inconuenienter assignante sunt. **P**roterea in diffinitione superiorum non debet poni inferius: sed concupitum vel dictum vel factum est inferius quam peccatum: quod omne factum contra legem dei est peccatum: sed non conuertitur ergo inconuenienter assignatur descriptio ex posterioribus secundum naturam. **P**roterea specialis virtuti specialiter peccatum opponitur: sed iniustitia est quedam virtus specialis. ergo peccatum non debet diffiniri vniuersaliter sumptum per oppositum ad iniustitiam. **P**roterea obedientia est quedam specialis virtus: sed obedientie opponitur inobedientia. ergo et inobedientia erit speciale peccatum. cum ergo species in diffinitione generis poni non debeat: videtur quod inconuenienter peccatum vniuersaliter sumptum per inobedientiam diffinitur.

Respondeo quod sicut dictum est peccatum dicitur malum quod in operatione consistit. unde ad rationes peccati duo concurrunt. scilicet actus et ipse defectus ex quo non mali incidit: defectus autem ille qui causat rationes mali in peccato ut dictum est: est defectus rectitudinis in actu per quem dirigebatur in finem: finis autem rationalis nature vltimus que precipue theologus considerat est ipsa beatitudo eterna ad que finem lex diuina nos dirigit sicut instrumentum et iniustitia sicut in illam inclinans. et ideo peccatum tripliciter: hic describitur. In prima enim descriptione tangitur scilicet actus in ordine ad instrumenta quibus actus exercetur cum dicitur dictum vel factum vel concupitum: et tangitur privatio illius dirigentis quod instruendo dirigit. scilicet legis: cum dicitur quod sit contra domini legem. In secunda autem descriptione tangitur scilicet actus ex parte obiecti in hoc quod dicitur voluntas retinenda vel consequendi: et privatio illius dirigentis quod in finem inclinatur per modum habitus in hoc quod dicitur quod iniustitia verat. In tertia autem descriptione tangitur illud quod est formale in peccato ex quo rationem mali habet. scilicet privatio dirigentis in finem. in hoc quod dicitur preuaricatio legis diuine: et deordinatio a fine ab ipso fine in hoc quod dicitur celestium inobedientia etc. **A**d primum ergo dicendum: quod secundum quod aliqua habet esse possunt diffiniri ut in vii. metha. dicitur. unde quia ens per prius de se dicitur que perfecte rationem entis habet: ideo nil perfecte diffinitur nisi se habet. accidentia autem sicut in complete rationem entis precipiant: ita et diffinitionem absolutam non habent: quod diffinitionibus eorum ponitur aliquid quod est extra genus eorum. scilicet subiectum ipsorum. Similiter etiam cum ens quodammodo dicatur de privationibus et negationibus ut in quarto metha. dicitur eorum etiam potest esse aliquis modus diffinitionis incompletissimus qui est quasi exponens nominis si significationem non essentiam indicans quam nullas habent non autem: ita quod peccatum omnino sit privatio et negatio: sed quantum ad id solum ex quo formaliter rationem mali habet. et ideo ex parte illa diffinitur per privationem: ut patet ex omnibus descrip-

tionibus in littera positus. **A**d secundum dicendum: quod peccatum non dicitur vniuersale de omnibus generibus peccatorum: sed per prius de peccato actuali mortali a quo peccatum veniale deficit et hoc quod non omnino a fine deordinat: sed aliquo modo retardat ordine ad finem saluato. unde deficit ex parte illa ex qua peccatum formaliter rationem mali habet. Originale autem deficit ab eo ex parte ipsius substantie actus actualis enim mortale est voluntarium: voluntate propria illius in quo est: sed originale est voluntarium voluntate alterius. unde deficit ex parte illa ex qua peccatum habet rationem culpe. et ideo non oportet quod diffinitio peccati in genere conueniat nisi illi peccato in quo perfecte ratio generis inuenitur: potest autem et diffinitio peccati in genere eis secundum quod conuenire: sicut et ratio generis in eis per posterius inuenitur. **A**d tertium dicendum: quod sicut aliquando videtur non veris differentiis loco verarum propter earum occultationem ut in septimo metha. dicitur ita etiam loco veri generis potest poni aliquid per quod genus magis in notescat: et sic Augustinus. intendens magis plane quam artificialiter loqui genus peccati quod est operatio per istam circulo locutionem dictum vel factum etc. significauit. **A**d quartum dicendum: quod iniustitia non sumitur hic prout est specialis virtus: sed per generalis que est idem subiecto in omni virtute ut in v. ethicorum philosophus dicit differens quod virtute solam ratione: quod virtus dicitur secundum quod ad actum dirigit iniustitia vero secundum quod rectitudini legis concordat: et secundum quod in bonum corde cedit. **A**d quintum dicendum: quod obedientia et quandoque sumitur specialis ut vltimus quoad. scilicet specialis ratio ad faciendum aliquid est auctoritas precipientis: et huic opponitur inobedientia que est specialiter peccatum quando. scilicet aliquis pretermittit hoc quod est preceptum specialiter in contemptum precipientis: aliquando autem obedientie sumitur quasi omnem virtutes consequens actus enim omnis virtutis in precepto legis est. unde quicumque aliquo actum virtutis facit obedit et huic obedientie opponitur inobedientia que omne peccatum mortale consequitur: et hoc modo inobedientia hic in diffinitione peccati ponitur.

D secundum sic proceditur. Videtur quod omnine peccatum in actu consistat etiam peccatum omissionis. Peccatum enim est dictum vel factum vel concupitum contra legem dei ut dictum est: sed in hoc quod dicitur dictum vel factum vel concupitum tangitur aliquis actus. ergo etiam peccatum omissionis in aliquo actu consistit. **P**roterea. omne peccatum vel est originale vel actuale: sed obmissio non est originale peccatum: quod originale equaliter in omnes transit qui per concupiscentiam generantur: non autem in omnibus est peccatum obmissio. ergo oportet quod sit actuale: sed actuale ab actu dicitur. ergo omissionis peccatum aliquo actu significat.

Proterea. quicumque se habet similiter nunc et prius non magis nunc quam prius peccat: sed aliquis qui nihil agit similiter se habet nunc et prius. si ergo aliquis talis peccat continue dum actum illum non agit videtur peccare. hoc autem inconueniens est: quod sic peccatum omissionis quolibet grauissimum esset. ergo peccatum omissionis non est aliquis oio nihil agit: sed oportet quod sit in eo aliquis actus. **P**roterea. demeritum opponitur merito: sed meritum non potest esse nisi per actum. cum ergo opposita ad idem genus reudantur: videtur quod omne peccatum et demeritum

in actu aliquo consistat. **C** Preterea, Aug. dicit qd omne peccatum est voluntarium. si ergo obmissio est peccatum videt qd saltem actum voluntatis in ea esse oporteat. **C** Preterea, sicut supra dictum est malum esse non posset nisi esset bonum in quo malum consisteret: sed vbi nullus est actus nō inuenitur ali quod bonum in quo deformitas peccati fundetur. ergo videtur qd non posset esse aliquod peccatum in quo non sit aliquis actus. **C** Contra Ambrosius dicit in littera peccatum est preuaricatio legis diuine et celest. in obe. **C** Preterea, preceptorum quedam sunt affirmatiua quedam negatiua. cum ergo aliquis nihil agendo inobediens diuinis preceptis affirmatiuis erit: videtur qd peccatum obmissionis possit esse vbi nō est aliquis actus. **C** Preterea, nihil iuste punitur nisi peccatum: sed ei qui non facit quod preceptum est sibi etiam: si nullum actum faciat iuste pena infligitur. ergo si nullum actum agat aliquis nisi i lominus obmittendo peccat. **C** Respondeo dō: qd omne peccatum oportet aliquo modo in actu consistere non tamen eodem modo: peccatum enim originale: sicut rationem culpe habet: ex hoc qd voluntarium est: non quidem voluntate propria: sed voluntate alterius: ita etiam rationem peccati habet ex hoc qd per actum alterius inductus est: sed peccata actualia etiam in actu proprio illius in quo sunt consistunt et hoc quidem planum est in his que per commissio nem peccant. vtrum autem in peccato obmissionis sit aliquis actus a potētia elicitus super hoc duplex opinio est. Quidam autem dicunt qd in peccato obmissionis semper oportet aliquem actum esse p quez aliquis retardatur ab expletionē mandati vel precepti siue interiorē voluntatis: vt cum aliquis vult precepto non obedire siue exteriorē: vt cum aliquis facit aliquem actum per quem ab expletionē precepti impeditur. exemplum de illo qui nimis vigilat: et non potest surgere hora debita. sed ista opinio nō videtur necessitatem habere: cum enim voluntas libera sit: nec ad aliqd faciendum vel non faciendum determinetur potest hoc modo pretermittē aliquid qd eius contrarium non velit: nec de eius contrario cogiter: nec etiam de aliquo alio quod sit per se impedimentum eius quod facere tenetur: et si enim aliquid velit quod quantum in se est impedimentum expletionis precepta: sicut oppositum constat qd ex hoc qd vult illud non peccat: qd illud potest esse sibi se licitū sed peccat in eo qd pretermittit id quod facere debet. ergo constat qd ille actus vel exterior vel interior p accidens ad peccatum obmissionis pertinet: et ita in eo deformitas obmissionis non fundatur: nec iterum in actu contrario precepti: qd positum est qd talis actus non sit. cum voluntas possit in neutrum oppositorum ferri sicut etiam deus: nec vult mala fieri nec vult mala non fieri nec alicui dubius est qd aliquo sic se habente per obmissionem peccat: qd iuste punitur ex hoc qd preceptum non implet. vnde patet qd peccatum obmissionis in sola negatione actus debiti consistit: et h est alia opinio: sed qd opposita in idem genus reducuntur: ideo obmissio actus peccati rationē consequitur ex eo qd voluntaria est: sicut et actus voluntarius rationem peccati: et culpe habet: et huic et consonant verba philosophi in tertio ethicorum. vbi ostendit negligentiam sciendi vel faciendi aliquid iuste a legibus puniri: ex hoc qd sicut in potestate hominis est facere aliquid: ita et non facere. vnde sicut

pro eo quod indebitē facit iuste punitur: ita p eo qd indebitē dimittit. **C** Ad primum ergo dicendum: qd sicut dictum est opposita reducuntur in idem genus in quo vel vtrūq; ē per se: vt patet in contrariis et relatiuis vel vnum est per se et alterius per reductio nem: vt patet in priuatione et habitu et affirmatione et negatione. vnde habitum est in. xxviii. di. primi li. ab Aug. qd in eodem genere est genitus: et non genit? et ideo in dicto excluditur etiam obmissio dicti: et in facto obmissio facti: et sic de aliis. non enim hoc habet dictum in quantum est affirmatione dictum: vt sit peccatum: sed in quantum est in voluntatis potestate a rectitudine finis exiens in hoc autem conuenit cum dicto affirmatiuo etiam non dicere quod similiter ē in potestate voluntatis et a recto ordine exiens finis. **C** Ad secundum dicendum: qd peccatum obmissionis non est peccatum originale: sed actuale: nec dicitur actuale: quasi in aliquo actu existat: sed qd ad gen? actus reducitur cuius negatio est: sicut Aug. in genitū in genere relationis ponit vt habitus est in primo li. di. xxviii. et iterum sicut actus est in potestate voluntatis: ita et negatio eius. **C** Ad tertium dicendum: qd obmissio non est peccatum nisi sibi qd precepto affirmatiuo opponitur preceptum autem affirmatiuum obligat semper: sed nō ad semper: sed ad aliquod tempus determinatum. et ideo in illo tempore tantus ad quod preceptum affirmatiuum obligat aliquis reus obmissionis teneat. **C** Ad quartum dicendum: qd malum pluribus modis contingere potest qd bonum vt patet per D. de. ex. iiii. c. de di. no. et pbs in. ij. ethico rum non enim bonum consisteret nisi omnia que ad perfectionē rei eriguntur cōueniant quodcūq; aut eorum subtrahatur ratio mali incidit. et ideo meritum quod est quasi quoddam iter in finez beatitudinis ē non potest nisi sit operatio et operationis rectitudo: sed sine desit rectitudo in ipsa operatione siue desit ipsa operatio erit demeritum quod est recessus a fine quod etiam patet in corporalibus: qd locum corporalem nihil acquirit nisi per motum ordinatum in locum illum. potest autem locum illum amittere qd est extra propriū locū dupliciter: siue nō moueat: s; qd scit siue moueat motu indebito. **C** Ad quintū dō: qd obmissio est voluntaria non quasi actu voluntatis in ipsam transeunte: sed quia in voluntatis potestate ē actum nō facere sicut et facere: et sicut actus dicitur voluntarius: qd est in potestate voluntatis: ita et obmissio actus. **C** Ad sextum dicendum: qd oportet qd malum semper in bono subsistat: non tamen oportet qd illud bonum in quo malum subsistit sit actus. et ideo dico qd malum obmissionis non fundatur in aliquo actu sed in potentia que actum producere potest.

C Quartum sic proceditur. Videtur qd peccatum non consistat in actu exteriori: quia vt in libro de somno et vigilia dicitur cuius ē potentia eius est actus: et eadem ratione cuius est habitus eius est actus: sed habitus virtutis et vitii non ē in corpore: sed in anima. ergo nec actus peccati erit actus corporis: sed anime. **C** Preterea, ei qui vitare peccatum non potest peccatum non est imputandum: sed sicut gladius non potest vitare quin occidat motus ab homine: ita etiam manus vel aliquid membrum non potest vitare quin actum crequetur quē voluntas imperat. ergo peccatum in actu exteriori membrorum non consistit. **C** Preterea, actus voluntatis medius est inter actum intellectus. s. cogita

tionem & actum exteriorum membrorum & magis vni-
tur voluntas intellectui quae etiam ipsis membris. scilicet
cogitatio pure speculativa de aliquo quantumcumque
malo non est peccatum, ergo multo minus in exte-
ri actu peccatum erit. **P**reterea illud quo posito
vel remoto nihilominus est peccatum non vide-
tur in se deformitatem peccati continere: sed siue sit
actus exterior: siue non dummodo assit voluntas co-
mpleta aliquod malum perpetrandi peccatum perficitur
& imputatur ad mortem, ergo actus exterior: de-
formitatem non continet. **P**reterea, illud quod est
tantum ad manifestationem bonitatis vel malitiae non
videtur per se actus malitiae vel virtutis esse: sed
in decimo ethicorum ut philosophus innuere vide-
tur exterioris actus sunt tantum ad manifestationem
virtutis & eadem ratione sunt ad manifestationem
vicii, ergo in actibus exterioribus non consistit pec-
catum. **C**ontra, seruire peccato peccare est: scilicet me-
bra exteriora peccato seruire dicuntur ad Ro. vi. si
cuti exhibuistis membra vestra etc. ergo in actu exte-
riori membrorum peccatum consistit. **P**reterea,
nihil prohibetur lege diuina nisi peccatus: sed lex di-
uina non tantum prohibet actus interiores: sed etiam ex-
teriores adeo ut de his etiam diversa precepta den-
tur: ut patet exodi. xx. non mechaberis: & non concu-
pisces uxorem etc. ergo non solum in actu interiori: sed et
exteriori peccatum consistit. **R**espondeo dicitur: quod in
omnibus agentibus ordinatis hoc commune est quod id
quod est motum ab alio: sicut instrumentum a proprio
agente in actu suo consequitur conditionem primi age-
ntis quantum potest, cuius ergo in omnibus actibus ho-
minis principalitatem obtineat voluntas eo quod ipsa
tanquam liberrima omnes potentias in actus suos
inclinat oportet quod in actibus humanis conditio vol-
untatis saluetur in his videlicet qui ad imperium
voluntatis sunt: & inde est quod cum voluntatis sit pro-
prium ut dominium sui actus habeat hoc etiam in
ceteris que a voluntate sunt mota inuenitur secundum
eius conditionem consequi possunt, potest enim intel-
lectus considerare & non considerare prout a volun-
tate est motus, & similiter est de concupiscibili & ira-
scibili: & hoc visus ad actus exteriores moriue virtu-
tis extenditur ut possit homo ambulare vel non am-
bulare loqui vel non loqui: sic deinceps, sed quia
in hoc consistit ratio meriti & demeriti laudis: & viti-
perii quod id bonum vel malum quod agitur in potesta-
te agentis est. **I**nde est quod actus voluntatis primo ra-
tionem peccati & culpe habet: & consequenter alii ac-
tus a voluntate imperati: & hoc modo etiam in acti-
bus exterioribus deformitas culpe consistit: sed quia
actus semper attribuitur primo agenti potius quam in-
strumento sicut secare artifice potius quam ferre: ideo
quidam considerantes quod actus a voluntate impe-
rati non habent rationem culpe nisi a voluntate: di-
xerunt peccatum tantum in actu voluntatis interio-
ri esse. **A**lii vero considerantes tam illud in quo pri-
mo est ratio culpe quam illud in quo secundo est: dire-
runt tam actus interiores quam exteriores peccata esse
& verique considerabant peccatum non solum quan-
tum ad illud quod est formale in ipso, unde rationem
mali habet, scilicet auersionem: sed etiam quantum ad con-
uersionem que est materiale in peccato, sed quidam
considerantes solum illud quod formale est in pec-
cato, scilicet defectum, unde rationem mali habet dixerunt
neque actus interioriores neque exteriores peccata esse:

inter quas verior est opinio que dicit quod in utroque sit
peccatum: quia plenam considerationem peccati habu-
it ista opinio considerans peccatum quantum ad id
quod est formale in eo: & quantum ad id quod est ma-
teriale non solum quod primo deformitatem pecca-
ti continet sed et quod secundo. **C** Ad primum er-
go dicendum: quod ex habitu virtutis & vicii informa-
tur substantia actus, unde oportet habitum virtutis & vicii
esse in ratione ex qua ratio culpe: & meriti procedit: et
non in corpore quod substantia actus erequedo ministrat.
Vel dicitur quod actus exterior: non immediate procedit ab ha-
bitu: sed mediante actu interiori, & ideo sequitur quod in
actu exteriori non sit primo ratio peccati: sed non se-
quitur quod nullo modo. **C** Ad secundum dicitur: quod percutere
non est actus manus: sed est actus hominis per manum,
actus enim in diuicorum sunt: & ideo culpa manus
non imputatur: sed homini propter actum quem per manum
exercuit qui ab eo vitari potuit. **C** Ad tertium dicitur: quod
virtus prioris est in posteriori: sed non inuertit cog-
nitio aut speculativa precedit actum voluntatis qui est de
actu exteriori: sed actus exterior: sequitur actum inte-
riorem voluntatis, & ideo ratio culpe que primo in actu
voluntatis est transit ex voluntate in actum exte-
riorem qui sequitur non autem in actu cognitionis qui precedit.
C Ad quartum dicitur: quod primum non dependet ex poste-
riori: sed a primo causatur posterius, & ideo quod actus
voluntatis primo rationem culpe habet: id est exteriori
actu cessante ratio culpe in actu voluntatis manet.
Non autem sequitur ex hoc quod rationem culpe non pos-
sit in exteriori: em actus producere. **C** Ad quintum dicitur: quod
per actus exteriores manifestantur interiores: sic causa effectus
vnde sic effectus precipue similitudinem suarum causarum
quantum possunt: ita etiam actus exteriores rationem
culpe consequuntur que primo in actibus interiori-
bus inueniuntur.

Dicuntur sic proceditur. **V**idetur quod per pec-
catum nulla corruptio in potentia anime fiat
primo per illud quod dicitur **D**yo. quanto ca. de
di. no. quod data naturalia in angelis peccantibus inte-
gra manent: sed quod corrumpitur non est integrum,
cum ergo peccatum hominis non sit maius peccato
angeli: videtur quod etiam in nobis nulla corruptio po-
tentiarum naturalium per peccatum fiat. **P**re-
terea, illud quod corrumpitur non manet idem specie, sed
homo post peccatum est idem specie qui ante pec-
catum fuit, ergo per peccatum in nullo corrumpitur.
Preterea, nihil corrumpitur nisi per suum contra-
rium: sed ut in primo philosophorum dicitur subiectum
neutri oppositorum contrarium est, cum ergo poten-
tia anime sit subiectum culpe & virtutis: videtur quod
per culpam non corrumpatur. **P**reterea, nihil agit
ad sui corruptionem: sed causa peccati est ipsa anima
per potentiam naturalem, ergo peccatum non cor-
rumpit potentiam naturalem anime. **P**reterea,
nulla potentia corrumpitur per hoc quod in actum re-
ducitur, sed potentia naturalis peccando reducitur
in aliquem actum in quem erat in potentia, ergo per
peccatum non corrumpitur: sed perficitur. **P**re-
terea, si per peccatum anima corrumpitur, aut ergo quantum ad esse primum
aut quantum ad esse secundum, non quantum ad esse primum: quia sic statim
homo peccando esse desineret, si quantum ad esse secundum huius totum
tollit per primum peccatum quod gratia subtrahit, & sequens pec-
catum nihil in anima corrumpit: & sic non erit cor. **O** peccato
corrumpere naturales potentias anime. **C** Contra, nihil efficitur
tunc aliud per hoc quod corruptum est: sed in secundo ethi. dicitur philosophus

q̄ hō per actum viciū efficitur non solum alter: sed alius. ergo peccatū naturā aīe corrumpit. C. Pre. p̄fectioni opponitur corruptio. sed p̄bs dicit in. vii. ethicorum: q̄ hō acquirere virtutē nō dicitur alterari: sed p̄fici. ergo cū peccatum virtuti opponat: v̄ q̄ hō peccādo nō alteret: sed magis corrupat. C. Respondeo d̄d: q̄ q̄n̄ aliquid ē ī potētia ad diuersa hoc contingit dupliciter. vno mō sic q̄ vtrūq; eorū ad qd̄ est in potētia equaliter sit debitum ei: ⁊ perfectiū nature ipsius. sicut p̄ in corpore celesti in quoreno- uantur diuersi situs quorum vnus non est sibi magis debitus q̄ alius. ⁊ ideo quando acquirat aliquē sitū de illis pluribus non simpliciter dicitur p̄fici nec quando amittit corrūpit: q̄ amittēdo vnum acquirat alium equivalentem. ⁊ ideo in tali amissione non est malum: q̄ supra orbem lune malum consistens in de- sectu naturali esse non potest: ⁊ quasi simile est in cor- pore quod est potentia album ⁊ nigrum. ⁊ ideo in ac- quisitione ⁊ amissione talium proprie est transmuta- tio non autē simpliciter perfectio vel corruptio alio modo sic q̄ alterum eorum simpliciter est debitus ei quod est in potentia vtrūq;. ⁊ alterum est indebitus ei: ⁊ tunc acquisitio illius qd̄ est debitum sibi dicitur p̄fectio. ei: ⁊ amissio dicitur corruptio. verbi gratia. po- tentia anime est in potentia ad habitum virtutis et viciū. sed habitus virtutis est debitus sibi: q̄ per eū ordinatur in finem propriū: habitus autem vicio- sus est indebitus sibi: q̄ per eum discedit a rectitudi- ne finis proprii: ⁊ ideo quando aliquis acquirat vir- tutem non dicitur simpliciter esse alteratus: sed ma- gis perfectus vt in. vii. phisicorū dicitur: ⁊ eōtra q̄ habitus viciū in eo acquirat dicitur corrumpi quā- do mutatur ab eo quod est sibi conueniens s̄m natu- ram in id quod est sibi non conueniens: vt quodāmo- do in aliam naturam transeat: q̄ conditionem ⁊ pro- prietatem alterius nature mutatur: sicut qui iracū- dus efficiat transit ī p̄prietatē canis. ⁊ ideo Boetius dicit q̄ homines dum peccant naturam hoīs quodā modo amittunt: ⁊ sic quedam bruta aīalia fiunt. Ad B eni est illud qd̄ ē p̄ rōnem vltimam vero perfectio in brutis est s̄m p̄tē sensualē: vnde quando homo ab eo quod est conueniens s̄m rationem transit in id quod p̄tē sensitiue conuenit mutatur a cōditione hu- mana in conditionem brutalem: ⁊ per hunc modum peccatum vel culpa quod in actu cōsistit dicitur cor- rumpere animam vel potentias s̄m. s. quod peruer- tit eam ab ordine rationis per quem in debitum si- nem dirigebatur. C. Ad primum ergo dicendum: q̄ p̄fectiones naturales possunt considerari duplici- ter vel quantum ad esse primum: ⁊ sic per peccatū non corrumpuntur manet enim: ⁊ intellectus: ⁊ vol- untas: ⁊ oīa huiusmodi vel quantum ad ordinē quo in finem ordinantur: ⁊ sic per peccatū corrūpūt vt dictū est. C. Ad secundum d̄d: q̄ sicut est duplex per- sectio. s. prima ⁊ secunda: ita etiam est duplex corru- ptio. vna per quam tollitur perfectio prima p̄ quam res esse primum hēbat: ⁊ talis corruptio speciei mu- tationem facit: sed sic culpa naturam hominis nō cor- rumpit. Alia corruptio est per quam tollitur perfectio secunda per quam res in esse secundo completo p̄fici- at. ⁊ h̄ speciem non variat: sed tantum speciei com- plementum tollit. ⁊ hoc modo culpa naturam huma- nam corrumpit. C. Ad tertium d̄d: q̄ subiectū ad tria dupliciter potest se h̄re vt dictū est: vel ita q̄ vtrūq; equaliter sit debitum sibi: ⁊ tunc non magis per vnu

q̄ per alterum corrūpit: vel ita q̄ vnum sit debitus sibi: ⁊ alterum indebitum: ⁊ tunc per vnum simplici- ter pericitur: ⁊ per alterum simpliciter corrumpitur. Quis causam alterum contrariorum per quod corrū- pitur non sit sibi contrarium quantum ad esse primum quia vtrūq; contrariorum subicitur: tamen sibi ē cō- trarium quantum ad esse secundū in quod subiecti natura ordinatur. C. Ad quartum dicendum: q̄ ni- hil agit suam corruptionem intendens illam: sed nō est inconueniens: vt per actionem alicui⁹ sequat cor- ruptio eius p̄ter intentionem agentis: ⁊ sic per ac- cidens aliquid sue corruptionis causa est: sicut p̄ in infirmo qui cōmedit nocua ex quibus mores incur- rit: intendit enim delectationē in cibo: sed p̄ter de- lectationem sequitur mors. Et similiter est in eo qui peccat intendit enim delectari in opere peccati: sed corruptio anime p̄ter intentionem eius sequitur. C. Ad quintum d̄d: q̄ potentia nō corrūpit. si redu- catur in actum ad quē est de se ordinata: ⁊ qui ē debi- tus sibi: sed talis actus non est peccatum. ⁊ ideo rō nō procedit. C. Ad sextū d̄d: q̄ peccatū corrumpit ani- mam non quantum ad esse primum: sed quantum ad esse secundum. sed esse s̄m potest dupliciter conside- rari: vel s̄m q̄ est in actu: ⁊ sic tollitur per peccatum primum ⁊ non per secundū: sed h̄ per accidens: q̄ se- cūdū peccatum nō inuenit ipsum: vel s̄m q̄ est in ha- bilitate: ⁊ sic vt ex p̄ius dictis p̄ per quodlibet pec- catum diminuitur. C. Et tñ nunquā totaliter tollit voluntas retinendī vel consequendī ⁊c. v̄ hoc nō esse in quolibet peccato eō. aliq̄ enī peccatū ē qd̄ ē ad corrūpēdū: ⁊ non ad aliquid acquirēdum: vt p̄ in homicidio: ⁊ inuidia ⁊ huiusmodi: sed dicem⁹ q̄ ī tentio sine voluntatis sine nature nūq; per se termi- natur ad non esse vel ad corruptionem: sed semper ad aliquod bonū ipsi intendenti: quis p̄ter intētio- nem sequitur malum vel corrūptionem sine qua bonum intentum esse non potest: vt patet ī igne qui intendit formam suam in materia inducere ad quas sequitur corruptio aeris. similiter etiam voluntas intēdit ali- quod bonum ipsi volenti quod sine corruptione alte- rius non est: sicut vult quietem suam quam suspicaf esse non posse sine morte aduersarii vel aliquid hu- iusmodi. C. Volūtas enī vt superius ⁊c. Nō sumit voluntas pro actu voluntatis: ⁊ non pro potentia ip- sa. Nō consisteret peccatum: sed interdictio ⁊c. Ce- ruz est: ⁊ legis scripture: ⁊ naturaliter indite. Ad cō- sistente autem peccato ⁊c. Videtur hoc esse falsum: q̄ virtus a malitia non dependet: sicut nec bonus a malo. sed d̄d q̄ in sacra scriptura aliquid dicitur fie- ri: ⁊ esse quando innotescit. Et similiter per oppositū non esse quando ignotum est: ⁊ quia virtus non ma- nifestatur nisi per malitiam oppositam: ideo dicit q̄ si non esset peccatum non esset virtus. ⁊ ideo subia- git. Subsistere vel eminere non posset. Sciēdū eti- am q̄ hoc quidem est peccatū non p̄uaricatio ⁊c. debet poni illa notula que in superiori distinctione ī aliquibus libris posita est que sic incipit. Ioannes autē qui facit peccatū ⁊c. Quo circa diuersitatis ⁊c. ex prima enī diffinitione occasionata est opinio que dicit tam in actu interioi q̄ exteriori peccatum con- sistere. Et secunda vero eiusdem occasionatur alia opinio que dicit peccatum esse tantum in actu volū- tatis: Et tertia vero Ambrosii occasionatur alia opi- nio que dicit solum in priuatione peccatum consiste- re: ⁊ non in actu. Quidam ap̄tem diligenter ⁊c. h̄ opi

nio dicitur ab illa quam prius posuit: quia hic loquitur de malo cuius ratio tantum in privatione consistit. Alia vero quam supra posuit loquebatur de peccato quod complectitur simul privationem: et actum. Item probant nihil casu fieri in mundo etc. videtur hoc esse falsum: quia omne quod fit ut in minori parte fit casu. si igitur nihil fiat casu proveniens ut in minori parte: sed si nihil fit huiusmodi omnia ex necessitate contingunt: quia ea que sunt frequenter non deficient a necessitate nisi si non possunt in minori parte deficere ut in sexto methaphisice h. Sed dicitur quod effectus proveniens ut in minori parte potest considerari dupliciter. vel in ordine ad causam proximam preter cuius intentionem accidit: et sic casuale vel fortuitum est. vel in ordine ad causam primam cuius presentiam nihil preterfugit: et ita casu non fit. Ad quod dicunt huius atque huiusmodi doctores etc. Ita solutio procedit secundum illam opinionem que ponit in peccato omissionis actum esse: sed secundum aliam opinionem solvetur ista obiectio: quia privationi qua malum omissionis dicitur malum substat res bona. s. potentia in actum non eriens. potest etiam queri ab eodem etc. h. obiectio sic procedit. in peccato duo sunt. s. actus scilicet: et malitia. quod ergo peccatum dicitur corruptio boni aut habet hoc in quantum est malum vel peccatum vel in quantum est actus ex quo bonitatem habet. si primo modo est enim ois corruptio boni pena fit peccatum in eo quod peccatum vel malum erit pena: et a deo quod est inconueniens. Si autem ex parte actus habeat quod sit corruptio boni cum actus omnis in quantum est actus sit bonum: tunc in quantum est bonum non habebit quod corrumpat bonum: quod videtur inconueniens. ergo oportet ut illud quod est in peccato preter deum unitatem et corruptionem: unde ratio mali causatur: non sit res bona. sed soluitur per equivocacionem corruptionis ut in littera patet.

Distinctio.

Trigesimasexta

Quod quedam simul sunt peccata et pena peccati: quedam peccata et causa peccati: alia vero peccata et causa et pena peccati.

Sciendum est tamen quedam sic esse peccata ut sint etiam pene peccatorum. unde de Aug. super illud locum psalmi lvi. super cecidit ignis et non viderit solem ait. Ignis superbie et concupiscentie et ire intelligitur. Istas penas pauci vident. ideo eas maxime commemorat apostolus in epistola ad romanos: et enumerat multa que peccata sunt et pene peccati. Item iter primum enim peccatum apostasie et ultimam penam ignis eterni media que sunt et peccata sunt et pene peccati Grego. quoque super Ezechielis ait. Contempnent qui non vult penitere ponit deus offendiculum ut. s. grauius impingat. peccatum enim quod pernitentiam citius non deletur: aut peccatum est et causa peccati: aut peccatus et pena peccati: aut pec-

catum simul et causa et pena peccati. Unde moyses. Modus sunt completa peccata amozeorum. Et dauid iquit. Appone iniquitatem super iniquitatem eorum. Et alius propheta. Sanguis sanguinem tetigit. i. peccatum peccato additum est. Paulus quoque ait. Propterea tradidit illos deus in passiones ignominie etc. Et itez. ut impleant peccata sua semper. Jobi quoque per angelum dicitur. qui in sordibus est sordescat adhuc. Ex his testimoniis colligitur peccatum aliquod et peccatum esse et pena peccati.

Ex predictis questio orta. scilicet in quantum peccatus est sit pena peccati.

Ideo merito queritur utrum in quantum peccatum est sit pena peccati. quod si videtur cum omnis pena peccati iusta sit. Unde Aug. in li. retractationum. Omnis pena peccati iusta est: et supplicium noiat. Si ergo peccatum quod est peccatum et pena peccati: in quantum peccatum est pena peccati est: cum ois pena iusta de iustitia dei veniat: videtur in quantum peccatum est iustum esse et a deo provenire. Ad quod illi respondet peccatum sic dici penam peccati: quia per peccatum in quod merito procedit peccati homo labitur de sereno deo: corrumpitur bona natura. Sicut eternus ignis dicitur pena malorum: quod eo cruciatur nec tamen ipse cruciatus malorum: ignis est sed per ignem fit in homine. Ita per peccatum corrumpitur natura et minuitur bonum nature. et est ipsa minutio et corruptio boni passio et pena: et non est essentialiter illud peccatus per quod fit: sed ideo peccatus dicitur ut premissum est: quod per peccatum illico ubi peccat homo fit in homine illa corruptio: que tamen fit deo auctore. Illa enim pena siue passio que est boni corruptio a deo est. Illius autem ut sic dicam materia et causa est peccatum quod a deo non est. Quod videt Aug. notasse: et iuxta hunc sensum intellexisse cum ait in li. de predestinatione sanctorum. Predestinatione deus ea presciuit que fuerat ipse factururus. sed presciuit deus etiam que non est ipse factururus. i. oia mala. Quia et si sunt quedam que ita peccata sunt ut etiam pena sint peccati secundum illud apostoli. Tradidit illos deus in passiones etc. non tamen peccatum dei est: sed iudicium. s. et pena in scriptura enim sepe nomine iudicii pena intelligitur. Hic diligenter intendentibus inquiri videtur ea que peccata sunt et pene peccati: et non in quantum peccata sunt dei esse: sed in quantum pene dei esse dicuntur. Nam cum dixisset deum non esse facturum mala aliqua. i. peccata: quia posset ei obici: quedam